

CRONICA CERCETĂRIILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2018

A LIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice

Muzeul Național Brukenthal Sibiu, 13 – 15 Septembrie 2019

MINISTERUL CULTURII ȘI
IDENTITĂȚII NAȚIONALE

Institutul
Național al
Patrimoniului

Ministerul Culturii și
Identității Naționale

MUZEUL
NAȚIONAL
BRUKENTHAL

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2018

a LIII-a SESIUNE NAȚIONALĂ DE RAPOARTE ARHEOLOGICE

MUZEUL NAȚIONAL BRUKENTHAL, SIBIU

13 – 15 SEPTEMBRIE 2019

MINISTERUL CULTURII ȘI IDENTITĂȚII
NAȚIONALE

INSTITUTUL NAȚIONAL
AL PATRIMONIULUI

COMISIA NAȚIONALĂ
DE ARHEOLOGIE

DIRECȚIA PATRIMONIULUI
CULTURAL

MUZEUL NAȚIONAL
BRUKENTHAL, SIBIU

Volum editat de către: Institutul Național al Patrimoniului
în parteneriat cu
Muzeul Național Brukenthal, Sibiu

București, str. Ienăchiță Văcărescu nr. 16, sector 4,
cod 040157 tel. +4021 336.60.73; +4021 336.54.24;
fax: +0211 336 99.04; +4021 336.50.69;
www.patrimoniu.ro

Volum editat cu consultarea Comisiei Naționale de Arheologie

Colegiu științific: dr. Ioan Carol Opreș,
dr. Ovidiu Țentea

DTP: Ruxandra Șerban

Secretar de redacție: Ruxandra Șerban

Copyright ©autorii textelor, INP și MNIT
Autorii textelor își asumă responsabilitatea conținutului rapoartelor publicate

Versiunea pe internet a Cronicii
Cercetărilor Arheologice din România.
Campania 2018: www.patrimoniu.ro

Coperta I:
Coperta IV:

ISSN 2343 – 919X

Cuvânt înainte

Cronica Cercetărilor Arheologice este cea mai cunoscută publicație anuală în domeniul arheologiei din România, aceasta fiind, în cele mai multe cazuri, prima care menționează descoperirile arheologice din anul precedent.

Asigurarea funcționării cadrului legal al cercetărilor arheologice pe teritoriul României prin autorizarea acestor cercetări, reprezintă o activitate importantă derulată de Ministerul Culturii și Identității Naționale și reprezintă modalitatea de protejare a patrimoniului arheologic în cadrul proiectelor investiționale din România.

În anul 2018, Ministerul Culturii și Identității Naționale a emis, prin direcția de specialitate, cu consultarea Comisiei Naționale de Arheologie, aproximativ 2000 de autorizații de cercetare preventivă, supraveghere arheologică, cercetare sistematică, diagnostic arheologic și pentru utilizarea detectoarelor de metale.

Comisia Națională de Arheologie este organismul științific de specialitate în domeniul patrimoniului arheologic, care funcționează pe lângă Ministerul Culturii și Identității Naționale, fiind consultată în acord cu convențiile internaționale privind protejarea patrimoniului cultural la care Statul Român a aderat. Comisia Națională de Arheologie fundamentează din punct de vedere științific deciziile administrative asumate de autoritatea administrației publice, consultarea acesteia fiind obligatorie în cazurile prevăzute de lege, înainte de luarea deciziilor. În acest sens, punctul de vedere al membrilor Comisiei Naționale de Arheologie a fost întotdeauna respectat, indiferent dacă acesta este decizional – este cazul Certificatului de descărcare de sarcină arheologică, act administrativ nul de drept în lipsa aprobării Raportului de către Comisie –, sau dacă este consultativ – precum propunerile acestui organism în cazul avizării planurilor urbanistice. Este important de menționat faptul că membrilor Comisiei nu li s-a solicitat niciodată altceva decât un punct de vedere științific pentru analiza acelor elemente științifice din cadrul documentațiilor, potrivit pregătirii și experienței membrilor Comisiei, dar și faptul că punctul de vedere științific, emis în prealabil de către membrii Comisiei este necesar pentru luarea unei decizii de către autoritatea administrației publice.

Preocuparea arheologilor pentru studiul trecutului prin intermediul studiilor pluridisciplinare își face simțită prezența și în acest volum. Arheologii români au înțeles utilitatea acestor studii pentru cercetarea arheologică, astfel încât astăzi cercetările pluridisciplinare sunt indispensabile cercetării patrimoniului cultural.

Ministerul Culturii și Identității Naționale sprijină cercetarea arheologică inclusiv prin finanțarea șantierelor arheologice sistematice și prin asigurarea editării acestui volum. Programul Național de Finanțare al Cercetărilor Arheologice din România și Programul Național Limes, programe de finanțare în domeniul cercetării arheologice și pentru realizarea documentației de înscriere în Lista patrimoniului mondial – UNESCO, sprijină cercetarea științifică și contribuie la promovarea patrimoniului cultural național.

Valer Daniel BREAZ

Ministrul Culturii și Identității Naționale

Cuprins

Lista abrevierilor	5
--------------------	---

campania 2018:

Lista rapoartelor de cercetare – cercetări arheologice sistematice	8
Rapoartele de cercetare – cercetări arheologice sistematice	14
Lista rapoartelor de cercetare – cercetări arheologice preventive	256
Rapoartele de cercetare – cercetări arheologice preventive	258
Lista rapoartelor de cercetare - cercetări arheologice de diagnostic arheologic și evaluări de teren	316
Rapoartele de cercetare arheologică - cercetări arheologice de diagnostic arheologic și evaluări de teren	317

campania 2017:

Lista rapoartelor de cercetare – cercetări arheologice sistematice	338
Rapoartele de cercetare– cercetări arheologice sistematice	340
Lista rapoartelor de cercetare - cercetări arheologice de diagnostic arheologic și evaluări de teren	390
Rapoartele de cercetare - cercetări arheologice diagnostic arheologic și evaluări de teren	391
Necrolog prof. dr. Dragomir-Nicolae (Mirel) Popovici	409
Necrolog prof.univ. emerit dr. Doina Benea	415
Necrolog dr. Alexandru Szentmiklosi	418

Abrevieri generale

APPAT	Asociația pentru Promovarea Patrimoniului Arheologic din Transilvania
BCU București	Biblioteca Centrală Universitară - București
CICE Iași	Centrul de Istorie și Civilizație Europeană - Iași
CMIA Bacău	Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, Bacău
CMJ Bistrița	Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud
CMJ Neamț	Complexul Muzeal Județean Neamț, Piatra-Neamț
CMNM Iași	Complexul Muzeal Național „Moldova”, Iași
CNADNR	Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România SA
CNMA Sibiu	Complexul Național Muzeal “Astra” Sibiu
CNMCD Târgoviște	Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” ,Târgoviște
DAI Berlin	Deutsches Archäologisches Institut, Berlin
DC Alba	Direcția pentru Cultură a județului Alba
DC Harghita	Direcția pentru Cultură a județului Harghita
DC Hunedoara	Direcția pentru Cultură a județului Hunedoara
FIB	Facultatea de Istorie București
GeoEcoMar	Institutul Național de Cercetare - Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină
IA Iași	Institutul de Arheologie Iași
IAB	Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
IAIA Cluj	Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca
ICAFR București	Institutul de Cercetări Antropologice “Francisc Rainer” București
ICEM Tulcea	Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea
INFIN București	Institutul Național de Fizică și Inginerie Nucleară “Horia Hulubei”, București
INP	Institutul Național al Patrimoniului, București
IPJ Neamț	Inspectoratul de Poliție a județului Neamț
ISER București	Institutul de Speologie „Emil Racoviță”, București
M Brăila	Muzeul Brăilei
M Caracal	Muzeul Câmpiei Romaneșului Caracal
M Gheorghieni	Muzeul „Tarisznyás Márton” Gheorghieni
M Sebeș	Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș
MA Mangalia	Muzeul de Arheologie „Callatis”, Mangalia
MAE Corabia	Muzeul de Arheologie și Etnografie Corabia
MB Suceava	Muzeul Bucovinei Suceava
MCIN	Ministerul Culturii și Identității Naționale
MC Franța	Ministerul Culturii - Franța
MCC Hunedoara	Muzeul „Castelul Corvinilor”, Hunedoara
MCDR Deva	Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
MCG Oltenița	Muzeul Civilizației Gumelnița, Oltenița
MDJ Călărași	Muzeul Dunării de Jos, Călărași
MG Năsăud	Muzeul Grăniceresc Năsăudean
MI Galați	Muzeul de Istorie Galați

MI Turda	Muzeul de Istorie Turda
MINAC	Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța
MJ Argeș	Muzeul Județean Argeș
MJ Botoșani	Muzeul Județean Botoșani
MJ Buzău	Muzeul Județean Buzău
MJ Ialomița	Muzeul Județean Ialomița
MJ Mureș	Muzeul Județean Mureș
MJ Satu Mare	Muzeul Județean Satu Mare
MJ Teleorman	Muzeul Județean Teleorman
MJ Vaslui	Muzeul Județean Vaslui
MJ Vâlcea	Muzeul Județean Vâlcea
MJERG Caransebeș	Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță - Caransebeș
MJI Brașov	Muzeul Județean de Istorie Brașov
MJIA Maramureș	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș
MJIA Prahova	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova
MJIA Zalău	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Zalău
MM București	Muzeul Municipiului București
MM Huși	Muzeul Municipal Huși
MM Tecuci	Muzeul Mixt Tecuci
MN Brukenthal	Muzeul Național Brukenthal, Sibiu
MNCR	Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe
MNIR	Muzeul Național de Istorie a României
MNIT	Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj
MNUAI	Muzeul Național al Unirii Alba Iulia
MO Craiova	Muzeul Olteniei Craiova
MSC Miercurea Ciuc	Muzeul Secuiesc al Ciucului, Miercurea Ciuc
MTC Oradea	Muzeul Țării Crișurilor Oradea
SNR Filiala Craiova	Societatea Numismatică Română, Filiala Craiova
U București	Universitatea din București
UAIC Iași	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași
UAUIM București	Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” București
UBB Cluj	Universitatea „Babeș - Bolyai” Cluj-Napoca
UCDC București	Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București
UDJ Galați	Universitatea Dunării de Jos Galați
ULB Sibiu	Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu
Univ. Alba Iulia	Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia
Univ. Craiova	Universitatea din Craiova
UO Constanța	Universitatea „Ovidius” Constanța
UPM Târgu Mureș	Universitatea „Petru Maior” Târgu Mureș
USH București	Universitatea „Spiru Haret” București
USM Suceava	Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava
UV Târgoviște	Universitatea „Valahia” Târgoviște
UV Timișoara	Universitatea de Vest Timișoara

1

Rapoartele cercetărilor arheologice sistematice

1. Adamclisi, jud. Constanța [<i>Tropaeum Traiani</i>] <i>Punct: Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3</i>	14
2. Alba Iulia, jud. Alba <i>Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii [Apulum]</i> <i>Punct: Str. Munteniei nr. 15-17</i>	14
3. Alba Iulia, jud. Alba <i>Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii [Apulum]</i> <i>Punct: Str. Munteniei nr. 15-17</i> Cercetări interdisciplinare. Documentare fotogrammetrică 3D și scanarea cu lumină structurată a unor artefacte descoperite în <i>praetorium consularis</i> de la Apulum	17
4. Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara <i>Punct: „Cetățuie”</i>	18
5. Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud <i>Punct: „Băile Figa”</i>	19
6. Băneasa, com. Salcia, jud. Teleorman <i>Punct: Cetate, Sector: poarta de est</i>	21
7. Bârlad, jud. Vaslui <i>Punct: Valea Seacă</i>	23
8. Bologa, com. Poieni, jud. Cluj <i>Punct: Castrul</i>	24
9. Bordușani, jud. Ialomița <i>Punct: Bordușani-Popina</i>	26
10. Caraburun, com. Baia, jud. Tulcea <i>Punct: situl de la Acic Suat</i>	30
11. Caransebeș, jud. Caraș-Severin <i>Punct: Strada Potocului, nr. 22</i>	34
12. Carei, Jud. Satu Mare <i>Punct: Bobald</i>	35
13. Călugăreni, com. Eremitu, județul Mureș <i>Punct: Castrul roman, termăe și vicus-ul militar de la Călugăreni</i>	37
14. Câmpulung, jud. Argeș <i>Punct: Str. Negru Vodă, nr. 76</i>	40

15. Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș <i>Punct: Castrul roman de la Câmpulung – „Jidova”</i>	43
16. Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău <i>Punct: Arman</i>	46
17. Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău <i>Punct: Cetățuia</i>	48
18. Cheia, com. Grădina, jud. Constanța, <i>Punctele: Cheia – Vatra Satului, Cheia – Pazvant I și II</i>	50
19. Costești, com. Costești, jud. Iași <i>Punct: Cier/Lângă Școală</i>	51
20. Covasna, jud. Covasna <i>Punct: Cetatea Zânelor</i>	54
21. Dudeștii Vechi, jud. Timiș <i>Punct: Movila lui Deciov</i>	55
22. Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău <i>Punct: „La 3 cireși”/ Dealul Fulgeriș</i>	56
23. Geangoești, com. Dragomirești, jud. Dâmbovița <i>Punct: „Hulă”</i>	60
24. Giurgeni, jud. Ialomița <i>Punct: Orașul de Floci</i>	62
25. Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara <i>Punct: Grădiștea de Munte - Sarmizegetusa Regia</i>	63
26. Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călărași <i>Punct: Măgura Gumelnița (Măgura Calomfirescu)</i>	66
27. Gura Portiței, jud. Tulcea - Platforma continentală a litoralului românesc al Mării Negre, între Golful Musura la nord și zona situată la sud de Gura Portiței <i>Punct: Epava Rusu [Portița A]</i>	69
28. Hârșova, jud. Constanța [Carsium] <i>Punct: Hârșova, Cetate, str. Cetății - str. Carsium</i>	72
29. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum] <i>Punct: Cetate</i>	74
30. Isaiia, com. Răducăneni, județul Iași <i>Punct: Balta Popii</i>	81

31. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria] <i>Punct: Cetatea Histria - Sectorul Acropolă Centru-Sud (UB)</i>	83
32. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria] <i>Punct: Cetatea Histria - Sărătură (SAR)</i>	84
33. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria] <i>Punct: Sector extra muros Poarta Mare – Turnul Mare</i>	85
34. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria] <i>Punct: Histria Sector Sud</i>	87
35. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria] <i>Punct: Basilica cu Criptă</i>	90
36. Jac, com. Creaca, județul Sălaj <i>Punct: „Dealul Cămnin”</i>	96
37. Jac, jud. Sălaj, com. Creaca (Porolissum) <i>Punct: Pometul Jacului</i>	98
38. Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj <i>Punct: Râțul boilor (parcul industrial TETAROM III)</i>	100
39. Jupa, mun. Caransebeș, jud. Caraș-Severin [TIBISCUM] <i>Punct Peste Ziduri</i>	107
40. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea <i>Punct: Orgame / Argamum</i>	111
41. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea <i>Punct: „Taraschina”</i>	114
42. Mangalia, jud. Constanța <i>Punct: Movila Documaci</i>	122
43. Medieșu Aurit, com. Medieșu Aurit, jud. Satu Mare <i>Punct Șuculeu</i>	127
44. Mehadia, jud. Caraș-Severin <i>Punct: La Zidine (Cetate)</i>	129
45. Merești, Cheile Vârgheișului, jud. Harghita <i>Punct: Abri 122/1200</i>	129
46. Meseșenii de Sus, com. Meseșenii de Jos, jud. Sălaj <i>Punct: Osoiu Măcăului</i>	130
47. Mintia, com. Vețel, jud. Hunedoara <i>Punct: Micia</i>	131

48. Mitoc, jud. Botoșani <i>Punct: Malu-Galben</i>	133
49. Murighiol, com. Murighiol, jud Tulcea [Halmyris] <i>Punct: „La Cetate”, la 2.5 km est de sat</i>	135
50. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea <i>Punct: Trecere bac</i>	141
51. Oltina, com. Oltina, jud. Constanța <i>Punct: Capul Dealului</i>	142
52. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța [Durostorum] <i>Punct: Ferma 4</i>	144
53. Pantelimonu de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [Ulmetum] <i>Punct: Cetate</i>	145
54. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău <i>Punct: Gruiu Dării</i>	148
55. Piscu Crăsani, Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița <i>Punct: Piscul Crăsani</i>	152
56. Poiana Cireșului, oraș Piatra Neamț, jud. Neamț <i>Punct: Valea Doamnei</i>	154
57. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara <i>Punct: La Vie</i>	157
58. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava] <i>Punct: Grădiște, Erdenburg</i>	161
59. Răucești, com. Răucești, jud. Neamț <i>Punct: Dealul Munteni</i>	162
60. Reșca, com. Dobrosloveni, Județul Olt <i>Punct: Romula</i>	163
61. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani <i>Punct: Holm/Telescu</i>	168
62. Românești, com. Tomești, jud. Timiș <i>Punct: Românești – Dumbrăvița</i>	169
63. Romita, com. Creaca, jud. Sălaj <i>Punct: Castrul auxiliar de la Romita-Brusturi</i>	171

64. Roșiori, com. Dulcești, jud. Neamț <i>Punct: Țarina Veche/La Humărie</i>	172
65. Sântana, jud. Arad <i>Punct: Cetatea Veche</i>	173
66. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa] <i>Punct: Edificiul de cult al zeilor palmyreni (clădirea Y)</i>	174
67. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa] <i>Punct: La Cireș - Necropola Estică</i>	177
68. Sfârleanca, com. Dumbrăvești, jud. Prahova <i>Punct: Castrul Mălăiești</i>	181
69. Siliștea, com. Români, jud. Neamț <i>Punct: „Pe Cetățuie”</i>	183
70. Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara <i>Punct - Dealu Țapului</i>	185
71. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea <i>Punct: (L)Ibida</i>	186
72. Șoimești, orașul Urlați jud. Prahova <i>Punct: Șoimești – Merez</i>	192
73. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași <i>Punct: Malu Roșu</i>	195
74. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui <i>Punct: Dealul Miclea/Paic</i>	198
75. Târcov, com. Pârscov, jud. Buzău <i>Punct: Piatra cu liliaci</i>	198
76. Tărtăria, com. Săliștea, jud. Alba <i>Punct: Gura Luncii</i>	200
77. Tărtăria, com. Săliștea, jud. Alba <i>Punct: Podu Tărtăriei vest / Situl hallstattian Tărtăria –Podu Tărtăriei vest</i>	201
78. Târgoviște, jud. Dâmbovița - Curtea Domnească <i>Punct: Curtea Domnească</i>	207
79. Tășnad, jud. Satu Mare <i>Punct: Sere - terasa vechiului pârau Cehal, lângă ștrandul Tășnad</i>	216

80. Teleac, com. Ciugud, jud. Alba <i>Punct: Grușet – Hârburi</i>	218
81. Tilișca, jud. Sibiu <i>Punct: Dealul Cățânaș</i>	221
82. Topalu, jud. Constanța <i>Punct: cetatea Capidava</i>	222
83. Topalu, jud. Constanța - Capidava - Sectorul VII. Campania 2018 <i>Punct: Sectorul VII (intramuros)</i>	223
84. Topalu, jud. Constanța - Capidava – Sectorul de Est. Campania 2018 <i>Punct: Sectorul de Est (intramuros) – sectoarele II, IV, V</i>	226
85. Topalu, jud. Constanța - Capidava (jud. Constanța). Sector X extramuran – campania 2018 <i>Punct: Sectorul X extramuros</i>	228
86. Tulcea, jud. Tulcea [Aegyssus] <i>Punct: Parcul „Monumentul Independenței” („Colnicul Hora”)</i>	229
87. Turda, jud. Cluj [Potaissa – Castrul legiunii a V-a Macedonica] <i>Punct: Dealul Cetății</i>	234
88. Urlați, jud. Prahova <i>Punct: „La Câmp”/„La Islaz”</i>	237
89. Urziceni, com. Urziceni, jud. Satu Mare [VADE-RET] <i>Punct: Vade Ret</i>	239
90. Valea Stânii, com. Țițești, jud. Argeș <i>Punct: „Vărzărie”</i>	239
91. Vânători, jud. Galați <i>Punct: La Jolică</i>	244
92. Vărădia, jud. Caraș-Severin - Castrul roman <i>Punct: „Pustă”</i>	247
93. Vitănești, jud. Teleorman <i>Punct: „Măgurice”</i>	248
94. Vlădeni, jud. Ialomița <i>Punct: Popina Blagodeasca</i>	250
95. Voinești, com. Lerești, jud. Argeș <i>Punct: Malul lui Cocos – Măilătoaia</i>	252

1. Adamclisi, jud. Constanța

[*Tropaeum Traiani*]

Punct: Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3

Cod RAN: 60892

Autorizație nr. 17/10.06.2016

Colectiv: Mihai Severus Ionescu (Baza 90 Aeriană, Otopeni) - responsabil sector: Filica Drăghici (B.C.U. București).

Cercetările arheologice efectuate între anii 2003-2018 au urmărit dezvelirea unei porțiuni din sectorul A, la nord de basilica „simplă”. Zona cercetată, de aproximativ 40 x 20 m, a permis identificarea integrală a unei clădiri și parțială a altor cinci. Prima stradă, denumită ABV IV, este orientată est-vest și are lungimea de 280 m, măsurată între intersecțiile cu străzile AV 1 și BV 5, ce asigurau comunicarea cu via principalis. Celelalte două străzi, AV 2' și AV 3, sunt orientate nord-sud, perpendiculare pe prima. Ultima stradă identificată, AV 3, făcea legătura între străzile ABV IV și ABV II, singurele axe de circulație funcționale în secolul VI p.Chr., la nord de via principalis (**fig. 1**).

Cercetarea preconizată pentru ultimii doi ani nu s-a putut finaliza în lipsa unei finanțări adecvate. Ca atare s-a continuat dezvelirea spre nord a străzii AV 3, degajată parțial în anii precedenți (**fig. 2 și 3**). Astfel a fost continuat lucrul în secțiunea S 14, perpendiculară pe strada cercetată. Aceasta a fost trasată în anul 2014 și are dimensiunile de 7 x 3 m. În vestul secțiunii a fost identificat zidul celei de-a doua încăperi a edificiului A 11, A 11β. El are lățimea de 0,85 - 0,90 m și a fost dezvelit până la pavajul străzii. Din zid s-a păstrat o singură asiză, compusă din blocuri de calcar legate cu pământ, cu dimensiunile de 0,30 - 0,40 m și plinta zidului, cu o lățime de 0,05 m (**fig. 4**). Pavajul străzii este compus din lespezi masive, cu dimensiunile de 1,20 x 0,55 m sau 1,20 x 0,30 m (**fig. 5**). La distanța de 1,15 m de zidul clădirii este implantat în stradă un fus de coloană cu diametrul de 0,35 m (**fig. 6**). Această situație din strada AV 3 are o analogie în teren în strada AV 2'. La intrarea pe traseul străzii (așa cum arăta ea înainte de construcția anexei edificiului A 9) observăm un fus de coloană implantat în pavaj, amplasat la aceeași distanță și cu aceleași dimensiuni mai sus menționate (**fig. 7 și 8**). Foarte probabil că avem de-a face cu un element constructiv specific secolului VI, cu funcționalitate discutabilă. În estul secțiunii situația se prezintă în felul următor. La 1,45 m de limita estică a secțiunii a fost dezvelit

anterior un prag, orientat nord-sud, compus dintr-o singură lespede de piatră, lungă de 1,70 m și lată de 0,15 m. Spre nord acesta face corp comun cu un zid rudimentar, lat de 0,60 m, ce are în structura sa un fragment de fus de coloană refolosit. Dimensiunile pragului sunt similare cu ale altor intrări din sector, A 6α, A 7, A 8α, A 8γ. Pragul permite accesul într-o curte târzie a edificiului A 9, ce urmează traseul unei foste încăperi dezafectate (**fig. 9**). Perpendicular pe prag, la 0,15 m deasupra pavajului străzii, se află un alt fus de coloană, lung de 1,60 m și un diametru de 0,25 m, cu proveniență necunoscută (**fig. 10 și 11**). După degajarea întregii secțiuni, a fost desființat parțial matorul sudic (pe porțiunea corespunzătoare străzii), pentru a avea o imagine mai clară a traseului spre nord al acestei axe de circulație. Înlăturarea matorului s-a făcut până la nivelul străzii. Așa cum am menționat mai sus, în această porțiune, pavajul este alcătuit din lespezi mari, cu dimensiunile de 1,20 x 0,55 m și 1,20 x 0,30 m. Pe traseul străzii AV 3, au fost identificate în trecut, *in situ*, două socluri (postamente), cu bazele de coloană cu profilatură simplă aferente. În ambele cazuri, tamburul cilindric superior a fost preluat (refolosit) în structura pavajului străzii de secol VI p.Chr. (**fig. 12**). La nord de cel de-al doilea soclu, la distanța de 1,45 m, a fost identificat un al treilea, tot *in situ*, cu baza de coloană corespunzătoare. Planimetric tamburul acesteia aparține și el nivelului de călcare al străzii menționate. Postamentele au dimensiunile de 0,60 x 0,60 m, plintele 0,50 x 0,50 m, tamburele cilindrice de bază 0,48 x 0,48 m, iar tamburele cilindrice superioare 0,44 x 0,44 m (**fig. 12 - 16**). Postamente și baze de coloane cu dimensiuni similare întâlnim în cetate la porticul adiacent laturii de sud și vest a basilicii A. Distanțele dintre acestea sunt însă duble (2,70 m) față de cele poziționate pe strada AV 3, fiind discutabilă apartenența lor la un portic anterior străzii de secol VI p.Chr. Extinderea sondajului S 12', mai vechi, care să includa și cel de-al treilea postament, va lămurii poate situația nou apărută.

2. Alba Iulia, jud. Alba

Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii [Apulum]

Punct: Str. Munteniei nr. 15-17

Cod RAN: 1026.12; Cod LMI: AB-I-m-00001.02

Tip de sit: aşezare urbană

Cod epocă: 153 – epoca bronzului târziu; 163 – Hallstatt timpuriu; 321 – Epoca romană timpurie; 43 – Epocă medievală 5 – Epoca modernă

Autorizație nr. 16/18.05.2018

Colectiv: Viorica Rusu-Bolindeț (responsabil științific), Radu Ion Ota, George Valentin Bounegru (MNUAI), Matei Drîmbărean (Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național, Alba) (membri în colectiv); Achim Călin Șuteu (SC GIGA Pixel S.R.L), drd. Florin-Ovidiu Botiș, MA Ioana-Mihaela Potra, MA Maria Cristina Marton, Andrei Mihai Popa (UBB Cluj-Napoca), MA Radu-Florin Turuș, Robert-Alexandru David, Raul-Mihai Ungur, Eusebiu-Robert Voju (Universitatea „1 Decembrie 1918, Alba Iulia”).

Total finanțare: 25.000 lei

Perioada de desfășurare a campaniei: 15.10 - 01.11.2018

Obiectivele cercetării: În campania anului 2018, cercetarea arheologică a sitului s-a concentrat pe dezvelirea elementelor constructive identificate în secțiunile SXIX/14 și SXX/16 (pl. I-II). În paralel, au fost continuate cercetările interdisciplinare (ERT, fotogrammetrie, 3D modeling) pe laturile de sud și de est ale sitului, precum și scanarea 3D a obiectelor descoperite în *praetorium consularis*, în vederea pregătirii monografiei arheologice și a popularizării sitului.

Rezultate:

În secțiunea SXIX/14 s-a continuat adâncirea cu cca 30 cm în stratul de demolare din interiorul clădirii romane II, care aparține ultimului nivel de locuire romană a sitului (primele 3 sferturi ale secolului al III-lea p. Chr.) (pl. II-III). Clădirea menționată, de dimensiuni monumentale, a fost descoperită inițial în colțul NE al secțiunii SXVIII/07 și continuă în cele două secțiuni aflate la E de aceasta – S XIX/14 și SXX/16 (pl. I). În campania anului 2018, în SXIX/14, s-a conturat mai bine zidul perimetral sudic al clădirii (Z21), care este construit în tehnica *opus mixtum*, cu rânduri alternative de pietre (calcar și gresie) și material tegular (cărămizi, țigle, olane, în multe cazuri refoșite), prinse cu mortar (pl. IIIb). În colțul SE al spațiului delimitat de latura internă a acestuia și profilul E al secțiunii SXIX/14, a fost descoperită latura internă a unui alt zid, Z25, care este perpendicular pe Z21.¹ Zidul Z25 continuă și în secțiunea SXX/16,

lungimea sa totală în cele două secțiuni fiind de 6,45 m, însă el a fost spart pe porțiuni mari de structurile moderne (pl. IV; Va; VIa). El constituie, împreună cu zidul Z24 din aceeași secțiune, colțul de SE al unei camere din interiorul clădirii menționate, care ar putea reprezenta o posibilă compartimentare a acesteia (pl. IV-V) (vezi mai jos descrierea construcției romane). În secțiunea SXIX/14, în interiorul clădirii romane II, nu s-au conturat alte compartimentări ale ei, cercetarea stratului consistent de demolare al acesteia (0,40-0,50 m pentru moment) nefiind încheiată.

În secțiunea SXX/16 – după extinderea cu cca 40 cm spre E a limitelor acesteia, datorită deteriorării profilului E ca urmare a gropilor moderne și a intemperiei care l-au afectat foarte mult, s-a trecut la scoaterea structurilor moderne surprinse pe suprafața secțiunii. În jumătatea N a secțiunii, a fost scos zidul perimetral sudic al clădirii de secol XIX-XX și zidul pivniței acesteia. De asemenea, din jumătatea sudică a secțiunii au fost scoase două construcții anexe realizate din cărămizi - posibil în relație cu clădirea menționată (care continuă spre N) sau cu o alta aflată la S, respectiv E de secțiunile în curs de cercetare (pl. IV-VII). În jumătatea N a secțiunii, în carourile 3-4, s-a conturat colțul încăperii care aparține Clădirii romane II, constituit din cele două ziduri – Z24 (Lp = 1,30 m, l = 0,60 m, orientare SE-NV) și Z25 (Lp = 2,25 m, l = 0,60 m, orientare NV-SE) (pl. IV). Din camera descrisă, de mari dimensiuni se păstrează numai un spațiu interior de aproximativ 12 m², elementele ei constructive (ziduri care constituie colțul SE, podeaua din mortar, posibil o instalație de hypocaust) au fost deranjate de zidul transversal al pivniței și de alte intervenții moderne (pl. Va-b). Cele două ziduri au fost construite în tehnica *opus mixtum* în colțul SE (cel mai bine păstrat), prin folosirea cărămizilor pe latura internă și a pietrelor și cărămizilor legate cu mortar pe cea externă (pl. Va-d). Zidul Z25 are însă și un alt mod de construcție – pe o porțiune păstrată de 1,90 m (în zona din apropierea profilului V al secțiunii), latura sa externă pare să fi avut o structură din lemn, din care s-a păstrat amprenta și stratul de mortar cu care a fost tencuită în exterior (pl. IVa, c;

precum și prezența unui strat de arsură în vecinătatea lui, ne-au determinat să considerăm că acesta ar putea aparține unui canal de la o instalație de hypocaust – vezi Rusu-Bolindeț et alii 2018, 13. Continuarea dezvelirii zidului în discuție, care are o tehnică interesantă de construcție, ne determină să reconsiderăm funcționalitatea lui – vezi în text supozițiile noi.

¹ În campania precedentă, structura zidului Z25, care apărea în suprafață numai cu un rând de cărămizi prinse cu mortar,

Va, c; VIa). Acest tip de combinare a zidăriei din cărămidă cu o structură de lemn pentru realizarea aceluiași zid nu a mai fost întâlnită pe sit. De asemenea, la o distanță de 2,00 m de colțul interior al camerei delimitate de zidurile Z24 și Z25, a apărut un alt perete de lemn ($L_p = 1,00$ m, $l_p = 0,50$ m), cu orientarea paralelă cu cea a zidului Z24 (SE-NV) și perpendiculară pe zidul Z25. El se delimitează atât prin amprenta lemnului folosit, cât și prin stratul de tencuială de pe ambele laturi, care este îmbinat cu cel al zidului Z25 (pl. IVa-b; VIb-c). O astfel de compartimentare cu ajutorul unei structuri din lemn a mai fost întâlnită în secțiunea SXVIII/07, dar pentru o clădire care aparținea primei faze a sitului (a doua jumătate a secolului al II-lea p. Chr.). În zona cuprinsă între latura V a acestui zid/compartimentări și profilul V al secțiunii, a apărut un strat de arsură consistent (Cxt 100) – probabil de la o instalație de hypocaust, pe care, în campania precedentă, o legam de prezența zidului Z25 (vezi mai sus descrierea și nota 1) (pl. VII a-b).

În restul suprafeței secțiunii SXX/16, atât la N, cât și la S, straturile moderne continuă.

Materialul arheologic descoperit a fost și în această campanie bogat și variat. Pentru perioada modernă (secolele XIX-XX) au fost găsite categorii de artefacte similare cu cele din campania precedentă: obiecte din bronz și din fier, foarte multe vase din sticlă, categorii variate de ceramică, pipe.

Din cercetarea nivelului corespunzător ultimei faze de locuire romană a sitului a rezultat un material tegular bogat, provenit de la acoperișul și de la zidurile clădirii romane II, cu multe dintre cărămizi, țigle și olane șampilate cu sigla legiunii a XIII-a Gemina, cu sau fără antroponime. Ștampilele cu sigla trupelor de *singulares* din garda guvernatorului au fost descoperiri mai rare în această campanie. Lor li se adaugă obiecte din bronz și din fier, precum și multe vase fragmentare din ceramică, aparținând unor categorii diverse (ceramică fină, amfore, lămpi, ceramică de uz comun etc.). Deosebit de spectaculoasă a fost descoperirea unor bucăți mari din ferestrele care au aparținut camerei romane identificate *in situ* în secțiunea SXX/16, în caroul 4, în zona colțului de SE al acesteia (pl. VIIc). În aceeași zonă au fost descoperite și multe vase din sticlă în stare bună de conservare (butelii, flacoane, un fragment de *unguentarium* etc.)

Totodată, cu sprijinul Primăriei municipiului Alba Iulia, a fost evacuat pământul provenit din săpăturile efectuate în campaniile 2007-2017 –

peste 1500 m cubi. Acest fapt ne va fi de un real folos atât pentru continuarea cercetărilor interdisciplinare pe suprafața eliberată (zona sudică și estică a rezervației arheologice, cuprinsă între secțiunile în curs de cercetare și secțiunea SXVII/01), cât și a săpăturilor arheologice.

Punerea în evidență a locuirii romane în cele două secțiuni aflate în curs de cercetare va fi obiectivul principal al săpăturilor din campaniile următoare, precum și continuarea cercetărilor interdisciplinare, menite să ajute la mai rapida cercetare, conservare și punere în valoare a Palatului guvernatorului consular al celor trei Dacii de la Apulum.

Abstract

In the 2018 campaign, the archaeological research of the site was concentrated on unearthing the constructive elements identified in trenches SXIX/14 and SXX/16 (pl. I-II). Thusly, in trench SXIX/14, we continued to excavate a further 30 cm within the demolition layer from the interior of the Roman building II, which belongs to the last level of Roman habitation of the site (the first three quarters of the 3rd century AD) (pl. I-II, IIIa). The building's southern perimeter wall (Z21) was better outlined and in the SE corner of the spaces determined by its inner side and the eastern profile of trench SXIX/14, the inner side of another wall surfaced, Z25, perpendicular on Z21 (pl. IIIb). The wall Z25 also continues in trench SXX/16, its total length from the two trenches being of 6.45 m, even if it was lengthily damaged by modern structures. Together with the wall Z24 in trench SXX/16, it forms the SE corner of a chamber inside the building in question, which could represent another probable compartmentalisation of the building (pl. IV; Va; VIa). The two walls, Z24 ($L_p = 1.3$ m, $w = 0.6$ m, NE-SW orientation) and Z25 ($L_p = 2.25$ m, $w = 0.6$ m, SW-NE orientation) outline the interior space of about 12 sqm of the above-mentioned chamber, which was certainly much larger, yet its constructive elements (the walls, the mortar floor, a possible hypocaust system) were destroyed by the transverse wall of a modern day cellar and other such interventions (pl. Va-b). The two walls were constructed in the *opus mixtum* technique in the SE corner (the best preserved one), with the inner side made of bricks and its outer side, from stone and bricks bound in mortar (pl. Va-d). The wall Z25 has also a peculiar way of construction – on a portion of 1.9 m, its outer side seemed to have had a wooden

structure, of which only its imprint survived and also traces of the mortar with which it was plastered on its exterior pl. IVa, c; Va, c; VIa). This type of combining brick work with wooden structures for the same wall was never encountered on this site. Furthermore, 2.0 m from the inner corner of the chamber outlined by the walls Z24 and Z25, another wooden wall was identified, with $L_p = 1.0$ m and $w = 0.5$ m, parallel with wall Z24 (NE-SW) and perpendicular on wall Z25 (pl. IVa-b; VIb-c). It is outlined both the wooden imprint that survived and by the layer of plaster on both its sides, which links it to Z25. Such a compartmentalisation with the aid of wooden structures was identified in trench SXVIII/07, but for a building that belongs to the site's first phase (the second half of the 2nd century AD). In the rest of trench SXX/16, the modern levels continue, fact which determines the main objectives of future excavations, more precisely to reach the Roman layers in both these trenches.

3. Alba Iulia, jud. Alba

Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii [Apulum]

Punct: Str. Munteniei nr. 15-17

Cercetări interdisciplinare. Documentare fotogrammetrică 3D și scanarea cu lumină structurată a unor artefacte descoperite în praetorium consularis de la Apulum

Călin Șuteu, Gigapixel Art SRL

Domeniul patrimoniului cultural în general se pretează foarte bine tehnologiilor inovative de documentare fotografică computațională (analitică). Prin intermediul acestor tehnologii sunt posibile acum obținerea de noi produse digitale, destinate nu doar atât prospectării și apoi studiului aprofundat cât și vizualizării și diseminării către comunitatea științifică și publicul larg a unor versiuni digitale tri-dimensionale cât și a unor descrieri riguroase de obiect, structuri și teritoriu. Aceste produse devin la rândul lor instrumente puternice în analiza și explorarea ipotezelor de cercetare, asigurând totodată și suportul vizual al deciziilor de reconstrucție, conservare și

restaurare². Domeniul fotografiei computaționale, eminamente digitală, precum și cel al procesării computerizate, conlucrează în prezent în crearea unor soluții de redare tri-dimensională cât mai complexă a suprafețelor și texturilor obiectelor de patrimoniu, dar și a monumentelor și siturilor arheologice, aducând un important aport documentării de specialitate, în paralel reușind și o ridicare semnificativă a gradului de atractivitate a colecțiilor muzeale în ochii publicului de toate vârstele³. Fotogrammetria este adeseori definită ca o ramură a topografiei care se ocupă cu studierea principiilor, metodelor și procedeelelor de determinare a formei și a dimensiunilor obiectelor pe baza fotogrammelor / fotografiilor. Altfel spus, fotogrammetria este arta, știința și tehnologia ce permite obținerea de informație spațială coerentă asupra obiectelor fizice și mediului înconjurător prin procese de înregistrare, măsurare și interpretare a datelor furnizate de imagini fotografice și de altă natură.

Documentația fotogrammetrică pe situl de la Apulum - Palatul Guvernatorului (campania 2018) a fost realizată și în acest an prin două mijloace, aeriană și de la mică altitudine (de proximitate). Pentru documentare fotogrammetrică aeriană a fost utilizat un sistem UAV DJI Mavic PRO, programat prin software pentru o acoperire fotogrammetrică optimă, camera fotografică având o focală echivalentă de 28 mm, cu o rezoluție de 12 Mp. La sol au fost dispuse 10 ținte fotogrammetrice ale căror coordonate au fost culese în sistem Stereo70 (simultan cu WGS84 / ETRS89) cu ajutorul unității GPS RTK de precizie centimetrică Leica GG04. Datele au fost procesate cu ajutorul soluției software Agisoft Photoscan v. 1.4.1. Etapele de procesare sunt: extragerea norului de puncte (14 milioane de puncte), crearea suprafeței *mesh* solide și aplicarea texturii aferente. Odată georeferențiat setul de date în coordonate Stereo70, au putut fi extrase principalele produse fotogrammetrice, orthofotomozaicul [pl. 01], modelul digital al elevației [pl. 02], redarea lor complexă și analiza spațială fiind realizată cu ajutorul aplicației Global Mapper v.19.

² G. Bitelli, V. A. Girelli, F. Remondino, L. Vittuari, *The potential of 3D techniques for cultural heritage object documentation*. în *Proceedings of SPIE 6491, Videometrics IX*, 64910S, (29 Ianuarie 2007), f.p.

³ S. Soile et al, *Accurate 3D textured models of vessels for the improvement of the educational tools of a museum*, în *International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, vol. XL-5/W1, 2013, p. 211 - 217.

Documentarea fotogrammetrică de proximitate (CRP) s-a realizat cu ajutorul unei camere DSLR de mare rezoluție, Nikon D810 (36.2 Mp), echipată cu un obiectiv fix cu focala de 28 mm, pe trepied. Georeferențierea s-a realizat folosind câte 5 ținte fotogrammetrice codificate (12 bits) pentru fiecare din cele două unități de cercetare (S19 și S20), ale căror coordonate au fost culese cu același sistem GPS RTK Leica GG04. Pentru suprafața S19 au fost necesare 147 de perspective, ce au permis extragerea unui nor dens de 153 milioane de puncte (153.952.368), cu o acoperire la sol (GSD) extraordinară de 0.464 mm / pixel, mult peste cerințele inițiale, de 5 cm / pixel. Produsele extrase [pl. 03-04] au asociate erori totale de maxim 2 cm, în limitele sistemului GPS RTK folosit. Rezoluția modelului digital al elevației este și ea extraordinară, de 0.929 mm / pixel! Suprafața S20 a necesitat un număr total de 150 de fotografii de mare rezoluție, ce au permis extragerea unui nor dens de 122 milioane de puncte (122.541.721), corespunzând unei rezoluții la sol de 0.578 mm / pixel. Erorile totale de georeferențiere sunt de 1.5 cm pentru întreg proiectul. Pentru redarea rezultatelor toate produsele georeferențiate [pl. 05] au fost reunite cu ajutorul aplicației Global Mapper v. 19, toate produsele exportate fiind în coordonate conforme sistemului național Stereo70. Transformarea acestora s-a făcut cu respectarea normelor ANCP, cu ajutorul aplicației TransDAT v.4. Pentru facilitarea unor viitoare utilizări ale stației totale precum și pentru utilizarea unui sistem fix de referință absolută a cotelor de nivelment au fost instalate două borne topografice profesionale, de tip harpon FENO, ale căror coordonate 3D au fost măsurate cu sistemul GPS RTK GG04 pe o perioadă îndelungată, de aproximativ 2 ore.

O altă activitate interdisciplinară realizată în campania 2018 a fost scanarea 3D a unui prim set de 20 de artefacte descoperite în acest sit. Digitizarea artefactelor descoperite în situl de la Apulum – Palatul Guvernatorului și aflate în colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia s-a realizat prin metoda luminii structurate, folosind scanner-ul Artec SpaceSpider. Precizia acestui sistem este remarcabilă, de 0.01 mm, acest dispozitiv fiind încadrat în categoria sistemelor metrologice industriale. Pentru câteva din artefactele selectate (de exemplu altarul dedicat Eponei) documentarea s-a realizat prin metoda fotogrammetrică de proximitate [pl. 06]. Modelele 3D rezultate pot fi definite ca și redări complexe,

detaliat și fotorealistic ale suprafeței artefactelor scanate, permițând astfel documentarea de mare rezoluție atât a geometriei, cât și a cromaticii texturii, cu detalii esențiale ce țin de tehnicile de realizare, starea curentă de conservare etc. Modelele 3D realizate sunt publicate pe pagina Sketchfab a Muzeului Național al Unirii, accesibilă la: www.sketchfab.com/MNUAI, grupate sub forma unei colecții separate [pl. 07].

Abstract

The 2018 archaeological campaign benefited from a detailed 3D photogrammetric documentation, from UAV (context) and close range (details). The products generated were georeferenced and consisted mainly in highly detailed orthophotomosaics for the site and excavation units as well as digital elevation models, all in very high resolution, under 1 cm / pixel. A series of artifacts, inscriptions and monuments were also digitized in 3D using a structured light metrological grade industrial scanner (0.05 mm resolution), the resulting 3D models being published on the MNUAI virtual museum, at www.sketchfab.com/MNUAI.

4. Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara

Punct: „Cetățuie”

Tip de sit: locuire (1), locuire civilă (11), cetate (122)

Încadrare cronologică: preistorie (1), eneolitic târziu (143), epoca bronzului (15), epoca bronzului timpuriu (151), epoca bronzului mijlociu (152), epoca bronzului târziu (153), Hallstatt (16), Hallstatt timpuriu (161), Latène târziu (213), epoca post romană (33), epoca medievală (43), epoca medievală timpurie (431), epoca medievală târzie (432)

Cod RAN: 87870.01

Autorizație nr. 8 /2018

Colectiv: Iosif Vasile Ferencz (Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva) – responsabil științific al șantierului; Mihai Cristian Căstăian (Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva) — responsabil de sector, Dorel Micle (Universitatea de Vest – Timișoara) – responsabil de sector, Cristian Constantin Roman (Castelul Corvinilor-Hunedoara) – responsabil de sector, Marius Râza (Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva) – membru în colectiv

Total finanțare: 10 000 lei

Perioada de desfășurare a campaniei:
27.08.2017-09.09.2018

Campania de cercetări din anul 2018 s-a desfășurat la finalul lunii august și în primele zile ale lunii septembrie.

Pentru campania din anul 2018 ne-am propus continuarea documentării profilului transversal peste mamelonul pe care a fost construit în epoca Regatului dac cel mai impozant edificiu cunoscut până în prezent pe platoul superior al dealului "Cetățuie" de la Ardeu – așa-zisul "turn-locuință" sau palatul nobilului. Amplasamentul acestei clădiri a fost identificat în timpul campaniei de cercetări din anul 2002.

Așa cum am mai subliniat, începând din anul 2013 și continuând în campaniile din anii 2014, 2015, 2016 și 2017 au fost trasate două suprafețe de cercetare cu dimensiunile de 5x5 m în care au fost identificate colțul nord-vestic și cel nord-estic al edificiului. Zidurile au fost construite din blocuri masive de calcar, cu două paramente și emplecton iar prezența butiselor precum și alte elemente de arhitectură trădează tehnica de construcție elenistică. Emplectonul este realizat din piatră spartă (atât rocă locală, cât și spărtură de rocă de felul celei din care sunt realizate blocurile de calcar) și puțin pământ.

Prin extinderea cercetării sistematice a acestui edificiu ne-am propus să înregistrăm grafic și fotografic un profil transversal, pe axa est-vest a acestei clădiri și să conservăm primar elementele de arhitectură identificate.

A fost trasată o nouă unitate de cercetare cu dimensiunile de 5x5 m notată Sp9. Resursele avute la dispoziție au permis concentrarea efortului pe o parte a acestui areal, anume o fâșie cu dimensiunile de 2x5 m, în partea sud-vestică a suprafeței. Practic, s-a urmărit extinderea profilului transversal al turnului-locuință, spre vest. Cu acest prilej a fost completat profilul transversal, documentația desenată întregind datele privind acest sector al șantierului.

În exteriorul paramentului zidului construcției am reușit să surprindem nivelul de călcare antic acoperit de urmele incendiului și a colapsului clădirii provocat în timpul asediului și distrugerii cetății. Blocuri de piatră din calcar oolitic, numeroase urme de bărne arse, precum și fragmente de lipitură arsă de perete acopereau acest nivel. Materialele arheologice identificate sunt reprezentate de cuie și piroane și foarte puține

fragmente ceramice.

În această parte, panta naturală a dealului este mai accentuată, în comparație cu situația identificată în partea estică. Din acest motiv, dinamica straturilor de acumulare este foarte accentuată. Înclinația pantei este fragmentată doar de terasările antropice.

Și în acest sector au fost surprinse urmele unor excavații realizate în epoca modernă (probabil la începutul secolului XX) pentru extragerea blocurilor de calcar.

Profilul stratigrafic realizat în acest an permite completarea imaginii schematice a construcției care domina întregul platou superior al dealului. Imaginea secțiunii est-vest, pe profilul nordic documentat de noi este reprezentativ.

În concluzie, campania de cercetări din anul 2018 a adus o serie de noutăți importante pentru cunoașterea nivelului de distrugere a locuinței aristocratice – așa-zisul „turn-locuință” și implicit a cetății dacice. Între acestea, subliniem extinderea profilului transversal peste mamelonul pe care a fost construit edificiul. Acestuia i se adaugă identificarea momentului distrugerii, pe nivelul antic de călcare, pe latura vestică.

La cercetări au participat și studenții la Istorie, Roxana Turle, Natalia-Diandra Pall-Both, Denis Nicolas Ioan Frențoni, Ioan Spaia-Sîrbu, Ionuț Marteniuc masteranzii: Adrian Căsălean, Florin Cazan, precum și Laurențiu Lucaci.

Abstract:

In the 2018 field campaign we assigned as researches objectives to continue the documentation of the tower dwelling's transversal profile (West-East). Our investigations were targeted on the western slope.

5. Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud

Punct „Băile Figa”

Cod tip sit: 4, 42.

Cod de epocă: 1, 15, 16, 21, 5.

Cod RAN: 32492.02; 32492.01

Autorizație Nr. 22/20.04.2018

Colectiv: Valerii Kavruk (Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni) – Responsabil; Anthony F. Harding (UK, Universitatea Exeter); Dan Lucian Buzea; Călin-Dan Ștefan, Maria-Magdalena Ștefan

(Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni), Radu Iustinian Zăgreanu (Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud); Puskas Jozsef (arheolog independent)

Perioada de desfășurare a campaniei: 30.04. - 30.11.2018

Situl arheologic de la Băile Figa în prezent este cel mai relevant sit de exploatare a sării pe parcursul epocii bronzului, epocii fierului și perioadei post-romane din toată Europa de sud-est și est-centrală. Dincolo de faptul că cercetarea acestui sit contribuie în mod substanțial la reconstituirea exploatării pre- și protoistorice a sării, acesta conține sute de structuri și artefacte preistorice de lemn bine păstrate datorită nămolului sărat în care se află.

Prin abundența materialului lemnos situl de la Băile Figa este pe departe cea mai reprezentativă sursă de lemn preistoric din toată Europa de sud-est și est-centrală. Studiarea materialului lemnos din acest sit deschide perspective nebănuite privind crearea unei scări dendrocronologice specifice Transilvaniei. Aceasta la rândul ei va permite o mai exactă calibrare a datelor radiocarbon.

Nu în ultimul rând situl de la Băile Figa oferă cele mai valoroase surse privind reconstituirea managementului pre-și protoistoric a resurselor forestiere, precum și prelucrarea și utilizarea lemnului.

Cercetările sistematice din anul 2018 au vizat continuarea săpăturilor arheologice în S XV și continuarea experimentelor privind exploatarea sării.

Săpăturile în S.XV

Cercetările efectuate în S XV (10 m x 16 m) în anii 2009, 2013-2017 (Figura 1/ 1) au dezvelit urmele unor structuri de lemn interconectate datând din cca. 1100 – 850 BC. Acestea, de la nord la sud, sunt: un gard (L = 3,6 m) de lemn format din troace sparte, jgheaburi, pari și scânduri înfipte în poziție verticală în nămol sărat până la rocă nativă de sare (- 6,1 m raportat la nivelul actual de călcare dinspre est; - 1,9 – 1,6 m raportat la panta actuală a terenului pe direcția sud-nord; Cota absolută 290,87 m); capătul sud-estic al acestui gard atinge un gard circular (D = 2,0 m) format din nuiete împletite și pari verticali înfiți în nămol sărat ce se înalță deasupra nămolului cu

cca. 0,6 – 0,8 m; în mijlocul spațiului delimitat de acest gard se afla o fântână de formă tronconică (D gura = 1,2 m, D fund = 0,6 m, Ad. de la gură până la fund = 1,6 m; AD. de la gardul circular până la canalul identificat pe fundul fântânii = 2,1 m) săpată în nămol sărat și roca nativă de sare, cu pereții căptușiți de nuiete și pari verticali (Figura 1/ 2); de la gardul circular care înconjură fântână plecau două rânduri de pari masivi înfiți în nămol până la roca de sare.

Alături de acest complex au fost descoperite numeroase artefacte, printre care 5 „troace”, 15 jgheaburi de lemn, precum și numeroase unelte: lopeți, ciocane ș.a. În jumătatea vestică secțiunea a fost golită până la roca de sare, în timp ce în partea estică săpăturile nu au atins încă această rocă.

În anul 2018 secțiunea a fost extinsă, din cauza prăbușirii malurilor, și au fost continuate săpăturile în jumătatea estică a secțiunii.

În jumătatea vestică, în suprafața rezultată din extinderea secțiunii, a fost depistată și parțial golită o groapă săpată în roca de sare, adâncă de peste 1 m de la suprafața acesteia, lată de 1 – 1,2 m și lungă peste 1,8 m (partea estică a gropii aflându-se sub malul vestic al secțiunii). Alături de această groapă, pe roca de sare se afla un jgheab de lemn masiv, lung de 1,2 m și gros de 0,3 – 0,4 m. În jumătatea estică săpăturile au fost efectuate în nămolul din jurul fântânii cercetată anterior. În partea sud-estică a secțiunii, pe suprafața de cca. 4 x 3 m, săpăturile au ajuns la o amenajare de bârne culcate una lângă altă direct pe roca de sare. Deasupra acestei amenajări, în nămolul sărat au fost descoperite o serie de artefacte de lemn, dintre care menționăm o scară fragmentată, perfect asemănătoare cu scara descoperită anterior în S I și datând din cca. 400 – 180 cal BC.

Au fost prelevate probe de lemn (nuiete) din căptușeala fântânii pentru datarea ¹⁴C. Conform datelor preliminare comunicate, acestea au vechime comparabilă cu datele ¹⁴C obținute anterior pentru alte structuri și artefacte descoperite în S XV, și anume aproximativ jumătatea secolului X î. Hr.

Secțiunea a fost conservată până la reluarea săpăturilor.

Experimente

Experimentele realizate în anul 2018, în cadrul proiectului *”Etnoarheologia sării în spațiul Intracarpatic al României - EthnosolRo3”* (Finanțarea proiectului s-a realizat prin UEFISCDI -

contract finanțare nr.151/2017), au vizat mai multe tehnici de exploatare a sării: havarea rocii de sare cu ajutorul mai multor troace și jgheaburi dispuse în lanț (Figura 2/ 1,2); diverse modalități de sporire a salinității slatinei și de filtrare a acesteia cu ajutorul troacelor (Figura 3/ 1, 2), jgheaburilor și coșurilor din nuiile ș.a. S-a constatat că toate aceste modalități sunt eficiente. În prezent, rezultatele experimentelor sunt într-un proces complex de procesare.

Abstract:

In 2018 the excavations in the trench XV and salt production experiments have been continued.

The excavations in the Trench XV

Previous works in the trench have been conducted in 2009 and 2013-2017 (Figure 1/1). They have uncovered some interconnected timber structures dating to app. 1100 – 850 BC: a fence (L = 3,6 m) made from some split troughs, shovels, sticks and planks vertically inserted in the mud up to the rock salt; a wattle-made roundish fence (D = 2 m); a cone-shaped well (D opening = 1,2 m, D bottom = 0,6 m, depth = 1,6 m) dug into the mud and rock salt, with wattle-made walls (Figure 1/2); two parallel lines of sticks inserted into the mud up to the rock salt. 5 troughs, 15 channelled timbers, and a number of wooden tools have been found around them.

In 2018 the trench has been extended, and the excavations have been continued in the eastern half of the trench and in the new added sector of the western half of the section. An oval-shaped pit dug in the rock salt (more than 1 m deep, 1.2 m wide and over 1.8 m long) has been uncovered and partly emptied in the western part of the trench. Next to the pit, a massive channelled timber lying on the rock salt has been found. In the eastern part of the trench the excavation has been carried out around the aforementioned well. South to the well the excavation has reached the cluster of timbers horizontally lying on the rock salt close one to another, at a surface of about 4 x 3 m. A timber ladder similar to the one uncovered previously in the trench I and dating to ca. 400 – 180 cal BC has been found above these timbers.

Several wattle samples have been taken from the well in order to date it through the 14C method. According to the preliminary results, the well dates to app. the middle of the 10th century BC, i.e. roughly similarly to the age of the rest samples taken before (from the trough no. 4 and

the fence). After the excavations ended, the trench has been protected and conserved up to the next excavation season.

Experiments

The experiments have concerned various methods of salt production using troughs, channelled timbers, wattle baskets, shovels and hammers: drilling and mining rock salt (Figure 2/1,2), filtering and increasing brine salinity (Figure 3/1,2). The experiments have been carried out within the research project „Ethnoarcheology of salt in the Inner Carpathian Region of Romania” (CNCS - UEFISCDI, project number 151/2017). It has been shown that every of the experimented methods did work well. Currently, the results of the experiments are under the complex processing.

6. Băneasa, com. Salcia, jud. Teleorman

Punct: *Cetate* (între sat și Șoseaua Națională); **Sector:** *poarta de est*

Localizare: coordonate Stereo: 496924.22, 270638.65 (x,y Autocad); coordonate geografice: 43.93585542° N, 24.96169634° E

Epoca: Romană

Perioadă: Romană timpurie (prima jumătate a sec. III)

Categorie: Apărare (construcții defensive)

Tipuri de sit: Castru

Cod RAN: 153954.01 Cod LMI TR-I-s-B-14188

Colectiv: Teodor Eugen S. – responsabil (MNIR); Dumitrașcu Emil (MNIR); Mirea Pavel (MJ Teleorman); Ștefan Dan - geofizică, topografie (MNCR)

Fonduri MNIR: 25000 lei

Având în vedere că raportul extenso va fi publicat relativ curând în *Cercetări Arheologice*, vom aminti aici doar câteva repere majore ale cercetării. Ne-a interesat mijlocul laturii de est, unde magnetometria indica poarta de est (contrazicându-l astfel pe Tocilescu, care o reprezenta mai la sud) – v. Fig. 1.

Au fost deschise trei secțiuni, toate pe direcția VSV (160 grade), respectiv A (16 x 3 m), B (12 x 3 m), spre sud de A, cu martor de 1 m, și C (12 x 2 m), la nord de A, cu martor de 2 m. Ultimul martor – cam ciudat – are o explicație financiară: la momentul deschiderii devenise evident că nu

există fonduri pentru o secțiune de lățime normală (de 3 m), iar instituția finanțatoare a refuzat suplimentarea modestă pe care am solicitat-o (6000 lei). În această situație, a fost calculat un martor mai mare, care să permită intersectarea obiectivului urmărit cu o secțiune lată de doar 2 m. Magnetometria a fost de mare ajutor în acest calcul, care s-a demonstrat foarte exact (v. Fig. 2). Caroiagul a avut origine la capătul estic al secțiunilor, pentru eventuale dezvoltări ulterioare spre interior.

Au fost intersectate fundațiile unei porți destul de neobișnuite, arsă puternic la finalul fazei 1 a fortificației (mijlocul deceniului 3 a sec. III), zonă care și-a pierdut uzul militar în faza a doua (când cortina a fost retrasă spre vest mai multe zeci de metri), nivelul de călcare fiind practic pe linia stratului arat (sau ușor sub acesta). Au fost degajate două fundații mari, lungi de cca 6,5 m, late de cca 1,2 m și adânci de cca 1 m (sub nivelul de călcare; variațiile reciproce sunt nesemnificative), în care au fost dispuși câte 5 stâlpi, groși de cca 35 cm (tot cu variații mici), la intervale regulate atât unii față de alții, cât și față de capetele fundației. Stâlpii erau arși complet, până jos (la un metru sub nivelul de călcare!), mai ales cei frontali (dinspre frontul construcției). Stâlpii reprezintă structura unei porți unice, cu intrare prin turn (o stradă de pietriș străbate toată zona centrală a turnului). Merită menționat că, pentru epoca de la începutul sec. III (când obiectivul a fost edificat), este un unicat (turnurile-poartă fiind mai uzuale în epoca romană târzie).

Motivul pentru care poarta a fost construită din lemn este foarte clar (absența pietrei în zonă; la absența cărămizilor ne-am referit pe larg în rapoartele anterioare); ceea ce nu a fost de la început clar a fost motivul pentru care stâlpii nu au fost implantați în gropi individuale (cum de obicei se făcea), ci într-o tranșee continuă, de trei ori mai largă decât diametrul stâlpilor. Cuva acestor fundații foarte largi a fost umplută cu un mix fabricat din argilă locală, dar cu multe concrețiuni calcaroase (de găsit în zonă, dar la adâncimi de peste 2 m, de pildă pe fundul șanțului de apărare), amestec relativ omogen, gălbui-cenușiu deschis. Din alinierea stâlpilor (care este departe de a fi ideală) am dedus faptul că cuva a fost parțial umplută cu acel amestec fabricat, stâlpii fiind lăsați în groapă ulterior, cu ajutorul unor scripeți. Foarte probabil amestecul a fost compactat (s-au găsit urme ale buștenilor folosiți pentru compactare), fiind turnat în straturi succesive, puse în evidență

stratigrafic, datorită micilor variații de compoziție.

Motivul unei asemenea proceduri ne este destul de evident, mai ales după mai multe campanii în câmpia din sudul României: în timpul veriilor secetoase apar crăpături nu doar foarte adânci, dar și destul de late (pot fi de 20-25 cm). Fenomenul se datorează pierderii de apă din stratul de argilă, care se strânge, lăsând acele interstii mari. Evident, acesta nu este tocmai solul pe care constructorii și-l doresc, mai ales pentru clădiri mai înalte, fiindcă nu asigură stabilitatea clădirii, mai ales în anotimpul secetos. Cele două fundații mari, umplute cu un mix de argilă și concrețiuni calcaroase (în stare vâscoasă, precum orice liant!), aveau ca scop corijarea suportului geologic nefericit. Că aceasta era ideea devine evident la consultarea planului (Fig. 2), observând acolo că stâlpii sunt aliniați la marginea dinspre interior (spre strada pavată cu pietriș); fiindcă la oricare clădire forțele se transmit spre lateral, fundația compactată avea ca rol exact consolidarea zonei unde aceste forțe aveau a fi transmise (urmele de compactare au fost observate exact în zonele centrale ale fundațiilor).

Săpătura a mai evidențiat două complexe, ambele din faza a II-a a sitului roman, când zona a devenit de uz civil. Unul este un canal care traversează toate cele trei secțiuni, de la NV la SE, tăind fundația sudică a porții. Canalul are o lățime ușor variabilă (între 1,77 și 1,42 m, mai îngust spre SE), cu adâncimi tot ușor variabile, mai mari spre NV (1,7 m) și mai mici spre SE (1,12 m), astfel încât, prin efectul pantei, fundul șanțului era practic plat (ușor ridicat la capătul de SE). Capătul de SE al canalului se prelungea deasupra unei gropi largi, de formă elipsoidală, cu dimensiunile prinse de 5,25 x 2,33 m, dar cu siguranță mult mai mare, cu fund alveolat, cu adâncimea maximă de 1,60 m (de la nivelul de călcare). Umplutura acestei gropi mari este una tipică unei zone de deșeuri, în special în zona centrală, dar la origine ea trebuie să fi avut un rol meșteșugăresc. Cel puțin la nivel ipotetic, canalul și groapa ar trebui să fi funcționat împreună, sau cel puțin aceasta este sugestia planimetriei. Zona pare să fi folosit preparării unui amestec de argilă și apă, fie pentru construcțiile civile, fie pentru producția ceramică (din nefericire nu există premiza teoretică a producției de tegule). Cum aducțiunea de apă în zonă este problematică (cel mai apropiat izvor vechi îl bănuim la o distanță de cca 160 m, spre ESE, într-o poziție altimetrică ușor inferioară), rolul tranșeului pare acela de a colecta apă pluvială de pe platoul dinspre nord

(panta curge NE-SV, deci șanțul este perpendicular cu direcția de curgere).

Foarte interesant este inventarul. Prima mențiune este cea a absențelor tipice: tegulele și piroanele de construcții. Dar de această dată am avut parte de multe piroane de fier, de un tip mai special. Ceea ce a atras atenția, încă de la primul exemplar, a fost floarea rotundă, pentru care le-am și numit „piroane ornamentale”. Exemplarele întregi au lungimi de 170-190 mm și două îndoituri în unghi drept, ceea ce le descalifică din postura de „piron de construcții” (care ar putea avea o singură îndoitură), vârful fiind deci întors la 180 grade față de direcția de batere. Lungimea „utilă” (între floare și prima îndoitură) variază între 100 și 130 mm, ceea ce sugerează prinderea a două loazbe groase de 50-65 mm. Lungimea între prima și a doua îndoitură este pe același interval (50-65 mm), sugerând că lățimea scândurilor era de 10-13 cm. Ceea ce am reconstituit noi, ipotetic, este o poartă tip grilaj, făcută din scânduri late de 12 cm și groase de 6 cm, îmbinările fiind făcute cu aceste piroane decorative. A doua îndoitură a piroanelor sugerează că scândurile erau montate cu interval de minimum 3 cm (este lungimea maximă a capetelor răsfrânte ale piroanelor), aspectul fiind de tip zăbrele.

Distribuția „piroanelor ornamentale” confirmă că nu au fost folosite pentru solidarizarea structurii turnului, ci în alt scop. Din cele 24 de exemplare, 19 au fost găsite într-un perimetru îngust, în gangul de intrare în turn; restul, clar, au fost mutate de fierul plugurilor, fiind găsite la limita stratului arat. Lângă primul stâlp al fundației sudice a fost găsit un suport de fier circular, din placă groasă (8 mm), cu diametrul de 10 cm. Presupunem că aceasta era „talpa” stâlpului de sud al porții, destinată a-i suporta greutatea și a-l împiedica să se scufunde. Ei bine, 75% din inventarul metalic a fost găsit imediat la vest de acest punct.

Din inventar merită menționate piese de armament (bolț balistă, suliță, bile praștie) și echipament militar (fibulă mică în formă de cruce gamată, fragmente de cirasă, altele), și ele găsite mai ales în spațiul dintre laturile turnului.

Intrigă nu doar tipologia turnului-poartă, dar și proporțiile construcției, cu lungimea orientată spre front (cca 5 m între stâlpii extremi), dar și lățimea foarte mică a coridorului-stradelă (2,8 m între stâlpii celor două paramente). Distribuția inventarului, în special între laturile turnului, ne obligă să cercetăm integral „martorul” dintre secțiunile A și C, nu doar pentru valoarea

intrinsecă a artefactelor, cât mai ales pentru completarea distribuției lor spațiale. Mai mult, relația dintre turn și palisadă nu a fost explicată mulțumitor, având până aici mai degrabă niște ipoteze. Din aceste motive, campania următoare se va face tot în sectorul porții de est (deși planurile erau altele).

7. Bârlad, jud. Vaslui

Punct: Valea Seacă

Tip de sit: 211 și 111

Cod epocă: 42

Cod RAN 161801.02; **Cod LMI:** VS-I-m-A-06689.02

Autorizație nr.: 100 din 18.04.2018.

Colectiv: George-Dan Hânceanu - Responsabil de șantier (Complexul Muzeal Județean Neamț); Mircea Mamalauca (Muzeul „Vasile Pârvan” Bârlad), Mircea Oancă (Muzeul „Vasile Pârvan” Bârlad)

Așezarea de la Bârlad, punctul *Valea Seacă* (Fig. 1) a fost identificată în vara anului 1959 de arheologul Vasile Palade, cu prilejul unor cercetări de suprafață.

Săpăturile sistematice în așezare au început în anul 1967 și au continuat până în 1986. Între anii 1971-1975, cercetarea în așezare a fost realizată în paralel cu cea din necropolă.

De-a lungul campaniilor de săpături în așezare au fost descoperite 24 de locuințe de suprafață, 21 de bordeie-atelier, 10 anexe, 12 vetre în afara locuințelor, 8 locuri de lucru în aer liber, 23 gropi cu caracter cultural și 18 gropi menajere, 2 cuptoare pentru ceramică etc.

Anul 1971 a fost momentul începerii săpăturilor în necropola așezării. Între anii 1971-1975, săpăturile au fost concomitente cu cele din așezare, iar între 1976-1980, s-au rezumat doar la necropolă. Au fost descoperite 295 morminte de incineratie și 252 de morminte de înhumatie, datate în secolele IV-V p.Chr.

Cercetarea așezării nu este făcută exhaustiv, motiv pentru care au fost reluate săpăturile. În anul 2018 s-a realizat un studiu geofizic (Fig. 2), efectuat cu ajutorul Platformei Arheoinvest din cadrul Universității „Al. I. Cuza” Iași, pentru stabilirea zonei ce urma a fi cercetată și de localizare a vechilor săpături. În urma investigațiilor

geofizice au fost identificate patru anomalii, la sud de săpăturile anterioare. Prin urmare, au fost trasate trei secțiuni (notate S.1, S.2 și S.3; Fig. 3) pentru surprinderea respectivelor anomalii.

În secțiunea S.2 (dimensiuni 20,00m x 2,00m) nu s-au identificat amenajări antropice, dar în secțiunea S.1 (dimensiuni 20,00m x 2,00m) au fost descoperite o locuință (notată L.25) și o anexă. În secțiunea S.3 (dimensiuni 8,50m x 2,90m) s-au găsit urme de locuire, însă condițiile meteo nefavorabile și timpul redus, rămas de lucru, au impus lăsarea acestui obiectiv pentru campania anului următor (2019).

În vederea cercetării exhaustive a locuinței L.25 și a respectivei anexe, din secțiunea S.1, s-au deschis două casete (notate C.1 și C.2), prima de 6,15m x 4,50m, iar a doua de 6,50m x 7,67m.

Locuința de suprafață L.25 a fost surprinsă la adâncimea de -0,33m și are o formă rectangulară, cu lungimea de 7,00m pe axa nord-sud și lățimea de 4,00m pe axa est-vest. Este o locuință compartimentată, cu două încăperi pentru locuit. În colțul de nord-est al locuinței a fost descoperită o vatră, de formă aproximativ ovală, lipită de peretele nordic și estic.

În inventarul locuinței, pe lângă fragmente ceramice, o mare cantitate de chirpici, oase animaliere și pietre au fost găsite două cute și un topor din fier, rupt în două.

Ne propunem, în campania anului viitor, să cercetăm urmele de locuire identificate în secțiunea S.3 și să deschidem alte secțiuni (inclusiv una transversală, pentru o imagine stratigrafică generală asupra sitului) necesare investigării așezării culturii *Sântana de Mureș-Cerneahov*, de la Bârlad (punctul *Valea Seacă*).

Abstract

The Bârlad settlement, Valea Seacă point (Figure 1), was identified in the summer of 1959 by archaeologist Vasile Palade on the occasion of an surface research.

The systematic archaeological excavations began in 1967 and continued until 1986, and in the necropolis of the settlement in 1971.

In the settlement were found 24 dwellings, 21 workshops, 10 annexes, 12 fireplaces outside the dwellings, 8 outdoor work places, 23 pits with a cultural character and 18 house pits, 2 ceramic ovens, etc.

In the necropolis were discovered 295 incineration graves and 252 burial tombs, dating

back to the 4th-5th centuries BC, were discovered.

In 2018 we resumed the researches in the settlement with a geophysical study (Figure 2) carried out with the help of the Arheoinvest Platform within the "Al. I. Cuza" Iași. There have been four geophysical anomaly that have shown interest.

We traced three sections marked as S.1 (20x2m), S.2 (20x2m) and S.3 (8.5x2.9m) (Figure 3). In section S.2 no anthropic arrangements were detected. In Section S.2, a surface dwelling and an annex at a depth of - 0.33 m were found. The dwelling is rectangular in shape and has a length of 7 m on the north-south axis and a width of 4 m on the east-west axis. It is a dwelling with two living quarters.

In Section S.3, traces of dwelling were found, but poor weather conditions and shorter remaining working hours required that goal to be set for the next year's campaign (2019).

In the inventory of the dwelling, besides the ceramic fragments, a large amount of crickets, animal bones and stones were found two sharpening stones and an iron ax, broken into two.

In the next year's campaigns, we intend to investigate the housing traces identified in section S.3 and to open other sections (including a cross-section for a general stratigraphic image of the site) necessary to investigate the settlement of the *Sântana de Mureș-Cerneahov* culture from Bârlad (Valea Seacă point).

8. Bologa, com. Poieni, jud. Cluj

Punct: Castrul

Epocă romană

Cod RAN: 59069.01

Colectiv: Dr. Felix Marcu, responsabil științific; Dr. George Cupcea, Ioniță Petiș, Bajusz Mátyás. Studenți ai Facultății de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai.

S-a cercetat o suprafață de 10 x 7 m, în colțul de SV al praetoriului cu scopul de a identifica cu precizie colțul de SV al clădirii. Nu a fost cercetată integral și din cauza umpluturii adăugate de cercetările din ultimii ani. Aproximativ 40% din pământul excavat este umplutură post 2012.

Structuri:

Șanțul de scoatere al zidului Z1, identificat în partea de SE a suprafeței, pe o lungime de max. 3 m (E-V), vizibil numai de la o cotă inferioară celei mai târzii podele a absidei A2 și structurii lui Z18. L-am identificat cu **C93**. Probabil, din cauza distrugerii acestei laturi a praetoriului la începutul secolului al XX-lea, s-a pierdut traiectoria acestui context arheologic în cea mai mare parte a suprafeței.

Z18: orientare N-S, *opus incertum*, alcătuit din pietre mari de carieră și mortar cu mult var. Face colț cu Z16 în extremitatea de N și fața lui vestică e distrusă în cea mai mare parte de groapa modernă menționată anterior (de la începutul secolului XX). Încăperea determinată de Z15-16-17-18 conține pe **C95** (vezi raportul din 2017 pentru descriere), care se lipește de Z18. Probabil este un nivel de podea pentru această încăpere (denumită încă din 2017 **încăperea VIII**). Aceasta, din punct de vedere cronologic, este ulterioară fazei principale romane, însă funcționalitatea ei urmează a fi supusă dezbaterii.

Din absida **A2** am surprins cea mai mare parte a capătului ei de V, deși, din cauza aceleiași gropi moderne de început de secol XX, nu se poate identifica cu precizie legătura cu incinta clădirii praetoriului. Cu toate acestea, au fost identificate cele două niveluri de podea cunoscute anterior, C87 și C88.

Z19 și Z20: în colțul de NV (pe latura de N) a suprafeței cercetate în 2018, au fost surprinse Z19 și Z20. Apar ca niște structuri „firave” în tehnica *opus incertum*. Cea mai asemănătoare structură cu aceste două ziduri, Z19 și Z20, este Z4 din 2013. Z19 este orientat E-V, iar Z20 este orientat N-S. În cazul în care cotele celor două ziduri corespund sau se aproprie de cea a lui Z4, atunci ar trebui să le dăm o funcționalitate similară (susținerea hipocaust-ului în camera I).

Pe o suprafață foarte mică, între Z19 și Z20 s-a conturat o amenajare de mortar, posibil podeaua inferioară de pe care pornește instalația de hipocaust, denumită **C103**.

Compartimentare presupusă

În cazul în care Z1 și-ar fi continuat traseul înspre V, probabil că se închide cu contextul **C104**, care e cel mai bun „candidat” pentru șanțul de scoatere a zidului de V al praetoriului.

C106: paralel cu C104, apare, la un moment dat, ca un șant de scoatere al unui zid/perete care ar delimita o încăpere în același colț al clădirii.

C102: e cel mai probabil de echivalat cu C4/2012, adică podeaua superioară a sistemului

de încălzire din încăperile care aparțin fazei principale romane. Argument: limita nordică a acestui context prezintă o bucată compactă de 0,8 x 0,5 m din această podea, formată dintr-un strat de *opus signinum* de aproximativ 15 cm grosime, lipit de o cărămidă bipedală. Urme similare au fost surprinse în alte câteva puncte, acestea permițând o interpretare din punct de vedere al funcționalității, adică urma sistemului de încălzire din presupusa încăpere din colțul de SV al praetoriului.

C96, a fost indentificat *in situ*, prăbușit pe un strat de lut, putând fi interpretat drept una dintre podelele (probabil cea mai târzie) aparținând fazelor de lemn. Acest strat a mai fost surprins și la V de C106, iar Z18 pare să fi fost împlântat în acest lut gri. Pupem presupune echivalarea lui cu C17/2013.

La V de C104 au fost identificate **C99** (rigolă) și **C100** (drum) cărora, în acest moment, le-am dat funcționalitatea de rigolă/substrucție de drum aparținând drumului N-S dintre *praetorium* și *principia*.

C101: e o groapă săpată în C96 cu diametrul de aprox. 90 cm, în care s-a descoperit material special (bronz, unele cu semne de refolosire/topire). Funcționalitate: incertă.

Observație generală: Secțiuni mai vechi (N. Gudea)

Suprafața este brăzdată de urme ale secțiunilor mai vechi, din perioada cercetărilor realizate de N. Gudea. Am identificat traseul celebru SGLV orientată E-V, care pornește de pe valul de E al castrului și taie praetoriul, continuând peste *principia*, precum și caseta care taie Z1 și cele două abside (A1+A2; în colțul de SV al S 2018). Nu în ultimul rând, unul dintre cele trei sondaje trasate peste sau perpendiculare în zona lui Z1.

Fazele de lemn

Disponerea și morfologia structurilor identificate din faza de lemn sugerează faptul că avem cel puțin două etape ale construcției:

Faza I – timpurie, din care fac parte **PT8** și **PT9** care se intersectează în T; **PT11** și **PT12** de asemenea.

Faza II – ulterioară, alcătuită din **PT10** (pe sub șanțul lui Z1) și **PT13** (orientat E-V în SG).

Observație generală: pereții de lemn aparținând fazei timpurii sunt mai subțiri, iar cei ai fazei a II-a, în partea de N a suprafeței, dispar până la nivelul la care apare faza I de lemn (deși ei sunt surprinși de la același nivel). Deocamdată, determinarea vreunei încăperi sau a unui plan

general este imposibilă.

Observații finale și planul pentru cercetările viitoare:

Deoarece putem concluziona că lipsesc urmele indubitabile ale zidurilor de închidere din colțul SV al praetoriului (Z1 + zidul vestic), precum și a închiderii absidei de V (A2), trebuie să continuăm explorarea zonei, în speranța apariției unor urme mai consistente. E posibilă, de altfel, extinderea spre V a planului presupus actualmente.

Surpriza, având în vedere gradul ridicat de distrugere a clădirii în această latură de V, este aceea că apar în schimb pereți/ziduri de compartimentare interioară (Z18, Z16, Z19, Z20). Compartimentările determinate de aceștia, precum și funcționalitatea lor urmează a fi explorate în cadrul campaniei din 2019.

9. Bordușani, jud. Ialomița

Punct: Bordușani-Popina

Tip sit: tell

Eneolitic Latene – sec. Ia.Ch – I p. Ch

Cod RAN: 92998.01

Colectiv: Popovici D.N., Parnic V, Vlad Fl., Haită C., Munteanu S.

Precizări

Campania anului 2018 a fost sever afectată în principal de lipsa forței de muncă disponibile în zona imediat apropiată, respectiv satul Bordușani, ceea ce a condus la dificultăți privind în special perioada de timp în care au fost efectuate acestea dar și asupra obiectivelor propuse inițial prin planul anual de cercetare. În consecință acesta din urmă a trebuit parțial modificat cu scopul de a se putea obține date relevante scopului principal al cercetării în condițiile date.

Obiective generale ale cercetării – campania 2018

În condițiile precizate mai sus obiectivele cercetării au constat în :

- obținerea de noi date privind începutul locuirii antropice pe tell, respectiv dacă a existat succesiunea Boian – Gumelnița în acest sit;

- definirea caracterului locuirii antropice în perioada de început;

- continuarea abordării pluridisciplinare a cercetărilor din perspectiva necesității definirii

relațiilor om – mediu și a eventualei evoluții a acestora

Cercetările arheologice din partea de nord a Popinei - zona α

Având în vedere obiectivele acestei campanii s-a hotărât efectuarea a două sondaje în partea de NNV a pantei tell-ului și în cea de NNE cu scopul de a se putea obține date suplimentare privind tipul și caracterul locuirii antropice în zonele respective, astfel încât limita de nord și nord-est să poată fi diagnosticată cât mai bine din acest punct de vedere. În consecință ele au fost dispuse astfel încât să permită completarea seriei de sondaje dispuse perimetral (S I-IV), efectuate în campaniile anterioare. Amplasamentul concret a trebuit să țină cont și de situația din teren, respectiv de arborii și restul vegetației existente. În egală măsură precizăm și faptul că, datorită scopurilor propuse, acestea au fost astfel amplasate încât să surprindă în primul rând depunerile stratigrafice aparținând primelor secvențe ocupaționale de pe Popina de la Bordușani.

Sondajul V - Nord, situat în zona de NNV a Popinei, a avut dimensiunile de 10 m x 1,5 m fiind săpat până la adâncimea de 9,89 m (Pl. 1, 2) față de punctul O. Trebuie precizat că aici nu a fost atinsă baza depozitului arheologic ce în zona săpată (S. α), avea o grosime de cca. 4 m. Urmează ca în campania anului viitor să se continue cercetarea astfel încât să se poată preciza extensia stratigrafică antropică totală și mai ales definirea caracterului începutului locuirii în această zonă.

Sondaj VI-NE a fost amplasat în zona de NNE a sit-ului având dimensiunile de 2 x 10 m, săpătura, realizată și aici în trepte, având în medie, o adâncime de 3 m, ajungându-se la adâncimea de 8,19 m față de punctul O, la – 7,79 m fiind surprins solul natural.

Fortificația getică

Ambele sondaje au furnizat date suplimentare referitoare la sistemul de fortificare getică observat în cursul cercetărilor efectuate pe Popină. Dacă inițial se observase la limita nordică a tell-ului, practicarea unor terasări (G. Trohani, 2005, 11), ulterior s-a putut preciza că acestea au fost completate și de realizarea unei palisade extrem de solide, dovadă groapa unui trunchi cu diametrul de cca. 60 cm, amplasată pe una din aceste terase.

Observațiile acestea au fost confirmate și de observațiile ce au putut fi făcute în cele două

sondaje. O precizare se impune aici în sensul că urmele săpării teraselor în epoca getică au fost profund afectate pe de o parte de distrugerea acestora sub influența apelor pluviale și a scurgerilor de sediment pe panta de nord a tell-ului dar și pe de altă parte, de amploarea remarcabilă a vizuinilor săpate de animale și în această parte a tell-ului (în special Sondajul V-NV, dar și Sondajul VI-NE), ce au avut drept principal rezultat prăbușirea unei părți importante a depunerilor arheologice. În consecință, acestea au putut fi numai reconstituite cu oarecare incertitudine.

Profilul de est al Sondajului VI-NE a permis observații conform cărora încă din perioada locuirilor gumelnițene au fost practicate unele lucrări de amenajare a pantelor.

Complexe eneolitice semnificative

Sondajul V

Locuințe eneolitice

În acest sondaj au fost surprinse resturile a șapte locuințe (SL 350 – 356), dintre care trei neincendiate (SL 350, 352, 353) și patru incendiate (SL 351, 354, 355, 356). Tehnicile constructive și materialele folosite sunt cele caracteristice locuințelor gumelnițene descoperite și cercetate până în prezent în tell-ul de la Bordușani, astfel încât având în vedere și suprafețele restrânse ce au fost cercetate nu socotim necesară prezentarea lor detaliată aici.

Locuința nr. 350 (SL 350)

Este o locuință neincendiată. US-urile ce compun această locuință prezintă o înclinare de la est spre vest. Distrugerea are o grosime variabilă de la 32 cm în partea de est până la 4 cm spre limita de vest.

Ea suprapune o zonă menajeră (Cx. 3100).

Locuința nr. 351 (SL 351)

Imediat sub Cx. 3100 a fost descoperită o locuință incendiată cu o grosime a distrugerii de cca. 30 cm., arsă la roșu cărămiziu (US 31014). A fost afectată de prăbușirile determinate de vizuinile săpate de animale. Și aceasta a fost construită peste depuneri menajere (Cx. 3102).

Locuința nr. 352 (SL 352)

Este o locuință neincendiată. Grosimea maximă a distrugerii acesteia era de 42 cm subțindu-se spre vest ajungând până la 4 cm. Și aceasta a fost construită pe o depunere de resturi menajere (US 31020).

Locuința nr. 353 (SL 353)

Vestiigiile acestei locuințe neincendiate prezentau o înclinare de la est spre vest.

Distrugerea sa avea o grosime maximă de cca. 16 cm.

Locuința nr. 354 (SL 354)

Și această construcție suprapune depuneri menajere (US 31027, 31028). Resturile acestei locuințe incendiate sunt foarte puține. Grosimea maximă a acestora era de 16 cm.

Locuința nr. 355 (SL 355)

Și această locuință a fost incendiată. Resturile descoperite ale sale constau numai din cele provenind de la pereți, arși la roșu-cărămiziu. Grosimea maximă era de 44 cm. A fost construită direct peste resturile locuinței nr. 356.

Locuința nr. 356 (SL 356)

Resturile incendiate la roșu-cărămiziu, constând numai de la pereți, aveau o grosime maximă de 18 cm.

Sondaj VI- NV

În cursul cercetărilor în acest sondaj au fost descoperite resturile a cinci locuințe (SL 360, 361, 362, 363, 364), dintre care trei erau neincendiate (SL 360, 361, 362) și două incendiate (SL 363 și 364).

Locuința nr. 360 (SL 360)

Aceasta a fost o locuință neincendiată. Resturile provenind de la pereți aveau o grosime de maximum 16 cm. Aceasta a fost construită pe o zonă menajeră (Cx. 3200)

Locuința nr. 361 (SL 361)

Este o locuință neincendiată. Distrugerea avea o grosime de până la 16 cm.

Imediat sub ea au fost cercetate depuneri menajere (Cx. 3201) care la rândul lor suprapuneau direct resturile SL. 362.

Locuința nr. 362 (SL 362)

Și aceasta este o locuință neincendiată. Grosimea conservată este de maximum 22 cm.

Și sub aceasta a fost cercetată o zonă menajeră (Cx. 3210) ce suprapunea o alta (Cx. 3203), realizată direct peste resturile SL. 363. Observăm și faptul că aceste două complexe constituie o consistentă depunere de resturi menajere.

Locuința nr. 363 (SL 363)

Este o locuință incendiată, arsă la roșu cărămiziu. Grosimea distrugerii provenind de la pereți variază între 15 și 36 cm. Pentru realizarea podelei, groasă de 2-3 cm, a fost utilizat sediment nisipos, cu granulație mică și arsă la maroniu-negricios, compact. S-a observat prezența, la partea sa superioară, a unei lentile de cenușă amestecată cu granule milimetrice de cărbune. Este foarte posibil ca aceasta să provină de la

arderea acoperișului.

Sub această locuință s-a constatat o succesiune continuă de 6 secvențe de depunere a resturilor menajere (Cx. 3208, 3204, 3212, 3209, 3205, 3211), ce se intercalează direct între resturile celor două locuințe, SL. 363 și 364. Este deci evident că între cele două secvențe, materializate de construirea celor două locuințe, a existat o perioadă mai îndelungată de timp ce este dificil de estimat. De-a lungul acesteia zona a fost utilizată, cu precădere pentru depunerea resturilor menajere.

Locuința nr. 364 (SL 364)

Și aceasta este o locuință incendiată. Distrugerea pereților este reprezentată de pachete de chirpic ars la roșu-cărămiziu, cu o grosime de numai 8 cm. Dacă aceasta va fi fost situația pe întreaga suprafață atunci foarte probabil o parte din aceasta a fost îndepărtată. Și sub această locuință au fost cercetate depuneri menajere (Cx. 3207) a căror extensie stratigrafică nu este foarte mare.

Se poate remarca faptul că în total, în cele două sondaje, au fost cercetate resturile a 12 locuințe (șapte în Sondajul V și cinci în Sondajul VI), dintre care șase incendiate (patru în Sondajul V și două în Sondajul VI), și șase (trei în Sondajul V și trei în sondajul VI). Semnificativ este și faptul că s-a observat aceeași variabilitate a finalului utilizării diverselor locuințe, situație observată anterior la Bordușani-Popină dar și Hîrșova. Procentual, locuințele incendiate sunt mai bine reprezentate dar aceasta pare să fie numai o situație datorată caracterului cercetărilor din această campanie.

Zone menajere

Cercetările întreprinse începând cu 1993 în tell-urile de la Hîrșova-tell și Bordușani-Popină au evidențiat existența unor situații ce au permis definirea primară a lor și ulterior, analiza detaliată. Acest tip de complexe constituie o constantă a locuirilor gumelnițene din acest tip de sit, de regulă suprapunând complexele de locuire. Ele materializează acumularea resturilor produse de diversele activități antropice în spațiul propriu-zis al așezării și în același timp confirmă un comportament tipic pentru aceste comunități atât gumelnițene cât și Boian.

Ceramica. Date preliminare.

În urma cercetărilor arheologice desfășurate în sondajele SV și SVI s-a descoperit o importantă cantitate de ceramică atribuită culturii Gumelnița (Pl. 5, 6).

În general se mențin cele trei categorii

ceramice determinate pe baza compoziției pastei și a tehnicilor de ardere, după cum urmează:

- **Ceramică de uz comun sau grosieră.** A fost realizată dintr-o pastă care are în compoziție nisip cu granulație mare și cioburi pisate. Din această categorie de pastă au fost modelate, în general, vase de provizii cu pereții groși, arse incomplet, de la galben-cărămiziu până la brun închis.

- **Ceramică semifină** obținută dintr-o pastă mult mai omogenă comparativ cu prima categorie, are ca degresant nisip și cioburi pisate. Din această categorie au fost modelate străchini, castroane, vase tronconice, bitronconice, strecurători, capace. Marea majoritate a fragmentelor ceramice sunt arse complet de la gălbui-roșcat la negru-cenușiu, dar sunt și situații când arderea este incompletă.

- **Ceramica fină** este obținută dintr-o pastă de bună calitate, omogenă cu nisip fin în compoziție. Vasele sunt arse uniform de la negru-cenușiu la brun-roșcat, sunt acoperite cu slip bine lustruit atât pe corp, gât cât și la interior. Din această categorie ceramică au fost modelate castroane de dimensiuni mici și medii.

Din punct de vedere tipologic pe lotul ceramic analizat s-au putut determina următoarele forme: străchini, castroane, vase bitronconice, tronconice, strecurătoare, suport de vas. Dintre acestea primele trei categorii sunt bine reprezentate, în schimb din celelalte forme s-a determinat doar câte un singur vas.

1. Străchini. În cadrul acestei categorii s-au analizat două variante:

1.a. strachină cu pereții drepți, buza rotunjită ori fațetată și îngroșată la interior;

1.b. strachină cu buza rotunjită, gât scurt și umăr rotunjit.

Fragmentele care aparțin primei categorii de străchini sunt acoperite la interior și exterior cu un slip bine lustruit. Într-un singur caz, la exterior, buza vasului este bine lustruită iar corpul pictat cu pastă albă. Cea de-a doua categorie are buza și gâtul lustruite iar corpul este acoperit cu barbotină.

2. Castroane. Fragmentele ceramice atribuite castroanelor au formă bitronconică cu buza rotunjită sau fațetată, în general trasă spre exterior și mai rar dreaptă, cu gât scurt sau înalt, umăr profilat, rotunjit sau accentuat. În trei cazuri umărul castronului este drept sau cu „prag” de tradiție Boian.

Decorul castroanelor este caracterizat de o mare diversitate. Gâtul vaselor este decorat cu

caneluri și pliseuri. Pe umăr apar linii orizontale sau oblice incizate și încrustate cu pastă albă sau mici proeminențe conice perforate orizontal. În câteva cazuri se păstrează pictura cu grafit, cu pastă albă sau roșie aplicată pe gâtul vaselor la exterior și în două cazuri la interior. De la un castron de dimensiuni mari s-au păstrat mai multe fragmente care au pe gât caneluri late umplute cu pastă albă, iar la interior buza este pictată cu o bandă albă.

3. Vasele bitronconice. Sunt bine reprezentate, fragmentele ceramice indicând forme cu gât scurt sau înalt. buza rotunjită și trasă spre exterior, Pe cele mai multe fragmente s-a aplicat barbotină, uneori organizată în registre de linii paralele orizontale sau oblice (vârci), aplicată pe corpul vaselor. Peste acest decor doar într-un singur caz se păstrează la exterior urme de pictură roșie. Pe un fragment ceramic s-a observat impresiuni alveolare realizate pe buza vasului.

4. Vase tronconice. Această formă apare doar într-un singur caz. Vasul respectiv are gură largă, buza tăiată drept și corpul acoperit cu barbotină aplicată pe tot corpul până sub pragul buzei.

Observații privind caracteristicile stratigrafiei în cele două sondaje

În ambele sondaje (S. V-N și S. VI-NE), se poate observa faptul că stratigrafia observată corespunde cu succesiunea tipică pentru locuirile gumelnițene dar și a celor atribuite culturii Boian, observate atât la Bordușani-Popină cât și la Hîrșova-tell, respectiv alternanța structuri construite – depuneri menajere (PL. 3, 4). Dar trebuie să precizăm că observarea atentă permite unele nuanțări ce considerăm că sunt foarte importante pentru caracteristicile locuirii gumelnițene în perioada de început pe mărșorul de terasă de aici.

Dacă succesiunea amintită aici este un element important, el nu este singurul. Un atribut major, în opinia noastră, îl constituie caracteristicile fizice ale depunerilor menajere (compoziție și grosime în principal). Pe de o parte ele sugerează un ritm de acumulare rapid ce ar putea fi determinat de intensitatea diverselor tipuri de activități pe de o parte, iar pe de alta și eventualul interval de timp scurs între diversele episoade constructive care, deci, poate fi mai lung sau mai scurt. Este evident că intensitatea poate afecta ritmul acumulărilor deșeurilor și în atare situație aprecierea intervalului temporal comportă un nivel de subiectivitate ce poate fi important. În principiu

această problemă pare că ar putea fi rezolvată prin intermediul datărilor absolute. În fapt, dacă avem însă în vedere marja de variabilitate a acestor datări, soluția respectivă ridică probleme dificil de rezolvat pentru tipul respectiv de complexe ce par a nu fi funcționat pe intervale de timp suficient de lungi pentru a putea fi încadrate temporal mai precis. În consecință, singura posibilitate de a încerca (cel puțin), o rezolvare, este reprezentată de analiza atentă a materialelor arheozoologice care pot furniza date extrem de importante privind sezonabilitatea. Desigur, numai dacă acestea sunt analizate detaliat pe complexe și nu global.

Revenind la stratigrafia din cele două sondaje se poate constata că ele oferă, în ciuda suprafețelor relativ mici, informații sugestive. Astfel, profilul de sud din Sondajul V, a evidențiat existența resturilor a 7 locuințe între care se intercalează depuneri ale resturilor menajere. Între acestea se detașează zonele menajere codificate drept Cx. 3100 și Cx. 3101, situate la baza și partea superioară a stratigrafiei evidențiate aici, ambele demonstrând o amplitudine stratigrafică pe care noi o considerăm semnificativă. Între cele două zone menajere activitatea constructivă pare să se fi desfășurat în ritmuri alerte.

Această situație poate fi interpretată drept posibilă ilustrare a unor moduri variate în timp de utilizare a spațiului. Cauzele acestei situații nu pot fi deocamdată precizate.

În cazul Sondajului VI, cercetarea, ilustrată prin profilul de sud, evidențiază resturile a 5 locuințe și ele precedate și succedate (stratigrafic și cronologic), de depuneri menajere. În schimb, numai la partea inferioară a stratigrafiei arheologice constatăm existența unor depuneri menajere mai consistente, respectiv între SL 362 – 363 - 364. Zona superioară a profilului (marcată de evoluția dintre SL 362 – 361 și 360), sugerează o evoluție mult mai echilibrată, depunerile menajere fiind mai puțin consistente și asemănătoare din punctul de vedere al caracteristicilor fizice.

Comparând datele altimetrice obținute, situația stratigrafică din acest sondaj cu cea din Sondajul I Est, ar rezulta faptul că în zona de nord-est limita superioară a mărșorului de terasă, pare să fi fost mai ridicată aici decât cea din zona de NV a tell-ului ce ar fi fost mai joasă. Dacă coroborăm aceste date cu cele rezultate din observarea ceramicii rezultă că locuirea gumelnițeană pare să fi început în zona sa de est ea extinzându-se spre nord-vest și abia ulterior spre nord-est, vest și sud, evoluție ce demonstrează că partea superioară a

grindului nu era plană iar primele implantări antropice au urmat această situație și abia apoi, când aglomerările resturilor de locuire au contribuit la orizontalizarea suprafeței, aceasta a căpătat aspectul definit de cercetările din suprafețele alfa, beta și gama. Datele oferite de Sondajul III Sud completează această schiță ele afirmând în același timp și o scădere a pantei către sud în zona în care, mult timp, s-a crezut existența unui al doilea tell, mai mic și care în fapt, s-a dovedit a nu fi fost altceva decât o continuare a matorului de terasă în zona sa sudică. Această situație a fost provocată de practicarea drumului de acces pe Popină, foarte probabil odată cu săparea ghețariei mari, situate în partea sa centrală.

Concluzii

Date noi privind topografia matorului de terasă.

În Sondajul VI-NE baza stratigrafiei arheologice surprinse în săpătură se afla la – 7,79 m, aceasta fiind partea superioară a matorului de terasă pe care au locuit comunitățile gumelnițene aici. În Sondajul V-N stratigrafia arheologică a fost cercetată până la adâncimea de – 9,89 m, ea continuând. Cumulând toate datele existente rezultă că, în această zonă a tell-ului, amplitudinea stratigrafică antropică pare să fi avut grosimi variabile, în orice caz, mai ample decât s-a crezut până în prezent. Precizăm că în sondajul S. V-N, nu s-a putut termina cercetarea depunerilor arheologice, aceasta urmând a fi continuată în campania anului viitor.

Aceste observații coroborate cu cele obținute în cursul realizării sondajelor de pe laturile de est și vest sugerează că în momentul inițial al locuirii antropice aici suprafața nu era plană, existând, foarte probabil o denivelare, observată pe laturile de est și nord-vest, cea de nord-est fiind mai înaltă. Foarte probabil, locuirea s-a concentrat în această alveolă, abia ulterior ea extinzându-se pe restul matorului de terasă de aici.

10. Caraburun, com. Baia, jud. Tulcea **Punct: Acic Suat**

Colectiv: Vasilica Lungu, arheolog expert, responsabil științific al șantierului; Alexandre Baralis, co-director de program; Echipa de cercetare 2018: Cercetarea arheologică a fost coordonată de dr. V. Lungu (Institutul de Studii Sud-Est Europene, Academia Română, București)

și dr. A. Baralis (Muzeul Luvru, Paris); ea a avut un caracter interdisciplinar derulându-se pe mai multe paliere: săpăturile arheologice efectuate în colaborare cu arheolog dr. Alina Mușat (Muzeul Municipal, București (responsabil pentru epoca romană), dr. Adrian Nicolae (cercetător independent, București), studenții Cristina Florea și Gabriel Florea (Universitatea București), Marian Tufaru (masterat, Institutul Național al Patrimoniului, București); fotografierea din dronă a fost asigurată de dr. Marius Streinu, Oana Borlean și Mihaela Buruiană (Institutul Național al Patrimoniului, București); prelevarea de eșantioane pentru analize microbiologice a fost făcută de dr. Miriam Sternberg, (CNRS – Aix en Provence), studenții Tatiana André și Paul de Almeida (Universitatea Aix-Marseille); analize paleozoologice Blandine Montagne (masterand, Universitatea Paris V) și analize microbiologice Tsvetana Popova (Institutul de Arheologie, Sofia, Bulgaria); ridicări topografice, Pascal Lebouteiller (IFEA, Istanbul); trierea și desenarea materialului ceramic, dr. Vasilica Lungu, dr. Alina Mușat-Streinu, Cristina Florea, Gabriel Florea, Adrian Nicolae, Marian Tufaru.

Finanțarea. Finanțarea a fost asigurată în cea mai mare parte de Muzeul Luvru (Paris). O contribuție importantă a avut-o, deasemenea, Institutul Național al Patrimoniului, prin participarea membrilor săi.

Metode și tehnici.

Dintre metodele și tehnicile folosite amintim:

- degajarea succesivă a straturilor și notarea rezultatelor pe unități stratigrafice (US); înregistrarea lor s-a făcut zilnic, cu ajutorul unei stații totale;
- fotografierea periodică din dronă și fotografii de detaliu;
- desenarea profilelor și a situațiilor stratigrafice;
- recoltarea integrală a materialului arheologic rezultat;
- recoltarea de eșantioane pentru analizele de polen, paleobotanice și microbiologice din contextele închise;
- înregistrarea GIS și prelucrarea datelor topografice.

Rezumatul cercetărilor din anul 2018

Raportul privind săpăturile arheologice sistematice de la Acic Suat, com. Baia, jud. Tulcea, este realizat conform acordului de parteneriat între Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei

Române, Muzeul Luvru și Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea, pe baza autorizației pentru Cercetare Arheologică sistematică, nr 114 din 20.04.2018 și a Permisului pentru desfășurarea activității nr 23 din 13.06.2018, eliberat de Administrația Rezervației Biosferei Delta Dunării din Tulcea.

Așezarea greco-romană de la Acic Suat-Caraburun (*Cod RAN 159794.09*) se întinde pe o suprafață de aproximativ 200 ha, inclusiv zona de necropole, și este propusă pentru Lista Monumentelor Istorice prin intermediul Direcției Județene pentru Cultură, Tulcea.

Pentru aceasta campanie, a fost planificată continuarea cercetărilor în trei sectoare:

- Sectorul III: continuarea cercetării în secțiunile III1 și III2 deschise în anii trecuți;
- Sector IV: au fost trasate 5 noi casete de 2 x 5m; 1,5 x 2,5m; 8 x 5m; 5 x 5m și 5 x 5m.
- Sector VI: 6 noi casete de 5x5m cu martori de 0,50 au fost deschise pe laturile de sud și vest.

Sectorul III

Secțiunea SIII-1 a fost trasată în anul 2015 și separată de un martor cu grosimea de 0,50 m de secțiunea SIII-2, ambele deschise la sud de drumul de exploatare a stufului identificat în anul 2011 și cercetate parțial. Secțiunea SIII-1, cu dimensiunile de 10 x 5 m, au fost orientată pe direcția est-vest și ocupă zona din apropierea lacului. Aici s-a săpat în anul 2016 sub nivelul unei dărâmături masive de piatră identificată imediat sub stratul vegetal, începând de la 0,25/0,30, până la 0,60/0,70 m. Au fost identificate segmente din zidurile de piatră, cu lățimea de 0,55-0,60, ale unor locuințe elenistice, precum și resturi de construcții (chirpic, țigle, olane) și de oase de animale.

Secțiunea SIII-2, a fost reluată în anul 2018, când s-a degajat dărâmătura și s-a curățat pământul. S-a intervenit asupra situației arheologice din mai multe unități stratigrafice, precum US2, US6, US7, US8. Din păcate, nu au fost sesizate clar structuri de ziduri, ci numai un nivel de frecventare a zonei sub forma unei suprafețe întinse de pământ întărit pe care stăteau pietrele din dărâmătură asociate cu alte materiale arheologice de la cladiri din apropiere, aflate în afara secțiunii trasate. Din pământul degajat, au rezultat fragmente ceramice din epoca elenistică, reprezentate de amfore fragmentare de Thasos și Sinope, de vase fine de servit, precum cantharoi și boluri cu firnis negru, ceramică comună. Vasele de stockage și cele lucrate cu mâna sunt quasi absente. Cercetarea urmează să fie finalizată în

campania de anul viitor.

Sectorul IV

Sectorul SIV (fig. 1), trasat și cercetat parțial în anii trecuți, a fost redeschis pentru cercetarea integrală a unor construcții de epocă arhaică și de epocă elenistică. Aici au fost trasate cinci noi casete cu dimensiuni variabile (vezi mai sus), pe laturile de nord, sud și est ale secțiunilor din 2017. S-au degajat mai multe unități stratigrafice printre care US25, US34, US51, US55, US56. Cele mai bogate rezultate provin din US25 care constituie umplutura construcției arhaice formată dintr-un pământ negru cenușos cu urme de cărbuni și paie arse, de chirpic ars și resturi de construcție. Din acest strat, în care s-a coborât până la adâncimea de 0.85 cm, s-a recoltat o parte importantă din materialul ceramic de epocă arhaică (fig. 3) și din eșantioanele pentru analize microbiologice (fig. 12). Construcția arhaică are o formă rectangulară și a fost compartimentată în mai multe unități, dintre care două cu dimensiunile de 4,75 x 4,36 m, respectiv 8.70 x 4,60 m. Această construcție, realizată din praf galben de stâncă în amestec cu pietre mici se prelungește pe latura de est cu încă o încăpăre, a treia, pentru degajarea căreia avem nevoie de încă o campanie de săpături. Pe latura de nord a construcției, de pe un nivel arhaic s-au înregistrat descoperiri importante de ceramica fină (fig. 4), amfore și oase de animale. O groapă elenistică (US56) perforează straturile arhaice pe latura de nord a construcției elenistice. Pentru construcția de epoca elenistică se remarcă prezența a două faze (F1 și F2) identificate prin suprapunerea unor ziduri (Z1-Z4) cu textură diferită și a unei dărâmături masive de piatră în amestec cu chirpic. Materialul ceramic este bogat și variat, format în special din amfore de transport din Thasos, Chios și Sinope. Din unitatea stratigrafică US 51, cercetată în caseta adăugată pe latura de est, provine o figurină cu reprezentarea Afroditei (fig. 6), o fusaiolă din ceramică și o monedă elenistică, găsite la adâncimi variabile, cuprinse între 0,40/56 cm.

Sectorul VI

Sectorul SVI, trasat și cercetat parțial în anii trecuți, a fost redeschis pentru cercetarea integrală a construcțiilor de epocă romană. S-a lucrat în paralel în mai multe casete cu laturile de 5 x 5 m, numerotate C3, C10, C11, C19 și C20, pentru a se obține suprafața totală ocupată de construcția cu mai multe încăperi de epoca romană, identificată în anii trecuți. Aici s-au săpat până la adâncimea de 0,45/57 m în mai multe unități stratigrafice, printre

care US35, US36, US37, US40, US53, US54, US55 și US67. Pământul degajat dintre ziduri, de culori și consistențe diferite, era amestecat cu fragmente ceramice și pietre. Straturile de deasupra până la 0,25/30m au fost deranjate de arăturile practicate înainte de anul 1989. Se remarcă aici prezența a doua faze datate în epoca romană (F1 su F2), identificate prin suprapunerea unor ziduri cu texturi diferite, și a mai multor materiale din epoca greacă (elenistică și arhaică), rezultate din deranjarea amenajărilor aferente, afectate de construcția acestor ziduri. Materialul roman nu este foarte variat. Amforele (fig. 8, 10) și vesela de masă reprezentată de forme pergameniene (fig. 7; Hayes 1 Çandarlı; Hayes 3 Çandarlı), cât și moesice (boluri cu barbotină și platou, realizate în atelierele orașului Nicopolis ad Istrum) și provinciale, sunt printre cele mai frecvente. Oalele pentru depozitare și de gătit (fig. 9; cratițe, castroane, capace) sunt de asemenea frecvent întâlnite în stare fragmentară. O piesă deosebită este un ornament arhitectural fragmentar din ceramică (fig. 11). Printre cele mai slab reprezentate sunt opaițele, care apar în număr redus.

Conservare primară.

La sfârșitul săpăturilor, au fost luate măsuri de conservare primară, întreaga zonă fiind acoperită cu folie de celofan, fixată cu pietre și saci de pământ (fig. 13).

Locația arhivei

Conform protocolului semnat între cele trei instituții: Institutul de Studii Sud-Est Europene (ISSEE) - Academia Română, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale (ICEM), Tulcea și Muzeul Luvru-Paris, arhiva se află depozitată la ISSEE-București și la Muzeul Luvru-Paris, iar patrimoniul mobil la ICEM Tulcea.

Résumé

La campagne de fouilles menée en 2018 sur l'établissement d'Acic Suat – Caraburun a permis: 1. Le dégagement partiel en secteur IV d'une structure semi-enterrée tricamérale d'époque archaïque (second quart du VIème s. av. J.-C. - début du Vème s. av. J.-C.) dont le remplissage contenait un mobilier abondant, accompagné de très nombreux restes macrobiologiques, paléozoologiques et paléoiichtyologiques qui apportent des données particulièrement riches sur le fonctionnement économique de cet établissement. 2. La poursuite de l'étude dans ce même secteur des deux édifices datés de la fin de

la période classique et du début de l'époque hellénistique 3. Le dégagement complet en secteur VI de l'édifice appartenant aux IIème-IIIème s. ap. J.-C. Les divers remblais qui constituaient le remplissage de la structure archaïque contenaient, comme durant les années précédentes, une importante quantité de charbons et de fragments d'adobe rubéfiée, posant la question d'un éventuel incendie, suivant une situation observée tant sur les sites majeurs d'Istros et Orgamè, que sur les établissements ruraux de Nuntași et Tariverde ou les sites fortifiés gètes, le plus proche étant celui de Beidaud. La seconde phase d'occupation du site accompagne le développement de techniques architecturales faisant usage du soubassement en pierre sèche et de la couverture en tuiles de type corinthien. Le mobilier contemporain s'avère lui aussi abondant et s'articule autour d'amphores provenant majoritairement de Thasos, Héraclée du Pont et Sinope, d'une céramique fine de table de facture attique à vernis noir ou à décor de type West Slope, de productions histriennes de céramique commune (bols, cruches), tandis que les vases modelés, bien présents à l'époque archaïque, demeurent néanmoins minoritaires. L'édifice du Haut-Empire étudié en secteur VI a livré à son tour des vases importés de Çandarlı, des imitations pontiques, ainsi que des fragments d'amphores. Celles-ci recouvrent les mêmes centres producteurs que ceux reconnus précédemment, à savoir Héraclée du Pont (Selov A-B), l'espace égéen (type Dressel 24 de Cos ; Berenice MR 5 / Zeest 80, Kapitan II) ou le Nord de la mer Noire (type Zeest 84–85).

Bibliografie:

- A. Avram, O. Bounegru, C. Chiriac, *Cercetări perieghetice în teritoriul histrian*, Pontica, 18, 1985, p. 113-124.
- F. Peters, *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaft in Wien, Mathematisch-Naturwissenschaftliche Klasse* 27 (1867).
- B. Pick, *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien* 1, Berlin, 1898.

Publicații:

- Baralis, A., Dupont, P., Gyuzelev, M., Iacob, M., Lungu, V., Mănușu-Adameșteanu, M., Nedev, D., Panayotova, K., *Le programme ANR Pont-Euxin : bilan des campagnes 2011 à Apollonia du Pont (Sozopol, dpt. de Bourgas, Bulgarie) et Orgamè / Argamum (Jurilovca, dpt. de Tulcea, Roumanie),*

Dialogues d'Histoire Ancienne 37 (2011), vol. 2, p. 220-234.

Lungu, V., Baralis, A., Iacob, M. et al., *Jurilovca*, Cronica cercetărilor arheologice din România, Campania 2011, București 2012, p. 226-232, no 125.

Baralis, A., Lungu, V., *Stratégies coloniales et réseaux d'occupation spatiale gètes sur le littoral de la Dobroudja du Nord: les acquis du Programme ANR Pont-Euxin*, in G. Tsetschladze, A. Avram, J. Hargrave (eds.), *The Danubian Lands between the Black, Aegean and Adriatic Seas (7th Century BC-10th Century AD)*, Oxford, 2015, p. 369-384.

Bony, G., Baralis, A., Lungu, V., Marriner, N., Morhange, C., *Mobilité des paysages et stratégies coloniales au sud du Delta du Danube: la colonie grecque d'Orgamé/Argamum (Jurilovca, département de Tulcea, Roumanie)*, in J.-P. Saint Martin (éd.), *Recherches croisées en Dobrogea*, Bucarest, 13, p.133-156.

Bony, G., *Contraintes et potentialités naturelles de quelques sites portuaires antiques de Méditerranée et de mer Noire (Fréjus, Ampurias, Kition, Istanbul, Orgamé)*, thèse de doctorat, Université Aix-Marseille I, 2013.

Dolea, A., *The Roof Tiles Found at Açık Suhat - Caraburun (Baia, Tulcea County, Romania). Preliminary Results*, in: A. Panaite, R. Cîrjan, C. Capiță (eds.), *Moesica et Christiana. Studies in Honour of Professor Alexandru Barnea*, București, 2016, p. 259-264.

Dupont, P., Lungu, V., Baralis, A., *Caraburun apud Orgame. The pottery assemblage of the archaic period*, Colloque international in memory of Valentina Vladimirovna Krapivina "Forum of Olbia", 5-6 May 2016, Institute of Archaeology, Nikolaevsky National University - National Academy Of Sciences of Ukraine, Nikolaev (Ukraine), p. 65-76.

Lungu, V., Baralis, A., *Caraburun-Acic Suat*, Cronica Cercetărilor Arheologice din România, nr 125, 2016, p. 225-228.

Baralis, A., Lungu, V., Dupont P. et al., 2017, *L'établissement d'Acic Suat (comm. de Baia, dept. Tulcea), Méthodologie d'une enquête pluridisciplinaire*, Pontica 50, p. 455-488.

Mușat-Streinu, A. 2017, *Early Roman Finds from Acic Suat (Caraburun, Baia, Tulcea County, Peuce S.N. XV*, p. 279-294.

Lungu, V., Baralis, A., *Caraburun-Acic Suat*,

Cronica Cercetărilor Arheologice din România, 2017, varianta online.

Prezentări la colocvii naționale și internaționale

Baralis A., Lungu V., 2012, *Aperçu sur l'organisation du territoire des colonies ouest-pontiques : le programme ANR Pont-Euxin 2012 (Orgamé, Roumanie)*, Sesiunea internațională « Pontica », 10-12 octobrie 2012, Muzeul Național de Istorie și Arheologie.

Lungu V., Baralis A., Lebouteiller P., Dolea A., Mușat A., Streinu M., *Orgame, necropola și teritoriu. Proiectul ANR Pont-Euxin 2012*, Sesiunea internațională « Pontica », 10 octobrie 2012, Constanța (Roumanie), Muzeul Național de Istorie și Arheologie.

Baralis A., Lungu V., 2013, *Stratégies coloniales et réseaux d'occupation spatiale gètes sur le littoral de la Dobroudja du Nord: les acquis du Programme ANR Pont-Euxin*, Fifth international congress on Black Sea Antiquities « The Danubian Lands between the Black, Aegean and Adriatic Seas (7th Century BC-10th Century AD) », 17-21 September 2013, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Belgrade (Serbie).

Baralis A., Lungu V., Mănușu-Adameșteanu M., Dolea A., Mușat A., Streinu M., Micu S., Nicolae L., 2013, *Greci în Pontul de vest: Orgame - necropola și teritoriu. Rezultate parțiale ale proiectului franco-român ANR Pont-Euxin 2010-2012*, 26 februarie 2013, București, Institutul de Studii Sud-Est, Academia Română.

Baralis A., Lungu V., 2013, *Réseaux d'occupation spatiale gètes autour d'Orgamé : les acquis du Programme ANR Pont-Euxin*, International Symposium « Interconnectivity in the Mediterranean and Pontic World during the Hellenistic and Roman Periods », organized in the context of the research projects « External Relations of the Pontic Greek Cities in Hellenistic and Roman Times: a Multidisciplinary Approach (PN-II-ID-PCE-2011-3-0054) », « Amici Populi Romani (APR) » and « Dynasties of the Hellenistic World (DHW) », 8-12 juillet 2013, Trier (Allemagne) Constanța (Roumanie).

Nicolae, L. 2015, *Les timbre amphorique de Călugara et de Caraburun*, 2015, Athènes (Grèce), Université Cappodistria.

Lungu V., Baralis A., Dupont P., Mușat A., Streinu

M., Nicolae L., Lebouteiller P., 2016, *Caraburun - Achik Suhat, o noua așezare greco-romană între Istros și Orgame*, Symposion ARA, 21 -23 april 2016, Institutul de arheologie "Vasile Pârvan", București.

Lungu V., Baralis A., Caraire G., Jubeau Th., Lebouteiller P., Popova T., Damelet L., Streinu A., Streinu M., Bastide M., Nicolae L., Sanglade T., Iancu L., 2016, *Studiul unui teritoriu antic: Caraburun-Archik Suhat. Cercetare pluridisciplinară și metodologie aplicate în cazul unor așezări grecești de pe țărmul lacurilor Razelm-Golovița*, Sesiunea anuală de comunicări științifice « Metodă, teorie și practică în arheologia contemporană », 30 martie-1 aprilie 2016, Institutul de arheologie „Vasile Pârvan”, București.

Baralis A., Lungu V., 2016, *Greci în teritoriu get. Așezarea greacă de la Caraburun - Acic-Suat*, prezentată la A 50-a sesiune națională de rapoarte arheologice, 26-28 mai 2016, Târgu Jiu.

Baralis, A., Lungu, V., Dupont, P., *Between Greeks and Getae : trade networks on the lower Danube during the archaic period*. SOMA 2016, The 20th Symposium on Mediterranean Archaeology, (St. Petersburg 12-15 May 2016), sub tipar.

Baralis, A., Lungu, V., *Colonising the Southern Sectors of Danubian Delta: The Settlement of Caraburun-Atchik-Suhat*, présenté au colloque *Bifocal Perspectives on The Black Sea: Macro-and Microcosms*, organisé par Aarhus Institute of Advanced Studies (AIAS), 8th April 2016 à l'Université d'Aarhus, sub tipar

Baralis A., Lungu V., 2017, *Les établissements septentrionaux de la chora d'Istros aux époques classique et hellénistique*, Sixth International Congress on Black Sea Antiquities, Constanța 18-22 September 2017.

Lungu, V. 2017, *Hellenistic Imports at Acic Suat (Caraburun)*, The IIIrd International Congress „The Black Sea Antiquity and Tekkeköy: An Ancient Settlement on the Southern Black Sea Coast”, Tekkeköy - Samsun 27-29 October 2017, sub tipar.

Romaniei) – responsabil științific; Adrian Ardeț, Dimitrie Negrei (Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de graniță Caransebeș)

În cursul anului 2018, cercetările din orașul medieval fortificat Caransebeș au continuat pe aceeași proprietate, anume în curtea casei cu nr. 22 de pe strada Potocului. Campania s-a desfășurat în cursul lunilor iulie și septembrie, la vest de mica fortificație din interiorul orașului.

Au fost trasate două secțiuni (S. I/2018; dimensiuni=2 m x 8 m; S. II ; dimensiuni=2 m x 7 m) și o casetă (Cas. I/2018; dimensiuni=3 m x 3 m). Prima secțiune a fost amplasată la vest de primul carou al S. I/2017, la o distanță de 0,50 m și a fost orientată pe direcția nord-sud. Cea de doua a fost amplasată la sud de precedenta, lăsându-se un martor de 1,00 m și are aceeași orientare. Casetă a fost trasată la nord de S. I/2018 și la sud de S. I/2017, lângă Cas. 2/2017.

În S. I au fost cercetate mai multe locuințe suprapuse, cu structură din lemn, unele incendiate. Acestea erau aliniate la strada pietruită, identificată în S. I/2017 și Cas. II/2017. Orientarea caselor, din ceea ce s-a observat momentan era pe direcția SV-NE. În interiorul locuințelor, existau fie pavaje de piatră mărunță, fie podele de lut. În capătul sudic al secțiunii, am descoperit o aglomerare de pietre de mari dimensiuni lângă care era o concentrare mare de fier topit și cuie. Aceasta continua și în S. II/2018, în partea sa nordică, în primul metru. Acolo am descoperit o altă aglomerare de fier topit și cuie.

Materialele recuperate constau în ceramică de uz comun din secolele XVIII până în veacul al XIV-lea, cuie, piroane, cuțite, potcoave, cuie, piroane, plăsea din os de la un cuțit sau furculiță. Tot de aici au fost recuperate și câteva fragmente de ceramică smălțuită și o bucată de pipă.

În S. II/2018 au fost identificate fragmente de locuințe suprapuse, anume cele cercetate parțial în anul precedent în Cas. 3/2017. Tot aici au fost găsite mai multe gropi menajere, fiecare având mai multe faze de umplere.

Pe primul nivel, anume cel de jos, a fost cercetată o porțiune de locuință cu baza din piatră legată cu mortar. Din păcate, aceasta a fost complet demantelată pentru amenajarea unei alte locuințe.

Materialele arheologice constau în ceramic de uz comun (oale borcan ulcioare, capace de oale), cahle, cuie, piroane, potcoave, catarama,

11. Caransebeș, jud. Caraș-Severin

Punct: Strada Potocului, nr. 22

Cod RAN: 51029.08

Colectiv: Silviu Oța (Muzeul Național de Istorie a

crampoane, o piesă din os și o monedă din veacul al XVI-lea.

În Cas. I/2018, a fost identificată o porțiune de pavaj în fața unei case și podeaua acesteia, amenajată cu piatră mărunță. Strada pavată cu piatră de râu a fost suprapusă de baza unei barăci austriece. Aceasta a fost realizată din piatră și cărămizi sparte, probabil adunate din alte construcții distruse. Lângă baracă au fost găsite bucăți de oase de vită de mari dimensiuni, aruncate.

Abstract

The researches from the year 2018 continued in same place as in the year 2017.

Parts of overlapping buildings were found in Trench 1/2017 (oriented North-South), the same as in the Cassette 2/2017. Almost all of them contained fragments of melted iron, pottery and animal bones. A group of big stones was discovered towards south, with a large quantity of melted iron and nails nearby. No matter the depth at which they were found, the dwellings were aligned near the pavement, which demonstrates the existence of a street before it was built with stone, probable at the middle of the 16th century.

In Cassette 1/2018 was found the stone pavement from the 16th century, overlapped by another one, made of stone and broken bricks, most probably a fragment from the foundation of an Austrian barrack. The stone pavement of a destroyed house was identified towards west.

In trench 2/2018 (oriented North-South) were observed pits from 15th-18th centuries and fragments of buildings excavated in 2017 in Cassette 3. Here, at 1.40 m depth, was found a part of an almost entirely destroyed building with foundation made of stone bounded with mortar. Pottery fragments, many nails, harness items, knives, animal bones and a silver coin issued in Bohemia in the second half of the 16th century were discovered.

12. Carei, Jud. Satu Mare

Punct: Bobald

Așezare. Preistorică, epoca bronzului

Autorizație nr.

Cod RAN: 136535.02/ LMI

Colectiv: Molnár Zsolt - responsabil șantier (AM-E-006); Membrii colectivului: Némethi János, Liviu

Marta, Szócs Péter, Hágó Nándor, Robert Gindele, Gyurka Orsolya, Szebenyi Tamás, Katocz Zoltán
Total finanțare: 24.992 RON (Ministerul Culturii și Identității Naționale), 5000 RON (MJSM)
Perioada de desfășurare a cercetării: 29.08.2018 - 30.09.2018

Descrierea tehnică a cercetărilor

În anul 2018 s-a continuat cercetarea sistematică a suprafeței decopertate în anul 2010. Principalul obiectiv ale demersurilor din anul 2018 a fost clarificarea structurii locuinței Cx17, conturată în partea nordică a secțiunii, pe baza elementelor de structură și a podelei lutuite, având în vedere și stabilirea corelației acesteia cu complexele învecinate, conturate în anii anteriori.

Față de suprafața de 156 m² (12x13m) cercetată în campania din anul 2017, în anul 2018 aceasta a fost lărgită cu ocazia îndreptării profilelor, astfel zona centrală a tell-ului supus cercetării fiind în total de 195 m² (13x15 m). Materialul arheologic s-a colectat pe baza unui caroiaj de 1x1 m, pentru a identifica diferitele zone de activități de pe suprafața cercetată. Pământul excavat a fost cernut și spălat (flotat), astfel fiind colectate resturile paleovegetale și oasele mărunte. În afară de mostre de pământ, au fost prelevate și mostre din platformele de lut, având ca obiectiv realizarea unor analize micromorfologice. Pe parcursul campaniei de cercetări arheologice din 2018 au fost documentate 7 morminte medievale/moderne timpurii (M 23, M 34, M 43, M 53, M 54, M 55, M 56, M57, M58), 14 gropi (G 69, G 70, G71, G72, G 73, G 74, G 76, G 77, G 78, G79, G 80, G 81, G 82, G 83), și o serie de alte complexe (Cx17, Cx 20, Cx 21, Cx 22, Cx 23, Cx24), aparținând epocii bronzului mijlociu.

Concluzii

Principală concluzie ce reiese în urma cercetărilor din 2018, este că tell-ul a fost locuit în permanență până în epoca bronzului târziu. Între nivelele de cultură succesive identificate nu s-a putut observa o întrerupere, nici în evoluția formelor ceramice descoperite, toate acestea denotă o cronologie succesivă a ultimelor locuiri atribuite unor comunități din epoca bronzului pe acest loc.

Pe parcursul campaniei de cercetări arheologice din anul 2018 au fost cercetate două nivele de locuire. Primul este reprezentat de Cx17, o locuință cu cel puțin două compartimente,

orientată NV–SE, identificată prin podeaua lutuită Cx17, șanțul de implementare Cx23 și o serie de gropi de par și vetre. De acest nivel, la adâncimea de -175–185 cm aparține șanțul Cx 22, groapa menajeră Cx56, respectiv complexul G54. Pe următorul nivel, descoperit la adâncimea de -185–192 cm s-au conturat fragmentele podelei lutuite (Cx22) ale unei locuințe orientate E-V. De acesta aparțin gropile de par G70, G69/2018 și G82, respectiv un fragment din peretele prăbușit al locuinței, descoperit la est de podea.

În anul curent s-a continuat demolarea stratului de lut galben, compact (Cx17A), podeaua unei locuințe, de o grosime de 5–8 cm. S-a observat că suprafața podelei Cx17 a avut mai multe refaceri, marcate de straturi subțiri de lut, aplicat pe suprafața podelei cu ocazia reparațiilor. Pe latura sa nordică și estică, Cx 17 este mărginită de un șanț îngust, rectangular, denumit Cx 23, descoperită în anul 2017. Din umplutura acesteia de pământ brun, afânat, au fost colectate fragmente ceramice, oase de animale și chirpici. La baza complexului au fost descoperite gropi de par, în urma acestuia complexul este considerat a fi șanțul de implementare a pereților locuinței Cx17. Partea estică a șanțului continuă și intră în profilul nordic al casei, astfel suprafața clădirii se întinde spre nord, fiind indentificată doar o încăpăre sudică a acesteia. Repartizarea pe mai multe încăperi este indicată de prezența părții nordice a șanțului de implementare Cx23, care este paralelă cu profilul nordic a suprafeței cercetate. Între șanțul Cx23 și profilul nordic a fost identificată continuarea podelei locuinței Cx17, un nivel de lut galben, compact.

Complexul denumit Cx21 a fost descoperit în anul 2016 la adâncimea de aproximativ -178–181 cm, în forma unui strat de pământ gri-gălbui, afânat, cu multă cenușă în compoziție, în unele zone pigmentat și cu cărbune, conținând un bogat material arheologic, numeroase fragmente de oase de animal, fragmente ceramice, chirpici, câteva cornuri de cerb și fragmente de râșnițe. Se întinde pe o suprafață mai îngustă, fiind vorba de o fâșie cu o formă aproximativ rectangulară ușor neregulată de 1–2m x 6–7m. Acesta înconjoară platforma de lut Cx17 în partea sa vestică, sudică și estică. Pe parcursul lucrărilor din 2018 am avansat până la nivelul inferior umpluturii complexului Cx21, la adâncimea de -183–191cm.

Aparținând de acest nivel, am încheiat cercetarea gropii G54, care a fost descoperită lângă latura estică a podelei lutuite Cx17, fiind

contemporană cu aceasta. Groapa de dimensiuni medii, de aprox. 158 x 142 cm diametru, conturată la o adâncime de -189 cm, până la adâncimea de -233 cm are 6 nivele de ceramică. Ea a fost umplută exclusiv cu fragmente ceramice, respectiv fragmente dintr-un vas portativ și râșniță. În groapă nu au fost descoperite oase de animal.

Complexul Cx20 s-a conturat într-un strat de lut galben, la adâncimea de -170 cm, în partea sudică a suprafeței, fiind alcătuit din 43 de complexe circulare, de dimensiunea de 6-10x7-10 cm. Majoritatea acestora s-a dovedit a fi ganguri de animale, astfel structura ușoară, creionată în 2017 la sud-est de locuința Cx17, trebuie reinterpretată.

Sub Cx17 s-a conturat Cx 22, un strat de lut galben-roșiatic, compact, interpretat ca și o podea lutuită, care aparține unui nivel de locuire inferior celui cercetat în anul 2016 și 2017. Partea superioară a podelei este prevăzută cu un strat foarte subțire de culoare galben-albuie (slip de cenușă amestecată cu lut și apă). Acesta nu reprezintă un strat uniform, ci a fost descoperit în fragmente sub suprafața complexelor Cx17 și Cx 21. Între aceste fragmente de podea a fost surprins un strat de pământ cenușiu închis, lutos, pigmentat intens cu cărbune, care delimitează suprafața locuinței. Pe nivelul complexului Cx 22 s-au conturat gropile de par G69/2018, G70 și G82, dispuse aproape colinear. La est de acesta, în caroul N:9-10/V:5-6 a ieșit la suprafață o platformă din chirpici, fiind un fragment din peretele locuinței Cx22.

Pe parcursul cercetării au fost identificate noi morminte medievale/moderne timpurii, la sfârșitul sec. 16., început de sec. 17., datorită lărgirii suprafeței cercetate. Complexele denumite M54, M55, M56, M57, M58 au fost conturate parțial, intrând în peretele suprafeței. Conturul gropilor de mormânt M 23, M 34, M 43, M 53 descoperite parțial în anul anterior, au fost decopertate în totalitate anul acesta, prin urmare s-a realizat documentarea integrală a acestora. În cursul anului 2018 a fost analizat de către dr. Sárkány Kis Endre moluștele descoperite în cursul săpăturilor arheologice. Au fost identificate 4 specii de scoici și 3 specii de melci consumate de către comunitatea de la Carei.

Pe parcursul campaniei de cercetare din anul 2018 a tell-ului de la Carei-Bobald, am clarificat unele situații stratigrafice semnificative, legate de structura unităților gospodărești de pe teritoriul așezării. Acesta reprezintă un pas înainte în înțelegerea modului de viață și al economiei

comunităților tell-urilor din zona Careiului, totodată oferă și repere cu privire la structura societății din epoca bronzului mijlociu.

13. Călugăreni, com. Eremitu, județul Mureș

Punct: Castrul roman, *termae* și *vicus*-ul militar de la Călugăreni

Cod sit: 116616.01; 116616.02

Autorizația nr. 98/2018

Colectiv: Nicoleta Man - responsabil (MJM), Szilamér Péter Pánczél – responsabil sector (MJM), Daniel Cioată – responsabil sector (MJM), Manuel Fiedler – responsabil sector (Universitatea Humboldt din Berlin), Constanze Höpken (Universitatea din Köln), Stephanie Braun (Universitatea din Köln), Karl Oberhofer (Universitatea Humboldt din Berlin), Julia Kopf (Universitatea din Viena), Alpár Dobos (MJM), Silvia Mustăță (MJM, UBB), Katalin Sidó (MJM), Kappány Bulcsú Ötvös (MJM), Coralia Bonta (MJM), Levente Daczó (MJM), Dorottya Nyulas (UBB), Orsolya Szilágyi (UBB), Britta Burkhardt (UBB), Dávid Petruț (UBB).

Perioada de desfășurare a campaniei: 3 iulie – 25 august 2018

În campaniile de cercetări arheologice din 2017 și 2018 au fost continuate săpăturile în trei sectoare importante: *principia* castrului auxiliar, *vicus*-ul și *termae*-le. Principalele obiective ale campaniei din acest an au fost următoarele: corelarea datelor oferite de geofizică cu realitățile arheologice și stabilirea planimetriei clădirii comandamentului (partea de nord-est și sud-est), a unui sector din *vicus* și a băilor pe latura de est și vest. De asemenea, au fost urmărite fazele de construcție și de reconstrucție, secvențele cronologice ale structurilor, precum și tipurile de activități care au avut loc aici în epoca romană.

Sectorul A. Castrul roman

Cercetările arheologice desfășurate anterior, începând cu 2013, în clădirea comandamentului (*principia*) din cadrul castrului auxiliar de la Călugăreni (com. Eremitu, jud. Mureș) au reușit să delimiteze extinderea exactă a clădirii și a unora dintre spațiile interioare. Campaniile din 2017–2018 au vizat următoarele obiective principale: a) identificarea și cercetarea intrării; b) identificarea

drumului *via principalis* și cercetarea zonei aflate între acesta și clădirea comandamentului; c) dezvelirea completă a zidului estic al basilicii; d) cercetarea laturii sudice a clădirii (**Fig. 1**). Pentru atingerea obiectivelor propuse au fost deschise patru suprafețe de dimensiuni diferite.

Suprafața A6 a fost deschisă în zona intrării și a avut dimensiunile de 8 x 8 m (**Fig. 2**). Aproximativ în mijlocul acesteia a fost identificată intrarea clădirii, iar pe cele două părți ale acesteia zidul estic al principiei, din care nu s-a păstrat decât fundația formată din bolovani de râu legați cu lut. Deoarece două din cele patru colțuri (cel nord-estic și sud-estic) ale clădirii, identificate în campaniile precedente, prezintă aceeași structură, poate fi susținută ipoteza formulată deja pe parcursul cercetărilor anterioare, conform căreia partea estică a clădirii, mai precis zidurile care înconjoară curtea interioară, au avut o fundație din piatră fără mortar, peste care au fost ridicați pereți din lemn și chirpici. Această ipoteză este susținută și de faptul că în zona din fața intrării a fost descoperit un nivel masiv de distrugere constând din urme de lemn ars și chirpici.

În partea vestică a suprafeței a fost identificată o porțiune din curtea interioară a clădirii. În ultima fază de utilizare aceasta a fost pavată cu un strat de pietriș gros de aproximativ 20 cm, care era mult mai dens pe axul central al curții decât pe părțile laterale. În partea nordică, sub stratul de pietriș a fost identificat un nivel de călcare mai timpuriu, respectiv fundația unei structuri construite din rocă vulcanică. Intrarea corespunzătoare nivelului de călcare de sub stratul de pietriș a constat, probabil, dintr-un prag de lemn care a ars. Pe baza părților păstrate a putut fi constatat faptul că acesta a fost realizat din mai multe bucăți de dimensiuni mici. Pe partea sudică a pragului a fost descoperită o groapă de stâlp care trebuie pusă în legătură cu poarta de la intrare.

În urma cercetărilor din partea estică a suprafeței A6 putem confirma ipoteza conform căreia zidul estic al principiei nu a fost construită în imediata apropiere a drumului principal (*via principalis*), ci în fața clădirii a existat o zonă amenajată constând dintr-o platformă realizată din pietre de râu, pietriș și lut galben. În momentul de față nu putem confirma prezența unui portic exterior sau a unei structuri cu caracter monumental în zona intrării, deși există indicii în acest sens.

Suprafața A7, orientată N–S (13 x 4 m), a fost trasată către sud, în continuarea suprafeței

A/2016 (**Fig. 3**), principalul scop fiind acela de a dezveli în întregime zidul estic al basilicii care a fost cercetat parțial în campaniile din anii precedenți. Zidul situat de-a lungul profilului vestic a fost construit din rocă vulcanică și din piatră de râu în tehnica *opus incertum* și a avut lățimea de 1,2 m. Ultimul rând de zidărie păstrat a fost nivelat cu mortar pentru a crea o suprafață plată, ceea ce indică faptul că elevația zidului nu a fost realizată în aceeași tehnică. Partea sudică a zidului a fost scoasă, iar pe această porțiune s-a păstrat numai fundația formată din pietre de râu și lut. De asemenea, latura sudică a zidului de incintă, perpendicular pe zidul basilicii, a fost scoasă, păstrându-se doar fundația.

Într-o fază ulterioară zidul basilicii a fost spart și în această zonă a fost amenajat un canal. Pereții canalului au fost placați cu lespezi de piatră așezate vertical. La nord de acesta, zidul a fost reparat cu pietre de râu legate cu lut. Canalul a continuat și în curtea interioară, de-a lungul zidului, marginile fiind placate cu un aliniament din pietre de râu. În partea nordică canalul a fost distrus de o groapă modernă.

În partea nord-estică a suprafeței a fost identificată o platformă de pietriș asemănătoare celei din suprafața A6 care a aparținut ultimei faze de utilizare a curții interioare. Restul suprafeței aparținând curții a fost distrusă de groapa modernă amintită mai sus. Aceasta a tăiat un nivel de călcare mai timpuriu, respectiv două gropi de par de dimensiuni mari care au făcut parte din portic. Partea sudică a suprafeței a fost distrusă în mare parte de groapa de scoatere a zidului sudic al principiei și a zidului estic al basilicii. În această zonă a fost descoperit un zid mai îngust (cu o lățime de 0,6 m) realizat din rocă vulcanică în tehnica *opus incertum*, orientat V–E. Zidul a aparținut unei încăperi laterale din curtea interioară și a fost adosat zidului exterior sudic al clădirii. Stratigrafia din această încăpere a putut fi urmărită doar într-o zonă restrânsă, neafectată de groapa de scoatere. În ultima fază de utilizare a zonei încăperea nu a mai fost folosită ca atare, fapt indicat de prezența unui strat de pietriș care acoperă diferitele faze de distrugere și care indică existența unui nivel târziu de călcare. Prezența gropii moderne nu permite corelarea acestei amenajări cu ultimul nivel de călcare din curte. Sub stratul de pietriș au fost identificate mai multe nivele de distrugere aparținând încăperii laterale: un nivel masiv de lut galben care indică faptul că elevația zidului a fost realizată din lut și nu din

piatră, un strat de țigle și olane de la acoperiș, respectiv un strat de arsură care, foarte probabil, provine de la structura de lemn, care a susținut acoperișul. În încăpere a fost identificată o podea din lut, în care au fost observate urmele unei structuri de lemn (posibil raft) alcătuită din două bârne paralele, adâncite în podea și orientate N–S, respectiv din patru gropi de stâlpi situate lângă capetele acestora (**Fig. 4**). Cantitatea mare de vârfuri de săgeți din fier descoperite în această încăpere susțin ipoteza că aceasta a funcționat ca depozit de arme (*armamentarium*).

Suprafața A8, orientată V–E (3 x 10 m), a fost trasată în exteriorul clădirii pornind de la colțul nord-estic al acesteia, cu scopul de a identifica pe teren *via principalis* (**Fig. 5**). În urma cercetărilor a fost descoperită o platformă formată din pietre de râu legate cu lut galben, situată imediat în fața clădirii. Aceeași situație a fost înregistrată și în suprafața A6. Între *via principalis* și platforma menționată a fost descoperită o altă platformă formată din pietriș cu granulație mică în care a fost identificată și o groapă de stâlp. În partea vestică *via principalis* a fost deranjată de o groapă modernă. În urma golirii acestei gropi au fost identificate trei suprafețe succesive ale drumului care indică trei faze de refacere.

Suprafața A5/2018, orientată V–E (6 x 11 m) a fost trasată peste colțul sud-estic al clădirii identificate în suprafața A5/2016 (**Fig. 6**). Alături de straturile de distrugere și gropile moderne s-au putut identifica structurile legate de ultima fază de folosire ale clădirii și nivelele de călcare de pe latura sudică și estică din exteriorul clădirii. Din zidurile acestor încăperi s-a păstrat numai fundația formată din bolovani de râu legați cu lut, iar aspectul fundației și al stratului masiv de distrugere format din chirpici și arsură, confirmă faptul că în ultima fază partea estică a clădirii, mai precis zidurile care înconjoară curtea interioară, au avut o fundație din piatră fără mortar, peste care au fost ridicați pereți din lemn și chirpici. Pe fundul gropilor moderne s-au putut identifica unele contexte legate de distrugerea clădirii din faza anterioară constând din urme de lemn ars și chirpici, precum și resturi de fundație din bolovani de râu legați cu lut. Acest fapt confirmă existența unei clădiri anterioare construite după tehnică și din materiale similare, distrusă prin arsură.

Sectorul II. Termele castrului roman

În această campanie s-au cercetat 2 suprafețe pe latura estică: B8 și B9 care au avut drept obiectiv determinarea planimetriei termelor

înspre est și sud-est. Ca și în campaniile precedente, cercetările au fost mult îngreunate de gropile moderne și contemporane, care se intersectează de multe ori și care au urmărit exploatarea pietrei din zidurile termelor.

Suprafața B8 cu dimensiunile de 10 x 5 m, a fost trasată la est de suprafețele B4 și B6 cercetate în anul 2015.

La adâncimea de 0,20 - 0,30 m au apărut fundațiile și o parte a elevației a 3 ziduri, dintre care unul se continuă în B9. Zidurile sunt construite în *opus incertum* din piatră de carieră, în principal calcar, piatră de râu și legate cu mortar alb. Astfel au fost delimitate alte două încăperi. Una dintre încăperi cu dimensiunile de 4,10x6m, a fost folosită în prima fază de folosire a termelor drept bazin, izolat cu pastă de cocciopesto care se păstrează pe pereții bazinului, iar pe fund se mai văd urmele de cocciopesto care au pavat bazinul. Colțul vestic al bazinului a fost surprins în B6. În a II-a fază, se pare că bazinul a fost dezactivat și au fost ridicate alte două ziduri despărțitoare, care din cauza gropilor contemporane de scoatere nu au fost surprinse în totalitate. Unul dintre ziduri, perpendicular pe zidul lung orientat N-S, s-a păstrat numai pe lungimea de 1 m, restul fiind distrus. Un alt fragment de zid, a fost ridicat aproximativ în mijlocul bazinului (și din acesta se păstrează un fragment de 1 x 1 m) și care delimitează o altă încăpere, mult mai mică cu dimensiunile 3 x 1,50 m. Încăperea era prevăzută cu o podea din *opus signinum*, care prezintă mai multe urme de refacere. Tehnica de construcție este similară cu a celorlalte fragmente de podea descoperite în anii anteriori, și anume interiorul camerei cuprinsă între ziduri până la nivelul de călcare a încăperii a fost umplut cu lut peste care s-a așezat un rând de piatră de râu și apoi podeaua *opus signinum*.

Suprafața B9 reprezintă o extensie înspre sud a B8, cu dimensiunile de 10 x 5 m. Situația arheologică din B8 se continuă în mare parte în B9. Astfel zidul lung orientat N-S se continua pe toată lățimea suprafeței cu lungimea de 4,60 m, în momentul de față păstrându-se doar șanțul fundației în care se mai află în situ câteva pietre. Zidul a fost întrerupt la limita dintre cele două suprafețe de un canal din piatră, cu înălțimea de 0,80m și lățimea interioară de 0,60 m. Acesta este bine păstrat, partea din față (sud) a fost în totalitate distrusă, dar înspre vest se văd urmele celor două canale descoperite anterior în B4 și B6 care s-au unit cu acesta. Prin urmare, aici se deversau apele

recoltate de cele două canale mici din partea nordică a termelor. În partea sudică a peretelui lateral al canalului se păstrează amprenta unui zid, perpendicular pe zidul lung N-S, care continuă și în B6. Astfel se conturează o altă încăpere de data aceasta prevăzută cu sistem de hypocaust, din care s-au păstrat 3 rânduri de pile și câteva amprente.

Toată partea sudică și estică exterioare zidurilor, atât în B8 cât și în B9, prezintă o amenajare din lut nativ, în care au fost săpate șanțurile de fundație ale zidurilor, după care urmează o zonă de demolare și amenajări succesive efectuate încă din epoca romană. Aceste demolări au afectat traseul canalului colector și încă nu s-a găsit o explicație plauzibilă pentru aceste straturi succesive de demolare și nivelare cu lut. În campaniile viitoare intenționăm să extindem cercetările pentru a putea stabili dacă nu cumva în această zonă a existat o altă fază a termelor sau o altă clădire, care a fost dezafectată în epoca romană.

Suprafața B10 (10 x 7 m) reprezintă o extindere înspre vest a B1/2014 și B2/2014, unde au apărut două canale săpate în lut, care se continuau în profilul vestic. Ca și în celelalte suprafețe, cercetările au fost mult îngreunate de gropile moderne și contemporane, care se intersectează de multe ori și care au urmărit exploatarea pietrelor din zidurile termelor.

În campania 2018 am reușit să identificăm continuarea canalului pe o lungime de încă 3 m. Canalul este săpat în trepte, iar în prima treaptă se păstrează 4 gropi de pari, dispuse la distanțe egale de 0,70 - 0,80 m. Lățimea canalului la bază este de 0,50 m și se lărgeste în partea superioară până la 1,40 m. Întreg canalul era plin cu un strat de cenușă și cărbune gros de 0,20 m, peste care se suprapunea pământ de uplură cu resturi de materiale de construcție.

În jumătatea sudică a secțiunii s-a descoperit un șanț, care înaintează spre nord, cu lățimea maximă la fund de 0,60 m, săpat oblic și care se intersectează în mijlocul suprafeței cu celălalt canal. Pe prima treaptă s-au păstrat urmele a 4 gropi de pari, pe ambele părți, cu diametrul de 0,15 - 0,20 m. Se pare că acest șanț care poate fi interpretat ca un canal de apă caldă, deși fragmentele de conductă sunt mai puține decât în canalul din B2. În campaniile viitoare vom urmări întinderea spațială a termelor, delimitarea încăperilor și dispunerea exactă a instalațiilor.

Sector ERC A III. *Vicus* militar

Cercetările din *vicus*-ul militar în campania 2018 s-au concentrat pe două gropi menajere identificate în cursul săpăturilor preventive condiționate de lucrările edilitare desfășurate la nord de castrul auxiliar (Suprafața ERC A III/80 CM 2–3 ext.). Rebuturile ceramice și caracterul uniform al pastelor indică prezența unui atelier local. Lipsa urmelor de folosire în cazul fragmentelor considerate a fi vase cu caracter cultic poate să fie un indiciu în plus privind proveniența locală. Datorită acestor cercetări avem un argument în plus privind faptul că locuitorii acestui sit și-au acoperit nevoia de vase ceramice de uz comun cu ajutorul atelierelor locale.

Abstract:

In 2017 and 2018 four trenches were excavated in the *principia* of the Roman fort from Călugăreni. In trench A6 the entrance of the *principia* and the latest walking level of the inner courtyard were identified. Trench A7 was excavated next to trench A/2016, in order to identify the remaining part of the eastern wall of the basilica. In the southern part of the trench a room was located, which, according to the high concentration of arrowheads, seems to be an *armamentarium*. In trench A8, the corner of the building, the *via principalis* and a cobble platform positioned in front of the building, were unearthed. In trench A5/2018, which was an extension of trench A5/2016, two storages were documented.

In the bathhouse, in the trenches B8 and B9, the eastern precinct wall and two rooms were excavated. Trench B10 was excavated next to trench B1/2014 and B2/2014, in order to identify the remaining part of the two drainage channels.

In the military *vicus* two debris pits with evidence of local pottery production and possible cultic implications have been excavated in the area north of the military fort (Sector ERC A III/80 CM 2–3 ext.).

14. Câmpulung, jud. Argeș

Punct: Str. Negru Vodă, nr. 76

Tip sit: așezare urbană (cod: 113);

Perioadă: epoca medievală (cod: 43)

Autorizație nr. 142/27.09.2018

Cod RAN:

Colectiv: Maria-Venera Rădulescu (responsabil șantier), Marius Păduraru, Ion Dumitrescu, Andi Pițigoi (Muzeul Județean Argeș, Pitești).

Total finanțare: 12000 lei (MJA).

Perioada de desfășurare a campaniei: 1-12 octombrie 2018

În anul 2017 cercetarea de la Câmpulung, str. Negru Vodă, nr. 76 a debutat cu o săpătură arheologică preventivă, iar anul acesta șantierul s-a transformat într-unul sistematic. Situl arheologic se află în partea de sud a municipiului Câmpulung, pe str. Negru Vodă, nr. 76, pe proprietatea familiilor Costache și Rădulescu, fiind amplasat pe malul drept al Râului Târgului, în vechiul centru istoric al orașului. La nord, la aproximativ 415 m se află Biserica catolică „Sf. Iosif” (Bărăția, secolul al XIII-lea), iar la sud, la circa 220 m, Mănăstirea Negru Vodă (prima jumătate a secolului al XIV-lea); în apropiere se află și Biserica Domnească „Sfântul Nicolae” (atestată documentar în secolul al XVI-lea).

În anii precedenți, cercetări arheologice au mai fost făcute la Mănăstirea Negru Vodă, de către Flaminiu Mârțu⁴ – directorul Muzeului municipal Câmpulung, de Gh. I. Cantacuzino, de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București⁵ și de colective de arheologi și istorici de la Muzeul Național de Istorie a României din București, Muzeul Județean Argeș, Muzeul Municipal Câmpulung⁶.

Pe teritoriul orașului, un sondaj arheologic a fost efectuat în anul 2001, pe Str. Negru Vodă, la nr. 76, ocazie cu care au fost scoase la lumină ziduri de cărămidă, ceramică medievală din sec. XVI-XVII și fragmente de cahle decorate cu acvila bicefală, datate în anul 1666⁷. Aceste descoperiri

⁴ F. Mârțu, *Știri noi asupra complexului istoric al Mănăstirii și al Curții domnești din Câmpulung-Muscel*, în BOR, 83, 1965, 11-12, p. 132-143.

⁵ Gh. I. Cantacuzino, *Începuturile orașului Câmpulung și Curtea Domnească. Aspecte ale civilizației urbane la Câmpulung*, București, Editura Academiei Române, 2011.

⁶ Gh. I. Cantacuzino, Sp. Cristoce, T. Mavrodin, Șt. Trâmbaciu, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice de la fosta Curte Domnească din Câmpulung (1975-1977)*, în „Studii și Comunicări”, Câmpulung, I, 1981, p. 23-29; Gh. I. Cantacuzino, M. V. Rădulescu, Șt. Trâmbaciu, *Cercetări arheologice la Câmpulung, în zona vechii reședințe domnești (2000-2005)*, în „Materiale” (serie nouă), II, 2000-2006, p. 95-141.

⁷ M. V. Rădulescu, *Cahle cu reprezentări heraldice descoperite la Câmpulung Muscel – „acvila bicefală”*, în „Arges”, X, 2001, p. 123-126.

au motivat continuarea cercetărilor, în vara anului 2017 și 2018, în același loc din oraș. Terenul are o suprafață de circa 500 m. p. și este învecinat spre nord cu proprietățile Bărbulescu și Renga, spre sud cu proprietatea Sitaru, iar spre est cu Str. Ion Luca Caragiale, stradă aproximativ paralelă cu Râul Târgului, aflat spre est.

În campania din anul 2018 obiectivele au fost următoarele: a. Verificarea stratigrafiei secțiunilor din campania arheologică 2017. Continuarea cercetării în Caseta A/2017 (3,5 x 6, 20 m) și decopertarea martorului, lat de 1,50 m, dintre SI/2017 (16 x 2 m) și Caseta A.

b. La vest de SI s-a deschis o nouă casetă, Caseta B (2 x 2 m).

a. Decopertarea martorului dintre S I /2017 și Caseta A/2017

Martorul păstrat între S1 și Caseta A a avut o lățime de 1,50 m. După îndepărtarea nivelului vegetal, a apărut un nivel cu materiale arheologice amestecate, moderne și medievale. La adâncimea de -0,60 m, sub nivelul de pământ purtat, s-a conturat limita gropii umplute cu pietriș pe care am surprins-o și pe traseul SI/2017. În profilul sudic al secțiunii am sesizat, încă din campania 2017, că această groapă a străpuns nivelurile medievale, adâncindu-se până în solul viu (la -1,25 m). Conturul ei a fost surprins destul de clar în martor, marginea ei trecând și puțin în interiorul Casetei A. De altfel, marginea acestei gropi taie și o zonă în care erau concentrate mai multe oase de animale. Pe marginea gropii, în unele puncte, au fost observate lentile de var, ceea ce ar putea indica utilizarea ei pentru stingerea varului. Din punct de vedere cronologic, cum am subliniat și mai sus, groapa pleacă de la -0,60 m, deci din stratul pe care a apărut mult material arheologic purtat. Așadar, este o groapă care poate fi datată post secolul al XVIII-lea. Către capătul estic al acestei gropi, în afara ei, la adâncimea de -0,82 m, a apărut o concentrare de oase de animale (mandibulă, posibil femur (?) și altele). Ele sunt dispersate pe o suprafață de circa 1 m. p. În partea de nord, concentrarea de oase a fost tăiată de groapa de var. Oasele nu se aflau într-o groapă, ci pe nivelul arheologic. Ele au apărut la -0,82 m și merg până la -0,87 m. În plus, după îndepărtarea acestui nivel cu oase, nu s-a constatat prezența vreunei gropi care să străpungă solul viu arheologic. În privința datării, precizăm că deasupra acestor oase a apărut ceramică datată în secolul al XVI-lea.

Pe martor, solul viu a fost sesizat la adâncimea de -1,20 m (lut galben, argilos). În colțul de nord-vest al Casetei A, precum și în zona martorului (după decopertare), peste solul viu, se află un strat consistent de prundiș, de natură aluvionară. Acest nivel a fost observat și în SI/2017.

O serie de date importante despre stratigrafia sitului ne-a oferit Caseta A. Ea a fost degajată până la solul viu, în unele puncte săpătura ajungând până la -1,50 m. Astfel, se constată că solul viu apare la -1,30/-1,40 m. Peste el se constată prezența unui strat de culoare brun-gălbui, cu grosimea maximă de 20 de cm în care apar fragmente ceramice din secolul al XV-lea. Acest nivel arheologic apare la -1/-1,10 m. Peste nivelul brun-gălbui apare un altul, mai consistent, cu o grosime de 30-35 cm, compus dintr-un pământ de culoare neagră. Nivelul acesta este cuprins între -0,60 și -1 m, de la nivelul actual de călcare, fiind foarte bogat în vestigii medievale, și se încadrează cronologic în secolele XVI-XVII (fragmente ceramice nesmălțuite și smălțuite, câteva piese de metal, foarte multe oase de animale). Cele două niveluri medievale sunt despărțite de un strat de pietricele.

b. Caseta B. Perpendicular pe peretele de est al unei construcții, folosită în prezent ca magazie, a fost deschisă Caseta B (2 x 2 m). Luând în calcul tehnica de realizare a paramentului acestei construcții (bolovani în casete de cărămizi), bănuim că zidul ar putea data cel puțin din secolul al XVII-lea. Sub solul vegetal și cel de epocă contemporană (monedă din 1947) apare nivelul medieval cu fragmente ceramice din secolele XV-XVI. Acest nivel este tăiat de fundația construcției amintite. Caseta B a fost adâncită doar până la -1,10 m, la baza fundației zidului amintit. La acest nivel a apărut un pavaj din pietre de râu, de mărime mijlocie, bătute cu maiul. Pe acest pavaj, alături de ceramica medievală, abundentă, au fost descoperite câteva fragmente de ceramică preistorică, lucrate manual, din pastă grosieră, cu aspect aspru, având în compoziție nisip și mică. Fragmentele ceramice preistorice nu permit deocamdată reconstituirea formei vasului, iar pentru complexul nostru nu au nicio legătură cu structura medievală (pavajul de pietriș).

În continuare vom prezenta materialele rezultate din săpătura arheologică, din păcate fără a putea oferi în stadiul actual al cercetării și o ilustrație corespunzătoare, aceasta fiind în curs de pregătire (desene).

Ceramica medievală

În investigațiile arheologice din anii 2017 și 2018 au fost descoperite fragmente ceramice medievale care pot fi încadrate în următoarele categorii:

1. Ceramică de uz casnic, smălțuită și nesmălțuită, databilă în secolele XV-XVII, de la o gamă variată de produse:

- oale cu toartă și oale borcan, de diferite capacități, nesmălțuite, corp bitronconic, buza gen *guler* (sec. XV). Piese similare au fost descoperite și la Mănăstirea „Negru Vodă”⁸;
- oale cu toartă cu buza dreaptă, marginea îngroșată și teșită orizontal, decorate în zona gâtului cu trei caneluri orizontale, paralele (ardere incompletă);
- oale cu toartă, corp bitronconic, cu marginea buzei teșită spre interior, iar în exterior, sub buză, un registru de patru incizii paralele;
- oale cu toartă, corp bitronconic, cu decor în zona umărului, sau pe toartă, format din linii paralele, realizat cu humă albă (sec. XVI);
- păhăruțe cu picior și fund profilat, parțial smălțuite, verde-oliv (sec. XV);
- căni cu picior înalt, smălțuite, culoare verde, decorate în zona gâtului cu un registru de incizii paralele (sec. XVII);
- ulcioare de diferite dimensiuni (sec. XVI-XVII); pe unele fragmente se păstrează ca decor linii paralele, intersectate de linii oblice, realizate cu humă albă; pe un fragment de toartă se păstrează incizată o șampilă de olar, în forma unui cerc cu opt raze, iar pe un alt fragment de ulcior se păstrează gâtul de scurgere cu un buton cu orificii pentru filtrarea apei;
- farfurii smălțuite, cu fund inelar și orificii pentru agățat; un decor frecvent folosit este *spirală*, de culoare verde închis, pe fond verde deschis (sec. XVI). Piese similare au fost decoperite cu ocazia altor cercetări arheologice la Câmpulung⁹ și Curtea de Argeș¹⁰;
- fragmente de la farfurii nesmălțuite, cu marginea buzei crestată, având ca decor o linie *în val* între două linii paralele, realizat cu humă albă (sec. XVI);
- ulcele (fragmente);
- castroane de mici dimensiuni (fragmente);
- capace, nesmălțuite, decorate pe margine cu

un șir de impresiuni succesive și buton central (fragmente, sec. XVI);

- sfeșnic, smălțuit verde (fragment);
- toarte de oale, de diferite dimensiuni; prezintă un ornament format din linii paralele realizat cu humă albă (fragmente);
- vase mari, de provizii (fragmente).

2. Ceramică decorativă, smălțuită și nesmălțuită, databilă în secolele XVI-XVII:

- cahlă-placă, nesmălțuite, cu decor geometric și vegetal, execuție rudimentară, modelate în tipar, ardere incompletă (fragmente, sec. XV-XVI);
- un fragment de cahlă-placă (12 x 9 cm), ardere oxidantă-completă, smălțuit, culoare verde argintiu, cu decor inspirat din arhitectură. Pe fragment se observă un chenar „dinți de fierăstrău” și conturul a două arcade, de la ferestre înalte, cu arcul în plin cintru, despărțite de silueta unui brad (sec. XVI);
- cahlă-placă, cu rumpă, nesmălțuite, unele angobate, modelate în tipar, cu decor floral, piese îngrijit executate (fragmente, sec. XVII);
- un fragment de cahlă, smălțuită galben, pe care se păstrează ca decor un picior de cal, în mers spre dreapta. Se înscrie ca iconografie temei „oșteanul ecvestru”, cu analogie la o piesă descoperită la Băjești, Curtea marelui ban Mareș Băjescu (sec. XVII)¹¹;
- pipe (două fragmente).

O categorie specială o formează câteva fragmente de la oală-borcan, lucrate din pastă de lut grosieră, în compoziție cu nisip cu bobul mare, ardere incompletă (ceramică preistorică, Epoca Bronzului ?).

În categoria materialelor de construcție includem mai multe cărămizi subțiri, folosite la montarea sobelor.

În campaniile arheologice din anii 2017 și 2018 au mai fost descoperite:

Obiecte din metal:

- materiale folosite la construcții (cuie, piroane, balamale, scoabe etc.);
- piese de armament (vârf de săgeată, foliiformă, cu tub de înmănunșare, L: 6 cm.; sec. XV¹²); un bolț de arbaletă; cartuș din Primul Război Mondial;

⁸ Gh. I. Cantacuzino, *Începuturile orașului Câmpulung și Curtea Domnească*, 2011, Pl. 73

⁹ *Ibidem*, Pl. 79.

¹⁰ L. Bătrâna, A. Bătrâna, *Cercetările arheologice de la Curtea de Argeș*, în CA, MNI, V, Pl. IV/6.

¹¹ M. V. Rădulescu, *Meșteșug, artă, document. Cahlăle din Țara Românească, sec. XIV-XVII*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2017, Pl. CXL/1.

¹² Vezi: Eug. Neamțu, V. Neamțu, Stela Cheptea, *Orașul medieval Baia în secolele XIV-XVII*, vol. II, Iași, 1984, Fig. 16, p. 111.

- unelte;
- ac pentru undiță;
- piese de uz casnic (lame de cuțit, lame de foarfece);
- căițe (cuie pentru potcoavă);
- clopoțel din bronz, ornamentat, pentru chemat servitorii (buza polilobată, h: 6 cm, d. bază: 5, 4 cm).

Obiecte de podoabă:

- inel, metal comun, cu trei pietricele albe (sticlă ?), prinse cu gheare (o pietricică lipsă), d: 2 cm.

Atragem atenția că în secțiunile cercetate a fost descoperit un număr foarte mare de **oase de animale** (bovine, cabaline, porcine, ovi-caprine). Faptul se poate explica fie prin existența în zonă a unor abatoare și ateliere de tăbăcări, de unde provine și numele „Tabaci” al cartierului din vecinătate, fie prin existența în zonă a unor prăvălii de comercializat produse din carne.

Deoarece cercetarea din anii 2017 și 2018 nu a surprins un complex închis, inventarul arheologic are o încadrare cronologică foarte largă (sec. XV-XX). Materialul arheologic descoperit va fi prelucrat în laboratoarele de restaurare ale Muzeului Județean Argeș, iar observațiile primare expuse mai sus vor putea fi completate cu noi și interesante date de interes istoric.

Concluzii:

Cercetarea arheologică din toamna anului 2018, deși desfășurată pe o perioadă foarte scurtă, a adus informații noi privind conturarea structurii urbane a orașului medieval. Menționăm, de asemenea, varietatea tipologică a formelor și decorului ceramicii medievale (sec. XV-XVI), specifică zonei, dar și aspectele inedite privind ceramica preistorică.

Obiective pentru anul 2019:

Cercetarea arheologică va continua prin secționarea pavajului surprins în Caseta B/2018, pentru stabilirea stratigrafiei și cronologiei. Vor fi trasate alte secțiuni la vest de construcția notată de noi drept „magazie”. Se vor face cercetări arheologice în terenul situat între proprietățile Costache, Rădulescu și Sitaru.

Résumé:

En campagne 2018, à Câmpulung, rue Negru-Vodă, no. 76, nous avons continuées les fouilles dans la cassette A/2017 (3,5 x 6, 20 m), la berme en largeur de 1,50 gardée entre SI/2017 (16 x 2 m) et la cassette A a été décapé et à l'ouest de SI/2017, nous avons tracé la cassette B (2 x 2 m).

La fouille de 2018 a apporté des données sur la stratigraphie du site. Ainsi, nous avons constaté à Câmpulung, rue Negru Vodă, no. 76, l'existence de deux couches archéologiques du Moyen Âge, la première date de XV^{-ème} siècle et la seconde de XVI-XVII^{-ème} siècles.

15. Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș

Punct: Castrul roman de la Câmpulung – „Jidova”

Tip sit: castru roman

Cod RAN: 13506.02

Autorizație nr.: 10/12.04.2018;

Colectiv: Constantin C. Petolescu – responsabil șantier (IAB), Florian Matei-Popescu (IAB), Ion Dumitrescu, Andi Ioan-Pițigoi (MJA);

Total finanțare: 13000 lei (MJA);

Durata de desfășurare a cercetării: 27 august – 7 septembrie 2018

În campania 2018, au fost continuat cercetările arheologice în zona centrală a castrului de la Câmpulung-Jidova (*latera praetorii*), spațiu delimitat în partea de sud de *via principalis* și ocupat de clădirile de piatră (fig. 1). Suprafața vizată de cercetare, Sp. II¹³, a fost deschisă în 2015, în spațiul dintre latura estică a pretoriului și *agger*.

În momentul extinderii săpăturii la est de clădirea pretoriului, am avut în vedere două situații: 1. între latura estică a clădirii pretoriului și zidul de incintă al castrului, un spațiu lat circa 14 m rămăsese nesăpat, parte din acest spațiu era, desigur, ocupat de *agger* și drumul de la baza sa (*via sagularis*), dar între zidul pretoriului și drum rămânea o zonă lată de circa 4-5 m, suficientă

¹³ Sp. I reprezintă suprafața deschisă în spațiul dintre *horreum* și *principia* (36×14 m) și cercetată în intervalul 2010-2014; pentru rezultatele cercetărilor efectuate în intervalul menționat anterior, vezi: C. C. Petolescu, Fl. Matei-Popescu, T. Cioflan, I. Dumitrescu, *Câmpulung, jud. Argeș. Punct: cartier Pescăreasa - Jidova*, în CCA, campania 2011, București, 2012, p. 38-40; *idem*, *Câmpulung, jud. Argeș. Punct: cartier Pescăreasa - Jidova*, în CCA, campania 2012, București 2013, p. 42-43; *idem*, *Câmpulung, cartierul Pescăreasa, jud. Argeș*, în CCA, campania 2013, București, 2014, p. 76-77; *idem*, *Câmpulung, jud. Argeș. Punct: Castrul roman Câmpulung - „Jidova”*, în CCA, campania 2014, București, 2015, p. 95-96.

astfel încât să permită amplasarea unei clădiri; 2. dispunerea pretoriului în raport cu *via principalis* (nu se aliniază perfect – la fel în raport cu *via quintana*) apare oarecum neobișnuită.

Înainte de a prezenta rezultatele săpăturilor din campania 2018, vom expune pe scurt situația relevată de săpăturile arheologice desfășurate în anii 2015-2017, în suprafața de la est de *pretorium* (Sp. II).

Sp. II a fost trasată paralel cu clădirea pretoriului, între aceasta și limita suprafeței fiind lăsat un martor lat de 0,50 m. După cum am subliniat și în rapoartele precedente, inițial (în 2015) suprafața a fost intercalată între traseele secțiunilor K și H, prima trasată la nord de *porta principalis sinistra*, lipită de aceasta, iar a doua pe turnul de curtină. Pe lățime, am urmărit ca suprafața noastră să prindă și o porțiune din *via sagularis*. A rezultat, astfel, o suprafața de 22 x 7 m (ea corespunde carourilor 1-11, numerotarea s-a făcut pornind de la limita sudică suprafeței, carourile măsoară 2 x 2 m). În 2017, suprafața a fost extinsă până la limita nordică a clădirii pretoriului.

În prima campanie (2015), imediat sub stratul vegetal, a apărut un nivel de dărâmătură compus din țigle, olane, pietre și cărămizi. Predominate sunt țiglele, ceea ce arată că, în mare parte, dărâmătura provine dintr-un acoperiș. Acest nivel a fost străpuns în partea de sud de un bazin modern și de o conductă de apă, ambele amenajate în perioada în care în incinta castrului a funcționat Întreprinderea minieră Pescăreasa (1940-1962). Conducta traversează pe direcție NV-SE și clădirea pretoriului. Totodată, s-a observat că acest nivel nu depășește limita *viae sagularis*. Plecând de la aceste observații, încă din 2015, am presupus că spațiul de la est de pretoriu trebuie să fi fost ocupat de o construcție. După îndepărtarea acestui nivel (în 2016), în partea de sud a apărut un strat subțire de pământ negru cu pigmenți de arsură și material ceramic fragmentar ceramic. În caroul 8B, a apărut o concentrare de fragmente ceramice, posibil o groapă menajeră. De asemenea, a fost surprins, pe toată lungimea suprafeței (22 m), un canal, rigola *viae sagularis*. Traseul său era orientat nord-sud, fiind dispus paralel cu zidul estic al pretoriului, față de care se află la 5 - 5,20 m. Șanțul canalul avea o deschidere de 0,55-0,60 m și o adâncime de 0,25 m. Umplutura lui era constituită din țigle fragmentare, cărămizi, bolovani și ceramică. Doar în caroul 10 C au fost găsite

bucăți de lipitură de perete, precum și zgură de metal, poate scurse din *agger*. Impresia noastră este aceea că, pe anumite porțiuni, marginile rigolei au fost consolidate cu țigle și cărămizi. Acest lucru se observă clar în porțiunea cuprinsă în carourile 1-3 C, unde pe marginea rigolei au fost așezate olanele și țigle de acoperiș. Din umplutura șanțului au fost recuperate două monede, un denar emis de Severus Alexander (226 p. Chr.) și un altul emis de Maximinus Thrax, din primul an de domnie (235 p. Chr.).

În partea de sud a suprafeței Sp. II, în 2017, la sud de bazinul modern, în caroul 2A-B și 3A au fost puse în evidență urmele a două gropi de stâlpi și posibil amprenta unei bârne carbonizate, toate acestea indicând prezențe la est de pretoriu a unei construcții de lemn. Gropile de stâlpi erau dispuse pe direcție est-vest, deci marcând un perete transversal. Traseul bârnei era orientat nord-sud. O a treia groapă de stâlp a fost identificată la nord de bazinul modern.

La nord de aceste complexe (carourile 9-10), în campaniile 2016-2017, a fost identificată structura unei podele din *opus signinum*. Substrucția din pietre de râu fusese și ea observată, deja, din campania 2016. Desigur podeaua și substrucția ei indicau prezența unei încăperi. În campania 2017, s-a degajat integral podeaua și substrucția ei și s-a demontat martorul dintre Sp. II și zidul estic al pretoriului (martor lat de 0,50 m).

După cum am arătat și în raportul precedent (campania 2017)¹⁴, substrucția podelei din *opus signinum* era realizată din bolovani de râu, iar forma ei era rectangulară, măsurând 2,16 x 3,60 m. Forma substrucției podelei și dimensiunile ei descriu spațiul interior al unei încăperi. Pereții ei au fost scoși, amprenta lor fiind marcată de un șanț care închide pe toate laturile substrucția de bolovani. Șanțul avea o lățime de 0,50 – 0,60 m, umplutura sa fiind constituită din pământ negru, în care erau prezente fragmente de cărămizi, unele dintre ele și cu mortar. O peliculă de mortar a fost surprinsă numai pe fundul șanțurilor care marcau latura nordică și estică a încăperii. La exterior, încăperea măsoară 4,40 x 3 m.

Cât privește raportarea spațiului încăperii la celelalte structuri arheologice, rigola *viae sagularis*

¹⁴ Constantin Petolescu, Florian Matei-Popescu, Ion Dumitrescu, Andi-Ioan Pițigoi, *Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș, Punct: Castrul roman Câmpulung – „Jidova”, în Cronica cercetărilor arheologice din Râmâna. Campania 2017, București, 2018, p. 26.*

și clădirea pretoriului, în campania 2017, am observat că față de prima dintre cele două, limita exterioară a zidul estic al încăperii se afla la 0,60 m, iar față de pretoriu, marginea substrucție podelei încăperii se găsea la 0,50 m. Laturile lungi ale încăperii sunt dispus relativ perpendicular pe zidul estic al pretoriului, dar întrucât pe laturile de nord, est și de sud, zidurile încăperii au fost scoase, relația dintre pretoriului și zidul de pe latura vestică a încăperii cu podeaua din *opus signinum* nu este clară (adosat/tăiat?).

Între materialele descoperite în această zonă, merită amintită, pentru relevanța cronologică, o fibulă cu piciorul întors pe dedesubt. Ea apărut în campania 2017, în umplutura șanțului peretelui sudic al încăperii cu podeaua din *opus signinum*. Piesa datează din perioada 160-250 p. Chr. sau, după alte opinii, în secolul al III-lea p. Chr.¹⁵ (oricum mai degrabă din perioada post-marcomanică).

După cum am subliniat și mai sus, în 2017, Sp. II a fost extinsă către nord, până la limita pretoriului. S-a urmărit prin această să verificăm dacă la nord de încăperea cu podeaua realizată din *opus signinum* există și alte încăperi. Suprafața rezultată măsoară 34 x 7 m.

Imediat la nord de traseul secțiunii H, (carourile 12-13), a fost surprins un nivel de dărâmtură compus din țigle fragmentare și olane și pietre, iar în capătul nordic al suprafeței au apărut cinci șiruri de pile, indicând desigur prezența unor încăperi cu hipocaust.

Cercetările arheologice 2018, s-au desfășurat pe o durată de timp scurtă, două săptămâni, așa încât rezultatele obținute nu schimbă cu mult datele comunicate în raportul privind campania 2017¹⁶.

Astfel, în partea de sud a suprafeței, carourile 1-5, prin răzuire repetate, au fost puse în evidență două concentrări de pietre circulare cu diametrul de circa 0,50 m. Ele sunt dispuse pe direcție nord-sud, paralel cu zidul estic al pretoriului. Forma și dimensiunea lor ar putea indica alte două gropi de stâlpi.

Săpătura a fost concentrată însă, în partea de nord a suprafeței, în carourile 11-17. În primul rând, a fost pus în evidență mai bine nivelul de dărâmtură aflat imediat la nord de traseul secțiunii H, ocazie cu care au putut fi constatate și

unele intervenții care au deranjat nivelurile antice.

În privința nivelului de dărâmtură, s-a constatat că el este dispersat relativ unitar pe toată lățimea suprafeței, fiind tăiat în partea de nord de secțiunea D (trasată de Emilian Popescu cu scopul de a identifica edificiile din zona centrală a castrului). Șanțul secțiunii s-a lărgit în timp, ajunând să aibă în partea superioară o lățime de 2,5 m.

În porțiunea dintre cele două secțiuni dărâmtura se compune din fragmente de tegule, cărămizi, cărămizi cubice provenite de la pilele de hipocaust, tuburi de hipocaust, tuburi de conducte de lut fragmentare. Amintim, că pe acest nivel, a fost găsit, în campania precedentă, un antoninian emis de Gordian al III-lea și datat 238-239 p. Chr.

La nord de traseul secțiunii D, nivelul de dărâmtură re apare, el fiind întrerupt pe jumătate de o intervenție modernă, un șanț / groapă cu lățimea 1,5 m (în această zonă s-au aflat niște plăci de beton). La vest de acest șanț, carourile 14-15A, dărâmtura se compunea din bolovani. La est de limita acestei intervenții moderne, carourile 15C și la nord de ea, carourile 16-17A-B, încă din campania 2017, s-a observat, că nivelul de dărâmtură se compunea din pământ, fragmente de mortar, multe fragmente de *opus signinum*, tuburi de conducte din lut, tuburi de la hipocaust.

Tot în campania 2017, dată fiind în cantitate mare a materialelor provenite de la o instalație de hipocaust, dar și consistența nivelului de dărâmtură, în carourile 16-17A-B, s-a început degajarea lui. În colțul de nord-est al suprafeței, unde zona era mai ridicată și neafectată am ales să păstrăm un martor pentru controlul stratigrafic, lat de 2 m. El a fost cruțat pe suprafața ambelor carouri (16C și 17C). În această porțiune s-a observat că peste nivelul de dărâmtură s-a scurs pământ și pietre din *agger* și respectiv, din zidul de incintă.

După degajarea nivelului de dărâmtură, la vest de martorul amintit, au apărut cinci șiruri de pile de hipocaust, orientate pe direcție vest-est. Nu vom mai insista asupra datelor tehnice și nici asupra materialelor descoperite pe care le-am prezentat în raportul precedent, precizăm numai faptul că între zidul pretoriului și profilul martorului ce corespunde cu carourile 16C și 17C, distanța este de 5,60 m. Primul șir de pile dispus pe direcție nord-sud se află la 1,10 m față de zidul pretoriului, dar șirurile nu sunt complete. În campania 2018, prin răzuire atentă s-a putut observa că bazele pilelor de hipocaust erau așezate pe un strat de

¹⁵ Sorin Cociș, Corenliu Gaiu, Radu Zăgreanu, *Fibulele din Dacia intracarpatică*, în *Revista Bistriței*, XXIV, 2010, p. 207.

¹⁶ C. C. Petolescu, Fl. Matei-Popescu, I. Dumitrescu, A. I. Pițigoi, *op. cit.*, p. 25-27.

pietriș mărunț amestecat cu lut. Stratul acesta era bine compactat. Limitele acestei încăperi cu hipocaust sunt neclare.

O situație similară cu aceea observată carourile 16A-B și 17A-B a apărut și în caroul 15C. Aici, în campania 2017, nivelul de dărâmătură se compunea în special din cărămizi, tuburi de hipocaust, fragmente de mortar. După degajarea parțială a acestui nivel, în 2018, lipit de profilul estic al suprafeței, a apărut un rest de podea din *opus signinum*, păstrat pe o lungime de circa 1,00 m și pe lățimea de 40-50 cm și cu grosimea de 15 cm. Stratul se sprijinea pe o cărămidă cu latura de 0,60 m (spartă în două), ale cărei capete stăteau pe două pile de hipocaust. În această porțiune, delimitată în partea de nord de matorul lat de 2 m, cruțat pe suprafața carourilor 16-17C, au fost identificate pe direcție nord-sud trei șiruri de pile. Întocmai ca în carourile 16-17, pilele aveau formă cubică și erau dispuse la 30-35 cm una față de cealaltă. Zona cu pile din caroul 15C este tăiată în partea de sud de șanțul secțiunii D. De altfel, pe traseul secțiunii, în zona vizată de cercetarea noastră, pe planul publicat de Emilian Popescu (MCA, IX, 1970, fig. 1) este marcată existența unei instalații de hipocaust¹⁷.

Disponerea, dar și suprafața pe care se întind pilele dovedesc faptul că la est de pretoriu se aflau mai multe încăperi cu hipocaust. Până în momentul de față raportul dintre ele și clădirea pretoriului nu sunt clare, nici compartimentarea lor nu a putut fi stabilită. O situație relevant de cercetările din 2017 și 2018, este aceea că latura nordică a încăperilor cu hipocaust este împinsă mai în față decât latura nordică a clădirii pretoriului, iar în partea de est, limita încăperilor se apropie foarte mult de *agger*, probabil restrângând *via sagularis*.

Résumé:

La campagne de fouilles archéologiques menée en 2018 à Câmpulung – „Jidova” avait pour objective de continuer la recherche commencée en 2015 dans la surface située entre la côte est du prétoire et l'*agger* (fig. 1). Cette surface, dénommée conventionnellement Sp. II, mesurait 34 x 7 m. En 2015-2017, la recherche de la surface a mise au jour plusieurs structures archéologiques.

¹⁷ Emilian Popescu, Eugenia Popescu, *Raport preliminar asupra săpăturilor efectuate în anii 1962-1967 în castrul roman de lângă Câmpulung-Muscel (Jidova)*, în MCA, IX, 1970, p. 257, fig. 1.

Premièrement, dans la moitié sud de surface, carres 2-4, nous avons repéré trois trous de poteaux et l'empreinte d'une poutre en bois, fortement brûlée, tous en indiquant la présence d'un bâtiment en bois. Puis, plus au nord, carres 9-11, nous avons dégagé une pièce avec le planche en *opus signinum* (4,40 x 3 m). À l'est de ces structures, les fouilles ont permis de reconnaître les traces de la *via sagularis* et la rigole qui constitue la limite ouest de cette voie. En fine, dans la partie nord de la surface, carres 16-17, ont paru cinq range de piles de chauffage et des autres structures d'hypocauste (conduits de chauffage muraux, des tuyaux et des débris de plâtre).

En 2018, nous nous avons concentré les efforts sur la moitié nord de la surface, carre 11-17. Ainsi, entre les traces des tranches H et D, le nettoyage de la surface a mise en évidence un niveau de destruction, composé de morceaux de tuiles, de briques et de conduits de chauffage. Ce niveau a été interrompu par la trace de la tranche D. Dans la carre 15C, au nord de la tranche, le niveau de destruction contenait aussi de débris de plâtre ou d'une planche en *opus signinum*, situation que nous avons constatée dans la carre 16 et 17. Après le décapage partiel du niveau de destruction, dans le carre 15C, entre les débris, ont paru trois range de piles de chauffage. Dans le stage actuel du projet on ne peut pas préciser ni le rapport chronologique entre prétoire et les chambres découvertes à l'est de celui-ci et ni leur fonctionnalité.

16. Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău

Punct: Arman

Cod RAN: 50148.05

Autorizația nr. 32/2018

Colectiv: Sebastian Matei (responsabil), Monica Șandor-Chicideanu (FIB), Mihai Constantinescu (IAFR; FIB)

În campania 2018 (6-28 iulie) cercetările arheologice în necropola de epoca bronzului de la Cârlomănești, punctul *Arman*, au continuat în Sectorul B al acesteia, pe proprietatea lui Sandu Marian, aflată la nord de intrarea în cătunul Cârlomănești. În această campanie au fost cercetate 13 morminte (M. 116-128) de epoca

bronzului, toate de inhumație, aparținând culturii Monteoru și patru complexe arheologice, două aparținând culturii Monteoru și două din alte epoci.

Pentru cercetarea acestora s-a trasat o secțiune S XII (15x5 m), paralelă cu S I/2007 (prima secțiune cercetată în sectorul B al necropolei) și aflată la sud de aceasta. În cursul cercetării, S XII a fost extinsă prin cinci casete de diferite dimensiuni pentru cercetarea integrală a unor morminte. Scopul trasării acestei secțiuni a fost de a acoperi zonele rămase necercetate între secțiunile trasate în anii anteriori și epuizarea cercetării terenului aflat în proprietatea lui Sandu Marian, teren care urmează a fi transformat în livadă.

Ca și în campaniile anterioare, partea superioară a mormintelor a fost identificată la adâncimi mici, între aproximativ -0,15-0,50 m, sub forma unor aglomerări de pietre de râu. Partea superioară a movilelor de pietre aflate deasupra mormintelor a fost, în unele cazuri, distrusă și răspândită pe suprafața necropolei de lucrările agricole. În unele cazuri, cum a fost M. 119, inclusiv inventarul și cea mai mare parte a scheletului au fost afectate de arături și gropile de vie.

Mormintele cercetate în această campanie au avut gropi rectangulare, mai rar ovale (M. 126), umplute cu pietre (M. 116, 120) sau cu laturile căptușite cu bolovani de râu (M. 121, 126, 128). Uneori, printre pietrele care acopereau mormântul, au apărut și vase de mari dimensiuni sparte pe loc (M. 118, 124). Defuncții au fost depuși în morminte în poziție chircită, în general în decubit lateral, pe partea stângă, într-un singur caz (M. 116) ultimul individ depus (Individ A) fiind așezat chircit în decubit dorsal. Scheletele, cu excepția celor reînhumate, erau orientate pe direcția W-E (cu mici variații) și privirea aproximativ spre nord.

În campania 2018, într-un singur mormânt (M. 118) au fost depuși simultan doi indivizi, dar în Sectorul B al necropolei, spre deosebire de Sectorul A, au fost numeroase mormintele cu reinhumări. În această campanie au fost identificate trei morminte cu reinhumări (M. 116, 118, 120, 122), care conțineau resturi osteologice de la 1-3 indivizi reinhumați, alături de ultimul individ depus în poziție și cu orientare standard. Oasele indivizilor reinhumați erau depuse, de obicei, la picioarele ultimului inhumat, împreună cu inventarul lor funerar. Doar în cazul lui M. 116, craniile celor trei defuncți reinhumați și o parte din oasele lor lungi au fost depuse în jurul și peste capul ultimului decedat.

Toate mormintele conțineau inventar ceramic (între unul și șase vase), fiind frecventă asocierea a trei vase: askos, kantharos și castron în formă de "coif suedez". Câteva morminte au avut alături de inventarul ceramic și piese de port din bronz sau metal prețios, inele de buclă, mărgelile, perle.

Inventarul ceramic al mormintelor din campania 2018 este atribuibil etapelor Monteoru Ic3-Ic2, fiind asemănător, prin forme și decor, cu cel descoperit în campaniile anterioare, în Sectorul B.

Abstract:

In Arman sector, 13 Monteoru culture graves and four archaeological complexes were surveyed in 2018. During this campaign, the excavation was made in the Sector B of the cemetery, placed in the north side of the village Cârlomanești. The graves were discovered at shallow depths (-0.15-0.50 m), having rectangular or oval shape pits, filled or marked on different sides by stones. The skeletons are usually placed crouched on the left side, with their heads oriented westwards. Several graves had multiple re-burials (one to three individuals) and their standard inventory consists in askoi, kantharoi or bowls, less often metal adornments being found.

Bibliografie:

- I. Motzoi-Chicideanu, D. Gugiu, SCIVA 52-53, 2001-2002, p. 5-41;
- N. Mirițoiu, A. Soficar, N. Sultana, SCIVA 52-53, 2001-2002, p. 43-51;
- I. Motzoi-Chicideanu, D. Sârbu, M. Constantinescu, N. Sultana, Mousaios 9, 2004, p. 15-38;
- M. Constantinescu, N. Sultana, N. Mirițoiu, Mousaios 10, 2005, p. 45-53;
- I. Motzoi-Chicideanu, Monica Șandor - Chicideanu, MCA Serie Nouă VI, 2010, p. 21-70;
- I. Motzoi-Chicideanu, *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, București, 2011, p. 369-432;
- I. Motzoi-Chicideanu, M. Șandor-Chicideanu, M. Constantinescu, Mousaios 17, 2012, p. 47-63;
- I. Motzoi-Chicideanu, M. Șandor-Chicideanu, Mousaios 20, 2015, p. 9-53.

17. Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău

Punct: Cetățuia

Cod RAN: 50148.01

Autorizația nr. 32/2018

Colectiv: Sebastian Matei (MJB, responsabil), Despina Măgureanu, Mircea Babeș(IAB), Daniel Costache (MJB)

În anul 2018 s-a continuat cercetarea subarealului V1aN, situat în partea de sud a platoului *Cetățuia*.

Săpăturile au vizat zona centrală și de E-SE a subarealului. Aici s-au cercetat 9 complexe identificate în campaniile precedente, cărora li s-au adăugat alte 10 complexe noi. Din totalul de 19 de complexe înregistrate, 12 au fost epuizate. Gropile sunt cele mai numeroase (16). A fost documentată vatra Cpl. 149 și s-au cercetat parțial urmele a două structuri de locuire: Cpl. 35 - construcție de suprafață și Cpl. 148 – complex adâncit (bordei ?).

În această campanie nu au fost descoperite complexe din epoca bronzului. Materialul ceramic puțin numeros a apărut răspândit în strat și antrenat în umplutura gropilor din a doua epocă a fierului.

Stratigrafia

La finalul campaniei a fost înregistrat parțial, pe o lungime de 5,80 m, profilul de est. Sintetizată, stratigrafia din acest profil se prezintă astfel:

- 0 - 0,10/0,15 m – solul vegetal actual;
- 0,10/0,15 – 0,50/0,55 m – strat negru măzăros, uniform ce conține fragmente ceramice, oase, pigment de lipitură arsă, cărbune și pietre de râu (al doilea strat de cultură de epocă Latène D);
- 0,50/0,55 – 1,20/1,25 m – strat cu sol cenușiu-deschis, pe alocuri gălbui, bogat în materiale arheologice (primul strat de cultură de epocă Latène D);
- 1,20/1,25 m – argilă cafeniu-gălbuie – sterilă din punct de vedere arheologic.

Complexe

Complexul 35, cea mai importantă structură de locuire din V1aN, identificată pe baza resturilor arse ale unei construcții de suprafață, nu a fost epuizat.

Complexul 148 a fost identificat la nord de Cpl. 35. Limitele sale au fost clar stabilite spre cota de -1,00 m, la intrarea în stratul steril arheologic. Este un complex adâncit de formă hexagonală, cu

dimensiunile maxime de 3,40 x 2,20 m. A fost perforat în partea centrală de două gropi săpate ulterior (Cpl. 19 și Cpl. 19A).

În această campanie a fost cercetată partea de NE, circa 1/3 din suprafața totală a complexului. Baza dreaptă a acestei gropi de mari dimensiuni a fost înregistrată la – 3,15 m adâncime față de nivelul actual de călcare. Umplutura compactă din sol castaniu conținea puține fragmente ceramice, mărunte. Cercetarea prin secționare pe axul lung a permis observarea spre baza gropii a unor calupuri masive de lut galben. Acestea sunt cel mai probabil bucăți desprinse din pereții bordeiului după dezafectarea și abandonul acestuia. Deocamdată nu au fost înregistrate materiale care să poată fi atribuite unui inventar. Ceramica cu indice ridicat de fragmentare a fost antrenată de la suprafața nivelului antic de călcare, în momentul umplerii complexului adâncit. Dimensiunile și forma Cpl. 148 permit identificarea unui complex adâncit până la 2 m față de primul nivel antic de călcare. După cercetarea integrală vom putea afirma cu certitudine dacă este vorba despre un bordei destinat locuirii ori poate, despre o anexă de tip beci.

Dintre cele 16 gropi care aparțin așezării geto-dacice se remarcă gropile Cpl. 139 și Cpl. 46.

Complexul 139 este o groapă de mari dimensiuni, săpată de la baza celui de al doilea nivel geto-dacic, respectiv de la cota de 0,55/0,60 m. Groapa are o formă cilindrică la partea superioară și tronconică către bază. Diametrul maxim măsoară 1,70 m, iar adâncimea este de 2,45 m. Umplutura părții de sus a gropii este compactă, alcătuită din sol cenușiu-gălbui, cu bucăți de lut galben, pigment de lipitură arsă și rar cărbune. În jumătatea inferioară umplutura se modifică radical, constând dintr-un amalgam de pământ roșietic, cenușă și sute de fragmente de lipitură arsă provenite de la pereți intens arși. Fragmentele provin de la o construcție cu suprastructură din lemn și paie. Între bucățile de lipitură arsă se aflau numeroase fragmente ceramice de la vase întregibile sau parțial întregibile. Astfel a fost identificat un pithos decorat cu palmete și o cană mare, cu corp bitronconic și gât înalt, cilindric, asemănătoare cu cămile de tip Ciolănești.

Un alt complex bogat în materiale arheologice este **complexul 146**. Această groapă a fost săpată cel puțin de la cota de -0,95 m, când s-a conturat clar datorită umpluturii. Groapa de formă ovală, cu

dimensiunile de 1,80 x 1,60 m, are baza la -1,67 m. Umplutura din sol cenușiu cu pete gălbui conținea mulți bolovani de râu. Materialul arheologic apărut în groapă este bogat și expresiv ca asociere. Se remarcă o fibulă din bronz, o strecurătoare întreagă, modelată la roată din pastă cărămizie, cu decor pictat; mai multe fragmente din cupa unei fructiere pictate, modelată la roată și arsă oxidant.

Materialul arheologic descoperit este numeros și variat, provenind în cea mai mare parte din gropi. Între vasele ceramice identificate menționăm borcane, fructiere, câni, vase de provizii, strecurători, kantharoi și boluri cu decor în relief. Este notabilă apariția în groapa Cpl. 19 a bazei unui unguentarium din lut, piesă extrem de rară în Dacia preromană. S-au mai înregistrat fusaiole, câteva creuzete întregi și fragmentare. În complexul 139 a apărut o figurină antropomorfă modelată din lut, precum și două fragmente de plastică zoomorfă de tip Cârломănești, descoperite în stratul de cultură.

Peste 30 de fragmente mici de crustă de la vetre decorate cu incizie sau cu șnurul au apărut în umplutura gropilor.

Și în această campanie s-au găsit puține piese din metal. Fibulei de bronz menționată anterior i se adaugă una din fier și o lamă de cuțit.

În campania din 2019 este vizată cercetarea părții de sud a subarealului V1aN și epuizarea celor două structuri de locuire, Cpl. 35 (locuință de suprafață) și Cpl. 148 (bordei ?).

Abstract

In 2018 research was continued in the surface from the southern part of Cetățuia Plateau.

In this campaign, 19 complexes located in the central and E-SE area were investigated, 12 being completely researched. There were also recorded 16 pits, one hearth, one surface structure (Cpl. 35 – Habitational Structure), and a sunken structure (Cpl. 148 –possibly a hut).

During 2018 investigations, Bronze Age complexes have not been discovered, but only small ceramic fragments trained in the layer and filler of the second Iron Age complexes.

Bibliografie:

M. Babeș, *Problemes de la chronologie de la culture geto-dace à la lumiere des fouilles de Cârломănești*, Dacia N.S., XIX, 1975, 125-139;

M. Babeș, vocea *Cârломănești*, Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României, București,

1994, p. 313-314;

M. Babeș, *Stațiunea geto-dacă de la Cârломănești: dava sau centrureligios?*, Mousaios XV, 2010, p.123-146;

D. Gugu, *Decorated Hearths Discovered in the Cârломănești – Cetățuia Settlement (the county of Buzău)*, în *Daco-geții*. 80 de ani de cercetări arheologice sistematice la cetățile dacice din Munții Orăștiei, p. 249-257;

S. Matei, *Ceramica geto-dacică din nord-estul Munteniei*, București, 2010 (teză doctorat);

S. Matei, *Dava de la Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău*, în *Dacii din Curbura Carpaților*. Catalog de expoziție, Sf. Gheorghe, 2009, p. 95-104;

S.Matei, D. Măgureanu - *Public space – private space in the dava of Cârломănești, Buzău County*, Mousaios XIX, p.219-240;

D. Măgureanu - *Considerations on certain types of public edifices investigated at Cârломănești (Buzău County)*, Mousaios XIX, p.241-257;

S. Matei, D. Măgureanu, D.Costache, *Raport privind cercetările arheologice de la Cârломănești – Cetățuia, jud. Buzău. Campania 2014*, Mousaios XX, 2015, p. 211-219 b.

Rapoarte în Cronica Cercetărilor Arheologice:

Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău în CCA. Campania 2001, CIMEC, 2002, p. 98-99;

Idem, CCA. Campania 2002, CIMEC, 2003, p. 81-82, pl. 34;

Idem, CCA. Campania 2003, CIMEC, 2004, p. 76-77, pl. 17;

Idem, CCA. Campania 2004, CIMEC, 2005, p. 107-109;

Idem, CCA. Campania 2005, CIMEC, 2006, p. 124-126, planșa 21;

Idem, CCA. Campania 2006, CIMEC, 2007, p. 117-120, planșa 24;

Idem, CCA. Campania 2007, CIMEC, 2008, p. 117-121, planșa 24;

Idem, CCA. Campania 2009, CIMEC, 2010, p. 51-52;

Idem, CCA. Campania 2010, Sibiu, 2011, p.34-35;

Idem, CCA. Campania 2012, Craiova, 2013, p.44-45.

18. Cheia, com. Grădina, jud. Constanța,

Punctele: Cheia – Vatra Satului, Cheia – Pazvant I și II

Tip de sit și încadrare cronologică: Cheia – Vatra Satului (așezare deschisă – 111; eneolitic timpuriu 141), Cheia Pazvant I și II (necropolă – 211, așezare rurală – 114; medievală târzie – 432)

Cod RAN: 63018.02 - Cheia Vatra Satului; 63018.1–Cheia Pazvant I și II;

Autorizație nr. 56/20.04.2018

Colectiv: Voinea Valentina Mihaela (MINAC, responsabil de șantier); Szmoniewski Bartłomiej Szymon (Soka University, Tokyo, Japonia & Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences, Cracow – Poland, responsabil de sector), Bălășescu Adrian (IAB, arheozoolog), Radu Valentin (MNIR, ihtiolog), Florea Mihai (MNIR, arheolog înregistrări GIS); Vasile Gabriel (IAB, antropolog); **Colaboratori:** Monica Mărgărit (Univ. Valahia, Târgoviște – analiză IDMA), Anca Popescu (medievist – epocă otomană); La săpături au participat: Pantelimon Răzvan Victor (lector univ. Facultatea de Istorie și Științe Politice, Universitatea Ovidius Constanța), Gheorghe Alin Georgian, Ioana Rusu, Barbu Daniel (studenți - Facultatea de Istorie și Științe Politice, Universitatea Ovidius Constanța, Frumosu Iulian Marian (student - Institutul de Marină Civilă Constanța).

Total finanțare: 25.000 lei

Perioada de desfășurare a campaniei: 7.08 – 10.09.2018

Obiectivele cercetării:

În campania 2019 au fost continuate săpăturile arheologice din cadrul proiectului *Central Dobrudja - Landscape Changes and Human-Environment Interactions from Neolithic to Middle Ages (2017 – 2019)*, având următoarele direcții de cercetare:

- verificarea semnalelor de locuire obținute prin prospecțiuni geofizice în zona de est a așezării Hamangia III - punct Cheia Vatra Satului prin deschiderea secțiunilor: S.O. (3 x 9 m), S.P. (3 x 3 m), S.R.1 (3 x 5 m), S.R.2 (1 x 5 m), S.R.3 (1 x 5 m), S.R.4 (1 x 5 m), S.R.5 (3 x 5 m), S.R.6 (1 x 5 m).
- delimitarea așezării medievale de epocă otomană (sec XVI – XVII) din punctul Cheia Pazvant II prin efectuarea unor prospecțiuni de teren în zona

văilor Casimcea și Chirișlic;

- analiza arheozoologică a resturilor osteologice din secțiunea S.N. – complexe C.37 – C.38, punct Cheia Vatra Satului și a lotului faunistic din așezarea de epocă otomană din punctul Cheia Pazvant II;

- analiza antropologică a unor schelete descoperite în necropola Cheia Pazvant I;

- analiza IDMA – piese tăiate din scoici și carapace de broască țestoasă.

Rezultate și interpretarea lor Punctul Cheia – Vatra Satului

Prospecțiunile geo-fizice efectuate în zona de est a așezării Hamangia III din punctul Cheia Vatra Satului (campania 2016) au dus la obținerea unor semnale de locuire intensă la est și vest de secțiunea S.N. (cercetată în campaniile 2016 – 2017). De aceea, pentru identificarea și delimitarea complexelor din această zonă au fost deschise mai multe secțiuni: secțiunea S.O. (la vest de S.N.), orientată vest-est și împărțită în trei sectoare de 3 x 3 m; secțiunea S.P. (3 x 3 m), deschisă în extremitatea de est a zonei locuite; secțiunile S.R.1 – S.R.6, dispuse în linie dreaptă pe direcția vest-est și despărțite între ele prin martori de 1 m (Pl.I – IV).

Pe profilul de nord al secțiunii S.O. a fost surprinsă următoarea stratigrafie:

- 0 – 0,30/0,40 m: US.3000 – nivelul vegetal – pământ negru amestecat cu fragmente ceramice, piese de os, silex și piatră. Materialul arheologic a fost antrenat în strat de lucrările agricole antropice, efectuate la adâncimi mai mari (gard de piatră contemporan pe latura de sud a secțiunii);

- 0,40/0,60 – 1,10/1,20 m US.3155 – nivel de locuire Hamangia - strat de culoare bej închis, amestecat cu puține fragmente ceramice de mici dimensiuni, deșeuri de silex alături de microlite și lame deteriorate, oase de animale puternic fragmentate. Probabil reprezintă o zonă exterioară, de pasaj.

- 1,20 m - stratul de loess, ușor înclinat de la est spre vest.

Complexele arheologice

Complexul C.53 (Pl.VI - VIII) - În jumătatea de sud a secțiunii S.O, sectorul st.2, carourile 4 – 6, la adâncimea de 1,10/1,20 m s-a conturat un cuptor de mari dimensiuni, de formă relativ ovală (3 x 2,55 m – la bază), parțial surprins în suprafață (complexul continuă în profilul de S.). El a funcționat în ultima secvență de locuire (U.S. 3155) și a fost săpat în stratul de loess, până la adâncimea de 3 m (Pl.IX). Umplutura acestui

complex a fost formată din două straturi:

- U.S. 3156 (1,10/1,20 – 2,50/2,60 m) - sediment de culoare maronie cu aspect afânat, amestecat cu fragmente ceramice (provenind îndeosebi de la castroane și pahare decorate, unele întregibile – Pl.X), trei râșnițe - o râșniță fragmentară, o râșniță întreagă așezată cu fața în jos (Pl.XI/1), a treia râșniță întreagă aflată peste un percutor ovoidal (Pl.XI/3), o cută, un împungător, o spatulă de os, câteva oase de dimensiuni mici, cărbune;

- U.S. 3157 (2,50/2,60 – 3 m) – sediment de culoare cenușie amestecat cu foarte multe bucăți de cărbune (unele de dimensiuni mari), plăcuțe de vatră și chirpici ars cu amprente de nulele, fragmente ceramice; la bază se mai păstrează plăcuțe de vatră *in situ*.

Complexul C.55 (Pl.IV – V) - groapă de formă circulară, cercetată în sectorul S.R.1, parțial surprinsă în carourile 4 – 5, în colțul de sud-est al secțiunii. Groapa s-a conturat la adâncimea de 0,50 m, având formă relativ rotundă (raza de aproximativ 1,70/1,80 m); umplutura gropii (U.S.3166 – adâncime între 0,50 - 1,25 m) a avut un aspect eterogen – bucăți de leoss amestecate într-un sediment de culoare brună – negricioasă, afânat.

Complexul C.56 (Pl.III/2) – groapă surprinsă parțial în jumătatea de vest a secțiunii S.R.4 (Diametrul aproximativ 1,50 m) la adâncimea de 0,50 m. Din umplutura gropii (U.S.3071 – adâncime între 0,50 – 1,30 m) au fost scoase fragmente ceramice de mari dimensiuni, provenind de la vase de provizii, piese de silex, oase, pietre lustruite (cute ?) și bucăți de cărbune de mici dimensiuni.

Materialul arheologic

Ceramica – Cantitatea cea mai mare de ceramică a fost descoperită în umplutura cuptorului C.53 - recipientele de servit, realizate din pastă de bună calitate și decorate cu șiruri de impresiuni: pahare, castroane de mici dimensiuni, castroane cu marginea larg evazată, boluri. Din a doua categorie ceramică fac parte recipientele închise, cu gât înalt și marginea larg evazată, cu pansa bombată și acoperită cu un decor radial. Categoria recipientelor depozitare este reprezentată de fragmentele ceramice de dimensiuni mari descoperite în groapa C.56.

Piese de piatră. Cele mai numeroase sunt piesele de silex - microlite, lame, gratoare, burine, nuclee. Din roci dure au fost confecționate topoare, dălțițe, cute, râșnițe.

Piese din material dur de origine animală.

Numărul acestor piese este redus – câteva împungătoare, lustruitoare,. Lor li se adaugă cochilii, plastron și oase cu urme de prelucrare.

Punctul Cheia Pazvant II

În punctele Cheia Pazvant I și II, au fost continuate prospecțiuni de teren între drumul Casianului și Valea Casimcei și pe Valea Chirșlicului fiind recuperate fragmente ceramice eneolitice Hamangia, Gumelnița, Cernavodă I, piese de silex, toporaș, fragmente ceramice romano – bizantine (multe provenind de la amfore) și de epocă otomană (tip ceramică balcanică smălțuită în nuanțe de bej, galben, maro și verde).

Cercetările interdisciplinare

În cadrul studiului arheozoologic, realizat de Adrian Bălășescu și Valentin Radu au fost efectuate analize izotopice și datări ¹⁴C - proiect *BioMapPrehist*, MCI, CNCS UEFISCDI, PN-III-P4-ID-PCE-2016-0676.

Studiul antropologic al scheletelor din necropola de epocă otomană (punctul Cheia Pazvant I) a fost realizat de Gabriel Vasile în cadrul proiectului PATCULT#ro grant CCCDI – UEFISCDI, PN.III.P1.1.2.PCCDI.2017.0686.

Bibliografie:

V. Voinea, B. Szmoniewski, A. Popescu, A. Mototolea, M. Florea, The rural landscape in Dobrudja in the Ottoman Period. New discoveries from Cheia Pazvant sites, county Constanța, Romania, *Journal of Aegean and Balkan Studies*, vol I/2, 2015, p. 155 – 200.

19. Costești, com. Costești, jud. Iași

Punct: Cier/Lângă Școală

Cod RAN: 95541.01

Autorizație nr: 129/23.04.2018

Colectiv: Dumitru Boghian–responsabil, Sorin Ignătescu (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea – responsabil adjunct (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos), Tiberius Părpăuță (Colegiul Economic Administrativ Iași)

Prima campanie de cercetare arheologică sistematică din situl de la Costești-Cier, localizat în partea de NE a Șeii Ruginoasa-Strunga, binecunoscut de acum în literatura de specialitate

(fig. 1.1), s-a desfășurat în perioada 09-19 iulie 2018¹⁸ și a vizat, în continuitatea investigațiilor de diagnostic, încheierea sondajului arheologic din S. I/2012 (m. 0-40) pe toată adâncimea secțiunii, finalizarea profilului stratigrafic longitudinal (m. 0-32; nivelul -1,80-2,20/2,50 m), cercetarea complexelor arheologice din primul nivel ocupațional din sit (Cucuteni A2-A3) și realizarea planimetriei, inclusiv din zonele conexe. Ca atare, s-a încheiat cercetarea complexelor de pe suprafața S.I (m. 11,50-32), aparținând primului nivel ocupațional din sit (Cucuteni A2-A3), aflat sub L. 3 și L. 5 (Cucuteni A3), fiind studiate toate complexele până la adâncimile de -2,55/-2,90 m de la suprafața actuală de călcare: un fragment din locuința L. 9/2017 (m. 11,50-15,50/16), gropile nr. 13-14/2017 și platforma dintre m. 18-26 (imediat sub L. 3 și L. 5).

Fragmentul din **locuința L. 9/2017** s-a individualizat, în parte, în S. I, carourile 12-16 a-b, sub 1,20 m adâncime, nivelul -1,70 m/-1,80 (fig. 2.1), aproximativ pe același orizont ca și celelalte complexe cercetate (platforma dinspre vest), restul continuându-se spre sud și nord, în porțiunile nesăpate (fig. 2-4). Având în vedere că a fost surprinsă doar parțial, se pare că este vorba de camera sud-estică, cu peretele exterior aferent, lângă care se găsea un vas mare pentru apă (contra incendiilor?), spart pe loc de prăbușirea pereților (fig. 2.4; 3.1). Așa cum arătam, este posibil ca o altă cameră sau o altă construcție să se continue spre sud-est, mărturie stând lutuielile care se observă în profilul sudic.

În camera investigată s-au găsit resturile a două casete rectangulare de lut, de cca. 0,50-0,60 mp fiecare, cu marginea lutuită (*gardină*), înaltă de 15 cm, amenajate pe platforma podelei (fig. 2.2-4), distruse de prăbușirea pereților. Podeaua a fost realizată din lut pe infrastructură lemnoasă (m. 12,60-13,20 și 13,80-14,40 pe profilul nordic, continuându-se în porțiunea nesăpată). Partea lemnoasă a podelei era alcătuită din lemne subțiri,

lodbe despicate cu diametrele de 12-15 cm, orientate NNV-SSE, resturile carbonizare ale acestora observându-se, după demontare, pe stratul antic de călcare (fig. 4.1-4). Peste substrucția lemnoasă s-a aplicat un strat de argilă amestecată cu materiale vegetale tocate, cu grosimea de 5-6 cm, pe lângă lutuirea inițială observându-se încă un strat de finisare (fig. 3.2-4).

Stratul lutuielilor de perete era foarte consistent, din cauza ruperii în mai multe bucăți, prăbușite unele peste altele, spre interiorul casei. Lutuielile de perete aveau cca. 2-3 cm grosime, prezentând două etape de refacere (reluturi), și fuseseră aplicate, așa cum demonstau amprente păstrate, peste plasele/panourile de împletituri de nuiele, groase de 1-3 cm (fig. 2.4). În total, lutuielile de perete și cele de podea alcătuiau o aglomerare densă cu o grosime de 0,50/0,55 m. Pe latura sudică se individualiza o porțiune de perete cu urma tălpii casei (fig. 3.1-4). Din păcate, un șanț săpat de V. Ciurea sau Ecaterina Vulpe și Meluța Marin a rupt coerența complexelor dintre m. 11,50-16 și 18-24, astfel încât nu putem preciza dacă vestigiile L. 9 se continuau și spre SV și V.

Complexul gropilor nr. 13-14/2017 a fost descoperit în campania anterioară, după demontarea vetrei/cuptorului V. 1/C2 din L. 3/2012 și adâncirea pe nivelul -1,50-1,70 m, sub un orizont de nivelare/căpăcuire, alcătuit din argilă aluvială purtată. Groapa **Gr. 13/2017** a apărut în carourile 29-32 a-b (pe profilul nordic: m. 28,40-31,50, la parte superioară; 28,30-30,05, la parte inferioară), având amplitudinea de 1,40/1,50 m spre sud. Această groapă mare, circulară neregulată (D. Max.=3,10 și 2,20 m) era bordată, la partea superioară, de o centură alcătuită din cenușă cu urme de cărbuni mărunți (fig. 5.1,3). A fost exploatată stratigrafic, pe jumătatea (?) intersectată în S. I/2012, pe straturi de câte 10 cm grosime, de la partea superioară a acesteia. Gr. 13 a fost săpată din nivelul Cucuteni A2-A3, de la suprafața stratului de argilă aluvială (-1,10 m în partea de vest, m. 31,50-32), a avut mai multe etape de utilizare, decelate stratigrafic și compozițional, și din conținutul acesteia, s-au recuperat multe fragmente ceramice pictate bi- și tricrom asociate și cu decor adâncit de tip *Hăbășești*, materiale osteologice și câteva piese de silix, rășnițe fragmentare din gresie, două statuete zoomorfe, o rondă perforată dintr-un fragment ceramic de tip *Hăbășești* (stratul -2,05-2,15 m). Din conținuturile acesteia au fost prelevate probe pedologice, pentru analize pluridisciplinare (dr. Radu-Gabriel Pîrnău,

¹⁸ Și în această campanie, lucrările s-au desfășurat în cadrul practicii arheologice a studenților de la specializarea Istorie, Facultatea de Istorie și Geografie a Universității "Ștefan cel Mare" din Suceava, beneficiind de sprijinul logistic al Primăriei Târgu Frumos, Primăriei și Școlii Gimnaziale din comuna Costești, jud. Iași (cazarea studenților și membrilor colectivului științific), a organizației *Societas Pro Patrimonium* Târgu Frumos și al doamnei profesoare Ramona Bartha-Moga (KGS Tarmstedt, Germania). De asemenea, la lucrări au participat, ca voluntari, profesoara Alina Elena Pop (Iași) și masteranzii Alexandru Pascariu și Vasili Guțu (USM Suceava). Tuturor, colectivul științific le este recunoscător și le aduce călduroase mulțumiri.

Colectivul de Geografie, Academia Română, Filiala Iași).

Prima etapă de funcționare se individualizează spre fundul gropii, care se îngusta, având un diametru în jur de 1,05 m și pereții oarecum drepecți, de la nivelul -2,25 - 2,30 și până la adâncimea maximă de -2,82 m, reprezentată prin straturi subțiri, succesive, de arsură (cenușă și cărbuni mărunți) dispuse alveolat, în care se aflau, tasate, lutuile compacte, bine arse, roșiatice (-2,65-2,82), care făceau corp comun cu lutul argilos, înroșit de ardere (cca. 4-5 cm grosime; vatră?), (fig. 6.1-2, 4), și fragmente de grătare perforate și semiperforate.

Datele obținute, cele mai clare până în prezent, ne arată, cu prudența de rigoare, că ne aflăm în fața unei instalații de ars ceramica, alcătuită dintr-o groapă mare de deservire și urmele unui cuptor bicameral, vertical, cu focăria de cca. 0,60/0,70 m înălțime și diametrul de cca. 1 m (cu pereții înroșiți de ardere), pe marginea acesteia fiind sprijinit grătarul. După dezafectarea instalației inițiale, care credem că a funcționat un timp destul de scurt (arderea mai puțin intensă a pereților focăriei), în partea estică a alveolării existente a fost aruncată argilă aluvială rezultată din săparea Gr. 14 (care acoperea parțial depunerile din prima etapă) și a fost utilizată, pe rând, probabil în alte două etape, pentru abandonarea unor resturi de locuire și ca groapă-cuptor deschisă pentru ars ceramica, dovadă stând cele 8-10 straturi succesive de arsură, cvasi-egale, dispuse alveolat, de multe ori cenușa arătând arderea integrală a combustibilului lemnos (fig. 6.4).

Groapa **Gr. 14/2017** a fost descoperită imediat la est de Gr. 13/2017, în carourile 28 a-b (m. 27,20-28,20 / 27-28,20), adâncindu-se de la -1,50/-1,55 m până la -2,30 m, fiind surprinsă pe jumătatea sudică (fig. 5.2,4). Așa cum arătam anterior, pare să fie ulterioară primei faze de funcționare a Gr. 13. A fost o groapă mică, cu diametrele de 0,90 x 1 m, la partea superioară, și 0,81 x 0,65 m la fund, și o adâncime de cca. 0,80 m. Era circulară, în plan, și a fost umplută cu un pământ cenușos în care se găseau cochiliile de melci *Helix pomatia*, valve de scoici *Unio crassus*, oase de animale tinere și fragmente ceramice cu decor adâncit și roșu crud (așa-numitul aspect *Hăbășești*). Deși era foarte apropiată de groapa nr. 13, nu putem stabili, deocamdată, care au fost raporturile dintre acestea (fig. 6.3), sau cu alte instalații asemănătoare.

Platforma dintre m. 18-26 (sub locuințele L. 3 și L. 5) a apărut după exploatarea dificilă (compactarea deosebită a componentelor în depunerile de argilă, cenușă și carbonați, a nivelurilor dintre -1,10 și -1,80 m, care a generat un „beton cenușos”, deasupra și sub nivelurile lutuite și arse, cu multe materiale arheologice). Din observațiile realizate, se pare că, pe nivelul -1,50/-1,60-1,90/-2 m, este vorba de alte etape și componente constructive anterioare ale celor două locuințe (L. 3 și L. 5/2013), deoarece pe lângă lutuile de platformă descoperite, cu urme evidente de substrucție lemnoasă (lodbe, leături), orientate, în general, N-S, și urme de stâlpi/pari, în campaniile anterioare au apărut resturile unei vetre simple, probabil exterioare, care se continua în profilul sudic (carourile 29-30 c), asemănătoare cu prima etapă a V. 2/C1, aparținând etapei evolute a L. 3/2013. De aceea, le desemnăm ca fiind L. 3a/2018 (m. 22-27) și L. 5a/2018 (m. 18-22) și considerăm că aparțin primului nivel ocupațional (Cucuteni A2-3), contemporane cu L. 9/2017. Sub nivelul L. 3a și L. 5a, la adâncimea de -1,80/1,90-2 m, se găsea un strat de argilă amestecată cu cenușă și cărbuni foarte mărunți, ceea ce denotă că aceste locuințe au fost construite într-o etapă de existență a locuirii Cucuteni A2, iar sub acesta, era un alt nivel, alcătuit din argilă aluvială (-2,20/-2,25 m) fără urme arheologice, în afară de cele antrenate în crotovine, care suprapunea un orizont de sol fosil, negru cenușiu (-2,20/-2,25-2,50), sub care se află argila sterilă arheologic, cu abundente concrețiuni calcaroase.

În concluzie, chiar în condițiile distrugerii masive (fig. 1.2), în proporție de peste 2/3, situl arheologic de la Costești-Cier/Lângă Școală, prin complexe investigate, materialele arheologice recuperate și documentația stratigrafică și planimetrică obținută, are o importanță deosebită, atât pentru reconstituirea caracteristicilor vieții și gândirii comunităților cucuteniene, horodiștene din faza a II-a, precum și a celor din Evul Mediu. Continuarea cercetărilor în acest sit este imperioasă, având în vedere starea avansată de degradare a acestuia și risipirea accelerată a complexelor și vestigiilor arheologice care încă se mai păstrează.

Abstract:

During the archaeological campaign from 2018 the research of the features and contexts from Trench I/2012, belonging to the first

occupational layer of the site (Cucuteni A2), were completed. It was excavated a fragment from the dwelling L. 9/2017 (m. 11.50-15.50/16), the pits no. 13 and 14/2017 and the platform between m. 18-26 (under dwellings L. 3 and L. 5/2013), representing the dwellings L. 3a and L. 5a/2018.

20. Covasna, jud. Covasna

Punct: Cetatea Zânelor

Cod RAN: 63535.01

Autorizația nr. 63/23.04.2018

Colectiv: Paul Pupeză (MNIT) - responsabil științific, Viorica Crișan (MNIT), Valeriu Sîrbu (IAPV), Cătălin Cristescu (MCDR), Daniel Cioată (MJM), Monica Mărginenu-Cârstoiu (IAPV), Virgil Apostol (IAPV)

Total finanțare: 20.450 lei (sponsorizare)

Perioada de desfășurare a campaniei: iulie – august 2018

Situl arheologic *Covasna - Cetatea Zânelor* este situat la periferia orașului Covasna, pe Dealul Cetății, între Pârâul Cetății și Pârâul Mișca, un afluent al văii Covasna. Cele mai numeroase descoperiri din sit aparțin epocii dacice, dar s-au găsit și materiale din prima epocă a fierului sau din Evul Mediu.

Suprafața amenajată de către daci pe Dealul Cetății este de circa 30.000 m², incluzând aici o acropolă și cel puțin șase terase (numerotate convențional cu cifre romane, de la I la VI). Terasa antropogenă au fost susținute și apărate de circa 700 m de ziduri din piatră sumară fasonată, ce aveau în partea superioară o palisadă de lemn. Pe traseul zidului, la intersecția dintre Terasa a II-a și Terasa a III-a, s-a descoperit un bastion patrulater.

Cercetările arheologice s-au concentrat în ultimele campanii în zona bastionului și a zidului de curtină de pe Terasa a II-a. În apropierea bastionului, spre nord-est, s-au descoperit cel puțin două niveluri de locuire dacică, cu vetre, arsură și materiale specifice (fragmente ceramice, obiecte din lut, piese din fier, podoabe din bronz și monede grecești sau romane). În anul 2013, în S7H s-a descoperit un edificiu orientat aproximativ E-V, ce avea acoperișul susținut de trei rânduri de stâlpi din lemn. Cele 21 de gropi de stâlp identificate se adânceau în stâncă. Pentru a delimita acest

edificiu, la NV de S7H a fost trasată în anul 2016 o suprafață de cca 12X10 m, denumită SPF I, care a inclus și vechile săpături de aici (S7A, S7B, S7E, S18). În SPF I s-au conturat 9 gropi de stâlpi cu o orientare ușor diferită față de gropile din S7H ceea ce sugera prezența a două edificii pe Terasa a II-a, cu o stratigrafie similară.

În campania din anul 2017 s-a continuat cercetarea în SPF I și au fost identificate alte 19 gropi de stâlpi. Numărul total al gropilor descoperite a ajuns astfel la 46, dispuse pe trei șiruri. Cercetările din anul 2017 au confirmat că este vorba cel mai probabil de două edificii amplasate în apropierea bastionului (Edificiul I la nord-est de bastion și Edificiul II la nord-vest de bastion). În ciuda suprafeței mari cercetate, complexe nu au fost în întregime conturate.

Edificiul I are 27 de stâlpi dispuși pe trei șiruri, câte 9 pe fiecare șir în parte. Șirurile se află la circa 2,60 m distanță între ele; stâlpii de pe același șir au aproximativ 1,10 m între ei. Edificiul a fost delimitat pe trei laturi: spre nord (stânca pantei dinspre Terasa I), spre sud (aliniament din pietre) și spre vest (stâncă parțial îndreptată). Spre est șirurile de stâlpi ar putea continua, zona nefiind cercetată.

Edificiul II are o orientare ușor diferită față de Edificiul I. Au fost identificate 19 gropi care aparțin acestui complex. Stâlpii erau dispuși pe trei șiruri, câte 6 în șirurile exterioare și 7 în șirul central, ultima groapă fiind izolată. Distanța dintre șiruri este de 2,40 m, distanța între gropile de pe același șir fiind de aproximativ 1,10 m. Edificiul a fost delimitat pe trei laturi: spre nord (stânca pantei dinspre Terasa I), spre sud (zidul bastionului și zidul de curtină al Terasei a II-a) și spre est (stâncă parțial îndreptată).

În campania din anul 2018, în SPF I s-au îndreptat profile de nord-vest și nord-est prăbușite din anul anterior. S-a urmărit surprinderea în profilul de nord-vest a unei gropi de stâlp din Edificiul II, ceea ce nu s-a reușit. Limita de vest a acestui edificiu nu a fost identificată. În SPF I au fost descoperite fragmente ceramice, oase de animale, cute de piatră, jetoane și fusaiole din lut, obiecte din argint, bronz și fier, precum și o monedă grecească din bronz.

Pentru a delimita Edificiul II spre vest, a fost trasată o nouă suprafață, denumită SPF II, de cca 8X10 m, paralelă cu SPF I, lăsându-se un martor de 1 m. SPF II acoperă o zonă care parțial a fost cercetată anterior (S7C și S7D). În această suprafață s-a înlăturat pământul aruncat din

săpăturile mai vechi și s-a oprit adâncirea când s-a ajuns la nivelul dacic. În SPF II s-au descoperit puține materiale arheologice.

Funcționalitatea edificiilor cu șiruri de stâlpi nu este pe deplin stabilită, dat fiind faptul că nu au fost în întregime conturate iar materialul care le aparține se află în studiu. Poate fi vorba despre temple, de tipul celor cu aliniamente de coloane, dar nu poate fi exclusă și o altă funcționalitate.

Problemele pe care le ridică interpretarea descoperirilor din situl de la Covasna - Cetatea Zânelor sunt numeroase, rezolvarea lor presupunând deschiderea de noi săpături sau continuarea celor vechi. Pe termen scurt se are în vedere continuarea cercetării în apropierea bastionului de pe Terasa a II-a pentru a delimita edificiile cu șiruri de stâlpi. Pe termen lung se are în vedere continuarea cercetării pe Acropolă precum și deschiderea unui nou sector de cercetare pe latura nord-vestică a Terasei a III-a, pe unde se făcea accesul în cetate și unde probabil a funcționat un alt bastion.

Abstract:

The archaeological excavations at Covasna - Fairy Fortress in 2018 were placed on the 2nd terrace, near the bastion. Especially the first phase of the Dacian habitation was investigated. During the campaign two buildings with three rows of pits for wooden columns were found.

Bibliografie:

Crișan V., Sîrbu V., Popescu C., *Covasna - Cetatea Zânelor. Un munte fortificat de daci*, în *** *Noi descoperiri arheologice în sud-estul Transilvaniei*, Covasna, 2003, p. 51-72.

Crișan V., *Cetatea Zânelor de la Covasna*, în *** *Dacii din Curbura Carpaților*, Sfântu Gheorghe, 2009, p.59-85.

Crișan V., Sîrbu V., *Covasna - Fairies Fortress. A Carpathian Mountain Fortified by Dacians*, în Pop H., Băjenaru I. (ed.), *Identități culturale locale și regionale. Studii de arheologie și antropologie istorică*, Cluj-Napoca, 2010, p.265-285.

Crișan V., Sîrbu V., Pupeză P., *Covasna – Cetatea Zânelor. Un centru de putere dacic din Carpații Orientali*, Braïla, 2016.

21. Dudeștii Vechi, jud. Timiș

Punct: Movila lui Deciov

Tip sit: 117 tell

Cod epocă: 131 neolitic timpuriu

Cod RAN: 156721.02

Autorizație nr.: 141/23.07.2018

Colectiv: Raiko Krauss, responsabil științific, AM-E-950, Universitatea Eberhardt Karls Tubingen, Germania; Dan Leopold Ciobotaru, membru colectiv, AM-S-105, Muzeul Național al Banatului Timișoara; Constantin Boia, membru colectiv, AM-D-1043, Muzeul Banatului Montan Reșița

Perioada campaniei: 02-26 august 2018

Cercetările arheologice în situl arheologic cunoscut în literatura de specialitate ca și Movila lui Deciov (Deciovata Moghila sau Obesenyoi Ostelep) au fost reluate în anul 2018 ca proiect comun al Universității Eberhardt Karls din Tugingen și al Muzeului Național al Banatului Timișoara. Situl este localizat la aproximativ 500 metri nord-vest de sat, pe terasa joasă a brațului unui fost râu, Ciganska Aranca, care astăzi este canalizat și divizat în bălți piscicole.

Situl a fost cercetat arheologic încă din anii 1906-1907 de către arheologul amator Kislegi Nagy Gyula, care a și publicat o parte din materialele descoperite în epocă. Cercetările arheologice sistematice au demarat în anul 2000, ca un proiect al Muzeului Național al Banatului. La acest proiect au colaborat arheologi și geofizicieni din Canada: Josif Moravetz și Jean Michel Maillol.

Muzeul Național al Banatului a demarat un proiect multianual de cercetare arheologică sistematică împreună cu Universitatea Eberhardt Karls din Tubingen, Germania, în vederea documentării și datării sitului arheologic Movila lui Deciov, pe parcursul a trei ani. La lucrări au participat echipe de studenți germani, români și bulgari.

În luna august 2018 a fost deschisă o secțiune de 2 x 10 m deasupra unei structuri arheologice cu semnal geomagnetic intens și coerent. După dezvelirea primului nivel de materiale mixate prin intervenții ulterioare, a fost extinsă o secțiune de 2x5 metri pentru delimitarea complexului arheologic.

Stratul neolitic timpuriu este format din structuri arhitecturale masive realizate din chirpici incendiat. Materialul arheologic descoperit în nivelele și structurile excavate aparține primei jumătăți a mileniului al șaselea B.C. Datorită

faptului că nivelele superioare au fost foarte afectate și amestecate de intervenții târzii în sit, doar un număr redus de fragmente de oase au fost recoltate pentru probe radiocarbon.

Trei morminte de epoca timpurie a bronzului au fost către penetrau nivelul neolitic au fost documentate, iar acestea pot fi atribuite cu siguranță culturii Tiszapolgar, faza timpurie, pe baza inventarului funerar identificat. Două dintre morminte conțineau și coliere de mărgelă de os foarte mărunte care au fost împrăștiate de intervenții animale ulterioare în jurul mormintelor. Stratul neolitic a fost deranjat și de prezența unui mormânt de înhumatie cu nișă a unui cavaler medieval. În acest mormânt au fost documentate piese de armament și o parte din scheletul calului. Practic, la picioarele cavalerului era dispus craniul calului cu zăbala și oasele copitelor acestuia.

Stratigrafia a fost deranjată recent de un bârlog masiv cu ramificații în galerii, care aparținut cel mai probabil unui bursuc. Datorită situației complexe a deranjărilor ulterioare, cercetarea complexului neolitic va continua în anul 2019, odată cu extinderea suprafeței adiacente locuinței. Secțiunea a fost documentată și georeferențiată, apoi a fost protejată prin reacoperire, urmând a fi continuată în campania din acest an. Documentarea computerizată este însoțită de fotografierea în diferite tehnici fotografice experimentale, incluzând reconstituirea tridimensională a poziției tuturor artefactelor identificate în sol.

Abstract

In 2018 excavations on the well-known multi-period site Movila lui Deciov started as a joint project of the University of Tübingen with the Banat Museum. The site is located about 500 km north-west of the village Dudeștii Vechi, west of the former course of the Ciganska Aranka river which today is divided by dams in smaller fishponds.

The site was studied already in 1906 and 1907 under the direction of the Hungarian scholar Kisléghi Nagy Gyula. Starting with 2000, Banat National Museum in Timișoara developed a systematic research project, in cooperation with Canadian researchers (Iosif Moravetz and Jean Michel Maillol).

In August 2018, Eberhardt Karls University Tübingen and Banat National Museum in Timișoara started a joint multiannual project in this site with a four-week campaign.

A NE-SW oriented 2x10m long trench was

excavated, which was oriented on a strong signal in the geomagnetic mapping. After the Neolithic building structures began to emerge, another 2 x 5 m trench was opened parallel to it, half a meter to the northwest of it. The work involved Romanian, German and Bulgarian students.

The early Neolithic find horizon consists of massive building structures of a burnt wattle-and-daub buildings. The materials found in the Neolithic layers and deposits of the house belong to the first half of the 6th millennium BC. Because of the still very mixed features in these top layers of excavation only a few samples were taken from animal bones for radiocarbon dating. Three graves from Early Copper Age were dug into the Early Neolithic layers, which can be reliably assigned to the early Tiszapolgár culture via their ceramic grave goods. Two of the burials were equipped also with numerous bone beads that were scattered around the graves by later disturbances. Nevertheless, a detailed mapping of the bone beads allows for a secure allocation of the vast majority of jewelry items to one of the two burials. Also recessed in the Early Neolithic layers was the shaft grave of a medieval horseman. This inhumation is noteworthy for its remains of armament and the partial burial of a horse. In connection with the burial ritual, the head of the animal with the bridle and the legs were placed in the grave. The chronologically youngest disturbance of the Early Neolithic find horizon is a broad apiary (probably a badger), which has also disrupted the four graves mentioned above. Due to the very complex history of the use of the area in post-Neolithic times, the excavation work of the Early Neolithic strata could not be completed. The findings were backed up after a comprehensive documentation with folia and filled in and will be excavated in the coming year.

The excavation documentation was done with different photo techniques and allows a comprehensive three-dimensional reconstruction of the findings.

22. Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău

Punct: „La 3 cireși”/ Dealul Fulgeriș

Tip sit: Așezare civilă

Cod de epocă: 142, 152, 212

Încadrare cronologică: Eneolitic, Cultura

Cucuteni, Faza A₃, epoca bronzului, Latène

Autorizație nr. 20/12.04.2018

Cod RAN: 24221.02; **Cod LMI:** BC-I-s-B-00722

Colectiv: Lăcrămioara-Elena Istina (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău) – responsabil științific de șantier, Tiberiu-Theodor Plăcintă, Simina-Mihaela Ilaș (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău) – membri

Perioada de cercetare: 17.07.2018 - 20.08.2018

În anul 2018, ca urmare a prospecțiunilor arheofizice întreprinse în 2015¹⁹ de un colectiv format în baza Protocolului încheiat între instituția băcăuană, Institut für U r- und Frühgeschichte, Friedrich - Alexander - Universität Erlangen-Nürnberg și Institutul de Arheologie Iași, coordonatorul acestui proiect fiind dr. Carsten Mischka²⁰, a fost realizată o secțiune de verificare a anomaliilor existente în nordul așezării, care indicau un al treilea șanț de apărare al stațiunii de la Fulgeriș (fig. 8).

În data de 13.07.2018, ne-am deplasat pe situl cucutenian de la Fulgeriș în vederea stabilirii zonei de sondare a presupusului cel de-al treilea șanț de apărare împreună cu colectivul din prezentul raport, în vederea constatării culturilor agricole din acest an de pe sit. După analiza terenului și a înțelegerii cu proprietarul terenului din zonă, s-a decis amplasarea unei secțiuni de sondare în zona nord-estică a stațiunii, pe proprietatea lui Drăghici Costică²¹.

Astfel, cercetările arheologice în situl cucutenian de la Fulgeriș s-au desfășurat în perioada 17 iulie – 20 august 2018 și au constatat în trasarea secțiunii S XVII (fig. 1), plasată la 52 de metri spre nord de șanțul Ș 2 al stațiunii, verificat prin secțiunea S XI/ 2010. Secțiunea S XVII are dimensiunile de 30 x 2 m și este orientată NE-SV. Amplasarea secțiunii S XVII în planul topografic a fost realizată de dr. Andrei Asăndulesei de la Universitatea „Al.I. Cuza” Iași²².

¹⁹ Carsten Mischka, Doris Mischka, Alexander Rubel, **Geomagnetic survey of Cucuteni-settlement in Moldova – results of the FAU – campaign 2015**, în *Arheologia Moldovei*, vol. XXXIX, București/ Suceava, 2016, p. 339-341.

²⁰ Din colectiv au făcut parte: Merlin Hattermann, Andreas Niessner, Imren Tasimova (Institutul de Pre- și Protoistorie al Univ. Friedrich-Alexander Erlangen-Nürnberg), George Bodi (Institutul de Arheologie Iași) și Lăcrămioara-Elena Istina (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău).

²¹ Mulțumim și pe această cale autorităților locale, în special primarului Grădinaru Vișinel, pentru sprijinul acordat în rezolvarea problemelor legate de organizarea de șantier.

²² Căruia îi mulțumim și pe această cale.

Finanțarea cercetărilor a fost asigurată de Consiliul Județean Bacău. Forța de muncă a fost asigurată cu săteni din satul Fulgeriș, angajați cu Contract de prestări servicii.

Prin cercetările arheologice întreprinse în acest sit, în perioada anilor 2003-2015, 2018, a fost cercetată o suprafață de 753,5 mp.

Cercetările arheologice realizate până în prezent au surprins un număr de nouă locuințe cucuteniene, faza Cucuteni A₃, și un număr de 58 de complexe închise (gropi menajere sau de cult, datate în perioadele: eneolitic, epoca bronzului, epoca geto-dacă – sec. I î.Hr.-I d.Hr.) și trei șanțuri de apărare din perioada culturii Cucuteni. Astfel, obiectivele cercetării arheologice în acest sit rămân în continuare salvarea resturilor de locuire cucuteniene de la degradarea anuală a terenului ce se manifestă prin eroziune, alunecări de teren, precum și arătura anuală care afectează grav stratul arheologic. Pe toată suprafața cercetată până în prezent nu a mai fost surprins un nivel de locuire ulterior perioadei cucuteniene, tocmai datorită degradării stratului arheologic, fiind descoperite din perioadele epocii bronzului și perioadei geto-dace doar gropi menajere.

Prin trasarea secțiunii S XVII s-a urmărit verificarea anomaliilor din zona nordică a sitului prezente pe harta magnetometrică realizată în 2015 de colectivul coordonat de Carsten Mischka (fig. 8). Astfel, în urma cercetării acestei secțiuni a fost descoperit șanțul Ș 3 (numerotat în continuarea celor descoperite în 2010), surprins la adâncimea de -0,17 - 0,25 m între metri 3,30-12,30 ai secțiunii. Acesta s-a îngustat la adâncimea de -0,65-0,75 m între metri 5,75 - 10,75 ai secțiunii. Adâncimea maximă a acestui complex a fost de -2,00-2,05 m, pe metrul 8, de la nivelul actual de călcare (fig. 4/d).

Șanțul este în formă de "U" (fig. 5/b) și prezintă două secvențe de umplere: un nivel cuprins între adâncimile -0,17/-0,25-0,75/-1,10 m, cu un pământ de umplutură negricios și cel de-al doilea cuprins între adâncimile -1,10-2,05 m, cu un pământ de umplutură galben închis. În umplutura șanțului au fost descoperite fragmente ceramice, lutieli, pigmenți de cărbune și 2 pietre de râu, fără urme de prelucrare. În ceea ce privește ceramica descoperită în umplutura șanțului Ș 3, aceasta datează din cultura Cucuteni, faza A₃, fiind descoperite fragmente pictate tricrom specifice acestei faze la adâncimile de -1,80 - 1,90 m (fig. 6/d).

Putem concluziona că și cel de-al treilea șanț

de apărare al stațiunii de la Fulgeriș datează tot din perioada culturii Cucuteni și urmează ca cercetările viitoare să edifice dacă este vorba de o extindere a așezării de la sud de cele două șanțuri cercetate în 2010 sau este vorba despre o altă etapă a fazei A. Din păcate, amplasarea secțiunii S XVII nu a surprins prea multe anomalii de pe harta magnetometrică, urmând ca cercetările viitoare să verifice spațiul dintre șanțurile Ș 2 și Ș 3.

Ca funcționalitate se cunoaște faptul că aceste șanțuri de apărare erau săpate de locuitorii așezărilor cucuteniene în vederea apărării acestora de eventuale atacuri umane, dar și de apărarea împotriva animalelor sălbatice. Mai trebuie menționat faptul că pământul excavat de cucutenieni din șanț nu a rămas în zona acestora, nefiind surprins stratigrafic, fiind fie folosit în așezare pentru nivelarea terenului în vederea construcției locuințelor, fie rostogolit către laturile de est și vest ale așezării, unde actualmente către vest există o râpă, iar către est pârâul Fulgeriș, pentru întărirea zonelor laterale.

În cursul cercetării secțiunii S XVII a fost descoperită și o groapă menajeră Gr. 58 (numerotată în continuarea complexelor descoperite până în prezent). Aceasta a fost surprinsă pe jumătate în profilul sud-vestic, între metri 16,10 și 17,40 ai secțiunii și s-a adâncit până la -0,90 m de la nivelul actual de călcare. Pământul de umplutură al acestui complex este brun închis, fărâmicos, cu foarte puțin material arheologic (câteva fragmente ceramice eneolitice și lutuiei).

Materialul arheologic descoperit în campania din 2018 în situl de la Fulgeriș a fost restaurat și conservat în laboratorul instituției²³.

Considerăm că este în continuare importantă realizarea de cercetări arheologice în situl de la Fulgeriș, atât pentru valoarea patrimoniului descoperit în urma acestora, precum și pentru a creiona tipologia așezării cucuteniene de pe Dealul Fulgeriș, mai ales datorită faptului că perimetrul sitului este exploatat agricol, fapt ce degradează anual depunerile arheologice din acest sit.

Abstract:

The archaeological excavation campaign at the Eneolithic site of Fulgeriș - Dealul Fulgeriș / „La

3 cireși”, Pânțești Commune, Bacău County took place between 17th July and 20th August 2018. The archaeophysical research conducted in 2015 by C.M.I.A.Bc in collaboration with Institut für Ur- und Frühgeschichte, Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg showed the existence some anomalies in the northern edge of the settlement, which were thought to indicate a possible third ditch.

As a result, in July-August 2018 a new section was excavated 52 m to the North of ditch Ș 2 (SXI/2010), on a field owned by Drăghici Costică. The new section, S XVII, had a NE-SW orientation and was 30 m long and 2 m wide.

During the excavation campaign, a new ditch was found – Ș 3. At a depth of -0.16 - 0.25 m it is approximately 9 m wide; at -0.65 - 0.75 m it is 5 m wide. The maximum depth that we observed was - 2.00 - 2.05 m roughly near the middle of the ditch (Fig. 5).

Inside the ditch we found some burn marks, burned clay, two river stones and a few pottery sherds, which are dated within the A₃ phase of the Cucuteni Culture. Therefore, it can be justly asserted that the third ditch is connected to the settlement discovered during the campaigns undertaken during the last years.

It is necessary to continue the research at this site in order to gather more data regarding some aspects (the typology of the settlement, the purpose of the third ditch, its relative chronology to the other two etc.). Moreover, each year the site is affected by both natural and anthropic factors.

Bibliografie:

Alaiba, R., Istina, L.E., *Ceramica de tip Cucuteni C descoperită în stațiunea Fulgeriș-Dealul Fulgeriș, com. Pânțești, jud. Bacău*, în *Carpica*, XXXV, Bacău, 2006, p. 47-60.

Artimon, Al., Istina, L.E., Istina, M.A., David, I., *Fulgeriș, com. Pânțești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în „*Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2003*”, Cluj-Napoca, 2004, p. 124-125, nr. 74.

Cucuteni – un univers mereu inedit (coord. L.E. Istina), Catalog de expoziție, Iași, Editura Documentis, 2006, 46 p.

Haimovici, S., Vornicu, A., *Studiul arheozoologic al resturilor faunistice din situl Fulgeriș-Cucuteni A (com. Pânțești, jud. Bacău)*, în *Carpica*, XXXIV, Bacău, 2005, p. 357-372.

Istina, L.E., *A Copper Axe found in the Cucuteni*

²³ Mulțumim colegilor din cadrul Compartimentului de restaurare, Iulia Voinescu și Petru Voinescu, pentru ajutorul acordat în cadrul prelucrării și restaurării materialului descoperit în situl de la Fulgeriș.

settlement of Fulgeriș (Bacău County), în „*Acta Musei Tutovenss*”, III, Bârlad, 2008, p. 75-85.

Istina, L.E., Asăndulesei, A., Vornicu, D.M., Venedict, B., Balaur, R., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în „*Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2009*”, Suceava, 2010, nr. 123.

Istina, L.E., Boldur, D.-O., David, D., Ursachi, L., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în „*Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2006*”, Tulcea, 2007, p. 158-160, nr. 82, pl. 36.

Istina, L.E., Boldur, D.-O., Istina, M.-A., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în „*Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2005*”, Constanța, 2006, p. 162-166, nr. 79, pl. 29.

Istina, L.E., Bucșă, V., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în „*Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2011*”, Târgu Mureș, 2012, nr. 117.

Istina, L.E., Bucșă, V., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în „*Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2013*”, Oradea, 2014, p. 179-182, nr. 112, fig. 1-12, p. 494-500.

Istina, L.E., Bucșă, V., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în „*Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2014*”, Pitești, 2015, p. 200-202, nr. 119, fig. 1-14, p. 525-531.

Istina, L.E., Bucșă, V., Gania, S., Tencariu, F.A., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în „*Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2012, Craiova, 2013*”, p. 162-163, nr. 89.

Istina, L.E., *Cercetări în situl cucutenian de la Fulgeriș, jud. Bacău (2003-2013)*, în *Orbis Praehistoriae. Mircea Petrescu-Dîmbovița – in memoriam* (Ediderunt V. Spinei, N. Ursulescu, V. Cotiugă), Honoraria 11, Iași, 2015, p. 379-420.

Istina, L.E., David, D., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în „*Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2007*”, Iași, 2008, p. 139-141, nr. 69.

Istina, L.E., David, D., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în „*Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2010*”, Sibiu, 2011, nr. 99.

Istina, L.E., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău,*

Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși, în „*Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2008*”, Târgoviște, 2009, p. 301-303, nr. 149.

Istina, L.E., *O figurină zoomorvă descoperită în situl cucutenian de la Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău*, în „*Carpica, XXXVII*”, Bacău, 2008, p. 123-129.

Istina, L.E., *O statueta antropomorvă cucuteniană cu reprezentarea gravidității descoperită la Fulgeriș, jud. Bacău*, în *Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Vasile Ursachi Octogenarii* (Editerunt C. Croitoru, G.D. Hânceanu), Bibliotheca Archaeologica Istros, Seria Honoraria, XIV, Editura Istros, Brăila, 2015, p. 193-208.

Istina, L.E., *Observații privind cercetările arheologice în situl cucutenian de la Fulgeriș, jud. Bacău. Campania 2004*, în „*Carpica, XXXIV*”, Bacău, 2005, p. 55-75.

Istina, L.E., *Pintadere descoperite în situl cucutenian de la Fulgeriș, jud. Bacău*, în „*Memoriae Antiquitatis*”, vol. XXV-XXVI (2008-2009), Piatra Neamț, 2010, p.171-179.

Istina, L.E., *Plastica antropomorvă descoperită în așezarea cucuteniană de la Fulgeriș. Repertoriu*, în „*Carpica*”, XXXV, Bacău, 2006, p. 39-46.

Istina, L.-E., Plăcintă, T., *Un capac cu reprezentare ornitomorvă descoperit în situl cucutenian de la Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău*, în „*Carpica*”, XLVII, 2018, p. 111-128.

Istina, L.E., Prisecaru, D., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în „*Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2015*”, Tg. Jiu, 2016, nr. 135, p. 243-245, fig. 135, p. 632-640.

Istina, L.E., *Situl arheologic de la Fulgeriș-„La 3 cireși/ Dealul Fulgeriș*, în „*Monumente istorice băcăuane*”, III, Onești, Editura Magic Print, 2015, 46 p.

Istina, L.E., Tencariu, F.A., *Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, în „*Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2004*”, Mangalia, 2005, p. 152-153, nr. 100, pl. 15.

Mirajul așezărilor cucuteniene din județul Bacău: Lichitișeni, Țigănești, Fulgeriș (coord. L.E. Istina), Catalog de expoziție, Bacău, Editura Corgal Press, 2009, 38 p.

Mischka, C., Mischka, D., Rubel, A., *Geomagnetic survey of Cucuteni-settlement in Moldova – results*

of the FAU – campaign 2015, în „Arheologia Moldovei”, vol. XXXIX, București/ Suceava, 2016, p. 333-346.

23. Geangoești, com. Dragomirești, jud. Dâmbovița

Punct: „Hulă”

Tip de sit: 117 (tell)

Încadrare cronologică: Eneolitic târziu

Cod RAN: 67434.01

Autorizație nr. 27/20.04.2018

Colectiv: Ilie Ana (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște) – responsabil științific; Cîrstina Ovidiu, Ilie Bogdan (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște) – membrii în colectiv

Total finanțare: 32.524 lei

Perioada de desfășurare a campaniei de cercetări: 14.05.2018 – 31.07.2018

Cercetările arheologice în situl de la Geangoești –Hulă au fost efectuate în perioada 14.05.2018-31.07.2018 și au beneficiat de o finanțare din partea Consiliului Județean Dâmbovița, de circa 32.524 lei, reprezentând plata zilierilor.

Datele obținute în etapa de evaluare a potențialului arheologic și patrimonial al sitului, parte a proiectului de cercetare arheologică sistematică: *Cercetări arheologice în bazinul superior al râului Dâmbovița: situl Geangoești-Hulă (2015-2017)* (Cîrstina et al. 2016; Ilie et al. 2017; Ilie et al. 2018), au impus obiectivele de cercetare din campania anului 2018.

Mai precis, pentru atingerea unor obiective din cadrul proiectului, extins pe o perioadă de încă 5 ani (2018-2022), și anume documentarea variațiilor configurației planimetrice a satului în timp, precum și înregistrarea comportamentelor constructive, ocupaționale și socio-economice, ne-am propus adoptarea unui săpături tip open area excavation, păstrând un sistem de martori ce delimitează sectoare de 6 x 6 m, caroiaj implementat din etapa de proiectare a cercetării în sit.

Suprafața deschisă trebuia să permită surprinderea unei jumătăți din așezare. Am ales partea de S a acesteia, de la limita șanțului transversal practicat în anul 1960 (Mihăiescu, Ilie

2004: p. 72, pl. 2) până la limita de proprietate. Această suprafață a fost separată în două zone prin croirea unui martor de 2 m lățime, care va permite, la finalul cercetării, obținerea unui profil magistral prin sit și eventual, păstrarea lui în scop turistic, dar care are și un rol în administrarea mai ușoară a cercetării în următorii ani.

Cele două zone au fost decopertate mecanic, iar în zonă am deschis paisprezece noi sectoare sau părți din sectoare, care însumează 396 mp (Planșa I).

În campania din anul 2018 ne-am propus înțelegerea, delimitarea spațială și înregistrarea diverselor structuri în sectoarele deschise, precum și săparea a cât mai multe din structurile negative, adaptând tehnicile de săpătură în funcție de natura contextului cercetat – săpare rapidă, folosind sapa sau hârlețul în cazul perturbărilor moderne sau preistorice, troela și tesle mici în cazul locuințelor preistorice.

Metoda de cercetare și înregistrare este cea a individualizării contextelor și săpării lor în ordine stratigrafică, metoda Harris matrix adaptată cercetării din situri precum tell-urile (Randoin et al. 2000).

La modul general, contextele arheologice se conservă clar. Au fost interceptate și înregistrate 35 de complexe (gropi, șanțuri de fundație, structuri de combustie, zone menajere etc) și 148 de unități stratigrafice.

Cantitatea de informație acumulată permite avansarea primelor date coerente despre evoluția stratigrafică a sitului și variațiile dimensionale ale așezării, descrierea tehnicilor constructive utilizate pentru realizarea pereților, locuințelor, amenajărilor interioare etc.

Prima etapă stratigrafică de activități, ultima din punct de vedere cronologic, este alocată structurilor contemporane, care au determinat perturbarea contextelor arheologice preistorice. Acestea sunt reprezentate de gropi cu forme și contururi diverse, Cx. 111, Cx. 112, Cx. 115, Cx. 123=Cx. 126, Cx. 124, Cx. 125, Cx. 128, Cx. 137, Cx. 143, șanțuri rezultate în urma arării sitului, de exemplu Cx. 119, sau bioturbații – Cx. 130.

A doua etapă este constituită de una din surprizele pe care le oferă situl, aceea de a păstra în negativ urmele a cel puțin două locuințe suprapuse. Acest orizont cronologic, cvasi-absent altfel din sit, a fost sesizat datorită practicării șanțurilor de fundație și gropilor mari de pari ca tehnică constructivă a structurii de rezistență a caselor. Este sugerat de complexe de tip șanț,

suprapuse parțial din punct de vedere spațial și stratigrafic, Cx. 116 - Cx. 145, Cx. 145 - Cx. 118 sau Cx. 145 - Cx. 144=Cx. 147, completat de Cx. 122, Cx. 117, care conturează negativul unei locuințe cu latura lungă de cel puțin 6 m, iar cea scurtă de circa 5,4 m, cu intrarea plasată pe latura dinspre S (Planșa II).

Acest orizont de locuințe păstrate în negativ, din datele obținute până acum, pare a fi limitat în zona de V a suprafeței deschise.

Deși este mai greu de datat, considerăm că ar putea fi atribuit unei etape finale a culturii Gumelnița, deși o rezervă trebuie menținută, materialele prelevate fiind în curs de conservare și procesare.

Toate aceste urme în negativ, ale unor activități – contemporane sau preistorice, însumează circa 1/5 din suprafața sitului, perturbând nivelurile de locuire anterioare, deși nu împietăzesc asupra înțelegerii organizării spațiale a așezării umane în diversele sale etape evolutive.

Următorul orizont de locuire este format de locuințe incendiate, care se prezintă ca o masă de chirpici ars ce acoperă o suprafață însemnată (Planșa II și Planșa III). În campania din anul 2018 nu au fost colectate suficiente date despre numărul de locuințe și organizarea internă a acestui nivel.

Dimensiunea locuinței conservată în negativ, numărul și poziția în cadrul așezării a instalațiilor de combustie, precum și alte detalii stratigrafice sugerează existența mai multor structuri de locuit și nu toate contemporane. Colaborat cu rezultatele obținute în sectoarele deschise în campania anului 2017, putem susține că sunt cel puțin șase structuri de combustie (Cx. 121, Cx. 127, Cx. 129, Cx. 135), cu cele interceptate în campania anului 2017 (Cx. 104 și Cx. 105).

Anumite detalii stratigrafice interceptate pe profilele diverselor gropi contemporane sugerează că locuințele din acest orizont de locuințe incendiate, deși nu avem încă toate datele necesare, ar fi fost realizate prin săparea lor în nivelurile inferioare, neincendiate (Planșa IV).

Cercetările s-au oprit la diferit adâncimi, pe niveluri arheologice sau geologice.

Planurile au fost realizate în format digital, folosind un Topcon hiper +, anumite situații fiind dublate de planuri realizate în format analog, ca, de altfel, și profilele sectoarele și secțiunile anumitor structuri arheologice. Situațiile arheologice au fost documentate fotografic, dar au fost efectuate și fotografiile aeriene, care să ajute la înregistrarea situațiilor de ansamblu.

A fost prelevată o cantitate impresionantă de materiale arheologice, marea majoritate fiind formată de fragmente ceramice, dar au fost inventariate în situ și prelevate circa 45 de vase întregi sau întregibile. Acestea sunt în curs de conservare primară și restaurare. O parte din materialul din categoriile: utilaj litic cioplit și șlefuit, plastică antropomorfă și zoomorfă etc, a fost spălat și inventariat provizoriu.

La sfârșitul campaniei de cercetare, suprafețele deschise au fost puse în conservare preventivă prin acoperire cu folie de polietilenă și pământ.

Rezultatele cercetării au fost popularizate prin organizarea evenimentului Ziua porților deschise (06.07.2018), precum și acordarea de interviuri în presa locală și centrală.

Scopul declarat al următoarei etape din proiect este de a obține cât mai multe date despre organizarea internă a așezării sau despre comportamentele constructive și ocupaționale din acest orizont de locuințe incendiate. Obiectivele campaniei anului 2019 subsumate scopului general, vizează cercetarea și documentarea situațiilor arheologice cu precădere a celor din sectoarele din arealul de vest, unde deja am început demontarea masei de chirpici ars.

Abstract:

In the archaeological campaign of the year 2018, in the Geangoești-Hulă site there were opened 14 squares covering a surface of 395 m², in order to reveal the southern half of the prehistoric settlement. From the project phase on the site there was implemented a general grid of 6 x 6 m. The limit of the property, and the need to have a general section through the tell site, made that not all the squares are equal.

After stripping, all the features were identified, registered and some of them were dugged.

The first layer in the site is represented by contemporary features, usually pits, plough furrows or tree throws, in different shapes and depths. The contexts: Cx. 111, Cx. 112; Cx. 115, Cx. 119, Cx. 123=Cx. 126, Cx. 124, Cx. 125; Cx. 128, Cx. 137, Cx. 143, they are belonging to this phase.

The second layer is represented by the overlaid ditches: Cx. 116-Cx. 145; Cx. 118-Cx. 144=Cx. 146, as the ditches Cx. 117, Cx. 122. These were contouring, in negative, one of the minimum two houses, of 6 m long and 5,4 m length, with the entrance facing north. Although

the archaeological material has not been entirely processed, it seems that these houses could be dated to the last phase of Gumelnița culture.

All these features, all together cover up to 1/5 of the surface of the site, disrupt the great surface of burnt adobe, which it is the next layer from the site. Some constructive details as destructive behaviors has been gathered, although has not been yet obtained the plan of the houses of the prehistoric village from Geangoești.

The project: *The archaeological research in the upper basin of Dâmbovița river: the Geangoești-Hulă site*, entered from 2018 into new phase, and it will be pursued in the next four years.

Bibliografie:

O. Cîrstina, Gh. Olteanu, A. Ilie, *Raport preliminar sat Geangoești, comuna Dragomirești, jud. Dâmbovița, pct. Hulă*, Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2015, 2016, p. 33-34.

A. Ilie, C. Haită, M. Năstase, O. Cîrstina, *Raport preliminar sat Geangoești, comuna Dragomirești, jud. Dâmbovița, pct. Hulă*, Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2016, vol. I, 2017, p. 59-60.

A. Ilie, O. Cîrstina, M. Năstase, *Raport preliminar sat Geangoești, comuna Dragomirești, jud. Dâmbovița, pct. Hulă*, Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2017, 2018, p. 34.

G. Mihăiescu, A. Ilie, *Tell-ul gumelnițean de la Geangoești (com. Dragomirești), jud. Dâmbovița*, în Ialomița, Studii și cercetări de arheologie, istorie, etnografie și muzeologie, vol. IV, Slobozia, 2003-2004, p. 71-80;

B. Randoin, D.N. Popovici, Y. Rialland, *Metoda de săpătură și înregistrarea datelor stratigrafice într-un sit pluristratificat: tell-ul neo-eneolitic de la Hîrșova*, Cercetări Arheologice XI (1), 2000, p. 199-233.

24. Giurgeni, jud. Ialomița

Punct: Orașul de Floci

Cod RAN: 93655.02; **Cod LMI:** IL-I-s-A-14501

Autorizație nr. 72/20.04.2018

Colectiv: dr. Daniela Mihai – responsabil științific (Institutul Național al Patrimoniului), arhg. Radu Coman – responsabil de sector, dr. Elena Rența, Simona Munteanu, dr. Florin Vlad (Instituție

organizatoare – Muzeul Județean Ialomița).

Perioada de desfășurare a campaniei: octombrie – noiembrie 2018

Așezarea acestui oraș lângă Dunăre și în același timp și pe râul Ialomița, adică pe două însemnate rute comerciale, la punctul de contact dintre Muntenia și Dobrogea, a fost determinantă pentru ridicarea rapidă a acesteia, devenită la un moment dat principalul debușeu în comerțul extern al Țării Românești. Bălțile din apropiere, cu bogăția în pește la atât de căutat, îndeosebi în Transilvania, precum și produsele câmpiei, la care se adăugau produsele păstorilor care treceau obișnuit pe acolo cu ocazia transumanței, au favorizat dezvoltarea târgului ialomițean: o poziție favorabilă ca centru de schimb, consolidat și prin acțiunile autorității centrale care stabilesc un punct vamal, devenit o importantă sursă de venituri.

Începute încă din anul 1975, investigațiile arheologice de la Orașul de Floci, au continuat neîntrerupt, punând la dispoziția celor ce se ocupă de geneza orașelor medievale, un material extrem de bogat și interesant.

Oraș unicat în Țara Românească, Orașul de Floci a fost dezvăluit prin cercetările arheologice sistematice desfășurate, care au dus la descoperirea a peste 250 de locuințe, a patru biserici și a 8 ateliere meștesugărești, 7 necropole, etc., ce redau măsura importanței acestui oraș comercial, cu o soartă vitregă din punct de vedere istoric.

Orașul de Floci a avut și el de-a lungul existenței sale o conducere proprie, aleasă de locuitorii săi și dublată de autoritatea reprezentanților domniei. Încă din secolul al XV-lea, întâlnim la Orașul de Floci pe un anume „Petru pârgarul” și pe „pârcălabii Flocilor”, reprezentanții domniei. Până la mijlocul sec XVII apare în documente și conducerea autonomă a orașului, județul cu cei 12 pârgari. Județul și cei 12 pârgari, pe lângă celelalte atribuții, administrative și fiscale, reprezentau orașul față de domnie și aveau dreptul de a da și a confirma proprietăți particulare în oraș cu cartea lor. Județul și cei 12 pârgari erau aleși anual în urma unei adunări a comunității orașenești. Am făcut această cuvenită introducere tocmai pentru a putea atribui funcționalitatea edificiului descoperit în anul 2017, ca ipoteză de lucru, unui sediu administrativ al orașului. Am remarcat materialul arheologic extrem de puțin, precum și observația că inventarul arheologic ce se regăsește în acest edificiu, este pretentios, cel ceramic provine de la cupe cu picior înalt, precum și

de la fragmente de pahare de sticlă, atent lucrate. De asemenea, tehnica de lucru a zidurilor și a fundației și modalitatea de a le pune în operă este foarte laborioasă, presupunând un edificiu destinat unor activități importante, precum și un loc de întâlnire a unor persoane de vază ce trăiau în Orașul de Floci.

Cercetările arheologice din anul 2018 s-au concentrat pe grindul 1, unde cercetările din campania arheologică de la Orașul de Floci din anul 2017, au dus la descoperirea unui edificiu de mari dimensiuni, 14,80x6,80 m, cu fundație din piatră, legată cu mortar de var, cu ziduri din cărămidă și acoperiș din olane, ce a avut cel puțin două etape de refacere. Edificiul este situat la aproximativ 60 m sud de biserica nr. 2

Unul dintre obiectivele principale din anul 2018 a fost cercetarea locuinței edificiu pe latura de nord-est și sud-est. Au fost trasate următoarele secțiuni, în prelungirea celor din anul 2017, pe latura de est a locuinței edificiu, cu maror de 0,50 m. Dimensiunile secțiunilor efectuate pe grindul 1, S VII I = 4 x 2 m, S IX = 4 x 3 m, S XI = 4x2 m, S XII = 4 x 2 m, SXIII = 4 x 2 m, S XIV = 4 x 2 m, S XV = 4 x 2 m, S XVI = 4 x 2 m, S XVII = 4 x 2 m. A fost prelungită S XVII = 2 x 2 m, spre vest.

A fost continuată cercetarea arheologică în S XIII=10 x 2 m, unde a fost descoperită la - 0, 30 m, urmele unei locuințe de suprafață, cu podea de lut galben surprinsă și în S XII caroul 3- 5.

Materialul arheologic descoperit este variat, ceramică smălțuită și nesmălțuită, oase de animale, piroane, crampoane, unelte din fier și piatră. Ponderea în structura inventarului arheologic o dețin materialele ceramice, iar dintre acestea, ceramica nesmălțuită ocupă primul loc. Pasta din care sunt lucrate este de bună calitate, cu nisip de granulație fină în compoziție, iar arderea este oxidantă, incompletă sau uniformă. Ceramica de import este prezentă prin fragmentele de Iznik relativ numeroase provenind de la mici boluri sau ceșcuțe de cafea.

Dacă pe laturile de sud și vest ale edificiului, este puțin material provenind de la demantelarea acestuia, pe laturile de nord și est, există un strat compact de mortar alb amestecat cu pietre, la o adâcime de - 0, 35 -0,45 m, care demonstrează o activitate intensă de distrugere a zidurilor edificiului. Materialul arheologic a fost spălat, marcat, etichetat, desenat și a fost restaurat în cadrul bazei arheologice.

25. Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara

Punct: Grădiștea de Munte-Sarmizegetusa Regia

Cod RAN: 90397.01

Cod tip sit 113; **cod epocă** 213

Autorizație nr. 7/23.04.2018

Colectiv: Gelu Florea – responsabil științific, Liliana Mateescu-Suciu (UBB Cluj-Napoca), Eugen Iaroslavschi, Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză, Răzvan Mateescu (MNIT - Cluj-Napoca), Cristina Bodó, Cătălin Cristescu (MCDR - Deva), Daniel Cioată (Muzeul Județean Mureș). Doctoranzi: Alin Henț, Ștefan Vasilache, Marius Mîndruțau, Gabriel Andreica, Nagy Edmond

Finanțare: 50.000 lei (Ministerul Culturii și Identității Naționale), 85.000 lei (Consiliul Județean Hunedoara)

În campania din anul 2018 de la Grădiștea de Munte cercetările arheologice au continuat pe terasa a IX-a, în zona centrală a așezării (Pl. I / a, b). În anul anterior săpăturile de aici au avut rezultate importante, între ele numărându-se identificarea unui nou edificiu cu arhitectură monumentală și a unui segment de alee pavată. Încă de atunci s-a observat că planul construcției amintite include șase baze de calcar, între care cinci dispuse colinar, și un pavaj din bucăți de micașist, bine păstrat pe unele porțiuni. Tronsonul de alee aflat în 2017 aparține unei ramificații a drumului principal de acces dintre fortificație și sanctuar, semnalată încă din anul 1990, în contextul unei săpături conduse de Ioan Glodariu. Potrivit datelor disponibile până în 2018, aleea avea un segment compact din dale de calcar (capătul) și unul din gresie, remarcându-se doar o singură piesă din andezit.

Pentru a obține informații suplimentare legate de planul celor două construcții, de cronologia lor și pentru a descoperi alte vestigii se impunea extinderea cercetării arheologice. Astfel, au fost trasate cinci suprafețe, notate convențional SP I-SP V (Pl. I / c), ale căror caracteristici principale vor fi prezentate în rândurile următoare (trei dintre ele au fost amplasate pe terasa a IX-a, una pe terasa a IX-a A, iar o alta pe traseul drumului pavat). Totodată au fost redeschise două dintre suprafețele din anul precedent, unde cercetarea nu fusese finalizată (SP VIII, respectiv

SP IX / 2017).

Suprafața SP I / 2018, amplasată în partea sudică a terasei, a avut 12 m lungime și o lățime de 4 m. Ea a fost orientată pe direcția NE-SV, fiind dispusă paralel cu secțiunea din 1990. În partea estică a suprafeței, la o adâncime de 0,25-0,35 m față de nivelul actual de călcare a fost aflat un pavaj din bucăți de micașist, păstrat aproape compact pe o suprafață de cca. 30 m² (Pl. II / a). După cum am menționat în rândurile anterioare, el aparține edificiului cu baze de calcar. Pavajul avea ca substrucție un strat de pământ lutos cu sfărâmătură de micașist care acoperea o masă consistentă (grosimea atingea 0,4 m) cu resturile unei construcții incendiate în care, pe lângă bucăți de lemn carbonizat, erau numeroase fragmente ceramice, piese din fier, unele întregi, o cantitate considerabilă de semințe carbonizate și sute de fragmente de tencuială, inclusiv cu urme de pictură. În marginea sud-vestică a zonei cu arsură s-a conturat un șanț cu o deschidere de 0,35- 0,4 m și cu adâncime maximă de 0,3 m (Pl. II / b,c). Cercetarea s-a oprit la acest nivel, propunându-ne continuarea ei în campania următoare.

Suprafața denumită SP II / 2018 a fost trasată paralel cu secțiunea S I / 2017, cu un martor între ele de cca. 1 m, obiectivul principal constând în documentarea unui nou segment al aleii. Ea a avut inițial 5 m lungime și 3 m lățime, fiind extinsă ulterior cu 0,5 m. La o adâncime cuprinsă între 1,6 m și 2,1 m față de nivelul actual de călcare a fost identificată aleea (diferențele mari decurg din panta terenului, amenajată încă din antichitate). Din punctul de vedere al tipurilor de roci utilizate, segmentul nou dezvelit este identic celui din campania precedentă, fiind prezente dale de gresie, andezit și de calcar, dar diferă proporțiile dintre ele, orientarea și modul de îmbinare. Dacă porțiunea aflată în anul 2017 era compusă covârșitor din dale de gresie, acum predomină piesele din andezit (Pl. III, IV). Totodată, traseul său prezintă o schimbare de direcție în raport cu tronsoanele anterioare, noul segment fiind orientat NV- SE. Este de consemnat și că lățimea sa crește considerabil, ajungând la 2,4 m, cu precizarea că este chiar mai mare, fără a putea nota, încă, cu cât (o parte dintre dalele de andezit intră în peretele nord-estic al suprafeței).

Apariția solitară a elementului de andezit în campania din 2017 ne-a determinat să opinăm că ar putea fi rodul unei „reparări” a aleii, dar noile descoperiri arată că modul de îmbinare și alternanța de roci, forme, dimensiuni nu sunt

întâmplătoare. Pe traseul aflat până acum se disting trei zone în care este vizibilă „preferința” pentru un anumit tip de piatră: calcarul pentru capăt, gresia pentru partea mediană și andezitul, pe măsură ce ne apropiem de drumul pavat principal.

Documentarea ambelor căi de acces acum discutate, a aleii și a drumului dintre fortificație și zona sacră, inclusiv a joncțiunii dintre ele, reprezintă un alt obiectiv major al demersurilor arheologice recente și din viitorul apropiat. În acest sens a fost deschisă o suprafață (SP IV / 2018) pe una dintre laturile drumului pavat principal, cu o lungime de 5,5 m și o lățime de 4 m, amplasată în apropierea porțiunii restaurate în anul 1980 (Pl. V). Aici au fost descoperite atât elementele pavajului, cât și bordura din blocuri de calcar a laturii vestice. Dalajul nu este uniform, în unele zone lipsind complet, fapt cauzat cel mai probabil de factori multipli, de la intervențiile antice și moderne, până la degradarea survenită de-a lungul timpului. Chiar și dalele păstrate prezintă grade diferite de fragmentare, unele fiind aproape întregi, din altele rămânând mici bucăți.

Bordura a fost aflată pe o lungime de doar 2,3 m și pe înălțimea a două asize (asiza inferioară este compusă din cinci, iar cea superioară din patru blocuri de calcar cu dimensiuni inegale).

S-a observat că pentru construirea drumului stânca a fost îndreptată sumar, iar peste ea a fost pus un strat de sfărâmătură de micașist, în vreme ce dalele au fost așezate pe un strat argilos.

Absența unor părți din pavaj și din balustradă, degradarea accentuată a numeroase dale și noile observații stratigrafice sunt date care (re)deschid discuția cu privire la perioadele de utilizare, de posibile refaceri, respectiv scoatere din uz a drumului pavat.

Suprafața SP V a fost trasată la sud-vest de SP IX / 2017, cu un martor între ele de 0,5 m. Ea a avut o lungime de 6 m și o lățime de 4 m. În toate cele trei suprafețe din această parte a terasei (SP V și SP VIII/ IX) au fost identificate atât porțiuni din pavajul de micașist, într-o bună măsură documentate aici încă din campania din 2017, cât și resturile construcției incendiate amintite deja. Se adaugă descoperirea unor șanțuri și gropi săpate în stâncă, precum și a încă unui element arhitectonic, care permit completarea planului edificiului cu baze de calcar. Este de menționat aici și aflarea în colțul sudic al SP V a unui cuptor menajer, în parte cruțat în stâncă.

Anul trecut au fost realizate analize

mineralogice și petrografice pentru o serie de fragmente ceramice și roci, în vreme ce pentru lotul consistent de semințe carbonizate au fost făcute analize arheobotanice, rezultatele fiind însemnate.

Toate artefactele au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane – Deva.

Abstract

In 2018 the excavations focused on the 9th terrace of the Sacred area, as a result of previous finds: the ruins of a stone and timber building (6 column bases, 5 of which were collinear, and a local stone pavement). The other Late Iron age monument, already identified in 1990 and excavated since 2017, is a paved alley (with sandstone, limestone and andesite slabs) which seems to be connected to the main ceremonial road.

This year, several excavation units were set up in order to get more information about both of the aforementioned monuments. One of them, with the aim to identify another segment of the alley, revealed that the same three types of stones were used to pave the path, but they had been arranged in different proportions comparing to the already known pattern: if previously sandstone was preferred, this time the andesite slabs were predominant. Also important, the lane widened significantly comparing to the previously discovered segments, up to at least 2.4 meters.

Another objective was to find the intersection of the alley with the main paved road, and therefore another excavation unit uncovered a segment of the latter in order to record some unknown details of the structure (building technique, petrographic analysis of the stones) and state of conservation. Older questions have risen again taking into account the current archaeological situation, regarding the chronology of the road and the moment of its abandonment.

Another excavation unit was set up in order to identify the spot (possibly an unknown structure?) to which the alley was leading in ancient times. This year the digging stopped on an upper layer on which a large and thick burned debris surface was found (containing charcoal, clay plaster fragments some of which were painted, large quantities of charred cereal grains and potsherds etc.).

The other monument on the 9th terrace on which the excavations have focused is the above mentioned building. A few pits (probably stone-

carved post holes) were added to the general plan, representing possibly a timber structure. A kiln, partially carved in the bedrock, was found in the vicinity.

Excavations in both sectors will continue during the next year's campaign.

26. Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călărași

Punct: Măgura Gumelnița (Măgura Calomfirescu)

Tip sit: 111, 117, 211

Încadrare cronologică: 14, 142, 143

Cod RAN: 100629.01

Autorizația nr. 43 / 23.04.2018

Colectiv: Cătălin Alexandru Lazăr – responsabil, Mădălina Dimache, Silviu Cristache, Theodor Zavalas (MCGO), Dan Pîrvulescu, Vasile Opreș, Theodor Ignat, Adelina Darie (MM București), Bogdan Șandric, Marius Streinu, Oana Borlean, Mihaela Buruiană, Alina Ciobotaru (INP), Adrian Bălășescu, Mihaela Golea, Gabriel Vasile (IAB), Mihai Florea, Valentin Radu, Constantin Haită (MNIR), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Mihaela Danu (UAIC Iași), Carol Căpiță, Cristina Covătaru, Ovidiu Frujina, Bogdan Manea (FIB), Adrian Șerbănescu (UB),

Perioada de desfășurare a campaniei: 01 - 30.06.2018

Situl de la Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călărași, este binecunoscut specialiștilor și marelui public prin prisma așezării de tip tell de aici, care este și situl eponim al culturii Gumelnița. Situl este compus din așezarea de tip tell aparținând comunităților gumelnițene, din două necropole corespunzătoare așezării respective, iar în proximitate sunt semnalate și alte locuiri atribuite eneoliticului timpuriu (cultura Boian, faza Vidra), eneoliticului final (o necropolă Cernavoda II), epocii bronzului (o așezare atribuită culturii Tei), primei epoci a fierului sau culturii Dridu.

De curând, din inițiativa Muzeului Civilizației Gumelnița din Oltenița, în parteneriat cu Muzeul Municipiului București și Institutul National al Patrimoniului, s-a decis redeschiderea sitului de la Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călărași, în cadrul unui program de cercetare interdisciplinar denumit *Cercetarea pluridisciplinară a sitului arheologic*

Gumelnița. Inițial, în vederea decelării corespunzătoare a potențialului arheologic actual al sitului, s-a decis organizarea unei campanii de evaluare și diagnostic arheologic, ce s-a desfășurat pentru o perioadă de două săptămâni, în cursul lunilor septembrie-octombrie 2017. Ulterior, pe baza rezultatelor obținute, în anul 2018 s-a început o cercetare sistematică și interdisciplinară a sitului respectiv, ce implică un plan multi-anual complex, ce propune o abordare modernă și interdisciplinară a acestuia.

Pentru o bună gestionare a situației din teren, considerând perimetrul propus spre investigare, zona sitului a fost împărțită în 3 sectoare principale: 1. Sector tell (ce cuprinde perimetrul matorului de eroziune pe care se află așezarea de tip tell); 2. Sector terasă (ce cuprinde terasa de la est și nord de tell, unde au fost identificate necropolele așezării, dar și alte urme de locuire preistorică); 3. Sector off-tell (ce cuprinde zona de luncă inundabilă ce separă matorul de eroziune de terasă).

În campania 2018 au fost efectuate cercetări în toate cele trei sectoare, rezultatele preliminare urmând a fi prezentate în continuare.

Sector Tell: Aici, pe baza datelor interdisciplinare complexe rezultate în urma evaluării din 2017, publicate deja, s-a decis deschiderea unei suprafețe care să permită o cercetare *in extenso* a complexelor investigate în 2017. În acest sens, a fost proiectată suprafața S1 în zona de sud-est a tell-ului, cu dimensiuni de 16 x 8 m, în cadrul căruia a fost păstrat un mator în cruce, în vedere unui control corespunzător al stratigrafiei orizontale și verticale, fiind obținute astfel patru sectoare (I-IV). Suprafața S1 a fost împărțită în carouri de 2 x 2 m, notate alfa-numeric. Precizăm că noua suprafață include și zona cercetată în 2017, aceasta fiind integrată corespunzător în noua suprafață.

În principal, în campania 2018 s-a reușit îndepărtarea nivelului vegetal în toate cele patru sectoare din S1. După acest nivel a fost identificat un strat de coluvium, caracterizat de prezența a numeroase materiale arheologice în poziție secundară (fragmente ceramice, piese de silex, râșnițe, resturi faunistice etc.). Acest coluvium a fost demontat în totalitate în sectoarele I – II și parțial în sectoarele III – IV. În primele două sectoare, după îndepărtarea coluviumului a fost identificat un nivel antropic, corespunzător culturii Gumelnița, ce conținea o serie de complexe

arheologice. Dintre acestea se remarcă locuința neincendiată, notată L3, identificată în sectoarele I – II, dar și o serie de gropi posterioare (C8, C9, C10, C12) ce o afectau mai mult sau mai puțin. În cazul locuinței L3, în această campanie, s-a reușit doar curățarea nivelului de distrugere, urmând ca cercetarea să continue în campaniile următoare. Pe baza materialelor ceramice recoltate din nivelul de distrugere, dar și din zonele exterioare, construcția respectivă aparținea cel mai probabil fazei A2 a culturii Gumelnița. Datele radiocarbon, ce vor fi obținute pe baza probelor colectate, vor verifica această ipoteză de lucru.

Tot în cazul sectorului tell, în campania 2018 s-au demarat măsurătorile geofizice propuse încă din faza de evaluare. Astfel, pentru decelarea stratigrafiei antropice de la Gumelnița, pe întreaga suprafață a matorului de eroziune, s-a decis utilizarea a două metode de investigație – tomografia electrică (ERT) și georadarul (GPR), datorită complementarității dintre acestea. Au fost efectuate măsurători geofizice pe 2 zone:

- i). un profil transversal de la sud la nord pe toată lungimea matorului de eroziune, pe o lungime totală de 270 m;
- ii). o arie amplasată pe panta de sud și sud-est care suprapune și zona în care se află localizată S1.

Rezultatele studiului geofizic sunt promițătoare și au confirmat prezența unor complexe arheologice până la adâncimi de 4 metri pe aproape toată suprafața investigată în 2018. Demersul nostru de prospectare a întregului mator de eroziune va continua în campania 2019.

Sector Off-tell: În acest sector, investigațiile din campania 2018 au fost de mai mică amploare, constând în periegeze și 2 carotaje mecanizate, acestea fiind în curs de prelucrare. De asemenea, s-au continuat măsurătorile topografice și achiziția de date geo-spațiale cu ajutorul unui UAV.

Sector Terasă: Aici, datorită modificărilor majore a configurației terenului față de anii '60 ai secolului trecut, când Silvia Marinescu-Bîlcu și Ersilia Tudor au realizat cercetări în zona necropolei, cercetarea a trebuit adaptată la condițiile actuale, care implică inclusiv existența unei păduri de salcâmi. În aceste circumstanțe, s-a decis realizarea unei secțiuni noi, în zona în care s-au realizat sondajele de verificare din campania 2017. Această nouă secțiune, notată Son 9 (20 x 3 m), orientată NE-SV, a cuprins în perimetrul său și

sondajele din 2017. La limita de SV, pe parcursul cercetărilor, datorită situațiilor apărute în teren (morminte) și a prezenței copacilor, a fost necesară realizarea unei mici secțiuni la limita lui Son 9, notată Son 10 (4 x 1 m). În cele două sondaje a fost identificate 7 morminte de inhumație (M2-M8), ce conțineau schelete într-o stare de conservare diferențiată. Gropile funerare sunt de formă ovală, având dimensiuni adecvate dimensiunilor defuncților depuși. Din punct de vedere al elementelor de tratament funerar toate complexele funerare investigate prezentau depunerea indivizilor în poziție chirchită, pe partea stângă, orientate E-V. Inventarul funerar lipsește aproape în toate cazurile. Excepție face mormântul M8 unde, în zona antebrațului stâng, a fost descoperit un obiect bitronconic din lut ars, cu un orificiu în partea superioară și mai multe mărgelile tubulare din *Spondylus*. Tot în acel perimetru, dar și în zona abdomenului au fost identificate și urme de ocră roșu.

Tot în Sectorul Terasă, datorită existenței, la 340 m N de punctul în care se efectuează cercetări în necropola preistorică, a unei zone excavate ilegal în trecut, de mari dimensiuni (cca. 110 x 30 m), în campania 2018 s-au realizat o serie de periegheze în vederea cercetării profilelor din această groapă, mai ales că din datele anterioare avute de la colegii de la Muzeul Civilizației Gumelnița din Oltenița cunoașteam faptul că acolo, în 2016-2017, au fost distruse mai multe morminte preistorice de către cei care au excavat groapa respectivă. Cercetarea noastră a condus la identificarea unor gropi în profilul de S și a unui mormânt în profilul de V. Pentru salvarea acestor vestigii au fost realizate o serie de sondaje. Astfel, în Son 11 (4 x 2 m) au fost identificate 3 gropi circulare (C5, C6 și C8) ce se întretaiau, iar pe baza materialelor ceramice recoltate le putem atribui culturii Gumelnița. Foarte interesant este faptul că groapa C6 suprapunea groapa unui mormânt (M10), care conținea un individ în conexiune anatomică, relativ bine conservat, ce prezenta aceleași elemente de tratament funerar (poziție și orientare) ca cele din Son 9. Nu a fost identificat inventar funerar.

În zona mormântului identificat în profilul de V, la cca. 25 m NNV de Son 11, a fost deschisă o mică suprafață, notată Son 12 (2,6 x 1,7 m), pentru cercetarea complexului funerar respectiv. Din păcate, după cum ne așteptam, pe baza observațiilor de pe profil, cea mai mare parte a mormântului respectiv (M9) era distrusă, pe loc

fiind păstrate doar membrele inferioare în conexiune anatomică și un rest din groapa funerară. Pe baza acestor elemente se poate decela faptul că și în acest caz a fost vorba de un individ depus în poziție chirchită, orientat pe direcții apropiate de E, ca și în celelalte cazuri. Mormântul nu conținea inventar funerar.

Pe baza acestor două morminte și a elementelor de tratament funerar identificate putem presupune că necropola așezării de la Gumelnița se extindea până în această zonă.

Foarte interesant este faptul că, în Son 12, după demontarea mormântului M9, a fost identificată o altă groapă ce era tăiată de complexul funerar. Această groapă, notată C7, păstra în bază urme de arsură diferențiată, în asociere cu cenușă, iar materialele ceramice recoltate sunt specifice culturii Boian. Situația aceasta nu ne surprinde, deoarece, pe baza datelor din timpul săpăturilor din anii '60 ai secolului trecut, cunoașteam că în zona terasei sunt documentate și complexe Boian. Însă, C7 este primul complex de acest fel cercetat de către echipa noastră și deschide noi piste de urmărit în cadrul proiectului de față.

* * *

Având în vedere cele menționate mai sus, situl Gumelnița prezintă un potențial arheologic consistent, ce justifică pe deplin desfășurarea unei cercetări sistematice de lungă durată, care să aducă noi date privind populațiile preistorice din zona Dunării de Jos.

Obiectivele principale urmărite în campania din anul 2019 vor fi: 1. Continuarea săpăturilor arheologice și a cercetărilor interdisciplinare din cadrul necropolei eneolitice de la Gumelnița; 2. Continuarea cercetărilor în așezarea de tip tell eponimă aparținând culturii Gumelnița; 3. Realizarea de carotaje sedimentologice și palinologice pentru reconstituirea paleomediului; 4. Realizarea de prospecțiuni tip ERT și GPR pe suprafața tell-ului, în vederea decelării zonelor ocupate de locuirea Gumelnița; 5. Periegheze tip survey în proximitatea sitului.

Tehnica de săpătură arheologică aplicată în situl de la Gumelnița va consta în metoda micro-stratigrafică, înregistrările realizându-se în sistemul unităților stratigrafice (u.s.-uri), în cadrul unor registre de unități și complexe, fiind utilizate fișe tipizate. Ulterior informațiile vor fi încărcate într-o bază de date dedicată, realizată sub Acces MS-Office.

Colectarea datelor geo-spațiale brute din teren, în vederea înregistrărilor planimetrice și altimetrice, se va realiza cu ajutorul unui receptor GNSS (Global Navigation Satellite System), la care se adaugă o stație totală Leica TCR 407 Power. Datele geo-spațiale vor fi completate cu informații colectate prin intermediul zborurilor cu UAV-ul, dar și prin integrarea surselor cartografice existente.

Sedimentul din morminte și din complexele cercetate a fost recoltat contextual și ulterior sitat, tamisat și/sau flotat. Finalizarea procesului de studiu va consta în trierea materialelor rezultate și analizarea acestora pe categorii.

Din toate complexele cercetate vor fi recoltate probe pentru datări absolute (^{14}C), paleoparazitologie, izotopi (^{12}C - ^{13}C / ^{15}N - ^{16}N) și studiul materialului genetic uman fosil (A.D.N.).

Materialele osteologice faunistice și antropologice vor fi prelucrate și analizate de către echipa Secției de Bioarheologie a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București și a Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare din cadrul Muzeului Național de Istorie a României.

Diversele categorii de artefacte vor fi studiate și analizate în laboratoarele Muzeului Civilizației Gumelnița din Oltenița, Muzeului Municipiului București, Institutului Național al Patrimoniului, Universității „Valahia” din Târgoviște și Platformei ArchaeoScience#RO din cadrul ICUB, Universitatea din București.

Probele micromorfologice, palinologice și carpologice vor fi analizate în laborator de către specialiștii Secției de Bioarheologie a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare din cadrul Muzeului Național de Istorie a României și ai Universității „Al. I. Cuza” Iași.

Alte analize interdisciplinare pe diverse categorii de artefacte și ecofacte vor fi realizate în cadrul Institutului Național pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei” Măgurele, dar și în cadrul unor laboratoare din străinătate.

Abstract:

The Gumelnita site is probably the most significant tell settlement North of the Danube, and it belonged to the Kodjadermen-Gumelnita-Karanovo VI civilisation that lived in the Balkan area in the second half of 5th millennium BC. The Gumelnita site is well known for archaeologists especially for the tell settlement, but in the proximity of it more sites belong to various periods

(e.g., Neolithic, Copper Age, Bronze Age, etc.) are documented. The tell being on an erosion loess island from the terrace shows an impressive image from the ground-level. The erosion loess island is surrounding at east and north by the high terrace of the Danube River, and at south and west by its floodplain. Though from the ground level, it appeared to have the shape of an elongated mound, the aerial photos show that the erosion witness has a rectangular shape, with a length of 272 m and a width of 227 m, the maximum altitude being of 38 masl. The archaeological stratigraphy has a thickness of over 4 m, the discoveries being attributed to the Gumelnita culture, A2 and B1 phases. The absolute chronology of the tell settlement based on the radiocarbon dating is 4448-4263 cal.BC with a 95.4% probability.

The 2018 campaign in the Tell Sector consisted of opening a new excavation surface S1 (16 x 8 m) in which an unburned construction (L3) and a few pits were identified. Three sections were opened in the Terrace Sector, where nine individual inhumation graves (M2-M10) were found, containing skeletons in a crouched position, oriented east-west, that belongs to Gumelnita populations. Also, there were investigated four pits from the Eneolithic period.

Bibliografie:

- V. Dumitrescu 1925. Fouilles de Gumelnița, *Dacia* II, p. 29–103.
- V. Dumitrescu 1966a. Gumelnița - sondajul stratigrafic din 1960, *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 17 (1), p. 51–99.
- V. Dumitrescu 1966b. New Discoveries at Gumelnitza, *Archaeology* 19 (3), 162–172.
- V. Dumitrescu 1993. Oameni și Cioburi, *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* XI, p. 1–220.
- V. Dumitrescu, S. Marinescu-Bîlcu 2001. Noi descoperiri de la Gumelnița, *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* XVI-XVII, p. 114–144.
- C. Lazăr 2001. Date noi privind unele morminte gumelnițene, *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* XVI-XVII, p. 173–183.
- C. Lazăr (ed.) 2012. *The Catalogue of the Neolithic and Eneolithic Funerary Findings from Romania*, Bucharest: Cetatea de Scaun.
- Cătălin Lazăr, Adrian Bălășescu, Ionela Crăciunescu, Cristina Covătaru, Mihaela Danum Adelina Darie, Mădălina Dimache, Ovidiu Frujina, Mihaela Golea, Constantin Haită, Theodor Ignat,

Bogdan Manea, Monica Mărgărit, Vasile Opriș, Valentin Radu, Tiberiu Sava, Gabriela Sava, Dan Ștefan, Gabriel Vasile 2017. Gumelnița: Then and Now. The research results of the 2017 fieldwork, *Studii de Preistorie* 14, p. 119-174.

D. Șerbănescu 1985. Vestigii neolitice descoperite la Ulmeni, *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* I, p. 25–35.

D. Șerbănescu, O. Androne 2016. Some preliminary considerations regarding the spatial organization on the eponymous settlement of the Gumelnita culture, *Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice* 2, p. 24–35.

27. Gura Portiței, jud. Tulcea

Platforma continentală a litoralului românesc al Mării Negre, între Golful Musura la nord și zona situată la sud de Gura Portiței

Punct: Epava Rusu [Portița A]

Tip sit: 32; 321; epocă romană; epocă romană timpurie

Cod RAN: 160653.08; Cod LMI: TL-I-s-A-05721

Autorizație nr: 115/20.04.2018

Colectiv: George Nuțu, Bernd Paffgen (Ludwig-Maximilians Universität München/Bayerischen Akademie der Wissenschaften), Max Fiederling, Michael Heinzlmeier, Daniel Anton (Ludwig-Maximilians Universität München/BGfU), Eric Kreßner (Philipps-Universität Marburg/BGfU), Max Paffgen (München); Radu G. Dimitriu, Adrian Popa, Marius B. Barbu (GeoEcoMar București), Mircea Popa (Constanța), Dorel Paraschiv, Vera Rusu (ICEM Tulcea)

Cercetările din anul 2018 la „Epava Rusu” [Portița A] s-au concentrat în două direcții: a). finalizarea sondajului A început în campania precedentă și neterminat datorită condițiilor atmosferice nefavorabile; b). continuarea scanărilor cu sonarul lateral în microregiunea Gura Portiței pentru realizarea unei batimetrie complete a zonei și evidențierea unor posibile noi ținte submerse. În campania acestui an am beneficiat de o vreme favorabilă și de un lanț logistic satisfăcător, ceea ce a permis derularea proiectului de cercetare în bune condiții.

Un aspect important l-a reprezentat verificarea stării de conservare a sitului, întrucât

existau suspiciuni că adâncimea redusă și furtunile din perioada iernii ar putea produce distrugerii iremediabile întregii epave. Observațiile realizate pe parcursul acestei campanii au demonstrat faptul că, cel puțin în perioada verii, datorită absenței furtunilor, are loc un proces de sedimentare benefic pentru conservarea pe termen mediu a sitului. Starea de conservare excepțională oferă, prin urmare, cele mai favorabile posibilități pentru cercetări viitoare privind tehnicile de construcție ale navelor în perioada romană timpurie și legăturile comerciale ale Dobrogei cu bazinul Mării Negre.

Epava Portița A

Bernd Paffgen LMU/BAW), Max Fiederling, Michael Heinzlmeier, Daniel Anton (LMU/BGfU), Eric Kreßner (Philipps-Universität Marburg/BGfU), Max Paffgen (München)

Cercetările arheologice propriu-zise au debutat prin realizarea unui model SFM 3D al epavei. Acesta a fost necesar pentru observarea, prin analiza comparativă, a schimbărilor survenite în starea de conservare a epavei pe parcursul ultimului an. La sfârșitul campaniei anterioare, sondajul A a fost protejat prin intermediul unei folii geo-textile fixată cu bare din fier și 20 de saci de nisip. Pentru observarea sedimentării, respectiv a eroziunii sitului în campania 2017 au fost instalați martori de eroziune care au permis observarea evoluției acestuia.

Reamintim faptul că pentru cercetarea în single-spot a epavei, în anul 2017 s-a hotărât realizarea a două sondaje reduse ca dimensiuni pentru a obține informații privind „stratigrafia” încărcăturii și a tehnicilor folosite la construcția navei. Sondajele prevăzute au avut dimensiunile de 2,5x1,5 m; primul (Sondajul A) a fost plasat în secțiunea mediană a navei, între carenă și catarg, iar al doilea (Sondajul B) la pupa navei, între carenă și un *dolium* observat în anul 2016. Prin intermediul celor două sondaje, reduse spațial, s-a urmărit ca intervențiile externe asupra epavei Portița A să fie minime, dar cantitatea de informație științifică să fie maximă.

Sondajul din secțiune mediană (Sondajul A – 2,5 x 1,5 m) a epavei ar trebui, pe de o parte, să ofere informații privind stratigrafia încărcăturii principale și, prin urmare, să reprezinte un model pentru modul de dispunere a încărcăturii în restul navei, precum și despre tehnicile de construcție, alături de posibilitatea de analize ¹⁴C și

dendrocronologice asupra lemnului utilizat și a altor materiale descoperite. Majoritatea amforelor recuperate în anul 2017 (cca. 90 exemplare întregi și fragmentare) provin din sondajul A. În campania acestui an s-a continuat cercetarea în Sondajul A prin înlăturarea foliei geo-textile și continuarea recuperării amforelor strat după strat, pentru fiecare fiind creat un model 3D prin intermediul SfM. De asemenea, au fost colectate materiale organice, inclusiv frunze folosite ca material-tampon între rândurile de amfore. Elementele structurale descoperite în campania precedentă au fost cercetate în detaliu; a fost astfel, posibilă documentarea stabilizatorului catargului și poziția acestuia în zona carenei.

A fost, de asemenea, documentată stratigrafia încărcăturii și a elementelor structurale până la nivelul inferior al carenei. Un alt element structural interesant constă într-o anexă a stabilizatorului catargului de care a fost prins, prin intermediul unor piroane de dimensiuni mari, cu partea superioară acoperită cu plumb. Au fost prelevate probe pentru analize metalografice. O altă descoperire interesantă a fost un segment de funie descoperită lângă catarg, groasă de 2,5 cm, posibil din rafie, și alte bucăți de rafie înfășurate în partea inferioară a catargului. Lestul epavei consta în pietre mici de râu și fragmente ceramice de dimensiuni reduse care au fost descoperite în zona inferioară a calei.

La fel ca în anul precedent au fost folosite o serie de tehnici de înregistrare și documentare a sitului. Pentru observații privind tehnica de lucru folosită la realizarea elementelor structurale din lemn a fost folosită Underwater Reflectance Transformation Imaging (URTI). Un plan final al sondajului a fost creat din SfM oferind posibilitatea unei înregistrări detaliate a interiorului epavei, carenei și zonei inferioare a calei. La sfârșitul cercetării Sondajul A a fost acoperit din nou cu folie geo-textilă fixată cu saci plini cu nisip.

În final, putem susține că au fost atinse obiectivele campaniei acestui an. Au fost obținute date privind volumul navei și tehnica de construcție utilizată. În plus, datele obținute vor permite o evaluare finală privind materialele folosite și tehnica de construcție, alături de analize interdisciplinare pentru materiale precum plumbul, fierul, balastul, materialul organic precum rafia și frunzele folosite drept material-tampon între amfore.

După cum a fost planificat inițial, pe parcursul celor două campanii de cercetare a fost

posibilă o prezentare generală a epavei, de la stabilirea încadrării cronologice la zona de origine, alături de alte aspecte privind tehnica de construcție, materialele folosite, etc. Acest lucru a fost posibil prin intermediul a două sondaje în acord cu Convenția UNESCO pentru Protecția Patrimoniului Subacvatic.

Scanări în microzona Gura Portiței realizate cu sonarul lateral și magnetometrul

Radu G. Dimitriu, Adrian Popa, Marius B. Barbu (GeoEcoMar București), Mircea Popa (Constanța)

Lucrările de cartografiere geofizică marină au vizat acoperirea cu măsurători geofizice a unui perimetru marin acoperit de ape puțin adânci aflat în prelungirea spre nord a perimetrului marin investigat în cursul anului anterior. Cercetările geofizice au constatat în măsurători simultane realizate cu un sistem de scanare laterală a morfologiei fundului mării, batimetrie monofascicul și magnetometrie de mare rezoluție. Suprafața perimetrului marin investigat este de cca. 1,25 km². Acesta este situat în dreptul lacului Leahova Mică, la mică distanță de complexul turistic Gura Portița.

Lucrările geofizice marine au fost realizate de-a lungul unor profile de observație orientate SW-NE, echidistanțate la aproximativ 15-25 m. Toate măsurătorile geofizice marine au fost realizate la bordul șalupei rapide Carina, aflată în dotarea INCĐ GeoEcoMar. Principalele caracteristici tehnice ale acestei ambarcațiuni sunt: lungime 6.65 m, lățime 2.10 m; pescaj 1 m, capacitate maximă: 6-8 persoane. Ea este echipată cu motor in-board Yamaha de 150 CP.

Sonarul lateral este un instrument folosit pentru a reda o imagine fidelă a fundul mării, a reliefului acesteia sau a obiectelor aflate deasupra sedimentului. Acesta este tractat în apă în urma navei emițând unde sonore și recepționând răspunsul acestora. Aceste unde sonore sunt emise în părțile laterale ale sonarului, la un unghi sub-orizantal și sunt reflectate de relieful sau obiectele situate pe fundul mării. În funcție de puterea pulsului și a timpului de răspuns se creează o imagine a reliefului, respectiv a obiectelor. În felul acesta se pot detecta obiectele de pe fundul mării sau, corelându-se cu date de batimetrie, sedimentologie și biologie se pot face determinări de habitat.

Sonarul este tractat cu un cablu în urma

navei, la o viteză de aproximativ 3-4 Mm/h, și este lăsat la o distanță cât mai mică de fundul mării în funcție de lungimea cablului, adâncimea apei și relieful submarin. Datorită faptului că undele sonore sunt emise în lateral, sonarul are o „zonă moartă”, zonă în care nu emite unde sonore și deci nu înregistrează date, aflată chiar pe mijlocul traseului. Această zonă este cu atât mai mică cu cât sonarul este mai aproape de fundul mării, fiind aproximativ egală cu dublul distanței dintre sonar și fundul mării. De aceea este recomandat ca sonarul să fie cât mai aproape de fundul mării.

Poziția sonarului este dată de un GPS diferențial cu o precizie orizontală de ± 1 m, aflat la bordul navei tractoare, făcându-se corecții în timp real în funcție de lungimea cablului, adâncimea sonarului cât și corecțiile de poziție și de mișcare în apă a sonarului (ruliu, tangaj, direcție).

Sonarul lateral L-3 Klein System 3900 are două frecvențe de lucru: o frecvență de 445 KHz, respectiv una de 900 KHz. Frecvența de 445 KHz este folosită pentru descoperirea obiectelor și pentru cartare și are o rază maximă de lucru de 150 m. Frecvența de 900 KHz, este folosită pentru achiziția unor imagini cu rezoluție mai bună a obiectelor mici și are o rază maximă de lucru de 50 m. Lățimea orizontală a unei sonore este de 0.21° , iar cea verticală este de 40° , atât la frecvența de 445 KHz cât și la cea de 900 KHz. Rezoluția orizontală maximă este de 7.5 cm. Software-ul de achiziție este Klein SonarPro, ver. 12.1 și rulează sub sistemul de operare Windows. Acesta permite atât vizualizarea în timp real a datelor achiziționate cât și vizualizarea ulterioară a datelor înregistrate. Software-ul are mai multe ferestre putându-se vizualiza în același timp datele achiziționate, traseul navei, acoperirea laterală, poziția sonarului în apă, și a unor ținte. Se pot face determinări în timp real a unor ținte, putându-se măsura lungimea, lățimea sau adâncimea / înălțimea lor. Datele se pot înregistra în două formate: SDF și XTF.

Pentru asigurarea unei corecte și sigure navigații în sectoarele investigate, situate aproape de țărm, la bordul ambarcațiunii de cercetare a fost amplasat un sistem batimetric digital modern, mono-fascicul, model Ceeducer Pro produs de compania CEE HydroSystems. Acest sistem operează cu două frecvențe de 30 și 200 kHz, având un domeniu de măsură cuprins între 0.3 și 100 m și o precizie de determinare a adâncimii apei de ± 1 cm. Sistemul comunică prin

intermediului unei rețele de transmisie date RS-232 cu un sistem de achiziție automată a datelor, dar are și capacitatea de a stoca intern toate informațiile măsurate. Acest sistem include de asemenea un GPS diferențial capabil să asigure o precizie de poziționare submetrică, în funcție de calitatea corecțiilor RTCM primite în timp real.

Măsurătorile marine ale intensității totale a câmpului geomagnetic au fost realizate cu ajutorul unui magnetometru marin cu pompaj optic (vapori de Cesium) de ultimă generație, model Geometrics G-882 al cărui domeniu de măsură este cuprins între 20.000 și 100.000 nT, ceea ce îl face apt să opereze în condiții normale oriunde pe glob, cu o precizie de măsură de $\pm 0,01$ nT. Citirea valorilor câmpului magnetic terestru se poate face cu o cadență de câteva zeci de citiri pe secundă (în cazul măsurătorilor noastre aparatele au fost setate pentru 10 citiri/secundă), ceea ce asigură o eșantionare foarte deasă și, în consecință o înregistrare practic continuă a variațiilor câmpului geomagnetic total. Eroarea de măsură, în funcție de orientarea aparatului, este de obicei mai mică de 0.5 nT pentru o rotație de 360° . Aparatul conține, de asemenea, un senzor de presiune, care permite determinarea precisă a adâncimii la care acesta evoluează și, opțional, este posibilă montarea unui altimetru (sistem sonar acustic), care poate determina distanța dintre magnetometru și fundul mării. Magnetometrul G-882 poate opera în domeniul de adâncime a apei cuprins între 0 ÷ 170m (250 PSI) și în domeniul de temperatură cuprins între -20 și 40° C. Magnetometrul marin G-882 a fost remorcat la o distanță de cca. 25 m la pupa șalupei. În acest fel efectul magnetic produs de motorul șalupei și celelalte componente feromagnetice aflate la bord nu a fost resimțit și înregistrat de magnetometrul marin. Deoarece măsurătorile s-au executat în sectoare cu ape puțin adânci (adâncimea apei mării a fost în general cuprinsă între 2 și 7-8 m), pentru ca magnetometrul marin să nu lovească fundul mării, acestuia i-a fost atașat un flotor special confecționat pentru a-l menține la adâncimea constantă de 0.5 -1 m.

Al doilea set de măsurători a fost realizat de către Respiro Dive Adventure la bordul navei proprii – Zephir. Aceasta este o navă rapidă (300 HP) cu lungimea de 13,50 m, lățimea de 3.50 m., pescaj 0.50 m, capacitate maximă de 12 persoane, realizată din fibră. Sonarul lateral Deep Vision DE340D a fost folosit pe frecvența de 445 KHz pentru o acuratețe medie a țintelor. Software-ul dedicat este DeepView vers. basic rulată pe

sistemul Windows; permite vizualizarea în timp real a datelor și ulterior, alături de prezentarea unor date privind structura unor țințe, înălțimea acestora, lungimea și adâncimea lor. În total, peste 10 km² au fost investigați prin scanare cu sonarul lateral. Aceasta a permis identificarea unui număr mare de posibile țințe. Patru dintre acestea au fost verificate prin scufundări. Din multitudinea de posibile țințe cu potențial apărute în urma scanărilor au fost investigate prin scufundare trei dintre ele, toate trei dovedindu-se a fi plase pescărești abandonate. Adicional, a fost realizată documentare foto și video a epavei cu un aparat profesional (Canon EOS 5D Mark IV, full frame, 30 Mpx, Video 4k). S-au folosit lumini subacvatice profesionale („Canister-type led torch with dual video lightheads”, EP12).

Cercetările geo-marine executate în perioada 2017-2018 au acoperit o suprafață de cca. 15 km² în microzona Gura Portița-Leahova Mică, cea mai mare suprafață investigată cu mijloace de detecție non-invasive din zona costieră a Dobrogei de Nord. Seturile de date obținute au permis evidențierea a zeci de posibile țințe, dar investigarea tuturor acestora necesită un proiect separat, datorită costurilor și timpului pe care le implică. Spectrul tipologic al ceramicii descoperite pe mal în această zonă indică o mare varietate cronologică, din perioada elenistică până în epoca medio-bizantină. Din păcate, procesul ciclic de sedimentare, respectiv eroziune necesită explorări de anvergură, în diferite sezoane, pentru a putea detecta alte eventuale epave în zonă. Nu în ultimul rând, rezultatele oferite de magnetometrul geo-marin a evidențiat o concentrare a unor anomalii magnetice în zona Gura Portiței dar pentru explorarea acestora este necesar un diagnostic costisitor prin intermediul unui sub-bottom profiler.

Conservarea amforelor recuperate

Vera Rusu (ICEM Tulcea)

Pe parcursul campaniei 2018 au fost recuperate alte 19 amfore întregi exclusiv din Sondajul A. Starea de conservare a acestora a fost deosebit de bună, majoritatea exemplarelor fiind lipsite de material organic (cochilii). Procedura de conservare nu a ridicat probleme deosebite: 1). amforele au fost introduse în două cuve (fiecare de 1000 de litri) cu apă dulce pentru desalinizare, pentru o perioadă de aproape 50 de zile, timp în care apa a fost schimbată la intervale diferite; 2). după desalinizare amforele au fost scoase din apă și s-a trecut la eliminarea sedimentului din interior;

3). a urmat uscarea treptată și curățarea parțială cu bisturiul a depozitelor organice prezente pe suprafața acestora; 4). fiecare etapă a fost precedată de clătiri succesive cu apă dulce. Subliniem faptul că amforele nu au fost curățate cu soluții chimice, în principal datorită gradului foarte bun de conservare.

28. Hârșova, jud. Constanța [Carsium]

Punct: *Hârșova, Cetate, str. Cetății - str. Carsium*

Tip sit: așezare fortificată; cetate.

Încadrare cronologică: sec. I-II p. Chr – până în sec. XIX.

Cod RAN: 60810.01

Autorizație nr.: 54 din 20 04 2018

Colectiv: Constantin Nicolae, responsabil științific, Cristina Talmațchi, Vitalie Bodolică (MINA Constanța), Daniela Mihai (INP).

Finanțare: 10.000 lei – MINA Constanța; 6.000 lei Primăria Hârșova prin forța de muncă (Legea 416/2001 și degajarea mecanică a pământului rezultat din săpătură)

Perioada desfășurării campaniei: 1-31 octombrie 2018

A 25-a campanie arheologică de la cetatea Carsium s-a derulat, în anul 2018, numai la poarta de nord a cetății romano-bizantine descoperită în anul 2009 pe strada Unirii. Au fost cercetare secțiunile S 5 și S 6 și s-au desființat martorii dintre secțiunile S4-S5 și S5-S6. Acest lucru a permis asigurarea unei vizibilități mai bune a turnului T 2 (de vest, sau pe dreapta pe direcția de intrare pe poartă).

Cercetarea a evidențiat depuneri antropice moderne și contemporane provenind de la diferite activități care s-au desfășurat în zonă la sf. secolului al XIX și în prima parte a secolului XX (aici a funcționat o ghețarie, apoi au fost excavate mai multe gropi în care au fost depozitate deșeurile de la un atelier de cizmărie etc.).

În ansamblu, stratul arheologic s-a format prin depuneri succesive care au fost rulate dinspre sud, din fortificația romano-bizantină, la construirea cetății din secolul al VI-lea sau, sau din perioada cetății medievale în diferite epoci istorice (fortificația

bizantină, genoveză, otomană). Aceasta particularitate face ca materialele arheologice să se afla în poziție secundară și amestecate.

O descoperire cu totul excepțională este un cuptor ceramic destinat arderii vaselor mici (respectiv oale) amplasat la cca 12 m în fața turnului T 2, ridicat pe primul nivel după demolarea al porții.

Cuptorul are camera de ardere sprijinită pe patru tălpi, cu distanța între ele de 21/25 cm, sprijinite pe câte două arce de formă semicirculară fiecare, orientate de la est la vest, construite din cărămidă arsă cu dimensiunile de 34/35 x 34/35 x 6/7 cm. Orificiile de tiraj de dimensiuni diferite (2/4 cm) sunt executate în spațiul dintre arce. Înălțimea până la platforma de ardere este de cca 1-1,10 m. Prefurnium-ul, realizat din cărămidă arsă, a fost orientat spre sud și are dimensiunile de 0,80 x 0,60 x 1 m. Din camera de ardere s-a scos o cantitate mare de cenușă. Numai câteva cărămizi au fost recuperate în întregime. Pereții camerei de ardere, în grosime actuală de cca 20 cm, realizați cel mai probabil din chirpic crud, nu s-au păstrat. Dimensiunile actuale ale acesteia sunt de 2,40 x 2,48 m. Din camera de ardere și imediata apropiere au fost recuperate mai multe fragmente de căni, oale și castroane, cu deosebire buzele de oale. Pasta ceramică, în general are multe ingrediente în compoziție. Este o pastă semifină, caolinoasă, de culoare bej deschis, cărămizie cu nisip fin, cărămizie cu o angobă roșiatică la exterior. Cuptorul se datează, preliminar, prin analogie dar ținând cont și de poziția cu totul deosebită a acestuia, la sf. sec. V și în secolul al VI-lea. Descoperirea are o importanță deosebită. Este primul cuptor ceramic cunoscut la Carsium și demonstrează că aici funcționa un centru de producție. Nu este exclus ca pe această suprafață să mai fie încă alte cuptoare. Cercetările viitoare vor arăta acest lucru.

Materialele descoperite în săpătură sunt variate și bogate. Predomină fragmentele de amfore (mănuși, guri, funduri) de forme diferite și compoziție pastă variată. Sunt și exemplare timpurii dar și din perioada romano-bizantină, care au ajuns în fața porții din cauza deselor intervenții de la sfârșitul antichității, din evul mediu sau din epoca modernă. Un loc important îl ocupă fragmentele de ceramică de bucătărie și pentru servitul mesei. Între descoperirile ceramice se remarcă ceramica de bună calitate. Sunt fragmente de farfurii, castroane, platouri, discul unui opaiț cu reprezentarea chipului uman etc.

Din ultimul nivel au fost recoltate fragmente ceramice care se pot data în secolele XVIII-XIX. Reprezintă diverse vase (oale, castroane, farfurii, căni, ulcioare) din pastă semifină nisipoasă, cu smalt colorat diferit atât la exterior cât și interior. Între descoperiri se remarcă o bombardă din fontă.

Campania anului 2018 a demonstrat faptul că aici, Carsium a fost un centru de producție ceramică dar și unul important de schimb.

Bibliografie:

- Gh. Cantacuzino, *Cercetări arheologice la fortificațiile de la Hârșova*, BCMI,3, 1992, p. 58-67;
- Mihai Irimia, *Cuptoarele romano-bizantine de ars ceramică de la Oltina (Jud. Constanța)*, Pontice, 1968, p. 379-408;
- Dan Elefterescu, *Opaițe plastice descoperite la Durostorum-Ostrov (Ferma 4)*, Peuce, SN, XV, 2017, p. 79-116;
- Constantin Nicolae, *Câteva opaițe descoperite la Carsium*, Pontica, XXVII, 1994, p. 199-207;
- Constantin Nicolae, *Descoperiri de epocă romană și bizantină la Carsium*, Pontica, XXVIII-XXIX, 1995-1996, p. 135-160;
- Constantin Nicolae, *Stadiul cercetării arheologice la Hârșova. Contribuții la harta arheologică a localității*, Pontica, XLIII, 2010, p. 221-249
- Constantin Nicolae, *Incinta cetății medievale de la Hârșova. Descoperiri noi*, Pontica, XLVII, 2014, p. 375-402;
- Constantin Nicolae, *Noi date despre fortificația otomană de la Hârșova, vol. Dobrogea coordonate istorice și arheologice*, Tulcea 2016, p. 49-84;
- Constantin Nicolae, *Carsium, un avanpost la frontiera romană a Dunării de Jos. Stadiul cercetărilor*, în volum Mariana Păvăloiu, *Ghiorghe Papuc LXX om al cetății*, Constanța, 2016, p. 83-102;
- Constantin Nicolae, *Șantierul arheologic Hârșova-cetate, sectorul „incinte vest”. Campaniile 2000-2007 (Hârșova-cetate Archaeological Site, „incinte vest” Sector. 2000-2007 Pontica 48-49, 2015-2016, p. 281-304,*
- Crișan Mușețeanu, *Ateliere ceramice romane de la Durostorum*, București, 2003;
- Ioan C. Opriș, *Ceramica romană târzie și paleobizantină de la Capidava în contextul descoperirilor de la Dunărea de Jos (sec. IV-VI)*, București, 2003;

Florin Topoleanu, *Ceramica romană și romano-bizantină de la Halmyris* (sec. I-VII d. Chr.), București, 2000;

Dorel Paraschiv, *Amfore romane și romano-bizantine în zona Dunării de Jos (sec. I-VII p. Chr.)*, Iași, 2006.

29. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]

Punct: Cetate

Cod LMI: TL-I-s-A-05804; TL-I-s-A-05804.01; TL-I-s-A-05804.02; TL-I-s-A-05804.03; TL-I-s-A-05804.04;

Cod RAN: 159696.05

Colectiv: dr. Florin George Topoleanu - responsabil științific - Șantierul Arheologic Isaccea, Noviodunum, dr. Aurel-Daniel Stănică, dr. Marian Mocanu, dr. Florin Ciulavu, drd. Mihaela Bleoancă, dr. Valentin Panait, Liliana Marcu (ICEM Tulcea), dr. Marius Streinu, dr. Adrian Nicolae Ionescu (INP), Georgiana Dinu (INP, masterand FIB), dr. Aurel Vilcu, dr. Gabriel Vasile (IAB), drd. Cristian Trifanov, dr. Marian Mierlă (INCDDD Tulcea), Daniela Stănică, voluntari (Asociația Pro Noviodunum), Adrian Drăgan (S.C. Aero Delta Support S.R.L. Sarinasuf).

Cercetările arheologice desfășurate începând cu anul 1953, urmate de o serie de sondaje în anii 1964, 1967, 1970, 1971 și reluate în 1995 în cadrul unui proiect de cercetare arheologică sistematică, au evidențiat pe un promontoriu de pe malul drept al Dunării la cca. 3 km de centrul orașului Isaccea, un important centru cu caracter urban din secolele X-XIV, elemente de fortificație aparținând orașului antic Noviodunum, viețuirea și necropolele din sec. XI-XIII din așezarea civilă, complexe meșteșugărești, necropolă plană și cripte din sec. IV-VI, precum și vestigii aparținând epocilor getică și elenistică, completate de informații datorate intervențiilor de salvare sau descoperirilor întâmplătoare.

Campania de săpături s-a derulat în perioada 20 august - 30 septembrie și a avut în vedere următoarele obiective: cercetări în perimetrul fortificației romane târzii și medio-bizantine (Turnul de Colț - Intramuros, Turnul de Colț - Curtina 1, Curtina 2); Așezarea civilă Est; conservarea primară a monumentelor descoperite; manifestări

de popularizare; Necropolă-Livadă.

Cercetările arheologice sistematice din 2018 au fost finanțate de Ministerul Culturii și Identității Naționale, ICEM Tulcea, INP și Asociația Pro Noviodunum.

Turnul de Colț - Intramuros

Aurel-Daniel Stănică, Marian Mocanu, Gabriel Vasile, Daniela Stănică, Liliana Marcu

Cercetările din campania 2018, au continuat la nord de Turnul de Colț, în intramuros, secțiunile TC 5 și TC 1, unde nivelurile medio-bizantine au făcut obiectul noilor investigații arheologice.

În prima etapă a fost îndreptat profilul de vest și de nord. Spre nord, au fost surprinse două morminte de înhumăție, după cum urmează:

M1/2018 - s-a conturat la adâncimea de 0,57 m. Mormânt de înhumăție, depus în decubit dorsal, orientat NNV-SSE (cu o mare abatere de la axa E-V), cu mâna dreaptă pe claviculă și mâna stângă pe piept. Craniul este mărginit cu două pietre, la fel și partea stângă a bazinului. În groapa mormântului, care a fost destul de greu de delimitat, au fost surprinse oase umane, de la morminte deranjate. Astfel, în dreptul claviculei, brațului stâng, coxalului și femurului stâng, au apărut fragmente de calotă craniană, coxal și femur. Bazinul depus pe o piatră. Fără inventar.

M2/2018 - Mormânt de înhumăție, depus în decubit dorsal, orientat V-E, cu mâinile depuse pe abdomen. Scheletul a fost suprapus de M1 în zona picioarelor. Fără inventar.

Prin înlăturarea martorilor în anul 2008 s-a creat o suprafață, care prezenta o diferență de nivel datorată etapelor în care s-a realizat cercetarea. În prima etapă cercetarea s-a concentrat pe fostelele secțiuni TC 5 și TC 1.

În TC 5, c. 7, complexul de locuire, care cuprindea un cuptor din pietre legate cu lut, ce avea în interior un pat de fragmente ceramice și o vatră de suprafață, au fost secționate. Cele două instalații de încălzit/gătit aparțin unui complex de locuire, afectat pe latura sa nordică

În TC 1, c. 6, la -0,80 m, a fost decoperită o „amenajare” din mortar roz cu multe pietricele în compoziție, orientată aproximativ N-S, cu o lățime de 0,20 m și o grosime la baza de maxim 0,08 m, care se evazează aproximativ 0,40 m și face o „buclă” spre V, înaintează spre N unde are la capăt o grosime de 0,70 m; lungimea totală fiind de 2,40 m. În parte interioară, spre profilul de V, există o

zonă de arsură, întreruptă de o amenajare cu pământ galben. Din această zonă au fost scoase la iveală mai multe fragmente ceramice, toate de epocă romano-bizantină (secolele V-VI p. Chr.). Amenajarea a fost secționată pe axa E-V. A fost înlăturată podeaua locuinței de sec. XIII, care suprapune structura de mortar.

În caroul 8, din TC 5 și TC 1, se conturază o posibilă locuință semiîngropată, iar spre E a fost identificat un complex menajer.

În TC 5 – TC 1, la limita dintre carourile 6-7, în a fost cercetată în campaniile anterioare un cuptor din pietre legate cu lut și o vatră de suprafață. Instalațiile aparțineau unui complex de locuire, dezafectat în secolul al XIII-lea.

Orizontul de înmormântări de perioadă medio-bizantină, despre care precizam cu titlu de ipoteză, că reprezintă o extinderea spre N a necropolei localizate în zona așezării civile, se extinde la nord de suprafața cercetată. Totodată, grupul de morminte surprins în zona intramurană a Turnului de Colț, marchează sfârșitul locuirii în zona sud-estică a platoului cetății, optăm în continuare pentru o atribuire mai largă în secolele XIII-XIV.

Curtina 1 - Turnul de Colț

Aurel-Daniel Stănică, Marian Mocanu,

În campania din 2018, am continuat săpăturile începute în anul 2017, și anume demontarea matorului creat între două puncte de lucru: Turnul de Colț și Curtina C1. S-a dorit deschiderea unei suprafețe cât mai extinse, pentru o înregistrare a contextelor și a structurilor de locuire medio-bizantine și medievale, dar și pentru a înțelege raportul dintre refacerea zidului de perioadă romană la finalul sec. XIII sau primele decenii ale sec. XIV și nivelurile de locuire extramurane.

Martorul, coboară în pantă accentuată de la nord (incinta) la sud. Suprafața cercetată are o lungime de 8,50 m, lățimea de circa 5,00 m. Săpătura s-a desfășurat într-un strat reprezentând nivelul de dărâmătură aferent zidului de incintă de perioadă medievală, până la

-2,00 m). În acest strat au fost descoperite materiale ceramice amestecate (atât romane cât și medio-bizantine, care predomină), monede din bronz (sec. XIII), două inele din bronz și fragmente de la diferite obiecte din fier. Pietrele și bucățile de mortar, indică o demantelare a fragmentului de zid,

care plombează o structură anterioară (zidul de perioadă romano-bizantină). În lipsa unor argumente convingătoare legate de momentul refacerii zidului de incintă, optăm pentru o datare mai largă cuprinsă între sfârșitul secolului XIII (în timpul hanului Nogai) - începutul secolului XIV.

Segmente ale incintei de perioadă romano-bizantină, au fost refăcute și reutilizate în această perioadă. Fragmente de zid, sunt identificate în zona Turnului Mare și Turnul de Colț, indicând refacerea unor structuri aparținând epocilor anterioare (Curtina 1), fie ziduri care suprapun și plombează (cazul Turnul Mare) sau elemente de fortificație aparținând unui turn (Turnul de Colț).

Curtina 2

Aurel-Daniel STĂNICĂ

În campania din anul 2010, a fost deschisa o noua secțiune (8 x 3 m), prin extinderea ultimei secțiuni, la V de Turnul A - TA 4, abordând segmentul de curtină cuprins între TA și TM. Anul acesta am continuat cercetarea, prin înlăturarea stratului de pământ depus, dorind să desființăm matorul creat între cele două puncte de lucru (Turnul Mare și Turnul A). Stratul de pământ, gros de 1 m este rezultatul campaniilor anterioare. Pentru a face observații asupra zidului de incintă – curtină - și a structurilor de val și șanț aparținând castrului, este necesar un efort considerabil, în prima fază de a îndepărta pământul rezultat din cercetările anterioare și depozitat aici.

Așezare civilă Est

Marius Streinu, Adrian Nicolae Ionescu, Georgiana Dinu

În cadrul campaniei din anul 2017, am întreprins o cercetare arheologică de teren nonintruzivă, a unei suprafețe de 3200 m² situată în afara zidurilor cetății. Suprafața *extramuros* în cauză, se află în partea de E a orașului antic, la aproximativ 20 m de zidul estic de incintă. Cu această ocazie au fost trasate un număr de 32 de carouri cu dimensiunile de 10 x 10 m, fiind înregistrat materialul arheologic prezent la suprafața solului (vezi raport 2018). În urma cercetării de teren a fost identificată cel puțin o zonă (□5), care ar putea indica existența unui edificiu, datorită unei aglomerări de mortar alb, cu tentă rozalie, prezența materialelor de construcție (tegulae), a pietrelor și o concentrare de fragmente ceramic. Pe de altă parte diversitatea materialului ceramic indică o ocupare constantă a zonei, din epocă romană timpurie (sec. II) până în epocă

modernă și contemporană (sec. XIX-XX).

Rezultatele cercetării arheologice de teren din 2017 deschid perspectiva unei abordări interdisciplinare a unui nou sector.

Concentrarea de materiale din □5, ne-a determinat să o cercetăm arheologic în Campania 2018.

La momentul începerii cercetării pe suprafața în cauză erau cultivate porumb și soia. Așadar, prima activitate s-a materializat prin îndepărtarea culturii de porumb și soia de pe întreaga suprafață, iar mai apoi a stratului arabil care variază între 15 și 21 cm.

Pentru înregistrarea depunerilor arheologice și a complexelor descoperite s-a ales metoda unităților stratigrafice.

Suprafața fiind prea mare pentru un timp atât de scurt, numărul muncitorilor redus și realizând că atât US1 cât și următoarea unitate stratigrafică reprezintă straturi de nivelare modernă, am luat hotărârea de a reduce suprafața cercetată la jumătate până în momentul în care vom ajunge pe un nivel arheologic. Așadar, ne-am adâncit în jumătatea de vest a □5.

US2 se întinde pe întreaga jumătate de vest a □5, are culoare gri deschisă, duritate ridicată, devenind prăfos după săpătură. Conține fragmente de mortar, ceramică, cărămidă și pietricele. Stratul variază între 13 și 44 cm.

US3 a apărut în sudul jumătății de vest a □5. Se caracterizează prin culoarea brun-gălbui, de o consistență dură, cu pigmenți de cărămidă. În această unitate stratigrafică a fost găsită o monedă și o plăcuță din bronz. Grosimea stratului variază între 12 și 61 cm.

US4 a fost identificată în nordul Jumătății de vest a □5. Aceasta se caracterizează prin culoarea brună a solului, a numeroșilor pigmenți de material de cărămidă și de mortar. US4 reprezintă umplutura gropii unui mormânt denumit M01. Adâncimea gropii M01 variază, de la nivelul la care a fost identificată, de la 3 cm în partea de est, la 22 cm în cea de vest.

US5 se situează la nord de US3. Culoarea solului este brun închis, friabil. Grosimea stratului variază între 3 și 14 cm.

US6 se află la nord de US5. Culoarea solului este brun închis, conținând pietricele, rari pigmenți de mortar și material tegular. Această unitate stratigrafică nu a fost epuizată.

US7 se află la nord de US6 și este tăiat de US4. Culoarea solului este brun închis, friabil. Grosimea stratului măsoară 13 cm. În acest nivel

au fost găsite obiecte moderne cum sunt, cutii de conserve, o călimară de cerneală, folie de plastic, piese din fier aparținând mașinilor agricole etc.

US8 reprezintă o aglomerare de pietre, rare fragmente de cărămidă și mortar. Această aglomerare a apărut sub US5. Unitatea stratigrafică în cauză nu a fost epuizată.

US9 apare sub US3 și US5, fiind delimitat la nord de US13, la nord-vest de US12, sud de US14, 13 și 11, iar la vest de US10 și 13, în timp ce la est se continuă în jumătatea de Est, necercetată. Această unitate stratigrafică nu a fost epuizată. Caracteristicile observate par să indice un edificiu, dar aceasta este numai o ipoteză de lucru.

US10 reprezintă, la fel ca US8, o aglomerare de pietre, fragmente de cărămidă, fragmente ceramice și fragmente de oase. US10 a apărut sub US5 și este mărginită la N, S și V de US13, în timp ce la est de US9. Nici această unitate stratigrafică nu a fost epuizată.

US11 reprezintă un șir de patru pietre orientat nord-sud care se continuă în profilul sudic al jumătății de Vest. US11 a fost suprapus de US3, fiind delimitat la nord de US9, la est de US14 și la vest de US13.

US12 este reprezentat de un nivel de pietriș și mortar mărunț care taie US9 în partea de nord-est. Aceasta se continuă în partea de est a □5, încă necercetată.

US13 a apărut sub US3 și US5. Solul are o culoare gri cenușiu cu o consistență friabilă. US13 este secționată de US10 și US9. Această suprafață nu a fost încă cercetată.

US14 se găsește în sudul suprafeței cercetate, reprezentând o zonă cu mortar, fiind mărginită de US11 la vest și US9 la nord. Această suprafață nu a fost încă cercetată.

US15 se află în estul US6 și reprezintă umplutura gropii unui mormânt denumit M02. Solul are culoarea brună, conținând numeroși pigmenți și mici fragmente de cărămidă, de mortar, dar și fragmente de ceramică. US15 se continuă în jumătatea de est a suprafeței. Această unitate stratigrafică nu a fost încă cercetată.

US16 se află în estul US6 și reprezintă umplutura gropii unui mormânt denumit M03. Solul are culoarea brună, conținând numeroși pigmenți și mici fragmente de cărămidă, de mortar, dar și fragmente ceramice de dimensiuni mari. US16 se continuă în jumătatea de est a suprafeței. US16 nu a fost încă cercetat.

US17 reprezintă partea de est a bazei US4. Stratul are culoarea roșu-cărămiziu datorită

cărămizii pisate din care este compus. US17 nu a fost încă cercetat.

US18 reprezintă partea de vest a bazei US4. Stratul are culoarea brun-negricesc și conține pigmenți de cărbune. US18 nu a fost încă cercetat.

M01 – depus în decubit dorsal, orientat vest-est, antebrațul drept flexat din cot și adus spre umeri, lipsesc oasele mâinii stângi și tibia piciorului drept. Grupaj de patru pietre în zona craniului și partea stângă a scheletului piatră pe cant. Fără inventar.

Au mai fost surprinse gropile a două morminte de înhumatie (M02 și M03), care vor fi cercetate în campania anului 2019.

Așadar, în urma cercetării de anul acesta putem face următoarele observații, US1, US2, US3, US5, US6 și US7 sunt intervenții moderne caracterizate prin prezența sârmelor, obiecte metalice provenind de la mașinile agricole, obiecte din plastic, textile și varii resturi menajere. Zona extramuros est, unde ne desfășurăm activitatea est eputernic antropizată, datorită intervențiilor realizate în zonă după 1950. Se poate observa cum pământul a fost întins și tasat în anumite zone. Cele trei morminte ne indică prezența unei necropole din perioada medievală, dateare realizată pe baza descoperirilor monetare și ceramice ceea ce indică că aceasta se extinde până la est.

Pentru campania din 2019 ne propunem să continuăm cercetarea sistematică prin degajarea jumătății estice a □5 până când vom ajungem la contextul arheologic identificat în jumătatea de vest a aceluiași carou și totodată a mormintelor (M02 și M03) identificate, dar care nu au putut fi cercetate din cauza timpului prea scurt al campaniei 2018. Pentru a avea o imagine cât mai coerentă a situației din teren și a ne ajuta în procesul de gestionare a cercetării arheologice, ne propunem să efectuăm o cercetare de teren utilizând metodele non-invaive **Georadar** (GPR – ground penetrating radar) și **Tomografia electrică** (ERT – earth resistance tomography) sau **electrometria**. Această investigație, nu a putut fi realizată în anul 2018, din motive obiective.

Batimetrie – Incintă Nord

Aurel-Daniel Stănică, Cristian Trifanov, Marian Mierlă

Punct important și sediul al flotei romane de la Dunărea de Jos, centrul de la Noviodunum a intrat în atenția specialiștilor la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Eroziune accentuată a malului Dunării în dreptul Cetății Noviodunum, a determinat colectivul șantierului arheologic Dinogetia să realizeze o primă cercetare arheologică de salvare în 1953, care a marcat practic, debutul săpăturilor în situl arheologic de la Pontonul Vechi.

Procesul de surpare a malurilor a fost monitorizat an de an (începând cu anul 2001), constatându-se, că sunt afectate o serie de monumente, în perioadele când apele Dunării depășesc cotele de atenție (reper portul Isaccea). Totodată, configurația malului este una în permanentă schimbare, prin depunerea de aluviuni sau înlăturare acestora funcție de cotele fluviului.

Determinarea efectelor schimbării cursului Dunării asupra incintei de nord a cetății, fapt ce presupune o restrângere a ariei locuite, precum și obținerea de date batimetrice, cu scopul de a evidenția aspectul, direcția de dispunere a structurilor submerse, suprafața afectată și identificarea instalațiilor portuare, reprezintă unul din obiectivele stabilite în colectivul de cercetare.

Așa cum precizam mai sus, în perioadele când nivelul Dunării este unul foarte crescut, sunt rupte porțiuni din malul de nord al promonontoriului, dezvelind alte ziduri ce aparțin unor construcții civile sau de cult. De asemenea, scăderea nivelului apelor Dunării în anii cu veri secetoase au determinat apariția unor fragmente aparținând zidului de incintă, la nord de acesta. Este vorba de zidurile fortificației romane târzii. O altă situație ne-a fost semnalată de pescarii din zonă, care vorbesc de existența unor structuri submerse la cca. 80-100 m nord de incinta de perioadă romano-bizantină.

Pentru obținerea de informații privitoare la existența unor structuri aparținând cetății de perioadă romană timpurie și cartografierea reliefului submers s-a folosit un sonar multifascicol.

În urma elaborării modelului digital al zonei de studiu pentru cetatea Noviodunum, se va realiza o harta batimetrică.

Procesul de prelucrare a datelor este unul foarte meticulous cu metodologii de tip „trial and error” iar rezultatele sunt de tip „expert judgement” deoarece în multe cazuri este nevoie ca editorul sa interpreteze datele acolo unde lipsesc valori batimetrice sau sunt erori.

Necropolă - Livadă

Aurel-Daniel Stănică, Florin Ciulavu, Mihaela Bleoancă

Colectivul de cercetare al Șantierului Arheologic Cetatea Noviodunum a realizat

Începând cu anul 2009, cercetări arheologice de teren în teritoriul orașului Isaccea, pentru a identifica și carta așezările și necropolele atribuite diferitelor perioade istorice.

Cercetarea arheologică de teren, a constituit unul din obiectivele prioritare în cadrul proiectului Noviodunum 2000 (2020), fiind identificate un număr mare de situri, care acoperă întreg palierul cropologic de la neolitic la epocă modernă și contemporană.

În raportul pentru campania anului 2017, făceam unele precizări privind complexul pomicol situat la sud, sud-est de cetate și administrat S.C. Fruvinis S.A. Isaccea, a îngrădit o suprafață de aproximativ 500 hectare, făcând imposibil accesul în anumite perimetre. Cu acceptul conducerii societății, am reluat cercetarea de teren a parcelelor din plantația pomicolă unde se realizează defrișarea. Această activitate, în afară de tăiatul copacilor, constă și în scoaterea rădăcinilor.

Pe drumul de exploatare ce mărginește T47, Ps588 la vest și T47, Ps586 la est, au fost observate urmele unui posibil mormant de incinerare și unul de înhumare, la actualul nivel de calcare. Drumul prezintă o pantă accentuată pe axa nord-sud, fiind utilizat de utilajele fermei din vecinătate. Partea stângă a drumului (pe sensul de urcare), este puternic erodată datorită scurgerii apelor pluviale.

Din aceste motive cele două complexe arheologice au fost puternic afectate de-a lungul timpului, fiind „scurse” o parte din oase, în cazul celui de înhumare, și resturile cinerare, în cazul celui de incinerare.

Mormânt de incinerare

La nivelul actual de călcare au fost observate fragmente de oase umane împrăștiate (resturi cinerare), într-o zonă în care au erau vizibile țigle romane întregi și fragmentare așezate în cant. După documentarea și colectarea materialelor de la suprafața solului, a fost practică o casetă cu dimensiunile de 1 x 1,5 m, cu scopul de a recupera posibilele informații arheologice oferite de acest complex. În timpul cercetării nu au fost descoperite materiale osteologice sau obiecte de inventar funerar, ci doar țiglele romane, care au fost surprinse până la adâncimea de 0,80 m, pe o lățime de aproximativ 0,60 m, care, foarte probabil, reprezintă una din marginile mormântului, fiind totodată singura latură păstrată.

Mormânt de înhumare

În proximitatea mormântului de incinerare au fost observate la nivelul actual de călcare, pe profilul șanțului „săpat” în timp de apele pluviale, oase umane care provin de la femurul unui individ. Zona a fost curățată cu scopul de a contura groapa mormântului, însă acest lucru nu a fost posibil din cauza solului, care a fost puternic tasat de utilizările agricole. După delimitarea mormântului, orientat SV-NE, am început cercetarea acestuia. A fost identificat un schelet așezat în decubit dorsal, cu picioarele întinse și mâna dreaptă pe lângă corp, nefiind găsite oase din mâna stângă. De asemenea, craniul individului lisește, fiind probabil distrus de utilajele care utilizează acest drum. Un fragment din cutia craniană (neurocraniu) a fost descoperit lângă genunchiul piciorului stâng, însă nu deținem date antropologice pentru a putea preciza dacă aparținea aceluiași individ. Lângă acest schelet și în proximitatea lui nu au fost descoperite obiecte de inventar funerar.

Acțiunea de identificare și cartare a siturilor din hinterlandul Cetății Noviodunum, a continuat și în anul 2018, fiind înregistrate date în două din zonele cercetate. Toate informațiile culese în ultimii ani, au fost integrate într-un program GIS.

Manifestări de popularizare

Aurel-Daniel Stănică, Daniela Stănică, voluntari (Asociația Pro Noviodunum), Asociația Culturală ”Tomis” Constanța

Duminică, 12 august 2018, s-a desfășurat cea de-a **doua ediție** a evenimentului cultural „Picnic la Cetate”. Activitatea a fost organizată de Institutul de Cercetări Eco-Muzeale ”Gavrilă Simion” Tulcea, în parteneriat cu Primăria orașului Isaccea, Asociația Pro Noviodunum și Asociația Culturală ”Tomis” Constanța.

„Picnic la Cetatea Noviodunum” reprezintă o abordare alternativă și neconvențională de promovare a patrimoniului cultural local dobrogean, contribuind totodată la îmbunătățirea accesului și a participării comunității locale la cunoașterea patrimoniului arheologic.

Programul evenimentului a cuprins activități nonformale și interactive, demonstrații de reconstituire istorică realizate de Asociația Culturală ”Tomis”, precum și prezentarea unei ambarcațiuni romane (liburnă) la Noviodunum, sediul Classis Flavia Moesia, de către o echipă a Universității ”Friedrich-Alexander” din Erlangen-

Nürnberg, condusă de prof. univ dr. Boris Dreyer, implicată în proiectul "Reconstrucția și testarea unei nave romane (descoperită în Oberstimm) din regiunea Dunării, cu ocazia celei de-a 275-a aniversări a Universității "Friedrich-Alexander" din Erlangen-Nürnberg. De asemenea, organizatorii au pregătit un program artistic susținut de Ansamblul Dunăreanca, Ansamblul Folcloric Egreta și soliști locali.

Activitatea noastră are ca obiectiv să revitalizeze spiritul cultural al orașului prin *programul*, decorul și activitățile sale. Acțiunea este un "call-to-action" către publicul local de folosi spațiul verde din incinta antice cetăți la potențialul său maxim.

Mulțumim celor care au fost prezenți la această activitate și au petrecut o duminică liniștită la Cetatea Noviodunum, care a avut ca scop dezvoltarea conexiunii și întărirea legăturii între colectivul de cercetare al Șantierului arheologic Cetatea Noviodunum, comunitate și autoritățile locale.

Peste 800 de persoane din Isaccea, Tulcea, Constanța, Galați, București, Iași au fost oaspeții noștri.

Raport preliminar asupra materialului scheletic medio-bizantin descoperit în 2018 la Isaccea - Noviodunum în punctele Turnul de Colț și Așezare Civilă Est

Gabriel Vasile

Material și metode

Au fost analizate resturile scheletice a trei indivizi descoperiți la Isaccea-Noviodunum: unul situat extramuros, în sectorul *Așezare Civilă Est* și doi, intramuros, proveniți din punctul *Turnul de Colț*. Cele trei complexe funerare mai conțin și resturi osteologice ce provin de la alți indivizi, care au fost deranjate de acestea sau care au fost antrenate postmortem în conținutul gropilor.

Au fost evaluate starea de reprezentare²⁴ și cea de conservare²⁵ a scheletelor.

Sexul a fost determinat doar în cadrul indivizilor adulți, pe baza caracteristicilor discriminante întâlnite la nivelul bazinului și craniului, urmând recomandările din cadrul simpozionului *Workshop of European anthropologists*²⁶.

Vârsta la deces în cazul subadulților a fost estimată cu ajutorul unor ecuații de regresie²⁷, fundamentate pe lungimile maxime ale diafizelor oaselor lungi. Atunci când au lipsit elementele determinării specifice a vârstei, acest parametru a fost apreciat prin comparație dimensională cu alte schelete cu vârste cunoscute.

Statura scheletică a fost calculată cu ajutorul unor ecuații de regresie²⁸, bazate pe dimensiunile maxime ale oaselor lungi.

În cadrul indivizilor adulți am utilizat mai multe metode de estimare a vârstei la deces. Acestea au la bază valorile medii corespunzătoare morfologiilor consecutive fenomenelor degenerative de la nivelul simfizelor pubiene²⁹, suprafețelor auriculare ale oaselor coxale³⁰, sau aspectului capătului sternal și tuberculului primei perechi de coaste³¹. La acestea se adaugă și observarea gradului de obliterare a suturilor craniene, în aspect exocranial³².

De asemenea, câteva lucrări din literatura de specialitate, au fost utilizate în vederea înregistrării unor caractere epigenetice, craniene și postcraniene³³, precum și la observarea unei game variate de aspecte patologice, osoase și dentare³⁴.

Rezultate

Individ 1: Isaccea-Noviodunum, 2018, Sector *Așezare Civilă Est*, □ 5, M01, 08.09.2018. Stare de reprezentare: schelet aproximativ complet.

Stare de conservare: foarte bună (grad 0).

Inventar scheletic: craniu cu lipsuri la nivelul segmentului bazal și în perimetrul feței; spărturi postmortem ale omoplaților, ulnelor și coastelor; lipsuri în special în zona scheletului mâinilor și picioarelor.

Determinare sex: masculin (coxale, craniu).

Estimare vârstă la deces: 23,4-32,0 ani, adult tânăr (simfize pubiene, suprafețe auriculare, prima pereche de coaste, suturi craniene).

Statură scheletică: 165,09 cm, mijlocie (humerus drept).

Caractere epigenetice: foramen supraorbital stâng, șanț supraorbital drept, absență foramen zigomatico-facial stâng, foramene parietale, foramene mastoidale, fațete articulare acromiale.

²⁷ Facchini, Veschi 2004: 93.

²⁸ Pearson 1899 *apud* Rösing 1988: 597.

²⁹ Brooks, Suchey 1990.

³⁰ Lovejoy *et alii* 1985.

³¹ DiGangi *et alii* 2009.

³² Meindl, Lovejoy 1985: 63; Buikstra, Ubelaker 1994: 32-36.

³³ Mann, Hunt, Lozanoff 2016.

³⁴ Ortner 2003.

²⁴ Buikstra, Ubelaker 1994: 7.

²⁵ Brickley, McKinley 2004: 15-17.

²⁶ Ferembach, Schwidetsky, Stloukal 1980: 517-527.

Patologie: *cribra cranii* (parietal stâng și occipital), carie dentară (M¹ drept, mezial), pierderi dentare antemortem (M¹-M² stângi), abces dentar (M¹-M² drepti), traumatism (extremitate laterală claviculă stângă), osteoartroză (L₅-S₁ dreapta).

Pe lângă aceste resturi osteologice, au mai fost identificate fragmente ce provin de la doi indivizi:

- unul reprezentat printr-o jumătate proximală diafizară humerală stângă, care prin comparație dimensională aparține unui copil din clasa *infans II*;

- un altul, din care se păstrează un fragment din scuama occipitală, care după morfologia suturilor lambdoide (deschise), aparține unui subiect din categoria de vârstă adult tânăr.

Individ 2: Isaccea-Noviodunum, 2018, *Turnul de Colț*, intramuros, TC1-TC5, □8, M1

Stare de reprezentare: schelet aproximativ complet.

Stare de conservare: foarte bună (grad 1).

Inventar scheletic: craniu cu lipsuri la nivelul sectorului bazal și oaselor feței; spărturi recente ale claviculelor, omoplaților, radiusurilor, ulnelor și coastelor; lipsuri la nivelul coloanei vertebrale cervicale, tibiilor, peroneelor și oaselor de la mâini și picioare.

Determinare sex: masculin (coxale, craniu).

Estimare vârstă la deces: 31,1-39,4 ani, adult matur (suprafețe auriculare, prima pereche de coaste, suturi craniene).

Statură scheletică: 171,26 cm, mare (femur drept).

Caractere epigenetice: os wormian apical, osicul lambdoid stâng, două foramene zigomatico-faciale drepte, fațete sacrale accesorii stângi.

Patologie: carii dentare (P¹ stâng – rest radicular, M³ drept, distal), pierderi dentare antemortem (P²-M³ stângi, I², P²-M² drepti, P₁, M₁-M₂ bilateral, M₃ stâng), osteoartroză (osteofite pe T₅-T₁₂ și L₁-L₅), hernie discală (noduli Schmorl pe T₂, T₄, T₇-T₁₂), periostită (jumătățile diafizare inferioare femurale, diafizele tibiale și peroneale).

Complexul funerar a deranjat alte două morminte:

- unul slab reprezentat, foarte bine conservat (grad 0) care prezintă fragmente din scuame, șase fragmente costale și unul din diafiza tibială dreaptă. Prin comparație dimensională, individul aparține clasei de vârstă copil, probabil la granița dintre *infans I* și *infans II* (cca. 7 ani). Pe plafonul orbitelor, au fost identificate manifestări bilaterale,

bine exprimate, ale *cribrei orbitalia*.

- un alt individ, parțial reprezentat, cu craniu din care s-au păstrat fragmente din scuame și mandibula și schelet postcranian cu lipsuri și distrugerii variabile în toate sectoarele. Vârsta la deces a fost estimată la 66,79 luni (copil, *infans I*), pe baza diafizei humerale stângi. Pe plafonul orbitei drepte, au fost observate ușoare expresii ale *cribrei orbitalia*.

Resturi osteologice de la alți doi indivizi, au fost antrenate în conținutul mormântului, astfel:

- un peroneu stâng, fără extremitatea distală, ce aparține unui adult;

- treimea proximală diafizară femurală stângă, atribuită, prin comparație dimensională, unui copil (*infant*, 0-3 ani).

Individ 3: Isaccea-Noviodunum, 2018, *Turnul de Colț*, intramuros, TC1-TC5, □8, M2

Stare de reprezentare: schelet aproximativ complet.

Stare de conservare: mediocră (grad 2).

Inventar scheletic: craniu cu ușoare distrugerii și cu lipsuri la nivelul feței; postcranian se remarcă lipsa sectorului lombar și a câtorva perechi de coaste, precum și spărturi recente ale claviculelor, omoplaților, humerusului, ulnei și femurului stâng. Lipsește o parte însemnată a oaselor de la mâini și picioare.

Determinare sex: feminin (coxale, craniu).

Estimare vârstă la deces: 50,2-54,5 ani, adult bătrân (suprafețe auriculare, prima pereche de coaste, suturi craniene).

Statură scheletică: 152,14 cm, submijlocie (tibia dreaptă).

Caractere epigenetice: șanțuri frontale (pe dreapta), absență foramen zigomatico-facial drept, canale hipoglosale divizate, exostoze la fosele trohanterice, sulcus preauricular drept, fațetă sacrală accesorie dreaptă.

Patologie: pseudopalagiocefalie, pierderi dentare antemortem (P₁, M₁-M₃ bilateral), osteoartroză (suprafețe poroase și neregulate extremități claviculare, alterări bilaterale tuberozități radiale și trohantere mari femurale, osteofite și porozități pe două corpuri cervicale), periostită (jumătăți diafizare inferioare tibiale și peroneale).

Printre resturile acestuia au mai fost identificate fragmente osteologice ce provin de la alți cinci indivizi, după cum urmează:

- în profilul de nord, posibil dintr-o groapă, au fost recuperate o diafiză tibială stângă, cu lipsuri în extremitatea distală și o diafiză peroneală, de pe aceeași parte. Pe baza acesteia din urmă, vârsta la

deces a fost estimată la 66,6 luni (copil, *infans I*);

- cinci vertebre cervicale ce provin de la un individ adult;
- o vertebră toracală de la un subadult;
- o diafiză humerală dreaptă ce aparține unui copil din categoria *infant*, cu o vârstă la deces estimată la 6,83 luni;
- o diafiză ulnară dreaptă, fără extremitatea distală, care prin comparație dimensională aparține unui copil din clasa *infant* (0-3 ani).

Bibliografie:

Brickley, M., McKinley, J.I. (eds.), 2004, *Guidelines to the standards for recording human remains*, IFA Paper, No. 7, British Association for Biological Anthropology and Osteoarchaeology, Southampton, 62 p.

Brooks, S., Suchey, J.M., 1990, *Skeletal age determination based on the os pubis: a comparison of the Acsádi-Nemeskéri and Suchey-Brooks methods*, Human Evolution, 5 (3), p. 227-238.

Buikstra, J.E., Ubelaker, D.H. (eds.), 1994, *Standards for data collection from human skeletal remains*, Arkansas Archaeological Survey Research, Series No. 44, Fayetteville, Arkansas, 272 p.

DiGangi, E.A., Bethard, J.D., Kimmerle, E.H., Konigsberg, L.W., 2009, *A new method for estimating age-at-death from the first rib*, American Journal of Physical Anthropology, 138 (2), p. 164-176.

Facchini, F., Veschi, S., 2004, *Age determination on long bones in a skeletal subadults sample (b-12 years)*, Collegium Antropologicum, 28 (1), p. 89-98.

Ferembach, D., Schwidetsky, I., Stloukal, M., 1980, *Recommendations for age and sex diagnoses of skeletons*, Workshop of European Anthropologists, Journal of Human Evolution, 9 (7), p. 517-549.

Lovejoy, C.O., Meindl, R.S., Pryzbeck, T.R., Mensforth, R.P., 1985, *Chronological metamorphosis of the auricular surface of the ilium: a new method for the determination of adult skeletal age at death*, American Journal of Physical Anthropology, 68 (1), p. 15-28.

Mann, R.W., Hunt, D.R., Lozanoff, S., 2016, *Photographic regional atlas of non-metric traits and anatomical variants in the human skeleton*, Charles C. Thomas Publisher, Ltd., Springfield, Illinois, U.S.A., 719 p.

Meindl, R.S., Lovejoy, C.O., 1985, *Ectocranial suture closure: a revised method for the determination of skeletal age at death based on the lateral-anterior sutures*, American Journal of Physical Anthropology, 68 (1), p. 57-66.

Ortner, D.J., 2003, *Identification of pathological conditions in human skeletal remains*, 2nd ed., Academic Press, San Diego, 645 p.

Rösing, F.W., 1988, *Körperhöhenrekonstruktion aus skelettmaßen*, în: Knußmann, R., Schwidetzky, I., Jürgens, H.W., Zieglmayer, G. (eds.), Anthropologie, Handbuch der vergleichenden Biologie des Menschen, zugleich 4. Auflage der Lehrbuchs der Anthropologie, begründet von Rudolf Martin, Sonderdruck, B and I / 1: Wesen und Methoden der Anthropologie, Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, p. 586-599.

30. Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași

Punct: Balta Popii

Cod RAN: 98710.01

Autorizație nr: 94/2018

Colectiv: dr. Felix-Adrian Tencariu - responsabil științific (Univ. „Al. I. Cuza” Iași, Departamentul de Cercetare Interdisciplinară – Domeniul Științe, Platforma Arheoinvest), dr. Diana-Măriuca Vornicu - responsabil adjunct (Institutul de Arheologie, Academia Română, filiala Iași), dr. Andrei Asăndulesei (Univ. „Al. I. Cuza” Iași, Departamentul de Cercetare Interdisciplinară – Domeniul Științe, Platforma Arheoinvest), dr. George Bodi (Institutul de Arheologie, Academia Română, filiala Iași), drd. Yevhenii Sliessariiev (Universitatea „Kyiv Boris Grinchenko”, Kiev), dr. Radu Pârâu (Departamentul de Geografie, Academia Română, filiala Iași), dr. Mihaela Danu, drd. Balaur Radu-Ștefan, drd. Casandra Brașoveanu (Univ. „Al. I. Cuza” Iași), Daniel Gheorghieș, Cristin Groapă (studenți - Univ. de Stat Moldova, Chișinău)

Perioada de desfășurare a campaniei de cercetare: 3 - 30 septembrie 2018

Situl de la Isaiia – *Balta Popii* se află, din punct de vedere geografic, în partea nordică a Podișului Bârladului, în sectorul mijlociu al culoarului Prutului, acolo unde Prutul și Jijia, curgând paralel, formează împreună o albie majoră

de cca 4-5 km. Punctul arheologic este localizat la baza unei pante line cu expunere nord-estică a Dealului Zamotic (fig. 1). Situl este unul pluristratificat³⁵, cel mai consistent strat arheologic fiind cel din Eneoliticul timpuriu (cultura Precucuteni) reprezentat aici de o așezare din care au fost cercetate, până în prezent, mai multe locuințe și gropi menajere³⁶. De asemenea, au fost investigate, de-a lungul anilor (1996-2017) diverse complexe arheologice și din epoca neolitică (cultura ceramicii liniare), epoca bronzului, perioada Hallstattiană, secolele II-IV e.n. și perioada modernă.

Săpăturile arheologice sistematice din anul 2018 (fig. 2) au fost concentrate pe îndeplinirea a două mari obiective.

Primul obiectiv al săpăturilor din acest an a fost definit prin cercetarea *household*-ului locuinței 14 (L.14 din Cas. I/2017) aparținând nivelului mijlociu al așezării Precucuteni de la *Balta Popii*. În campania de investigații arheologice din anul 2017, după demontarea vestigiilor L14, toată întinderea casetei I a fost cercetată prin radere pentru a se identifica posibilele gropi în care ar fi fost introduși parii pentru susținerea pereților casei³⁷. Atunci suprafața care nu a fost epuizată din punct de vedere arheologic a fost conservată, cercetarea acestei suprafețe fiind finalizată în acest an. Între două gropi de par ce susțineau peretele de sud al L14, în caroul 113f al Casetei I, am identificat o groapă mică (Gr. 80: fig. 3), cu un diametru de 40 cm în care se afla un vas cu decor tipic pentru cultura Precucuteni, depus cu gura în jos și un fragment dintr-o buză a provenind de la un alt vas. Având în vedere poziția complexului și inventarul său, îl putem considera ca rezultat al unui ritual de fundare a locuinței. Vasul a fost prelevat cu tot cu pământul din interior, pentru efectuarea, de către cerc. dr. Mihaela Danu, a analizei fito-polinice a conținutului (Univ. „Al. I. Cuza” Iași,) (fig. 3). Nu am intersectat alte complexe în epuizarea stratului arheologic de sub L14 ci doar materiale arheologice răzlețe reprezentate de fragmente ceramice și artefacte de piatră cioplită.

³⁵ Pentru o descriere pe larg a localizării geografice și a stratigrafiei sitului a se vedea: N. Ursulescu, F.-A. Tencariu, *Religie și magie la est de Carpați acum 7000 de ani. Tezaurul cu obiecte de cult de la Isaiia*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2006.

³⁶ A se vedea F.-A. Tencariu, M. Vornicu, A. Asăndulesei, L. Solcan, G. Bodi, C. Brașoveanu, *Investigating a Chalcolithic dwelling at Isaiia, Iași County, Romania*, *Studia Antiqua et Archaeologica*, 23(2), 2017, 187-211.

³⁷ *Ibidem*.

Tot în anul 2017 a fost finalizată și cercetarea a două gropi care au deranjat extremitatea nordică și latura nord-vestică a locuinței 14: gropile 77 și 78³⁸. Pentru a îndeplini acest deziderat am hotărât să practicăm o extindere spre nord a casetei I, extindere ce a avut suprafața 20m²: cinci metri lungime (c. 102-106) și patru metri lățime (c. α, a-c: încorporând și o mică suprafață a casetei I).

Groapa 77 (c. 105-107/a-c) este una de dimensiuni nu foarte mari (2,20x1,40 m), de formă aproape ovală în plan și tronconică în secțiune, cu material răzleț. Această groapă, cu o adâncime de 0,60 m a fost săpată din nivelul Hallstattian, tăind o alta (Gr. 78) din nivelul Precucuteni, antrenând și materiale eneolitice (fig. 4).

Groapa 78 (c. 104-106, α, a-b) aparține, din punct de vedere stratigrafic, ultimului nivel de locuire al așezării Precucuteni de la Isaiia. Surprinde prin dimensiunile foarte mari (2,10 x 3,80 m) și prin formă (asemănătoare cifrei 8: fig. 4). Nu a avut o adâncime foarte mare (0,60 m), dar era ticsită cu materiale: oase de la diverse animale, scoici *Unio*, fragmente de la carapace de țestoasă, artefacte din silex, din materii dure animaliere și din lut ars (între care se remarcă un obiect *phalloid* asemănător unei piese provenind din locuința XLI de la Trușești³⁹, aparținând fazei A a culturii Cucuteni), pietricele de șlefuit ceramica. La cca 20 cm de fundul gropii se afla un strat de pământ cenușos.

Pentru a avea mai multe date despre *household*-ul L14 am hotărât să cercetăm zona de est adiacentă acesteia. În acest sens am realizat o nouă extindere a casetei I, prin c. 115-117/a-d, α-β, acoperind astfel o suprafață de 18 m². În această zonă am intersectat o groapă - **Groapa 79** (fig. 5) ce pornea din același nivel ca și L14. De dimensiuni nu foarte mari (1,60 x 1,10 m), de adâncime medie (0,60 m), această groapă a deservit probabil L14: inventarul său este compus din oase, ceramică, diverse artefacte din silex, din materii dure animaliere și din lut ars, iar la 20 cm de fundul său era depus un bucraniu de *Bos primigenius*. Avea, de asemenea, un strat de pământ cenușos aproape de fundul său.

Un al doilea obiectiv al campaniei din 2018 l-a constituit dezvelirea integrală a unui complex de

³⁸ *Ibidem*, fig. 8.

³⁹ Vezi M. Petrescu-Dîmbovița, M. Florescu, A. Florescu, *Trușești. Monografie arheologică*, Editura Academiei Române- Complexul Muzeal Național Moldova Iași, București-Iași, 1999, p. 89, fig. 380/12.

pietre cercetat parțial în anul 2010. Inițial, complexul a fost surprins în capătul de sud al secțiunii S.X/2010. Atunci, după curățare și documentare, complexul a fost conservat. Pentru a-l dezveli în întregime am hotărât să trasăm o casetă care să înglobeze și partea deja cercetată – SX. Astfel, caseta K a acoperit o suprafață de 24 m² (c. 119-122/j-o). La adâncimea de -1,20-1,40 m, în stratul de cultură brun deschis specific Eneoliticului timpuriu de la Isaiia, întins pe o suprafață de 4 m lungime și cca 2 lățime se întindea complexul de pietre (fig. 6). Cele peste 200 de pietre ce alcătuiau complexul au diverse mărimi (cele mai mari ajung la 20 x 20 cm), sunt roci locale (gresii și calcare oolitice), așezate fie pe una dintre suprafețe, fie pe cant. La secționarea și ulterior la demontarea complexului am observat că avem de-a face cu un singur strat de pietre, sub care nu se afla nimic altceva decât stratul de cultură.

Colțurile secțiunilor și poziția tuturor descoperirilor din acest an, atât artefacte cât și contururile complexelor arheologice, au fost înregistrată cu stația totală.

În acest an, au fost obținute și cinci date radiocarbon pentru cinci fragmente osteologice provenite din săpăturile din 2018 (două din complexul de pietre, unul din groapa 78 și altul din groapa 79) și 2017 (un os din groapa 76). Datele C14 indică un interval în perioada 4523 - 4450 cal BC (fig. 7).

Abstract:

One of the objectives of the archaeological campaign from 2018 was to exhaustively investigate the areas around and under the dwelling 14 (L.14 from Cassette I/2017), dwelling belonging to the middle level of the Precucuteni culture from Balta Popii. This was done by extending Cassette I in its NW and SE with 14, respectively 18 m², and excavating the preserved surface from 2017 in Cassette I (72 m²) down to the sterile soil. Among the results, worth mentioning the identification, between two pits that supported the south wall of the L14, of a small feature containing a typical Precucuteni beaker and a fragment from a lip from another vessel; the beaker was place with its mouth down. Given the location of this feature and its inventory, it can be assumed that it is related to a foundation ritual. In the two extensions of the Cassette I, were investigated two pits. Pit no. 78 (s. 104-106, α, a-b)

is special through its big dimensions (2,10 x 3,80 m, 0,60 m depth) and its very rich inventory, especially osteological remains, but also flint, hard animal material and burnt clay artifacts. Pit no. 79, of regular dimensions (1,60 x 1,10 m), of a medium depth (0,60 m), probably served to the inhabitants of L14: its inventory is composed of bones, ceramics, various artifacts of flint, hard animal material and clay objects; near the bottom of the pit was deposited a Bos Primigenius head.

Another objective of this campaign was constituted by the research of a stone feature, partially investigated and preserved during the 2010 campaign, in Trench X. For its integral unveiling, a new cassette was made (K - 24 m²) which incorporated the already researched part from Trench X. At the depth of -1,20 - 1,40 m, in the light-brown layer specific for the Early Chalcolithic from Isaiia, the stone feature was laying on a surface of 4 m in length and almost 2 m in width. Consisting of over 200 stones (local rocks - oolites and limestone) of various sizes (the largest ones reaching 20 x 20 cm), the feature is probably a „boundary” to delimit the Precucuteni settlement. Five radiocarbon dating were made on osteological materials from the investigated features; were also made pedological profiles, and samples for phytopollinic analysis were collected.

31. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]

Punct: Cetatea Histria - Sectorul Acropolă Centru-Sud (UB)

Colectiv: Echipă: conf. dr. Valentin Bottez (UB, responsabil sector), lector dr. Alexandra Țârlea (UB), lector dr. Alexandra Lițu (UB), dr. Virgil Apostol (IAB), drd. Iulia Iliescu (UB), dr. Corneliu Beldiman (UB); Colaboratori: Valentin Radu (MNIR), dr. Aurel Vâlcu (IAB); Studenți/masteranzi/doctoranzi: Ciprian Crețu (drd), Adrian Vladu (drd), Anca Constantin (master II), Georgiana Dinu (master II), Diana Sonu (master II), Raluca David (student), Gabriela Doțe (student), Agatha Georgescu (student), Tatiana Iorganda (student), Radu Penea (student), Franceska Știrbu (student), Claudia Tarbă (student), Yann Devoye și Etienne le Lédan (Institut Catholique d'Études Supérieures).

Unitățile de săpătură continuate sau nou deschise în 2018

În campania 2018 au fost deschise alte șapte noi unități de săpătură. Deschiderea acestor casete (4×4m), **C039**, **C040**, **C041**, **C042**, **C043**, **C044** și **C045**, ne-a ajutat la completarea informațiilor cunoscute despre nucleul S al insulei de locuire. Totodată, s-a continuat cercetare caroului A₁ din C008, casetă cercetată în 2013.

De asemenea, am desființat șase martori între casetele **C008/C004**, **C008/C036**, **C023/C008**, **C023/C035**, **C035/C036** și **C034/C042** pentru completare cercetării nucleului de locuire N.

Toate cotele au fost luate cu nivela optică în funcție de **punctul 0** al sectorului, identificat de un cui amplasat între două dale de mari dimensiuni de pe **strada c**, având coordonatele STEREO70 = 799964.3467,345599.9315.

Au fost dezvelite tronsoane noi din zidurile **Z004**, **Z012**, **Z013**, **Z018**, **Z029**, **Z036**, **Z037?**, **Z038**, **Z043**, **Z044** și **Z045**. Au fost descoperite și noi ziduri (Fig. 1): **Z049** în **C039**, **Z050** și **Z051** în **C039** și **C041** (Fig. 4); **Z052** și **Z053** în **C041** (Fig. 2); **Z054** în **C042** și **C043** (Fig. 6); **Z055** în **C043** și **C044** (Fig. 5); **Z056** în **C042**; **Z057** în **C044** (Fig. 3) și **C045** (Fig. 7); **Z058** în **C040** și **Z059** în **C039** (Fig. 4 și 5).

De asemena, în martorul dintre **C023** și **C035**, a fost identificat un zid de chirpici (contextul **23003/35003**) prăbușit, orientat pe direcția V-E. Este posibil să fi delimitat o vatră, deoarece acesta a fost asociat cu o puternică arsură.

În colțul SV al **C042** a fost identificată o altă structură de chirpici (**42005**), orientată N-S, fiind probabil un tronson dintr-un zid de chirpici prăbușit pe podea.

În campania 2018 au fost descoperite mai multe pavaje: **P007** în **C039** (**39005**; Fig. 4), **P008** în **C040** (**40007**; Fig. 8), **P009** în **C042** (**42004**; Fig. 6), **P010** în **C041** (**41013**), **P011** în **C044** (**44005/45003**; Fig. 3) și **P012** în **C045** (**45006**; Fig. 3).

În **C039** au fost descoperite trepte (**39006**; Fig. 5), care pot marca intrarea într-o pivniță; la N de acestea a fost descoperit un canal de mici dimensiuni (**39010**; Fig. 5), iar în **C039** dispunerea pietrelor din S **P007** (**39005**) indică posibila existent a unui alt canal, ipoteză pe care o vom testa în campania 2019 (Fig. 8).

Concluzii

Dezvelirea noilor tronsoane din ziduri a făcut posibilă conturarea unei imagini mai clare în legătură cu cele deja descoperite și cu traseele urmate de acestea. Mai mult, noile structuri

descoperite în acest an (**Z054**, **Z055** și **Z057**) au contribuit la identificarea sau delimitarea unor încăperi din nucleul sudic, ce urmează a fi cercetate și în următorii ani. În cea acoperită în prezent de **C034**, **C042-044**, descoperirea unui mare număr de amfore fragmentare, precum și a unei rășnițe întregi, pare să indice faptul că era folosită la stocarea de provizii.

De asemenea, tehnica de construcție a **P012**, precum și apartenența acestuia la un spațiu (între **Z021** și **Z031**, în **C011**, **C018** și **C019**) unde în anii trecuți am dezvelit două pavaje identificate ca trotuare, sugerează că **P012** era fie un trotuar, fie pavaj de stradă. Această ipoteză pare să fie sprijinită și de descoperirea unui mare număr de monede (16) în acea zonă. Dacă această ipoteză se va confirma în anii viitori, ar putea fi vorba de strada din lungul zidului de incintă, desființată în secolul al VI-lea, în urma construirii insulei α și tăierii noi străzi (**ST02**) ce o delimitează la V.

Abstract:

In 2018 we opened seven new box trenches (**C039-045**) and excavated six baulks, further completing the plan of the N and S nuclei of *insula* α by uncovering new segments of 11 known walls, discovering 11 new walls and six new pavements, as well as two sewers. Also, in **C045** we might have discovered the old street along the Late Roman defensive wall, which was taken out of use when *insula* α was built (6th c. AD) and a new street was created on its W side.

32. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]

Punct: Cetatea Histria - Sărătură (SAR)

Colectiv: Membri echipă: V. Bottez (responsabil; UB), drd. A. Bivolaru (AMU), drd. A. Vladu (UB); Participanți: G. Doțe (student UB), A. Georgescu (student UB), S. Pop (student UBB), L. Bivolaru (voluntar), B. Ciutacu (voluntar), V. Hanganu (voluntar).

Finanțarea: asigurată de universitatea Aix-Marseille prin intermediul proiectului LABEX OT-MED *Geoarchaeology of Istros's ancient harbour*.

Perioada de desfășurare a campaniei de cercetare: 15 august – 15 septembrie 2018

În urma unor campanii de foraje geologice din 2017 (CEREGE, Universitatea Aix-Marseille) și din 2018 (Institutul de Geografie, Universitatea din Köln), precum și a unor investigații geofizice (ARHEOINVEST Iași, Institutul de Geografie al universității din Köln), am observat că zona de la nordul depresiunii numită *Sărătură* este deosebit de importantă în vederea înțelegerii evoluției urbanistice a Histriei, precum și a schimbărilor paleo-geografice ce au afectat zona. De asemenea, punctul de săpătură SAR poate deține informații cu privire la activitățile portuare. În vederea înțelegerii funcționalității zonei (activități portuare, zonă de trecere/legătură între Acropolă și Platoul de vest), cercetarea arheologică a fost demarată în 2017 în cadrul unei colaborări între Universitatea din București și Universitatea Aix-Marseille, săpătura fiind integral finanțată de cea din urmă.

Săpătura constă într-o secțiune (S002; Fig. 1) de 15 x 2 m, cu o adâncime de 0,50 m – 0,70 m.

În ea am descoperit o stradă (Fig. 1 și 2) pe o lungime de 7 m (carourile A₉₋₁₅ – B₉₋₁₅), la o adâncime de -0,54 m în capătul estic al secțiunii, respectiv -0,70 m în carourile A₁₀-B₁₀. Aceasta este constituită din pietre, material constructiv, precum și fragmente ceramice și osteologice, legate cu o argilă galbenă. În restul secțiunii, nu a fost clar identificată nicio altă structură. În caroul B₃₋₄ a fost identificată o dală de calcar (Fig. 1), puternic alterat, orientată NV-SE, la o adâncime de -0,64 m. Urmele unei alte posibile dale, situată în colțul SE al celei identificate și cu aceeași orientare, a fost pusă în evidență la curățarea grundului, însă a fost imposibil a o prezerva, din cauza alterării profunde a calcarului. A fost însă înregistrată în desenul grundului. O posibilă altă structură a fost identificată în caroul A₆. Aceasta constă într-un aliniament de patru pietre și apare la o cotă de -0,70 m. Din punct de vedere stratigrafic, au fost identificate patru niveluri arheologice: vegetal, două niveluri de abandon și substrucția străzii.

Materialul arheologic descoperit este heterogen și cu un grad de fragmentare ridicat. Materialul ceramic constituie cea mai mare parte a descoperirilor. Din punct de vedere cronologic, acesta corespunde majoritar perioadelor romană timpurie-elenistică, însă în stratul vegetal au fost descoperite și câteva fragmente din perioada romană târzie, precum și un fragment arhaic. Au fost descoperite numeroase fragmente osteologice, precum și de material constructiv. Descoperirile

monetare constau în două piese din bronz, dintre care una găsită deasupra substrucției străzii. Au fost de asemenea descoperite numeroase fragmente metalice, printre care patru vârfuri de săgeată. Alte artefacte importante sunt reprezentate de două fragmente de teracote (capete feminine), 11 fragmente de plăci de marmură albă cu vinișoare negre, precum și un fragment dintr-un posibil perirrantherion. Au fost de asemenea descoperite greutăți de pescuit și fusaiole, precum și fragmente de zgură și lemn carbonizat. Putem afirma că o importantă cantitate de material arheologic a fost scoasă la lumină în raport cu dimensiunile secțiunii.

Abstract:

In 2018 we continued to excavate the ridge that seems to connect the acropolis of Istros to the so-called Western Plateau (residential area during the Greek period), by opening a new E-W trench, S002 (15 x 2 m). In it we discovered the substruction of a street, made of medium stones and pebbles (as well as bones and ceramic material) bound with earth.

33. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]

Punct: Sector *extra muros Poarta Mare – Turnul Mare*⁴⁰

Cod RAN: 62039.01; **Cod LMI:** CT-I-s-A-02681

Colectiv: Paul Damian (responsabil sector), Adela Băltăc, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR), Virgil Apostol (IAB)

Finanțare: 35.000 lei, Muzeul Național de Istorie a României

Obiectivul general al campaniei era continuarea cercetărilor în zona dintre turnul F și Turnul Mare (cca 300 m²) ale incintei târzii, zonă în care s-a conturat o nouă stradă și un nou edificiu,

⁴⁰ Despre cercetările din acest sector, vezi Paul Damian, Adela Băltăc, *Date preliminare despre cercetările arheologice din sectorul extra muros Poarta Mare – Turnul Mare* (2000–2004), *SCI/VA* 54–55, 2003–2004, p. 131–147 cu completările din CCA 2006, p. 195–197; CCA 2007, p. 198–200; CCA 2008, p. 165–166; CCA 2009, p. 134–135; CCA 2014, p. 63–64; CCA 2015, p. 80–81, CCA 2017, p. 74–75; CCA 2018, p. 65–66.

precum și alte complexe, eventual efectuarea unor sondaje pentru clarificarea unor detalii legate de elementele constructive. Pentru completarea informațiilor sau clarificarea situațiilor arheologice se impunea și demontarea unor martori stratigrafici.

Datorită descoperirilor din campaniile 2016 și 2017, dar și pentru înțelegerea situației identificate, s-a hotărât desființarea martorului dintre casetele I1–I2, precum și a martorului dintre casetele H2–I2, ulterior fiind cercetată întreaga zonă. După această operațiune, s-au cercetat în complexitatea lor situațiile identificate anterior, respectiv strada nr. 2⁴¹, încăperea nr. 4 din edificiul nr. 3 și un spațiu de depozitare.

Strada nr. 2: s-a constatat că plăcile (dintr-un calcar local de slabă calitate) din zona centrală a străzii au fost distruse sub presiunea realizată de greutatea dărâmăturii celor două clădiri adosate. După îndepărtarea nivelului de distrugere, s-au putut face observații asupra canalului colector, de sub stradă (lățime 0,54 – 0,65 m). Acesta este construit din dale de calcar, așezate vertical (1,24/1,65 x 0,15/0,19 x 0,65/0,75 m), iar fundul canalului este realizat tot din dale de calcar (cea păstrată integral 2,43 x 0,71 m). S-au identificat și două canale colectoare ale căror trasee veneau dinspre edificiul nr. 2 și care deversau în canalul colector al străzii. Primul este realizat într-o manieră asemănătoare cu cel al străzii (din plăci de calcar dispuse vertical⁴²) și celălalt dintr-un bloc de piatră prelucrat, având aspectul unui jgheab⁴³. S-a constatat că spre vest traseul străzii este distrus, cel mai probabil în perioada romană târzie, și prin construirea unui spațiu de depozitat.

Edifiul nr. 3, încăperea nr. 4: a continuat cercetarea în stratul de dărâmătură (arsură, mortar, cărămizi etc), pe alocuri fiind surprinse și zone de lut, ceea ce indică o eventuală nivelare a zonei. De asemenea, a fost descoperită continuarea spre vest a zidului limită de nord al edificiului (Z55), demantelat/distrus încă din Antichitate și de construcția spațiului de depozitare. Zidul este construit din blocuri mari de piatră (amintind de maniera greacă de construcție), legate cu mortar, fiind adosat bordurii de sud a străzii nr. 2.

Cercetarea zonei nu a fost încheiată.

Spațiul de depozitat⁴⁴, de formă rectangulară la exterior (1,86 x 1,80 m) și circulară la interior (diametru = 1,00 m), este realizat din șisturi și calcare de dimensiuni mari și medii (unele fiind refolosite din complexe anterioare), așezate ca la construcția unui zid, fără folosirea vreunui liant. Cercetarea în interior s-a făcut până la adâncimea de 2 m, fiind oprită din motive de securitate.

A continuat și cercetarea la vest de edificiul nr. 3, în zona Turnului Mare, unde s-a continuat „golirea” vechii secțiuni identificată anterior⁴⁵, dar și cercetarea suprafeței J2 (carourile a–d 6–8). S-a constatat că zidul care limita la vest încăperea nr. 1 a edificiului nr. 3, a fost distrus/demantelat încă din Antichitate. La circa 2 m vest de acest zid a fost identificat și cercetat o porțiune din traseul unui canal construit din pietre de dimensiuni medii legate cu mortar, iar interiorul canalului este finisat cu mortar hidrofug (L cercetată = 7 m, l max = 1,10 m), iar latura de vest a canalului este, în cea mai mare parte, distrusă. O parte a canalului are o orientare aproximativ N–S, iar aproximativ în dreptul caroului c, acesta își schimbă orientarea (NE–SV). Această schimbare de direcție și modalitatea de construcție ne determină să credem că această porțiune este parte componentă a canalului nr. 2, cunoscut din cercetările anterioare în suprafețele E3–F2–G2–H3⁴⁶, considerat ca parte componentă a sistemului stradal orientat N–S⁴⁷. Menționăm că porțiunea de canal identificată este mai slab conservată ca în alte zone ale sectorului⁴⁸. Ca ipoteză de lucru, considerăm că zona din această suprafață a fost puternic perturbată de ridicarea Turnului Mare al incintei romano-bizantine.

Abstract

This campaign's objectives were the investigation of the area between the F Tower and Big tower of the Late Roman defense wall. The researchers have brought new data on the planimetry and the modality of construction of the edifices no. 3 (details about the western wall of the room no. 1, and the northern wall of the edifice)

⁴¹ Această stradă, al cărui traseu era necunoscut în planimetria Histriei, a fost descoperită în campania 2016, cercetarea ei continuând în campania 2017, vezi CCA 2017, p. 75 și CCA 2018, p. 65.

⁴² Dimensiuni plăci verticale: 1,00/1,07 x 0,12/0,14 x 0,46/0,48 m, placa de jos: 1,07 x 0,27–0,37 m.

⁴³ Fiind dispus parțial în profil, dimensiunile nu sunt integral cunoscute.

⁴⁴ Astfel de complexe sunt adesea definite în literatura de specialitate ca fiind fântâni, dar fiind contextul descoperirii, considerăm că cel puțin pentru zona în care ne aflăm, aceste amenajări sunt mai degrabă spații de depozitat.

⁴⁵ CCA 2018, p. 66.

⁴⁶ Damian, Băltăc, *op. cit.*, fig. 2 (canal 2).

⁴⁷ Damian, Băltăc, *op. cit.*, p. 142

⁴⁸ Damian, Băltăc, *op. cit.*, p. 145 și fig. 2 (canal 3).

and the street no. 2 (more exactly about the channel under the middle of the street). The street and the edifice have been disturbed by the construction of the new complexes in the 6th century AD. In addition, there were investigated a part of other channel, orientated N–S, more probably part of the new street's planimetry from the middle of the 3rd century AD.

34. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]

Punct: Histria Sector Sud

Colectiv: Mircea Dabîca (IAB), Cătălin Pavel (Colegiul Noua Europă, București), Ciprian Crețu (doctorand Facultatea de Istorie Universitatea București), Diana Sonu (masterandă Facultatea de Istorie Universitatea București)

În campania din anul 2018, obiectivul central al cercetării arheologice din Sectorul Sud a fost continuarea identificării planului arhitectonic al *edificiului roman timpuriu de mari dimensiuni* cu un caracter public, comercial (Fig. 1, 2), mai exact a laturii vestice a acestui monument și a colțului său de sud-vest. Un al doilea obiectiv a fost continuarea cercetării în suprafață, concretizat în această campanie prin cercetarea exhaustivă a tuturor complexelor funerare, care aparțin necropolei de secolele IV – sfârșit de secol V p.Chr., care suprapun edificiul roman timpuriu de secol III p.Chr. (Fig. 1, 2)

Pentru atingerea acestor deziderate au fost continuate cercetările arheologice în suprafața S15 începută în campania 2016 și în suprafața S16, deschisă în campania precedentă. Suprafața S15 (Fig. 1) (13 x 11 m) a fost deschisă la vest de secțiunea magistrală S3 și este delimitată spre est de profilul estic al S3b, spre sud de profilul sudic al S6 și spre nord de profilul nordic al S7. Această suprafață a fost astfel trasată, pentru a avea în final, un nou profil transversal peste zidul vestic al edificiului, iar spre vest, un profil transversal peste Z15 (zidul prelungirii edificiului spre vest), latura vestică a suprafeței S15 fiind la o distanță între 3,50 și 5,30 m spre est de alea centrală a sitului arheologic Histria. Primul obiectiv al acestei suprafețe a fost surprinderea în plan, din punct de vedere arheologic, a nivelului de necropolă de secol IV - sf. sec. V p.Chr. care suprapune edificiul

roman timpuriu, iar al doilea obiectiv a fost descoperirea din punct de vedere planimetric, a unei jumătăți din latura de vest a clădirii cercetate.

Suprafața S16 (Fig. 1) (8,50 x 11 m) a fost deschisă la vest de secțiunea magistrală S3 și la 1,5 m sud de suprafața S15, fiind delimitată la S de profilul sudic al S4 și S5, la E de profilul estic al S3b și S3c, la N de profilul noului martor de 1,5 m și la V de profilul noului martor nord-sud care continuă din S15. Suprafața a fost astfel trasată, pentru a avea în final, un nou profil transversal peste zidul vestic al edificiului, iar spre vest, un profil transversal peste posibila închidere a prelungirii edificiului (un posibil zid pendent al lui Z15). Primul obiectiv al acestei noi suprafețe a fost surprinderea în plan, din punct de vedere arheologic, a nivelului de necropolă de secol IV-sf. sec. V p.Chr. care suprapune edificiul roman timpuriu, iar al doilea obiectiv a fost descoperirea din punct de vedere planimetric, a celeilalte jumătăți din latura de vest a edificiului cercetat.

Începem descrierea situațiilor arheologice în ordinea cronologică a acestor cercetări, respectiv cu suprafața S15 (Fig. 3, 4). În această campanie arheologică au fost cercetate și documentate aici, încă două morminte de înhumare (M27/2018 și M28/2018) aparținând tipologic și stratigrafic necropolei din secolul IV-sf. sec. V p.Chr., la fel ca și celelalte șapte cercetate aici în campania din anul 2017.

M27/2018 (Fig. 5-8) este un mormânt de înhumare descoperit, în campania din anul 2017, la adâncimea de -1,01 m între carourile 3 și 4 ale S15. Orientat S-SV-N-NE, mormântul are amenajare din trei rânduri de țigle dispuse în formă de acoperiș peste groapă, pietre de șist verde la baza țiglelor și capac din două pietre la capătul dinspre picioare. Trebuie menționat aici faptul că, primul rând de țigle s-a conservat cel mai bine, al doilea rând a fost distrus aproape în totalitate, iar țiglele din al treilea rând s-au tasat, intrând una sub cealaltă, toate acestea din cauza suprapunerii acestui mormânt de către cel de-al doilea mormânt cercetat anul acesta, M28/2018. După dimensiuni este un mormânt de adult, depus în poziție decubit dorsal (cu craniul lăsat spre stânga și cu antebrațele probabil așezate pe bazin) într-o groapă (dimensiuni maxime 1,90 x 0,50 m) cu colțurile rotunjite și căptușită cu piatră de șist verde pe trei laturi. Această groapă a atins în partea estică, în momentul săpării ei, zidul sudic al edificiului roman timpuriu de secol III p.Chr., fiind executată o nișă în el (trei asize) ca să încapă în groapă și labele picioarelor, care au fost așezate

efectiv pe zid. Scheletul identificat la -1,33 m (craniu), -1,46 m (bazin) și 1,52 m (tibiai și peronee) are oasele relativ bine conservate, fiind deranjate mai mult cele dintre bazin și craniu, ca urmare a spargerii sub greutatea pământului a celui de-al doilea rând de țigle. În umplutura gropii acestui mormânt și pe toată lungimea lui au fost descoperite un număr de șase cuie din fier (2 identificare nesigură) care ne pot conduce la formularea ipotezei folosirii unui sicriu în cazul acestei inhumări. Nu prezintă inventar funerar.

M28/2018 (Fig. 9-12) este un mormânt de inhumatie descoperit, tot în campania din anul 2017, la adâncimea de -0,96 m între carourile 3 și 4 ale S15. Orientat SV-NE, acest mormânt are amenajare din țigle dispuse în formă de acoperiș peste groapă și cu pietre de șist verde la baza celor trei rânduri de țigle. După dimensiuni este un mormânt de adult, depus în poziție decubit dorsal (cu craniul lăsat spre stânga) într-o groapă cu colțurile rotunjite cu dimensiunile maxime de 1,65 x 0,40 m. Și această groapă a atins în partea estică, în momentul săpării ei, zidul sudic al edificiului roman timpuriu de secol III p.Chr. Aici a fost executată o nișă, formată dintr-o asiză, în care au fost așezate etichetele picioarelor și o parte din tibiai și peronee, scheletul fiind așezat în această groapă cu membrele inferioare pe zid. Scheletul identificat la -1,25 m (craniu), -1,37 m (bazin) și -1,33 m (membrele inferioare) este destul de prost conservat, s-au păstrat doar oasele mari (craniu, membrele superioare (humerusuri), bazinul și membrele inferioare). În umplutura acestui mormânt au fost descoperite un cui și două monede din bronz. Nu prezintă inventar funerar.

În suprafața S16 (Fig. 13, 14) după finalizarea nivelului de pământ gri-cenușiu în care am descoperit și o monedă din bronz, s-a continuat cu cercetarea mormintelor de inhumatie cunoscute deja precum și a celor care au fost descoperite în această campanie arheologică. M29/2018 (Fig. 15-18) este un mormânt dublu de inhumatie descoperit în campania arheologică din anul 2012, atunci fiind dezvelită extremitatea estică a acestui mormânt, restul fiind prins în profilul V al casetei morții din S3b. Aici a fost descoperită și o monedă din prima jumătate a secolului III p.Chr. (Gordian III 238-244) probabil antrenată în momentul săpării gropii lui M29/2018. În campania din acest an am reluat cercetarea acestui mormânt în suprafața S16, a cărui groapă de formă ovală și orientată SV-V/NE-E, s-a profilat foarte bine în stratul de mortar în care a fost săpată. Nu s-a identificat o altă

groapă care s-o taie pe aceasta și nici krotovine vizibile, deși e clar că rozătoarele au contribuit la deranjarea mormântului (prezența unor dinți la picioare). Mormântul este de tipul în groapă simplă, cu dimensiunile maxime de 1,65 x 0,55 m, fără amenajare din piatră de șist verde sau țigle de acoperiș.

Scheletul M29/1 (flexat pe o parte) a fost identificat la adâncimea de -0,90 m (craniul cu mandibula căzută la 0,20 m de poziția anatomică), -1,00 m (bazinul) și -1,05 m (membrele inferioare). Scheletul M29/2 așezat în poziție decubit dorsal a fost descoperit la adâncimea de -0,93 m (craniul) și la -1,00 m (bazinul). Membrele inferioare (ale ambelor schelete sau doar ale lui M29/2) au fost flexate în așa fel încât genunchii au ajuns la extremitatea gropii, iar etichetele picioarelor s-au apropiat de bazin.

După dimensiunile gropii și după starea foarte bună de conservare a oaselor, pare să fie vorba despre doi adulți foarte tineri, probabil un bărbat și o femeie, așa cum pare să indice incizura sciatică diferită a oaselor pelvice ale celor două schelete. Analiza antropologică ulterioară va stabili cu certitudine toate aceste lucruri, în acest moment neputând să ne pronunțăm în legătură cu apartenența tuturor oaselor la unul sau la celălalt schelet.

Ce putem spune clar în acest moment este faptul că M29/2 a fost înmormântat primul în decubit dorsal, cu membrele inferioare îndoit sub el, iar M29/1 a fost depus ulterior în același mormânt, posibil mutat dintr-o altă groapă sau din aceeași, caz în care avem un schelet parțial dezarticulat. Craniul M29/1 suprapune parțial craniul M29/2. Prin mandibula M29/1 trec omoplatul și humerusul lui M29/2. Vertebrele lui M29/1 încep de la bazin în jos. Un braț al M29/1 este totuși de-a lungul corpului, ca și cum ar fi fost depus în poziție decubit dorsal, celălalt braț, în conexiune anatomică (claviculă/omoplat/humerus) până la falange cu inel de bronz, începe la genunchi, la 1,00 m distanță de craniu, dar este exclus să fi fost deplasat de rozătoare sau de procese pedologice. Astfel, o înmormântare simultană pare improbabilă dată fiind poziția relativ normală a lui M29/2 și poziția parțial dezarticulată a lui M29/1. Probele prelevate pentru analiza ADN pot clarifica dacă cei doi erau înrudiți, posibilitatea ca soția să fi folosit același mormânt, la o perioadă de timp după înmormântarea soțului trebuie luată de asemenea în considerare. În umplutura gropii au fost descoperite cinci cuie din fier (de-o parte și

de cealaltă a celor două schelete) care alături de un fragment de lemn carbonizat par să indice folosirea unui sicriu. Inventarul funerar descoperit este format dintr-un inel din bronz și patru mărgelile din sticlă (două mici perforate, una mare perforată (2 cm diametru) și un cilindru perforat decorat cu fir de sticlă (3 cm)). La terminarea cercetării gropii acestui complex funerar s-a putut observa că aceasta a atins zidul de S al edificiului roman timpuriu de secol III p.Chr.

M30/2018 (Fig. 19-22) este un mormânt de înhumăție descoperit în colțul de NS al suprafeței S16 la adâncimea de -1,15 m. Orientat V-SV/E-NE acest mormânt are amenajare din țigle de acoperiș (un singur rând format din câte două țigle una peste alta pe jumătate din lungimea unei țigle), dispuse în dublă pantă peste groapă și cu o altă țigla folosită drept capac la picioare. La marginile inferioare ale acestui singur rând de țigle au fost așezate mai multe pietre de șist verde, mai mult pe laturile de E, N și V. Groapa acestui mormânt, de formă ovală și cu dimensiunile maxime de 2,15 x 0,80 m, a fost inițial săpată în toată lățimea zidului V al edificiului roman timpuriu de secol III p.Chr. (1,80 m) pentru înhumarea aici a unui adult, eveniment care din motive necunoscute nu s-a mai petrecut, astfel încât au refolosit groapa pentru înhumarea unui copil mic. Astfel se explică folosirea unei țigle drept capac la picioare (primul caz de acest fel de până acum), tocmai pentru a preîntâmpina distrugerea acestui mormânt de copil spre E, acolo unde restul gropii mari a fost umplută cu pământ la loc. După dimensiunile scheletului este un mormânt de sub-adult, sub vârsta de doi ani, așa cum pare să indice și fontanela (oasele craniului nu sunt sudate total), depus în poziție decubit dorsal. Oasele scheletului, relativ bine conservate și ușor deranjate din conexiunea lor antomică, au fost identificate la adâncimea de -1,38 (craniu), -1,51 m (bazin) și -1,49 m (membrile inferioare). Nu prezintă inventar funerar.

M31/2018 (Fig. 23, 24) este un mormânt de înhumăție descoperit în colțul de NS al suprafeței S16, la adâncimea de -1,13 m. Orientat N-NV/S-SE, mormântul de sub-adult este de tipul în groapă simplă, de formă ovală (dimensiuni maxime 1,20 x 0,40 m) și cu amenajare din piatră de șist verde pe partea dreaptă a gropii și pe partea stângă cu piatră de șist verde și o țigla de acoperiș așezată în fața pietrelor pe cant, între craniu și bazin, ca o formă de protejare a părții superioare a corpului acestui copil. Scheletul foarte bine conservat (cu excepția craniului, care este parțial distrus și lăsat

ușor spre stânga) este în poziție decubit dorsal și cu mâinile pe piept și a fost descoperit la adâncimea de -1,23 m (craniul), -1,34 m (bazinul) și -1,30 m (membrile inferioare). În umplutura gropii acestui mormânt au fost descoperite două cuie din fier. Nu are inventar funerar.

Concomitent cu analizarea acestor complexe funerare, în suprafața S16 cercetarea arheologică întreprinsă în nivelul de pământ galben și în nivelul de dărâmtură cu mortar (în care au fost descoperite un număr de 8 monede din bronz) a dus la descoperirea mai multor situații arheologice care vor fi prezentate în continuare de la N la S. În caroul 1, la adâncimea de -0,76 m a fost descoperită o groapă de mici dimensiuni (Fig. 25), care a fost secționată pe jumătate și în care au fost descoperite fragmente ceramice de la cel puțin două vase. Din păcate însă cercetarea acestui complex nu a fost finalizată, urmând ca aceasta să se încheie în campania următoare. În caroul 2 al S16 la adâncimea de -0,63 m a fost descoperită o zonă cu dărâmtură din piatră de șist verde cu mortar (Fig. 26, 27) iar la adâncimea de -0,85 m și la S de aceasta, o altă zonă cu dărâmtură din cărămidă și olane (Fig. 28, 29), sub aceasta din urmă fiind nivelul de dărâmtură din olane a edificiului roman timpuriu cu zone de arsură (Fig. 30, 31) (în interiorul edificiului și în afara lui), pe care ne-am oprit în această campanie. Tot în acest carou la adâncimea de -1,22 m am identificat în integralitatea sa un mormânt cu amenajare din țigle de acoperiș dispuse în dublă pantă peste groapă (Fig. 32), descoperit în anul 2012, care după dimensiuni este de sub-adult și care urmează să fie cercetat în campania următoare. În caroul 3 al S16 la adâncimea de -0,85 m am mai descoperit o groapă de formă ovală (dimensiuni maxime 1,00 x 0,60 m) care s-a profilat foarte bine în nivelul de mortar și care inițial a fost interpretată ca un mormânt de înhumăție (Fig. 33, 34). În momentul săpării ei însă am ajuns la concluzia că nu avem de-a face cu un complex funerar așa cum am crezut inițial, ci cu o simplă groapă, probabil menajeră sau de altă natură, idee susținută în parte de umplutura acestei gropi și de forma ei prea ovală în comparație cu gropile tipice de morminte de înhumăție cunoscute până acum.

Spre sfârșitul campaniei arheologice din acest an ne-am atins obiectivul central al cercetării noastre în această suprafață, și anume dezvelirea colțului de SV al edificiului roman timpuriu de secol III p.Chr. care are aceeași formă și aceleași dimensiuni ca și colțul de NV (Fig. 35, 36). Astfel a

fost întregită planimetria acestei clădiri și pe partea de S și V a ei. Pornind de la pînțenul de sprijin numărul 1 (cel din profilul E al fostei secțiunii S3b) zidul sudic (Z8) (Fig. 37) are o lungime de 4,50 m până în capătul vestic, la colțul de SV, unde are un decroș de 0,60 m spre S, după care continuă spre V pe o lungime de 2,10 m., până la colțul exterior de SV al clădirii, acesta fiind de fapt un colț ranforsat (Fig. 39-40), ca și în cazul celui din NV. Din acest punct, zidul vestic (Z10) (Fig. 38) al edificiului roman timpuriu continuă pe o lungime de 5,92 m. până în murtorul S15/S16, pe sub care trece și se unește cu cealaltă jumătate a sa din suprafața S15. Acest zid vestic (Z10) este distrus doar în caroul 1 al S16 de groapa mare a mormântului M30/2018, așa după cum am spus mai sus. În general, zidul sudic (Z8), colțul ranforsat de SV și zidul vestic (Z10), sunt păstrate la nivel de fundații (ca și restul segmentelor cunoscute de până acum) și la aproximativ aceeași cotă (zid sudic (Z8) -1,13 m (sub M29/2018), colț SV exterior -1,21 m, colț SV interior -1,34 m și zidul vestic (Z10) -1,29 m). Cele două segmente de zid dezvelite în suprafața S16 au lățimea de 1,80 m și sunt construite din piatră de sist verde cu mortar, la fel ca și restul segmentelor cunoscute până acum.

În privința inventarului mobil descoperit în campania arheologică 2018, menționăm fragmente ceramice romane, timpurii (secolele II-III p.Chr.) în cantitate apreciabilă, dar și romane târzii (secolul VI p.Chr.), oase, cărămizi, țigle, fragmente de blocuri din calcar, marmură, 12 monede și nu în ultimul rând opaițe fragmentare, oase prelucrate, cuie, piese din bronz, plumb și fier, fragmente din recipiente de sticlă. (Planșele 1-3)

35. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]

Punct: Basilica cu Criptă

Cod RAN: 62039.01

Colectiv: dr. Irina Achim – responsabil științific de sector/ Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan" din București/IAB; dr. Mihai Dima (analiza numismatică)/ Muzeul Băncii Naționale a României București

Perioada de desfășurare a campaniei: 23.08–12.09.2018

Finanțare: Ministerul Culturii și Identității Naționale

Obiectivele campaniei arheologice 2018

În perioada 2002–2010 și 2013, zece campanii arheologice s-au derulat în perimetrul *Basilicii cu criptă* de pe latura de est a Pieței Mari de la Histria. Dacă săpăturile din 2002 și 2003 s-au axat pe cercetarea basilicii, în intervalul 2004–2007 au continuat lucrările de teren în sectorul de la nord de monumentul creștin. În fine, în perioada 2008–2010, 2013 au fost reluate săpăturile în interiorul edificiului creștin și în zona de la est de acesta, până în dreptul străzii 14⁴⁹, care asigura legătura între basilica episcopală și basilica cu criptă (Fig. 1).

După o întrerupere de patru ani, cercetarea în sectorul *Basilicii cu criptă* de pe latura de est a Pieței Mari de la Histria a fost reluată în acest an în perioada 23.08–12.09.2018. Cercetările au vizat explorarea zonei de la vest de basilica paleocreștină, până la limita estică a clădirilor de pe flancul nordic al Pieței Mari⁵⁰ (Fig. 2). A fost avută în vedere stabilirea stratigrafiei generale în perimetrul din fața edificiului creștin, în particular raporturile stratigrafice dintre construcția G identificată în anul 2007 în secțiunea S3 și construcția grecească B, dar și obținerea de informații suplimentare (mod de amenajare, cronologie) privind strada A investigată de A. Petre, la finele deceniului șase al secolului XX⁵¹. Au fost cercetate o serie de structuri constructive și amenajări antice, atribuite perioadei romane, romane târzii sau epocii proto-bizantine.

Perimetrul supus cercetării a fost împărțit în două casete de dimensiuni egale: Caseta B3 și C3, ambele măsurând 4 x 4 m (Fig. 3). Pentru mai buna înțelegere a situației puse în evidență prin cercetarea de suprafață din 2018 au fost recurățate carourile 1 și 2 ale secțiunii S3 (practicată în 2007). Terenul rămas liber până la limita estică a camerei 1 din complexul de la nord de Piața Mare a fost eliberat de pământul depus din campaniile anterioare pentru a permite continuarea cercetării în perioada următoare.

Rezultate imediate ale cercetării. Descrierea secțiunilor

⁴⁹ Ștefan 1974, 46, fig. 4. Strada în chestiune este desemnată drept A3 de Mărgineanu-Cârstoiu 1984, 306, fig. 3.

⁵⁰ Este vorba despre camera nr. 1 din complexul de la nord de piață, complex situat între strada A și strada B, conform lui Petre 1962, 389–396. Pentru o discuție detaliată legată de acest grup de clădiri, cronologia și raporturile cu monumentele din proximitate ne vom referi la Munteanu 2011, 237, 242–248, fig. 1–4.

⁵¹ Petre 1962, 389–396.

Sector Nord: Secțiunea S3, Carourile 1–2
(fig. 2–4)

Această secțiune măsurând inițial circa 9 metri lungime și 1,50 m lărgime a fost practică în anul 2007 la extremitatea nordică a zidului vestic al construcției B, în perimetrul străzii A cercetată de A. Petre în anii 1950. În campania 2018 s-a lucrat efectiv doar în carourile 1 și 2, în interiorul construcției romane denumite convențional CR G. Scopul acestor explorări de mică amploare a fost acela de a înregistra zidurile perimetrice ale edificiului, pentru o mai bună corelație a situației stratigrafice din această zonă cu datele obținute în caseta aflată imediat la sud, caseta B3. Trei structuri constructive erau deja identificate în această zonă a secțiunii S3: zidurile est, nord și vest ale clădirii romane CR G. Ar trebui notat faptul că nici în anul 2007, nici în 2018 săpătura nu a atins nivelul stâncii native, zidurile fiind puse în evidență în 2007 până la sămânța fundației. Este de menționat de asemenea faptul că în interiorul CR G la momentul decapării din 2007 nu au existat indicii concludente privind traseul străzii A/B4. Nu au fost deci identificate urme din pavajul acestui drum și nici resturi din substrucția sa. Am putut constata că zidurile care definesc latura de nord a CR G sunt nivelate și se găsesc imediat sub stratul vegetal, la o adâncime surprinzător de mică față de nivelul actual de călcare.

Zidul de est al CR G (Z26) a fost dezvelit și documentat momentan pe o lungime de 1,76 m și o înălțime care variază între 0,80 și 1,10 m. Lățimea zidului este de circa 0,70 m. CR G se adosează cu latura sa estică construcției greco-elenistice B, aflată imediat la est. Pe toată lungimea pusă în evidență zidul are un traseu rectiliniu, fiind orientat nord-sud, cu respectarea deviației pe care o prezintă latura de vest a construcției B, de care se alipește. Structura este realizată din meloane brute și semifasonate de calcar și de șist verde, legate cu mortar de culoare rozalie. Rosturile largi și predominant oblice sunt umplute cu o cantitate excedentară de mortar, care este întins la fața pietrelor. Patru asize sunt recognoscibile pe paramentul interior al zidului, de regulă aliniate la partea superioară, cu înălțime constantă, de circa 0,30 m. Pe fiecare asiză alternează meloanele brute de dimensiuni mari (cu lungime de peste 0,20 m) cu elemente de calaj cu predominantă dimensiune orizontală care permit alinierea asizelor la partea lor superioară.

Zidul de nord al CR G (Z27) constituie totodată limita de nord a secțiunii și a fost dezvelit

pe tot traseul său (2,10 m lungime), fiind vizibil doar paramentul interior, pe o înălțime ce variază între 0,84 și 1,04 m. Grosimea zidului rămâne neprecizată până la extinderea cercetării spre nord, în exteriorul construcției CR G. Z27 are un traseu rectiliniu și este orientat est-vest. Este realizat din meloane brute și semifasonate de șist verde local și de calcar lis și cochilifer legate cu mortar rozaliu. În structura zidului predomină însă șisturile verzi, ca și în cazul zidului Z26. Patru asize sunt vizibile, toate aliniate la partea superioară. Rosturile sunt largi, predominant oblice, umplute în exces cu mortar, care descrie un relief pe paramentul interior. Pe fiecare asiză, un bloc de mari dimensiuni (peste 0,25 m lungime) dictează înălțimea unității de lucru (0,30 m). Numeroase elemente de calaj folosite în structura zidului, cu pronunțată dimensiune orizontală, permit ca înălțimea asizelor să rămână constantă.

Zidul de vest al CR G (Z28) a făcut doar obiectul unor înregistrări fotografice, urmând să fie dezvelit în campaniile viitoare. Această decizie este motivată de faptul că doar 1,30 m lungime din traseul său ce măsoară în total 5,80 m (măsurile exterioare) se plasează în secțiunea S3, restul aflându-se în matorul dintre S3 și Caseta B3, precum și în carourile A1, A2 din Caseta B3. Prezintă o tehnică de construcție comparabilă cu cea a zidurilor Z26 și Z27 și se conservă pe o înălțime de circa un metru. Este orientat nord-sud, cu deviație importantă spre est, iar traseul său este grosier rectiliniu, prezentând abateri importante detectabile în suprafață, în Caseta B3. Împreună cu Z27 definește colțul nord-vestic al construcției CR G, care se prezintă în unghi lejer obtuz, conferind întregii construcții un aspect asimetric.

Succesiunea stratigrafică reprecizată în interiorul CR G permite observația că momentul de distrugere al CR G (reprezentat de un strat de culoare cafeniu închis, deosebit de bogat în material tegular fragmentar și întreg, conținând o mare cantitate de mortar și fragmente ceramice care acoperă o plajă cronologică mare, între secolele II și VI p.Chr.⁵²) este urmat de o nivelare

⁵² Pachetul de ceramică cu numărul de inventar 764 conține două fragmente grecești, un fragment de farfurie orientală tip Hayes 10 (secolul VI p.Chr.) care face parte dintr-un exemplar în stare fragmentară, din care un alt fragment a fost recoltat din caseta B3/vezi informațiile referitoare la pachetul inv. cer. 760, un opaiț fragmentar tip Loeschcke VIII (secolele II–III) de producție vest-pontică, fragmente de veselă de bucătărie, un fragment de oală lucrată cu mâna, cu brâu aplicat pe corp, o buză de oală producție pontică, încadrabilă în tipul Suceveanu XXXV (datate: secolele III–

consistentă cu lut galben (cu o grosime variabilă, de aproximativ 0,58 m) care marchează momentul scoaterii din funcțiune a clădirii G. Terenul este ulterior curățat, zidurile nivelate la orizontală, iar interiorul clădirii este reumplut cu un strat de pământ brun închis peste care avea să fie amenajată strada A, nereperată în această zonă. Posterioară construcției B, clădirea G pare să fi funcționat în intervalul secolelor I–III p.Chr. (fazele IA–C definite de A. Suceveanu), fiind cel mai probabil contemporană cu construcțiile E și F identificate în nava centrală a basilicii, la est de pavajul de cărămidă (Fig. 2). Este posibil ca edificiul să fi fost distrus în cursul atacurilor gotice de la jumătatea secolului al III-lea p.Chr. sau cel mai târziu în prima jumătate a secolului al IV-lea p.Chr. Este deja un fapt acceptat acela că în cursul celei de-a doua jumătăți a secolului al III-lea p.Chr. (etapa IIA din cronologia Suceveanu), construcția incintei post-gotice este dublată de o vastă operă de refacere a monumentelor afectate de distrugere (de exemplu, edificiul denumit Basilica civilă⁵³ de pe latura de sud a Pieței Mari, după cum o demonstrează săpăturile efectuate de A. Suceveanu și colaboratori în această zonă⁵⁴) și de modificări importante la nivelul rețelei rutiere din zona centrală a orașului⁵⁵. Teza lui A. Petre⁵⁶, care datează strada A/B4 la finele secolului V–prima jumătate a secolului VI p.Chr., ar putea fi amendată printr-o nouă interpretare a vestigiilor din această arie și încadrarea cronologică mai timpurie a străzii de la vest de basilica creștină, poate cândva în cursul secolului al IV-lea sau oricum în epoca post

Aurelian și Probus. Ar fi de notat și faptul că, în stadiul actual al cercetării, strada A nu este precedată de o alta, mai timpurie, atribuibilă perioadei greco-elenistice, al cărei traseu să-l fi reutilizat măcar parțial.

Caseta B3 (Fig. 3–5)

Este amplasată la sud de secțiunea S3 și este încadrată la sud de caseta C3. Un martor de 1 m lățime separă cele două casete. Ca și secțiunea precedentă, caseta B3 se aliniază la est cu zidul vestic al construcției B, al cărei aliniament îl respectă. Caseta măsoară 4 x 4 m și pentru o înregistrare mai exactă a materialelor rezultate a fost împărțită în patru carouri numerotate A1, A2/jumătatea vestică și B1, B2/jumătatea estică, iar număratoarea carourilor s-a făcut de la nord spre sud. Săpătura a avansat foarte puțin în adâncime datorită situației arheologice complexe care a fost pusă în evidență pe suprafața cercetată (16 m²).

Mai multe amenajări au fost dezvelite în perimetrul cercetat. Cea mai amplă dintre acestea este strada A, care se întinde pe toată lărgimea casetei, pe axul nord–sud, fără însă să atingă limita de vest a casetei, în perimetrul carourilor B1, B2, A2 (lărgime variabilă, între 1,30 m la nord și 2,20 m la sud/carourile A2–B2). Suprafața utilă a străzii este în regulă generală plană, acoperită de un „pavaj” continuu, compact, montat într-un strat de pământ de culoare galben-cenușiu, de consistență dură, așa cum se poate vedea în succesiunea stratigrafică din interiorul CR G. Pavajul este realizat din galete de șist verde și calcar, îmbinate armonios cu mici fragmente de material tegular și ceramice, care sunt dominante în structura întregului complex depozițional pe care-l formează strada. Suprafața rezervată circulației, cel mai probabil pietonale, a suferit în mod vizibil ca urmare a intensei activități constructive derulate în aria de la nord și vest de basilica creștină. Galetele alternează cu unele elemente din șist verde și calcar, cu pronunțată dimensiune plană, măsurând de regulă mai mult de 10 cm, care sunt dispersate pe traseul străzii fără o regulă aparentă. Cea mai târzie suprafață a străzii A se situează la mică adâncime față de nivelul actual de călcare (circa 0,20 m), la cote cuprinse între 0,86 m și 0,96 m față de punctul de referință de pe zidul perimetral nord al basilicii. Întreaga suprafață a străzii a fost acoperită cu un strat fin (cu o grosime de maximum 5 cm) de pământ de culoare gri-gălbuie, de consistență dură (poate o fază foarte târzie a străzii, corespunzătoare sfârșitului de secol VI

IV), alte specimene de veselă pentru lichide, cu precădere ulcioare (fragmente de corp), databile în epoca romană timpurie.

⁵³ O interpretare diferită a acestui edificiu severian îi aparține lui Rizos 2013, 673–674, notele 45–46, fig. 16, care sugerează că ar putea fi vorba despre un *horreum*, infrastructură indispensabilă în contextul implicării orașului maritim Histria în colectarea și redistribuția *annona militaris*.

⁵⁴ Suceveanu, Angelescu 1994, în particular 204, fig. 8/20. Interogația lui A.S. Ștefan privind cu modul în care se va fi făcut legătura între strada 5 și 6 (axe de circulație care mărginesc la nord, respectiv sud insula Basilicii cu criptă) ar putea primi un răspuns prin revizuirea cronologiei străzii A – vezi în acest sens comentariul lui Ștefan 1975, 58.

⁵⁵ Cercetările din Piața Mare a orașului roman târziu conduse de A. Suceveanu la începutul anilor 1990 atestă intervenții succesive în configurația rețelei rutiere din acest perimetru, intervenții care modifică traseul străzii b – vezi în acest Suceveanu, Angelescu 1994.

⁵⁶ Petre 1962, 395–396, pl. IV. Demonstrația lui Petre este însușită și rafinată pe alocuri de Munteanu 2011, dar cu concluzii care nu modifică schema cronologică propusă de primul autor în ceea ce privește strada A.

p.Chr.), bogat în material litic de dimensiuni mici, amestecat cu fragmente de cărămidă. Acest strat sigilează totodată și vestigiile CR G și stradela aflată imediat la vest de aceasta (strada A'), unde atinge grosimea cea mai mare, de circa 15 cm. Peste acest strat și imediat sub vegetalul modern, o depunere compactă, de consistență medie, bogată în materiale arheologice (ceramică, monede), acoperă întreaga arie cercetată, până la nivelul blocurilor plane de calcar cochilifer de pe latura de est a casetei (la adâncimi cuprinse între 0,76 și 0,86 m). Aceste două straturi au livrat un număr semnificativ de monede (12 piese repartizate aleatoriu pe suprafața străzii A, cu precădere în carourile B1 și B2, mai puțin în caroul A2), ce acoperă un interval cronologic foarte larg, din secolul I a.Chr. până în secolul al VI-lea p.Chr. Monedele au fost identificate la adâncimi cuprinse între 0,76 m/moneda nr. 91 și 0,90 m/moneda nr. 99. Printre cele mai timpurii piese se numără un dupondius de la Traian, tipul cu *palludamentum* (databilă post 112), descoperit în caroul A2, în vecinătatea profilului sudic, probabil la limita vestică a străzii A. Este de remarcat faptul că piesele cu nr. de inventar 90, 92, 94 sunt monede de 20 de nummia, databile în a doua jumătate a secolului al VI-lea. Celelalte monede (93, 95, 97, 98) pot fi încadrate, cel puțin până la finalizarea analizei numismatice, în epoca romană târzie, dintre care una/Moneda nr. 97 cu certitudine la Probus (276–282). În fine, piesa cu numărul de inventar 99 descoperită în caroul A2 se datează în perioadă greacă sau cea a semiautonomiei ?, fiind practic cel mai timpuriu exemplar monetar din perimetrul discutat aici. Materialul ceramic colectat din caroul B2, din straturile de deasupra străzii, este atribuibil epocii romane timpurii (inv. cer. 762). Lotul se compune din veselă de lichide în stare foarte fragmentară (ulcioare, căni, ceșcuțe), inclusiv o bază cu marcă de meșter incizată, precum și veselă de masă (boluri și farfurii). Prezența materialului ceramic roman timpuriu în contexte stratigrafice care includ monede cu datări mai târzii validează ipoteza unor intervenții antropice repetate în perimetrul străzii A, intervenții care au condus la bulversări stratigrafice astăzi imposibil de reconstituit.

Dacă limita de vest a străzii A este imposibil de precizat, este de remarcat faptul că pe latura de est a zonei pavate cu galete este vizibil un aliniament discontinuu din blocuri de calcar cu suprafață plană (trei blocuri puse în evidență în grundriss, în caroul B1, alternând cu blochete de

șist verde și zone unde pietrele lipsesc, spre sud, în caroul B2), care urmează fidel linia construcției B, aflate mai la est. Ar putea fi vorba despre un trotuar al străzii, care se situează la adâncimi cuprinse între 0,66 și 0,85 m. Pe traseul acestui posibil trotuar, la sud de cel de-al treilea bloc de calcar, în zona mediană a amenajării, două blocuri așezate pe cant (unul de calcar gălbui, friabil și unul de șist verde, a căror parte superioară se situează la adâncimea de 0,71 m) definesc o potențială structură destinată evacuării/dirijării unui flux de apă pluvială direct în stradă. La extremitatea sa dinspre stradă, această amenajare debușează pe un plan înclinat spre vest, format din două blochete de calcar și o cărămidă, aflate pe traseul străzii A, la adâncimea maximă de 0,96 m.

În perimetrul caroului A2, de la colțul sud-vestic spre est și spre nord, o zonă pavată cu pietre de dimensiuni mici, aflată la câțiva centimetri mai jos decât traseul străzii A așa cum este el pus în evidență în carourile B1 și B2, ar putea să constituie elevația unei faze anterioare a aceleiași străzi, care suferă cel mai probabil unele modificări de curs de-a lungul existenței sale.

Construcția CR G ocupă parțial spațiul carourilor A1, A2 și B1. O parte din acest edificiu, cu destinație neclară în această etapă a cercetării de teren, se plasează în secțiunea S3, a cărei lățime o ocupă integral. Clădirea de plan rectangular, orientată nord-sud, măsoară 5,80 x 3,20 m (dimensiuni exterioare). În caseta B3, două ziduri ale acestei construcții au fost reperate și dezvelite parțial, pentru a putea preciza limita de sud a edificiului. Vestigiile CR G sunt practic sigilate sub traseul străzii A, iar zidurile de vest/Z28 și de sud/Z29 au fost orizontalizate pentru a permite amenajarea străzii. Partea superioară a zidurilor este vizibilă la adâncimi care variază între 0,94 și 0,98 m. Dacă zidurile de est și de nord ale CR G (Z26 și Z27) se disting prin masivitate, zidul de vest/Z28 este surprinzător de îngust (l = 0,42 m). Z28 și Z29 definesc colțul sud-vestic al construcției în interiorul căreia, într-un strat de consistență foarte moale și culoare galben-orange au fost identificate cantități importante de material tegular, materiale de construcție care pot fi puse în legătură cu momentul de distrugere al CR G. Zidul sudic al construcției este reperat pe o mică distanță, dar urmele de mortar rozaliu folosit ca liant în structura întregii construcții identificat printre galetele din pavajul străzii A în caroul B2 pare să indice că Z29 se întinde la est până la limita vestică a construcției anterioare B (Fig. 2).

Construcția romană G este mărginită la vest pe aproape toată suprafața carourilor A1 și A2 de stradela A', cu care este contemporană. Stradela a fost dezvelită pe o lungime aproximativă de 4 m și o lărgime de maximum 0,70 m, până la limita de vest a casetei. În capătul sudic al casetei/caroul A2, planul străzii este suprapus practic de zonă de dărâmtură masivă și de faza 1 a străzii A. Amenajarea prezintă similitudini cu strada A în ceea ce privește tehnica de punere în operă, cu singura mențiune că suprafața pavată cu galete este discontinuă. Pavajul străzii a fost realizat din mici elemente de șist verde cu dimensiuni pe alocuri mai mari de 10 cm, rare galete de calcar și numeroase fragmente ceramice și se află la adâncimi ce variază între 1,10 și 1,15 m. Stradela se aliniază perfect cu latura vestică a clădirii G și putem constata că de-a lungul zidului Z28, pe o lățime de circa 0,20–0,30 cm, partea carosabilă se situează cu câțiva centimetri mai sus decât restul pavajului, marcând cel mai probabil primele asize de elevație. Strada A' pare să fie mărginită la vest, dar nu pe toată lungimea sa, de un aliniament de pietre realizat din șisturi verzi locale, aflat la adâncimi cuprinse între 0,94 și 1,04 m.

Caseta C3 (Fig. 3, 5)

Este amplasată la sud de precedenta și are dimensiuni identice (4 x 4 m), fiind separată de caseta B3 printr-un martor cu lățimea de 1 m. Primele amenajări antropice au fost identificate la mică adâncime (mai puțin de 10 cm), practic după îndepărtarea stratului vegetal. Pe suprafața de 16 m² se regăsesc principalele structuri reperate în caseta B3: strada A, trotuarul de pe latura de est a străzii, dar și elemente suplimentare, cum ar fi canalul C4 (la limita sudică a casetei).

Suprafața de 4 m lungime a străzii A decopertată în caseta B3 se prelungește cu alți 4 m în caseta C3, practic până la colțul exterior nord-vest al basilicii creștine (având o lărgime maximă de 2,50–2,60 m, pe axul est-vest). Ca și în caseta de la nord, partea carosabilă a străzii este relativ plană, pavată cu galete din șist verde și calcar lis, în combinație cu fragmente ceramice mărunte și de material tegular, totul montat într-un strat de pământ galben-cenușiu, de consistență dură. Din loc în loc, dar fără să fie predominante în structura covorului pe care-l descrie pavajul, se regăsesc șisturi verzi și calcare cu dimensiuni mai mari de 10 cm. Pavajul are un aspect compact, mai ales în caroul A2, cu două zone de perturbare antice (una în caroul A1, în apropierea profilului nord și o alta

în centrul casetei – denumite zona A și B). Atât zona A, cât și B se caracterizează prin absența pavajului și prin prezența unor depuneri cu aspect diferit de cele care formează depozitul străzii A. Astfel, zona A/caroul A1 descrie o arie de contur cvasi-circular (dimensiuni: 1,10 x 0,80 m), umplută cu o depunere de consistență moale, de culoare cafeniu-gălbuie, cu pigmenți roșiatici, post-combustie, aflată la o adâncime de 1,01 m față de punctul de referință de pe zidul perimetral nord al basilicii. Zona B/carourile B1–B2 acoperă o arie de formă elipsoidală (dimensiuni: 1,82 x 1,04 m) și este un depozit cu aspect nisipos, de culoare gălbui-cenușie, în care predomină scoica mărunță și întreagă, aflat la adâncimi ce variază între 0,90–1,01 m. Din caroul A1 și în perimetrul descris de zona A au fost recuperate (de la adâncimi cuprinse între 0,88–0,93 m) trei piese monetare (monedele cu numerele de inventar 102, 103, 104). Dacă piesa cu numărul 102 este o monedă histrană (tip Demetra) din secolul III a.Chr., cea cu numărul 103 este o monedă de 20 de nummia (secolul VI p.Chr.). În caroul B1, la mică distanță de zona A, o altă monedă de secol VI a fost descoperită, chiar pe traseul străzii A (follis, nr. de inventar 100). De pe pavajul străzii au mai fost recuperate câteva obiecte din fier și o buclă de centură din bronz, databilă în intervalul secolelor VI–VII⁵⁷. Ar fi de notat și faptul că suprafața străzii A se situează cu câțiva centimetri sub nivelul pe care aceasta îl are în caseta B3, fluctuând lejer între 0,89 și 0,97 m adâncime. Acest nivel corespunde cotei altimetrice la care se situează și pavajul primei faze a străzii A, în caroul A2 din caseta B3.

Spre deosebire de situația constatată în caseta de la nord, în C3 limita vestică a străzii A este definită de trei blocuri de calcar cu pronunțată dimensiune orizontală, cu suprafețe vizibile relativ plane. Chiar dacă blocurile sunt dispuse la distanță unele de celelalte, iar dimensiunile lor exacte nu sunt restituibile, este evident că acestea formează un aliniament care se poziționează de-a lungul laturii de vest a casetei și pare să continue spre nord cel puțin până la colțul interior sud-vest al casetei B3. Cele trei blocuri se situează la

⁵⁷ Piesa păstrată parțial este acoperită, ca și materialul ceramic și osteologic recuperat din casetele B3 și C3, de o depunere calcaroasă foarte aderentă la suprafața metalică. O identificare preliminară, înainte de curățarea buclei, ar permite încadrarea sa în tipul D5/Ovale Schnalle mit durchbrochenem, o variantă a tipului Syracuza 12 – cf. Schulze-Dörlamm 2009, 159, Kat. Nr. 127. Calde mulțumiri colegilor A. Măgureanu și E. Gall (IAB) pentru încadrarea tipologică a piesei și pentru bibliografia pusă la dispoziție.

adâncimi cuprinse între 0,89 și 0,91 m față de punctul de referință de pe zidul perimetral nord al basilicii.

La est strada A este mărginită de blocuri de calcar cochilifer reutilizate, de dimensiuni mari, care formează o suprafață plană, aflată la adâncimi ce variază între 0,65 și 0,75 m. Blocurile în chestiune (trei la număr) se aliniază perfect cu zidul de vest al construcției B, situație similară cu cea întâlnită în caseta B3. Blocuri mai mici de calcar, cu pronunțată dimensiune orizontală sunt calate printre cele de dimensiuni mai mari, pentru a umple spațiul rezidual. Această amenajare ar putea constitui un trotuar al străzii, interpretare însoțită de autorul săpăturii și pentru tronsonul străzii A din caseta B3.

Imaginea amenajărilor din spațiul străzii A este completată de un aliniament format din blochete semifasonate de calcar și șist care traversează caseta de la nord la sud, până la limita peretelui nordic al canalului C4. Acesta este situat între limita zonei pavate a străzii și trotuarul descris anterior, are un traseu rectiliniu și este alcătuit din două rânduri paralele de blochete, aflate la o distanță de maximum 20 cm unul de celălalt. Partea superioară a blochetelor care alcătuiesc structura în discuție se situează la adâncimi cuprinse între 0,81 și 0,89 m. Amenajarea pare să îndeplinească un rol de rigolă de scurgere a apelor pluviale în perimetrul străzii A care, spre deosebire de cele pavate cu dale de la Histria, nu are canal colector. Instalația poate fi pusă în legătură cu amenajarea rudimentară din zona mediană a trotuarului străzii A, faza 2 și ar putea servi dirijării unui flux de ape reziduale și/sau pluviale spre canalul C4 cu care face joncțiunea la sud.

În caroul B2, la limita sudică a casetei se află canalul deversor C4, singura veritabilă instalație hidraulică descoperită în campania 2018 la vest de basilica creștină. Amenajarea are un traseu rectiliniu, orientat est-vest și pe circa 2,30 m lungime se află în interiorul casetei. Lungimea maximă exterioară a canalului C4 este de 2,80 m, iar lățimea sa exterioară de 0,40 m. Rigola este largă de circa 0,22 m și măsoară maximum 0,20 m în adâncime (fundul canalului se află la adâncimi diferite: la est – 0,85m, iar la vest – 0,91 m). Este amenajat din blochete de calcar și șist verde așezate pe cant, pe un pat de poză din mortar rozaliu, care formează totodată și fundul rigolei. La capătul său estic, în afara casetei, canalul este acoperit cu un bloc paralelipipedic din calcar cochilifer, o piesă reutilizată, restul instalației

nemaifiind acoperită la momentul descoperirii. Blocul de calcar care acoperă canalul se situează la o adâncime de numai 0,53 m, în timp ce partea superioară a pereților rigolei, la est, la 0,69 m, respectiv 0,76 m la vest adâncime față de punctul de referință de pe zidul perimetral nord al basilicii. Traseul canalului C4 începe din caseta C2, aflată la est, dar într-o zonă necercetată, chiar de la limita zidului Z8 și se dirijează spre colțul nord-vestic al basilicii, unde traseul său se întrerupe sau doar se modifică, dirijându-se către sud, în direcția deviației din strada B (cel mai apropiat ax de circulație cunoscut în această zonă).

Săpăturile arheologice efectuate în zona de la nord de *Basilica cu criptă* în campania 2018 constituie o etapă decisivă în investigarea zonei din vecinătatea edificiului creștin, cu privire specială asupra rețelei rutiere din proximitatea sa, rețea care-l interconectează cu restul suprafeței urbane și cu celelalte edificii creștine *intra urbem*. Cercetarea derulată în perimetrul de la vest de basilică a condus la reidentificarea, înregistrarea și documentarea uneia dintre arterele de circulație atribuite prin cercetări anterioare epocii paleo-bizantine – strada A – și a permis colectarea de informații prețioase privind cronologia acestei amenajări și a monumentelor cu care strada se află în diferite raporturi stratigrafice. Se justifică și ar fi mai mult decât necesară continuarea săpăturilor în aria ce a făcut obiectul cercetării în anul 2018, până la limita estică a complexului arhitectural de pe latura de nord a Pieței Mari, cu scopul de a stabili o diagramă cronologică completă a edificiilor romane, romane târzii și protobizantine din acest perimetru, iar concomitent, pentru a retrasa, fie numai și secvențial, evoluția în timp a axelor de circulație dintr-o zonă a orașului intens ocupată pe toată durata sa de existență. În sfârșit, extinderea cercetării arheologice spre est, dincolo de limita actuală a sectorului *Basilica cu criptă*, ar putea să răspundă numeroaselor semne de întrebare pe care le ridică existența celor trei complexe de tip *bothros* descoperite în aria basilicii și să furnizeze date noi despre configurația rețelei rutiere care încadrează monumentul și-l conectează cu monumentele învecinate.

Bibliografie:

Mărgineanu-Cârstoiu 1984: M. Mărgineanu-Cârstoiu, *Plans de villes romaines en Mésie Inférieure*, în W. Hoepfner (ed.), *Bauplanung und*

Bautheorie der Antike (Diskussionen zur archäologischen Bauforschung 4.), Berlin, 1984, 297–314.

Munteanu 2011: F. Munteanu, *Contribuții la topografia Histriei romane târzii (II)*, SCIVA 62.3–4, 2011, 233–249.

Petre 1962: A. Petre, *Sectorul „Poarta Mare”*, în E. Condurachi și colaboratorii, *Șantierul Histria*, MCA 8, 1962, 389–396.

Rizos 2013: E. Rizos, *Centres of the Late Roman military supply network in the Balkans: a survey of horrea*, JRGZM 60, 2013, 659–696.

Schulze-Dörlamm 2009: M. Schulze-Dörlamm, *Byzantinische Gürtelschnallen und Gürtelbeschläge im Römisch - Germanischen Zentralmuseum. 1. Die Schnallen ohne Beschläg, mit Laschenbeschläg und mit festem Beschläg des 5. bis 7. Jahrhunderts. Kataloge* (RGZM 30.1) (reimprimat), Mainz, 2009.

Suceveanu, Angelescu 1994: Al. Suceveanu, M.V. Angelescu, *Nouvelles données concernant Histria à l'époque romaine*, Ktema 19, 1994, 195–208.

Suceveanu 2007: A. Suceveanu, *Histria XIII. La basilique épiscopale. Les résultats des fouilles*, București, 2007.

Ștefan 1974: A.S. Ștefan, *Cercetări aerofotografice privind topografia urbană a Histriei I. Epoca romană (sec. I – III e.n.)*, Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă 43.1, 1974, 39–51.

Ștefan 1975: Al.S. Ștefan, *Cercetări aerofotografice privind topografia urbană a Histriei: II. Epoca romană târzie (sec. III – IV e.n.)*, Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă 44.2, 1975, 51–62.

36. Jac, com. Creaca, județul Sălaj

Punct: „Dealul Cămnin”

Cod RAN: 140734.03

Autorizație nr. 118/20.04. 2018

Colectiv: dr. Ioan Bejinariu (responsabil științific);
dr. Dan Băcșeț-Crișan (responsabil de sector);

Perioada desfășurării campaniei: 3 07- 18 07. 2018

Localitatea Jac (comuna Creaca) se află în zona centrală a județului Sălaj, în nord-vestul României. Se situează din punct de vedere

geografic într-o unitate de legătură între Transilvania propriu-zisă și regiunea Tisei Superioare. Dată fiind amplasarea sitului de pe „Dealul Cămnin” în apropierea Complexului arheologic de la Porolissvum, în unele lucrări stațiunea arheologică este în mod eronat localizată în localitatea Moigrad, care administrativ aparține comunei Mirșid. Dealul „Cămnin” (alt. 350 m) este localizat la nord-nord-vest de satul Jac. La sud de deal curge firul văii Pometului. Este vorba despre un platou cu o formă aproximativ trapezoidală. Pantele naturale ale dealului nu sunt foarte abrupte, cu excepția zonei sudice și a celei sud-estice unde pereții sunt aproape verticali pe unele porțiuni, dar actualul aspect se datorează exploatării pietrei în epoca romană. Sistemul defensiv (valul), așa cum apare la suprafața terenului, urmează laturile platoului. Este foarte vizibil mai ales pe laturile de vest și nord-vest, unde poate fi sesizată și albierea șanțului aferent valului. Incinta fortificată măsoară aproximativ 270 x 240 m (6,5 ha). Stațiunea arheologică include o incintă fortificată din prima epocă a fierului, o carieră romană pe partea sudică a dealului, resturile unei construcții romane (posibil turn de lemn ?) amplasate în zona cea mai înaltă a dealului, precum și cel puțin două amenajări rupestre care aparțin perioadei post-romane, ambele săpate în peretele carierei romane.

Cercetări mai vechi (1958, 1994), de amploare redusă, mai degrabă de anvergură unor sondaje, au vizat mai ales structurarea elementelor defensive, respectiv zona construcției romane. Cercetările au fost reluate în anul 2015 și continuate în anii următori. Noile investigații au vizat toate monumentele arheologice cunoscute în zona „Dealului Cămnin”, însă din varii motive accentul a fost pus asupra incintei ce înconjoară partea superioară a dealului. Rezultatele imediate au demonstrat că fortificația fusese în mod eronat atribuită perioadei medievale timpurii (sec. IX / X – XI) întrucât în realitate aparține primei epoci a fierului, iar una dintre amenajările rupestre (singura cercetată) este un mormânt care a fost jefuit în decursul timpului.

Campania de cercetare din anul 2018 a beneficiat de de un suport financiar relativ redus oferit de muzeul din Zalău. Acest aspect la care se adaugă dificultatea tot mai mare de a găsi forță de muncă reprezintă, fără îndoială principalele obstacole în progresul cercetării. În scurta campanie din acest an urmărit finalizarea unei suprafețe inițiate în anul 2017 în zona amenajării

de perioadă romană. Acest demers ne-a convins doar că zona a fost foarte afectată de amenajările genistice din vremea, probabil, celui de-al doilea război mondial. O altă secțiune (S1/2018) a fost deschisă pe latura sud-estică a incintei pentru studierea amenajărilor defensive din acest sector care anterior nu fusese abordat. Pe proiecția de tip LIDAR se observă o potențială intrare în această zonă, însă săpătura noastră a fost trasată la o anumită distanță de aceasta. Secțiunea S1/2018, orientată aproximativ sud-est – nord-vest măsoară 31 x 2 m. Aproximativ în zona m 11 – 16 secțiunea a surprins embletonul palisadei amenajate. Contextul arheologic a fost mult mai bun pentru a preciza modul de amenajare al palisadei din acest sector. Locul pe care a fost amenajată palisada a beneficiat de o pregătire prealabilă relativ sumară, constând într-o ușoară îndreptare a zonei între m. 11,90 și m. 15. Sistemul de construire al palisadei este similar celui sesizat și în pe latura de nord-est. Constă în două șiruri de pari aflați la 1,20 / 1,60 m unul de celălalt între care se aflau bârne ce prindeau cei doi paramenți. Gropile de stâlp măsoară între 0,40 / 0,50 m în diametru, iar în acest sector am prins și amprenta unei bârne lungi de circa 4 m cu grosimea de 0,25 m. Stratigrafic se observă cum una dintre gropile de stâlp ale asizei interioare a palisadei este suprapusă de amprenta unei bârne căzute. Nivelul de incendiere a palisadei are o consistență de 0,30 – 0,40 m și are un aspect roșu-cărămiziu, puternic pigmentat cu cărbune și lut ars, uneori cu amprenta structurii lemnoase. Gropile de la stâlpii palisadei nu erau foarte adânci (maxim 0,20 m) ceea ce demonstrează că avem de-a face cu o palisadă "casetată" unde soliditatea amenajării era dată de rețeaua de bârne de lemn prinse între ele și pe lungime și pe lățime, ulterior casetele rezultate fiind umplute cu embleton rezultat fie din săparea șanțului, fie adus din alte părți. Șanțul fortificației se află la circa 5 - 6 m mai jos de fața exterioară a palisadei. Are o formă albiată măsurând circa 3,50 m la deschidere (partea superioară) și 2,60 m pe fund. Adâncimea este și în acest caz relativ modestă – 0,80 m de la nivelul de amenajare, iar diferența de nivel de la fundul șanțului la baza palisadei este de doar 1,20 m.

Inventarul arheologic descoperit în această secțiune este ca și în cazul cercetărilor trecute extrem de modest. Este vorba despre foarte puține fragmente ceramice atipice apărute în spatele palisadei într-un strat galben-compact. Tot în zona din spatele palisadei, însă în stratul superior, cel

mai recent constituit din vegetația de pădure putrezită (m. 21 – 22, adâncimea 0,15 m) a apărut un topor de fier, asemănător unui celt. Toporul are lama lătită, iar zona orificiului de fixare este bine delimitată. Orificiul de fixare a cozii a fost confecționat prin baterea și apoi îndoirea celor două părți laterale care însă nu au fost unite.

Abstract:

Vestigiile arheologice din localitatea Jac (com. Creaca, jud. Sălaj) din punctul "Dealul Cămnin" au fost cercetate anterior prin câteva sondaje în anii 1958 și 1994. Incinta fortificată cu o suprafață de circa 6,5 ha a fost atunci atribuită perioadei sec. IX/X – XI. Ulterior s-a dovedit că aparține începutului mileniului I î. Hrs. (prima epocă a fierului). În campania anului 2018 am reușit să finalizăm o suprafață inițiată în anul trecut în zona amenajării din epoca romană aflată în punctul cel mai înalt al dealului. Totodată a fost sondat sistemul defensiv de pe latura de sud-est a incintei. Acest sondaj a confirmat tehnica de construcție constatată anterior a palisadei, din două rânduri de pari prinși între ei cu bârne, în sistemul unor casete care au fost umplute ulterior cu embleton. Deși șanțul de apărare este amplu (3,50 m la deschidere) adâncimea sa era modestă (mai puțin de 1,00 m).

Bibliografie:

M. Rusu, *Cetatea Moigrad și Porțile Meseșului*, în *Sub semnul lui Clío. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu*, Cluj, 1974, p. 265-279.

C. Cosma, *Vestul și nord-vestul României în secolele VIII-X d. H.*, Cluj-Napoca, 2002.

I. Bejinariu, *Between Transylvania and Upper Tisa. "Poarta Meseșană / Meseș Gate" in the Bronze Age and First Iron Age*, în Nagy M.L., Szölsöi K.L., Almássy K., Kulcsár V. (eds.) *"Vadrózsából tündérsípót csináltam". Tanulmányok Istvánovits Eszter 60. Születésnapjára / "To make a Fairy's whistle from a briar rose". Studies presented to Eszter Istvánovits on her sixtieth birthday*, Nyíregyháza 2018, 97-110.

37. Jac, jud. Sălaj, com. Creaca [Porolissum]

Punct: Pometul Jacului

Tip de sit: 32 (epoca romană), 113 (așezare urbană), 121 (castru)

Încadrare cronologică: secolele II-III p. Ch.

Cod RAN: 142159.01; 142159.03

Autorizație nr 120/20.04.2018

Colectiv: Coriolan Horațiu Oprean -responsabil (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca); Vlad Andrei Lăzărescu-șef sector (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca), Sorin Ilie Cociș-membru (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca); Dan Augustin Deac-membru (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău); Horea Dionisiu Pop-membru (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău); Teodor Taloș-membru (Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca)

Total finanțare: 57 500

Perioada de desfășurare a campaniei: 04.07.2018 - 12.09.2018

Obiective

Unul dintre obiectivele cercetărilor din 2018 a fost continuarea cercetărilor arheologice în zona *forum*-ului orașului *Porolissum* și stabilirea relațiilor topografice și cronologice dintre acesta și clădirea *basilicii*. În același timp, am urmărit clarificarea raporturilor stratigrafice între cele două faze de piatră ale orașului roman, dar și finalizarea cercetărilor arheologice asupra clădirii *basilicii*. Tot în anul 2018 au fost continuate cercetările asupra *praetorium*-ului din castrul mare de pe dealul Pomăt, care au ca obiectiv stabilirea relațiilor dintre cele trei clădiri ale complexului rezidențial identificate prin cercetări geofizice de suprafață, fazele de construcție și funcționalitatea precisă a fiecărui element.

Rezultate și interpretare

În cercetările din *basilică* a fost identificată în S24/2018 o structură adâncită cu circa 0,50 m față de nivelul de călcare în *basilică*, fățuită cu mortar, atent finisată, de formă relativ rectangular (circa 4 x 3 m) (Fig. 1). Poziția acestei încăperi subterane în zona centrală a *basilicii*, dar și structura ei internă, permit ipoteza unui posibil *aerarium* (o încăpere ce adăpostea valorile materiale și simbolice ale comunității).

În același timp, prima fază de piatră anterioară construcției *basilicii*, cu edificii dezafectate în epoca romană, a fost sesizată și în

această campanie în S25/2018, fără a putea însă furniza date suplimentare referitoare la topografia internă a nucleului de locuire civilă din această etapă cronologică.

Tot în S 25 a fost dezvelit pe o lungime de 10 m zidul sudic al *basilicii*. Am reușit să identificăm doi dintre contraforții exteriori ce întăreau rezistența clădirii în această zonă aflată în pantă. Astfel, întreg planul clădirii a fost completat.

Ansamblul de arhitectură *basilica – forum* (Fig. 2), reprezintă punctul central al vieții civice din orașele romane. Identificarea sa corectă oferă o imagine comparativă între *Porolissum* și alte orașe romane cu același statut și primele informații sigure despre topografia municipiului *Porolissum*. Încheierea cercetărilor la *basilica* civilă marchează și finalizarea demonstrației că localizarea forului făcută de vechile cercetări a fost eronată.

Tot în anul 2018 au fost continuate cercetările asupra *praetorium*-ului din castrul mare de pe dealul Pomăt. Secțiunea planificată pentru anul 2018, S2/2018 (15 x 15 m) a deschis practic seria cercetărilor sistematice ale acestei structuri constructive de factură civilă din interiorul castrului prin dezvelirea în suprafață a unui sfert al clădirii din colțul său de NV.

În ceea ce privește clădirea *praetorium*-ului din castrul mare, cercetarea unei suprafețe de mari dimensiuni, respectiv 15 x 15 m, a putut clarifica și certifica datele furnizate de către investigațiile geofizice. A fost dezvelit colțul de nord-vest al acestui important complex arheologic (Fig. 3), fiind identificate un număr de 5 încăperi (A-E). Prin culoarul A se ieșea în curtea interioară (Ci). Curtea interioară era înconjurată de un portic. Am identificat trei dintre bazele porticului. Pe fundația de piatră erau zidite cărămizi cu mortar, ce susțineau probabil coloane de lemn, sau stâlpi de cărămidă. Zidurile din această suprafață sunt precar păstrate, în majoritate fiind marcate doar de temelia lor. Piatra elevației păstrate și dărâmată a clădirii au fost sustrate sistematic pe parcursul Evului Mediu. Clădirea *praetorium* este o locuință cu plan tipic italic, rar identificată în Dacia. Restul edificiului, ce pare mai bine conservat, va putea aduce în viitor informații despre destinația încăperilor ce flancau curtea interioară.

Descoperiri

Materialul arheologic din *basilica* a constatat în numeroase piroane de fier de la structura acoperișului, ceramic, pise de echipament military de bronz, câteva monede. De remarcat este o fibula cu décor animalier. Nici materialul arheologic

din praetorium nu este prea bogat, în primul rând datorită stării precare de conservare a clădirii. El constă în câteva monede, ceramic ustensile de bronz, elemente de fier de la uși de lemn. De remarcat sunt mai multe instrumente medicale, între care și o placă de oculist din piatră vulcanică. Întreg materialul se păstrează în depozitele Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău.

Tehnici de cercetare

Prospecțiile geofizice și profile de rezistivitate electrică au fost continuate. Primul obiectiv a fost stabilirea limitei locuirii civile spre nord, în dreapta drumului imperial. Pentru atungerea acestui obiectiv a fost investigată o suprafață de peste 5400 m² prin mijloace magnetometrice la o rezoluție superioară (dintre care un areal de 4000 m² cu o densitate a valorilor măsurate de 1 x 8, iar 1400 m² cu o densitate a valorilor măsurate de 2 x 8). Rețeaua magnetometrică de măsură a fost proiectată și materializată prin 8 carouri, fiecare având 30 m x 30 m dintre care datorită condițiilor din teren au putut fi măsurate doar echivalentul a 6 carouri. Gridurile au fost amplasate în funcție de configurația terenului în zona respectivă, ținându-se cont că avem de-a face cu o pantă orientată spre sud-est.

Singurul areal cu potențial arheologic evident este reprezentat de Zona 3 unde se pot observa urmele unei posibile construcții de formă rectangulară. Poziția acestei structuri pe o terasă aparent antropică tinde să întărească interpretarea de mai sus cu atât mai mult cu cât aproximativ prin centrul acesteia se pot observa urmele unei vechi secțiuni arheologice pe care din păcate nu am putut să o identificăm în publicațiile anterioare. Zona situată către nord nu pare să prezinte urme de construcții.

În același timp, cercetările geofizice au fost continuate atât în orașul roman, rafinând anumite porțiuni neclare în vechile prospecții, dar și în interiorul castrului, în zona *praetorium*-ului prin mijloace electrometrice. Investigația electrometrică în acest areal a furnizat rezultate extrem de spectaculoase. A fost posibilă la final stabilirea planimetriei clădirii cu portic (*praetorium*) și a celei vecine atât la orizontală, cât și la verticală prin interpolarea unui șir de 36 de profile ERT lungi de 60 m fiecare.

Obiectivele supuse cercetării arheologice au fost scanate la final cu un scanner 3D și s-a efectuat fotogrametrie prin zboruri cu drona.

Toate materialele arheologice au fost înregistrate cu stația totală.

Obiectivele cercetărilor viitoare

În campaniile viitoare vom continua proiectul de cercetare al complexului rezidențial praetorium, urmărind etapele de construcție și cronologia clădirilor, relațiile dintre acestea și tipul arhitectural. Vom continua prospecțiile geofizice în zona unde presupunem că sunt băile private ale comandantului și problema alimentării cu apă, încă total necunoscută. Săpăturile vor fi efectuate în punctele cheie pentru a putea separa zonele publice, de reprezentanță, de cele private, folosite doar pentru locuit. În final vom încerca să răspundem la întrebarea dacă acolo locuia un singur comandant, sau mai mulți și care era statutul social al personajelor.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare

Zidurile descoperite au fost acoperite cu material geotextil și astupate cu pământ.

Ansamblul de arhitectură *basilica – forum*, reprezintă punctul central al vieții civice din orașele romane. Identificarea sa corectă oferă o imagine comparativă între Porolissum și alte orașe romane cu același statut și primele informații sigure despre topografia municipiului Porolissum. Documentația obținută va permite reconstrucția 3D a edificiului și va constitui un prim obiectiv turistic din orașul roman.

Clădirea praetoriului este o locuință cu plan tipic italic, rar identificată în Dacia. Continuarea săpăturilor, coroborate cu informațiile din prospecțiile de suprafață, va face posibilă includerea obiectivului în circuitul turistic de vizitare. Într-o primă etapă, vom elabora un proiect-pilot în colaborare cu Consiliul Județean Sălaj și Grădina Botanică din Jibou, sugerând la suprafață o parte din planul clădirii prin vegetație plantată. Clădirea va fi explicată și pe panouri prin reconstrucții 3D și prin mijloace interactive moderne ce vor fi realizate pe baza colaborării cu Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca.

Abstract

The excavation in the Roman fort and town at Porolissum (Sălaj county) on the Roman Northern frontier of Dacia were continuing the previous researches at the civilian basilica from the Roman municipium. At the end the whole building was unearthed. It was a 40 x 20 m basilica with one nave having strong walls and being roofed with tiles. On the long Northern side, a monumental entrance of 7 m wide was opening to the forum. The building belonged to the second stone

construction phase of the town dating in the 3rd century AD after Septimius Severus granted the settlement with the title of municipium Septimium Porolissense. A first stone phase was identified having buildings with a different orientation, dating from the second century. The plan of the complex demonstrates that here was the forum of the town. On this base can be rejected the old topographical location proposed by older research.

At the same time inside the fort from Pomet Hill intensive geophysical surveys suggested between the headquarters building and the porta principalis sinistra a huge residential complex. We presumed in was the commander's house (praetorium). After a first checking trench dug during the previous campaign which identified many walls and a pool paved with bricks, this year we decided to dig systematically the first building with a smaller inner court with portico, starting with a 15 x 15 m section, representing a quarter of the building's area. The excavation confirms the magnetometry. The building was poor preserved, the stone of the walls being robbed till to first rows of the basements sometime during the Middle Ages. Only one building phase was recorded, dating to the first decade of the province. Future research will try to establish the relation between the three buildings, the existence of probable private bath house, of the system of water supply and the separation between the private and official rooms of the residence.

Bibliografie:

Coriolan H. Opreanu, Vlad A. Lăzărescu (Ed.), *Landscape Archaeology on the Northern Frontier of the Roman Empire at Porolissum, Cluj-Napoca*, 2016.

C. H. Opreanu, V.-A. Lăzărescu, *The Evolution of the Civilian Settlement at Porolissum in the Light of the New Research*, în *Ephemeris Napocensis*, 26, 2016, p. 107-120.

C. H. Opreanu, *The Garrison of the Roman Fort at Porolissum (Dacia). The Analysis of the Tile-Stamps*, în *Open Archaeology* (De Gruyter), 2018, 4, p. 365-372.

38. Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj *Punct: Râțul boiler (parcul industrial TETAROM III)*

Cod RAN: 58268.05

Autorizație nr. 39/2017

Colectiv: Kori-Lea Filipek (Durham University; Transylvania Bioarchaeology) – Project Co-ordinator and Lab Director), Katie Tucker (University of Winchester; Transylvania Bioarchaeology) and Ioan Stanciu (IAIA Cluj) – Site Directors, Liam Lanigan (Center for Geogenetics, Copenhagen) – Assistant Site Director, Jordan Snyder (Durham University) – Assistant Site Director, Megan Oliverson (Assistant Lab Director) and Matthew Crowther (Project Technician), and Brianna Gardner and Kathleen Rice (Team Leaders). The remaining project team was composed of field-school students from academic institutions in the USA, Canada, Australia, France, and the UK.

Project Background

The site of Jucu de Sus is located 21 km north east of Cluj-Napoca and is situated on the floodplain, 500 m north west, of the Someșul Mic River. The site was identified and partially excavated in 2007 prior to the construction of the Nokia industrial park (the site is now occupied by a solar farm). The excavation identified a Roman period villa rustica, an 8th century settlement, limited evidence for the location of an 11th-12th century settlement, and a cemetery that partially overlay and cut through the walls of the Roman buildings. Fifty-seven inhumation burials were excavated from the cemetery that are thought, on the basis of the associated artefacts (copper alloy and iron earrings), to be associated with the 11th-12th century settlement, although human remains associated with the 8th century settlement were also identified, in the form of thirteen cremation burials, both urned and un-urned, which appeared to be located around the periphery of the inhumation cemetery. It is estimated that around 1000 burials remain to be excavated from the site and it is possible that some of the burials are associated with the 8th - 9th century settlement, as well as the Roman villa (Diana and Meșter 2013; Illsley 2013, Stanciu 2014 a,b). A preliminary analysis was undertaken of the inhumation burials, which identified individuals belonging to all age groups from infant to mature adult, and both males and females. A number of pathological conditions

were also identified, including dental disease, degenerative joint disease, metabolic disease, infectious disease and trauma (Diana and Meşter 2013).

The 2014-17 seasons of excavation have recovered the remains of thirty-one inhumed individuals and three cremations (Tucker 2014, 2015, 2016, 2017). The skeletal analysis of these has been underway since the 2014 season. The re-analysis of the remains from the 2007 excavation has also been in progress since the 2015 season, although a large number of the individuals known to have been excavated and included in the preliminary skeletal analysis (Diana and Meşter 2013) are currently missing.

The Site

The aims of the 2018 season, revised since writing of the 2017 site report, were to excavate square A-1, which was completely unexcavated and complete the excavation of squares B-1 and C-1, in which a small extension had been excavated in 2015. The turf had been removed from these squares in 2017 but time constraints meant that no further excavation was carried out. Time permitting, it was also intended to excavate square C-2 to determine if the southern boundary of the cemetery could be located (there were no burials found during the groundworks for the building that is located approximately 10 m to the south of square C-2). As was the case in 2017, on arriving at site, the limits of excavation of squares Z2 to Z0 (excavated in 2017) and squares A1, A0, B1 and B0 (excavated in 2015) were clearly visible and these were used to mark out the new excavation area.

By the end of the 2018 excavation season, the three grid squares A-1, B-1 and C-1, plus a 0.5 m (N-S) by 2m (E-W) extension into square C-2, a 0.5m (N-S) and 2.5 m (E-W) extension into square C0, and a 0.6 m (N-S) by 0.3m (E-W) extension into square D-1, undertaken to fully expose features, had been completely excavated. The turf was also removed from square C-2, although no further excavation was undertaken. It has not been possible to excavate in square Z-1 for the last two seasons because of a large pile of metal scrap.

The temporary bench mark established in 2016 on the north-east corner of the large storage building to the south of the excavation area, with an arbitrary height of 285m above sea-level, was reused again this season. During the final week of the season, it was established by GPS that the TBM is 284.97 m, so it is again possible to include

heights above sea-level in the report. The arbitrary heights recorded in 2016 and 2017 have also been corrected and these will be included in any future publication of the excavation. The corners of the 2018 excavation area were also recorded by GPS, meaning that it will be finally possible to correctly align the plans from the current excavation with those from 2007.

Site Narrative

The whole area of the excavation was covered in a turf of no more than 2 cm thickness with the ground surface varying from 284.23m above sea-level at the north side of square A-1, 284.34 m at the south side of square A-1, 284.42 m at the south side of square C-1 and 284.55 m at the east side of square C-1. This covered a thin (approx. 0.05 m), dark brownish grey clayey silt topsoil (250). Under the topsoil was a mid brownish grey clayey silt layer (260), with moderate inclusions of gravel, sandstone and tile fragments and flecks, and finds of pottery, animal bone and brick/tile and iron nails. This layer was identified in 2014 as a Roman occupation layer associated with the *villa rustica*, although as this layer filled the Roman building excavated this season (see below), it is more likely to be associated with the abandonment phase of the villa. All of the features, with the exception of this building, cut through this layer, which was 0.15 m - 0.20 m thick. It was very difficult to see cut-features in this layer and therefore all identified features were horizontally truncated to some degree in the course of excavation. This layer overlay a mid brownish grey sandy silt, completely devoid of archaeological material, that probably represents an alluvial deposit. Although no top and base levels for this deposit were recorded, it was noted as being much thicker towards the east side of the excavation, with the base of features in square C-1 cutting into but not through it. In square A-1, the base of features cut into the deposit below, which was composed of loose sand, gravel and pebbles.

Ten features were excavated during this season, comprising six single inhumation graves, a possible grave that extended into the unexcavated square D-1, a possible inhumation grave excavated in 2007, a pit building with five post-holes, and the extension into squares B-1 and C-1 of the 2015 excavation trench. These features are described below:

Inhumation Graves

Burial 36 (in the north-east corner of square A-1)

The grave cut [257] was a sub-rectangular feature with rounded corners, with the east end being disturbed by animal burrowing. The sides were steep to near vertical and the base was irregular and sloping towards the north, with a height of 283.98 m to the south and 283.91 m in the middle of the base. It was orientated slightly southwest to northeast, with a length of 1.20 m, a width of 0.60 m and a surviving depth of 0.25 m. The grave fill (258) was a mid brownish grey clayey silt with patches of mid yellowish brown silty clay, with inclusions of tile and sandstone fragments and flecks, and river gravel, and finds of pottery (including fragments of cremation urns), burnt human bone, and brick/tile. The non-adult skeleton (SK259) was orientated with their head at the west end of the grave and was supine and extended with the arms by the sides of the body. The skeleton was relatively well preserved although there was animal disturbance of the torso and right arm. The cranium was at a height of 284.09 m, with the feet at 283.98 m.

Burial 37 (in the west of square C-1)

The grave cut [261] was a sub-rectangular feature with rounded corners. The sides were vertical apart from the west end, which was moderately sloped, and the base was flat but disturbed by animal burrows, with a height of 284.04 m. It was orientated west-east with a length of 1.88 m, a width of 0.70 m and a surviving depth of 0.20 m. The grave fill (262) was a mid brownish grey clayey silt with inclusions of tile and sandstone fragments and flecks and river pebbles, and finds of rodent bones. The adult skeleton (SK263) was orientated with their head at the west end of the grave and was supine and extended with the arms by the side of the body. The cranium, pelvis, arms and legs were relatively well preserved although the torso was poorly preserved and had been disturbed by rodent burrowing. The cranium was at a height of 284.18 m, with the feet at 284.10 m. There was a copper alloy earring (SF16) found on the left side of the cranium (Figure 3), with a second (SF17) found on the right side. The very poorly preserved remains of a third copper alloy earring (SF18) were found to the right of the mandible.

Burial 38 (in the east of square C-1)

The grave cut [264] was a sub-rectangular feature with rounded corners to the west. The east end of the cut extended under the eastern limit of excavation and was not excavated. The north and south sides were partly vertical and partly

moderately sloped with the west end also being moderately sloped to the south and with a moderately sloped to vertical step to the north. The base was flat and slightly sloped towards the west, with heights of 284.11 m at the east and 284.04 m at the west. It was orientated slightly south-west to north-east with a length of 1.78 m, a width of 0.66 m and a surviving depth of 0.11 m. The grave fill (265) was a mid greyish brown clayey silt with patches of mid yellowish brown silty clay with inclusions of sandstone and tile fragments and flecks. The adult skeleton (SK266) was supine and extended with their head at the west end of the grave and the arms by the sides of the body. The preservation of the torso was poorer than the rest of the skeleton, although a number of vertebrae and ribs did survive. The cranium was at a height of 284.22 m, with the feet at 284.19 m. During post-excavation cleaning of the skeleton, a copper alloy earring (SF19) was found on the left side of the cranium.

Burial 39 (in the north of square C-1)

The grave cut [267] was an oval feature, with disturbance of parts of the north and south sides by animal burrowing. The sides were near vertical and the base was flat and slightly sloping to the north-east, with a height of 284.02 m. It was orientated west-east with a length of 1.15 m, a width of 0.54 m and a surviving depth of 0.10 m. The grave fill (268) was a mid brownish grey clayey silt with inclusions of tile and sandstone fragments and flecks and river gravel. The very poorly preserved non-adult skeleton (SK269), with only parts of the cranium and lower limbs present, was supine and extended with their head at the west end of the grave and had possibly been disturbed by animal burrowing. The cranium was at a height of 284.18 m, with the femur at 284.10 m.

Burial 40 (in the south of square C-1)

The grave cut [271] was a sub-rectangular feature with rounded corners, with part of the north edge being disturbed by animal burrowing. The sides are vertical with steeply sloping to vertical steps at the west end, north-west side, east end (the upper edge of the outer step is outside the eastern limit of excavation and was not excavated) and south-east side. The base is flat and slightly sloping to the west, with heights of 283.95 m at the east end and 283.92 m at the west end. It was orientated slightly south-west to north-east with a length of 1.80 m, a width of 0.55 m and a surviving depth of 0.20 m. The grave fill (272) was a mid brownish grey clayey silt with patches of mid

yellowish brown silty clay, and with inclusions of tile and sandstone fragments and flecks and river gravel. The adult skeleton (SK273) was supine and extended with the head at the west end of the grave and the arms by the sides of the body. Although there had been some animal disturbance of the grave, there had been no movement of skeletal elements, with the possible exception of the left hand, and the individual was relatively well preserved. The cranium was at a height of 284.07 m, with the feet at 284.01 m.

Burial 41 (in the north of square C-1, extending into the south of square C0)

The grave cut [274] was a sub-rectangular feature with rounded corners and steeply sloping sides. The base was flat and sloped towards the north-west corner, with heights of 283.98 m at the east end and 283.90 m in the centre. It was orientated west-east with a length of 2.00 m, a width of 0.75 m and a surviving depth of 0.20 m. The grave fill (275) was a mid brownish grey clayey silt with inclusions of tile and sandstone fragments and flecks and river gravel. The relatively well preserved adult skeleton (SK276) had its head at the west end of the grave and had been supine and extended (the cranium, right arm, os coxa and right leg were in near correct anatomical position), although it had suffered severe disarticulation, presumably as a result of animal burrowing. The cranium was at a height of 284.07 m, with the right tibia at 284.01 m. During post-excavation cleaning of the skeleton, a copper alloy earring (SF21) was found on the right side of the cranium.

Other features

Feature 288 (in the north-east of square C-1)

The west end of the cut [288] was within square C-1, although the majority of the feature extended under the eastern limit of excavation and was not excavated. The west end was rounded with an outer moderately sloping step and a steeply sloping inner step and a flat base, sloping to the east, with a height of 283.98 m. It appeared to be orientated west-east, with an excavated length of 0.46m, a width of 0.90 m and a surviving depth of 0.34 m. The fill (289) was a mid brownish grey clayey silt with patches of mid yellowish brown silty clay with inclusions of tile flecks and rounded pebbles.

Feature 253 (in the south-west of square A-1, cuts through the upper fill of the pit building). The cut [253] was a sub-rectangular feature with rounded corners and steeply sloping sides. The base was flat with a height of 283.83 m. It was

orientated south-west to north-east, with a length of 1.4 m, a width of 0.62 m and a surviving depth of 0.28 m. The lower fill (270) was a dark brownish grey clayey silt, 0.16 m thick, with inclusions of tile and sandstone fragments and flecks and rounded pebbles. The upper fill (254) was a mid brownish grey with patches of mid yellowish brown sandy silt, 0.10 m thick, with inclusions of rounded pebbles. Fragments of wood and plastic in the fill indicate that this feature was backfilled recently and it is possible that it is a grave excavated in 2007. The other possibility is that it represents a sondage excavated in 2007 to investigate a feature, thought to be a possible cremation grave, on its southern edge. The relatively straight southern part of the cut would suggest that this interpretation is more likely, although it will not be possible to confirm until the plans of the 2007 and 2014-2018 excavations can be correctly overlain.

Pit building 252 (in the south-west of square A-1)

The main building cut [252] was a sub-circular feature, measuring 3.00 m north-south and 2.28 m west-east (as excavated), with the west side extending under the limit of excavation, and with a depth of 0.30 m. The sides were gently sloping and concave and the base was concave, with a height of 283.83 m. The lower fill (277), which was only recorded in section, was a mid yellowish brown sandy silt, 1.35 m north-south, and 0.70 m east-west (as recorded in section), and 0.06m thick, with inclusions of sandstone fragments and tile flecks. This layer probably represents build-up through trampling and refuse accumulation on the base of the building during its period of use. It is unlikely to be a deliberately built-up floor layer as it is irregular and does not cover the whole base of the building. The upper fill (251) was a dark brownish grey clayey silt with mixing at the base with a mid yellowish brown sandy silt, 3.00 m north-south, 2.28 m east-west (as excavated), and 0.26 m thick, and with inclusions of sandstone and tile fragments and flecks, and rounded pebbles, and finds of pottery, animal bone and brick/tile. This context is indistinguishable from the layer (260) which overlays it, although the presence of a discrete area in the centre of the context with a deposit of worked sandstone and large tile fragments, including part of a carved sandstone relief (SF20), presumably from demolition of the villa buildings, indicates that it is a distinct deposit. The presence of these building materials would suggest the infilling of the building

occurred during the demolition and abandonment phase of the villa (?), and that layer (260) must also relate to this abandonment phase rather than any earlier. Around the northern margin of the cut were four post-holes, apparently contemporary with the construction of the main building cut and probably designed to hold posts for a sloping roof structure (Figure 9). From west to east, these were: 1. The cut [286] was a sub-circular feature, 0.25 m in diameter, with a depth of 0.06m. The sides were vertical and the base was flat, with a height of 284.00 m. The fill (287) was a mid brownish grey clayey silt with inclusions of rounded pebbles and tile fragments and flecks. As this feature is shallower than the other three post-holes, it may also be an animal burrow; 2. The cut [278] was a sub-circular feature, 0.30 m in diameter, with a depth of 0.12 m. The sides were vertical and the base was concave with a height of 283.94m. The fill (279) was a mid brownish grey clayey silt with inclusions of rounded pebbles and tile fragments and flecks; 3. The cut [280] was a sub-circular feature, 0.35m in diameter, with a depth of 0.33 m. The sides were vertical and the base was concave with a height of 283.77 m. The fill (281) was a mid brownish grey clayey silt with inclusions of rounded pebbles and tile fragments and flecks; 4. The cut [282] was a sub-circular feature with a west-east measurement of 0.30 m, a north-south measurement of 0.28 m, and a depth of 0.25 m. The sides were vertical and the base was concave with a height of 283.68 m. The fill (283) was a mid brownish grey clayey silt with inclusions of rounded pebbles and tile fragments and flecks. A fifth post-hole was located to the south of post-hole [280] in the base of the building cut. The cut [284] was an sub-circular feature with an east-west measurement of 0.50m, a north-south measurement of 0.30 m and a depth of 0.10 m. The sides were vertical and the base was flat with a height of 283.80 m. The fill (285) was a mid brownish grey clayey silt with inclusions of rounded pebbles and tile fragments and flecks. This feature is shallower and less well defined than the post-holes around the margin of the building cut, so may also be an animal burrow. The fills of all these features are indistinguishable from layer (260), so they may not have become filled in until this layer formed during the abandonment phase of the villa.

2015 trench extension (in the north-east of square B-1 and north-west of square C-1)

The cut [255] was rectangular with a smaller rectangular extension on the south-east corner,

and with a maximum length of 2.50 m, a maximum width of 2.00 m and a depth of 0.30 m. The corners were square, the sides were vertical and the base was flat with a height of 284.01 m. The fill (256) was a mid greyish brown sandy silt with inclusions of rounded pebbles, and finds of pottery, animal and human bone, and brick/tile.

Site Summary and Discussion

The revised objectives for the 2018 excavation season, namely to excavate square A-1 and complete the excavation of squares B-1 and C-1, were fulfilled. Time constraints meant it was not possible to undertake any excavation in square C-2, although the turf was removed.

The six inhumation graves encountered in this season's excavation, three of which (B.36, B.38, B.40) were orientated slightly south-west to north-east, and three of which (B.37, B.39, B.41) were orientated west-east, form part of the previously excavated 11th - 12th century cemetery. The copper alloy earrings found with Burial 37 (SF16, 17, 18), Burial 38 (SF19) and Burial 41 (SF21) are very similar in type to those found in previous excavation seasons. The excavation of the Roman period pit building [252] demonstrated that the layer into which these burials are dug must be related to the abandonment phase of the villa rustica, rather than an occupation layer contemporary with the villa, as previously thought. The Roman pit building, which would probably have had a wooden sloping roof, was more likely to have been for storage rather than domestic or industrial activity, as there was no evidence for any detritus associated with such activities in the material that built up on the base of the building, although this may have been the result of regular cleaning. The paucity of burials in the area around this building may suggest that the south-west boundary of the cemetery has been located, although this may also be because the burials were excavated in 2007. The presence of modern iron nails, context labels and the sondage/excavated grave in this area would support this interpretation, and it is hoped that the overlaying of the 2007 and 2014-2018 excavation plans will soon be possible to confirm this. However, the presence of fragments of cremation urns and burnt human bone in the fill of Burial 36, suggesting a cremation burial was destroyed by the digging of this grave, might also indicate that this burial was on the boundary, as the previously excavated cremations have

almost always been located on the margin of the inhumation cemetery.

The reestablishment of the TBM by GPS at the end of this season also made it possible to investigate accurate heights above sea level of the site. The heights of the current ground surface indicates that it rises towards the east and south of the site, although the disturbance of the site by heavy machinery during the construction of the solar park means that this almost certainly does not reflect the original site topography. The very similar height above sea level of the crania from the burials excavated this season, assuming that the graves were dug to a standard depth, would, in fact, suggest that the original ground surface was relatively flat.

Potential for 2019 excavation season

Squares C1 and C2 were partially excavated in 2014 with only the burials exposed on the surface being excavated (a small extension into square C2 was also completed in 2016), so the excavation of these squares should be completed. Square C0 only had small extensions into it excavated in 2014 and 2018, so this square should also be fully excavated.

The eastern part of square Z-1 should be excavated to investigate the western extent of the Roman pit building. Time permitting, square C-2 should be excavated to investigate the possibility that the southern boundary of the cemetery has been located

Human Skeletal Analyses Summary

By the end of the 2018 excavation season, 33/38 of the skeletal remains from the Transylvania Bioarchaeology and Institute of Archaeology and Art History (Cluj-Napoca) excavations have been analysed, with several avenues of further investigations underway. To date, of the remains excavated under the current project design, the breakdown of biological sex is 13 males, 7 females, and 7 ambiguous.

The current age breakdown of the site is:

AGE	# of Individuals
Infant (<1 year)	4
Child (<12 years)	7
Adolescent (13-18)	2
Young-Young Middle Adults (19-35)	12

Middle-Middle Older Adults (36-45)	3
Older Adult (46+)	3
General Adult (Indeterminable)	2

The average stature of the individuals excavated remains 165 cm for the males and significantly higher than previous seasons for the females (156.2 cm average). This is primarily due to the inclusion of stature data for Burial 26, who was approximately 10-13 cm taller than the previous female average of 151.4 cm. Given the presence of a very rare pathology (described below), we conclude that the increased height for Burial 26 should be considered an outlier to the average female population of Jucu.

Several types of disease and trauma continue to be recorded in the human skeletal remains, with many skeletons exhibiting numerous concurring conditions at the time of death. In the 27 individuals of mixed age and sex were 11 individuals with joint disease, 15 individuals with dental disease, 18 individuals showing signs of metabolic disease, 12 instances of congenital disease, 16 individuals with signs of active or healing infections, 2 individuals with neoplastic disease (benign), and 11 individuals showing trauma. It is important to note that in children and infants, the differences between metabolic conditions and infections can be difficult to determine given the poor preservation of their remains. As such, both must be considered.

During the 2018 analyses of the individuals excavated by Transylvania Bioarchaeology, 3/4 individuals were non-adults (<19 years) at the age of death. Although non-adult mortality is common under the age of four years, the presence of adolescents with evidence of pathology indicates a level of infection and metabolic stress in the Jucu de Sus Necropolis populations.

Of particular interest was the adult skeleton of Burial 26. The adult remains of a female who died between the ages of 25-50 years presented a very rare condition known as Protusio Acetabuli. This condition, paired with the hypergracility of the skeletal remains, likely indicates the presence of a rare genetic disorder that affects the connective tissue, known as Marfan's syndrome (Keane and Pyeritz 2008). Marfan's syndrome may cause disproportionality in the skeleton, hypergracility, and serious complications with vision, cardiovascular health, and the nervous system (ibid). The condition also significantly lowers life

expectancy (ibid). The presence of this disorder in an adult skeleton in the Jucu de Sus Necropolis suggests, along with previous evidence of advanced medical treatment (Filipek et al. 2017), that the medical knowledge at Jucu during this time period is far advanced beyond any evidence in Europe. Radiocarbon dates to confirm the exact time period for Burial 26 are forthcoming and will be available before the 2019 season.

Other strands of further analyses have commenced from these results. Archaeoparasitological analyses of the non-adults are currently being undertaken by a researcher at Durham University (UK) to discover the types of parasites, if any, the young people at Jucu would have experienced. The femur of Burial 2 shows an active infection at the time of death and was analysed by researchers from Transylvania Bioarchaeology and Teesside University (UK). Elemental Scanning Electron Microscopy shows a series of incremental cut marks, likely made with an iron instrument, just perpendicular to the infectious lesion (Filipek et al. 2017). This evidence is currently being written up for publication.

Approximately 70% of the male skeletal remains show similar patterns of spinal trauma, indicating the changes are likely mechanical (Tschinkel et al. 2016; Blevins et al. 2016). A further cluster analysis of intracemetery structure was performed and found that males with the injuries were grouped together, apart from females and non-adults (Blevins et al. 2018). Furthermore, the children analysed within the cemetery show various signs of metabolic stress, including scurvy, therefore a project to assess and compare the diets between the children and the adults is currently being developed.

Cremation Analyses

The 4 cremations excavated under the current project, as well as the previous contents of the cremation burials have been analysed for a general age category (non-adult or adult) as well as an estimated burn temperature. Teesside University (UK) has volunteered to analyse these cremated remains for colour, in order to indicate a more accurate indication of the temperatures the remains were burned at; and elemental analyses to discover the contents of the pyre. These analyses are due to commence in 2018 and results will be available for presentation and publication sometime in 2019. Samples from the cremations are also being scheduled for strontium isotope analyses to

determine if they match the local biosphere, or if these individuals have travelled from further afield. This is of significant interest given there are archaeological and linguistic parallels with Roman groups located in the Austrian Alps and Slovenia.

As more skeletal analyses are undertaken, a larger view of health and disease in Transylvania will begin to develop. Additionally, skeletons from the previous 2007 excavations are being reanalysed to be incorporated into the larger data set as a number of errors were discovered from the Diana and Mester 2013 publication. Radiocarbon dates from human remains found within the walls of the Roman Villa Rustica are also forthcoming, as they may represent a different population.

Potential for the 2019 analyses:

The aim of the project is to serve as an international teaching excavation with a view to publish multiple articles and a monograph after the end of the excavation and post-excavation analyses. The presence of rare pathological conditions and evidence for the advanced treatment of medical conditions is also worthy of further investigations. Ideally, the project will carry out works indefinitely, or until the research team agrees that no further progress can be made. In 2019, we hope to open an adjacent area of excavation for a more complete understanding of the associated settlement, create 3D scans of the human remains, and complete all extant post-excavation skeletal analyses.

Rezumat

În cadrul „Jucu Project” („Jucu – cercetări arheologice și bioarheologice”), colaborare între Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca (Academia Română) și „Transylvania Bioarchaeology”, a fost continuată în Campania 2018 investigarea celor două necropole medievale timpurii (sec. VIII–IX și XI–XII). Au fost identificate și integral cercetate alte șase morminte de înhumăție din cimitirul mai recent (cu numerele 36–41), alături de alte trei complexe, mai probabil databile în epoca romană. Dintre acestea, mai interesant este cel cu numărul 252, o structură ușor adâncită în raport cu vechiul nivel de călcare, în legătură cu care au fost descoperite și câteva gropi de stâlpi.

Bibliography

Blevins et al. 2016: K. Blevins, K.-L. Filipek, K. Tucker, I. Stanciu, L. Lanigan, *The Straw that Broke their Backs: Patterns of spinal trauma in medieval males from the Jucu de Sus necropolis (Transylvania)*. 18th Annual Conference for the British Association of Biological Anthropology: Kent, UK

Blevins et al. 2018: K. Blevins, K.-L. Filipek, K. Tucker, I. Stanciu, L. Lanigan, J. Snyder, M. O. Oliverson, *Cemetery Structure and Trauma in the Jucu de Sus Necropolis (Transylvania)*. Annual Meeting for the Paleopathology Association: Austin (USA).

Diana, Meşter, 2013: *Meeting an Early Medieval Community: A Preliminary Analysis of the Human Skeletal Remains from the Jucu Cemetery (Cluj-Napoca, Romania)*, in MCA 9, p.199–218.

Filipek 2015: K.-L. Filipek, *Jucu de Sus Human Remains Analyses: 2014-15 excavation season*. Unpublished Transylvania Bioarchaeology Report.

Filipek 2016: K.-L. Filipek, *Jucu de Sus Human Remains Analyses: 2015-16 excavation season*. Unpublished Transylvania Bioarchaeology Report.

Filipek 2017: K.-L. Filipek, *Jucu de Sus Human Remains Analyses: 2016-17 excavation season*. Unpublished Transylvania Bioarchaeology Report.

Filipek 2018: K.-L. Filipek, *Jucu de Sus Human Remains Analyses: 2017-18 excavation season*. Unpublished Transylvania Bioarchaeology Report.

Filipek et al 2017: K.-L. Filipek, D. Erickson, M. Crowther, K. Tucker, I. Stanciu, L. Lanigan, K. Blevins, J. Snyder, M. O. Oliverson, *Beyond the Cutting Edge: High-resolution digital analysis of potential lacerations from the Jucu de Sus Necropolis (Transylvania)*. 19th Annual Conference for the British Association of Biological Anthropology and Osteoarchaeology: Liverpool, UK

Hunt et al. 2015: K. Hunt, K.-L. Filipek, I. Stanciu, K. Tucker, K. Crowder, *Burials and Bodies: Patterns of treatment, pathology, and demography in the Jucu de Sus Necropolis, Transylvania (8th-12th centuries AD)*. 17th Annual BABAO Conference: Sheffield, UK.

Illsley 2013: W. Illsley, *Desk Based Assessment: Jucu de Sus*. Unpublished report

Keane, Pyeritz 2008: M. G. Keane, R. E. Pyeritz, *Medical management of Marfan syndrome*. Circulation 117 (21), p. 2802–2813.

Stanciu 2014: I. Stanciu, *A Well from the Early Medieval Settlement at Jucu de Sus (Cluj County, North-Western Transylvania)*. In S. Cocis (ed.), *Archäologische Beiträge. Gedenkschrift zum Hundertsten Geburtstag von Kurt Horedt*, PAT 7. Cluj-Napoca: Mega, p. 325–339

Tschinkel 2016: K. Tschinkel, K.-L. Filipek, K. Tucker, I. Stanciu, K. Hunt, J. Snyder, M. O. Oliverson, *Working Land and Eating Bland: physiological trends in early Slavic migrants from the Jucu de Sus Necropolis (Transylvania, Romania)*. 43rd Annual Meeting of the Palaeopathology Association.

Tucker 2014: K. Tucker, *Jucu de Sus Medieval Cemetery, Cluj, Transylvania, Romania: Excavation Report for 2014 Season*. Unpublished Transylvania Bioarchaeology report

Tucker 2015: K. Tucker, *Jucu de Sus Medieval Cemetery, Cluj, Transylvania, Romania: Excavation Report for 2015 Season*. Unpublished Transylvania Bioarchaeology report

Tucker 2016: K. Tucker, *Jucu de Sus Medieval Cemetery, Cluj, Transylvania, Romania: Excavation Report for 2016 Season*. Unpublished Transylvania Bioarchaeology report

Tucker 2017: K. Tucker, *Jucu de Sus Medieval Cemetery, Cluj, Transylvania, Romania: Excavation Report for 2017 Season*. Unpublished Transylvania Bioarchaeology report

Tucker, Stanciu 2018: K. Tucker, I. Stanciu, L. Lanigan, K.-L. Filipek, J. Snyder, E. Thompson, K. Röthlin, K. Blevins, *Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj. Punct: „Rătul boiler” (parcul industrial TETAROM III)*. CCA 2018, p. 69–73.

39. Jupa, mun. Caransebeş, jud. Caraş-Severin [TIBISCUM]

Punct: Peste Ziduri

Obreja, sat laz,

Punct Traianu

Tip de sit, încadrare cronologică: aşezare urbană, necropolă, epoca romană (secolele II-IV)

Nr. Autorizație: 39/12.04.2018

Cod RAN: 53407.01; 53407.02

Colectiv: Adrian Ardeţ (MJERG Caransebeş) – responsabil științific; Lucia Carmen Ardeţ (Liceul Teoretic „Traian Doda” Caransebeş) – responsabil sector 1; Dimitrie Pavel Negrei (MJERG

Caransebeș) – membru; Iulian Leonti (MJERG Caransebeș) – membru; Doina Benea (UVT Timișoara) – consultant științific; Mariana Crînguș - (UVT Timișoara) – responsabil sector 2; Simona Daniela Glicheria Regep - (UVT Timișoara) – responsabil sector 3; Livio Zerbini (Universitatea Ferrara) – membru; Cristina Failla (Universitatea Ferrara) – membru

Perioada de desfășurare a campaniei: 02 iulie - 28 septembrie 2018

Scurt istoric

Orașul antic Tibiscum era situat pe granița de vest a provinciei Dacia, într-o zonă depresionară, traversată de râul Timiș (*Τιβισκος*) și Bistra.

Așezarea a avut la început statutul de *vicus* militar, iar la începutul secolului III p. Chr. primește statutul de *municipium*, în timpul împăratului Septimius Severus (193 – 211 d. Chr. Pe parcursul secolului al III-lea municipiul roman Tibiscum cunoaște o dezvoltare deosebită reprezentând unul din cele mai importante orașe din Provincia romană Dacia.

Ruinele antice se află răspândite astăzi pe raza satelor Jupa și Iaz (Caraș-Severin). Din păcate o mare parte din vestigiile romane (mai bine de 75 %) au fost distruse de cursul fluctuant al râului Timiș.

Cercetările arheologice sistematice sunt inițiate și conduse de profesorul Marius Moga, până în anul 1976, când responsabilitatea științifică a șantierului îi revine Doinei Benea, iar din anul 2011 cercetările arheologice la Tibiscum sunt coordonate de dr. Adrian Ardeț de la Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș.

Obiectivele cercetării

- Continuarea cercetărilor arheologice La edificiul descoperit în anul 2016 și la clădirea XV, din cadrul așezării civile de la Tibiscum - Jupa
- Cercetări arheologice în cadrul castrului roman de la Tibiscum - Jupa, cercetarea sistemului defensiv și a laturii nordice a castrului
- Cercetarea arheologică a sistemului defensiv al orașului/ zidul de incintă de la Tibiscum – Jupa
- Realizarea de cercetări arheologice non-destructive (cercetări geo-fizice și geo-

magnetice) în cadrul siturilor de la Tibiscum – Jupa și Tibiscum – Iaz

- Cercetarea arheologică a necropolei romane de la Tibiscum – Iaz
- Punerea în valoare atât turistică și muzeală a Rezervației Arheologice de la Tibiscum

Rezultate și interpretarea lor

Campania arheologică din anul 2018 a fost deschisă luni 02 iulie 2018 și s-a desfășurat până pe data de 28 septembrie 2018, pe patru sectoare distincte, trei aflate în interiorul rezervației arheologice, al patrulea sector fiind în necropola romană de la Tibiscum – Iaz.

Tibiscum Jupa, Sector 1

Responsabil sector: Lucia Carmen Ardeț, membrii: Dimitrie Pavel Negrei și Iulian Leonti

Urmare a finalizării programului de cercetare non intrusivă dintre Universitatea Warșovia și Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță din Caransebeș, respectiv Universitatea de Vest din Timișoara, în anul 2016 s-a materializat prin deschiderea a două secțiuni aflate la nord de incinta castrului militar. Secțiunea S/1 orientată nord-sud care are dimensiunile de 21 X 1.5 m și secțiunea S/2 orientată est – vest care are dimensiunile de 8 X 2 m. După înlăturarea gleei moderne au apărut fundațiile din piatră de râu ale unei construcții patrulateră cu dimensiunile aproximative de 8 X 8 m, aflată la 50 de metri de incinta nordică a castrului militar. Cele trei ziduri au grosimea de 0,80 m și reprezintă fundația construcției din piatră de râu din care s-au mai păstrat doar trei rânduri de piatră de râu legată cu mortar. Cercetările din anul 2016 s-au oprit la adâncimea de 1.20 m surprinzându-se două nivele reprezentate printr-un strat de pământ cu lut de cca. 0,30 m, care acoperă un nivel de 0,40 m care reprezintă stratul de distrugere a construcției din lemn. Menționăm ca acest nivel acoperă podeaua din lut ce este arsă, urmare a unui puternic incendiu. Pe această podea a fost descoperită o structură circulară cu diametrul aproximativ de 1,40 m formată dintr-o bază de cărămidă care este înconjurată de fragmente prelucrate din cărămidă sub forma unui arc de cerc. În centrul acestei amenajări, cărămizile sunt sparte ca urmare a prezenței în antichitate a unui stâlp de susținere, probabil pentru o „masă circulară.

Cercetările din campania 2017 s-au concentrat în mod special pentru dezvelirea

parțială a construcției atât în interior cât și în exteriorul acesteia, materializate printr-o suprafață de 12 X 6 m. (Su.1/2017). În urma cercetărilor arheologice pe lângă cele trei ziduri dezvelite în campania anterioară a mai fost decopertat și cel de-al patrulea zid tot din piatră de râu, ce conține foarte puțin mortar.

În anul 2018 au fost continuate cercetările în Su1/2017 și a fost deschisă o nouă suprafață, cu dimensiunile de 5 x 4 m, numerotată Su2/2018. Cele două suprafețe aflându-se pe latura de sud-vest a clădirii și fiind despărțite de un martor cu o lățime de 1 m.

În această campanie a fost dezvelit zidul, aflat pe latura de sud-vest, care are o lungime de 8,30 m și lățimea de 0,80 m, în Su2/2018, zidul este distrus, păstrându-se doar patul fundației format din nisip și pietriș.

Suprafața Su1 /2017 a fost cercetată până la adâncimea de 0,90 m, dezvelind fundația unui perete din lemn, care despărțea două încăperi, reprezentând faza a doua de lemn a construcției.

În suprafața Su.2/2018, atât în interiorul clădirii, cât și în exteriorul ei, s-a ajuns la adâncimea de 1,90 m, oprindu-ne pe podeaua unei construcții din lemn, reprezentând cel mai probabil prima fază de lemn, de la Tibiscum. (Fig. 2-3)

În această suprafață, Zidul 1, surprins în S1/2016 se păstrează mult mai bine, fiind distrus doar la colțul cu Z4. (Fig. 1)

Din punct de vedere stratigrafic menționăm următoarele. La adâncimea de 1,90 m. se află prima fază de lemn. În care am descoperit fundațiile din bârne arse ce reprezintă talpa construcției din lemn. (Fig. 3)

În exteriorul clădirii, în carourile 6 D-E, la adâncimea de 1,40 m, a fost descoperită o structură patrulateră din piatră de carieră, ce are lungimea de 1,50 m. și lățimea surprinsă în săpătură de 1,00 m, grosimea este de aproximativ 0,30 m. Această amenajare taie fundațiile construcției din prima fază de lemn.

În interiorul acesteia a fost descoperite fragmentele unei amfore de tip agora 65-67, cu o singură toartă, datată în secolele I-II d.Hr.

Prima fază este acoperită de un nivel de dărâmtură, constând în chirpici, și mult lemn ars, cu o grosime de 10 cm. Peste acest strat se află un nivel de chirpici, provenit de la pereții clădirii, cu grosime de 10-15 cm.

Între 1,40 m. și 1,10 m. se află un strat compact, de pământ de culoare galbenă, amestecat cu nisip. Peste acest strat se află o

podea din lut galben, cu o grosime de aproximativ 15 cm, reprezentând faza a doua de lemn,

Această podea este acoperită de un strat de nivelare, cu o grosime de circa 35-40 cm, având în componență pietriș, nisip, mortar și fragmente de cărămidă.

Stratul de amenajare este acoperit de podeaua fazei a treia de lemn, cu o grosime de 20 cm, constând din lut galben.

În această podea a fost surprins un perete intermediar din chirpici, cu grosimea de aproximativ 20-25 cm. acest perete se compune dintr-o peliculă exterioară din lut, de aproximativ 3 cm, ce reprezintă finisajul peretelui. În interior se observa urmele gropilor de par.

Acest nivel este acoperit de un strat de dărâmtură, format din chirpici și având o grosime de aproximativ 22 cm, care este acoperit de gila modernă.

Fundația construcției este din piatră de râu, legată cu mortar, din care s-au mai păstrat doar trei rânduri. Aceste ziduri acoperă până la adâncimea de 1,20 m straturi succesive de pietriș, nisip, piatră de râu care fac parte din patul fundației din piatră și taie ultimele două faze de lemn, ce credem că stau la baza construcției din piatră.

Tibiscum Jupa, Sector 2

Responsabil sector: Mariana Crânguș,
membrii: Doina Benea și Atalia Ștefănescu.

În campania din 2018, în zona cercetată de UVT din vicus, s-a continuat identificarea elementelor component ale edificiului XV. Au fost trasate două suprafețe.

S1/2018 a avut dimensiunile de 5x3 m și a fost dispusă la 0,50 m de S2/2017. În interiorul acestei suprafețe am surprins colțul de NV al edificiului, la adâncimea de 0,30 m. Cele două ziduri care închid clădirea pe laturile de nord, respectiv de vest, sunt construite în aceeași tehnică, anume din piatră de râu legată cu mortar. Lățimea zidului de nord este de 0,80m, iar a celui de vest de 0,90 m. Din acestea se mai păstrează 4 asize din elevație. În această suprafață am surprins o intervenție mai veche, în zonă, necunoscută nouă, intervenție care a distrus o parte din zidul vestic pe o lungime de 0,70-0,8 m. Această intervenție se poate observa pe profilul de sud și pe cel de est. Până în acest moment putem spune că latura de nord a clădirii a fost cercetată în totalitate, remarcându-se așa cum am menționat și în rapoartele anterioare o depunere intenționată de

vase ceramice găsite de noi sub forma fragmentelor ceramice de-a lungul întregului zid, cu urme mai reduse cantitativ la conțurile pe care acest zid le face în mod firesc cu zidurile de est, respectiv de vest.

S2/2018 a avut dimensiunile de 6x2,5 m și a fost dispusă în continuarea lui S1/2017 lăsând între cele două un martor de 0,5 m. Aici a apărut așa cum era și normal continuarea zidului care desparte latura de nord a clădirii în două spații egale, posibil acestea fiind *cellae*-le edificiului de cult. Lățimea acestui zid este de 0,80 m. Starea sa de păstrare este precară. În interiorul acestor două spații a apărut o monedă ilizibilă, precum și partea inferioară dintr-un opaiț cu urmele unei ștampile de meșter pe care însă nu o mai putem citi. De asemenea, tot aici a apărut un fragment de cărămidă care mai păstrează doar literele....CH, posibil să fie vorba de [P]CH.

Campania din anul 2018 a adus încheierea cercetării laturii de nord a clădirii, urmând ca în campaniile viitoare să ne concentrăm atenția asupra jumătății de sud a clădirii.

Tibiscum Jupa, Sector 3

Responsabil sector Simona Daniela Glicheria Regep, membru: Doina Benea

Cercetările arheologice din anul 2018 au continuat investigarea sectorului de nord-vest al castrului mare, prin extinderea săpăturilor pe axa ce leagă colțul de nord-vest al castrului mare de colțul de nord-vest al comandamentului. Secțiunea din SI/2018, trasată la 0,50 m față de secțiunea din anul precedent, a avut lungimea de 12 m și lățimea de 1,50 m, caroiaj din 1 m în 1 m; cercetarea a avut ca scop surprinderea structurii interne a castrului mare, în apropierea *principiei*.

Stratigrafia este următoarea: **1.** 0,00 - 0,10 m humus vegetal; **2.** 0,10 - 0,40 m strat de depunere eoliană, fără materiale arheologice, strat cu pământ nisipos de culoare gălbuie; **3.** 0,40 - 1,10 m nivel de distrugere în castrul mare, cu pământ de culoare negricioasă amestecat cu piatră de râu, pietriș, sporadic fragmente de țigle și ceramică; **4.** 1,10 - 1,20 m strat de locuire, cu pământ de culoare neagră, amestecat cu lemn ars și chirpic, nivel ce aparține castrului mare; **5.** 1,20 - 1,35 m strat de lut de amenajare; **6.** 1,35 - 1,45 m strat lutos, negricios; **7.** 1,45 - 1,60 m strat de lut de amenajare.

Materialul arheologic descoperit este slab reprezentat, fiind găsite fragmente ceramice.

Pentru realizarea cercetărilor au fost utilizate mijloacele clasice de cercetare arheologică.

Tibiscum Iaz, Sector 4, Necropolă

Responsabil sector: Lucia Carmen Ardeț, membrii: Dimitrie Pavel Negrei și Iulian Leonti, Livio Zerbini, Cristina Failla.

După finalizarea programului de cercetare non intrusivă dintre Universitatea Warșovia și Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță din Caransebeș, în anul 2018, au fost deschise patru casete, cu dimensiunile de 4 x 4 m, între ele a fost lăsat un martor de 0,50 m. Aceste casete au fost numerotate A,B,C și D. În urma cercetări arheologice, în cele patru casete au fost descoperite trei ziduri, cu o lățimea de 60 cm, construite din piatră de râu. Aceste ziduri au fost puternic deranjate de lucrările agricole, pietrele fiind împrăștiate în stânga și în dreapta acestora. Al patrule zid, care închide această construcție, aflat în partea de sud - est, nu a fost decopertat, de la acest au apărut în casetele A și B doar aglomerări de pietre, provenite de la deranjarea lui, în urma lucrările agricole, ca și în cazul celorlalte trei ziduri. Construcția are lungimea de 6,50 m, iar lățimea cercetată de 5,60 m. (Fig. 4)

Materialele ceramice sunt foarte fragmentate și rulate.

Materialul descoperit

Materialul ceramic a fost bogat, fiind reprezentat de vase romane târzii, dar și fragmente de vase de sticlă, cuie, mărgelă, aplici și fibule – extrem de importante în datarea nivelelor. Materialul rezultat în urma cercetării arheologice se află în depozitele MJERG Caransebeș.

Tehnici de cercetare

În săpătura realizată în anul acesta au fost utilizate mijloacele clasice de cercetare arheologică, combinate cu tehnica fișelor de context arheologic și tehnici moderne, prospecțiuni geomagnetice și aerofotometrie.

Obiectivele cercetării viitoare și propuneri de conservare, protejare și punere în valoare

Pentru anul 2019 ne propunem continuarea cercetării arheologice în cadrul zonei clădirii VI și a drumului roman, dar și realizarea unor lucrări de conservare primară, prin refacerea zidăriei și punerea în valoare a acestei construcții. Se dorește o acțiune conjugată la care să participe și

autoritățile locale prin sprijinirea unui program de conservare și punere în valoare a acestei importante zone arheologice din România.

Abstract:

The archaeological campaign of 2018 took place on three distinct sectors within the archaeological reservation.

Sector 1. In 2018, the researches continued in Su 1/2017 and a new surface of 5 x 4 m, numbered Su2 / 2018, was opened. The two surfaces are located on the south-west side of the building and separated by a stander - by of 1 m wide.

Surface Su1 / 2017 was excavated to a depth of 0.90 m, unveiling the foundation of a wooden wall, which divided two rooms, representing second phase of the wooden construction.

In the surface of Su.2 / 2018, both inside and outside the building, it reached at 1.90 m deep, stopping on the floor of a wooden building, most likely representing the first wood phase at Tibiscum.

Sector 2. In 2018, in the area researched by UVT, in vicus, there continued the identification of the elements which composed the XVth edifice. There were researched two surfaces.

Sector 3. The archaeological researches in 2018 continued the investigation of the north – west sector of the Large Roman camp, by extending the researches on the axis that connects the north – west corner of the Large Roman Camp to the north – west corner of the commandment.

Sector 4. After completion of the non-intrusive research program between Warșovia University and the Caransebeș County Museum of Ethnography and the Border Regiment in 2018, cassettes were opened, with the dimensions of 4 x 4 m, between them was left a 0, 50 m a stander - by. These cassettes were numbered A, B, C and D. After archaeological research, the four cassettes revealed three walls, of 60 cm wide, made out of river stone.

Bibliografie:

A. Ardeț, *Tibiscum. Ceramica romană descoperită la laz „Traianu”*, Cluj- Napoca, 2009.

A. Ardeț, *Din viața cotidiană de la Tibiscum*, în *Tibiscum*, 2/2012, p. 49-60.

A. Ardeț, L. C. Ardeț, *Tibiscum. Așezările romane*,

Cluj- Napoca, 2004.

D.Benea, *Castrul roman de la Tibiscum*, Timișoara, 2018.

D. Benea, S. Regep, *Cercetări arheologice în castrul mare de la Tibiscum (I)*, în *Banatica*, 24/1, 2014, p. 67-84.

D. Benea, S. Regep, *Ștampile tegulare romane de la Tibiscum*, în *Analele Banatului*, S.N., 23, 2015, p. 187-205.

40. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea

Punct: Orgame / Argamum

Cod RAN: 160653.02.02; 160653.02.03)

Cod LMI: TL-I-m-A-05808.01; TL-I-m-A-05808.02; TL-I-m-A-05808.03

Colectiv: Dorel Paraschiv, George Nuțu (ICEM Tulcea), Mihaela Iacob (Ministerul Culturii și Identității Naționale), Bernd Paffgen (Ludwig-Maximilian Universität München), Ștefan Honcu (IA Iași), Nicu Bute (student, UDJ Galați), Simina Stanc (Facultatea de Biologie, UAIC Iași), Radu Pîrnău, Bogdan Roșca (Institutul de Geologie al Academiei Române, filiala Iași), Lilian Niacsu (Facultatea de Geografie-Geologie, UAIC Iași)

Finanțare: Ministerului Culturii și Identității Naționale și a ICEM Tulcea.

Perioada de desfășurare a cercetării: septembrie – octombrie 2016,

Proiectul de cercetare arheologică Orgame/Argamum are un caracter multianual; dată fiind complexitatea locuirii platoului argamens, din epoca bronzului până în vremurile moderne, cele mai importante fiind totuși monumentele de epocă greacă și romană: cetatea greco-romană, necropola greacă, necropola romană și locuirea extra muros, toate ocupând o arie de peste 120 ha. În cadrul proiectului prioritățile se stabilesc pe perioade de 2 ani, cu evaluare periodică.

Etapizarea proiectului, cu privire specială asupra activităților desfășurate în anul 2018:

1. recuperarea informației privind stratigrafia și planimetria monumentelor dezvelite în perioada 1926-2011, în special a săpăturilor datorate lui Paul Nicorescu și Mariei Coja și a relației cronologice și planimetrice a acestora cu monumentele din jur prin curățarea vechilor secțiuni, fotografie aeriană,

tahimetrie, ridicare topo, prospecțiuni electro-magnetice, mici sondaje, (acțiune începută în 2015, continuată în 2016-2017, definitivată în 2018);

2. Identificarea vestigiilor și a monumentelor din cetatea Orgame/Argamum, intra și extra muros în scopul planificării viitoarelor campanii de cercetare arheologică prin fotointerpretarea imaginilor aeriene și satelitare, achiziționarea de noi imagini cu drona, cercetări de suprafață și investigații geomagnetice, modelarea 3 D a zonei centrale a cetății (acțiune începută în 2015, continuată în 2016-2017; rezultatele valorificate în 2018);

3. Continuarea cercetărilor arheologice în Sectorul Incintă Nord pentru stabilirea stratigrafiei acestei zone și delimitarea topografică a edificiilor descoperite, stabilirea relației acestor edificii cu insula din Sectorul Basilica II (2016-2020);

4. Continuarea cercetărilor arheologice în Sectorul Extra Muros pentru delimitarea nucleului central al necropolei romano-bizantine și a nucleului de locuire din zona secțiunilor SVIII-SXI; verificarea relației acestuia cu vestigiile din SIII-SVI (2016-2020);

5. Continuarea activității de conservare primară a vestigiilor dezvelite în Sectoarele Basilica II, Basilica III, Basilica I, Faleză Est, Sector Incinta Greacă, Sector Extra Muros, activitate continuă – perioada 2016-2020;

6. Actualizarea documentației grafice și descriptive pentru proiectarea activității de restaurare pentru vestigiile dezvelite în sectoarele de la pct. 5 (2017-2019);

7. Publicarea, etapizată, a rezultatelor cercetării arheologice prin articole, studii, note; continuarea seriei monografice Orgame/Argamum și publicarea periodică a rezultatelor cercetărilor arheologice: volumul Argamum: Sector Extran Muros, va fi pregătit în 2019 (documentare realizată în 2016-2018);

8. Evidența materialului arheologic descoperit pe categorii și documentarea acestuia foto-descriptivă prin schimbarea manierei de abordare a acestuia: materialul arheologic adunat într-o prima etapă pe sectoare, se redistribuie spre cercetare și publicare, pe categorii, specialiștilor în domeniu (e.g. diversele categorii de ceramica, obiecte minore, monede), acțiune începută pentru Sectoarele Faleză Est și Incintă Greacă în 2016.

9. Reflectarea coerentă a rezultatelor cercetării arheologice și a patrimoniului natural și cultural al zonei în cadrul prezentării acestora către public în cadrul Punctului de Informare turistică de la Capul Doloșman.

Sectorul Incintă Nord

Responsabil: George Nuțu

Cercetările din campania anului 2018 din sectorul Incintă Nord s-au concentrat în direcția extinderii SI spre Vest în vederea cercetării exhaustive a edificiului E1 identificat parțial în anul precedent. Secțiunea inițială a fost trasată perpendicular, între Basilica I și incinta de NNV, în proximitatea Turnului 1. Am optat pentru cercetarea în suprafață extinzând secțiunea inițială (SI/2017) la 10x20 m. Structurile descoperite și materialul arheologic au fost înregistrate, pe măsura descoperirii acestora, cu o stație Leica TC 3017 obținând astfel, dispunerea acestora în plan cercetării.

Principalul obiectiv cercetat în ultimele două campanii este un edificiu orientat NNV-SSE compus din trei încăperi. Acesta pare să ocupe întreg spațiul dintre Basilica I la sud și zidul de incintă, respectiv T1 la nord. Partea superioară a zidurilor pornește imediat sub vegetal, la $\nabla 0,30-0,50$ m. Cele trei încăperi au fost notate începând de la nord spre sud (de la incintă spre Basilica I) – R1-R3.

Încăperea R1 a fost identificată parțial în campania anului anterior (laturile de E și S). Pe parcursul campaniei actuale a fost degajată latura de V. Dimensiunile interioare sunt de 4,60 m (axa N-S) x 5,35 (axa E-V). Așadar, rezultă un spațiu total de aproape 25 mp. Pentru verificarea stratigrafiei și a podele s-a practicat un sondaj N-S care a împărțit suprafața încăperii în aproximativ două părți egale. În semi-secțiunea V s-a atins podeaua din lut tasat la $\nabla 0,90$ m față de cota ± 0 a zidurilor, respectiv $\nabla 1,40$ m față de nivelul actual de călcare (cote măsurate cu stația totală). Laturile de E și de S sunt mai bine păstrate pe cca. șapte-opt asize. Au fost realizate în *opus incertum* din blochete de calcar mici și medii, sumar fasonate și legate cu pământ. Accesul în această încăpere și spațiul situat la nord de aceasta, spre incintă (Curtina A) nu a fost cercetat datorită epuizării fondurilor. În exteriorul încăperii ne-am oprit al $\nabla 0,50$ m pe un strat intermediar de dărâmatură.

Încăperea R2 păstrează aceeași orientare (NNV-SSE) și are dimensiunile interioare de 5,56 (axa N-S) x 4,55 (axa E-V) rezultând un spațiu interior total de 25,29 mp. La fel ca în cazul încăperii precedente a practicat o semisecțiune în jumătatea de V pentru verificarea stratigrafiei. Din lipsa fondurilor ne-am oprit pe un nivel intermediar de dărâmatură la $\nabla 0,70$ m fără a atinge nivelul de

călcare. Din ziduri sunt vizibile cinci-șase asize realizate din blochete mici legate cu pământ. La colțuri, din motive care aveau în vedere rigidizarea suprastructurii, au fost folosite blochete mai mari fasonate cu îngrijire. Intrarea este situată pe latura de V și are deschiderea de 1,30 m. Lățimea zidurilor este de 0,70-0,90 m; în zona intrării lățimea lor variază între 0,70 și 0,75 m. Dintre descoperiri amintim câteva monede de secol VI p.Chr., majoritatea concentrate spre zidul de compartimentare cu R1, alături de o cataramă militară de la începutul secolului XX.

Încăperea R2 a fost cercetată mai detaliat. Topografic, este situat în proximitatea Bazilicii I de care o despart cca. 5 m, dar altimetric este plasată cu cca. 3 m mai sus. Dimensiunile sunt de 5,55 m x 5,75 m. Intrarea este pe latura de V și are 1,50 m lățime cu pragul situat la ▼0,70 m față de cota cea mai înaltă a zidurilor. La aceeași adâncime, respectiv la ▼1,10 m față de cota ±0 actuală a fost descoperită podeaua primei faze din evoluția edificiului. Un sondaj (Sondaj 1/R3) a fost practicat în colțul de NV al încăperii având dimensiunile de 1,75x1,75 m. În acest sondaj, la ▼0,40 m sub primul nivel de călcare a fost descoperit un al doilea nivel (I nivel) pe care a fost observată o amforă de tip Opaif B5 păstrată în bune condiții, cu excepția gâtului și a torților. Acest nivel a fost descoperit la ▼1,10 m față de cota maximă a zidurilor încăperii. În același sondaj a fost descoperit un *dolium* păstrat pe jumătatea inferioară a cărui bază (▼1,55 m față de cota ±0) a fost fixată în stratul nativ de rocă excavat special pentru aceasta.

În R3 există suficiente indicii privind existența a două niveluri de locuire. Astfel, laturile de N și un segment din latura de E evidențiază prezența unui zid anterior (▼0,60 m sub Z1). Acesta are baza (talpa) plasată direct pe stânca nativă și este păstrat pe o înălțime de 0,50 m formând o plintă pentru Z2 lată de 0,10-0,30 m.

Curtina A a fost cercetată pe lungimea de 10 m, exclusiv paramentul de S. În zona cercetată are lățimea maximă de 2,80 m. Adâncimea maximă la care a fost excavată incinta în acest punct este de 2 m. Maniera de lucru a incintei este, în general, îngrijită; au fost folosite blochete fasonate de dimensiuni mari și medii. Nu au fost observate diferențe de *opus* ceea ce, alături de contextul arheologic general al sectorului și coroborat cu descoperirea unei monede de secol VI p.Chr. în dărâmătura incintei în campania precedentă, indică drept moment constructiv al incintei perioada/refacerea justinianee.

Pe cele două profile ale suprafeței cercetate (profilul de V, respectiv de E) există unele indicii privind intervenția realizată de Paul Nicorescu în perioada interbelică. În particular, în profilul de V apare șanțul făcut de acesta cu o lățime de cca. 1 m și o adâncime similară. În zona exterioară, în proximitatea zidului de incintă, poate fi observat și astăzi șanțul realizat de acesta, șanț care este paralel cu incinta.

Materiale arheologice

Dintre materialele arheologice se remarcă un capac plat cu apucătoare conică având pe disc inscripția $\dagger K\acute{u}[\epsilon \beta o\eta\theta i]$ – „Doamne, ajută!” descoperit în încăperea R3 în dărâmătura locuirii din a doua fază. Aceluia strat îi corespunde și o lastră fragmentară din marmură de slabă calitate decorată cu forme geometrice.

Remarcăm, de asemenea, o serie de monede majoritatea datate în secolele IV-VI p.Chr., alături de două monede histriene decorate cu roata. Acestea au fost descoperite – un exemplar în încăperea R3 în *dolium*-ul descoperit în sondajul din colțul de NV. Al doilea exemplar provine din zona de acces situată la V de încăperea R3. Prezența celor două monede arhaice, alături de un semn premonetar descoperit în dărâmătura R3, în colțul de SE, relevă deranjarea în epoca justinianee a straturilor timpurii ale locuirii argamense.

Ceramica este în majoritate extrem de fragmentară, dar toate formele tipice perioade bizantine timpurii pot fi recunoscute. Predomină amforele (*LR2*, *Opaif B5*), ceramica de bucătărie și, cu o pondere extrem de redusă, ceramica fină. De asemenea, din umplutura descoperită în *dolium* au fost recuperate o serie de fragmente ceramice lucrate la mână (Penkovka?).

Sector Extra Muros

Responsabil: Mihaela Iacob

Cercetările arheologice desfășurate în 2018 la Argamum au avut drept obiectiv continuarea cercetării în cel de-al treilea nucleu de locuire situat pe platoul argamens, în imediata vecinătate a sistemului defensiv al cetății romane târzii Argamum. S-a procedat la înlăturarea unor martori (S viii-Sxii, Sx-Sxi) și la finalizarea cercetării în Sixb, Totodată a fost demarată cercetarea unui alt nucleu de locuire de pe platou (E4).

Au fost identificate și cercetate două morminte și o amenajare funerară, a fost delimitat E4.

M1/2018 a apărut la demontarea profilului dintre Sviii și Sxii la 2 m distanță față de profil V și aparține primului orizont de înmormântare din necropola romano-bizantină. Scheletul, în forma păstrată, are o lungime de 0,90 m. Se păstrează: din piciorul stg. femurul și tibia în conexiune; din piciorul dr.: femurul și rotula; ambele femure sunt în conexiune cu oasele bazinului care nu sunt sudate. Lipsește partea stângă a scheletului superior; din partea dreaptă avem humerus-ul, omoplatul, 4 vertebre și 2 coaste în conexiune, brațul stâng era așezat, probabil, pe lângă corp, așa cum o sugerează prezența a 3 dintre oasele mâinii pe femurul stâng. Scheletul a fost răvășit, așa cum o demonstrează și prezența unui calcaneum lângă femurul drept; la prima vedere se poate spune că lipsește craniul; un craniu (fără mandibulă) găsit la cca. 1 m față de profilul de V, la aceeași adâncime cu scheletul descris anterior, poate fi considerat ca aparținând lui M 1/2018.

M 2/2018 a fost individualizat prin amenajarea de lespezi de piatră, cu dimensiunile de 1,00x 0,60 m care căpăcuiește groapa mormântului. Lespezile de piatră sunt așezate în două straturi: 3 lespezi – 0,55 x 0,40 m; 0,25 x 0,40 m; 0,35 x 0,40 m - suprapuse de 2 lespezi – 0,47 x 0,35 m; 0,43 x 0,35 m. Au orientarea E-V și se află la adâncimea de 0,70 m măsurată pe profil V. Cercetarea efectivă a mormântului se va efectua în campania 2019.

O amenajare funerară de tip ring (aparținând necropolei grecești) a fost identificată în urma continuării cercetării în Six b și S x, spre profilul de vest. Diametrul ringului: N-S: 3,80 m, E-V, cu rezerva că spre V amenajarea intră în profil: 2,40 m. În centrul "ringului" apare o amenajare patrulateră cu dimensiunile de 1,90 m (E-V) și 2,40 m (N-S) formată din lespezi mari de piatră: 0,40 x 0,40 m; 0,40 x 0,35 m; 0,45 x 0,20 m. În zona amenajării nu au fost identificate materiale arheologice care să poată indica perioada de funcționare a acesteia.

Edificiul (E 3). A fost curățată latura de vest a acestuia până la fundație; zidul are în această zonă grosimea maximă de 0,72 m. Clădirea, așa cum este identificată la momentul de față, are dimensiunile de 5,50 m (E-V) x 10,30 m (N-S). Latura de E calcă, pe o distanță de cca. 4 m un ring; arcul de cerc al ringului se află la 0,80 m față de secantă (zidul de Est), deschiderea fiind spre exterior. Spre exteriorul clădirii acesta este în mare parte distrus.

Zidurile edificiului se păstrează până la

înălțimea maximă de 6 asize și are o grosime de 0,60-0,70 m; spre nord peretele este distrus prin construcția unui mormânt romano-bizantin. Și în partea de S a edificiului găsim o situație interesantă: la cca. 1 m de latura de S, în interior, pe direcția E-V, pleacă un zid perpendicular pe latura de est, lung de 3,30 m; prima parte a zidului (raportată la latura de E) - 1,80 m – este construită din lespezi subțiri de piatră, omogene ca dimensiuni (0,20 x x 0,25 x 0,2 m). Zidul face o întoarcere de 0,90 grade spre N, în interiorul edificiului, de cca. 2 m; dar colțul de SV este construit de o altă manieră decât zidul descris anterior și decât o latură de vest a "amenajării": aceasta din urmă se păstrează pe 7-8 asize și e construită îngrijit din lespezi de piatră. Spre E, această latură este dublată de un alt zid, construit diferit (blochete mai mari, neomogene ca dimensiuni), care se leagă făcând colț cu latura de V din lespezi: avem, probabil, amenajări succesive ale unui edificiu, cu recompartimentări în timp. La V de această "amenajare" și până la limita de V a lui E 3 avem un pavaj de lespezi mari de piatră (2,90 m x 2,50 m), amenajat și acesta în două din etapele constructive ale edificiului – primul pavaj corespunzând amenajării din lespezi de piatră..

În campania 2019 vom finaliza cercetarea edificiului, insistând pentru punerea în evidență a laturii de vest, degajată parțial la momentul de față.

41. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea

Punct: „Taraschina”

Tip sit: tell

Încadrare cronologică: Eneolitic, Latène, Epoca romană, Epoca Medievală

Cod RAN: 160298.01

Autorizația nr. 113/2018

Colectiv: Micu Cristian – responsabil; Mihail Florian, Ailincăi Sorin Cristian (ICEM Tulcea); Florea Mihai, Haită Constantin, Radu Valentin (MNIR București); Bălășescu Adrian (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București); Constantinescu Mihai (Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer” București); Danu Mihaela (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași), Carozza Laurent, Burens Albane, Philippe Valette (UMR 5602 Geographie de l'Environnement, Toulouse), Carozza Jean-Michel, François Lévêque (Université de La Rochelle), Furestier Robin (Cité de la Préhistoire d'Ornac l'Aven), Manolakakis Laurence (CNRS, UMR 8215 Trajectoire, Paris), Provenzano

Noelle (CNRS, UMR 5140, Lattes-Montpellier) – membri ai colectivului

Finanțare: MCIN: 50 000 lei; finanțare Ministerul Afacerilor Externe Franța: 15 000 euro

Perioada de desfășurare a campaniei: 20.08.2017 – 12.10.2018

Începând cu anul 2010, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea, împreună cu instituțiile partenere (UMR 5602 Toulouse, Muzeul Național de Istorie a României, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină București, Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer” București, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București) și cu acordul Administrației Rezervației Biosferei Delta Dunării, realizează proiectul „Delta Dunării”, ce are ca obiectiv general studiul impactului comunităților umane asupra mediului înconjurător și evaluarea incidenței schimbărilor de mediu (factori climatici, evenimente extreme, crize ale mediului înconjurător) asupra comunităților umane.

Săpăturile arheologice de la Taraschina (com. Maliuc, jud. Tulcea) constituie obiectivul central al proiectului mai sus amintit. Specificul acestui sit pluristratificat – de tip *tell* – este conferit de poziția sa, cu totul originală (Pl. I), în inima actualei delte a Dunării. În plus, împreună cu situl Dâmbul lui Haralambie (com. Maliuc, jud. Tulcea) reprezintă cele mai vechi dovezi (mil. V BC) ale locuirii spațiului deltaic.

Situl de la Taraschina constituie o platformă ideală de studiu în raport cu obiectivul general al proiectului „Delta Dunării”.

Obiectivele campaniei 2018

1. Continuarea cercetărilor în așezarea-tell de la Taraschina (com. Maliuc). Realizarea unor prospecțiuni geofizice pe așezarea-tell de la Taraschina, în anul 2015, a condus la conturarea unei prime hărți a anomaliilor magnetice de pe suprafața sitului (Pl. II). Pe această reprezentare grafică au fost individualizate numeroase indicii în legătură cu zonele incendiate sau care includ elemente transformate prin acțiunea focului. Cele mai importante dintre acestea se regăsesc la marginea tell-ului principal, așa-numitul Sit 1, dar și pe Situl 2. Așa cum s-a precizat în raportul asupra activității desfășurate în anul 2016, în urma analizei hărții anomaliilor magnetice s-a decis trasarea și cercetarea unui vast sector, de aproximativ 180

mp, numit convențional Zona 3 (Pl. III), ce ar trebui să cuprindă atât structuri de locuire (incendiate sau neincendiate), cât și spațiile conexe (zone de circulație, zone funcționale).

2. Analiza inventarului arheologic rezultat în urma săpăturilor din așezarea-tell. În luna iulie 2018, în Baza arheologică Celic Dere a Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea, a fost programată prelucrarea integrală a materialului arheologic descoperit în campania de săpături 2017.

Tehnicile și metodele de săpătură folosite

Din punct de vedere metodologic, săpătura arheologică din Zona 3 a fost realizată manual, începând chiar de la nivelul actual al solului. Un caroiș, a cărui unitate de bază este metrul pătrat, a fost dispus în funcție de sistemul de referință propriu sitului (Pl. IV). Decapajele au fost făcute pe unitate stratigrafică și unitate de suprafață. Gropile au fost săpate în întregime.

Pentru o cât mai atentă înregistrare a materialului arheologic, în fiecare unitate stratigrafică a fost eșantionată o importantă cantitate de sediment, ce a fost sitat sub jet de apă în imediata apropiere a sitului arheologic.

Materialul a fost înregistrat pe fiecare din unitățile de suprafață individualizate; coordonatele elementelor caracteristice și ale utilajului au fost măsurate cu ajutorul unei stații totale. Odată cu apariția primelor niveluri au fost realizate relevee grafice pentru zona cercetată (scara 1/10). Au fost realizate planuri generale și de detaliu (Pl. V).

Prezentarea rezultatelor imediate ale cercetării

Continuarea cercetărilor din așezarea-tell de la Taraschina (com. Maliuc)

Cercetările din 2018 au fost realizate pe suprafața numită convențional Zona 3. În cadrul acesteia, o atenție deosebită a fost acordată carourilor K-T/29-36.

Secvența stratigrafică

În stadiul actual al cercetării suntem în măsură să propunem o nouă reprezentare a secvenței stratigrafice, mult mai clară în raport cu cea de anul trecut, datorită noilor datări radiocarbon și analizei materialului arheologic. Nu vom reveni în acest raport asupra descrierii unităților stratigrafice cercetate în 2015 și 2016. În schimb, vom face o trecere în revistă a noilor

unități înregistrate în timpul ultimelor două campanii (Pl. VI).

Ansamblul 1 corespunde solului actual și a rezultat din descompunerea materiei organice și a nivelurilor de cultură.

Ansamblul 2 este format din trei gropi săpate în nivelurile arheologice datate în perioada Calcolitică. Nivelul ce corespunde amenajării acestor complexe este dificil de identificat, dar prezența materialului de epocă romană, semnalată în US 3003 și US 3004, pare să indice că gropile au fost afectate în partea lor superioară de lucrările agricole din perioada contemporană.

Ansamblul 3 este format din două entități sedimentare principale (US 3003 și US 3004). Aceste unități stratigrafice sunt parțial formate prin demantelarea nivelurilor de distrugere a arhitecturii unității domestice incendiate și printr-un fenomen natural de pedogeneză (acumulare de materie organică, dezvoltarea solurilor, bioturbații).

Ansamblul 4, atribuit Epocii Bronzului, include două amenajări ce au apărut la contactul dintre US 3004 și US 3009 (Pl. VII). Primul complex arheologic (Fs 3016) corespunde unei gropi de plan rectangular, săpată în nivelurile de chirpici incendiați ale unei unități de locuire (US 3009 și US 3014). Fs 3016 este marcat de prezența unui mic bol depus la baza gropii, care pare să fi fost plană; amenajarea gropii nu a afectat nivelurile din blocuri de chirpici incendiați. Partea superioară a umpluturii a fost în schimb afectată de lucrările agricole și de bioturbații. A fost realizată o datare radiocarbon pe un os, descoperit în caroul N34, atribuit acestui complex. Data obținută corespunde Epocii Bronzului (TAR US 3004-1 N34 - Poz-85829 : 3070 ± 30 BP, 1415-1236 cal BC). În stadiul actual al cercetării se consideră, cu titlu de ipoteză de lucru, că Fs 3016 poate fi pus în legătură cu celelalte descoperiri cu caracter funerar înregistrate în alte zone ale *tell*-ului, reprezentate de oase împrăștiate sau de gropile cu depuneri funerare din Zona 2.

În caroul P29 (de-a lungul martorului stratigrafic al Zonei 3) au fost descoperite fragmente de chirpici incendiați ce formează, probabil, un dispozitiv de fixare (Fs 3019) a unui stâlp de lemn (Pl. VIII). Fs 3019 a fost identificat la nivelul de contact între US 3004 și US 3009, fiind amenajat în US 3014 și US 3020. Umplutura sa este formată dintr-un sediment friabil brun-deschis și șase fragmente principale de chirpici incendiați. Menționăm prezența unor mici fragmente de chirpici în centrul structurii. Adâncimea minimă

conservată a acesteia este de 15 cm în raport cu partea superioară a unui fragment de chirpici și de 9 cm față de nivelul de identificare al structurii.

Fs 3019 poate fi la rândul său atribuit, cu titlu de ipoteză, Epocii Bronzului. Toate aceste noi date par să acrediteze ideea că *tell*-ul abandonat în perioada calcolitică a putut constitui de-a lungul mileniilor III și II a.Chr. o zonă cu destinație funerară.

Unitatea domestică UND 1. La nivelul de contact al US 3004 a fost identificat, datorită prezenței unei aglomerări de chirpici, conturul neregulat al unei unități de locuire incendiate.

Limitele US 3009 (Pl. IX-X) se materializează la nord și est prin distribuția fragmentelor de chirpici. Delimitarea sa netă este determinată de amplasamentul pereților construcției al căror traseu se poate observa în colțul de nord-est. US 3009 apare ca un limon omogen, bej. Bioturbațiile și efectele pedogenezei au modificat structura unității stratigrafice. Aglomerarea de chirpici arși este foarte densă în interiorul construcției UND 1, în special în colțul de nord-est. În acest punct, fragmentele de chirpici, cu mărimi diferite, sunt predominante, în timp ce prezența celorlalte tipuri de materiale este foarte redusă. În schimb, în colțul opus (caroul Q-35) se observă prezența unor fragmente ceramice de mari dimensiuni. În această zonă, dacă facem abstracție de limitele stabilite ca urmare a cercetării geofizice, determinarea formei UND 1 se dovedește a fi destul de dificil de realizat.

US 3014 constituie o entitate polimorfă, pentru a cărei cercetare au fost necesare trei decapaje (Pl. XI-XIII). Se caracterizează prin prezența unei aglomerări dense de chirpici incendiați în partea de nord a suprafeței cercetate. Încă de la primul decapaj a fost remarcată o concentrare de blocuri de chirpici în colțul de nord-est al construcției UND 1. S-a observat de asemenea prezența unui fragment de chirpici în poziție verticală, în caroul N33, la interfața US 3014 și US 3008, pe amplasamentul presupus al peretelui unității domestice. Alte fragmente mari de chirpici, printre care unele măsoară mai mult de 40 cm în lungime, au apărut în carourile O33 și O34. Această zonă a construcției pare să fi suferit în timpul incendiului o ardere puternică. Materialele de construcție transformate sub acțiunea focului indică destul de clar amplasarea peretelui locuinței UND 1. În alte puncte, în special spre sud-est, fragmentele de chirpici sunt mai puțin numeroase, limita unității domestice UND 1 fiind mai dificil de

stabilit. Realizarea celui de-al treilea decapaj a permis individualizarea unei aglomerări eterogene de chirpici parțial incendiați în zona de est a suprafeței cercetate. În interiorul acesteia au fost identificate valve de cochilii *Unio* ce nu au fost afectate de acțiunea focului.

În partea de nord-est a UND 1, cu toate că densitatea fragmentelor de chirpici pare mai mică, elementele puternic afectate ca a urmare a acțiunii focului sunt numeroase. Se observă un număr mare de resturi vegetale ce apar sub forma unor noduli de siliciu de culoare verde. În aceeași ordine de idei, menționăm prezența unor blocuri de chirpici vitrificați. În zona mai sus menționată, unde intensitatea arderii pare să fi fost importantă, am remarcat o concentrare importantă de materiale ceramice, dintre care unele au fost deformate ca urmare a impactului termic. S-a observat, de asemenea, prezența unor greutăți din lut ars în zona de nord a locuinței.

US 3018 reprezintă un nivel eterogen, sub US 3014. Această unitate stratigrafică apare ca un ansamblu de blocuri de chirpici. În carourile T-S/29-30 s-a observat limita clară dintre marile blocuri de chirpici ce formează peretele locuinței UND 1 și nivelurile care reprezintă zona sa exterioară (US 3017). În carourile R-S/32-34 a fost remarcată apariția blocurilor de pereți prăbușiți. Aceste fragmente degradate, cu o semnificativă componentă vegetală (stuf), se regăsesc într-un proces de dezagregare, ce contribuie la transformarea lor într-un sediment granulos. Alte fragmente sunt mai puțin arse și prezintă o culoare galben-bej, în special în caroul R33. În caroul T34 s-a remarcat prezența unei aglomerări de blocuri de chirpici ce nu sunt în contact cu gruparea principală. Nu a fost stabilită legătura acestei aglomerări, sub US 3014, și amplasamentul peretelui locuinței. În R35 densitatea fragmentelor de chirpici și a ceramicii tinde să se reducă. Menționăm totuși prezența fragmentelor de greutăți în această zonă. Limita US 3018 nu a fost clar stabilită în caroul P36 datorită amenajării ulterioare a unei gropi antice. Din același motiv, US 3018 nu se regăsește în carourile P-Q/32-33.

US 3020 a fost identificat sub US 3018. Densitatea blocurilor de chirpici crește considerabil în partea de nord-vest a locuinței incendiate UND 1. În carourile N-R/33-34 acestea formează un ansamblu incoerent. Unele blocuri de chirpici, mai puțin arse, s-au degradat și formează matricea granuloasă a sedimentului. Peretele de nord-vest al locuinței UND 1 apare ca un ansamblu eterogen

de blocuri de chirpici. La sud-est densitatea blocurilor este mai redusă iar sedimentul este format mai mult din granule și mici fragmente de chirpici. Limitele locuinței UND 1 sunt clare în carourile N-M/30-34, sedimentul din zona exterioară acesteia (US 3017) având o culoare brună. Fragmente de chirpici, rezultate din degradarea pereților, au fost totuși descoperite și în afara locuinței (carourile N-M/30-31).

În contact cu acest nivel au fost identificate două unități stratigrafice. Prima dintre acestea (US 3024) se compune dintr-un sediment foarte compact, granulos, roșu-portocaliu, rezultat din degradarea/dezagregarea pereților incendiați. Acest strat este omogen și delimitează destul de clar conturul locuinței UND 1 în carourile O-N/30-32. În carourile R-S/29-31 se regăsesc și fragmente mari de chirpici dar textura granuloasă și culoarea portocalie predomină. Aceste unități suprapun un strat foarte compact, format din blocuri mari de chirpici a căror caracteristică pare să fie dispunerea pe orizontală (US 3025). Stratul a fost observat în timpul sesiunii de carotaje realizate în campaniile precedente și ar putea corespunde prăbușirii unei părți a plafonului locuinței. UND 1. Săpătura acestei unități stratigrafice va fi realizată în 2019.

Ansamblul 5

Săpătura a permis în mod evident identificarea nivelurilor situate în zona exterioară locuinței incendiate UND 1. Cu toate acestea, se dovedește a fi foarte dificil să se stabilească legături între aceasta și Ansamblul 5, în special din punct de vedere cronologic. Unul din obiectivele săpăturii de la Taraschina este acela de a stabili legături clare între nivelurile aflate în interiorul locuințelor și cele exterioare acestora. În timpul cercetărilor au fost identificate trei unități stratigrafice în afara UND 1.

US 3008 este format dintr-un limon brun-închis, eterogen (datorită bioturbațiilor). Această unitate, cu o grosime de 8-10 cm, se caracterizează prin prezența a numeroase materiale ceramice aflate într-un grad avansat de fragmentare. Acestea nu au fost în cea mai mare parte afectate de acțiunea focului, fapt ce demonstrează că nu provin din zona locuinței incendiate. Tot în zona exterioară UND 1 au fost descoperite numeroase fragmente de roci, precum și utilaj din silex. Resturile faunistice, unele cu dimensiuni mari, indică prezența unor acumulări cu caracter menajer.

US 3017 se individualizează prin textura

corespunzătoare unui limon și culoarea cenușie. Numărul de fragmente de roci, fasonate sau nefasonate, tinde să crească. Unele dintre acestea aparțin unor piese folosite pentru râșnit dar remarcăm și numeroase așchii. Resturile faunistice sunt numeroase și fragmentate moderat. Sitarea sub jet de apă a condus la identificarea oaselor de pești și cochiliilor de *Unio*. În caroul K31 a fost descoperită o piesă de cupru, întreagă, cu o lungime de 9 cm.

Cea mai mare parte a pieselor coresponzătoare industriei litice se regăsesc în zona exterioară locuinței UND 1. Se pare că o parte a activităților de producție se realizau în imediata apropiere a acesteia. Stabilirea legăturilor stratigrafice clare trebuie realizată într-o manieră care să permită caracterizarea naturii acestor activități, legătura și complementaritatea lor cu activitățile domestice desfășurate în UND 1. Cercetările din campania 2018 au fost întrerupte în momentul apariției US 3023, formată dintr-un limon cenușiu-deschis, omogen. În carourile T-29/34, în partea exterioară a peretului de nord-vest al UND 1, sub US 3017, US 3023 apare ca un limon omogen și compact, bej-deschis până la cenușiu moderat, asociat cu granule de chirpici. În caroul T29 remarcăm prezența unor fragmente de roci. O altă acumulare de pietre și material ceramic a fost observată în carourile T/31-32. La intersecția carorilor S/35-36 a fost prelevată o mandibulă de ovi-caprină în vederea realizării unor analize izotopice (MNHN Paris).

Pentru a completa această abordare stratigrafică am pus în aplicare o analiză spațială a nivelurilor de distrugere bazată pe exploatarea parțială a bazelor de date constituite în fazele post-săpătură.

Protocol folosit pentru înregistrarea și prezentarea datelor înregistrate în teren și a materialului arheologic descoperit în Zona 3

Credem că este oportun să prezentăm în acest context, pe scurt, protocolul pus în practică atât în timpul săpăturii, cât și în perioada ce a urmat acesteia, pentru a evidenția tipul de abordare specific echipei șantierului arheologic Taraschina.

Bazele de date

Pe teren materialul arheologic a fost înregistrat pe unități de suprafață (cel mai adesea metrul pătrat) și pe unități stratigrafice – notate US. În cazul cercetării unor unități stratigrafice cu

grosimi apreciabile materialul arheologic a fost înregistrat pe măsură ce fiecare decapaj a fost finalizat. În această situație, alături de numărul de unitate stratigrafică se regăsește cel al decapajului coresponzător (ex. US 3014-dec. 2). După spălarea materialului fiecare element a fost separat și cuantificat. Fiecare din specialiștii implicați în proiect participă la aceste activități și beneficiază de datele necesare realizării propriului studiu.

Pentru fiecare din unitățile spațiale cercetate materialul ceramic a fost marcat cu numărul unității stratigrafice, al decapajului și al caroului. S-a realizat o cuantificare a materialului ceramic pe număr de resturi și s-a calculat masa totală pe fiecare carou. Fragmentele ceramice au fost numărate în funcție de mărimea lor, pe patru clase. În acest mod se poate cuantifica fragmentarea materialului ceramic, corelând factorii mărime și masă (indice număr de resturi/masă totală sau proporția fragmentelor ceramice de mici dimensiuni). Datele cantitative dau măsura cantității de informație de care dispunem în prezent. Baza de date coresponzătoare ceramicii cuprinde 14 815 fragmente⁵⁸, cu o masă totală de 161,26 kg de material ceramic înregistrat în ansamblurile calcolitice. Spre comparație, în Zona 2 au fost înregistrate 27 719 fragmente, cu o masă de 253 kg. Lotul ceramic din Zona 3 este moderat fragmentat.

A fost pusă în aplicare o abordare cantitativă a fragmentării ceramicii, observându-se distribuția densităților pe unități de suprafață (Pl. XIV) și legătura statistică între numărul de fragmente și masa totală a acestora, ca indicator al gradului de fragmentare a materialului ceramic. Datele au fost cartografiate la nivelul fiecărei unități stratigrafice pentru vizualizarea distribuțiilor.

A fost luată de asemenea în considerare cantitatea semnificativă de chirpici din suprafața cercetată. Ca urmare a demontării primelor niveluri de distrugere ale UND1 (US 3014) au fost înregistrate 412,2 kg de chirpici; această densitate nu va face decât să crească, de vreme ce numai în campania 2018 au fost înregistrate 550 kg de chirpici.

În mod asemănător am realizat o bază de date «roci», care nu include utilajul de silex ce face obiectul unei baze de date distincte. Fiecare piesă a primit un număr de inventar, a fost cântărită și a făcut obiectul unei determinări petrografice. Până în prezent au fost contabilizate 575 fragmente de

⁵⁸ Studiul se bazează pe analiza materialelor avute la dispoziție în iulie 2018.

roci, cu o masă totală de 38,3 kg. Am încercat să cuantificăm fragmentarea materialului, înregistrând, pentru fiecare unitate stratigrafică, raportul dintre numărul de resturi și masa totală a rocilor. S-a remarcat că unitățile stratigrafice superioare se individualizează printr-un grad avansat de fragmentare, ce pune în evidență, în parte, probleme de tafonomie (efectele înghețului). În schimb, unitățile stratigrafice 3009, 3014 și 3008 se caracterizează printr-un număr mai mic de fragmente, a căror masă este mai importantă. Este vorba adesea de blocuri sau fragmente de galeți aflate în zona exterioară a unității de locuire UND 1 sau în nivelurile de distrugere ale acesteia.

xploatarea bazelor de date

Pentru a ilustra rezultatele analizei realizate în acord cu protocolul de lucru propus, se pot prezenta în stadiul actual al cercetărilor, pentru anumite unități stratigrafice, hărți ale distribuției diferitelor tipuri de material arheologic (Pl. XV-XVI). În aceeași ordine de idei, pot fi propuse ipoteze de lucru în legătură cu modalitățile de distrugere a UND 1 din Zona 3.

Materialul litic cioplit descoperit în Zona 3 (Campania arheologică 2017)

Florian Mihail

Pe parcursul campaniei arheologice desfășurată în anul 2017 pe situl Taraschina au fost descoperite 32 piese de silex, apărute în cadrul a patru unități stratigrafice.

Starea de conservare a materialului cercetat este relativ bună, doar trei piese fiind afectate prin acțiunea focului.

Materia primă.

Campania arheologică desfășurată în anul 2017 nu a oferit elemente noi în ceea ce privește tipurile de materie primă prelucrate pentru a obține unelte și armele de silex. A fost determinată existența a cinci tipuri de materie primă. Cea mai bună reprezentare o are tipul A (zece exemplare), descris anterior în rapoarte și publicații de specialitate⁵⁹. Tipul C (zece exemplare) constituie un silex gri-bej, cu granulație fină, translucid/semi-translucid și mat. Șase piese au fost incluse în tipul B, ce prezintă următoarele caracteristici: culoarea neagră, granulație fină-medie, semi-translucid, aspect mat spre lucios. O slabă reprezentare o au tipurile F (trei exemplare) și Z (un exemplar).

Producție

Tipul de suport predominant este lama (11 exemplare). Șapte lame au fost debitate din silex A și altele două din silex C și Z. Pentru ultimele două nu a putut fi determinat tipul de materie primă întrucât sunt foarte intens arse. Majoritatea lamelor constituie fragmente mediane (șapte exemplare), cărora li se adaugă două proximale. Talia este variabilă, întâlnind atât unele elemente de mici dimensiuni (lățime de 15 mm și grosime de 2 mm), cât și altele mai robuste (lățime 28 mm și grosime 9 mm).

Așchiile au fost identificate în număr de zece. Precum în anii precedenți⁶⁰ tipurile de silex preferate pentru obținerea așchiilor au fost B (patru exemplare) și C (patru exemplare), acestora alăturându-li-se alte două așchii din silex F. Mai multe de jumătate sunt întregi.

Seria este completată prin două așchii laminare (silex B și C) și trei micro-așchii (două din silex A și una din silex C).

Obiecte finite

Analiza seriei de piese descoperite în anul 2017 a relevat existența a 20 de piese finite, reprezentând 62,5% din totalul elementelor, procent relativ similar celui atestat pentru campania de săpături din anul 2016 (60%). Cele 20 de piese finite au fost împărțite în cinci tipuri

Piesele cu retuș marginal sau de utilizare au cea mai bună reprezentare (10 exemplare), jumătate fiind obținute din silex A. Marea majoritate au fost pregătite pe fragmente mediane de lamă, una singură având ca suport o așchie. Trei elemente prezintă urme de uzură, sub forma lustrului și a tocirii.

Au fost identificate cinci gratoare, trei realizate din silex A și două din silex C, suportul perferat fiind lama (cinci exemplare). Un singur gratoar prezintă urme de uzură, pe marginea sa dreaptă observându-se lustrul.

Pentru cele trei racloare au fost prelucrate trei tipuri diferite de materie primă: B, C și F. Vârful (silex B) și străpungătorul (silex F) au părțile active sparte.

Observații

În ceea ce privește repartitia pieselor litice cioplite remarcăm existența unui echilibru între numărul de piese descoperite la exteriorul locuinței (US 3008 – 15 exemplare) și în nivelul de

⁵⁹ Furestier, Mihail 2010, p. 35; Furestier, Mihail 2011, p. 366.

⁶⁰ Furestier, Mihail 2015, p. 536.

distrugere al acesteia (US 3009 și 3014 – 16 exemplare). Raportul este mai puțin echilibrat dacă avem în vedere obiectele finite, nivelul de distrugere oferind mai multe elemente, mai precis 12.

Maniera de gestionare a materiei prime este similară celei observate pe parcursul seriilor descoperite în anii anteriori. Silexul de tip A a apărut sub forma lamelor și a așchiilor de fasonaj, iar cel de tip B, C și F sub forma așchiilor și, în mai mică măsură, a așchiilor laminare.

Descoperirile din campania de săpături arheologice 2017 nu au condus la o îmbogățire la nivelul tipologiei litice cioplite, tipurile determinate încadrându-se în tabloul stabilit în anii precedenți pentru suprafața denumită Zona 3.

Analiza arheozoologică a Zonei 3

Adrian Bălășescu, Valentin Radu

În campania 2018 s-au analizat resturile faunistice descoperite în Zona 3 de la Taraschina.

Fauna prezintă toate caracteristicile unor deșeuri menajere și anume o accentuată fragmentare cauzată atât de factorul antropic, cât și de numeroasele procese tafonomice extrem de complexe care sunt legate mai ales de îngheț/dezgheț, umezeală, urme de dinți de carnivore/suine și de vegetale etc. Unele resturi prezintă o crusta carbonatică la suprafață.

S-au analizat materiale faunistice din Ansamblul 4 - ENS4 - US 3008 - unitatea domestică 1 (UND1) – US 3009, 3014, 3015, 3016 – din Zona 3.⁶¹

Determinările anatomice și taxonomice ale faunei de la Taraschina au fost realizate cu ajutorul colecției anatomice comparație a Muzeului Național de Istorie a României București. Din punct de vedere metodologic am folosit metodele prezentate în lucrările lui V. Radu⁶² pentru moluște, pești și reptile și A. Bălășescu⁶³ pentru mamifere.

Material

Eșantionul prelevat din Zona 3 însumează 2214 resturi faunistice care au aparținut diferitelor clase de animale: moluște (15 specii), pești (9), reptile (2), păsări (1) și mamifere (14).

Atât per ansamblu, cât și dacă încercăm să comparăm cele două contexte arheologice principale ENS4 și UND 1, observăm, ca număr de resturi (NR), că moluștele sunt cele mai numeroase

(41,28%), fiind urmate de mamifere (40,15%) și pești (16,98%).

Moluște

Au fost înregistrate 914 resturi de moluște. Dintre acesta bivalvele din genurile *Unio* și *Anodonta* sunt cele mai frecvente (660), variind între 65% în US 3008 și 76% în US 3009 și US 3014.

Înălțimea valvelor reprezintă singura dimensiune ce a putut fi măsurată pentru reconstituirea caracteristicilor biometrice. Astfel media pentru valvele de *Unio pictorum* este de 31,82 mm (n=6) și de 31,33 mm pentru *Unio tumidus* (n=86).

Speciile intrusive precum gasteropodele *Helix* sp. și *Cepaea* sp. sunt prezente în toate structurile cercetate, atingând 15,21%. Alte specii prezente în acest material sunt gasteropodele *Viviparus* sp. (12,1%) și *Lithoglyphus* sp. (o cochilie) și bivalvele de origine marină *Cardium* sp. (două valve) și *Mytilus* sp. (o valvă). De asemenea, un rest de *Dentalium* a fost identificat în US 3009.

Pești

Pentru această campanie au fost studiate 376 resturi de pește. Speciile prezente sunt de apă dulce precum sturionii, știuca, crapul, babușca, linul, somnul, șalăul. Speciile cele mai bine reprezentate atât cu resturi craniene, cât și de la rahis sunt crapul somnul și șalăul.

Dimensiunile reconstituite pentru cele 3 specii dominante sunt în general mari și foarte mari în cazul crapului și șalăului și medii în cazul somnului (excepție un individ de somn de 2,5 lungime totală și circa 128 kg).

Toți acești indivizi se încadrează în categoria reproducătorilor.

Reptile

Sunt prezente cu resturi de la carapace și plastron de la țestoasa de apă (*Emys orbicularis*).

Păsări

În Zona 3 resturile de păsări sunt rare. Au fost identificate doar două resturi ce au aparținut unor indivizi de talie mică.

Mamifere

În cazul oaselor de mamifere se observă o puternică fragmentare. În aceste condiții putem înțelege de ce foarte puține oase de mamifere au putut fi analizate din punct de vedere biometric (sub 2%).

În material s-au identificat 889 de resturi de mamifere, dintre care au fost determinate din punct de vedere specific circa 360 (40,5%).

Spectrul faunistic nu este extrem de bogat. Astfel s-au identificat 14 taxoni, dintre care cinci

⁶¹ Carozza *et alii* 2017, p. 491, fig. 4.

⁶² Radu 2011.

⁶³ Bălășescu 2014.

domestici – vită (*Bos taurus*), oaie (*Ovis aries*), capră (*Capra hircus*), porc (*Sus domesticus*), câine (*Canis familiaris*) și 9 sălbatici – bour (*Bos primigenius*), cerb (*Cervus elaphus*), mistreț (*Sus scrofa*), cal sălbatic (*Equus ferus*), lup (*Canis lupus*), vulpe (*Vulpes vulpes*), bursuc (*Meles meles*), o specie de de mustelid (*Mustelidae*), iepure (*Lepus europaeus*). La acestea se mai adaugă și grupul suinelor indeterminabile (*Sus domesticus/Sus scrofa*) și bovinelor indeterminabile (*Bos taurus/Bos primigenius*) care datorită gradului avansat de fragmentare al acestor oase nu au putut fi încadrate de o manieră precisă în cadrul unei specii.

Raportul dintre animalele domestice și cele sălbatice este ca număr de resturi de 90% la 10%⁶⁴. Acest fapt sugerează că activitatea de creștere a animalelor juca un rol foarte important în cadrul paleoeconomiei animaliere de la Taraschina. Astfel, se creșteau în primul rând bovine (38,96%) și ovicaprine (43,7%). Câinele se situează pe locul trei ca număr de resturi, depășind porcul (6,4% la 3,3%). Această situație a mai fost observată și în alte eșantioane prelevate din situl de la Taraschina⁶⁵.

Vânatul reprezentat de nouă taxoni, dintre care cea mai mare pondere o au cerbul și calul (1,9% ca număr de resturi fiecare), animale de talie mare care furnizează cantități foarte mari de carne, dar și alte produse cum ar fi pieile, coarnele, tendoanele etc. Observăm prezența discretă a bourului (0,6%) și a mistrețului (0,8%). Un grup important este reprezentat de carnivore lup, vulpe, bursuc și un mustelid de talie mică) ce însumează ca număr de resturi 2,8% (fig. 2).

Concluzii

Prezentul studiu arheozoologic confirmă rezultatele anterioare referitoare la comunitatea de la Taraschina. Aceasta exploata resursele animale din mediul înconjurător prin culesul moluștelor, pescuit și vânătoare dar cea mai importată activitate o reprezenta creșterea animalelor domestice. Astfel bovinele și caprinele erau principalele animale furnizoare atât de carne cât și de produs secundare precum laptele sau forța de tracțiune (în cazul bovinelor).

⁶⁴ Acest raport a fost calculat eliminând suinele indeterminabile al căror statut domestic sau sălbatic este dificil de precizat.

⁶⁵ Bălășescu, Radu 2011; Radu, Bălășescu 2015.

Studii bioarheologice

Mihaela Danu

Pentru a obține informații arheobotanice referitoare la paleomediul calcolitic din zona sitului de la Taraschina, precum și la interacțiunea om-mediului, prelevările bioarheologice au continuat și în 2018. Bio-indicatorii vizați sunt: fitolitele, polenul și microfosilele non-polinice.

S-au prelevat 17 probe (constând în câteva grame de sediment) din două unități stratigrafice: US 3008 (exterior locuință), respectiv US 3014 (interior de locuință). Până în acest moment s-au preparat chimic, respectând un protocol standard, trei eșantioane: L31/3008, O30/3014 și S31/3014. Acestea urmează a fi analizate la microscopul optic și interpretate. Toate celelalte eșantioane prelevate în acest an urmează a fi preparate chimic până în februarie 2019.

Resumé

La fouille de Taraschina porte actuellement sur une surface de 80 m², L'objectif de cette fouille est d'étudier un bâtiment dont nous savons qu'il a été partiellement détruit par incendie, vers 4350 BC, à un moment où va s'opérer l'abandon temporaire du tell de Taraschina. L'état exceptionnel de conservation du site permet d'aborder la problématique de la destruction par le feu, volontaire ou non, des unités d'habitations. Note objectif est de décrire le processus de démantèlement de cette unité d'habitation, de manière à discriminer ce qui relève de faits anthropiques et de processus davantage naturels (taphonomie et processus postdépositionnels).

Bibliografie:

Bălășescu, A. 2014, *Arheozoologia neo-eneoliticului de pe Valea Teleormanului*, Muzeul Național de Istorie a României, Colecția Muzeului Național, Seria Cercetări Puridisciplinare, XIV, Editura Mega, Cluj Napoca.

Bălășescu, A., Radu, V., 2011, *Paléo-économie animalière et reconstitution de l'environnement*, în Carozza, L., Bem, C., Micu, C. (eds.), *Société et environnement dans la zone du Bas Danube durant le 5ème millénaire avant notre ère*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, p. 385-408.

Carozza, L., Micu, C., Mihail, F., Burens, A. 2017, *Archéologie des bâtiments incendiés de la zone 3 - résultats des campagnes de fouille*, în Carozza, L., Micu, C. (responsables), *Archéologie du delta*

du Danube, *Rapport de mission archéologique, sous-commission Europe-Maghreb, rapport quadriennal 2014-2017, Société et environnement durant le Néolithique et les âges des Métaux dans le delta du Danube (Roumanie)*, p. 485-534.

Furestier, R., Mihail, F. 2010, *Premières observations sur l'industrie lithique taillée*, în Carozza, L., Micu, C. (responsables), *Archéologie du Delta du Danube, Rapport de Mission Archéologique, Société et environnement durant le Néolithique et les Ages des Métaux dans le Delta du Danube (Roumanie)*, p. 35-41.

Furestier, R., Mihail, F. 2011, *L'industrie lithique taillée de Taraschina*, în L. Carozza, C. Bem, C. Micu (eds.), *Société et environnement dans la zone du Bas Danube durant le 5ème millénaire avant notre ère*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, p. 365-384.

Furestier, R., Mihail, F. 2015, *L'industrie lithique taillée de Taraschina - Zone 2*, în Carozza, L., Micu, C. (responsables), *Archéologie du Delta du Danube, Rapport de Mission Archéologique, Société et environnement durant le Néolithique et les Ages des Métaux dans le Delta du Danube (Roumanie)*, p. 93-121.

Radu, V. 2011, *Le Néolithique de la Roumanie Méridionale: Exploitation des ressources aquatiques dans les cultures Boian et Gumelnița*, Sarrebruck, Editions Universitaires Européennes.

Radu, V., Bălășescu A. 2015, *La faune de la zone 2 du site de Taraschina*, în Carozza, L., Micu, C. (responsables), *Archéologie du delta du Danube, Rapport de mission archéologique, sous-commission Europe-Maghreb, rapport 2015 - deuxième année, Société et environnement durant le Néolithique et les âges des Métaux dans le delta du Danube (Roumanie)*, p. 81-92.

Colectiv: Valeriu Sîrbu (responsabil de șantier), Maria-Magdalena Ștefan, Dan Ștefan, Alexandra Teodor, Valentina Cetea, Alexandru Halbac, Călin Șuteu (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București); Mihai Ionescu, Robert Constantin (Muzeul *Callatis* Mangalia); colaboratori ai IAB: Florentina Martiș, Anișoara Sion, Ștefan Mariș, Teodor Bănică, Alexandra Florea; Parteneri: Institutul de Arheologie din Rzeszów, Polonia (Thomas Bochnak); Academia Bulgară Științe din Sofia - Institutul de Mineralogie și Cristalografie (Evghenia Tarassova, Mihail Tarassov, Rositsa Titorenkova)

Perioada de desfășurare a campaniei: 04-30 mai; 1-15 octombrie 2018

Movila *Documaci* a devenit, din 2018, obiectivul de cercetare al unui proiect de săpătură arheologică sistematică. Cercetările s-au desfășurat în două campanii de teren, finanțate prin proiectul de cercetare PN-III-P4-ID-PCE-2016-0621 „Explorarea interdisciplinară a peisajelor tumulare ale anticei Kallatida”⁶⁶ (2017-2019). Primele săpături în tumul au avut loc în perioada 1993-1995, sub conducerea lui Valeriu Cheluță-Georgescu, de la Muzeul „Callatis” din Mangalia. Rezultatele nu ajuns niciodată să fie publicate, iar documentația rămasă este deficitară. În 2017, actuala echipă de cercetare a reluat cercetările, efectuând o evaluare de teren și o săpătură preventivă, ce a inițiat o investigație geofizică extinsă, un studiu de arhitectură și o cercetare geologică. În urma acestor activități s-au obținut o serie de informații importante privind proiectul constructiv al movilei și starea de conservare a structurilor antice.

În 2018 s-au desfășurat săpături de amploare, atât în zone anterior necercetate ale movilei, pentru verificarea rezultatelor investigațiilor geofizice și înțelegerea în ansamblu a monumentului tumular, cât și în sectoare sondate prin săpături mai vechi, pentru care nu există documentație suficientă, cu scopul de a caracteriza mai coerent și integrat structurile de zidărie reperate din anii '90. Toate săpăturile au fost manuale, documentarea rezultatelor realizându-se atât prin mijloace clasice (secțiunile stratigrafice au fost desenate de Florentina Martiș), cât și digital (măsurători cu stația totală referențiate cu GPS cu precizie centimetrică – Alexandru Halbac și

42. Mangalia, jud. Constanța

Punct: Movila Documaci; la 570 m distanță vest de DJ391 Mangalia-Albești, parțial suprapus de valul poligonului militar.

Tip Sit: 212 - necropolă tumulară, 211 - necropolă plană, 9 – necunoscut

Incadrare cronologică: 313 - Epoca elenistică, 32 - Epoca romană, 9 - Neprecizat

Cod RAN: 60491.04

Autorizație nr. 51/ 20.04.2018

⁶⁶ kalla.net4u.ro

Alexandra Teodor; fotogrammetrie de proximitate cu ținte – Călin Șuteu; fotogrammetrie pe baza imaginilor aeriene înregistrate la joasă altitudine cu ajutorul UAV - Dan Ștefan). În paralel, s-a derulat un amplu studiu de parament, în interiorul cavoului, însoțit de cartarea amănunțită a zonelor de tencuială păstrată, a intervențiilor antropice (moderne și antice) asupra pereților, și a degradărilor (aparente ori structurale). Studiile de arhitectură au fost coordonate de Alexandra Teodor, căreia în campania din toamnă i s-au alăturat arh. Teodor Bănică și Alexandra Florea, studentă la Facultatea de Arhitectură, Univ. „Ion Mincu” București, observații privind dinamica elementelor constructive și a efectelor forțelor de descărcare fiind primite și din partea ing. geolog Valentina Cetean. Ca suport de bază al observațiilor realizate în teren în cadrul acestei cercetări s-au folosit: releveele realizate, în 1994-1999, de arh. Anișoara Sion, precum și ortofotografiile și modelele digitale ale pereților obținute pe baza prelucrărilor fotogrammetrice din fotografii de mare rezoluție. Achiziția imaginilor *in situ* și prelucrările fotogrammetrice au fost realizate, în mai 2018, de Călin Șuteu.

În cadrul unei vizite de lucru efectuate în octombrie 2018, partenerii de cercetare de la Academia Bulgară de Științe au colectat o serie de probe de tencuială, atât simple, cât și colorate, de pe pereții cavoului, din camera funerară și din *dromos*-ul tencuit. Prelevarea s-a efectuat din zone marginale, în care tencuiala era deja parțial desprinsă de peretele suport, pentru ca efectul intervenției invazive să fie minim. Aceste probe urmează să fie analizate în laboratoarele de la Sofia pentru a identifica pigmentii și elementele componente ale mortarelor.

Cercetarea geofizică prin metoda tomografiei de rezistivitate electrică (ERT) 3D (Dan Ștefan) a fost extinsă și la sud de segmentul de manta păstrat, în zona care a avut cel mai mult de suferit de pe urma intervenției mecanizate ilegale din 1993. În mod surprinzător, deși aici stratul antropic a fost practic ras cu excavatorul, cercetarea geofizică a relevat că zidul perimetral al movilei a supraviețuit, măcar atât cât să i se poată contura traseul general. Rezultatele studiului ERT nu indică un zid continuu; motivele pentru întreruperi (datorate fie proiectului inițial de construcție fie distrugerilor) nu pot fi elucidate fără săpătură. Astfel, ținând cont de rezultatele investigațiilor geofizice și de săpăturile realizate până în prezent, se poate spune că întreaga movilă, cu excepția

unor zone de acces (identificate prin săpătură, de exemplu în Sectorul de vest) a fost împrejmuită de un zid din piatră de cca 90 cm lățime și cel puțin 1 m înălțime, perimetrul descris neformând un cerc perfect. Un cerc cu raza de 27 m și un centru, aproximativ în mijlocul soclului (deplasat cu max. 80 cm NE), se potrivește bine cu segmentele nordice și vestice de zid, dar depășește cu 1,5 m până la 3 m cele două segmente recent identificate prin ERT, pe latura de sud a movilei. Diferența cea mai mare se înregistrează în sectorul ESE al movilei, cel apropiat intrării, zonă în care se presupun și activități de completare a mantalei într-o fază ulterioară construcției inițiale a movilei.

Săpăturile arheologice s-au derulat în următoarele puncte: a) Sectorul „Intrare” (S.1, S.8); b) Sectorul de Vest (S.2, S.4, S.5, S.7); c) Sectorul de Nord (S.3); d) Sectorul „Interior” (S.9) – vezi Pl. I.

Sector Intrare: cuprinde zona intrării actuale în cavou, ce nu coincide, însă, cu punctul de acces antic; *dromos*-ul, în extremitatea sa estică, a fost demantelat încă din vechime, placa de beton armat fiind turnată în locul în care zidurile coridorului acoperit cu lespezi așezate în două ape s-au păstrat în elevație completă. Săpăturile în acest sector le-au continuat și extins pe cele din 2017, urmărindu-se punerea în relație stratigrafică a structurii cavoului cu singurul segment de manta păstrat în elevație - în apropierea intrării, la sud de aceasta. Aici, într-un spațiu disponibil săpăturii arheologice pe un perimetru foarte restrâns (din cauza construcției moderne a poligonului militar, ce suprapune parțial mantaua movilei), s-a considerat că ar exista șanse de a se surprinde în succesiune stratigrafică toate etapele de construcție și intervenție ulterioară asupra construcției tumulare: 1 - extinderea *dromos*-ului cu segmentul acoperit cu lespezi așezate în două ape, într-o fază presupus ulterioară construcției *dromos*-ului acoperit cu boltă semicilindrică; 2 - etapa de acoperire/umplere a intrării în cavou, petrecută în antichitate, posterioară celei de construcție a *dromos*-ului din faza 2 și, evident, ulterioară realizării înmormântării; 3 - intervențiile, demantelările și, cel mai probabil, locuirea în interiorul și în zona intrării cavoului în perioadă romană târzie (sec. IV-VI p. Chr.); 4 - eventuale urme ale unei locuiri din perioada secolelor IX-XI p. Chr., atestată prin prezența unei serii de graffiti tipice perioadei, zgâriate pe pereții *dromos*-ului din faza 1; 5 - distrugerile din vremea ridicării poligonului militar, ce a inclus și o nivelare a locului

și folosirea pământului din mantaua tumulului; 6 - distrugerile din 1993 când movila a fost săpată parțial cu excavatorul de persoane neautorizate; 7 - modificările terenului și mutarea de sol și pietre cauzate de săpăturile din 1993-1995, parțial documentate; 8 - intervențiile în scopul conservării monumentului (instalare ușă metalică, instalare placă și ușă de beton, îmbrăcarea cu ciment a unor zone de ziduri) rămase nedocumentate.

S.1, trasată în 2017, pe 12 m lungime, la nord de placa de beton, a fost prelungită în două etape, corespunzătoare celor două campanii ale lui 2018, cu un total de 7,5 m spre SSV, pentru a explora posibilitatea continuării pereților *dromos*-ului, pe sub placa de beton și, implicit, pentru a documenta modul și perioadele în care *dromos*-ul a fost distrus. Săpăturile din acest sector au pus în evidență faptul că pereții *dromos*-ului, atât cel de nord, cât și cel de sud, mai continuă pe o lungime de cca 1,75 m față de interiorul plăcii de beton. Extremitățile estice păstrate ale celor doi pereți coincid, ca linie generală (Pl. IIb). Peretele de nord, evident afectat de săpătura din 1993-1994 și de lucrările de instalare a plăcii de beton, s-a mai păstrat intact doar pe prima asiză, așezată peste o plintă. Prima asiză, de 47 cm înălțime, este reprezentată de un bloc masiv, paralelipipedic, lucrat îngrijit pe fețele de contact și de expunere. Asiza a doua a fost găsită deplasată din poziția sa originală, în sus și aparent rotită, fiind așezată peste o umplutură modernă. Peretele de sud se păstrează pe o asiză formată din două blocuri, așezate peste o plintă. Cota absolută a nivelului pe care s-ar fi călcat în *dromos*-ul din faza 2 este de 43,59 m (peretele de nord), plinta peretelui de sud fiind ușor scufundată (cu 3 cm) – posibil datorită tasării generale a întregului perete de sud – situație observată și în zonele păstrate în elevație completă. Cota nivelului de călcare în camera funerară este de 43,56 m.

În cazul peretelui de nord s-a observat că acesta a fost așezat într-un șanț de fundare săpat într-o amenajare inițială de tip manta, formată din mai multe straturi succesive de sol cu caracteristici diferite (culoare, textură), intenționat compactate. Șanțul de fundare, săpat pe cca 1,15 m lățime (N-S), a fost umplut cu piatră spartă și lut galben; el are max. 20 cm adâncime, dar sub plintă este de doar 2-3 cm. În șanț au fost așezate plinta, prima asiză și pietrele cu care s-a umplut șanțul pe exterior. Șanțul corespunzător peretelui de nord a fost observat cum continuă spre est încă 107 cm, intrând în malul estic al săpăturii, ceea ce poate fi

considerat un indiciu că și peretele *dromos*-ului putea să fi fost mai lung, dar a fost demantelat, fără ca distrugerea să meargă mai jos de nivelul plintei.

Spațiul cuprins între pereții *dromos*-ului, în sectorul cercetat, a conținut o cantitate mare de piatră, fragmente neprelucrate și neorganizat depuse, dar și numeroase fragmente ceramice din perioada secolelor IV-VI p. Chr. Acest „depozit” pare a fi rezultatul unui proces de sedimentare petrecut într-un interval mai lung. În interiorul coridorului de acces, pe toată lățimea secțiunii, din mal în mal, deci pe direcția E-V, a fost identificată o succesiune de cel puțin 2 niveluri de piatră mărunță, așezată compact, separate de lentile de sol lutos de culoare cărămidie, cel mai târziu dintre acestea aflându-se la cota de 44,27 m. Pentru moment interpretăm aceste suprafețe de piatră ca reprezentând niveluri de călcare din perioada romană-târzie, folosite în timpul în care în interiorul cavoului s-a locuit sau au avut loc alte activități, în mod repetat. Săpătura în S.1 nu este încheiată.

Sectorul de Vest: În acest sector secțiunile din campania precedentă au fost continuate și extinse, în special S.2, care a ajuns la finalul lunii mai 2018 să măsoare 18 x 3 m (Pl. IIa). Ea a fost prelungită în așa fel încât să asigure, prin profilul peretelui său nordic, completarea informațiilor privind extremitatea vestică a profilului stratigrafic magistral prin latura sudică a mantalei – rezultată în urma intervențiilor mecanizate ilegale din 1993 – profil ce se dorește a fi la un moment dat descris complet. Datorită condițiilor specifice de timp și resurse, acest profil nu va putea fi cercetat într-o singură campanie. Împărțirea pe carouri (2 m lungime) a secțiunilor din acest sector a avut ca referință generală caroiul secțiunii S.2 (care pornește cu 1 din capătul vestic)

Dintre rezultatele înregistrate în Sectorul Vest, în campania 2018, amintim următoarele:

- Zidul 1/zidul ring al movilei/*krepis*, măsoară cca 90 cm grosime și s-a păstrat pe înălțimi variabile, între 30 și 95 cm; modul în care se prezintă fețele sale sugerează cu nu a fost construit unitar, deși tehnica este similară, dar nu interpretăm acest lucru prin prisma unor diferențe cronologice cât mai degrabă, ca rezultatul unor echipe diferite de constructori; luând în considerare dărâmătura zidului din acest sector, nu credem că zidul a fost cu mult mai înalt; acesta a fost ridicat fără fundație, direct pe nivelul de construcție – bine bătătorit, reprezentat de un strat de sol brun-negru, compactat, cel mai probabil adus. Cota absolută pentru talpa zidului ring (Z1) în S.2 este de 44,86

m, în S.5 - 44,93 m (cu 70 - 80 cm mai sus decât Zidul 1 în sectorul de Nord). Este un zid plin de piatră, cu pietrele bine potrivite la fețe. Segmentul din S.2, vizibil pe fața sa interioară, este deosebit de îngrijit lucrat din lespezi subțiri, foarte bine potrivite.

- Zidul ring al movilei (Z1) nu a fost continuu; întreruperea zidului observată pe datele geofizice (3D ERT), începând cu S.5 spre nord, s-a confirmat prin săpătură; interpretarea cea mai probabilă a acestei situații este aceea a existenței unui spațiu de acces, orientat vest-est (dinspre drumul antic spre centrul movilei, poate spre monumentul din vârf) - amenajat în mod special și parte a proiectului constructiv inițial, cu ziduri de o parte și de alta, adosate zidului ring. Dacă zidul ce formează latura sudică a acestui spațiu de acces (a cărei structură de ansamblu nu este încă clară) a fost identificat prin săpătură (Z2), în S.7, latura nordică este, pentru moment, doar presupusă pe baza cercetărilor geofizice. Datele geofizice indică un spațiu de acces, cu o deschidere de 13,6 m pe arcu ringului. În S.5 s-a identificat colțul interior al zidului Z1 cu zidul Z2. Colțul exterior nu s-a mai păstrat. Faptul că dărâmtura zidului Z2 a fost descoperită strict pe o latură a acestuia (în S.7, spre nord) este principalul argument că a existat un spațiu gol, neocupat de manta. Practic, zidul Z2 placa mantaua movilei, pe partea de sud a spațiului liber – ceea ce explică de ce nicio piatră din zidul Z2 nu a căzut "în spate", spre sud. Nivelul de amenajare a zidului Z2 este foarte apropiat cu cel al zidului ring (Z1) din sectorul vest (cota 44,93 m) – fiind marcat de o lentilă subțire de piatră spartă (resturi de cioplire) și pământ galben.

- Pe exteriorul zidului-ring (Z1), la 5 m sud de colțul spațiului de acces, a fost alipită, pe latura sa scurtă, o platformă rectangulară (Z3, 6 x 4,5 m) plină, din piatră, cu fețe lucrate relativ îngrijit sub forma unor paramente; latura vestică a fost, parțial, distrusă de lucrări agricole moderne; cea sudică s-a prăbușit, tot parțial, într-un șanț, probabil săpat încă din Antichitate, așa cum sugerează materialul amforic descoperit la baza șanțului; platforma putea să reprezinte o bază pentru un element decorativ sau comemorativ (statuie, altar) expus la marginea movilei, lângă zona de acces spre monumentul din vârf. Elevația maximă (60 cm) s-a păstrat în colțul său de NE, pe latura vestică ajungând la sub 10 cm.

- Șanțul în care s-a prăbușit latura de sud a platformei Z3 a fost săpat paralel cu zidul Z1, măsoară în partea superioară 4,70 m. Pe fundul

său, la adâncimea de 2 m de la nivelul actual de călcare, și cu 80 cm mai jos față de nivelul de construcție a zidului Z1, s-au identificat două lespezi de piatră, așezate una lângă alta, ca un pavaj. Prăbușirea laturii de sud a platformei (Z3) în acest șanț s-a petrecut dintr-o dată, poate datorită slăbirii stabilității zidului, în condițiile existenței în apropiere a acestei cavități; deși spațiul disponibil observațiilor a fost restrâns, în S.2 (în dreptul carourilor 6 și 5 din S.2), preliminar considerăm că șanțul a fost săpat în mod intenționat de la nivelul de amenajare zero al movilei. Scopul și dimensiunile sale nu sunt încă clare.

- La 4 m est de zidul ring Z1, spre interiorul movilei, în S.2, a fost identificat atât geofizic, cât și prin săpătură, zidul Z4, construit din piatră, în tehnică mai puțin îngrijită decât Z1; traseul acestuia nu este paralel cu zidul centură; el măsoară 70 cm lățime și a fost construit direct pe nivelul de amenajare a movilei (44,80 m), păstrându-se pe o înălțime de 1,80 m; de o parte și de alta a sa au fost depuse straturile de pământ ale mantalei, orientate în direcții opuse, cu zidul ca punct central; preliminar, el poate fi considerat ca o structură de ranforsare a mantalei. Din cercetările geofizice și imaginile păstrate din săpăturile vechi știm că mantaua a conținut mai multe astfel de ziduri.

Abstract:

Starting with 2018, the tumulus Movila Documaci has become the objective of a systematic excavation plan with funds received in the national research project PN-III-P4-ID-PCE-2016-0621 'The Interdisciplinary Exploration of tumuli landscapes of ancient Kallatis' (2017-2019)⁶⁷. The initial researches were undertaken, during 1993-1995, under the supervision of Valeriu Cheluță-Georgescu, by 'Callatis' Museum in Mangalia, but the results have never been published and the surviving documentation can be considered insufficient. In 2017 the present research team has reopened the excavations, first by organising a survey, then a rescue dig based on an extended geophysical assessment, a geologic study and an architectural analysis⁶⁸. As a result, significant data regarding the construction of the mound and the conservation state of its inner structures were obtained.

In 2018 the team undertook extensive

⁶⁷ More about the project at web address: kalla.net4u.ro

⁶⁸ See the CCAR Report for 2017 Campaign

excavations, in both previously un-researched areas of the mound (for verification of the geophysics results and gaining insight in the overall construction design of the tumulus), and inside old trenches (with the purpose of producing relevant and coherent documentation for the already identified structures). All the excavations were conducted through manual means, and documented by both traditional and digital methods (including UAV photogrammetry and total station measurements). In parallel a team of architects mapped the anthropic interventions observable on the tomb walls (ancient and modern) and the de plasters' and stone blocks' degraded areas. Their work, besides field observations, was based on the study of high resolution orthophotographs and digital terrain model of the walls obtained through photogrammetric study and use of Structured Light Imaging.

The team partners from Bulgarian Science Academy collected several samples of plasters for further analysis concerning the identification of pigments and composition of building and decorative materials.

The geophysical survey by 3D electrical resistivity tomography was extended on the southern sector of the mound – in the area which was the most destroyed by heavy machines' illegal activity during 1993. Surprisingly, the results revealed that the ring wall survived in two fragments also in this part of the mound. Taking in consideration the geophysics and excavation results we can say that, with the exception of certain areas used as access passages, the mound was surrounded by a dry stone wall, around 90 cm thick, at least 1 m high, built without foundation directly on an initial levelling, with slightly worked blocks arranged in rows. The described shape of this krepis does not resemble a perfect circle. A circle with a radius of 27 m and a centre placed roughly in the middle of the base for the exterior statue includes well the wall segments on the north and western sectors but fails to reach the SSE ones, which stand, as concerns the ERT, with 3 m on the 'outside'.

Excavation sector 'Entrance': includes the area surrounding the present access point into the tomb which does not correspond with the ancient one – it is merely the place where the walls of the latest phase of the dromos were preserved in complete elevation and were blocked with a modern wall of concrete. The eastern part of the funerary corridor was dismantled at least since the

Late Roman period. The 2018 excavations revealed that the dromos walls continue underneath the concrete wall foundation for at least 1.75 m, but their initial length could had been even longer as the foundation ditch for the northern wall was identified to extend towards east for another 1,07 m – until the S.1 trench margin. This small ditch, 20 cm deep, 1,15 m wide, was filled with yellow clay and smashed limestone. It was excavated in a previously built structure resembling an embankment sequence. The material found in the area where the dromos walls were dismantled dated generally in the period 4th-6th c. BC. The appearance of the deposit here suggest a long and repeated use of the area (tomb and its entrance) for various activities, possible even habitation.

Excavation sector West main results:

- the ring wall (Z1) in this sector was preserved on variable elevations ranging from 90 to 30 cm; even if the building technique is in its main principles the same, the aspect of the preserved wall exhibits certain differences regarding the care of treating (selecting and fitting) the stone blocks which we interpret not as chronological variations, but as proofs for simultaneous building by several working teams. The absolute elevation for the wall base is in this sector 44,86 m, with 70 cm higher than in its northern sector.
- the mound walled enclosure was not continuous; the interruption observed first on the ERT results, as beginning from S.5 towards north, was confirmed during excavation. A second wall (Z2), adjoined to the ring wall (Z1), was built in a similar technique and on the same elevation/building level on a west-east direction, bordering on the southern side a 13,6 m wide empty space (not covered with an embankment). In this empty space we found now the stone debris of the partially collapsed wall. The southern face of the wall stands however very well preserved being covered by the embankment. As a general direction, this passage connected the ancient road to which the mound was connected (in its western side) with the centre of the mound where the monument was exhibited.
- on the exterior of the walled enclosure, at 5 m south from the corner of the access passage, a rectangular solid stone platform was attached on its shorter side (6 x 4.5 m). It could had functioned as a base for a statue or altar

placed on the periphery of the mound in the vicinity of the road and 'access passage'.

Bibliografie:

Ionescu, M., Georgescu, N., 1997, *Cercetări periegetice în teritoriul callatian*, SCIVA 48 (2), p. 155-175;

Ștefan, M.-V. Sîrbu, Ștefan D. 2017, *Tumuli, roads and plots. Decoding the monumental funerary space of the 4th-3rd centuries BC Kallatis*, JAHA 4 (1) 2017, p. 52-84;

Ștefan, M., Sîrbu, V. 2016, *Early-Hellenistic Barrel-Vaulted Tombs from Kallatis*. În F. Coimbra, D. Delfino, V. Sîrbu, Cr. Schuster (eds.) *The emergence of warrior societies and its economic, social and environmental consequences - Proceedings of the UISPP Congress in Burgos 2014*, BAR, Archaeopress.

43. Medieșu Aurit, com. Medieșu Aurit, jud. Satu Mare

Punct: Șuculeu

Cod RAN: 138093.03; **Cod LMI:** SM- I- s- A- 05188,

Colectiv: Robert Gindele - responsabil șantier; Liviu Marta, Lavinia Brândușan, Zoltan Kadas

Finanțare: Ministerul Culturii, Consiliul Județean Satu Mare

Cercetările arheologice sistematice din anul 2018 au fost desfășurate pentru studierea cronologiei orizontale a sitului. În acest sens a fost deschisă o suprafață de 20 x 10 m, la care pe partea nordică am adăugat o suprafață de 7 x m. Săpătura a fost deschisă pe buza terasei pârâului Racta, la 400 m sud de rezervația arheologică. Am constatat că datorită eroziunii solului sterilul arheologic apare la o adâncime foarte mică, de 30-40 cm. Această eroziune a afectat puternic stratul de cultură, complexe se conturează aproape imediat sub arătură. Suprafața a fost deschisă în funcție de rezultatele măsurărilor magnetometrice din perioada 2009-2011, țintând un atelier de ars ceramică.

Atelier de ars ceramică cu goapă de deservire (170) și trei cuptoare cu perete median (171, 172, 178). Cuptorul 178 are dimensiuni de 195 x 205 cm, cu pereți arși pe o grosime de 18-23

cm, peretele median având o grosime de 40 cm, în partea nordică coboară drept, în partea sudică ușor înclinat. Camerele de foc coboară la adâncimea de 90 cm de la nivelul de conturare, au fund plat, în profil au formă tronconică, cu diametre în partea superioară de 50 și 48 cm, respectiv la fund de 58 și 63 cm. Umolutura camerelor de foc are mai multe straturi, în partea superioară se poate observa umplerea cu pământ lutos, brun-cenușiu după prăbușirea grătarului, pe o grosime de 30 cm, sub care, până la adâncimile de 40 și 44 cm apar bucăți din grătarul și cupola vitrifiată. Sub stratul de prăbușire apar două straturi de umplere, cu fragmente de chirpic și arsură cu o grosime de 30 cm și pe fund un strat cenușiu cu mai puțin chirpic. Canalul de foc s-a păstrat pe o lungime de 152 cm, peretele median intră în aceasta pe o lungime de 113 cm.

Cuptorul 171 are dimensiuni de 180 x 186 cm, cu pereții arși pe o grosime de 18-20 cm, cu perete median de 40 cm grosime, cu pereți drepți. În cazul acestei cuptor camerele de foc coboară până la 64 cm, sunt ușor tronconici, cu diametre în partea superioară de 61 și 52 cm, cu diametre la fund de 70 și 64 cm. Sub stratul de boltă și grătar prăbușit de 24 cm apare un strat lutos, galben de 25 cm și pe fund se poate observa un strat brun-cenușiu, cu chirpic și arsură. Canalul de foc între cuptor și groapa de deservire s-a păstrat pe o lungime de 73 cm, peretele median intră în canal pe o lungime de 64 cm.

Cuptorul 172 a fost parțial suprins, are un diametru de 212 cm. Canalul de foc s-a păstrat pe o lungime de 102 cm, peretele median intră în canal pe o lungime de 80 cm.

Groapa de deservire are o formă aproximativ rectangulară, cu colțuri puternic rotunjite, cu dimensiuni de 427 x 296 cm. Pe laturile lungi pereții coboară în trepte, pe latura vestică este adosat un cuptor (172) și pe cea estică două cuptoare (171, 178). La mijlocul gropii de deservire s-a adâncit până la 238 cm o groapă ovală, de 206 x 105 cm, cu fundul plat. Pe profilul longitudinal al gropii de deservire s-au putut observa mai multe straturi de umplere. Stratul superior este brun-cenușiu, cu puține fragmente de chirpic are o grosime maximală de 30 de cm pe partea estică a complexului. Sub acest strat apare u umplutură cenușiu-negricioasă cu multe fragmente ceramice și chirpic. Această umplutură are lentile de lut galben, pe partea vestică și în fața canalului de foc un strat gros de arsură. Deasupra umpluturii gropii ovale se poate observa un strat cu o grosime de 22-

26 cm, brun-cenușiu, care desparte straturile de umplere ale gropii de deservire de umplutura nisipoasă a gropii ovale din mijlocul complexului. Pe laturile lungi, lângă perete, au fost conturate câte o groapă de stâlp, aproximativ la mijlocul complexului.

Complex 173. Groapă ovală, cu dimensiuni de 281 x 223 cm, adâncime de 62 cm de la nivelul de conturare, pereți ușor înclinați, fund plat. Pe profilul longitudinal am observat că umplutura are două straturi. Cel superior cu o grosime de 32 de cm, este brun-cenușiu cu fragmente de chirpic și cel inferior cenușiu-negricios, cu chirpic și cărbune de lemn. Pe fund este un strat de cenușă de 2 cm grosime.

Complex 174. Groapă de stâlp. Este circulară, cu diametrul de 60 cm, adâncime de 18 cm de la nivelul de conturare, pereți drepți. Umplutură cenușiu-negricioasă cu pigmenți de cărbune și chirpic.

Complex 175. Groapă de stâlp. Este ovală, 61 x 56 cm, pereți drepți, cu adâncime de 20 cm de la nivelul de conturare. Umplutură cenușiu-negricioasă cu puține fragmente de chirpic.

Complex 176. Groapă de stâlp. Este circulară, cu diametrul de 58 cm, pereți drepți, adâncime 17 cm de la nivelul de conturare. Umplutură brun-cenușie.

Complex 177. Groapă rectangulară cu pereți arși, orientat N-S. Dimensiuni de 118 x 81 cm, adâncime de 17 cm de la nivelul de conturare. În acest caz nu s-a observat pereții bine arși și nici stratul de cenușă de pe fundul complexului.

Complex 180. Este groapa de deservire de la un atelier de ars ceramică. A fost cercetat parțial, partea sudică urmează să fie dezvelită în campania din anul viitor. Lățimea este de 640 cm, lungimea a fost cercetată pe 550 cm. Fundul este alveolat, adâncimea maximă de 111 cm. Umplutura este negricioasă cu foarte multă ceramică.

Complex 181. Groapă rectangulară cu pereți arși, orientat N-S. Are dimensiuni de 110 x 91 cm, adâncime de 32 cm de la nivelul de conturare. Are pereții arși pe o grosime de 2-3 cm, umplutura este negricioasă cu multă cărbune de lemn, pe fund are un strat gros de 2-3 cm de cenușă și cărbune de lemn.

Complex 182. Probabil groapa de deservire al unui atelier de ars ceramică. A fost cercetat parțial, partea vestică urmând să fie dezvelită în campania viitoare. Are formă ovală, cu lățime de 320 cm și lungime cercetată de 340 cm. Pereții coboară în trepte, fundul este plat, adâncime de

158 cm de la nivelul de conturare. Umplutura este brun-cenușie, cu mult chirpic. Pe fund se poate observa un strat de cenușă, arsură și cărbune de lemn.

Complexele 183 și 184 sunt două gropi alungite, cu colțuri rotunjite, paralele, cu o distanță de 137 cm între ele. Complexul 183 are o lungime de 270 cm, lățime maximă de 60 cm, adâncimea maximă de 58 cm. Fundul este plat, doar pe partea vestică se pot observa două trepte. Groapa a fost umplută în două straturi, pe fund pe o grosime de 19-21 cm putem observa o umplutură negricioasă, cu pete mici de lut galben. Aceasta este suprapusă de un strat foarte diferit, brun, lutos cu foarte mult chirpic și arsură. Complexul 184 are o lungime de 302 cm, lățime maximă de 64 cm și adâncime de 83 cm. Umplutura este asemănătoare cu celelalt complex, doar că cea inferioară este mai deschisă la culoare, de 22 cm grosime.

Complex 185. Groapă rectangulară cu pereți arși, orientat N-S. Are dimensiuni de 102 x 96 cm, adâncimea de 16 cm de la nivelul de conturare. Umplutura este cenușiu-negricioasă cu fragmente de chirpic. Pe fundul complexului a fost un pat de cioburi.

Campania din anul 2018 a confirmat anomaliile semnalate pe măsurătorile geomagnetice ca și cuptoare de ars ceramică în suprafața dezvelită prin săpături. A fost cercetat integral un atelier compus din groapa de deservire și trei cuptoare de ars ceramică și au fost cercetate parțial alte două, care o să fie dezvelite integral în campaniile viitoare. Cuptoarele sunt de tipul cu perete median, care continuă parțial și în canalul de foc. Cele trei gropi de stâlpi cu diametre până la 60 de cm atestă prezența unei construcții de suprafață de dimensiuni apreciabile în zonă, complexul oval de 281 x 223 cm, cu fund plat aparține probabil așezării. De o importanță deosebită sunt gropile rectangulare cu pereți arși, orientate N-S, care aparțin culturii Przeworsk și sunt primele care apar după mai multe decenii de săpături sistematice în centrul de producție ceramică. Două din aceste gropi rituale taie un atelier, deci sunt ulterioare funcționării acesteia. Foarte probabil toto de cultura Przeworsk se poate lega complexul cu două gropi alungite paralele. Putem să concluzionăm că zona abordată în campania din 2018 prezintă un interes deosebit pentru studiul interacțiunii dintre culturile materiale ale dacilor liberi și a vandalilor și pentru rolul celor din urmă în dezvoltarea centrului ceramic de la Medieșu Aurit.

Bibliografie:

S. Dumitrașcu/ T. Bader: Așezarea dacilor liberi de la Medieșu Aurit, satu Mare, 1967.

R. Gindele: Die Problematik der barbarischen Siedlungen im Nord-Westen Rumäniens zwischen der Gründung der Provinz Dakien und den Markomannenkriegen. EphNap, XXIII, 2013, 11–30.

R. Gindele: Neue Forschungen zum römerzeitlichen Keramikbrennzentrum in Barbaricum von Medieșu Aurit - Șuculeu. Kurzer Vorbericht. In: Herausgegeben von Erdmute Schultze, Michail Ljubičev, Kirill Myzgin: Keramikherstellung in der jüngeren römischen Kaiserzeit, im Frühmittelalter und am Übergang zur Neuzeit. (Materialien des Feldseminars an der Basis der Expedition bei Vojtenki, 17.–19. September 2012)“. Ostrogothica-Serie 2“, Charkov, 2013.

R. Gindele: Ein im römerzeitlichen Töpferzentrum von Medieșu Aurit - Șuculeu entdeckter römischer militärischer Beschlag. Honoratissimum assensus genus est armis laudare, Festschrift Kaczanowski 70. Geburtstag, KRAKOW 2014, 337–343.

44. Mehadia, jud. Caraș-Severin

Punct: La Zidine (Cetate)

Cod RAN: 53283.01; **Cod LMI:** CS-I-s-B-10851

Autorizație nr: 127/2018

Colectiv: Simona Regep, Doina Benea, Victor Bunoiu, Dacian Rancu

Cercetarea arheologică din anul 2018 s-a desfășurat în luna august, efectuându-se pe latura de vest a castrului de la Mehadia, cu scopul de a surprinde elemente de fortificare. Suprafața castrului de la Mehadia este mult deranjată de lucrările agricole curente deoarece terenul pe care este amplasată fortificația este proprietate particulară. În acest an a fost efectuată o casetă de dimensiuni 8 x 3 m, orientată est-vest.

A fost surprinsă următoarea stratigrafie: 1. 0 – 0,15 m – humus actual; 2. 0,15 – 0,55 m – nivel de distrugere al locuirii din epoca romană târzie, strat de pământ de culoare cenușie-negricioasă, cu fragmente de mortar și piatră de carieră și de râu; se păstrează urmele zidului de incintă al fortificației romane târzii, construit din piatră roșie de andezit, legată cu mortar, având lățimea de 1,40 m; 3. 0,55 – 1,20 m – strat de pământ lutos de culoare

cenușie cu pietricele; 4. 1,20 – 1,45 m – strat de lut galben cu pietricele; 5. 1,45 – 1,65 m – strat de pământ lutos de culoare cenușie; 6. 1,65 – 1,85 m – strat de lut nisipos, cu piatră de râu; 7. 1,85 – 1,95 m – strat de pământ de culoare neagră-cenușie cu fragmente de lemn, ce reprezintă primul nivel de locuire al castrului din lemn; 7. 1,95 – 2,10 m – strat de lut de amenajare; 8. 2,10 – 2,90 m – solul viu.

În concluzie, se constată existența a patru etape de folosire a agger-ului în timpul provinciei romane marcate de urme de incendiu, și distrugere. Ultimul nivel de locuire aparținând epocii romane târzii, deranjat în bună parte de lucrările agricole curente, este reprezentat de zidul de incintă al fortificației realizat din piatră de andezit, utilizată în refacerea castrului.

Materialul arheologic descoperit este sărac și constă din fragmente ceramice.

Bibliografie:

M. Macrea, N. Gudea, I. Moțu, *Praetorium. Castrul și așezarea romană de la Mehadia*, Editura Academiei Române, București, 1993.

Doina Benea, *Edificiul de cult roman de la Praetorium (Mehadia)*, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2008.

Doina Benea, *Istoria Banatului. Antichitatea* (ediția a II-a revăzută și adăugită), Editura Academiei Române, București, 2016.

45. Merești, Cheile Vârghișului, jud. Harghita

Punct: Abri 122/1200

Tipul de sit: 115/11

Cod RAN: 85065.04

Autorizație nr.: 68/23.04.2018

Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgoviște), George Murătoreanu (UV Târgoviște), Alexandru Radu (DC Dâmbovița), Daniel Vereș (ISER Cluj Napoca), Dan Lucian Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Loredana Niță (UV Târgoviște), Katalin Hubay (U Debrecen), Christoph Schmidt (U Bayreuth), Ulrich Hambach (U Bayreuth), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Valentin Dumitrașcu (IAB), Ștefan Vasile (U București), Alexandru Petculescu (ISER București), Gabriel Șerbănescu (UV Târgoviște), Valentin Georgescu (UV

Târgoviște)

Perioada de desfășurare a campaniei:
iulie/septembrie 2018

Abri 122/1200 este amplasat în versantul drept al Cheilor Vârghișului, în sectorul terminal al acestora, cu acces dinspre localitatea Vârghiș, fiind reprezentat de un adăpost sub stâncă și o mică grotă plasată pe o latură a sa (fig. 1). Situl a fost cercetat sub coordonarea lui I. Deneș în mai multe etape, în anii 1989-1990, 1995-1996. Săpătura sa a fost efectuată prin înregistrarea materialului arheologic folosind trei coordonate, fapt ce a permis raportarea acestuia la un unic punct zero și corelarea rezultatelor cu noile săpături (fig. 2).

Obiectivele din anul 2018, limitate de resursele financiare modeste, au fost continuarea cercetării arheologice în secțiunea S1, prin adâncirea acesteia, în vederea obținerii unui profil stratigrafic cât mai complet, și colectarea de probe necesare stabilirii vârstei locuirii paleolitice.

Eșantionul litic cioplit provine din partea inferioară a secvenței stratigrafice (2,5-3 m raportat la punctul 0) și este format atât din piese rezultate din debitajul cuarțitului și bazaltului ($n = 10$), cât și din plachete și galeți din aceleași materii prime, întregi sau fragmentați ($n = 20$). Piese din prima categorie sunt, în principal, așchii proximale sau distale, cu taloane netede sau rulate și fracturi accidentale; acestora li se adaugă o lamă distală din bazalt și un fragment de nucleu discoidal, din cuarțit.

La o analiză preliminară, materialul litic colectat este corelat cu faună provenind de la ierbivore de talie mare (*Bos/Bison*) și urs (*Ursus spelaeus*). Din întreaga coloană stratigrafică au fost prelevate probe pentru datări C14, OSL și IRSL.

Abstract

The rock shelter and the small cave associated with it known as *Abri 122/1200* are located on the right slope of the Vârghiș Gorges, at the terminal sector. I. Denes excavated the site in 1989-1990 and 1995-1996.

The 2018 objectives, limited by modest financial resources, were to continue the archaeological research in section S1 by deepening it in order to obtain a complete stratigraphic profile and collecting samples necessary to determine the age of Paleolithic site.

The lithic sample is from the lower part of the stratigraphic sequence (2.5-3 m in relation to point 0) and consists of both quartzite and basalt discharge pieces ($n = 10$) and platelets and stones of the same raw materials, whole or fragmented ($n = 20$). Parts of the first category are mainly proximal or distal splinters, with smooth or rolled bevels and accidental fractures; a distal basal blade and a quartz discoidal core fragment are added.

The stratigraphic column was sampled for C14, OSL, and IRSL analysis.

46. Meseșenii de Sus, com. Meseșenii de Jos, jud. Sălaj

Punct: Osoiu Măcăului

Autorizație nr. 116 din 20.04.2018

Colectiv: arheolog expert dr. Horea Pop (MJIA Zalău) - responsabil de șantier; arhg. Horațiu Cociș (MJIA Zalău), arhg. dr. Mihai Dunca

Perioada de desfășurare a campaniei:
11.09.2018 - 21.09.2018

Trecerea prin *Munții Meseș*, pe la Meseșenii de Sus, în sectorul sud-estic al *Depresiunii Șimleului*, a fost blocată și supravegheată de fortificația ridicată în punctul *Osoiu Măcăului* în epoca dacică.

În 1957 un colectiv coordonat de V. Lucăcel, primul director al Muzeului din Zalău efectua un sondaj în stațiunea preistorică tocmai identificată de la Meseșenii de Sus-*Osoiu Măcăului* fiind descoperite materiale ceramice de factură Wietenberg, dar niciun complex arheologic. Din acest sondaj provin însă câteva fragmente ceramice dacice lucrate cu mâna și la roată databile în intervalul sf. sec. II-I a.Chr. și un vârf de spadă de tip celtic din fier. Materialele din această campanie sunt încă inedite.

Cauza cercetării: Verificarea fortificației și a cronologiei acesteia în sectorul nordic

Acropola, punctul cel mai înalt al fortificației, este de fapt o amenajare dacică cu fortificare din cele două căi de acces, dinspre sud, *Munții Meseș* și dinspre sat, la nord. Platoul superior are diametrele de 40 x 20 m. Măsurat din exteriorul șanțurilor colmatate fortificația are diametrele de 80 x 40 m. Valul e destul de bine păstrat, ca și șanțul

încă vizibil chiar dacă s-a colmatat în timp. Șanțul este larg acum de 5m, adânc de 0,5m. În spatele șanțului, cu piatra și pământul scoase din acesta, a fost ridicat un val înalt acum de 1,5 - 2 m, lat la bază de cca. 7 m, iar pe coamă de 3 - 4 m în zona căii de acces dinspre Meseș. În spatele acestei fortificații era protejat un platou oval orientat S-N, aplecat spre N.

În continuarea capătului nordic se poate observa o terasă semicirculară cu o lungime de 95 m și o lățime (pe direcția axului mare al cetății) de cca. 35 m dispusă la o altitudine inferioară platoului superior.

Pe teren se mai pot observa urmele sondajelor mai vechi, nevalorificate științific. Materialele arheologice existente în colecțiile Muzeului din Zalău sunt puține și irelevante. În urma diagnosticului arheologic din anul 2016, pe terasa amintită, au fost cercetate două morminte dacice răvășite încă în antichitate.

Diagnosticul arheologic a fost realizat cu voluntari. A fost trasată o casetă unde existau indicii privind existența unor descoperiri de factură dacică cu caracter funerar. Adâncimea la care s-a conturat sterilul locului nu este mare, nedepășind 0,4 m. Au fost decoperite piese dacice din fier, bronz, argint și sticlă trecute prin foc, fiind sesizată o anumită grupare a acestora în două depuneri. Piesele erau împrăștiate pe aproape toată suprafața casetei trasate. Prezența oaselor incinerate (în cantitate extrem de mică totuși) și arderea secundară a pieselor pot constitui argumente pentru atribuirea caracterului funerar descoperirii făcute, databile la finalul sec. II-sec. I a.Chr.

Cercetarea din anul 2018 a încercat să stabilească raportul cronologic dintre cetate și depunerea funerară, dar în primul rând să lămurească tipul constructiv al elementelor defensive și evoluția lor cronologică.

În acest sens a fost trasată o secțiune la tă de 1,5 m, lungă de 26 m, orientată aprox. N-S, parțial peste elementele de fortificație și pe interiorul spațiului apărat de aceasta.

A fost constatată o succesiune de amenajări ale platoului. Prima amenajare a fost realizată în epoca bronzului (cultura Wiettenberg) și cea de-a doua în epoca dacică.

În epoca bronzului a fost nivelat terenul fără a se modifica radical configurația acestuia. Peste această nivelare groasă de 0,10 - 0,20 m s-a constatat un nivel de locuire din epoca bronzului, gros de 0,2 m conținând ceramică fragmentară.

Acest strat gălbui se adosează unui val ars lat de 3 m (între m13,7-16,5) în care au fost antrenate fragmente ceramice anterioare, aparținând culturii Coțofeni. Solul fin ars la roșu nu prezintă urme de lemn, sau chirpici și e gros de max. 0,35 m spre nord. Nu se observă urmele vreunei palisade. Între m 9,6-10,4 a fost săpat un șanț în roca locală, adânc de 0,2m cu umplutură asemănătoare cu cea a valului, dar mult mai tasată. Această amenajare pare mai degrabă icul șanțului preistoric ajustat, lărgit în epoca dacică. De altfel această amenajare a fost suprapusă de depunerea erodată a valului ulterior, dacic, groasă de 0,4m din sol fin cu piatră spartă.

În epoca dacică, peste nivelul de locuire preistoric, a fost nivelată rocă spartă provenită probabil din îndreptarea platoului destinat fortificării. Stratul măsoară 0,2 m grosime și conține puține materiale arheologice preistorice și dacice, ceramice și metalice (cuțit din fier). Astfel și șanțul dacic rezultat este larg de 6 m și adânc de 0,6 m, iar diferența de nivel din acesta până la coama valului preistoric, supraînălțat de daci, e acum de 2 m. Probabil în epoca dacică nu trecea de 3-3,5 m. Pentru creșterea amplitudinii șanțului, în epoca dacică a fost realizat și un umăr artificial între m. 6-9,6 cu o grosime maximă actuală de 0,2 m.

Secțiunea trasată anul acesta a surprins și 6 metri exteriori incintei, vizibile pe teren, cu scopul verificării situației arheologice. Au fost surprinse elemente de nivelare care pot fi legate de epoca dacică fiind descoperite fragmente ceramice din epoca bronzului, dar și ceramică și chiar piese metalice (fibulă din fier, ramă din fier de scut?) dacice. Piese dacice descoperite în anul 2018 confirmă datarea firavei locuiri dacice în final de sec. 2 a.Chr.-1 a.Chr.

Cercetarea din anul 2018 a infirmat existența unor circumvalațiuni dacice ci doar prezența unor blocaje ale căilor de acces cu șanț și val și absența unei locuiri permanente în spațiul fortificat. Tocmai lucrările de mai mică amploare, realizate în epoca dacică, pentru amenajarea terenului, au protejat, cel puțin în sectorul nordic, elementele anterioare de locuire și fortificare din Bronzul Mijlociu.

47. Mintia, com. Veșel, jud. Hunedoara

Punct: Micia

Colectiv: Mihaela Simion (MNIR), Responsabil

Științific, Decebal Vleja (MNIR), Ionuț Bocan (MNIR), Marius Barbu (MCDR), Costin-Daniel Tuțuianu (MCDR), Ioana Barbu (MCDR)

Premise

Așezarea romană Micia este situată pe malul de S al Mureșului, la circa 3 km față de defileul Brănișca, cel mai îngust loc al văii râului. Ea este alcătuită din castrul auxiliar cu o suprafață de aproximativ 7,2 ha și din așezarea civilă adiacentă (inclusiv necropolele) extinsă pe mai mult de 15 ha. Aflată într-un punct obligatoriu de trecere al căii de comunicație ce leagă Podișul Transilvaniei de Câmpia Tisei, așezarea a jucat un rol strategic de primă mână în cadrul sistemului de apărare al Daciei. Dar tot datorită poziției sale ea a suferit în epoca modernă o serie de distrugerii. Astfel, centrul său este intersectat de calea ferată dublă Arad - Deva și de șoseaua națională dintre aceleași localități. Cu toate acestea, părțile rămase, zona de N și o parte din jumătatea de sud, permit încă o cercetare de mare amploare a acestui obiectiv arheologic. Începând cu anul 2013 a fost deschis un nou sector de cercetare, denumit convențional N_E Amfiteatru, a cărui cercetare aduce importante clarificări cu privire la evoluția așezării romane dar și situația ocupării spațiului investigat în epocile anterioare și ulterioare perioadei romane⁶⁹. (foto 1)

Campania de cercetări arheologice sistematice 2018

Colectivul de cercetare, în teren, a fost compus din: Mihaela Simion (MNIR), responsabil științific, Decebal Vleja (MNIR), Ionuț Bocan (MNIR), Marius Barbu (MCDR), Costin-Daniel Tuțuianu (MCDR), Ioana Barbu (MCDR).

Cercetarea din Campania 2018 a fost finanțată din fonduri proprii de Muzeul Național de Istorie a României cu suma de 30000 lei.

Pornind de la secțiunea magistrală deschisă în 2013 (S1) s-a decis abordarea perimetrului prin aplicarea metodei de cercetare în suprafață. În campania din anul 2018 cercetarea s-a concentrat pe investigarea complexelor evidențiate în campania din anul 2017 precum și pe finalizarea zonei de Sud a S1/2013 (carourile A1 – C1 – A10 – C10). (foto 2)

Caroiajul utilizat este unul numeric pe axa Nord Sud și alfabetic pe cea Vest-Est.

Principalele rezultate ale campaniei din acest

an au constat în identificarea unor structuri arheologice datate în perioada romană dar și în epocile ulterioare. Deasemenea, au fost rafinate o serie de observații cu privire la stratigrafia și cronologia sitului de la Micia, în epocă romană. Au fost realizate observații stratigrafice de detaliu pentru întreg perimetrul investigat.

Stratigrafia Perimetrului Investigat

0 - 0,25 m - Orizontul organic al solului actual (nivel afânat, răscolit de lucrările agricole).

0,10 – 0,30 m - Nivel ocupațional corespunzător locuirii post romane. Sediment de culoare negricioasă, în amestec cu material arheologic divers, cărbune și material de construcție antrenat din nivelurile inferioare. Corespunde amenajării și funcționării Cx 6/2017⁷⁰ și a structurilor legate de acesta (gropi de par, alte amenajări). Acest nivel reutilizează structurile din nivelul R1 și îl dezafectează, în anumite zone.

0,30 – 0,50/0,60 - Nivel de argilă, de culoare negru cenușie, foarte tasat. Conține material arheologic datat în epocă romană (R2).

0,60 – 1,00 Nivel compact din argilă gălbuie, cu pete negre, cu material arheologic (R3).

Principalele structuri investigate și elemente de cronologie

Au continuat cercetările în suprafața extinsă în campania anterioară. A fost dezvelită, în totalitate, structura de locuire identificată în campania din anul 2013 (L1/2013). Este vorba despre o podea, cu dimensiunile de 4,25 x 3,60 m, realizată din mortar din var, pavat cu piatra nefasonată mărunță, localizată în carourile 9 C-G -12 C-G. Piatra pavajului a fost așezată și bătută într-un strat de mortar, rezultând un pavaj articulat, la rândul său nivelat cu un alt strat de mortar din var. Pe marginile încăperii sunt încă vizibile șanțurile de fundație ale pereților din lut (grosime 0,25 m). Fragmente din pereții prăbușiți pe podea au fost surprinși *in situ*. Din punct de vedere cronologic, structura constructivă din care face parte complexul investigat a fost amenajată în prima fază de ocupare a spațiului în epoca romană (R1) și a funcționat, cu refaceri, în faza a doua și a treia (R2 și R2a). Noutatea din acest an costă în clarificarea relațiilor stratigrafice și constructive cu elementele de zidărie și pavaje doar semnalate în campania din anul 2017. Pe baza cercetărilor din această campanie putem postula că L1/2013 face parte dintr-un complex de clădiri de mari dimensiuni, ce a

⁶⁹ Pentru campaniile 2013-2017 precum și pentru un succint istoric al cercetării zonei vezi CCA 2017 (2018), nr. 43, p. 92-94.

⁷⁰ CCA 2017 (2018), nr. 43, p. 92-94.

avut o curte interioară față de care erau dispuse încăperi distincte. Din păcate zona a fost reutilizată în perioadele ulterioare (sec IV – VI p. Chr.) astfel încât, în stadiul actual al cercetării, nu ne putem pronunța asupra dimensiunilor reale ale ansamblului constructiv. Complexul a fost afectat de intervenții ulterioare, în perioada migrațiilor. Astfel, în jumătatea de NE, carourile 11D-E – 12 D-E pavajul a fost spart pentru a fi amenajat un cuptor pietrar (Cx 1/2017). De asemenea, pe linia dată de limita de sud, au fost amenajate, în aceeași perioadă, două gropi de par, cu diametrul de 0,40 m (carourile 9 C și 11 G), ce au spart pavajul. Gropile de par și pietrarul fac parte din aceeași structură de locuire ulterioară, denumită convențional Cx1/2017 (dimensiuni 1 x 1,50 m). Totuși, având în vedere caracteristicile constructive, similare cu cele constatate în cazul Cx 15/2013⁷¹, putem indica o datare care indică o ocupare a spațiului în secolul VII p.Chr. Atât L1/2013 cât și Cx1/2017 au fost descoperite la o adâncime foarte mică, la cca. -0,20 m, fiind afectate de lucrările agricole.

Pe latura de vest, paralel cu L1/2013, la o distanță de 0,30 m, a fost descoperită o structură de piatră (zid), pe o lungime de 4,70 m, denumită convențional Cx 2/2017 (carourile 8 H – 12 H), ce a fost delimitată și evidențiată. Acest ansamblu suprapune o fază timpurie, R1 a, din care au fost evidențiate elemente de construcție (pereți prăbușiți și incendiați, fundații ale pereților de lut) în material arheologic spart pe loc precum și o fântână cu pereții pietruși, dezafectată (Cx4/2018). Având în vedere numărul și complexitatea intervențiilor din perioada post romană ce au afectat, uneori până la dispariție, elementele constitutive ale clădirilor și amenajărilor datate în epoca romană, rămâne ca obiectiv, pentru campania din 2019, extinderea în suprafață a perimetrului investigat pentru clarificarea caracteristicilor unui edificiu ce pare a avea o importanță deosebită.

Materialul Arheologic

Din campania din acest an a provenit și un bogat material arheologic, pentru care s-au aplicat procedurile de înregistrare primară și a fost depozitat la MNIR, urmând a fi restaurat și analizat interdisciplinar.

Din perspectiva interacțiunii cu comunitatea locală și a obiectivului de a transforma situl arheologic într-un pilon de dezvoltare durabilă, a fost organizată, în colaborare cu Asociația Terra

Dacica Aeterna și cu autoritățile județene și locale, a doua ediție a festivalului „Micia Rediviva” precum și prima ediție a Simpozionului Național, Micia Rediviva.

Abstract:

The main objective of the scheduled archaeological investigation in 2016 aimed the preservation and investigation, by specific means, to the archaeological potential to the site. The main results to this year's campaign consisted in: identifying archaeological structures dated to the Roman period and in subsequent periods. There were also refined a series of observations on the stratigraphy and chronology of the Micia archaeological site during the Roman period.

48. Mitoc, jud. Botoșani

Punct: Malu-Galben

Codul RAN: 38385.02/ **Cod LMI:** BT-I-s-A-01812

Autorizație nr. 25/20.04.2018

Colectiv: Vasile Chirica – responsabil șantier, Cristina Cordoș, Alexandru Berzovan, (Institutul de Arheologie Iași).

Situl paleolitic de la Mitoc *Malu-Galben* este situat în NE României, în jud. Botoșani, pe a patra terasă a Prutului și relativ aproape de confluența acestuia cu pârâului Ghireni (fig 1). Situl este cunoscut încă de la începutul secolului trecut, fiind menționat de N. Moroșan în lucrarea sa din 1938. Primele sondaje au fost efectuate de C. S. Nicolăescu-Plopșor și N. Zharia în 1956-1957, iar din 1978 situl a fost cercetat de V. Chirica, în anumite faze în colaborare cu specialiști din Statele Unite, Belgia și Marea Britanie.

Stratigrafia sitului este una complexă, însumând depozite cu o grosime totală de aproximativ 14 m. Secvența pedo-sedimentară propusă de P. Haesaerts cuprinde 5 cicluri climatice și 13 unități sedimentare, acoperind un interval cronologic extins, între aproximativ 32.730 ± 220 BP și 20.150 ± 210 BP. Descoperirile arheologice au fost atribuite Paleoliticului Superior, prezentând caracteristici specifice tehnocomplexului Aurignacian (nivelele asociate unităților sedimentare 8-13), respectiv celui Gravettian (nivelele asociate unităților sedimentare 7-1).

⁷¹ Vezi CCA 2016 (2017), nr. 48.

Campania din anul 2018, derulată între 28 August și 4 Septembrie, a fost una relativ scurtă și cu un colectiv minimal. Am ales să investigăm o zonă restrânsă, cu scopul de a cerceta nivelul Gravettian II, expus în sectorul nordic al sitului. În funcție de sistemul de carouri existent, sondajul din 2018 (Sj 1/2018), cu dimensiuni de 2x1,5 m, a fost localizat în caroul N3 (fig 2), iar raportat la altimetria propusă de P. Haesaerts, sondajul a fost inițiat de pe o treaptă aflată la apoximativ 4,8 m adâncime. Materialul arheologic s-a concentrat între 5,80 - 6,30 m adâncime, fiind atribuit nivelului Gravettian II. În funcție de unitățile sedimentare identificate de P. Haesaerts, acesta se află în unitatea stratigrafică 6 (subunitatea 6b), care a stat la baza definirii intersadiului MMG 6, caracterizat ca și un episod de răcire a climei. Cronologic, această unitate a fost datată la aproximativ 26.400-25.5000 BP. Pentru colectarea și înregistrarea artefactelor, s-a folosit un sistem local de coordonate. Majoritatea descoperirilor arheologice au constat din piese litice, doar 2 resturi faunistice fiind identificate. Piesele cu dimensiuni mai mari de 1 cm au fost colectate fie individual, fie în grupuri denumite convențional *ansambluri*. Colectarea în grup s-a făcut pentru zonele cu densitate extrem de ridicată de artefacte. Fiecare înregistrare individuală a primit un număr de identificare, iar informațiile referitoare la caracterul artefactului, poziție, orientare și localizare au fost descrise într-o bază de date ce conține un total de 561 de înregistrări, însumând 1631 de piese cu dimensiuni de peste 1 cm. Au fost identificate și un număr mare de piese cu dimensiuni sub 1 cm, concentrate în zone relativ bine delimitate ale sondajului. Densitatea cea mai mare de artefacte a fost identificată în partea sudică a sondajului (fig 3). Pe axele XZ și YZ se confirmă dubla înclinare a stratelor, spre râul Prut și spre pârâul Ghireni. De asemenea, apreciem că se poate accepta existența unui nivel bine definit, deși există și piese răslețe (fig 4). Nu excludem ca unele piese să fi fost deplasate de procese post-depoziționale (semnalate de poziția verticală a unor piese sau de fragmentarea lor), dar este la fel de viabilă ipoteza unor niveluri mai slab definite sau chiar un palimpsest.

În ceea ce privește compoziția colecției litice, aceasta este predominată de așchii (70%, 1147 de piese), dar sunt prezente și lame (17%, 279 de piese), lamele (10%, 155 de piese), nuclee (1%, 21 de piese), precum și fragmente indeterminate (2%, 29 de piese).

Materia primă folosită este aproape în totalitate de origine locală (silex de Prut). Doar în câteva cazuri se poate presupune o origine alogenă.

Mai departe, un procent redus de piese modificate ulterior a fost identificat, constând în general din urme de uzură, retușe fine, marginale și pe zone restrânse. Dintre tipurile de suporturi, cel mai însemnat procent de modificări ulterioare au fost identificate pe lame (26%), în timp ce așchiile (10%) și lamelele (6%) au fost retușate într-un procent mai mic. Foarte importante sunt cele 6 lamele (unele fragmentare) cu retușe abrupte (*a dos*) (fig. 5), specifice tehnocomplexului Gravettian. În rest, piesele așa-zis tipice sunt extrem de rare.

Având în vedere densitatea ridicată de piese pe o suprafață limitată, numărul mare de piese corticale, prezența elementelor de preparare a nucleului (*à crête*, *demi-crête*, tablete de reamenajare), a pieselor de mici dimensiuni ce indică activități de cioplire și retușare, precum și a deselor accidente de cioplire, zona investigată în Sondajul 1/2018 este cel mai probabil parte a unui atelier Gravettian de cioplire. Menționăm că o altă suprafață a aceluiași potențial atelier a fost investigată în anii 2013/2014.

Situl arheologic de la Mitoc-Malul Galben rămâne încă unul dintre siturile paleolitice din România cu un potențial foarte ridicat, având în vedere complexitatea stratigrafică și condițiile de conservare.

Abstract:

The Palaeolithic site from Mitoc Malu-Galben, is one of the oldest known and well-research sites in Romania. The site is located on the forth terrace of the Prut River and close to its confluence to the Ghireni stream (**fig. 1**) and has a complex stratigraphic sequence, well described by P. Haesaerts.

The 2018 campaign was conducted between the 28th of August and 4th of September by a small team. Therefore, the goal was to investigate an approachable area through a test trench (Sj 1/2018) with dimensions of 2 x 1,5 m. The trench was initiated on the northern profile of the site, in square N3 (**fig. 2**), on a terraces located at 4,8 m in depth (according to the altimetry proposed by P. Haesaerts). The archaeological finds were concentrated between - 5,8 m and - 6,3 m, in the 6b sedimentary unite, assigned to the Gravettian II

layer and dated at approximately 26.400-25.5000 BP. The artefacts, consisting mostly of lithic pieces, were collected either individually or in small groups (conventionally called assemblages) and their position was recorded using a local coordinates system. The entire lot of artefacts collected in 2018 comprises 1631 lithics with dimensions over 1 cm, as well as hundreds of smaller chips and fragments. The highest density was observed in the southern part of the test trench (fig. 3) and the previously noticed double inclination of the archaeological strata was re-confirmed (fig. 4). The bulk of the collection is comprised of flakes (70%, 1147 pieces), but blades (17%, 279 de pieces), bladelets (10%, 155 de pieces), cores (1%, 21 de pieces), as well as other indeterminate fragments (2%, 29 de pieces) are present. Few of the blanks were further modified. Very important are several backed bladelets, specific to the Gravettian tehnocomplex (fig. 5). With few exceptions, the raw material is of certain local origin, represented by flint. Considering the character of the finds, we are most likely dealing with part of a knapping workshop.

After decades of research, the site from Mitoc Malu-Galben still holds a great potential in investigating crucial aspects of the European Palaeolithic, considering its complex stratigraphy and preservation.

Bibliografie:

Păunescu, Al; Șadurschi, P.; Chirica, V., *Repertoriul arheologic al județului Botoșani, Arheologia Moldovei*, București, 1976, 189-191.

Chirica, V., *The Gravettian in the East of the Romanian Carpathians*, Bibliotheca Archaeologica Iassiensis, III, Iași, 1989.

Chirica, V., Borziac, I., *Gisements du Paléolithique supérieur récent entre le Dniestr et la Tisa*, Iași, 2009.

M. Otte, V. Chirica, P. Haesaerts (dir.), *L'Aurignacien et le Gravettien de Mitoc-Malu Galben*, ERAUL 72, 2007, Liège.

Haesaerts, P., *Mitoc-Malu Galben: cadre stratigraphique et chronologique*, in M. Otte, V. Chirica, P. Haesaerts (dir.), *L'Aurignacien et le Gravettien de Mitoc-Malu Galben*, ERAUL 72, Liège, 2007, p. 15-41.

Chirica, V., Noiret, P., Nigst, P., Haesaerts, P., Vornicu, D-M., Bodi, G., Nigst, Ph., Pazan, K., Germain, F., Libois, T., Bruninx, A., Brascombe, T.,

Ciucalău, D., *Mitoc, jud. Botoșani, Punct Malu-Galben*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Campania 2015, a L-a Sesiune Națională de rapoarte arheologice, Târgu-Jiu, 26-28 mai 2016*, 2016, pp. 62-63, 336-338.

Libois, T., Bodi, G., Nigst, P., Noiret, P., *Mitoc-Malu Galben-Roumanie: Quelques aspects de la technologie litique Gravettienne*, în V. Chirica, C. Ichim (eds), *Les Gravettiens. Leur création matérielle et spirituelle. Actes du colloque international de Iași* (13-17 mai 2017), Editura Pim, Iași, 2017, pp. 78-105.

49. Murighiol, com. Murighiol, jud Tulcea [Halmyris]

Punctul: „La Cetate”, la 2.5 km est de sat

Cod: 212; 313; 32; 322

Cod RAN: 160920.20

Autorizație nr: 111/2018

Colectiv: Zahariade, Miahail (responsabil); Topoleanu, Florin; Nutu George, Ioana Muresan, Lucian Muresan, John Karavas

Finanțare: Centrul de Studii Hellenice, Athena, Grecia; Durham University, Anglia

Periada de desfășurare a campaniei: 5-27 Iulie 2018

În continuarea cercetărilor din 2017, spre sud de T 3 și intrarea de secol 6, s-a efectuat o secțiune T 3 x cu scopul de a verifica nivelul secolului IV cu treptele construite în această perioadă precum și lucrul de unde pornesc. Secțiunea a relevat un nivel de calcare (-0.70m) foarte bine batătorit, dur, din lut, pe care s-a descoperit o amforă spartă în T 3 x 1 din care s-a păstrat numai ca. 1/3 (cioburile existente sunt cu coaste, tipic pentru secolul VI. Un carlig de fier de usă și un fragment de inel, probabil tot de la usă au fost găsite împreună în același context. Nivelul conține arsura (T 3 x 2).

Secțiunea, se găsește în continuarea treptelor care conduc la intrarea în T3; ea s-a cercetat în contextual ultimei faze a Camerei V cu dimensiunile de 6.75 x 3.40m; ea este construită în secolul VI cu deschidere spre T 3 printr-o intrare lăta de 1.50m. Camera este construită din blochete de piatră de mărime mică și mijlocie legate cu pământ galben.

N I. Peste nivelul anterior a fost asternut un strat de pamant galben destul de friabil, bine batatorit, cu ingrediente de arsura, bucati mici de chirpic si piatra de mici dimensiuni. Operatiunea se recunoaste cel mai bine la intrarea de est, unde un strat de pietre de dimensiuni mici, inecate intr-un galben lutios indica crearea unui prag de intarire la baza unui strat alcatuit din bucati de chirpic pe care se calca. Acest aranjament indica existent unui nivel ultim de folosire a acestei suprafete in cadrul camerei V.

N II consta dintr-un strat de galben, lutos, de culoare lamaie, gros de 20-25 cm, avand la baza dar si in restul compozitiei bucati de caramizi si de chirpic ars. Acest nivel (strat?) [pare mai mult o operatie de nivelare si intarire ca suport pentru un pasivaj de piatra (placi) din care o piesa se gaseste in mijlocul T 3 X₁ 1 iar alta este vizibila pe profilul de vest in T 3 X₁ 3.

Stratul de galben prezinta in T 3 X₁ 2 un nivel de arsura fin (3 mm) care insa ar putea proveni de la nivelul I. In general, lutiul la nivelul 2 este curat, fara alte ingrediente, cu exceptia unei urme de barna incendiata in T 3 X₁ 1.

N III este gros de 30 cm de culoare cenusa deschis care pare sa fi suprapus un al doilea nivel de pavaj constand din blochete de piatra vizibile in T 3 X₁ 1-2, asa incat intre nivelul anterior de pavaj si acest pavaj, grosimea umpluturii este de 30-35 cm (T 3 X₁ 1-2). Peste o placa a acestui pavaj se observa urmele unei barne incendiate dar si resturi de chirpic. In T 3 X₁ 2, o placa de pavaj se gaseste in profil, aproximativ la aceeasi adancime cu cele doua placi de sub placa nivelului II.

Din N I provine urma unui par aparent de 25 cm lungime si de forma conica, cu deschiderea de ca. 15 cm.

Corespunzator pavajului NIII, pe peretele de vest este vizibila o tigla (dimensiuni: 30 x 20 x 3 cm) care face parte din acelasi pavaj cu placile semnalate anterior. Ea este suprapusa de o umplutura de galben vizibila pe peretele de nord (descrie mai sus). Totdata, tigla suprapune ca un colt un fragment de chirpic, cazut pe treapta.

Situatia treptelor din T 3 X₁

In T 3 X₁ 3 se gasesc o succesiune de trepte de piatra in pozitie descendant in raport cu intrarea in T3. Treapta 1 (superioara) apare acoperita de o umplutura de pamant cenusa (N III). Fragmente de tigle de pavaj, fragmente chiup si piatra apar cazute pe daramatura. La baza treptelor o placa subtire de piatra apare ca intaritor

al sirului de trepte.

Treapta 1, alcatuita din patru vizibile placi late de 5 cm, lungi de 20 cm si groase de 3 cm.

Treapta 2, descendenta este alcatuita din placi cu dimensiuni asemănătoare cu cele din treapta 1.

Treapta 3 consta dintr-un bloc lung de 1.10m, lat de 15 cm si gros de 7 cm. Treapta are la baza un strat de caramizi care ii consolida pozitia. Ea apare suprapusa de un strat de pamant brun care aparent a servit ca baza de chiup ca si tiglei de pavaj de pe profilul de vest.

Profilul peretelui de sud are in general aceeași compozitie cu cea a peretelui de nord, dar cu cateva observatii. In T 3 X₁ 2 se gaseste o groapa de stalp adanca de 50 cm suprapusa de un nivel de chirpic apartinand N III. La - 60 cm un bloc cu suprafata plata, alaturi de o placa de piatra fragmentara (T 3 X₁ 3) ar sugera existent unui fragment din pavajul din N III. Urmele unei barne incendiate (T 3 X₁ 2-3) si aflata la nivelul acestui bloc, indica un incendiu petrecut pe N III cu prabusire a suprastructurii pe pavaj. In T 3 X₁ 3 in coltul profilelor de sud si vest se gasesc urmele unei prabusiri din piatra, daca nu o aruncare intentionata in scopul unei umpleri.

Succesiunea treptelor si raportul cu treptele din turn si pavaje.

Treptele 1, 2, 3 apar scoase din functiune prin asternerea unui strat de pamant cenusa amestecat cu un pamant galben brun, (asa cu arata atat profilul de nord cat si de sud, fara ingrediente semnificative. Treapta 3 coincide nivelmetric cu treapta 7 a turnului 3, ceea ce arata o legatura intre cele doua grupe de trepte si a circulatiei intre ele. Scoaterea din functiune a treptelor 1, 2, 3 a insemnat constructia unui alt pavaj, relevant de o tigla suprapusa. Este de remarcat un fragment de buza de chiup, un bloc si un bloc de piatra alaturi de placa de pe profilul de sud. Noul pavaj si faza sfarsesc cu un incendiu, dovedit a fi avut loc pe profilul de sud.

La aceeași faza de pavaj poate fi adaugata si placa de piatra de pe profilul de nord, fragmentele de tigle apartinand aceleiasi nivel, barna din T 3 X₁ 2 dar si fragmentul semnificativ de placa de piatra de pe profilul de est.

O a doua faza de pavare este evidentiata de placa de mari dimensiuni din T 3 X₁ 1 care suprapune nivelul de umplutura cu pamant galben si chirpic.

Turnul 3

Faza I. Laturile sunt din piatra fatuita din

blocuri mari si mijlocii, de cariera, legate cu mortar alb cu multe ingredient de scoici pisate si nisip de mare. Nu sunt urma de caramida pisata. Ambele laturi sunt adosate incintei, care in acest loc ia aspectul uni opus mixtum, cu caramida sfaramata, mortar alb cenusos. Se constata unele incercari sporadice de regularizare cu blochete.

Mortarul din bolta, este de aceeaasi compozitie cu cel al zidurilor laterale, ceea ce arata ca intregul complex turn 3 a fost construit in acelasi timp.

Un capac de sarcofag, din calcar galben fara acrotera stanga a fost utilizat ca spolia pe latura de sud a structurii zidariei turnului, la coltul laturii de sud. Spre sud, T 3 prezinta intranduri cu aceeaasi structura si dimensiuni. Pe fundul turnului se gasete un pavaj de piatra, dispus neregulat. Accesul spre turn se facea pe trepte descendente. Primele trei trepte din partea inferioara a sirului sunt distruse si doar cateva urme (blocuri largi, paralelipipedice (blocuri si blochete deranjate de la pozitia lor initiala) sugereaza existenta acestora. Urmatoarele cinci trepte apar in pozitia lor initiala, astfel:

Treapta 4: este intreaga, se prezinta ca un bloc de compact, nefragmentat pe un suport de pamant galben si pietris. Blocul treapta are dimensiunile de 2.00m x 0.50m x 0.08 m;

Treapta 5: bloc masiv cu lungime ce excede dimensiunile sectiunii; dimensiuni: ? m x 0.50m 0.08 m; blocul este sustinut de un strat de pamant galben extreme de dur;

Treapta 6: bloc cu aceleasi dimensiuni si sustinere ca treapta precedent;

Treapta 7: formata din trei blocuri cu grosime intre 0.10-0.15/0.18m si latime de 0.30 m;

Treapta 8: compusa din doua blocuri groase de 0.20 m si late de 0.15-0.18 m;

Treapta 9: grav avariata; este compusa din blocuri din care sigur cel putin unu era parte din aceasta treapta.

Obs. Blocurile treptelor sunt deranjate de amenajarile ulterioare, posibil din secolul 6, cand se construiesc si camera nr. 4 care suprapune intrarea in turn.

Faza II. La intrarea in turn se construiesc ziduri pe ambele laturi din blocuri si blochete de dimensiuni mari si mijlocii, legate cu pamant. Zidul de pe latura de nord apare curbat ca urmare a unei ulterioare alunecari a solului inconjurator. Zidul de sud este lat de 0.66m, lung de 2.00m si este adosat laturii turnului la fel ca si zidul de nord.

Zidurile de sud si nord suprapun la capete treptele dar nu par sa le ingusteze.

La baza zidului de sud se prefigureaza un alt zid de piatra legata cu pamant, alcatuit dintr-o asiza care acopera treptele 5 si 4. Zidul are 0.50cm latime si lung de 2.00m. Este de remarcat ca pe latura de nord nu apare o amenajare similara. In aceasta faza, treptele si interiorul turnului 3 inca mai functionau.

Faza III. Pe latura de sud este suprapusa de un strat de cenusos galben si piatra sapte caramizi groase de 0.60m, ca suport pentru un zid de piatra legata cu pamant, avand fundatia pe acest strat. Zidul este lat de 0.90m si se adoseaza structurii de bolta la ca. 1.50m inaltime. Aceasta amenajare pare sa scoata din functiune zidul de sud al fazei II. Pe latura de sud nu are loc nici o interventie sesizabila.

In aceasta faza, intrarea in turn este blocata cu resturi si daramaturi, asa incat ea a fost definitiv blocata. Daca in secolul 6 suprafata turnului mai era in functiune circulatoara se facea doar pe un strat gros de daramatura, pamant galben batatorit, si chirpic. De altfel, pe latura de sud si zidul adosat structurii de bolta este acoperit cu un strat de galben gros de 0.65cm. Turnul este umplut cu piatra, chirpic si lut.

Pe acest suport de galben se construiesc intrarea dispre vest a camerei 4 care oferea acces numai pe platforma umpluta a T 4.

Intrarea camerei 4 este lata de 1.25m si are fundatia asezata pe un strat de bolovanis care suprapune un strat de chirpic si pamant cenusos bine batatorit.

Cercetări in Turnul XII

Cercetarile arheologice in suprafata in arealul T XII au fost intensificate in anul 2018 cu scopul de a identifica stratigrafia parcelei din jumataea de nord ramasa dupa epuizarea jumatatii de sud. Intre bastionul de pe latura de vest si Turnul XIII al portii de nord intre care nu se mai gaseste nici o structura extramurana destinata apararii curtinei nr. 13.

Pentru a castiga timpul necesar de sapatura si analiza a situatiei, ne-am concentrat eforturile in jumataea de nord a T XII, pentru epuizarea sapaturii in arealul turnului.

Jumataea de nord a turnului este ocupata de o instalatie civila, cu rosturi casnice. Este vorba de un cuptor de paine cu dimensiunile generale de 2.10m x 1.80m. El este databil in a doua jumataea a secolului 6, foarte probabil in ultimul sau sfert, sau spre sfarsitul secolului.

Blocul drept de la gura de foc se pastreaza in

pozitie verticala si este lat de 0.20cm x 0.09m. Diametrul camerei de ardere este de 1,90m. Aceasta este placata cu caramizi 34 x 34 din care intregi se pastreaza doar 3 caramizi. Restul apar distruse sau se pastreaza pe jumatate. Latura de est a cuptorului se pastreaza relativ bine cu numai prima asiza, in timp ce cea de vest lipseste aproape total, numai doua blochete pastrandu-se.

Cuptorul este invelit de o masa de galben, bine batatorit cu pietre si caramizi in compozitie. Latimea acestui invelis este de 76 cm. Intreaga masa este incinsa de un brau de piatra cu insertii de caramida lat in ghera la blochete de 20 cm.

Starea ruinelor T XII

T₁₂ se pastreaza pe o inaltime apreciabila la contactul cu incinta, pe o inaltime de aproximativ 4,75 de la pragul portii.

Turnul este distrus in proportie de 80% la partea superioara a suprastructurii. In schimb se pastreaza in conditii relativ bune intrearea, boltita.

Aici asizele de piatra sunt bine pastrate ele avand, din loc in loc, inserate caramizi. Asizele de caramida care creaza bolta apar distruse la partea exterioara dar cea mai mare parte a lor se pastreaza inca. Se pastreaza in schimb mortarul dintre caramizi, cu amprente de maini, gros de 0,4 cm.

Din bolta propriu-zisa de caramida nu se mai pastreaza nimic, ea fiind inconjurata de un strat de blocuri de piatra, care crea o protectie de piatra boltei si facea legatura cu incinta.

Exista un nivel de demantelare suprinzator de uniform pe intreaga latura de nord.

Spre vest aceste asize dispar si zidul apare distrus pe o portiune de cca 2 m, la frontul turnului.

Latura de nord a T XII se pastreaza pe o lungime 1-10 m perete vertical si doua gauri pentru insertia banelor la 0,70 m de peretele de vest cu care face unghi drept. La 1 m de zidul de est, zidul de sud apare complet demantelat pe o inaltime de cca 2 m

Inca din anul 2017 fusesera identificate la curbura de nord al turnului primele cateva caramizi foarte probabil ale unui pavaj cu insertii de placi de piatra. In 2018 acest pavaj a fost complet degajat si cercetat. El se afla la -1,80m adancime fata de latura de nord a turnului care reprezinta cel mai inalt punct si in acelasi timp nivelul solului modern. Din acest pavaj fragmentar se mai pastreaza elemente care insumate masoara au dimensiunile de 1.56m x 1.30m.

El a fost construit peste o daramatura eterogena alcatuita din pietre, oase de animale, caramida. Nu detinem nici un element de cronologie absoluta mai precisa, ceramica incadrandu-se in general in tipologia cunoscuta a secolului 6, iar monedele lipsesc pe acest nivel. Este de remarcat ca pe adancimea celor 180cm de daramatura care suprapune acest pavaj nu se mai intalneste nici o structura de utilitate. Concluzia ar fi ca acest pavaj apartine unui ultim nivel de ocupatie organizata in interiorul turnului, si datorita pozitionarii sale pe un nivel superior fata de solul actual cronologia relativa l-ar putea incadra in general in a doua jumatate a secolului 6. Din punct de vedere nivelmetric, pavajul, care reprezinta ultimul nivel de ocupatie corespunde cu nivelul de constructie al cuptorului de paine de pe latura de nord. Aceasta aliniere nivelmetrica remarcabila nu trebuie insa sa induca ideea unei constructii concomitente si functionari pe tronsoane cronologice identice a celor doua instalatii. Nu avem inca elementele necesare pentru o nuanțare mai fina a cronologiei si concordantei sau nu a celor doua structuri.

Stratigrafia in T XII.

Mentinerea pavajului ca element stratigrafic de referinta a permis continuarea cercetarii stratigrafice a peretelui jumatatii de nord care un factor cheie in descifrarea cronologiei si fazelor constructive in T XII.

In urma unor repetate analize ale secventelor stratigrafice ale peretilor de est si nord si a succesiunii structurilor constructive identificate in jumatatea sudica a T XII se poate contura urmatorul tablou:

Fundatia turnului este asezata direct pe travertin. Un strat de mortar gros de 5-7 cm apare aplicat peste stanca atat pentru nivelarea diferitelor neregularitati cat mai ales a impiedica panza freatica aflata la suprafata sa patrunda la suprafata. De altfel, in momentul in care am incercat sa adancesc sapatura apa a tasnit la suprafata. Fundatia turnului, realizata din blocuri de talie bine fatuite si captusita cu mortar hidrofug se prezinta sub forma unei plinte la baza zidului propriu-zis lata de 0.77-0.78m. ne asteptam ca aceasta situatie sa o identificam pe intreaga suprafata a turnului. Umplerea de la stanca pana la linia de sus a fundatiei s-a facut in doua etape. Prima, prin asternerea unui strat de mortar si pietris bine batatorit, gros de 0.40m care a fost acoperit cu un strat de pamant de culoare neagra, adus,

foarte bine batatorit, extrem de dur, cu insertii de mortar, gros de 0.30m. Acesta pare finalul amenajarii interiorului dintre fundatii. Peste stratul de mortar s-a asternut un strat de barne care datorita unui intens mediu umed in urma infiltratiei apei s-au transformat intr-un strat de carbune gros de 0.10 m. Pe peretele fundatiei apar alge specifice prezentei unui intens mediu umed.

Peste stratul de barne, vizibil pe peretele de nord au fost asezati bolovani peste care s-a aplicat un strat de mortar hidrofug de culoare roz, gros de 0.13m. In cele din urma, pe intreaga suprafata au fost puse, in mod neregulat caramizi cu dimensiunile de 0.34 x 0.27 x 0.05 m. Aceasta amenajare a acoperit intreaga adancime a fundatiei, pana la linia plantei.

Peste nivelul de umplere a fundatiei s-a asternut un strat de pamant brun cenusos gros de 0.25 m. amestecat cu caramizi si bucati de mortar si piatra, totul bine batatorit, avand la baza unele vizibile intruziuni de arsura.

I *Acest strat este urmat de o podea de pamant galben bine batatorit cu intruziuni de caramida pisata, piatra gros de 0.05m, care reprezinta prin soliditatea lui un nivel de calcare. Peste podea apare un strat de pamant brun negricios cu puternice intruziuni de arsura gros de 0.03m. Acesta pare un strat de amenajare pentru urmatorul nivel de ocupatie.

II* Noul nivel este gros de 0.25m si are in compozitie intruziuni de bucati de mortar, caramida pisata fin, piatra marunta, sporadic si urme de arsura. Spre latura de sud a turnului apare o lentila de pamant galben cu dimensiunile de 1.10m (baza mare) x 0.57m (baza mica) x 0.20/0.23m grosime. Aceasta a putut fi inserata ca intarire a podelei sau, mai putin probabil a servit ca vatra. Acest nivel apare puternic incendiat, asa cu arata stratul de arsura gros de 0.12-0.15m. tasat in asa masura incat apare compus din doua straturi distincte: unul fin, gros de 0.05 –pana la 0.10 m si unul mai distinct care contine incluziuni de arsura, pamant brun tige si barne, situatie vizibila mai ales pe peretele de nord. Acest incendiu considerabil apare nivelat de un strat de pamant galben, bine batatorit cu incluziuni de arsura, caramida si mortar, gros de 0.03-0.05m cu o urcare pana spre 0.07m.

III* Aceasta operatiune de nivelare a fost urmata de asternerea unui strat de pamant brun deschis cu caramida si sporadic ceramica in compozitie, foarte bine batatorit, gros de 0.10-0.15m. Nivelul este marcat la mijlocul sau de o

arsura si chirpic care insa nu provine de la un incendiu ci de la o operatiune de umplere ulterioara. Acest nivel acopera fundatia unei structuri aflata in mijlocul turnului si pe care nu o putem interpreta altfel decat ca un pilastru dezafectat care dupa acest nivel nu mai functiona. Renuntarea la un pilastru central de sustinere a unei structuri de lemn alcatuita din barne si scaduri pentru podele si scari este atipica si va trebui gasit raspuns din punct de vedere arhitectonic.

IV* Peste acest nivel se aterne un strat gros de 0.73-0.75 m de pamant galben, compact, ca umplutura, care contine urme vizibile de chirpic, caramida, urme barne arse, ceramica, pietris fin, fragmente fine de tige si scoici. Este posibil ca aceasta amenajare sa fi fost conceputa ca o inaltare considerabila a nivelului in turn, in conditiile inexistentei pilastrului. In orice caz, linia superioara a acestei substantiale umpleri apare puternic afectat de o daramatura masiva foarte probabil a suprastructurii. Se observa blocuri si placi mari de piatra, tige, mortar si urme de arsura provenite de la structura de lemn. Chiar in situatia extrem de tasata in care se afla, intreaga prabusire este groasa de 0.30 m. Aceasta masiva daramatura, nu a fost inalturata dar a fost suprapusa de un strat de chirpic gros de 0.30m, folosit ca umplutura, vizibil compactat ca baza pentru urmatorul nivel.

V* Un strat relativ compact de pamant galben, gros de 0.15-0.8 m serveste drept podea pentru un nivel de ocupatie destul de modest ca infatisare si consistenta. El este suprapus de un strat de arsura gros de circa 0.08 m si de un strat de chirpic ars, gros de 4 cm, care apare numai in jumatarea de nord a peretelui. El este presat si batatorit si se prelungeste spre sudul peretelui cu un strat de galben, gros de 0.03-0.04 m rezultat al tasarii materialului rezultat din daramatura.

VI* Un strat de umplutura gros de 0.05 cm, gri-cenusos cu o caramida fragmentara si o piatra in compozitie a servit drept pat de amenajare pentru podea alcatuit dintr-un strat de lut galben cu urme de mortar, compact, bine batatorit fara ingrediente, gros de 0.05m.

VII* Acest nivel este suprapus la randul lui dintr-un strat de umplutura din pamant cenusos, compact, fara ingrediente care a servit drept baza pentru penultimul nivel de sub pavaj, alcatuit dintr-un strat de galben lamaos, gros de 0.06 cm in general fara ingrediente

VIII* Imediat sub pavajul fragmentar (5 caramizi si doua placi de piatra) se gaseste o umplutura de chirpic, pietris si mortar groasa de 9

cm. Umplutura contine si pamant cenusos si caramizi faramitate.

Intrarea dinspre interior in T XII.

Stratigrafie

Intrarea in T XII se afla pe peretele de est. Ea se prezinta sub forma unei intrari boltite, lata de 1.90. Intreaga bolta a suferit importante interventii distructive, asa incat aszele de caramida care o compuneau au fost prelevate in intregime. Evident, partea superioara a boltii este complet distrusa. Pe ambele laturi ale intrarii se gasesc asize de caramida 14 pe latura de sud si 16 pe cea de nord care repozeaza pe asize de blocuri de dimensiuni mari si mijlocii, legate cu mortar, si practic inecate intr-o masa de mortar. La baza asizelor de caramida, sub acestea se intalneste un numar de blocuri de dimensiuni mari si mijlocii profund deranjate, unele chiar iesite in afara liniei zidului de sud, provenite chiar din structura de baza a zidului incintei in acest loc. Exista impresia ca parca blocurile au alunecat in afara, parca impinse de o umplutura sau o forta interioara.

Succesiunea pragurilor intrarii este destul de greu de urmarit data fiind deranjarea considerabila a structurilor care le compuneau. O faza de prag, s-ar parea initiala, pare sa fie reprezentata de o linie in sirul de blochete aparent la acelasi nivel insa cu asize lipsa. In amestecul de pamant, mortar si blocurile deranjate am putut recupera cateva fragmente de ceramica fina databile in secolul 3-4.

Pentru inceputul lamuririi situatiei stratigrafice, am efectuat o caseta in spatele intrarii in turn notata C5 Pe peretele de sud a matorului cu pavaj din coltul de sud vest al turnului, secventa stratigrafica obtinuta datorita unui profil bine pastrat ar putea ajuta la descifrarea succesiunii fazelor de interventie la intrarea in turn.

Sub umplutura groasa de lut care pe profilul peretelui de vest corespunde stratului gros de 0.73-0.75m (nivelul IV), se gaseste un strat de pamant brun inchis cu fragmentatie de mortar si pietris si caramida pisata care are in compozitie si pietre mici si bucati de caramida. In acest loc, stratul masiv de galben contine la baza barne arse, care insa tin de nivelul anterior pe care il sigileaza. Se pare ca pe acest nivel se produce marea daramare vizibila pe peretele de sud si de nord al C_s. Este vorba de un strat gros de daramatura, mortar si blocuri de piatra (placi) si alte pietre de diferite dimensiuni. Pe peretele de sud al casetei, in galbenul de umplutura apar chiar placi inserate in acest pamant, ceea ce arata presiunea maxima la

care blocurile au fost supuse. Acest nivel de daramatura ar coincide cu afectarea zidului in dreptul pragului si chiar a pragului. Zidul in acesata portiune este atat de demantelat, incat blocuri ...

Turnul pare sa fi fost abandonat pentru o vreme in incinta lui fiind fost aruncate cantitati mari de piatra si chirpic. Ceramica descoperita este extrem de fragmentara. Tigle si caramizi/olane fragmentare se gasesc in amestec cu oase de animale si nici un nivel de calcare coerent nu se distinge. Distrugerea definitiva a T XII ar fi putut veni insa si mai tarziu, la sfarsitul sec. VI-inceputul secolului VII.

Laturile de est de o parte si alta a intrarii sunt foarte bine pastrate sirurile de blocuri alternant cu trei siruri de caramida. Ele se pastreaza pe o inaltime apreciabila de la prag la vegetalul actual. Pragul urmeaza sa fie identificat. Cate un orificiu de schela apare inserat de parte si alta a intrarii, acolo de unde bratele boltii pornesc.

Intrarea in turn este adanca de 1,27 m iar largimea lunga de 1,81 m. Colturile care fac intrarea mai ingusta sunt de 40 cm.

Bolta se pastreaza pe o inaltime de 0,79 m.

De la sfarsitul fundatiei pana la pragul intrarii alcatuit din mortar dur in amestec cu piatra si caramida (bucati) sunt 70 cm. Fundatia se sfarseste brusc si sta pe un pat de boovani fara mortar intre ei. De la prag la varful boltei sunt 2,38 m, ceea ce da intregii constructii de la mugurele fundatiei la arcul de bolta $2,38 + 0,70 \text{ m} = 3,08 \text{ m}$.

* Pavajul identificat in B₁ corespunde cronologic cu cuptorul de paine. Sub pavaj, la - 40 cm, se gaseste o formatiune de pietre sub forma unui zid, alcatuit din blocuri de dimensiuni mijlocii si mici, fara fundatie. Este vorba, probabil de un zid demantelat si suprapus de pavaj. El posibil sa fi inchis un spatiu rectangular in coltul de sud-est al turnului sub forma unei camere, eventual cu dimensiuni de 2,50 x 2,00 m.

Turnul nr. IV de pe latura de est este incurs de cercetare iar datele sunt pariale. Autorul sapaturii solicita publicarea rezultatelor obtinute impreuna cu cele din 2019, intr-un raport separat prezentat ICEM si IAB.

50. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea

Punct: Trecere bac

Cod tip de sit: 112, 113, 122, 21

Cod epocă: 41, 43

Cod RAN: 161062.10

Autorizație nr. 51/2018

Colectiv: Oana Damian (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, responsabil șantier), Mihai Vasile, Andra Samson (Muzeul Național de Istorie a României)

Finanțare: 13658 lei MC + fonduri MNIR, IAB

Perioada desfășurării campaniei: septembrie 2018

Investigațiile arheologice, desfășurate începând cu anul 1978, au pus în evidență pe linia Dunării, pe malul drept al brațului Sf. Gheorghe, la circa 12 km aval de Tulcea, în intravilanul localității Nufăru, un important centru de tip urban din secolele X–XIV, elemente ale fortificației bizantine, viețuirea și necropolele din sec. XI–XIII, precum și vestigii aparținând epocilor getică, romano-bizantină și modernă.

Cercetările arheologice derulate în campania 2018 s-au concentrat în punctul *Trecere bac*, aflat în extremitatea nordică a promontoriului stâncos pe care se desfășoară așezarea de la Nufăru, foarte aproape de zona de traversare a Dunării cu bacul spre și dinspre Delta Dunării, pe o proprietate încă privată (Enache Șinghi), situată pe actuala stradă a Arheologiei, la nr. 7.

Cercetările, desfășurate pe o suprafață de circa 750 mp, au dus la identificarea unui sistem de fortificare a zonei, datând din ultima parte a secolului al X-lea, îmbinând stânca naturală cu elementul construit – un tronson din cortina de nord a cetății, conținând și un turn-poartă, cortină asociată cu un sistem complex de platforme, amenajate în stâncă, completat cu un pavaj în pantă, care avansează spre Dunăre pe o lungime identificată de 6 m, definind o instalație portuară/de acostament. A putut fi cercetată, de asemenea, o locuire din prima jumătate a secolului al XI-lea, care se adosează zidului de incintă, atât la nord, cât și la sud. După ieșirea din uz a debarcaderului, zona a fost transformată, pentru circa un secol și jumătate, în spațiu funerar, suprapus de o locuire care, în acest punct, se prelungește dincolo de limitele generale ale așezării (mijlocul veacului al XIII-lea), putându-se constitui într-un punct de control din perioada influenței tătare asupra nordului Dobrogei.

Cercetarea arheologică din anul 2018 în punctul *Trecere bac* a vizat atât studiul fortificației bizantine (zona paramentului interior și a turnului-poartă), cât și, mai ales, nivelul de locuire

aparținând secolului al XI-lea, situat deopotrivă la nord și la sud de zidul de incintă bizantin (cortina nordică). Un bogat material arheologic, constând în principal din ceramică, dovedește atât o producție locală, cât și legături cu Imperiul bizantin și cu zonele sale de influență comercială.

Dezvoltarea în suprafață și în adâncime a cercetării arheologice, în perioada 1999–2002, 2004–2014, 2016–2017, a dezvăluit o situație complexă, care a presupus, în anul 2018, abordarea palierului fortificației la nivelul paramentului interior/sudic, precum și al viețuirii, cu elemente amplasate deopotrivă *intra* și *extra muros*.

Cercetarea zonei a permis remarcarea unei mari adaptabilități a locuitorilor din vechime, atât în privința utilizării stâncii pentru realizarea fortificației și amenajarea necropolei, precum și în ceea ce privește schimbarea rapidă a statutului zonei, de la rolul de spațiu fortificat și de acostament la acela de zonă funerară și apoi de locuire.

Din punct de vedere stratigrafic, punctul *Trecere bac* se încadrează în datele cunoscute referitoare la situl arheologic din intravilanul localității Nufăru, înregistrându-se cele două mari depuneri de pământ cenușiu prăfos și cenușiu gălbui, definind nivelul medio-bizantin/medieval încadrat între sfârșitul secolului al X-lea și mijlocul secolului al XIII-lea, la care se adaugă o consistentă depunere modernă în partea de nord a suprafeței cercetate, precum și dispunerea sitului pe panta și pe terasele unui promontoriu stâncos. În ceea ce privește campania 2018, microsondajul (cu dimensiunile de 4,20 m (V-E) X 2,50 m (N-S) efectuat lângă malul estic al suprafeței cercetate, amplasat la nord de microsecțiunea practică în anul 2017 pentru studiul pavajului de la nord de turnul-poartă, care a atins adâncimea maximă de 2,30 m, a dezvăluit următoarea secvență stratigrafică, care poate fi considerată completă pentru zona cercetată în punctul *Trecere bac*: o depunere de pământ cenușiu prăfos (= nivelul aparținând secolelor XII–XIII), contaminată cu intervențiile moderne, cu grosimea de 1 m; o depunere de pământ cenușiu gălbui (= nivelul aparținând secolelor X–XI), cu grosimea de 1,30 m, incluzând un strat de pământ galben, gros de 0,10 m, reprezentând podeaua unei locuințe; o depunere de pământ cenușiu gălbui umed, anunțând apropierea pânzei freatice, cu grosimea de 0,60 m, cu material ceramic exclusiv medieval timpuriu, indicând o depunere ocupațională a zonei doar în această perioadă.

Viețuirea este evidențiată prin două niveluri,

unul constând în complexe de locuire de suprafață, care poate fi încadrat în linii mari în secolul al XI-lea, nivel suprapus de un altul, constând în gropi menajere, aparținând secolului al XIII-lea, care afectează parțial atât primul nivel de locuire, cât și pe cel al necropolei.

Complexele de locuire aparținând nivelului secolelor XII–XIII sunt reprezentate de două gropi menajere, cu diametre de 1,20 m și 1,70 m, și adâncimi cuprinse între 0,70 m și 1 m. Într-una dintre aceste gropi a fost descoperit un schelet de câine înhumat, în genul complexelor documentate deja în punctul *Trecere bac* în campaniile 2013 și 2016.

Complexele de locuire aparținând secolului al XI-lea (cinci cercetate în campania 2018, trei *extra muros* și două *intra muros*) sunt dispuse simetric la nord și la sud de curtea bizantină nordică, aliniate la vest și la est față de zidurile turnului-poartă practicat în grosimea zidului de incintă. Unele dintre complexele *intra muros* sunt adosate stâncii, zidului de incintă nordic și zidurilor turnului-poartă. Sunt reprezentate de amenajări unicamerale, de suprafață, de formă rectangulară, cu dimensiuni ale laturilor variind în jurul valorii de 3,30/3,40 m, cu baze, late de 1 m și înalte de 0,30–0,60 m, din blocuri de piatră legate cu pământ, podele de lut, resturi de pereți, gropi de par, structuri lemnoase incluse, instalații de încălzit-gătit de tipul vetrelor, cu diametrul de 1 m, înconjurate de pietre, cu pat ceramic. Două complexe de locuire documentate lângă malul estic al suprafeței cercetate, în zona *extra muros*, sugerează alinierea caselor pe axa N-S, la o distanță de 3 m, reprezentând echivalentul unei alei. Unul dintre complexele cercetate la sud de zidul de incintă și la vest de turnul-poartă, adosat deopotrivă acestora pe laturile de nord și de est și stâncii pe latura vestică, documentat prin pereți de piatră, gropi de par, resturi de chirpici și lemn ars și o cantitate mare de cereale arse (grâu), identificate pe o suprafață cu dimensiunile de 2 m (V-E) × 1,90 m (N-S), indică existența unui spațiu de depozitare, cu mai multe etape de refacere, conținând inclusiv un vas de provizii, documentat *in situ* în campania anterioară.

O groapă menajeră, cu diametrul de 1,60 m, amplasată lângă malul nordic, cu foarte puțin material ceramic, completează imaginea locuirii *extra muros* din secolul al XI-lea în punctul *Trecere bac*.

Numărul mic de instalații de foc raportat la complexele în cauză, cantitatea mare de fragmente

ceramice aparținând vaselor de transport, din categoria amforelor sferoidale, identificarea, în special la sud de zidul de incintă, a unor fragmente de vase de provizii sugerează existența în punctul *Trecere bac* a unei zone de depozitare, de tip antrepozit, legată de funcționarea instalației portuare.

Strategia de cercetare din campania 2018 și-a atins obiectivul primordial, și anume cercetarea viețuirii din punctul *Trecere bac* și a relației acestuia cu curtea bizantină, atât în ceea ce privește dispunerea spațială, cât și raporturile de cronologie relativă, permițând totodată crearea premiselor pentru continuarea cercetărilor în punctul *Trecere bac* în privința viețuirii *intra* și *extra muros* din secolul al XI-lea și a paramentului interior al zidului de incintă bizantin, cu turnul-poartă, urmate de conservarea și punerea în valoare a acestui monument de importanță specială pentru istoria așezărilor portuare de la Dunărea de Jos.

51. Oltina, com. Oltina, jud. Constanța

Punct: *Capul Dealului*

Cod tip de sit: 112

Cod de epocă: 431

Codul RAN: 62495.01

Autorizația nr. 57/20.04.2018

Colectiv: Cristina Talmațchi – responsabil, Constantin Șova (MINAC)

Finanțare: 15.000 lei Ministerul Culturii și Identității Naționale și 21.089 lei Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

Perioada de desfășurare a campaniei: august-septembrie 2018.

Campania de săpătură arheologică sistematică 2018 în așezarea fortificată de perioadă medieval-timpurie de la Oltina „Capul Dealului” a vizat sectoarele de vest și est ale așezării, urmărindu-se obținerea de noi date referitoare la tehnica de construcție și structura sistemului defensiv, respectiv înregistrări referitoare la situația planimetrică în cele două faze ale așezării identificate în partea de est, determinarea densității de locuire în această zonă, finalizarea unor complexe cunoscute și identificarea altora noi. Totodată, au fost analizate, din punct de vedere sedimentologic, succesiunile din cadrul a

două zone cercetate.

Sectorul A.

În acest sector a fost deschisă o nouă secțiune, S III (de 28 x 3 m), dispusă E-V, perpendicular pe valul de pământ. Noua secțiune, ce vizează sistemul defensiv al așezării, a fost trasată la 9 m sud de cea veche (S I) în scopul obținerii de noi date referitoare la tehnica de construcție a acestuia, a momentului cronologic în care a fost ridicat și a completării unor înregistrări, precum: lățimea valului la bază, deschiderea maximă a șanțului, forma și adâncimea acestuia etc. Totodată, urmărim relația acestuia cu așezarea.

S-a constatat, în acest stadiu (cercetarea nefiind finalizată), că valul este format în partea superioară din straturi succesive de pământ relativ curat, bine compactat, gălbui sau brun-cenușiu mediu. Sporadic, în aceste straturi apar fragmente ceramice de mici dimensiuni, pigment de lemn ars sau mici bucăți de pământ copt. Acestea sunt mai dese în zonele cu acumulări de pietre dispuse pe pantele valului, la mică distanță de creastă. Pe creasta valului au fost observate două șiruri de găuri de par, plasate vertical și ușor oblic. Prezența acestora ne-a determinat să lărgim suprafața cercetată în zona crestei valului, deschizând o casetă spre nord, de 5 x 2 m. S-a constatat că cele două șiruri continuau și în perimetrul casetei.

În primele carouri ale secțiunii, aflate în interiorul așezării, au fost identificate două complexe medievale timpurii ce au fost supuse conservării in situ, urmând a fi cercetate în viitoarele campanii arheologice, atenția noastră fiind îndreptată cu precădere anul acesta către sistemul defensiv, a cărui clarificare o considerăm prioritară.

Sectorul B.

În partea de est a așezării cercetarea a fost concentrată în perimetrul a două casete cu suprafețe egale, de 5 x 4 m, plasate pe partea sudică a SIB.

În prima casetă a fost continuată cercetarea Cpl. 2/ 2017, nefinalizată în campania anterioară. Deoarece acesta intra parțial sub profilul de sud al casetei a fost necesară extinderea acesteia pentru decopertarea integrală a locuinței medievale timpurii. Suprafața complexului era delimitată în bună parte de șir de pietre. Locuința prezintă șase găuri de par, podea din lutuială groasă de 0,03 m și cuptor clădit din blocuri mari de piatră. Cuptorul se afla în colțul de NE al încăperii, avea gura spre vest și era de 0,65 x 0,48 m. În interior păstra o cantitate apreciabilă de cenușă și numeroase fragmente ceramice. Cuptorul era adâncit față de

nivelul podelei și prezenta în partea din față o amenajare semicirculară din pietre, cu rol de protecție, dar și de facilitare a utilizării cuptorului. Printe aceste pietre se aflau și două gresii de dimensiunii medii. Din inventarul locuinței amintim vase ceramice reîntregibile sau fragmentare (fragmente cu smalt oliv, vopsea roșie sau de la amfore; funduri cu mărci de olar), o monedă din sec. al XI-lea, greutate pentru plasa de pescuit, bilă de praștie, lamă de cuțit fragmentară, gresii pentru ascuțit obiecte din metal și material faunistic.

A doua casetă a vizat decopertarea unei locuințe identificate în timpul cercetării Cpl. 1/2016. Noul complex urmează a fi finalizat în campania următoare.

Cercetarea desfășurată în acest an în așezarea fortificată medievală timpurie de la Oltina-„Capul Dealului”, secolele IX-XI, aduce informații importante referitoare la tehnica de construcție a sistemului defensiv și structura acestuia, necunoscute până acum. În acest sens, amintim identificarea celor două șiruri de găuri de par aflate pe coama valului, ce arată o probabilă înălțare a acestuia cu o structură din lemn. Acest fapt trebuie urmărit în campania viitoare. Totodată, au fost îmbogățite informațiile referitoare la tipurile de locuințe preferate de ocupații așezării și la modul lor de dispunere în planul așezării. Catalogul descoperirilor de aici a fost îmbogățit cu trei monede, vârf de săgeată (apărut în zona valului de pământ), vase ceramice reîntregibile sau fragmentare, fusaiole, greutate pentru plasa de pescuit, cărămizi cu șanțuri pentru ascuțirea obiectelor din os, obiecte din piatră (gresii), fier (cuțite), precum și cu un bogat material osteologic.

Materialul rezultat a fost depozitat la MINA Constanța

Cercetări sedimentologice

În campania arheologică din anul 2018, au fost analizate, din punct de vedere sedimentologic, succesiunile din cadrul a două zone cercetate: zona de locuire situată la limita de est a sitului, în secțiunea S IB și zona valului de apărare, în secțiunea S III.

Au fost descrise nivelurile arheologice în teren și au fost prelevate probe de sediment din fiecare strat caracteristic, din alcătuirea succesiunii stratigrafice. Acestea au fost analizate cu ajutorul stereomicroscopului. De asemenea, au fost prelevate și câteva eşantioane sub formă de bloc, în scopul analizei la microscop, în secțiune subțire, pentru detalierea modului de formare, respectiv a activităților antropice.

Abstract:

The research carried out this year in the early medieval fortified settlement of Oltina-„Capul Dealului”, 9th-11th centuries, brings important information's regarding the construction technique of the defensive system and its structure, unknown until now. In this regard, we mention the identification of two rows of log holes on the crest of the earth wall, which show a probable elevation of it with a wooden structure. This must be followed up in the upcoming campaign. At the same time, the information on the types of dwellings preferred by the occupation of the settlement and on the arrangement of the settlement layout has been enriched. The catalog of the discoveries here has been enriched with three coins, an arrowhead (appeared in the area of the earth wall), reunified or fragmentary ceramic vessels, spindle whorls, weights for fishing net, grooved bricks for sharpening bone objects, stone objects (sandstone), iron (knives), as well as a rich osteological material.

The resulting material was stored at MINA Constanța.

52. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța [Durostorum]

Punct: Ferma 4

Cod RAN: 62547.01; **Cod LMI:** CT-I-s-A-02719

Autorizație nr.: 48/20.04 2018

Colectiv: Paul Damian (responsabil), Adela Băltăc, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR), Virgil Apostol (IAB)⁷²

Finanțare 35.000 lei Muzeul Național de Istorie a României

Cercetările arheologice din campania 2018⁷³ au continuat în Sectorul *Cartier Terme* și s-au concentrat în zona nordică a edificiului nr. 3, atât pentru surprinderea limitelor acestui edificiu, cât și

pentru identificarea legăturii dintre zona clădirii termale/edificiului nr. 3 cu zona edificiului nr. 2. Dat fiind faptul că cercetările asupra acestuia din urmă au fost întrerupte în anul 2005, cercetarea s-a desfășurat în suprafețele deschise anterior, respectiv C21–24, situația impunând și desființarea unor martori stratigrafici (C21–C22, C1/SII–C24, SIM–C23, C1–C2/SII, C2–C3/SII, C3–4/SII). Pentru finalizarea cercetării zidului apărut în campania precedentă, dar și pentru continuarea cercetării, au mai fost trasate trei secțiuni noi (C25–27, în cea din urmă a fost îndepărtat doar stratul vegetal).

Prin desființarea unei porțiuni din martorului C22–C23, carourile 12–17, s-a putut continua și finaliza cercetarea cuptorului identificat anterior⁷⁴. Acest cuptor este de formă dreptunghiulară în plan (2,68 × 2,35 m), iar pereții camerei de coacere sunt construiți din lut cruțat (păstrați pe o înălțime de 0,80–1,00 m, grosime 0,20–0,35 m). Sola (cu o înclinație S–N de cca 0,15 m, grosime = 0,20–0,22 m) este construită din material tegular (cărămizi și țigle de toate dimensiunile, probabil întregi sau fragmentare) lipite cu lut, suprafața de așezare fiind lutuită și prevăzută cu 57 de orificii (d = 0,08–0,10 m). Sola era sprijinită pe trei arcade realizate din cărămizi (dimensiuni 0,20 × 0,04 m), așezate pe cant și lipite cu lut. Deoarece sola se păstra integral s-a putut cerceta, prin gura de alimentare, doar arcada de la intrare, aceasta având o lățime de 40 cm și o înălțime de 1,30 m. Distanța dintre arcade este de cca 20–25 cm. Gura de alimentare (orientată NV) este realizată tot din lut cruțat, având o lungime de 0,80 m, lățime de 0,70 m și o înălțime de 1 m. La intrarea gurii sunt așezate oblic două cărămizi, de-o parte și de alta. Gura de alimentare este la –1,35 m față de nivelul de la care se vede peretele de nord al cuptorului. Accesul spre gura de alimentare se făcea cel mai probabil prin câteva trepte dinspre nord-vest, însă zona nu a fost cercetată în întregime. La circa 1 m nord-vest s-a cercetat o groapă de mari dimensiuni care este dispusă și în suprafața C24, dar și în profilele de nord și vest ale casetei, cel mai probabil că aceasta a fost realizată pentru extragerea lutului, ulterior fiind folosită ca groapă menajeră. Pe lângă cantitatea foarte mare de material arheologic (obiecte din fier, bronz, os sticlă, monede), în această groapă erau și straturi succesive de cenușă provenită de la lemnul ars în cuptor. Elemente de ordin stratigrafic ne determină să credem că acest cuptor a funcționat în prima

⁷² La cercetările arheologice a participat și Claudia Tarbă, studentă a Facultății de Istorie, Universitatea din București.

⁷³ Despre problematica anticului *Durostorum*, vezi Paul Damian, Adela Băltăc, The Civil Roman Settlement at Ostrov-Durostorum, în *Acts of the International Colloquium Important Sites from the Pre-Roman and Roman Time on the Lower Danube Valley (4th century BC-4th century AD)*, Istros, 14, p. 61–70. Rezultatele cercetărilor arheologice din acest sector sunt publicate în rapoartele anuale (CCA), din campania 1997 până în 2017. În campania 2015 au fost realizate doar prospecțiuni geofizice.

⁷⁴ CCA 2018, 101–102.

fază de existență a așezării (începutul – mijlocul secolului al II-lea p. Chr.), fiind posibil ca aici să se fi ars materialul tegular folosit la construirea termei.

Prin deschiderea unei noi suprafețe (C25) a fost posibilă cercetarea integrală a zidului (Z1'/SII) apărut în campania anterioară⁷⁵. S-a constatat că acesta este la nivelul fundației, fiind realizat din pietre (calcar) de dimensiuni mici și medii, pe alocuri legate cu mortar (L = 8,60 m, l = 0,70 m). Au fost surprinse mai multe zone din calcare, două dintre ele de formă pătrată, ceea ce pot fi niște baze de piloni. În stadiul actual al cercetării, nu se poate preciza dacă acest zid este parte a unei anexe a edificiului nr. 2 sau o nouă clădire.

Tot prin deschiderea suprafeței C25 s-a putut cerceta integral și un cuptor medieval (dmax = 1,30 m), cuptor care este construit, folosindu-se zidul Z1'/SII. Fundul cuptorului este realizat din fragmente tegulare (dimensiuni 0,20–0,35 m), așezate neregulat, la fel și gura de alimentare (diametru = 0,70 m). Pereții (h = 0,25–0,48 m) sunt realizați din lut, care prin ardere au căpătat o culoare roșiatică, la fel ca și pietrele din zid, iar pe latura de vest se păstrau până la nivelul bolții, ceea ce indică faptul că acest cuptor are o utilitate casnică. Materialul ceramic este de factură medievală, putând fi datat în secolele X–XI. De altfel, trebuie remarcat că în stratul vegetal al suprafețelor C25 și C26, cantitatea de material ceramic medieval descoperită este considerabil mai mare decât până acum⁷⁶.

Mai este de menționat că în caseta C23, carourile 17d-f, au mai fost surprinse cinci tuburi din conducta identificată în campania anterioară, în caseta C24⁷⁷.

Materialul arheologic recoltat (teglar, ceramic, os, fier, bronz, sticlă, numismatic etc.) se află în curs de prelucrare și vor oferi pe viitor repere cronologice mai rafinate.

Abstract

In the campaign 2018 (for ancient *Durostorum* and previous research on this site (see footnote no. 1) we have resumed research in Sector *Quarter Thermae*, aiming at discovering the connection between the three buildings researched in this area. We finished uncovering the large kiln for burning building material and a big pit nearby. In addition, has been investigated a new wall and

possible two bases of pillars, indicating neither a continuation of the edifice no. 2 to the east nor a new building in this area. Close by the new wall there are uncovered a house kiln from the medieval age (X–XI century).

53. Pantelimonu de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [ULMETUM]

Punct: Cetate

Tip sit: 125, 111.

Încadrare cronologică: 200–950 p. Chr.

Cod RAN: 62618.01.

Autorizație nr: 59/20.04.2018.

Colectiv: responsabil științific: Gabriel Mircea Talmațchi; responsabili de sector: Constantin Băjenaru, Cristina Talmațchi, Radu Petcu; Cătălin Mircea Nopcea, Tiberiu Potârniche, Dan Vasilescu, (MINAC).

Finanțare: 57.698 lei (25.000 - Ministerul Culturii și 32.698 lei - MINAC).

Perioada de desfășurare a campaniei: septembrie-octombrie 2018.

Sector Sud (bazilică)

Constantin Băjenaru, Dan Vasilescu, Cătălin Mircea Nopcea, Radu Petcu

Ca și în anul 2017, săpăturile din sectorul de Sud au avut drept obiectiv în campania 2018 finalizarea cercetării spațiilor de la Vest și de la Nord de bazilica paleocreștină, cu scopul de a pregăti extinderea pe viitor în sectorul ocupat de edificiul cercetat aproape integral de Vasile Pârvan în 1913–1914 (*praetorium*).

Săpăturile s-au concentrat îndeosebi pe suprafețele I 40–46 și H 40–46, între strada de la N de bazilică și *praetorium*. Pentru perioada N1 (sec. VI) au fost descoperite resturile unei noi locuințe cu ziduri din piatră legată cu pământ, demantelate până aproape de nivelul de călcare, precum și o structură de formă semiovală, al cărei rol este mai greu de deslușit. Acestea se adaugă unor crâmpoie de ziduri din aceeași fază târzie, situate în apropierea fostului *praetorium*, înregistrate în campaniile precedente.

Surprinde încă o dată frecvența extraordinară a gropilor, databile mai ales în faza

⁷⁵ CCA 2018, 102

⁷⁶ Urme medievale au mai fost constatate și în alte puncte ale sitului, vezi CCA 2003, p. 223; CCA 2007, p. 257; CCA 2008, p. 213

⁷⁷ CCA 2018, 102.

N3 (prima jumătate a sec. V). Unele complexe (G 85, G 86, G 87, G 101, G 102, G 103) au oferit un bogat material ceramic și numismatic, care marchează puncte de reper importante pentru cronologia intramurană. O situație specială este întâlnită de-a lungul zidului de S al praetorium-ului, unde se înșiră mai multe gropi adânci din faza N3 (complexele G101, G102, G 103, G 9, G 105, G 106), toate aproape lipite de zidul de mortar al edificiului; prezența acestor complexe constituie un argument în plus pentru dezafectarea parțială și pierderea caracterului inițial al acestui edificiu în perioada de maximă extindere a locuirii în spațiul fortificat (sec. V).

În suprafața L 45-47 s-a documentat mult mai bine complexul A26, datând din perioada inițială de locuire în cetate - faza N4 (structură rectangulară parțial adâncită, cu podea de lut și gropi de par, având ca anexe cuptoare realizate din piatră și cărămizi legate cu pământ). În campania din acest an s-a identificat un al patrulea cuptor, suprapus de un zid din faza N2. În interiorul cuptorului a fost depus un craniu uman fragmentar (de copil), semn al tulburărilor produse în cetate la finalul fazei N4 (sfârșitul sec. IV). Complexul este deranjat parțial de două gropi târzii (G 78 și G 79), iar la rândul său suprapune o groapă de preparare a varului/mortarului (complexul A 30), care poate fi pusă în legătură cel mai probabil cu momentul de construcție al praetorium-ului (unde va fi prima jumătate a sec. IV).

O situație interesantă a fost înregistrată în apropiere de strada care lonjează bazilica, prin identificarea unui nou mormânt de înhumatie în spațiul intramuran (M 26). Observațiile permit încadrarea cronologică sigură la sfârșitul sec. IV, eventual începutul sec. V, defunctul fiind depus într-o groapă puțin adâncită în umplutura unei *fossa* de mari dimensiuni (complexul A 11), datând cel mai probabil din faza de construcție a fortificației.

Sector Sud-Vest

Gabriel Mircea Talmațchi, Dan Vasilescu

Cercetările din 2018 au vizat zona *extramuros* aferentă turnului patrulei de S-E (T8). În 2017 am decis împărțirea acestei zone în două suprafețe (A - la E de turn; B - la S și V de turn), care includeau și secțiunile trasate anterior, dispuse paralel (E-V) sau perpendicular (N-S) pe incintă. Tot atunci a fost prelungită suprafața B către S, până la 15 m distanță de incintă. Obiectivul

principal al campaniei 2018 l-a constituit prelungirea suprafeței A, pentru alinierea profilului de S al celor două suprafețe. Astfel cercetările au în vedere acum o suprafață totală de 382,5 m². Ca o completare firească a noii strategii, am decis păstrarea sistemului inițial de săpătură bazat pe secțiuni, numerotate de la V la E, adaptat la suprafețele stabilite în 2017: suprafața A cuprinde acum secțiunile S IV, S VI și S VII, iar S I, S II și S III corespund cu suprafața B (fiind luat în calcul și turnul T 8). Toate sunt dispuse perpendicular pe incintă, însă doar S I și S VII își păstrează numărul și poziția inițială⁷⁸. Fiecare secțiune este împărțită în cinci carouri, având dimensiunile de: 3 x 3 m (S I, S II, S III); 3 x 3,50 m (S IV); 3 x 4,00 m (S VI, S VII). Așadar, în 2018 au fost prelungite secțiunile S IV, S VI și S VII către S, pe o suprafață totală de 24 m², cu o adâncime variabilă de - 1,00/1,10 m față de nivelul actual.

Cercetările în cele trei secțiuni au pornit de la nivelul actual, fiind îndepărtat pământul rezultat din săpăturile anterioare (în S IV și S VI), vegetalul, nivelul otoman și dărâmătura turnului, până la nivelul de călcare asociat sec. VI. Datorită descoperirilor din campania 2017 am fost nevoiți să păstrăm un martor intermediar (E-V) între săpăturile vechi și extindere. Profilul obținut a confirmat observațiile stratigrafice din campaniile anterioare (2015, 2017), dar a adus și completări. Astfel, toate straturile urmează panta naturală a terenului către S și E, iar grosimea lor variază în funcție de îndepărtarea de turn. Ultimul nivel de călcare, asociat cu perioada de funcționare a fortificației, a fost surprins la cota de - 1,30/1,35 m în S IV (lângă turn) și la - 0,90/1,00 m în S VII. Acesta constituia drumul către valea actualului pârâu Pantelimon. După dezafectarea fortificației, turnul s-a prăbușit treptat către pantă, o bucată compactă din acesta fiind surprinsă în S VI, adâncită în nivelul de călcare amintit. În ceea ce privește dărâmătura, am sesizat o diferență de culoare a mortarului prezent în ea: gălbui în imediata apropiere a turnului (S IV) și albicios concentrat în S VI. Putem deduce că s-a folosit un mortar diferit în funcție de părțile componente ale turnului (bucata compactă prăbușită făcea parte sigur din elevație). Nu excludem posibilitatea ca această diferență să reprezinte o dovadă indirectă a refacerii din timpul lui Justinian I (540/550), care nu s-a realizat *a fundamentis*, după cum relatează

⁷⁸ Pentru rezultatele cercetărilor efectuate în aceste două secțiuni, vezi CCA 2007 (2008), p. 220; CCA 2011 (2012), p. 96; CCA 2012 (2013), p. 99; CCA 2015 (2016), p. 66-67.

Procopius. Întreaga dărâmtură a fost acoperită în timp de un strat alcătuit dintr-un pământ granulos sau ușor întărit de nuanță negricioasă, cu pietricele și bucăți mici de mortar în componență (abandon/vegetal post-antic). Acesta era suprapus de nivelul otoman (sec. XVI-XVIII), care se așternea aproape direct pe dărâmtură în apropierea turnului. Putem afirma cu certitudine că mare parte din resturile menajere asociate acestui nivel au fost aruncate dinspre turn și incintă. Primul strat depus (gălbui-marونی și afânat în general) se concentra lângă turn, în timp ce al doilea strat (cenușos-gri afânat sau ușor întărit) se menținea chiar și la 10 m distanță de turn. Și de această dată am regăsit în cele două straturi materiale romane târzii și bizantine timpurii (majoritare) antrenate.

În acest an au fost vizate și suprafețele deja deschise, urmărind completarea informațiilor obținute anterior, precum și identificarea unor complexe aflate sub stratul de dărâmtură al incintei și turnului. Pornind de la V spre E, ne-am adâncit pe anumite porțiuni în secțiunile S I, S II și S III, care totalizează 70,7 m² (la o adâncime maximă de - 2,40 m față de nivelul actual). Cele mai importante rezultate sunt identificarea a trei complexe: în S I, caroul 2, un posibil șanț roman timpuriu (sec. II-III), secționat de fundația laturii de V a turnului T8 și de două gropi târzii, care poate fi asociat cu o descoperire mai veche⁷⁹; în S II, caroul 5 un rest de fundație a unei clădiri desfășurată aparent către E și datată preliminar în sec. IV-V; în S III, caroul 4, un complex adâncit (groapă?), cu materiale databile în a doua jumătate a sec. VI.

La E și S-E de turn au fost continuate cercetările la trei gropi începute în 2017: G 4 (S VI, carourile 4-5), G 5 (S VI, caroul 3) și G 6 (S VI, caroul 3). Dacă pentru ultimele două aveam datarea stabilită anterior, anul acesta am reușit să obținem elementele necesare atribuirii complexului G 4 tot perioadei bizantine timpurii (sec. VI). Reținem prezența unui număr mare de pietre în umplutura acestuia, unele fasonate, precum și a unui schelet de animal (câine?). Printre materialele arheologice rezultate predomină fragmentele ceramice (romane timpurii și târzii, bizantine timpurii, medievale târzii), resturi osteologice animaliere și obiecte mărunte din metal. Materialul numismatic constă în 43 de monede, databile

majoritar în sec. IV, dintre care remarcăm piesele emise de Leo I (*nummus*, a. 457-474) și Mauricius (1/2 *folles*, a. 582/583).

Sector „Cartaș-cuptor Panaitescu”

Cristina Talmațchi

În campania de săpătură arheologică sistematică din 2018 a fost continuată cercetarea așezării medievale timpurii, aflată la sud-vest de cetatea Ulmetum. Aceasta a vizat partea de nord a perimetrului supus cercetării, scopul fiind identificarea de noi complexe specifice perioadei, stabilirea densității de locuire a zonei și conturarea unei planimetrii a așezării, dacă noile date permit. În acest sens, a fost realizată o nouă secțiune S 7 (de 7,5 x 4 m), dispusă E-V, în care au fost identificate și cercetate două locuințe medievale timpurii, sporind numărul celor înregistrate în această așezare la opt.

Prima, Cpl. 1/2018, s-a conturat la adâncimea de 0,72 m, sub un zid de perioadă modernă. Acesta era un bordei cu suprafața de 3,25 x 2,80 m, care prezenta în jumătatea vestică o vatră deschisă împrejmuită cu pietre. Vatra era adâncită, comparativ cu restul suprafeței interioare, cu 0,14 m. Podeaua bordeiului, groasă de 0,04 m, era din lutuială, iar intrarea se afla pe latura de est. Deasupra podelei se afla un strat consistent de cenușă, fapt ce arată că utilizarea bordeiului a încetat în urma unui incendiu. Din inventarul acestuia amintim trei fusaiole din lut, numeroase fragmente ceramice arse oxidant sau în atmosferă reducătoare (provenind de la oale și castroane) și material faunistic.

În timpul cercetării Cpl. 1/2018 s-a constatat că partea de vest a acestuia a tăiat un alt complex, ce s-a dovedit a fi tot o locuință medievală timpurie, numită convențional Cpl. 2/2018. Spre deosebire de Cpl. 1, aceasta nu a fost săpată în *loess* și nici nu a fost incendiată. Ea a fost cercetată pe o suprafață de 3,35 x 3,10 m, intrând parțial sub profilurile de vest și nord. Cpl. 2/2018 prezenta podea din lutuială, groasă de 0,03 m și două găuri de par dispuse spre latura estică. Din inventarul locuinței amintim numeroase fragmente ceramice arse oxidant sau în atmosferă reducătoare și materialul faunistic.

Cercetarea desfășurată în acest an în sectorul „Cartaș-cuptor Panaitescu” a oferit informații importante referitoare la așezarea medievală timpurie de la Pantelimonu de Sus, din secolele VIII-X. Pentru prima dată a fost constatată

⁷⁹ G. Talmațchi, *Un nou depozit monetar provincial descoperit în Dobrogea la Ulmetum-Pantelimonu de Sus (jud. Constanța)*, Sesiunea Internațională „Pontica”, ediția LI, Constanța, 3-5 octombrie 2018, Rezumate, p. 26.

suprapunerea a două locuințe din perioada medievală timpurie. Totodată, a fost observat faptul că locuințele cercetate până acum nu au fost dispuse la întâmplare, ele respectând, cu mici deviații, alinieri E-V și N-S. Noile rezultate au îmbogățit catalogul descoperirilor de aici cu încă două locuințe, cu un bogat material ceramic (constând în vase parțial reîntregibile, fusaiole, rotonde și greutăți pentru plasa de pescuit), obiecte din os și material faunistic.

54. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău

Punct: Gruiu Dării

Cod RAN: 48539.01

Autorizația nr. 31/2018

Colectiv: Valeriu Sîrbu - responsabil științific (IAB), Sebastian Matei, Roxana Munteanu, Daniel Garvăn, Daniel Costache, Laurențiu Grigoraș (MJ Buzău)

În vara anului 2018 au fost reluate săpăturile pe platoul de la *Gruiu Dării*, având ca obiective continuarea cercetărilor în S11 și în cele 4 secțiuni deschise în 2014 (secțiunile S28-S31), precum și finalizarea săpăturilor în S12. În secțiunile 28-31 cercetarea a vizat epuizarea nivelului cu depuneri din sec. I p. Chr și avansarea în nivelele din sec. II-I a. Chr. În S11 s-a urmărit cercetarea nivelelor și a complexelor monteorene, iar în S12 recuperarea informațiilor și a materialelor corespunzătoare celor mai timpurii locuri din epoca bronzului și epuizarea nivelelor eneolitice.

În această campanie au fost descoperite 18 complexe noi (8 din a doua epocă a fierului, 7 din epoca bronzului și 3 din eneolitic), dar au fost cercetate și complexe descoperite în campaniile anterioare.

În continuare, vom prezenta, pentru fiecare epocă în parte, principalele rezultate ale cercetărilor de la *Gruiu Dării*.

Cercetările referitoare la a doua epocă a fierului

Cercetările din a doua epocă a fierului s-au concentrat în suprafețele S28, S29, S30 și S31, fiecare dintre ele cu dimensiunile de 4 x 4 m, aflate una lângă alta, descriind un pătrat cu latura de 8,5 m.

În această campanie a fost cercetat integral

Complexul 258, care reprezintă o aglomerare masivă de lipitură arsă, vase întregi sau întregibile, piese din metal și oase de animale nearse, toate întinse pe o suprafață de aproximativ 3,80 x 2,60 m⁸⁰. Astfel, au fost recoltate peste 100 de fragmente de lipitură arsă, unele cu dimensiuni ce depășeau 20 cm. Sub această masă de lipitură nu au apărut alte complexe (vetre, podini sau gropi de stălp), deși săpătura a avansat până la cota de 0,55/0,60 m. Dintre piesele descoperite în acest complex remarcăm o brățară din argint plasată sub o cupă de fructieră.

În secțiunile S28 și S29 au fost cercetate 3 structuri de combustie, respectiv două cuptoare (complexele 263 și 264) și o vatră (complexul 262), aflate aproximativ pe același nivel de călcare și relativ apropiate între ele.

Complexul 263 a fost observat, inițial, sub forma unei structuri circulare de pietre, cu dimensiunile de aproximativ 1,75 x 1,00 m, majoritatea așezate pe cant. În interiorul acestora pământul era roșcat, plin de pigmenți și bucăți de lipitură arsă, provenind, probabil, de la o cupolă. Vatra a fost descoperită la cota de -0,62 m și avea dimensiunile vizibile de 1,30 x 0,75 m. O treime din acest complex intră în profilul de SE al secțiunii 29.

Complexul 264 a fost descoperit la cca. 1,00 m NE de complexul 263, în colțul secțiunii 29. Inițial s-a observat ca o masă de lipitură arsă, sub care, la cota de - 0,62 m, a apărut vatra întinsă pe o suprafață de 0,86 x 0,75 m. Aceasta a fost amenajată pe un pat de pietre plate. Complexul intră, parțial, în profilele de NE și SE. Pe profilul de NE se mai observă o porțiune din cupola cuptorului păstrată în elevație.

Complexul 262 a fost descoperit în colțul de nord al S28, la cca 0,5 m de complexul 264. Se prezintă sub forma unei vetre *in situ*, aflată la cotele de - 0,60/0,64 m. Crusta era distrusă în cea mai mare parte, dar se mai păstra patul de pietre pe care vatra a fost amenajată. Dimensiunile vizibile ale vetrei erau de 1,40 x 0,80 m, în măsura în care cca 1/3 din complex intra în profilul de NE al secțiunii.

Aceste trei complexe sunt plasate stratigrafic în partea superioară a nivelului de sec. I a. Chr., fiind distruse odată cu amenajarea incintei sacre. Complexele 263 și 264 vor fi cercetate integral în campania viitoare, moment când vom putea detalia datele stratigrafice și cronologice.

În secțiunile 28, 30 și 31 au fost descoperite

⁸⁰ Vezi *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2017, București 2018*, p. 107.

mai multe aglomerări de materiale arheologice care pot sta, fie în strat, fie în umplutura unor gropi, diferențele de culoare și textură a pământului nefiind foarte clare. Odată cu adâncirea săpăturii vom putea stabili tipul de complex.

Dintre aglomerările cu material arheologic remarcăm complexe 273 și 278.

Complexul 273, din S30, s-a conturat ca o pată cenușie de formă ușor ovoidală cu dimensiunile de 1,30 x 1,10 m. În timpul săpării unui strat de cca 5-7 cm din această umplutură au fost descoperite 3 vase de mici dimensiuni, respectiv un borcanel, o ceșcuță-opaiț și un căpăcel.

Complexul 278 din S31, se prezenta ca o aglomerare de fragmente ceramice întinse ca un „covor”, lângă acestea fiind descoperite 9 jetoane confecționate din pereți de vase și un vârf de lance din fier.

În S11, odată cu avansarea în nivelele monteorene, s-a cercetat și umplutura a două complexe adâncite datate în sec. I a. Chr., respectiv **complexele 228 și 229**. Complexul 228 a fost epuizat la cota de - 1,68 m în timp ce groapa 229 continua, nefiind epuizată în această campanie.

Materialul arheologic descoperit în 2018 este bogat, predominând vasele ceramice, foarte fragmentate în strat și relativ bine păstrate în complexe. Cele mai numeroase sunt borcanele, ceștile-opaiț și fructierele. Dintre piesele cele mai expresive descoperite în această campanie notăm: o brățară din argint, un vârf de lance din fier și o jumătate dintr-o verigă de bronz cu noduri. Mai amintim și numeroase fragmente de piese din fier, lame cuțite, cuie, țințe, vârfuri de săgeți și fibule.

Epoca bronzului

Descoperirile referitoare la epoca bronzului, identificate în S11 și S12, au acoperit două paliere cronologice și stratigrafice distincte.

În S12 au fost investigate nivelurile din baza depunerii din epoca bronzului, putând fi distinse trei secvențe ocupaționale. Cel mai vechi dintre acestea, identificat între -2,85-2,96 m, este reprezentat de **Complexul 267**, reprezentând o aglomerare de fragmente ceramice, alături de care se găseau câteva fragmente osteologice de animale, pigmenti de cărbune și mici bucăți rulate de lipitură arsă. În legătură cu același complex se aflau și una din cele două figurine zoomorfe recuperate anul acesta din depunerea aparținând

epocii bronzului. Dacă, inițial, am considerat că fragmentele care conturau Cpl. 267 aparțin unor vase sparte pe loc, după demontarea complexului și curățarea materialului ceramic am constatat că acesta provine de la peste 10 recipiente, între care unul reîntregit în proporție de cca. 30 % în timp ce restul sunt reprezentate de 2 până la 5 fragmente.

Următoarea intervenție antropică identificată în limitele S12 este reprezentată de o terasare realizată în buza pantei dinspre pâraul Dara. Surprinsă pe toată latura de NV a S12, această terasare (care a primit sigla **Cpl. 270**) se prezintă sub forma unei trepte care coboară de la 2,75-2,82 m până la 3,20 m, tăind nivelurile eneolitice. Bine observată atât pe profilul de NE, cât și pe cel de SV, terasarea continuă, probabil, de-a lungul întregii laturi de NV a platoului, fiind interceptată și în S16, în urmă cu mai mulți ani. Astfel de amenajări constituie un comportament bine-cunoscut pentru comunitățile monteorene, iar inventarul mobil recuperat de aici susține această atribuire culturală: pe lângă materialele eneolitice și cele câteva aparținând bronzului timpuriu antrenate în umplutură, au fost descoperite și unele fragmente ceramice decorate în stil Monteoru Ic3. Din materialele atribuite bronzului timpuriu semnalăm prezența unei statuete zoomorfe, similară celei aflate în cuprinsul complexului 267 – încă un argument care ne permite să considerăm că momentul realizării terasării este posterior depunerii identificată prin fragmentele ceramice de tip Schneckenberg.

A treia secvență ocupațională, corespunzând epocii bronzului, este documentată prin **Complexul 256-266** – o podină de argilă galbenă, nearsă, care suprapune Cpl. 270, aflată la -2,75 m adâncime. Delimitat în colțul de N al S12 pe o suprafață de 1,80x1,60 m, acest complex are aspectul unei structuri de locuire neincendiată – o lentilă compactă de argilă conținând concrețiuni calcaroase, relativ orizontală, având grosimea maximă de 6 cm (Cpl. 265). Pe această podină a fost amplasată o vatră cu diametrul de 0,58 x 0,70 m (Cpl. 266), care păstra spre NV și spre SE segmente de gardină. Patul vetrei, cu grosime considerabilă (0,20 m), a fost amenajat din argilă nisipoasă, fără incluziuni. Crusta, având grosimea de 6 cm, este puternic arsă și înconjurată de numeroși pigmenti de cărbune, sugerând o utilizare destul de îndelungată. Aspectul gardinii păstrate lasă deschisă interpretarea acestei structuri de combustie – vatră sau cuptor.

Al doilea palier cronologic corespunzător

epocii bronzului, identificat prin cercetările din 2018, a fost reprezentat de o structură incendiată dezvelită în S11, spre colțul de N al săpăturii (**Cpl. 271**). Nivelul de distrugere, conturat pe cca. 4 mp, a constat în lipitură friabilă, prăfoasă, înglobând pe alocuri bulgări de lipitură cu pleavă în compoziție, păstrând amprente de nuiete. Acest strat, observat de la adâncimea de -1,48 m, depășea 10 cm grosime, fiind tăiat de numeroase galerii de animale. Fragmentele ceramice prinse în nivelul de distrugere erau afectate puternic de ardere secundară. Construcția nu a avut podea; după îndepărtarea resturilor de pereți s-a conturat o suprafață de sol brun-negru, friabil, granulat, constituind nivelul de călcare. Pe acesta s-au imprimat amprente înnegrite ale unor bârne sau scânduri care au făcut parte din elevația acestei structuri, parțial cuprinse în limitele S12.

În ceea ce privește inventarul complexului menționat, remarcăm prezența ceramicii decorată în stil Monteoru Ic3 și Ic2. Cu excepția a două vase miniaturale, păstrate întregi, inventarul ceramic recuperat este fragmentar.

Epoca eneolitică

Vestigiile eneolitice au fost cercetate doar în secțiunea 12, situată în marginea de NV a platoului de la Pietroasa Mică-*Gruia Dării*. În condițiile întreruperii cercetărilor arheologice pentru o perioadă de 2 ani (2015-2016) și, ulterior, concentrării activității în alte sectoare ale platoului, malurile secțiunii au fost puternic afectate de eroziune, impunându-se epuizarea suprafeței respective. Pentru cercetarea nivelurilor eneolitice au fost cruțați doi martori cu lățimea de cca. 0,20 m, unul trasat la limita dintre carourile A și D, cu lungimea de 2 m, celălalt perpendicular pe acesta, amplasat pe mijlocul secțiunii și având lungimea de 4 m. (Pl. 1. 4.)

În secțiunea 12, ca și în cazul altor suprafețe de la *Gruia Dării*, s-a constatat existența unei secvențe stratigrafice de contact în care apar amestecate materiale arheologice specifice epocii bronzului și perioadei eneolitice. Această secvență stratigrafică, cu o grosime variabilă de cca. 5-10 cm, se datorează, probabil, unor amenajări efectuate în perioada epocii bronzului.

Au fost identificate două niveluri eneolitice, denumite, în ordinea apariției lor (de sus în jos), cu siglele N.1 (nivelul eneolitic superior) și N.2 (nivelul eneolitic inferior). Depunerile eneolitice sunt dispune într-o pantă care coboară cu aproximativ 0,15-0,20 m, de la SE spre NV.

În cursul cercetării secțiunii 12 în această campanie au fost identificate următoarele complexe arheologice eneolitice:

Complexul 276 (Pl. 1. 1-2) reprezintă un aliniament de pietre, dispus în zona carourilor A, B și C, pe aproape întreaga distanță dintre profilele de SV și NE ale secțiunii. A fost identificat la adâncimea de aproximativ 2,90/2,94 m (SE) și 3,00/3,05 m (NV) și aparține primului nivel eneolitic (N.1), a cărui grosime maximă este de cca. 30-32 cm. Acest aliniament de pietre face parte din structura unei amenajări reprezentând, probabil, resturile unei construcții. Printre și pe lângă pietrele acestui aliniament s-au găsit numeroase materiale arheologice eneolitice (ceramică, unelte și oase de animale).

Complexul 277 (Pl. 1. 3-4) reprezintă o vatră, identificată în carourile A și D, la adâncimea de 2,97-3,00 m; aceasta intră în profilul de SV și are în planul secțiunii o formă aproximativ semicirculară, cu diametrul de cca. 1,00 m. A fost amenajată pe un pat de pietre plate, cu dimensiuni variate, acoperite cu o lipitură de maxim 2-3 cm grosime. Această vatră face parte, ca și aliniamentul de pietre (Cpl. 276), din structura aceleiași amenajări aparținând nivelului eneolitic superior (N.1.).

Complexul 276a (Pl. 1. 5-6) reprezintă o aglomerare de materiale arheologice identificată în carourile A și B, imediat sub aliniamentul de pietre ce formează Cpl. 276. Concentrarea cea mai mare de fragmente ceramice corespunzătoare complexului 276a a fost identificată în caroul B. Acest complex aparține celui de-al doilea nivel eneolitic (N.2.).

Materialul arheologic (Pl. 2.) eneolitic descoperit în campania anului 2018 este bogat și diversificat: recipiente, plastică antropomorfă și zoomorfă, unelte din piatră, silex, os, corn sau cupru. La fel ca toate complexe eneolitice cercetate la *Gruia Dării* și în cazul complexului 276 apar asociate fragmente ceramice Cucuteni B (pictate sau nu) și Cernavoda I (atât cele cu scoică pisată în pastă și decorate cu șnurul, cât și ceramica neagră și, mai rar, ceramica neagră, lustruită).

Stratigrafia. În profilele de SE, SV și NE ale secțiunii S12 se observă ambele niveluri cu depuneri eneolitice, în timp ce, datorită pantei, pe profilul de NV se înregistrează doar nivelul superior al depunerii eneolitice. *Acesta din urmă (N.1)* se prezintă sub forma unui strat de pământ de culoare cafeniu-gălbui, compact, dur, sfărâmișor, cu

foarte puțini pigmenti de lipitură, fragmente ceramice (din care multe sunt de dimensiuni mari), fragmente osteologice de animale și pietre. Grosimea stratului este de maxim 30-32 de cm. În acest nivel au fost identificate complexele 276 și 277. *Nivelul eneolitic inferior (N.2)* se diferențiază cromatic și ca textură de cel anterior, având culoare cenușiu-cafenie, cu numeroși pigmenti de lipitură arsă și cărbune. Materialul ceramic este similar cu cel din nivelul superior. Grosimea maximă a acestui strat este de cca. 20 de cm. (SV) și se îngustează spre NV. El se „închide” pe profilele de NE și SV la cca. 1 m, respectiv 18-20 cm distanță de profilul de NV. În acest nivel se găsește complexul 276a.

În campania din 2019 ne propunem finalizarea cercetării secțiunii 11 (depunerea de epoca bronzului și eneolitic), epuizarea nivelelor dacice din secțiunile 28, 29, 30 și 31 și continuarea săpăturii în zona fortificației – secțiunile 26 și 27. De asemenea, între obiectivele imediate se află și reluarea cercetărilor în exteriorul incintei, prin redeschiderea S 34 (trasată în 2017) și prelungirea acesteia cu încă 20 de m spre nord.

Résumé

La campagne de fouilles déployée en 2018 sur le plateau de *Gruia Dării* a eu pour objectifs autant de poursuivre les recherches dans S11 et dans les 4 sections ouvertes en 2014 (S28-S31), ainsi que d'achever les excavations dans S12. Dans les sections S28-S31 la recherche a visé d'épuiser le niveau de dépôts du premier siècle ap. J.-C. et d'avancer à la fois dans les niveaux des IIe – Ier s. av. J.-C. Dans S11 on a eu pour objectif de fouiller les niveaux et les complexes du type Monteoru, et dans S12, de récupérer les données et les matériels qui correspondent aux plus anciennes habitations de l'âge du Bronze et d'achever la recherche dans les niveaux énéolithiques.

Lors de cette campagne, nous avons mis au jour 18 nouveaux complexes (8 datant du second âge du Fer, 7 de l'âge du Bronze et 3 de l'énéolithique), mais nous avons à la fois fouillé les complexes découverts dans les campagnes précédentes.

Pour 2019, nous nous proposons de terminer les fouilles dans S11 (niveaux datant des âges du Bronze et énéolithiques), d'épuiser les niveaux daciques dans les sections 28, 29, 30 și 31 ainsi

que de continuer les excavations dans la zone de la fortification – sections 26 et 27. Nous avons également l'intention de reprendre les fouilles en dehors de l'enceinte, tout en ouvrant de nouveau la section S34 (tracée en 2017) et la prolonger vers le nord avec quelque 20 m.

Bibliografie:

V. Dupoi, V. Sîrbu, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasele-Gruia Dării, județul Buzău (I)*, Buzău, 2001;

V. Sîrbu, S. Matei, V. Dupoi, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasa-Mică – Gruia Dării, com. Pietroasele, jud. Buzău (II)*, Buzău, 2005;

V. Sîrbu, S. Matei, D. Costache, L. Grigoraș, G. El Susi, *Pietroasa Mică-Gruia Dării, jud. Buzău. Descoperirile din epocile eneolitică și a bronzului*, vol. III, Brăila-Buzău, 2011;

V. Sîrbu, S. Matei, *Ritual and Inventory in a Dacian Sacred Enclosure – Pietroasa Mică - Gruia Dării (1st century BC-1st century AD)*, p. 155-182, în *Iron Age Sanctuaries and Cult Places in the Thracian World, Proceedings of the International Colloquium Braşov, 19th – 2th of October 2006*, Braşov 2007;

V. Sîrbu, *Les figurines anthropomorphes et zoomorphes découvertes dans l'enceinte sacrée dace de Pietroasa Mică-Gruia Dării (dép. de Buzău)*, p.177-193, în *Mélanges à la mémoire de Nicolae Conovici* (Eds. Al. Avram, V. Lungu, M. Neagu), Călăraşi, 2008;

V. Sîrbu, *Figurine, statuete și capace antropomorfe și zoomorfe geto-dacice din Muntenia (sec. IV a. Chr.- I p. Chr.)*, *Thracodacica*, I (XXIV), 1-2, 2009, p. 37-69;

V. Sîrbu, *A Sacred Dacian Enclosure at Pietroasa Mică-Gruia Dării: the center of a future archaeological park?*, CCDJ, XXVII, Călăraşi, 2010, p. 45-52;

V. Sîrbu, S. Matei - *A Dacian Fortress from Pietroasa Mică-Gruia Dării*. In: „Settlements, Fortresses, Artefacts” - *The Thracians and their Neighbors in the Bronze and Iron Ages*, vol. I, *Proceedings of The 12th International Congress of Thracology* (Eds. Cr. Schuster, O. Cîrstina), Târgoviște, 10th -14th September 2013, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2013;

V. Sîrbu, S. Matei, *Pietroasa Mică – „Gruia Dării” : établissement, citadelle et lieu de culte à l'époque géto-dace (IVe s. av. J.-C. –Ier s. ap. J.-*

C), Thraco-Dacica, IV-V, SN, 2012-2013, p. 109-134;

V. Sîrbu, S. Matei, M.-M. Ștefan, D. Ștefan, *The Geto-Dacian Cult Place from Pietroasa Mică-Gruia Dării, Buzău County (Romania)*, p. 341-369, în Mousaios, XIX, Proceedings of the International Colloquium Residential Centres (dava, emporium, oppidum, hillfort, polis) and Cult Places in the Second Iron Age of Europe, Buzău (Romania), 23rd-26th October 2014, Buzău, 2014, p. 343-371;

V. Sîrbu et alii, *Pietroasa Mică, com. Pietrioasele, jud. Buzău. Punct Gruia Dării*, CCAR, Buziaș, 2002, p. 233-235, pl. 82; CCAR, Covasna, 2003, p. 232-233, pl. 94; CCAR, 2004, Cluj-Napoca, p.232-234, pl. 51-B; CCAR, 2005, Jupiter-Mangalia, p. 271-274, pl. 30; CCAR 2006, Constanța, p. 267-268; CCAR 2007, Tulcea, p. 268-270; CCAR 2008, Iași, p. 225-227; CCAR 2009, Suceava, p.142-145, CCAR, 2010, p. 105-107; CCAR 2011, p. 104-106; CCAR 2012, p. 104-105; CCAR 2014, p. 58-59; CCAR 2015, p. 112-113; CCAR 2018, p. 106-108.

55. Piscu Crăsani, Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița

Punct: Piscul Crăsani

Cod RAN: 92934.01

Autorizație nr. 95/23.04.2018

Colectiv: Valeriu Sîrbu – responsabil științific de șantier (IAB), Florin Vlad - responsabil de sector pentru epocile neo-eneolitică și de tranziție, Ioan-Valentin Cernău, Cătălina-Raluca Cernea (Muzeul Județean Ialomița), Marian Neagu – consultant.

Campania arheologică din anul 2018 a urmărit două obiective principale: a) finalizarea cercetării zonei afectate de intervențiile ilegale din anul 2015 și de prăbușirile terenului de pe malul drept al Ialomiței și b) continuarea cercetării complexelor identificate în campania 2017 în taluzul fostului drum de legătură dintre localitățile Crăsanii de Jos și Copuzu.

În acest scop au fost trasate și cercetate trei suprafețe, de dimensiuni diferite, după cum urmează: SXXII (2 x 8 m) și SXXIII (2 x 10 m), trasate în proximitatea taluzului îndreptat în 2017, și S XXIV (4 x 6 m), situată în apropierea zonei afectate de intervențiile neautorizate.

În anul 2017, la finalul campaniei arheologice, la îndreptarea profilului creat prin construirea fostului drum dintre satele Crăsanii de Jos și Copuzu, a fost observat un rest de locuință (C112). În consecință, pentru a cerceta acest complex arheologic, în campania 2018 a fost deschisă secțiunea S XXIII/2018.

Inițial, resturile locuinței au fost observate pe profil pe o lungime de 4,5 m, cu o adâncime de 1,60 m. Majoritatea materialelor arheologice prelevate din această locuință au fost obținute la îndreptarea profilului. Menționăm acest aspect deoarece la săparea S XXIII/2018, care avea ca scop principal cercetarea locuinței C112, am observat că suprafața acoperită de această locuință era una redusă. În fapt, pe o lungime de aproximativ 4,50 m, locuința mai continua în profil aproximativ 40 cm, în zona de nord, și 60 cm, în cea de sud. În această situație se poate concluziona că locuința era orientată aproximativ pe direcția NNE-SSV și că a fost aproape în întregime distrusă de construirea fostului drum dintre localitățile mai sus menționate.

În campania 2018 au fost înregistrate 17 complexe arheologice atribuite, în totalitate, epocii getice: o locuință (C123), o structură de combustie (C130), 13 gropi mari (C117, C118, C119, C120, C121, C122, C124, C125, C126, C129, C131, C132, C133) și două gropi de par (C127 și C128).

Vom prezenta, în continuare, câteva din complexele cercetate.

C117- S XXII/2018, □ 2-3) - reprezintă o groapă rotundă (A=150 m, D=1,40 m), observată de la adâncimea de 0,40 m. Umplutura: sediment de culoare cenușie, structură poroasă, cu multă cenușă și cărbune în compoziție; a conținut fragmente de lipitură arsă de perete și de vase ceramice, plus oase de mamifere.

Ceramica descoperită este alcătuită, majoritar, din vase locale, lucrate cu mâna și la roată, dar și din fragmente de vase de import (fragmente de amforă, un fragment de buză de la un bol de sticlă pictat cu maroniu la interior și exterior, un fragment vas de sticlă pictat la interior și exterior, un fragment de ceramică fină cu firnis maro la exterior, un fragment de capac). De asemenea, la adâncimea de 1,15 m a fost descoperit un vârf de sulită din fier, de formă triunghiulară, iar la -0,50 m un posibil cui, tot din fier.

C118 – S XXII/2018 - □4 (colțul de S al caroului) și în □5 - este o groapă, aflată între adâncimile - (0,10-0,70) m, cu un diametru la gură

de 0,95m ; ea continua și în profilul secțiunii.

În intervalul $-(0,10 \text{ m} - 0,25) \text{ m}$ umplutura conținea foarte multă cenușă și fragmente de lipitură arsă de perete; între $-(0,30 \text{ m} - 0,40) \text{ m}$ sedimentul era de culoare cenușie și conținea foarte mult cărbune în compoziție; între $-(0,40 - 0,70) \text{ m}$ sedimentul este de culoare brună, cu o structură eterogenă, având în compoziție lipitură arsă de perete, cărbune și ceramică. După aspectul diferit al umpluturii, groapa a fost umplută în mai multe etape; în 5 al gropii au fost descoperite fragmente ceramice getice și oase de mamifer.

C119- XXIII/2018, colțul de sud al caroului 5, reprezintă o groapă observată la adâncimea de $-0,10\text{m}$, ce continuă în profilul secțiunii. Umplutura era compusă dintr-un sediment de culoare brun-cenușie, cu o structură eterogenă, cu puțini constituenți antropici, (cărbune, fragmente de lipitură de perete) în intervalul $-0,10-0,50 \text{ m}$; după adâncimea de $-0,50 \text{ m}$, umplutura are foarte multă cenușă în compoziție.

C121 – SXXIII/2018, 3-4 reprezintă o groapă de formă rotundă (la gură) și bitronconică, cu gura evazată (în secțiune), observată la $-0,40 \text{ m}$. A fost săpată până la adâncimea de $-2,26 \text{ m}$, de la nivelul actual de călcare. Umplutura era constituită dintr-un sediment omogen, de culoare cenușie, cu puțini constituenți antropici în compoziție (oase și fragmente ceramice). Spre marginea de SE, ea taie ceea ce pare a fi un rest de structură de combustie. Spre SV, C121 suprapune distrugerea unei locuințe. Ceramica descoperită în ea este de epocă getică.

C122 – S XXII/2018, 4 (în profilul secțiunii) reprezintă o groapă getică de mici

dimensiuni (DG observat = $0,84 \text{ m}$) observată parțial (continuă în profilul de NV al S XXII/2018). Umplutura este constituită dintr-un sediment de culoare cenușie-închisă, cu o structură poroasă, eterogenă, cu foarte multă cenușă și cărbune în compoziție.

C123 – S XXIV/2018 - este un rest de locuință, echivalentă cu locuința C94 cercetată în campania 2017, în S XVIII/2017. Ea a fost observată până la adâncimea de $1,50 \text{ m}$; sub ea, la $-1,50 \text{ m}$, se afla groapa C126, cu un diametru al gurii de $1,20 \text{ m}$. În zona limitei de sud a C123 (în zona peretelui) a fost observată o mai mare aglomerare de lipitură arsă de perete, tot aici descoperindu-se o verigă din bronz. Resturile peretelui de sud au fost observate pe o lungime de 4 m , cu o lățime ce varia între 10 și 25 cm , uneori

acestea fiind discontinue. Poziționarea celor două gropi de par, C128, în imediata vecinătate, și C127, pe traseul peretelui de sud, constituie un argument în a afirma că acestea reprezintă elemente constructive ale locuinței sau chiar că ele fac parte din structura de rezistență a peretelui.

Datele obținute din cercetarea C94, în campania 2017, și a C123, în 2018, sugerează existența unei locuințe orientată pe direcția E-V, având o latură lungă (peretele de sud) cu o lungime estimată de cca. 6 m și o lățime de cca. 4 m . Materialele descoperite în această locuință constau în fragmente ceramice de epocă getică și oase de animale. Pe lângă acestea, au fost înregistrate și trei obiecte din metal: un fragment indeterminabil din fier, o verigă din bronz și un fragment de oglindă din argint.

C130 – S XXII/2018, 3 - reprezintă o structură de combustie înregistrată în profilul secțiunii S XXII/2018 (L bază = $0,89 \text{ m}$, L părții superioare = $0,70 \text{ m}$, $h = 0,35 \text{ m}$). Se prezenta ca un nivel de lut ars compus din fragmente de lutiuală arsă și rare fragmente de cărbune. Sedimentul din umplutura complexului era de culoare cenușie, cu o structură poroasă și eterogenă. Pe fundul lui a fost observat un nivel continuu de lut ars *in situ*, care a fost interpretat ca fiind un nivel de plăcuțe de vatră. Din păcate, C130 nu a fost surprins în plan decât pe o lățime de câțiva cm, dar cu el poate fi observat cu claritate în profilul secțiunii. C 130 a fost înregistrat până la adâncimea de $-1,15\text{m}$ (de la nivelul actual de călcare). Nivelul de lut ars de la baza complexului avea o grosime totală de $5-6 \text{ cm}$, iar grosimea plăcuțelor de vatră era de aproximativ $1-2 \text{ cm}$. La partea superioară a nivelului de plăcuțe de vatră a fost înregistrată o lentilă de cenușă de culoare albicioasă.

C131 – S XXIV/2018, B2 - era o groapă (DM gură = $1,30 \text{ m}$, Dm gură = 1 m , D bază = $0,90 \text{ m}$), observată sub C123, la $-1,70 \text{ m}$, ea adâncindu-se până la $-3,20 \text{ m}$ (de la suprafața actuală de călcare). Forma gurii era ovală, iar umplutura era constituită dintr-un sediment de culoare brun-cenușie, cu o structură poroasă, eterogenă, ce conține fragmente mici de cărbune și de lipitură arsă, cenușă, fragmente ceramice de epocă getică și rare oase de animale.

Bibliografie:

I. Andrieșescu, *Piscul Crăsani*, ARMSI, III, Cultura Națională, București, 1924; N. Conovici, *Șantierul*

arheologic *Piscul Crăsani* - 1978, *Raport preliminar*, A XIII-a Sesiune Națională de Rapoarte, Oradea, 1979, Materiale, Oradea, 1979, p. 143–145; N. Conovici, M. Neagu, *Șantierul arheologic Piscul Crăsani*, A XV-a Sesiune Națională de Rapoarte, Brașov, 1981, Materiale, București, 1983, p. 193–200; N. Conovici, *Câteva figurine antropomorfe geto-dacice descoperite la Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița)*, SCIVA, 25, 1974, 2, p. 295–301; N. Conovici, *Cupele cu decor în relief de la Crăsani și Copuzu*, SCIVA, 29, 2, 1978, p. 165–183; N. Conovici, *Piese ceramice de interes deosebit descoperite la Piscu Crăsani*, SCIVA, 32, 4, 1981, p. 571–579; N. Conovici, *Un rhyton ceramic descoperit la Piscul Crăsani*, Thraco-Dacica, VIII, 1987, p. 92–99; N. Conovici, *Obiecte pentru cult și magie descoperite la Piscul Crăsani*, Pontica, XXVII, 1994, p. 61–83;

M. Neagu et alii, CCAR 2012, p. 48–50; CCAR 2013, p. 50–52; 2015, p. 60–62; 2016, p. 31–32; V. Sîrbu, I. Cernău, C. Cernea, M. Neagu, Fl. Vlad, D. Ștefan, M.-M. Ștefan, S. Stanc, *Cercetările arheologice de la Crăsani de Jos - Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița). Campania 2013. Epoca geto-dacică*, Istros XX, 2014, p. 207–257.

56. Poiana Cireșului, oraș Piatra Neamț, jud. Neamț

Punct: Valea Doamnei

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)

Încadrare cronologică: 113 (paleolitic superior)

Cod RAN: 120735.04

Autorizație nr: 99/20.04.2018

Colectiv: dr. Elena-Cristina Nițu (responsabil științific) (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); prof. univ. dr. Marin Cârțumaru (Univ. „Valahia” din Târgoviște, Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); dr. Ovidiu Cîrstina (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); drd. Adrian Nicolae (Univ. „Valahia” din Târgoviște, Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); drd. Florin Ionuț Lupu (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); drd. Marian Leu (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); dr. Mădălin Cornel Văleanu (Complexul Național Moldova, Iași); dr. Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Județean Neamț); dr. Nejma Goutas (CNRS, Univ.

Paris X); dr. Jessica Lacarrière (Université Paris Ouest Nanterre La **Finanțare:** 60.933 lei (dintre care 48.258 lei finanțare Ministerul Culturii și Identității Naționale și 12.675 lei finanțare CNM Curtea Domnească Târgoviște prin surse atrase în cadrul proiectului PN-III-P4-ID-PCE-2016-0614/ nr. 129/2017 finanțat de UEFISCDI)

Perioada de desfășurare a campaniei: 9.08.2018 - 15.09.2018

Așezarea de la Poiana Cireșului – Piatra Neamț, prin descoperirile realizate de-a lungul timpului, este unul dintre cele mai reprezentative situri paleolitice din România și printre cele mai importante situri gravetiene din Europa, așa cum o dovedește și valorificarea științifică la nivel internațional. Cercetările de aici s-au desfășurat, cu unele întreruperi, din 1998 până în prezent, iar săpăturile sistematice anterioare campaniei din 2018, realizate până la maxim 5 m adâncime, au reliefat existența a patru niveluri paleolitice, datate prin mai multe metode (C-14, AMS, OSL, paleomagnetism) între 20.000 și 30.000 de ani B.P., toate aparținând unor tradiții gravetiene. În afară de nivelul Epigravetian, care este puternic deranjat, nivelurile gravetiene sunt bine conservate, delimitate de straturi sterile groase, foarte bogate din punct de vedere cultural, reflectând activități umane diverse: urme ale unor structuri de locuire, vetre, resturi faunistice, materiale litice, zone cu pigmenți de ocru, o colecție bogată de unelte din os și corn, obiecte de artă etc., unele dintre ele fiind unice printre descoperirile paleolitice din România. Poiana Cireșului-Piatra Neamț este singurul sit paleolitic din estul României care a furnizat cel mai mare ansamblu faunistic dintre siturile gravetiene de la noi, o colecție impresionantă de materiale dure animale, precum și majoritatea obiectelor de artă descoperite în paleoliticul din România. În prezent așezarea de la Poiana Cireșului-Piatra Neamț a livrat circa 85 % din întregul număr de podoabe și peste 94 % din toate obiectele de artă descoperite până acum în așezările paleolitice din țara noastră. Industria pe materii dure animale este destul de bogată și diversă, fiind reprezentată prin patru unelte din fildeș, vârfuri din corn de ren, precum și unelte din coarne de ren și cerb. La toate acestea se adaugă o extrem de bogată colecție de material litic, care cuprinde peste 15.000 de piese aflate în studiu.

Din punct de vedere metodologic s-a utilizat

un sistem unitar de înregistrare, folosit încă de la începutul reluării cercetărilor în 1998, care implică un punct 0 unic (398 m altitudine absolută, deasupra oricărui punct cu potențial arheologic din sit), un caroiaj temporar fixat în fiecare campanie la 1 m față de punctul 0, în raport cu care se realizează înregistrarea individuală în trei dimensiuni a tuturor artefactelor și structurilor. Colecția impresionantă de unelte, faună sau obiecte de artă descoperite aici este fără îndoială consecința metodei de săpătură și recuperare a materialelor. Întregul depozit cercetat până acum a fost epuizat prin decaparea în niveluri cu grosimi foarte mici (cca 2 cm), impuse de densitatea și dimensiunea materialului arheologic. De asemenea, o atenție deosebită s-a acordat tamisării sedimentului care s-a realizat prin site fine cu ochiuri de 3 mm grosime. Dimensiunea foarte mică a multor categorii de materiale, pentru care s-au depus eforturi considerabile în scopul recuperării în săpătură, precum și fragilitatea unui procent variabil din materialul faunistic ne-au impus folosirea unor unelte adaptate acestor piese, cum sunt spatulele din lemn și pensule fine. În stratul de cultură au fost utilizate cu preponderență spatule din lemn, renunțându-se la șpacluri sau truele.

Circumstanțele și datele din teren, precum și rezultatele cercetărilor anterioare, au făcut subiectul a numeroase publicații din țară și străinătate (vezi Bibliografie), de aceea nu vom mai insista asupra lor în acest raport.

Având în vedere obiectivul cercetării de săpare a nivelurilor gravetiene vechi din sit, în campania arheologică din anul 2018 a fost săpată cea mai mare suprafață de până acum la Poiana Cireșului, 26 mp, adâncirea parțială a acesteia până la 6 m ducând la descoperirea de noi locuiri paleolitice, care vor modifica substanțial cronologia paleoliticului din România (Fig. 1). Astfel, au fost redeschise două secțiuni în care nivelul Gravetian I era deja săpat: SV/2006 (pe o suprafață de 9 mp) și S VII/2007 (suprafață de 9 mp). Ulterior, suprafața S VII a fost mărită cu încă 6 mp (4mp pe latura sudică, zonă denumită șanț 3, și 2 mp pe latura vestică, denumită șanț 2), iar SV a fost mărită cu încă 2 mp pe latura sudică, fiind surprins parțial și primul nivel Gravetian (fig. 1). În total au fost săpați 26 mp, dintre care 24 de mp până la adâncimea de 4 m, iar în mijlocul S VII, o suprafață de 4 mp a fost adâncită până la 6 m.

Materialele descoperite sunt încă în etapa de procesare și analiză, fiind recuperate peste 5.000 de piese: materiale litice, faunistice, cărbuni, bucăți

de coloranți, cochilii de gasteropode, obiecte de artă etc.

Nivelul Gravetian I a fost surprins pe o suprafață de doar 3 mp în șanțul 2 și un carou din șanțul 3, pe latura vestică a sitului, pentru că restul suprafețelor rezultate din extinderea secțiunilor au suprapus jumătate din secțiunea săpată în 1989 de M. Bitiri și R. Dobrescu și o parte din S1 săpată în 1998 de M. Cârciumaru. Chiar dacă suprafața rămasă din nivelul Gravetian I a fost foarte mică, densitatea materialelor descoperite este remarcabilă, iar pe lângă recuperarea de materiale litice și osteologice, au fost descoperite și două obiecte de podoabă: un canin din dinte de vulpe perforat și o cochilie perforată de *Potamides bicostatus*, specie fosilă spiralată, foarte expresivă, descoperită pentru prima dată în paleoliticul din România.

Nivelurile gravetiene II și III au fost săpate pe întreaga suprafață. În toate campaniile precedente, începând din 1998, al doilea nivel gravetian era reprezentat doar prin densități foarte reduse de materiale litice, doar o singură vatră și oase de bizon fiind descoperite într-o secțiune din 2013. În acest an, a fost săpată o zonă bogată în materiale din Gravetianul II, îndeosebi în S VII și în șanțul 2, fiind surprinse pentru prima dată concentrări de ansambluri litice și osteologice. Astfel, recuperarea unui număr însemnat de piese litice contribuie la definirea mai exactă a locuirii. Din punct de vedere al tipologiei materialului litic, pe lângă lame retușate, piese à dos și gratoare, simple sau duble, realizate pe lame groase, au fost descoperite câteva zeci de piese fasonate pe partea ventrală cu retușe inverse, semi-invadatoare. Morfologia similară vârfurilor poate implica funcționarea acestora ca proiectile.

Nivelul Gravetian III a fost surprins îndeosebi în S V. Materialele se concentrau doar pe câteva carouri ale secțiunii, pe latura vestică, lângă o vatră, unde au fost găsite încă 6 cochilii perforate din specia *Lithoglyphus naticoides*. Acestea întregesc colecția numeroasă de obiecte de podoabă reprezentate prin cochilii perforate descoperite în acest strat, numărul lor total ajungând la 54 de exemplare (10 exemplare descoperite în anul 2004, 2 exemplare în 2006, 32 în 2016, 4 în 2017 și 6 în 2018). De altfel, singurele cochilii de melci perforate descoperite în paleoliticul din România provin din situl Poiana Cireșului.

Așa cum am precizat mai sus, 4 mp din SVII au fost adânciți până la 6 m pentru verificarea existenței unor locuiri mai vechi în raport cu cele

cunoscute și cercetate. Două concentrări de materiale arheologice, urme de arsură și cărburi diseminați au fost descoperite : 1. între 5,20-5,30 m adâncime, de unde au fost recuperate câteva materiale litice, dar a fost delimitată și urmele unei vetre; 2. la adâncime de 5,55 m unde au fost descoperite materiale litice, dintre care un gratoar carenat, și cărbuni diseminați. Având în vedere importanța descoperirii unor posibile locuiri de paleolitic superior vechi la Poiana Cireșului și în general în România, au fost recoltate 3 probe de cărbune din aceste locuiri pentru datări AMS, care au fost trimise la Beta Analytic (Miami, USA). Pentru probele recoltate din nivelul localizat între 5,20 și 5,30 m adâncime, rezultatele au fost următoarele: 32.630 +/- 190 BP (37250 - 36077 cal BP, Beta – 507487); 32400 +/- 180 BP (36750 - 35850 cal BP, Beta – 507489). Se poate observa coerența rezultatelor, ambele probe furnizând aceeași vârstă. Proba recoltată de la cea mai mare adâncime, -555 cm, a oferit vârsta de 37.550 +/- 360 BP (42.475 – 41.417 cal BP, Beta – 507488). Aceasta este cea mai veche datare pentru paleoliticul superior din estul României. De asemenea, alte 9 probe recoltate din nivelurile gravetiene II și III au confirmat vârsta acestora, rezultatele fiind în concordanță cu datările obținute anterior în alte laboratoare.

În concluzie, unul dintre cele mai importante rezultate ale campaniei arheologice din anul 2018 este descoperirea noilor locuiri paleolitice din situl Poiana Cireșului, care modifică total cronologia paleoliticului din estul României. Trebuie precizat că până acum cel mai vechi nivel de pe valea Bistriței a fost cercetat tot în situl Poiana Cireșului, vârsta lui fiind de 26.000 uncal. BP. De asemenea, cea mai veche datare obținută pentru paleoliticul superior din această zonă era o probă dintr-un așa zis nivel aurignacian cu piese dispersate pe un metru grosime de sediment de la Mitoc-Malul Galben (jud. Botoșani), care a oferit o vârstă de 32.730 ± 220 BP. Prin noile rezultate obținute, mai exact datarea de 37.550 +/- 360 BP de la Poiana Cireșului, se dovedește pentru prima dată existența unor locuiri de paleolitic superior vechi în estul României, mult mai timpurii decât ceea ce era cunoscut până acum, precum și printre cele mai vechi din Europa. Alături de cele două datări de 32.000 BP, rezultatele dovedesc existența celei mai lungi secvențe crono-culturale de paleolitic superior din România.

Abstract

In the 2018 archaeological campaign at Poiana Cireșului Paleolithic settlement was opened a section of 26 sqm, of which 24 square meters were excavated to a depth of 4 m and a surface of 4 square meters was deepened to 6 m. From the completely excavated section have been over 5.000 archaeological materials recovered, and most of which were three-dimensional recorded: lithic materials, faunal remains, charcoals, pieces of pigments, shells, ornaments etc.

Besides the rich ensemble of lithic and osteological materials, from the Gravettian layer I were discovered two personal ornaments: a perforated fox canine and a perforated shell of *Potamides bicostatus*. In addition, from the Gravettian layer III were recovered another six perforated *Lithoglyphus naticoides* shells, which complete the large collections of ornaments represented by the perforated shells discovered in this layer, their total number reaching 54 items.

Of the surface of 4 square meters excavated up to 6 m depth, two concentrations of archaeological materials (lithic materials, charcoals) were observed at 5,20-5,30 m depth and around 5,50 m. The three pieces of charcoal sampled from these habitations for AMS dating gave the following ages: 32.630 +/- 190 BP (37250 - 36077 cal BP, Beta – 507487); 32400 +/- 180 BP (36750 - 35850 cal BP, Beta – 507489), and 37.550 +/- 360 BP (42.475 – 41.417 cal BP, Beta – 507488) for the sample from 5,55 m depth. The new results prove the existence of older Upper Paleolithic occupations in the East of Romania, much earlier than what was known so far.

Bibliografie:

M. Cârciumaru, E.-C. Nițu, N. Goutas, M. Otte, O. Cîrstina, T. Sava, M. Straticiuc, M.-M. Manea, F. I. Lupu, M. Leu, A. Nicolae, T. Neagu, 2018, *Parures et objets d'art du Gravettien récent de Poiana Cireșului-Piatra Neamț (Roumanie)*, L'anthropologie 122, p. 220–260.

M. Cârciumaru, E.-C. Nițu, O. Cîrstina, N. Goutas, 2016, *The Engraved Stone Pendant from Poiana Cireșului-Piatra Neamț, Romania. New Contributions to the Understanding of Symbolic Behaviour in Gravettian*, Archaeology, Ethnology & Anthropology of Eurasia, Institute of Archaeology and Ethnography of the Siberian Branch, Russian Academy of Sciences, nr. 4, p. 35-45.

M. Cârciumar, M. Anghelinu, L. Steguweit, L. Niță, L. Fontana, A. Brugere, U. Hambach, M. Mărgărit, V. Dumitrașcu, M. Cosac, F. Dumitru, O. Cârșina, 2010, *The Pluristratified Upper Paleolithic Site From Poiana Cireșului, Piatra Neamț. Recent Results and Future Prospects*, in C. Neugebauer-Maresch & L. Owen (Eds.),

Aspects concerning the Middle and Eastern European Upper Paleolithic-Methods, Chronology, Technology and Subsistence, Symposium Wien, 9-11 November, 2005, *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission ÖAW*, 2010, p. 209-219.

L. Steguweit, 2009, *Long Upper Palaeolithic sequences from the sites of Poiana Cireșului, Bistrițioara and Ceahlău- Dartsu (NE-Romania)*, *Preistoria Alpina*, 44, p. 33-38;

L. Steguweit, M. Cârciumar, M. Anghelinu, L. Niță, 2009, *Reframing the Upper Palaeolithic in the Bistrița Valley (northeastern Romania) Neue Untersuchungen zum Jungpaläolithikum im Bistrița Tal (Nordost-Rumänien)*, *Quartär*, 56, p. 139-157.

C. Zeeden, U. Hambach, L. Steguweit, A. Fülling, M. Anghelinu, L. Zöller, 2009, *Using the relative intensity variations of the Earth's magnetic paleofield as correlative dating technique. A case study from loess with Upper Palaeolithic cultural layer at Poiana Cireșului, Romania*, *Quartär*, nr. 56, p. 175-185.

57. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara

Punct: La Vie

Cod RAN: 90672.02

Autorizație nr. 9/11.04.2018

Colectiv: Gică Băeștean (MCDR Deva) - responsabil de șantier; Angelica Bălos (DJC Hunedoara), Marius Gheorghe Barbu - responsabil sector (MCDR Deva), Ioan Alexandru Bărbat - responsabil sector (MCDR Deva), Ioana Lucia Barbu (MCDR Deva), Daniel Costin Țuțuianu (MCDR Deva), Antoniu Tudor Marc (MCDR Deva), Mihaela Maria Barbu (MCDR Deva), Oana Cornelia Tutilă (MCDR Deva), Ionuț Cosmin Codrea (MCDR Deva), Andrei Gonciar - colaborator (Archaeotek Canada), Alea Brown - colaborator (Archaeotek Canada).

Perioada de desfășurare a campaniei: 27.05-17.08

Obiectivul principal al campaniei de cercetare din acest an a fost continuarea cercetării arheologice din campaniile anterioare, în

suprafețele Spl și SplI.

Suprafața Spl S2+S5

Cercetarea din suprafața Spl s-a concentrat asupra dezvelirii clădirii porții de faza a doua, de pe latura sudică a incintei situate pe platoul de la Rapoltu Mare - *La Vie*. Astfel, pentru a identifica caracteristicile laturii dinspre curte a acestei clădiri, campania a demarat prin extinderea cu câte 1 m spre nord și est a secțiunii S5. Pentru o mai bună înțelegere a contextelor arheologice a fost demontat marotorul dintre secțiunile S2 și S5, unitatea de cercetare astfel obținută putând cuprinde întreg spațiul dintre zidurile de est (Z9) și vest (Z5) a porții.

Încă din campaniile anterioare s-a constatat faptul că intrarea în incintă se făcea printr-un turn cu plan patrat având dimensiunile interioare de 7,40 m (nord-sud) și 4,80 m (est-vest). Datorită pragului de piatră descoperit în situ în campaniile anterioare putem afirma că dinspre exterior (sud) intrarea se făcea atât pe o poartă pietonală cât și pe una de atelaje, deschiderea ambelor însumând întreaga lățime a clădirii (4,80 m). Trecerea spre interiorul curții se făcea printr-un spațiu ușor redus, extremitatea estică fiind barată de un zid (Z8) lung de 0,65 m ce se țese cu zidul de pe latura de est (Z9).

Sub dărâmătura etajului cercetat în campaniile anterioare a fost identificată podeaua parterului. Aceasta se compunea dintr-o substrucție de piatră puternic tasată, groasă de 10-20 cm, un strat de nivelare din lut compactat gros de 10 cm și urmele unei podele din lemn, carbonizată groasă de 5 cm.

Această podea de fază a II-a a fost construită peste pavajul curții din prima fază romană (Cx8). Acesta constă dintr-un nivel de travertin local puternic tasat, gros de 10-15 cm, amplasat direct pe solul nivelat al terasei de la Rapoltu Mare - *La Vie*. Pavajul de culoare gălbuie s-a conservat mai bine în partea sud-vestică a unității de cercetare, înspre nord și est el fiind extras încă din perioada romană. Gropile astfel obținute au fost acoperite cu molozul rezultat din dărâmarea primei faze romane (fragmente tegulare sparte, bucăți de travertin local cu urme de arsură) și cu spărtură de pietre (andezit) rezultate în urma lucrărilor de ridicare a zidurilor de fază a doua. În acest context (Cx9) a fost descoperit un sesterț emis la sfârșitul domniei lui Commodus, fapt ce plasează momentul construirii porții de sud din faza a II-a cândva în primii ani de domnie a lui Septimius Severus.

În partea de sud-vest, după înlăturarea pavajului de travertin a curții de primă fază, a fost identificată urma unui perete de lemn dispus pe direcția nord-vest - sud-est, denumit Z12. Acesta intră sub zidul Z5 înspre nord-vest și în murtorul de sud al unității înspre sud-est, putând fi cercetat pe o lungime de 3,20 m. La 1,50 m față de zidul Z5, pe traseul lui Z12 apare o groapa de par cu diametru de 0,30 m și adâncă de 0,65 m (până în stânca nativă). La nord-vest de aceasta șanțul de implantare a peretelui are adâncimea de 0,45, în timp ce la sud-est de par adâncimea se reduce la 0,20 m. Fundul șanțului este lat de 0,15 m în timp ce partea superioară este lătită până la 0,40 m (fapt ce denotă extragerea elementelor de lemn în momentul demolării construcției). Pe întreaga sa lungime, Z12 are partea superioară întărită cu pietre. Acestea se aglomerează cu precădere înprejurul gropii de par. La sud-vest de acest perete a fost identificată o aglomerare de fragmente ceramice romane (Cx50), ce aparțin unei farfurii din pastă fină de culoare neagră și unui castron de culoare roșie. Sub una dintre pietrele amplasate în jurul gropii de par a fost descoperită o fibulă puternic profilată, din bronz.

Această structură anterioară tuturor celorlalte construcții romane cercetate până acum la Rapoltu Mare - *La Vie*, nu se aliniază niciuneia dintre planimetricile fazelor de aici, făcând cel mai probabil parte dintr-o construcție cu o durată de viață efemeră, o anexă utilizată pe durata lucrărilor de ridicare a structurilor din prima fază romană. Din această cauză, această etapa incipientă a locuirii romane de la Rapolt a căpătat denumirea de "Faza O". Din punct de vedere cronologic, fibula puternic profilată depusă în fundația peretelui amplasează această construcție în primul sfert al secolului al II-lea p. Chr.

Sub nivelele romane ce se adâncesc până la 0,90 m față de nivelul actual de călcare, au fost identificate mai multe straturi aparținând perioadei preistorice. Astfel, până la adâncimea de 1,50 m (unde apare stânca nativă) au fost identificate materiale aparținând epocii fierului, epocii bronzului, eneoliticului, neoliticului timpuriu și paleoliticului superior, fără a identifica însă complexe arheologice.

S7

În această secțiune amplasată la 1 m înspre sud față de unitatea de cercetare descrisă anterior s-a continuat escavarea structurilor identificate în campania precedentă. În colțul de nord-vest s-a conturat o groapă ce sparge stratigrafia romană.

Aceasta (Cx51) are formă neregulată, dimensiunile de 1,30 X 0,70 m și constituie o intervenție modernă, fiind umplută cu pietre extrase din elevația zidurilor din vecinătate.

La nord de pragul de calcar al porții (în interiorul clădirii) a fost dezvelită fundația (Z1 1) acestuia. Ea se adâncește 0,45 m și este formată din 3 rânduri de pietre (andezit) legate cu mortar alb și țesute cu zidul Z5 (zidul de vest al clădirii porții).

La sud de prag (în afara clădirii) a apărut substructura unui drum din prima fază romană, format din pietriș puternic tasat. Acest nivel se oprește la 0,60 m față de poziția actuală a pragului de calcar, acolo unde întâlnește un șanț (Cx52). Acest șanț ce se mărginește spre sud cu substructura drumului de primă fază iar spre nord cu pragul porții din faza a doua reprezintă traseul pragului intrării din prima fază, el având aceeași orientare ca și zidul de incintă contemporan cu acesta. Lățimea șanțului este de 0,50 m înspre est și 0,70 m înspre vest, adâncimea urmând a fi verificată în campaniile următoare. Astfel reiese că intrarea de faza a

II-a, de pe latura de sud a *villa-ei* a fost retrasă înspre interiorul curții cu aproximativ 0,50 m față de prima fază romană.

La nord de prag, cercetarea a continuat până pe patul de stâncă nativă, identificându-se mai multe straturi arheologice aparținând perioadelor preistorice.

Date stratigrafice

În urma cercetărilor arheologice întreprinse la Rapoltu Mare, în punctul *La Vie*, în campania de cercetări arheologice din vara anului 2018, au fost evidențiate următoarele date stratigrafice în suprafața SPI, privind interiorul clădirii porții romane de pe latura de sud a *villa-ei*.

SP I/ S7 / (la nord de pragul roman, profilul de est)

0,00 - 0,31 m - nivel arabil, afânat, de nuanță neagră-cenușie, cu foarte puține materiale arheologice

0,31-0,51 m - nivel arheologic (dărâmtură) caracterizat printr-un amestec de materiale de construcție ce aparțin ultimei faze romane (resturi de tencuială, mortar, tegule, elemente de paviment).

0,51 - 55 m - nivel (lentile) de culoare cenușie cu urme de cărbune („nivel de incendiere” al ultimei faze romane)

0,62 - 0,80 m - nivel arheologic, dens la săpare, negru-cenușiu, alcătuit în partea superioară din bucăți de travertin și din pietricele în partea inferioară, care corespunde cu substrucția curții primei faze romane (stratul arheologic poate fi divizat astfel: 0,62-0,71 m, nivel mai bogat în travertin;

0,71 - 0,80 m, nivel cu pietricele cu diametrul de 2-4 cm)

0,80 - 0,96 m - nivel arheologic preistoric (I), brun-cenușiu, dens la săpare, cu puține materiale arheologice și pigment gălbui-cărămiziu, reprezentat mai cu seamă prin ceramică aparținând bronzului timpuriu - III (ceramica este „ornamentată” în general prin striatii orizontale sau oblice)

0,96 - 1,20 m - nivel arheologic preistoric (II), brun, mazăros, cu foarte puține materiale ceramice neolitice timpurii

1,20 - 1,42 m - nivel arheologic preistoric (III), brun deschis, specific perioadei paleoliticului superior, bogat în calcar/în bucăți mărunte de travertin, în care au fost surprinse trei piese litice specifice paleoliticului superior

Nu s-a mai continuat cercetarea arheologică mai jos de 1,42 m, motivul fiind apariția stâncii native la suprafață (alb-gălbuie), mai exact a patului de stâncă natural al terasei.

SP I / S2+S5 / (profilul de sud)

0,00 - 0,30 m - nivel arabil afânat, cenușiu, cu materiale de construcție de epocă romană (andezit, travertin, fragmente de cărămidă, țiglă și elemente de pavaj)

0,30 - 0,55 m - nivel arheologic (dărâmătura ultimei faze romane) compact, alb-cărămiziu, cu fragmente de cărămidă, țiglă, mortar, tencuială, elemente de pavaj, bogat în piese metalice cum sunt cuie/piroane din fier.

0,55 - 0,62 m - nivel de arsură (incendierea ultimei faze romane) afânat, negru-cenușiu 0,62-0,69 m - nivel cenușiu, nisipos, cu fragmente de andezit în anumite porțiuni

0,69 - 0,74 m - nivel cenușiu, dens la săpare, brun deschis, care corespunde cu pavajul curții din prima fază romană (pavajul curții este reprezentat, uneori, printr-o lentilă de nuanță gălbuie)

0,74 - 0,78 m - nivel de nuanță cenușie (lentilă)

0,78 - 0,84 m - nivel cenușiu, compact

0,84 - 0,87 m - nivel cenușiu, nisipos, asemenea unei lentile (în general stratigrafia

cuprinsă între 0,62 m și 0,84 m este reprezentată prin prezența mai multor subniveluri, de lut sau travertin, ca urmare a prezenței curții romane, respectiv a drumului către poarta de sud a construcției de tip *villa*)

0,87 - 1,23 m - nivel brun deschis, mai afânat, care corespunde preistoriei, prezentând materiale ceramice din epoca fierului (?), eneolitic, bronzul timpuriu și răzleț de tip Starcevo- Criș.

1,23 - 1,38 m - nivel brun închis, dens la săpare, în suprafața acestuia fiind surprinse materiale ceramice de tip Starcevo-Criș, utilaj litic cioplit, materiale arheologice, dar și o importantă cantitate de rocă vulcanică, reprezentată prin andezitul de Uroi. Aflată în poziție secundară (în cel mai timpuriu complex de perioadă romană), atribuim acestui nivel și o piesă laminară, fragmentară, din obsidian negru, aproape mat, pe care o considerăm specifică complexului cultural Starcevo-Criș. Ceramica este monocromă, predominând culorile cărămizii, vișinii sau gălbui, ornamentele acesteia fiind alcătuite din clasicele „ciupituri cu unghia”, apăsări pe buza vaselor, proeminente dispuse sub buza oalelor cu buza răsfrântă în afară, torți tubulare, perforate vertical etc. Pe baza caracteristicilor ceramicii putem să atribuim materialul ceramic fazei II a complexului cultural Starcevo-Criș, conform sistemului cronologic Milojcic- Lazarovici.

1,38-1,68 m - nivel de culoare brun-gălbuie, bogat în travertin mărunțit, reprezentat prin depunerile specifice paleoliticului superior. Materialul arheologic descoperit constă în utilaj litic cioplit, cum ar fi piesele laminare, gratoarele sau racloarele, așchiile sau nucleele epuizate. Materia primă este alcătuită din opaluri, jaspuri, cuarțite, calcedonii, silicolite etc. Alte categorii de piese sunt cele probabil întrebuințate la prelucrarea utilajului litic, cum este un percutor descoperit în vecinătatea unui galet de mari dimensiuni din cuarțit, în apropierea cărora au fost identificate și câteva așchii din silex și jasp. Nu odată au fost întâlnite mici aglomerări de piese litice, câte 3-4, în schimb foarte diferite din punct de vedere tipologic și al categoriei de materie primă. Materialul osteologic este foarte slab reprezentat, mai degrabă printr-un fragment de la un posibil os lung, foarte puternic degradat.

Suprafața SPII

Principalul obiectiv al campaniei din anul 2018 a fost acela de a identifica și delimita limitele de nord și de sud ale clădirii dede tip vagon, aparținând secolului al III-lea, cercetată în

campaniile anterioare în zona centrală a *villa-ei* de la Rapoltu Mare - *La Vie*. În acest sens au fost deschise noi unități de cercetare în prelungirea celor existente. Astfel, la nord de S5 a fost trasată S6 cu dimensiunile de 4 x 4 m; la nord de S8 s-a deschis S9 de 4 x 4 m; la nord de S11 s-a continuat extinderea din anul precedent, ajungându-se la S12 de 4 x 4 m, iar la sud de S11 a fost trasată S10 cu dimensiunile de 5 x 4 m.

S6

Imediat sub nivelul arabil a apărut nivelul dărâmăturii acoperișului clădirii de secolul al III-lea. La o adâncime de 0,25 m a fost identificată intersecția zidurilor Z20 și Z32 ce reprezintă colțul de nord-vest al clădirii. În interiorul acesteia a fost surprinsă compartimentarea din partea vestică a edificiului. Astfel această extremitate este divizată în trei camere, fiecare având dimensiunile de 2,40 X 2,20 m. Compartimentarea s-a făcut prin niște pereți din chirpici cu fundații întărite cu piatră. Nivelul de călcare din compartimentări a fost coborât cu aproximativ 15 cm mai jos decât în restul clădirii, și conține câteva fragmente ceramice de factură romană și foarte multe fragmente osteologice de origine animală.

S9

În extremitatea nordică a fost surprinsă aceeași dărâmătură a acoperișului din ultima fază romană. În partea de sud au fost identificate două ziduri orientate pe direcția est-vest. Cele două ziduri cercetate anterior în secțiunea S11 fac parte din faze de construcție diferite. Z32 reprezintă zidul exterior de nord al clădirii de secolul al III-lea. El este construit din bucăți de andezit și travertin legate cu un mortar alb. Z24 constituie limita sudică a unei clădiri din prima fază. El are fundația construită din bucăți mari de travertin și elevația din pari de lemn acoperiți cu chirpici. Puternica incendiere ce a dus la distrugerea generalizată a primei faze a conservat bine acești pereți până la nivelul de călcare din ultima fază romană. Astfel s-a putut observa că zidul era fățuit spre exterior și interior. De asemenea au fost identificate amprente de pari de lemn verticali ce aveau profil patrulater cu laturile de 24 x 12 cm. Z32 și Z24 nu sunt perfect paraleli, fiecare având orientarea specifică clădirilor fazelor din care fac parte. Astfel distanța dintre cele două ziduri este de 0,25 m în partea de est a secțiunii și de 0,50 m în partea vestică a acesteia. Cercetarea din acest an s-a oprit pe nivelul dărâmăturii de chirpici din prima fază, context denumit Cx45, acesta fiind similar cu Cx41, cercetat anterior în secțiunea S11.

S12

Situația din S12 este foarte asemănătoare cu cea descrisă anterior. În această secțiune, sub dărâmătura acoperișului ultimei faze romane a fost cercetată o zonă foarte bogată în materiale arheologice. Alături de numeroase fragmente osteologice și ceramice (de factură romană) au fost identificat printre altele mai multe fragmente de sticlă, un ac de păr din os, un sesterț emis sub Commodus, o monedă provincială emisă sub Severus Alexander, precum și un capăt de curea specific secolului al III-lea p.Chr. Și în această unitate, cercetarea s-a oprit după excavarea nivelului ultimei faze de locuire.

S10

Unitatea de cercetare ce continuă spre sud secțiunea S11 a surprins limita sudică a clădirii de tip vagon, de secolul al III-lea. Această limită este constituită de zidul Z31, construit la fel ca și celelalte ziduri ale clădirii din bucăți de andezit și travertin legate cu un mortar alb, nisipos. În S10 a fost surprinsă intersecția zidului exterior de sud (Z31) cu zidul intermediar Z23, acestea ținându-se. Z23 s-a dărâmat înspre est, fiind vizibile asizele sale constituite din nivele succesive de andezit și travertin. Sub dărâmătura zidului Z23 a fost cercetată dărâmătura compactă a acoperișului clădirii constituită din țigle și olane. Sub această dărâmătură, în apropierea celor două ziduri a fost identificată o groapă de mari dimensiuni.

Aceasta (Cx44) a fost săpată înainte de căderea acoperișului, în campaniile următoare propunându-se cercetarea exhaustivă a ei. La curățarea țiglelor căzute înăuntrul ei a fost descoperit un denar ce o reprezintă pe Iulia Mamaea.

Abstract:

The archaeological campaign from 2018 was held from May 27 to August 17, with the main purpose of continuing the research of the previous years in the area Spl and opening a new research unit toward the center of the terrace from Rapoltu Mare - La Vie, where the noninvasive investigations indicated the presence of important buildings.

They were identified parts of buildings belonging to the second and third centuries AD, and also prehistoric structures from Paleolithic, Neolithic and Bronze Age.

Bibliografie:

G. Băeștean, A. Bălos, M. G. Barbu, I. A. Bărbat, A. Gonciar, A. Brown, I. L. Barbu,

D. C. Țuțuianu, O. C. Tutilă, M. M. Barbu, I. C. Codrea, *Rapoltu Mare, corn. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie, în CCA, campania 2016, București, 2017, p. 109-111.*

M. G. Barbu, I. A. Bărbat, *New Archaeological Information Regarding the Exploitation of Andesite in Măgura Uroiului (Hunedoara County), în Sargetia (S.N.), VIII, 2017, p. 71-121.*

M. G. Barbu, I. A. Bărbat, *Noi informații arheologice privind exploatarea andezitului la Măgura Uroiului Oud. Hunedoara), în Banatica, 27, I, 2017, p. 187-231.*

M. G. Barbu, I. A. Bărbat, G. Băeștean, A. Bălos, A. Gonciar, A. Brown, *Raport preliminar privind cercetările arheologice de la Rapoltu Mare-La Vie, campaniile 2013- 2015, în Banatica, 26, I, 2016, p. 273-321.*

58. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava]

Punct: Grădiște, Erdenburg

Tip sit: castru roman

Cod RAN : 40376.01

Autorizație nr. 20/2018

Colectiv: Liviu Petculescu - responsabil științific (MJL Brașov); Stelian Coșuleț (MJL Brașov)

Finanțare: Consiliul Județean Brașov

Perioada de desfășurare a campaniei: 9 iulie - 22 august 2018.

Campania din 2018, cea de a 13-a finanțată de Consiliul Județean Brașov, a fost de mai mică amploare datorită în special lipsei forței de muncă, care devine o problemă permanentă la Râșnov. În acest an cercetările au continuat în *praetentura sinistra*, concentrându-se în zona dinspre centrul castrului⁸¹. Astfel s-a deschis o nouă suprafață marcată S-40 în continuarea suprafeței S-39. Această suprafață cu dimensiunile de 7 x 5 m, întrucât nu s-au mai lăsat martori înspre S-39 și S-30, a fost efectuată pentru a se preciza planul

capătului barăcii nr. 3 cu pereți de lemn și chirpici aparținând primei faze constructive a castrului. Suprafața a fost săpată pe o lățime de 3 m. până la adâncimea de -0,80 m iar în rest doar până la -0,50 m. În partea în care cercetarea s-a încheiat s-a descoperit pe o lungime de 3 m amprenta implantării peretelui longitudinal dinspre interiorul castrului al acestei barăci plasate lângă *via sagularis*. Pe o porțiune de cca. 1,5 m, de la sfârșitul suprafeței a apărut o zonă de pietriș compact reprezentând o parte din *via principalis*. De asemenea, la -0,65 m adâncime s-a identificat un șanț oblic lat de 0,30-0,35 m cu umplutură de pământ negru și fragmente de chirpic ars, care suprapune baraca din prima fază și deci reprezintă o fază constructivă ulterioară. Groapa modernă dispusă ușor oblic față de axa lungă a barăcii nr. 3, surprinsă spre capătul suprafeței S-39 a afectat grav și suprafața S-40.

Tot pentru a preciza capetele barăcilor primei faze constructive în zona dinspre

via principalis s-a continuat cercetarea suprafeței S-20 de 6 x 4 m, paralelă cu S-40, care fusese săpată în 2015 doar până la -0,30 m. În jumătatea acestei suprafețe lucrată până la -0,70 m a fost intersectată o parte din *via principalis* a celei de a 11 a faze a castrului. Rigola descoperită, cu pereții puțin oblici și fundul drept este lată de 0,55 m și adâncă de 0,40 m. Drumul, cu structura constituită din piatră mică și pietriș, continuă în zona încă necercetată și deci lățimea sa va fi stabilită în campania din 2019.

În partea din *praetentura sinistra* situată între barăcile 1-3 și *via praetoria* s-au deschis două noi suprafețe dispuse paralel cu S19, cu dimensiunile standard de 6 x 4 m separate de un martor lat de un 1 m, marcate S29 și S39. De asemenea s-au demontat martorii din jurul lui S19 pentru a se încheia investigarea locului în care au aparut în campaniile anterioare dovezi ale existenței unui atelier metalurgic.

În S29 a fost descoperit imediat sub solul vegetal un drum din faza a li a a castrului dispus paralel cu *via praetoria*. Acest drum lat de 4,50 m la care se adaugă cele două rigole cu pereți oblici și fund albiat, late de cca. 0,40 m, cu o grosime maximă păstrată de 0,50 m, are structura constituită din piatră de râu și pietriș. În mod cu totul necaracteristic planimetriei castrelor, el împarte pe lungime *praetentura sinistra* în două părți inegale. Substrucția drumului constituită din pământ compactat a distrus complexe primei faze constructive a castrului.

⁸¹ CCA 2006, p. 291-292; CCA 2007, p. 256-257, pi. 56; CCA 2008, p. 185-186; CCA 2010, p. 109-111; CCA 2011, p. 116-117; CCA 2013, p. 113 -114; CCA 2014, p. 62-63 ; CCA 2015, p. 68-69; CCA 2016, p. 111 -112.

Un colț al S29 și întreaga S39 au fost intersectate oblic de șanțul de sondaj îngustat la fundul său la cca. 0,90 m, trasat de N. Gudea între colțurile castrului din *praetentura sinistra* și *retentura dextra*.

În S39, la 3,50 m de la începutul suprafeței au fost surprinse șanțurile de implantare a pereților de lemn, late de 0,30 m, aparținând unei construcții din faza I.

La demontarea martorilor din jurul suprafeței S19 au apărut numeroase dovezi ale existenței unui atelier de prelucrare a metalelor: o vatră de cuptor mic de formă pătrată, creuzete de lut fragmentare, dintre care două cu picături de aliaj de cupru în ele, deșeuri pregătite pentru retopire, zgură de fier și bronz.

Ca și în celelalte campanii, inventarul arheologic mobil este numeros și variat. Astfel în afară de fragmentele de vase comune au fost descoperite: 8 monede dintre care 7 denari, toți emiși în timpul dinastiei severice, o teacă de *pugio* fragmentară, 5 vârfuri de bolțuri și săgeți, două carabiniere de bronz decorate, o cataramă de centiron inelară și o fibulă din bronz, 3 cuțite, o cheie și un stilus din fier, un fragment de vas de sticlă decorat, și mai multe piese de ceramică deosebite (un pahar întreg, o farfurie, fragmente de vas cu decor ștampilat, un fund de vas transformat în strecurătoare).

Rezultatele cele mai importante ale acestei campanii constau în identificarea zonei în care a funcționat un atelier de prelucrare a metalelor în timpul primei faze a castrului ca și în progresele făcute în reconstituirea planimetriei *praetentura-ei sinistra* în cea de a doua fază a castrului.

În 2019 se va termina săparea suprafețelor S-20 și S-40 pentru a se descoperi capătul barărilor primei faze înspre centrul castrului și a se stabili dimensiunile *via-ei principalis* din faza II. Deasemenea se va continua cercetarea spațiului dintre drumul descoperit în 2018 și *via praetoria* prin deschiderea a două noi suprafețe. La terminarea acestora se va realiza secționarea zonei dintre cele două drumuri și astfel se va putea reconstitui planul general al întregii *praetentura sinistra*.

Abstract

The excavations in the *praetentura sinistra* of the auxiliary fort at Cumidava started in 2006 continued in 2018. In this season of excavations were dug three new areas of 6x4 m: -40, 29, 39;

and continued the digging in the area -20. Also were excavated two 1 m wide balks bordering the area -40 and the four balks bordering area 19.

The excavations of the area -20 and -40 were not completed due to the shortage of funds. In the area -40 was discovered the foundation trench of the front wall of one *contubernium* belonging to the wooden barrack no. 3 and in -20 part of the *via principalis* of the stone fort.

In the area 29 was sectioned a 4.5 m wide road parallel to the *vi-a praetoria*

which divided the *praetentura sinistra* in two unequal parts and in area 39 were discovered the foundation trenches of the wooden walls of a building of the first period fort. The balks around area 19 produced plenty of evidence for the location on this spot of a metal-working workshop functioning during the first period fort.

In 2018 were discovered a lot of small finds: 7 denarii, all of them struck during the Severan dynasty, a bronze coin, a fragmentary dagger sheath, 5 bolt and arrow heads, two decorated junction loops, a ring-buckle, a bronze brooch, an iron key and an iron *stylus*, one decorated fragment of a glass vessel, and some uncommon pottery items among which a glass, a plate and a bottom of a pot turn into a strainer.

59. Răucești, com. Răucești, jud. Neamț

Punct: Dealul Munteni

Așezare Eneolitic, cultura Cucuteni

Cod RAN: 123923.01 **cod LMI:** NT-I-m-B-10531

Autorizația nr. 23/2018

Colectiv: Ciprian-Dorin Nicola - responsabil, Vasile Diaconu, Alexandru Marian Gafincu, Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Județean Neamț), Mihaela Danu (Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Facultatea de Biologie - Departamentul Cercetare)

În campania din anul 2018 a fost deschisă o nouă suprafață, notată Caseta 2, cu dimensiunile de 10 x 4 m, pentru a verifica o anomalie indicată de scanarea geomagnetică și care a fost interpretată ca posibilă locuință (Fig. 1). Perimetrul cercetat se află în zona de vest a sitului, în apropierea șanțului care delimitează așezarea. Din punct de vedere stratigrafic nu a fost surprinsă o situație aparte, mai ales că terenul a fost intens

afectat de lucrările agricole, care au perturbat o parte din depunerile arheologice. Sub nivelul vegetal a fost observat un strat de culoare brun-cenușie, în care se găsește cea mai importantă parte a materialelor arheologice. Acest nivel suprapune sterilul, reprezentat de un strat argilos, compact.

Verificarea anomaliei de pe harta geomagnetică, surprinsă în carourile B1 și B2, a infirmat presupunerea că în zona respectivă s-ar fi aflat urmele unei locuințe. Cercetarea a pus în evidență urmele a două gropi, dintre care una a putut fi cercetată doar parțial pentru că se afla în profilul nordic al suprafeței săpate (Fig. 2).

Groapa Gr. 1/2018, se afla la limita dintre carourile B1 și B2, era aproximativ circulară în plan, profilul este în formă de clopot, iar adâncimea, de la nivelul la care a fost săpată, este de 0,90 m. În umplutura gropii au fost descoperite numeroase bucăți de lipitură arsă, fragmente ceramice corodate, cărbuni și resturi osteologice de mici dimensiuni, calcinate. La baza gropii a fost identificat un fragment ceramic cu urme de pictură, care poate fi încadrat în faza Cucuteni A, la fel ca și unele fragmente de statuete antropomorfe.

Groapa Gr. 2/2018, a fost identificată în imediata vecinătate a gropii Gr. 1, pe care a și distrus-o parțial. Complexul are formă circulară în plan, profilul este în formă de clopot, iar adâncimea, de la nivelul la care a fost săpată, este de 0,95 m. Ca și în cazul precedent, în umplutura complexului au fost găsite bucăți de lipitură arsă, fragmente ceramice corodate, deșeuri litice, cărbuni, resturi osteologice mărunte. Deși la baza gropii au fost descoperite câteva fragmente ceramice care, prin urmele de pictură, sunt atribuite fazei Cucuteni A, la partea superioară a complexului au fost identificate resturi de vase care, potrivit morfologiei, sunt atribuite fazei Cucuteni B.

Din ambele gropi au fost prelevate fragmente de cărbuni pentru datări și analize antracologice. Cu sprijinul Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei” au fost obținute două date absolute, care arată că cele două gropi au fost utilizate inclusiv pe parcursul fazei Cucuteni B.

În suprafața cercetată au fost identificate și două vase de mici dimensiuni, din care s-au prelevat probe de sol pentru analize arheobotanice, în special pentru identificarea fitolitelor.

Materialul arheologic este reprezentat, în mare măsură, de ceramică, corodată în bună parte,

care, după detaliile morfologice, poate fi atribuită fazelor Cucuteni A și Cucuteni B. De asemenea, au mai fost descoperite statuete antropomorfe și zoomorfe, artefacte de silex sau realizate din roci locale.

Ca o concluzie a acestei campanii, putem spune că zona în care a fost realizată Caseta 2 reprezintă periferia așezării, fapt argumentat de lipsa structurilor de locuire și a materialului arheologic puțin consistent. De asemenea, săpătura a infirmat faptul că în perimetrul respectiv ar fi existat urmele unei locuințe incendiate, așa cum indică scanarea geo-magnetică.

Materialele arheologice au fost prelucrate primar, o parte dintre acestea fiind în curs de restaurare, iar altele au fost inventariate. Toate vestigiile provenite din săpătură se află în colecțiile Complexului Muzeal Județean Neamț.

Abstract

The archaeological excavations at Răucești, from 2018, aimed to verify a geomagnetic anomaly (as it was pointed out by geomagnetic scans), which apparently looked like the traces of a burnt-out dwelling. To this extent, a surface of 40 square meters was excavated in the Western part of the Cucuteni settlement. Within the respective perimeter, no traces of a dwelling structure were found, but only two domestic pits of relatively small size. Their filling provided various archaeological materials, such as burnt clay, ceramics, stone objects and coals, as well as anthropomorphic and zoomorphic figurines. Samples of charcoal were taken from the two pits in order to establish an absolute dating, which emphasized that these archaeological complexes were also used in the Cucuteni B phase, although some archaeological materials suggested that they were dug from the first phase of the Cucuteni culture. For environmental reconstitutions purposes, some samples of soil, coal and bones were also taken.

60. Reșca, com. Dobrosloveni, Jud. Olt

Punct: Romula

Tip de sit: Așezare urbană, epoca romană timpurie

Colectiv: Mircea Negru – responsabil științific (UB-FIB/USH), Cristian Eduard Stefan (IAB), Cristian Francisc Schuster (IAB), Florentin Munteanu,

Laurențiu Guțică (MJO), George Mihai (MRC), Sabin Popovici (MRC), Ruxandra Munteanu (IAB), Theodor Isvoranu (IAB). Nr. autorizație: 82/2018. Codul RAN: 126754. Codul LMI: OT-I-m-A-08527. Total finanțare: 7000 lei.

Perioada de desfășurare a campaniei: 1-31 iulie 2018

În anul 2018, cercetările arheologice sistematice de la *Romula* s-au derulat în cadrul Fortificației centrale și Atelierului ceramic nr. VIII din Sectorul de Nord.⁸² Obiectivele specifice acestei campanii au vizat obținerea de noi informații privind clădirea cu *hypocaustum* și alte contexte identificate anterior în Fortificația centrală, respectiv cercetarea unui cuptor de ars vase de lut în Sectorul de Nord. În acest scop au fost deschise suprafețe noi, continuându-se lucrul și în unele deschise anterior, pentru cercetarea structurilor arheologice identificate.

Punctul: Fortificația centrală. În vederea atingerii obiectivelor propuse, în Fortificația centrală au fost practicate noi suprafețe (S. 17 și S. 18), a continuat cercetarea în S. 1, C. 7-11, până la epuizarea stratului de cultură neolitic (cultura Vădastra) și atingerea stratului de pământ galben steril arheologic. De asemenea, a fost demontat martorul dintre S. 1 și S. 12, pentru cercetarea unui canal de evacuare a apelor uzate din epoca romană. În vederea identificării unor noi unor contexte arheologice, au fost reluate săpăturilor arheologice în secțiunea S. 4, C. 1-6 și C. 26-31.

Neolitic. În secțiunea S. 1/2013, în cadrul carourilor 8-10 a fost descoperită o cantitate mare de materiale neolitice. Acestea se aflau în cadrul unui strat de cultură gros de 1,05 – 1,45 m, din pământ de culoare cenusie cu nuanțe verzui, rezultat, probabil, în urma amenajării șanțurilor pentru fortificația romană, fapt ce explică grosimea stratului dintre cele două șanțuri romane. Materialul arheologic descoperit constă în vase ceramice întregibile sau fragmente de vase specifice (castroane, cupe, oale, capace, vase cu picior) specifice culturii Vădastra.⁸³

O groapă (CFC 2/2018) aparținând neoliticului a fost surprinsă în secțiunea S. 1, C. 7-11, la adâncimea de 3,80 m de la nivelul actual de

călcare. Ea avea o formă rotund-ovală, cu diametrul mare de 0,78 m, iar cel mic de 70 m și adâncimea suprinsă de doar 0,15 m. Materialul arheologic descoperit în interiorul său consta în câteva fragmente de vase ceramice și de chirpic ars.

Epoca romană. În această campanie arheologică a continuat investigarea sistemului de fortificare, clădirii cu *hypocaustum* (CL1/2017), precum și identificarea de noi complexe arheologice în secțiunea S. 4/2014. De asemenea, a fost finalizată cercetarea sistemului de fortificare, care cuprindea două șanțuri (*fossae*), *berma*, incinta inițială din cărămizi nearse⁸⁴, respectiv cea de cărămizi arse.⁸⁵

Groapa (CFC 1/2018) practică pentru zidul roman de cărămidă al incintei Fortificației centrale a fost identificată în secțiunea S. 1, C. 8, de la adâncimea 3,80 m. În partea superioară ea a fost săpată anterior, sub conducerea profesorului Dumitru Tudor.⁸⁶

Al doilea șanț al Fortificației centrale (CFC 3/2018) a fost identificat în secțiunea S. 1, C. 11, de la adâncimea de 2,30. El avea o formă triunghiulară, cu deschiderea de... m și adâncimea maximă de m, de la nivelul actual de călcare.

Clădirea cu hypocaustum. În vederea delimitării clădirii cu *hypocaustum* (CFC 1/2017) au fost continuate cercetările în suprafața S. 17, respectiv a fost deschisă o nouă suprafață S. 18. În suprafața S. 17 a fost suprinsă o curte interioară a clădirii, în care s-a păstrat parțial un pavaj din pietriș și cărămizi romane.

Un canal de evacuare a apei uzate (CFC 4/2018), adosat peretelui de est al clădirii cu *hypocaustum*, a fost identificat în secțiunea S. 18, C. 2-3, la adâncimea de 0,66 m. Acesta era format din două șiruri de cărămizi romane de tip *sesquipedalis* dispuse pe lungime, baza și capacul fiind formate din cărămizi de același tip dispuse pe lățime.

Cuptorul nr. 2 pentru topirea sticlei (CFC 7/2018) a fost descoperit în secțiunea S. 4, C. 4-5, de la adâncimea de 0,70/0,78 m. El avea o formă aproximativ dreptunghiulară, fiind orientat aproximativ nord-sud, cu gura de alimentare spre nord. Cuptorul avea două camere rectangulare. În prima cameră, cu latura la interior de 0,70 m, a ars

⁸² Pentru istoricul cercetărilor a se vedea Negru, Schuster 2016, p. 7-12, respectiv informațiile din volumele anterioare ale Cronicii cercetărilor arheologice din România.

⁸³ Pentru descoperiri anterioare a se vedea Negru et al. 2014, p. 44; Schuster 2016, Pl. 63, p. 33-37.

⁸⁴ Această incintă este cea cu val de pământ identificată în cercetările arheologice anterioare de Dumitru Tudor și Cristian Vlădescu (Tudor 1978, p. 186; Vlădescu 1986, p. 35).

⁸⁵ Tudor 1978, p. 186-187; Vlădescu 1986, p. 36-37.

⁸⁶ Vlădescu 1986, p. 36, Fig. 21.

focul, iar în a doua cameră, rectangulară cu lungimea de 0,96 m și lățimea de 0,70 m, era adunată sticla topită.

Materialul arheologic descoperit în cadrul structurilor arheologice de epocă romană din acest punct este bogat și divers, cuprinzând materiale de construcții, ceramică locală și de import, monede, obiecte din os, bronz, sticlă și fier, precum și oase de animale.

Elemente de cronologie. În *fossa* nr. 2 a fortificației timpurii a fost descoperită o monedă demisă în timpul împăratului Traian (103-114 d.Hr.). Cuptorul de sticlă nr. 2 a fost săpat într-un strat de cultură în care au fost descoperite monede de la Hadrian (denar) la Antoninus Pius.⁸⁷

Locuirea post-romană este reprezentată de urmele a două locuințe de suprafață, care prezintă fiecare câte un cuptor specific perioadei post-romane, în formă de potcoavă în plan, scobit într-un bloc de lut cruțat, similar celor din Muntenia, încadrate cronologic în secolele IV-VII d.Hr.⁸⁸

O locuință (CFC 5/2018) a fost descoperită în secțiunea S. 4, C. 1-2, la adâncimea de 0,78-0,82 m. Pereții acesteia erau din lut nears, cu grosimea de 14-15 cm. În colțul de sud-est ea avea un cuptor amenajat într-un bloc de lut cruțat.

În secțiunea S. 18, C. A-C/1-3, într-un orizont ulterior celui al clădirii cu *hypocaustum* a fost identificată o podea din lut galben gros de 2-4 cm, care aparținea *unei locuințe* (CFC 6/2018). În colțul de sud-est au fost observate urmele unui cuptor menajer săpat într-un bloc de lut cruțat.

Aceste locuințe afectate de intervenții ulterioare, în lipsa unui material arheologic relevant, pot fi încadrate cronologic, pe baza datelor stratigrafice și tipurilor de cuptoare menajere, în intervalul secolelor IV-VI, fără a putea oferi indicii mai multe de nuanțare a cronologiei, în acest moment.

Punctul: Sectorul de Nord. În sectorul de nord a continuat cercetarea cuptorului de olar nr. 25, identificat în secțiunile S. 3 și S. 4. În acest scop secțiunea S. 3 a fost prelungită spre sud cu o suprafață de 2,00x3,00 m, iar carourile numerotate cu -1. Ulterior a fost desființat martorul de 0,50 m din secțiunile S. 3 și S. 4.

Cuptorul de olar nr. 25 (CSN 1/2018) a fost descoperit în secțiunile S. 3 - S. 4, C. 1-2. Cuptorul este de tipul cu două camere. Cuptorul s-a păstrat

pe o înălțime de 1,05 m, de la nivelul vetrei de ardere. Grătarul dintre cele două camere ale cuptorului nu s-a păstrat, el fiind demontat din antichitate. Diametrul la nivelul grătarului este de 1,18 m. Grătarul era susținut de un pilon central, format din fragmente de cărămizi romane, cu dimensiunile de 0,19-0,20 m, lipite cu lut. Camera unde ardea focul avea la bază un diametru de 0,70 m. Gura de alimentare a cuptorului avea lățimea de 0,42 m și înălțimea de 0,38/0,40 m.

Groapa cuptorului pentru ars vase din lut (CSN 2/2018) se afla în cadrul secțiunii S. 4, C. - 1/2. Ea avea o formă neregulată, cu lungimea este de 2,05 m, lățimea de 1,50 m, iar adâncimea maximă de 1,58 m, de la nivelul actual de călcare. În interiorul ei s-au găsit foarte multe fragmente de vase ceramice și chiar vase ceramice întregi, inclusiv unul antropomorf.

Stratigrafia în acest punct este relativ simplă. Până la adâncimea de 0,18/0,21 m este un strat de pământ cenușiu (solul vegetal). De la adâncimea de 0,18/0,21 m, la adâncimea de 0,35/0,38 m este un strat de pământ de culoare cenușiu-negricioasă, cu materiale arheologice de epocă romană. De la adâncimea de 0,35/0,38 m, la adâncimea de 0,46/0,48 m este un strat de pământ de culoare castaniu-cenușie cu rare materiale ceramice romane. De la această adâncime până la adâncimea de 0,78/0,80 m este un strat de pământ de culoare castanie, fără materiale arheologice.

Materiale arheologice. În cursul cercetării gropii aferente cuptorului de olar au fost descoperite câteva vase întregi sau întregibile, respectiv fragmente de la alte zeci de vase ceramice.

Cronologia. Stratigrafia și materialele arheologice ceramice descoperite în groapa de alimentare a cuptorului de olar nr. 25 plasează acest cuptor și groapa aferentă în etapa de început a producției ceramice din acest sector al sitului arheologic, respectiv în a doua jumătate a secolului al II-lea d.Hr.⁸⁹

Procesarea și restaurarea materialelor arheologice. Materialele arheologice sunt restaurate și procesate în cadrul Institutului de Arheologie Vasile Pârvan din București. În cursul anului 2019 vor fi finalizate pentru publicare volumele II, III și IV din *Seria Romvla. Rapoarte arheologice*, cu privire la cercetările arheologice sistematice și preventive din anii 2013, 2017 și 2018.

⁸⁷ Monedele au fost identificate de dr. Theodor Isvoranu.

⁸⁸ Pentru tipuri de locuințe și cuptoare menajere din această perioadă a se vedea descoperirile de la București-Militari Câmpul Boja (Negru, Bădescu, Cuculea-Sandu 2009).

⁸⁹ În apropiere, la cca. 20 m sud-est, se află atelierul ceramic nr. VII, datat în a doua jumătate a secolului al II-lea d.Hr. (Popilian, Negru, Bălțeanu 1999, 99).

Conservarea primară in situ. În luna mai 2018, deasupra clădirii cu *hypocaustum* a fost instalat un cort, cu structură metalică semicirculară, acoperită cu o prelată, având lungimea de 26 m, lățimea de 10 m și înălțimea maximă de 4,50. În vedere protejării de intemperii, toate suprafețele deschise au fost protejate cu material geotextil și pământ.

Investigații pluridisciplinare. Proiectul PED 163/2016 – *De la cărămizile romane de la Romula la materiale moderne de restaurare, finanțat de UEFISCDI. Colectiv.* UB - Mircea Negru, Florica Mihuț, Ionuț Săvulescu, Ingrid Poll, Alexandra Lițu, Valentin Bottez; INCDFM (Institutul Național de cercetare Dezvoltare pentru Fizica Materialelor – Măgurele) - Petre Bădică, Dan Batalu, Gheorghe Aldica, Mihail Burdusel, Mihai Grigoroscuta, Viorel Sandu, Monica Enculescu, Petru Palade, Marilena Ferbinteanu, Andrei Galatanu, Ion Tiseanu.

Scopul acestuia a fost identificarea etapelor tehnologice și procedurilor de obținere de material ceramic cu aceleași proprietăți ca ale cărămizilor romane produse la Romula. Printre rezultatele acestui proiect se numără participări la evenimente științifice internaționale (7 conferințe și congrese), publicații (2 studii), respectiv o cerere de brevet de invenție depusă la OSIM (nr. A/00740/05.12.2018) privind *Obținerea de material ceramic pentru cărămizi replică ale celor romane.*

De asemenea, au fost efectuate primele investigații petrologice, mecanice și fizico-chimice (XRF, XRD) privind categoria de vase ceramice de tip caolin descoperite în acest sit arheologic.

Abstract:

În the 2018, the archaeological excavations carried out in Romula were done in the Central Roman Fort and the Pottery Workshop no. 8 from the Northern Sector of the site. The main objectives of this archaeological campaign were to enhance the knowledge about the building with *hypocaustum* and other archaeological contexts identified in the Roman Central Fort, and also the research of a pottery kiln discovered in the Northern Sector of the site. For these, there were opened new research surfaces and were continued some older excavations.

The results of the archaeological excavations consists in advancing in research of the building with *hypocaustum*, discovering of a kiln of glass, two late antique dwellings and finalising of the fortification system research în the opened

surfaces from the Roman Central Fort. În the Northern Sector, there was excavated the pottery kiln no. 25, with its deserving pit.

The archaeological material discovered in both sectors of the site was very rich and it consists in entire or fragments of pottery vessels, pieces of bronze, glass, iron and bones, animal bones, and Roman coins.

Bibliografie:

Negru et all. 2014 = Mircea Negru (UB), Lucian Amon (UC), Emilian Gamureac (MC), Laurențiu Guțică (MJO). 29. *Resca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]*, Cronica cercetarilor arheologice din România, A XLVII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, București, 2014, p. 44-47.

Negru, Schuster 2016 = Mircea Negru, Cristian Schuster, *Romvla. Seria Rapoarte arheologice, Raport privind cercetările arheologice sistematice din anul 2015*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovște, 2016.

Popilian, Bălțeanu, Negru 1999 = Gheorghe Popilian, Dan Bălțeanu, Mircea Negru, 121. *Romula, com. Dobrosloveni, sat Reșca, Jud. Olt*, în Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1995, A XXXIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Vaslui, 30 iunie-4 iulie 1999, p. 97-98.

Tudor 1978 = Dumitru Tudor, *Oltenia romană*, Ed. IV, București, 1978.

Vlădescu 1986 = Cristian Vlădescu, *Fortificațiile romane din Dacia Inferior*, București, 1986.

Negru, Bădescu Cuculea-Sandu 2009 = Mircea Negru, Alexandru Bădescu, Vasilica Cuculea-Sandu, *Militari Câmpul Boja, series VI, Settlements dating from 5th to 7th centuries AD (Archaeological Excavations since 1958 up to 2005)*, București, 2009.

Schuster 2016 = Cirsita Schuster, Materialele arheologice preistorice și getice, în Mircea Negru, Cristian Schuster, *Romvla. Seria Rapoarte arheologice, Cercetările arheologice din anul 2015*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovște, 2016, p. 33-37.

**61. Ripiceni, com. Ripiceni,
jud. Botoșani**

Punct: Holm/Telescu

Cod RAN: 38740.03

Autorizație nr: 137/25.04.2018

Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil (USM Suceava), Aurel Melniciuc, Eduard Gheorghe Setnic, Adela Kovács, Marcel Sebastian Ciupu (MJBT), Andrei Asăndulesei, Felix Adrian Tencariu (UAIC Iași), Alexandru Pascariu, Vasiliu Guțu masteranzi (USM Suceava)

După un an de întrerupere (2017), au fost reluate, între 27 august și 16 septembrie 2018, cu finanțarea Muzeului Județean Botoșani, investigațiile arheologice efectuate în situl protoistoric de la Ripiceni-*Holm/Telescu*, localizat în Depresiunea Prutului mijlociu (fig. 1.1-2), vizând continuarea cercetării megastructurii din centrul așezării (cca. 1000 m²), verificarea, completarea și aprofundarea observațiilor obținute în campania anterioară, integrarea noilor date în contextul investigării megacomplexului și al sitului, în mod special, precum și a întregii civilizații cucuteniene, în mod general. De la început trebuie precizat că ploile din primăvara și începutul verii anului 2018 (iunie-iulie) au dus la creșterea nivelului Prutului și al lacului de acumulare Stânca-Costești, în urma inundației locale rupându-se în jur de 1 m lățime din malul de NNW-N și NNE al sitului, pe toată lungimea expusă, dezvelind noi complexe care se risipesc, iar locuințele cucuteniene din partea nordică a așezării au fost „spălate”.

Pentru realizarea obiectivelor cercetării, a fost trasată secțiunea V (Sect. V/2018), în continuitatea nordică a Sect. IV/2016, cu lungimea de 35 m și lățimea de 3 m, fiind investigată exhaustiv întreaga suprafață de 105 m². Pentru buna derulare a cercetărilor și obținerea unor date de detaliu, între Sect. IV și Sect. V a fost lăsat un martor longitudinal cu lățimea de 0,30 m, iar suprafața secțiunii a fost subîmpărțită în casete de 3 x 3 m, cu martori intermediari de 0,30 m, pentru a surprinde mai bine stratigrafia complexelor, unii dintre aceștia fiind, ulterior, demontați, pentru obținerea unor imagini planimetrice de ansamblu asupra componentelor megastructurii. De asemenea, pentru asigurarea unei înregistrări unitare a datelor, am utilizat, până la încheierea investigațiilor megacomplexului și lămurirea deplină a funcționalității componentelor sale, aceleași denumiri ale subcomponentelor, respectiv structură/locuință (S/L), schimbând numai anul, pentru a le individualiza.

În noua secțiune, vestigiile arheologice au început să apară mult mai sus decât în anul

precedent, spre centrul acesteia (m. 8,50-23), în zona **S/L 6/2018**, unele conturându-se imediat la baza stratului vegetal actual, la cca. -0,30/-0,35 m (ex. V. 2/2018). De asemenea, la fel ca în campania din 2016, spre capătul de NNE al secțiunii, între m. 0-9, cu excepția **S/L 5/2018**, pe nivelul -0,60/-0,85, materialele arheologice erau destul de rarefiate și nu formau complexe propriu-zise. În capătul opus (SSV, m. 28-35), depunerea arheologică eneolitică se contura mult mai jos, de la -0,80/-0,85 m adâncime, în stratul post-eneolitic (variabil ca grosime, de la -0,40 la -0,60/-0,80 m) găsindu-se materiale ceramice datate în sec. III-IV, piese osteologice, spărturi și artefacte de silex purtate, unele calcinate, o lamă cu lustru de cereale etc.), iar în solul arabil actual, câteva căzămizi contemporane fragmentare, cu tot cu mortar (provenite de la locuințele care au existat în zonă până în anii '70 ai secolului al XX-lea). Între m. 24-28, nivelul cucutenian, reprezentat de **S/L 7/2018**, apare sub -0,50 m adâncime.

Ulterior, prin adâncirea pe și sub nivelul -0,40-0,45 m, pe întreaga lungime și lățime a Sect. V/2018, au început să se contureze părțile nordice ale complexelor **S/L 5/2016** devenită **S/L 5/2018** (carourile 3-6), individualizată de la -0,70/-0,80, **S/L 6/2016**, devenită **S/L 6/2018** (m. 8,50-22/23), și **S/L 7/2016**, devenită **S/L 7/2018** (m. 24-27,50).

Observațiile realizate ne indică că între m. 0-3 ne aflăm în afara incintei megastructurii, în zona așa-numitului șanț de împrejmuire și împrumut pământ, adâncit în lungul peretelui de incintă (m. 0-1,5, individualizat mai bine de la -1,30 m), în care se găseau materiale de umplutură, pe orizonturile -1/-1,20/-1,30 m, la această din urmă adâncime aflându-se și baza lutuilelor **S/L 5/2018** (m. 3). Stratigrafic, acest șanț se adâncea, pe linia m. 0, până la -1,80 m, având, în timpul funcționării sale, o adâncime de cca. 0,50-0,60 m, în umplutura sa găsindu-se fragmente ceramice oase și lutuiele, fără a forma însă complexe.

Între marginea vestică a șanțului de împrejmuire de la ENE și **S/L 5/2018** se găsea un spațiu gol, cu lățimea de cca 1,50-2 m. De asemenea, între **S/L 5/2018** (carourile 3-6) și limita estică a **S/L 6/2018** (m. 8,50, caroul 9 a-c), era un alt spațiu gol, cu puține materiale arheologice (fragmente ceramice și o rășniță întoarsă cu fața în jos (m. 7, -0,65/-0,70 m), ceea ce indică un strat antic de călcare întreținut destul de curat.

S/L 5/2018 (carourile 3-6) era alcătuită dintr-o aglomerare prelungă de lutuiele arse (fig.2.1-2), aflată în completarea **S/L 5/2016**, dar mai puțin

consistentă (a avut, probabil, mai mult lemn în structură, care a ars puternic, și mai puțin lut). Bazele acestor lutuieli se găseau la adâncimi diferite: -1,30 m, în dreptul m. 2,50-3 (scurse, probabil, spre șanțul de împrejmuire), -0,90 m, în dreptul m. 3-4 (probabil adâncimea de la care se realizase elevația peretelui împrejmuitor) și -0,70 m, în dreptul m. 4-6 (probabil nivelul de călcare antic, pe care au căzut lutuielile suprafeței interioare a peretelui de ENE (lutuieli cu fața dreaptă). Sub aceste lutuieli, au fost găsite puține materiale ceramice și osteologice, provenite de la activitățile gospodărești care se desfășurau în zonă.

Cele mai interesante au fost complexele dintre m. 8,50-22/23, pe care le-am desemnat **S/L 6/2018** (fig. 3.1-4; 4.1-4; 5.1-4), aflate, neîndoielnic, în legătură cu cele din Sect. IV/2016 (m. 8,50-15 și 16-22/23), și care s-au dovedit a proveni de la o structură de locuit pluri-compartimentată: una sau mai multe camere de locuit (m. 8,50-14/15), camera cu vatra V. 2/2018, o camera cu râșnițele (două întoarse și una cu fața în sus), între ele aflându-se un vas din categoria cu scoică în pastă (Cucuteni C, carourile 19-20 a-b, -0,45 m), camera cu complexul ceramic (m. 19-21 b-c), cu multe vase întregibile înșiruite pe lângă pereți: trei vase-binoclu, un vas cu șanțuire pe umăr /*Schultergefäße* împreună cu capacul său, pahare (fig. 9.3-6), vase-fructieră etc., sparte prin prăbușirea lipiturilor arse de tavan și pereți, a cărei funcționalitate este, deocamdată, dificil de stabilit (cămară? spațiu de depozitare, context sacru?), (fig. 5.1-4). Pentru această din urmă destinație ar pleda și descoperirea *in situ* a unei statuete antropomorfe feminine pictate, fragmentară, în dreptul m. 18 c, la -0,55/-0,60, la NNV de vasul nr. 10 (fig. 5.2; 9.1), cu capul în aceeași direcție, care era poate depusă în acest recipient (?). Tot despre acest caracter cultic al complexului pare să vorbească și descoperirea, în caroul 18 a, -0,90 m, într-o crotovină, a unei alte statuete feminine fragmentare, asemănătoare cu precedenta, dar lipsindu-i bustul și capul (fig. 5.2; 9.2).

Vatra V. 2/2018 se găsea în carourile 16 a-b, -0,35 m (fig. 4.1,3; 5.1), într-un spațiu gol, de formă rectangulară (2 x 2,70 m), care a funcționat, probabil, ca o bucătărie, păstrându-se parțial, doar o latură (o porțiune de 0,80 x 0,35 m), deoarece a fost răvășită de arăturile adânci. La demontare, s-a observat că era construită direct pe solul antic de călcare, lutuielile/spărturile mozaicale, cu grosimea de 2-3 cm, alcătuite dintr-o argilă nisipoasă, fiind

arse puternic la partea superioară, până la nuanțe brune deschise-gălbui. Deși nu poate fi reconstituită, este posibil să fi fost rectangulară (cu latura de peste 1 m) și să fi avut gardină/margine înălțată, așa cum o demonstrează unele lutuieli dislocate în carourile 18 a-b.

La demontarea **S/L 6/2018** s-a observat că la partea superioară a zonei estice a structurii centrale se găseau mai multe tipuri de lutuieli, sugerând, poate, mai multe tipuri de elemente arhitectonice (pereți masivi, tavan, pereți ușori), clădiți pe structuri lemnoase netede sau pe împletituri de nuiel și lodbe, peste care s-a aplicat, după caz, argilă amestecată cu abundente materiale vegetale (un fel de "lipituri spongioase"), sau argilă nisipoasă și materiale vegetale/fitolite vizibile macroscopic, mai compacte, cu niveluri de fățuire sau de refacere, de 2-3 cm grosime, confirmând observațiile din anul 2016. În carourile 12 a-b, lutuielile și fragmentele ceramice erau arse până la vitrifiere. În caroul 14 c s-a găsit o porțiune de perete/tavan cu o finisare foarte fină, aplicată peste lutuielile de fățuială, care poate desemna o amenajare deosebită la partea superioară a construcției, iar în carourile 16-17 c lutuielile de plafon erau, în majoritate, drepte, cu fitolite în compoziție și grosimea cuprinsă între 4,9 și 5,5 cm.

De asemenea, la demontarea părții vestice (16 - 22 m), s-a văzut că marea majoritate a lutuielilor provin de la pereții exteriori și interiori, cu amprente de lodbe, șipci și nuiel, și porțiuni de plafon, mai ales cele plate, cu grosimi de 4-6 cm (toate au fost marcate în plan cu orientarea structurilor lemnoase), iar în dreptul m. 22, pe peretele nordic al secțiunii, pare să se individualizeze un stâlp de la peretele vestic al complexului central **S/L 6/2018**.

S/L 7/2018 s-a conturat în stratul post-eneolitic, în care au apărut primele lutuieli mărunte și mijlocii ale părții superioare. Între m. 24,50-28,70, sub -0,50 m, până la -0,90 m adâncime, s-a conturat aglomerarea de lutuieli masive sau mijlocii, cu culmea între m. 26-27 a-c (fig. 6.1-3; 7.1), confecționate dintr-o argilă nisipoasă, densă, cu urmele structurii robuste de lemn (o suprafață concavă, semicirculară, de la lodbe și/sau cu amprente de nuiel, și una cvasi-orizontală, cu elemente de fățuială netezită cu degetele), care alcătuia peretele sud-vestic de incintă (orientare longitudinală NNV-SSE).

De la -1,06/-1,10 m, între m. 30,80-33,80/34, pe toată lățimea secțiunii, a apărut **șanțul vestic de împrumut pământ/extragere a argilei și de**

împrejmuire (fig. 8.1-3). La adâncire, s-a văzut că materialele se aglomerau spre centrul și fundul șanțului aflat la -1,61 m, între m. 31-32 (adâncimea reală a acestuia era de cca. 0,50 m), umplutura fiind alcătuită din lutieli dislocate din S/L 7/2018, fragmente ceramice, materiale osteologice (*Bos*, *Sus*, *Ovis*) foarte sparte, numeroase deșeuri de prelucrare a silexului (galeți, nuclee, spărturi) și câteva piese întregi (gratoare, un vârf mare de săgeată).

Groapa 11/2018 (partea nordică a **Gr. 11/2016**) s-a individualizat după demontarea totală a S/L 7/2018, între m. 24,20-27,20 a-c, de la -0,80/-0,85 m, devenind clară la -0,90/-1 m, între m. 25-27 (fig. 7.2-4). Această groapă era circulară (ovală), având diametre diferite: 2,40 m, pe axul NNW-SSE, și 2,20 m, pe axul VSV-ENE, și în umplutura sa se găseau foarte multe lipituri de la peretele de incintă, numeroase fragmente ceramice, materiale osteologice, unelte de silex. Din cauza numeroaselor bioperturbații, este posibil să o fi delimitat puțin mai largă.

În concluzie, descoperirile din anul 2018 se asociază celor din 2016 și le completează, aducând noi clarificări referitoare la componentele megastructurii: șanțuri de împrumut pământ, transformate în șanțuri de colectare a apei pluviale și împrejmuire; pereții lutuiți ai incintei locuite; compartimentările structurii centrale mari (încăperi de locuit și desfășurat activitățile, spații gospodărești, de preparare a hranei, măciniș, depozitat, inclusiv cu asocieri cultice/apotropaice etc.). Aceste constatări ne arată că harta magnetometrică a surprins bine realitățile arheologice ale nivelului cucutenian de distrugere, săvârșită, probabil, la începutul etapei A-B2.

În ansamblu, descoperirile de la Ripiceni (Cucuteni A-B) din cadrul megastructurii pot fi comparate cu locuințele mari de la *Corlăteni-Țarină*⁹⁰ și *Băiceni/Cucuteni-Dâmbul Morii*⁹¹, arătând că structurile mari de locuit, compacte și pluricompartimentate, nu sunt o întâmplare, reflectând, pe lângă elementele constructive deosebite, și un anumit tip de structurare internă a comunităților și grupurilor familiale și de clan.

⁹⁰ I. Nestor et alii, *Șantierul Valea Jijiei. Șantierul de la Corlăteni (Dorohoi)*, în SCIV, III, 1952, p. 88.

⁹¹ M. Dinu, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice de la Băiceni-Dâmbul Morii, Com. Cucuteni (1961-1966)*, în vol. *Cucuteni 120-Valori universale*, Editori N. Ursulescu, Comelia-Magda Lazarovici, Ed. Sedcom Libris, Iași, 2006, p. 34.

Abstract:

In archaeological campaign of 2018 the complexes of Section V/2018 (105 m²) were investigated: S/D 5/2018 (squares 3-6), S/D 6/2018 (m. 8,50-22/23) and S/D 7/2018 (m. 24-27,50). New observations were made regarding the components of the central megastructure (approx. 1000 m²), which had different functionalities: trenches digging for clay extraction, converted into the trenches for rainwater collection and for enclosure; the walls of the inhabited enclosure (S/D 5/2018 and S/D 7/2018); subdivisions of the large central structure (S/D 6/2018) with chambers for living and carrying out activities, household spaces, for food preparation, grinding, deposited, including cultic/apotropaic associations etc.

62. Românești, com. Tomești, jud. Timiș

Punct: Românești – Dumbrăvița

Tip sit: Așezare deschisă (111)

Încadrare cronologică: Paleolitic Superior (113)

Cod RAN: 158957.01

Autorizație nr.: 123/20.04.2018

Colectiv: *Responsabil științific:* Adrian Doboș - Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; *Membri ai colectivului:* Wei Chu - Universitatea din Köln, Germania; Alexandru Viorel Ciornei - Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; Alexandru Szentmiklosi, Dan Leopold Ciubotaru – Muzeul Național al Banatului Timișoara; Thomas Albert – Universitatea din Köln, Germania; Janina Böskén – RWTH Aachen, Germania

Finanțare: Universitatea din Köln, Germania; Muzeul Banatului, Timișoara; Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București

Perioada de desfășurare a campaniei: 01.09.2018 – 30.09.2018

Prezentarea sitului

Situl se află la 0,7 km N-NE de biserica veche din Românești, la 300 m V-SV de biserica mănăstirii „Izvoru Miron”, la 450 m E de versantul drept al Râului Bega Luncanilor și la 480 m V de versantul stâng al Pârâului Bega Poienilor

Situl de la Românești-Dumbrăvița este foarte important pentru înțelegerea evoluției Aurignacianului din Europa Centrală (Chu 2018). Au fost efectuate cercetări atât în a doua jumătate

a secolului trecut, de către F. Mogoșanu (1978), cât și recent, de către colective internaționale (Sitlivy et al. 2012). Pe lângă locuirile aurignaciene, printre cele mai vechi din Europa, situl a fost ocupat și în perioada Gravettianului.

Campania din 2018

În anul 2018 au fost săpate opt carouri de 1x1m². Acestea sunt adiacente celor excavate în 2016 și au codurile O100 – O103, respectiv P100 – P103.

Obiectivul principal a fost investigarea distribuției spațiale și stratigrafice a materialului arheologic. De asemenea, au fost căutate sursele de aprovizionare cu silex de Banat și au fost prelevate eșantioane de silex pentru a fi studiate și comparate cu tipurile de silex folosite în sit.

Metoda de săpătură

Proveniența materialului arheologic a fost înregistrată cu stația totală, operată cu programele EDMWin și NewPlot:

(<http://www.oldstoneage.com/software/default.shtml>).

Săpătura a fost făcută în rânduri de 2 cm grosime, iar fiecare careu a fost împărțit în patru cadrane, denumite A, B, C, D. Au fost înregistrate individual artefactele mai mari de 0.5 cm. Sedimentul a fost trecut, sub jet de apă, prin site cu ochiuri de 0.5 cm.

Stratigrafie (Fig. 2)

- Nivel vegetal, cu o grosime de maximum 5 cm;
- GH1 (Geological Horizon/Orizont geologic), sediment cenușiu prăfos, cu o grosime de cca. 15 cm;
- GH2, depozit loessoid, cu o grosime de cca. 15 cm
- GH2-3, orizont de tranziție, cu grosimea de cca. 15 cm
- GH3, sediment argilos brun-roșcat, cu grosimea de cca. 30 cm;
- GH4, sediment brun-roșcat argilos, foarte compact, cu grosimea nedeterminată (minimum 20 cm).

Descoperiri

Pieșele litice reprezintă singura categorie de descoperiri din acest sit.

Au fost înregistrate individual 1551 de piese litice, dintre care 394 au fost înregistrate în două puncte. Distribuția orizontală aleatorie a pieselor alungite, precum și înclinarea medie redusă (14.7°) sugerează că materialul nu a fost afectat de procese post-depoziționale majore.

Cele mai numeroase piese litice sunt concentrate în nivelul GH3, între cca. 0,5-0,8 m adâncime (Fig.3). În cadrul uneltelor identificate până acum se numără lamele *Dufour*, burine și gratoare, iar în cadrul nucleelor, au fost descoperite nuclee de lamele, specifice

Aurignacianului. În nivelurile GH 2 și GH 2_3 piesele litice sunt mai sporadice; prezența pieselor a *dos* indică urmele unor locuiri gravettiene.

Analiza tehnologică a materialului litic este în curs.

Cu ocazia adâncirii săpăturii la peste 0.8 m, au fost descoperite sporadic piese litice, fapt ce ne-a determinat să investigăm potențiala existență a încă unui nivel paleolitic.

Datări absolute

Au fost prelevate probe pentru datări pe bază de luminiscență, care momentan sunt în curs de analizare.

Considerații preliminare

- În momentul de față, putem vorbi despre existența unui nivel aurignacian bogat în material litic și de mai sporadice locuiri gravettiene

- Existența unui nou nivel paleolitic urmează a fi investigată în campania din 2019

Abstract:

Banat is one of the few areas in the Middle Danube Basin where stratified Aurignacian assemblages are found. In addition, they are the closest contemporary sites linked to the oldest directly dated modern human fossils in Europe from the Peștera cu Oase. The site of Românești-Dumbrăvița is the most extensive and well-understood of these sites. However, the assemblage and the stratigraphic context of the site remains poorly understood. To this end, a total surface of 25 m² of the site was excavated in 2016 and 2018 with the aim of recovering *in situ* archaeological material with a strong emphasis on geoarchaeology to understand the taphonomic processes that the site has subsequently undergone since its deposition.

Bibliografie:

Chu 2018 – W. Chu, The Danube Corridor Hypothesis and the Carpathian Basin: Geological, Environmental and Archaeological Approaches to Characterizing Aurignacian Dynamics. *Journal of World Prehistory* 2018, 31(2): 117-178;

Mogoșanu 1978 – F. Mogoșanu, *Paleoliticul din Banat*. București, 1978;

Sitlivy et al. 2014 – V. Sitlivy, V. Chabai, M. Anghelinu, T. Uthmeier, H. Kels, L. Niță, I. Bălțan, A. Veselsky, C. Țuțu. Preliminary reassessment of the Aurignacian in Banat (South-western Romania). *Quaternary International* 2014, 351: 193-212.

63. Romita, com. Creaca, jud. Sălaj

Punct: Castrul auxiliar de la Romita-Brusturi

Colectiv: George Cupcea (responsabil științific), Felix Marcu, Ioniță Petiș, Bajusz Mátyás – MNIT Cluj, Dan Deac, Horațiu Cociș – MJIAZ Zalău, Markus Zimmermann – Universitatea din Bayreuth, Germania

În urma a trei etape de măsurători geografice (P. Franzen, A. Matei, F. Marcu, *The Roman Fort at Romita (Dacia). Results of the Geophysical Survey*, în *ActaMN* 41-42/1, 2004-2005 (2007), p. 161-177; C. H. Opreanu, V.-A. Lăzărescu (eds.), *Landscape Archaeology on the Northern Frontier of the Roman Empire at Porolissum. An Interdisciplinary Research Project* (Corpus limitis Imperii Romani Series I. 2), Cluj-Napoca, 2016, și un studiu de teren amănunțit realizat de colectivul Programului Național Limes) am presupus existența unei structuri de tip „tetrapylon” în centrul castrului, la intersecția celor două drumuri principale. Drept urmare, după georeferențierea rezultatelor celor 3 măsurători, am decis deschiderea unei secțiuni care să ne confirme existența a cel puțin două baze ale presupusei structuri.

S-a deschis o secțiune numită S1, de 15x2 m, plasată/extinsă de la zidul de N al principiei și până la presupusa locație a bazei de NV a tetrapylonului. Alături de confirmarea celor două structuri am intenționat și conectarea lor la zidul principiei.

Cel mai recent context descoperit este **Cx1**, care este probabil demolarea ultimei faze de locuire afectată de activitatea agricolă modernă. În două zone distincte ale secțiunii au fost surprinse aglomerări de țigle pe care le-am considerat dărâmături ale acoperișului; la S dărâmătura acoperișului porticului de N al principiei, iar la N a eventualului acoperiș al tetrapylonului.

Zona de S

Zidul **Z2**, orientare E-V.

Tehnica: elevația puternic afectată atât de intervențiile agricole moderne, cât și de ceea ce pare o groapă de scoatere în jumătatea de V a secțiunii.

Cu toate acestea, din ceea ce s-a păstrat, putem afirma că am surprins un nivel de fundație în tehnica *opus incertum*, fără sau cu foarte puțin mortar. Ceea ce pare a fi o primă asiză de elevație

sau talpă este realizată în tehnica *opus quadratum* cu blocuri de gresie puternic corodate. Atât în plan, cât și în profil, mai ales în profilul de N, sunt vizibile alte blocuri care par a fi aparținând structurii, dar fără fundație, ceea ce ne sugerează că ar fi putut aparține unui pavaj din *via principalis*. Cu această ocazie trebuie să facem mențiunea că nicăieri în suprafața cercetată nu a fost surprinsă vreo urmă de drum sau substrucție de drum de calibrul la care ne-am fi așteptat în intersecția cea mai importantă din castru.

La S de Z2, în ceea ce presupunem a fi porticul de N al principiei, cel mai recent nivel de călcare este distrus de două gropi masive, **Cx5** și **Cx17** (posibil un zid N-S scos). Cu toate acestea, în partea de V, a fost surprinsă pe o mică suprafață, un strat foarte distrus/erodat de *opus signinum* care poate fi un nivel de călcare intermediar, **Cx16**, aflat deasupra unui strat de amenajare cu mai multe faze de lutuire (lut roșcat foarte compact), despărțite de un strat subțire, dar consistent și continuu, de arsură (între ele; denumit **Cx18**). În partea de E a acestei zone a fost descoperit Cx17 care pare, probabil în acest moment, să fie șanțul de scoatere al unui zid orientat N-S, care pare la un moment dat să se adoseze lui Z2.

La N de Z2 am surprins un nivel mai consistent de dărâmătură, compus din fragmentele distruse de gresie și tuf, alături de cele de țigle. În zonă nu s-au mai găsit urme consistente ale vreunei substrucții de drum, cu excepția unui strat modest de pietriș extins de jur împrejurul bazei de SV a tetrapylonului.

În zona dintre Z1 și Z2, dărâmătura acoperișului porticului pare a submerge într-un „șanț”/descoperire a terenului, despre care nu se pot face alte mențiuni în acest moment (orientat NV-SE).

Z1=Cx8 este baza de SV a tetrapylonului, din care a fost surprinsă, aprox. jumătatea de V. Fundația este realizată în tehnica *opus incertum*, din piatră vulcanică (provenind din zona Moigradului). Structura în sine, exterioară, pare să fi fost executată în tehnica *opus quadratum*, din blocuri de gresie, similare celor din Z2. A fost identificat pe toate laturile ceea ce pare a fi un soclu, fără fundație. Din această cauză nu s-a putut deocamdată explora baza în sine a soclului.

La N de Z1, în zona intrării dinspre V, în tetrapylon, situația stratigrafică e destul de modestă și se prezintă sub forma unei succesiuni de dărâmături (vezi desen profil E), cea mai

recentă de țiglă care stă pe un strat continuu de distrugere a blocurilor de gresie provenite probabil din elevația bazelor. Mai jos de acestea se conturează un strat compact de pământ negru cu intruziuni sporadice de piatră, cărămidă și țiglă, a cărei funcționalitate deocamdată nu poate fi precizată. În marginea de N a lui Z1, pe profilul de E este vizibil un strat de distrugere, probabil a unei faze anterioare, format din fragmente de tencuială și cărămidă. Pe profilul de V se află un strat similar.

În marginea de N a S1, mai exact în colțul de NE a fost descoperit o aglomerare de bolovani similari cu cei din fundația lui Z1 (piatră vulcanică), despre care credem că ar putea fi urma fundației stâlpului de NV al tetrapylonului și peste care se extind cele două straturi de dărâmtură anterior menționate.

Cercetarea, în anul 2018, s-a oprit în portic, pe nivelul de călcare intermediar, discutat anterior, urmând a fi golite complet gropile Cx17, Cx5, iar la N de portic, pe un strat de balastru, apărut mai compact, **Cx10**, întrerupt în apropiere de Z2, de o amenajare care pare a face parte dintr-o fază de lemn, fază care este probabil a fi cuprinsă și în partea de N a secțiunii, respectiv în apropierea presupusei a doua baze a tetrapylon-ului.

În privința materialului arheologic descoperit, se remarcă două monede de bronz, una datând din timpul împărătesei Faustina Minor, soția lui Marcus Aurelius și a doua neidentificabilă, puternic distrusă de foc. Alături de acestea, s-au mai descoperit fragmente de echipament militar precum și o serie de fragmente de țigle purtând ștampilele celor două trupe care au staționat pe cea mai lungă durată în castrul de la Brusturi.

Concluzii preliminare

Putem afirma că s-au confirmat în mare măsură rezultatele măsurătorilor geofizice și că ne aflăm în marginea de V a structurii de tip tetrapylon. De asemenea, am identificat foarte probabil stilobatul porticului de N al Principiei, însă deocamdată ne lipsesc urmele evidente ale unui drum la nivelul la care ne-am fi așteptat în intersecția dintre *via principalis* și *via praetoria*, practic punctul 0 al castrului. Pentru anii viitori ne propunem dezvelirea întregii structuri, printr-o suprafață de cercetare extinsă la E de S1, precum și finalizarea cercetărilor în S1.

64. Roșiori, com. Dulcești, jud. Neamț

Punct: Țarina Veche/La Humărie

Tip sit: Sit pluristratificat: secolele IV – III a.Chr., II – I a.Chr., II – III p.Chr. și VI – VII p.Chr (111 așezare deschisă; 21 La Tène, 32 Epoca romană, 34 Epoca romano-bizantină).

Cod RAN: 122.533.01

Autorizație nr. 89 / 23. 04. 2018

Colectiv: George-Dan Hânceanu – responsabil, Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Județean Neamț), Costin Croitoru (Muzeul Brăilei „Carol I”) – membri.

Finanțare: 8.500 lei

Perioada de desfășurare a campaniei: 13 august – 07 septembrie 2018

În campania anului 2018 s-a curățat de vegetație un perimetru de maxim 200 mp, în vederea efectuării de săpături arheologice. Situat în latura de nord a sitului, perimetrul a permis deschiderea a două secțiuni (notate S.XI și S.XII), de dimensiuni mari (14,00 m lungime x 2,50 m/3,50 m lățime), cu un martor de 0,50 m grosime între ele (distrus la final) (pl. I/1). Cele două secțiuni au fost situate în paralel cu cele efectuate în anul anterior (notate S.IX și S.X) și dispuse transversal pe buza terasei, orientate NE 20° – SV 200° (S.XI) și NE 10° – SV 190° (S.XII) (pl. I/2).

După înlăturarea stratului vegetal s-a trecut la cercetarea nivelurilor de locuire ale așezării. Vestigiile, îndeosebi ceramica, au confirmat menținerea celor patru niveluri de locuire amintite. Cele mai consistente au fost straturile aparținând bastarnilor și populației romanice. Pe lângă ceramica specifică fiecărei locuiri în parte, au fost descoperite și piese din os (plăsele, străpungătoare, ace), piatră (cute, proiectile, râșnițe), lut (fusaiole, jetoane), fier (cuțite, vârfuri de săgeți) și bronz (vârfuri de săgeți, un inel și un nasture).

Exceptând obiectele din straturi s-a identificat și cercetat exhaustiv câteva complexe închise (două locuințe, trei gropi și un cuptor casnic), care se întindeau pe ambele secțiuni. Prima locuință (notată L.1) aparține dacilor liberi (pl. II/1), iar locuința a doua (notată L.2) este din perioada geto-dacică (pl. II/2). În cazul gropilor, una era goală, probabil folosită pentru șezut, fiind într-o laterală a locuinței L.2, alta era menajeră, iar o a treia a fost utilizată în scop ritualic (sacrificat un animal, posibil câine). Cuptorul casnic este din nivelul de locuire al comunității romanice (pl. III/1).

Instalația de foc a avut un acoperiș improvizat, fixat pe cel puțin cinci stâlpi (gropi

surprinse), situați în forma unui cerc. Cuptorul avea vatra intens folosită, groasă de cel puțin 10 cm, fixată cu pietre de râu mari, iar cupola a fost constituită din multe pietre mărunte de râu, prăbușite în față și pe vatră. Ceramica conținea îndeosebi vase borcan (pl. III/2), intens arse secundar și doar un fragment de tipsie. Trei fusaiole găsite grupat au fost identificate printre pietre. Situat între -0,40 m – 0,70 m adâncime, cuptorul a distrus în mare parte locuința dacilor liberi (L.1), pe care a suprapus-o. De altfel, printre pietrele cuptorului, dar și în restul locuinței s-au găsit fragmente ceramice lucrate la roată, din secolele II – III p.Chr, locale și de import. Locuința antică, de formă patrulateră, dispunea de o vatră de foc dreptunghiulară dispusă în latura nordică. Nu s-a identificat intrarea, care putea fi spre est, latura de acces către apă.

În cazul locuinței L.2 ceramica grosieră geto-dacică a permis datarea complexului. De formă dreptunghiulară locuința nu avea sursă de foc, fiind o locuință dispusă la -0,40 m/-0,50 m adâncime, oarecum de suprafață, ce poate indica o utilizare sezonieră, fapt ilustrat și de cantitatea redusă de ceramică. Sub locuința amintită a apărut o groapă menajeră, rotundă, de circa 2,20 m diametrul cu material ceramic geto-dacic (vase borcan, străchini, cătui, câni, fusaiole).

O situație interesantă de semnalat pentru așezarea dacilor liberi este prezența unei gropi rituale, care conținea scheletul unui animal. Găsită la circa -0,40 m/0,50 m adâncime groapa avea o formă ovală, în mijlocul căreia se afla depus un animal. Peste oasele animaliere a fost pus capul, așezat pe o parte. La capul animalului se afla un rest dintr-un cuțit din fier, iar alături avea câteva fragmente ceramice modelate la roată, de culoare cenușie. După dimensiunile oaselor, pare a fi vorba despre un pui, posibil de câine. Deși o situație inedită pentru așezarea de la Roșiori, astfel de cazuri sunt cunoscute din alte situri ale dacilor liberi, unele învecinate, precum cele de la Dulcești, punctele *Siliște* și *Varniță*.

Spre deosebire de alte campanii, nivelul de locuire din secolele II – III p.Chr. a fost mai slab reprezentat, comparativ cu celelalte, iar unde s-a păstrat a fost parțial distrus de suprapuneri.

Materialul arheologic din campania anului 2018 a fost depozitat la Muzeul de Istorie din Roman, din cadrul Complexului Muzeal Județean Neamț, și este în curs de prelucrare, restaurare și conservare.

Anul următor, ne propunem continuarea

cercetării în situl de la Roșiori, tot în latura nordică, în vederea săpării exhaustive a perimetrului început din campania 2016, într-o zonă afectată în timp de prăbușirile de teren.

65. Sântana, jud. Arad

Punct: Cetatea Veche

Tip sit: 125

Încadrare cronologică: 153

Cod RAN: 12108.06

Autorizație nr: 140/04.07.2018

Colectiv: Florin Gogâltan – responsabil (Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca), Victor Sava (Complexul Muzeal Arad), Rüdiger Krause (Universitatea Goethe din Frankfurt), Marian Lie (Institutul de Arheologie, Iași).

Perioada de desfășurare a campaniei:

01.07.2018-03.08.2018

Mega fortul de la Sântana este situată în zona de câmpie a Bazinului Mureșului Inferior la aproximativ 25 km nord de orașul Arad. Încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea situl atrage atenția autorităților austriece, incinta III fiind reprezentată pe prima ridicare topografică iosefină. Pe parcursul secolului al XIX-lea diverși cărturari arădeni descriu valurile și șanțurile fortificației, atribuindu-le avarilor. Abia pe la mijlocul secolului al XX-lea Mircea Rusu și Egon Dörner demonstrează că ridicarea fortificației a avut loc pe parcursul epocii târzii a bronzului. Noi cercetări arheologice au fost întreprinse începând cu anul 2008.

Cercetarea sistematică a acestui obiectiv a fost reluată pe parcursul anului 2018 printr-o colaborare științifică între Complexul Muzeal Arad, Universitatea Goethe din Frankfurt și Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca. Finanțarea cercetărilor a fost posibilă datorită proiectului LOEWE – „Prähistorische Konfliktforschung – Burgen der Bronzezeit zwischen Taunus und Karpaten”. Conform principalelor direcții de cercetare ale acestui proiect, alături de săpăturile arheologice propriu-zise au fost efectuate măsurători magnetometrice ale întregii fortificații și o scanare de tip LiDAR pe o suprafață de aproape 850 ha. În urma sondării părții estice a sistemului de apărare a incintei a III-a, au fost obținute noi repere cronologice absolute care ne permit, alături de datele mai vechi, o datare sigură a acestei fortificații în sec. XV-XIV BC.

În campania anului 2018 a fost deschisă o secțiune cu dimensiunile de 63 x 3 m, dispusă înspre colțul nord-estic al sistemului III de fortificare. Dezvelirea acestei porțiuni a sitului a dus la identificarea unui sistem complex de fortificare format dintr-un val de pământ de mari dimensiuni, două șanțuri de apărare adânci și rămășițele unei palisade ridicate din lemn și lut, aflată pe coama valului.

Deși cercetările arheologice desfășurate de-a lungul timpului în perimetrul fortificației de la Sântana „Cetatea Veche” sunt insignifiante în comparația cu dimensiunile acesteia, putem oferi totuși unele repere cu privire la modul de construcție, funcționare și distrugere a fortificației a III-a. Atât săpăturile vechi, cât și cele mai noi au dovedit că valul a fost construit din pământ bătut, pe coama sa funcționând o palisadă/zid construită din lemn și lut. Întreaga incintă a fost dublată de șanțuri de apărare, a căror duct este sugerat de măsurătorile magnetometrice. În S5 din 2018 au fost surprinse clar rămășițele a două palisade/ziduri arse. Palisada 1 (contextul 24) a reprezentat din punct de vedere cronologic primă etapă de funcționare a fortificației, care a sfârșit prin distrugere. Ca urmare a incendiului devastator a fost ridicată o nouă palisadă/zid, care corespunde gropilor de pari identificați pe coama valului și a dărămurilor denumite contextul 5. Dacă în cazul primei palisade/zid nu am găsit dovezi certe care să ateste un eventual atac asupra fortificației (în afara distrugerii ei prin foc), printre rămășițele palisadei/zid 2 am descoperit 23 de proiectile din lut și un vârf de săgeată confecționat din bronz.

Astfel mega fortul epocii bronzului de la Sântana vine în sprijinul dezbaterii privind existența unor războaie în această perioadă și mai mult decât atât a unor armate de profesioniști. Pe câmpul de bătălie de la „Cetatea Veche” acestea au stat față în față: unii pentru a se apăra și alții pentru a cucerii.

66. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]

**Punct: Edificiul de cult al zeilor palmyreni
(clădirea Y)**

Cod RAN: 91063.01

Colectiv: Ioan Piso (UBB), Ovidiu Țentea (MNIR), Florian Matei-Popescu (IAB), Norbert Szeredai, Jozsef Mátyás, Britta Burkhardt (UBB), Vlad Călina (UB).

Săpăturile în zona templului palmyrean au durat din 1 până în 25 august 2018. Scopul campaniei a fost de a cerceta zona dintre zidul de est al templului (ZY7) și zidul de vest, cel cu contraforți (M6), al forului lui Traian. Vom începe cu un scurt istoric al cercetărilor în această zonă. Atenția asupra ei a fost atrasă de degajarea în anul 2004 a zidului M6, în vederea consolidării lui. Au urmat mici sondaje în 2005. În 2007/2008 Ioan Piso și Ovidiu Țentea au dezvelit zona zidurilor ZY7 și ZY8. În 2009, Alexandru Diaconescu a făcut trei secțiuni (S1, S2, S3) între zidurile ZY7 și M6.

Săpăturile noastre s-au derulat în anii 2010-2011 (la Est de ZY7), respectiv în anii 2016-2017, când s-a lucrat, de asemenea, la vest de zidul ZY7, adică în interiorul locuințelor din fazele I-II și la templul palmyrean din faza III de piatră.

Suprafața S4

A fost deschisă întreaga suprafață între zidul ZY7 și zidul M6, cu dimensiunile 14 m (E-V) x 14 m (N-S), mai precis între punctul ce se află la 7 m nord de colțul făcut de ZY6 cu ZY2 și fața de sud a zidului ZY8' și a prelungirii acestuia spre est (ZY8). Am denumit-o S4/2018. Ea înglobează și cercetările din 2004 (lângă zidul M6), din 2006-2008 și 2009 (S1 și S2). Din motive practice am împărțit suprafața S4 în carouri de 3,5 x 3,5 m. Cum întreaga zonă a fost răvășită de numeroase intervenții, am decis ca martorii să-i stabilim abia după înlăturarea intervențiilor târzii. Carourile au fost denumite pe direcția N-S cu litere (de la A la D), iar pe direcția V-E cu cifre (de la 1 la 4). Numerotarea am început-o în colțul de N-V.

Nu s-a ajuns la faza de lemn. Prin golirea gropilor (intervențiilor moderne) s-a ajuns până la amenajările în vederea fazei I de piatră și la nivelul de construcție al zidurilor acesteia. Nu a putut fi redzevelită porțiunea de-a lungul zidului M6, mai precis între canalul median (C. 12) al *cardo*-ului I vest și zidul M6.

Canalul C. 12 este canalul cardinal N-S al *cardo*-ului. Este lat de 60 cm, adânc de 75 cm și este mărginit de doi pereți lați de 60 cm. construiți din pietre ici și mijlocii de râu, prinse cu mortar alb.

Lângă zidul ZY7 a fost surprins în două mici porțiuni nivelarea fazei de lemn (c. 305). Peste ea a fost pus un strat de nivelare de lut (c. 304) în vederea construirii fazei de piatră. Între zidurile ZY7 și ZY6 a fost surprins pe o mare suprafață un strat de mortar alb de 1-5 cm (c. 303). La prima vedere pare a fi tăiat de zidul ZY7, în care caz putem avea de-a face cu fenomenul constatat la

sud de *forum vetus* în timpul construirii acestuia, și anume cu o vastă suprafață în care se pregăteau mortar și alte materiale de construcție. Nu este însă exclus, așa cum se va vedea mai jos, ca acest context 303 să se afle în relație cu construirea zidului ZY7 și chiar a zidului ZY6, ca Bauschutt.

În campania anului 2009 a fost formulată ipoteza conform căreia *cardo* I vest ar fi fost mărginit spre E de un portic sprijinit de zidul M6 al forului și având o colonadă fără stilobat, sprijinită exclusiv pe piloni. Urmele uni asemenea pilon ar fi fost descoperite la 2,90 m de linia contraforților în forma vizibilă astăzi. Nu am ajuns în acest an să adăugăm date noi în privința acestui portic. Chestiunea este însă importantă, deoarece, dacă există un portic la est de *cardo*, ne așteptăm la un portic corespunzător și la vest de el, căci nu ne putem închipui un *cardo* cu un canal care să nu fie median, ci dezaxat. Importante ar putea fi aici observațiile privind zidul ZY8', care în exteriorul clădirii Y face T cu zidul ZY6. Fundația lui ZY8' este construită în formă de os de pește în faza I de piatră, pare a fi părăsită în faza II de piatră, iar zidul refăcut în partea sa superioară în faza III (a templului). Concluzia ar fi că și zidul ZY6 ar fi fost construit în faza I de piatră, chiar dacă porțiunile intermediare sunt așezate aproximativ la nivelul contextului 303. Stâlpii B1-B4, care sprijină coloanele porticului, au, cum este și firesc, fundații mai adânci (a se vedea stilobatul curții forului traianic).

Este, prin urmare, logic să avem portice pe cele două laturi ale *cardo*-ului I vest. Porticul dinspre est (dinspre for) ar avea lățimea de 2,90 m, iar cel dinspre vest (între ZY7 și ZY6) de 2,80 m.

Mai trebuie remarcat că, din cauza masivelor intervenții moderne, zidul ZY6 s-a prăbușit parțial în una dintre gropile săpate la est de el. S-au prăbușit pilonii B3, B4 și zidul intermediar.

În spațiul cercetat (S4) există puține elemente pe care să le legăm de faza II de piatră a clădirii Y. O observație importantă este că nivelul de călcare (c. 102) din faza II de piatră (a se vedea UTS 2017) coincide cu partea superioară a canalului C. 11, cel care străpunge zidurile ZY7 și ZY6, ceea ce înseamnă că a fost construit în vederea fazei II de piatră. Asta pare a însemna că locuința era proprietatea unui demnitar al orașului, care avea dreptul la *digitus aquae*. Fundul canalului C. 11 este podit cu cărămizi *sesquipedales* cu diagonale trasate cu câte trei degete, identice cu cele folosite la elevația zidului Z5 al cryptoporticului nordic al forului nou, ridicat în

jurul anului 150. Acest amănunt ar putea sugera o dată asemănătoare pentru construirea fazei II a clădirii Y. Canalul C. 11 va fi folosit și în timpul funcționării templului palmyrean.

Faza III (templul palmyrean)

O inscripție descoperită în 2017 este datată sub domnia lui Septimius Severus și Caracalla (198-209, ---). Nici nu ne putem aștepta ca un templu închinat unor divinități orientale să fi fost construit în inima coloniei înainte de domnia lui Septimius Severus. O importantă descoperire epigrafică pare a fi rezolvat dilema din anii trecuți privind extinderea spre sud și spre nord a templului. Crezuserăm în anul 2017 că templul ocupa numai suprafața *podium*-ului curtea din față și porțiunea corespunzătoare de portic. Fragmentul amintit de inscripție și care se lipește perfect de placa închinată lui Malagbel de *cultores* (---) conține informația că acest colegiu de cult ar fi construit un *cenaculum*, cu alte cuvinte un *cubiculum* ce ar fi servit unor cine rituale (Varro!). Un asemenea *cenaculum* nu se putea afla decât în afara *podium*-ului. Asta ne obligă ca, de dragul simetriei, să includem în templu nu numai porțiunea dintre zidurile ZY2 și ZY3, ci și pe cea dintre zidurile ZY9 și ZY8. Simetria nu ar fi chiar perfectă, fiindcă spațiul dinspre sud ar avea lățimea de 3,30 m, pe când cel din nord de 4,10 m.

Nivelul de călcare în porticul templului și în curtea templului s-ar afla la ca 5,06 m. Dacă este astfel, curtea templului era împărțită în două părți egale – de vest și de est. Porțiunea de vest era ocupată de de trepte (între zidulețele ZY 17a și ZY 17b), iar porțiunea de est servea circulației înspre *podium* și înspre spațiile adiacente (*cubicula*), dintre care unul, probabil cel de sud, servea drept *cenaculum*. Probabil că în cele două *cubicula* se intra prin câte o ușă.

Un alt rezultat important al campaniei îl constituie descoperirea unui fragment care părea să-i aparțină mării inscripții a statuii lui Malagbel. O primă noutate este faptul că avem de-a face cu un (*sacerdos*) *dei eiusdem* și nu, cum crezuserăm (---), cu un (*sacerdos*) *eorundem numinum*. Asta sugerează că fiecărei divinități a triadei palmyrene i-a fost înălțată câte o statuie. A doua noutate este că, deși cuvintele (*sacerdos*) *dei eiusdem* fac cu certitudine parte din textul inscripției pomenite, ele nu pot fi nicidecum încadrate grafic în aceasta. Concluzia este că avem de-a face cu două baze cu text identic, ceea ce ne înțeapă să presupunem trei baze, fiecare pentru câte o statuie a triadei

palmyrene.

Concluzia de mai sus este importantă și pentru planul templului. Avem de-a face cu un templu corintic tetrastyl, înălțat pe un podium de 9,2 m (N-S) x 7,9 m (E-V). Un intercolumnium măsoară 2,80 m (= 10 pedes ulpieni). Aceeași distanță trebuie presupusă și între axa colonadei și zidul celei.

Intrarea în templu se făcea prin portic, între stâlpii B3 și B4 (cu o lățime de ca 2,60 m - *intercolumnium* de ca 2,80, ca mai sus) și ar trebui să-i corespundă intrării prin ZY7.

În zona porticului dintre ZY7, ZY6 și ZY8 a fost găsită o mare cantitate de piese ceramice hexagonale, care constituiau pavimentul din portic în perioada existenței templului.

Perioada târzie

Concluzia la care s-a ajuns și în acest an este că nivelul de umplere a acestor canale ajunge aproape de nivelul actual de călcare. Prin urmare, locuirea printre ruine și la adăpostul lor, ca și canalele de drenaj care le deserveau, par a data mai degrabă din zorii epocii moderne decât din antichitatea târzie sau din evul mediu. Ele nu par a avea vreo legătură cu satul medieval, care s-a dezvoltat în afara ruinelor, acolo unde se află, de altfel, și biserica. Nu s-a găsit niciodată vreun material arheologic, care ar putea fi pus în legătură cu canalele târzii, cu excepția, poate, a unei pipe austriece descoperite prin anii 80' în Grohotea Tornească. Am putea avea de-a face cu o populație destul de consistentă de nomazi. Ar trebui făcute investigații în arhivele austriece.

Ziduri

ZY6 – completări la ZY6/2008; construit din piatră de râu mare și mijlocie și mortar alb. În anul 2009 ZY6 a fost atins în secțiunile S2 și S3. În 2018 în suprafața S4 a fost surprinsă o porțiune a zidului de la 7 m N de colțul lui ZY2 până în dreptul zidului ZY8'. Este alcătuit din piloni cu fundație mai profundă, care susțineau elementele porticului, și din ziduri intermediare mai puțin adânci. Pilonii i-am numerotat de la N la S de la B1 la B6. B1 și B2 sunt cei descriși în UTS 2008, incomplet dezveliți, iar B6 se află aproape de de colțul făcut de ZY6 și ZY8'. ZY 6 este stilobatul porticului din fața zidului ZY7. Descriere de la S la N – B1: cuprins între 0-110 cm; dimensiuni: 100 x 60 cm; primul zid intermediar (1), atât cât se mai vede, între 220-375 cm; lățime: 60 cm; B2, cuprins între 375-510 cm; dimensiuni: 140 x 100 cm; următorul zid

intermediar (2), vizibil, între 510-580 cm; se întinde până la 790 cm; grosime de 70 cm; este decalat spre est în urma prăbușirii; B3 – cuprins între 810-940 cm; zidul intermediar 3 cuprins între 980-1240 cm, B4, cuprins între 1040-1340 cm; zidul intermediar 4, două calupuri, între 1340-1380 cm, lipit de B4 (răsturnat), a doua parte între 1340-1640 cm, porțiune în care este amenajat și traseul canalului C. 11; B5 cuprins între 1610-1760; zidul intermediar 5 cuprins între 1760-1985 cm; pe o porțiune semnificativă este perforat de o intervenție ulterioară; B6 cuprins între 1985-2120 cm; dimensiunile fundației: 140 cm (N-S) și 135 cm (E-V); în partea superioară se îngustează, fără a se putea face distincția clară între fundație și elevație. Se mărginește cu C. 11; legătura cu zidul intermediar 4 este făcută cu o lespede a cărei amprente se pot distinge pe o lungime de 80 cm (N-S). Adâncimea fundației pilonului este de 100 cm (parțială, pe latura de E). B6- lângă intersecția zidurilor ZY6 cu ZY8'; dimensiuni: 130 x 130 cm; păstrat pe o înălțime de 105 cm, calculată până la nivelul substructurii 303. Pe B6 a fost amplasat un postament de marmură cu dimensiunile de 82 x 85 x 35 cm, descoperit între ZY6 și ZY7 în caroul A1 în poziție secundară. O porțiune din ZY6, cuprinzând o parte din al doilea zid intermediar, pilonul B3, al doilea zid intermediar și pilonul B4 s-au prăbușit spre E. Motivul l-a constituit o imensă groapă post-romană săpată chiar la baza lui. Certitudinea că avem de-a face cu ziduri prăbușite o dă orientarea verticală a pietrelor de râu, din care este construit. Elementele probușite ale lui B3: o primă fundație păstrată cu o adâncime de 60 cm și lățime de 110 cm; o porțiune de zidărie, aparținând tot fundației, de 50/55 cm și de încă una de 40 cm, decalată cu 10 cm în urma prăbușirii; aceasta din urmă este foarte netedă datorită unui cofrag. Urmează o porțiune, și ea destul de netedă, din pietre mai mari, de 56 cm. Avem de-a face în total cu o zidărie înaltă de 210 cm, pe care o putem considera fundație. Zidul intermediar între B3 și B4 este și el prăbușit; înalt de ca 60 cm și gros de ca 60 cm. B4 este asemănător cu B3, mai rău păstrat. O primă fundație mai lată, adâncă de 70 cm, este urmată de o alta, de 30 cm, netedă datorită cofragului. Restul descrierii lui B4 se va face în urma curățirii complete.

Canale

C. 11 – canal de deversare V-E. Pare a fi fost amenajat odată cu partea superioară a lui ZY7 și ZY6. La est de ZY6 nu s-a mai păstrat nimic din

el. Între ZY7 și ZY6 distanța este de 190 cm. Între cele două ziduri canalul are substrucția 301, alcătuită din pietre de râu și mortar alb, groasă de ca 40 cm. Nu s-a păstrat decât peretele de N al canalului, parțial pe o înălțime de 25 cm. Fundul canalului era placat cu cărămizi *sesquipedales* de 42 x 27,5 x 5,5 cm, cu diagonale făcute cu două degete. Asemenea cărămizi s-au păstrat câte două de-a latul culoarelor din zidurile ZY7 și ZY6. În zidul ZY7 canalul este acoperit cu două lespezi de calcar, groase de 16 cm. Adâncimea canalului C, 11 are circa 50 cm, surprinsă în zidul ZY7. În ZY 6 s-a păstrat parțial asiza pe care fusese pusă lespede de acoperirea canalului.

C. 12 – este canalul cardinal al *cardo*-ului care mărginește spre vest *forum vetus*. A fost surprins în secțiunile S2 și S3/2009 pe axul *cardo*-ului amintit. Este lat de 60 cm, iar pereții care îl flanchează, și anume ZY31a la vest și ZY31b la est, au de asemenea lățimea de 60 cm. Canalul este adânc de 74 cm, iar pe fundul lui se află o podea de culoare alb-gălbui (observații din 2009). Era acoperit cu lespezi de gresie. *In situ* nu s-a găsit niciuna, dar în extremitatea de sud a suprafeței S4 se află o placă de gresie căzută în canal, cu dimensiunile: 120 cm (N-S) x 65 cm (E-V) x 5/8 cm, refolosită în canalul C. 13. Canalul C. 12 s-a păstrat, pornind de la extremitatea de sud a suprafeței S4, pe o lungime de 8 m. Canalul C. 12 este parțial suprapus de canalul târziu C. 13.

C. 13 – este un canal târziu, cu direcția S-N și îl suprapune în mare parte pe C. 12. Are o formă ușor sinuoasă, abătându-se în două locuri de la traseul lui C. 12. Primele două elemente în extremitatea sudică sunt placa de gresie (amintită la C. 12) din marginea de vest și un fus de coloană de marmură ieșit din profil pe o lungime de 2 m, ca margine de est. Urmează ca margine de est un bloc de calcar lung de 80 cm, gros de 13 cm și cu direcția N-N-V. Reîntâlnim peretele vestic al lui C. 13 la o distanță de 7,5 m de extremitatea de N a suprafeței S4. De aici continuă practic traseul lui C. 13, iar din C. 12 nu s-au mai găsit pereți. În pereții lui C. 13 s-au găsit numeroase spoii (bolovani de râu, lespezi de gresie și elemente arhitectonice de marmură), care nu au fost cercetate îndeaproape. Mai bine se păstrează latura de vest, de 6-10 asize și cu o înălțime de 65-110 cm. Peretele de est se păstrează în apropierea profilului de nord al suprafeței S4 pe o distanță de 2 m; are un număr de până la 9 asize și o înălțime de 100 cm. Remarcăm faptul că nivelul maxim al pereților lui C. 13 depășește nivelul zidului căzut ZY6' și se

apropie de nivelul păstrat al lui ZY6.

C. 14 – canal târziu aflat în carourile A4-B4 și având direcția SE-NV. S-a păstrat peretele de NE construit din plăci de gresie, fragmente arhitectonice de calcar și deasupra un fus de coloană de 4,04 m, astăzi un pic deplasat. În legătură cu acest canal s-au făcut observații în trecut. Ni se pare acum că pare a se uni cu C. 13, deși zona de confluență este distrusă. Nu s-a păstrat peretele de S-V. Înălțimea maximă păstrată este de ca 1 m, asemănătoare celei a lui C. 13.

Alte contexte

c. 302 – strat de amenajare, între ZY 7 și ZY6. Constă pentru moment din două calupuri de 65 x 50 x 10 cm și de 40 x 30 x 10 cm de lut galben, compact. Acoperă pe 303, 304 și 305. Reprezintă un strat de amenajare în vederea fazei I de piatră.

c. 303 – strat și nivel de construcție, între ZY7 și ZY6, cu întreruperi pe întreaga suprafață A1-D1; lentilă. Se definește prin culoarea albicioasă și conținutul de var și mortar; relativ afânat; conține var, mortar și pietricele. Acoperă pe 304 și 305; acoperit de 302. Este tăiat de pilonii lui ZY6, nu însă și de zidurile intermediare ale acestuia. Ar putea fi nivelul de construcție al zidului ZY7, dar impresia este că a fost tăiat de acesta. O altă explicație ar putea fi că în zonă au fost pregătite materiale de construcție, inclusiv mortar, pentru *forum vetus*, ca și în zona de la S de acesta.

c. 304 – strat de amenajare, la E de ZY7; compact; compus din lut brun, pigmenți de cărbune, pietricele; formă de lentilă; acoperă pe 305 și este acoperit de 303. Reprezintă un strat de amenajare în vederea construirii fazei I de piatră.

c. 305 – strat de demolare, la E de ZY7, surprins în două mici porțiuni, dar se afla pe toată suprafața A1-D1. Săpat incomplet. Se definește prin cărbune și pământ ars. Se compune din lut galben și brun, lut ars, cărbune. Este acoperit de 303 și 304; se întrepătrunde cu 304. Reprezintă nivelarea făcută în urma incendierii fazei de lemn.

67. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]

Punct: La Cireș - Necropola Estică

Cod sit: 91063.02

Colectiv: Vitalie Bărcă (IAIA Cluj-Napoca), Ovidiu Țintea (MNIR), Norbert Szeredai, Jozsef Mátyás,

Cercetările arheologice sistematice din necropola estică a Coloniei Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa (com. Sarmizegetusa, Jud. Hunedoara) reluate în toamna anului 2017 au continuat și în 2018 prin finanțarea acordată de Consiliul Județean Hunedoara și Ministerul Culturii și Identității Naționale. Investigațiile au fost efectuate, ca și în campania precedentă, la aproximativ circa 450 m E de colțul nord-estic al incintei orașului, în imediata vecinătate a drumului comunal Sarmizegetusa-Ostrov, locul respectiv fiind cunoscut sub denumirea "La Cireș". Cele mai recente cercetări arheologice din acest punct al Necropolei Estice au fost realizate în perioada 2001-2008 de un colectiv format din mai mulți cercetători⁹².

Investigațiile arheologice efectuate în Necropola Estică de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa în luna septembrie sunt o continuare a celor din anul 2017 când au fost cercetate patru morminte de incinerare (**Cx 1, Cx 2, Cx 4, Cx 5**) și trei de inhumare (**Cx 3, Cx 7, Cx 9**), la care se mai adaugă altele 3 identificate (**Cx 6, Cx 8, Cx 10**)⁹³.

Săpăturile arheologice din toamna anului 2018 s-a axat pe continuarea cercetării în suprafața **S 2** unde a fost descoperit și cercetat un mormânt de incinerare într-o cistă de cărămidă de formă rectangulară (**Cx 6**). De asemenea au fost trasate două noi secțiuni, **S 3** și **S 4**, orientate Est-Vest, având dimensiunile de 20 x 2 m. Prima (**S 3**) a fost trasată în continuarea suprafeței **S 1**, cercetată în anul 2017, reprezentând practic o prelungire a acesteia fiind, totodată, paralelă cu suprafața **S 2**, cercetată parțial în 2017. **S 4** a fost trasată în prelungirea lui **S 2**, dar cu doi metri mai spre sud. Capătul estic al **S 4**, la care în această campanie s-a reușit doar decopertarea unui strat de 40 cm, intersectează pe o porțiune de cca. 3 m mormântul tumular, denumit "Mausoleul" Aureliilor. Ambele secțiuni au fost trasate pe o suprafață, cuprinsă între arealul investigat în 2017, zidul care mărginea spre sud drumul imperial și marginea vestică a mormântului tumular, denumit *Mausoleu*.

⁹² Vezi în acest sens V. Bârcă, O. Țentea, *Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa], Punct: La Cireș - Necropola Estică*, CCA 2017 (2018), p. 117, nota 4.

⁹³ Pentru mai multe detalii vezi V. Bârcă, O. Țentea, *Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa], Punct: La Cireș - Necropola Estică*, CCA 2017 (2018), p. 117-119.

În urma cercetărilor din secțiunile **S 2** și **S 3** au fost surprinse două ziduri paralele orientate pe direcția N-S. Acestea au o lățime de cca. 0,90 m și sunt situate la o distanță de 3,90 - 4 m unul de celălalt. Ca urmare a acestei descoperiri secțiunea **S 2** a fost extinsă spre sud cu 3,50 m, pe o lungime de 8,30 m, iar **S 3** i s-a aplicat o extindere de 1,9 m spre nord, pe o lungime de 8 m. În urma cercetărilor din cele două extinderi ale **S 2** și **S 3** s-a constatat că cele două ziduri continuă atât spre nord cât și spre sud. De asemenea în ambele extinderi a fost descoperit câte un zid orientat pe direcția E-V. Acestea au o grosime de cca. 0,90 m și sunt situate la o distanță de 6,25 m unul de celălalt. Cele două ziduri se unesc cu cele dispuse pe direcția N-S, formând astfel o incintă dreptunghiulară. Zidul sudic al incintei descoperit în extinderea secțiunii **S 3** este adosat de zidul care mărginea spre sud drumul imperial. O mică porțiune din zidul sudic al incintei a fost distrus ca urmare a unei intervenții dintr-o perioadă mai târzie. De partea interioară a zidului sudic al incintei este adosată o platformă cu o lungime de 1,60 m și lățime de 0,65 m. Pe zidul vestic al incintei se mai păstra *in situ* o plintă din piatră de formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 1,50 x 0,90 m și o grosime de 0,20 m. Plinta a fost prinsă de zidul incintei cu un mortar de foarte bună calitate care este bine păstrat pe cea mai mare parte a suprafeței celor patru laturi ale zidului incintei, fapt ce indică că acesta a fost placat peste tot cu astfel pe plinte din piatră.

Piese găsite în suprafața din interiorul incintei

- Câteva fragmente de la o amforă (în jumătatea nordică a incintei).
- Câteva fragmente ceramice modelate la roata provenind de la o cană/ulcior (în jumătatea nordică a incintei).
- Pandantiv din fier de formă lanceolată cu o proeminență în partea centrală (la 0,2 m de zidul nordic al incintei).
- Un fragment de la discul unui opaiț din pastă cărămiziu-gălbui și angobă roșiatică, decorat cu o rozetă (la 0,4 m de zidul vestic al incintei).
- Un mic fragment de la un vas de sticlă (la 0,3 m sud de **Cx 11**).
- Pandantiv-amuletă realizat din bronz prin turnare de formă falică având deasupra inel de prindere (lângă zidul sudic al incintei și cel vestic al platformei, la cca. 0,8 m sud de **Cx 11**).
- Un fragment de la fusul unei coloane (pe suprafața zidului sudic distrus).

- Un fragment de la fusul unei coloane (colțul sud-vestic al incintei).

Ca urmare a săpăturilor din acest an, pe lângă această incintă funerară, au mai fost cercetate exhaustiv 5 complexe arheologice (**Cx 6, Cx 11, Cx 12, Cx 13, Cx 14**). Complexele descoperite și cercetate aparțin perioadei secolelor II-III p. Chr. Acestea li se mai adaugă altele 7 identificate, dar care vor fi cercetate exhaustiv în campania arheologică din anul 2019. Patru dintre aceste complexe identificate și cercetate sunt morminte. Trei dintre aceste sunt de incinerare iar unul de îninhumație, fapt ce confirmă încă odată că necropola este una birituală. Cel de-al cincilea complex (**Cx 13**) este o depunere rituală într-o urnă cu capac. Toate complexe cercetate în anul 2018, la fel ca și cele din campaniile 2001-2008 și 2017, aparțin perioadei existenței provinciei Dacia. Nici în unul din mormintele cercetate nu au fost descoperite elemente care să indice o datare a unora dintre ele după părăsirea provinciei Dacia.

Morminte de incinerare cercetate. Complexele identificate ca fiind morminte de incinerare sunt: **Cx 6, Cx 11, Cx 12**.

Cx 6

Localizare: **S2**. Mormântul de incinerare într-o cistă de cărămidă de formă rectangulară, clădită într-o groapă arsă ritual. Lungimea cistei: 2,20 m; lățimea: 1,16-1,20 m; înălțimea exterioară: 0,50 m; înălțimea interioară: 0,44 m; orientare E-V. Partea superioară a cistei a fost surprinsă la 0,40 m de la nivelul actual de călcare. Cista are baza construită din plăci de cărămidă ce au dimensiunea de 40 x 30 cm, iar grosimea de 6 cm. Cărămizile din care a fost realizată cista au dimensiunea de 40-43 x 30 cm, iar grosimea de 6 cm. O parte dintre cărămizile utilizate au însă dimensiuni variabile. Cărămizile pereților cistei sunt prinse între ele cu lut de culoare galbenă-închisă. Nivelul de resturi ale cremației de pe fundul cistei avea o grosime de 0,02-0,05 m și era formată dintr-un strat consistent de cărbune de lemn în amestec cu cenușă și bucăți minuscule de oase calcinate. Umplutura mormântului era compusă dintr-un pământ brun-marونی compact cu pietricele și cărbune de lemn, dar și fragmente de cărămidă de la pereții cistei. Mormântul a fost jefuit încă din antichitate, ca urmare inventarul este incomplet.

Inventarul funerar:

1. Câteva fragmente ceramice descoperite în partea superioară a umpluturii mormântului.

2. Ulcior fragmentar modelat la roată din pastă fină de culoare portocalie. Acesta se găsea

în partea superioară a umpluturii din colțul sud-vestic al cistei.

3. Monedă din bronz (as), puternic uzată. A fost descoperită în colțul nord-vestic al cistei în stratul de cărbune de lemn.

- În preajma mormântului a fost descoperită o suprafață acoperită cu un strat de cărbune de lemn în amestec cu cenușă și mai multe fragmente ceramice modelate la roată din pastă semifină de culoare cenușie. Este posibil ca acestea să provină de la vase ce au fost depuse în acest mormânt, dar care au fost sparte și scoase din mormânt în momentul jefuirii. Acestea li se mai adaugă un opaiț fragmentar din pastă cărămiziu-gălbuie decorat cu mască umană (a fost găsit la 0,8 m de peretele sudic al cistei).

Cx 11

Localizare: **S2**, în zona sudică a incintei, la 0,40 m de zidul vestic, 0,90 m de cel sudic și 0,62 m de **Cx 12**. Mormânt de incinerare într-o groapă de formă rectangulară de mari dimensiuni cu pereții relativ dreupți, iar fundul plat. Lungimea: 1,90 m; lățimea max.: 0,78 m; adâncimea maximă de la nivelul de conturare: 0,23 m; orientarea gropii: E-V. Groapa mormântului a fost arsă, iar arsura continuă de pe suprafața gropii avea o grosime de 0,02-0,03 m. Nivelul de resturi ale cremației de pe fundul gropii mormântului avea o grosime de 0,02-0,06 m și era format din cărbune de lemn în amestec cu cenușă și bucăți minuscule de oase calcinate. În umplutura mormântului, compusă dintr-un pământ brun-marونی compact cu pietricele și cărbune de lemn, au fost găsite câteva mici fragmente de oase cu puternice urme de arsură. Pe latura estică a mormântului a fost surprinsă groapa de jefuire. Aceasta avea dimensiunile de 1,30 x 0,80 m. În umplutura acesteia era mult cărbune de lemn în amestec cu cenușă. Mormântul a fost acoperit cu o lespede de mari dimensiuni care a fost însă spartă la momentul jefuirii mormântului. Fragmentele găsite deasupra gropii mormântului au dimensiunile de 2 x 0,68 m, 1,60 x 0,40 m și respectiv 0,60 x 0,56 m. Mormântul a fost jefuit încă din antichitate, ca urmare inventarul este incomplet.

Inventarul funerar:

1. Un fragment ceramic din pastă fină de culoare roșiatică, descoperit în partea superioară a umpluturii mormântului.

2. Monedă din bronz (as), puternic uzată, Traian. A fost găsită în partea centrală a mormântului, lângă peretele sudic, la adâncimea de 0,07 m de la nivelul de conturare și săpare.

- În groapa de jefuire au fost descoperite mai multe fragmente ceramice modelate la roata de culoare cenușie și roșiatică. Aceștia li se adaugă și două piese fragmentare din fier, puternic corodate.

Cx 12

Localizare: **S2**, zona centrală a incintei, la 1,20 m de zidul nordic și la 0,62 m de **Cx 11**. Mormânt de incinerare într-o groapă nearsă de formă ovală neregulată de mici dimensiuni cu pereții ușor evazați, iar fundul plat. Lungimea: 0,75 m; lățimea max.: 0,49 m; adâncimea maximă de la nivelul de conturare: 0,13 m; orientarea gropii: E-V. În umplutura gropii, formată dintr-un pământ brun-maroniu compact, pe alocuri cu pietricele și pigmenți de cărbune, au fost găsite două oase fragmentare de mici dimensiuni. Mormântul a fost jefuit încă din antichitate, ca urmare inventarul este incomplet.

Inventarul funerar:

1. Câteva fragmente ceramice modelate la roata din pastă semifină de culoare portocalie și un fragment din pastă fină de culoare cenușie-închisă.

2. O piesă fragmentară de formă circulară din os (?) cu suprafața lustruită.

Morminte de inhumare cercetate. Complexele identificate ca fiind morminte de inhumare sunt: **Cx 14**.

Cx 14

Localizare: **S2**, în suprafața extinsă a secțiunii adosat de zidul estic al incintei și la 0,6 m de zidul care mărginea spre sud drumul imperial. Mormânt de inhumare într-o groapă de mici dimensiuni a căror limite de conturare nu fost surprinse din cauza faptului că înmormântarea a fost efectuată într-un strat de pământ de culoare galbenă. Scheletul defunctului a fost distrus în mare parte ca urmare a jefuirii mormântului, iar resturile osteologice păstrate erau împrăștiate, cu precădere în jumătatea dinspre zidul incintei. Pe baza dispunerii oaselor și a fragmentelor ceramice descoperite se poate afirma că groapa funerară a fost de dimensiuni nu foarte mari și a avut o formă dreptunghiulară. Pe baza oaselor se poate conchide că defunctul a fost copil (*infant*) cu o vârstă de până la un an⁹⁴.

Inventarul funerar:

1. Patru fragmente ceramice modelate la roata din pastă fină și semifină de culoare cenușie-închisă la care se adaugă altele cinci de culoare portocalie/roșiatică cu urme de ardere secundară pe ele.

⁹⁴ Analiza primară a resturilor osteologice a fost efectuată de către dr. Norbert Szeredai.

2. O piesă fragmentară din bronz ce se termină la un capăt într-un buton de formă sferică (posibil pandantiv).

- În preajma mormântului au fost descoperite mai multe fragmente ceramice modelate la roată din pastă semifină de culoare cenușie dar și o parte dintr-un mol modelat la roată din pastă fină de culoare roșiatică. Din păcate nu putem fi siguri dacă acestea fac parte din inventarul inițial al mormântului.

Depunere rituală

Cx 13

Localizare: **S2** și suprafața extinsă a secțiunii lângă zidul vestic al incintei și la 0,64 m de zidul care mărginea spre sud drumul imperial. Depunere rituală într-un vas ceramic modelat la roată din pastă semifină de culoare cenușie prevăzut cu capac. Vasul era depus pe suprafața unei amenajări de formă dreptunghiulară realizată prin utilizarea mai multor olane (6 buc.) și adosată de partea exterioară a zidului vestic al incintei. Lungimea olanelor folosite este de 0,4 și 0,5 m, iar dimensiunea suprafeței amenajate cu acestea de 0,7 m. Pe latura sudică se mai păstra o mare parte dintr-o cărămidă cu dimensiunile de 0,40 x 0,30 m căzută peste olane, care pare a fi fost pusă în cant. Acest fapt poate indica cu probabilitate că trei dintre laturile acestei amenajări erau din cărămizi puse în cant, formând astfel o construcție în interiorul căreia a fost depus vasul ceramic cu ofrandă. Foarte probabil că această construcție a avut și un capac format din cărămizi sau țigle. În acest sens doveditoare sunt fragmentele de cărămizi și țigle găsite în câteva locuri din preajma acestei amenajări.

Inventarul din urnă:

1. Șapte opaițe cu un singur arzător (*monolychnis*) de trei tipuri realizate din pastă cărămiziu-gălbuie. Acestea nu au urme de arsură în interior lor sau la arzător care ar indica că au fost utilizate.

2. Șase monede din bronz, Traian, Hadrian, Antoninus Pius (3 ex.) și Faustina II⁹⁵.

- Pe lângă opaițe și monede în interiorul vasului se mai găseau trei oase umane de mici dimensiuni și altele două de la un animal mic⁹⁶.

* * *

⁹⁵ Mulțumim și pe această cale colegului dr. habil. Cristian Găzdac de la Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca pentru determinarea monedelor.

⁹⁶ Analiza primară a resturilor osteologice a fost efectuată de către dr. Norbert Szeredai.

Unul din cele patru morminte cercetate exhaustiv (Cx 6, Cx 11, Cx 12 Cx 14) este o înmormântare în cistă de cărămidă (Cx 6). Trei din cele patru morminte sunt de incinerare (Cx 6, Cx 11, Cx 12), iar unul de înhumare (Cx 14). În acesta din urmă fiind descoperite resturile osteologice de la un copil/infans 1. Din cele patru morminte trei sunt înmormântări în gropi simple (Cx 11, 12, 14). Dintre acestea se remarcă cea a Cx 11 ce avea groapa arsă pe toată suprafața, grosimea arsurii fiind de 0,02-0,03 m, iar nivelul cremației de pe fundul gropii o grosime de 0,02-0,06 m. În cazul acestui mormânt a fost surprinsă și groapa de jefuire a acestuia. Legat de mormântul de înhumare (Cx 14) se remarcă faptul că acesta a fost adosat de partea exterioară a zidului estic al incintei dar și că groapa a fost de mici dimensiuni.

Deși mormintele cercetate au fost jefuite încă din antichitate în toate au fost descoperite piese ce au făcut parte din cadrul inventarului funerar al acestora. În cazul Cx 6 se remarcă prezența unei monede din bronz în colțul nord-vestic al cistei și a unui ulcior fragmentar, în cazul Cx 11 a unei monede din bronz, iar în Cx 14 a unui pandantiv (?) din bronz. O monedă din bronz a fost găsită și la baza zidului estic al incintei (Diva Faustina I). Din cadrul Cx 13 se remarcă cele șapte opaițe și șase monede din bronz, depuse într-o vas ceramic cu capac.

Atât în suprafața S 2 și S 3 cât și în extinderile acestora au fost descoperit numeroase fragmente ceramice de la diferite tipuri de vase (ulcioare, boluri, castroane etc.), o piesă fragmentară din bronz, cât și un ac de păr lucrat din os.

68. Sfârleanca, com. Dumbrăvești, jud. Prahova

Punct: Castrul Mălăiești

Cod RAN: 131522.01; **Cod LMI:** PH-I-s-A-16208

Autorizația nr. 60/9.06.2016

Colectiv: Ovidiu Țentea – responsabil, Alexandru Rațiu, Vlad Călina, Ioana Manea, Bianca Olteanu (MNIR), Dan Tapalagă, Mihai Bocăneț, Andrei Cîmpeanu

Finanțare MCIN, PNFA 2018, MNIR

Perioada de desfășurare a campaniei: 14.09-20.10.2018

Proiectul de cercetare arheologică din castrul Mălăiești are ca obiectiv cercetarea exhaustivă a unei barăci din *praetentura sinistra*⁹⁷.

În urma clarificărilor planimetrice, obținute doar prin corelarea cu rezultatele prospecțiunilor GPR, am optat așadar pentru cercetarea exhaustivă a barăcii B3. În acest scop, după cum am amintit, săpătura a fost extinsă în campania anterioară pe direcția Est – Vest prin deschiderea suprafețelor S8.1-8 (5 x 5 metri cu martori de 50 cm). Suprafața deschisă, având forma literei "L", măsura 30 x 11 metri Nord –Sud, respectiv 21,5 x 10 metri Est-Vest.

În cursul campaniei anterioare observam faptul că pe aliniamentul Nord-Sud am identificat de structuri constructive aparținând a patru barăci, mai exact porțiuni importante din camerele centurionilor. Elementele constitutive ale barăcii B3 erau la momentul respectiv următoarele: Din baraca B3 am putut pune în evidență traiectele parțiale ale pereților P9-P12, respectiv gropile G1-G6). Consideram prematură atribuirea barăcii B2 sau barăcii B3, a traiectelor unor presupuși pereți P7-P8. De asemenea, fuseseră identificate aliniamentele pereților P10-P13. P10-P19. Aceste structuri delimitau 5 *contubenia* cu dimensiunile acestor încăperi sunt 4,5 x 3,5 metri. Putem presupune, sub rezerva verificărilor următoare, faptul că spațiile adiacente acestor *contubernia*, delimitate prin amprente conturate mai superficial, respectiv porticul era situat aliniamentul sudic al barăcii⁹⁸.

A fost realizată demontarea martorilor dintre suprafețele S8.1-S8.8 (5 x 5 m), săpate parțial în cursul campaniei anterioare, rezultând astfel S8 (21,5 x 10,5 m). În cursul acestui proces au fost recuperate fragmente de vase din ceramică, care au fost integrate în pachetele de materiale descoperite în campania precedentă.

A fost verificată existența unui pavaj în zona caroului 1. Nu au fost identificate alte cărămizi în poziția inițială, față de cele evidențiate în cursul campaniei precedente.

⁹⁷ Proiect multianual *Castrul și băile romane de la Mălăiești (2016-2020)*. Vezi Ovidiu Țentea, Alexandru Rațiu, Mihai Duca, Andrei Cîmpeanu, R. Sidon, Sfârleanca, com. Dumbrăvești, jud. Prahova [castrul și băile romane de la Mălăiești], *Cronica Cercetărilor Arheologice, Campania 2016 (2017)*, p. 129; Ovidiu Țentea, Alexandru Rațiu, Andrei Cîmpeanu, Szeredai Norbert, Bianca Olteanu, Ș. Micu, Sfârleanca, com. Dumbrăvești, jud. Prahova [castrul și băile romane de la Mălăiești], *Cronica Cercetărilor Arheologice, Campania 2017 (2018)*, 123-124.

⁹⁸ CCA 2017 (2018), 123-124.

Dezvoltarea cercetării a avut un caracter limitat, dat fiind faptul că suprafața aflată în lucru era extrem de mare. Au fost deschise suprafețele S 8.10, în prelungirea spre Vest a S 8, respectiv S 8.9 între S 8.1/2017 și S7.8.

În S 8.10 a fost definitivată cercetarea în suprafața a contubeniului nr. 5 și parțial a celui deal șaselea. Pe suprafața S 8.10 a fost identificată cea mai mare parte a complexului 2.

În cursul campaniei din anul 2018 fost definitivată săparea suprafeței S 4 (12 x 11 m), a segmentului corespunzător din S 2, precum și a suprafeței S 7 (S.7.1-3, respectiv S.7.6-8 = 16,5 x 11 metri).

Pe lângă posibilitatea completării planimentriei și a definitivării cercetării unor structuri constructive identificate în anul 2017, au fost identificate și săpate două complexe închise, denumite cp. 1 și cpl. 2. Acestea erau vizibile pe proiecțiunile geofizice sub forma unor amprente dreptunghiulare, cu aspect asemănător cu pereții de compartimentare.

Cpl. 1 a fost identificat la limita nordică a S 4, conturându-se ca o amprentă de chirpici răvășit cu contur rectangular. Săparea acestui complex s-a realizat până la adâncimea de 2,10 metri față de nivelul actual de călcare. Complexul s-a conturat printr-o dungă puternică de arsură de culoare roșie. În interior se observă urme puternice de arsură și bucăți mari de chirpici. La baza complexului a fost identificată structura unei dușumele compuse din bărnele de susținere (care s-au conturat sub forma a 3 amprente transversale orientate N-S) și scânduri (orientate N-S). Dimensiunile parțiale sunt ale cpl. 1 sunt: L = 2.30 m; l = 1.40 m; H = 2.20 m. Din colțul de N-V a fost prelevată o bucată de chirpici de dimensiuni mari. Au fost identificate numeroase fragmente de bărne din lemn. Au fost descoperite o faleră din bronz (posibil piesă de harnașament), cuie din fier și un alt obiect din bronz (posibil sistem de prindere a unei casete), fragmente de vase din ceramică, o mărgea din bronz, bucăți de chirpici. Este de menționat o bucată de dimensiuni mari de chirpici care a rămas *in situ* în colțul de nord-vest. Deși complexul nu a fost cercetat exhaustiv, putem trage concluzia preliminară că avem de-a face cu o dependență cu subsol, prevăzută cu dușumea de lemn. În cursul campaniei din anul 2019 vom definitiva cercetarea acesteia.

Cpl. 2 a fost identificat, după cum am amintit, în cea mai mare parte în S 8.10, respectiv în S7.8.

În arealul sudic au fost descoperite două șiruri de cărămizi (38 x 38 cm), dispuse în două

șiruri de câte patru, pe direcția Nord-Sud. Acestea constituiau pavimentul unui subsol pe care se asigura accesul într-o dependență de depozitare. Accesul se făcea pe direcția sud-est – nord-vest și a putut fi documentat sub forma a cel puțin patru trepte.

Din interior au fost prelevate numeroase fragmente de amfore, fragmente de sticlă, cuie din fier, un fragment dintr-un *pillum* și câteva resturi ale unor vase ceramice lucrate cu mâna (de tip La Tène, decorate cu brâu alveolat, respectiv cu butoni).

În apropierea colțului Sud-vestic al complexului, pe podea, a fost descoperit un vas de bronz, aproape întreg, într-o stare de conservare bună. Baza acestuia era detașată de corp, lipsind fragmente mici din corpul vasului, dar prelevarea unor resturi din bronz vor arăta dacă acest vas este întregibil. După documentarea fotografică și grafică *in situ*, vasul a fost prelevat corespunzător în vederea conservării și restaurării acestuia. D. buză = 10-12 cm; D. max. = 20-22 cm; D. bază = 10-12 cm; H = 20-22 cm.

O altă descoperire demnă de menționat este un fragment de vas pe care s-a putut reconstitui un *graffito* din care s-au putut descifra 4 litere, fără a se putea reconstitui sensul lor.

Complexul a fost cercetat în proporție de peste 90%.

Complexele 1 și 2, cercetate aproape exhaustiv (excepție fiind martorii), au fost acoperite cu material geotextil. Ampretele pereților barărilor din suprafața S8 (S8.1-8, respectiv S.810) au fost acoperite, de asemenea, cu material geotextil. Cercetarea suprafețelor S4+S2 (13 x 12 mp), S 7 (S7.1-3, S7.6-8 – 16 x 11 mp) a fost finalizată urmând a fi acoperite mecanic. Nu necesită lucrări de conservare primară.

Băile romane au fost acoperite integral cu pământ.

În cursul campaniei din 2019 obiectivele sunt finalizarea săpării Cpl. 1 și Cp. 2, săparea Cpl. 3 (identificat prin prospecțiuni geofizice) și identificarea limitei vestice a barăcii B3. În măsura în care vom avea condiții optime de cercetare, în cursul campaniei amintite vom finaliza proiectul de cercetare Castrul Mălăiești.

69. Siliștea, com Români, jud. Neamț

Punct: „Pe Cetățuie”

Tip sit: 112 așezare fortificată, 152 - Epoca bronzului mijlociu

Cod RAN: 124108.01

Autorizație nr. 135 din 25.04.2018

Colectiv: Neculai Bolohan, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, responsabil de șantier, Alexandru Marian Gafincu, Complexul Muzeal Județean Neamț, membru al colectivului

Perioada de desfășurare a campaniei: 4 iulie-19 iulie 2018.

Datele colectate ca urmare a cercetărilor complexe în cadrul sitului arheologic Siliștea - „Pe Cetățuie”, comuna Români, județul Neamț (Fig. 1.a), din perioada 2000-2014 și 2017-2018 au adus informații privind sistemele de locuire din perioada Bronzului mijlociu de la răsărit de Carpați. Așezarea a fost ridicată pe un platou cu formă triunghiulară, orientat spre nord. Lungimea maximă pe axul longitudinal este de aproximativ 110.00m, iar baza, aflată spre sud, are aproximativ 70.00m. Aceste date probează existența unei structuri fortificate. Ipoteza era confirmată și de existența unui șanț de apărare/delimitare, vizibil și în zilele noastre, care are adâncimea de 3.00m. Șanțul închide accesul dinspre sud (Fig. 1.b).

La debutul cercetărilor a fost excavată o secțiune de 30.00 x 2.00 m (S I) în zona despădurită, pentru a verifica detaliile privind șanțul vizibil și conexiunea acestuia cu restul platoului locuit. Datelor magnetometrice obținute în iulie 2017 sugerau existența unui al doilea șant antropic, la nord de primul, ipoteză divedită de investigațiile din iulie 2017 și iulie 2018. Cercetarea arheologică a continuat cu proiectarea unor casete cu dimensiunea de 4.00x4.00m, situate la est și vest de S I. În etape diferite am proiectat către extremitatea nordică și cea estică casete de control de mici dimensiuni, pentru a identifica maxima extindere a spațiului locuit (Fig.1.b).

Inventarul material descoperit corespunde grupurilor ceramice Costișa și Monteoru IC3-IC2. Cantitatea mare de resturi de olărie Monteoru IC2, care nu depășește cantitativ olăria Costișa, este o altă constantă a sitului în cercetare.

Perimetrul sitului este amplasat pe rama de sud-est a depresiunii Cracău-Bistrița și geologic pe o formațiune care aparține Pânzei est-pericarpate, digitația de Valea Mare.

Obiectivele cercetării.

- Continuarea cercetărilor în zona de sud a așezării, pentru identificarea conexiunii dintre șanțul de apărare și interiorul suprafeței locuite prin dezvelirea integrală a nivelului de locuire din Cas C;
- Delimitarea întinderii spațiului locuit în jumătatea estică a așezării;
- Identificarea spațiului de locuit către extremitatea nordică a platoului prin verificarea rezultatelor investigațiilor arheomagnetice;
- Acomodarea studenților, masteranzilor și doctoranzilor participanți cu desfășurarea unei cercetări arheologice multidisciplinare dedicată investigării unui sit arheologic preistoric.

Rezultate și interpretarea lor

Pentru desfășurarea cercetării arheologice am proiectat trei unități de cercetare:

a. Secțiunea SIII 2017-2018 a fost proiectată pe amprenta la sol a SIII și SIV 2017 la care am adăugat, spre est, „în oglindă”, o altă secțiune cu lățimea de 2.00m (Fig. 1.c). Suprafața a fost împărțită în șapte carouri (C1-6 de câte doi metri lungime și C7 de 0.42m). Inițial am păstrat un martor stratigrafic cu lățimea de 0.30m, dispus pe toată lungimea spațiului de cercetare proiectat. Dimensiunile unității de cercetare SIII 2017-2018 au fost de 12.42x4.00m și suprafața aproximativă de 49.68mp (Fig.1.c.). Rezultatele cercetării non-distructive au fost confirmate de cercetarea arheologică din 2017 și de continuarea acesteia în iulie 2018.

b. Caseta C 2017-2018 (CasC 2017-2018) este reprezentată de amprenta la sol a Cas C extensie vest 2017, la care au fost adăugate extensia vestică și extensia nordică. Prin extinderea cu câte 2.00m spre nord și vest a casetei am obținut o suprafață de 8.00x8.00m, care a fost împărțită în carouri cu latura de câte doi metri (A, B, C, D pe latura vestică și 0, 1, 2, 3 pe latura nordică) (Fig. 1.d). Am dorit să continuăm cercetarea din Cas C-extensie vest 2017 pentru a documenta numeroasele resturi de locuire identificate și protejate. În același context, ne-am propus urmărirea distribuției artefactelor în extremitatea vestică a spațiului cercetat unde, la adâncimea de 15-20cm, au apărut primele fragmente de gresii, fragmente osteologice și fragmente ceramice caracteristice olăriei Costișa și Monteoru⁹⁹.

⁹⁹ Pe parcursul derulării cercetării arheologice din iulie 2017 am intervievat trei locuitori ai satului Siliștea, care ne-au relatat că în anii timpul „cooperativei”, pe suprafața așezării din perioada mijlocie a Epocii bronzului s-au desfășurat

Conținutul artefactual se înscrie în registrul specific sitului de la Siliștea-*Pe Cetățuie* și, deși este destul de fragmentar, poate oferi informații despre materialitatea acestui sit (Fig. 2-5). Fragmentele de olărie sunt specifice grupului Costișa și grupului Monteoru.

Pentru extinderea observațiilor stratigrafice și pentru a verifica grosimea și conținutul stratului de umplură de culoare brun apărut în extremitatea sudică a CasC 2017-2018, am proiectat o microsecțiune stratigrafică cu dimensiunile amplasată în carourile A1-3. Suprafața finală a microcasetei a fost de 4.50 x 2.54 m și adâncimea de -1.08 m în zona centrală. În umplutura excavată au fost găsite disparat fragmente de olărie. În CasC 2017-2018 am identificat baza unei structuri alcătuite din gresii dispuse ordonat, pe partea plată și pe două rânduri, cu spații de aproximativ 0.10 m între acestea, în zona carourilor B1-B2 și C1 și o dispunere ordonată, rectangulară, a altor gresii în zona centrală a suprafeței cercetate (Fig. 1.d).

Situl arheologic de la Siliștea-*Pe Cetățuie*, com. Români, jud. Neamț oferă date multiple privind istoria unei așezări fortificate atribuite perioadei mijlocii a Epocii bronzului de la răsărit de Carpați. În depresiunea Cracău-Bistrița se mai află câteva așezări contemporane cercetate arheologic (Costișa-*Cetățuie*, Deleni, Borlești-*Dealul Runcu*), care sunt situate într-o zonă de contact a comunităților Costișa și Monteoru. Acest areal dispune de numeroase surse de apă sărată, element al subzistenței și contactelor intercomunitare. Prezența obiectelor de port de tip *Noppenringe* la Siliștea-*Pe Cetățuie*, a căror prototip și compoziție chimică probează existența legăturilor cu Europa Centrală, reprezintă un indicator util al recunoașterii conexiunilor la lungă distanță. Apreciabila cantitate artefactuală a cărei origine este legată de zona de curbură a Carpaților, probează conexiunile dintre vecinătăți.

Materialul artefactual identificat, documentat și extras, aduce completări privind registrul tipologic al olăriei locale (Fig. 2), multiplicarea datelor privind recunoașterea practicării țesutului (Fig. 3.m; 4.g), prelucrării pietrei (Fig. 3.b-j, 5), prelucrării materiilor prime dure de origine animală (Fig. 3.a; 4) și prelucrarea prin măcinare a surselor alimentare pentru dieta zilnică a comunității (Fig. 3.d, f, i). Obiectul numit măciulie din piatră pentru sceptor (Fig. 3.b) sugerează existența ierarhizării locale. Fragmentele de lipitură din lut (Fig. 3.k-l),

anual lucrări agricole cu atelaje. Arătura a fost realizată până la adâncimea de 15-20 cm.

destul de rare și răspândite aleatoriu pe suprafața așezării împreună cu amprenta locuinței L1 și complexul 4 din suprafața CasC 2017-2018, certifică existența sistemele de locuire.

Datele obținute prin cercetarea din iulie 2018 au confirmat existența unui centru fortificat în care au fost identificate reprezentări materiale specifice Bronzului mijlociu de la răsărit de Carpați. Prin îmbinarea metodelor invazive cu cele non-invazive a fost identificată o nouă formă de delimitarea internă a așezării, iar o a treia formă de delimitare internă identificată doar pe planimetria geomagnetică urmează a fi investigată arheologic. Datele confirmate precum și datele preliminare obținute recent, confirmă treptat ipoteza potrivit căreia așezarea a avut o suprafață mai mare, care se întindea spre nord, spre o zonă cu o foarte pronunțată declivitate de până la 32%, dar și spre extremitatea estică și vestică.

Utilitatea unei periegeze s-a dovedit și prin inventarierea a trei urme de investigarea invazivă neautorizată în extremitatea vestică a platoului locuit, unde au fost observate urmele unor „microcasete” realizate la adâncimi de până la -0.20 m, urme probabile ale „cercetării” cu detectorul de metale¹⁰⁰.

Proiectarea cercetării arheologice din 2018 a presupus extinderea suprafeței CasC 2017 și unirea și extinderea suprafețelor SIII și SIV 2017. Pentru eficientizarea cercetării am utilizat un excavator care a decapat mecanic zona în care am depus stratul de pământ cu rol de protejare a suprafețelor din 2017. După terminarea cercetării arheologice din iulie 2018, suprafețele au fost protejate cu o structură ușoară din lemn și folie, operațiune urmată de utilizarea unui „buldoexcavator” pentru acoperirea cu pământul excavat. În ultima etapă am procedat la acoperirea cu brazdele de pământ vegetal.

Materialul arheologic se află depozitat în cadrul Laboratorului de arheologie al Facultății de Istorie din cadrul UAIC-Iași. Până la elaborarea raportului am reușit curățarea și prelucrarea parțială a materialului tipic precum și înregistrarea statistică a întregului material arheologic.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

1. Continuarea cercetărilor în zona de sud a așezării, pentru identificarea conexiunii dintre șanțul de apărare și interiorul suprafeței locuite

2. Reluarea cercetărilor în suprafața Cas C

¹⁰⁰ Ca urmare a acestor observații a fost făcută sesizare scrisă către departamentul de specialitate din cadrul Inspectoratului de Poliție al Județului Neamț.

2017-2018 și extinderea suprafeței investigate către vest și nord;

3. Reluarea și extinderea cercetărilor în suprafețele S III 2017-2018; 4. Delimitarea întinderii spațiului locuit în jumătatea estică și vestică a așezării.

Abstract:

The data collected as a result of the complex researches at the Siliștea-Pe Cetățuie archaeological site, Români commune, Neamț County, from the period 2000-2014 and 2017-2018, provided information on the housing systems of the Middle Bronze Age from the Eastern Carpathian.

To conduct the archaeological research we designed three research units: a. Trench SIII 2017-2018 (Fig. 1.a-c), projected on the ground footprint of SIII and SIV 2017, to which we added to the east another trench with a width of 2.00m. The surface was divided into seven squares (C1-6 of two meters long and C7 of 0.42m); b. Square C 2017-2018 (Fig. 1.a-b, d) is the ground footprint of Cas C extension 2017, to which the western extension and northern extension were added. By extending 2.00 m to the north and west of the square we obtained an area of 8.00x8.00m, which was divided into squares with the side of two meters (noted A, B, C, D on the western side and 0, 1, 2, 3 on the northern side). We wanted to continue the research at Cas C-Extension West 2017 to document the many identified and protected dwellings.

The archaeological site offers multiple data on the history of a fortified settlement attributed to the Middle Age Bronze Age at the East of the Carpathians. In the Cracău-Bistrița watershed there are several archaeologically researched contemporary settlements (Costișa-Cetățuie, Deleni, Borlești-Dealul Runcu), which are located in a contact area of the Costișa and Monteoru communities. This area has many salt water sources, an element of subsistence and intercommunal contacts. The presence of *Noppenringe* artifacts, whose prototype and chemical composition proves the existence of links with Central Europe, is a useful indicator of the recognition of long-distance connections. The appreciable artefactual quantity whose origin is related to the area of curvature of the Carpathians proves the connections between neighbors.

The artifacts identified (Fig. 2-5), documented and extracted complements the local

pottery typology and improves the data on spinning, stone processing, hard animal raw material processing, and grinding food sources for the daily diet of the community. The object called scepter stone suggests the existence of local hierarchy. Soldering fragments of clay, quite rare and randomly distributed on the surface of the settlement together with the soil mark of the L1 house and the closed find 4 of in CasC 2017-2018 area, certify the existence of dwelling systems.

Bibliografie:

Bolohan, N., *Preliminary notes concerning Middle Bronze Ages pottery analysis from Costișa-Cetățuie, Neamț County*, Studia Antiqua et Archaeologica, XIX, 2013, 190-241.

Bolohan, N., *Settlement system during Middle Bronze Age in the south-western area of the Cracău-Bistrița basin, eastern Romania*, în: F. Gogâltan, C. Cordoș (eds.), Prehistoric settlements: social, economic and cultural aspects Seven studies in the Carpathian area, Cluj-Napoca, 2016, 73-87.

Bolohan N., Asăndulesei, A., *Middle Bronze Age Beyond the Eastern Fringe of the Carpathian Basin*, în: V. Heyd, G. Kulcsár, V. Szeverényi, (eds.), Transitions to the Bronze Age. Interregional Interaction and Socio-Cultural Change in the Third Millennium BC Carpathian Basin and Neighbouring Regions, Budapest, 2013, 339-357.

Bolohan, N., Gafincu, A., Stoleriu, I., *Middle Bronze Age Chronology East of the Carpathian Area. A Bayesian Model*, în: E. Rita Nemeth, B. Rezi (eds.), Bronze Age Chronology in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș, 2-4 October 2014, Târgu Mureș, 131-147.

70. Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara

Punct: Dealu Țapului

Cod RAN: 87601.01

Autorizația nr.: 6/23.04.2018

Colectiv: dr. Dragoș Diaconescu (Muzeul Național al Banatului Timișoara) – responsabil științific, dr. Sorin Tincu (Muzeul de Arheologie, Istorie și Etnografie Hunedoara), dr. Victor Bunoiu (Direcția Județeană de Cultură Timiș)

Campania anului 2018 s-a desfășurat în perioada 1-30 septembrie. Datorită faptului că, Muzeul Național al Banatului din Timișoara, reprezentat de managerul său, a ales să anuleze protocolul de colaborare cu Muzeul de Arheologie, Istorie și Etnografie Hunedoara cu o săptămână înainte de începerea campaniei de cercetare, programul cercetării a fost complet destabilizat, responsabilului științific fiindu-i recomandat să efectueze această cercetare în timpul liber. Astfel, obiectivele cercetării au trebuit să fie schimbate, renunțându-se la partea de săpătură propriu-zisă.

Ca și o prioritate pentru cercetarea sitului arheologic în sine a fost considerată ridicarea topografică a celor 16 movile identificate în arealul situat pe latura orientată N-S a interfluviului pe care se află dispusă necropola tumulară, sector al cumpenei de ape numită *Coasta Măzăreștilor* pe Hărțile militare ale RSR din 1975, areal actualmente împădurit. Cu aceeași ocazie s-au creat și modele 3D pentru fiecare din aceste movile numerotate de la S către N cu codurile S.1-S.16.

O altă realizare în cadrul proiectului de cercetare din acest sit a fost încheierea în Februarie 2018 a unui acord de înțelegere între responsabilul științific și Muzeul de Arheologie, Istorie și Etnografie Hunedoara pe de-o parte și Departamentul de Arheogenetică al Institutului Max Planck pentru Știința Istoriei Umane din Jena, Germania pe de altă parte, privind analizele de izotopi și ADN pentru cele două schelete provenite din mormintele de înhumare cercetate în movilele M.3 și M.4 din cadrul sitului de la Silvașu de Jos. Probe de dinți umani și din stânca temporalului au fost trimise la laboratorul german. Rezultatele analizelor vor putea arăta dacă cei doi indivizi s-au născut în Transilvania și dacă au o legătură genetică clară cu populațiile Yamnaya din stepele nord-pontice.

O ultimă reușită a fost recuperarea și reunirea tuturor artefactelor și resturilor arheologice provenite din cercetările anilor 2006-2011, 2015-2017 în cadrul depozitelor Muzeului de Arheologie, Istorie și Etnografie Hunedoara. Acestor obiecte arheologice li s-a alocat un sector clar în cadrul depozitului de Arheologie, unde materialele au fost organizate în funcție de campanii de cercetare și în funcție de materia primă a acestor artefacte.

Abstract:

The 2018 research campaign from Silvașu de Jos-Dealul Țapului, due to outer reasons, was

focused on mapping the 16 mounds identified during 2017 campaign. Topographical 3D models were created also for all these mounds.

Base on a memorandum of understanding between the project leader and the Museum of Archaeology, History and Ethnography from Hunedoara on one side and the Department of Archaeogenetics of the Max Planck Institute for the Science of Human History in Jena, Germany on the other side, samples from human teeth and petrous bones, belonging to the inhumation graves from mounds M.3 and m.4, were sent to Germany for isotopes and DNA analysis.

Bibliografie:

Diaconescu et alii 2018

Dragoș Diaconescu, Sorin Tincu, Aurelian Rusu, Victor Bunoiu, Amina Muscalu-Crețescu, Mihai Bica, Vitalie Burlacu, Gheorghe Focac, *Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara, punct – Dealul Țapului*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2017, 2018*, 124-125.

Diaconescu et alii 2017

Dragoș Diaconescu, Sorin Tincu, Cosmin Ioan Suciu, Aurelian Rusu, Victor Bunoiu, Amina Muscalu-Crețescu, Kathryn Grow Allen, *Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara, punct – Dealul Țapului*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2016, 2017*, 130-131.

Diaconescu et alii 2016

Dragoș Diaconescu, Sorin Tincu, Cosmin Ioan Suciu, Aurelian Rusu, Andrei Georgescu, Raluca Maria Giorgi, Christine Harnischfeger, Iulian Leonti, Alexandru Hegy, *Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara, punct – Dealul Țapului*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2015, 2016*, 85-86.

Diaconescu, Tincu 2016

Dragoș Diaconescu, Sorin Tincu, *Considerații arheologice privind necropola tumulară de la Silvașu de Jos-Dealul Țapului (oraș Hațeg, jud. Hunedoara)*, în *Analele Banatului XXIV*, 2016, 107-141.

71. Slava Rusă, com. Slava Cerceză, jud. Tulcea

Punct: (L)Ibida

Cod RAN: 161277.01.01; 161268.01.01

Cod LMI: TL-I-s-A-05926; TL-I-s-A-05927; TL-I-m-A-21048; TL-I-s-B-05924

Colectiv: Mihaela Iacob – responsabil, Dorel Paraschiv, George Nuțu, Marian Mocanu (ICEM Tulcea), Dan Aparaschivei, Alexander Rubel, Ștefan Honcu, Lucian Munteanu, Sever Boțan (IA Iași), Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, Iulian Moga (UAIC Iași), Andrei-Dorian Soficar (IAFR București), Natalia Mateevici-Culai (Muzeul de Istorie Națională a Moldovei Chișinău), Alessandro Teatini, Antonio Ibba, Salvatore Ganga, Salvatore Fada (Universita degli Studi di Sassari), Decebal Nedu (UDJ Galați), Adrian Dobo (IAB), Simina Stanc (Facultatea de Biologie, UAIC Iași), Radu Pîrnău, Bogdan Roșca (Institutul de Geologie al Academiei Române, filiala Iași), Lilian Niacsu (Facultatea de Geografie-Geologie, UAIC Iași), Natalia Mînzăteanu, Alexandru Baltag, Iustin Rotaru, Mihaela Dragomir, Vlad Lungu, Cătălin Șoșa, Diana Prosciuc, Lavinia Stan, Iulian Zâna, Mihnea Pușcașu, Mihaela-Veronica Ștefănescu, Camelia Olaru, Corina Mazilu, Andreea Mihaita, Maricel Enache, Adrian Fartade, Ana Maria Puiu, Ștefan Nichifor, Andrei Unguru, Dragoș Pintilie, Mirela Pinte, Bianca Aghiniței, Daniela Budău, Alexandru Mihai Covrig (studenți UAIC), Ivan Tatarinov, Irina Dolgolenko, Elena Sali, Kristina Mareeva, Ekaterina Kravchenko, Nikolai Panov (U Ismail), Raluca Kogălniceanu, Radu Văcălie, Cosmin Măruță, Atena Gașpar, Octavian Gașpar (voluntari)

Finanțare: Ministerul Culturii, ICEM Tulcea, Asociația Ibida Tulcea și de Gianni Alexandrescu din Iași.

Perioada de desfășurare a campaniei: iulie-septembrie

Obiectivele proiectului multianual de cercetare

1. Cercetarea arheologică interdisciplinară și multidisciplinară pentru reconstituirea, în maniera istoriei totale, a unor secvențe de istorie și viață cotidiană pentru situl/siturile de pe valea Slavei;

2. Identificarea vestigiilor și a zonelor de risc arheologic din teritoriul cetății Ibida (circumscrierea teritorială este aleatorie pentru celelalte epoci istorice) și asigurarea unui regim de protecție pentru acesta prin includerea în RAN și clasare ca situri/monumente istorice;

3. Conservarea primară și restaurarea monumentelor dezvelite, constituirea unui Parc arheologic în partea de vest a cetății prin punerea în valoare a incintei cetății, monumentelor funerare din necropola cetății, a structurilor de locuire extra muros și a complexului monastic paleocreștin;

4. Restaurarea, conservarea și evidența integrală a patrimoniului arheologic mobil descoperit în sit și valorificarea acestuia prin expoziții (permanente și temporare), prezentări virtuale, cataloage și lucrări științifice;

5. Consolidarea statutului de șantier arheologic internațional al șantierului Ibida prin multiplicarea programelor derulate la nivel european;

7. Valorificarea științifică, la nivel național și internațional, a rezultatelor cercetărilor arheologice interdisciplinare și multidisciplinare prin monografii, articole, studii, comunicări, workshop-uri dedicate;

8. Consolidarea funcției formative, pe domenii strict de specialitate, a șantierului ("Școala de arheologie") și de educație *pro patrimonio* (proiectele educative: "Tabăra de arheologie", "Patrimoniu mai aproape de noi");

9. Constituirea unui veritabil Centru de Cercetare prin refuncționarea clădirii fostului Cămin cultural care să completeze structurile existente în acest moment în cadrul Bazei arheologice;

10. Promovarea integrată a patrimoniului arheologic, istoric, natural, etnografic și ecleziastic prin proiecte și programe adecvate; constituirea unui Ecomuzeu al văii Slavelor.

Obiectivele cercetării - Etapa 2018

1. Continuarea activității de Identificare a vestigiilor și a zonelor de risc arheologic din teritoriul cetății Ibida:

a. Achiziționarea de imagini de fotografie aeriană în teritoriul cetății în campania 2018 (colaborare cu Univ. din Sassari);

b. Cercetări de suprafață, cartarea descoperirilor din teritoriul cetății;

c. Actualizarea ortofotoplanului zonei arheologice Ibida;

d. Înregistrarea topografică a monumentelor dezvelite în 2018;

2. Cercetarea, conservarea și restaurarea sectoarelor arheologice aflate „în lucru” în prezent:

a. Continuarea cercetărilor arheologice în sectoarele în lucru în prezent pentru surprinderea relației *intra muros – extra muros*, a stratigrafiei și etapelor constructive ale cetății: Curtina G și Turnul 8; Turn 10, Curtina X, Poarta de Vest;

b. Conservarea primară a vestigiilor dezvelite în sectoarele de la pct. 2.a – prin organizarea unei tabere de restaurare/conservare primară prin colaborarea cu Universitatea de Arhitectură București;

3. Continuarea cercetării așezării rurale din

punctul "Fântâna Seacă": valorificarea și verificarea rezultatelor investigațiilor geomagnetice (realizate în 2014) – cu posibilitatea extinderii acestora spre est – în stabilirea întinderii acesteia, cartarea și clasarea ca sit/monument istoric;

4. Continuarea cercetării - de manieră sistematică - a așezării elenistice din punctul "La Donca";

5. Continuarea cercetării necropolei romano-bizantine – a mormântului colectiv 141 – după ce în 2017 diagnosticul realizat i-a precizat limitele;

6. Cercetări de suprafață pentru identificarea surselor de materii prime utilizate în realizarea uneltelor paleolitice;

7. Continuarea eforturilor de reglementare a regimului proprietății terenului pe care se află Complexul monastic paleocreștin;

8. Continuarea efortului de documentare bibliografică, grafică și fotografică a materialelor arheologice descoperite în campaniile anterioare (2001-2010) în vederea realizării vol I din seria monografică Ibida;

9. Evidența materialului arheologic descoperit în 2018 pe categorii și documentarea acestuia foto-descriptivă, inclusiv scanare 3 D pentru piesele reprezentative;

10. Derularea activităților curriculare și educative, prin proiectele deja consacrate: „Școala de Arheologie”, „Tabăra de Arheologie”, „Zilele porților deschise” (29-30 iulie, în plină desfășurarea a campaniei arheologice);

11. Refuncționalizarea clădirii fostului Cămin cultural și integrarea acestuia într-un Centru de Cercetare și Valorificare Ecomuzeală a văii Slavelor - identificarea de posibile surse de finanțare (acțiune continuă pe tot parcursul anului).

Sectorul Turnul 10

Lucrețiu Mihailescu-Bîrliaba (responsabil), Iulian Moga, Antonio Ibba, Claudio Farre, Salvatore Fada (Universitățile degli Studi di Sassari), Natalia Mînzăteanu, Alexandru Baltag, Iustin Rotaru, Mihaela Dragomir, Vlad Lungu, Cătălin Șoșa, Diana Prosciuc, Lavinia Stan, Iulian Zâna, Mihnea Pușcașu, Mihaela-Veronica Ștefănescu, Camelia Olaru, Corina Mazilu, Atena Gașpar, Octavian Gașpar

Campania din 2018 a vizat dezvelirea zidului de incintă al cetății romane de epocă târzie în proximitatea Turnului 10. În acest scop a fost trasată pe direcția nord-sud secțiunea S8, în prelungirea fostelor secțiuni S3, S4 și S7. S8 are

dimensiunile de 15/11 m. Obiectivul urmărit a fost atins, zidul de incintă apărând pe aproape toată lungimea secțiunii. Grosimea lui are 3,05 m. La sud de zidul de incintă a fost identificată o amenajare târzie, de epocă medievală (sec. XIII-XIV, după materialul ceramic). Această locuință s-a construit demantelându-se strada datând din secolele IV-VI care era în proximitatea zidului de incintă. Au fost descoperite patru gropi de par, cu bucăți de lemn carbonizat în interiorul acestora. Locuința a păstrat ca podea o parte din fosta stradă din epoca romano-bizantină, fiind descoperite două dale aparținând acestei străzi. Un nivel de arsură cu bucăți de lemn carbonizat indică și ameneajarea unei instalații rudimentare de foc. E posibil ca aceasta să fi provocat un incendiu în urma căreia locuința a fost abandonată.

În partea de est a S8 a apărut latura de vest a Turnului 10. Foarte aproape a fost descoperită o nouă groapă de par, probabil de la o amenajare târzie.

Sectorul Curtina G

Dorel Paraschiv (responsabil), Mihaela Iacob, Costel Chiriac, Andreea Mihaita, Maricel Enache, Adrian Fartade

În campania 2008 am început cercetarea suprafeței dintre S I și S III, pentru conturarea porțiunii de V a edificiului roman timpuriu, edificiu suprapus de incinta romano-bizantină. În 2002 am surprins, în S I, colțul de NV al edificiului, marcat de doi contraforți, atât spre N, cât și spre V. Dimensiunile contraforților sunt de 85 x 45 cm (85 cm fiind grosimea zidurilor exterioare ale edificiului).

Până la adâncimea de 2,20 m, adâncime luată de la nivelul de la care se păstrează zidul de incintă am săpat într-un strat de pământ amestecat, datorită intervențiilor antice și moderne. La nivelul amintit a apărut cel constructiv al incintei (datat în sec. IV), surprins pe puține zone, datorită distrugerilor ulterioare. Materialele arheologice recuperate sunt amestecate (din prima epocă a fierului, din epoca romană și din cea romano-bizantină). Menționăm faptul că în această zonă nu am surprins nivelul corespunzător reparației incintei, din sec. VI.

Sub un strat de umplutură, la 2,80 m a apărut al patrulea zid orientat N – S, călcat de incintă. Acesta este realizat din pietre de mici dimensiuni, legate cu mortar. În această zonă incinta nu prezintă fundație propriu-zisă (plintă),

fiind amplasată direct pe zidul edificiului; la E și la V de acesta nu coboară. În zona incintei a fost cercetat nivelul de funcționare al edificiului, surprins la 3,20 m. Acesta constă într-o podea de lut galben băătorit, puternic incendiată, situație similară pe întreaga suprafață a edificiului. Pe podea au fost descoperite materiale ceramice datate în prima jumătate a sec. II p. Chr. (amfore Șelov B, vase de uz comun etc.).

Zona de V a edificiului este mai bine păstrată decât restul acestuia. În această campanie am dezvelit parțial singura încăpăre păstrată integral (ne referim la porțiunea de la N de incintă, din exteriorul acesteia). Încăperea are o lățime de 3,00 și o lungime de peste 11,00 m (lungime pe care a fost surprins zidul al patrulea, care intră sub incintă). Zidul al treilea a fost surprins pe 10,25 m, după care intră, de asemenea, sub incintă. Grosimea zidului al patrulea e de 85 cm, identică cu a celui orientat E – V (aproape paralel cu incinta). Zidurile nr 3 și 2, descoperite în campaniile anterioare au o grosime de 65 cm. Diferențele se explică prin faptul că acestea din urmă sunt ziduri interioare (de compartimentare). Zidul nr. 1, surprins doar pe o mică porțiune în campaniile anterioare, are grosimea de 85 cm, ceea ce demonstrează că acesta este cel exterior de E al edificiului.

Dimensiunile edificiului

În această campanie am stabilit dimensiunile minime ale edificiului, în condițiile în care nu cunoaștem lungimea totală a celor patru ziduri orientate N – S, suprapuse de incintă spre S. După cum afirmam mai sus, zidul nr. 4 a putut fi surprins pe o lungime de 11 m (în interiorul edificiului, respectiv 11,85 m în exteriorul acestuia. Cele trei încăperi au lățimea de 3,00 m, 2,35 m, respectiv 2,85 m. Zidurile de compartimentare au grosimea de 65 cm. Edificiul are lățimea 11,20 m (pe axa E – V) și lungimea de cel puțin 11,85 m (pe axa N – S). Suprafața exterioară a acestuia e de peste 132,72 mp, la care se adaugă contraforții.

Necropola romano-bizantină

Mihaela Iacob, Andrei Soficar (responsabili), Raluca Kogălniceanu, Radu Văcălie, Cosmin Măruță

În campania 2018 au fost cercetate 2 morminte – M 179 și M180 situate în fața Curtinei G, unde, anterior, au mai fost cercetate atât morminte individuale sau reinhumări în "gropi comune".

M. 179

Mormântul fusese evidențiat prin prezența semnelor de mormânt (tegule și dale de piatră depuse vertical) încă din campania 2017. Întrucât tipologia mirmintelor romano-bizantine prevede posibilitatea ca amenajarea de tegule și dale de piatră poate fi poziționată atât la capul cât și la picioarele scheletului, a fost excavată, în prima etapă, zona situată la SV de amenajare. Deși, aparent, a putut fi delimitat conturul unei gropi, excavarea acesteia a dus doar la descoperirea unei fibule cu piciorul întors pe dedesubt, datată în sec. IV. p.Chr., piesă provenind de la un posibil mormânt distrus sau deplasată datorită vreunei galerii de animal.

Scheletul s-a dovedit a fi situat la NE de amenajarea de tegule și dale de piatră, aceasta din urmă fiind situată la capul celui înmormântat.

Scheletul, aparținând unui matur, se păstrează în stare bună de conservare fiind bine reprezentat: așezat în decubit dorsal, cu brațele pe lângă corp, cu mâna dreaptă întinsă, iar cea stângă adusă pe bazin, membrele inferioare întinse și paralele; scheletul e orientat V-E, craniul, cu privirea spre nord.

Scheletul a fost înmormântat în coșciug; nu prezintă inventar funerar, ci ofrande animale depuse în zona toracică.

M 180

Mormântul unui copil a fost amenajat în dărâmătura zidului roman timpuriu, demantelat la construcția incintei; mormântul era protejat de o amenajare de pietre.

Sectorul Curtina X

Dan Aparaschivei (responsabil), Sever Boțan, Alessandro Teatini, Salvatore Fada, Ana Maria Puiu, Diana Prosciuc, Ștefan Nichifor, Andrei Unguru, Dragoș Pintilie, Mirela Pinte, Cătălin Șoșa, Mihnea Pușcașu, Ivan Tatarinov, Irina Dolgolenko, Elena Sali, Kristina Mareeva, Ekaterina Kravchenko, Nikolai Panov

Obiectivele pentru campania 2018 a săpăturilor de la Ibida, sectorul Curtina X au fost următoarele:

1. Stabilirea parametrilor tehnici și a destinației zidului ZX;
2. Identificarea închiderii edificiului E3;
3. Lămurirea unor detalii tehnice apărute la complexe din preajma incintei din zona Curtinei X;
4. Confirmarea unei relații stratigrafice în zona Curtina X pe baza artefactelor și a "citirii" profilelor;

În campania anului 2017 stabilisem că zidul ZX, respectiv un ZX1 care ar fi suprapuns ZX, erau adosate incintei descoperite în anii anteriori și opinam că este foarte posibil ca cel puțin unul dintre cele două structuri de zid să facă parte dintr-un edificiu care ar fi închis un posibil *horreum* în care s-ar fi aflat cele opt *dolia* identificate *in situ*.

În campania din 2018 am lucrat în două puncte de lucru, tocmai în ideea de a putea atinge obiectivele propuse la începutul campaniei. Cercetarea a avut loc de la finele lunii iulie și în prima parte a lunii august. Am beneficiat de sprijinul studenților de la Universitatea “Al.I. Cuza” din Iași, coordonați de către prof. dr. Lucrețiu Bîrliba, de o echipă de studenți de la Universitatea din Ismail (Ucraina), coordonați de conf. dr. Decebal Nedu, de sprijinul colegilor italieni prof. dr. Alessandro Teatini și drd. Salvatore Fada de la Università degli Studi di Sassari, Italia, dar și de lucrători din satul Slava Rusă.

A. Punctul de lucru SX1, carourile 4-6, zidul ZX(ZX1) și complexele apărute în 2017, lipite de Curtina X

Clarificarea situației acestor complexe de ziduri (opinam în 2017 că este vorba de două faze ale zidului sau de două ziduri, fapt care a fost clarificat ulterior), foarte prost păstrate, care se opreau în incintă, către S-E și intrau în profil către N-V a reprezentat unul dintre dezideratele importante ale acestei campanii. În acest scop, am curățat acest complex și chiar din primele zile am identificat în capătul dinspre profil (dinspre nord) un contrafort realizat din piatră de dimensiuni medii, cu dimensiunile de 0,70 m pe latura paralelă cu zidul și 0,40 m pe latura perpendiculară pe acesta.

Adâncirea progresivă pe fața presupusă interioară a zidului ne-a lămurit în privința acestui element, în sensul că avem de-a face cu doar un zid care se închide în incintă. Este drept că gradul avansat de distrugere a dus la deplasarea sa. Nu este vorba nici măcar de mai multe faze ale acestui zid. Poziționarea sa contrapantei a produs mari stricăciuni. Că dispunerea sa era una foarte sensibilă o dovedește din plin diferența de nivel care se observă la fundația în trepte a incintei. Relativ la aceste elemente, tot în acest an avem confirmarea că aceste “trepte” au până la 0,60 m lățime și cu înălțimi neregulate, ceea ce sugerează și întărește ideea că nu erau folosite pentru acces, ci doar ca elemente de substrucție. La circa 5,30 m față de partea superioară a acestei substrucții și cu o diferență de nivel de circa 2,90

m, acest zid ZX vine până în incintă și este adosat acesteia. El preia, practic, mare parte din presiunea pantei. Dimensiunile ZX sunt, de asemenea, foarte interesante. Lângă incintă are o lățime de circa 0,85 m, dimensiune aproximativă datorită stării foarte proaste de păstrare pe fața interioară (spre E). Din acest motiv, linia sa este greu de stabilit. La un metru de zidul de incintă pare că avem o îngroșare a zidului, până la 1,00 m, iar de la doi metri lățimea sa ajunge la 1,10 m, lățime care se păstrează până în profilul de vest. Această distorsionare a zidului a avut loc, cel mai probabil, din cauza presiunii pantei și a dislocării trepte.

În ceea ce privește lungimea sa în acest moment, avem 9, 20 m din zid identificat, pe latura sa interioară și 8 metri pe latura exterioară, direcția sa fiind NV-SE.

Zidul este legat cu pământ și are în componență piatră de dimensiuni medii, multe dintre ele fasonate pe una sau mai multe părți. Lângă profilul de vest se păstrează cam 0,80 m din elevația zidului, pe circa 2,80 m lungime. Nu știm, încă, înălțimea totală a acestui zid care reprezintă, cel mai probabil, un zid de incintă pentru depozitul de *dolia* din apropiere. Elevația este vizibil deplasată datorită presiunii la care a fost supusă. Din acest motiv, în nivelurile superioare aveam impresia că este vorba de două faze de construcție. Lângă incintă avem identificate doar patru asize din acest zid, adică 0,55 m. Întrebarea esențială pe care o ridicăm în acest moment al cercetării este de ce ZX are o lățime de circa 0,80 m, iar zidul de intersecție, respectiv Z1E3, cu punctul de intersecție aflat în profilul de vest la circa doi metri, are doar 0,70 m. Este evident și că aceste două ziduri au consistență diferită, respectiv tehnica aplicată este oarecum diferită.

Fără a avea certitudinea că este vorba despre o intersecție a celor două ziduri, totuși traseele lui ZX și Z1E3 arată că cele două ar face parte din același edificiu care, posibil, ar înprejmui *horreum*-ul de lângă Curtina X. Diferența dintre ele ar putea fi exprimată prin aceea că ZX a fost zidit *ad fundamentis* mai gros, pentru a rezista la presiunea pantei, celelalte ziduri ale edificiului nefiind atât de expuse. Există, însă, și ipoteza ca acest zid să nu fie parte a aceluiași edificiu cu Z1E3. Totuși, planimetria zonei, confirmată de fotografiile din dronă, dar și logica, contrazic această ultimă ipoteză.

Cert este că ZX a fost ridicat într-o perioadă posterioară construirii incintei, de vreme ce este

adosat acesteia și suprapune fundația în trepte.

Cel mai probabil, zidul a fost ridicat în perioada de funcționare a depozitului de *dolia*, tocmai pentru a-l proteja de pericolele dispunerii terenului în pantă, dar și pentru a delimita acest complex. În sprijinul acestei ipoteze vine starea foarte bună de conservare a primelor chiupuri, din apropierea zidului. De altfel, primele două astfel de obiecte, D5 și D8, aflate la 1,50 m de zidul ZX se prezintă în condiții foarte bune. Cele mai distruse sunt *dolia* cele mai depărtate de zid, înspre est, D1, D2 și D3. D8, vasul singuratic care este ulterior celorlate șapte, D4, este situat la 2,10 m față de latura interioară a ZX.

În aceeași zonă, de lângă incintă, încă de anul trecut am identificat două mici trepte care vin paralel cu zidul de incintă, se opresc în ZX și sunt adosate substructiei incintei. Din câte am putut identifica după continuare săpăturii în această zonă, nu sunt niște trepte dintr-un sistem de acces, pentru că nu am mai găsit și o continuare a lor, ci, probabil, este vorba despre o sistematizare a zonei respective, din strea latura exterioară a lui ZX. De altfel, treapta 1, de lângă ZX, are 0,90 m lățime. Înălțimea lor este de 0,20 m. Foarte interesant este că aceste trepte sunt adosate substructiei incintei, deci sunt tot posterioare acesteia, dar nu intră sub ZX, deci nu sunt anterioare lor. În schimb, se observă și în profilul de vest că aceste trepte sunt practicate în pământul galben care umple șanțul de construcție al incintei. Așadar, chiar dacă este oarecum posibil să fi fost parte dintr-un proiect de cale de acces pe lângă incintă, către partea superioară a acesteia, proiect întrerupt dintr-un anumit motiv, totuși, credem că este vorba, mai degrabă, de un proiect de sistematizare care a avut loc în timpul construcției ZX. Cert este că și aceste trepte sunt legate cu pământ, ca de altfel toate complexele din această zonă, în afară de zidul de incintă.

Interesant este că și lângă incintă, tot pe latura considerată interioară a lui ZX a mai apărut un contrafort, precum cel de lângă profilul de vest, cu dimensiunile de 0,40 m pentru latura perpendiculară pe ZX pe 0,70 m, latura paralelă pe zid, cu aceeași tehnică de construcție ca și în cazul primului contrafort.

De asemenea, foarte interesant este că, adâncindu-ne pe fața interioară a acestui zid de incintă constatăm că avem un strat consistent de dărâmtură, cu piatră din ZX de dimensiuni medii, cu cărămidă, fragmente de olane de acoperiș și pământ depus. Având o situație stratigrafică multumitoare în acest stadiu de cercetare, putem

spune că, cel mai probabil, nivelul de funcționare a depozitului de *dolia*, cîndva către mijlocul secolului al VII-lea, este mai jos decât am presupus inițial. El nu se regăsește nicidecum la nivelul umerilor chiupurilor, așa cum des întâlnim în literatura de specialitate ci, credem că mai puțin de jumătate erau îngropate în pământ.

Din punct de vedere cronologic, ne situăm pe aceeași poziție ca și în trecut, în sensul că depozitul funcționase, cel mai probabil, în a doua jumătate a secolului al VI-lea, de când datează și ZX, probabil și Z1E3 și alte astfel de edificii din zonă.

B. Punctul de lucru ZX, caroul 3 (lângă edificiul E1)

Aici am avut ca obiectiv principal identificarea unui zid care să închidă edificiul E3 către incintă, respectiv să facă unghi cu Z1E3 și să închidă depozitul de *dolia*. În acest scop ne-am adâncit în SX, caroul 3, unde fusese săpat, parțial, încă din prima campanie, dar unde nu s-a continuat săpătura, ci s-a preferat conservarea edificiului identificat mai jos, în carourile 1 și 2. Reluând săpătura în acest an am săpat într-un nivel consistent de dărâmtură, pământ cu piatră de dimensiuni medii și mici de la edificiile din zonă, fragmente ceramice și oase de animale.

În momentul în care am ajuns la -2,30 m înspre profilul de V și -1,80 spre profilul de E (a se vedea diferența de nivel de circa 0,40-0,50 m) urmărind permanent posibila trasă de închidere a unui zid care să completeze edificiul 3, am constatat că acesta fie se închidea altfel, fie acest zid a fost cu totul demantelat. De vreme ce nici în profil nu am regăsit urme de la un posibil zid și nici negativul unui potențial zid nu a fost identificat, optăm, mai degrabă, pentru prima variantă. Clarificarea situației va fi posibilă doar în campania anului 2019, când vom îndepărta și ultima parte din matorul dintre SX și SX1,

În schimb, din acest punct de lucru, la circa -1,70 m, spre profilul de nord, a apărut o șapă de mortar alb, cu pietricele, foarte bine tasat și pe care l-am regăsit și în alte puncte ale secțiunii, respectiv în caroul 1, sondajul 1, executat cu câțiva ani înainte. Pare a fi fost o nivelare, poate chiar cea peste care au fost ridicate principalele complexe identificate în zonă. Am surprins-o în acest punct pe circa 2,30 m de-a lungul profilului de sud și pe o lățime de 1,30 m. Este mai groasă în partea de est, respectiv de circa 0,15 m și se subțiază, până la dispariție, către vest. Oricum, se observă o

dispunere în pantă a acestei nivelări, pe direcția sud-nord. Materialul arheologic recoltat de aici este amestecat și constă în ceramică romană târzie, oase de animale, dar și câteva fragmente osoase umane, în poziție secundară și care par a fi deranjate încă din antichitate.

Săpătura din acest punct ne-a ajutat și în profilarea mai clară a edificiului E1, cu zidurile formând un unghi obtuz, în partea sa de sud-est.

Pentru campania următoare avem ca obiectiv înlăturarea restului de martor dintre SX și SX1 pentru a vedea planimetria din zona edificiilor E2, E3 și E4, clarificarea relației dintre ZX și Z1E3, prin efectuarea unei casete în profilul de vest și găsirea intersecției dintre cele două ziduri, identificarea nivelului de funcționare a complexului de *dolia* prin adâncirea săpăturii în preajma acestora și lângă ZX.

Punctul „Fântâna Seacă”

Ștefan Honcu (responsabil), Lucian Munteanu, Bianca Aghiniței, Daniela Budău, Alexandru Mihai Covrig

Cercetările efectuate, anul acesta, în așezarea extramurană de la Ibida, din punctul „Fântâna Seacă”, au avut ca scop finalizarea excavării secțiunii S3, începută de noi în anul 2013 și deschiderea de noi secțiuni care, sperăm noi, să ne permită identificarea planimetriei edificiului dezvelit în anii anteriori. Astfel, în primele zile ale cercetării au fost curățate secțiunile de vegetație, pentru a putea înlătura prelată și pământul cu care am acoperit zidurile și dărmătura descoperite anul trecut, iar ulterior am îndreptat profilele secțiunii.

Ne-am concentrat cercetarea în zona carourilor 1-13 de pe latura de vest a secțiunii S3. S-a încercat realizarea unui profil stratigrafic complet, lucru care s-a reușit până la finalul campaniei. De asemenea, trebuia finalizată investigarea, începută în anul anterior, a unui complex arheologic – o groapă modernă, cauzată, cel mai probabil, de extragerea pietrei din edificiul cercetat. Nu în ultimul rând, am dorit să verificăm și să înțelegem amenajarea internă a edificiului. Astfel, am reușit să identificăm, prin cercetarea atentă, o instalație de încălzit și preparat mâncare (sobă), în edificiul excavat, situată în C 6k. Existența acestei sobe este susținută de apariția unui strat de cenușă și cărbune și de găsirea tegulei cu un orificiu în mijloc, prin care ieșea din casă hornul pentru fum. Pe aceeași latură, de vest, în carourile C 7-8k am surprins mai multe

fragmente mari de sticlă, ceea ce indică, eventual, existența unui geam pe această latură a edificiului. Materialele arheologice descoperite în această zonă constau în fragmente ceramice de bucătărie – oale ce se datează în cea de a doua jumătate a secolului al IV-lea p.Chr. În carourile 6-10k, chiar în profilul de vest, a fost surprins un zid nou, construit din pietre de dimensiuni mici și medii, sumar fasonate, legate cu pământ. Scopul acestuia nu l-am putut determina încă, deoarece a fost surprins pe o lățime de doar 10-30 cm. Deschiderea unei noi secțiuni, în campaniile viitoare, ar putea clarifica prezența acestui zid și rolul său în arhitectura edificiului.

Tot în această secțiune ne-am concentrat atenția și pe latura de sud a edificiului. În acest scop am deschis o secțiune nouă, S4, cu dimensiunile de 10 x 5 m, orientată perpendicular, în partea de sud a secțiunii S3, cu un martor de 0,50 m între ele. Prin trasarea acestei secțiuni s-a urmărit degajarea laturii de sud a edificiului și surprinderea legăturii dintre acesta și un alt edificiu, cu rol probabil de magazie, cercetat anterior de către colegii noștri. Întreaga suprafață a fost împărțită în carouri de 1 x 1 m, notate 1-10a/e, latura mare cu cifre și cea mică cu litere. În urma adâncirii graduale în această secțiune nu a fost descoperit nici un complex arheologic, ci au fost aflate doar câteva fragmente de amforă LRA 2 și un vârf de săgeată din fier. Stratul steril a fost atins între 80-90 cm față de nivelul actual de călcare reprezentat de pământul vegetal. Din păcate, la finalul cercetării acestei secțiuni nu am reușit să descoperim ceea ce ne propusesem – latura de sud a edificiului. În acest caz presupunem că edificiul avea probabil regim semideschis, cu un fel de sopron în față, în condițiile în care latura de sud nu este localizată sub martorul lăsat de către noi, de 50 de cm.

În viitor ne propunem să dezvelim latura de vest și de est a clădirii pentru a avea o imagine completă a acesteia, precum și înțelegerea lucrurilor ce țin de *household*.

72. Șoimești, orașul Urlați jud. Prahova

Punct: Șoimești - Merez

Codul RAN: 132565.01; **Codul LMI:** PH-I-s.B-16214

Colectiv: Alin Frînculeasa, responsabil (Muzeul

Județean de Istorie și Arheologie Prahova), Bianca Preda, Octav Negrea, membrii (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova); Daniel Garvăn (Muzeul Județean Buzău)

Perioada de desfășurare a campaniei: iunie – septembrie 2019

Situl analizat se află în marginea de sud-vest a Dealurilor Istrița, la capătul nordic al văii Semanului, una din multele văi ce străbat această culme în zona Ceptura – Urlați (jud. Prahova), pe teritoriul satului Șoimești, la circa 500 m vest de acesta, pe dealul *La Merez* sau *Merez*. Din punct de vedere administrativ, punctul se află pe raza comunei Ceptura, la limita dintre orașul Urlați și comuna Ceptura.

Dealul are o altitudine maximă de 446 m, iar platoul un diametru de circa 90 m. Dacă marginile de nord și vest sunt foarte abrupte, spre sud și est terenul prezintă spații ceva mai orizontalizate propice locuirii. Accesul mai lin spre platou se face dinspre sud. Din punct de vedere geomorfologic, zona în care este situat acest obiectiv arheologic corespunde dealurilor subcarpatice.

Reperele geografice sunt: latitudine 45°02'03.13"N, longitudine: 26°17'57.80"E, altitudinea absolută este de 446 m.

Situl apare în literatura de specialitate la începutul secolului XX, când C. Moisil ce a publicat câteva materiale arheologice izolate descoperite de un învățător din localitate. De-a lungul timpului situl de pe *Dealul Merez* a fost amintit sporadic de mai mulți arheologi români printre care amintim pe M. Petrescu-Dîmbovița, V. Teodorescu, V. Leahu, A. Frînculeasa.

În anul 2003, în timpul unor cercetări de suprafață au fost identificate mai multe fragmente ceramice, din care remarcăm un vas întregibil ce reprezintă o ceașcă recuperat dintr-o zonă cu multă cenușă aflată la suprafață. În anul 2010, în zona cea mai înaltă a sitului, a fost montată o antenă de telefonie mobilă ce a afectat obiectivul arheologic pe o suprafață de aproximativ 200 mp, la care se adaugă un șanț orientat nord-sud realizat pentru introducerea unor cabluri de alimentare cu energie electrică a antenei respective. Demersurile realizate de către Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova au generat un proces, dar rezultatul final a fost cel intuit, respectiv antena a rămas în același loc.

În urma unor cercetări de suprafață realizate anterior pe *Dealul Merez* au fost

descoperite materiale arheologice din epoca bronzului, culturile Glina, Monteoru și Tei, dar și din a doua epocă a fierului. Descoperirile arătau existența unei stratigrafii complexe și prezența unui sit foarte important pentru cronologia și evoluția epocii bronzului la Dunărea de Jos. Având în vedere această situație, dar și în contextul derulării și dezvoltării unui proiect privind evoluția în nordul Munteniei a mormintelor tumulare cu ocră (Jamnaja și Katakombnaja) și interacțiunea acestora cu comunitățile locale/autohtone, acest sit oferea o oportunitate importantă.

Începând anul 2014 au fost realizate primele cercetări arheologice intruzive, având ca scop verificarea în special a stratigrafiei sitului. Cum colectivul de cercetare nu a fost unul numeros, iar obiectivul în prima fază a fost unul limitat, pe latura de est a dealului Merez au fost realizate trei sondaje arheologice. Deoarece în prima campanie nu a fost finalizat acest demers, în anii 2015 și 2016, cu un colectiv extins, s-a continuat sondarea dealului, fiind realizate mai multe sondaje. Având în vedere dimensiunile sitului, acesta a fost împărțit în mai multe areale (A, B, C) ce au fost abordate punctual pentru extragerea unor informații prin care să ne atingem țintele cercetării: date stratigrafice, contexte culturale, artefacte pentru studii pluridisciplinare. Au fost realizate mai multe sondaje prin care au fost sondate cele trei areale.

În anul 2017 a fost realizată o primă campanie de cercetare sistematică pe platoul Merez, fiind identificată o locuință incendiată, în care au apărut fragmente ceramice Cucuteni asociate cu material șnurat specific culturii Cernavoda I. În campania din anul 2018 a fost identificată și cercetată parțial o nouă locuință eneolitică, dar și un nivel de locuire atribuit grupului Odaia Turcului. Acest ultim nivel de locuire a fost confirmat și de date C14.

Obiective campania 2019

- continuarea cercetărilor complexelor arheologice identificate în campaniile anterioare;
- sondarea *arealului A* în apropierea M.1 cercetat în anul 2016, în vederea verificării posibilității existenței altor morminte;
- cercetarea *arealului C* aflat pe platoul din apropierea antenei de telefonie mobilă, în vederea identificării unor situații stratigrafice clare, descoperirea unor complexe arheologice datând din culturile Odaia Turcului, Glina și Cucuteni B - Cernavoda I;
- finalizarea locuințelor de suprafață denumite L1 și

L2. identificate în anii 2017-2018 în suprafețele A și B;

- cercetarea posibilei locuințe de suprafață atribuită nivelului de locuire Odaia Turcului, surprinșă parțial în suprafața B în campania 2018;
- sondarea unui posibil sistem de fortificație identificat în urma investigațiilor geofizice realizate în anul 2018;
- sondarea altor areale în vederea înțelegerii evoluției acestui sit pe orizontală;
- prelevarea materialului arheozoologic pentru realizarea unor analize pluridisciplinare;
- scanarea geofizică a unor zone aflate în apropierea sitului arheologic în vederea identificării cimitirului sitului, dar și a altor așezări;
- sondarea zonei din jurul platoului Merez în vederea identificării posibilelor cimitiruri preistorice;
- activitate formativă pentru studenții ce vor participa la cercetări.

Tehnicile de săpătură:

Săpătura arheologică derulată în acest sit, va urma punctual criteriul cronostratigrafic, deși vor exista inerente adaptări condiționate de personalul calificat implicat, logistica, situația din teren, bugetul. Prin sistemul de săpătură adoptat se va urmări dezvelirea integrală a complexelor de locuire, atât pentru observații ce privesc organizarea internă a așezării, cât și pentru obținerea unor informații detaliate asupra modului de construcție a locuințelor, distribuția inventarului acestora etc. În dorința de a înțelege cât mai bine evoluția internă a așezării în plan vertical, dar și relațiile stratigrafice pe orizontală între complexele de locuire, importantă va fi și cercetarea zonelor aflate în exteriorul locuințelor. În acest sens, printre altele, ne-am propus să nu izolăm locuințele de restul contextului arheologic.

Pentru a obține aceste informații, săpătura se va desfășura în suprafață, prin deschiderea concomitentă a unor zone largi de 8 x 5 m. Vor fi abordate unitar perimetre bine determinate ale așezării în funcție de factori topografici, dispunerea complexelor, dar și cei subiectivi, ce țin de regimul de proprietate al terenului. De asemenea, vom continua sondarea și definirea unor areale distincte din cadrul sitului, în vederea formării unei imagini de ansamblu a evoluției acestui sit arheologic.

Toate descoperirile vor fi raportate unui punct zero absolut, pe șantier vor fi utilizate atât o nivelă topografică SOKIA cât și stația totală NIKON, șantierul arheologic beneficiind de o logistică modernă (camere foto și video, trepiede,

laptopuri, nivelă topografică, stație totală, dronă, etc).

Vor fi realizate și fotografii de ansamblu cu drona instituției.

Înregistrarea și prelevarea materialului arheologic

- vor fi realizate fișe de complexe (locuințe, cuptoare, vetre, gropi, zone menajere, morminte etc) ce vor acoperi toate informațiile necesare unei înregistrări detaliate și care vor putea fi descărcate într-o bază de date EXCEL și ACCES.

- straturile depuse arheologic (antropice sau naturale) vor primi numere de cod de unitate stratigrafică, informații necesare pentru realizarea matricei de complex, etape/secvențe de locuire și evoluției sitului arheologic, în vederea corelațiilor stratigrafice atât în plan vertical cât și orizontal.

- prelevările descoperirilor arheologice se vor face conform normelor și standardelor specifice fiecărui tip de artefact, material.

Regimul bunurilor descoperite

Bunurile descoperite se vor depozita la instituția organizatoare, respectiv Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, pentru prelucrarea științifică, fotografierea și desenarea acestora. Ele vor fi inventariate și apoi vor intra în patrimoniul respectivei instituții ca bunuri culturale.

Valorificarea științifică

- În anul 2019 la sediul Muzeului Județean De Istorie și Arheologie Prahova va fi organizată expoziția temporară „**Descoperiri preistorice în cercetări recente**”, în care vor fi expuse și piese din mormântul 1 (M.1), dar și altele descoperite în acest sit.

- Descoperirile rezultate din cercetările anterioare din acest sit vor fi publicate parțial în studii și rapoarte arheologice. În acest an vom publica raportul arheologic 2018 în *Cronica Cercetărilor Arheologice 2019*. Un studiu privind inventarul M.1 se află în curs de publicare într-o revistă cotate internațională din spațiul vest-european (*Journal of Archaeological Science*).

- Până în prezent cercetările de la Șoimești au fost valorificate publicistic astfel:

Studii și articole:

- Frînculeasa Alin, Garvăn Daniel (2017) Un raport pierdut: săpăturile de la Șoimești – *Dealul Merez /La Merez*, com. Ceptura, jud. Prahova, campania 2016, *Mousaios. Buletinul Muzeului Județean Buzău*, XXI, p. 57-67.

- Frînculeasa Alin, Soficaru Andrei-Dorian, Măgureanu Andrei, Preda Bianca, Ciupercă Bogdan, Garvăn Daniel, Anton Alin,

Constantinescu Cătălin (2015) Un complex funerar preistoric descoperit la Târgșoru Vechi (jud. Prahova), *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie*, 7, p. 133-156.

- Frînculeasa Alin, Garvăn Daniel, Frînculeasa Mădălina, Voicu Bogdan, Adamescu Ion, 2008, Descoperiri arheologice în bazinul râului Cricovul Sărat, județul Prahova, *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova*, S.N., III-IV (11-12) (2007-2008), p. 47-100.

Rapoarte arheologice:

- Frînculeasa, A., Preda, B., Garvăn, D., 2016, *Șoimești, comuna Ceptura, jud. Prahova*, Cronica Cercetărilor Arheologice, Campanie 2015, A L-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Târgu-Jiu, 26-28 mai 2016, p. 229-230.

- Frînculeasa A., Garvăn D., 2015, *Șoimești, comuna Ceptura, jud. Prahova*, Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2014, A XLIX-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Pitești, 28 - 30 mai 2015, p. 243-244, Muzeul Județean Argeș.

Păstrarea documentației

Pe durata cercetărilor în teren, arhiva constituită din fișe de complexe, planuri, relevee, informație grafică, fotografică și scrisă referitoare la lucrările întreprinse va fi disponibilă nemijlocit membrilor colectivului de cercetare. După încheierea săpăturii și prelucrarea științifică a materialului, arhiva de sit, în variante scrisă/printată și digitală, va fi depusă în arhiva instituției organizatoare – Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova

Evaluarea post-săpătură

În vederea atingerii scopului general al cercetării în etapa post săpătură se vor realiza:

- prelucrarea primară a materialului arheologic colectat (spălare, marcare, conservare);
- trierea materialului arheologic pe criterii tehnice și cronologice;
- restaurarea materialului ceramic și osteologic (IMDA);
- desenarea inventarului mobil identificat;
- prelucrarea științifică a datelor obținute;
- analize arheozoologice;
- inventarierea materialului arheologic descoperit;
- depozitarea și conservarea materialului arheologic descoperit.

La sfârșitul campaniei de cercetare se vor lua măsuri primare de protecție și conservare a

săpăturii arheologice prin acoperirea acestora cu folie de plastic sau netex și pământ. Vom urmări ca în fiecare campanie suprafețele deschise pentru cercetare să fie epuizate.

73. Sultana, com. Mânăstirea, jud. Călărași

Punct: Malu Roșu

Cod sit: 104216.03

Tip sit: 111, 117, 211

Încadrare cronologică: 14, 142, 143

Autorizația nr. 42/23.04.2018

Colectiv: Cătălin Alexandru Lazăr – responsabil, Radian Romus Andreescu, Mihai Florea, Mădălina Voicu (MNIR), Valentin Radu, Constantin Haită (CNCP-MNIR), Theodor Ignat, Vasile Opreș, Adelina Darie, Dan Pîrvulescu (MM București), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Adrian Bălășescu, Mihaela Golea, Ionela Crăciunescu (IAB), Andrei Dorian Soficar (IAFR), Valentin Parnic, Tudor Iordan (MDJ Călărași), Cristina Covătaru, Ovidiu Frujina, Bogdan Manea (FIB), Adrian Șerbănescu (UB), Mihaela Savu (Kiel University, Germania), Cornelis Stal (HoGent, Belgia), Sebastian Stan (UAUIM), studenți, masteranzi și doctoranzi FIB și UAUIM București

Perioada de desfășurare a campaniei: 12.07-20.08.2018

Săpăturile arheologice de la Sultana-Malu Roșu, com. Mânăstirea, jud. Călărași, din campania 2018, s-au desfășurat în Sectorul Terasă, în paralel cu o serie de prospecțiuni non-intruzive în Sectorul Tell, necesare pentru completarea setului de informații arheologice legate de sistemul de delimitare al așezării, dar și colectarea de noi date geo-spațiale în zona sitului și pe cursul fostului râu Mostiștea.

Sector Terasă – locuirea off-tell

În acest punct, s-au continuat investigațiile legate de construcția incendiată eneolitică C1/2014, identificată în anul 2014 și aflată în curs de cercetare de 4 ani. Reamintim că, această construcție, cu dimensiuni considerabile (cca. 12 x 10 m), a fost identificată în limita de est a necropolei preistorice de la Sultana-Malu Roșu, iar pentru cercetarea sa a fost realizată o suprafață de 16 x 16 m (Son 1/2016), amplasată la cca. 70 m vest de așezarea de tip tell, la sud de Son 1/2014 și Son 1/2015.

În campania 2018, cercetările au vizat finalizarea complexelor posterioare ce perturbau construcția C1/2014, dar și demontarea nivelului de distrugere al acesteia (US 1240). În principal, dacă primul obiectiv a fost atins, în cazul celui de-al doilea, datorită procesului complex de înregistrare, ce a implicat măsurarea fiecărei bucăți de chirpici, cântărirea acestora, colectarea sedimentului din zonă pentru sitare etc., acesta a fost realizat doar parțial. Astfel, a fost posibilă demontarea distrugerii exterioare în proporție de 90%, iar în cazul amplasamentului propriu-zis al construcției doar aprox. 60%.

În general, procesul de demontare al nivelului de distrugere aferent construcției C1/2014 și cuantificarea datelor rezultate au confirmat o observație anterioară, realizată încă din momentul degajării complexului în discuție: în anumite zone ale construcției, nivelul de distrugere a fost înlăturat din vechime (cel mai probabil, imediat după incendiere), motiv pentru care în anumite perimetre se păstrează doar podeaua. În zonele din C1/2014 ce nu au fost afectate de acest proces, s-a putut decela existența unei secvențe de distrugere tipică pentru locuințele incendiate gumelnițene, care implică existența unor resturi de pereți fracturați *in situ* peste podea. Totodată, a fost posibilă chiar și identificarea unor baze de pereți în poziție verticală, ce par a indica existența unei compartimentări interne a construcției. Din punct de vedere constructiv, s-a observat că pereții au fost realizați din lut amestecat cu materiale vegetale, în vreme ce podeaua nu conținea pleavă, fiind realizată dintr-un lut curat, bine compactat. Seria de observații constructive a fost completată de identificarea unor noi gropi de par ce pot fi legate ipotetic de structura de rezistență a construcției respective. Cum procesul de demontare a nivelului de distrugere nu a fost finalizat, momentan nu avem cum să creionăm alte concluzii. Cel mai probabil, după finalizarea demontării în campania 2019 vom avea mai multe date care ne vor permite formularea unor concluzii privind această construcție.

Alte observații au fost făcute în legătura cu nivelul de ardere diferențiat, pe zone, al construcției C1/2014, ceea ce ne permite să realizăm anumite scenarii despre modul în care s-a desfășurat incendierea construcției. Pe lângă situațiile sesizate anterior, încă din 2015-2017, legate de existența unor zone distincte de grupare a unor bucăți de chirpici vitrificați, ce indicau prezența unor focare cu temperaturi ridicate în

timpul incendiarii, în prezent am obținut și setul de date pentru cele 158 probe colectate din nivelul de distrugere în 2017, care ne indică intervale de ardere a construcției cuprinse între 750°C - 1400°C, pe baza analizelor XRD și FT-IR efectuate. Pentru completarea acestor informații, în 2018 s-a procedat la colectarea unor probe pentru analize de paleomagnetism din podeaua construcției C1/2014, care vor oferi cu siguranță date noi și despre procesul de incendiere. Mai mult, analizarea acestor probe va permite inclusiv datarea prin arheomagnetism a construcției în discuție, mai ales că, din nefericire, din inventarul complexului C1/2014 lipsesc resturile faunistice sau arheobotanice care ne-ar permite datarea prin metoda radiocarbon.

Conservarea primară a vestigiilor arheologice, în vedere continuării cercetărilor în campania 2019, s-a realizat cu folie de plastic și pământ.

Sector Terasă – așezarea Boian

În zona așezării plane din punctul *Ghețarie*, aparținând culturii Boian, faza Vidra, s-a decis deschiderea unei noi suprafețe, notate Son 1/2018 (6 x 6 m). Aceasta a fost proiectată pentru acoperirea unei suprafețe necercetate anterior (2012-2014), amplasată între respectivele secțiuni anterioare.

Îndepărtarea nivelului vegetal (us T1000) a condus la identificarea a cinci gropi moderne (C25-C29), ce au legătură cu intervențiile recente ale locuitorilor din sat, ce au utilizat zona sitului pentru extracția de lut și depunerea de gunoaie. De asemenea, a fost identificată și o vatră, bine arsă, aparent cu o singură fază de utilizare, asociată cu bucăți de chirpici nears și fragmente ceramice Boian-Vidra. Descoperirea respectivă este foarte importantă, deoarece, până acum, toate complexele Boian-Vidra documentate la Sultana-Ghețarie constau în gropi, de diferite dimensiuni, asociate cu două niveluri ocupaționale.

Ploile din vara anului 2018 nu au permis finalizarea cercetărilor din Son 1/2018, motiv pentru care, la finalul campaniei, suprafața a fost acoperită cu folie de plastic și pământ, cercetările urmând a fi reluate în campania 2019.

Sector Tell

În vederea completării datelor legate de sistemul de delimitare al așezării de tip tell de la Sultana-Malu Roșu, în intervalul august-septembrie 2018, au fost realizate mai multe profile de rezistivitate electrică (ERT) pe pantele sitului, în

vederea obținerii unui set de informații complementare celor obținute în urma realizării profilelor sedimentologice din 2002-2005 (S II și S II'). În funcție de configurația terenului, au fost realizate 10 profile ERT, la distanțe de 2 m, pe pantele de sud, est și vest ale tell-ului pentru a stabili modul de distribuție orizontală și verticală a șanțurilor, a valului și palisadei surprinse în sondajele sedimentologice anterioare. Datele sunt în curs de prelucrare, însă pe baza informațiilor preliminare, sistemul de delimitare sus menționat este confirmat pe latura de vest a tell-ului.

Tehnica de săpătură arheologică aplicată în situl de la Sultana-Malu Roșu constă în metoda micro-stratigrafică, înregistrările stratigrafice realizându-se în sistemul unităților stratigrafice (u.s.-uri), în cadrul unor registre de unități stratigrafice și complexe, fiind utilizate fișe tipizate. Ulterior informațiile sunt încărcate într-o bază de date dedicată, realizată sub Acces MS-Office.

Colectarea datelor geo-spațiale brute din teren, în vederea înregistrărilor planimetrice și altimetrice, se realizează cu ajutorul unui receptor GNSS (Global Navigation Satellite System), la care se adaugă o stație totală Leica TS 06 Plus. Datele geo-spațiale sunt completate cu informații colectate prin intermediul zborurilor cu UAV-ul, dar și integrarea surselor cartografice existente.

Sedimentul din complexele cercetate a fost recoltat contextual și ulterior sitat, tamisat și/sau flotat. Finalizarea procesului de studiu va consta în trierea materialelor rezultate și analizarea acestora pe categorii.

Din toate complexele cercetate au fost recoltate probe pentru datări absolute (^{14}C), paleoparazitologie, izotopi (^{12}C - ^{13}C / ^{15}N - ^{16}N) și studiul materialului genetic uman fosil (A.D.N.).

Materialele osteologice faunistice și antropologice sunt prelucrate și analizate de către echipa Secției de Bioarheologie a Institutului de Arheologie "Vasile Pârvan" din București, Institutul de Antropologie "Francisc J. Rainer" București și a Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare din cadrul Muzeului Național de Istorie a României.

Diversele categorii de artefacte sunt în curs de studiu și analiză în laboratoarele Muzeului Municipiului București, Muzeului Dunării de Jos din Călărași, Muzeului Național de Istorie a României, Universității "Valahia" din Târgoviște și Platformei ArchaeoScience#RO din cadrul ICUB, Universitatea din București.

Probele micromorfologice, palinologice și

carpologice vor fi analizate în laborator de către specialiștii Secției de Bioarheologie a Institutului de Arheologie "Vasile Pârvan" din București, Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare din cadrul Muzeului Național de Istorie a României și ai Universității "Al. I. Cuza" Iași.

Alte analize interdisciplinare pe diverse categorii de artefacte și ecofacte vor fi realizate în cadrul Institutului Național pentru Fizică și Inginerie Nucleară "Horia Hulubei" Măgurele, dar și în cadrul unor laboratoare din străinătate.

În funcție de bugetul disponibil, cercetările viitoare vor viza continuarea săpăturilor din vecinătatea așezării de tip *tell* aparținând culturii Gumelnița, investigarea structurilor incendiate *off-tell*, dar și cercetările din așezarea plană aparținând culturii Boian, precum și în cadrul celor două necropole preistorice.

Abstract:

The archaeological site is located at ca. 300 m North-East from Sultana village, in the location named Malu Roșu, on the high terrace of the Mostiștea Lake.

The archaeological excavations from this site in 2018 campaign, took place in the Terrace Sector, along with a series of non-intrusive prospection in the Tell Sector for completing the set of archaeological information related to the settlement enclosure system. Also, we collect new geospatial data in the site area and the Mostiștea River basin.

In the area of the Off-tell settlement, our research aimed to complete the excavation of posterior features that cut the C1/2014 construction but also to dismantle its destruction level.

In the area of Boian flat settlement, we open a new excavation surface of 6 x 6 m (Son 1/2018) in order to identify new prehistoric features that to fill in previous information about this past habitation. Unfortunately, there have been identified five contemporary rubbish pits and one burned hearth, which can be attributed to the Boian communities based on the specific ceramic fragments discovered in association with this feature.

Moreover, to complete data on the enclosure system of Sultana-Malu Roșu tell settlement, in August-September 2018, several electrical resistivity profiles (ERTs) were made on the south, east and west slopes of the site.

Bibliografie:

Andreescu R., Lazăr, C., *Valea Mostiștei. Așezarea gumelnițeană de la Sultana Malu Roșu*, Cercetări Arheologice 14, 2008, București, p. 55-76.

Andreescu R., Lazăr C. et alii, *Sultana, com. Mânăstirea*, CCA 2014, p. 134-136.

Andreescu R., Lazăr C. et alii, *Sultana, com. Mânăstirea*, CCA 2015, p. 91-93.

Lazăr, C. et alii, *The Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Călărași county, Romania)*, Studii de Preistorie 5, 2008, București, p.131-152.

Lazăr, C. et alii, *New Data on the Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Călărași county, Romania)*, Studii de Preistorie 6, 2009, București, p. 165-199.

Lazăr, C. et alii, *Traditions, Rules and Exceptions in the Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Southeast Romania)*, în Kogalniceanu R., Curca R., Gligor, M. & Stratton, S. (eds.), *HOMINES, FUNERA, ASTRA. Proceedings of the International Symposium on Funerary Anthropology, June 5-8, 2011, Alba Iulia*, British Archaeological Reports, International Series, no. 2410, Archaeopress, Oxford, p. 107-118.

Lazăr, C., *The Eneolithic Necropolis from Sultana-Malu Rosu (Romania) – A Case Study*, în Oosterbeek, L. & Fidalgo, C. (eds.), *Mobility and Transitions in the Holocene. Proceedings of the XVI World Congress of the International Union of Prehistoric and Protohistoric Sciences (Florianopolis, Brazil, 4-10 September 2011 in Wortley, South Gloucestershire)*, Vol. 9, British Archaeological Reports, International Series, no. 2658, Archaeopress, Oxford, p. 67-74.

Lazăr, C. et alii, *Sultana, com. Mânăstirea*, CCA 2017.

Campania arheologică proiectată pentru anul 2018 avea obiective ambițioase, vizând continuarea investigațiilor pentru încheierea studierii locuinței L. 5/2017 și a complexelor aferente din Cas. VIII/2017, a altor structuri eneolitice de habitat (L. 6 și a unor anexe), dateate în faza Cucuteni A3, precum și declanșarea unei alte etape de cercetări în zona necropolei Noua I, urmărind inclusiv obținerea unor date de cronometrie absolută (C14). Din păcate, lucrările din teren nu s-au putut desfășura din cauza lipsei fondurilor necesare. În condițiile date, au continuat doar activitățile specifice cu caracter muzeologic și de laborator (curățarea, restaurarea, inventarierea și studierea materialelor ceramice, litice, osteologice și metalice recuperate anterior), completându-se baza de date cu bunurile culturale provenite din acest bogat sit. În urma înnoirii expoziției de bază a Muzeului Județean Ștefan cel Mare din Vaslui (2018-2019), cele mai reprezentative artefacte provenite din situl de la Tăcuta-Dealul Miclea/Paic au intrat în acest fireșc și util proces de valorificare muzeală. Luând în calcul reajustarea obiectivelor proiectelor anual și multianual de cercetare, colectivul de cercetare speră că vor fi găsite înțelegerea și disponibilitatea factorilor responsabili pentru a fi identificate resursele financiare trebuincioase reluării și continuării investigațiilor sistematice din acest sit.

Abstract

Because to the lack of necessary funds, the archaeological research of the Tăcuta-Dealul Miclea/Paic site could not be carried out in the 2018 campaign. Only the museological and laboratory works (cleaning pottery, restoration, inventory activities, study of artefacts) continued. Several artefacts has been valorified in the new permanent exhibition of Ștefan cel Mare County Museum from Vaslui (2018-2019).

74. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui

Punct: Dealul Miclea/Paic

Cod sit: 166244.01

Autorizație nr: 128/23.04.2018

Colectiv: Sergiu-Constantin Enea – responsabil (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos), Dumitru Boghian (USM Suceava), Ciprian-Cătălin Lazanu (MJSM Vaslui).

75. Târcov, com. Pârscov, jud. Buzău

Punct: Piatra cu liliaci

Cod RAN: 48646.01

Autorizația nr. 33/2018

Colectiv: Sebastian Matei – responsabil științific, Daniel Costache (MJB), Valeriu Sîrbu (IAB)

În campania din 2018 am urmărit mai multe obiective: extinderea săpăturilor pe Terasa 1 și 3 pentru a identifica și cerceta noi complexe,

eputarea secțiunii S20 de pe Terasa 2 și S22 de pe Platou, unde se află complexul 49 – locuință.

Au fost trasate 4 noi secțiuni după cum urmează: S24, pe Terasa 1, cu dimensiunile de 4 x 2 m, S25, pe Terasa 3 cu dimensiunile de 6 x 2 m și două secțiuni pe Platou (S26 și S27) cu dimensiunile de 4 x 2 m. Dintre acestea doar secțiunile 24 și 25 au fost finalizate. De asemenea, a fost încheiată cercetarea în alte 3 secțiuni deschise în anii anteriori, respectiv S20, S22 și S23.

Secțiunea 24, trasată în apropiere de S1 și destul de aproape de marginea de est a Terasei 1, a fost rapid săpată întrucât stratul de cultura lipsea, iar sterilul arheologic a apărut la cota de -0,50 m. Au fost identificate doar trei gropi, plasate în partea de sud, foarte apropiate una de alta. Nici în secțiunea 25 de pe Terasa 3 nu a fost descoperit un strat de cultură și nici complexe arheologice, în schimb au fost recoltate numeroase fragmente ceramice, toate aflate în humusul negru de pădure. Cu totul diferită a fost situația în secțiunile S26 și S27, unde, începând cu cota de -0,25 m, au apărut aglomerări de materiale arheologice, vase întregi sau întregibile, piese din metal, os și corn. Situația arheologică din cele două secțiuni a rămas conservată la cota de - 0,30 m, urmând ca în 2019 să continuăm cercetarea.

În această campanie au fost cercetate integral sau parțial 20 complexe, dintre care 18 sunt noi. Dintre complexele identificate în 2018 menționăm *12 gropi menajere, 2 gropi de stâlp, o vatră, un șanț, o aglomerare de material arheologic și o platformă de pietre.*

Toate complexele descoperite se datează în sec. I p. Chr.

Complexe

Din cele 18 complexe descoperite prezentăm pe scurt câteva mai relevante din punctul de vedere al descoperirilor dar și al funcționalității.

Complexul 79, reprezintă o groapă identificată în S10, sub complexul 36 (depunere masivă de lipitură arsă cercetată în campaniile anterioare). În profil se observă că a fost săpată de la cota de - 0,55/0,60 m. Are un diametru la gură de 0,70 m și spre bază de -1,40 m. Umplutura este cenușie, pe alocuri gălbuie cu numeroase pete roșcate ce reprezintă resturi de la miezul unei vetre dezafectate. Materialul ceramic descoperit este bogat și interesant. Menționăm mai multe fragmente de la un kantharos de import, amfore, pithoi, străchini ce imită forme romane, cești-opaiț și o oală aproape întreagă modelată la mână și acoperită cu angobă lustruită.

Cea mai interesantă piesă o reprezintă o plintă circulară cu diametrul de 54 cm, reprezentând cel mai probabil o bază de colană.

Complexul 83 – vatră în situ descoperită în S22 - complexul 49 - la cotele de -0,64/0,70. Se observă pe o suprafață de 0,80 x 0,50 m, parte din ea intrând în profilul de vest. Crusta se păstrează doar pe o mică porțiune spre margine, unde se poate observa că vatra a fost ușor supraînălțată. Acest complex este suprapus parțial de o altă vatră dezvelită la cotele de -0,52/0,57 m. Existența celor două vetre care ocupă aproximativ același spațiu ne determină să reconsiderăm evoluția în timp a locuinței cpl. 49. Cel mai probabil avem două niveluri de călcare în interior, despărțite în timp. Trebuie consemnat faptul că în S13 nu s-a observat în profil două nivele de călcare, situație îngreunată și de lipsa unor podini.

Complexul 86 – groapă identificată în S24 la cota de -0,50 m. Are baza la - 1,78 m și un diametru în zona gurii de 0,70 și un diametru maxim de 1,10 m, fiind parțial săpată în stâncă. Umplutura este cafeniu-deschisă în partea superioară și cenușie în partea inferioară. În umplutură a fost descoperit un borcan spart pe loc, mai multe fragmente din cupa unei fructiere și jumătate dintr-o ceașcă-opaiț. Cu excepția unei oglinzi din bronz, nu au fost descoperite alte piese metalice.

Complexul 87 – groapă identificată în S24, nu departe de cpl. 86. Are o formă tronconică cu un diametru maxim la bază de 1,80 m. A fost săpată de la -0,50 m și are fundul la -1,77 m. Umplutura cenușiu-roșcată conține numeroși bolovani, o cantitate mare de crustă de vatră și fragmente ceramice.

Complexul 94 – S27 – reprezintă o zonă rectangulară de bolovani mici și medii care alcătuiesc o platformă cu dimensiunile de 1,70 x 1,20 m însă o parte din aceasta intră în profilele de nord și est. Platforma cu bolovani a fost dezvelită la -0,20 m și a dispărut la -0,30 m. Printre bolovani se afla un pământ negru din care s-au recoltat cioburi și oase. Momentan nu putem aprecia funcționalitatea acestei platforme de bolovani decât după extinderea secțiunii spre nord și est.

Piese arheologice

Cele mai numeroase piese arheologice descoperite sunt vasele ceramice, în mare parte fragmentare, dar sunt și piese întregi sau întregibile acoperind toată gama olăriei dacice de sec. I p. Chr. cum ar fi borcanele, ceștile-opaiț, fructierele, cămile, castroanele și pithoi. În numeroase cazuri

apar și fragmente de vase din import cum ar fi kantharoi, strachinile și amforele.

Din fier notăm o lamă de cuțit, o daltă, un fragment de fibulă și mai multe împungătoare, în timp ce din bronz putem menționa descoperirea unei oglinzi și a unui pandantiv din bară profilată, legat la o verigă din sârmă de bronz. Prelucrarea cornului și a osului este atestată de descoperirea mai multor piese din care menționăm o cataramă și un mâner. Destul de frecvente sunt fusaiiolele, jetoanele și cutele.

În campania din 2019 ne propunem extinderea secțiunilor 26 și 27 de pe Platou, spre est și cercetarea integrală a acestora. De asemenea, avem în vedere deschiderea unor noi secțiuni în zona locuinței cpl. 49 pentru a documenta împrejurimile acestui complex.

Abstract:

In the campaign of 2018 we pursued several objectives: the extension of excavations on Terrace 1 and 3 to identify and investigate new complexes, the completion of the researches of trench S.20 from Terrace 2, and trench S. 22 from the Plateau, where we identified a dwelling – complex 49.

As a result, 4 new trenches were opened as follows: S24, placed on the Terrace 1, with the dimensions of 4 x 2 m, S.25, located on Terrace 3, with the dimensions of 6 x 2 m, respectively trench S.26 and S.27 on the Plateau, both with the dimensions of 6 x 2 m. Only S.24 and S.25 were completed. This year we also completed the researches in the older sections S.20, S.22 and S.23.

In this campaign we investigated 20 complexes, from which 18 of them were new. Of these, 12 were pits, the rest representing an *in situ* hearth (complex 83), an agglomeration of ceramic fragments (complex 82), two pillar pits, a ditch (complex 84) and a stone platform (complex 94).

All complexes were dated into the second half of the 1st century A.D.

Bibliografie:

G. Trohani, R. Andreescu, *Cercetările arheologice din punctul „Piatra cu Lileci” din satul Târcov, comuna Pârscov, județul Buzău*, Cercetări Arheologice, IX, 1992, p. 46-51, pl. 1-18;

Sebastian Matei, Daniel Costache, Daniel Garvăn, *Cercetările arheologice de la Târcov – Piatra cu Lileci, jud. Buzău. Campania 2014*, în Mousaios XX, 2015, p. 221-228;

Valeriu Sîrbu, Sebastian Matei, *Quelques observations sur des centres fortifiés geto-daces*

dans la Valachie central – nordique, în Fortified sites from the 1st millennium BC în Central and South-Eastern Europe, Chișinău, 2015, p. 101 – 120;

Sebastian Matei - *Elements for a Chronological Framework of the Dacian Fortress from Târcov, Buzău County*, în volumul Iron Age Chronology in the Carpatian Basin, Cluj Napoca, 2016, p. 389-394.

Cronica Cercetărilor Arheologice (CCA) 2008, p. 308-309; CCA 2009, Valachica, 21-22, 2008-2009, p. 216 – 217; CCA 2010, p. 187- 189, CCA 2011, p. 142-144; CCA 2012, p. 144-145; CCA 2013, p. 129-130; CCA 2017, p. 132-133.

76. Tărtăria, com. Săliște, Jud. Alba

Punct: Gura Luncii

Epoca: Neolitic, Eneolitic, Tranziție la bronz, Epoca bronzului, Hallstatt; Epoca romană târzie sec. II-IV); Epoca migrațiilor (sec. IV-VI); Epoca medievală timpurie (sec. VII-XIII)

Perioade: Neolitic; Neolitic timpuriu; Neolitic mijlociu; Eneolitic; Eneolitic timpuriu; Eneolitic mijlociu; Eneolitic târziu; Epoca romană; Epoca migrațiilor; Epoca medievală timpurie; Epoca bronzului târziu; Hallstatt; Hallstatt mijlociu.

Tip sit: Locuire: Tell

Cod RAN: 7080.01

Colectiv: Prof.univ.dr. Sabin Adrian Luca - responsabil științific de șantier, Cristinel Laurențiu Fântâneau, Titus Cristian Florescu, Gabriel Tiberiu Rustoiu (MNUAI), Gheorghe Vasile Natea, Vasile Palaghie, Florentin Perianu (MBS), Zeno-Karl Pinter, Anamaria Tudorie, Florentina Marțiș (Universitatea Lucian Blaga, Sibiu)

Campania anului 2018 s-a desfășurat în perioada 18 iunie - 27 iulie. Au fost abordate suprafețele SIII și SII. În suprafața SIII a fost finalizat nivelul II de săpare (-0,25 - 0,40 m), nivel început în campania anului anterior. Au fost finalizate carourile 70-72, 78-80, 85-88, 93-96. După curățire și rașchetare în carourile 79 și 95 au fost delimitate două complexe de tip groapă. A fost realizat grundul nivelului iar suprafața a fost acoperită cu folie și a intrat în conservare.

În suprafața SII a fost continuată cercetarea cu nivelul II de săpare (-0,20 - 0,40 m). După

excavarea nivelului și rașchetare au fost identificate mai multe complexe de tip groapă ce coboară din acest nivel. A fost abordat și documentat Cx. 51 identificat în caroul 64. Acesta s-a conturat la -0,40 m și coboară în adâncime până la -0,68 m. La conturare are o formă neregulată, cu pereții drepți, ușor albiați spre fundul complexului. El nu este surprins complet în suprafață, acesta mergând sub profilul de SE (martorul dintre SII și SIII). Ca și dimensiuni, lungimea surprinsă în suprafață este de 1,53 m iar lățimea maximă de 1,15 m. Artefactele rezultate în urma golirii complexului constau din lame de silex fragmentare, fragmente ceramice grosiere și fine din specia pictată în manieră petreșteană. Complexul aparține orizontului de locuire Petrești. Tot în această suprafață a fost început și nivelul III de săpare (-0,40 - 0,60 m). Acesta a fost scos pe aproape toată suprafața cu excepția carourilor 54-56 și 62-64. Pe zona carourilor 37-40 și 45-48 apar o serie de complexe de tip groapă care se întretaie. A fost documentat un grundiss general pe acest nivel de săpare (-0,60 m) după care suprafața a intrat în proces de conservare fiind acoperită cu folie, cercetarea urmând a fi continuată în anul 2019.

În urma acestor săpături a rezultat o mare cantitate de artefacte arheologice (ceramică, figurine zoomorfe și antropomorfe, unelte și arme din silex, obsidian și piatră) care confirmă și pe această zonă locuirea aparținătoare comunității Petrești, străpunsă și deranjată în anumite zone de intervențiile medievale timpurii.

Materialele recoltate se găsesc în stadiu de prelucrare primară; au fost curățate iar acolo unde este cazul se efectuează operațiuni de restaurare și reconstituire în laboratoarele Muzeului Național Brukenthal.

Bibliografie:

Horedt K., *Săpături privitoare la epoca neo și eneolitică*, în *Apulum*, III, 1949, pp. 44-69.

Lazarovici Gh., Lazarovici M., *Arhitectura Neoliticului și Epoca Cuprului din România, I, Neoliticul*, Iași, 2006

Lazarovici Gh., Maxim Kalmar Z., *Tărtăria*, Cluj-Napoca, 1991.

Luca S. A., *New discoveres of the Neolithic and Aeneolithic fine arts at Tărtăria and Lumea Nouă, Alba County, and matters concerning their typology and chronology*, în *Acta terrae Septemcastrensis*, II, Sibiu, 2003, pp. 18-42.

Luca S. A., *Tărtăria Rediviva*, Alba Iulia, 2016, **Premiul Academiei Române „A. D. Xenopol”**, 2018.

Paul I., *Enigma tăblițelor de la Tărtăria – Schiță preliminară*, Ceremonia de acordare a titlului de Doctor Honoris Causa a Universității de Vest Timișoara, 23 mai 2007.

Suciu C.I., *Cultura Vinča în Transilvania*, în *Biblioteca Brukenthal*, XLIV, Sibiu, 2009.

Vlassa N., *Chronology of the Neolithic in Transylvania in the light of the Tărtăria Settlement's Stratigraphy*, în *Dacia Nouvelle Serie*, VII, 1963, pp 485-484.

Vlassa N., *Unele probleme ale Neoliticului Transilvaniei*, în *Acta Mvsei Napocensis*, IV, 1967, pp. 403-424.

Vlassa N., *Neoliticul Transilvaniei – Studii, articole și note*, Cluj-Napoca, 1976.

Zanotti D. G., *The Position of the Tărtăria Tablets within the Southeast European Copper Age*, *American Journal of Archaeology*, Vol. 87, No. 2 (Apr., 1983), pp. 209-213.

XXX, *Repertoriul arheologic al județului Alba*, în *Bibliotheca Mvsei Apvlense I*, Alba Iulia 1995.

77. Tărtăria, com. Săliștea, jud. Alba

Punct: Podu Tărtăriei vest / Situl

hallstattian Tărtăria –Podu Tărtăriei vest

Tip de sit și încadrare cronologică: 112 – așezare fortificată / 151 – Epoca timpurie a bronzului (c. Coțofeni), 162 – Hallstatt mijlociu (c. Basarabi)

Cod RAN: 7080.03

Autorizație nr. 17/2018

Colectiv: Corina Borș (MNIR) – responsabil științific; Luciana Rumega-Irimuș (MNIR), Vlad Rumega-Irimuș (MNIR), Mădălina Voicu (MNIR), Constantin Haită (MNIR), Tudor Hila – membri colectiv cercetare și Adrian Vlad – doctorand (FIB) / Investigații non-intrusive în teren: dr. Andrei Asăndulesei (UAIC / DCI – DS) și dr. Felix Tencariu (UAIC / DCI – DS) – prospectări geomagnetice, fotografii aeriene din dronă și lucrări de topografie arheologică (DTM), Călin Șuteu (doctorand, Univ. Alba Iulia / manager, Gigapixel Art S.R.L.) – fotografii aeriene din dronă și lucrări de topografie arheologică

Finanțare: 56.250 lei (40.000 lei – Muzeul Național

Scurtă prezentare a sitului: Acest sit arheologic preistoric este situat în județul Alba, comuna Săliștea, satul Tărtăria, chiar la intrarea în această localitate, în partea vestică a platoului denumit *Podu Tărtăriei*, pe partea stângă a văii mijlocii a Mureșului. Dacă inițial, în anii 2011–2012, s-a crezut că această stațiune arheologică ocupa doar porțiunea sudică a primei terase a acestui râu, localizată în raza administrativă a satului menționat, astăzi este cert faptul că de fapt suprafața acoperită de sit este cu mult mai mare, perimetrul în cuprinsul căruia se păstrează importante vestigii arheologice (datând în special din perioada mijlocie a primei epoci a fierului – perioada culturii Basarabi) fiind delimitat la Nord de traseul DN7 și la Sud de autostrada A1, iar la Est de traseul DC705 E. Limita vestică a sitului este încă în curs de a fi stabilită, deopotrivă prin prospectări non-invasive și săpături arheologice. Situl este destul de afectat de lucrările agricole intense care se desfășoară de câteva decenii în această zonă, acest fapt fiind observabil prin studiul imaginilor aeriene și al hărților de arhivă, dar și direct, odată cu începerea amplelor cercetări preventive din anii 2011–2012, continuate apoi de cele sistematice din campaniile 2016–2018. Cercetările arheologice preventive din anul primăvara și vara anului 2012, desfășurate în porțiunile sudică și estică ale sitului, au pus în evidență existența în această zonă a unui important habitat preistoric, unde se păstrează numeroase vestigii încadrabile în perioada mijlocie a primei epoci a fierului (Hallstatt-ului mijlociu / perioada culturii Basarabi)¹⁰¹, dar și unele datând din perioada Evului Mediu timpuriu. Campaniile de cercetare arheologică sistematică din perioada 2016–2017 s-au concentrat în partea nordică a sitului, confirmând suprafața amplă pe care o ocupă această stațiune preistorică pe prima terasă a râului Mureș, dar și prezența a numeroase urme de habitat datând în cea mai mare parte din perioada culturii Basarabi, dar și din perioada culturii Coțofeni¹⁰². Merită reamintit, inclusiv prin prisma rezultatelor cercetărilor de teren din anul 2018 care vor prezentate în cele ce urmează, faptul că situl Tărtăria – *Podu Tărtăriei* vest reprezintă un caz deosebit al arheologiei din România ultimelor trei decenii, dată fiind

posibilitatea de a continua o cercetare preventivă de amploare printr-un program multianual de săpături arheologice cu caracter programat, o oportunitate pentru realizarea de investigații pluridisciplinare, efectuarea de noi săpături în alte porțiuni ale sitului, dar și pentru încercarea de a salva vestigii arheologice amenințate de desfășurarea unor lucrări agricole intensive.

Obiectivele cercetării: Principalul obiectiv al cercetărilor arheologice sistematice din anul 2018 a fost verificarea indicilor furnizate de prospectările geomagnetice cu privire la existența unui șanț de delimitare în zona vestică a sitului. Similar precedentelor campanii, având în vedere că întreaga suprafață a sitului este afectată de lucrări agricole intensive și – pe cale de consecință – este necesar acordul administratorilor / proprietarilor loturilor de teren pentru acces în sit, planificarea măsurătorilor non-intrusive și a campaniei de săpături propriu-zise au fost direct influențate de acest aspect. Alți factori care condiționează modul de organizare a campaniei, planificarea acesteia și stabilirea obiectivelor anuale de cercetare sunt reprezentați de resursele financiare disponibile, condițiile meteo, precum și costurile destul de ridicate pentru asigurarea forței de muncă (muncitori zilieri). Astfel, în campania 2018 cercetarea s-a concentrat numai în zona sud-vestică a sitului (proprietatea G. Câmpean), prin sondarea traseului prezumtiv al șanțului sus-menționat. De asemenea, au continuat să fie întreprinse o serie de studii pluridisciplinare conexe, unele în teren iar altele în etapa post-săpătură, respectiv inițierea unui studiu sedimentologic și prelevarea unor carotaje sedimentologice, dar și datări radiocarbon, studii de bioarheologie și arheozoologie, efectuate – ca și în anii precedenți – prin colaborarea cu specialiști în aceste domenii, cooptați în echipa de cercetare.

Tehnici de cercetare utilizate, analize etc.:

Astfel, pentru proiectarea și realizarea săpăturii din campania 2018, au fost combinate rezultatele unor investigații non-intrusive (aerofotografii și noi prospectări geomagnetice, pentru moment doar parțiale, în zona vestică a sitului) cu cele intrusive (săpătură arheologică / sondaje magistrale). Având în vedere rezultatele obținute ca urmare a efectuării unei noi serii de prospectări geomagnetice în toamna anului 2017, au fost deschise 3 secțiuni magistrale, situate

¹⁰¹ Borș et alii 2014, p. 9–102

¹⁰² Borș et alii 2017, p. 17–82

perpendicular pe traseul presupus al șanțului vestic de delimitare a habitatului preistoric. Acestea au fost identificate cu siglele S035 la S037, alocate de la Nord spre Sud, de-a lungul traseului șanțului amintit, localizat în colțul de SV al sitului și care, aparent, reprezintă o continuare a celui sudic cercetat în campania 2012. Săpătura arheologică a cuprins cele trei secțiuni magistrale, situate la 10 m distanță una de cealaltă și având inițial dimensiunile de 15 × 2 m, ulterior extinse cu încă 5 m către Est, respectiv 0,2 m spre Nord. Au fost cercetate integral secțiunile S035 și S036. Sunt în curs de realizare o serie de noi datări radiocarbon pe baza probelor osteologice (toate cu determinare arheozoologică prealabilă) și de cărbune prelevate din diverse contexte în această campanie. De asemenea, a fost inițiat un studiu de sedimentologie și este în curs de desfășurare studiul de bioarheologie.

Paralel cu cercetarea arheologică propriu-zisă au fost efectuate o serie de fotografii din dronă pentru realizarea unui model digital al terenului (DEM), acoperind o suprafață de 15.400 m.p. (1,54 ha) din întreaga suprafață a sitului (circa 10%), implicit și secțiunile din campania arheologică din 2018. Cotele altimetrice, raportate la nivelul Mării Negre, s-au situat între 242,94 și 225,94 metri, iar rezoluția modelului digital a fost de 4,93 cm / pixel, cu o densitate de 412 puncte / m.p. Pentru corecția modelului – din cele 390 de fotografii realizate – s-au folosit 9 puncte de control la sol (*Ground Control Points*) înregistrate ulterior cu stația totală¹⁰³. Utilizarea acestor tehnologii a permis captarea unor imagini de ansamblu atât ale zonei investigate în campania de cercetarea arheologică sistematică din 2018, dar și din celelalte sectoare ale sitului și împrejurimi, pentru a putea observa modificările de peisaj din ultimii ani (anume traseul autostrăzii A1, relocarea drumului comunal 705E, stația de procesare a deșeurilor din imediata vecinătate a sitului neolitic Tărtăria – *Gura Luncii*, zona haltei CFR și lucrările agricole). [Călin Șuteu, Vlad Rumega-Irimuş]

Scurtă descriere a descoperirilor:

Cercetarea secțiunilor S035 și S036 s-a făcut concomitent; iar secțiunea S037 a fost doar decapată. În ceea ce privește stratigrafia generală în această parte a sitului, stratul vegetal are o grosime de aproximativ 0,3–0,35 m și constă într-un sol brun-negricios amestecat cu multe resturi

vegetale, în special de rădăcini și tulpini de la cea mai recentă cultură agricolă, recoltată probabil la finalul verii 2018. Se observă puține materiale arheologice în acest nivel, inclusiv fragmente ceramice glazurate (medievale sau moderne), piese din fier moderne, câteva pietre de râu și puțin pigment de lut ars, prezent pe alocuri. Consistența acestui sol este destul de compactă, în anumite locuri uscată din cauza absenței unor arături foarte recente, fapt care a îngreunat decaparea manuală a stratului vegetal. O altă observație, care a putut fi făcută imediat după decopertare, se referă la diferența dintre caracteristicile solului din partea de Vest a secțiunii și cel din partea de Est. Conform indicilor furnizate de prospectările geomagnetice prezumtiva structură arheologică observată prezenta – aparent – un al doilea traseu (dublare?), mai greu sesizabilă spre partea de Vest, ceea ce a făcut ca inițial să se considere că ar putea fi vorba de două șanțuri paralele, situate la limita de Vest a așezării, posibil de dimensiuni diferite (amplitudinea deschiderii la suprafață, adâncime). Cu ocazia săpăturii arheologice s-a putut observa că – într-adevăr –, în partea vestică a secțiunii, solul era mult mai compact, foarte lutos și mai slab pigmentat cu urme de lut ars. Este posibil ca această diferență de sol să fi fost ceea ce păreau să indice rezultatele prospectărilor geomagnetice anterioare, dar situația sesizabilă prin deschiderea săpăturii în teren a arătat că era vorba de o particularitate naturală a terenului (poate o urmă a unor arături anterioare), o urmă foarte puțin adâncă, care nu reprezintă o structură antropică propriu-zisă, ci doar un strat de sol distinct, situat la exterior de zona habitatului preistoric, cu caracteristici diferite față de cel observat spre interiorul acestuia.

Caracteristicile „stratului de cultură hallstattian” sunt similare cu cele observate în alte părți ale sitului, cu prilejul săpăturilor desfășurate în campaniile anterioare. Stratul are grosimea relativ constantă, de 0,4–0,5 m și este reprezentat de un sediment de culoare neagră, compactă, cu multiple urme de lut ars, cu o cantitate mai însemnată de materiale arheologice (preponderent fragmente ceramice atipice și doar câteva cu decor).

Date fiind condițiile meteo de la finalul lunii septembrie și începutul lunii octombrie (perioadă de secetă și vânt puternic, care a uscat foarte repede straturile de sol expuse prin săpătura arheologică), dar și a luminii din această perioadă a anului, limitele certe ale șanțului preistoric nu au putut fi observate în suprafață, în ciuda răzuieiilor

¹⁰³ Acestora li se adaugă peste 150 de puncte măsurate în timpul campaniei arheologice, ocazie cu care au fost înregistrate unitățile arheologice și materialul descoperit.

successive efectuate. În schimb, limitele acestuia au fost mult mai ușor de sesizat pe profilele de Nord ale secțiunilor, în special în prima parte a dimineții.

În S036, pe profilul de Nord al secțiunii, la adâncimea de -0,85 m, șanțul avea o deschidere de circa 9 m, între metrul 6 și 15 al secțiunii (măsurat de la Vest la Est). De la acest nivel, cercetarea a continuat exclusiv pe conturul șanțului, pe adâncimi, fiind imposibil de urmărit umplutura pe straturi a acestei structuri. Materialul arheologic care a apărut în „nivelul de cultură” este reprezentat de fragmente ceramice tipice și atipice, inclusiv un fragment ceramic lucrat la roată, câteva fragmente de oase de animal (grupate în dreptul metrului 9 al secțiunii), puternic degradate, care au fost prelevate cu un calup de sol adiacent pentru a fi trimise la analize. Au mai apărut câțiva galeți de râu, răspândiți în umplutură, un fragment de zgură de fier, iar la circa 1 m adâncime, între metrul 10 și 12, un fragment de la un obiect ceramic, decorat cu brăuri crestate și o proeminență ascuțită, foarte probabil o parte dintr-un mic altar (?).

Nivelul superior din umplutura șanțului este reprezentat de un sediment de culoare maronie, cu urme de pigmentație cărămizie și material arheologic. În zona centrală a șanțului acest nivel coboară până la adâncimea de -1,3 m. Diferențe între solul din partea estică a șanțului și cel din partea vestică au fost încă observabile la acest nivel. Cel puțin până la adâncimea de -1,10 m, umplutura din partea de Est era mult mai compactă decât cea dinspre Vest, dar și mai puternic pigmentată cu urme de lut ars. Totodată, cantitatea de material arheologic este mai însemnată în partea dinspre Est. La baza acestui strat, în partea estică, pe profilul de Nord, s-a conturat o urmă intensă de arsură (lut ars mărunțit și mult pigment de cărbune). Între adâncimile de -1,1 m și -1,3 m consistența solului se schimba ușor. Acesta era tot mai sfărâmbos, iar cantitatea de material arheologic mai redusă. Majoritatea fragmentelor ceramice care au apărut în acest nivel sunt atipice, doar câteva fragmente sunt tipice, iar un fragment este lucrat la roată. Pe lângă acestea, în nivelul superior al șanțului au mai apărut bucăți mărunte de lut ars, pietre de râu și un fragment de os calcinat.

Mai apoi s-a observat că limita de Vest a șanțului se extindea puțin, sedimentul în această porțiune constând într-un sol cenușiu, amestecat cu lentile de lut galben și slab pigmentat cu urme de lut ars și cărbune, dar fără material arheologic. În S036 s-a putut observa faptul că limita de Vest a șanțului preistoric avea o deviere ușoară spre SV și o înclinație mai mică, în timp ce limita („peretele”)

de Est era aproape verticală, fiind mult mai abruptă.

Următorul nivel de umplere al șanțului cobora până la adâncimea de aproximativ -1,9 m, măsurat în zona centrală a profilului de Nord al S036. Stratul cuprindea un sediment negru, cu consistență lutoasă, cu urme de lut ars. Între adâncimile de -1,3 m și -1,5 m, în treimea de Vest a secțiunii S036, s-a putut observa că solul avea o culoare brun-negricioasă, cu puțin pigment de lut ars și cărbune, dar și cu puțin material arheologic, majoritatea reprezentat de ceramică atipică. Așa cum am menționat, limita de E a șanțului cobora abrupt, în această zonă fiind mult mai lesne de delimitat față de nivelul de sol steril. Pe profilul de Nord, urma de arsură, observată mai de sus, se intensifica (pigmentație mult mai consistentă) și cobora oblic. În această porțiune a șanțului, cantitatea de material arheologic era mai însemnată, constând în fragmente ceramice tipice și atipice, fragmente de lut ars, inclusiv de lutiuală și pietre de râu răsfirate pe toată suprafața.

La adâncimea de -1,5/-1,7 m, cu precădere în jumătatea de Vest a secțiunii S036, au fost sesizate urme de resturi vegetale descompuse din vechime (de culoare alb-cenușiu, cu miros pregnant de mușchi), reprezentând – foarte probabil – rămășițe de floră descompusă (de-a lungul timpului) într-un mediu umed. La această adâncime, a fost observată baza șanțului și în partea de Est, unde cota structurii antropice preistorice cobora brusc, având o mică alveolare spre bază, în special în zona cu arsură. Cantitatea de material arheologic din acest nivel era însemnată, anume fragmente ceramice tipice și atipice, inclusiv decorate cu motive tipice culturii Basarabi, fragmente de lut ars și lipitură (cu și fără amprente), un fragment de silex, mai multe fragmente provenite de la piese de mici dimensiuni din fier (inclusiv zgură), pietre de râu și fragmente de gresii de dimensiuni mari, răspândite în umplutură, precum și câteva fragmente de oase de animal (puternic degradate și imposibil de recoltat).

Cea mai adâncă porțiune a șanțului a fost observată între metri 11 și 13 ai secțiunii S036 (măsurat de la Vest spre Est), unde săpătura arheologică a ajuns până la -2,2 m. Baza șanțului era marcată de un strat de sol amestecat, cu lentile subțiri de lut negru și galben. Nivelul steril din punct de vedere arheologic era constituit de un sol galben, curat în părțile laterale ale șanțului, în timp ce în partea sa mediană acesta căpăta o culoare cenușiu-gălbui, deschisă, pigmentată cu oxizi de

fier. Din observațiile preliminare efectuate în această primă etapă de cercetare a structurii de delimitare / apărare a zonei de habitat de epocă hallstattiană, șanțul a avut o formă aproximativ rectangulară în profil. Baza șanțului a putut fi observată foarte clar în partea sa dinspre Est, și anume având formă tronconică, cu o pantă accentuată, cu înălțime de circa 1,5 m.

Ceea ce a fost observat – la o cotă superioară – ca o aglomerare de arsură reprezintă – cel mai probabil – urmele unei structuri din lemn și nuiiele, situată în partea dinspre așezare a șanțului, un element incendiat la un moment dat și care s-a prăbușit în interiorul acestuia, pe peretele estic. Deocamdată, urmele acestei posibile împrejurări (palisade ?) au fost observate doar în colțul de NE al S036. O altă observație preliminară se referă la forma marginii de Est a șanțului, care sugerează faptul că era aproape imposibil de urcat de către o persoană, mai ales dacă șanțul va fi fost și inundat (în anumite momente). Partea exterioară a șanțului, cea de Vest, așa cum s-a menționat și mai sus, avea o înclinație mai redusă, cu o mică treaptă ușor oblică.

În partea inferioară a umpluturii șanțului s-a observat o cantitate mai ridicată de material arheologic, cu precădere fragmente ceramice tipice și atipice, bucăți mărunte de lut ars și lipitură. În această porțiune a șanțului au apărut mai multe fragmente de oase de animal puternic degradate. Totodată, mai ales înspre partea centrală a șanțului au fost sesizate mai multe pietre de râu și gresii decât în nivelurile superioare. Mai multe probe de cărbune au fost recoltate tot din partea inferioară a structurii de delimitare / apărare a așezării, din zona ca arsură.

În cazul secțiunii S035, straturile de umplere a șanțului, cât și forma profilului acestuia sunt asemănătoare cu cele documentate în secțiunea S036, cu mențiunea că în această porțiune acesta se adâncea numai până la -2 m. În ceea ce privește materialul arheologic descoperit în secțiunea S035, acesta era reprezentat – de asemenea – de fragmente ceramice, lut ars, oase de animal puternic degradate și pietre din râu. Pe lângă câteva piese de mici dimensiuni din fier (în bună parte puternic corodate), în această secțiune au apărut și piese mărunte din bronz (inclusiv două mărgel, similare celor din depozitul de obiecte din bronz și fier Tărtăria I). [Luciana Rumega-Irimuş, Corina Borş]

Rezultate și interpretarea lor:

Studiu de sedimentologie: Cercetarea sedimentologică din campania anului 2018 a avut două obiective majore. Studiul intrasit a avut ca scop caracterizarea sedimentologică a nivelurilor stratigrafice din sit și prelevarea unor eşantioane vrac. Astfel, au fost descrise toate nivelurile observate pe profilele stratigrafice ale celor două sondaje cercetate arheologic (S035 și S036) și – în zona centrală a șanțului, în secțiunea S036, pe profilul de Sud, între metri 12,5 și 13,5 – a fost realizată o eşantionare sistematică a nivelurilor din umplutura șanțului (pe intervale de 10 cm), în scopul analizei palinologice. Studiul extrasit a avut în vedere inițierea analizei paleomediului contemporan locuirii. În acest scop, au fost efectuate două carotaje sedimentologice (la Aurel Vlaicu, jud. Hunedoara, respectiv la Daia Română, jud. Alba), cu ajutorul unei carotiere mecanice acționată cu un motor Cobra TT, până la o adâncime de 4 m. În etapa de laborator, carotele prelevate în stare nederanjată (tubate) au fost descrise sedimentologic și au fost eşantionate din punct de vedere palinologic și pentru datarea prin metoda radiocarbon. [Constantin Haită]

Investigații geofizice, topografie arheologică:

În cursul anului 2018 au fost urmărite mai multe obiective specifice demersului de cercetare non-invazivă a sitului, demarat începând cu anul 2014.

Investigațiile geofizice (magnetometrice) au vizat epuizarea zonei de NV a așezării, inaccesibilă până acum din cauza culturilor agricole. Suprafața în cauză beneficiază de unele porțiuni cu pante abrupte, acest lucru îngreunând destul de mult măsurătorile. Un alt aspect ce ține de culegerea datelor geofizice se referă, iarăși, la prezența unor conducte metalice ce traversează stațiunea pe o direcție aproximativă Est – Vest. Acestea perturbă o bună parte din harta magnetometrică. În urma uniformizării datelor magnetometrice, interpretate alături de fotografiile aeriene efectuate în mai multe rânduri și de modele numerice obținute prin fotogrammetrie sau ridicare topografică, ce relevă un set important de parametri morfometrici, se pare că numărul complexelor arheologice se reduce semnificativ odată ce se înaintează către extremitățile nordică și nord-vestică a sitului. Aici zona de platou se încheie, fiind continuată de acea pantă destul de abruptă menționată anterior. Chiar dacă din cauza perturbațiilor generate de prezența conductei dinspre Nord rezoluția datelor în aceste zone nu este extraordinară, în porțiunile joase din apropierea DN7 nu mai apar decât câteva anomalii

provocate de mici fragmente metalice. Măsurătorile au fost extinse și pe latura de vest a sitului, acolo unde în campaniile anterioare (2016) a fost identificat preliminar și șanțul de delimitare a habitatului preistoric, existența sa fiind confirmată ulterior de săpătura arheologică din toamna 2018. Din păcate, traseul acestuia nu a putut fi urmărit pe o distanță mai mare din cauza unor suprafețe improprie prospectărilor magnetometrice. În acest caz, fie șanțul se continuă înspre NNV, coborând panta către DN7, fie se oprește pe limita platoului. Nu avem indicii în acest moment care să ne facă să credem că acesta ar putea coti către NE și astfel să înconjoare așezarea. Numărul complexelor arheologice scade mult spre Vest, în exteriorul șanțului. Totuși, prezența aici a unor anomalii beneficiare a unor amprente asemănătoare cu a celor din interiorul sitului poate argumenta o eventuală extindere a măsurătorilor în această direcție, cel puțin pentru zona plană aflată în continuarea sitului deja delimitat. Dar acest aspect va putea fi verificat cu prilejul unor noi prospectări.

Tot în anul 2018, utilizând o dronă, a fost înregistrat un nou set de fotografii aeriene, oblice și verticale. A fost avută în vedere obținerea mai multor informații de ordin morfometric pentru zona extinsă a sitului prin care să se realizeze o caracterizare a hinterland-ului așezării. Arealul în care se găsește amplasată stațiunea în discuție este unul intens modificat antropic în ultimii ani, din cauza lucrărilor ample de infrastructură demarate aici (autostradă, drum național, traseu cale ferată etc.). Modelele numerice ale terenului și ale suprafeței obținute vor ajuta în interpretarea topografiei zonei, în vederea identificării unor parametri geomorfologici caracteristici sitului. [Andrei Asăndulesci]

* * *

Ținând cont de rezultatele celei de-a treia campanii de cercetare arheologică sistematică în cuprinsul acestui sit este cert faptul că ipotezele formulate în 2012 și în 2016 cu privire la amploarea suprafeței pe care se află situl au fost confirmate, deopotrivă luând în considerare și investigațiile geofizice (2014, 2016–2018). Este cert faptul că Stațiunea preistorică ocupă o suprafață amplă în zona vestică a platoului numit „*Podu Tărtăriei*”, dar realizarea diverselor lucrări de amenajare a teritoriului în perioada modernă și contemporană au avut un impact semnificativ asupra laturilor sale de Nord, Est și Sud. În continuare, situl arheologic este amenințat de a fi distrus prin lucrările agricole

intensive care se desfășoară pe întreaga sa suprafață. Deși prospectările geomagnetice din anii 2017–2018 au oferit o serie de indicii importante, încă nu este cert stabilită limita vestică a habitatului preistoric. Toate aceste noi rezultate reconfirmă faptul că situl Tărtăria – *Podu Tărtăriei* vest este unul dintre cele mai importante (prin dimensiuni, caracteristici și descoperiri) din repertoriul „culturii” Basarabi. Se adaugă continuarea efectuării unor serii mai ample de analize ¹⁴C în laboratorul RO-AMS din cadrul Institutului de Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei”, pe baza probelor osteologice prelevate în campaniile anului 2016–2018, care oferă noi date certe privind încadrarea cronologică a sitului și reconsiderări semnificative cu privire la cronologia perioadei „culturii Basarabi”.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

Continuarea cercetărilor arheologice sistematice în cuprinsul acestui sit este foarte necesară dintr-o serie de considerente care determină trei obiective pe termen scurt / mediu pentru investigațiile viitoare. În primul rând este vorba despre stabilirea limitei vestice a sitului, pentru aceasta impunându-se deopotrivă finalizarea prospectărilor geomagnetice în această parte a sitului și sondarea zonei de interes astfel stabilite, coroborat cu extinderea cercetării șanțului vestic de delimitare / apărare a zonei de habitat preistorice. Rămâne de stabilit limita nordică a acestei importante așezări din perioada culturii Basarabi. Toate acestea sunt deosebit de important de realizat, de vreme ce situl este – în continuare – amenințat de a fi distrus prin continuarea practicării agriculturii intensive. Și din această perspectivă, trebuie continuate cercetările de teren, deopotrivă prin săpătură sistematică în noi perimetre din cuprinsul sitului, dar și cele pluridisciplinare. Nu în ultimul rând, rămâne o prioritate clasarea sitului în Lista Monumentelor Istorice, dar și identificarea de către autorități a unor modalități concrete prin care impactul lucrărilor agricole asupra vestigiilor arheologice de aici să fie atenuat.

Cât privește obiectivele specifice, date fiind caracteristicile sitului, precum și felul, diversitatea și amploarea descoperirilor efectuate până în prezent în cadrul acestei stațiuni preistorice, este necesară continuarea derulării programului multianual de cercetare pluridisciplinară (pentru moment planificat până în anul 2020, dar care foarte probabil va fi extins pentru încă alți 5 ani), structurat pe următoarele teme prioritare: definirea limitelor sitului; clarificarea modului său de delimitare (fortificare?) și a necesității acestui „sistem” în perioada Hallstatt-ului mijlociu; stabilirea funcționalității sitului în perioada Hallstatt-ului mijlociu,

în special având în vedere cele două depozite de piese din bronz și fier descoperite în „șanțul sudic de delimitare” în anul 2012, respectiv înțelegerea modalității încadrării în peisaj a sitului în perioada primei epoci a fierului(c. Basarabi).

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare:

Continuă să fie absolut prioritară parcurgerea – cât mai curând posibil, după cum s-a recomandat prin raportul de cercetare arheologică preventivă avizat de către Comisia Națională de Arheologie și Ministerul Culturii, respectiv Direcția Județeană pentru Cultură Alba în martie 2013 – a procedurii declarare a acestui perimetru cu potențial arheologic semnificativ pentru instituirea unui regim (minimal) de protecție juridică. Din păcate însă o serie de formulări legislative ambigue lasă încă deschis subiectul referitor la cine anume inițiază un asemenea demers. De asemenea, se impune continuarea și aprofundarea programului de cercetare arheologică sistematică în acest sit important pentru perioada mijlocie a primei epoci a fierului. În concluzie, strategia de salvagardare a sitului are în vedere efectuarea de săpături arheologice cu caracter programat și investigații non-intrusive, dar și demersuri pentru scoaterea (măcar parțială) a terenului din circuitul agricol și crearea unei rezervații arheologice. Se adaugă activitățile specifice privind procesarea post-săpătură a descoperirilor, acestea fiind laborioase și necesitând timp și resurse adecvate, dar și valorizarea acestora în mediul muzeal și cel academic.

Abstract:

The prehistoric site from Tărtăria – Podu Tărtăriei vest (Alba County) was discovered in 2012 by large-scale preventive archaeological field investigations occasioned by the construction of the A1 motorway along the Mureș river valley. The site is located north to Tărtăria village (Săliștei commune), on a plateau situated on the upper left terrace of the mentioned valley. In 2012, throughout an open area archaeological excavation was completely investigated an area of about 2 hectares (on the southern and eastern limits of the site), where significant archaeological features and vestiges were discovered, providing major new data and finds for Middle Hallstatt period – the Basarabi pottery style. The most important ones are two ditches marking the southern and eastern limits of the site, two bronze hoards (comprising over 400 bronze and iron objects, dated to the middle period of the First Iron Age / the Middle Hallstatt period – the Bălvănești-Vinț series of

bronze hoards, 8th c. BC) and a collective grave. Since 2016 was initiated a scheduled archaeological project, aiming both field excavations and geophysics surveys. As a result, a large-scale magnetic survey and aerial photography were made for documenting the setting of the prehistoric site. Considering the preliminary evidence provided by the 2014 and the 2016–2017 geophysics surveys, in the 2018 archaeological campaign was set a new excavation perimeter in the south-western corner of the site. In here three new main trenches were opened (the archaeological excavation being completed only for two of them – S035 and S036. As a result was possible to confirm the existence of a western ditch for outlining / defending (?) the prehistoric settlement. Considering all the data recorded up to now and the preliminary analysis of the very rich archaeological finds from Tărtăria – Podu Tărtăriei vest, one can consider this site as a very important one for the study of middle period of the First Iron Age in Transylvania and neighbouring areas. Although preliminary, the results of the field researches of 2018 made in here emphasize once again the site's particular features and the necessity for its long-term field research and protection.

Bibliografie:

Borș *et alii* 2014 – Corina Borș, Luciana Irimuș, V. Rumega, S. Dobrotă, C. Rișcuța, Un nou sit de tip Basarabi. Raport arheologic preliminar asupra cercetărilor arheologice preventive de la Tărtăria – Podu Tărtăriei vest (campania 2012), *Cercetări Arheologice*, 20, 2013 (2014), p. 9–102.

Borș *et alii* 2017 – Corina Borș, Luciana Rumega-Irimuș, V. Rumega-Irimuș, Cercetări arheologice sistematice în cuprinsul sitului hallstattian Tărtăria – Podu Tărtăriei vest. Raport preliminar al campaniilor 2016–2017, *Cercetări Arheologice*, 24, 2017 (2018), p. 17–82.

78. Târgoviște, jud. Dâmbovița - Curtea Domnească

Punct: Curtea Domnească

Cod RAN: 65351.19

Autorizația nr. 26/20.04.2017

Colectiv: Gheorghe Olteanu– responsabil (C.N.M. „Curtea Domnească” - Târgoviște), Adrian Ioniță (Institutul Național de Arheologie Vasile Pârvan-

București), Denis Căprăroiu (Univ. Valahia - Târgoviște), Mihai Claudiu Năstase, Minodora Cârciumar, Felician Cheosea (C.N.M. „Curtea Domnească” - Târgoviște), Gheorghe I. Cantacuzino, Petru Virgil Diaconescu.

Raportul arheologic prezintă rezumatul cercetărilor arheologice efectuate în municipiul Târgoviște, județul Dâmbovița, pe Calea Domnească, nr. 181, în punctul cunoscut sub numele de Ansamblul Monumental Curtea Domnească.

Cercetarea arheologică s-a desfășurat în sectoarele denumite de noi: sectorul A, mai exact în zona Turnul Chindiei-Biserica Paraclis și sectorul B, Biserica Sfânta Vineri, în perioada iulie-octombrie 2018.

Finanțarea acestei campanii de cercetare a fost asigurată de către Complexul Național Muzeal Curtea Domnească Târgoviște (instituția organizatoare).

Considerații arheologice - campaniile 2014-2017. Cercetările arheologice din campaniile desfășurate între anii 2014-2017, ne obligă la o nouă abordare a primelor faze de evoluție ale curții domnești dar și a viitorului târg, respectiv, mai târziu oraș Târgoviște.

Expunem, în cele ce urmează, pe scurt, rezultatele cercetării arheologice:

- momentul inițial al viitoarei curți domnești este reprezentat de o mică fortificație din lemn de la sfârșitul domniei lui Basarab I care marca la acea vreme nu numai drumul Câmpulungului dar și extinderea tânărilor stat muntean spre sud și est;

- probabil, Nicolae Alexandru, spre anul 1360 ridică pe același amplasament o fortificație din piatră prevăzută cu turnuri din care au fost identificate, deocamdată, un număr de șase;

- vechea fortificație din lemn devenea o reședință secundară a domniei, construită cu același scop ca și prima. Din păcate, date despre compoziția interior nu se mai pot oferi deoarece construcția așa numitei case I, la jumătatea secolului al XV-lea, a anulat orice posibilitate de investigare ulterioară. Aceasta dispărea undeva după 1396 când era încă funcțională așa cum menționează și scutierul bavarez Johann Schiltberger;

- a treia etapă evolutivă o reprezintă Casa IA cu o mică biserică plasată în imediata apropiere spre nord dar alta decât actuală biserică paraclis și o nouă fortificație format parțial din vechia fortificație,

spre est și sud și un șanț de apărare spre vest și nord pentru prima dată amintită de către Mihail I, fiul lui Mircea cel Bătrân, la 1420” casa domniei mele”;

- după 1431 apare curtea domnească așa cum este cunoscută astăzi prin cercetările și publicațiile de până acum și anume:

- Un șanț mare de apărare care proteja un spațiu de cca 5000 m², o casă și o biserică de mari dimensiuni, structură care a funcționat până la finalul secolului al XVI-lea când Petru Cercel (1583-1585) modifică radical planimetria curții domnești de la Târgoviște;

- Turnul (pridvorul bisericii-paraclis) este transformat în fortificație, respective ceea ce este cunoscut drept Turnul Chindiei, spre sfârșitul secolului al XVI-lea, fără a se putea preciza, deocamdată ctitorul.

Principala reușită a ultimelor cercetări este datarea cu cel puțin o jumătate de veac mai devreme decât era, până acum, general acceptată.

Dacă succesiunea viitorului ansamblu domnesc o considerăm în mare parte argumentată, structura internă, cronologia și importanța istorică a fiecărei etape menționate este absolut necesar a fi verificate prin același tip de investigații punctuale care ne-au oferit posibilitatea obținerii rezultatelor din anii 2014-2017.

Cercetări arheologice: Virgil Drăghiceanu, 1934-1938; Vlad Zira, 1954; colectiv condus de Nicolae Constantinescu și format din Gheorghe I. Cantacuzino, Cristian Moisescu, Răzvan Theodorescu, Corneliu Ionescu, Gabriel Mihăescu, Petru Diaconescu, Silvia Baraschi, Elena Busuioc, Radu Heitel, Monica Mărgineanu-Cârstoiu, Ștefan Olteanu, Ion Chicideanu, L. Dumitriu, Anca Păunescu, Venera Rădulescu, Anișoara Sion, Vlad Zirra, Luciana Muscă, Tiberiu Muscă, Valentin Drob, Octavian Iliescu, Constanța Știrbu, 1961-1968, 1974, 1976, 1979, 1981, 1984, 1986, 1991; Petru Diaconescu, Gheorghe Olteanu, 2006, 2008, 2009, 2010; Petru Diaconescu, Gheorghe Olteanu, Petrică Florin Gabriel, Mihai Năstase, Denis Căprăroiu, 2012, 2013; Petru Diaconescu, Gheorghe Olteanu, Adrian Ioniță, Gheorghe Cantacuzino, Petrică Florin Gabriel, Mihai Năstase, Denis Căprăroiu, Felician Cheosea, 2014, 2015, 2016, 2017.

OBIECTIVELE CERCETĂRII ARHEOLOGICE DIN 2018.

Campania de cercetare arheologică sistematică din anul 2018 (ca și cele din anii

anteriori: 2014, 2015, 2016, 2017) este în strânsă legătură cu proiectul: *IMPULSIONAREA DEZVOLTĂRII JUDEȚULUI DÂMBOVIȚA ȘI PĂSTRAREA IDENTITĂȚII CULTURALE A FOSTEI CAPITALE A ȚĂRII ROMÂNEȘTI PRIN CONSERVAREA, PROTEJAREA, DEZVOLTAREA ȘI VALORIFICAREA ANSAMBLULUI MONUMENTAL CURTEA DOMNEASCĂ DIN TÂRGOVIȘTE*, în cadrul Programului Operațional Regional 2014-2020:

- Completarea datelor arheologice asupra perimetrului afectat de proiect.

- Furnizarea datelor științifice pentru proiectul de conservare-consolidare-restaurare a Turnului Chindia-Biserica Paraclis, Biserica Mare Domnească, Biserica Sfânta Vineri.

- Confirmarea sau infirmarea ipotezei de lucru conturate în urma cercetărilor din campaniile 2014-2017 asupra succesiunii monumentelor și fortificațiilor și a existenței unei biserici, acum dispărută și a cimitirului, anterioare ctitoriei lui Mircea cel Bătrân; clasificarea elementelor de cronologie a primei incinte a Curții Domnești, plasată destul de vag la acest moment undeva în secolul al XV-lea.

Axa Prioritară 5: Îmbunătățirea mediului urban și conservarea, protecția și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural.

Prioritatea de investiție 5.1.: Conservarea, protejarea, promovarea și dezvoltarea patrimoniului natural și cultural.

Obiectivul specific – Impulsionarea dezvoltării locale prin conservarea, protejarea și valorificarea patrimoniului cultural și a identității culturale.

Solicitant: Unitatea Administrativ Teritorială Județul Dâmbovița.

Autoritatea de management a programului: MINISTERUL DEZVOLTĂRII REGIONALE, ADMINISTRAȚIEI PUBLICE ȘI FONDURILOR EUROPENE – Direcția AMPOR

Organism intermediar: AGENȚIA PENTRU DEZVOLTARE REGIONALĂ SUD MUNTENIA – Călărași.

Proiectul a fost dezvoltat în contextul eforturilor depuse la nivel local, regional și național de stimulare a dezvoltării durabile, inteligente și inclusive în corelare cu obiectivele stabilite prin Strategia Europa 2020, Acordul de parteneriat 2014-2020 sau Programele Naționale de Reformă 2014 și 2016.

Patrimoniul cultural în general și cel istoric în special este considerat un element important în asigurarea dezvoltării durabile a țării noastre și în educația și evoluția spirituală. De aceea, așa cum reiese din documentele relevante la nivel național

respectiv *Strategia sectorială în domeniul culturii și patrimoniului național 2014-2020* și *Strategia Națională pentru Dezvoltarea Durabilă a României – Orizonturi 2013-2020-2030* este nevoie de o creștere a capacității de a proteja monumentele istorice și de valorificare durabilă a acestora în vederea impulsionării dezvoltării economice și creșterii competitivității. Această conexiune se recunoaște și la nivel regional, în Planul de Dezvoltare Regională 2014-2020 al Regiunii Sud-Muntenia fiind identificat ca obiectiv strategic creșterea atractivității și accesibilității regiunii Sud-Muntenia, una dintre măsurile propuse fiind protejarea și valorificarea patrimoniului natural și cultural prin restaurarea, protecția și valorificarea siturilor monumentelor și ansamblurilor culturale, istorice și de artă, inclusiv infrastructura de acces la acestea. Mai mult decât atât, Strategia de dezvoltare durabilă a județului Dâmbovița 2012-2020 stabilește ca Direcție de dezvoltare nr. 2 *Dezvoltarea economică a județului Dâmbovița* și include obiectivul 2.2 Valorificarea potențialului local pentru dezvoltarea turismului și diversificarea economiei locale, iar Primăria municipiului Târgoviște a susținut importanța patrimoniului în Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană (SIDU) a Municipiului Târgoviște 2014-2020.

Obiectiv general:

Valorificarea durabilă a Ansamblului Curtea Domnească, ca urmare a conservării și protejării obiectelor: Ruine Biserica paraclis, Turnul Chindiei, Biserica „Sf. Vineri” - Domnească Mică și Biserica Mare Domnească „Adormirea Maicii Domnului” din cadrul ansamblului, în vederea impulsionării dezvoltării locale prin creșterea numărului de vizitatori și intensificarea activităților economice pe parcursul perioadei de implementare și sustenabilitate.

Obiectivele specifice :

OS1: conservarea, restaurarea și protejarea a patru obiective, respectiv Ruine Biserica paraclis, Turnul Chindiei, Biserica „Sf. Vineri” – Domnească mică, Biserica Domnească "Adormirea Maicii Domnului", din cadrul obiectivului de patrimoniu Ansamblul Curtea Domnească (Cod LMI DB-II-a-A-17237) din Târgoviște.

OS2: valorificarea durabilă a Ansamblului Curtea Domnească prin crearea Circuitului Turistic al Capitalelor Țării Românești și organizarea de evenimente culturale, educaționale sau sociale centrate pe cele 4 obiecte de patrimoniu vizate, cuantificate conform Planului marketing, în perioada de sustenabilitate.

OS3: creșterea numărului de vizitatori cu o rată de 8,77% pe an în perioada de sustenabilitate a proiectului, asigurându-se astfel implusivizarea dezvoltării județului Dâmbovița.

Ruine biserică paraclis - Cod LMI DB-II-m-A-17237.02. principalele intervenții conform D.A.L.I:

- Eliminarea adaosurilor parazitare;
- Colectarea și evacuarea apelor pluviale;
- Refacerea paramentului;
- Refacerea copertinei de protecție a zidurilor ruinei;
- Refacerea pardoselilor interioare și exterioare;

Iluminat arhitectural de punere în valoare, respectiv iluminat perimetral alcătuit din proiectoare încastrate în noul trotuar de gardă și iluminat arhitectural de incintă realizat prin intermediul proiectoarelor.

Turnul Chindiei - Cod LMI DB-II-m-A-17237.03 principalele intervenții conform D.A.L.I:

- Recondiționarea bazei piramidale din cărămidă, inclusiv a celei din piatră, de la partea inferioară a turnului;
- Măsurile de hidroizolare/ combatere a umidității și infiltrațiilor;
- Consolidarea și restaurarea/ reabilitarea scării de acces;
- Reabilitarea confecțiilor metalice și feroneriei;
- Refacerea tencuielilor interioare;
- Refacerea învelitorilor;
- Refacerea scurgerilor apelor pluviale de pe esplanadă;
- Sistem de supraveghere video;
- Măsurile de protecție și siguranță în exploatare pentru vizitatori;
- Iluminat arhitectural de punere în valoare;

Biserica Domnească „Adormirea Maicii Domnului”- Cod LMI DB-II-m-A-17237.07 principalele intervenții conform D.A.L.I:

- Conservarea/ reabilitarea elementelor exterioare din piatră;
- Reparații la trotuare și soclu;
- Reabilitarea locală a paramentului exterior;
- Revizuirea învelitorilor;
- Sistem de degivrare la jgheaburi și burlane;
- Signaletică;
- Iluminat arhitectural de punere în valoare;
- Revizuirea instalației de paratrăsnet.
- Dotări.

Biserica „Sf. Vineri”- Domnească Mică - Cod LMI DB-II-m-A-17237.05 principalele intervenții conform D.A.L.I:

- Reabilitarea fațadelor (parament din zidărie și elemente decorative);
- Reabilitarea tâmplăriei exterioare, eventual refacerea acesteia;
- Refacerea șarpantei din lemn de rășinoase;
- Refacerea învelitorii cu același tip de material;
- Colectarea și evacuarea apelor pluviale;
- Reabilitarea instalațiilor interioare și exterioare;
- Reabilitarea confecțiilor metalice și a feroneriei;
- Instalații de avertizare incendiu și antifracție;
- Signaletică;
- Iluminat arhitectural de punere în valoare.
- Dotări.

Istoricul cercetărilor. Cercetări arheologice: Virgil Drăghiceanu, 1934-1938; Vlad Zira, 1954; colectiv condus de Nicolae Constantinescu și format din Gheorghe I. Cantacuzino, Cristian Moiescu, Răzvan Theodorescu, Corneliu Ionescu, Gabriel Mihăescu, Petru Diaconescu, Silvia Baraschi, Elena Busuioc, Radu Heitel, Monica Mărgineanu-Cârstoiu, Ștefan Olteanu, Ion Chicideanu, L. Dumitriu, Anca Păunescu, Venera Rădulescu, Anișoara Sion, Vlad Zirra, Luciana Muscă, Tiberiu Muscă, Valentin Drob, Octavian Iliescu, Constanța Știrbu, 1961-1968, 1974, 1976, 1979, 1981, 1984, 1986, 1991, Petru Virgil Diaconescu, Gheorghe Olteanu, 2002, 2006, Petru Virgil Diaconescu, Gheorghe Olteanu, Petrică Florin Gabriel, Mihai Claudiu Năstase, 2008, 2009, 2010, Petru Virgil Diaconescu, Gheorghe Olteanu, Petrică Florin Gabriel, Mihai Claudiu Năstase, 2012-2014, Petru Virgil Diaconescu, Gheorghe Olteanu, Petrică Florin Gabriel, Mihai Claudiu Năstase, Denis Căprăroiu 2015, Petru Virgil Diaconescu, Gheorghe Olteanu, Petrică Florin Gabriel, Mihai Claudiu Năstase, Adrian Ioniță, Gheorghe Cantacuzino 2016.

Obiectivele cercetării. Cercetarea arheologică a acestui perimetru s-a impus de la sine atât din considerente practice, pe care le vom explica în cele ce urmează cât și din cauza informației științifice.

Din mai multe motive ultimul proiect de reabilitare a complexului domnesc din Târgoviște, pus în practică în perioada 2008 – 2010, nu a

inclus două monumente esențiale, respectiv Turnul Chindiei și Biserica-Paraclis, în condițiile în care ambele monumente suferă de probleme legate de starea lor de conservare, de aspectul general și chiar probleme structurale, de rezistență. Reluarea cercetărilor la Curtea Domnească, începând din anul 2014, a fost motivată de implementarea în anul 2017 a unui proiect de restaurare pentru cele două monumente.

Activitatea de cercetare arheologică desfășurată la Curtea Domnească din Târgoviște este parte componentă și obligatorie în întocmirea, avizarea, derularea și finalizarea proiectului de consolidare-restaurare a complexului monumental.

În desfășurarea acestei campanii au fost urmărite următoarele aspecte:

- obținerea datelor necesare pentru expertiza geologică, de rezistență și a întocmirii proiectului de consolidare restaurare;
- prelevare de probe de mortar și cărbune pentru efectuarea de analize C14;
- delimitarea spațială a complexelor arheologice cu marcarea exactă, sau infirmarea, după caz, a etapelor de construcție și refacere, menționate documentar;
- depistarea și studierea vestigiilor arheologice anterioare momentului ridicării ansamblului;
- recuperarea patrimoniului arheologic, verificarea stratigrafică a terenului.

Scurtă descriere a metodologiei de cercetare. Cercetarea arheologică a constat în practicarea și epuizarea suprafețelor afectate de lucrările prevăzute în proiectul de cercetare și s-a executat, în funcție de realități obiective, manual.

De asemenea, au fost înregistrate grafic și fotografic situațiile surprinse în toate suprafețele excavate.

Această campanie de cercetare arheologică a reluat investigațiile întreprinse de către D.M.I. în anii 1964, 1966, 1967 și de către specialiștii C.N.M.C. D. Târgoviște în 2014, 2015, 2016, 2017, 2018. Investigațiile s-au concentrat asupra Turnului Chindiei, Bisericii Paraclis și Bisericii Sfânta Vineri:

Scurtă descriere a situației arheologice: Perimetrul investigat în anul 2018 reprezintă nucleul inițial al curții domnești din Târgoviște, interpretarea corectă a succesiunii și datării monumentelor poate confirma sau nu concluziile anterioare asupra reședinței domnești, în special a premiselor politice și economice care i-au susținut apariția și mai ales când. Adăugăm că informația istorică și arheologică asupra monumentelor

constitutive, sus menționate, este destul de lapidară, situație care a generat controverse care continuă și astăzi asupra momentului inițial al acestui ansamblu voievodal dar și asupra apariției orașului.

Menționăm câteva din constatările pe care le-am putut trage în urma investigațiilor arheologice din acest an (2018) cu observația că cercetările nu au fost încheiate. Pe baza materialului arheologic recoltat, majoritatea provenind din prima jumătate a secolului al XIV -lea – prima jumătate a secolului al XV-lea la care se adaugă informațiile de context materializate în documentația grafică și fotografică putem face următoarele afirmații:

- Biserica paraclis – a fost identificată o succesiune de patru pavaje de cărămidă, inclusiv cel inițial din cărămidă dreptunghiulară nedescoperit cu ocazia cercetărilor mai vechi. Potrivit ultimelor cercetări, biserica este ridicată la jumătatea secolului al XV-lea, (o concluzie mai bine argumentată va fi posibilă după analiza probelor de mortar recoltate);

- Cimitirul – cu ocazia acestor cercetări a fost evidențiat un cimitir anterior bisericii de zid. Se pune întrebarea dacă nu avem de a face cu existența unei biserici construită anterior, situată pe un alt amplasament, foarte probabil mai la Sud și ale cărei urme au fost complet șterse de construirea Casei I;

- Turnul Chindiei – Din observațiile stratigrafice turnul este construit în forma actuală după incendiul care a distrus biserica îndetificat între pardoselile 2 și 3;

- Incinta de secol XV – ca informație preliminară, ceva mai nouă decât Biserica paraclis, este refăcută complet de la nivelul elevației fapt care a născut vii controverse asupra încadrării ei cronologice într-un interval care depășește un secol, între sec. XIV – XVI;

- Construcții anterioare – urmele unei construcții civile din lemn evidențiate prin tălpi și urme de bulumaci au fost surprinse atât în interiorul bisericii în naos, respectiv altar dar și în exterior spre Nord și Est pe baza materialului arheologic ceramic pot fi datate, la jumătatea secolului al XIV-lea;

Biserica paraclis . Cercetarea laturii de est a altarului, a identificat prima catapeteasmă, din lemn, poziționată la cca. 1 vest de masa altarului și sprijinită la capete pe p bază de cărămidă pe care se sprijineau stâlpii din lemn. De remarcat faptul că sub piciorul de zidărie al catapetesmei situat lângă latura sudică a paraclisului, s-a descoperit o

farfurie smălțuită de la începutul secolului al XV-lea, depusă, credem, intenționat.

Reevaluarea cercetărilor anterioare, mai vechi sau mai noi, inclusiv a inventarului numismatic legat strict de monument, din prima etapă de existență, afară de cea mai veche emisă de Dan al II-lea, majoritatea aparțin anilor 1427 – 1437, emisiuni Sigismund de Luxemburg în ultima parte a domniei sale ne îndreptătesc să afirmăm că biserica este construită mai târziu decât s-a presupus anterior, probabil în timpul domniilor lui Alexandru Aldea, Vlad Dracul sau chiar Vladislav al II-lea deci într-un interval cuprins între 1431 – 1456. Această ipoteză este întărită și de planul bisericii cu turn de intrare, element care nu a fost identificat ctitoriilor atribuite lui Mircea cel Bătrân, care justifică o datare ulterioară.

Turnul Chindiei¹⁰⁴. Apariția Turnului Chindiei prin transformarea turnului de intrare a bisericii paraclis a constituit un semn de întrebare. Cele două sondaje din interior prelungirea secțiunii I/2014, respectiv secțiunea V reconfirmă că singura pardoseală identificată, atât sub Turnul Chindiei cât și în restul bisericii este cea inițială de formă dreptunghiulară. Construcția turnului de fortificației este concomitentă cu refacerea bisericii, grav avariate, probabil la sfârșitul secolului al XVI, cauzat de un seism. Pardoseala hexagonală care marchează a doua etapă în evoluția bisericii paraclis nu se mai întâlnește sub turn și în pronaos. Confirmarea a venit prin descoperirea în exterior între turn și accesul actual dinspre sud al bisericii de un masiv de zidărie care este de fapt piciorul scării de acces în turnul fortificat. Între intrarea în biserică și latura de est a piciorului scării a fost identificată aceeași pardoseală din cărămidă hexagonală întâlnită și la interior, un argument în plus pentru datarea mai târzie a turnului de fortificație cunoscut cu numele al „chindiei”. Nu putem afirma fără urmă de îndoială că platforma de zidărie din colțul opus dinspre nord-est aparține tot structurii de acces în turn, în orice caz, acesta se făcea printr-o scară în zig-zag prin deschiderea existentă pe latura de sud care nu era o fereastră, cum se bănuia.

Biserica Sfânta Vineri. Cunoscută până la începutul secolului trecut sub numele de „biserica domnească mică”, Biserica Sfânta Vineri, Cuvioasa Paraschiva sau Sfânta Petca (cum mai este menționată documentar) este ridicată pe terasa înaltă a lalomiței, lângă casa Doamnei Bălașa.

ⁱⁱⁱ când folosim denumirea de Turnul Chindiei ne referim la fortificație și nu la turnul inițial al bisericii paraclis;

Despre ctitoria domnească a bisericii Sfânta Vineri a existat la Târgoviște o tradiție consemnată în pisania ctitorului Nicolae Brătescu, cu ocazia restaurării dintre 1850-1852, care o atribuie unei doamne Sultana, fără să indice vreo dată cronologică: „*Acest sfânt locaș unde să prăznuiește hramul Sfintei Paraschivei din vechime s-au zidit de o doamnă Sultana...*”. Tradiția ctitoriei doamnei Sultana a fost preluată de parohul N. Grigorescu-Aramă care, în 1928, a o nouă pisanie deasupra ușii de intrare în care arăta: „*Sfânta Vineri cea domnească din Târgoviște, zidită este din temelie hramul cuvioasei Paraschiva de o doamnă Sultana între anii 1446-1544...*”¹⁰⁵.

În urma cercetărilor arheologice efectuate¹⁰⁶ în vederea obținerii de date necesare restaurării monumentului, datarea construcției s-a stabilit cu oarecare aproximație, la mijlocul secolului al XV-lea. Certificatul de vechime al bisericii este dat de descoperirea, cu ocazia unor reparații făcute în 1940, a unei pisanii-pomelnic în limba slavonă, pe fațada sudică a bisericii care amintește pe clucerul Manea Perșanu și pe jupâneasa sa Vlădaia, purtând data de 13 iulie 1517: „*Rugăciunea robului lui Dumnezeu jupân Manea clucer și a jupânesei Vlădaia veșnica lor pomenire, la anul 7026 (1517) luna iulie 13 zile*”. Se pare totuși că este vorba numai de menționarea unei reparații a bisericii, ctitorul de mai sus este amintit mai târziu construind biserica Sfântul Nicoale-Andronești.

Către sfârșitul secolului al XVI-lea, odată cu mărirea Curții Domnești de către petru Cercel, biserica Sfânta Vineri este inclusă în complexul Curții Voievodale. Făcând parte din complexul curții și având calitatea de ctitorie voievodală, domnitorii țării și familiile lor i-au purtat o grijă deosebită. În secolul al XVII-lea, biserica s-a bucurat de sprijinul Doamnei Bălașa, soția lui Constantin Șerban (1654-1658), care va construi lângă biserică o casă care îi poartă numele.

La începutul secolului următor, în anul 1712, cu două săptămâni înainte de venirea doamnei de la București, cum obișnuia în fiecare an „să întâmplase de să aprinsese târgul, ulița cea mare arsesse foarte rău până încât ajunsese și casele coconilor și arsesse învelișul la o pereche de case...

¹⁰⁵ R. Gioglovan, M. Oproiu, „*Inscripții și însemnări din jud. Dâmbovița, vol. 1, Târgoviște, 1975, pag. 145.*”

¹⁰⁶ Gh. Cantacuzino, „*Aspecte ale evoluției unui vechi monument din Târgoviște, Biserica Sfânta Vineri*” în «*Valachica*», nr. 1, 1969, pag. 61-70.

dă arsese Sfânta Vineri...”¹⁰⁷. Odată cu separarea Curții Domnești din porunca lui Constantin Brâncoveanu, s-au făcut reparații și la biserica Sfânta Vineri, în același an, 1712, amintite de inscripția-pomelnic aflată pe ancadramentul unei ferestre, de la partea superioară a fațadei de nord a bisericii. Între 1731-1732, au fost întreprinse reparații de Șerban Fusea prin care s-a refăcut și zugrăvit proscomidia, după cum rezultă dintr-o inscripție purtând această dată: „Aici la Sfântu jărtăvnece ce se zice proecomidie n-au fost așa din temelie ci pân sârban Fus(ea) au făcut și l-au zugrăvit, în zilele lui Constantin voevod 7240...”. Pe la 1750, din cauza neîngrijirii ajunsese niște „ziduri părăsite” Șerban Fusea, cu fiul său Negoită, o repară din nou.

Grav ruinată de cutremurul din 1802, biserica este iarăși reparată de viitorul mitropolit Dionisie Lupu, pe atunci stareț al Mănăstirii Dealu, care o transformă în metoh al acestei mănăstiri „... când la leat 1803 arhiereul Dionisie au făcut în ea meremei”. Mai multe amănunte despre aceste reparații aflăm într-un zapis din 12 ianuarie 1804, al lui Gheorghe pictorul către egumenul amintit, prin care meșterul se angaja să strice „adaosurile de ziduri ce sunt în lăuntru bisericii Sfânta Vineri, dimpreună cu bolțile, turla bisericii, alegând de la aceste fărâməturi și cărămida dintr-o grămadă lângă biserică”. S-a procedat, se pare, la demolarea masivelor de zidărie ce separau pridvorul de pronaos ca și zidul dintre pronaos și naos pentru a mări spațiul interior. Tot atunci s-au închis laturile pridvorului și s-a practicat deschiderea unui gol de ușă, în partea de sud a naosului.

Între anii 1850-1852, paharnicul Nicolae Brătescu face însemnate reparații care vor duce la schimbarea completă a vechii înfățișări a bisericii. la terminarea acestor lucrări, care au ținut de „la leatul 1850 iunie și s-au isprăvit la leat 1852, martie 25...”, s-a scris și o pisanie pe tablă de fier care va fi astupată cu tencuială deoarece dezvăluia prea multe despre averea bisericii.

Cercetarea arhitecturii bisericii Sfânta Vineri, a cărei zidire corespunde deceniilor de început ale existenței orașului Târgoviște ca reședință domnească și capitală a țării, aduce unele elemente noi și interesante pentru studiul arhitecturii românești. Astfel, biserica Sfânta Vineri este singurul monument cunoscut până în prezent în arhitectura Țării Românești datând de la mijlocul

secolului al XV-lea, păstrat întreg până astăzi.

Planul bisericii aparține tipului trilobat, de formă alungită. Turla se sprijină pe patru arce semicilindrice. Pronaosul este precedat spre vest de un pridvor deschis, marcat prin trei arce etajate, aparținând perioadei de început a lăcașului, cu care este legat organic. Prezintă analogii cu pridvorul bisercii-paracelis, susținând și acesta un turn clopotniță (care se mai păstra la 1804)¹⁰⁸. Altă asemănare cu biserica paracelis este și construirea unui pridvor în partea de vest a bisercii. Din vechea pictură murală, datând cel mai târziu de la începutul secolului al XVIII-lea, se mai păstrează mici porțiuni pe interiorul arcului dinspre vest al naosului și pe tamburul turlei. Pictura din 1850 a fost înlăturată, întrucât era neizbutită, fără valoare artistică.

Plastica fațadelor prezintă un parament de zidărie din cărămidă aparentă, decorat cu firide scunde și largi, de dimensiuni diferite, subliniate de discuri ceramice smălțuite. Pronaosul adăpostește câteva morminte: cel al Doamnei Bălașa, soția lui Constantin Șerban, decedată la 21 martie 1657, a cărei piatră funerară este împodobită cu elemente vegetale, capete de îngeri și stema Țării Românești încadrată de două coroane, mormântul Stancăi, nepoata lui Constantin Brâncoveanu, decedată la 17 mai 1708, mormântul Voichiței Bozianu, soția lui Mihalache Cornescu, decedată la 20 iulie 1709. O lespede din 22 septembrie 1761 marchează mormântul boierului Șerban Fusea, noul ctitor, având o legendă în versuri. Alte lespezi funerare aparțin familiilor unor boieri și negustori din secolele XVII-XVIII.

Din mobilierul vechi al bisericii se mai păstrează un jilt, sculptat în lemn, decorat cu stema Țării Românești și datat 1704 ca și câteva strane mărginind absidele laterale. Iconostasul, lucrat în stil neogotic, datează din secolul al XIX-lea. În curtea bisericii s-au făcut numeroase înhumări, cimitirul funcționând și în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Remarcăm câteva monumente funerare cu valoare memorială: cel al lui Nicolae Fusea, din 1854, cel din 1858, cu o inscripție în versuri, aparținând paharnicului Nicolae Brătescu, bunicul scriitorului, cel datând din 5 februarie 1861 ce aparține lui Mihai Drăghiceanu, „fost profesor la cele dintâi școale naționale” și mormântul Matildei Greceanu.

În anul 2018 au fost practicate șapte secțiuni dispuse după cum urmează:

¹⁰⁷ Mai multe date în capitolul Istoria post voievodală a curții domnești.

¹⁰⁸ M. Iliescu, - Pridvorul în arhitectura Țării Românești din secolele XIV-XV, în „Valachica” nr. 2, Târgoviște 1970, pag. 79.

S1 (2 x 1,5 m) perpendicular pe latura de nord a bisericii, S 2 (3 x 1,5 m), S3 (3 x 3,3 m) la îmbinarea pronaosului cu pridvorul, S1b (3,5 x 4 m), S3 (1,5 x 4 m) pe latura de sud, pe absida altarului, S 4 (1,5 x 1,20 m) pe absida de sud, S 5 (1,5 x 8 m) pe latura de sud și S7 la interior, în pronaos.

Cercetările arheologice din 2018 confirmă în cea mai mare parte rezultatele și concluziile din cercetările anterioare, au permis cunoașterea unor detalii legate de tehnica de construcție a bisericii și de aspectul ei în faza inițială. Șanțul de fundația a fost complet umplut cu zidărie din bolovani de piatră aruncați în mortar, el fiind mai larg numai în dreptul absidei nordice. Deasupra fundației de piatră adâncă de 1-1,20 m, se ridică un soclu, îngust de cel mult 60 cm, din bolovani ede piatră legați cu omrtar peste care se înalță zidăria din cărămidă a edificiului. Deasupra nivelului de construcție s-a putut observa un strat foarte subțire de pământ roșcat cu pietriș și moloz, reprezentând o nivelare legată de perioada de construcție a monumentului.

Zidurile de incintă sunt ulterioare ridicării bisericii: fundația zidului din interior suprapune morminte aparținând bisericii.

Referitor la mormintele din jurul bisericii acestea se pot plasa cronologic între secolele XV-XIX.

Stratigrafia generală a sectorului.

Până la campania de cercetări din anul 1986 nu a existat o sistematizare unitară a stratigrafiei care să ofere posibilitatea atât a poziționării în spațiu dar și pe verticală a secțiunilor și a descoperirilor. Situația stratigrafică nu prezintă o structură unitară pe întreg perimetrul de aproape 30.000 mp incluși în incintă.

În 1986 cercetările au fost sistematizate după o grilă octogonală cât și o cotă reper unică pentru întreg ansamblul notată cu W0, pe colțul de Vest al casei II (palatul de sec. XV), corespunzând curbei de nivel 286,44 m + 1,5 m (de la cota terenului). Stratigrafia este structurată pe etapele de evoluție în timp și spațiu ale Curții Domnești (ipotetic, situație generalizantă). Pot fi identificate 29 de straturi arheologice – locuiri, nivele de construcție, nivelări, umpleri, pavaje etc. În decursul cercetărilor au fost identificate 7 unități stratigrafice cu mai multe subdiviziuni:

1. Secolul XIV: două nivele aparținând locuirii civile; trei nivele aparținând fortificației din secolul al XIV-lea, administrației județului Dâmbovița și din timpul domniei lui Radu I probabil a primei reședințe voievodale.

2. Curtea Veche (secolul XV). Etapa respectivă prezintă o stratigrafie deosebit de complexă care marchează Biserica Paraclis, casele I și II, șanțurile de apărare, incinta, turnul Chindiei și probabil cuhnia, la care se adaugă nivelele aparținând Bisericii Sf. Vineri și cimitirului (secolele XV - XIX) incluse în perimetrul Curții Domnești de către Petru Cercel.

3. Etapa Petru Cercel (1583-1585). Extinderea Curții Domnești este surprinsă pe întreg perimetrul actual al ansamblului cu nivele separate aparținând palatului, bisericii, incintei și apeductelor.

4. Etapa Matei Basarab (1632 – 1654). Au fost surprinse mai multe nivele aparținând refacerii palatului domnesc, dublării incintei la exterior, apeductelor, anexelor gospodărești precum și nivelul de construcție al băii domnești, respectiv nivelul de construcție al Casei Balașa ridicată la 1656.

5. Etapa Constantin Brâncoveanu (1688 - 1714). Reparațiile și anumite extinderi întreprinse în perioada 1693 – 1697 sunt sesizate pe întreaga suprafață a Curții Domnești, respectiv palatul, biserica paraclis, incinta și porțile. În afara incinte, spre Est, în grădinile domnești nivelul de construcție al foisorului de zid.

6. Casa Dionisie Lupu (1803). Este reprezentată prin două nivele depistate în aria de Est a curții aparținând stăreției, respectiv construcțiilor anexe.

7. Secolele XIX – XX este reprezentat de construcțiile ce apar pe teritoriul Curții Domnești, în special în perimetrele de Nord și Sud, la sfârșitul secolului XIX și la începutul secolului XX.

Menționăm că cercetările din anii 2008 – 2016 nu au surprins în întregime stratigrafia obiectivului sus-menționat dar s-au obținut rezultate ce au confirmat macar parțial investigațiile anterioare.

Prezentarea rezultatelor imediate ale săpăturii. Perimetrul investigat în anul 2018 reprezintă nucleul inițial al curții domnești din Târgoviște, interpretarea corectă a succesiunii și datării monumentelor poate confirma sau nu concluziile anterioare asupra reședinței domnești, în special a premiselor politice și economice care i-au susținut apariția și mai ales când. Adăugăm că informația istorică și arheologică asupra monumentelor constitutive, sus menționate, este destul de lapidară, situație care a generat

controverse care continuă și astăzi asupra momentului inițial al acestui ansamblu voievodal dar și asupra apariției orașului.

Menționăm câteva din constatările pe care le-am putut trage în urma investigațiilor arheologice din acest an (2018) cu observația că cercetările nu au fost încheiate. Pe baza materialului arheologic recoltat, majoritatea provenind din prima jumătate a secolului al XIV-lea – prima jumătate a secolului al XV-lea la care se adaugă informațiile de context materializate în documentația grafică și fotografică putem face următoarele afirmații:

- Biserica paraclis – a fost identificată o succesiune de patru pavaje de cărămidă, inclusiv cel inițial din cărămidă dreptunghiulară nedescoperit cu ocazia cercetărilor mai vechi. Potrivit ultimelor cercetări, biserica este ridicată la jumătatea secolului al XV-lea, (o concluzie mai bine argumentată va fi posibilă după analiza probelor de mortar recoltate);

- Cimitirul - cu ocazia acestor cercetări a fost evidențiat un cimitir anterior bisericii de zid. Se pune întrebarea dacă nu avem de a face cu existența unei biserici construită anterior, situată pe un alt amplasament, foarte probabil mai la Sud și ale cărei urme au fost complet șterse de construirea Casei I;

- Turnul Chindiei - Din observațiile stratigrafice turnul este construit în forma actuală după incendiul care a distrus biserica, indentificat între pardoselile 2 și 3;

- Incinta de secol XV – ca informație preliminară, ceva mai nouă decât Biserica paraclis, este refăcută complet de la nivelul elevației fapt care a născut vii controverse asupra încadrării ei cronologice într-un interval care depășește un secol, între sec. XIV – XVI;

- Construcții anterioare – urmele unei construcții civile din lemn evidențiate prin tălpi și urme de bulumaci au fost surprinse atât în interiorul bisericii în naos, respectiv altar dar și în exterior spre Nord și Est pe baza materialului arheologic ceramic pot fi date, la jumătatea secolului al XIV-lea;

- Adosate Turnului Chindia spre Vest se plasează fundațiile masive ale unei construcții, identificată în 1976 și considerată anexă a turnului din secolul al XVIII-lea, cu funcții nedeterminate. Planimetric, prezintă două încăperi, prima de mici dimensiuni ce adăpostește o fântână circulară din piatră de plan dreptunghiular cu dimensiunile exterioare de 7,40 m x 4,20 m, cu ziduri inegale în lățime (2 m pe latura Nord-Est, 1,50 m pe latura de Nord-Vest, 0,90 m pe latura de Sud-Vest, respectiv

0,60 m pe cea de Sud-Est) în elevație. Fântâna din piatră (lespezi, bolovani) prezintă un diametru exterior de 1,50 m și cel interior de 0,80 m. Până în prezent reprezintă singura fântână alimentată natural din perimetrul Curții Domnești. Spre Sud-Vest se plasează o construcție masivă cu fundații adânci din piatră, inegale în lățime, măsurând 25,40 m pe axul Nord-Vest Sud-Est, respectiv 20,60 m pe cel de Nord-Est Sud-Vest. Pe laturile de Nord-Vest și Sud-Vest fundațiile sunt supradimensionate măsurând 1,90 m în lățime. Se păstrează din elevație pe alocuri două asize de cărămidă. Observațiile arheologice au fost mult îngreunate de decapările întreprinse de-a lungul timpului care au dus la distrugerea nivelului de construcție. Sondajele executate în colțul exterior de Est al camerei ce adăpostește fântâna și Turnul Chindiei, plasează construcția după ridicarea Turnului Chindiei. Fundația adâncă și lată de 1 m din bolovani, susține zidăria din cărămidă păstrată pe cca. 0,40 m cu dimensiunile de 0,30 x 0,15/0,16 x 0,04/0,05 asemănătoare cu cele ale Casei Domnești 3, ridicată de Petru Cercel. Asupra datării și destinației construcției se pot înainta numai supoziții. Între nivelul de construcție al clădirii și al Turnului Chindiei se păstrează o umplutură cu material de construcție de cca. 0,70 m rezultat din demolarea parțială a turnului de intrare a bisericii paraclis din care s-a recuperat o cipercuță ornamentală din fațada bisericii. Nivelul de călcare din exterior al Turnului Chindiei corespunde cu cel al clădirii în discuție, umplutura corespunzând marginii superioare a soclului din lespezi de piatră a Turnului Chindiei. Asupra datării un argument îl constituie și poziționarea clădirii în perimetrul curții vechi. Ocupă singurul teren liber disponibil pentru construcție situat între Turnul Chindiei la Est și marginea interioară a marelui șanț de apărare spre Vest. În consecință clădirea este ridicată după apariția Turnului Chindiei și înainte de domnia lui Petru Cercel când, după ridicarea incintei de zid. Curtea Domnească se triplează în suprafață. Nu se poate preciza ctitorul, probabil, unul dintre domnitorii cu domnie mai lungă și stabilă: Vlad Călugarul, Radu cel Mare sau Neagoe Basarab. Este adevărat că funcționalitatea de cuhnie, nu este documentată, nici o informație scrisă nu ne-a parvenit. Pentru reședințele voievodale în special pentru secolele XIV-XVI nu sunt precizate funcții esențiale pentru funcționarea unei instituții atât de complexe, deservită de personal numeros: bucătării, grajduri, instalații sanitare, etc. Până cel puțin la sfârșitul secolului al XVI-lea, spațiul

vechiului palat (parterul) nu era propice amplasării bucătăriilor, care necesitau un perimetru vast: cuptor, spații de depozitare și sanitare, pentru tranșarea cărnii, strict necesar pentru alimentația zilnică nu numai a domnitorului, dar și a personalului, gărzilor, oaspeților, etc. Considerăm că spațiul respectiv și-a păstrat aceiași funcțiune inclusiv în timpul lui Constantin Brâncoveanu, care ar fi simțit nevoia unei noi construcții cum a făcut la alte palate (Mogoșoaia, Potlogi, etc.).

Bibliografie:

Cantacuzino Gh. I., *Date arheologice în legătură cu cronologia unor construcții ale Curții domnești din Târgoviște*, în Monumente istorice. Studii și lucrări de restaurare, II, 3, Buc., 1969, p. 61;

idem, *Puncte de vedere privind evoluția Curții domnești din Târgoviște în secolele XIV-XVI*, în SCIVA, 3-4, București, 1999, p. 127-154;

idem, *Aspecte ale evoluției unui vechi monument din Târgoviște: Biserica "Sf. Vineri"*, în Valachica, 1, Târgoviște, 1969, p. 61;

Constantinescu N., *Contribuții arheologice asupra Curții domnești din Târgoviște (sec. XIV-XVII)*, în SCIV, București, 1964, 2, p. 225 - 240 ;

idem, *Cercetări arheologice la Curtea domnească din Târgoviște*, în Documente recent descoperite și informații arheologice, București, 1987, p. 69-78;

Constantinescu N., Moisescu Cr., *Curtea domnească din Târgoviște*, ediția întâia, București, 1965; ediția a doua, București 1969;

Constantinescu N., Moisescu C., Nicolaescu Plopșor D., *Considerations sur les tombes princiers de Targoviste*, în Dacia, N.S., IX, București, 1967, p. 301-319;

Constantinescu N., Ionescu C., *Asupra habitatului urban la Târgoviște înainte de 1394. Repere din vatra curții domnești*, în SCIVA, 31, București, 1980, p. 53-75;

Constantinescu N., Ionescu C., Diaconescu P., Rădulescu V., *Târgoviște. Reședința voievodală. 1400-1700. Cercetări arheologice (1961-1986)*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009, Chicideanu I., Georgescu M., *Un mormânt de la sfârșitul secolului al XVI-lea, descoperit în incinta Curții domnești din Târgoviște*, în Valachica, 4, Târgoviște, 1973, p. 81-84;

Diaconescu P., *Cercetările arheologice de la Curtea domnească din Târgoviște. Campaniile 1979, 1984*, în Valachica, 15, Târgoviște, 1998, p. 54-70;

Diaconescu P., *Arheologia habitatului urban*

târgoviștean. Secolele XIV-XVIII, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009;

Mihăescu G., *Din istoricul cercetărilor arheologice la Curtea domnească din Târgoviște*, în R.M.M.- M.I.A., 2, 1987, p. 14-24;

Mihăescu G., Fruchter E., *Curtea domnească din Târgoviște*, Buc., 1986;

Moisescu C., *Prima curte domnească de la Târgoviște*, în B.M.I., XXIX, 1, 1970;

Moisescu C., Mihăescu G., *Câteva considerații asupra băii curții domnești din Târgoviște*, în Monumente istorice. Studii și lucrări de restaurare, II, 3, Buc., 1969;

Theodorescu R., *Urmele unui monument brâncovenesc în Curtea domnească de la Târgoviște*, în SCIA, 1, București, 1964, p. 121-126.

79. Tășnad, jud. Satu Mare

Punct: Sere - terasa vechiului pârau Cehal, lângă strandul Tășnad

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)

Încadrare cronologică: 131 (Neolitic timpuriu - cultura Starcevo-Criș), 132 (Neolitic mijlociu - grupul Pișcolt)

Codul RAN: 136651.01; **Cod LMI:** SM-I-s-B-05197

Autorizație nr.: 77/12.04.2018

Colectiv: Cristian Virag (Muzeul Județean Satu Mare) - **responsabil științific**; **Membri colectiv:** Ulrike Sommer (University College London), Ciprian Astaloș (Muzeul Județean Satu Mare), Amanda Leon, Bruno Vindrola-Padros (University College London), Elena Chernisheva (Moscova), studenți UCL

Finanțare: asigurată de University College London

Perioada de desfășurare a campaniei: 25.06 – 05.08.2018

Repere geografice: limita dintre Câmpia de Vest și Dealurile Tășnadului

Repere hidrografice: pâraul Cehal

Așezarea de la Tășnad-Sere (oraș Tășnad, jud. Satu Mare) se numără printre cele mai importante situri aparținând neoliticului timpuriu din spațiul nord-vestic al României, legându-se de complexul cultural Starcevo – Criș, mai precis de fazele târzii ale acestuia (III-IV în cronologia Lazarovici). În nord-vestul României este perioada

aparitiei primelor așezări permanente ai căror locuitori se bazau într-o măsură importantă pe cultivarea plantelor și creșterea animalelor, fenomen ce are loc aici cu o oarecare întârziere față de sudul României sau spațiul intracarpatic. Situl arheologic Tășnad Sere este amplasat pe terasa vechiului pârau Cehal (actualmente acesta are cursul schimbat, fiind excavat în anii '70 un canal prin mijlocul sitului). Vechiul curs al Cehalului (secat) se afla la câteva sute de metri sud-est de canal. Lucrările de extindere a stațiunii termale Tășnad au făcut necesare, începând cu 2001, săpături preventive pe scară largă, care au dus la descoperirea a numeroase complexe din neoliticul timpuriu. Începând cu 2012, la cercetările preventive a participat ca partener Institutul de Arheologie al University College London, Marea Britanie. Dat fiind potențialul excepțional al așezării din neoliticul timpuriu, începând cu 2016, a fost inițiată cercetarea sistematică a unei zone neafectate de extinderea ștrandului, în cadrul unei colaborări dintre Muzeul Județean Satu Mare (Cristian Virag, Ciprian Astaloș) și University College London (Ulrike Sommer).

Între 25 iunie – 3 august 2018, săpăturile în colaborare între University College London și Muzeul Județean Satu Mare, au continuat la Tășnad Sere. Echipa a fost formată din studenți la Institutul de Arheologie (UCL) din Londra și din voluntari din Germania, Ucraina și SUA. În 2017, suprafața săpăturii fusese extinsă spre SV cu scopul de a cerceta integral groapa 1 (F7). În 2018, a fost atins fundul gropii, însă limita sudică a complexului este încă în afara suprafeței excavate. Deocamdată, nu plănuim o nouă extindere a săpăturilor în această direcție. Complexul a atins o adâncime de cca 2.20 m de la nivelul actual de călcare. Groapa conținea fragmente ceramice mai mari și mai bine păstrate decât cele identificate anterior în nivelul ocupațional și de asemenea, oase de animale într-un stadiu avansat de deteriorare. Nivelele inferioare ale orizontului ocupațional au fost, în general, sărace în artefacte și au fost săpate preponderant utilizând hârlețul și lopata dar înregistrând fiecare artefact tridimensional. Sub nivelul ocupațional au fost identificate două șiruri de gropi de stâlpi. Acestea au fost adesea indicate de concentrări de artefacte în nivelul ocupațional. Gropile de stâlpi sunt mai degrabă puțin adânci, adâncindu-se doar cu 5-12 cm sub limita inferioară a nivelului ocupațional de culoare închisă. Acest fapt ar putea explica de ce gropile de stâlpi sunt rar descoperite pentru acest

orizont cronologic în contextul săpăturilor preventive. Diametrul gropilor de stâlpi variază între 25 și 40 cm. Cele două șiruri de gropi de stâlpi se aliniază în general pe direcția NV-SE dar au orientări ușor diferite, distanța dintre șiruri fiind de 1.7 m spre S și 2.3 m spre N. Prin urmare, este posibil să avem de-a face cu pereții a două clădiri, mai degrabă decât ai unei singure case. Din păcate, presupusul perete de est al primei clădiri este situat în afara suprafeței excavate și prea aproape de malul canalului Cehal pentru a fi posibilă cercetarea acestuia. Patru gropi de stâlp din partea de sud a suprafeței (F5, F10, F11 și F18) sunt ceva mai mari și ar putea aparține unei clădiri mai substanțiale. Săpăturile din 2019 vor clarifica, sperăm, această problemă. Un complex liniar (F22) a fost identificat în partea de NE a suprafeței. Lungimea complexului este deocamdată necunoscută dar lățimea este de 79 cm, având marginile bine definite și o umplutură omogenă, o argilă siltică fină, de culoare cenușie, fără nici un fel de artefacte. Complexul nu pare a fi în legătură cu gropile de stâlp dar e orientat aproximativ în unghi drept cu acestea. Orientarea, forma și umplutura complexului sunt similare cu cele ale unui complex liniar mai îngust descoperit în partea de vest a suprafeței (F14). În suprafața principală, metoda de cercetare utilizată a fost aceeași ca în campaniile precedente. Astfel, din fiecare carou și din fiecare nivel de 5 cm din cadrul caroului, 10 l de sediment au fost procesați prin flotare. Din păcate, cantitatea de resturi de plante carbonizate găsită este extrem de scăzută, în ciuda a numeroase ajustări la metodologia de flotare.

De asemenea, au fost prelevate probe de sol pentru analiza elementelor-urmă, de ph, loss on ignition și bacterii și enzime (ultimele analizate de E. Chernisheva). M. Paraskova a analizat pentru teza de master solul din gropile de stâlp săpate în 2016 și a arătat că compoziția lor chimică este identică cu cea a nivelului ocupațional. Prin urmare, nu este posibilă detectarea gropilor de stâlp în nivelul ocupațional pe baza compoziției chimice.

Un mic sondaj a fost efectuat la nord de suprafața de cercetare pentru a obține probe necontaminate pentru analize micromorfologice și biologice. A fost obținută o secțiune geologică completă, adâncită până la nivelul argilei sterile arheologic, de altfel punct al pânzei freatice actuale. Probe pentru analize micromorfologice au fost luate din zona de contact între nivelul ocupațional și cel aluvial. O coloană de probe a fost luată la

intervale de 5 cm din întregul profil. Aceste probe au fost analizate la Muzeul Județean Satu Mare cu un P-XRF pentru a stabili compoziția lor chimică și variațiile acestora de-a lungul profilului. În plus, în laboratoarele UCL vor fi făcute diverse alte analize relevante pentru o mai bună înțelegere a istoriei sedimentologice a sitului, în legătură desigur cu evoluția pârâului Cehal.

Abstract

The aim of our project is to elucidate the settlement structure and intra-settlement activity areas of the late early Neolithic site of Tășnad-Sere. The excavation is a joint project between UCL Institute of Archaeology, London (UK) and the Satu Mare County Museum, Satu Mare. In 2018 we continued the excavation of the occupation layer and of the pit from the south-eastern corner of the trench. New postholes related probably to two houses had been identified. A test pit was made in order to take uncontaminated samples of soil for various analyses.

80. Teleac, com. Ciugud, jud. Alba

Punct: Grușet - Hârburi

Coduri sit: așezare fortificată (112), epoca bronzului târziu (153), Hallstatt mijlociu (162)

Cod RAN: 1133.01

Autorizație nr.: 11/12.04.2018

Colectiv: Horia Ion Ciugudean – responsabil (MNUAI), Claes Uhnér (Römisch-Germanische Kommission – Frankfurt am Main), Svend Hansen (DAI, Eurasien-Abteilung), Gabriel Bălan (MNUAI), Gabriel Tiberiu Rustoiu (MNUAI), Raluca Burlacu-Timofte (MNUAI), Beatrice Ciută (UAB), Hajo Höhler-Brockmann (Römisch - Germanische Kommission – Frankfurt am Main), Johannes Kalmbach (Römisch-Germanische Kommission – Frankfurt am Main), Anca Mătiș (voluntar MNUAI), Florentina Mărcuți (neafiliată), Dan Anghel (MNUAI), studenți de la Universitatea Goethe din Frankfurt, Universitatea din Köln și Universitatea Liberă din Berlin.

Perioada de desfășurare a campaniei: 2-16 mai, 2 iulie – 31 august

Archaeological research at the Teleac hillfort started in 2016 as part of the LOEWE project

„Prähistorische Konfliktforschung: Burgen der Bronzezeit zwischen Taunus und Karpaten”¹⁰⁹. The 2018 fieldwork comprised of (1) geomagnetic prospections inside and outside the fortification system and (2) excavations of the settlement.

Geomagnetic prospection

The Teleac hillfort has been surveyed during four campaigns since 2016. The survey in 2018 was carried out during a three week campaign in May. All surveys have been conducted with a five-channel SENSYS MAGNETO®-MX ARCH magnetometer mounted on a two-wheel cart with the sensors employed at 50 cm distances from each other. A Leica DGPS system was used for geo-referencing with a positional accuracy of $\pm 0.02/\pm 0.02$ m with the rover on the magnetometer. Raw data processing and interpolation was made with SENSYS MonMX, DLMGPS and MAGNETO® - ARCH software, and Oasis Montage 8 was used for post-processing. Analysis and data evaluation was made in QGIS 2.18.

The main aims of the 2018 survey were to investigate all non-forested areas north of the hillfort and around the north-west corner of the fortification system (Pl. 1/1, A), a ramp leading up to a presumed gate at the southeastern side of the settlement (Pl. 1, B), and a potential fortification at the lower western part of Jidovar Hill (Pl. 1/1, T8). The areas surveyed in 2018 are displayed in greyscale on the magnetogram). The magnetogram of the new areas surveyed north and north-west of the hillfort are consistent with the results of previous surveys in the sense that there are very few anomalies indicative of archaeological features, and it can be stated with a high degree of certainty that areas immediately outside the hillfort

¹⁰⁹ H. Ciugudean, C. Uhnér, S. Hansen, G. Bălan, G. T. Rustoiu, R. Burlacu-Timofte, B. Ciută, J. Kalmbach, *Teleac, com. Ciugud, jud. Alba, punct: Grușet – Hârburi*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2016, a LI-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Muzeul Național de Istorie a României, București, 24–27 mai 2017*, București, 2017, p. 144-146; C. Uhnér, S. Hansen, H. Ciugudean, G. Bălan, R. Burlacu-Timofte, *Structura și demografia așezării de la Teleac: o fortificație din Transilvania de la sfârșitul epocii bronzului – începutul epocii fierului*, în *Apulum LIV, seria Archaeologica et Anthropologica*, 2017, p. 211-245; H. Ciugudean, C. Uhnér, S. Hansen, G. Bălan, G. T. Rustoiu, R. Burlacu-Timofte, M. Tache, J. Abuladze, D. Zhvania, S. Jokhadze, B. Ciută, J. Kalmbach, A. Mătiș, M. Bleoancă, D. Anghel, *Teleac, com. Ciugud, jud. Alba, punct: Grușet – Hârburi*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2017, a LII-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Muzeul Național de Istorie al Transilvaniei, Cluj-Napoca, 15–17 noiembrie 2018*, București, 2018, p. 137-139.

not were used for habitation. The magnetogram show several paths and unfortified roads, of which some are used today. There are also a few large concentrations of metal scrap close to the remnants of a few modern buildings and along sections of the modern unfortified roads (Pl. 1/1).

The magnetogram of the ramp to the south of the hillfort is not that informative. It has a few parallel linear anomalies with low nT values that probably are indicative of modern vehicle traffic. There are two narrow hollow roads adjacent to the ramp that may be the result of transports in and out of the hillfort when it was habited in prehistory. These two roads could however not be surveyed due to dense vegetation and steep terrain and it is therefore not possible to compare them to the results from the ramp.

The lower part of Jidovar Hill was originally surveyed in 2016 but was redone at a 90 degree angle against the supposed rampart in order to produce a more informative magnetogram. The survey recorded curvilinear bands with values between 5 and 8 nT. These anomalies start at the gate in Teleac's northern rampart and follow the lower section of the hill to a terrace edge that runs to the ridge that demarcates the southern extent of the hillfort. The recorded nT values of these anomalies are generally less than the values recorded at the massive northern rampart, and the area has a modern unfortified road that disturbs the picture somewhat. The anomalies certainly follow the local terrain in a way that resembles a fortification that makes good use of the topography, but at this point it is impossible to determine with certainty if some of the curvilinear anomalies represent a fortification or if perhaps all of them were formed by agricultural activities.

About 40 ha have been surveyed with a magnetometer in Teleac since the start of the project. The main result of this undertaking is a better understanding of the internal settlement structure and use of land inside and outside the hillfort. There is good correlation between magnetic anomalies and excavated features and it evident that several parts of the settlement were densely occupied and spatially well organised with some areas set aside for various activities. It is also evident that the absolute majority of the population lived inside the fortifications as all surveyed areas outside the hillfort are essentially empty of anomalies indicative of occupation.

Excavations

The archaeological excavations continued in

Trench 5 at the Grușet Plateau, and Trench 6 and 7 in the Lower Settlement, all of which were started in 2017. A new trench (T8) was opened at the lower part of Jidovar Hill in order to investigate the supposed earliest fortifications at the site (Pl. 1/1).

Trench 5 (16 x 10 m) (Pl. 3/2) was oriented N-S and organized in quadrants of 2x2m, numbered 1 to 8 from N to S and with the letters A to E from W to E. The trench was extended 3 m towards the north with a width of 2 m starting at the north-east corner in order to examine the defensive rampart; and 10 x 2 m towards the south to investigate the buffer zone behind the fortification towards the Grușet Plateau. Three major structures were identified and partly excavated in Trench 5's planum 3 in 2017 (the rampart, building A21, and the buffer zone between the settlement on the Grușet Plateau and the area next to the rampart), and excavations of these structures continued at the beginning of the 2018 campaign. The remains of a wall (A29, Pl. 2/2) and two fire installations (A30, Pl. 2/1 and A33) that belonged to building A21 were excavated in the beginning of July. Another level was identified under the floor of building A21, consisting of a floor with several reconstruction phases in the Eastern part. This second level (Planum 4-5) was labelled A61 (Pl. 2/3) and it is an earlier building with the same outline as A21. Several fire installations were discovered inside A61, some of them with reconstruction phases: A51, A52 (Pl. 2/4), A57 (Pl. 2/6), A58 and A59. The western part of the structure had several features of oval and round shape, marked by burnt soil, charcoal and ashes (Pl. 2/3). Such a large concentration of different types of fire installations makes evident that building A61 was used for specialized high temperature production activities. Since the context has several finds of slag and paraphernalia for casting such as clay spoons (e.g. Pl. 4/8) it seems clear that it was a metal workshop.

A third level (Planum 6) is marked by a wooden floor (A95) (Pl. 2/7), preserved mainly in the north-eastern part of the trench. No other major structures belong to this level.

The earliest features in T5 (Planum 7: A76, A105, A99, A102, A103 and A104) were located directly above the archaeological sterile soil and they were superimposed by structures A 61 and A21. The hearth A107 was situated under Planum 7 and directly overlapped by floor A105 of the sunken feature A76 (Pl. 2/8). The A105 floor had two fire installations (A99 and A102) that were

smaller than the ones associated with A21/A61 (Pl. 2/5). Two pits (A98 and A103) started at the bottom of A76 and a very large pit A115 was located further west in the trench center. Another large sunken feature (A75) from the early phase of habitation was found at the western side of the trench.

The substructure of the wooden framed box earth rampart (A28) was investigated in the northern part of the trench. It had yellow compact soil, in which several postholes were identified. The soil was deposited over the yellow, archaeological sterile soil.

The buffer zone between the fortification system and the settlement further south on the Grušet Plateau, dates back to the early phase of habitation which is shown by a continuous layer of reddish burnt soil directly above the archaeological sterile soil. A layer with Basarabi-type ceramics was identified in the southern extension of the trench, in quadrants 10-11A, at the depth of 0.70m. Two iron objects were also found in the same layer.

The extremely rich materials discovered in T5 consist of ceramic vessels, zoomorphic and anthropomorphic clay figurines, miniature wheels, sling shots, loom weights and spoons (Pl. 4/8), as well as bone objects (different types of pins), stone grinders and pestles, and bronze and iron implements (Pl. 4/7).

Trench 6 (10 x 10 m) was opened in 2017 in the lower part of the settlement and similar to trench 5 it was completely excavated in 2018. It is located close to the possible western entrance of the settlement, on the right side of the dirt road that leads from the village to the northern fortification system. The 2018 campaign identified 32 new features, including a surface dwelling and several storage and waste pits. The surface building A36 was located in the north-eastern part of the trench. The structure continues outside the trench, but approximately 8 x 2 m was situated inside the trench. The main parts of the structure consists of large amounts of daub from the southern wall together with three large postholes (A40 (Pl. 3/7), A50 and A55), a perpendicular shallow ditch in the middle of the dwelling, which probably was used for the erection of the A56 (Pl. 4/1) and A57 posts). The remains of a burnt wooden floor (A44, Pl. 3/8) were identified under the level of debris accumulated from the final stage of the structure (daub fragments, pottery sherds and animal bones, A37, Pl. 3/6). The pits A23 (Pl. 3/3), A28, A29, A30 (Pl. 3/4), A32 (Pl. 3/5), A38, A52 and A59 were all

of round shape in planum and bell shaped in section. Most of them were probably used as storage pits and later filled with waste such as daub, potsherds, animal bones and broken loom weights. It should however be noted that some also contained bronze objects.

A30 (Pl. 3/4) was a pit with special character. It was located directly south of building A36 and contained several complete, or damaged but complete, ceramic vessels of various shapes and sizes that were arranged at the base of the pit (Pl. 4/2) together with a few broken stone grinders.

The pottery from Trench 6 is of characteristic Teleac Late Bronze Age types, apart from a Wietenberg sherd that was found in a secondary position in pit A52.

Trench 7 was a 6x6m extension of T6 towards the south. The main features found include a sunken building (A1, Pl. 4/3), three pits (A2, Pl. 4/4, A3 and A5), and one posthole (A4, Pl. 4/5). The material collected consists of daub, pottery, figurines, loom weights and animal bones. The pits have round shape in planum and bell shaped in profile. The most interesting case is A2, which reached the depth of 2.3 m. The lower extremities of a human skeleton were deposited in the wider lowest part of the pit. It seems that the bones were intentionally deposited, as the margins of the pit were lined with burnt daub and sherds. It could not be determined if the bones belong to an inhumation that later was disturbed by re-opening and re-filling the pit or if they were already disarticulated when they were placed inside.

The stratigraphy of **Trench 6** and **Trench 7** is similar and consists of one level of plough soil, followed by a mixed cultural level over a thin uniform layer with small pebbles mixed with clayey yellow soil that constitute the historic ground level from which the majority of the features start.

Trench 8 (2 x 10 m) (Pl. 4/6) was positioned to the West of Jidovar Hill in order to investigate the possible fortification system and the curvilinear anomalies mentioned in the section on geomagnetic prospection above. The trench did not contain any undisturbed archaeological features, and the mixed finds were made up of Late Bronze Age pottery, a few fragments of Middle Bronze Age pottery (Wietenberg culture), animal bones and modern iron debris. Two low terrace edges were identified, and it is clear that the area has been disturbed by agricultural activities. This does not mean that the lower part of Jidovar Hill was unfortified. Some of the magnetic anomalies

and the foundations of the large terrace edges to the south of Trench 8 could be part of a rampart, but it is impossible to determine this without new excavations.

Rezumat

Cercetările arheologice din anul 2018 în fortificația de la Teleac au continuat în cadrul proiectului LOEWE „Prähistorische Konfliktforschung: Burgen der Bronzezeit zwischen Taunus und Karpaten”. În luna mai au fost efectuate prospecții geomagnetice atât în interiorul cât și în exteriorul așezării. A fost finalizată cercetarea în suprafețele T5, T6 și T7, care au fost deschise în 2017 și T8, cercetată integral în 2018. Suprafața T5 a fost extinsă spre N cu scopul de a identifica zona în care se intersectează cu partea exterioară a valului și spre S, pentru identificarea zonei tampon din spatele fortificației. Au fost descoperite mai multe structuri: A29 (resturile unui perete), A61 (podea care reprezintă o fază anterioară a complexului A21, A105 (podea), numeroase instalații de ardere A30, A33, A51, A52, A57, A58, A59, A99, A102 și A107, precum și gropi: A75, A76, A98, A103, A104 și A115. În T6 au fost cercetate 32 de noi complexe descoperite anul acesta: locuințe de suprafață A37, gropi de provizii și menajere A23, A28, A29, A30, A32, A38, A52 și A59, precum și gropi de stâlp care sunt aferente structurilor de locuire A 35, A40, A50, A55 și A58. În suprafața T7 au fost descoperite o structură de locuire adâncită: A1, trei gropi menajere: A2, în care au fost descoperite și părți dintr-un schelet uman, A3 și A5 și o groapă de stâlp A4. Suprafața A8 a fost deschisă la poalele dealului Jidovar cu scopul de verifica sistemul de fortificație care se presupune că a fost construit aici în prima fază a așezării de la Teleac. Am surprins doar un strat de cultură sub stratul vegetal, în care s-au găsit materiale ceramice amestecate (Wietenberg, Gáva și Basarabi), precum și părți din obiecte de fier provenite de la activitățile agricole, ceea ce presupune faptul că fortificația a fost distrusă în această zonă de terasările moderne făcute pentru lucrările agricole. Materialul arheologic descoperit în 2018 constă din vase ceramice (întregi sau fragmentare), obiecte confecționate din lut ars (figurine miniaturale zoomorfe și antropomorfe, greutăți, roți de car miniatural, obiecte din os (diferite tipuri de ace), piatră (rășnițe și frecătoare) și metal – bronz (ace, verigi, mărgel, un colier și o fibulă), fier (câteva mici lame, un vârf de sulită și un topor). Ceramica din această campanie, prin forme și ornamente, aparține culturii Gáva, în proporție de 99%. Mult mai rare sunt fragmentele

ceramice tipice culturii Basarabi, multe aflate în poziție secundară. Ca element de noutate, în 2018 au fost descoperite pentru prima oară în situl de la Teleac câteva fragmente ceramice tipice culturii Wietenberg.

81. Tilișca, jud. Sibiu

Punct: Dealul Cățanaș

Tip de sit: 1 - locuire, 112 - așezare fortificată, 122 - cetate, 211 - necropolă plană

Încadrare cronologică: 153 - Epoca bronzului târziu, 161 - Hallstatt timpuriu, 162 - Hallstatt mijlociu, 212 - Latène mijlociu, 213 - Latène târziu

Cod RAN: 145916.01

Autorizație nr. 85/23.04.2018

Colectiv: Gheorghe Vasile Natea (Muzeul Național Brukenthal) - responsabil științific al șantierului; Mihail Chideș (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv; Adrian Georgescu (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv, Adrian Luca (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv; Sabin Adrian Luca (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv; Vasile Palaghie (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv; Florentin Perianu (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv; Maria Raluca Teodorescu (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv.

Perioada de desfășurare a campaniei:

01.08.2018 – 30.09.2018.

Dealul Cățanaș este situat în imediata apropiere a drumului care duce din Galeș spre Tilișca, pe partea dreaptă. Spre est se învecinează cu vatra Galeșului, spre vest cu dealul „Cetate”, iar spre sud este mărginit de vatra Tilișcăi. În partea de nord are din nou ca vecin un deal, „Dumbrăghița”.

Înălțimea Cățanașului atinge în partea sud-vestică 712 m, ridicându-se deasupra comunei Tilișca cu peste 100 de metri.

Așezarea dacică de pe dealul Cățanaș a intrat în circuitul științific acum mai bine de trei decenii - cu toate că existența sa fusese semnalată încă din secolul trecut, iar de atunci încoace o serie de studii și articole au încercat să pună în valoare diferitele aspecte legate de viața celor care au populat zona care ne interesează. O sinteză sa realizat odată cu apariția lucrării monografice a regretatului prof. univ. dr. Nicolae Lupu, după o cercetare asiduă și sistematică

întinsă pe parcursul mai multor zeci de ani (remarcăm în acest context că cercetările arheologice au avut loc în perioada 1959 – 1965, iar publicarea exhaustivă a rezultatelor lor în anul 1989). Din anul 2004 până în anul 2006 au fost reluate cercetările sub conducerea regretatului conf. univ. dr. Dumitru Popa, rezultatele cercetării fiind publicate într-o serie de studii.

Așezările de pe Cățanaș aparțin ambelor epoci ale fierului. Hallstattienii au ocupat porțiuni mai puține și mai restrânse ca suprafață. Din perioada La Tène au fost descoperite până în prezent două turnuri locuință, aflate pe un platou arcuit pe culme și cu terase în pante. Dealul respectiv a fost fortificat cu valuri de pământ și șanțuri de apărare, amplasate pe pantele de est, vest și nord, pe acestea dezvoltându-se și așezarea. Datată de la mijlocul secolului II î. Chr. până la cucerirea romană, cetatea de la Tilișca - Cățanaș este una dintre cele mai importante din această zonă.

Obiectivele cercetării: În campania din anul 2018 ne-am propus verificarea stratigrafiei, precum și identificarea unor urme de locuire pe marginea întărită a platoului superior și confirmarea existenței sau nu a celei de a treia linii de apărare a cetății.

Rezultatele cercetării:

Pe marginea întărită a platoului superior a fost trasată o secțiune (S1/2018) cu dimensiunile de 10/2 m, orientată E-V. În urma cercetării acestei secțiuni a fost stabilită stratigrafia zonei ce arată astfel : 0-0,20 m strat vegetal, de culoare neagră, cu multe frunze și rădăcini de copaci; 0,20-0,45/0,50 m strat de cultură aparținând Latênului târziu, de culoare negru-cenușiu cu multe fragmente ceramice, chirpici, cărbune, pietre și câteva fragmente osteologice de animal; 0,45/0,50 – 0,70 strat de pământ nisipos cu fragmente de stâncă fărâmițată, fragmente mărunte de ceramică și urme de cărbune, de culoare gălbuie, provenit de la lucrările de nivelare a zonei; sub 0,70 m stânca nativă. În ceea ce privește urmele de locuire au fost identificate ca aparținând Latênului târziu și Hallstattului mijlociu.

Din Latèn a fost cercetată o locuință de suprafață construită din lemn și chirpici, pe o bază de piatră, fiind identificate și gropi de stâlp, ea nu a putut fi cercetată în totalitate deoarece intră sub profilele sudic și nordic, fiind amplasată în jumătatea de vest a secțiunii. Sub locuință a fost identificate o groapă de formă ovală în care au fost

depuse culcat două vase de tip borcan, decorate cu brâu alveolat și butoni. În marginea de vest a secțiunii a fost identificată o groapă ce intră sub profilul vestic și cel nordic, în umplutura ei fiind un sol cenușiu cu numeroase fragmente ceramice.

Din perioada Hallstattului mijlociu a fost identificată o locuință adâncită / bordei, situat în latura de nord-est a secțiunii, ce intră sub profilele de nord și de est. Solul din umplutura bordeiului este de culoare neagră-cenușie cu multe fragmente ceramice, de culoare neagră, decorate cu caneluri.

Pentru confirmarea existenței sau nu a celei de a treia linii de apărare a cetății a fost trasată o secțiune (S2/2018) cu dimensiunile de 14/2 m, orientată N-S, perpendiculară pe zona unde presupuneam existența acesteia. În urma cercetării s-a confirmat existența acesteia, fiind compusă dintr-un val de pământ și piatră și un șanț cu pereții în formă de „V”, cu fundul rotunjit, în interior. În umplutura șanțului și în miezul valului au fost identificate materiale arheologice ceramice ce aparțin Latênului târziu.

Abstract

In the 2018 archaeological campaign we are supposed to check the stratigraphic chart, as well as the identification of dwelling traces on the reinforced edge of the superior plateau and the confirmation of the existence or not of the citadel's third line of defence. On the reinforced edge of the plateau was dug a trench (S1/2018) with the dimensions 10 x 2 meters, orientated east-west, and was discovered a dwelling and two pits belonging to the late Latène and a deepened dwelling belonging to the middle Hallstatt. In order to confirm the existence of the third line of defense of the citadel was dug a trench (S2/2018) with the dimensions 14 x 2 meters, orientated north-south, perpendicular on the area where we supposed its existence. As a result of the research was confirmed its existence, being composed of a vallum composed of earth and stones, and a ditch.

82. Topalu, jud. Constanța

Punct: cetatea Capidava

Cod RAN: 63063.01; 63063.10; **Cod LMI:** CT-I-s-A-02600

Autorizație nr. 130/25.04.2018.

Colectiv: conf.dr. Ioan Carol Opreș (coordonator științific, FI-UB), dr. Al. Rațiu (MNIR, responsabil sector), dr. Raluca Popescu (MMB), drd. Ioana

Manea (MNIR) – sectorul VII, intra muros; Tiberiu Potârniche (MINAC) – sectorul de est, intra muros; dr. Cătălin Ionuț Dobrinescu (MINAC – responsabil sector), prof.dr. Zeno Pinter, dr. Claudia Urduzia (ULSB, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu) – sectorul X extra muros.

Finanțare: Campania a fost finanțată de către Ministerul Culturii și Identității Naționale prin MINAC cu suma de 50.000 RON. Suma nu a fost cheltuită integral în perioada contractuală (rest 13831 RON). MNIR a asigurat suma de 25000 RON pentru săpăturile din sectorul VII intra muros; MINAC a asigurat la rândul său cofinanțarea impusă prin contractul cu MCIN.

În cadrul campaniei din anul 2018 de la Capidava, cercetările arheologice de la Capidava s-au desfășurat în două secțiuni distincte, intra și extra muros:

1. **Intra muros. Principia târzie.** Cercetări în sectorul coordonat de către MNIR, unde săpătura a reînceput în anul 2013 și a fost proiectată conform unui plan multianual (cu carouri de 4 x 4 m, fără martori). Cercetarea s-a desfășurat între 29 iulie 2018 – 25 august 2018. Echipei MNIR i s-a alăturat o echipă de 16 studenți ai Universității din București – Facultatea de Istorie. Au fost atacate ultimele 16 carouri, însumând 144 mp, în așa fel încât obiectivul este epuizat din punct de vedere al informației arheologice relevante. După realizarea documentației de arhitectură prealabile, această clădire poate fi astfel integrată în circuitul de vizitare al sitului, așa cum a fost stabilit în cadrul proiectului de restaurare cu finanțare UE în curs de realizare la Capidava.

2. **Intra muros. Sectorul de est.** Cercetarea s-a desfășurat în perioada 3 septembrie -26 octombrie 2018, de către Tiberiu Potârniche (MINA Constanța) sub coordonarea Ioan C. Opreș (Universitatea din București). Cercetarea a urmărit întreaga latură de N a edificiului plasat în proximitatea curții G: încăperile C6, C9, C11 și C14 (vezi parte grafică anexată). Acest edificiu are în componența sa 8 încăperi distincte denumite convențional, în ordinea descoperirii lor, după cum urmează: C1, C16, C15 și C12 (pe latura sudică), C6, C9, C11 și C14 (pe latura nordică). Cercetările arheologice de pe latura sudică a edificiului au fost finalizate în cadrul săpăturilor arheologice cauzate de implementarea proiectului de restaurare al fortificației derulat în anul 2015. În campania din anul 2017 au fost începute cercetările în încăperea C14, prin excavarea secțiunilor S1,

respectiv S3. Referitor la metodologia de lucru abordată, datorită densității materialului arheologic identificat în teren și pentru a surprinde cât mai bine datele stratigrafice, fiecare încăpere a fost împărțită în 3 secțiuni distincte (S1-S3), dispuse paralel, care au fost cercetate succesiv, obținându-se astfel în cazul fiecărei încăperi câte doi martori stratigrafici.

La finalul săpăturii, cercetarea a fost documentată suplimentar prin realizarea unor fotografii aeriene captate cu ajutorul dronei; s-a realizat un model 3D georeferențiat (Sketchfab) în Sectorul VII și Sectorul de Est *intra muros* și s-a completat GIS-ul Capidavei, cu marcarea topografică a descoperirilor curente. În urma campaniei 2018 sunt disponibile ridicări topografice actualizate, ortofotoplanuri și un număr important de fotografii oblice, toate obținute cu ajutorul unei drone de tip hexacopter.

3. **Extra muros. Sectorul X. Necropola medio-bizantină.** Cercetarea s-a desfășurat între 2-13 iulie 2018, cu participarea dr. Cătălin Dobrinescu (MINA Constanța), prof. univ. dr. Zeno Karl Pinter (Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu), dr. Claudia Urduzia (Muzeul Național Brukenthal Sibiu), dr. Beatrice Kelemen (Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca), dr. Adrian Stoia, cadre didactice, doctoranzi și studenți ai Universității „Lucian Blaga” (Facultatea de Științe Socio-Umane – Departamentul de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă), cadre didactice și masteranzi ai Universității Babeș-Bolyai; voluntari. Cercetarea din anul 2018 a continuat cercetările anterioare desfășurate între 2010-2017 la Capidava, sector X, terasa B și s-a concentrat în special asupra încercării de suprimare și investigare a limitei sud-estice a acesteia. Cercetarea a fost continuată în secțiunile deschise în anul precedent (2017), S VI și S VII. La vest de S VI a fost deschisă o nouă secțiune, S VIII (10 x 2 m), cu păstrarea unui martor de 1 m.

Coord. științific: Conf.dr. Ioan Carol Opreș
(Facultatea de Istorie, Universitatea din București)

83. Topalu, jud. Constanța
Capidava - Sectorul VII.
Punct: Sectorul VII (intramuros)
Cod sit: 63063.01

Colectiv: Alexandru Rațiu (MNIR), conf. univ. dr. Ioan C. Opriș (FI-UB), Raluca Popescu (MMB), drd. Ioana Manea (MNIR).

Perioada de desfășurare a campaniei: 29 iulie - 25 august 2018.

Suprafața cercetată: În campania 2018 au fost deschise 5 noi suprafețe egale (4 x 4 m) și o secțiune de 3 x 8 m. Suprafața totală cercetată este de 104 mp, cu o adâncime medie de cca. 1,8 m, la care se adaugă alte suprafețe însumând cca. 82 mp, deschise succesiv și cercetate în campaniile 2013-2016, unde cercetarea arheologică s-a rezumat la studiul nivelului roman timpuriu (o grosime a stratului de cca 0,40 m). Pe mediana nord-estică a edificiului cu absidă au fost cercetate **suprafețele S24, S25, S26, S28 și S30**, după ce în campaniile anterioare se cercetase deja nivelul de locuire medio-bizantin în S24; în 2018 a continuat cercetarea, într-o suprafață reunită a acestor casete, până la nivelul podelei de secol IV p.Chr., cu dalaj de cărămidă prinsă în mortar. A fost continuată și cercetarea **suprafețelor S21 și S22** – situate la nord de S11 și S12, pe jumătatea nordică a absidei; în 2017 fusese investigat doar nivelul medio-bizantin (sec. IX-XI p.Chr.) și cel de secol VI p.Chr., pentru ca în cea mai recentă campanie să fie cercetate și contextele locuirii romane timpurii. O altă suprafață cercetată și în 2018 a fost **secțiunea S23**, care leagă latura sudică a edificiului cu absidă de curtea sudică a Capidavei, unde resturile de bordeie identificate în 2017 au fost demontate, fapt ce a dus la descoperirea unei secțiuni din porticul unei clădiri de mari dimensiuni din perioada Principatului. **Secțiunea S27**, deschisă în colțul de nord al edificiului, în continuarea S3 și S1, a permis documentarea succesivă a nivelului medio-bizantin și cel bizantin timpuriu, respectiv a locuirii romane târzii (sec. IV p.Chr.). În această fază, în zonă funcționa un spațiu amenajat, pavat cu cărămizi prinse în mortar, în care erau amplasate două gropi mari de provizii cu gura amenajată din cărămidă.

Obiectiv / rezultatul cercetărilor arheologice din campania 2018: În 2018 cercetările echipei coordonate de MNIR desfășurate în sectorul VII de la Capidava au avut drept obiectiv continuarea săpăturii la obiectivul denumit „Edificiul cu absidă”¹¹⁰, altfel cunoscut și

sub numele de „*principia* de fază târzie”. Cercetarea arheologică sistematică a acestui edificiu a reînceput în anul 2013 și a fost proiectată, conform unui plan multianual, implicând o săpătură în suprafață (cu carouri de 4 x 4 m, fără martori). Clădirea a fost împărțită prin mijloace topografice, mai întâi în 20, iar apoi în 28, ajungând la 31 astfel de carouri sau suprafețe adiacente edificiului (vezi Fig. 3), cercetarea lor urmând a fi făcută într-o ordine prestabilită, în așa fel încât să permită înregistrarea cât mai multor informații stratigrafice posibile. Pe de altă parte, chiar numerotarea lor ține cont de succesiunea în care au fost cercetate între 2013-2018.

În cadrul campaniei din anul 2018 de la Capidava, cercetările echipei MNIR s-au desfășurat conform protocolului de cercetare în sectorul VII *intra muros*, unde a continuat săpătura la obiectivul denumit „Edificiul cu absidă”, cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de „*principia* din faza romană târzie”. În afara bisericii creștine de secol VI p.Chr. din colțul de N al cetății, edificiul cu absidă din sectorul VII reprezintă singurul edificiu cu absidă poligonală de la Capidava identificat până în prezent. Cercetarea arheologică a acestui obiectiv arhitectural a reînceput în anul 2013 și a fost proiectată, conform unui plan multianual, implicând o săpătură în suprafață (cu carouri de 4 x 4 m, fără martori).

Metodologie

După pregătirea terenului prin curățarea săpăturilor din anii precedenți și trasarea noilor unități de săpătură, s-au deschis 5 suprafețe egale de 4 x 4 m și o secțiune de 3 x 8 m. Suprafața totală cercetată este de 104 mp, cu o adâncime medie de cca. 1,8 m, la care se adaugă alte suprafețe însumând cca. 82 mp, deschise succesiv și cercetate în campaniile 2013-2016 (în cazul ultimelor cercetarea arheologică s-a rezumat la documentarea nivelului roman timpuriu, cu o grosime a stratului de cca 0,40 m).

Zidurile existente sau descoperite în cadrul acestei săpături au fost numerotate în ordinea descoperirii, în continuarea numerotării din anul trecut, astfel: Z1-Z3 sunt zidurile vizibile la suprafață înainte de începerea săpăturii în anul 2013, Z4 – Z8 ziduri și pereți despărțitori descoperiți în campaniile 2013-2015, Z9 – Z17 ziduri descoperite în campania 2016 și de la Z18 la Z20 pentru zidurile descoperite în campania 2017. În cadrul campaniei 2018 s-au mai descoperit încă trei ziduri diferite (Z21-Z22), care fac și ele parte

¹¹⁰ Exceptând, desigur, biserica creștină de secol VI p.Chr. din colțul de N al cetății, acesta este singurul edificiu cu absidă (poligonală) cunoscut până în prezent la Capidava.

din împărțirea internă a edificiului. Absida clădirii este numerotată A1, iar pilonii de susținere ai acoperișului pentru una dintre fazele inițiale ale clădirii sunt numerotați cu P1 – P8. De asemenea în ultima zi de săpătură a fost descoperit și o parte dintr-un portic, format dintr-o bordură masivă de blocuri de piatră fasonată și dintr-o bază de coloană aflată în poziție primară. Ansamblul face parte dintr-o altă clădire de mari dimensiuni anterioară celei cu absidă.

Conservarea primară a fost asumată de către organizatorul cercetării la Capidava - MINAC, ulterior săpăturii, însemnând mai precis acoperirea elementelor de zidărie cu material geotextil stabilizat cu pietre și pământ.

Stratigrafia generală a săpăturii

Contextul nr. 1 - nivelul vegetal actual, de culoare brun cenușiu închis (negru), cu grad de compactare scăzut, frecvente rădăcini și urme de rădăcini, permeabil, cu foarte puține materiale contemporane remaniate, rar și materiale arheologice, în special fragmente tegulare; are o grosime de cca. 0,10 – 0,15 m;

Contextul nr. 2 - nivel antropic, sediment de culoare cenușiu închis, omogen, grad de compactare foarte scăzut, conține fragmente ceramice de mici dimensiuni, oase animaliere, fragmente rulate de țigle și cărămizi și pietre nefasonate de mari dimensiuni. Acest context reprezintă nivelul de bordeie medio-bizantine din sec. IX-XI p.Chr.; are o grosime de maximă de 0,30 m.

Contextul nr. 3 - nivel antropic, sediment de culoare brun-închis, structură granulară, relativ eterogenă, ce reprezintă nivelul de locuire de sec. VI p.Chr., ultimul al cetății în integralitatea sa. Conține artefacte din ceramică, fier, bronz sau os, fragmente de țigle romane, fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca. 0,20–0,30 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos de o podea lutuită, de culoare galben- deschis, compactă, cu o grosime de cca. 0,15 m. Nivelul este incendiat.

Contextul nr. 4 - nivel antropic, sediment de culoare brun-gălbui, structură granulară, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire de sec. V p.Chr. Conține artefacte din ceramică, fier, bronz sau os, fragmente de țigle romane, fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca. 0,15–0,20 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos de o podea lutuită, de culoare galben-deschis, compactă, cu o grosime de cca. 0,10 - 0,15 m.

Contextul nr. 5 - nivel antropic, sediment de

culoare brună, structură granulară, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire de sec. IV p.Chr. Conține artefacte din ceramică și fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca. 0,15 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos de o podea din cărămizi prinse în mortar pe o substrucție din lut bătătorit.

Contextul nr. 6 - nivel antropic, sediment de culoare galben-maronie, structură prăfoasă, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire din sec. II - III p.Chr. Conține artefacte din ceramică și fragmente din vase de sticlă, dar și materiale din bronz sau fier. Are o grosime de cca. 0,40 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos fie de un pavaj din pietre de râu (în cazul stradelor) fie de o podea din lut bătătorit.

Descrierea unităților de săpătură din cadrul campaniei 2018

În campaniile anterioare (2013-2016) au fost cercetate 14 dintre suprafețele propuse, denumite convențional S1 – S4, în fiecare dintre acestea atingându-se nivelul de sfârșit de secol IV p. Chr., corespunzător *Contextului nr. 5*. În campania 2017 s-au deschis alte opt astfel de suprafețe, numerotate în continuare S15 – S22, împreună cu o secțiune de sondaj denumită temporar S23. În adâncime s-a convenit în cadrul echipei de cercetare atingerea și cercetarea în noile secțiuni inclusiv nivelul *Contextului nr. 4*. Suprafețele au fost săpate succesiv înregistrându-se, atât foto cât și grafic, secvențele stratigrafice de pe profilele care ulterior au fost demontate. De asemenea, cercetarea a continuat și în primele 14 suprafețe prin cercetarea nivelului roman timpuriu (sec. II-III p.Chr.).

Suprafețele S24, S25, S26, S28 și S30 – sunt o suită de carouri dispuse în linie pe mediana nord-estică a edificiului cu absidă. În anii anteriori s-au cercetat nivelul de locuire medio-bizantin din S24. În cadrul campaniei 2018 am continuat prin cercetarea, într-o suprafață reunită a acestor casete, până la nivelul podelei de secol IV p.Chr., cu dalaj de cărămidă prinsă în mortar.

Suprafețele S21 și S22 – situate la nord de S11 și S12 pe jumătatea nordică a absidei. În anul 2017 am cercetat doar nivelul medio-bizantin (sec. IX-XI) și cel de secol VI p.Chr., iar în acest an s-a cercetat și contextul de locuire roman timpuriu.

Secțiunea S23 – această secțiune leagă latura sudică a edificiului cu absidă de curtea sudică a Capidavei. Descoperirile din această

secțiune deschisă în anul 2017 au constat în două resturi de bordeie, cu vetre și pereți amenajați pe interior cu piatră spoliată din clădirile romane aflate în ruină. În acest an s-a procedat la demontarea resturilor de bordeie, iar sub acest nivel s-a descoperit o parte dintr-un portic al unei clădiri de mari dimensiuni din perioada Principatului.

Secțiunea S27 – a fost deschisă în colțul de nord al edificiului, în continuarea S3 și S1. Dacă cele două suprafețe amintite erau mărginite la nord chiar de zidul edificiului, în 2018 a fost luată decizia sondării printr-o secțiune și partea de nord, exterioară clădirii. După ce au fost cercetate și documentate nivelul medio-bizantin și cel bizantin timpuriu, spre surpriza echipei de cercetare a fost dezvelit nivelul de locuire roman târziu (sec. IV p.Chr.). Acesta reprezenta de fapt un interior de clădire (sau un spațiu amenajat) pavat cu cărămizi prinse în mortar și două gropi mari de provizii cu gura amenajată din cărămidă, goale pe interior, ale căror adâncimi atingeau 2,7 m și 2,1 m. Diametrul gropilor era variabil, între 1,9 și 1,6 metri; forma gropilor este aceea de clopot.

Artefactele descoperite în cadrul campaniei din anul 2018 sunt însemnate cantitativ și foarte variate din perspectiva tipologiei și încadrării cronologice. Ponderea cea mai însemnată o ocupă materialul ceramic, în special cel de epocă romano-bizantină (bizantină timpurie, sec. VI p.Chr.). Amforele de vin/ulei reprezintă cele mai frecvente descoperiri, iar tipurile LRA1 și LRA2 dețin supremația. Au fost, totuși, descoperite și fragmente din amfore pentru vin importat din Gaza (*vinum Gazetum*, *Gazetina*, *Gazeticum*), de tip LRA 4. Vesela pentru servit masa (*vasa escaria*) și cea de băut, cunoscută generic drept *po(ta)toria*, sunt foarte bine reprezentate, prin boluri, străchini și cupe, iarăși prin ulcioare și căni, piese care dețin un aport cantitativ important în cadrul inventarului descoperirilor din campania 2018. Materialul din metal este variat, distingându-se câteva monede din bronz, aflate pentru moment în stadiu de curățare și identificare.

Alexandru Rațiu (MNIR), Ioan C. Opriș (FI-UB),
Raluca Popescu (MMB), Ioana Manea (MNIR)

84. Topalu, jud. Constanța

Capidava – Sectorul de Est

Punct: Sectorul de Est (intramuros) – sectoarele II, IV, V

Cod sit: 63063.01

Colectiv: Tiberiu Potârniche (MINAC), conf. univ. dr. Ioan C. Opriș (FI-UB)

Perioada de desfășurare a campaniei: 3 septembrie – 26 octombrie 2018.

Suprafața cercetată: Cercetarea a urmărit întreaga latura de N a edificiului plasat în proximitatea curtinei G: încăperile C6, C9, C11 și C14 (vezi ilustrația anexată). Edificiul are în componența sa 8 încăperi distincte denumite convențional, în ordinea descoperirii lor, după cum urmează: C1, C16, C15 și C12 (pe latura sudică), C6, C9, C11 și C14 (pe latura nordică). Cercetările arheologice de pe latura sudică a edificiului au fost finalizate în cadrul săpăturilor arheologice cauzate de implementarea proiectului de restaurare a curtinelor fortificației derulat în anul 2015. În campania din anul 2017 au început cercetările în încăperea C14, prin excavarea secțiunilor S1, respectiv S3. Referitor la metodologia de lucru abordată, pornind de la densitatea materialului arheologic identificat în teren și pentru a surprinde cât mai bine datele stratigrafice, fiecare încăpere a fost împărțită în 3 secțiuni distincte (S1-S3), dispuse paralel, cercetate apoi succesiv, pentru obținerea în cazul fiecărei încăperi a doi martori stratigrafici.

Sectorul de Est (sector IV-V). În campania 2018, cercetările arheologice efectuate în sectorul de est s-au desfășurat pe latura de nord a edificiului plasat în proximitatea curtinei G. Acest edificiu are în componența sa 8 încăperi distincte denumite convențional, în ordinea descoperirii lor, după cum urmează: C1, C16, C15 și C12 (pe latura sudică), C6, C9, C11 și C14 (pe latura nordică). Cercetările arheologice de pe latura sudică a edificiului au fost finalizate în cadrul săpăturilor arheologice cauzate de implementarea proiectului de restaurare al fortificației derulat în anul 2015. În campania din anul 2017 au început cercetările în încăperea C14, prin excavarea secțiunilor S1, respectiv S3. Se cuvine să amintim aici, succint, câteva date referitoare la metodologia de lucru abordată: datorită densității materialului arheologic identificat în teren și pentru a surprinde cât mai bine datele stratigrafice, fiecare încăpere a fost împărțită în 3 secțiuni distincte (S1-S3), dispuse

paralel, ce au fost cercetate succesiv, obținându-se în cazul fiecărei încăperi câte doi martori stratigrafici.

În încăperea C6 a fost efectuată cercetarea în secțiunea S3, având dimensiunile de 6,40 m x 2,50 m, însumând o suprafață de 16,00 mp. Pe parcursul cercetării au fost surprinse atât nivelul de distrugere de la sfârșitul secolului al VI-lea, cât și un nivel anterior, databil în secolul al IV-lea p.Chr. Pe verticală, săpătura s-a oprit la -1,25 m, cotă la care a fost identificat loess-ul. În urma răzuieților de control, în centrul încăperii C6 a fost delimitat conturul final al complexului G2, o groapă de mari dimensiuni (3,40 m x 2,10 m), de formă dreptunghiulară, cu colțuri rotunjite, identificată parțial în campaniile anterioare. Pentru verificarea complexului am efectuat o secționare pe direcția NV-SE, constatând însă că umplutura gropii a fost surpată ca urmare a unor evenimente din vechime. Investigarea complexului G2 s-a efectuat până la cota de 3,50 m, față de nivelul de conturare al acestuia, constatând faptul că, groapa reprezintă o amenajare în stânca naturală pe care este așezată cetatea Capidava. Cercetarea nu a fost încă finalizată și va face obiectul campaniei viitoare. În stadiul actual al cercetărilor, o posibilă ipoteză referitoare la funcționalitatea acestui complex este aceea că în zonă ar fi fost amenajată o fântână.

În încăperea C9 cercetările au fost reluate după un hiatus de aproape 9 ani. Au fost cercetate toate cele 3 secțiuni (S1, S2 și S3), însumând o suprafață de 44,80 mp. În urma cercetării au fost descoperite resturile unui edificiu databil în secolul al IV-lea ale cărui ziduri realizate din piatră legată cu mortar, au fost demantelate în momentul amenajării edificiului de la începutul secolului al VI-lea. Materialul ceramic descoperit aici este relativ bogat, dar foarte fărâmițat ca urmare a distrugerilor succesive. Săpătura s-a oprit la adâncimea de 2,10 m, cotă la care a fost identificat loess-ul natural.

În încăperea C11 au fost cercetate, de asemenea, toate cele 3 secțiuni propuse, însumând o suprafață de 47,10 mp. În urma săpăturii arheologice au fost identificate alte două faze mai vechi ale edificiului plasat în apoierea curții G. În primă instanță se remarcă zidurile unui edificiu databil în secolul al IV-lea, demantelat cu ocazia reparației de la începutul secolului al VI-lea. Tot aici au fost identificate și resturi mai vechi, aparținând probabil unei faze de secol III p.Chr. a edificiului. Materialul ceramic și numismatic este reprezentativ pentru fiecare epocă în parte, fiind dublat în cazul încăperii C11 de fragmente de vase

de sticlă și descoperiri mărunte din bronz și os. În secțiunea S1 a încăperii C11 am practicat un sondaj pe o suprafață de 1x1 m, pentru verificarea stratigrafiei generale mergând până la nivelul de stâncă naturală. Acest punct a fost atins la adâncimea de -3,70 m.

În încăperea C14 cercetarea s-a efectuat în secțiunea S2 (6,40 m x 2,50 m), având ca scop principal recuperarea materialului arheologic specific și completarea traseului zidurilor descoperite în campania din anul 2017. Un element interesant este identificarea unui pavaj realizat din cărămidă, ce aparține nivelului de călcare din secolul al IV-lea (-0,90 m). Acest nivel probează faptul că faza anterioară a edificiului se datează, probabil la începutul Tetrarhiei, ipoteză susținută și de o serie de vase ceramice, precum și de argumente numismatice. De pe acest pavaj au fost recuperate două vârfuri metalice, puternic oxidate, ce par a fi vârfuri de lance. În acest context și mai ales datorită compartimentării identificate, putem avea de a face cu resturile unor barăci militare.

În concluzie, cercetările arheologice efectuate în sectorul estic al cetății Capidava din cadrul campaniei 2018 au fost efectuate pe o suprafață însumând circa 120,00 mp. Pe verticală, excavația s-a produs variabil, în funcție de complexele atinse, înregistrându-se adâncimi între -0,40 m și -3,70 m. Principalele rezultate ale campaniei sunt reprezentate de descoperirea a nu mai puțin de 31 de ziduri și fragmente de zidărie ce atestă faze noi de construcție ale edificiului plasat în interiorul sectorului de est. Au fost recuperate de asemenea, elemente de acoperiș, vase ceramice, întregi sau întregibile, piese din sticlă și os, monede din bronz și alte obiecte mărunte. Cercetările au fost documentate atât în scris, cât și digital, prin fotografii. Au fost efectuate de asemenea înregistrări grafice, fiind întocmite grundriss-uri și profile pentru fiecare secțiune în parte. La finalul săpăturii, cercetarea a fost documentată suplimentar prin realizarea unor fotografii aeriene captate cu ajutorul dronelor.

Tiberiu Potârniche (MINAC),
Ioan C. Opriș (FI-UB)

Abstract:

The archaeological excavations in the Eastern Sector (sectors IV and V) of the Late Roman, Roman-Byzantine and Middle Byzantine

fortress Capidava ran from September 3rd to October 3rd 2018 (followed by other recording operations to October 26th 2018). The research was carried out in four distinct areas, as follows: Rooms C6, C9, C11 and C14.

The excavation took place mostly in the Roman-Byzantine habitation levels, dated between the 5th and 6th centuries AD. The research was conditioned by the abundance of layers, the density of the archaeological material, and the need for an optimal recording/ documentation of the archaeological situations encountered.

The main results of the campaign are represented by the discovery of 31 walls and masonry fragments attesting several previous construction phases of the most important edifice known in the eastern sector. Roofing pieces, ceramic containers and pots, glass and bone pieces, bronze coins and other small objects were also recovered.

85. Topalu, jud. Constanța Capidava - Sector X extramuran

Punct: Sectorul X extramuros

Cod sit: 63063.07

Colectiv: dr. Cătălin DOBRINESCU (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța), prof. univ. dr. Zeno Karl PINTER (Universitatea "Lucian Blaga" Sibiu), dr. Claudia URDUZIA (Muzeul Național Brukenthal Sibiu), dr. Beatrice KELEMEN (Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca), dr. Adrian STOIA, cadre didactice, doctoranzi și studenți ai Universității "Lucian Blaga" (Facultatea de Științe Socio-Umane – Departamentul de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă), cadre didactice și masteranzi ai Universității Babeș-Bolyai; voluntari.

Perioada de desfășurare a campaniei: 02 - 13 iulie 2018

Suprafața cercetată: Cercetarea din anul 2018 a continuat cercetările anterioare din anii 2010-2017 de la Capidava, sector X, terasa B și s-a concentrat în special asupra necropolei medievale de aici, în vederea surprinderii și cercetării limitei sud-estice a acesteia. Cercetarea a fost continuată în secțiunile deschise anul trecut, S VI și S VII. La vest de S VI a fost deschisă o

nouă secțiune, S VIII (10 x 2 m), păstrând un martor de un metru.

Obiectiv / rezultatul cercetărilor arheologice din campania 2018:

Cercetările s-au concentrat în special pe dezvelirea mormintelor de înhumatie din necropola medievală, dintre care 30 morminte din această parte a necropolei au fost cercetate anterior (5 în campania 2010, 4 în campania 2013, 9 în campania 2014, 6 în campania 2016 și 6 în campania 2017). În acest scop în anul 2018 a fost deschisă o nouă suprafață, S VIII (10x2 m) la vest de secțiunea S VI (și mai de parte de S Ib, S I, S III și S V), păstrând un martor de 1 m între ele. S-a lucrat de asemenea în continuare în secțiunile S VI și S VII. Noua suprafață, ca și continuarea cercetării în cele vechi, a permis descoperirea și cercetarea a 4 noi morminte de înhumatie toate orientate V-E, din care 2 aparțin unor copii și 2 unor adulți. Ele se prezintă astfel:

M 34 – Mormânt de adult aflat în zona centrală a secțiunii S VI, cu groapă aproximativ dreptunghiulară (1,86 x 0,64 m) cu colțurile rotunjite, săpată în solul galben (dar nu steril), specific zonei. Umplutura de pământ galben amestecat cu negru, cu diferențe de consistență, prezenta numeroase fragmente vechi de lemn și de cărbune și fragmente ceramice. Scheletul se afla așezat în decubit dorsal, cu orientarea est-vest (capul spre vest). Brațele flexate sunt așezate pe abdomen / piept (perpendicular pe humerus). Cea mai mare parte din femure lipsea, urmare a unei intervenții anterioare cercetării. De o parte și de alta a craniului au fost descoperiți doi cercei cu montură biconică pe verigă. Adâncime la conturare: -1,00 m. Adâncime finală totală: -1,58 m.

M 35 – Mormânt de adult aflat în zona centrală a secțiunii S VI, la aproximativ 1,5 m nord de M 34. Groapa era aproximativ dreptunghiulară (1,94 x 0,58 m) cu colțurile rotunjite, săpată în solul galben afânat al zonei. Umplutura de pământ galben amestecat cu negru, afânată, prezenta rare fragmente ceramice mărunte. Scheletul se afla așezat în decubit dorsal, cu orientarea est – vest (capul spre vest). Un braț (dreptul) se află așezat drept, pe lângă bazin, iar stângul este flexat, cu falangele la umăr. Cubitusul (ulna) a fost deranjat anterior și se afla la descoperire deplasat peste bazin. De o parte și de alta a craniului au fost descoperiți doi cercei, unul cu montură biconică pe verigă, celălalt cu montura fragmentară (dar probabil similară). Adâncime la conturare: -0,95 m. Adâncime finală totală: -1,22 m.

M 36 – Mormânt de copil descoperit în partea de nord a secțiunii S VII. Groapa nu se distingea de pământul galben afânat al zonei. Oasele au fost parțial deranjate anterior, parțial la descoperire. Mormântul nu prezenta inventar.

M 37 – Mormânt de copil descoperit în partea de nord a secțiunii S VI. Groapa nu a putut fi distinsă în solul din zonă. Oasele au fost parțial deranjate anterior, parțial la descoperire. Mormântul nu prezenta inventar. Adâncime la conturare: -1,02 m. Adâncime finală totală: -1,10 m.

Inventarul mormintelor descoperite pe această terasă în campaniile anterioare (inel cu pentagramă, cercel-verigă, cercei semilunulari, butoni-pandantivi, brățară, verigi, toate din bronz și un pandantiv globular de sticlă) au dus la datarea mormintelor în secolul al X-lea – începutul secolului XI p.Chr. (vezi PINTER Z. K., DOBRINESCU C. I., DRAGOTĂ A., KELEMEN B., *Cercetări preliminare în necropola medievală de la Capidava (com. Topalu, jud. Constanța)*, în *Pontica*, XLIV, 2011, p. 387-400). Mormintele descoperite în campania 2018 și inventarul lor (cu paralele în sud-estul Europei în special din secolul al X-lea p.Chr, vezi RADICEVIĆ D., *Archaeological sites from 10th -11th century in Čačak and the surrounding*, Journal of the Serbian Archaeological Society, 19, 2003, p. 223-247) indică apartenența la același orizont de înmormântare.

Desene realizate în 2018: Planurile secțiunilor S VI și S VII în actualul stadiu al cercetării, cu figurarea mormintelor M 34 – M 37.

Fotografii realizate în 2018: Fotografii digitale generale ale tuturor suprafețelor aflate în lucru și fotografii generale și detaliate ale fiecărui mormânt, precum și fotografii ale materialului special rezultat în urma campaniei.

Materialul arheologic din anul 2018: Marea majoritate a materialului arheologic recuperat constă în oase umane și de animale. Oasele umane au fost descoperite în mare parte în conexiune anatomică, în morminte. Cele animale au fost descoperite separat, în stratul de cultură din zonă. Ambele categorii au fost trimise pentru analize la Centrul de Biologie Moleculară din cadrul Institutului de Cercetare în Bio-Nano-Științe al Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. Inventarul mormintelor se află în curs de restaurare. Din stratul de cultură au fost recuperate de asemenea mai multe materiale ceramice, care se află în depozitul șantierului. Cronologic, materialul recuperat din complexe poate fi atribuit secolelor X-XI p.Chr. (cel aflat *in situ*), dar și perioadei

anterioare (întotdeauna în poziție secundară și asociat cu primul).

86. Tulcea, jud. Tulcea [AEGYSSUS]

Punct: Parcul „Monumentul Independenței” („Colnicul Hora”)

Cod RAN: 159623.01: **Cod LMI:** TL-I-m-A-05718

Autorizație nr. 106/20.04.2018

Colectiv: George Nuțu, Marian Mocanu, Florin Topoleanu (ICEM Tulcea); Dan Aparaschivei, George Bilavski (IA Iași); Simina Rafailă (Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași), Radu Stănescu (Facultatea de Istorie, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca), Nicu Bute (Universitatea „Dunărea de Jos” Galați), Radu Pîrnău, Bogdan Roșca (Institutul de Geologie al Academiei Române, filiala Iași), Lilian Niacșu (Facultatea de Geografie-Geologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași)

Finanțare: Ministerul Culturii și Identității Naționale; Consiliul Local al Municipiului Tulcea

Cercetările din campania anului 2018 la Aegyssus s-au desfășurat pe trei sectoare și au avut în vedere îndeplinirea obiectivelor asumate în planul de cercetare. Cele trei sectoare sunt Aria C, Aria B și Sector Vest.

Sector „Aria C”

Marian Mocanu (ICEM Tulcea), Radu Stănescu (UBB Cluj-Napoca)

Obiectivul principal a fost continuarea săpăturii din anul precedent cu scopul de a documenta locuirea romană timpurie în suprafața 1 (S I) și de a surprinde evoluția magaziei de chiupuri către est, în suprafața 2 (S II).

În prima fază a cercetării în S 1, am procedat la golirea și demontarea celor două vase de provizii din jumătatea vestică a suprafeței. În urma acestei operațiuni am constatat că acestea fuseseră golite și în urma cercetărilor de la mijlocul anilor 90. După demontarea celor două chiupuri s-a trecut la excavarea suprafeței dintre cele două semi-secțiuni trasate în campania precedentă (Ss I și Ss II). Astfel am obținut o semi-secțiune pe toată jumătatea de vest a S I, cu dimensiunile de 13x2,5 m. Semi-secțiunea a fost împărțită în trei carouri cu dimensiunile de 4x2,5 m.

După demontarea chiupului din caroul 1

(nord) al semi-sectiunii s-a mărit suprafața cercetată, constatându-se următoarele: în extremitatea nordică a acestuia am păstrat rândul de pietre cercetat în campania precedentă. Amenajarea apare la ▼2,90 m. și este alcătuită dintr-un rând de pietre (blochete de calcar sumar fasonate de dimensiuni medii) așezate pe cant într-un șir orientat est – vest. După modul în care au fost așezate aceste pietre putem avansa ipoteza că avem de-a face cu un sistem de canalizare al apelor meteorice, ce trebuie pus în relație cu existența unei străzi, identificată în această secțiune în urma cercetărilor arheologice anterioare. Imediat către sud față de amenajarea descrisă anterior cercetarea arheologică a atins stratul de pământ galben (sterilul) la ▼4,13 m., în care s-au conturat trei gropi cu material pre-roman (ceramică getică și elenistică) cercetate în campania 2017. În extremitatea sudică a caroului 1 (nord) a fost identificat, încă din campania precedentă un șanț cu formă regulată, pe care la ora respectivă l-am interpretat ca limita vechii săpături arheologice. În această campanie, odată cu lărgirea ariei cercetate, am trecut la golirea respectivului șanț, astfel am constatat că este vorba despre șanțul pentru demantelare al unui zid ce a avut grosimea de 0.90 m. Șanțul a fost săpat în pământul galben până la cota de ▼5,02 m. De asemenea el este vizibil în profilul vestic al S I, având înălțimea de 1,80 m. Acest șanț este paralel cu structura de pietre ce constituie canalul de scurgere al apelor pluviale, de unde putem concluda că zidul demantelat a funcționat odată cu strada și canalizarea pe care aceasta o deservea.

La sud de șanțul de demantelare cercetarea arheologică s-a oprit la ▼3,55 m. pe un strat din țigle și blochete de calcar de dimensiuni medii și mari. În acest caz avem de-a face cu acoperișul prăbușit al clădirii căreia i-a aparținut probabil zidul demantelat. Acest strat a fost identificat pe toată suprafața caroului 2. Ca elemente de datare avem descoperiri numismatice în acest strat, care la prima vedere s-ar data în secolul al IV p.Chr. Astfel de monede au fost descoperite în campaniile 2016 și 2017 în corelație cu sistemul de scurgere și ipotetica stradă din extremitatea nordică a S I.

În caroul 3 (sud) am procedat la demontarea chiupului cu scopul de a lărgi suprafața cercetată în campania precedentă, acolo unde a fost atins un nivel roman timpuriu, datat probabil în secolul II, datorită materialului numismatic și ceramic atribuit acestui nivel. În această suprafață nu am făcut decât să conturăm elementele identificate în 2017,

cel mai important fiind restul unui zid cu o grosime de aproximativ 0,60 m, păstrat doar pe o singură asiză, identificat la ▼4,18 m., și orientat aproximativ nord-sud. La vest de acest zid a fost identificat un pavaj din cărămidă. Astfel avem de-a face cu resturile unui edificiu ce a funcționat probabil în perioada secolelor II-III p.Chr. La mijlocul caroului 3, către sud, există o structură din piatră (la ▼3,10 m.) descoperită în urma cercetărilor anterioare. Aceasta este alcătuită din blochete de calcar de dimensiuni medii, sumar fasonate, orientată aproximativ est – vest (paralelă atât cu șanțul de demantelare cât și cu sistemul de canalizare). Deasupra acestui rând de pietre există o șapă de mortar alb ce pare a fi alunecat către sud. Această structură pare a fi contemporană și a face parte din același complex cu zidul demantelat și sistemul de canalizare pentru apele pluviale.

Caroul 3 a fost prelungit și în jumătatea de est a S I, cu scopul de a elucida prezența amenajării de pietre de mari dimensiuni din profilul de est. Deși cercetarea în această zonă nu este definitivată, am identificat baza (fundația) unui postament circular, cu diametrul de aproximativ 2 m. El este constituit din blochete de calcar nefasonat, de dimensiuni mici. Deasupra acestuia a fost plasată amenajarea din pietre de mari dimensiuni ce pare să fi avut rolul de pilon de sprijin pentru un acoperiș menit să asigure protecție magaziei de chiupuri. Postamentul descris anterior apare la cota de ▼3,30 m.

În suprafața 2 (S II) am continuat să adâncim săpătura cu scopul declarat de a surprinde limita estică a magaziei de chiupuri. Adâncimea maximă atinsă în S II, față de actualul nivel de călcare este de ▼1,60 m. La această cotă ne aflăm practic la nivelul chiupurilor identificate în S 1. De la bun început precizăm că nu am surprins către est alte vase de provizii și nici nu am identificat elemente care să ne indice limita magaziei de chiupuri. Săpătura s-a efectuat într-un strat compus din pământ roșiatic cu urme evidente de arsură ce pare a ne indica existența unei construcții cu elevația din pământ (chirpic), care a sfârșit prin incendiere. Materialul arheologic descoperit în acest strat este unul eterogen (de la ceramică elenistică la ceramică specifică epocii moderne), astfel suntem lipsiți de elemente clare de datare. Cu toate acestea, la ▼1,60 m., în limita sudică a S II am identificat nivelul de funcționare pentru construcția descrisă anterior. Acest nivel este marcat de existența unei râșnițe din calcar, de urmele unei vetre și de o bârnă de lemn incendiată,

căzută pe acest nivel, bârnă ce ar fi putut proveni fie de la acoperișul structurii, fie de la un stâlp de susținere. Cercetarea acestui complex va continua în campania din 2019.

În urma cercetărilor arheologice din Aria C, desfășurate în campania 2018, se pot formula următoarele concluzii preliminare:

1. La limita nordică a suprafeței S I au fost identificate cele mai timpurii complexe din perimetrul fortificației de la Aegyssus – trei gropi menajere cu material getic și elenistic.
2. La limita sudică a suprafeței a fost documentată prezența unui nivel roman timpuriu (sec. II – III p.Chr.) marcat printr-un fragment de zid și existența unui pavaj ce indică funcționarea unui edificiu în intervalul cronologic menționat.
3. În stadiul actual al cercetării avansăm ipoteza că pe parcursul secolului IV p.Chr. în această zonă a funcționat un edificiu marcat de un șanț de demantelare la nord și de resturile unui zid către sud. Aceste două structuri sunt paralele, iar distanța dintre ele este de aproximativ 8 m. La nord de presupusul edificiu există o amenajare paralelă cu șanțul de demantelare, susceptibilă a fi fost o scurgere, care indică și prezența unei străzi la nord de edificiu.
4. Post secolul IV p.Chr. zona cercetată este ocupată de un spațiu pentru depozitare în care au existat cel puțin șase chiupuri, acestea fiind așezate imediat deasupra nivelului de țigle datat în sec. IV p.Chr. Magazia era protejată de un acoperiș susținut de stâlpul al cărui bază circulară a fost identificată la limita sudică a S I.
5. În sectorul Aria C descoperirile databile în secolul VI p.Chr. (fie că este vorba de ceramică sau monede) sunt foarte puține din punct de vedere cantitativ, comparativ cu descoperirile mai timpurii și cu situația descoperirilor din alte fortificații romane târzii din Dobrogea.

Sector „Aria B”

George Nuțu, Florin Topoleanu (ICEM Tulcea), Radu Stănescu (Facultatea de Istorie, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca), Nicu Bute (Facultatea de Istorie, Universitatea Dunărea de Jos Galați), Simina Rafailă (Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași), Radu Pîrnău, Bogdan Roșca (Institutul de Geologie al Academiei Române, filiala Iași), Lilian Niacșu (Facultatea de Geografie-Geologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași)

Cercetările din sectorul „Aria B” din campania acestui an s-au desfășurat în perioada august-septembrie și au început prin trasarea unei noi suprafețe la NE de C1 în vederea degajării în întregime a încăperii de V a edificiului termal. Obiectivele principale constau în verificarea stratigrafiei în zona de V a palestreii prin: a). definirea stratului medio-bizantin; b). verificarea secvenței stratigrafice de perioada bizantină timpurie; c). identificarea laturii de V a palestreii; d). stabilirea momentului abandonării edificiului (mijlocul secolului V p.Chr.).

Pe parcursul vechilor cercetări desfășurate la Aegyssus (1971-1997), la S de această suprafață a fost identificată o locuință semi-îngropată de perioadă medio-bizantină. Câteva fragmente descoperite în anul 2015 în această zonă par să confirme această încadrare cronologică.

SIII a fost orientată N-S cu dimensiunile de 6x4 m. Secvența stratigrafică este tipică sitului, cu straturile deranjate până la o adâncime de ▼1,20m. Pe această adâncime s-a conturat un complex (groapă menajeră) (în □2A) în care au fost descoperite materiale de secol VI p.Chr. Principala descoperire o reprezintă latura de V a camerei 1 a termelor realizat în aceeași manieră din blochete de piatră fasonate frumos întrerupte de asize de nivelare realizate din cărămidă, totul legat cu mortar. Cercetarea acestuia a relevat faptul că și acest tronson păstrează caracteristicile cronologice tipice întregului edificiu care a funcționat între a doua jumătate a secolului III p.Chr. și mijlocul secolului V p.Chr.

C2 a fost trasată la N de SIII și are dimensiunile de 4x4 m (Fig. 8). Alături de două intervenții moderne/contemporane (gropi menajere) a fost cercetat parțial un nivel corespunzător unui edificiu realizat din piatră legată cu pământ databil în secolul V p.Chr. Această încadrare cronologică este preliminară, întrucât numeroasele monede descoperite sunt în curs de prelucrare în laboratorul de restaurare al ICEM. În colțul de NE al C2 au apărut o serie de materiale medio-bizantine provenite, probabil, dintr-o locuință sau complex afectate de intervențiile desfășurate cu ocazia amenajării Parcului Monumentul Independenței.

În campania acestui an am realizat un sondaj în palestra cu scopul de a evidenția latura de V a acesteia. A fost descoperită latura de E și colțul încăperii nr. 1 a edificiului termal. La ▼2,25m față de nivelul actual de călcare a fost cercetat un nivel compact de pietre sumar fațetate de dimensiuni

mici și medii interpretat ca o substrucție a unei căi de acces sau fundație a edificiului anterior palestrei. Pe acest nivel au fost descoperite fragmente de amfore Shelov B sau C și de amfore tip Kăpitan II ceea ce indică o datare a acestui nivel între a doua jumătate a secolului II și prima jumătate a secolului III p.Chr.

Obiectivele următoarei campanii constau în eliminarea martorului dintre SIII și C2 și extinderea sondajului practicat în Aria A pentru identificarea structurilor existente în această zonă anterior construirii palestrei.

Sector „Vest”

Dan Aparaschivei, George Bilavski
(Institutul de Arheologie al Academiei Române, Filiala Iași)

În vara acestui an am desfășurat a doua campanie arheologică în sectorul de vest al cetății Aegyssus. Conform protocolului de colaborare dintre Institutul de Arheologie din Iași și ICEM Tulcea și în acord cu autorizația de cercetare arheologică sistematică obținută de la Ministerul Culturii am convenit să investigăm această zonă aproape deloc explorată din cetatea Aegyssus.

În anul anterior am deschis o secțiune de control, de dimensiuni reduse (3 x 9 m), având orientarea NV-SE. Cercetarea pe care am efectuat-o în 2017, respectiv o săpătură până la aproximativ ▼1,85 m spre partea de SE a secțiunii și ▼1,20 m spre NV, ne-a oferit destul de puține repere și elemente pentru stabilirea unei stratigrafii a zonei.

Încă de la început obiectivele principale stabilite pentru acest sector au fost: investigarea zonei de vest din cetatea Aegyssus, până în zona incintei; reperarea complexelor de locuire și recuperarea materialului arheologic antic și medieval; stabilirea cronologiei și a stratigrafiei pentru această zonă a cetății, precum și corelarea datelor stratigrafice și planimetrice cu informațiile similare din diferite arii de locuire ale fortificației tulgene.

După rezultatele obținute în campania anterioară, marcată mai mult de scoaterea straturilor de depunere contemporană și modernă, ne-am stabilit următoarele obiective specifice pentru sectorul deschis: clarificarea situației complexului C1, cu un strat masiv de arsură roșiatică și o cantitate impresionantă de material amforic descoperit; profilarea și documentarea nivelurilor antice și a unor complexe corespunzătoare acestei perioade; identificarea

artefactelor specifice și valorificarea lor în publicații și comunicări.

Prin urmare, în anul 2018 am continuat săpătura în secțiunea S1, în două puncte de lucru, respectiv, în jumătatea de est a secțiunii, unde ajunsesem la adâncimea de ▼1,85 m, și în partea de vest, în zona complexului C1 (Fig. 1, 3).

După adâncirea cu circa 0,20-0,30 m am putut identifica și delimita, aproape de profilul de est, patru gropi notate G1-G4 (Fig. 1, 4, 5).

Din G1, care a fost interceptată la circa 0,40-0,50 m est de complexul C1 (locuința distrusă prin incendiere, denumită L1), a fost recoltată ceramică amestecată, fragmente din secolele IV-VI, ceramică medievală (XIII-XIV), dar și material modern (sec. XIX-XX). Complexul avea o formă ovală, cu o deschidere de 1,20-1,30 m și era adâncită până în nivelul roman târziu.

G2, situată în partea de E-S-E a secțiunii, intra în profilul de est, dar și în cel de sud, cu o formă aproximativ rotundă (Fig. 1, 4, 5). Avea o deschidere de circa 1,30 m. A fost surprinsă de la circa 1,70 m adâncime, până pe la 2,10 m și avea, de asemenea, material ceramic amestecat, dar și o monedă din secolul al IV-lea.

G3 este groapa chiupului – D1 (Fig. 1, 4, 5). Intră în profilul de nord și are o deschidere N-S de circa 2,30 m, iar V-E de 2,00 m. E. Este poziționată la circa 1 m de profilul de est și la 0,90 m față de profilul de sud. A fost descoperit material variat roman târziu (ceramică de masă, amfore, monede). *Dolium*-ul D1 este poziționat aproximativ la 1,35 m față de profilul de est al secțiunii, la 0,70 m față de profilul de nord și la 1,10 m față de profilul de sud. Are diametrul maxim de circa 1,20 m (până la nivelul la care a fost săpat în prezent), dar este spart în partea superioară și nu păstrează nici o parte din buză. Are un diametru interior (al zonei sparte) de 0,80 m. Fragmente de chiup au fost recuperate inclusiv în campania din 2017 din nivelurile moderne și contemporane superioare, ceea ce ne determină să credem că activitățile antropice recente au distrus partea superioară a acestui *dolium*.

G4 este inclusă în G3, este de formă ușor ovală, cu dimensiunile de circa 1,00-1,20 m. Așa cum am menționat, cel mai probabil D1 a fost deteriorat tocmai de această groapă. Materialul identificat aici sugerează că a fost făcută în perioada modernă (s-au identificat fragmente de porțelan, sticlă, ceramică și alte deșeuri moderne).

În colțul profilelor de est și nord am putut identifica o amenajare din piatră, cel mai probabil

un zid, Z1 (Fig. 1, 4, 5), cu lungimea surprinsă în actualul stadiu de cercetare de circa 2,07 m, situat la circa 0,70 m față de chiupul D1 (Fig. 4, 5). Chiar dacă este tentant a se lega acest zid de *dolium*, încă nu avem suficiente elemente în acest sens. Cel mai probabil, această construcție din piatră reprezintă restul (colțul) fundației unei locuințe care se întinde spre nord și est. Cercetările viitoare vor elucida aceste necunoscute.

În profilul de sud, în caroul 2, până la limita cu caroul 3, mai mult în profil, s-a putut investiga o adunătură de pietre, de dimensiuni mari și medii, care pare a fi o dărâmatură sau, mai probabil, un alt zid de edificiu, Z2 (Fig. 1, 2, 4, 5). Dimensiunea acestui complex este de circa 2,0 m lungime și o lățime de aprox. 1,20 m. În această etapă intermediară a cercetărilor, considerăm că dacă acest Z2 poate fi pus în conexiune cu existența unei structuri arhitectonice, aceasta ar fi de dimensiuni apreciabile pentru a reprezenta fundația unei locuințe. Extinderea secțiunii spre sud, nord și est va permite afirmații mult mai corecte.

În ceea ce privește C1 (denumit ulterior L1, pentru că este vorba despre o locuință distrusă prin incendiere), un complex care, în stadiul incipient de cercetare se prezenta ca o zonă circulară de arsură puternică roșiatică, din care am recuperat numeroase fragmente ceramice amforice, a putut fi investigat în cursul acestei campanii mult mai amănunțit. Am realizat o adâncire graduală cu circa 0,30-0,40 m pe câte o jumătate din complex care măsoară circa 3,90 m de-a lungul profilului de nord. Sub dărâmătura de chirpici ars (Fig. 1, 3, 5), din care s-a prelevat și un bogat material ceramic (în special amfore), am putut identifica podeaua L1 (Fig. 3 – se pot vedea amprente de bâte sau scânduri, carbonizate, care ar fi putut face parte din structura podelei), care ne indică faptul că acel edificiu avea o formă rectangulară, orientată, probabil, N-V – S-E. Latura de nord-est a edificiului are 1,68 m și intră în profilul de nord, iar latura de sud-vest măsoară 1,56 și vine până la circa 0,90 m față de profilul de sud. Dimensiunile presupuse ale acestei locuințe erau de aproximativ 2 x 4 m (s-a păstrat doar latura sudică, care are 2 m, circa 3 m din latura estică și doar 1,20 m din cea vestică). În ceea ce privește situația din acest complex din punct de vedere cronologic, materialul descoperit, respectiv ceramica și, mai ales, monedele, ne arată că a funcționat în secolul al IV-lea sau în prima parte a secolului al V-lea. Am putut identifica aici numeroase fragmente amforice de tip LR II, Kuzmanov 15 etc., două greutate de pescuit,

piroane, fragmente de sticlă, dar și mai multe monede din secolul al IV-lea. Numărul foarte mare de fragmente de amfore din acest complex ar susține ideea că avem de-a face cu un edificiu în care au fost depozitate sau se comercializau astfel de vase, iar la un moment dat a avut loc un incendiu puternic, care a distrus integral încăperea și conținutul acesteia. Din aria complexului, în afară de chirpici, păstrați chiar în forma lor rectangulară, chiar dacă puternic arși secundar, au mai fost identificate piroane de fier care făceau parte din materialele folosite la construcția edificiului. De asemenea, au mai fost recoltate bucăți consistente de olane de acoperiș.

Artefactele identificate în întreaga săpătură, dar și situația stratigrafică sugerează că nivelul de secol al IV-lea, poate până în prima jumătate a secolului următor, este cel mai evident în acest sector al sitului. Numeroasele intervenții moderne din zonă, care au culminat cu nivelări masive în perioada contemporană, au distrus nivelul de secol VI. Atât chiupul identificat, dar și cele două ziduri, Z1 și Z2 se pare că erau contemporane edificiului C1 (L1).

Numeroasele gropi practicate în timpurile moderne și contemporane au dus la descoperirea unui bogat material arheologic amestecat, dar și a unei cantități apreciabile de deșeu menajer. Pe lângă fragmentele ceramice de masă, amfore, monede, sticlă, câteva piese metalice, specifice nivelului antic din secolele IV-V, a apărut și material ceramic timpuriu (fragmente ceramice hallstattiene, fragmente amforice romane de tip Șelov B etc.), alături de fragmente de porțelan, ceramică modernă și alte deșeuri identificate în gropile care au spart nivelul antic.

Obiectivele pentru campania următoare sunt:

1. Documentarea cât mai completă a edificiului C1 (L1);

2. Extinderea în suprafață a secțiunii S I, pentru a surprinde și profila satisfăcător Z1 și Z2 (pentru a determina funcționalitatea și cronologia acestor elemente arhitectonice în comparație cu complexe cercetate până în prezent);

3. Crearea de corelații utile între diferitele complexe apărute și stabilirea relației cronologice dintre ele, pe baza stratigrafiei și a identificării de artefacte arheologice.

87. Turda, jud. Cluj [POTAISSA – Castrul legiunii a V-a Macedonica]

Punct: Dealul Cetății

Epoca romană

Cod RAN: 52268.01

Autorizația nr. 47/20.04.2018

Colectiv: conf. dr. Sorin Nemeti – responsabil științific, prof. dr. Mihai Bărbulescu, conf. dr. Florin Fodorean, drd. Timea Varga (Universitatea „Babes – Bolyai” Cluj-Napoca), dr. Mariana Andone Rotaru, drd. Ioana Mărincean (Muzeul de Istorie Turda), lect. dr. Fábíán István (Universitatea „Petru Maior” Targu Mures), dr. Irina Nemeti (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca).

Cercetările arheologice s-au desfășurat pe baza alocării bugetare din Planul Național de finanțare a cercetării arheologice sistematice a Ministerului Culturii și Identității Naționale, poziția 7 instituții subordonate (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei). Total finanțare: 33750 lei. Lucrările de cercetare arheologică s-au desfășurat în intervalul 17 septembrie – 19 octombrie 2018.

Obiectivele și scopul proiectului de cercetare arheologică.

Proiectul multin anual de cercetare 2017-2021 prevedea pentru campania 2017 sondarea și dezvelirea parțială a edificiilor identificate în *canabae* prin supravegherea din anul 2006, când o conductă pentru alimentarea cu apă a satului Săndulești a traversat zona civilă.

Secțiunile-sondaj S01-S04 au identificat zona locuită, o intersecție de drumuri romane și o clădire din lemn aparținând fazei I de locuire în *canabae*. S-a identificat stratigrafia sitului și succesiunea fazelor de locuire romană, de demolare post-antică și de intervenții ulterioare din Evul Mediu până în epoca contemporană. Cercetarea din anul 2018 a avut în vedere zona situată la sud-vest de secțiunile din anul 2017, dezvelind o parte din drumul descoperit în anul anterior și spre vest de acesta un edificiu monumental.

Au fost recuperate numeroase materiale arheologice, depozitate în Muzeul de Istorie Turda, care sunt în curs de prelucrare de către membrii colectivului de cercetare.

Datele din teren și cercetările anterioare.

Cercetările în castrul legiunii a V-a Macedonica de la Potaissa (Turda, jud. Cluj) se

desfășoară, fără întrerupere din anul 1971 până în prezent. Au fost cercetate clădirea comandamentului (*principia*), băile (*thermae*), depozitul de grâne (*horrea*) și numeroase barăci (*centuriae*).

Zona civilă de la nord-vest de castru

De-a lungul anilor, în perioada lucrărilor agricole s-au descoperit fortuit numeroase artefacte romane (monede, piese mici din bronz, fragmente ceramice etc.) scoase la suprafață de lama plugului. Drumul roman, care ieșea din castru prin *porta decumana*, a fost identificat printr-un strat compact de pietriș, străbătând capătul nordic al parcelelor menționate. Supravegherea arheologică a lucrărilor de alimentare cu apă potabilă a comunei Săndulești, executate de Muzeul de Istorie Turda în anul 2006, a dus la descoperirea unor importante dovezi de locuire în această zonă în epoca romană. Astfel, în șanțul de amplasare a conductelor, care pornea de la bazinele noi de apă de 5000 mc, pe latura sudică a străzii I. I. Russu, pe o suprafață de cca. 300 m s-au surprins mai multe ziduri din piatră legate cu mortar, care atestă prezența unor construcții, un pavaj din cărămizi, un drum din pietriș lat de cca. 7 m (perpendicular pe drumul care iese din *porta decumana*), un cap de statuie din calcar frumos lucrat (probabil Jupiter), vase din sticlă fragmentare, ace de păr din os și obiecte din os prelucrate parțial, un cap de teracotă și numeroase fragmente ceramice din epoca romană. Prin urmare, terenul la care facem referire este amplasat într-un punct bine cunoscut pe harta arheologică a Potaissae romane, unde probabil erau *canabae*-le corespunzătoare castrului legiunii V Macedonica, acestea nefiind deocamdată atestate epigrafic.

În afară de supravegherea menționată din anul 2006, în această zonă nu au mai fost efectuate cercetări arheologice.

Tehnici și metode de cercetare.

Săpătură stratigrafică manuală, secțiuni, casete și suprafețe de dimensiuni variabile în funcție de planurile edificiilor dezvelite. Decapaj executat manual, strat cu strat. S-a folosit un caroiaj în tablă de șah pentru casete.

Înregistrarea și prelucrarea științifică a informațiilor obținute prin prelucrarea tehnică a materialului recoltat (fotografii, desene, analogii), analize aplicate contextelor arheologice și observații științifice (încadrări cronologice și culturale).

Rezultatele cercetării.

În acest an s-a continuat zonei din *canabae* sondată în campania din anul 2017, la nord-vest de castrul legionar. Ca reper general au fost luate descoperirile din anul 2006, când o conductă pentru alimentarea cu apă a satului Săndulești, cu regim de supraveghere arheologică, a traversat zona. În dreptul metrilor 130-160 de la marginea gardului vestic al bazinelor noi ale Companiei de Apă Arieș, în șanțul conductei din anul 2006 s-a observat prezența ruinelor unor construcții din piatră asociate cu un bogat material arheologic. Sondajele din anul 2017 au avut drept obiectiv identificarea acestor edificii și stabilirea fazelor de evoluție a locuirii în această parte a așezării civile. Suprafețele deschise în acest an au avut drept scop identificarea edificiului presupus în apropierea drumului în anul 2017 și stabilirea fazelor de construcție a edificiilor din această zonă a *canabae*-lor.

Sp01/2018, cu dimensiunile de 10 x 10 m; adâncime maximă: 2,95 m (fântână). Suprafața a fost împărțită în patru carori de câte 5 x 5 m, numerotate ABCD. La adâncimea de 0.25/0.30 m, la nivelare s-a observat partea superioară a stratului de dărâmătură medieval-modern, conținând resturi ale acoperișului prăbușit (*tegulae*, *imbrices*, *tubuli* pentru bolți cu cofraj pierdut). În carourile estice A și D a fost identificat, pe întreaga suprafață, drumul orientat nord-sud (*cardo*) dezvelit și în S04/2017. Din drum se mai păstrează infrastructura din pietriș, ca o lentilă bombată spre centru, și bordurile laterale făcute din lespezi și blocuri de calcar. Bordura vestică, din lespezi de piatră așezate una în continuarea celeilalte, se mai păstrează pe o lungime de 5.5 m. Bordura estică este aproape complet distrusă de spolierile de piatră din epoca medieval – modernă și se mai păstrează doar trei lespezi. Drumul are o lățime totală de 3.30 m (cu tot cun lespezi). Drumul propriu zis, fără borduri, are deci 2.90 m, adică 10 *pedes*. În centrul drumului este o zonă mai bombată, cu pietriș compact și fragmente de calcar, care are o lățime de 1.60 m., ceea ce poate corespunde cu ecartamentul vehiculelor romane. Acest drum orientat pe direcția nord-sud poate fi identificat cu un *cardo* (sau unul dintre *cardines*) din *canabae*. Lespezile bordurii drumului au dimensiuni variabile: 55 x 30 cm, 40 x 20 cm, sau 60 x 20 cm.

La est de drum, în caroul A, se observă o zonă cu un acoperiș de țigle prăbușit. Provine de la o construcția aflată la est de drum, aparținând

primei faze (o lentilă de pietriș de la o stradă care se unește cu drumul principal, vizibilă în profilul estic pe o lungime de 2.7 m, trece peste acoperișul prăbușit al construcției din faza I, peste care s-a nivelat). Lățimea maximă a lentilei de pietriș este de 20 cm. Acoperișul prăbușit se păstrează pe o suprafață de 2.70 x 1.10 m. Majoritatea materialului tegular constă în țigle de acoperiș sparte. Printre ele există și câteva fragmente de cărămizi *bipedalis*. Nivelul de demolare se observă în profilul estic fiind marcat de un strat discontinuu de piatră de carieră (de la -0.30 la 0.50 m).

La vest de drum, în humusul modern și în nivelul de dărâmătură s-au găsit numeroase fragmente de tuburi de la bolți cu cofraj pierdut. În marginea sudică a caroului C s-au găsit și câteva tuburi întregi, îmbinate, pe un pat de *opus signinum*. Aici, într-un șanț săpat înaintea prăbușirii bolții, au căzut aceste câteva tuburi. Fiind amplasate mai adânc nu au fost distruse de arăturile adânci (partea superioară a acestora se află la – 0.35 m, de la nivelul actual de călcare). Lângă tuburi se observă urma de scoatere a unei conducte, orientată est-vest, pe o lungime de 2.40 m și având o lățime de cca. 25 cm. Spre est se lărgeste într-o groapă de formă ovală cu dimensiunile de 1.4 x 1.2 m (partea superioară a unei fântâni). În groapa de scoatere a conductei și în groapa ovoidală se găsesc o mulțime de fragmente de tuburi de boltă.

Spre vest, paralel cu drumul, la o distanță de 1.10 m, apare amprenta de scoatere a unui zid, care traversează și el suprafața de la sud la nord. Între bordura vestică a drumului și zidul scos se afla o podea de mortar alb, inconsistentă, păstrată pe o suprafață de 3.65 x 0.50 m.

Edificiul de la vest de drum este orientat paralel cu drumul. În suprafața a fost identificată amprenta zidului estic pe o lungime de 10 m. Urmă de scoatere a zidului are o lățime de 0.60 m. În zona centrală se mai păstrează câteva pietre.

Nu se găsesc țigle, în schimb există foarte multe fragmente mărunte de *tubuli* de la bolțile cu cofraj pierdut. În colțul nord-vestic al suprafeței, în caroul B, se mai păstrează coloana stratigrafică:

1. Humus modern, 0/0.20 m/
2. Nivel de dărâmătură medieval-modernă, 0.20/0.35 m.
3. Podea de mortar alb (nivel de cărămidă pisată la partea inferioară), 0.35/0.45 m.
4. Nivel de cultură, 0.45/0.70 m.
5. Pământ negru cu pietriș, 0.70/0.80 m.

Nivelul de călcare în ultima fază de

funcționare a edificiului este pe podeaua de mortar, la – 0.35 m. Podeaua a fost așezată pe un pământ lutos foarte bine tasat, care servea drept infrastructură. În caroul B s-au găsit două piese de paviment, una de formă hexagonală și alta în formă de pișcot. Nivelul de cultură, cu ceramică romană, poate reprezenta faza I de funcționare a acestui edificiu.

În profil vestic a fost identificată amprenta unui zid paralel cu cel estic, la o distanță de 3.35 m. Între cele două ziduri, în caroul C, la – 0.50 m s-a conturat forma rotundă a gropii surprinse anterior. La golire s-a dovedit a fi o fântână, săpată până la – 2.95 m, de la nivelul actual de călcare.

Între cele două ziduri și mai ales deasupra fântânii s-au găsit foarte multe tuburi de boltă fragmentare.

În **caseta 1/2018** (5 x 5 m), deschisă la sud de Sp. 1, șanțul în care au căzut tuburi și țigla continuă spre sud, fiind surprins pe întreaga lungime a casetei. Stratul compact de tuburi și țigle se observă pe o lățime de 55 cm. Nivelul acesta de dărâmare a bolții se observă la – 0.30 m, imediat sub humus. Se păstrează compact stratul de dărâmare a bolții pentru că exista un șanț în care au căzut (în restul suprafețelor stratul de dărâmare a bolții a fost afectat de arăturile adânci). În caseta 1 continuă amprente scoase ale zidurilor estic (Z.1) și vestic (Z.2) din Sp. 01, paralele cu drumul identificat. Zidul estic este surprins în profil, fiind în întregime excavat. În profilul nordic se observă că zidul estic este excavat de sub humusul modern. Zidul vestic apare în toată caseta, fiind excavat pe o lungime de 3.10 m. Pietre din fundație se mai păstrează (două asize) pe o lungime de 1.90 m. Amprenta și partea păstrată au o lățime de 0.70 m.

Adosat acestui zid, fără să fie țesut, apare un zid orientat est – vest. Zidurile nu se intersectează în unghi drept, ci într-un unghi de cca. 70°. Zidul (Z.3) continuă spre vest în Sp.02/2018, oblic față de zidurile Z.1 și Z.2 și față de drum, pe o lungime de 11.30 m. Zidul Z.3 are o lățime de 0.70 m și este parțial excavat. Se păstrează din fundație câte o asiză sau chiar două pe o lungime de 5.70 m. Lângă profilul nordic al casetei 1, la adâncimea de 0.85 m, se observă o platformă de lut bătut, cu multe fragmente ceramice. Dimensiunile păstrate ale platformei: 1.4 x 1.3 m. În Sp.01, la aceeași adâncime, în caroul C, la nord de fântână, s-a observat o platformă similară cu dimensiunile de 1.15 x 1.3 m. Platformele se află poziționate între zidurile paralele Z.1 și Z.2, nu chiar în centrul coridorului /

porticului. Distanța între platforme este de 5.30 m. Deasupra platformei din C1, în profilul nordic, se observă o groapă cilindrică cu un diametru de 0.70 m. La – 0.40 m, deasupra gropii cilindrice, sunt căzute țigle care o acoperă. Groapa taie nivelul de lutei bătute (podele succesive) venind din ultimul nivel de călcare. Este posibil să fie o groapă de stâlp de susținere. În profilul sudic, acestei gropi îi corespunde o alta cu diametru de 0.70 m, la 1.30 m față de Z., acoperită de fragmente de tuburi de boltă la -0.20 m. Între cele două gropi din profilele nordic și sudic s-a observat, al - 0.30 m, șanțul în care au căzut tuburi de boltă și țigle.

În Sp.01 și C1 s-au identificat cele două ziduri paralele cu drumul (*cardo*) care aparțineau celei de-a doua faze de locuire. În această fază edificiul paralel cu drumul (E.1) avea un criptoporc deschis spre drum (sau un coridor) cu o adâncime de 3.35 m, acoperit cu o boltă cu cofraj pierdut construită din tuburi ceramice.

În Sp. 02 / 2018 (10 x 10 m) s-au găsit patru ziduri care se intersectează în unghiuri drepte, care delimitează cel puțin patru încăperi, care aparțineau unui edificiu (E.2), dintr-o fază anterioară, suprapus și reutilizat parțial de edificiul E.1. Se observă o orientare diferită a zidurilor (Z. 3-6) și a faptului că unele au fost excavate / demolate încă din Antichitate. Amprenta de scoatere a acestora se află sub luteala care nivelează încăperea în ultima fază de existență a clădirii. Altele, în schimb, par să fie păstrate până la nivelul de călcare din ultima fază, cum este cazul pentru Z. 3 și Z. 6. În colțul nord-vestic al caroului A, la intersecția dintre Z. 4 și Z. 6 se află un nivel de dărâmătură cu mult material tegular, piatră, mortar, cenușă și pământ ars la roșu. Nivelul acesta de dărâmătură este acoperit de luteala galbenă care nivelează încăperea, umplând și amprenta de scoatere a zidului Z.4.

În profil dintre carourile A și B se observă cum peste zidul Z. 6 din prima fază (lat de 0.75 m) se așează un zid mai îngust (Z.7) de 0.60 m. Nivelul de dărâmătură se oprește la Z. 6, iar luteala care acoperă acest nivel, merge până la Z.7, indiciu că Z. 7 exista în momentul nivelării cu lut. În concluzie, o parte din zidurile fazei I au fost păstrate ope anumite porțiuni și folosite ca baze pentru compartimentarea din faza II. În profilul nordic al Sp. 2 se observă clar cum Z. 4 a fost excavat înainte de nivelarea cu luteală din faza II. Același nivel de lut galben se regăsește și în umplutura amprentei zidului Z. 5, semn că a fost excavat deodată cu Z. 4.

În Sp. 2, în caroul D, din zidul Z. 3 se mai păstrează câteva asize de piatră pe o lungime de 0.90 m. Apoi din zid se mai păstrează un nivel de piatră (o asiză) până la intersecția cu Z. 4. O porțiune din Z.3, două asize de piatră, se mai păstrează și în caroul C (pe o lungime de 0.60 m).

În Sp. 2 nu se observă nici un zid care să fie paralel sau perpendicular cu Z. 1 și Z. 2 sau cu drumul (*cardo*). Zidurile Z. 4 și Z.5 aparțin edificiului II, faza I, fiind excavate înainte de nivelare. Z. 6 este excavat și el înainte de nivelare. Peste el a fost construit un zid mai îngust, Z. 7, care există în faza II.

Noile informații obținute prin cercetarea din anul 2018 au permis clarificarea fazelor de locuire din așezarea civilă de lângă castrul legiunii V Macedonica. Pornind de la aceste suprafețe, cercetarea viitoare va dezveli în suprafață zona de la nord, sud și vest de acestea pentru a identifica clădirea din piatră, acoperită cu țiglă și bolți cu cofraj pierdut, cu două faze de construcție și locuire. Artefactele descoperite completează cunoștințele moderne despre viața civilă în apropierea unui castru legionar roman la sfârșitul secolului II și în secolul al III-lea p. Chr.

Posibilități de valorificare a informațiilor. Rezultatele cercetărilor arheologice din acest an vor fi valorificate științific prin publicare. De asemenea, numeroasele artefacte arheologice descoperite în cadrul cercetărilor sistematice din campaniile 2017-2018 au intrat în colecțiile Muzeului de Istorie Turda unde vor fi accesibile publicului prin expoziții temporare și permanente.

88. Urlați, jud. Prahova

Punct: „La Câmp”/„La Islaz”

Cod RAN: 131639.01

Autorizație nr.: 74/23.04.2018

Colectiv: Alin Frînculeasa (responsabil șantier), Bianca Preda-Bălănică, Claudia Dumitrescu, Octav Negrea (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova)

Cercetările din acest sit se derulează în cadrul unui proiect ce vizează abordarea ariei nordice a culturii Gumelnița și a dinamicii locuirii neo-eneolitice în această zonă, cu o preocupare pentru locuirea în zona de deal sau din imediata

apropiere a acesteia. De asemenea, având în vedere descoperirile din campaniile precedente, importante au devenit și obiectivele datând din primul mileniu creștin și evul mediu. Aceste ultime două segmente culturale și cronologice sunt marcate de descoperirea unor locuințe adâncite (bordeie) și gropi de extragere a lutului, dar și materiale arheologice, în special ceramică fragmentară. De altfel, în urma acestui proiect de cercetare, zona bazinului mijlociu al Cricovului Sărat este pentru prima dată abordată prin săpături arheologice sistematice.

În campania din anul 2018 ne-am propus finalizarea unor complexe deja surprinse și cercetate parțial în anii trecuți, dar și identificarea unor noi structuri de locuire prezente în acest sit. Principalele ținte au fost cele legate de complexe adâncite ce apar cu preponderență spre sudul și nordul săpăturii derulate până în prezent. Amintim că în campaniile arheologice anterioare au fost cercetate un număr de 7 (șapte) bordeie datând din sec. II-III d.Hr., cultura Chilia-Militari (B.1/2014), sec. V-VII d.Hr., cultura Ipotești-Cândești (B.5, B.6) și medievale, sec. XVI-XVII (B.1/2004, B.2, B.3, B.4). Complexele arheologice care datează de la mijlocul mileniului II sunt contemporane cu primele documente ce atestă localitatea Urlați, prin urmare foarte importante pentru istoria și evoluția orașului.

Stratigrafia sitului surprinsă în campaniile anterioare este următoarea: baza depunerii arheologice ajunge să atingă rareori -0,70/-0,80 m. După 0,20 - 0,25 m de sol afectat de arătură, cu materiale arheologice aflate în poziție secundară, urmează o depunere negricioasă groasă de circa 0,30 m. În acest strat găsim materiale specifice sec. XVI-XVII, V-VII, II-III, epocii bronzului (cultura Tei) și celei eneolitice (cultura Gumelnița). De la suprafață a fost recuperat și un fragment decorat în manieră Boian-Giulești. Urmează apoi un scurt episod steril definit de un strat argilos, de culoare gălbuie, gros de maxim 10 cm ce suprapune o locuire insesizabilă pe profil atribuită epocii neolitice timpurii (cultura Starčevo-Criș). Grindul pare format din cel puțin două mari depuneri aluviale, din care cea inferioară este nisipoasă (atinsă prin câteva gropi preistorice și medievale la -1/-1,10 m), suprapusă de un strat argilos gălbui peste care s-a așezat comunitatea neolitică timpurie.

În acest an au fost trasate noi suprafețe și secțiuni după cum urmează:

- S.II a fost trasată în continuarea S.II/2014,

Începând de la metrul 8 (colțul de NE) al casetei B. A avut 15 m lungime și 1 m lățime, orientată spre nord. Nu au fost descoperite complexe și nici materiale arheologice. Lipsea stratul arheologic negricios, sub arabil urma direct stratul gălbui-argilos, natural.

- S.V - trasată la 4 m vest de limita vestică a săpăturii derulată anterior, paralelă cu S.IV, perpendiculară pe S.I. A avut lungimea de 32 m și lățimea de 1,5 m, orientată aproximativ N-S, carouri din 2 în 2 m marcate de la sud la nord; în această secțiune au fost surprinse complexe arheologice eneolitice (cultura Gumelnița), respectiv trei gropi de extras lutul, o groapă medievală (diam. = 0,70 m, adâncime = 1 m), dar și un posibil bordei medieval (B.7). Bordeul surprins pe o mică suprafață a fost conservat, urmând ca în campaniile viitoare să fie deschisă o suprafață pentru a fi cercetat integral. În apropierea acestora a fost identificat un șanț (lățime = 0,30 m) ce traversa oblic secțiunea; în a doua jumătate a secțiunii au fost surprinse alte două șanțuri de fundație ale unei construcții medievale târzii; acestea traversau secțiunea oblic, aveau circa 0,30 m lățime, 0,60 m adâncime, umplutură de culoare negricioasă; astfel de șanțuri au fost surprinse și în campania din anul 2014.

- S.VI - a fost trasată la 2 m est de S.V, a avut dimensiuni de 14,30 x 1 m, amplasată între casele C și D (la ambele capete am păstrat zone nesăpate de 0,5 m până la casete), paralelă cu S.V. În această secțiune au fost descoperite mai multe unelte din silex, între care și un topor. Tot în această secțiune au fost descoperite segmente din șanțurile surprinse în S.V și caseta D.

- Caseta B a fost deschisă pentru a finaliza cercetarea bordeiului B.2, datând din epoca medievală, surprins parțial în anul 2014 în capătul de nord al S.II; a fost trasată la 0,5 m vest de respectiva secțiune. Inițial a avut dimensiuni de 5x4 m, dar a fost mărită la 9 x 4 m, depășind spre nord în lungime secțiunea II trasată și cercetată în 2013-2014. În această casetă a fost descoperit restul B.2 ce a avut dimensiunile de 2,90 x 2,30 m (NS-EV); baza se afla la -0,75 - 0,82 m adâncime. În interiorul bordeiului se aflau mai multe gropi, între care una de provizii și două de fixare a unor pari (diam. = 22 cm, adâncimea maximă 10 cm). Pe latura de vest, aproximativ central a fost descoperită o groapă de par cu diametrul de 25 cm și adâncimea de 35 cm de la nivelul podelei. În groapa de provizii a fost descoperit un vas fragmentar atribuit epocii medievale, decorat cu

pictură în benzi albe.

În aceeași casetă a fost cercetată o groapă cu ceramică din epoca bronzului mijlociu (cultura Tei). Avea diametrul de circa 0,70 m și adâncimea de cca 0,30 m. În acest complex au fost descoperite fragmente ceramice decorate cu măturica, dar și cu brâu alveolat. De asemenea, câteva mici fragmente sunt decorate prin împunsături succesive în maniera specifică ceramicii culturii Tei. În același complex a fost descoperit un fragment ceramic Monteoru, decorat prin incizii cu ghirlande și linii petrecute. Decorul este specific fazei IIA a culturii Monteoru și ajută la ancorarea cronologică a nivelului din epoca bronzului surprins la Urlați.

- Caseta C - a fost trasată la est de S.V (completează această secțiune), zona carourilor 4-6, a avut dimensiuni de 5 x 3 m; în această casetă au fost surprinse complexe eneolitice (parțial cercetate în S.V) de tip gropi pentru extras lutul, umplute ulterior cu resturi menajere, cultura Gumelnița.

- Caseta D - a fost trasată la est de S.V, în capătul nordic al acestei secțiuni; a avut dimensiuni de 5x3 m; a fost deschisă pentru cercetarea unui complex eneolitic cercetat în anul 2013 în S.I, dar și a traseului unui șanț de fundație de epocă medievală târzie surprins în S.V.

Cel mai numeros material identificat până în prezent în această campanie este încadrat în cultura Gumelnița. A fost recuperată ceramică fragmentară, în puține cazuri decorată, în general prin incizii sau mici impresiuni circulare, la care se adaugă barbotinarea în cazul vaselor de provizii. Un vas este întregibil și a fost descoperit în cpl. 3 (S.V și caseta C). Alături de ceramică, am descoperit unelte litice cioplite din silex, dar și câteva unelte din piatră șlefuită, inclusiv râșnițe, frecătoare, percutoare, nuclee, etc. Plastică antropomorfă este reprezentată prin fragmente realizate din lut. Cea mai importantă piesă este un topor din silex ce are lungimea de 18,3 cm. A fost descoperit în caroul 9 din secțiunea VI la adâncimea de 0,35 m. În apropierea acestuia a fost descoperit un nucleu din silex, parțial exploatat.

Remarcăm descoperirea și în această campanie a unui lot modest de ceramică neolitică atribuită culturii Starčevo-Criș. Nu există vase întregibile, ci numai fragmente. Dominantă este ceramica modelată grosier, ce are pleavă tocată în pastă, suprafețele exterioare roșiatică, miezul negricios. Apar și fragmente decorate prin incizii, imprimare, rar cu o angobă roșiatică. Anul acesta a

fost descoperit un lot important de ceramică atribuită culturii Tei. Predomină decorul cu măturica (*Bessenstrich*), dar nu lipsește nici cel realizat prin împunsături succesive. Remarcabilă este prezența unui fragment ceramic atribuit culturii Monteoru într-un complex Tei, reprezentând un import care ajută la stabilirea unor conexiuni cronologice. Materialele medievale sunt lucrate la roată, pictate cu alb, sau nepictate, arse oxidant. Materialele smălțuite prezente în poziție secundară arată o locuire a sitului ce se apropie de perioade recente

În data de 13 august 2018 au fost realizate o serie de fotografii cu drona instituției prin care au fost surprinse cadre generale ale săpăturii arheologice, dar și detalii privind unele complexe arheologice. În vederea derulării unor campanii de săpături sistematice în anii ce vor urma, dar și pentru stabilirea unei strategii de cercetare, a fost realizată și o scanare geofizică. De asemenea, au fost prelevate probe și realizate datări C14-AMS. La sfârșitul campaniei săpătura a fost astupată în întregime, terenul a fost adus la starea inițială, urmând prevederile legale.

89. Urziceni, com. Urziceni, jud. Satu Mare [VADE-RET]

Punct: Vade Ret - în zona liberă a frontierei româno-maghiară de la Urziceni-Vallaj, pe un grind din valea mlăștinoasă a Pârâului Negru

Încadrare cronologică: 132 - Neolitic mijlociu (grupul Pișcolt), 14 - Eneolitic (cultura Bodrogkeresztúr)

Cod tip de sit: 211 - necropolă plană, 111 - așezare deschisă

Codul RAN: 139269.01; **Cod LMI:** SM-I-s-B-05200

Autorizație nr.: 78/20.04.2018

Colectiv: Cristian Virag - responsabilului științific - Muzeul Județean Satu Mare; Membri colectiv: Ciprian Teodor Astaloș, Gyurka Orsolya.

Finanțare: Ministerul Culturii, Consiliul Județean Satu Mare

Au fost realizate două suprafețe de cercetare; prima (151 m²) pe care au fost realizate 2 casete de cercetare, în continuarea suprafeței din 2017, pe latura NE a necropolei; a doua (36 m²) pe care au fost realizate 2 casete de cercetare, în continuarea suprafeței din 2017 pe latura N a necropolei. În suprafețele de cercetare au fost

surprins 14 contexte funerare, 5 complexe de epocă neolitică, 1 complex de epoca bronzului.

M 104: mormânt de înhumatie în poziție chirchită, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Defunctul este orientat E-V, culcat pe partea stângă. Picioarele sunt puternic flexate, călcâiele aduse spre bazin; Măinile sunt puternic flexate, aduse spre față. Bazinul este ușor deplasat, călcâiul piciorului drept este deranjat, o parte din oase sunt în zona genunchiului drept. Inv. 1 vas ceramic.

M 105: mormânt de înhumatie în poziție chirchită, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, groapa mormântului de formă rectangulară, colțurile ușor rotunjite. Defunctul este orientat E-V, culcat pe partea stângă. Groapa mormântului a fost deranjată pe latura estică, o parte a calotei craniene a fost surprinsă la 15 cm deasupra zonei de conturare a mormântului. Picioarele sunt puternic flexate, călcâiele aduse spre bazin. Măinile sunt puternic flexate, aduse spre față. Calota craniană este deranjată, fiind descoperită în poziție anatomică doar mandibula. Inv. 5 vase ceramice.

M 106 mormânt de înhumatie, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, groapa mormântului de formă rectangulară, colțurile ușor rotunjite. Defunctul este orientat V-E, culcat pe partea stângă. Calota craniană este în poziție secundară, descoperită în partea superioară, la conturare. Picioarele sunt puternic flexate, călcâiele aduse spre bazin. Măinile sunt deranjate, s-a păstrat în poziție anatomică mâna dreaptă. Mandibula a fost descoperită între genunchi și inv. 2. Inv. 5 vase ceramice.

M 107: mormânt de înhumatie, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, în poziție chirchită, puternic deranjat, groapa mormântului nu atinge sterilul. Au fost descoperite fragmente de calotă, membre inferioare și vertebre. Nu a fost descoperit inventar funerar

M 108: mormânt de înhumatie, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, în poziție chirchită orientat V-E. Defunctul este puternic deranjat, culcat pe partea stângă. În poziție anatomică s-a păstrat laba piciorului, peste care sunt depuse fragmente de vertebre și coaste; una dintre mâini. Inv: 3 vase ceramice, fragmentare.

M 109: Mormânt de înhumatie, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, groapa mormântului de formă rectangulară, colțurile ușor rotunjite. Defunctul este culcat pe partea stângă, capul spre E. Picioarele sunt puternic flexate, călcâiele aduse spre bazin.

Mâinile sunt puternic flexate, aduse spre față, mâna dreaptă poziționată sub față. Inv: 2 vase ceramice.

M 110: mormânt de înhumatie, groapa mormântului de formă rectangulară, colțurile ușor rotunjite. Defunctul este culcat pe partea stângă capul spre E. Picioarele sunt puternic flexate, piciorul stâng deplasat, călcâiele aduse spre bazin. Mâinile sunt puternic flexate, aduse spre față. Inv. Pe bazin a fost descoperit un fragment ceramic, neolitic mijlociu, Gr. Pișcolt; În zona coastelor, la demontare, a fost descoperită o scoică. După poziția defunctului, puternic chirchit, fără inventar funerar, ne determină să încadrăm mormântul în cadrul Grupului cultural Pișcolt, faza a II-a.

M 111: mormânt de înhumatie, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, groapa mormântului de formă rectangulară, colțurile ușor rotunjite. Defunctul este culcat pe partea dreaptă, orientat spre E. Picioarele sunt puternic flexate, călcâiele aduse spre bazin. Mâinile sunt puternic flexate, aduse spre față, mâna dreaptă poziționată sub față. Inv: Lamă silex, două vase ceramice, ofrandă animalieră.

M 112: mormânt de înhumatie, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, groapa mormântului de formă rectangulară, colțurile ușor rotunjite. Defunctul este orientat E-V, culcat pe partea stângă. Picioarele sunt puternic flexate, călcâiele aduse spre bazin. Mâinile sunt puternic flexate, aduse spre față. Inv: Șirag de mărgelă format din mărgelă din sârmă de cupru și scoică spondylus; 4 vase ceramice; ofrandă animalieră.

M 113: mormânt de înhumatie, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, groapa mormântului de formă rectangulară, colțurile ușor rotunjite. Defunctul este orientat E-V, culcat pe partea dreaptă. Picioarele sunt puternic flexate, călcâiele aduse spre bazin. Mâinile sunt sunt flexate. Inv. lamă obsidian, lamă silex, vas ceramic, ac de cupru, ofrandă animalieră, vârf de săgeată de obsidian.

M 114: mormânt de înhumatie, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, groapa mormântului de formă rectangulară, colțurile ușor rotunjite. Defunctul este orientat E-V, culcat pe partea dreaptă. Picioarele sunt puternic flexate, călcâiele aduse spre bazin. Mâinile sunt sunt puternic flexate, aduse spre față. Capul și partea superioară a coloanei vertebrale sunt dislocate, poziționate în colțul SV al gropii. Inv. lamă cuțit din cupru, două vase ceramice, două lame obsidian.

M 115: Mormânt de înhumatie, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, groapa mormântului de formă rectangulară, colțurile ușor rotunjite. Defunctul este

orientat E-V, culcat pe partea stângă. Capul este lăsat pe spate, ușor deranjat, maxilarul deplasat. Picioarele sunt puternic flexate, călcâiele aduse spre bazin. Mâinile sunt sunt puternic flexate, aduse spre față. Inv. două vase ceramice; vertebră animal, lamă obsidian.

M 116: Mormânt de înhumatie, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, puternic afectat de lucrări agricole. Au fost surprinse fragmente de calotă craniană, vertebre și părți din membrele superioare. Au fost descoperite fragmente ceramice ce provin de la două vase. Groapa mormântului nu atinge sterilul și nu a putut fi conturată.

M 117: mormânt de înhumatie, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, în poziție chirchită orientat E-V. Defunctul este orientat E-V, puternic deranjat. Deasupra zonei de conturare a gropii de mormânt, au fost surprinse fragmente de calotă craniană și fragmente ceramice.

Cx 51 Complexul de formă ovală (1,4x 1,14 m), cu adâncime de 0,14, umplutură negru-cenușiu cu lentile de steril. Au fost descoperite materiale ceramice neolitice și materiale osteologice. Complexul aparține grupului cultural Pișcolt.

Cx 52 Complex de epocă neolitică, surprins parțial, afectat de canalul de apă, perpendicular pe drumul DN 1F. Complexul este de formă ușor neregulată (2,10x1,70 m.), cu numeroase materiale ceramice, osteologice și chirpic cu amprente. Adâncimea complexului este de 0,26, umplutura fiind negru închis, lutos.

Cx 53 Complex de formă ovală (1,90x0,84m.), pereții complexului este în formă de U, adâncimea maximă este de 1,22. Umplutura complexului este: 1. negru-cenușiu compact, în partea superioară; 2. Galben-cenușiu, cu lentile de steril. Au fost descoperite un număr redus de materiale ceramice, aparținând neoliticului mijlociu, grupul Pișcolt

Cx 54 Intervenție antropică modernă

Cx 55 Complexul de formă ovală, ușor neregulată (3,20x2,50, se adâncește în trepte, adâncimea maximă 0,50m. Umplutura complexului: 1, negru cenușiu în partea superioară; 2. Cenușiu; 3. Galben-cenușiu în partea inferioară. Nu au fost descoperite materiale ceramice care să permită o încadrare cronologică.

Cx 56 Complexul de formă ovală, de mici dimensiuni (0,70x0,64 m.), adâncimea complexului 0,14m., umplutura complexului: 1, cenușiu închis, lutos. În umplutură au fost descoperite fragmente ceramice, material osteologic, ac din os; 2, lut

galben, amestecat cu cenușiu, lutos. Pe baza materialelor ceramice, complexul se încadrează în epoca bronzului.

Cx 57 Complex de formă ovală (2,20x2,10 m.) adâncimea maximă 0,4m., suprapus de M 116, pe partea sudică tăiat de M117. Pereții complexului sunt oblici, fundul drept, în umplutura complexului fiind descoperite materiale ceramice neolitice, aparținând grupului cultural Pișcolt.

Abstract:

The necropolis from Urziceni was discovered in 2003 during rescue excavations in the border area between Romania and Hungary. The excavations were extended in 2005 and, given the spectacular character of the discoveries, the excavations re-started in 2014. At this moment, the necropolis of Urziceni is the biggest Bodrogkeresztúr cemetery ever excavated in Romania being famous also for the numerous discoveries of golden ornaments and other artefacts of big scientific value. The necropolis is dated, based of C14 data, between 4300 – 4000 B.C. The inventory is spectacular: pottery vessels, copper pieces (ornaments and weapons), ornaments made of Spondylus shell, lithic pieces (arrowheads and blades).

During the campaign from 2018, we found, in the research surfaces, 14 funerary contexts, five Neolithic features and one belonging to Bronze Age.

Bibliografie:

Cristian Virag, *Cercetări arheologice la Urziceni-Vamă*, în **ActaMP**, XXVI, 2004, p. 41-76

Cristian Virag, *Neoliticul și eneoliticul*, în *Catalogul colecției de arheologie*, Coord. – Liviu Marta – Szőcs Péter Levente, Satu Mare 2007

Robert Gindele, Liviu Marta, Cristian Virag, *Tezaure arheologice din județul Satu Mare*, 2015;

Iharka Szűcs-Csillik, Cristian Virag, *The orientation of the dead at Urziceni necropolis. An archaeoastronomical approach*, În: **ArheoVest**, Nr. IV: *In Honorem Adrian Bejan, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, Timișoara, 26 noiembrie 2016, Vol. 1: *Arheologie*, Vol. 2: *Metode Interdisciplinare și Istorie*, Universitatea de Vest din Timișoara, JATEPress Kiadó, Szeged, 2016, Vol. 2, p. 591-599.

Mathieson et al. 2018, *The genomic history of southeastern Europe*, *Nature*, 555, 197–203, <https://doi.org/10.1038/nature25778> (2018)

Monica Mărgărit, Cristian Virag, *Vânător și în lumea "de dincolo". Analiza inventarului funerar confecționat din materii osoase, provenind dintr-un mormânt din necropola eneolitică de la Urziceni (Vamă), (jud. Satu mare), Studii și comunicări-Satu Mare. Seria Arheologie*, sub tipar.

90. Valea Stânii, com. Țițești, jud. Argeș

Punct: „Vărzărie”

Cod RAN: 19383.01

Autorizație nr. 18/20.04.2018

Colectiv: Dragoș Măndescu – responsabil șantier, Ioan Andi Pițigoi, Ion Dumitrescu (Muzeul Județean Argeș)

Finanțare: de Ministerul Culturii și Identității Naționale și de Muzeul Județean Argeș

În campania 2018 (septembrie-octombrie), obiectivul principal a fost continuarea cercetării necropolei de incinerare din prima epocă a fierului (grupul Ferigile) – zona de NE a acesteia. Suprafețele cercetate au însumat 275 mp, fiind afectate loturile agricole aflate în proprietatea localnicilor Nicolae Simion, Ion Diniș și Doru Ionescu.

Pentru început, au fost încheiate cercetările inițiate în campania 2017 la doi tumuli (T12 și T14) și rămase nefinalizate din varii motive, cercetarea din 2018 continuând cu explorarea integrală a altor patru tumuli din necropola hallstattiană (T15-T17 și T19), un al cincilea complex (T18) fiind cercetat parțial (distrus de săpăturile edilitare mai vechi pentru rețelele de apă și gaze din sat și suprapus de drum). Tumuli au mantaua din bolovani de râu așezați pe 1-4 rânduri, structura de piatră având o înălțime de maximum 40 cm și un diametru cuprins între 4 m și 9 m. Trei tumuli (T15, T17 și T19) adăposteau morminte de incinerare cu oasele calcinate (foarte puține) depuse pe solul antic, în celelalte structuri funerare mormintele nefiind găsite. Inventarul arheologic recoltat în această campanie a fost relativ bogat în ceramică, lucrată în exclusivitate la mână, și mult mai puțin reprezentativ (aproape absent) în privința obiectelor personale ale defuncților. Ca și T13 (cercetat în campania 2017), T19 a fost afectat de o locuire de epocă romană, cultura Chilia-Militari, atestată pentru prima oară în situl de la Valea

Stânii într-o manieră coerentă. În 2018 a fost continuată cercetarea unei locuințe aparținând acestei așezări, cu mult material ceramic reprezentativ.

Stratigrafia necropolei de incinerare hallstattiene este simplă și unitară: imediat sub solul actual arabil (0-0,15/-0,2 m) se evidențiază mantaua tumulilor alcătuită din bolovani de râu (0,15-0,40 m) ce stau într-un pământ negru, humos și acoperă direct mormântul depus pe solul antic, eventual într-o mică alveolă, aflat la maximum -0,45/-0,5 m adâncime. Imediat dedesubt (în general la -0,5 m) începe sterilul arheologic reprezentat de un strat de humă brun-cenușie delimitată la partea superioară de o peliculă subțire de nisip gălbui cu rare pietricele.

În continuare prezentăm succint complexele funerare cercetate în campania 2018:

T14. La finalul campaniei 2017, pe proprietatea Doru Ionescu, la limita cu proprietatea Nicolae Simion aflată la V, surprinsesem o aglomerare de pietre de formă ovală, cu diametrele de 5,5 x 3 m, orientată aproximativ N-S, ceea ce bănuiam a fi marginea de E a mantalei unui nou tumul (14). Finalizarea acestui complex a fost încă de atunci alocată campaniei 2018, de aceea T14 nu a făcut obiectul raportării campaniei 2017. Considerând că mantaua de pietre ar trebui să se dezvolte către V, în 2018 am continuat cercetarea acestui complex printr-o secțiune adiacentă suprafețelor săpate aici în campania anterioară, executată de astă dată la V, pe proprietatea Nicolae Simion. Extinderea lui T14 către V nu s-a confirmat, datele de bază pentru acest complex rămânând cele documentate în campania 2017: foarte distrus, pietrele de râu dispuse pe un rând, la adâncimea de -0,25/-0,3 m. Nu au fost găsite oase, dar între pietrele din marginea de SE a mantalei și sub acestea au apărut fragmente mici de cărbune (-0,28 m). De asemenea, în exteriorul acestei zone, la 1,5 m de marginea de SE a pietrelor, la -0,3 m adâncime, a fost găsită o aglomerare de fragmente ceramice Ha.

T15. Cea mai mare parte a sa (circa 2/3) se afla pe proprietatea Nicolae Simion, treimea dinspre E fiind pe proprietatea Doru Ionescu. Mantaua a avut inițial o formă rotundă în plan, cu diametrul de circa 7 m, în prezent, ca urmare a distrugerilor, având o formă aproximativ ovală, cu diametrele de 7 x 6 m, diametrul mare fiind orientat aproximativ N-S. Marginile mantalei prezentau multe locuri goale, demantelate (mai ales limitele de NV și SE), iar pietrele erau mai rarefiate decât

de obicei, cu urme evidente de distrugere. Pietrele erau dispuse de regulă pe un singur rând și au apărut la adâncimea de -0,2/-0,25 m. Zonele de V și SE ale mantalei de bolovani aveau o consistență mai însemnată, pietrele fiind așezate pe două rânduri (stratul inferior mai compact), până la adâncimi de -0,42 m (și chiar -0,45 m în marginea de NV a mantalei), unde suprapuneau sterilul. Un mormânt (câteva oase calcinate și fragmente ceramice dintr-o cană și o ceașcă brune) a fost descoperit între pietrele din jumătatea de E a mantalei, la adâncimea de -0,26/-0,3 m. În marginea de V a mantalei a fost descoperită o piesă din fier în formă de pinten Lt.

T16. Aflat în imediata apropiere (către N) de T15, în cea mai mare parte pe proprietatea Nicolae Simion, doar extremitatea sa de E a intrat pe proprietatea Doru Ionescu. Mantaua avea o formă aproximativ ovală, cu diametrele de 5,5x5 m (diametrul mare orientat NE-SW), cu marginile răvășite. De altfel, întreaga structură părea a fi distrusă din vechime. Pietrele, rarefiate și deranjate, au apărut pe un singur rând, la -0,28/-0,3 m adâncime, la o cotă mai joasă decât în cazul T15. Nu au fost descoperite oase calcinate și nici fragmente ceramice (cu excepția unui buton apucătoare de la un vas de mari dimensiuni, sub pietrele din marginea de NE a mantalei). Singurele descoperiri au fost o verigă de fier cu capetele petrecute la NV de structura de pietre și tot în acel sector, la marginea de NV a pietrelor din manta, un os de animal și fragmente de chirpici (țin mai degrabă de așezarea Tei?).

T17. A fost identificat la V de T15 și T16, pe proprietatea Nicolae Simion, după pietrele disperate aflate la suprafață. Săpătura a demonstrat că tumulul a fost distrus sistematic, cu mantaua de piatră demantelată eventual încă din vechime. Pietrele au apărut la o adâncime mai mare decât cea obișnuită, la 0,27/-0,3 m, fiind foarte răvășite și rarefiate, cu excepția zonei de V a mantalei, alcătuită din pietre așezate compact pe unul și chiar două rânduri. Diametrul estimat al mantalei este de 8-9 m. În extremitatea de SE a aglomerării de pietre a fost descoperită la -0,33/-0,42 o grupare de fragmente ceramice brune printre care se aflau puține oase calcinate și două fragmente dintr-o verigă de fier, acest ansamblu marcând un mormânt marginal. La circa 2,5 m NV de acest mormânt, în zona pietrelor răvășite din manta, au fost descoperite particule de cărbune (-0,35 m). În marginea de NE a mantalei, alte câteva fragmente ceramice între care se distinge o un

fragment din buza unui vas de mari dimensiuni. În sectorul de V al mantalei, pe pietre, la -0,3 m adâncime, câteva oase de animal în conexiune anatomică (recente?).

T18. Este un tumul deranjat în mai multe rânduri, pe de o parte distrus în cea mai mare parte de săpăturile edilitare efectuate în anii anteriori pentru rețelele de apă și gaze ale satului Valea Stânii și pe de altă parte suprapus de drumul ce desparte satul și teritoriul comunei Țițești (la N) de teritoriul administrativ al orașului Mioveni (la S). Am încercat să realizăm o cercetare cât mai completă a părții rămase intacte, aflată în extremitatea de S a proprietății Nicolae Simion în colțul mărginit de drumul respectiv la S și de proprietatea lorguț la V. Acest sector intact se rezuma la circa 1/3 din tumul, și anume sectorul de NV al mantalei, restul aflându-se sub drum și străpuns (la marginea de N a drumului) de traseul celor două rețele de utilități (gaze și apă). Pietrele din manta au apărut la -0,2 m într-un strat compact, mai mici în zona de margine și mai mari în centrul mantalei, unde erau așezate pe două și chiar 3 rânduri, până la adâncimea de -0,4 m. Estimăm diametrul mantalei de piatră la circa 8 m. Material arheologic extrem de sărac: câteva fragmente ceramice și două fragmente informe de metal (fier) la marginea de S a mantalei. Mormântul nu a fost descoperit, fiind probabil situat în zona centrală, suprapusă de drum.

T19. A fost reperat și cercetat în urma extinderii către E, pe proprietatea Ion Diniși, a suprafeței în care, în campania 2017, fusese cercetat T12. Cu această ocazie s-au adus unele corecturi importante situației arheologice identificate în 2017. S-a putut stabili că zona masivă de piatră considerată atunci a reprezenta sectorul de E al mantalei T12 este de fapt, în cea mai mare parte sectorul de V al mantalei unui noi tumul, denumit în continuare T19, ce suprapune extremitatea de E a mantalei T12. Pietrele din mantaua T19, de mari dimensiuni, au apărut destul de sus, la -0,12/0,15 m adâncime, așezate compact pe două-trei straturi (chiar și patru în zona centrală, unde ultimul rând de pietre ajunge până la adâncimea de -0,5/0,55 m). Mantaua era intactă, cu excepția unui mic sector în extremitatea de V, deranjat de locuința aparținând așezării Militari - Chilia descoperită în campania 2017, și avea o formă ovală, cu diametrele de 8,5x7,5m. În extremitatea de E a mantalei au fost descoperite sub pietre și în exteriorul acestora numeroase fragmente ceramice între care se disting unele de la un vas pântecos de mari dimensiuni, brun-

roșcat, cu apucători proeminente. Dintre pietrele din jumătatea de V a mantalei provin doi butoni de la cești cu toartă supraînălțată, alte câteva fragmente ceramice fiind găsite la marginea de V a mantalei. Mormântul (oase calcinate foarte puține, mici fragmente de cărbune, un mic fragment inform dintr-o piesă de fier și numeroase fragmente ceramice îndeosebi fine, între care se remarcă cele dintr-un castron negru, cu caneluri în formă de căpriori) a fost descoperit aproximativ în centrul tumulului, sub pietre, la adâncimea de -0,38/0,45. La circa 1 m către NE de mormânt, de asemenea sub pietre, o grupare mai însemnată de cărbuni de mici dimensiuni (-0,4 m).

După încheierea săpării fiecărei suprafețe alocate tumulilor, pietrele din manta au fost îndepărtate și depozitate la marginea terenului agricol, iar secțiunile astupate și nivelate spre a fi din nou destinate culturilor agricole. În total, au fost excavați circa 160 m³ de pământ și pietre de râu (mantaua tumulilor). Au fost prelevate in situ probe de lemn carbonizat și oase calcinate pentru analiză radiocarbon, continuând colaborarea cu Laboratorul AMS din Poznań. Oasele calcinate au fost prelevate separat spre a fi înaintate spre studiu și determinare Institutului de Antropologie Francisc Rainer București. Piese arheologice au fost recoltate pe complexe și înaintate la sfârșitul fiecărei zile de lucru spre curățare și conservare primară în laboratoarele de restaurare ale Muzeului Județean Argeș.

Această campanie ne-a oferit posibilitatea evidențierii directe a relației spațiale dintre tumulii din sectorul NV și a relațiilor stratigrafice dintre aceștia (de exemplu, relația evidentă de anterioritate a T12 față de T19), dar și a comportamentului funerar ce caracteriza comunitățile din prima epocă a fierului și la modul cum aceste comunități se raportau la amenajările funerare contemporane lor.

De asemenea, studiul amănunțit al inventarului funerar îndeosebi ceramic va oferi o imagine generală și completă, mai bine încheată și articulată, privind succesiunea unor eventuale faze sau dimpotrivă, la apartenența respectivelor morminte la același orizont cronologic specific. Datele importante 14C obținute pe probe din mormintele cercetate în această campanie se adaugă lotului deja existent, tot mai consistent, și vor aduce noi argumente pentru încadrarea cronologică a sitului hallstattian. Documentația de șantier se păstrează la Muzeul Județean Argeș.

91. Vânători, jud. Galați

Punct: La Jolică

Cod RAN: 75169.01; **Cod LMI:** GL-I-s-B-02997

Autorizație nr.: 29/23.04/2018

Colectiv: Sorin Cristian Ailincăi - responsabil științific, Adrian-Ionuț Adamescu, Florian Mihail, Mihai Dan Constantinescu, Tudor Mandache. Instituția organizatoare a cercetării arheologice: Muzeul de Istorie „Paul Păltănea”, Galați

Perioada de desfășurare a campaniei: august – octombrie

Așezarea de la Vânători, jud. Galați, a fost identificată încă din 1966, primele cercetări arheologice fiind efectuate aici între anii 1972–1974 de către M. Florescu și M. Nicu, iar în 1979 de către M. Brudiu. Departe de a se bucura de o publicare adecvată a cercetărilor arheologice, situl de la Vânători a fost deseori invocat în legătură cu începutul epocii fierului la Dunărea de Jos (orizontul cu ceramică incizată), fiind atribuit atât fazei I a culturii Babadag, cât și fazei Vânători a grupului Tămăoani. Noile cercetări de suprafață efectuate în zona sitului, precum și prelucrarea unor materiale arheologice provenite din săpăturile mai vechi, au scos la iveală și fragmente ceramice decorate prin imprimare, ceea ce contrazice ideea atribuirii acestui sit orizontului cu ceramică incizată de la Dunărea de Jos.

S-a continuat cercetarea pe Suprafața 1, începută în anul 2017. Zona supusă cercetării în campania 2018 are dimensiunile de 28,5 × 18 m, însumând un 513 m². Ulterior, au mai fost deschise două casete pentru a cerceta integral două complexe surprinse în profil. În total a fost cercetată o suprafață de 523 m². Zona a fost cercetată integral până a fost atins stratul steril. Au fost identificate și documentate un număr de 25 de amenajări de locuire, după cum urmează:

Gr. 1127

Identificată în c.6-7 D-E, la adâncimea de - 1,55 m. Groapa avea în plan o formă ovală, cu dimensiunile de 1,25 × 1,10 m. Complexul a fost săpat până la adâncimea de 1,75 m, având în profil forma unei albierei. Aceasta avea un pământ de umplură cenușiu amestecat cu chirpici, fragmente ceramice, oase și piatră. Complexul a fost secționat pe direcția N-S.

Gr. 1128

Surprinsă în c.8 - E, la adâncimea de 1,88 m, groapa se prezenta sub forma ovală în plan, cu dimensiunile de 1,16 × 0,94 m. A fost secționată pe

direcția N-S. Pereții au fost săpați oblic spre exterior. În pământul de umplură, negru cenușiu, au fost identificate fragmente ceramice, oase, piatră, dar și un vas bitronconic miniatural, întregibil. Baza a fost atinsă la adâncimea de - 2,68 m.

Gr. 1129

Surprinsă în c.8 B, la adâncimea de 1,94 m. Complexul se prezenta sub formă ovală în plan cu dimensiunile de 1,76 × 1,64 m. Pământul de umplură era cenușiu. A fost secționată pe direcția E-V. Pereții gropii au fost săpați neregulat, oblic, spre exterior până la adâncimea de 2,57 m. Baza era înclinată cu un colț rotunjit și celălalt ascuțit. În pământul de umplură, negru-măzăros au fost descoperite fragmente ceramice, piatră și os.

Gr. 1130

Identificată în c. 7-8 H-I, la adâncimea de 1,54 m. Complexul avea în plan o formă ovală. Dacă inițial avea dimensiunile de 2,20 × 1,68 m după răzuiri succesive aceasta avea dimensiunile de 1,60 × 1,54 m. A fost secționată pe direcția E-V. Amenajarea avea pereții săpați oblic spre exterior până la adâncimea de 2,54 m. Pământul de umplură al gropii era alcătuit dintr-un strat de pământ cenușiu urmat de un strat cafeniu granulos. În acest strat s-a observat și o lentilă de sol negru, compact, cu grosimea de 4-8 cm. În pământul de umplură au fost descoperite fragmente ceramice, oase și chirpici..

Gr. 1131

Identificată în c. 9 - G, la adâncimea de 1,70 m, groapa era circulară în plan. Deschiderea avea un diametru de 1,15 m. A fost secționată pe direcția N-S. Profilul gropii se poate descrie astfel: baza înclinată, colțurile ușor rotunjite. Pereții au fost săpați oblic spre exterior, până la adâncimea de 2,38 m. În pământul de umplură au fost descoperite fragmente ceramice, oase, piatră, o jumătate de ceașcă cu toartă supraînălțată, nedecorată și o piesă din corn prelucrată.

Gr. 1132

Identificată pe profilul de sud, în c. 8-9 J, la adâncimea de 1,50 m. Groapa era de formă ovală în plan, cu dimensiunile de 2,20 × 1,90 m. Descriere profil: baza dreaptă, colțurile rotunjite, un perete înclinat spre interior și celălalt săpat oblic spre interior. În pământul de umplură, de culoare neagră și consistență măzăroasă, au apărut fragmente ceramice, dintre care baza unui vas borcan și chirpici. Baza gropii a fost atinsă la 1,55 m pe profilul de sud

Gr. 1133

Identificată în c. 10 C-D, la adâncimea de

2,04 m, groapa avea o formă circulară în plan (diam. – 1,15 m). Complexul a fost secționat pe direcția N-S. Pereții au fost săpați oblic spre exterior, până la adâncimea de 2,95 m. În pământul de umplură au fost descoperite fragmente ceramice de la cești, vase borcan, vase bitronconice, străchini, oase și piatră.

Gr. 1134

Identificată în c. 11 -12 I, la adâncimea de 2,20 m, complexul se prezenta sub formă ovală în plan. Dimensiunile sunt de 1,25× 1,10 m. A fost secționată pe direcția NE-SV. În profil acest complex se prezintă sub forma unei alveole săpate până la adâncimea de 2,35 m. În pământul de umplură au fost descoperite câteva fragmente ceramice, oase și chirpici..

Gr. 1135

Avea o formă circulară în plan, cu un diametru de 1,54 m. Complexul a fost identificat în c.10-11 F, la adâncimea de -2,05 m. A fost secționat pe direcția E-V, fiind excavată mai întâi partea de S. În profilul obținut se poate observa că groapa avea pereții săpați neregulat, oblic spre exterior, colțurile rotunjite. În pământul de umplură, de culoare neagră cu consistență măzăroasă și pământ galben, au fost descoperite fragmente ceramice, oase, un fragment de rășniță și chirpici. Baza gropii a fost arsă. Adâncimea finală este de 2,38 m.

Gr. 1136

Complexul a fost identificat în c. 12-13 G-H, la adâncimea de 2,20 m, groapa se prezenta sub formă aproape circulară în plan, cu un pământ de umplură cenușiu. A fost secționată pe direcția E-V. Pereții au fost săpați oblic spre exterior, până la adâncimea de 2,65 m. În profil se poate observa și o lentilă de arsură. Au fost descoperite fragmente ceramice, oase, chirpici și piatră.

Gr. 1137

De formă ovală în plan, complexul a fost identificat în c. 11-12 B-C, la adâncimea de -2,40 m. Dimensiunile fiind de 2,00 × 1,70 m. A fost secționată pe direcția E-V. Descriere profil: baza albiată, colțurile ascuțite, pereții săpați neregulat, oblic spre exterior, până la adâncimea de 2,94 m. În pământul de umplură au fost descoperite fragmente ceramice, oase, chirpici și piatră.

Gr. 1138 (L-1)

De formă circulară în plan, complexul a fost identificat în c. 14-16 G-I, identificată la adâncimea de 2,35 m A fost secționată pe direcția E-V. Descriere profil: baza ușor înclinată, colțurile rotunjite și pereții curbați. În momentul secționării a

fost observată următoarea stratigrafie: un strat cenușos amestecat cu cărbuni, chirpici și foarte multe fragmente ceramice. Urmează un strat de pământ granulos amestecat cu pământ galben; în final podeaua locuinței care era de un galben bățătorit, ars, mai ales în zona centrală, zonă în care au fost evidențiate urmele unei posibile vetre. Au fost recuperate cinci recipiente ceramice întregi și întregibile, o verigă de bronz descoperită pe podeaua locuinței și o cantitate impresionantă de ceramică, oase, chirpici și piatră. Adâncimea amenajării era de 2,90 m.

Gr. 1139

Identificată în c. 11-12 D-E, la adâncimea de 2,32 m, groapa avea o formă ovală în plan. La conturare, complexul avea dimensiunile de 1,50 x 1,40 m. A fost secționată pe direcția N-S. În profil se poate observa că se prezenta sub forma unei alveolări cu baza convexă, săpată până la -2,52 m. În pământul de umplură, de culoare cenușiu, au fost descoperite puține fragmente ceramice, oase și piatră.

Gr. 1140

Surprinsă în c. 14-15 E-F, la adâncimea de - 2,68 m, groapa era ovală în plan. Avea dimensiunile de 1,55 x 1,42 m. A fost secționată pe direcția E-V. Pereții au fost săpați oblic spre exterior până la adâncimea de 3,52 m. În pământul de umplură, negru măzăros, au fost descoperite fragmente ceramice, oase, piatră și scoici.

Gr. 1141

Identificată în c.13-14 B-C, la adâncimea de 2,70 m, groapa era de formă circulară în plan, cu diametrul de 1,50 m. A fost secționată pe direcția E-V. Pereții au fost săpați oblic spre exterior până la adâncimea de 3,60 m.. Pământul de umplură era de un negru bățătorit la partea superioară a gropii și de un negru cu galben spre bază. Săracă din punct de vedere arheologic, puține fragmente ceramice, oase și piatră.

Gr. 1142

De formă circulară în plan, complexul a fost identificat în c. 16-D, la adâncimea de 2,80 m. Diametrul părții superioare a gropii este de 1,00 m. Groapa a fost secționată de direcția E-V. Pereții au fost săpați oblic spre exterior până la adâncimea de 4,12 m. În pământul de umplură, negru cenușiu, au fost descoperite fragmente ceramice, oase, piatră și o verigă fragmentară din bronz.

Gr. 1143

Aparut în c. 17-18 G-I , complexul fiind identificat la adâncimea de -2,39 m, sub forma unor fragmente ceramice grupate, vase sparte pe loc.

Conturul complexului nu s-a putut observa în plan, astfel am fost nevoiți să secționăm pe două direcții obținând următoarea situație stratigrafică. Cele două micro- profile au fost denumite P1 și P2. Ambele profile au arătat o bază dreaptă, ușor alveolată, cu pereții trași. S-a evidențiat destul de bine o structură cu aspectul unei platforme (podea), structură pe care erau sparte (in situ) mai multe vase de mari dimensiuni, între care a fost evidențiat un ac de bronz. La secționare, baza complexului are o grosime de 4-5 cm, după cum se poate vedea în P1. Complexul este perforat spre S - E de o groapă de stâlp din perioada contemporană. Baza a fost identificată la -2,55 m.

Gr. 1144

Surprinsă la adâncimea de -2,55 m, în c. 17 F-G, groapa era ovală în plan cu dimensiunile de 1,10 m × 0,80 m. A fost secționată pe direcția N-S. Pereții au fost săpați oblic spre exterior până la adâncimea de 3,55 m.. În pământul de umplură, cenușiu, s-au descoperit fragmente ceramice, oase și chirpici.

Gr. 1145

S-a conturat la adâncimea de 2,38 m în c. 15 G. În plan, complexul era de formă ovală cu dimensiunile de 1,20 × 1,10 m. A fost secționată pe direcția E-V. Profilul evidențiat se prezenta cu baza ușor înclinată, colțurile rotunjite și pereții ușor arcuiți spre interior. În pământul de umplură au fost descoperite fragmente ceramice, piatră și os. Baza a fost identificată la -2,65 m.

Gr. 1146

Circulară în plan, cu diametrul de 1,00 m, groapa a fost surprinsă la adâncimea de 2,16 m. A fost secționată pe direcția NE-SV. Profilul are forma unui "sac". În pământul de umplură, negru măzăros, au fost descoperite fragmente ceramice, oase, chirpici și piatră. Pereții gropii păstrează urme de arsură. Baza a fost identificată la -4,25 m.

Gr. 1147

Circulară în plan, cu diametrul de 0,55 m. Groapa a fost surprinsă în c.17 I la adâncimea de 2,16 m. A fost secționată pe direcția NE-SV. Are o formă aproape semicirculară în profil. În pământul de umplură, maro-compact, nu s-a găsit nici un material arheologic. Baza a fost atinsă la -2,56 m. Groapa aparține epocii contemporane

Gr. 1148

Circulară în plan, cu diametrul de 1,26 m, groapa a fost surprinsă c.20 D -E, la adâncimea de -2,97 m. Complexul a fost secționat pe direcția E-V. Pereții au fost săpați oblic spre exterior până la adâncimea de 4,14 m. În pământul de umplură

au fost descoperite fragmente ceramice incizate de la cești, vase bitronconice, vase borcan, fragmente de străchini, oase și piatră.

Gr. 1149

Circulară în plan cu diametrul de 1,00 m, groapa a fost surprinsă în c. 20 F la adâncimea de 2,98 m. Groapa a fost secționată pe direcția E-V, partea de S fiind excavată. Baza era înclinată și ușor alveolată, colțurile rotunjite și pereții arcuiți. La partea superioară, spre vest, pare să fi avut o treaptă. În pământul de umplură au fost descoperite fragmente ceramice, oase, piatră și chirpici. Complexul taie Locuința L2/Gr.1150 pe partea de N-V. Baza a fost atinsă la -3,50 m.

Gr. 1150/L2

Inițial, complexul a fost surprins în c. 19-20 G-H, la adâncimea de 2,87 m. La conturare, complexul se prezenta sub o formă rectangulară cu colțurile drepte. Pentru a dezveli întreaga locuință, am fost nevoiți să deschidem o casetă, denumită C.2. În plan, complexul avea o formă ovală. Podeaua podeaua locuinței care era de un galben bățorit, ars. Au mai fost descoperite șase gropi de pari/stâlpi. În aceste gropi au fost descoperite fragmente ceramice, un nucleu de silex și oase. Dimensiunile gropilor de pari/stâlpi sunt de 44 × 38 cm, 66 × 46 cm, respectiv 20 × 20 cm. Baza complexului era dreaptă, colțurile rotunjite și pereții curbați. În pământul de umplură au fost descoperite fragmente ceramice, două fusaiole, dintre care una decorată, oase, chirpici și piatră. Baza a fost atinsă la -3,20 m.

Gr. 1151

Surprinsă parțial în profilul de E la adâncimea de 3,15 m. Pereții au fost săpați oblic, neregulat, spre exterior până la adâncimea de 3,50 m. În pământul de umplură au fost descoperite fragmente ceramice, piatră și chirpici.

Gr. 1152 Groapă cu oseminte umane

De formă ovală în plan, groapa avea dimensiunile de 1,00 × 0,80 m și a fost identificată pe profilul de sud în c.19 J, la adâncimea de 2,33 m. Pentru a dezveli întreg complexul, s-a deschis o casetă, C1. La adâncimea de 3,05 m, a fost evidențiat un defunct în conexiune anatomică, depus în poziție decubit dorsal, cu capul spre SE și picioarele la NV. Picioarele erau flectate de la genunchi. În profil, groapa are forma unui „sac”. Pământul de umplură al gropii în care s-a descoperit defunctul era negru măzăros, urmat de un pământ negru bățorit. Baza a fost atinsă la -4,02 m.

Campania arheologică din anul 2018 de la Vânători a evidențiat o zonă menajeră a așezării de la începutul epocii fierului. Descoperirile de până acum au înregistrat numai ceramica hallstattiană timpurie cu decor incizat, ceea ce pune problema unei stratigrafii mai complexe a sitului care poate fi verificată numai prin săparea unor arii mai extinse ale sitului.

Bibliografie:

Ailincăi, S.C. 2011, *Ceramica culturii Babadag. Cu privire specială asupra descoperirilor din Dobrogea*, Peuce, S.N. 9, 55-178.

Ailincăi, S.C., Adamescu, A., Mihail, F. 2014, *Noi date despre începuturile epocii fierului la Dunărea de Jos. Așezarea de la Vânători-La Jolică, jud. Galați*, SCIVA 65, 1-2, 5-48.

Brudiu, M. 1970, *Cercetări periegetice în sudul Moldovei*, Materiale 9, 511-528.

Brudiu, M. 1980, *Rezultatele cercetărilor de la Vânători (jud. Galați)*, Materiale, 398-446.

Brudiu, M. 1981, *Contribuții la cunoașterea genezei Hallstattului din sud-estul Moldovei*, SCIVA, 32, 4, 529-536.

Brudiu, M. 1991, *Cercetări privind Hallstattul din sud-estul Moldovei*, SCIVA, 42, 3-4, 221-239.

Brudiu, M. 1992, *Descoperiri arheologice în județul Galați*, Danubius 13-14, 1992, 5-21.

Florescu, A., Florescu, M. 1983, *Aspecte ale civilizației traco-getice în zona de curbură a Carpaților*, SAA 1, 72-93.

Hänsel, B. 1976, *Beiträge zur regionalen und Chronologischen Gliederung der Älteren Hallstattzeit der Unteren Donau*, vol. 1,2, Bonn.

Hartuche, N., Silvestru, O. 1992, *Considerații asupra cercetărilor din așezarea Babadag de la Siliștea-Nazâr, județul Brăila*, Istros 6, 17-24, 343-361.

László A. 1972, *O așezare hallstattiană la Cozia*, ArhMold 7, 207-224.

László, A. 1986, *Grupul Tămăoani. Asupra „orizontului” hallstattian cu ceramică incizată din sudul Moldovei*, MemAntiq 12-14, 65-91.

László, A. 1989, *Les groupes régionaux aux anciennes du Hallstatt a l'Est de Carpathes*, în *La civilisation du Hallstatt. Bilan d'unerencontre*, Liège, 111-129.

László, A. 1997, *Despre originea, evoluția și cronologia primei epoci a fierului la Dunărea de Jos*, în Simion, G. (coord.), *Premier Age du Fer*

aux Bouches du Danube et dans les régions autour de la Mer Noire, Tulcea, 77-84.

Levițki, O. 1994, *Grupul Holercani – Hansca, aspectul pruto – nistrean al complexului hallstattian timpuriu cu ceramică incizată*, în Roman, P., Alexianu, M. (eds.), *Relations Thraco – Illyro – Helléniques*, București, 219-256.

Nicic, A. 2008, *Interferențe cultural-cronologice în nord-vestul Pontului Euxin la finele mil. II – începutul mil. I a.Chr.*, Biblioteca Tyragetia 15, Chișinău.

92. Vărădia, jud. Caraș-Severin

Castrul roman

Punct: „Pustă”

Epoca romană sec. II - III

cod RAN: 54519.01; **Cod LMI:** CS-I-m-A-10892.02

Colectiv: Conf. dr. Eduard Marius Nemeth - responsabil șantier, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca Dacian Rancu - membru, Muzeul Banatului Montan Reșița; Ovidiu Bozu - membru consultant, Direcția Patrimoniu Național Cultural Caraș-Severin, Reșița

În perioada 11-22 septembrie 2018, au fost continuate săpăturile arheologice la *porta principalis dextra*. A fost executată secțiunea S.W2018 orientată nord-sud, la 0,50 m est de secțiune S.I/2016, cu dimensiunile de 12 x 2 m și adâncime variabilă. Întreaga suprafață a secțiunii a fost adâncită între -0,80 m și -1,80 m, putându-se astfel documenta în continuare bastioanele porții de pe latura de est a castrului. Fundațiile turnurilor au apărut între metrii 1-4 și 8-11 ai secțiunii. Astfel, turnurile aveau o lățime de câte trei metri, iar deschiderea porții măsura patru metri. Din cauza numărului redus de muncitori zilieri nu am putut surprinde raportul dintre bastioanele porții și zidul de incintă al castrului. În urma cercetărilor executate a rezultat fragmente de țigle și puțină ceramică romană. Ca piese de inventar special menționăm o fibulă întreagă, cu patină nobilă, de tipul norico-panonic cu corpul puternic profilat, un proiectil de praștie din lut ars, câteva cuie, un piron și o monedă din bronz foarte uzată, probabil emisă în timpul împăratului Domițian. Toate descoperirile au fost înregistrate în inventarul de șantier, urmând să fie inventariate la Muzeul Banatului Montan. Au fost executate fotografii, desenate la scară grundul și profilul de sud al secțiunii.

93. Vitănești, jud. Teleorman

Punct: „Măgurice”

Tip de sit: 117

Încadrare cronologică: 141-143

Cod RAN: 153785.01

Autorizație nr. 83/23.04.2018

Colectiv: Radian-Romus Andreescu – responsabil de șantier, Katia Moldoveanu, Mihai Florea, Andreea Bîrzu (MNIR), Valentin Radu, Constantin Haită (MNIR-CNCP), Pavel Mirea, Ion Torcică (MJT Alexandria).

Finanțare: 65000 lei

Perioada de desfășurare a campaniei: 1.07.2018 - 25.09.2018

Scurtă prezentare a sitului

Situl se află la cca. 1,5 km est de DN 6 București-Alexandria. Așezarea de tip tell din punctul „Măgurice” se află în lunca râului Teleorman, într-o zonă mlăștinoasă, la baza terasei de nord-est. Tellul se prezintă ca o movilă relativ ovală, cu diametrele de circa 80-90m și o înălțime maximă de circa 6 m. Descoperirile din această așezare aparțin culturii Gumelnița (eneolitic, a doua jumătate a mileniului V BC).

Obiectivele cercetării. În campania 2018 au fost reluate săpăturile în sectorul de sud-vest, Sx, în vederea cercetării următorului nivel de locuire aflat sub așezarea Gumelnița B1 cercetată în campaniile anterioare (fig. 1). Obiectivele generale sunt cercetarea evoluției structurii interne a așezării și identificarea caracteristicilor artefactelor descoperite pe acest nivel.

Rezultate

Au fost cercetate carourile H-L (1-5) și M-R (1-5) cu o suprafață totală de 180 m² (fig. 3). În suprafața M-R a fost cercetată între anii 1994-1996 o locuință incendiată, L1/1993, cu un bogat inventar arheologic. În jurul locuinței, în special în zona carourilor N și M au fost descoperite foarte multe artefacte și materiale osteologice. În suprafața H-L a fost cercetată în campaniile trecute o locuință parțial incendiată, L2/1995, distrusă de intervenții moderne.

Suprafața H-L (1-5). În zonă carourilor H-L (4-5) au fost descoperite materiale fragmentare aflate într-un sediment de culoare cenușiu-închis. Spre centrul suprafeței și spre martorul principal sedimentul este de culoare cenușiu-deschis. În zona carourilor I-J-K (1-2) săpăturile au scos la lumină mai multe mase compacte din chirpici neras de culoare alb-cenușiu, alături de chirpici ars

pulverizat și mici zone de arsură. Resturile acestei construcții au fost puternic deranjate de ganguri de animale și de intervenții moderne. În zona caroului K2 o fost delimitată o mică zonă cu chirpici pulverizat și arsură care s-a dovedit a face parte din amenajarea inițială a unei vetre distruse în totalitate. În jurul acesteia au fost descoperite mai multe plăcuțe de vatră masive.

În restul carourilor acestei suprafețe au fost descoperite ceramică fragmentară, materiale osteologice, între care foarte multe scoici, artefacte. Construcția din lut nears intră în martorul principal, întinzându-se și în sectorul Sy. Ceramica din perimetrul construcției cuprinde și fragmente din pastă fină, decorate cu grafit, castronașe bitronconice. Se pare că această construcție a fost expusă mai mult timp intemperiilor după abandonare, lutul nears s-a deteriorat și amestecat cu sedimentul din jur, astfel că nu au mai fi putut fi identificate elemente arhitectonice, pereți, podele. Activitățile ulterioare precum și gangurile de animale au distrus-o aproape complet. Cercetarea acestei construcții va continua în campaniile următoare.

Suprafața M-R (1-5). Cercetările anterioare din această suprafață au scos la lumină resturile unei locuințe incendiate, L1/1993, și un bogat material arheologic plasat la est și sud de ea, într-o întinsă zonă cu un caracter menajer. Alături de o cantitate mare de ceramică fragmentară, au fost descoperite foarte multe fragmente osteologice, precum și multe artefacte, inclusiv unelte din cupru și așa-numitele plăcuțe de seceră din silex cu luciu specific, plasate în zona carourilor M și N. S-a presupus existența unui spațiu în jurul locuinței, posibil cu unele amenajări, care constituiau un fel de gospodărie. Au mai fost cercetate o vatră care intra în martorul principal, plasată lângă locuința L1/1993, distrusă de intervenții moderne. O altă vatră a fost cercetată în campania din anul 2006 la limita dintre suprafețele M-R și S-Z

Noile cercetări au relevat o situație complexă (fig.2). Astfel, în carourile M și N (1-5) și parțial L (1-5) a fost scoasă la lumină o mare cantitate de materiale arheologice: ceramică fragmentară, foarte multe oase, artefacte, conturând astfel o zonă cu un caracter menajer utilizată intens și timp îndelungat. Din păcate zona este perturbată de multe ganguri de animale, unele recente, și intervenții moderne. În zona carourilor O3-O4 (fig.4-5) a fost descoperită o vatră parțial distrusă. Vatra este puternic inclinată nord, probabil din cauza gangurilor de animale. Această vatră se

deosebește de celelalte descoperite până acum la Vitănești prin dimensiuni și prin masivitatea gardinei, care s-a păstrat parțial pe laturile de sud și vest. Dimensiunile păstrate ale vetrei sunt de cca. 80x125 cm, cu o înălțime de 54 cm. Gardina, cu o grosime de cca. 25 cm, este alcătuită din mai multe lutuiele, cele exterioare fiind alcătuite din plăci groase din lut ars cu o grosime de cca. 7 cm.

În carourile O (2-4) și P (2-4) au fost descoperite mase compacte de chirpici nears alături de chirpici ars pulverizat și bucăți din lut ars, compacte, provenite probabil de la gardina vetrei. Întreaga zonă este deranjată de ganguri de animale. Probabil în această zonă a existat o construcție abandonată, cu o vatră masivă, distrusă de intervenții ulterioare. Spre limita sud-estică a suprafeței în carourile P5 și R5 se afla o zonă cu cenușă și multe materiale arheologice.

În caroul O1 a fost degajată baza vetrei V2 cercetată în campaniile 1994-1995. Vatra avea un miez din lut nears înconjurat de resturi de chirpici ars.

A fost degajată și vatra din carourile R2, R3 care a fost cercetată parțial în campania din anul 2006 în carourile S2 și S3. Vatra avea un miez din lut nears compact și era înconjurată de lutuiele care alcătuiau gardina, parțial distrusă. Profilul vetrei din matorul care separa două sectoare a oferit interesante detalii despre modul de construcție a vetrei (fig.6).

Campania 2018 a relevat o situație interesantă în zona de centru-sud a așezării de pe Măgurice. În cele două suprafețe săpate au fost descoperite resturile unor construcții din lut nears, probabil abandonate. Au fost descoperite câteva zone cu arsură și chirpici ars pulverizat, mai ales în zona vetrelor. În jurul construcțiilor a fost descoperit un material arheologic bogat între care multe oase, scoici, probabil zone menajere. Din păcate situația de pe acest nivel este puternic perturbată, în special de ganguri de animale, dar și gropi moderne.

Încadrare cronologică. Nivelul cercetat se află sub ultimul nivel de locuire al așezării aparținând fazei Gumelnița B1. Cercetările din anul 2017 din sectorul alăturat al așezării, Sy, au scos la lumină o ceramică care are unele caracteristici asemănătoare cu faza Gumelnița B1, dar și elemente care o diferențiază de această fază. În suprafața H-L, în zona construcției, printre fragmentele ceramice descoperite unele au o pastă fină de culoare cenușiu-închis, decorate cu grafit. Altele aparțin unor castronașe bitronconice specifice fazei Gumelnița A2. În suprafața M-R

ceramica pare a fi asemănătoare cu cea din sectorul Sy, dar aici situația stratigrafică este puternic deranjată. Studiarea întregului material precum și continuarea săpăturilor vor aduce clarificări în ceea ce privește încadrarea cronologică a construcțiilor și a nivelului cercetat.

Scurtă descriere a descoperirilor

Materialul arheologic este foarte bogat fiind format din ceramică, material osteologic, unelte din piatră os, corn și un ac de cupru.

Ceramica este fragmentară, cu o mare densitate în zona carourilor N și M, ca de altfel și materialul osteologic. În suprafața H-L au fost câteva zone cu aglomerări de scoici. Au fost descoperite multe fragmente de rășnite și frecătoare precum și unelte din silex. Săpăturile au mai scos la lumină greutăți din lut ars, dăltițe din os, topoare din corn, figurine antropomorfe din lut și os, figurine zoomorfe din lut, multe în stare fragmentară.

Materialele sunt depozitate la MNIR, MJT și Școala din Vitănești.

Obiectivele cercetărilor viitoare. Cercetările viitoare au ca obiectiv finalizarea cercetării construcțiilor, clarificarea situației stratigrafice din suprafețele H-L și M-R precum și extinderea săpăturilor de pe acest nivel pe toată suprafața așezării.

Abstract

In the 2018 campaign the researches were undertaken in the South-Western sector (Sx) in order to continue the excavation of the habitation level underneath the Gumelnița B1 settlement which was previously researched in this area. The general goals are the research of the settlement patterns and the identification of the artifacts characteristic for this second habitation level investigated on the tell settlement.

The researched area of 180 ms was investigated in the late 90's and the remains of one burnt and one partially burnt constructions were found. Unfortunately they were very much destroyed by modern interventions. The researches from this year revealed a complex situation. In the Sx (H-L) surface were discovered the remains of another partially burnt construction consisting of large pieces of grey unburned clay and burnt building material, together with the remains of a hearth. In the Sx (M-R) surface the situation is more complex. Here were discovered

the remains of an abandoned unburned construction with a partially destroyed hearth, which stands out by its big dimensions. The remains of two more hearths were unearthed in the area.

The discoveries belong to a second habitation level placed beneath the last village on the tell settlement, belonging to Gumelnița B1 culture. The ceramics found in 2018 campaign have both the characteristic of Gumelnița B1 and A2 phases. The settlement is very rich in artifacts, comprising numerous tools made of flint, bone, antler and cooper, grinding stones, ceramics, animal bones.

Bibliografie:

Andreescu R. *et alli*, *Vitănești „Măgurice”, com. Vitănești, județul Teleorman*, Cronică Cercetărilor Arheologice din România, Campaniile 2008-2017, ClMeC 2009-2018.

Andreescu R.R., Mirea P., Moldoveanu K., Torcică I., *Noi descoperiri în așezarea gumelnițeană de la Vitănești „Măgurice”, Buletinul Muzeului Județean Teleorman*. Seria arheologie 1, 2009, p. 75-92.

R. Andreescu, K. Moldoveanu, *Considerații privind vetrele din așezarea gumelnițeană de la Vitănești „Măgurice”, jud. Teleorman*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie, nr. 3, 2011, p. 103-117

94. Vlădeni, jud. Ialomița

Punct: Popina Blagodeasca

Cod RAN: 94802.03;

Autorizație nr.: 73/ 20.04.2018

Colectiv: dr. Emilia Corbu - responsabil științific

Finanțare: 19000 lei – Muzeul Județean Ialomița.

Perioada de desfășurare a campaniei: 8 oct.-3 nov.2018;

Săpăturile au fost concentrate în sectorul A, pe o suprafață de 101 m² repartizată pe două secțiuni (SN c.15-20) și S.O c. 1-10 și patru casete (cas. A58, cas. A62-A64).

Mormântul ritual (cas. A58, SN.c2)

Groapa mormântului a fost suprapusă în totalitate de bordeiul medieval-timpuriu nr.14 a

căruia podea se afla la -1,44 m¹¹¹ și care l-a distrus parțial (fig.1). Inițial groapa se descria la -0,84 m, așa cum se observă pe profilul sudic. Groapa era tronconică și adâncă de 2,50 m. Nu cunoaștem diametrul inițial al gurii dar, la nivelul podelei bordeiului, groapa avea diametrul de 2,50 x 2,30 m. Fundul era aproape rotund cu diametrul de 3,50 m, puternic albiat, lărgit ca o cameră. Pe partea de nord-vest peretele era puternic boltit ca o nișă în care a fost găsit mare parte din inventar (fig.2).

Scheletul uman se afla depus în centru pe fundul neamenajat al gropii (fig.3). Considerăm că scheletul a fost mutilat după care părțile rămase au fost așezate cu grijă. Craniul fusese așezat cu baza în sus. Mâna stângă era întinsă pe lângă corp cu palma închisă în pumn. Brațul drept era întins pe lângă corp. Antebrațul drept din care se mai păstra cotul și un mic fragment fusese flectat spre piept. Picioarele erau flectate din genunchi spre stânga și gambele încrucișate cu grijă, laba piciorului stâng în spatele gambei drepte.

Pe schelet nu am găsit nici o piesă de inventar. Prin urmare nu avem decât inventarul gropii, adică 217 fragmente ceramice aruncate alături de oase fragmentare de la vite mari mai ales în nișele gropii începând de la adâncimea de -1,50 până la -2,40 m, în special între -1,70-2,20 m. În funcție de pastă, fragmentele ceramice se împart în trei categorii. Lucrate cu mâna, din pastă roșie și din pastă cenușie (Tb.1). Fragmentele din pastă roșie proveneau de la amfore, ulcioare și castroane, în special de volum mic și mediu. Textura pastei prezenta mai multe variante. Angoba avea nuanțe diferite de la bej la roșu cărămiziu. Fragmentele lucrate cu mâna proveneau de la un castron din pastă grosieră (cu cioburi pisate, puțin nisip, scoică și angobă castanie) și de la borcane cu gât înalt și buză dreaptă din pastă aspră sau grosieră cu cioburi pisate, decorate cu incizii sau cu alveole. A fost identificată și o ceașcă cu toartă inelară din pastă semifină, castanie. Fragmente de cană din pastă cenușie cu gât înalt, buză ușor evazată și nervuri sub buză, întregesc imaginea unei datări largi de sec.IV-VI d. Hr. Așteptăm rezultatele datării C14.

Complexul cu arsură (SN c.10-11, cas. A62)

Plan patrulater cu colțurile rotunjite (3 x 3 x 2,5 x 2 m) și pereții arși. Orientat NE-SV. Se descrie la -0,68 m. Podea neamenajată la -1,05 m.

Pe fund se aflau trei gropi ovale cu profil

¹¹¹ Toate cotele sunt măsurate de la nivelul actual al solului

albiat și trepte. Prima are 1,50 x 1 m și adâncimea de 0,22 m de la nivelul podelei. A doua are 1 x 0,75 m cu două urechi laterale și adâncimea de 0,33 m. A treia este aproape rotundă de 0,57 x 0,50 cm și adâncimea de 0,25 m (fig.4).

Pe mijlocul complexului se aflau două grămezi de țărui carbonizați, una pe lungul complex, cealaltă pe lat. Țăruii cu vârful ascuțit, aveau aproape doi metri lungime și mai mult de 10 cm lățime (fig.5). Majoritatea pieselor de inventar erau fragmente ceramice neîntregibile, mai precis 284 exemplare care după pastă și tehnică se încadrau în patru categorii (Tb.1). O bună parte proveneau din stratul care a acoperit complexul. Datarea complexului va fi realizată pendinte de nivelul de care aparține.

Segmentul de palisadă nr.3 (SN C.14-15-cas. A63-A64)

Se descrie la -0,42 m și a fost cercetat pe o lungime de 6,20 m. Se prezintă ca un șanț care are lățimea la gură de 1,20 m și la bază de 0,50 m (fig.6). Coboară în trepte până la adâncimea de 0,73 m. De pildă, de pe o suprafața de 28 mp, au fost adunate doar 208 fragmente și din talpa propriu-zisă a palisadei s-au scos un număr infim de fragmente (tb.1).

Statistica inventarului însă este apropiată de aceea a sistemului defensiv, cu o datare de secol V-VII.

Groapă (SO, c.4-5)

Groapa s-a descris la -0,40 m de la nivelul actual al solului și coboară până la -1 m (fig.8). Are formă de butoi cu dm. gurii de 1m și 0,80 m la

bază. Conține cenușă și oase de animale în partea superioară și un sediment brun-negricios foarte afânat în partea inferioară. În groapă și în nivelul de deasupra gropii au fost găsite 52 fragmente ceramice (tb.1). Datare-sec.XIV-XV.

Șanț (SO, c.9)

Orientat NE-SV. Se descrie la -0,44 m și a fost studiat pe o lungime de aproape doi metri. Are analogii în unele privințe cu palisada în sensul că are lățimea la gură de 1,10 m și la bază de 0,75 (fig.9). Însă are pereții drepti și adâncimea inegală. Spre nord coboară până la 1,50 m, în timp ce spre est este doar de 1,17 m. Între cele adâncimi diferite, se află o treaptă la -0,90 m (fig.10). Inventarul este foarte sărac și împrăștiat, doar 54 fragmente care reflectă mai mult istoricul nivelului decât datarea propriu-zisă a complexului (tb.1). Pentru o încadrare cronologică clară, vom extinde săpătura.

Limita de vest a așezării medieval-timpurii este marcată de palisada descrisă mai sus. În fața palisadei se afla un nivel antic caracterizat de un sediment brun-cenușiu, relativ afânat cu puține materiale arheologice.

Pentru cercetarea **limitei de nord** a așezării a fost deschisă secțiunea SO, unde am constatat că nivelul medieval-timpuriu este foarte subțire și este intersectat de un complex medieval-târziu.

Tabel.1

Nr. crt.	COMPLEX	CERAMICA NISIPĂSĂ	CERAMICA CENUȘIE	CERAMI-CA ROȘIE	LUCRĂ-TĂ CU MÂNA	
1.	MORMÂNT (cas. A58)	4 fg./ 2%	20 fg./ 9,21%	101 fg./ 45,56%	96 fg./ 44,23%	197 fg.
2.	COMPLEX CU ARSURĂ SN c.10-cas. A62	62 fg./ 21,83%	25 fg./ 8,8%	151 fg./ 53,16%	46 fg./ 16 %	284 fg.
3.	PALISADA SN c. 14-15, A63-A64	10 fg./ 23%	11 fg./ 26%	14 fg./ 33%	7 fg./ 16%	42 fg.
4.	ȘANȚ SO, c.9	15fg./ 27,7%	6fg./ 11%	15fg./ 27,7%	18fg./ 33,3%	54 fgm.
5.	GROAPA SO, c.4-5	14 fg./ 27%	1 fg./ 2%	25 fg./ 48,07%	12 fg./ 23,07%	52 fgm.
6.	SN c.15-20	5 fg./ 10%	7fg./ 14%	20 fg./40%	18fg./ 36%	50 fg.
7.	SO c.1-10	37 fg./ 19%	24 fg. 12%	69 fg./ 35,75%	63fg./ 32,64%	193 fg.

Abstract:

Preliminary report of the archaeological campaign from Vlădeni-Popina Blagodeasca in 2018 (Ialomița county)

This report contains:

- 1) Descriptions and statistical inventory of five archaeological discoveries;
- 2) Considerations about the west and north borders of the early-medieval settlement.

The grave (cas.A58)

Some features prove that this grave is ritual:

- 1) Parts of the body are missing after it has been disabled;
- 2) the skull was detached and put in the opposite position, with the base up and the front facing the ground;
- 3) the knees are bent;
- 4) the pit is very large and deep, resembling a room (diameter 3,5 m);
- 4) there is a layer of pottery fragments and animal bones.

The grave will be dated using the C14 dating technique, because of the problematic stratigraphy.

The burnt construction (SN c.10-cas.A63)

It is a rectangular construction (3 x 3 x 2,5 x 2 m) oriented NE-SV with fired walls. It contains ash and several burnt long stakes with rounded peaks. There are three small pits on the bottom.

The palisade (SN.c15-cas.A64)

Only a small ditch is preserved, having width of 1,60 m and depth of -0,73 m. A segment of 6,20 m was unearthed. It could be a part of the Palisade no.3. It marks the west border of the early-medieval settlement.

The medieval pit (SO, c.4-5, 14th-15th century)

The pit with a depth of 1 m has a barrel shape. It contains ash, animal bones, pottery fragments.

The channel (SO, c.9)

This channel resembles the palisade ditch but it is more deep, with an irregular bottom (-0,70/1,40 m). It will be an objective for the next excavations.

Perioada de desfășurare a campaniei: 1 - 19 octombrie 2019

Cercetările arheologice desfășurate la termele castrului de la Voinești (Lerești, județul Argeș), în 2018, au vizat latura sudică a clădirii termelor și au fost continuate săpăturile în suprafața D.

Pentru a înțelege situație arheologică, reamintim că încăperile de pe latura sudică a clădirii termelor au fost identificate prin intermediul a patru secțiuni: S1 (27 x 2 m), S2 (26 x 2 m), S3 (15,50 x 2 m) și S4 (12 x 2 m), orientate vest-est. Numerotarea secțiunilor s-a făcut pornind de la nord spre sud, iar între ele a fost lăsat un martor de 2. La nord de S1, au fost trasate opt suprafețe, cu dimensiuni 6 x 6 m și cu martori între ele de un metru, patru dispuse la nord de S1 și notate de la A la D și alte patru la nord de acestea, notate de la E-H. În campaniile 2013-2017 au fost identificate opt încăperi, dispuse în trei șiruri. Primul șir se compunea din două încăperi (C1 și C2), la nord de acestea, alte trei încăperi (C3, C4 și C5) formau al doilea șir. La nord de acest șir, compartimentarea nu mai este atât de clară, limita nordică, colțul nord-vestic, precum și colțul nord-estică nefiind degajate. Șirul al doilea se încheie în partea de est cu o absidă, dar arcul ei ocupă doar jumătate din latura estică a încăperii C4. Imediat la est de C4 și nord de încăperea absidată se dezvoltă spațiul unei alte încăperi, pe care datorită poziției sale (dispusă în continuare șirului al doilea și respectiv al treilea) am denumit-o C6. Colțul nord-estic al încăperii a fost distrus, în 1986, de săparea șanțului conductei magistrale de alimentare cu apă a orașului Câmpulung. Până în momentul de față, pe latura nordică a clădirii termelor se conturează spațiul unui alt bazin și la est de el o încăpere de mari dimensiuni. Începând din 2017, am urmărit ca prin săpătură să degajăm integral clădirea termelor.

După cum am subliniat anterior, colțul nord-estic al încăperii C6 a fost distrus de șanțul conductei. În 2016, el a fost suprins la colțul nord-estic al Sp. D, intersectând zidul care delimita încăperea C6 în partea de nord și întrerupând șirurile de pile de hipocaust. În partea superioară, șanțul era foarte larg, din colțul nord-estic al suprafeței până către jumătatea ei, zona cu pietriș avea o lățime de circa 3,5 m. Șanțul umplut cu pietriș trecea în diagonală prin suprafață, având o direcția NV-SE. Pereții săi nu erau verticali, ci

95. Voinești, com. Lerești, jud. Argeș

Punct: *Malul lui Cocoș – Măilătoia*

Tip sit: terme militare

Cod RAN: 16935.01

Autorizație nr.: 19/12.04.2018

Colectiv: Florian Matei-Popescu (IAB) – responsabil șantier; Ion Dumitrescu (MJA)

Finanțare: 10000 lei (MJA);

săpați ușor în „V”, de aceea am luat în calcul posibilitatea ca în colțul nord-estic al suprafeței să fi rămas unele structuri arheologice neafectate de excavații. Dar în 2016, timpul nu ne-a permis să degajăm integral umplutura cu pietriș, acest lucru reușindu-se în campania 2018, dar operația s-a dovedit a fi doar cronofagă, excavarea șanțului distrugând toate vestigiile.

Pe latura sudică, în campania 2018 s-a cercetat un *praefurnium*, care alimenta cuptorul ce încălzea bazinul cu apă caldă, *caldarium*, situat, conform preceptelor vitruviene, pe latura de sud a edificiului (Vitruvius, *De architectura*, V, 10, 1: *Primum eligendus locus est quam calidissimus, id est aversus ab septentrione et aquilone. Ipsa autem caldaria tepidariaque lumen habeant ab occidente hiberno, si autem natura loci impedit, utique a meridie, quod maxime tempus lavandi a meridiano ad vesperum est constitutum*) După cum am subliniat și mai sus, încăperile de pe latura sudică a clădirii termelor, două: C1 și C2, au fost identificate prin intermediul a patru secțiuni S1-S4. Deja din campania 2015, unele porțiuni din matorii dintre cele patru secțiuni au fost degajate. În campania 2017, spațiul celor două încăperi a fost săpat integral, în interiorul C1 fiind demontați matorii dintre S1 și S2, S2 și S3. Astfel, s-au putut preciza dimensiunile celor două încăperi, cea din partea de vest (C1) măsurând la interior 7,60 x 5,90 m, iar cea de la est de ea (C2), 3,20 x 3 m. Tot atunci, s-a observat că între zidul estic al încăperii C1 și zidul sudic al încăperii C2 a fost intercalat un *praefurnium*. El a făcut obiectul cercetării noastre în 2018.

În interiorul încăperii C1 au fost identificate pilele de hipocaust și niște piloni care susțineau podeaua. Pilonii, trei erau lipiți de zidul sudic, alții doi se aflau pe latura nordică a încăperii, însă nu lipiți de zid, ci între cele două structuri se intercala un șir de pile. Alți trei piloni erau dispuși pe latura estică. Nici aceștia nu erau lipiți de zid, ci la fel ca pe latura nordică, între cele două structuri era intercalat un șir de pile de hipocaust. Între acești piloni, pile de hipocaust erau dispuse în nouă șiruri pe direcție nord-sud și în șapte pe direcție vest-est (cărămizile folosite la pilele de hipocaust măsurau: 28/0,29 x 0,28/0,29 x 0,8 cm). Distanța dintre aceste șiruri era de 0,30 - 0,35 m, excepție făcând numai cele două intercalate între piloni zidurile de est și nord, aflate la 0,10 - 0,15 m față de paramentul zidului. De asemenea, pe latura de vest și sud (aici zidul prezintă o plintă la interior lată de 25 cm), s-a păstrat *in situ* un rest de podea, precum și parte din tencuiala de pe

pereții, ambele din *cocciopesto*. Situația aceasta a permis să apreciem înălțimea pilelor, care nu depășea 0,70 - 0,80 m.

Pe lângă structurile legate de susținerea podelei, pe latura sudică a încăperii, aproximativ la jumătatea ei, a fost identificat un canal de evacuare a apei (în 2014). În zona gurii de evacuare, la interior, zidul s-a prăbușit, păstrându-se doar paramentul exterior. Din interiorul bazinului, prin zid trecea o conductă, din tuburile de lut fiind recuperate mai multe fragmente. La exterior, gura de evacuare era perfect pătrată și măsura 0,25 x 0,25 cm. Acest element, precum și prezența *praefurnium*-ului pe latura estică au condus la stabilirea funcționalității încăperii. Ea poate fi identificată cu un *caldarium*, situat, după cum precizam, conform preceptelor vitruviene, pe latura de sud a clădirii termelor.

Un singur *fornax* încălzea bazinul. În 2017, după demontarea matorii dintre S2 și S3, în interiorul bazinului, pe latura sa estică, au apărut o serie de elemente specifice unui *fornax*. În primul rând, a fost observată o boltă realizată din cărămizi. Apoi, o a doua constatare a fost aceea că, în interiorul bazinului „cuptorul” se prelungea cu aproximativ un metru pe sub podea acestuia, fapt sugerat de prezența unei vetre, dar și pilonilor care flancau această vatră. Vatra a fost amenajată prin săparea în pietrișul nativ a unei gropi de formă rectangulară, cu adâncimea de 0,20 cm și suprafața de circa 1,00 x 1,00 m. Vatra era realizată din cărămizi de formă pătrată (de tipul celor utilizate la pilele de hipocaust, pasta lor era gălbuie). Ele erau așezate pe două asize, iar între ele era prezentă multă cenușă și lut ars puternic (din vatră). La bază, bolta cuptorului avea o deschidere de 1,10 m, la exterior, ea măsura 1,70 m.

În exteriorul bazinului, a fost amenajat *praefurnium*-ului, care a făcut obiectul cercetării din 2018. Legat de acesta, s-a observat că bolta cuptorului, ieșea în afara zidului estic al bazinului cu 25-28 cm. În fața boltii, de-o parte și de alta a ei, un zid de piatră lat de 0,75 m și o plintă din lespezi de piatră, lată de 20 cm și lipită de zidul sudic C2, alcătuiau pereții *praefurnium*-lui. Zid care constituia peretele sudic al *praefurnium*-ului, ca de altfel și plinta avea o lungime de 1,45 m și erau zidite în trepte. În cazul zidului, capătul său estic, el măsura 0,50 m, iar partea opusă atinge înălțimea de 0,80 m. Distanța dintre pereții *praefurnium*-ului era de 1,10 m. Între ei, desigur în continuarea vetrei, au fost amenajate o structură din cărămizi (în spațiu au fost intercalate trei cărămizi cu lățimea de 28

cm), peste ele a apărut un strat de pământ ars și cenușă. Pentru amenajarea *praefurnium*-ului s-a săpat o groapă de 2,04 x 1,50 m. Limita ei superioară apare la 0,80 (pe profil) – 1,10 m (la peretele *praefurnium*-ului) și se adâncea în pământul viu până la 0,90 m. În fața *praefurnium*-ului, groapa aceasta se lățește către sud și est, în partea de sud fiind surprinsă în profilul lui S3. Pe acest profil, la 1,50 m est față de punctul unde este implantat zid estic al bazinului (distanța este aproape egală cu lungimea peretelui sudic al *praefurnium*-ului), se observă cum marginea gropii a fost tăiată drept, în partea opusă, cealaltă margine apare mult alveolată, situație determinată și de prezența unui nuc ale cărui rădăcini au bulversat straturile arheologice. Către est, limitele gropii nu se disting foarte clar în pământ. De asemenea, în fața *praefurnium*-ului a apărut o amenajare din pietre, fără a putea însă să precizăm încă relația dintre aceasta și *praefurnium*.

La sud de zidul *praefurnium*-ului, între acesta și profilul lui S3, în solul viu se distinge clar amprenta gropii unui stâlp (*post-hole*), din structura care susținea acoperișul de deasupra *praefurnium*-ului.

În campania din 2019, vom urmări să clarificăm cum era amenajat spațiul din fața *praefurnium*-ului, dar și alte detalii legate de această structură. De asemenea, dacă finanțarea ne-o va permite, vom continua degajarea altor încăperi ale clădirii termelor.

Résumé:

En 2017, à Voinești (département d'Argeș), sur la côte sud du bâtiment des thermes, nous avons dégagé la salle chaude (*caldarium*), située d'après les préceptes de Vitruvius (*De architectura*, V, 10, 1) au sud, et à l'est de celle-ci, une autre chambre, plus petite, et dont la fonctionnalité n'est pas encore claire. Nous avons aussi constaté que l'hypocauste de la salle chaude était alimenté par l'air chaud d'un seul foyer (*fornax*). Il était placé entre le mur est de la salle chaude et le mur sud de la chambre C2. En 2018, le foyer et son *praefurnium* ont fait l'objet de nos recherches.

2

Rapoartele cercetărilor arheologice preventive

96. Aiud, jud. Alba <i>Punct: Biserica Reformată Aiud</i>	258
97. Alunu, com. Boșorod, jud. Hunedoara <i>Punct: „Terasa Dacica 1”</i>	260
98. Bichiș, jud. Mureș, Strada Principală 171 <i>Punct: Conacul Kemény-II</i>	261
99. Blejoi, com. Blejoi, jud. Prahova <i>Punct: Centura de Vest</i>	263
100. Ciacova, jud. Timiș <i>Punct: str. Avram Iancu, str. Cloșca, str. Gheorghe Doja, str. Tudor Vladimirescu</i>	266
101. Ciacova, jud. Timiș <i>Punct: Str. Timiș – Piața Cetății</i>	267
102. Cluj-Napoca, jud. Cluj, <i>Punct: Str. Avram Iancu, nr.23- 25</i>	269
103. Conop, jud. Arad <i>Punct: „Sit 5” „La Pățul” sau „La Cotărci”</i>	270
104. Constanța, jud. Constanța <i>Punct: Str. Fundătura 1 Mai, lot C (Aleea Scafandrilor)</i>	271
105. Coșoteni, com. Vedea, jud. Teleorman, prelungirea str. Caisului <i>Punct: Biserica „Sf. Dumitru” a fostei Mănăstiri Drăgănești (Mănăstirea Coșoteni)</i>	273
106. Dealu Mare, com. Vălișoara, jud. Hunedoara <i>Punct: Dealu Mare</i>	276
107. Gligorești, com. Luna, jud. Cluj	278
108. Hereclean, com. Hereclean, jud. Sălaj <i>Punct: „În spatele caselor/Răstignire”</i>	280
109. Iași, jud. Iași <i>Punct: str. Crișan, nr. 10</i>	281
110. Jibou, jud. Sălaj <i>Punct: Biserica Reformată</i>	284

111. Lompirt, com. Sărmășag, jud. Sălaj <i>Punct: „Pietriș/Kövcses”</i>	286
112. Merești, Cheile Vârgheișului, jud. Harghita <i>Punct: Peștera Gabor – nr. 20</i>	287
113. Merești, Cheile Vârgheișului, jud. Harghita <i>Punct: Peștera 36</i>	288
114. Milova, jud. Arad <i>Punct: „Sit 4”</i>	289
115. Moreni, com. Văleni, jud. Neamț <i>Punct: Biserica „Sfânta Paraschiva”</i>	289
116. Moșnița Nouă, jud. Timiș <i>Punct: str. Crizantemelor</i>	291
117. Negrilești, com. Negrilești, jud. Galați <i>Punct: Negrilești-Curtea Școlii - Sector topoC3 („Pin”); Sector topo B4-B5 („Grădiniță”)</i>	292
118. Panic, com. Hereclean, jud. Sălaj <i>Punct: „Dâmbul iazului”, proprietatea Stanca și proprietatea Mesaroș</i>	295
119. Pantelimonu de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [Ulmetum] <i>Punct: Str. Mieilor „Stația de Epurare” / Sector „Cartaș – cuptor Panaitescu”</i>	297
120. Pecica, jud. Arad <i>Punct: Arsat</i>	298
121. Pecica, jud. Arad <i>Punct: „Est / Duvenbeck”</i>	299
122. Săvârșin, jud. Arad <i>Punct: „Sit 6”</i>	301
123. Sibiu, jud. Sibiu <i>Punct: Biserica parohială evanghelică „Sf. Maria” C.A. Sibiu</i>	302
124. Tazlău, com. Tazlău, jud. Neamț <i>Punct: Mănăstirea Tazlău</i>	304
125. Tulcea, jud. Tulcea [Aegyssus] <i>Punct: str. Prislav, nr. 29 (Cetatea romană Aegyssus de la Tulcea „Colnicul Hora”)</i>	306
126. Tulcea, jud. Tulcea <i>Punct: Dealul Colnic</i>	310
127. Turda, Jud. Cluj <i>Punct: Turda Veche – Biserica Reformată</i>	311

96. Aiud, jud. Alba

Punct: Biserica Reformată Aiud

Tip de sit și încadrare cronologică: 122 (cetate), 133 (biserică), 21 (necropolă) din 43 (epoca medievală)
cod RAN: 1222.05

Autorizație nr. 488/2018

Colectiv: dr. Daniela Marcu Istrate (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”) – responsabil; dr. Ionuț Cosmin Codrea; drd. Sebastian Ovidiu Dobrotă; Vasile Paul Scrobotă

Perioada de desfășurare a campaniei: 15.10.2018 - 20.12.2018

În octombrie-noiembrie 2018, cercetarea arheologică a Bisericii Reformate Aiud a fost reluată, după o lungă pauză, prin deschiderea a șase noi unități de cercetare, efectuate în cadrul proiectului „Reabilitarea și introducerea în circuitul turistic a Bisericii Reformate Aiud, str. Consiliul Europei nr.1, Mun. Aiud, Jud. Alba”. Alte două unități de cercetare planificate (S.11 și S.12), nu au putut fi efectuate datorită condițiilor din teren, investigarea lor trebuind să fie amânată pentru anul 2019. Lucrările, desfășurate de către Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, au fost abordate ca o continuare a săpăturilor efectuate în 2008, când, în perioada 12-29 mai, au fost deschise șapte unități de cercetare, atât în interiorul cât și în exteriorul monumentului. Numerotarea unităților de cercetare, a structurilor zidite și a complexelor s-a făcut în continuarea celor din 2008. Adâncimile au fost corelate la cota absolută W+/-0,00 m stabilită de proiectant (nivelul pavajului din porticul de nord).

În exteriorul monumentului au fost deschise trei secțiuni:

S.8, orientată nord-sud (5 x 3 m), a fost deschisă perpendicular pe latura de nord a colateralei de nord, imediat la vest de primul contrafort vestic. Cu o adâncime medie de cca. 2 m, săpătura a atins adâncime maximă de 3,3 m (W-2,66 m) lângă zidul bisericii. Au fost identificate 24 de morminte, dintre care unul cu patru indivizi (M82A-D), încadrabile în cel puțin trei orizonturi funerare distincte, cel mai timpuriu dintre ele clar anterior bisericii actuale. Imediat lângă zidul bisericii, la W-1,7 m, fost surprinsă ruina unui zid parțial demantelat, orientat est-vest, anterior bisericii actuale (Z.27). Talpa laturii de nord a bisericii a fost identificată la W-2,5 m, delimitarea dintre fundație și elevație la W-0,35 m iar zona profilată a soclului, inițial complet îngropată, la W+0,5 m.

S.9, orientată est-vest, a fost deschisă perpendicular pe latura de vest a colateralei de nord,

în dreptul portalului înzidit prezent pe această latură. Ulterior a fost extinsă către sud, până în zidul de nord al turnului, cu o casetă de 1,5 x 1,6 m. Cu o adâncime medie de cca. 2,1 m, săpătura atins adâncime maximă de 3,3 m (W-2,93 m) lângă zidul bisericii. Au fost identificate 25 de morminte, parțial din perioada bisericii actuale, parțial anterioare acesteia, și două gropi de mari proporții (Cx.6 și Cx.8). În colțul dintre colaterală și turn, la W-0,65 m, a fost surprinsă ruina unui zid parțial demantelat, anterior bisericii actuale (Z.34). Talpa laturii de vest a bisericii a fost identificată la W-2,7 m iar delimitarea dintre fundație și elevație, marcată printr-un decroș lat de 25-30 cm, la W-0,35. Zidăria colateralei de nord este țesută cu cea a turnului și pe primele asize ale elevației apar semne de meșter identice cu cele de pe blocurile de parament ale turnului. Pragul portalului înzidit a fost identificat la +0,45 m, pe fața superioară a celui de al doilea rând de blocuri al soclului.

S.10, orientată est-vest (8 x 3 m), a fost deschisă perpendicular pe latura de vest a turnului, imediat la nord de axa sa. Ulterior a fost extinsă 1,5 m către vest, pentru conturarea ruinelor surprinse în capătul secțiunii: latura de est a unei clădiri ce funcționa în curtea cetății (Z.25 și Z.26), cu fundația construită în arce. Cu o adâncime medie de 2,5 m, săpătura a atins adâncimea maximă de 4 m (W-3,3 m). Principalul obiectiv studiat a fost latura de vest a turnului, ce prezintă, la limita dintre fundație și elevație (W-0,45 m), un decroș lat de 16-46 cm iar, la W-2,30 m, se retrage cca. 15 cm, luând aspectul unei zidării înecate în mortar. Șanțul de fundare, conturat la W-0,30 m, cu o deschidere de cca. 0,80 m, coboară până la W-2,35 m, îngustându-se treptat.

Secțiunea a oferit cea mai bine păstrată succesiune stratigrafică. În partea superioară (la W+0,35 m), cca. 35 cm sub nivelul de călcare actual, au apărut două niveluri masive de arsură (Cx.5A și Cx.5B), identificate pretutindeni în jurul bisericii. La W-0,5-0,6 m s-a conturat un pavaj de piatră de râu (Cx.9), parțial afectat de intervențiile ulterioare, inclusiv de șanțul de fundare al turnului. Pavajul face delimitarea dintre nivelurile de deasupra sa, ce prezintă pigment de mortar și lentile de moloz, și cele de sub el, unde nu se observă semne ale utilizării zidăriei cu mortar. Stratul de sub pavaj se prezintă sub forma unei multistratificări de lentile de arsură și de pământ galben, intercalate cu pământ. Un nivel de incendiere, ce a lăsat în urmă un strat gros de aproape 10 cm de cărbune, a putut fi clar definit, în jur de W-0,85 m. Un al doilea nivel

de incendiere, mai puțin bine conservat, s-a putut identifica imediat sub pavaj. Materialul este bogat iar cca. 10% constă din ceramică arpadiană, cu o frecvență mai mare în partea inferioară. Nivelul inferior de cărbune trebuie să se datoreze unei incendieri, dar prezența a numeroase lupe de fier și bucăți de zgură în nivelurile superioare a stratului lasă loc pentru posibilitatea ca arsurile și depunerile de cărbune din aceste niveluri să se datoreze activității unui atelier de prelucrare a fierului. Sub aceste niveluri timpurii medievale, începând de la W-1,1 m, începe să se contureze un nivel de locuire roman, ce a furnizat o mare cantitate de ceramică, fragmente de mortarium, o fibulă etc. S-au identificat mai multe alinamente de pietre și câteva fragmente de lutuală și de pavaj, dar nu s-a putut reconstitui nici o structură. Numai în capătul de vest al lui S.10, amprenta unor șanțuri în balastru, împreună cu un nivel de incendiere, sugerează prezența unei locuințe. Urmele de mortar sunt inexistente, astfel încât orice structură trebuie să se fi bazat pe lemn, chirpici sau pietre legate cu pământ. Sterilul începe să apară la cca. W-2 m.

După finalizarea lucrărilor de cercetare preventivă, în exteriorul bisericii a fost asigurată și asistență de specialitate în cadrul supravegherii arheologice a lucrărilor utilitare întreprinse pentru izolarea fundațiilor bisericii. Cele mai relevante descoperiri au constat din conturarea unor fragmente de ziduri anterioare bisericii actuale, la nord de biserică (Z.29, Z.30, Z.32), la nord de turn (Z.33), la sud de turn (Z.28) și la vest de colaterala de sud (Z.31).

În interiorul monumentului au fost deschise alte trei secțiuni, toate în zona corului:

S.13, orientată est-vest (9 x 2,5 m), a fost deschisă de-a lungul laturii de sud a corului, începând din zidul arcului de triumf. Cu o adâncime medie de 2,5 m, săpătura a atins adâncimea maximă de 3,2 m (W-3,15 m). La -0,9-1,0 m a apărut o platformă de mortar amestecat cu piatră, parte din nivelul de călcare inițial al corului actual, iar în structura laturii de sud a corului actual (Z.9) s-au observat două faze de construcție succesive. Faza II, corespunzând elevației actuale, păstrează urmele a trei straturi de tencuială succesive și suprapune zidăria din faza I la W-1,35 m. La W-1,75 m, fundația fazei I prezintă un decroș lat de 10-20 cm. De la W-1,70 m au început să se contureze ruinele și șanțul de demantelare al zonei de sud a unei etape dezafectate a corului (Z.11A, Z.12A), respectiv latura de sud-est, un contrafort și latura de sud, complet demantelată. Fragmente din acest cor

vechi, cu talpa de fundare la W-2,9 m, au fost descoperite și în cursul săpăturilor din 2008 (Z.11, Z.12).

S.14, orientată est-vest (5 x 2,5 m), cu o adâncime de 1,4 m (W-1,35 m), a fost deschisă în colțul de nord-est al corului. Au fost identificate trei dale ale vechiului pavaj al bisericii (ce definesc un nivel de călcare situat la W-0,85 m) și latura de nord a unei cripte (Z.3) parțial surprinsă și în săpăturile din 2008. Elevația corului păstrează urmele a patru tencuieli succesive: W-0,86 m, W-0,50 m, W- 0,10 m, respectiv tencuiala actuală, la W+0,04 m.

S.15 (2 x 2 m), cu o adâncime de 1,1 m (W-1,05 m), a fost deschisă între unitățile de cercetare S.6/2008 și S.7/2008, pentru a se putea cerceta ancadramentul intrării în sacristie. În momentul începerii cercetărilor accesul în sacristie trebuia să se facă pe trepte de beton, pragul intrării fiind situat la W-1,65 m, aproape 1,7 m mai jos decât nivelul de călcare din cor. După demontarea scării ce asigura accesul din cor în sacristie s-a observat însă că ancadramentul a fost complet martelat de constructori cu ocazia construirii treptelor.

Stratigrafia generală a sitului, stabilită pe baza cercetărilor din 2008 și 2018, poate să fie rezumată la o succesiune destul de schematică.

În exteriorul bisericii, terenul prezintă o pantă puternică, ce coboară de la vest către est și de la nord către sud. Inițial panta era și mai accentuată, dar nivelările și depunerile de pământ au îmblânzit-o în decursul secolelor. Datorită acestei pante, nivelurile înregistrate într-o parte a bisericii la o anumită adâncime, calculată față de cota unică, apar în altă zonă din apropierea bisericii la adâncimi foarte diferite. Numărând de jos în sus avem: steril lutos și balastru nativ; nivel de locuire roman, cu lentile de balastru, arsură, resturi de podină etc.; abandon, vegetal istoric; nivel de locuire medieval timpuriu, cu urme puternice de incendiere și resturi de podină; depuneri medievale, pigmentate cu mortar, și acumulări de moloz, ce au loc simultan cu dezvoltarea necropolei și cu ridicarea bisericii, în mai multe etape, și a altor clădiri; nivelări cu pământ galben, pentru reamenajarea nivelului de călcare exterior (după abandonarea necropolei); niveluri de incendiere puternice; depuneri de vegetal, urmate de un nivel de moloz lăsat în urmă de restaurări, apoi vegetalul actual, cu intervenții contemporane.

Înăuntrul bisericii (în cor), cele mai de jos niveluri corespund celor din exterior, dar, după ce zona este convertită în spațiu de interior, situația stratigrafică diverge. S-au putut observa multiple lentile de mortar lăsate în urmă de construcția și

demantelarea structurilor (în principal a corului vechi), precum și amenajări de nivel din perioada timpurie de funcționare a corului actual (la cca. W-0,9 m). Partea superioară a succesiunii stratigrafice interioare (cca. 1 m) se limitează însă la umpluturi masive, rapide, efectuate (în sec. XIX-XX) pentru ridicarea nivelului de călcare până în apropierea cotei de unde a început cercetarea arheologică.

97. Alunu, com. Boșorod, jud. Hunedoara

Punct: „Terasa Dacica 1”

Tip de sit: locuire (1), locuire civilă (11), cetate (122)

Încadrare cronologică: preistorie (1), eneolitic târziu (143), epoca bronzului (15), epoca bronzului timpuriu (151), epoca bronzului mijlociu (152), epoca bronzului târziu (153), Hallstatt (16), Hallstatt timpuriu (161), Latène târziu (213), epoca post romană (33), epoca medievală (43), epoca medievală timpurie (431), epoca medievală târzie (432)

Autorizație nr. 414/04.09.2018

Colectiv: Iosif Vasile Ferencz (Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva) – responsabil științific al șantierului; Cristian Constantin Roman – responsabil sector

Finanțare: 2000 lei în baza contractului de cercetare arheologică preventivă nr. 96/17.09.2018

Perioada de desfășurare a campaniei: 01.10.2018 – 09.10.2018

În anul 2014 a fost începută cercetarea unei terase situate în vecinătatea cetății dacice cunoscută ca „Piatra Roșie”. Terenul se află pe proprietatea Fundației Dacica, iar cercetarea a demarat ca urmare a intenției proprietarului de a planta o livadă pe terasa în cauză a cărei suprafață este aproape plană.

Cu intenția de a strânge cât mai multe informații în legătură cu acel obiectiv, înaintea demarării unor cercetări arheologice, prin Diagnosticul Arheologic proiectat, echipa de cercetare efectuat o suită de investigații nedistructive, bazate pe diferite metode de cercetare (magnetometrică, măsurarea susceptibilității magnetice, rezistivității electrice prin profilare laterală, fotogrametrie, planul topografic al terasei, studiul cartografic al hărților).

Inițial ne-am propus ca suprafața să fie investigată prin intermediul a 7 unități de cercetare

cu dimensiunile de 5x5 m, dispuse pe întreaga suprafață care va fi afectată de proiect. Abordarea acestui sistem de amplasare a unităților de cercetare urmând să aibă ca efect identificarea de informații despre existența sau inexistența unor situații arheologice, relevante pentru întreaga arie. Situația arheologică complexă pe care am identificat-o ne-a determinat să restrângem suprafața cercetată. Cu toate acestea, în etapa actuală a cercetărilor, rezultatele sunt concludente.

Operațiunile de excavare în campania de cercetări desfășurată în 2018 au fost realizate doar manual și au condus la identificarea a puține obiecte datând din Epoca Regatului Dac, precum și din Epoca Eneolitică, aparținând, mai precis, Culturii Coțofeni. Deasemenea, au fost identificate mai multe complexe arheologice.

În ceea ce privește stratigrafia generală, s-a putut stabili că pe direcția investigată prin suprafețele F6 și C7, succesiunea nivelurilor identificate este asemănătoare: Sub nivelul vegetal, deranjat de lucrări agricole, se găsește partea superioară a unei amenajări (pavaj), utilizată în epoca regatului dac. Grosimea ei și numărul de nivele diferă de la o suprafață la alta. Este mai subțire în C7 și mai groasă în F6. Rostul acestei amenajări a fost acela de a egaliza diferențele de nivel, cu scopul de a extinde o terasă care exista la momentul respectiv. Grosimea amenajării realizate a fost dată de diferențele de nivel, în fiecare loc.

Această amenajare suprapune un nivel de arsură, constant pe toată suprafața investigată, cu o grosime de cca 10 cm. Nivelul este rezultatul unui incendiu care a avut loc înainte de construcția amenajării (pavajului) din piatră. Deasemenea, credem că amenajarea și stratul de arsură pot să fie corelate, în sensul că incendiul a fost provocat, foarte probabil pentru a elimina vegetația care acoperea solul.

Argumente în sensul în care în acel loc nu se găseau construcții sau amenajări sunt lipsa materialelor arheologice în nivelul de arsură, precum și aspectul denivelat al suprafeței solului.

Focul a avut o mare intensitate și poate că a fost urmat de precipitații, dacă ținem cont de faptul că suprafața nivelului inferior s-a colorat într-o nuanță de cenușiu, înregistrată de noi ca fiind un nivel separat.

Un alt nivel, lutos, cu nuanțe gălbui, cu pigmenți și cu puține materiale arheologice specifice Culturii Coțofeni ilustrează locuirea preistorică a terasei. Chiar dacă până în prezent nu au fost descoperite complexe arheologice, presupunem că

ele trebuie să fie căutate în apropiere.

Nivelul geologic este prezent sub forma unui strat lutos, de culoare roșietică, fără pigmenți sau alte materiale arheologice.

O serie de gropi au fost identificate atât în suprafața C7, cât și în F6. Acestea au avut, fără nici o îndoială scopuri diferite. Pe de o parte sunt gropi cu diametre de cca 30-35 cm în diametru, care se adâncesc până la cca 40 cm și care au în inventar puține materiale arheologice. Umplutura lor este formată din pământ afânat și pietre mărunte și s-au conturat cu claritate pe suprafața în care au fost excavate. Pe acestea le considerăm a fi gropi de stâlp, care făceau parte din structura de rezistență a unei (sau a unor) construcții. Suprafața investigată până în prezent pare să fie mult prea limitată pentru a putea să distingem, fie și numai parțial planimetria construcției sau a construcțiilor respective. Doar prin extinderea cercetărilor se va putea distinge o imagine de ansamblu mai detaliată.

Un alt tip de gropi au fost identificate, deasemenea, pornind de la suprafața amenajării din piatră. Ele au diametre la gură mai mari de 1 m și se adâncesc până în nivelul aparținând culturii Coțofeni, ori până în nivelul geologic. Ele au fost foarte bine acoperite, astfel încât nu au putut să fie distinse în plan. Ele s-au conturat, însă, cu mare claritate pe profil. Astfel de gropi sunt prezente atât în F6, cât și în C7.

Acestea din urmă au fost umplute cu piatra mărunță provenind din amenajarea (pavajul) în care a fost săpată, iar într-una dintre gropi s-a putut observa și un strat de lut aplicat parcă pentru a închide groapa. Ele au fost foarte puțin adâncite în nivelul geologic. De aceea ne este greu să credem că rostul lor a fost acela de a scoate lut. Ele nu au fost săpate nici pentru depozitarea gunoiului menajer, pentru că nu au inventar menajer. Iar umplerea într-un timp foarte scurt este dovedită de prezența în umplutură a pietrișului prezent în toate nivelurile amenajării. De aceea scopul pentru care au fost săpate a fost cu siguranță altul.

Odată cu adâncirea săpăturii în C7, printr-un sondaj stratigrafic, pe lângă profilul vestic a fost surprinsă pânda de apă freatică. Astfel că în scurt timp, fundul sondajului a fost acoperit de apă. Prezența pânzei de apă freatică sau a unui izvor credem că este posibil ca gropile în cauză să fi fost săpate cu scopul căutării apei.

Momentul săpării gropilor, dacă ținem cont de datarea obiectelor descoperite pe suprafața amenajării poate să fie situat la mijlocul sau în a doua jumătate a secolului I d. Chr., poate chiar spre

sfârșitul aceluia veac. Credem că este posibil ca amenajarea având ca scop extinderea terasei să fi fost realizată cu mult timp în urmă față de momentul săpării gropilor. Și este deasemenea posibil ca scopul inițial, pentru care a fost construită terasa să fi fost altul decât acela care i-a fost atribuit de la sfârșitul Regatului Dac.

Informațiile culese până în acest moment, ne arată că în ultimii ani înaintea confruntărilor dintre romani și daci, pe terasă se găsea o locuință și mai multe amenajări conexe. Locuința era situată în partea centrală a terasei, dar urme ale locuirii au fost identificate în toate unitățile de cercetare investigate.

Deasemenea, în partea vestică a terasei au fost surprinse urmele unei amenajări din piatră, prin intermediul căreia terasa a fost extinsă.

Activități umane au mai fost desfășurate pe suprafața terasei și în preistorie (Cultura Coțofeni) precum și în epocile modernă și contemporană.

În total, a fost descărcată de sarcină arheologică o suprafață de 110 mp.

Abstract:

In the 2018 field campaign the objectives of the researches were to finish the researches started in 2015.

On the area investigated by us in the Alun village, com. Boșorod, Hunedoara county, was documented the presence of some artifacts and structures which were dated in the classical antiquity (Dacian Kingdom period) and in prehistory (Coțofeni Culture).

98. Bichiș, jud. Mureș, Strada Principală 171

Punct: Conacul Kemény-II

Tip sit: castel/conac (123)

Cod RAN: 115780.02

Autorizații nr. 192/07.07.2017 și 108/05.04.2018

Colectiv: Zoltán Soós - responsabil științific, Oana Toda, Szilárd Sándor Gál, Ünige Bencze - membrii colectiv (Muzeul Județean Mureș).

Clădirea de la Bichiș, strada Principală nr. 171, este unul dintre cele două conace ale perioadei moderne încă păstrate pe teritoriul localității. Ambele construcții sunt atribuite familiei nobiliare Kemény. Conacul cercetat în anii 2018 și 2019, este situat în

partea de nord a satului, în dreapta șoselei DJ107G, care duce înspre Luduș. Se găsește pe o terasă situată pe versantul de vest al unuia dintre dealurile care încadrează valea Râului Ațintiș. Până în momentul realizării diagnosticului edificiul nu fusese înregistrat ca sit arheologic.

Cele două campanii arheologice au avut scopuri diferite: în 2017 s-au efectuat cercetări pentru stabilirea cotelor de fundare și a fazelor constructive, în vederea proiectării intervențiilor de restaurare și consolidare a clădirii, iar în 2018 s-au realizat săpături preventive, în contextul finalizării proiectului privind lucrările de reabilitare și extindere ale construcției.

Unități de săpătură realizate (Fig. 1):

an	unitate	poziționare	dimensiuni finale (m)
2017	C1	exterior N	2x3
	C2		3x3
	C3	P5 NV	1,6x1,6
	C4	exterior S	1,5x1,5
	C5	P1 SE	1,5x1,8
2018	C6	P7 SV	2,7x1,5
	C7	P7 NV	3,5x2
	C8	P8 V	3x2,9
	C9	P6 V	6x3
	C10	P7 S	1,5x1
	C11	exterior V	8x4,40
	C12		
	SI	curte E	20x20x0,5
	S1		1x16
	S2		1x18,5
	S3		1x18,5
	S4		1x10,5

Cu excepția unor mici diferențe între zonele cercetate, **stratigrafia generală a sitului** este:

- depuneri contemporane;
- acumulări favorizate de demolări și refaceri din secolele XVIII-XIX (intervenții la fundații, depuneri în urma demolării unor structuri mai vechi, niveluri de călcare); acestora le corespund structuri zidite (manșonarea soclului, două extensii înspre est, refacerea intrării principale și adosarea unei terase de acces la fațada sudică);
- depuneri și niveluri de călcare din secolul XVII; alături de trei faze constructive încadrabile aceluiași interval;
- nivel de arsură la nord (pregătirea zonei pentru construcție?);
- depunere anterioară perioadei moderne și ulterioară locuirii preistorice;
- nivel cu material aparținând Culturii Wietenberg;

- depuneri succesive, sterile arheologic (procese geomorfologice), peste lutul galben.

Principalele rezultate ale cercetării

Casetele C1-3 și C11-12 au vizat cercetarea **colțului de nord-vest** al clădirii unde se află pivnița mare, intrarea de pe fațada de vest și prima extensie a clădirii vizibilă pe paramentul fațadei de nord. Astfel s-au observat cotele de fundare ale conacului în acele zone. Totodată s-a constatat faptul că solurile argiloase succesive dau naștere la alunecări de teren, ceea ce a determinat fisuri majore și reparații dinspre interiorul pivniței ale peretelui acesteia încă din perioada modernă. Pivnița a beneficiat de o a doua intrare, obturată la finalul secolului XIX sau începutul secolului XX, când întreaga clădire a primit și un soclu de ranforsare (manșonare), din cărămidă. Vechile fundații ale intrărilor din perioada renașcentistă târzie și de la finalul secolului XIX au fost cercetate la **fațada de vest** (C11-12) (Fig. 2). Intrarea de secol XVII corespunde amprentelor unei scări duble surprinse în parament, care încadrau ascendent și simetric întreaga fațadă de vest. În secolul XX un portic a fost adăugat, ocazie cu care la nivelul fundațiilor au apărut depuneri cu dărâmături și nivelări în acea zonă.

Extensia de pe **fațada de nord** a fost realizată în elevație tot în secolul XVII, după cum indică bolta pe console a încăperii P5, însă refolosește la fundație un zid suspectat ca aparținând unei faze mai vechi (Fig. 3). Lipsa materialului arheologic relevant (din C2-3) nu permite o datare mai precisă. Dat fiind faptul că cercetările arheologice nu au surprins contexte sau artefacte din epoci istorice anterioare secolului XVII, se poate presupune o limită cronologică inferioară tot la debutul acestuia și pentru fundația amintită.

Manșonarea clădirii a fost surprinsă și pe **latura de sud**, în apropierea intrării în pivnița mică (C4). Terasa de acces din zonă a fost adăugată la începutul secolului XX, însă pivnița mică aparține primei faze constructive.

Pe **latura de est** a clădirii, în continuarea încăperilor de secol XVII, se disting două faze de extindere a edificiului. Ambele se datează anterior tencuielii cu decor istorist, însă au fost efectuate succesiv, cândva pe parcursul secolului XIX. Zidul perimetral de est al celei mai timpurii dintre ele, a fost complet demolat până la nivelul fundației la ultima extindere. Tot atunci s-a renunțat la încăperea de baie (latrină?) compartimentată identificată în P6. Paramentul zidăriei de vest a P6 a fost refăcut pe fundații care suprapun umpluturi de

secol XVII-XVIII. Un bazin de colectare de formă cilindrică (încă vizibil) funcționase și la exteriorul P9, în colțul de nord-vest. În încăperea P7, s-a surprins o structură de mici dimensiuni de formă patrulateră, adosată clădirii, care ar putea fi o latrină anterioară fazelor de secol XIX. În P8 au fost surprinse două ziduri anterioare secolului XIX, a căror datare mai exactă nu a putut fi stabilită. Săpătura s-a extins și adâncit în zonă atât cât au permis lucrările de subzidire și statica edificiului.

În zona afectată de construcția noii aripi a clădirii dinspre est nu s-au conturat structuri istorice.

Prin C5, în **încăperea P1** a fost cercetată o instalație de încălzire din secolul XVII (Fig. 4). Avea un șemineu deschis pe latura de vest, cu bază rectangulară și o semicalotă a cărei amprentă se păstrează alături de cea a peretelui său de nord, și de geneza arcadei frontale; construcția unei sobe în acest punct a fost prevăzută în proiectul inițial al clădirii. Aceasta a fost înlocuită cu o sobă închisă într-o fază mai târzie. Un incendiu a condus la renunțarea la instalația cu cahle cel mai târziu la finalul secolului XIX. În substrucția sobei, deasupra extradosului de boltă al pivniței mari, s-a surprins o umplutură cu cenușă și mult material arheologic ilustrativ pentru cultura materială a conacului în Epoca Modernă.

Cu toate că Bichiș beneficiază de mențiuni documentare ale familiilor posesoare încă din perioada medievală, pentru clădirea cercetată nu se poate discuta despre o fază anterioară secolului XVII. Sursele amintesc două clădiri rezidențiale dispărute (un conac mai timpuriu în care s-a născut, în anul 1607, principele Transilvaniei Ioan Kemény și un altul, menționat și ilustrat în lucrarea lui Balázs Orbán, în proximitatea actualei primării), însă edificiul cercetat se diferențiază clar de acestea. El păstrează, drept cele mai vechi elemente, piese sculpturale renaștentiste, anterioare secolului al XVII-lea, spoliata și utilizată ca material de construcție la ridicarea sa.

În concluzie, o primă fază de secol XVII a conacului cuprinde P1-P3, realizate într-o singură etapă, P4 și P5 în altele două, succedate foarte aproape în timp, fapt dedus în urma cercetărilor de parament. La intrarea de vest s-a surprins faza de secol XVII, una de secol XVIII (cel mai probabil) și o a treia din secolul XIX. Pentru secolul XIX se remarcă, în P6-P9, nu doar extinderea clădirii, ci și recompartimentarea sa drastică în ultima etapă (Fig. 5).

Abstract:

The archaeological research of the Early Modern manor in Bichiș (Mureș County), former

property of the Kemény family, was conducted in 2018 and 2019 as part of a restoration project. The two-level residence displays building phases ranging from the Late Renaissance (17th century), to the Early Historism (end of 19th and beginning of the 20th century). It was adversely altered and had its function reascribed during the Communist Period.

The main results of the excavation are connected to the construction phases and the causes that weakened the building's statics. The foundations of the main historical entrance of the building, roughly dated to the first half of the 17th century, were partly uncovered and the relative chronology of the two cellars was established. A decommissioned heating installation was researched and relevant archaeological material from the 17th and the 18th centuries was retrieved. Several modern period extensions and changes of the original ground plan were observed. Nevertheless, few traces from the Middle Bronze Age (Wietenberg Culture) were uncovered in the courtyard next to the northern facade of the manor.

Bibliografie:

Z. BICSOK – ZS. ORBÁN, „Isten segedelmével udvaromat megépítettem...” *Történelmi családok kastélyai Erdélyben* (Csíkszereda 2012).

M. B. NAGY, *Varak, kastélyok, udvarházak, ahogy a régiek látták: XVII–XVIII. századi erdélyi összeírások és leltárak* (București 1973).

B. ORBÁN, *A Szekélyföld leírása. Történelmi, régészeti, természetrajzi s népismereti szempontból*, I (Pest 1868).

99. Blejoi, com. Blejoi, jud. Prahova

Punct: Centura de Vest

Codul RAN: 132084.08

Autorizații nr. 356/03.11.2017; 24/12.02.2018

Colectivul: Alin Frînculeasa - responsabil științific (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova), Bianca Preda-Bălănică, Octav Negrea, Claudia Dumitrescu (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova), Angela Simalcik (Centrul de Cercetări Antropologice Olga Necrasov Iași).

Situl arheologic de la Blejoi - *Tumul la Pod* a fost identificat în anul 2016 în urma unor cercetări de suprafață realizate de arheologi din cadrul Muzeului

Județean de Istorie și Arheologie Prahova. Era amplasat în Câmpia Ploieștiului, în apropierea rampei nordice a podului centurii de vest a orașului Ploiești, care suprapune linia de cale ferată Ploiești-Brașov, la vest de Magazinul Jumbo. Avea aspectul unei movile aplatizate aflată pe marginea unei curbe de nivel. În zona centrală se păstra ceea ce părea o grămadă de pământ cu formă relativ regulată (ovală), cu o suprafață de circa 30 mp și înălțimea de 1,5 m. În zona centrală a acestei grămezi de pământ se afla un pilon de beton care reprezenta ceea ce se mai păstra dintr-un fost punct geodezic. La suprafață se putea observa o movilă foarte aplatizată ce părea să aibă un diametru de circa 30 m și înălțimea de aproximativ 0,5 m. Partea de est a movilei, care constituie aproximativ 20% din sit, este suprapusă de calea de rulare a centurii de vest a municipiului Ploiești. Situl arheologic se află în spațiul aflat între limita de nord-vest a parcurii magazinului Jumbo și centura de vest a orașului. Cercetările arheologice preventive ce au vizat acest obiectiv aflat pe terenul proprietate publică a Primăriei Blejoi (jud. Prahova), au fost necesare deoarece urma să se amenajeze o șosea de legătură între centura de vest a municipiului Ploiești, DJ 156, zona comercială și viitorul „cartier Parc”.

Având în vedere că o parte din movilă este suprapusă parțial de centura municipiului Ploiești și, prin urmare, zona respectivă nu putea fi cercetată, săpătura a fost una adaptată acestei situații fortuite. Săpăturile au acoperit în suprafață dimensiuni ce se suprapun pe unul din diametrele maxime (N-S), de la baza obiectivului arheologic, respectiv 30 m, iar pe lățime (E-V) nu mai mult de 17 m. Adâncimea atinsă de săpăturile arheologice a fost determinată de nivelul antic de locuire, respectiv de înmormântare în cazul de față. La mai puțin de 0,30 m adâncime față de nivelul actual de călcare se află stratul natural de pietriș, perforat de cele mai multe ori de înmormântările inițiale, mai rar (superficial) de complexe secundare.

Timpul dedicat cercetării fiind limitat, perioada nu una foarte propice săpăturii arheologice (luna februarie), dar și având o anumită experiență acumulată în săparea unor astfel de obiective, pentru controlul stratigrafic și derularea săpăturii arheologice într-un ritm susținut, am optat pentru păstrarea a doi martori stratigrafici ce au traversat întreaga movilă (pe direcția N-S). Săpătura s-a desfășurat prin deschiderea unor secțiuni paralele care să permită accesul utilajului mecanizat, dar și obținerea unor observații concludente privind etapele amenajării tumulului, precum și dimensiunile

reale ale acestuia, neafectate de excavările ilegale, dar și de arătură sau alte evenimente. Între secțiunile orientate sud - nord au fost păstrați martori stratigrafici de 1 m grosime (est-vest). S.I a fost trasată la est de punctul geodezic, iar S.II la 1 m vest de S.I. Cele trei secțiuni (S.I, S.II și S.III) au fost orientate paralel și au suprapus zona păstrată a movilei. S.I și S.II au avut lungimea de circa 30 m și lățimea de 5 m, iar S.III ce a fost trasată la 1 m est de S.I a avut 29 m lungime, dar lățimea de 3 m. În zona centrală a movilei, pe mijlocul martorului de est al S.I a fost amplasat punctul zero de la care s-a făcut caroiul din 2 în 2 m, marcat cu cifre arabe crescător de la 0 la 7 spre nord și descrescător de la 0 (zero) spre sud. Pentru determinarea adâncimilor complexelor a fost amplasat un punct zero marcat de pilonul de beton al fostului punct geodezic. Precizăm că movila inițială, în timpul amplasării acestui punct fix, a fost înălțată cu circa 0,9 m. Următoarele etape ale cercetării au fost:

- cu ajutorul unor utilaje cele trei secțiuni au fost săpate, în plan orizontal, începând de la nivelul superior spre cel inferior, în ordinea poziționării acestora de la S.I la S.II, iar ultima zonă abordată a fost S.III;
- fotografierea sitului arheologic înaintea derulării cercetărilor arheologice, atât cu aparate de fotografiat clasice, cât și cu drona aflată în gestiunea instituției;
- caroierea sitului și trasarea secțiunilor arheologice;
- lucrări manuale de detaliu: taluzări, răzuiri succesive necesare înregistrărilor și corelărilor stratigrafice, operațiuni de spăcluire și prelucrare a complexelor arheologice;
- înregistrarea grafică a stratigrafiei și a planimetriei; toate adâncimile consemnate în documentația de șantier au fost raportate la un punct zero amplasat central, în partea superioară a movilei, în zona punctului geodezic marcat de pilonul de beton.
- măsurători și relevee pentru racordarea secțiunilor și complexelor arheologice descoperite;
- păstrarea evidenței zilnice de șantier;
- înregistrarea fotografică a situațiilor arheologice;
- demontarea, colectarea și ambalarea artefactelor;
- prelevarea de probe pentru analize radiocarbon;
- fotografii de ansamblu ale situației/cercetării arheologice cu ajutorul dronei.

Stratigrafie:

I. Strat arabil/vegetal, gros de circa 0,20-0,25 m, culoarea brună;

II. Mantaua, avea culoarea cenușie la uscare, consistență prăfoasă, lut amestecat cu pietricele

mărunte, grosimea maximă de 0,75 m; se regăsea doar în zona păstrată a movilei (suprapusă de punctul geodezic).

III. Strat antic, gros de circa 0,20 m, culoarea maronie, consistență prăfoasă, lut amestecat cu pietricele.

IV. Depozit natural de pietriș.

Catalog morminte:

Mormântul 1 (M.1) – este un mormânt secundar, descoperit în S I și martorul stratigrafic principal, relativ aproape de centrul movilei (la 0,90 m sud de centrul punctului geodezic). A fost săpat în mantaua tumulului, identificat la adâncimea de -0,60 m față de nivelul maxim conservat al acestuia și la -1,40 m față de nivelul de călcare din apropierea reperului geodezic. De la nivelul identificat groapa mai cobora aproximativ 10 cm. Avea dimensiuni de 1,40 x 0,70 m. Partea estică era afectată de o viziună de animal ce mișcase o parte din oasele umane din poziția inițială. Groapa era orientată E-V, avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite. Mormântul conținea resturile osteologice ale unui individ depus pe spate cu membrele superioare întins pe lângă corp și palmele așezate pe bazin. Membrele inferioare erau îndoite, probabil ridicate și căzute lateral spre nord (stânga). Era orientat V-E, cu craniul la vest. În momentul descoperirii nu se mai păstrau *in situ* antebrațul stâng și membrele inferioare de la genunchi în jos. Nu au fost identificate urme de ocră. Suprapunând umărul stâng, lângă un fragment de craniu, spre sud, se aflau două inele de buclă spiralice. Erau realizate din cupru acoperit cu o foiță de argint. În momentul ridicării craniului, în pământul din interiorul acestuia au mai fost descoperite alte două piese asemănătoare realizate din argint. Toate au o spirală și jumătate, cu capetele ușor subțiate și presate. Piese au un aspect mai curând masiv. Piesă 1= diametrul maxim de 16 mm, grosimea barei de argint de 4 mm, greutatea de 5,41 grame; piesa 2= diametrul maxim de 13 mm, grosimea barei de argint de 4 mm, greutatea de 1,68 grame. Piese din craniu: 1. Piesa mai mare: greutate = 5,5 - 6 grame, diametru = 14 - 15 mm; grosimea spirei = 3-4 mm; 2. Piesa mai mică: greutate = 3-3,5 g, diametru = 11 - 13 mm; grosimea spirei = 2,5 - 3 mm; Determinare antropologică: adult, sex feminin.

Mormântul 2 (M.2) – este un mormânt secundar, descoperit imediat sub M.1, după demontarea oaselor acestuia. Apare la -1,42/-1,45 m adâncime. Baza gropii se afla la -1,50 m. Complexul a fost săpat în mantaua movilei. Acest individ fusese depus inițial în groapa în care avea să

fie îngropat ulterior și individul M.1. Pare să fi fost o groapă reutilizată în care au fost înmormântați ambii indivizi, era orientată pe direcția V-E, avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite. Defunctul, un individ aflat într-o stare foarte precară de conservare, era orientat pe direcția V-E, depus în decubit dorsal, probabil cu palmele așezate pe lângă corp. Membrele inferioare, inițial ridicate, au căzut ulterior către partea stângă. La nord-nord-vest de craniu se aflau fragmente dintr-un mic vas, slab conservat, de formă bitronconică, cu decor șnurat. Pasta slab arsă, culoarea maronie la exterior, negricioasă pe/la interior, nisipoasă la pipăit, degresant din nisip. Dimensiuni reconstituite: H = 4,3 cm; diam. gură = 4,5 cm; diam. bază = 4,5 cm. Un bulgăre de ocră era depus în apropierea craniului, dar au fost identificate urme de ocră și în zona membrilor inferioare. Determinare antropologică: infans, 9 luni, indeterminabil.

Mormântul 3 (M.3) - este mormântul primar (principal), amplasat în centrul tumulului, peste care a fost ridicată movila inițială. A fost descoperit sub M.1 și M.2, cu o deviere ușoară spre nord. A fost săpat de la nivelul antic de călcare identificat la -1,60 m și a perforat stratul natural de pietriș. Baza se afla la -2,10 m, pietrișul scos era depus la sud de groapă. Lentila de pietriș avea o grosime de 10 cm. Groapa avea forma rectangulară cu colțurile rotunjite, dimensiuni de 0,75x0,60 m, orientată V-E, se îngusta către fund. Defunctul era depus pe spate, cu membrele superioare întinse pe lângă corp și cele inferioare probabil inițial ridicate, ulterior căzute în romb. A fost descoperit într-o stare foarte bună de conservare. Era orientat pe direcția V-E. Un bulgăre de ocră era depus la nord de brațul stâng al individului. Urme de ocră au fost descoperite în zona bazinului și la picioare. Nu avea piese de inventar. Determinare antropologică: infans, 9 luni, indeterminabil.

La nord de morminte am identificat mai multe gropi de mari dimensiuni, realizate cu mijloace mecanizate, umplute ulterior cu moloz.

Concluzii

Având în vedere ritualul de înmormântare, dar și inventarul descoperit în acest obiectiv arheologic, toate mormintele datează de la începutul epocii bronzului, putând fi decelate cronologic două etape de înmormântare, definite de complexe funerare M.3 (prima fază), respectiv M.1 și M.2 (faza a II a). Ambele etape pot fi încadrate în intervalul cronologic 2900-2650 î.Hr.

Din perspectiva cronologiei relative, remarcăm alături de ritualul de înmormântare, piesele de podoabă reprezentate de inelele de buclă realizate

din argint sau cupru cu foiță de argint. Astfel de piese sunt tipice pentru inventarele înmormântărilor lamnaia. O piesă similară realizată din cupru și apoi acoperită cu o foiță de argint a fost descoperită în anul 2016 într-un mormânt cercetat într-un tumul aflat la circa 150 m nord de cel săpat în anul 2018. Vasul decorat cu șnurul descoperit în M.2 este o apariție relativ rară în Muntenia, cunoscute fiind analogiile din Movila II de la Ploiești-*Triaj* cercetată în anul 1943 sau în tumulul de la Gurbănești (jud. Călărași).

100. Ciacova, jud. Timiș

Punct: *str. Avram Iancu, str. Cloșca, str. Gheorghe Doja, str. Tudor Vladimirescu.*

Autorizație nr. 439/28.09.2018

Colectiv: Silviu Ene - responsabil, Alin Diaconu (UVT Timișoara), Bogdan Seculici (Liceul Alexandru Mocioni), Silviu Iliuță, Alexandru Crăciunaș – masteranzi UVT.

Pe parcursul supravegherii arheologice desfășurate în luna aprilie a anului 2018, pe străzile: A. Mocioni, A. Iancu, Bistrița, Cloșca, Gh. Doja, T. Vladimirescu, din orașul Ciacova, unde au fost făcute lucrările de reabilitare și extindere a rețelei de distribuție a apei au fost identificate 7 zone cu potențial arheologic. Ele sunt situate pe străzile A. Iancu (2 gropi de cămine), Cloșca (2 gropi de cămine), Gh. Doja (1 groapă de cămin și un segment de șanț) și T. Vladimirescu (un segment de șanț). Ulterior, la sfârșitul lunii septembrie, s-a trecut la cercetarea acestora.

Str. Avram Iancu:

Pe strada A. Iancu, la intersecția cu Crizantemelor, lângă cele două gropi de cămin unde au fost identificate complexele arheologice au fost realizate trei casete, 2 de 3 x 3 m (S1A, S3A) și una de 2 x 2 m (S2A). În acestea au fost identificate 4 complexe arheologice, care după o analiză a materialului arheologic pare să aparțină culturii Vinča. Din aceste complexe 2 sunt locuințe (Cx1A, 2A), iar 2 gropi (Cx 3A, 4A). Locuințele sunt de formă rectangulară și nu au fost suprînse în totalitate, iar gropile sunt de formă rotund-ovală, alveolate în profil. În umplutura lor au fost descoperite fragmente ceramice grosiere, amestecate cu mult degresant (printre formele ceramice întâlnim, fragmente de vase bitronconice, un capac de afumătoare și trei picioare

de cupă), o greutate de lut, fragmente osteologice animale și o așchie de silex.

Stratigrafia zonei este următoarea:

1. Strat arabil caracterizat printr-un sol de culoare brună, friabil, situat de la nivelul actual de călcare (0) până la cota de -0,35 m;
2. Nivel de cultură, de culoare cenușiu-negricioasă, omogen, compact, amestecat cu fragmente ceramice și de chirpici, de la cota de -0,35 m până la -1,40 m;
3. Nivel de culoare galbenă închis, omogen, compact, cu conținut mare de carbonați, fără constituenți antropici. Acesta este situat între -1,40 m și -2,00 m (adâncimea maximă în cadrul săpăturilor efectuate).

Str. Cloșca:

Pe strada Cloșca au fost identificate complexe arheologice în cele două viitoare gropi de cămin. La intersecția cu strada Bistrița, în groapa de cămin, S1C (4x3 m), a fost identificată o groapă medievală din perioada stăpânirii turcești (sec. XVI-XVIII). Complexul (Cx 4C), era de formă aproximativ rotundă în plan și intra sub profilul de vest și de est. În profil avea o formă alveolată. Materialul descoperit constă în fragmente ceramice smălțuite și nesmălțuite, o pipă, două obiecte de fier și fragmente osteologice animale.

La intersecția cu strada Victoriei, în groapa de cămin, S2C (4x3 m), au fost identificate trei complexe arheologice. Este vorba de o probabilă locuință medievală (Cx 1C), pe fundul căreia a fost descoperit un pat de ceramică rulată și o foarfecă de fier. Conform materialului, complexul este datat de asemenea în perioada stăpânirii turcești. Sub acest nivel au fost descoperite două gropi de formă rotundă în plan și alveolată în profil (Cx 2, 3C). Materialul din acestea constă în câteva fragmente ceramice grosiere și o lamelă de silex. Acesta poate fi datat în perioada neolitică, mai exact cultura Vinča.

Stratigrafia zonei este următoarea:

1. Strat de depunere galbenă, compact, situat de la nivelul actual de călcare (0) până la cota de -0,20 m;
2. Nivel de culoare brun nisipos, amestecat cu materiale contemporane, de la cota de -0,20 m până la -0,40 m;
2. Strat de cultură de culoare cenușiu-negricioasă, amestecat cu material ceramic medieval, de la cota de -0,40 m până la -0,80 m;
3. Nivel de culoare galbenă închis, omogen, compact, cu conținut mare de carbonați, fără constituenți antropici. Acesta este situat între -0,80 m și -3,00 m (adâncimea maximă în cadrul săpăturilor efectuate).

Str. Gheorghe Doja:

Pe strada Gheorghe Doja, am cercetat o viitoare groapă de cămin (S1G), de 4x3 m, în care au fost identificate trei complexe arheologice și am mai deschis o suprafață (S2G) în dreptul unui segment de șanț, 6x3,60 m. În S1G am cercetat o groapă medievală (Cx 1G), de formă rotundă și alveolată în profil, în care am descoperit fragmente ceramice medievale. Iar în nivelul inferior am mai descoperit încă două gropi (Cx 2, 3G) de formă rotund-ovală, și alveolate în profil în care am descoperit material ceramic neolitic, probabil cultura Vinča.

În S2G am descoperit trei gropi din perioada medievală, două de formă circulară (Cx 4G) iar una de formă ovală (Cx 5,6G). Toate au o formă alveolată în profil. Materialul descoperit constă în fragmente ceramice smălțuite și nesmălțuite din care se disting mai multe forme ceramice (ulcior, castron, oală borcan).

Stratigrafia zonei este următoarea:

1. Nivel de amenajare a drumului, compus din piatră, nisip și un strat de bitum, situat de la nivelul actual de călcare (0) până la cota de -0,26 m;
2. Nivel de cultură de culoare brun închis, amestecat cu fragmente ceramice medievale, de la cota de -0,26 m până la -0,80 m;
3. Nivel de culoare galbenă închis, omogen, compact, cu conținut mare de carbonați, fără constituenți antropici. Acesta este situat între -0,80 m și -2,50 m (adâncimea maximă în cadrul săpăturilor efectuate).

Str. Tudor Vladimirescu:

Pe strada Tudor Vladimirescu a fost deschisă o suprafață de 2,50 x 20 m, având pe axul central țeava de apă. În această zonă a fost găsită la supraveghere o cantitate impresionantă de obiecte de bronz în curs de prelucrare, ceea ce ne-a dus cu gândul la o zonă meșteșugărească. În decursul cercetării nu a putut fi identificată o limită clară a unui complex arheologic însă în urma săpăturii s-a putut observa un strat foarte gros de lutuială. Cel mai probabil este vorba de o zonă meșteșugărească. Printre materialul descoperit se numără: numeroase fragmente de obiecte de bronz (finite sau în curs de prelucrare), zgură de bronz, zgură de fier, dălți de fier, fragmente ceramice smălțuite, fragmente osteologice animale și un număr de pipe austro-ungare, ștanțate care datează zona la mijlocul secolului 19.

Stratigrafia zonei este următoarea:

1. Strat vegetal caracterizat printr-un sol de culoare cafenie, friabil, amestecat cu material contemporan,

situat de la nivelul actual de călcare (0) până la cota de -0,20 m;

2. Nivel de depunere, contemporan, de culoare cenușie, amestecat cu fragmente de cărămizi, cenușă și oase, de la cota -0,20 m până la -0,60 m;

2. Nivel ocupațional, de culoare cenușiu negricioasă, constituit din mai multe pelicule de cărbune, amestecat cu obiecte de bronz, fragmente ceramice, pipe, obiecte de fier etc. oase de -0,60 m până la -0,80 m;

3. Nivel de lutuială, culoare cenușiu gălbui, omogen, compact, amestecat ocazional cu paie, nuiele și material arheologic sporadic (obiecte de bronz, fragmente ceramice). Acesta este situat între -0,80 m și -1,20 m (adâncimea maximă în cadrul săpăturilor efectuate).

Abstract:

The rescue excavation on Avram Iancu, Cloșca, Gheorghe Doja and Tudor Vladimirescu streets, revealed a number of new unknown archeological areas. On Avram Iancu street, we revealed a Neolithic settlement. On Cloșca and Gheorghe Doja street, we found also Neolithic and Medieval features. And on The Tudor Vladimirescu street, we discovered an 19 th century working area.

Bibliografie:

Micle D., *Modernizarea urbană. Trecut și prezent. Piața Cetății, Ciacova* în V. Bunoiu, D. Vlase, Arheologia Banatului. Cercetări. Descoperiri. Intervenții. 2015, Direcția Județeană pentru Cultură Timiș, Timișoara, 2016, p. 24

Micle D., Țuțuianu D., Stăvilă A., Floca C., Rogoza O., *Ciacova, orașul Ciacova, jud. Timiș, punct Piața Cetății*, în CCA, campania 2015, 2016, p. 158-159.

101. Ciacova, jud. Timiș

Punct: Str. Timiș – Piața Cetății

Turn de apărare de la Ciacova. în zona centrală, Așezarea urbană medievală de la Ciacova - Parcul Copiilor, Situl arheologic de la Ciacova - Piața Cetății

Cod RAN: 156366.01, 156366.03, 156366.04

Autorizație nr. 311/05.09.2017, 185/04.05.2018, 353/03.08.2018

Colectiv: Silviu Ene - responsabil, Alin Diaconu (UVT

Timișoara), Bogdan Seculici (Liceul Alexandru Mocioni), Silviu Iliuță, Alexandru Crăciunaș – masteranzi UVT.

Începute în luna octombrie 2017, lucrările de reabilitare a rețelei de distribuție apei din orașul Ciacova au avut ca scop îmbunătățirea distribuției de apă potabilă în oraș. În urma cercetărilor arheologice precedente efectuate pe teritoriul orașului Ciacova (2001, 2006, 2013, 2014, 2015) de către colectivele Universității de Vest din Timișoara și Muzeul Național al Banatului, s-a stabilit potențialul arheologic al zonei Ciacova. Proiectul consta în schimbarea conductei de apă în zona curte culă, str. Timiș, până în Piața Centrală, pentru a se conecta la inelul central de distribuție a apei.

În luna octombrie a anului 2017 a fost demarat șantierul arheologic, fiind trasate secțiuni pe tot traseul viitoarei conducte de apă, el fiind continuat până în luna noiembrie 2018 (cu o mică întrerupere în perioada iernii dintre 2017-2018).

În total au fost trasate 12 unități de săpătură:

S 1 – Orientată NE – SV, 5,47 x 3,45 m și o adâncime maximă de 2,36 m.

S 2 – Orientată NE – SV, 42 x 2,28 m și o adâncime maximă de 2,50 m.

S 3 – Orientată NV – SE, 13,24 x 2,34 m și o adâncime maximă de 2,30 m.

S 4 – Orientată NV – SE, 24,31 x 2,07 m și o adâncime maximă de 2,50 m.

S 5 – Orientată NV – SE, 18,43 x 2,34 m și o adâncime maximă de 3 m.

S 6 – Orientată NE – SV, 6,13 m x 4,7 m și o adâncime maximă de 2,40 m.

S 7 – Orientată NE – SV, 16,28 x 3,38 m și o adâncime maximă de 1,34 m.

S 8 – Orientare N – S, 10 x 2,32 m și o adâncime maximă de 2,60 m.

S 9 – Orientare N – S, 3,80 x 3 m și o adâncime maximă de 2,30 m.

S 10 – Orientare N – S, 14 x 2,40 m; și o adâncime maximă de 1,60 m.

S 11 – Orientare N – S, 2 x 2 m și o adâncime maximă de 1,10 m.

S 12 – Orientare N – S, 2 x 1,40 m; și o adâncime maximă de 1,20 m.

În cursul săpăturilor arheologice preventive au fost identificate 350 de complexe arheologice ce pot fi datate, în stadiul actual preliminar al cercetărilor în: Neolitic, perioada Regatului Maghiar (sec 14 - 16), perioada stăpânirii otomane (sec. 16-18) și perioada austro-ungară (sec 18 - 20).

Neolitic:

Din această perioadă istorică datează o

singură groapă descoperită în S9, de formă rotundă și cu foarte puțin material, care ar putea aparține culturii Vinča.

Regatului Maghiar (sec 14 - 16):

În această perioadă sunt date aproximativ 30 de gropi, de forme circulare sau ovale, majoritatea fiind alveolate în profil. Materialul arheologic constă în fragmente ceramice, din pastă semigrosieră, din care se pot distinge ca forme ceramice, ulciorul și vasul borcan, obiecte de fier și obiecte de bronz. De menționat că pe fundul unei gropi din această perioadă (Cx 17) a fost descoperit un depozit de 7 monede maghiare de bronz, precum și un medalion din același material.

Perioada stăpânirii otomane (sec. 16 - 18):

Din perioada stăpânirii otomane datează cea mai mare parte din complexe arheologice descoperite, 300. Cea mai importantă descoperire este șanțul de apărare (Cx 199) al cetății precum și palisada de lemn (Cx 202). În rest sunt prezente 280 de gropi menajere, un mormânt și 17 posibile locuințe. Materialul arheologic descoperit este extrem de variat: numeroase fragmente ceramice smălțuite și nesmălțuite, ceramică de import (porțelan chinezesc, ceramică habaneză și maiolică), pipe, un cârlig de pescuit, ghiulele de piatră (descoperite în șanțul cetății), 2 lănci, 3 sulite, mai multe cuțite de fier, catarama de bronz, obiecte din os prelucrat, un posibil *umbo* de bronz etc.

Perioada austro-ungară (sec 18 - 20).

Complexele din perioada austro-ungară nu sunt numeroase, 20 la număr. Este vorba de patru ziduri de cărămidă (C49, 114, 197, 237), legate cu mortar, acestea făcând parte din niște edificii care apar inclusiv pe ridicările topo austriece. În afara acestora au mai apărut câteva gropi de formă rotundă, cu umplutură cenușie și cu material ceramic smălțuit. De menționat din această perioadă este o pipă ștanțată cu numele A. PARTSCH.

Stratigrafia zonei este următoarea:

1. Vegetal, cenușiu, friabil, amestecat cu materiale recente, situat de la nivelul actual de călcare (0) până la cota de -0,20 m;
2. Depunere nisipoasă, de culoare gri, amestecată cu cărămizi pisate, pigmenți de cărbune și ceramică, de la cota de -0,20 m până la -0,40 m;
3. Strat de cultură de culoare cenușie, compact, amestecat cu pigmenți de cărbune și ceramică, umplutura este formată din fragmente ceramice cărămizii și ceramică -0,40 m până la cota de - 0,40/3 m.
4. Nivel de culoare galbenă, omogen, compact, fără constituenți antropici, de la cota de - 3 m, până la cota

de – 3,80 m (adâncimea maximă în cadrul săpăturilor efectuate).

Abstract:

The rescue excavation at Ciacova city were started in order to change the main water pipe that supplies the most of the town. In order to clear the path for this we excavated 12 digging units in which we identified more than 350 archaeological features dated in four distinct periods of time: Neolithic, the Hungarian Kingdom (XIV-XVI), the Ottoman Empire(XVI-XVIII) and the Habsburg rule (XVIII-XX). Without any doubt the most important discovery of our two campaigns were the remains of the fortification system made out of a ditch and an earth bank.

Bibliografie:

Cristina Feneșan, *Vilayetul Timișoara. 1552-1716*, Editura Ariergarda, Timișoara, 2014, 464 p.

Micle D., *Modernizarea urbană. Trecut și prezent. Piața Cetății, Ciacova* în V. Bunoiu, D. Vlase, Arheologia Banatului. Cercetări. Descoperiri. Intervenții. 2015, Direcția Județeană pentru Cultură Timiș, Timișoara, 2016, p. 24

Micle D., Țuțuianu D., Stavilă A., Floca C., Rogozea O., *Ciacova, orașul Ciacova, jud. Timiș, punct Piața Cetății*, în CCA, campania 2015, 2016, pp. 158-159.

Rădulescu A., *Săpături arheologice ale șantierului școală la donjonul medieval de la Ciacova (jud. Timiș)* în Studii de Istoria Banatului, 23-24-25, 1999-2001, pp. 325-326

Rădulescu A., Timoc C., Pinca R., Tănase D., *Șantierul arheologic „Ciacova- La Culă” (iulie 2006)* în Studii de Istoria Banatului, 30-31, 2006-2007, p.

Malvinka (Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, Cluj-Napoca); dr. Bărcă Vitalie (Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, Cluj-Napoca); dr. Sava Victor Cristian (Complexul Muzeal Arad); Mărginean Florin (Complexul Muzeal Arad).

Perioadă de desfășurare a campaniei: 26.06 - 13.08.2018.

Istoricul cercetării:

La cerea beneficiarului, Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, Cluj-Napoca, a executat o cercetare arheologică preventivă în perioada 19.08-14.10.2014 pe str. Avram Iancu nr. 25.

În urma investigației s-a cercetat zidul și șanțul de apărare medieval de pe latura de vest a orașului, 6 morminte în groapă simplă aparținând necropolei sudice a orașului roman precum și fundațiile unei clădiri moderne.

În anul 2018, la cererea beneficiarului (după supravegherea arheologică pentru consolidarea clădirilor vecine prin introducerea unor stâlpi de beton pe marginile proprietății), s-a reluat cercetarea arheologică preventivă. Aceasta a avut drept scop continuarea investigației din anul 2014 respectiv cercetarea șanțului medieval, a limitei necropolei romane și a unor urme de locuire preistorice.

Cercetările arheologice au dus la identificarea unui nivel neolitic aparținând culturii Zau, faza III-IV; ca element de datare dispunem doar de câteva fragmente de ceramică.

Nivelul roman a fost surprins în colțul nord-vestic al suprafeței cercetate, fiind identificat colțul unei locuințe romane cu dimensiuni parțiale: 400 x 280 cm. De formă rectangulară, cercetată parțial, constă dintr-o fundație de piatră și pietriș și dintr-o groapă rotundă amplasată în interiorul construcției. Umplutura locuinței constă din pamânt negru afânat, puternic pigmentat, conținând fragmente de piatră și cărămidă. Materialul arheologic este reprezentat de un fragment de teracotă (*genius cuculattus*), fragmente de ceramică uzuală și ceramică ștampilată. Complexul din interiorul clădirii (135 x 60 cm) – probabil o groapă menajeră – are o formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, orientare N-S, cu pereții și fundul drept. Umplutura complexului constă din pamânt negru afânat cu puțini pigmenți. Un alt complex roman a fost identificat în apropiere de locuință, probabil tot o gropă menajeră (120 x 120 cm – cu o adâncime de 90 cm), de formă rotundă, cu pereții și fundul drept, a cărei umplutură

102. Cluj-Napoca, jud. Cluj

Punct: Str. Avram Iancu, nr.23- 25

Sit de epocă: 13, 32, 43; tip de sit: 1, 21,125.

Cod RAN: 54984,07.

Autorizații nr: 141/06.04/2018; 309/09.07/2018.

Colectiv: Responsabil: dr. Cociș Sorin (Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, Cluj-Napoca); Responsabil de sector: dr. Lăzărescu Vlad (Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, Cluj-Napoca); colectiv: Szabolcs Ferencz (Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, Cluj-Napoca); dr. Ursuțiu Adrian (Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, Cluj-Napoca); drd. Urák

o constituie pamânt negru afânat puternic pigmentat. Tot pe acest nivel roman a fost descoperită și o monedă de bronz (as) de la împăratul Caracalla.

Cea mai mare parte a suprafeței cercetate este ocupată de șanțul medieval aflat la aproximativ 280 cm de zidul de incintă. Șanțul a fost surprins pe o lungime de 4300 cm, având o deschidere de 1989 cm și o adâncime maximă de 530 cm. Materialul arheologic surprins în șant constă din cateva fragmente de ceramică medievală.

După umplerea șanțului în secolul XVIII, a fost executat un canal de drenare din pietre fasonate pe toată lungimea șanțului (dimensiuni: 200 x 4300 cm), care a fost executat după ocuparea Transilvaniei de către Imperiul Habsburgic (după analogii).

O fântână modernă a fost reperată și investigată către colțul de sud-est al perimetrului cercetat.

În urma cercetărilor arheologice preventive din str. Avram Iancu, nr. 23- 25, Cluj-Napoca, jud. Cluj, au fost surprinse probabil limitele așezării culturii neolitice Zau, faza III-IV (neolitic) și elemente de locuire romană din afara orașului Napoca. Pentru prima oară s-a putut cerceta sistemul complet de fortificație al orașului medieval precum și un sistem de canalizare complet din epoca modernă a orașului.

Abstract:

Archaeological preventive research of the year 2018, together with those of 2014, in Cluj-Napoca, 23-25 Avram Iancu str., (Cluj county), revealed the limits of the praehistoric *Zau culture* settlement, phase III-IV (neolithic) as elements of Roman habitation and part of one of the necropolis outside the city of *Napoca*. For the first time the complet system of fortification of the medieval city could be researched as an integral sewer system of the modern time of the city.

Bibliografie:

I. H. Crișan, M. Bărbulescu, E. Chirilă, V. Vasiliev, I. Winkler, Repertoriul arheologic al județului Cluj, Cluj-Napoca, 1992, 134-135.

A. Ursuțiu, C. Dima, S. Mustață, Sz. Ferencz, C. Rusu, Cluj-Napoca, jud. Cluj. Punct: str. M. Kogălniceanu, nr. 12-14. *Cronica Cercetărilor Arheologice.Campania 2008, Valahica XXI*, 2009, 287-288.

Raport de cercetare arheologică preventivă, Strada Avram Iancu nr. 25, Cluj-Napoca, octombrie 2014.

103. Conop, jud. Arad

Punct: „Sit 5” „La Pătul” sau „La Cotărci”

Cod epocă: 1, 4, 21

Cod tip de sit: 21, 111

Autorizație nr. 159/04.05.2018

Cod RAN: -

Colectiv: Florin Mărginean (CM Arad) – responsabil științific; Victor Sava, Peter Hügel, Norbert Kapcsos (CM Arad), Adrian Ursuțiu, Malvinka Urák (IAIA Cluj Napoca) – membrii în colectivul de cercetare.

Perioada de desfășurare a campaniei: 18.06 - 20.07.2018

Situl de la Conop La Pătul sau La Cotărci este cunoscut în literatura de specialitate fiind parțial cercetat în anii '70 ai secolului XX. Cu acea ocazie s-a putut creiona și cronologia relativă a sitului.

Ca urmare a diagnosticului arheologic intruziv realizat în primăvara anului 2018 de către o echipă a Complexului Muzeal Arad și a Institutului de Arheologie și Istoria Artei Cluj Napoca, s-a putut constata că datorită reabilitării liniei de cale ferată Frontiera-Curtici-Simeria, componenta a Coridorului IV Pan-European pentru circulația trenurilor cu viteza maximă de 160 km/h va fi afectată o parte din sit. Acest fapt a determinat realizarea unei săpături arheologice preventive. Cu această ocazie au fost cercetate 540 de complexe arheologice. Este vorba de diverse complexe (gropi de provizii, gropi de stâlp, șanțuri, morminte) datate în epoca bronzului și epoca dacică, precum și marginea SSE a cimitirului medieval a satului Conop.

Obiectivele cercetării:

Cercetarea arheologică preventivă efectuată a avut drept scop eliberarea de sarcină arheologică datorită reabilitării liniei de cale ferată Frontiera-Curtici-Simeria, componenta a Coridorului IV Pan-European pentru circulația trenurilor cu viteza maximă de 160 km/h.

Rezultatele și interpretarea lor:

Localitatea Conop se află la distanța de 60 km est față de municipiul Arad, pe o vale afluent nordic a râului Mureș. Situl denumit de noi Conop Sit 5 se află situat în partea de sud-est a satului pe o terasă terminală la nord de râul Mureș. Acest sit este

localizat vis-à-vis de gara Conop, fiind descoperit încă din anii 1970, când în urma cercetărilor de teren efectuate din însărcinarea secției paleolitic a Institutului de arheologie București, în intervalul anilor 1971-1972, pe valea Mureșului inferior (județul Arad) au fost efectuate cercetări pe ambele maluri pentru identificarea unor situri paleolitice. În aceste împrejurări au fost identificate situri cu dovezi de locuire la Cuvin (comuna Ghioroc), în hotarul comunelor Zăbrani, Frumușeni, Lipova (la punctul *Hodaie*), Șistarovăț, Aluniș, Conop, etc.

Situl se delimitează de restul luncii Mureșului, deoarece se află pe o terasă înaltă și proeminentă. Trebuie precizat că situl este tăiat de calea ferată actuală și alte construcții ale localității.

Săpăturile de la Conop Pătul (Cotărci) din anul 1972 efectuate de V. Boroneanț și D. Demșea au atins adâncimea de 1,20 m obținându-se următoarea succesiune stratigrafică: la bază, un steril aluvionar, suprapus de o locuire din perioada epocii târzii a bronzului, între 1-0,60 m, o locuire de epocă daco-romană (sec II-IV d.Chr.), între 0,60-0,40 m. Peste aceasta se afla locuirea de sec. XII-XIV între adâncimile 0,40-0,20 m. Locuirile mai vechi decât aceasta din urmă au fost deranjate de gropile mormintelor de secol XII-XIV.

Noile cercetări prilejuite de lucrările de infrastructură la calea ferată au permis identificarea și documentarea a încă 540 de complexe arheologice. Complexele aparțin mai multor perioade istorice după cum urmează: epoca târzie a bronzului, secolele II-IV d. Hr. și perioada medievală. Tipurile de complexe sunt: depuneri/morminte de incinerare, gropi menajere, locuințe adâncite, gropi de stâlp, șanțuri, vetre, cuptoare, morminte de înhumare.

Bibliografie:

V. Boroneanț, *Considerații asupra istoriei străvechi a județului Arad în lumina cercetărilor de la Conop, Zăbrani și Cladova*. Ziridava XI, 1979, 109-116.

Repertoriul arheologic al văi Mureșului Inferior. Timișoara 1999.

P. Hügel, G. Hurezan, F. Mărginean, V. Sava, *Cercetarea arheologică în zona arădeană (scurt istoric)*. Ziridava, XXV/1, 2011.

104. Constanța, jud. Constanța

Așezarea medievală timpurie de lângă castrul I Schuchhardt / XXVI Tocilescu al valului de piatră

Punct: Str. Fundătura 1 Mai, lot C (Aleea Scafandrilor)

Cod tip de sit: 111

Cod de epocă: 431

Codul RAN: 60428.20

Autorizația nr. 451/24.09.2018

Colectiv: Cristina Talmațchi – responsabil științific, Constantin Șova (MINAC)

Perioada de desfășurare a campaniei: octombrie 2018.

În toamna anului 2018 a fost realizată cercetare arheologică preventivă pe str. Fundătura 1 Mai (numită și Aleea Scafandrilor), lot C, conform contractului de cercetare încheiat între MINAC și beneficiarul Stan Constantin Francisc. Cercetarea preventivă a avut drept scop descărcarea de sarcină arheologică a terenului pe care urmează a fi ridicat un imobil "S+P+6-7 E – locuințe colective".

Terenul este situat la sud de Stadionul Portul, între Centrul de Scafandri și faleza portului comercial, într-o zonă cu patrimoniu arheologic reperat, reprezentând locuire medievală timpurie. Primele descoperiri au fost înregistrate în anul 1986 (de dr. Constantin Chera), când, la circa 350 m nord - nord-vest de perimetrul cercetat în 2018, au apărut câteva locuințe adâncite și de suprafață medieval-timpurii, cu ocazia construirii unor blocuri de locuințe. Tot atunci, au fost descoperite și câteva morminte de înhumare, unele cu cistă din piatră sau din cărămizi romane, reutilizate. Inventarul mormintelor era destul de sărac (M1 – o aplică și un cercel din bronz; M2 – oală fără toarte, din pastă grosieră, depusă în zona capului)¹. În 2017, în apropierea imobilului ce urmează a fi ridicat, în urma cercetării unei suprafețe de 1000 mp (determinată de ridicarea altui imobil) au fost identificate opt complexe, reprezentând locuințe și construcții (încăperi) cu caracter meșteșugăresc, din secolul al X-lea și din primele decenii ale veacului al XI-lea.² Corelarea datelor arheologice din anii 1986 și 2017 au dus la concluzia că descoperirile fac parte din

¹ Gh. Mănușu-Adameșteanu, *Tomis – Constantia – Constanța*, Pontica 24, 1991, 299-327.

² C. Paraschiv-Talmațchi, *About an Early Medieval Settlement in the South of Ancient Tomis*, Konstantinove listy/Constantine's Letters, Nitra, 11/1, 2018, p. 3-15.

același sit, reprezentând o așezare medievală timpurie constituită în jurul castrului I Schuchhardt / XXVI Tocilescu al valului de piatră, iar investiția din 2018 ne-a oferit ocazia a continua cercetarea acesteia, pe o suprafață de 230 mp.

S-a săpat pe un teren care a suferit diverse intruziuni antropice de-a lungul timpului. Astfel, în perimetrul cercetat, s-a constatat că au fost depuse resturi de la diverse construcții dezafectate, care acum formau un strat cu o grosime de 0,30 – 0,80 m. Spre limita estică acesta cobora până la -1,46 m, afectând un complex medieval-timpuriu.

În urma cercetării, au fost identificate nouă complexe, reprezentând locuințe (de suprafață și adâncite) și două gropi (din care una menajeră de dimensiuni mai mari). Unele complexe erau suprapuse sau tăiate de șanțuri moderne.

Sucesiunea stratigrafică generală a sectorului cercetat era următoarea: nivelul vegetal, cu o grosime variind între 0,05 și 0,15 m; urmează un strat cu depuneri moderne (de la construcții dezafectate sau resturi menajere), gros de 0,30 – 0,80 m., care spre limita estică coboară până la -1,46 m, afectând un complex medieval-timpuriu; apoi unul brun-cenușiu, ușor granulat, cu puțin material medieval timpuriu (excepție zona complexelor), a cărui grosime era de 0,40-0,80 m; urma un nivel galben-brun cu numeroase galerii de rozătoare și fără material arheologic, gros de 0,20-0,30 m; apoi pământ galben viu (*loess*).

Cpl. 1 – Locuință de suprafață. Complexul a fost cercetat parțial, intrând sub profilul de sud. Podeaua era la -1,10 m față de actualul nivel de călcare. În umplutura acesteia au fost găsite majoritar fragmente ceramice medieval-timpurii și câteva romane, oase și cărămizi fragmentare.

Cpl. 2 – Locuință adâncită. S-a conturat la – 0,85 m și avea podeaua, din lutuială, la -1,62 m. Avea perețele de est căptușit cu pietre legate cu pământ galben, amenajare ce se păstra pe lungimea de 1,75 m și pe 0,38 m înălțime. Bordeul avea vatră deschisă plasată aproximativ în centrul încăperii. Din inventarul acestuia amintim numeroase fragmente ceramice medieval-timpurii (unele cu smalt oliv sau decorate cu vopsea), trei fusaiole din lut, două greutate circulare din cărămidă, rondele realizate din fragmente ceramice, obiect fragmentar din fier, un colț de mistreț și material osteologic.

Cpl. 3 – Groapă menajeră. S-a conturat la – 0,85 m și avea fundul la - 2 m. Avea pereții verticali. Spre sud prezenta un gârlici de acces. Nu excludem posibilitatea ca aceasta să fi fost gândită inițial ca groapă de bordei, la care s-a renunțat. În umplutura

gropii se găseau resturile a cel puțin două vetre de cuptor, numeros material ceramic medieval-timpuriu (printre care și câteva fragmente cu smalt oliv), pietre afumate, cărămizi fragmentare și material faunistic.

Cpl. 4 – Locuință adâncită. S-a conturat la – 1,10 m și avea podeaua, din lutuială, la -1,40 m. Avea cuptor săpat în perețele de vest. Din inventarul bordeiului amintim fragmente ceramice medieval-timpurii (printre care unele cu smalt oliv și câteva de la amfore), două împungătoare din os, ascuțitoare din cărămidă, oase de pește etc.

Cpl. 5 – Locuință adâncită. S-a conturat la - 1,46 m (sub o groapă contemporană cu gunoi menajer) și avea podeaua, din lutuială, la -1,76 m. A fost cercetată parțial, intrând sub profilul de est. Avea cuptor săpat în latura de sud și o groapă spre latura de vest, care la momentul descoperirii era umplută cu resturile unei vetre de cuptor. Din inventarul acestuia amintim fragmente ceramice medieval-timpurii și câteva oase.

Cpl. 6 – Locuință adâncită. S-a conturat la – 1 m și avea podeaua, din lutuială, la -1,40 m. Avea cuptor săpat în perețele de est, cu pat din cărămizi fragmentare. Dintre acestea, două au fost anterior folosite ca ascuțitori pentru obiecte din os, prezentând șanțuiri. Intrarea în bordei era marcată de un bloc de piatră, ca treaptă, și se afla pe latura de sud. Lângă latura de nord avea o groapă de provizii. Din inventarul acestuia amintim numeroase fragmente ceramice medieval-timpurii, două împungătoare din os, cărămizi ascuțitori și material faunistic.

Cpl. 7 – Locuință adâncită. S-a conturat la - 0,96 m și avea podeaua din lutuială la -1,30 m. Avea cuptor aproximativ circular cu pereți clădiți din piatră legată cu pământ galben, plasat în colțul de nord-est. Pereții cuptorului se păstrau pe înălțimea de 0,38 m. Vatra cuptorului era ușor mai sus decât podeaua și prezenta pat din pietre. Complexul a fost cercetat parțial intrând sub profilul de vest unde se află o conductă magistrală de apă. Din inventarul acestuia amintim material ceramic medieval-timpuriu, o gresie, o râșniță fragmentară și material osteologic.

Cpl. 8 – Locuință adâncită. S-a conturat la – 1,10 m și avea podeaua la -1,40 m. Avea vatră deschisă înconjurată cu pietre pentru protecție, spre colțul de nord-est. Complexul a fost cercetat parțial intrând sub profilul de vest unde se află o conductă magistrală de apă. Din inventarul acestuia amintim material ceramic medieval-timpuriu, două cărămizi cu șanțuiri și material osteologic, sporadic.

Din totalul descoperirilor materialul ceramic este cel mai numeros, ceramica modelată din pastă comună, arsă oxidant, fiind majoritară. Ea a fost confecționată la roata lentă și rapidă. În general, vasele au fost arse fără profunzime (au miezul cenușiu), foarte puține prezentând ardere bună (la cărămiziu sau cărămiziu-gălbui). Majoritar, aceasta a fost decorată prin tehnica inciziei. Câteva fragmente au fost decorate cu smalt verde-oliv și gălbui. Ceramica din pastă fină, arsă în atmosferă reducătoare (având nuanțe de cenușiu deschis și negru), a fost lucrată la roata rapidă sau lentă. Ea are o prezență rară în descoperiri (doar în stare fragmentară) și a fost ornamentată prin tehnica lustrului, cu linii oblice dispuse în rețea sau lustruire mecanică orizontală. Pe fundul unor vase confecționate din lut comun au fost redată, în relief, diverse mărci de olar.

Materialului ceramic descoperit în așezare i se adaugă, din complexe și din strat, un abundent și divers material arheologic, constând în: obiecte din os (împungătoare); din lut (bilă de praștie, fusaiole, greutate fragmentare pentru plasa de pescuit, cărămizi cu șanțuri folosite la ascuțit obiecte din os); din rocă (gresii pentru ascuțit obiecte din metal, ancore fragmentare), material faunistic etc. În timpul cercetării, nu a fost descoperită nici o piesă monetară.

Materialul rezultat a fost depozitat la MINA Constanța.

Abstract:

In the autumn of 2018 preventive archeological research was carried out in Constanța on the street Fundătura 1 Mai (also called Alea Scafandrilor). As a result of the research, nine complexes from the 10th century and the first decades of the 11th century were identified, representing dwellings and household pits. These finds are added to those recorded in the area in 1986 and 2017. The correlation of archaeological data has led to the conclusion that all discoveries are part of the same site, representing an early medieval settlement around the castellum I Schuchhardt / XXVI Tocilescu of the stone vallum.

The resulting material was stored at MINA Constanța.

105. Coșoteni, com. Vede, jud. Teleorman, prelungirea str. Caisului

Punct: Biserica „Sf. Dumitru” a fostei Mănăstiri Drăgănești (Mănăstirea Coșoteni)

tip sit: 134 mănăstire, 211 necropolă plană

tip epocă: 432 Epoca medievală târzie, 5 Epoca modernă

cod LMI: TR-II-m-A-14317

Autorizație nr. 272/05.09.2017 și 182/04.05.2018

Colectiv: Pavel Mirea (MJT) - responsabil științific de șantier, Andrei Mircea Măgureanu (IAB), Ecaterina Țânțăreanu și Ion Torcică (MJT)

Perioada de desfășurare a campaniei: 7 septembrie - 13 octombrie 2017/ 23 mai - 18 iulie 2018

Biserica cu hramul „Sf. Dumitru” a fostei Mănăstiri Drăgănești se află în valea râului Vede, la baza terasei înalte, de est, pe o prelungire a acesteia, partea de sud a incintei actuale aflându-se chiar în lunca inundabilă. Biserica se găsește în partea de vest a satului Coșoteni, comuna Vede, județul Teleorman, la cca. 4 km est de municipiul Roșiori de Vede.

Biserica este tot ce a rămas din Mănăstirea Drăgănești, ctitorie domnească ridicată de Matei Basarab cu rudele din partea mamei sale Stanca, în anul 1647.

Un prim sondaj arheologic a fost realizat în anul 1992 cu ocazia întocmirii unui nou proiect de restaurare a Mănăstirii Drăgănești, de către Elena Busuioc (IAB) și Ecaterina Țânțăreanu (MJT).

Cercetarea arheologică preventivă efectuată în anii 2017-2018 a avut ca scop identificarea și cercetarea patrimoniului arheologic pentru suprafața de teren ce urmează a fi afectată de viitoarele construcții ale „Ansamblului stăreție, chilii și paraclis din perimetrul proiectatei mănăstiri Coșoteni”: două corpuri principale de clădiri, unul pe latura de vest a incintei, cu destinația de chilii, stăreție și alte spații funcționale, compus din parter și etaj, cu dimensiunile de 22,55 m lungime și 7,70 m lățime, celălalt pe latura de sud a incintei, cu destinația de chilii și paraclis, compus din parter, cu dimensiunile de 48,75 m lungime și 6,21/ 6,75 m lățime.

În abordarea acestui obiectiv s-a plecat de la relevul viitoarelor construcții după care au fost trasate secțiunile arheologice planificate. În prima etapă cercetarea s-a axat pe corpul de clădire destinat viitoarei stăreții. Aici a fost practică o secțiune longitudinală (S.I/2017) cu dimensiunile de 22,50 x 1,50 m, dispusă pe axul nord – sud al

clădirii. În treimea de est a acestui corp de clădire, perpendicular pe S.I, a fost trasată secțiunea S.II (9,00 x 1,50 m), lungimea acesteia corespunzând aproximativ cu lățimea clădirii (7,70 m) și cu limita de nord a corpului de chilii. În cea de-a doua etapă a cercetării, în zona jumătății de nord a viitoarei stăreții au fost practicate patru casete astfel: C.I/2017-2018 și C.II/2017-2018, ambele cu aceleași dimensiuni (5,50 x 2,50 m), C.III/2018 (6,25 x 2,50 m) și C.IV/2018 (4,00 x 2,50 m), cu scopul de a fi cercetate mormintele cimitirului modern, precum și un complex arheologic identificat în S.I. Tot în a doua etapă a cercetării, pe suprafața ce urmează a fi ocupată de corpul de chilii și de paraclis, pe zona de sud a incintei mănăstirii au fost trasate, longitudinal, pe axul est – vest, secțiunile S.III (15,00 x 2,00 m) și S.IV (16,50 x 2,00 m), precum și caseta C.V (6,20 x 4,00 m), de-a lungul axului nord – sud, pe întreaga lățime a viitoarei construcții. Adiacent secțiunii S.III, pe latura de nord a acesteia, a fost practicăta caseta C.VI (1,50 x 0,50 m).

Stratigrafia

Stratigrafia generală, cu unele variații, înregistrată în secțiunile S.I – S.IV și casetele C.I – C.VI a fost următoarea: nivel de nisip amestecat pe alocuri cu fragmente de olane (nivelare recentă, post 2014), nivel cu sol maroniu-închis, granulos, ce cuprinde fragmente de cărămidă (de la limita inferioară sunt săpate gropile de morminte), nivel cu sol maroniu-roșcat, pigmentat cu cărbune și fragmente mici de cărămidă, nivel cu sol gri-închis, lutos, relativ compact, nivel cu sol gri, nisipos, ușor pigmentat cu cărbune, nivel cu nisip fin, nivel cu cenușă și cărbune ce suprapune solul steril din punct de vedere arheologic, sol gălbui-cenușiu, steril din punct de vedere arheologic.

Complexele funerare

Au fost identificate 55 de morminte (înmormântări și reînhumări) ce au aparținut cimitirului modern, care vin să confirme, în parte, rezultatele cercetărilor arheologice preventive din 1992. Concentrarea acestora a fost constatată pe latura de vest a incintei, mai precis în treimea de nord a secțiunii S.I, sfertul de nord-est al casetei C.I, întreaga suprafață a casetei C.II și treimea nordică a casetei C.IV, fiind astfel delimitat colțul de sud-vest al cimitirului.

Pe baza monedelor identificate (predominant românești dar și austriece, bulgărești și otomane) și a observațiilor stratigrafice au putut fi stabilite patru orizonturi de înmormântări. Cel mai vechi orizont, și cel mai slab reprezentat, aparține sfârșitului sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea. Următoarele

două orizonturi aparțin celei de-a doua jumătății a sec. al XIX-lea, respectiv primului deceniu al sec. al XX-lea. Ultimul orizont datează din deceniul trei al sec. al XX-lea. Amintim și un mormânt izolat (de copil) identificat pe latura de sud a incintei, databil pe baza monedei de ort (dinar unguresc de la Ferdinand I) în a doua jumătate a sec. al XVI-lea. În majoritatea complexelor funerare, dar mai ales în cele din ultimele două orizonturi, a fost observată depunerea defuncțiilor în sicrie din lemn de formă dreptunghiulară, închise cu cuie din fier de diferite mărimi și forme. Materialul arheologic este relativ bogat și diversificat: monede de ort și ofrandă, cuie din fier, piese de port și podoabă etc.

Complexe arheologice

În cadrul suprafețelor practicate au fost identificate un număr de opt complexe arheologice, resturile a două bordeie cu vetrele aferente (B.1-B.2), precum și șase gropi menajere (G.1-G.6).

Materiale arheologice descoperite

Inventarul arheologic recuperat constă din fragmente ceramice, obiectele de podoabă și port (inele, verighete, cercel, cataramă, broșă, cruciuliță de bronz, mărgelile de sticlă și coral, pieptene de baga și os, oglinzi, paiete metalice, nasturi de sidef, porțelan și metal), obiecte de fier (cuie de construcții și de șită, lame de cuțit, un lacăt, o cheie, o potcoavă), obiecte de os (un fragment de defensă de mistreț cu perforații, un fragment de mâner os cu intarsii de bronz). Au fost descoperite și oase de mamifere domestice (ovicaprine, porcine, vite, cai, câini), păsări domestice (găini) și valvele de scoici de râu (*Unio crassus* - predominant, *Unio pictorum*, *Unio tumidus*) și izolat de lac (*Anodonta cygnea*)³.

Mai multe lupe metalice de fier și bucăți de zgură feroasă sugerează existența, undeva în zonă, a unei instalații de prelucrare a fierului.

Printre descoperiri amintim un număr de 11 piese de silex, dintre care 10 pot fi atribuite epocii neo-eneolitice (segmente de lamă, inserții pentru seceră, răzuitoare și așchii) iar un segment de lamă/ inserție de seceră, din bronzul târziu. Utilajul de silex provine din diferite contexte dar nu poate fi pus în legătură cu nici un complex cercetat, fiind cel mai probabil remaniat de pe terasa din vecinătate.

Ceramica reprezintă categoria de materiale arheologice cel mai frecvent întâlnită, atât în unele dintre complexe arheologice cercetate, cât și nivelurile arheologice din toate suprafețele excavate. O primă categorie, ilustrată doar de 11 fragmente,

³ Determinările arheozoologice preliminare au fost efectuate de către Dr. Adrian Bălășescu (IAB) și Dr. Valentin Radu (MNIR), cărora le mulțumim

este cea antică. Fragmente ceramice, atipice, puternic rulate, provin din S.I, S.IV, C.I, C.II și C.V și, similar pieselor de silex amintite, sunt cel mai probabil remaniate de pe terasa estică a Vedei. Cel puțin două fragmente ceramice provin din vase lucrate la roată, au culoarea cenușie, fiind arse reducător și sunt tipice pentru perioada sec. II-I î.Hr., respectiv epocii getice clasice.

Cele mai numeroase fragmente ceramice sunt din evul mediu târziu, respectiv din epoca modernă și aparțin celor două categorii: ceramic uzuală – nesmălțuită (oalele cu toartă - forma dominantă, castroanele, ulcioarele, capacele, pipele) și ceramica smălțuită (farfuriile, castroanele și străchinile, ulcioarele, tigăile cu 3 picioare). Importurile sunt foarte slab reprezentate, practic, un singur fragment dintr-un vas de faianță, de proveniență orientală, fiind atribuit acestei categorii.

Printre descoperirile monetare menționăm 29 de monede românești emise între 1880-1924, care pot fi legate, în general, de contexte funerare. În contexte nefunerare au fost identificate și alte monede străine sau românești: o monedă antică, grecească, de bronz, emisă de colonia Mesembria în sec. II î.Hr., un dinar unguresc de argint emis de Rudolf II la 1601, o para otomană de argint, cu emitent ilizibil, de la începutul sec. XIX), o monedă austriacă de 1 Kreuzer 1816, o monedă românească de 5 lei 1942.

Elemente de cronologie relativă și absolută

Pe baza materialelor arheologice descoperite și a complexelor cercetate, corelate cu relațiile stratigrafice, pot fi făcute unele aprecieri de ordin cronologic.

Fără a avea niveluri sau complexe arheologice identificate, cele mai vechi materiale arheologice datează din epoca neo-eneolitică (mil. 6 - 5 î.Hr.) urmate de cele din epoca bronzului târziu (mil. 2 î.Hr.) și perioada clasică a epocii geto-dacice (sec. II-I î.Hr.), toate acestea fiind însă remaniate probabil din zona terasei înalte, de est, a râului Vede.

Informațiile documentare legate de existența unei biserici anterioare celei edificate de către voievodul Matei Basarab pot fi confirmate prin trei morminte identificate în campania de cercetări din anul 1992 la care se adaugă cel descoperit în 2018, plasând un prim orizont cronologic undeva în a doua jumătatea sec. al XVI-lea.

Pe baza unei anumite categorii ceramice, aceea a farfuriilor și străchinilor smălțuite și/ sau sgraffitate și smălțuite, se poate aprecia că un moment ocupațional al zonei din jurul bisericii

datează din a doua jumătate a sec. al XVII-lea. Pentru patru dintre complexele arheologice identificate, gropile Gr.1, Gr.5, Gr.6 și Gr.8, încadrarea cronologică propusă este pentru sec. XVIII. Probabil aceluiași secol aparține și Gr.4, în timp ce pentru Gr.2, Gr.3 și Gr.7 lipsa materialului arheologic sau faptul că este atipic nu ne poate conduce la o atribuire cronologică sigură, pledând totuși pentru sec. XVIII-XIX.

Secolului al XIX-lea pot fi atribuite cele două bordeie, B.1 și B.2. Cu siguranță, cele mai multe dintre mormintele cercetate sunt posterioare tuturor celorlalte complexe arheologice, respectiv din a doua jumătate a sec. al XIX-lea până în deceniul trei al sec. al XX-lea.

Concluzii

Cercetarea arheologică preventivă din campaniile anilor 2017 și 2018 au adus puține elemente de noutate față de mai vechile cercetări din anul 1992:

- nu au fost identificate elemente care să poată lămuri problema existenței unei incinte și a altor construcții ce presupun existența unui ansamblu monahal.

- puținele complexe arheologice identificate par să ateste existența unor locuri legate de ansamblul mănăstiresc, posibil ale clericilor ce ar fi trebuit să viețuiască aici dar și a unor persoane pentru deservire (poate robi mănăstirești), în cazul din urmă existând dovezi ale practicării unei metalurgii a fierului;

- prezența unor elemente de chirpici ars, uneori masive, cu amprente de pari, bârne sau scânduri, poate fi pusă pe existența unor construcții de suprafață undeva în zonă, fapt însă nedocumentat arheologic în cercetările derulate;

- chiar dacă mai bogat și, cel puțin pentru ceramică, mai bine reprezentat tipologic, materialul arheologic recuperat în cadrul acestei cercetări arheologice preventive nu atestă o locuire, cu atât mai puțin o viață monahală intensă, fapt întărit și de lipsa documentelor de arhivă.

- cele 55 de morminte cercetate în 2017-2018 se adaugă celor 33 din campania anului 1992, confirmând cronologia cunoscută a cimitirului și extinzând-o până în deceniul trei al sec. al XX-lea.

Bibliografie:

George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin C. Oprescu, *Monede și bancnote românești*, Ed. Sport - Turism, București, 1977.

Constantin Preda, *Istoria monedei în Dacia preromană*, colecția „Biblioteca Băncii Naționale”,

Ed. Enciclopedică, București, 1998.

Barbu Slătineanu, *Ceramica feudală românească*, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958.

Ecaterina Țânțăreanu, „Considerații istorice, arhitectonice și arheologice despre biserica Sf. Dumitru a fostei mănăstiri Drăgănești (sec. XVII), județul Teleorman”, în *Biserica Ortodoxă*, VI-1, 2004, p. 176-184.

Ecaterina Țânțăreanu, *Habitat medieval în sud-vestul Munteniei în sec. XIV-XVII. Temeiuri istorice și arheologice*, seria Publicațiile Muzeului Județean Teleorman (I), Ed. Renaissance, București, 2010.

106. Dealu Mare, com. Vălișoara, jud. Hunedoara

Punct: Dealu Mare - Sector: Vârful Pietrei

Cod RAN: -

Autorizația nr. 322/17.07.2018.

Colectiv: dr. Cristian Schuster (IAB) - responsabil științific; membri colectiv: dr. Nicolae Cătălin Rîșcuța, dr. Antoniu Tudor Marc, Romică Pavel (MCDR Deva), drd. Mihaela Bleoancă, dr. Florin Ciulavu (ICEM Tulcea), dr. Alexandra Comșa (IAB).

În perioada 20 - 31 august 2018, Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva, în colaborare cu Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București și Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea, au organizat o cercetare arheologică preventivă pe teritoriul comunei Vălișoara, având ca obiectiv „investigarea tumulilor care vor fi afectați de extinderea rețelei de drumuri extravilane, de interes local (forestiere, spre pășuni), ale satului Dealu Mare”.

Scurt istoric al cercetărilor în zonă

Cercetări arheologice și de teren au fost efectuate la Dealu Mare în anii 1998, 1999, 2004, 2006 și 2015⁴, fiind descoperite și introduse în literatura de specialitate așezările de la Dealu Mare - Ruști⁵ și Dealu Mare - Vârful Steanului⁶. Prima

așezare a fost identificată în anul 1998⁷, fiind situată pe un promontoriu. În urma investigațiilor sistematice efectuate în anul 2004 în cadrul proiectului „Cercetarea sistematică a locuirii preistorice din hotarul localității Dealu Mare (com. Vălișoara, jud. Hunedoara)”, au fost recuperate fragmente ceramice specifice culturii Coțofeni – faza a III-a, cât și grupului cultural Șoimuș, care au ajutat la identificarea a două niveluri de locuire⁸. Un an mai târziu, cercetările arheologice au continuat în același punct, având ca obiectiv investigarea sistematică a amenajărilor antropice vizibile pe suprafața sitului⁹, fiind recuperate materiale ceramice, o piesă de metal, fragmente care provin de la două topoare de piatră, o râșniță întregă și altele fragmentare realizate din gresie, două vârfuri de săgeți din opal și jasp, trei fusaiole și o vatră de foc de formă ovală, amenajată pe un pat de fragmente ceramice¹⁰. Cercetări arheologice de suprafață în cea de-a doua așezare menționată a efectuat Cătălin Rîșcuța în anii 1999 și 2004¹¹, fiind recuperat material ceramic și litic care aparține culturii Coțofeni și grupului cultural Șoimuș. Pentru prima dată așezarea a fost menționată în literatura de specialitate în anul 2002¹².

În cadrul investigațiilor de teren întreprinse pe teritoriul localității Dealu Mare au fost identificate câteva necropole tumulare și tumuli izolați, care sunt amplasate în punctele *Vârful Pietrei*¹³, *Mana* și *Cârcea*¹⁴.

Cadrul geografic

Fiind situată în partea de nord-vest a județului Hunedoara, comuna Vălișoara este amplasată într-o depresiune mărginită la est de ramificația Munților Metaliferi, la vest de Munții Zarandului, iar la nord de Masivul Ruda-Muncel. Prin această depresiune curge de la nord spre sud pâraul Vălișoara, afluent al pâraului Căian, care se varsă în râul Mureș. Teritoriul este situat pe versantul sudic al Munților Metaliferi, având un relief accidentat, cu multe văi strâmte. Necropola tumulară de la Dealu Mare – *Vârful Pietrei* este amplasată în partea de vest a

⁷ Rîșcuța 2002, p. 25; Rîșcuța *et alii* 2005, p. 135; Rîșcuța 2008, p. 79.

⁸ Rîșcuța *et alii* 2005, p. 135-137.

⁹ Pescaru *et alii* 2006, p. 148.

¹⁰ Pescaru *et alii* 2006, p. 148.

¹¹ Rîșcuța 2008, p. 31, nr. 8.1.

¹² Rîșcuța 2002, p. 25; cu privire la această așezare, a se vedea și Rîșcuța 2008, p. 79.

¹³ Rîșcuța 2008, p. 31, nr. 8.1; p. 151; Teodorescu 2011, p. 209. nr. 690; Rîșcuța 2013, p. 61.

¹⁴ Rîșcuța 2008, p. 31, nr. 8.1.

⁴ Rîșcuța *et alii* 2005, p. 135-137; Pescaru *et alii* 2006, p. 149.

⁵ Rîșcuța 2002, p. 25; Rîșcuța *et alii* 2005, p. 135-137; Rîșcuța, Andrițoiu 2007, p. 40, nr. 27.1; Rîșcuța 2008, p. 25; 30, nr. 7.1; 78-79; Pescaru *et alii* 2006, p. 149.

⁶ Rîșcuța 2002, p. 25; Rîșcuța, Andrițoiu 2007, p. 31; 40, nr. 28.1; Rîșcuța 2008, p. 31, nr. 8.1, p. 79; Rîșcuța 2013, p. 59.

satului, într-o poziție dominantă, situată pe o culme prelungă a unui deal, la o altitudine de aproximativ 700 m, fiind înconjurată de văi și dealuri. Aceasta este formată din șaptesprezece tumuli.

Prezentarea cercetării și rezultatele preliminare

Din necropola de la Dealu Mare - *Vârful Pietrei* am cercetat primul tumul în anul 2018. Acesta reprezintă cea mai vestică construcție funerară de la sfârșitul eneoliticului și începutul epocii bronzului care s-a investigat în zona Munților Apuseni, iar cea mai apropiată astfel de cercetare s-a înregistrat în necropola de la Mada și tumulul izolat de la Balșa¹⁵. Tumulul a avut dimensiunile aproximative de 9,80 x 9,20 m, iar grosimea mantalei a fost de 0,85 m în centrul mabilei, fiind formată din bolovani de dimensiuni foarte mari, alții mai mici și pământ; au fost identificați și doi bolovani care nu sunt de proveniență locală. La suprafața construcției nu existau indicii clare care să certifice faptul că era un tumul. Cercetarea s-a făcut utilizând „tehnica” săpăturii în cadrane, fiind trasați doi martori orientați N-S (martor 1) și V-E (martor 2), care au avut o lățime de 0,50 m, rezultând patru cadrane cu dimensiuni aproximativ egale, numerotate A, B, C, D. După demontarea mantalei au fost identificate patru morminte, numerotate M1-M4, toate fiind concentrate în jumătatea sudică a tumulului. În cazul tuturor, ritul de înmormântare a fost inhumăția.

M 1 – mormânt secundar descoperit în cadranul A, în partea de S-V a tumulului, aproape de marginea acestuia, la adâncimea de 0,50-0,53¹⁶. Oasele umane au fost identificate în stare fragmentară, iar între acestea au fost identificate câteva care poartă urme de tăieturi (sau tăiere). Inventarul funerar este alcătuit din fragmente ceramice și o lamă de silex.

M 2 – mormânt secundar descoperit în centrul tumulului, care a fost deranjat relativ recent, deoarece a fost săpată o groapă chiar în centrul mabilei, pentru introducerea unei borne. Oasele, aflate în stare fragmentară, au fost împrăștiate în toată groapa de intervenție. Nu au fost descoperite obiecte de inventar funerar.

M 3 – mormânt secundar descoperit în cadranul D, în partea de sud-est a tumulului, relativ aproape de zona centrală, la adâncimea de 0,49-0,63 m. Oasele umane au fost identificate în stare fragmentară. Inventarul funerar este alcătuit din

fragmente ceramice și un inel de buclă.

M 4 – mormânt principal descoperit în centrul tumulului, la adâncimea de 0,52-0,63 m. Este vorba despre un mormânt dublu, iar scheletele sunt în conexiune anatomică, așezate în decubit lateral, în poziție chirchită. Inventarul funerar este alcătuit din două vase întregibile, poziționate unul la cap și unul la picioare.

Concluzii

Rezultatele săpăturilor efectuate la Dealu Mare - *Vârful Pietrei* sunt foarte importante pentru studiul fenomenului funerar la sfârșitul eneoliticului și începutul epocii bronzului, tumulul fiind cea mai vestică construcție funerară de acest tip cercetată în arealul Munților Apuseni. Urmele de tăiere observate pe câteva dintre oasele umane prelevate ne îndreptățesc să considerăm că în cazul defuncțiilor de la Dealu Mare a fost practicat un ritual de excarnație, procedeu presupus și în cazul altor înmormântări tumulare din zona Apusenilor.

Obiecte de inventar funerar au fost descoperite în trei dintre mormintele cercetate, iar din mantaua tumulului au fost recuperate fragmente ceramice care aparțin fazei a treia a culturii Coțofeni și bronzului timpuriu, care, cel mai probabil, provin din așezare, fiind aduse în momentul construcției tumulului. Inele de buclă din aur, de tipul celui din M 3 sunt piese destul de rare, cele mai numeroase descoperiri de acest fel fiind localizate la sud de Dunăre¹⁷.

Viitoarele cercetări din această necropolă sau în alți tumuli izolați din apropiere, vor contribui la o mai bună cunoaștere a fenomenului și la o mai bună înțelegere a ritualurilor din epoca timpurie a bronzului în zona Munților Metaliferi, în special, și în sud-vestul Transilvaniei, în general.

Bibliografie:

Andrițoiu 1992 – Ioan Andrițoiu, *Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, BTh II, București, 1992.

Ciugudean 1991 - Horia Ciugudean, *Zur frühen Bronzezeit in Siebenbürgen im Lichte der Ausgrabungen von Ampoița, jud. Alba*, în *PZ*, 66, 1991, 1, p. 79-118.

¹⁵ Rișcuța *et alii* 2009, p. 257-286.

¹⁶ Toate adâncimile au fost calculate dintr-un punct fix aflat în centrul tumulului.

¹⁷ Ciugudean 1991, p. 93, abb. 20/4-5; Ciugudean 1996, p. 127-128, fig. 31/8-9; Vasiliu 2007, p. 122-123, fig. 4/2; Gerling, Ciugudean 2013, p. 184, fig. 2/4-5; Popescu 2013, p. 170, fig. 3; pentru alte inele de buclă descoperite în Transilvania vezi Andrițoiu 1992, p. 85. Pentru descoperirile din sudul Dunării vezi Vasileva 2017, p. 1-13.

Ciugudean 1996 - Horia Ciugudean, *Epoca timpurie a bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, BTh XIII, București, 1996.

Gerling, Ciugudean 2013 - Claudia Gerling, Horia Ciugudean, *Insights into the Transylvanian Early Bronze Age Using Strontium and Oxygen Isotope Analyses: A Pilot Study*, în Volker Heyd, Gabriella Kulcsár and Vajk Szeverényi (eds.), *Transitions to the Bronze Age. Interregional Interaction and Socio-Cultural Change in The Third Millennium BC Carpathian Basin and Neighbouring Regions*, Budapest, 2013, p. 181-202.

Pescaru et alii 2006 - Adriana Pescaru, Cătălin Rîșcuța, Roxana Stănescu, Claudiu Doncuțiu, Daniel Costin Țuțuianu, Romică Pavel, Lucian Savonea, Loredana Niță, Florin Dumitru, Alexandra Calboreanu, Simona Dumbravă, Mihaela Ioan, Eugenia Toma, Emanuel Tudor, Cristian Țuțu, Adrian Vasile, Monica Vintilă, *Dealul Mare, comuna Vălișoara, jud. Hunedoara. Punct Ruști*, în CCA. Campania 2005, Constanța, 2006, p. 147-149.

Popescu 2013 - Anca-Diana Popescu, *Considerații privind unele podoabe de aur din epoca bronzului de pe teritoriul României*, în *ArheoVest*, I, 2013, p. 163-174.

Rîșcuța 2002 - Cătălin Rîșcuța, *Așezări și locuințe în cadrul grupului cultural Șoimuș*, în SSNCI, 2002, p. 24-29.

Rîșcuța 2008 - Cătălin Rîșcuța, *Bronzul timpuriu de la Epi-Coțofeni până la aparația culturii Wietenberg între Valea Mureșului și Bazinul Superior al Crișului Alb*, teză de doctorat, 2008.

Rîșcuța 2013 - Cătălin Rîșcuța, *Manifestări ale bronzului timpuriu în Depresiunea Bradului*, în *Sargetia*, IV (XL), 2013, p. 57- 71.

Rîșcuța, Andrițoiu 2007 - Cătălin Rîșcuța, Ioan Andrițoiu, *Istoricul cercetărilor, repertoriul descoperirilor și aria de răspândire a grupului cultural Șoimuș*, în *Apulum*, XLIV, 2007, p. 29-52.

Rîșcuța et alii 2005 - Cătălin Rîșcuța, Ștefan Andrei, Loredana Niță, Florin Dumitru, Simona Dumbravă, Alexandru Fuiuagă, Cristian Țuțu, Adrian Vasile, Petronela Straja, *Dealul Mare, comuna Vălișoara, jud. Hunedoara. Punct Ruști*, în CCA. Campania 2004, Jupiter – Mangalia, 2005, p. 135-137.

Rîșcuța et alii 2009 - Nicolae Cătălin Rîșcuța, Cristian Ioan Popa, Ioșif Vasile Ferencz, *Cercetări arheologice la Balșa și Mada (jud. Hunedoara) și câteva observații privind necropolele tumulare din Munții Apuseni*, în *Apulum*, XLVI, 2009, p. 257-286.

Teodorescu 2011 - Raluca Maria Teodorescu, *Necropolele tumulare de pe teritoriul României în eneoliticul final și epoca bronzului*, BB LIV, Sibiu, Altip, 2011.

Vasileva 2017 - Zheni Vasileva, *The Early Bronze Age rings of Type Leukas – new considerations regarding their origin, distribution and function*, în *ArchBulg*, XXI, 2017, 1, p. 1-13.

Vasiliu 2007 - Ioan Vasiliu, *Noi informații privind epoca bronzului în nordul Dobrogei*, în *Peuce*, s.n., V, 2007, p. 113-138.

Abrevieri:

Apulum - *Apulum. Acta Musei Apulensis*, Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia.

ArchBulg - *Archaeologia Bulgarica*, Sofia.

Arheovest - *Arheovest*, Szeged.

BTh - *Bibliotheca Thracologica*, București.

CCA - *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*.

Peuce - *Peuce*. Studii și Cercetări de Istorie și Arheologie, Tulcea.

PZ - *Praehistorische Zeitschrift*, Berlin.

Sargetia - *Sargetia. Acta Musei Devensis*, Deva.

SSNCI - *Simpozionul Științific Național Cercetare și Istorie într-un nou Mileniu*, Galați, 3-6 Mai 2001.

107. Gligorești, com. Luna, jud. Cluj.

Tip sit: (drum); încadrare cronologică: probabil 32 (epoca romană).

Autorizația nr. 408/04.09/2018.

Colectiv: Cociș Sorin (Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, filiala Cluj-Napoca; responsabil); Matei Dan (asistent-cercetare perioadă determinată Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, filiala Cluj-Napoca; membru).

Perioada de desfășurare a campaniei:

1 - 19.11.2018

La nordul satului Gligorești (ung. Sósszentmárton), Téglás I. marca și desemna clar („*Romai ut*” [drum roman]), în anul 1900 ori 1901, un segment de drum roman pe un desen al său¹⁸; după mai bine de un veac (2004, 2006, 2014), F. Fodorean ne face mai bine cunoscut drumul căruia îi

¹⁸ Bajusz 2005 (szerk.), 314 cu fig.; v. și fig. de la p. 310; desenele color la Fodorean 2014, 82 sq., fig. 1 sq.

aparține segmentul în speță: Războieni-Cetate – Gligorești – Brâncovenești¹⁹. Pe baza observațiilor lui A. Ursuțiu, unei porțiuni în arealul de la nord-est, nord și nord-vest de sat îi erau pentru prima dată menționate caracteristici (fără o săpătură propriu-zisă și fără a cunoaște desenul lui Tégylás I.) de către D. Ursuț²⁰.

La scurtă vreme (2017), segmentul de drum ajunge în sfârșit să fie cunoscut arheologic în mod propriu-zis, în urma unui diagnostic pentru exploatarea unei gropi de împrumut (exploatare în folosul lucrărilor de construire a autostrăzii în zonele apropiate), fiind secționat în două locuri²¹. Cercetarea preventivă efectuată în anul 2018 va duce la secționarea drumului într-un punct situat între cele două secțiuni de diagnostic executate în anul precedent și dezvelirea lui pe o distanță de circa 90 m (incluzând și lățimile celor trei secțiuni). Această cercetare va fi prezentată succint aici²².

Secțiunea efectuată de către noi, manual, cu dimensiunile de 8,90 m x cca. 0,60 m x 1,10 m (adâncime maximă, de la nivelul existent în acel loc la momentul cercetării, mai ridicat cu 5-10 cm în zona mediană a drumului față de nivelul de călcare din 2017), a permis desprinderea unei stratigrafii generale după cum urmează: cca. 0 - 0,10 m: strat umplutură recentă (pământ negru cleios cu argilă bej și puține pietre în componență); cca. 0,10 - 0,40 m: pământ maroniu cu pietricele și chiar pietre în componență, format deasupra drumului și dincolo de marginile lui ca urmare a utilizării agricole a terenului unde s-a efectuat secțiunea, culoarea maronie fiind determinată de structura bulversată a drumului de dedesupt iar pietricelele/pietrele provenind din această structură; cca. 0,40 - 0,80 m: strat din balastu și pietriș (drum), de culoare cafenie cu deosebire la partea superioară și în zona centrală,

de culoare negricioasă în rest (ca urmare a proximității de pământ negru/negricios); la marginea drumului pământ negricios cu puține pietre în componență (marginea nordică prezentând și un fragment de țiglă romană); cca. 0,80 - 1,10 m: pământ negru, steril din punct de vedere arheologic.

Nu au fost evidențiate rigole iar structura drumului constă din balastu/pietriș²³ (menționăm totuși că mai târziu, după săparea secțiunii, am sesizat în alt loc în structura drumului o bucată dintr-o rocă de alt tip – argiloasă care clivează, de culoare bej).

Dezvelirea mecanizată a drumului cu un excavator având cupă de taluz, pe circa 90 de metri din traiectul lui (reiterăm, cu lățimile secțiunilor incluse), a oferit următoarele două informații esențiale: inexistența vreunei lespezi (grosolane) ori alt gen de piatră care să ateste pavarea lui precum și o lățime cuprinsă între 7,80-8,60 m (această din urmă măsură determinată la secțiunea răsăriteană de diagnostic și ținând seama de traiectul tocmai evidențiat către vest).

Un bătrân din Gligorești care a trecut pe lângă noi și locul unde efectuam cercetarea în acea zi, s-a referit la drumul cercetat ca „drumul de care” (ne pare rău rău acum că nu am cerut atunci mai multe detalii).

În procesul dezvelirii, au fost recuperate din chiar structura drumului fragmente de perete ale unui vas ceramic gălbui aparținând epocii romane iar de la marginea drumului ori din proximitate încă două fragmente de țiglă și una de cărămidă. Asocierea materialului ceramic recuperat de către noi nu asigură datarea drumului în epoca romană, căci în relativă apropiere de zona unde am desfășurat cercetarea sunt cunoscute descoperiri aparținând epocii romane²⁴ iar astfel acest material ceramic putea evident ajunge în structura, marginea și proximitatea drumului și dacă drumul ar aparține unor epoci mai recente.

Totuși, caracteristicile intrinseci ale lui²⁵, faptul că cadrul cercetării nu au ieșit la iveală vestigii/reziduuri din epoca medievală „plină” și târzie ori din epoca modernă precum și plauzibila încadrare a segmentului nostru în traiectul drumului roman Războieni-Cetate (*Ad Vatabos/Batavos?*) – Gligorești – Brâncovenești (*Patridava?*), sugerează întrunite în mod pregnant că el constituie operă romană.

¹⁹ Fodorean 2014; v. și Fodorean 2006, 214, 218 sq., 221; Fodorean 2004, 73-76, 78; 84, pl. 5.

²⁰ Ursuț 2008, 108 și pl. 68.

²¹ Rezultatele sunt încă inedite. Echipa ce a executat diagnosticul fusese formată din A. Ursuțiu, D. V. Sana, V. - Ș. Georgescu, M. Urák: A. Ursuțiu, D. V. Sana, F. Vasilescu, S. I. Cociș (documentație elaborată de), *Raport de diagnostic arheologic pentru obiectivul Groapa de împrumut „Gligorești”, com. Luna, Autostrada Brașov-Târgu Mureș-Cluj-Oradea, Secțiunea 2 A, Lot 3* (Cluj-Napoca 2017).

²² Pentru discuții fructuoase asupra rezultatelor cercetării și semnarea articolului său publicat în 2014 îndreptăm și acum mulțumiri către conf. dr. habil. F. Fodorean (Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca), la fel cum mulțumiri transmitem totodată d-lui D. Ursuț (Cluj-Napoca), pentru discuții și dăruirea unui exemplar al volumului ce-i poartă semnătura, precum și dr. c.s. Il A. Ursuțiu (Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, filiala Cluj-Napoca), membru în echipa care a efectuat diagnosticul, pentru discuții.

²³ Cf. și Ursuț 2008, 108.

²⁴ Popa 2000, 60-65; 96, pl. 1; Fodorean 2014, 79 sq.; 82-84, fig. 1-4.

²⁵ Repere comparative la Fodorean 2006, *passim*.

Abstract:

The short report above presents the main results of an preventive archaeological research carried out in 2018 on a presumtively Roman road passing north of the village of Gligorești, Luna commune, Cluj county.

It was made of gravel with the maximum thickness of about 0,40 m, had about 7,80-8,60 m width and had no pavage of (roughly) stone slabs or other kind of stones.

Fragments of a yellowish vessel of Roman epoch were recovered from the very structure of the road, while from its limits and proximity three tile fragments and one of brick were also recovered. These asociated material can not assure, nevertheless, the dating of the road, as in the relative nearness of the research area findings belonging the Roman time are known, so this ceramic material could, obviously, get in the structure, limits and proximity of the road if this one belonged to some recent times as well.

Still, its intrinsic characteristics, the fact that within the research no vestiges/waste of „Full” and Late Medieval or Modern Epoch came to light as the plausible fitting of our segment into the line of the Roman road Războieni-Cetate (*Ad Vatabos/Batavos?*) – Gligorești – Brâncovenești (*Patridava?*), viewed together, strongly suggests that it is a Roman opera.

Bibliografie:

Bajusz I. (szerk.) 2005: Bajusz I. (szerkesztette); Alföldy Á., Bajusz A., Bajusz I., Lázok K., Pánczél S. P., Pigai R., Vass L. (a jegyzetfüzeteket ártírták); Pánczél S. P., Bajusz M. (a képanyagot feldolgozták), *Téglás István jegyzetei. Régészeti feljegyzések. I/1. kötet.* Sapientia Könyvek, Társadalomtudomány 42 (Kolozvár [Cluj-Napoca] 2005).

Fodorean 2004: F. Fodorean, Drumul roman de pe valea Mureșului între localitățile Brâncovenești și Războieni-Cetate. Studiu topografic și arheologic. *Revista Bistriței* XVIII, 2004, 71-87.

Fodorean 2006: F. Fodorean, *Drumurile din Dacia romană*. Publicațiile Institutului de Studii Clasice 7 (Cluj-Napoca 2006).

F. Fodorean, Mapping archaeological sites using digital cartography. Roman discoveries at the confluence of the rivers Arieș and Mureș. În: S. Cociș (Hg.), *Archäologische Beiträge. Gedenkschrift zum hundertsten Geburtstag von Kurt Horedt*. Series Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum vol. 7 (Cluj-Napoca 2014), 77-84.

Popa 2000: C. I. Popa, Harta arheologică a satului

Gligorești (comuna Luna, județul Cluj). *Acta Musei Porolissensis* XXIII/1, 55-120.

Ursuț 2008: D. Ursuț, *Drumurile romane din județul Cluj* (Cluj-Napoca 2008).

108. Hereclean, com. Hereclean, jud. Sălaj

Punct: „În spatele caselor / Răstignire”

Tip de sit: 1

Perioada: 1, 15, 32, 152

Autorizație nr.: 388/21. 08. 2018.

Colectiv: dr. Dan Băcuet-Crișan (responsabil științific de șantier), drd. Horațiu Valentin Cociș, dr. Dan Augustin Deac, dr. Horea Dionisiu Pop (membri în colectivul de cercetare).

Perioada de desfășurare a campaniei: 5.09.2018 - 5.09.2018.

CADRUL GEOGRAFIC. ISTORICUL CERCETĂRILOR

Localitatea Hereclean (com. Hereclean, jud. Sălaj) este amplasată în Depresiunea Silvaniei, pe cursul văii Zalăului, în apropiere de orașul Zalău. Situl de la Hereclean „În spatele caselor / Răstignire” este dispus pe o terasă înaltă (terasa a II a) aflată în partea dreaptă a văii Zalăului, pe partea dreaptă a drumului ce traversează localitatea Hereclean de la E la V și care face legătura cu partea cea mai înaltă a zonei locuite.

Situl a fost identificat în urma unor cercetări de suprafață efectuate în anul 2000 ocazie cu care au fost descoperite fragmente ceramice databile în epoca bronzului. În anul 2014, în apropiere de terenul pe care s-a făcut prezenta cercetare arheologică a fost realizată o supraveghere arheologică. În anul 2018, la o distanță de cca 200 m de prezentul teren investigat (în zona mai înaltă a terasei) a fost efectuată o evaluare de teren care s-a soldat cu identificarea și delimitarea a două zone cu materiale arheologice.

Cercetarea din anul 2018 a avut drept obiectiv principal salvarea eventualelor vestigii arheologice și eliberarea terenului de sarcină arheologică pe suprafața delimitată de investiția *Construire casă familială P, gard la stradă și utilități* și completarea informațiilor despre situl arheologic.

MODUL DE DERULARE A SĂPĂTURII ARHEOLOGICE

Pentru depistarea, cercetarea și salvarea eventualelor urme arheologice a fost decopertată mecanizat întreaga suprafață care urma să fie ocupată de viitoarea investiție. A fost deschisă o singură unitate de cercetare arheologică preventivă notată S. 1/2018 care avea următoarele dimensiuni: 18,15 x 9,85 m.

Din punct de vedere stratigrafic a fost constatată următoarea succesiune:

- humus cenușiu (0,00 – 0,30/0,40 m)
- strat de lut maroniu-cenușiu (steril din punct de vedere arheologic), prezent doar în partea de SV a suprafeței cercetate.
- lut galben (steril din punct de vedere arheologic)

REZULTATELE CERCETĂRIILOR. CONCLUZII

În unitatea de cercetare arheologică preventivă S. 1/2018 a fost identificat și cercetat arheologic doar un singur complex arheologic (C.1/2018) conturat în lutul galben, steril din punct de vedere arheologic.

Complexul C. 1/2018 este o locuință adâncită, conturată la - 0,30 m/0,35 m față de nivelul actual de călcare. Fundul locuinței era alveolat și se afla la adâncimea de 0,60/0,65 m față de nivelul actual de călcare. Spre marginile complexului (pe fundul acestuia) au fost identificate două gropi de stâlpi care făceau parte din structura de susținere a acoperișului construcției. Complexul aparține epocii bronzului (Bronz Mijlociu, prima jumătate, Cultura Wietenberg, Faza II).

Din locuința C. 1/2018 (Cultura Wietenberg, Faza II) provin fragmente ceramice de culoare cărămidă sau neagră decorate prin incizare sau prin aplicarea unui brâu alveolat. În nivelul superior (humus) au fost descoperite și câteva fragmente ceramice de culoare cărămidă și negricioasă databile în epoca romană (sec. II-III).

Chiar dacă, din punct de vedere cantitativ sunt puține, descoperirile arheologice (complexul arheologic împreună cu artefactele aferente) rezultate în urma cercetărilor preventive efectuate cu această ocazie contribuie la cunoașterea habitatului uman din Depresiunea Silvaniei în etapa mijlocie a epocii bronzului și în epoca romană.

Abstract:

The rescue excavations made in 2018 in the site from Hereclean "În spatele caselor / Răstignire" led to

the discovery of 1 archaeological feature (C. 1/2018). The archaeological inventory found in C. 1/2018 (deepened dwelling) attribute this feature to the bronze age (Wietenberg Culture, Phase II). In the superior layer we found also some pottery fragments which can be dated in the II - III centuries AD.

Bibliografie:

I. Bejinariu, *Contribuții arheologice la cunoașterea epocii bronzului în Depresiunea Șimleului (I). Descoperirile din bronzul timpuriu și cel mijlociu*, Cluj-Napoca, 2015.

109. Iași, jud. Iași

Punct: str. Crișan, nr. 10

Situl arheologic: Centrul istoric - Curtea Domnească Iași

Tipul sit: 11 - locuire civilă

Epoca: 432 - Epoca medievală târzie; 5 - Epoca modernă

Codul RAN: 95079.04; **cod LMI:** IS-I-s-A-03504

Autorizații nr. 161/2.05.2018 și nr. 351/3.08.2018

Colectiv: Institutul de Arheologie Iași – Academia Română-Filiala Iași: Dan Aparaschivei (responsabil șantier); George Bilavschi (responsabil sector); Cătălin Hriban (responsabil sector); Ludmila Pîrnău-Bacumenco (membru); Ștefan Honcu (membru); Sever-Petru Boțan (membru); Alexandru Berzovan (membru)

Perioada de desfășurare a campaniei: iunie-octombrie 2018

În urma solicitării reprezentanților unui investitor local de a realiza o cercetare arheologică preventivă pentru terenul aflat pe str. Crișan, nr. 10, din Iași, arheologii de la Institutul de Arheologie din Iași au efectuat investigații intruzive în vederea verificării potențialului arheologic al zonei.

Cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat pe un teren situat în perimetrul sitului „Centrul Istoric al Municipiului Iași”, la circa 25 m vest de biserica Sf. Gheorghe – Lozonschi (an 1800), dar și în imediata proximitate a numeroase alte monumente și situri incluse în Lista Monumentelor Istorice.

Scopul principal al investigațiilor a fost acela de a corobora datele de ordin arheologic cu informațiile obținute din sursele narrative, publicate

sau inedite, demers care ar augmenta baza documentară a istoriei acestei zone din cuprinsul târgului medieval.

Terenul cercetat este cel pe care a fost amplasată Casa „Bardasare”, în care a locuit câțiva ani pictorul Gheorghe Panaiteanu-Bardasare (1816-1900), stabilit la Iași pe la 1860. Anterior, imobilul a aparținut căminarului Costache Tomozache, care o închiriaza pentru a se stabili aici Consulatul Austriei. Pe lângă locuință (avariată la cutremurul din 1977 și degradată progresiv până la ruinare – în anii 1990), proprietatea Bardasare mai includea și un rând de dughene la stradă (fosta Ulița Feredeelor). Fundațiile acestor clădiri au fost interceptate și degajate în timpul săpăturilor arheologice.

Metodologia de lucru a vizat cercetarea unei suprafețe cât mai mari din perimetru. În prima fază s-au trasat trei secțiuni, urmărindu-se cercetarea laturilor de sud, vest și nord ale proprietății (Pl. I). Secțiunile, notate S1-S3, au avut inițial lățimea de 4 m și lungimi între 20 și 30 de m. În urma extinderilor șanțurilor S1 și S3 spre nord (S1a, 5 x 23,50 m) și spre est (S3a, 6,50 x 11 m) perimetrul cercetat s-a mărit simțitor. Între secțiuni s-au păstrat inițial martori de 2 m. Ulterior, după înregistrarea indicilor stratigrafici și a complexelor arheologice, aceștia au fost îndepărtați pentru investigarea situațiilor surprinse. În afara a două extensii ale secțiunilor S1 și S3, s-au mai dezvelit încă trei casete, notate A-C, având dimensiuni diferite.

Adâncimea până la care s-au săpat secțiunile și s-a efectuat săpătura în suprafață a variat de la -4,00 m (spre vest, în S3, unde s-a constatat o depunere consistentă) la -2,10 m (spre est, în Cas. B), datorită pantei accentuate a terenului, ameliorată prin terasare antropică ulterioară (Pl. IV/1).

Amintim că hărțile din secolul al XIX-lea și începutul veacului următor ne-au indicat prezența unui imobil de dimensiuni apreciabile (circa 10 x 22 m), având parter, demisol – cu pivniță (pivnițe) – și pridvoare. Cercetările din teren au confirmat informațiile documentare și ale registrelor cadastrale, astfel încât, în urma investigațiilor arheologice au fost identificate resturile fundațiilor și pivnița/pivnițele acestui imobil.

Rezultatele cercetărilor arheologice.

În funcție de realitățile din teren, cele cinci noi puncte de lucru au 5 x 23,50 m (S1a, extindere spre nord a S1, pe direcția E-V), 6,50 x 11 m (S3a, extindere spre est a S3, pe direcția S-N), 9,0 x 15 m (Cas. A, extindere spre sud a S2, orientare E-V), 8,0 x 9,50 m (Cas. B, extindere spre est a S1 și S2), respectiv, 2/2,50 x 4/4,50 m (Cas. C, dispusă V-E, în

capătul nordic al Cas. B) (Pl. I).

Ruinele casei Bardasare au fost identificate imediat sub stratul de moloz superficial, sub formă de resturi de elevație de circa 0,20-0,30 m, împreună cu porțiuni de trotuar (cu o lățime de 0,90 m; interceptat spre capătul de V al secțiunii S1) și fundații relativ continue.

Variațiile în plan ale imobilului, așa cum au fost ilustrate în planurile urbane din secolul al XIX-lea (1857, 1900) și în cel din 1955, au fost confirmate în teren, sub forma unor etape de reconstrucție și de extindere, vizibile ca discontinuități în fundație (cezuri, variații bruște ale adâncimii de fundare și ale materialelor și tehnicii constructive). Astfel, în S1 au fost puse în evidență trei astfel de etape constructive, cea mai nouă fiind corelată cu o pivniță din piatră, monocelulară, cu boltă semicilindrică, orientată S-N, cu trepte din dulapi de stejar (Pl. I/1-2, II/1). Din galeria de acces a pivniței, din umplutura de peste treptele din lemn, au fost recoltate două monede din 1953-1957. Extinderea spre E a secțiunii S3 (S3a) a permis dezvelirea unei a doua pivnițe, anterioară celei de secol XX, prăbușită și umplută cu moloz modern, a cărei descoperire a permis înțelegerea mai clară a cezurilor de fundare, identificate în zona galeriei de acces a pivniței de secol XX.

Pivnița, prevăzută cu gârlici din bârne din lemn (au fost identificate doar 11 trepte; în total erau circa 13-15 trepte), avea dimensiuni apreciabile (dimensiunile exterioare fiind de circa l 3,00 m x L 10,50 m x Î 1,80 m), și orientarea S-N, fiind construită paralel cu zidurile fundației clădirii. De la prima treaptă de sus și până la ultima treaptă de jos sunt circa 3,0 m. Grosimea pereților și a boltii este de circa 0,45-0,50 m, fiind construite din blocuri de piatră de calcar de mărime medie. Treptele din lemn au o lungime de 1,80 m și o grosime de 0,15-0,20 m. Pardoseala acesteia a fost realizată din lut galben tasat, peste care s-au așezat de-a lungul timpului, din loc în loc, scânduri din lemn și fâșii/benzi metalice (din tablă) (0,30-0,50 m) pentru a asigura accesul în condiții de umezeală excesivă. Pivnița și antecamera acesteia au fost zidite din piatră de calcar de dimensiuni medii (tăiată regulat), legată cu mortar de slabă calitate.

În afara elementelor de zidărie surprinse pe latura sudică a proprietății, în secțiunea S1 au fost interceptate circa șase gropi cu destinație menajeră, dintre care trei au un inventar deosebit de variat și interesant. Gropile aveau forme diferite (forme rotunde, ovale, în formă de sac; circa 1,0-2,0 m diametru și o adâncime, care a variat de la o groapă

la alta, de circa 0,60-1,70 m), fiind adâncite până în solul steril. Toate aceste gropi reprezintă intervenții din perioada modernă și contemporană, dar care au antrenat material arheologic din veacurile XIV-XV (două fragmente din buza unor oale decorate cu incizii și caneluri; ceramică de culoare neagră), XVI, XVII-XVIII și XIX-XX (resturi ceramice de la vase de tip oală, urcior, cană cu gură trilobată sau cioc, strachină, farfurie, căniță, ceșcuță; câteva fragmente de ceramică porțelanată de proveniență otomană, chinezească și occidentală; părți ale unor cahle cu decor traforat, motive geometrice și florale; fragmente de obiecte din fier – piroane, scoabe, cuțite, zăvoare etc. –; sticlă; resturi paleofaunistice de la animale domestice de talie medie și mare; etc.). Cea mai interesantă situație am remarcat-o în profilul sudic al S1, între jgheab și unul din căminele descoperite în timpul cercetărilor, unde o groapă cu deschidere mare (circa 3,0 m), tăiată de șanțul unei conducte din beton, care avea direcția SV-NE, și de groapa de săpare a căminului menționat, suprapune alte trei gropi (Pl. II/2). Ultima (distrusă de intervenții din perioada contemporană) conține material ceramic din secolul al XVII-lea, dar și o bârnă carbonizată de circa 2,0 m și o grosime de 0,15 m. Probabil, această alveolă ar putea constitui groapa unei locuințe medievale.

De asemenea, în profilul nordic al secțiunii S1 (vezi Pl. V), la circa 2,5 m est de fundația stâlpului de sud al intrării în imobil, a fost cercetat un postament rectangular din zidărie de piatră și mortar de var, ca și un fragment de trotuar cu rigolă, din același material, soclul respectiv având în centru o gaură cilindrică (diam. 0,1 m) cu pereți din piatră îndesată, adâncă de 1,85 m. Forma și structura acestui complex, ca și contextul dat de sursele documentare și de stampana din anii 1840, înfățișând Palatul Sturza, biserica Lozonschi și Legația Austriei, conduc la concluzia că acesta este baza catargului pe care era ridicat drapelul Legației (Pl. IV/2).

După înregistrarea datelor planimetrice și stratigrafice s-au îndepărtat martorii dintre S1, S2 și S3, rezultând astfel o suprafață destul de mare (S3a). Practic, prin cercetarea din acest perimetru al terenului s-a dezvelit și cercetat toată pivnița (Pl. I/1-2, II/1, III/2). Spre capătul acesteia, unde s-a constatat o prăbușire a boltii cauzată de o intervenție din perioada contemporană, am realizat o secționare a acesteia pentru a cerceta tehnica de construcție a acesteia, amplasarea spațiului interior, dar și pentru a recupera eventuale artefacte (Pl. III/2).

Un element cu totul aparte a fost semnalat în colțul nord-vestic al fundației clădirii, unde s-a observat un arc de descărcare construit din piatră,

având o deschidere de circa 2,10 m (Pl. III/1). Umplutura acestei deschideri s-a făcut cu pământ, iar în partea de jos, pe o înălțime de circa 1,0 m, golul a fost închis de un zid construit din piatră de mici dimensiuni. Din umplutura acestei deschideri au fost recuperate câteva fragmente ceramice din secolele XVI și XVII, dar și o bucată dintr-o pipă datând din veacul al XVIII-lea.

La jumătatea laturii estice a Cas. A (circa 12-14 m nord față de latura sudică a imobilului) a fost descoperit un element arhitectonic circular din piatră de mici dimensiuni, legat cu mortar, care arată ca o absidă și care ar putea fi fundamentul unui artificiu arhitectural închis (pridvor, balcon, foișor). Acest element arhitectonic se observă pe planurile și în pozele clădirii. Deschiderea acesteia este de circa 2,0-2,40 m, iar grosimea pereților fiind de aprox. 0,45 m.

În extremitatea estică a perimetrului am deschis ultimele două puncte de lucru, Cas. B (8,0 x 9,50 m) și Cas. C (2/2,50 x 4/4,50 m) pentru a intercepta eventuale artefacte și complexe arheologice de pe această latură a proprietății (Pl. I/1-2). În Caseta C au fost dezvelite fundațiile dughenelor de secol XIX, respectiv colțul de SV al acestora.

Materialul arheologic. Materialul recoltat din săpătură constă dintr-un mare număr de fragmente de vase ceramice (mai ales din cele șapte gropi menajere), șase fragmente de pipă, fragmente de cahle și de sfeșnice, fragmente de oale de acoperiș, toate fiind antrenate în pământul purtat, databile între secolul al XVII-lea și secolul al XX-lea. Însă, cele mai timpurii părți ceramice aparțin secolelor XIV-XV.

Cele mai interesante piese, care oferă indicii concrete de încadrare cronologică sunt: monedele (un denar unguresc de la Matia Corvin – sf. sec. al XV-lea; o jumătate de gros polonez sec. XVII, o monedă turcească – sec. XVIII-XIX; cele două monede de la Gh. Gheorghiu-Dej; dar și cele șase pipe de factură turcească – secolele XVIII-XIX).

Concluzii. Cercetarea arheologică preventivă efectuată pe strada Crișan, Nr. 10 (Iași) a dus la concluzia că intervențiile antropice importante în zonă s-au înregistrat începând cu secolul al XIX-lea, mai ales în a doua jumătate a acestui secol. În suprafața cercetată a fost identificată clădirea cunoscută drept Casa Bardasare, cu anexele acesteia, fiind ruinată și practic dispărută de la fața solului începând cu 2008-2010. A fost clarificată succesiunea etapelor de reconstrucție, extindere și reparație ale acestei clădiri, corelând descoperirile arheologice cu informațiile documentare și cele cartografice. Cercetarea arheologică a confirmat

funcționarea în această clădire a Legației austriece la Iași (anii 1840), în perioada în care sediul acesteia din Târgu Cucu a fost distrus de un incendiu.

Abstract:

The report presents the results of the archaeological excavation carried on in Iasi, on the place of a mid-19th century disappeared historical heritage building, the so-called "Bardasare house", located in the close vicinity of the Metropolitan complex. The excavation identified the foundations and the cellars of „Bardasare house”, defining its stages of repairs and rebuilding, as well as identifying the massive damage that the building suffered in the 1977 earthquake, that led to the eventual abandonment of the house. The excavations also revealed that the plot was used as garbage dump prior to the construction of "Bardasare house" (3rd decade of 19th century), as evidenced by several large refuse pits with mixed 17th, 18th and 19th century material. The eastern area of the site revealed the sole finds attesting to the prior occupation of the site, a metalsmith's kiln destroyed by the foundations of 19th century shops recorded by 1834 sources.

110. Jibou, jud. Sălaj

Punct: Biserica Reformată

Autorizație nr. 546 din 22.11.2018

Colectiv: expert dr. arhg Horea Pop - responsabil de șantier: (MJIA Zalău); arhg. Horațiu Valentin Cociș (MJIA Zalău)

Perioada de desfășurare a campaniei: 03.12.2018 - 05.12.2018

Proiectul investițional *Reabilitarea Bisericii Reformate din Jibou*, include restaurare fațade, spații interioare, finisaje și învelitori. Biserica este situată într-o zonă centrală din orașul Jibou, la 1,5 km vest valea Someșului. Beneficiarul Parohia reformată Jibou, a solicitat Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, realizarea a patru sondaje care au ca finalitate studiul de parament, studiul geotehnic și realizarea cercetării arheologice preventive în suprafețele proiectate. Cercetarea arheologică preventivă era cu atât mai necesară cu cât condițiile istorice și geografice, privind biserica, sunt extrem de prielnice pentru existența unor faze medievale, indicii surprinse în puținele surse scrise păstrate.

Biserica reformată din Jibou se situează în centrul localității Jibou, pe o parcelă de formă aproximativ triunghiulară, delimitată spre vest și nord-vest de fosta str. Libertății (actualmente 1 Decembrie 1918), spre est și nord-est de str. 1 Mai iar spre sud de o uliță pietruită. Adresa: strada 1 Decembrie 1918 nr.15. Terenul are o formă neregulată în plan, cu axul lung orientat aproximativ est-vest.

Biserica este compusă dintr-un turn vestic, o navă de plan dreptunghiular prevăzută cu contraforți, un cor cu închidere poligonală, flancată deasemenea de contraforți și un portic sudic.

Fațadele navei sunt penetrate de patru ferestre cu terminații semicirculare, câte două pe laturile nordic și sudic. Ferestrele corului sunt cele medievale, cu terminație în arc frânt, dar fără traforuri. Spațiul interior al bisericii este tăvănit, însă inițial corul era probabil boltit. Porticul sudic a fost ridicat în secolul al XIX-lea. Scopul cercetării a fost acela de identificare a unor posibile vestigii care ar putea fi afectate de proiectul investițional, dar în primul rând stabilirea stratigrafiei și a cotelor de fundare în proximitatea clădirii.

În cadrul cercetărilor bibliografice s-a constatat că în zona afectată de proiectul investițional nu au apărut urme și vestigii arheologice deocamdată. Există o singură mențiune indirectă medievală a bisericii din Jibou, cea care îl amintește pe preotul Cosma în 1460. Enoriașii romano-catolici au trecut la Reformă în anii 1550. Biserica a fost pustiită în anii 1658 și 1705. În anul 1749 clădirea a fost supusă unor ample lucrări de renovare, cu sprijinul lui Ștefan Wesselényi și a Polixenei Daniel, fapt imortalizat în inscripția plăcii comemorative așezate la intrarea vestică. Amvonul și masa Domnului au fost realizate în anul 1749, din marmură. În același an a fost montat și tavanul casetat și pictat, însă cu excepția unei singure case, restul suprafețelor au fost repictate monocrom. Alte lucrări importante de renovare au avut loc în anii 1772, 1879, 1887 și 1892, an în care vechea învelitoare a coifului turnului a fost înlocuită cu una din tablă. În 1923 învelitoarea din șindrilă a corului a fost și ea înlocuită cu una din tablă zincată.

Proiectul de restaurare are în vedere următoarele intervenții: Consolidare structurală, continuizare zidării, consolidare structură șarpantă, reabilitare scări și podeste turn. Reabilitare finisaje: tencuieli, zugrăveli, pardoseli, tâmplării, tinichigerii, învelitoare navă și cor, sistematizare verticală. Proiectul de reabilitare și consolidare va avea în vedere concluziile Expertizei tehnice, iar Expertiza tehnică se va baza pe rezultatele Studiului

geotehnic. Pentru întocmirea studiului geotehnic s-a prevăzut efectuarea a patru sondaje geotehnice, conform planului anexat. Săparea sondajelor respective au fost realizate sub directă coordonare și supraveghere a specialiștilor Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău. Toate adâncimile sunt date față de cota 0. Care corespunde nivelului actual de călcare în portic.

Sondajul S1 a fost trasat pe latura nordică a corului bisericii, în zona de contrafort din care se deschide absida altarului. Forma casetei este trapezoidală cu dimensiunile de 1,2 x 1,5 x 1,9 m. În acest sondaj au fost descoperite două ziduri, Z1 zidul corului și Z2 zidul contrafortului la care s-a adosat săpătura noastră. Cota 0 se află la 0,3 m deasupra nivelului actual de călcare. Z2 a fost construit ulterior corului fiind așezat pe decroșul fundației zidului Z1. Fundația Z1 prezintă un decroș lat de 0,35 m la -1,45 m, talpa acestuia fiind la -2,2 m adâncime. Contrafortul Z2, adosat zidului corului și așezat pe decroșul acestuia, are talpa neregulată la -2,00 m. Probabil la construcția acestuia au fost deranjate nivelele de depunere și mormintele de la care au fost recoltate oase umane rulate. Stratigrafia casetei de la suprafață la bază este următoarea: 1. nivelul actual de călcare la -0,30 m; 2. strat de sol afânat cu var, calcar spart, fragmente țiglă solz și cărămidă spartă puțină -0,30 - 0,55 m; Complexul C1 (groapă de var) cu moloz, cărămidă și țiglă spartă -0,55 - 1,20 m; sol maro compact cu pigmenți de ceramică și oase rulate 1,20 - 2,30 m. Peretele corului prezintă trei zugrăveli păstrate, cea veche albăstruie, următoarea cenușie, ultima albă. Primele două indică posibile incendieri. Ceramica rulată descoperită (recipiente și fragmente de cahlă) sugerează datări începând cu sec. 15.

Sondajul 2 (1,50 x 1,50 m) a fost trasat la îmbinarea navei cu corul (Z3 cu Z4). Colțul navei este prevăzut cu un contrafort (Z5). Cele două ziduri se țin între ele, precum și cel al corului cu nava. Spre deosebire de latura nordică, zidul corului în sectorul sudic (Z4) prezintă un decroș de 0,10m la -0,9 m față de cota 0. La aceiași adâncime, un decroș la fel de lat este sesizat și la zidul navei (Z3). Contrafortul (Z5) prezintă și el un decroș la -0,8 m încăle Când parțial decroșul zidului navei. Talpa zidurilor în acest sector este sesizată la Z3 și Z5 la -1,90 m, iar cea a corului Z4 la 1,75 m. Pe peretele corului au fost sesizate două tencuieli cu zugrăveala aferentă, cea actuală albă, iar sub ea una cenușie. Stratigrafia în casetă se prezintă astfel: sol negru afânat -0,20 - 0,0,50 m; lut maroniu cu pigmenți -

0,50 - 0,70 m; sol maroniu cu piatră și materiale de construcție sparte 0,70 - 0,90 m; strat subțire de sol maroniu cu cenușă și lemn ars și pigmenți de materiale de construcție -0,90 - 0,95 m (la nivelul decroșului); sol maro cu pigmenți de piatră de calcar (-0,95 - 1,60 m); argilă sterilă maronie (1,60 - 2,10 m). Umplutura casetei conținea și oase umane rulate și puțină ceramică premodernă și modernă.

Sondajul S3 (1,50 x 1,50 m) a fost trasat la zona estică de adosare a porticului lateral la navă.

Zidul navei Z6 prezintă un mic decroș lat de 0,10m la -0,55 m. Talpa sa a fost surprinsă la -1,65 m. Baza porticului, realizată din piatră pe o elevație de 0,35m neregulată, a fost surprinsă la -0,35 m adâncime. Stratigrafia în casetă este relativ simplă: lut cu pământ -0,00 - 0,45 m; lut cu amestec de piatră și fragmente de cărămidă spartă -0,45 - 1,65 m; pietriș cu lut steril 1,65 - 1,75 m; lut steril compact -1,75 - 1,85 m; pietriș, balast -1,85 - 1,95 m. Umplutura casetei conținea și oase umane rulate și puțină ceramică medievală și premodernă.

Sondajul S4 (1,50 x 1,50 m) a fost trasat pe latura nordică a turnului bisericii la colțul pe care îl face cu latura vestică a navei. În acest sector cota 0 este "îngropată" între 0,40 - 0,60 m. De asemenea zidul navei prezintă două rânduri de tencuieli, albă (actuală) și cenușie (anterioară). Sondajul a surprins relația dintre zidul vestic al navei (Z9) și zidul turnului bisericii (Z8) și adâncimile de fundare ale acestora. Z8 vestic al navei prezintă un decroș lat de 0,15 - 0,20 m la -0,40 m adâncime. Baza zidului a fost surprinsă la -1,30 m, elevația fundației fiind înaltă de 0,90m. Zidul turnului, Z9, nu prezintă decroș, dar la -1,50 m prezintă o retragere la verticală după ce între +0,3(-1,50 m) s-a îngroșat cu până la 0,40 m în zona în care practic se „înfinge” în latura vestică a navei (în Z8). În profilul vestic al casetei zidul turnului este construit vertical având baza la -2,10 m, adâncindu-se cu 0,85 m în plus față de zidul Z8 al navei. Stratigrafia casetei este următoarea: Humus negru +0,50 - 0,25 m; lut maro cu pigmenți de cărămidă și var +0,25 - 0,10 m; Nivel reabilitare turn și biserică (anii 30-40). Groapă de var (complex C2) cu materiale ceramice și sticlă -0,10 - 0,60 m; Lut steril maroniu compact -0,60 - 2,20 m.

Concluzii:

Cercetarea preventivă de la Biserica Reformată din orașul Jibou (jud. Sălaj), deși de mică anvergură, a identificat principalele cote de fundare ale elementelor constructive prioritare pentru realizarea proiectului de restaurare propus.

Au fost surprinse și relațiile dintre zidurile

identificate, fără a se putea realiza o datare absolută a succesiunilor constructive.

Complexele identificate au fost gropi de var databile doar în anii 30-40 ai sec. 20 după materialele descoperite, sugerând o fază de reabilitare a fațadelor în această perioadă.

În cercetarea noastră au fost identificate și oase umane rulate de amenajările ulterioare depunerilor funerare sugerând îngropări în imediata apropiere a monumentului.

Ceramica descoperită în săpătură este extrem de fragmentară, dar provine de la recipiente și sobe date începând cu sec. 15-16 și apoi 17-18 și 19-20. Au fost descoperite sporadic țigle solz fragmentare provenind probabil de la acoperișul monumentului de la sfârșitul sec. 19 și prima jumătate a sec. 20.

Zidăria bisericii în fundații este una destul de îngrijită, lucrată din piatră de calcar legată cu mortar, dar prezintă umiditate excesivă.

Exteriorul bisericii a cunoscut intervenții la adăugarea unor contraforți (Z2 și poate și alții) și mai ales la ridicarea turnului. Stratigrafia a fost astfel afectată în unele sectoare. A fost sesizată și o ridicare a terenului exterior, față de cotele decroșurilor, cu umpluturi aduse din preajmă (cu 1,20 m la cor și 1,00 m în zona turnului).

Față de cota 0, stabilită de proiectant, nivelul actual de călcare este la est cu 0,20 m mai jos, iar la vest cu cel puțin 0,40 și chiar 0,60 m mai sus.

111. Lompirt, com. Sărmășag, jud. Sălaj

Punct „Pietriș / Kövicses”

Tip de sit: 1, 112; **Perioada:** 1, 13, 15, 152, 431

Cod RAN: 142916.01

Autorizație nr. 292/5. 07. 2018

Colectiv: dr. Dan Băcuet-Crișan (responsabil științific de șantier), dr. Dan Augustin Deac (membru în colectivul de cercetare).

Perioada de desfășurare a campaniei:

19.07.2018/25.07.2018.

CADRUL GEOGRAFIC. ISTORICUL CERCETĂRIILOR

Localitatea Lompirt (com. Sărmășag, jud. Sălaj) este situată în Depresiunea Silvaniei, pe cursul văii Zalăului. Situl de la Lompirt „Pietriș/Kövicses” este dipus la intrarea în localitatea Lompirt, pe o terasă aflată în partea stângă a văii

Zalăului.

Cercetările arheologice preventive efectuate în acest sit în anii 2007 și 2016 s-au soldat cu identificarea și salvarea unor complexe arheologice databile în epoca bronzului și în perioada medievală timpurie (sec. VIII-IX). Tipurile de complexe arheologice identificate sunt variate ca funcționalitate: gropi menajere, urmele unor construcții de suprafață (gropi de stâlpi), cuptor menajer amenajat în aer liber. Cercetările arheologice preventive din anul 2018 au avut ca scop eliberarea terenului de sarcină arheologică în zona care urma să fie afectată de investiția *Construire casă familială D + P și utilități*.

MODUL DE DERULARE A SĂPĂTURII ARHEOLOGICE

Pentru depistarea, cercetarea și salvarea eventualelor urme arheologice a fost decopertată mecanizat întreaga suprafață care urma să fie ocupată de viitoarea construcție. Unitatea de cercetare arheologică preventivă notată S. 1/2018 avea următoarele dimensiuni: 19 x 11m. Din punct de vedere stratigrafic a fost constatată următoarea succesiune: humus cenușiu (0,00 - 0,40 m), lut galben (steril din punct de vedere arheologic).

REZULTATELE CERCETĂRIILOR.

CONCLUZII

Săpăturile arheologice preventive derulate cu această ocazie s-au soldat cu identificarea și cercetarea unui număr de 6 complexe arheologice (databile în mai multe epoci istorice) notate C.1/2018, C.2/2018, C. 3/2018, C. 4/2018, C. 5/2018 și C. 6/2018. Toate complexele arheologice au fost conturate în lutul galben, steril din punct de vedere arheologic.

Din complexele neolitice aparținând Grupului Pișcolt (C. 1/2018, C. 3/2018, C. 4/2018) provin fragmente ceramice de culoare gălbui-cărămizie decorate cu pictură neagră cu bitum. Complexul C. 2/2018 conținea câteva fragmente ceramice (Cultura Coțofeni) de culoare cărămizie decorate prin incizare cu motivul brăduțului. În complexele aparținând Culturii Wietenberg (C. 5/2018 și C. 6/2018) au fost descoperite fragmente ceramice de culoare cărămizie sau neagră decorate prin incizare sau prin aplicarea unui brâu alveolat. Din nivelul arat (humus) mai provin și câteva fragmente ceramice databile în perioada medievală timpurie (sec. VIII-IX).

Complexele arheologice identificate sunt variate ca funcționalitate: 1 locuință și 2 gropi menajere din neoliticul dezvoltat (descoperiri de tip Pișcolt), 1 groapă menajeră din perioada de tranziție spre epoca bronzului (Cultura Coțofeni, Faza II), 1 groapă menajeră și 1 șanț

defensiv de la începutul etapei mijlocii a epocii bronzului (Cultura Wietenberg, Faza II).

În ceea ce privește locuirea medievală timpurie de pe această terasă, în nivelul arat (humus) au fost descoperite câteva fragmente ceramice de culoare brun-cărmizie ce provin de la oale fără toarte și tăvițe databile în sec. VIII-IX.

Toate aceste descoperiri rezultate în urma cercetărilor arheologice preventive efectuate cu această ocazie aduc un plus de informații privind habitatul uman din Depresiunea Silvaniei în mai multe etape istorice (neolitic, tranziție spre epoca bronzului, bronzul mijlociu și evul mediu timpuriu).

Abstract:

The rescue excavations made in 2018 in the site from Lompirt "Pietriș/Kövicses" led to the discovery of 6 archaeological features:

- Pișcolt Group: 1 dwelling and 2 garbage pits (features C. 1/2018, C. 3/2018 and C. 4/2018).
- Coțofeni Culture (Phase II): 1 garbage pit (feature C. 2/2018).
- Wietenberg Culture (Phase II): 1 garbage pit and 1 defensive ditch (features C. 5/2018 and C. 6/2018).

Bibliografie:

S. Băcueț-Crișan, D. Băcueț-Crișan, *Șantierul arheologic Lompirt "Kövicses", în CCA. Campania 2007, Iași 2008, p. 184-185.*

112. Merești, Cheile Vârghișului, jud. Harghita

Punct: Peștera Gabor – nr. 20

Tipul de sit: 115/116/1/11/112

cod RAN: 85065.04

Autorizație nr. 266/26.06.2018

Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgoviște), George Murătoareanu (UV Târgoviște), Alexandru Radu (DC Dâmbovița), Daniel Vereș (ISER Cluj Napoca), Dan Lucian Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Loredana Niță (UV Târgoviște), Valentin Dumitrașcu (IAB), Ștefan Vasile (U București), Alexandru Petculescu (ISER București), Gabriel Șerbănescu (UV Târgoviște), Valentin Georgescu (UV Târgoviște), Alexandra Diaconu (UV Târgoviște)

Perioada de desfășurare a campaniei: iulie - septembrie 2018

Peștera Gabor - nr. 20 este situată pe malul drept al Vârghișului, la 77 m deasupra talvegului. Deschiderea peșterii are formă de arcadă, cu o lărgime de 8 m și orientare N – NE. Galeria principală, cu o lățime cuprinsă între 8 și 9 m, înălțime ce variază între 4 și 12 m și o lungime de 42 m. Depozitul este afectat de o serie de săpături neautorizate, probabil în scopul recuperării de faună (fig. 1, casele C1 și C2). Gropile rezultate au fost astupate cu fragmente de rocă, iar sedimentul rezultat se prezenta sub forma unor movile în proximitatea acestora. Cercetarea arheologică din anul 2018 s-a concentrat în zona de portal (fig. 1, S1, S2), în proximitatea secțiunii S1, unde a fost plasată secțiunea S2 cu dimensiunea 2x6,20 m. Stratigrafia este apropiată de aceea din S1.

Săpătura a atins adâncimea de 2,6 m față de punctul 0. Întreaga coloană stratigrafică cercetată include resturi faunistice complete sau fragmentate și galeți rulați/fragmentați din cuarțit sau bazalt, de dimensiuni medii sau reduse. La adâncimea de 1-1,2 m au fost identificate patru piese litice rezultate din debitaj intenționat. Dintre acestea, două sunt așchii din cuarțit, proximală și completă, al căror talon este fie accidentat fie rulat; o a treia așchie este un exemplar complet, din jasp roșu, cu talon accidentat și marginile afectate de desprinderi neregulate, de dimensiuni reduse, iar ultima piesă este o așchie proximală din lidit, cu talon neted.

La adâncimea de 206 cm, săpătura a fost blocată de blocuri mari de calcar. Din întreaga coloană stratigrafică au fost prelevate probele necesare identificării micromamiferelor, iar din nivelul cu material paleolitic probe pentru datări C14, OSL și IRSI.

Abstract:

Cave Gabor no. 20 is located on the Vârghiș's right bank, 77 m above the thalweg. It has an arched, NNE oriented, 8 m wide opening. The 2017 excavation was placed in the portal area (fig. 1), with a 2x2 m trench (S1).

The archaeological research of 2018 concentrated in the portal area (Figure 1, S1, S2), near the section S1, where section S2 was placed with the size of 2x6,20 m. The stratigraphy is close to that of S1.

The excavation reached a depth of 2.6 m from the point 0. The entire stratigraphic column surveyed includes complete or fragmented faunal scraps and run / fragment of quartzite or basalt, of medium or small size. At the depth of 1-1,2 m were identified

four lithic pieces resulting from the deliberate debitage.

At 206 cm in depth, big limestone blocks prevented the excavation from going further. The whole stratigraphical column was sampled for micromammals, while the yellowish deposit was sampled for C14, OSL, and IRSL analysis.

113. Merești, Cheile Vârghișului, jud. Harghita

Punct: Peștera 36

Tipul de sit: 115/116/9

cod RAN: 85065.04

Autorizație nr. 253/22.06.2018

Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgoviște), George Murătoareanu (UV Târgoviște), Alexandru Radu (DC Dâmbovița), Daniel Vereș (ISER Cluj Napoca), Dan Lucian Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Loredana Niță (UV Târgoviște), Gabriel Șerbănescu (UV Târgoviște), Valentin Georgescu (UV Târgoviște), Alexandra Diaconu (UV Târgoviște)

Perioada de desfășurare a campaniei: iulie/septembrie 2018

Peștera 36 - Urșilor este situată pe versantul stâng al Vârghișului, la 85 m deasupra talvegului, prezentând trei deschideri, două cu orientare nord-est și una sud-est și trei săli principale. Prima sa semnalare se datorează studenților Haáz Ferenc și Jodál Károly, în studiul lor din 1941. Aceștia menționează existența unui zid sec de piatră care despărțea două săli, dar nu au efectuat și săpături arheologice. Ulterior, în anul 1953, Zoltan Szekely a identificat pe patul peșterii ceramică Wietemberg. Un plan detaliat al peșterii (fig. 1) a fost realizat de T. Orghidan și M. Dumitrescu, în anul 1958 (T. Orghidan, M. Dumitrescu, 1963). Aceștia menționează existența zidului în culoarul D, construit din blocuri de calcar și care delimitează un spațiu de 2 m între el și perete, dar consideră că acesta este relativ recent. În anul 1994, speologul I. Deneș (1954-2005) a colectat din galeriile peșterii ceramică Coțofeni și doi denari din argint, emisie Bela al III – lea, dar a efectuat și mici sondaje, în vederea evaluării potențialului arheologic. Rezultatele obținute nu au fost publicate, dar materialele descoperite sunt descrise în carnetul său de săpătură, aflat la Muzeul Național Secuiesc din Sf. Gheorghe (pentru accesul la informații, dorim să

mulțumim domnului dr. Sándor József Sztáncsu).

Pachetul sedimentar al Peșterii 36 nu a fost afectat de cercetări ample, mai vechi sau recente, în scopul recuperării de faună preistorică, cum este cazul majorității peșterilor accesibile din Cheile Vârghișului. I. Deneș a efectuat o serie de sondaje, dar rezultatele nu au fost publicate. Din proximitatea unui astfel de sondaj am recuperat o așchie de bazalt retușată. Așa cum precizam în raportul din anul 2017, peștera este greu accesibilă și nu este inclusă în circuitele de vizitare turistică, iar acest fapt a permis conservarea zidului menționat anterior.

Cercetarea arheologică a avut ca obiectiv recuperarea „in situ” a materialului arheologic în vederea evaluării succesiunii, cronologiei și componentei culturale a etapelor de locuire. A fost deschis un sondaj (S1) în zona de portal a galeriei F, cu dimensiunea 1/2 m. Săpătura a atins 1,50 m. și nu a dus la identificarea materiale arheologice. La aproximativ 1 m. de la nivelul de călcare a fost identificată o lentilă de cenușă vulcanică, dispersată pe 15-20 cm. Un astfel de eveniment a fost înregistrat și de Peștera Ursului – nr. 18 (Vereș et al, 2017). Această prezență ne va permite în viitor să obținem repere cronologice precise pentru locuirea de paleolitic mijlociu din aria carstului Cheilor Vârghișului.

Abstract:

Cave 36 – Urșilor was identified in the 2017 campaign, on the Vârghiș left slope, 85 m above the thalweg. It has three, NE and SE oriented openings and three main chambers.

The archaeological research aimed at the "in situ" recovery of the archaeological material in order to evaluate the succession, chronology and cultural component of the habitation stages. A profile (S1) was opened in the portal area of the F-gallery, measuring 1/2 m. The excavation reached 1.50 m and did not lead to the identification of archaeological materials. Approximately 1 m from the stepping level, a volcanic ash lens dispersed on 15-20 cm was identified. Such an event was also recorded by the Bear Cave - no. 18 (Vereș et al., 2017). This presence will allow us in the future to obtain precise chronological landmarks for the Middle Paleolithic dwelling in the area of Vârghișului Gorges.

Bibliografie:

Dénes, I., Rezervația naturală complexă Cheile Vârghișului, Speomond – Revista Federației Române de Speologie, 2003, 7-8, 8-10.

Dénes I, Peșterile din Secuime. Speomond – Revista Federației Române de Speologie, nr. 9 – 10 / 2004 – 2005, 33-38.

Ferenc H., Károly J., A vargya-völgy barlangok, Erd. Muz., 1941, 3-4, 366-376.

Orghidan, Tr., Dumitrescu, M., 1963, Complexul carstic din Cheile Vârghișului, în *Lucrările Institutului de speologie „Emil Racoviță”*, tom I-II, 1962-1963, Editura Academiei, 122-124.

Veres D., Cosac M., Schmidt C., Muratoreanu G., Hambach U., Hubay K., Wulf S., Karátson D., New chronological constraints for Middle Paleolithic cave sequences in Eastern Transylvania, Romania. *Quaternary International*, XXX, 1-12, 2017.

114. Milova, jud. Arad

Punct: „Sit 4”

Epocă: 2

Tip de sit: 111

Cod RAN:

Autorizație nr. 158/04.05.2018

Colectiv: Florin Mărginean (CM Arad) – responsabil științific; Victor Sava, Peter Hügel (CM Arad), Adrian Ursuțiu (IAIA Cluj Napoca) – membrii în colectivul de cercetare.

Perioada de desfășurare a campaniei: 11.06. - 23.06.2018

Identificarea sitului de la Milova pe o terasă din lunca Mureșului, ca urmare a diagnosticului arheologic intruziv realizat în primăvara anului 2018 de către o echipă a Complexului Muzeal Arad, a determinat realizarea unei săpături arheologice preventive datorită reabilitării liniei de cale ferată Frontiera-Curtici-Simeria, componenta a Coridorului IV Pan-European pentru circulația trenurilor cu viteză maximă de 160 km/h.

Partea de așezare delimitată la sud-est de Milova pe noul tronson de cale ferată se constituie într-o descoperire inedită și în același timp importantă în ceea ce privește locuirea din perioada medievală timpurie în defileul Mureșului inferior.

Obiectivele cercetării:

Cercetarea arheologică preventivă efectuată a avut drept scop eliberarea de sarcină arheologică datorită reabilitării liniei de cale ferată Frontiera-Curtici-Simeria, componenta a Coridorului IV Pan-European pentru circulația trenurilor cu viteză

maximă de 160 km/h.

Rezultatele și interpretarea lor:

Investigațiile arheologice au avut drept scop cercetarea integrală a obiectivelor arheologice descoperite. În urma decapări mecanice succesive, au fost identificate 22 de complexe arheologice. Este vorba de trei locuințe adâncite, cateva gropi menajere și mai multe gropi de stâlp. Toate complexele aparțin unui singur orizont de locuire al unei părți de așezare din perioada medievală timpurie (sec. VII-VIII/IX).

Localizată pe terasele unui braț secundar sau buclă a Mureșului, așezarea se pare că nu a avut o durată foarte lungă de viață. Reprezintă totuși un bun reper având în vedere raritatea unor astfel de descoperiri în această regiune, totodată fiind un bun indicator în ceea ce privește organizarea unei așezări și a spațiului domestic din această perioadă.

Bibliografie:

C. Cosma, *Vestul și nord-vestul României în secolele VIII – X d.H.* Cluj-Napoca 2002.

V. V. Vizauer, *Așezări și locuințe medievale timpurii în Transilvania (sec. VI/VII-IX/X)*. Cluj-Napoca 2008.

I. Stanciu, *Locuirea teritoriului nord-vestic al României între antichitatea târzie și perioada de început a epocii medievale timpurii (mijlocul sec. V – sec. VII timpuriu)*. Cluj-Napoca 2011.

115. Moreni, com. Văleni, jud. Neamț

Punct: Biserica „Sfânta Paraschiva”

133 – biserică; 2 – descoperire funerară; 21 – necropolă

4 – epoca medievală; 5 – epoca modernă

Autorizație nr. 177 / 02.05.2018

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Județean Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Silviu-Constantin Ceaușu (Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț), Alexandru-Marian Gafincu (Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț), Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț).

Perioada de desfășurare a campaniei: 06.05.2018 - 27.09.2018.

Noul sit arheologic descoperit este amplasat pe terasa înaltă de pe malul drept al Râului Moldova, în partea centrală a satului Moreni și în partea central-estică a județului Neamț.

Cercetarea arheologică preventivă din acest punct a precedat construirea unui nou lăcaș de cult care să deservească comunitatea din satul Moreni. Vechea biserică de lemn a fost mistuită de un incendiu pe 17 aprilie 2016. La acea dată situl arheologic de aici nu era inclus în Repertoriul Arheologic Național. În atare condiții, parohia creștin-ortodoxă a făcut demersurile pentru ridicarea unui nou lăcaș de cult, lucrările propriu-zise începând în primăvara anului 2017. Atunci s-au săpat fundațiile viitoarei biserici, operație executată mecanic, pe o suprafață de aproximativ 200 m², până la o adâncime maximă de 1,20 m. În urma identificării mai multor oseminte umane în timpul acestor lucrări, beneficiarul a informat Direcția Județeană pentru Cultură Neamț, instituție care a întocmit și un raport constatare. Astfel, descoperirea unei noi necropole în acest punct a impus solicitarea unei autorizații de cercetare arheologică preventivă. O primă autorizație (nr. 304 / 25.09.2017), a fost obținută în toamna aceluiași an, însă – din motive obiective (vremea nefavorabilă și lipsa forței de muncă) – cercetarea avea să se desfășoare doar pentru câteva zile, în luna noiembrie, urmând ca în primăvara anului 2018 demersul să fi fost reluat.

Cercetarea arheologică a fost jalonată de câteva repere documentare importante, precum: a) existența unor „curți șindrilită” la Moreni, ce i-au aparținut lui Eremia Dragotă anterior anului 1620²⁶; b) o piatră tombală recuperată în momentul îndepărtării molozului și a vechilor fundații, aceasta fiind folosită drept treaptă de intrare în fostul lăcaș de cult mistuit de incendiu; scrisă în slavonă, piatra a fost așezată în anul 1671, de panul Necula Moreanu în amintirea mamei sale, Ana, soția hatmanului Pătrașco Moreanu²⁷; c) datarea vechii bisericii în anii '80 ai secolului al XVIII-lea, cu

refaceri din anii 1851 și 1930²⁸.

Suprafața cercetată arheologic a însumat 264 m², în acest sens fiind deschise: Caseta A (Cas. A), orientată pe direcția vest-est, cu dimensiunile de 20 x 12 m și Secțiunea I (S. I), amplasată la sud de casetă și paralel cu aceasta, cu dimensiunile de 8 x 2 m. Cele două suprafețe au fost delimitate printr-un martor stratigrafic, cu dimensiunile de 8 x 1 m.

În urma investigațiilor efectuate au fost identificate 182 de complexe funerare, 133 fiind reprezentate de înhumări. Dintre acestea din urmă, se remarcă o înhumare dublă și alte 13 însoțite de reînhumări, osemintele fiind depuse de regulă de jur-împrejurul pereților gropilor înhumaților. Alături de acestea au mai fost descoperite alte 49 de morminte de reînhumare.

În ceea ce privește datarea necropolei, ea se desfășoară pe un interval lung de timp, din Evul Mediu până în Epoca Modernă, acoperind secolele XVI-XIX, cu rezerva că la data întocmirii acestui raport monedele recuperate din inventarele unor morminte sunt în curs de restaurare și conservare, ca de altfel și celelalte artefacte identificate aici. Analizând distribuția mormintelor și succesiunea lor, considerăm că biserica care a sfârșit în urma incendiului data din epoca modernă, cel mai probabil din secolul al XVIII-lea, ea fiind ulterior substanțial refăcută. Totodată, chiar dacă intervenția mecanică a fost una masivă, considerăm că lăcașul de cult distrus a suprapus nemijlocit mai multe morminte și că acesta continuă existența unei biserici mai vechi, aflate undeva în afara suprafeței cercetate și al cărui istoric se află în strânsă legătură cu piatra tombală descoperită.

Cercetările arheologice au evidențiat și prezența sporadică a unor fragmente ceramice corodate, probabil preistorice.

Abstract

The rescue excavations from the new archaeological site (necropolis) of Moreni (2017-2018) represent a preliminary stage to starting work of a new village church, the ancient wooden church being destroyed by fire in 2016. The excavated area covered a surface of 264 m², where 182 graves has been discovered – 133 burials and 49 reburials. Regarding the chronology, the cemetery functioned in the 16th-19th centuries, in Middle and Modern Ages.

²⁶ *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, Supliment I, p. 139, nr. 362.

²⁷ Acesta a fost hatmanul domnului Moldovei, Gheorghe Ștefan, sfârșind tragic în lupta de la Popricani, în anul 1653 (Miron Costin, *Opere. Letopisețul țării Moldovei de la Aron vodă încoace. Cronica polonă, Poema polonă. De neamul moldovenilor. Istoria de Crăia Ungurească. Graiul solului tătarăsc. Versuri. Discursuri și scrisori*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P.P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958, p. 142; P. Zahariuc, *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod (1653-1658)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003, p. 37, 112, 116, 127).

²⁸ N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Direcția Patrimoniului Cultural Național, București, 1974, p. 575.

116. Moșnița Nouă, jud. Timiș

Punct: str. Crizantemelor, CF 403971

(proprietar Buga Viorel)

Așezarea neolitică de la Moșnița Nouă - Hotarul Satului

Cod RAN: 157843.01

Autorizație nr. 537/19.11.2018

Colectiv: Silviu Ene - responsabil, Alin Diaconu (UVT Timișoara), Silviu Iliuță, Alexandru Crăciunaș – masteranzi UVT.

Consultând literatura de specialitate mai veche a fost posibilă identificarea în hotarul localității Moșnița Veche a șase puncte de interes arheologic, mai specific acestea constând în descoperiri atribuite neoliticului târziu, prezența mai multor movile în hotarul localității sau menționarea unor descoperiri izolate constând în două fragmente de spadă încadrabile epocii bronzului. O problemă care se individualizează în cadrul cercetării din zona Moșnița Veche o reprezintă problema „Satului Bătrân” sau a vechii vetre a satului. Referindu-ne la perimetrul cercetat de noi, acesta se află în apropierea sitului definit ca fiind Moșnița Nouă 7. Acest sit a fost reperat în anul 2010 în contextul introducerii rețelei de gaz metan din zonă, latura nordică a sitului fiind deranjată de șanțul de implantare a conductelor, acesta având o adâncime de 1,2 m și o lățime de 0,4 m. Cu ocazia lucrărilor la rețeaua de gaz a fost recuperat un material arheologic important din punct de vedere cantitativ, constând în vase și fragmente ceramice încadrabile neoliticului dezvoltat, fiind totodată deranjate o serie de complexe (în general bordeie) fără a fi atins solul steril. Precizăm de altfel că rețeaua de gaz traversează zona din proximitatea canalului de pe strada Crizantemei.

În luna decembrie 2018 au avut loc săpături arheologice preventive pe proprietatea Buga. Scopul săpăturilor arheologice a fost investigarea unei amprente de casă, unde se dorește construirea unei locuințe private. Pentru început a fost săpată o suprafață S1 cu dimensiunile de 14,8 x 12,4 m.

În cursul săpăturilor arheologice preventive au fost identificate 23 de complexe arheologice ce pot fi datate, în stadiul actual preliminar al cercetării, în epoca neolitică, cultura Vinča / A3. Dintre aceste complexe 20 sunt gropi și 3 sunt posibil locuințe (Cx 5).

Gropile identificate aveau forma rotund-ovală în plat, iar profilul era în formă alveolată (Cx 1, 4, 6-23). Locuințele identificate sunt 3 bordeie, unul de

formă rectangulară (Cx 3) și două ovale (Cx 2, 5). Podeaua în nici una dintre cazuri nu prezenta urme de amenajări speciale. Materialul arheologic descoperit în cadrul complexelor arheologice din așezare este prezent în proporție de 90% în cadrul locuințelor. El constă în numeroase fragmente ceramice și vase tipice, arse reducător. Dintre acestea predomină net ceramica cu pastă grosieră, la realizarea căreia a fost utilizată o gamă largă de degresanți organici și anorganici: paie, pleavă, nisip cu diverse granulații, pietricele (unele chiar mari). Pot fi reconstituite cert două boluri (de mici dimensiuni), realizate din ceramică fină de culoare cenușie, cinci picioare de cupă și un vas bitronconic de mari dimensiuni cu mai multe anse, realizat din pastă grosieră. În ceea ce privește ornamentica sunt prezente brâuri în relief cu impresiuni de degete; împunsături realizate cu paiul, asociate cu linii incizate în diverse unghiuri, butonii, de diverse forme și dimensiuni, iar unele buze au fost ornamentate prin alveolări. Materialul litic, constă doar într-o așchie de obsidian.

Stratigrafia zonei:

1. Strat arabil caracterizat printr-un sol de culoare brună, omogen și ușor afânat, situat de la nivelul actual de călcare (0) până la cota de -0,40 m;
2. Nivel de cultură, de culoare cenușiu-negricioasă, omogen, compact, amestecat cu fragmente ceramice și de chirpici, de la cota de -0,40 m până la -0,70 m;
3. Nivel de culoare galbenă închis, omogen, compact, cu conținut mare de carbonați, fără constituenți antropici. Acesta este situat între -0,70 m și -1,80 m (adâncimea maximă în cadrul săpăturilor efectuate).

Abstract:

The rescue excavation on Buga property at Moșnița Nouă archaeological site identified a settlement belonging to Vinča / A3 culture. In which we excavated three possible dwellings and 20 refuse pits.

Bibliografie:

Măruia L., Micle D., Floca C., Stavilă A., Berzovan A., Bolcu Lavinia, Borlea Oana, *Geografia istorică a zonei Moșnița Veche Rezultatele cercetărilor de teren 2012*, Ed. Bioflux, Cluj-Napoca, 2011, 1154 pg.

Măruia L., Micle D., Floca C., Stavilă A., Berzovan A., Bolcu Lavinia, Borlea Oana, *RAN - FIȘĂ DE SIT ARHEOLOGIC*, Cod sit RAN: 157843.01, format electronic, <http://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=mosnita-noua->

117. Negrilești, com. Negrilești, jud. Galați

Punct: Negrilești - Curtea Școlii - Sector topo C3 („Pin”); Sector topo B4-B5 („Grădiniță”)

Cod tip de sit: 111, 22

Cod de epocă: 131, 153, 33, 42, 5

Cod RAN: 75285.01; Cod LMI/2004-GI-I-s-B-02988

Autorizație nr: 194/02.05.2018 și 368/05.08.2018

Colectiv: Ilie Costel-responsabil de șantier (Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galați); membri: Ciobotaru Paul (Muzeul de Istorie „Teodor Cincu” Tecuci); Mandache Tudor (Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galați); Alexa Daniela (Muzeul de Istorie „Teodor Cincu” Tecuci).

Finanțare: 17.000 lei

Perioada de desfășurare a campaniei: 04.06.2018 - 15.11.2018

Cercetarea arheologică preventivă în situl Negrilești, jud. Galați din anul 2018 s-a derulat în două sectoare importante, sectorul topo C3 („Pin”) și sectorul topo B4-B5 („Grădiniță”). Cercetarea s-a derulat în două etape, prima în lunile iunie-iulie, iar cea de-a doua în lunile septembrie-noiembrie. Această derulare, în două etape, a fost determinată de clauzele contractuale precum și de obiectivele cercetării, care în vară au vizat verificarea stării sitului și a gradului în care au fost afectate straturile arheologice de intervențiile neautorizate în sectorul topo C3 („Pin”) și degrevarea de sarcină arheologică a terenului pe care se va construi o grădiniță în sectorul topo B4-B5. Aceste obiective au fost atinse prin cercetarea a trei unități de săpătură în sectorul topo C3 („Pin”) și deschiderea a trei suprafețe, în sectorul topo B4-B5. În toamna anului 2018 cercetarea s-a concentrat în zona din fața fostului conac (sector topo B4-B5), unde urmează a se realiza obiectivul investițional „Grădiniță”. Aici au fost deschise încă nouă suprafețe pentru a asigura degrevarea de sarcină arheologică a întregii suprafețe pe care se va construi unitatea de învățământ.

Cercetarea din sectorul topo C3 („Pin”) a fost realizată prin deschiderea a trei suprafețe, trasate în funcție de zonele afectate de gropile de împrumut pământ vegetal, dar și din necesitatea verificării

limitelor unor complexe apărute în anii anteriori.

Cas. M/P/2018 (4 m/2,5 m), orientată N-S, este situată în martorul dintre Cas.1/2017 și Cas.2/2017. Cas. M/2018 a fost trasată la 0,40 m de Cas.1/2017 și la 0,60 m față de Cas.2/2017. Această suprafață a fost deschisă pentru a verifica gradul de afectare a straturilor arheologice în urma intervențiilor umane neautorizate în sit, precum și eventualitatea surprinderii continuării unor complexe cercetate în anul 2017. Au fost surprinse nouă complexe, Cx.1-7, Cx.9-10, cu material specific epocii bronzului (cultura Noua), perioadei migrațiilor (cultura Sântana de Mureș-Černjachov) și Evului Mediu timpuriu. Dintre cele nouă complexe, unul este o înhumare deranjată (Cx.1), două sunt instalații de foc (Cx.2 și Cx.4), o locuință (Cx.5), iar cinci sunt gropi menajere, dintre care Cx.10 reprezintă continuarea spre est a Cx.16/2017/P.

Cas. 1/P/2018 (9 m/5 m) orientată E-V, a fost deschisă la 0,5m nord de Cas.1/2017. Caseta a fost deschisă pentru a verifica gradul de afectare a straturilor arheologice în urma intervențiilor neautorizate în sit, precum și eventualitatea surprinderii continuării unor complexe cercetate în anul 2017, în Cas.1. În această suprafață au fost surprinse nouă complexe, Cx.11/2017, Cx.8, Cx.11A, Cx.11B, Cx.12-14, Cx.24-25, cu material specific epocii bronzului (cultura Noua), perioadei migrațiilor (cultura Sântana de Mureș-Černjachov) și epocii moderne. Dintre acestea Cx.12 este o vatră, Cx.14 resturile unei podele de locuință, iar celelalte șapte sunt gropi menajere.

Cas. 2/P/2018 (12 m/6 m) a fost trasată la 0,5 m nord de Cas.3/2014 și la 5,50m spre vest de zidurile de fundație ale vechiului conac boieresc, puse în evidență în anul 2013. Caseta a fost deschisă cu intenția de a surprinde continuarea complexelor de locuire Cx.24/2014 și Cx33/2014 datate în neoliticul timpuriu și epoca bronzului. Ca urmare a cercetării arheologice, în această suprafață, au fost puse în evidență un număr de 22 complexe de locuire, Cx.15-17, Cx.18A, Cx.18B, Cx.19-23, Cx.26, Cx.27A, Cx.27B, Cx.28-34, L3/2018, C1/2018, cu material specific neoliticului timpuriu (cultura Starčevo-Criș), epocii bronzului (cultura Noua), perioadei migrațiilor (cultura Sântana de Mureș-Černjachov), perioadei premedievale și epocii moderne.

Au fost sesizate urmele a patru locuințe, L.1/P (Cx.15) construcție din perioada modernă, L.2P (Cx.19) datată în secolele VIII-X, L.3/P, locuință neolitică, continuare a Cx33/2014 și L.4P (Cx.22) amenajată în secolele VIII-X. Au mai fost sesizate două instalații de foc (cuptorul C1. și vatra Cx.20), 2 aglomerări de materiale arheologice (Cx.16-17), 2

șanțuri de dren(Cx.33-34) și 12 gropi menajere.

În cele trei unități de săpătură, Cas.M/P/2018, Cas.1/P/2018, Cas.2/P/2018, au fost descoperite 40 complexe de locuire datate în neoliticul timpuriu, epoca bronzului, perioada secolelor IV p. Chr. și a secolelor VIII-X p. Chr., precum și șase intervenții (gropi) din perioade mai recente. Din cele 40 de complexe, 24 sunt gropi menajere, cinci sunt instalații de foc, șase structuri de locuire, două aglomerări de materiale arheologice, două șanțuri de dren și o înhumare deranjată. La cele menționate anterior se adaugă cinci intervenții din perioada modernă (I.1-I.3, I.5-I.6) și o intervenție de mari dimensiuni din perioada contemporană (I.4), care au afectat depunerile arheologice.

Stratigrafia celor 3 unități de săpătură, din sectorul topo C3 („Pin”) este asemănătoare și respectă succesiunea straturilor de sol evidențiată în campaniile anterioare. Astfel, solul viu este constant suprapus de un sol galben pătat cu negru, cu o grosime variabilă de 0,15 m până la 0,30 m, care reprezintă, de fapt, stratul în care se închid, de regulă, complexe date în neoliticul timpuriu sau în perioada finală a epocii bronzului. Complexele cu material arheologic specific culturii Noua se află în următorul strat, un sol de culoare cafenie, cu o grosime de 0,20 m - 0,30 m. Urmează, mai apoi, un sol negru granulos cu grosimi de 0,15 m - 0,60 m, care reprezintă nivelul de locuire ce poate fi datat în secolul IV p. Chr. (cultura Sântana de Mureș-Černjachov). Suprapuse acestui nivel se află, în ordine, un strat cu pământ negru deschis, de circa 0,15 m - 0,25 m, cu material arheologic datat în perioada secolelor VIII-X, un sol negru de consistență compactă, cu o grosime ce variază între 0,10m și 0,30m, în care au fost identificate complexe ce pot fi date în perioada modernă, urmat de stratul vegetal.

Cercetarea arheologică din anul 2018, în sectorul topo B4-B5, la vest de școala gimnazială din comuna Negrilești și la 10 m spre sud de fostul conac boieresc, a constat în realizarea a mai multor sondaje de verificare. Astfel au fost deschise 12 suprafețe de săpătură, cercetate unele integral (SG.1, SG.2, SG.3), altele parțial (SG.4-SG.12), ce au permis descoperirea a 54 de complexe de locuire. Au fost puse în evidență 15 gropi, 13 instalații de foc, șase locuințe, două amenajări cu destinație neprecizată, precum și 17 complexe funerare.

În zona respectivă au mai fost efectuate cercetări arheologice în anii 2008-2009, când situl a fost afectat de decopertarea mecanizată a unei

suprafețe de circa 200 mp, până la adâncimea de - 0,40 m - 0,60 m și chiar până la -1,00 m. Atunci au fost cercetate suprafețele S3, S4, S5 în anul 2008 și S6 în anul 2009, acoperind 132 mp din terenul afectat. Parte din aceste secțiuni au fost suprapuse de noile suprafețe deschise în 2018. Acestea au fost sesizate în capătul de sud a suprafeței SG.1 și în suprafețele SG.5-7, pe direcția E-V.

SG.1 (27 m/2 m) a fost deschisă pe direcția NNV-SSE, la 100 m est de colțul de NV al școlii gimnaziale și la 8 m de zidul sudic al fostului conac, cu scopul de a verifica arheologic suprafața de pe latură estică a viitoarei grădinițe. În urma cercetării au fost identificate 10 complexe arheologice (Cx.1-4, Cx.6-8 și Cx.10-12) și trei morminte (M.1-3). Complexele sunt încadrate în epoca bronzului, perioada postromană și epoca modernă, iar mormintele constituie o parte din necropola medievală a satului. Cx.3 constituie o parte dintr-o locuință modernă(L.1/G), complexele Cx.1, Cx.2 și Cx.6 sunt vetre, Cx.8 reprezintă o aglomerare de materiale din epoca târzie a bronzului, iar complexele Cx.6-7, Cx.10-12 sunt gropi menajere.

Pentru a acoperi întreaga suprafață pe care se va construi grădinița au mai fost trasate un număr de 12 suprafețe, perpendiculare pe SG.1, cu orientarea ENE-SSV. Suprafețele SG.2-SG.7 au dimensiunile de 10 m/4 m, iar SG.8-SG.13 de 11,6 m/4 m. Între toate suprafețele au fost păstrați martori de 0,60 m.

Suprafețele SG.2 și SG.3 au fost cercetate integral, iar în celelalte suprafețe au fost atinse adâncimi de -0,60 m - 1,60 m, lucrările fiind sistate din cauza condițiilor climatice și a lipsei forței de muncă.

În suprafața SG.2 au fost cercetate șase morminte (M.4-9), două vetre (Cx.13, Cx.16) din perioada secolului al IV-lea p. Chr. și trei gropi menajere cu material specific culturii Noua.

Suprafața SG.3 a permis studierea a cinci complexe funerare, patru morminte(M.10-13) și o reînhumare din perioada medievală. Între adâncimile de -0,50 m - 0,80 m a fost evidențiat un complex (Cx.9) care s-a dovedit a fi o locuință (L.2/G) din perioada secolelor III-IV p. Chr. Au mai fost găsite cinci gropi menajere, din perioada târzie a epocii bronzului (Cx.25, 27A, 27B, 28-29) și au fost evidențiate două complexe Cx.21 și Cx.26 care se continuă și în SG4. Cx.21 este o locuință, L.3/G, cu material specific culturii Noua.

Cercetarea suprafeței SG.4 a permis punerea în evidență a continuării unor complexe sesizate în SG.3. Cx.26 s-a dovedit a fi o locuință (L.5/G) continuată prin complexul Cx.31, care avea și un cuptor pietrar (Cp.2) specific perioadei premedievale, secolele VIII-X. Complexul Cx.30 aflat la un metru spre est de Cx.31, s-

a dovedit a fi tot o locuință, L.4/G, din aceeași perioadă și ea prevăzută cu un cuptor pietrar (Cp.1). În aceeași suprafață au mai fost identificate trei vetre (Cx.23, Cx.33-33), o groapă menajeră (Cx.22) și o amenajare modernă (Cx.18)

În suprafața SG.5 au fost prelevate fragmente ceramice specifice culturii Sântana de Mureș-Černjachov, și a fost identificată o vatră (Cx.34). Suprafața este în curs de cercetare ca de altfel și suprafețele SG.6-13.

În suprafața SG.10 au fost evidențiate la adâncime de 0,40 m două zone de arsură la roșu, posibil vetre, denumite Cx.19 și Cx.20, precum și o parte dintr-o locuință din epoca modernă (L.6/G).

Dintre cele 94 de complexe de locuire, cercetate în cele două sectoare, doar șase aparțin neoliticului timpuriu, cu material arheologic specific culturii Starčevo-Criș, ceramica fiind bine reprezentată. A fost descoperită atât ceramică grosieră, barbotinată, cât și ceramică din categoria celei fine, pictată cu roșu sau negru pe fond roșu. De asemenea, în complexele neolitice au fost găsite materiale litice, lame de obsidian și silex, nuclee de silex, fragmente de topoare, precum și unelte din os și resturi faunistice.

Materialul arheologic aparținând perioadei târzii a epocii bronzului (cultura Noua) descoperit în complexele din campania 2018 cuprinde ceramică în stare fragmentară dar și reîntregibilă, resturi faunistice și unelte din materii dure animale. Ceramica prelevată cuprinde atât ceramică de bună calitate, de culoare neagră-cenușie, cu suprafețe lustruite, cât și ceramică de uz comun, realizată din pastă grosieră, având ca decor brăul alveolar, în formă de „S” sau simplu. Ca forme ceramice sunt prezente vase-borcan, cești cu torți supraînnălțate, cupe și castroane.

Materialul ceramic, specific culturii Sântana de Mureș-Černjachov, descoperit în complexele date în secolele IV-V p. Chr., se află în stare fragmentară și provine de la vase de dimensiuni mici și medii, castroane și căni cu o toartă. Acestea au fost realizate din pastă grosieră dar și din pastă fină, de culoare cenușie, cenușiu-cărmizie și neagră. Au fost descoperite și fragmente ceramice ce provin de la vase de import realizate din pastă de foarte bună calitate.

În cele două locuințe date în secolele VIII-X a fost descoperită ceramică specifică acestei perioade cu decorul constând în striuri orizontale și/sau vălurite. Au fost recuperate fragmente ceramice provenind de la oale borcan, realizate din pastă cu mult nisip și pietricele, precum și partea inferioară a unui vas de mari dimensiuni, realizat din pastă mai fină, de culoare cenușoasă, în care au fost depuse pietre, de dimensiuni medii, cu urme de ardere

O importanță deosebită o are și descoperirea unei părți din necropola medievală a satului Negrilești, despre a cărei localizare nu se puteau lansa decât ipoteze. Inventarul descoperit în cele 16 morminte cercetate ne sugerează o încadrare în secolele XVI-XVII. Monedele prelevate sunt emisiuni ale regatului Ungariei, dinari emiși între anii 1534-1608 și ai regatului Poloniei de la finele secolului al XVI-lea. Alături de monede au mai fost recuperate și alte bunuri de inventar, cercel, copci, nasturi din lemn, care se datează în aceeași perioadă.

Abstract:

The archaeological site Negrilești – The Schoolyard, located 15 km north of Tecuci, in south-east Moldova, was explored in 2018 in two important digging units, the topological areas C3 („Pine Tree”) and B4-B5 („Kindergarten”).

The archaeological research conducted in the summer of 2018 had as primary objectives the examination of the current state of the site, the assessment of the degree to which the archaeological complexes were affected by unauthorised interventions and the enablement of construction of a kindergarten on a particular area following archaeological research.

In the C3 area („Pine Tree”), three digging units were opened to assess the degree to which the archaeological site was affected by natural and anthropic factors. The three digging units, Cas.M/P/2018, Cas.1/P/2018 and Cas.2/P/2018, led to the discovery of 40 living complexes dating from the Early Neolithic period, the Bronze Age, the 4th century AD, the 8th-10th centuries AD, as well as dwelling elements from more recent times.

In the topological area B4-B5, west of the Negrilești middle school and 10m south of the former boyar's manor, 13 digging units were opened. The 13 units, SG.1 (27 m/2 m), SG.2-SG.7 (10/4 m) and SG.8-SG.13 (11,6 m/4 m), covered a surface on which a kindergarten was due to be built. Discoveries included 16 tombs from the Medieval Age, traces of dwellings from the Modern Age, the 8th-10th centuries AD, the Post Roman Era, the Late Bronze Age, with archaeological material belonging to the Noua culture, 15 sewage pits and 13 hearths and stonemasons' hearths from various periods.

Bibliografie:

Costel Ilie, Mircea Nicu, Adrian Adamescu, Paul Ciobotaru, *Le site Negrilești - La Cour de l'école. Le*

point „La Centrale Thermique”, Danubius, XVIII, 2010;

Adrian Adamescu, Costel Ilie, *Așezarea din perioada bronzului târziu de la Negriștea, jud. Galați*, Studia Antiqua et Archaeologica, XVII, 2011;

Costel Ilie, Mircea Nicu, *Descoperiri recente în situl arheologic Negriștea, jud. Galați*, în Danubius, XXX, 2012;

Paul Ciobotaru, *Așezarea Sântana de Mureș-Černjachov de la Negriștea, județul Galați*, în Acta Musei Tutovens, 8, 2013, pp. 30–46;

Corneliu Beldiman, Costel Ilie, Diana Maria Sztancs, *Artefacte din materii dure animale descoperite în situl de la Negriștea-Curtea Școlii, jud. Galați*, în Danubius, XXXI, supliment, 2013;

Corneliu Beldiman, Costel Ilie, Diana Maria Sztancs, *Artefacte din materii dure animale aparținând culturii Starčevo-Criș descoperite în situl de la Negriștea-„Curtea Școlii”, jud. Galați*, Acta Musei Tutovens, XI, 2015;

Costel Ilie, *Descoperiri recente în situl Negriștea, jud. Galați*, Danubius, 34, 2016;

Corneliu Beldiman, Costel Ilie, *Cercetări arheologice și artefacte din materii dure animale în așezarea de la Negriștea, jud. Galați (2015)*, Acta Tutovens, nr.XII/1, 2016;

Costel Ilie, Paul Ciobotaru, Tudor Mandache, *Situl arheologic Negriștea, jud. Galați. Cercetări arheologice în sectoarele Curtea Școlii și Pin-2017*, Danubius, 35, 2017, pp.55-88.

118. Panic, com. Hereclean, jud. Sălaj

Punct: „Dâmbul iazului”, proprietatea Stanca și proprietatea Mesaroș

Autorizații nr. 29 și 30/12.02. 2018;

Colectiv: dr. Ioan Bejinariu (responsabil științific); dr. Dan Băcuet-Crișan, dr. Dan A. Deac; dr. Sanda Băcuet-Crișan.

Stațiunea arheologică investigată se află în partea vestică a jud. Sălaj, în zona Depresiunii Șimleului. Este amplasată pe un promontoriu ce se dezvoltă organic din zona deluroasă aflată la sud de Zalău și înaintează adânc în zona mlăștinoasă de pe partea stângă a văii Zalăului. Promontoriul este traversat de șoseaua Zalău – Satu Mare. În acest

loc lunca văii Zalăului este foarte amplă. Sectorul arheologic investigat în acest context se află pe partea dreaptă a șoselei menționate. Promontoriul are partea superioară relativ plată, iar spre est, respectiv vest și nord este înclinat, pe alocuri chiar abrupt către zona de mlaștină. Stațiunea arheologică se află pe teritoriul administrativ al comunei Hereclean, dar în localitatea Panic și nu în Hereclean cum s-a încetățenit în literatura de specialitate.

Situl a fost descoperit cu ocazia unor cercetări arheologice de suprafață. Au fost executate o serie de săpături arheologice preventive în anii 1998, 1999 și 2004 care au vizat mai ales zona superioară a promontoriului și au însumat peste 700 m². O parte dintre descoperiri (cele din 1998 -1999) au văzut lumina tiparului. Vechile cercetări au evidențiat că există cel puțin două orizonturi distincte de locuire. Cel mai vechi aparține eneoliticului final (cultura Coțofeni), iar cel mai recent a fost atribuit perioadei romane din „Barbaricum” (sec. II - III d. Hrs.) și atribuit purtătorilor culturii Przeworsk.

Cercetările anului 2018 au vizat întreaga suprafață a sitului aflată pe partea dreaptă a șoselei Zalău – Satu Mare și au fost impuse de intenția celor doi proprietari de a demara unele obiective de investiții. Întrucât suprafața sitului arheologic este traversată de o conductă de gaz (zona a fost cercetată în anul 2004) o zonă care însumează câte 6 m de-o parte și de alta a conductei devine zonă de protecție a obiectivului menționat. Această zonă nu a putut fi cercetată în 2018 însă nici obiective de investiții nu pot fi amenajate pe viitor. Așa cum știam din cercetările anterioare, suprafața promontoriului pe care apar vestigiile arheologice a fost afectată în decursul timpului atât datorită eroziunii naturale, iar în ultimele decenii de lucrările agricole. Conturul complexelor arheologice apare imediat sub stratul afectat de fostele lucrări agricole. Complexele se adâncesc în solul steril, galben-lutos. Nu există deci un strat de depuneri arheologice nici măcar în zona din proximitatea construcțiilor a căror perimetru este marcat de gropile de stâlpi. Vestigiile arheologice apar în zona înaltă, relativ plată a promontoriului. Pe versanți, chiar și pe cei cu o înclinare ușoară dinspre est-sud-est nu mai apar dovezi ale prezenței umane.

Rezultate

În campania de cercetare arheologică preventivă aferentă anului 2018 pe suprafețele investigate ale sitului de la Panic (com. Hereclean, jud. Sălaj), punctul „Dâmbul iazului” au fost descoperite 320 complexe arheologice. Cele mai

multe aparțin perioadei romane (sec. II – III d. Hrs.) din *Barbaricum* și constă mai ales din grupări ale unor gropi de stâlp provenind de la construcții lungi, binecunoscute în arealul culturii Przeworsk. La fel, caracteristice populației / populațiilor identificate sub acest nume sunt gropile cu un plan rectangular, cu pereții arși și cu mult cărbune în inventar. Inventarul arheologic al complexelor atribuite perioadei sec. II – III d. Hrs. este destul de modest și constă mai ales în ceramică fragmentară lucrată cu mâna și cu roata olarului. Ceramica la roată aparține mai ales speciei cenușii, iar în privința formelor, cel mai frecvent apar fragmente de la străchini / castroane, chiupuri, etc. În două cazuri am remarcat prezența unor fragmente ceramice cu decor "lipit", constând din mici pastile ovale, reliefate. Unul dintre fragmente provine, probabil de la un bol lucrat din pastă fină, de culoare cărămizie și reprezintă probabil un produs de factură romană. Remarcăm lipsa ceramicii cenușii lucrate la roată, decorată cu motive șampilate, care însă se regăsește în alte situri aflate în apropiere. Au apărut și câteva piese de metal dintre care menționăm o fibulă de bronz, probabil tipul de fibulă puternic profilată - **Almgren 84** (?). Acest tip de accesorii vestimentare se datează mai ales în perioada sec. II d. Hrs. Menționăm și 1-2 cuțite din fier, o zăbală și o lupă din același metal.

Cpx. 162 – este o construcție cu un plan aproximativ poligonal. Pe latura de vest traiectoria complexului a fost mai greu de precizat. Are o "intrare" pe latura de nord-est. Au fost surprinse trei gropi de stâlp dintre care una pe colțul nordic, una pe latura de nord-est (în zona "intrării") și una spre nord-vest. Dimensiuni: 3,30 m x 3,00 m (cca. 10 m²). Se adâncea foarte puțin de la nivelul la care a fost surprinsă (circa 0,10 m / 0,14 m). Această construcție a fost surprinsă aproximativ pe latura de sud-est a promontoriului. În aceeași zonă au apărut la excavare și alte fragmente ceramice similare celor din inventarul construcției, precum și un fragment dintr-o rășniță din tuf vulcanic. Inventarul este foarte bogat și constă dintr-o cantitate apreciabilă de ceramică lucrată cu mâna, precum și la roata olarului. Ceramica are însă cu totul alt aspect și caracteristici față de cea care provine din complexe atribuite culturii Przeworsk. Se remarcă și câteva fragmente cu binecunoscutul colorit dublu (negru la exterior – cărămiziu la interior). Ceramica lucrată la roata olarului este de foarte bună calitate, cu o pastă foarte omogenă, bine arsă și este de culoare cenușie. Apar fragmente de străchini cu buza invazată, străchini cu carenă, vase cu corpul rotund și fundul drept, etc. Inventarul conținea și

bucăți de piatră, precum și câteva oase. Acest complex precum și un altul apărut în jumătatea de vest a promontoriului pot fi atribuite sfârșitului primei epoci a fierului – începutului perioadei Latène. Locuirea aferentă acestei perioade reprezintă un element de noutate față de vechile cercetări.

Vechile săpături au documentat și existența unor complexe arheologice cu inventar ceramic caracteristic culturii Coțofeni din Eneoliticul final din Transilvania. Alte trei noi complexe aparținând acestei perioade au fost descoperite cu ocazia cercetărilor preventive din anul 2018. Cel mai bogat inventar ceramic provine din complexul nr. 124 însă din păcate ceramica este într-o stare precară de conservare. Ceramica dovedește că prezența purtătorilor acestei culturi se înscrie pe coordonatele fazei Coțofeni III, poate chiar în ultima etapă a acestei faze, așa cum a fost definită mai recent în ultimul deceniu pe baza unor descoperiri inclusiv din vestul Sălajului (Giurtelecu Șimleului, Meseșeni de Sus, Plopiș, etc.).

Rezumat:

În primăvara anului 2018 au fost efectuate săpături arheologice preventive pe suprafața sitului arheologic din punctul "*Dâmbul iazului*" din localitatea Panic, com. Hereclean, jud. Sălaj. Anterior anumite suprafețe au fost investigate în anii 1998 – 1999 și 2004. Au fost descoperite 320 complexe arheologice ce datează din Eneoliticul final (cultura Coțofeni), sec. VI – IV î. Hrs. și sec. II – III d. Hrs. Inventarul arheologic constă mai ales din ceramică fragmentară și puține piese de metal, ultimele apărute în contexte arheologice atribuite locuirii din sec. II – III d. Hrs. (cultura Przeworsk).

Bibliografie:

- S. Băcueț-Crișan, *Noi descoperiri preistorice în județul Sălaj*, în **AMP**, XXIII, 2000, p. 9-28.
- Al. V. Matei, I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. II-IV P.CHR) în spațiul nord-vestic al României*, editura Porolissum, Zalau / Cluj Napoca 2000, p. 48 – 51.
- A.V. Matei, D. Băcueț-Crișan, A. Cârstea, *Șantierul arheologic Hereclean, com. Hereclean, jud. Sălaj. Punct: Dâmbul iazului*, în: **CronCercArheologice din România. Campania anului 2004**, Mangalia 2005, p. 174 – 175.

119. Pantelimonu de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [Ulmetum]

Punct: Str. Mieilor „Stația de Epurare” / Sector „Cartaș – cuptor Panaitescu”

Codul sit: 62618.01

Cod tip de sit: 111

Cod de epocă: 32, 431, 432

Autorizația nr. 217/13.06.2018

Colectiv: Cristina Talmațchi - responsabil științific; Constantin Băjenaru, Dan Vasilescu, Cătălin-Mircea Nopcea, Oana Grigoruță (MINAC)

Perioada de desfășurare a campaniei: iunie – august 2018.

Conform contractului de cercetare arheologică încheiat între MINA Constanța și Primăria comunei Pantelimon, s-au executat săpături pe terenul situat în satul Pantelimonu de Sus, în capătul str. Mieilor, pe un amplasament unde se propune construirea unei stații de epurare a apei provenite din sistemul de canalizare al localității. Terenul supus cercetării este situat în marginea de est a localității, lângă proprietatea Cartaș Mircea, și este cunoscut lumii arheologice sub denumirea convențională de sectorul „Cartaș-cuptor Panaitescu”. Cercetările arheologice efectuate aici, începând cu anul 2010, au evidențiat urme de locuire importante din perioada romană (sec. II-IV, probabil *vicus Ulmetum*) și mai ales din epoca medievală timpurie (sec. VIII-X). În apropiere este cunoscut, de asemenea, un cuptor pentru ars materiale de construcții, cercetat de A. Panaitescu în anul 1980.

Cercetarea a avut drept scop descărcarea de sarcină arheologică a perimetrului investiției și identificarea nucleelor de locuire din perioadele romană și medievală timpurie, bine documentate în cercetările sistematice anterioare.

În urma cercetării au fost identificate 36 de complexe arheologice, încadrate cronologic după cum urmează: sec. II-III (3); sec. IV-V (7); sec. VI (11); sec. VIII-X (5); sec. XVII-XVIII (4); restul reprezentând gropi menajere contemporane sau complexe cu inventar atipic. Pe ansamblu, acestea constau în: șanț de delimitare sau pentru scurgerea apei și gropi pentru întrebuințări diverse (sec. II-III); gropi de forme diferite pentru întrebuințări diverse (sec. IV-V); gropi pentru extragerea pământului galben și complexe cu funcționalitate incertă (sec. VI); locuințe adâncite și gropi de diverse întrebuințări (sec. VIII-X), locuințe și gropi (sec. XVII-XVIII).

Suprafața a fost împărțită în șapte secțiuni (S I

– S VII, fiecare având o lungime de 23 m și o lățime de 3 m), cu martori de 1 m între ele (eliminați ulterior). S-au practicat cinci casete, dintre care trei dispuse către N și două către S, pentru cercetarea integrală a complexelor C3A, C4, C8, C22 și C26. În colțul de V terenul se prezenta mai ridicat, din cauza resturilor menajere de epocă modernă, care atingeau pe alocuri chiar și o grosime de 0,50 m. Din acest motiv, există diferențe în ceea ce privește cota pământului steril. Dacă spre SE și S terenul prezintă o pantă ușoară, la limita de V săpătura a relevat existența unei râpe naturale, desfășurată către S și V. Prin urmare, aproape toate straturile identificate pe restul suprafeței cercetate capătă aici o grosime mai mare.

Stratigrafia generală a sectorului era următoarea: nivel vegetal (grosime medie circa 0,10-0,20 m); strat modern, cu o grosime ce varia între 0,15 și 0,50/0,60 m; nivel otoman, cu o grosime ce varia între 0,05 și 0,40/0,45 m (abia sesizabil în jumătatea de N a suprafeței); strat de pământ brun / brun-negricios ușor dens sau de consistență granuloasă, pigmentat cu alb, cu o grosime ce varia între 0,20 și 0,50 m (caracterizat prin prezența de materiale de perioadă romană târzie, bizantină timpurie și medievală timpurie); pământ brun steril, cu o grosime medie de 0,15 m; pământ galben viu (loess) surprins la -0,75/0,80 m (limită N suprafață), -0,60/0,65 m (zonă C 2, C 6), -1,40/1,50 m (secțiunea S VII).

Suprafața era traversată de la V către E, în pantă descendentă, de o „platformă” destul de lată, realizată din pietre de dimensiuni variate, al cărei scop rămâne a fi pe deplin înțeles prin cercetările viitoare. Pe porțiunea aferentă secțiunii S VII, stratul de pietre urmează panta mai abruptă și atinge grosimea maximă de 0,40-0,50 m, în acest loc fiind folosite pietre mai mari. În rest, nu depășea 0,30 m. Printre pietre s-au găsit fragmente ceramice majoritar de perioadă medievală timpurie (sec. VIII-X), dar nu lipsesc cele de epocă romană târzie (sec. IV-V) sau bizantină timpurie (sec. VI), câteva fragmente de rășniță, țigle și cărămizi. În anumite zone, după îndepărtarea pietrelor, au fost conturate gropi de par, care prezentau încă urme ale lemnului putrezit. Acestea par a fi însă de dată mai recentă, știut fiind faptul că în zonă a funcționat cel puțin o stână.

„Platforma” funcționa cumva ca limită de N a depunerilor consistente de perioadă otomană (sec. XVII-XVIII), dispuse către S și surprinse în toate secțiunile, cu o concentrare în S I, S III, S IV și S V. Materialele descoperite sunt variate, fiind reprezentate categorii precum ceramică (smălțuită),

obiecte de metal, monede (majoritar *akçe*) sau oase, extrase din straturi de pământ afânat (cenușos-gri) amestecat cu bucăți de cărbune, chirpici, arsură, cenușă și resturi de natură organică. De remarcat prezența în nivelul otoman a obiectelor de epocă romană târzie și bizantină timpurie (majoritare în zonele cu complexe datate în această perioadă), a căror poziție nu poate fi decât secundară. „Platforma” este anterioară depunerilor, deoarece acestea o acopereau, în majoritatea locurilor aproape imediat peste, dar în secțiunea S VII exista o diferență de nivel chiar și de 0,50 m.

În urma cercetării efectuate pe amplasamentul viitoarei stații de epurare a localității Pantelimonu de Sus, putem trasa următoarele concluzii: locuirea aparent restrânsă în perioada romană timpurie, concentrată în apropierea șanțului C5, indică caracterul marginal al acestui spațiu în cadrul așezării existente atunci; o activitate mai intensă în zonă se constată începând cu sec. IV, pentru a atinge apogeul în sec. VI, prin realizarea unor amenajări în pantele naturale, aflate probabil în legătură cu activitatea meșteșugărească desfășurată la refacerea fortificației de către Iustinian; după dezafectarea fortificației, în zonă își fac apariția comunități specifice perioadei medievale timpurii, ale căror urme (bordeie) apar uneori în asocieră cu cele specifice sec. VI, poate semn al unei apropieri nu foarte îndepărtate în timp între cele două perioade; precum în cazul zonei de sud a fortificației, locuirea din perioada otomană în acest punct se remarcă printr-o abundență de resturi menajere, grupate către vale, în care au fost antrenate și obiecte specifice altor perioade, dar mai numeroase cele din sec. IV-VI.

Dintre materialele de interes arheologic descoperite în perimetrul cercetat, amintim: fragmente ceramice lucrate la roată (amfore, oale, ulcioare, castroane, boluri, farfurii, platouri etc.) și cu mâna (cu sau fără decor alveolat), unele arse secundar, fragmente de opaițe, fusaiole din lut, fragment dintr-un capac de amforă cu inscripție în limba greacă, capace realizate din ceramică și cărămizi, lamă de silex, fus de os, pahare de sticlă fragmentare, fibule din bronz și fier, disc din bronz decorat pe o parte, cataramă din bronz (una de tip „Sucidava”), monede, obiecte din fier, plumb rezidual, lupe de fier, zgură, materiale de construcții fragmentare (cărămizi, țigle și olane), resturi osteologice de origine animală etc., din secolele II-VI; fragmente ceramice arse oxidant (ornamentate cu linii incizate orizontale sau în val) sau în atmosferă reductoare (ornamentate cu linii lustruite

simple sau dispuse în rețea), fusaiole din lut, greutate circulară fragmentară, gresii pentru ascuțit obiecte din metal, materialul faunistic etc., specifice sec. IX și primei jumătăți a sec. X; fragmente ceramice smălțuite de culoare verzuie, gălbuie, roșiatică etc., pipe fragmentare, obiecte diverse din bronz și fier; monede, resturi osteologice de proveniență animală, din sec. XVII-XVIII.

Materialul rezultat a fost depozitat la MINA Constanța.

Abstract:

In 2018 excavations were carried out on the land located in the village of Pantelimonu de Sus, at the end of Mielor Street, on a site where it is proposed to build a water treatment plant. The researched land is located on the eastern edge of the village, next to the Cartaș Mircea property, and is known to the archaeological world under the conventional name of sector „Cartaș-cuptor Panaitescu”. The archaeological researches carried out here, starting in 2010, have revealed important remains of the Roman period (2nd and 4th centuries, probably *vicus Ulmetum*) and especially from the early medieval period (8th-10th centuries). A kiln burning building materials is also known nearby, investigated by A. Panaitescu in 1980.

As a result of the 2018 research, 36 archaeological complexes were identified, chronologically framed as follows: 2nd-3rd centuries (3); 4th-5th centuries (7); 6th century (11); 8th-10th centuries (5) and 17th-18th centuries (4).

The resulting material was stored at MINA Constanța.

120. Pecica, jud. Arad

Punct: Arsat

Tip sit: 111, 211

Încadrare cronologică: 141, 143, 33

Autorizație nr. 367/21.08.2018

Colectiv: Victor Sava – responsabil (Complexul Muzeal Arad), Florin Mărginean, Norbert Kapcsos, Ioan Constantin Inel (Complexul Muzeal Arad).

Perioada de desfășurare a campaniei: 07.09.2018 - 02.11.2018

Ca urmare a cercetării arheologice preventive desfășurate pe o suprafață de 10341 m², au fost

identificate, cercetate și documentate 102 complexe arheologice, ce aparțin mai multor etape cronologice. Trebuie precizat faptul că primul orizont cronologic a aparținut eneoliticului timpuriu. Din această perioadă au fost identificate trei gropi cu diverse utilități și patru morminte. Gropile au fost descoperite în zona nord-vestică a suprafeței investigate, iar grupul de morminte pe latura estică, la o distanță considerabilă față de descoperirile cu caracter domestic. Cele trei gropi ce au conținut ceramică Tiszapolgár reprezintă probabil marginea unei așezări aflate la sud de suprafața cercetată. Mormintele din aceeași perioadă au fost identificate grupat. Defuncții au fost depuși în poziție chircită, cu inventare specifice perioadei. Dintre aceștia se remarcă Cx. 98, care a avut depuse alături patru vase ceramice de mici dimensiuni, un topor din piatră și resturi ale unor animale.

Următoarea etapă cronologică ce este reprezentată aparține eneoliticului târziu. Cu această ocazie au fost descoperite 32 de gropi ce au conținut ceramică decorată în maniera stilului Baden. Din cercetările de teren desfășurate în jurul perimetrului investigat am putut constata că întreaga așezare se desfășoară înspre sud-est, iar partea cercetată de noi reprezintă marginea nordică a acesteia. Pe lângă gropile de dimensiuni mici și medii a căror utilitate este încă incertă, putem evoca câteva a căror utilitate poate fi bănuită prin formă și descoperiri. Printre aceste au fost identificate două locuințe (Cx. 6-7-8-9 și Cx. 14), ambele prevăzute cu câte o vatră. Totodată au fost identificate și alte trei gropi de mari dimensiuni, ce au conținut foarte multe materiale arheologice, care pot fi interpretate atât ca gropi de scos lut, cât și ca locuințe. Alături de acestea au fost identificate două gropi, de dimensiuni relativ reduse, ce au conținut un inventar foarte bogat; în acestea au fost descoperite numeroase vase întregi și întregibile, dar și urme de arsură, oase de animal, o cantitate impresionantă de scoici și carapace de broască țestoasă. Din dispunerea spațială a complexelor arheologice ale eneoliticului târziu nu am putut observa o oarecare dispunere în jurul locuințelor, acestea fiind răspândite relativ uniform pe toată întinderea suprafeței cercetate.

Cele mai numeroase descoperiri aparțin unei așezări ce a fost datată în a doua jumătate a sec. al II-lea - prima jumătate a secolului al III-lea d.Chr. Au fost identificate 51 de complexe arheologice din această perioadă. Dintre acestea pot fi enumerate două locuințe certe, care păstrează gropi de stâlpi centrali. Alături de acestea pot fi evocate alte trei

gropi de mari dimensiuni unde au fost descoperite artefacte cu utilitate domestică, precum fusaiole, sule și ace din os (Cx. 86, Cx. 88, Cx. 91). Totodată amintim și unele gropi de mari dimensiuni ca de pildă Cx. 5, Cx. 29, Cx. 62-100, Cx. 80, care pot fi interpretate ca gropi pentru extragerea lutului. Alături de acestea sunt prezente o serie de gropi ce au păstrat urme de arsură, cenușă și cărbune (Cx. 3, Cx. 31, Cx. 42, Cx. 70, Cx. 71, Cx. 82, Cx. 89). Pe lângă aceste gropi menționate, ce pot fi întâlnite în numeroase alte așezări din imediata vecinătate, au fost descoperite și numeroase urme ale prelucrării fierului. În numeroase gropi au fost identificate bucăți de zgură datorate reducerii minereului de fier. În acest context trebuie amintit complexul de gropi Cx. 76, Cx. 77, Cx. 78, în mijlocul cărora au fost documentate rămășițele unui cuptor, în umplutura căruia a fost descoperită o bucată de zgură. După dispunerea spațială a complexelor identificate se poate lesne observa că așezarea din sec. II-III se desfășoară înspre est și sud-est de la suprafața cercetată de noi.

Un alt orizont cronologic care se manifestă în acest sit este reprezentat printr-o fântână, Cx. 55, în care au fost descoperite numeroase fragmente ceramice specifice secolelor III-IV d.Chr.

Pe lângă toate cele enumerate mai sus au fost identificate și 12 complexe arheologice care nu au putut fi datate din lipsa materialului arheologic tipic.

121. Pecica, jud. Arad

Punct: „Est / Duvenbeck”

Cod epocă: 131, 142, 42, 431

Cod tip de sit: 111, 211

Cod RAN:

Autorizație nr. 123/05.04.2018

Colectiv: Adrian Ursuțiu (IAIA Cluj Napoca) – responsabil științific; Florin Mărginean, Victor Sava, Norbert Kapcsos (CM Arad), Malvinka Urák (IAIA Cluj Napoca) – membrii în colectivul de cercetare.

Perioada de desfășurare a campaniei: 14.05 - 16.06.2018

Cercetarea arheologică inițială a fost determinată de necesitatea efectuării unui diagnostic arheologic intruziv, pe un teren unde urmează să se construiască o zonă de comerț și servicii în suprafață de 156.227 mp (15,62 ha). În urma efectuării sondajelor arheologice pe toată suprafața afectată de proiect a fost delimitat un sit

arheologic cu suprafața de 43600 m², denumit Pecica „Est/Duvenbeck”. În urma acestor sondaje arheologice s-a constatat faptul că situl se află în vecinătatea unor situri delimitate și cercetate pe tronsonul de autostradă din lotul 2 Arad – Pecica, ori cu alte ocazii. Până la efectuarea acestui diagnostic arheologic intruziv, situl nou identificat, nu s-a aflat în baza de date a descoperirilor arheologice din județul Arad. Cu toate acestea, în imediata apropiere a terenului investigat se aflau șase situri arheologice, cercetate cu diverse ocazii. La distanțe de sub un kilometru liniar se află următoarele situri: „Forgaci”, „Est”, „Situl 15”, „Situl 16”, „Situl 17”, „Situl 18”.

Pe parcursul lunilor mai și iunie a anului 2018 a fost desfășurată cercetarea arheologică preventivă care a dus la dezvelirea, investigarea și documentarea întregii suprafețe cu vestigii arheologice ce urma a fi afectată de investiție.

Obiectivele cercetării: scopul cercetării arheologice a fost acela de a investiga porțiunea din situl Pecica „Est/Duvenbeck”, care va fi afectat de construcția unui viitor spațiu de comerț și servicii. De asemenea, s-a urmărit delimitarea cât mai exactă a sitului, urmată de înregistrarea și documentarea contextelor și materialelor arheologice descoperite. Zona ce a fost cercetată prin săpătură preventivă se află în estul orașului Pecica, în imediata apropiere a autostrăzii Arad-Nădlac.

Rezultatele și interpretarea lor: Cercetarea arheologică preventivă desfășurată în perimetrul sitului Pecica „Est/Duvenbeck” a dus la identificarea și documentarea a 582 de complexe arheologice care datează din diferite perioade preistorice și istorice (fig. 1). Un prim orizont cronologic prezent este cel al neoliticului timpuriu, caracterizat printr-o locuire de slabă intensitate.

Cele cinci gropi ce au conținut ceramică decorată în stilul Bodrogkeresztúr (eneolitic mijlociu) aparțin probabil așezării contemporane de la „Forgaci” aflată în imediata apropiere a sitului nostru (la nici 500 m nord-nord-est), ori celei de la „Situl 15” dezvelite pe parcursul anului 2011, situată la aprox. 900-1000 m vest.

Un alt orizont cronologic îl reprezintă marea așezare din perioada sarmatică, caracterizată prin 503 complexe arheologice, ca de pildă gropi cu diferite utilizări, ori locuințe rectangulare. Deși materialul arheologic nu a putut fi studiat în întregime, ca o primă observație se poate preciza existența a două orizonturi cronologice, secolul II-III și IV-V. De remarcat în acest context ar fi și cele 23

de morminte sarmatice de înhumăție, ce pot fi datate pe parcursul secolelor IV-V. Cu siguranță că cele două așezări din perioada sarmatică, cât și micul cimitir pot fi puse în legătură cu siturile contemporane „Situl 17” și „Situl 18” aflate la mică distanță.

Descoperirile din perioada avară sunt caracterizate prin 46 de morminte de înhumăție, ce pot fi datate pe baza inventarului funerar între secolele VII-VIII. În acest context trebuie amintit faptul că în imediata apropiere a sitului „Est/Duvenbeck” au fost descoperite și alte grupuri de înmormântări contemporane în cadrul „Sitului 15”, „Est” și „Forgaci”. La Pecica „Est” au fost documentate și urmele unei așezări din epoca avară, care cu siguranță a folosit spațiile funerare deja amintite.

Un ultim orizont cronologic îl reprezintă cele trei gropi din perioada medievală timpurie, respectiv perioada arpadiană (sec. XI-XIII). Aceste urme de locuire și utilizare a spațiului au putut fi identificate și în siturile Pecica „Est”, „Forgaci” și „Situl 15”, care pot fi legate atât de mobilitatea comunităților, cât și de modul de viață din perioada respectivă.

Bibliografie:

S. A. Luca, *Observații privind faza clasică a culturii Bodrogkeresztúr în România. Așezarea de la Pecica-Forgaci (jud. Arad)*. AB N.S. II, 1993, 49-84.

Repertoriul arheologic al Mureșului inferior. I. Județul Arad, Timișoara, 1999.

S. A. Luca, *Sfârșitul eneoliticului pe teritoriul intracarpatic al României – cultura Bodrogkeresztur*, Alba Iulia, 1999.

L. Marta, C. Astaloș, C. Virag, A. N. Hágó, Z. Kádas, D. Igar, *Pecica, jud. Arad. Punct: Sit 15, km 28+600 – 29+100*. In: *Cronica cercetărilor arheologice. Campania 2011. XLVI-a Sesiune Națională de rapoarte arheologice, Târgu Mureș, 23-26 mai 2012*. București, 2012, 288-290.

C. Virag, *Archaeological discoveries from Pecica belonging to the Bodrogkeresztúr Culture*. *Ephemeris Napocensis* XXIII, 2013, 177-196.

V. Sava, A. Tudorie, M. Savu, *Ghioroc „Balastiera Vest”. O așezare neolitică din Bazinul Mureșului Inferior / Ghioroc „Balastiera Vest”. A Neolithic Settlement in the Lower Mureș Basin*, Cluj-Napoca, 2015.

V. Sava, *Neolithic and Eneolithic in the Lower Mureș Basin*, Cluj-Napoca, 2015.

F. Mărginean, *The Lower Mureș Valley, a Link between Central Europe and Transylvania in the Early Middle Ages (Archaeological Evidence)*. SUC.SH, vol. XIII, Sibiu 2016.

F. Mărginean, *O așezare din perioada avară târzie și urme de locuire din vremea arpadienilor la Mureșul de jos. Descoperirile arheologice de la Pecica "Est/Smart Diesel", jud. Arad.* În: F. Mărginean, I. Stanciu, Dan Băcuet-Crișan (Editori), *Locuirea medievală timpurie din Transilvania și vecinătăți*. Seria Orbis Mediaevalis I. Cluj-Napoca 2017, 141-184.

V. Sava, F. Mărginean, A. Ursuțiu, *The Eneolithic Cemetery in Pecica "Est" (Arad County)*. *Studia Archaeologica* 31, 2017, 55-68.

A. Gáll, *At the Periphery of the Avar Core Region. 6th-8th Century Burial Sites near Nădlac (The Pecica-Nădlac Motorway Rescue Excavation)*. Paris/Budapest, 2018.

122. Săvârșin, jud. Arad

Punct: „Sit 6”

Cod epocă: 33, 431, 432

Tip de sit: 111, 114, 2

Cod RAN: -

Autorizație nr. 160/02.05.2018

Colectiv: Adrian Ursuțiu – responsabil științific, Malvinka Urák (IAIA Cluj Napoca), Florin Mărginean (CM Arad) membrii în colectivul de cercetare.

Perioada de desfășurare a campaniei: 23.07 - 10.08.2018

Comuna Săvârșin este situată în zona de defileul al Mureșului Inferior, la nord de râul Mureș, la aprox. 90 km este de municipiul Arad. Situl este amplasat în extremitatea sud-estică a localității, între DN și calea ferată, în lunca majoră a Mureșului (fig. 2-4).

Ca urmare a săpăturii arheologice preventive desfășurate ulterior diagnosticului arheologic intruziv a fost decapată și cercetată arheologic suprafața de 19.500 m². În acest spațiu au fost descoperite 102 complexe arheologice din diferite perioade istorice și de diferite tipuri. Este vorba de un segment dintr-o așezare post-romană, un spațiu-atelier din evul mediu timpuriu precum și gropi menajere medievale târzii. Situl era necunoscut înaintea cercetării.

Obiectivele cercetării:

Cercetarea arheologică preventivă efectuată a avut drept scop eliberarea de sarcină arheologică datorită reabilitării liniei de cale ferată Frontiera-Curtici-Simeria, componenta a Coridorului IV Pan-European pentru circulația trenurilor cu viteza maximă de 160 km/h.

Rezultatele și interpretarea lor: Cercetarea arheologică preventivă desfășurată în perimetrul sitului 6 – Săvârșin a dus la identificarea și documentarea a 102 de complexe arheologice care datează din diferite perioade istorice (fig. 1). Un prim orizont cronologic prezent este cel al secolelor III-IV, caracterizat de o locuire cu gropi adâncite în pământ și locuințe cu pereți din structuri de lemn și împletitură lutuită. De acest orizont țin cele mai multe complexe, și sunt structurate în jumătatea estică a sitului, 40 de astfel de complexe având în umplutură material tipic, databil. Alte 40 de complexe, aflate în vecinătate, sau în relația cu aceste complexe de post-romane sunt lipsite de material databil, însă pe baza distribuției lor spațiale, similitudinea formei și a umpluturii pot fi puse în legătură cu acest orizont de sec. III-IV.

Tot de acest interval cronologic ține un grup de trei complexe identificate ca fiind o descoperire funerară, de incinerare, fiind vorba despre o groapă de mici dimensiuni cu oase umane calcinate, în groapa învecinată fiind observate fragmente dintr-o căniță de factură fină, lucrată la roată, de culoare gri-cenușie. În apropierea lor se află o unitate formată din 4 gropițe de par de mici dimensiuni, dispuse la distanță egală una față de alta, și cu umplutură bogată în arsură.

Un alt orizont cronologic, cel al perioadei medievale timpurii este reprezentat de 4 complexe situate în latura vestică a suprafeței cercetate, cu două cuptoare cu groapă de deservire, aflate în vecinătatea unei altuia, precum și două gropi cu material rezultat din activități intense care implică folosirea focului.

Un ultim orizont cronologic este reprezentat de opt complexe din perioada medievală timpurie, cu gropi menajere destul de bogate în material arheologic, prezentând fragmente ceramice de forme variate, lucrate la roată și decorate.

Un grup de morminte, format dintr-un număr relativ restrâns de morminte, 7 la număr, aparține cel mai probabil unui mic cimitir medieval târziu format din mormintele membrilor unei familii. Unul dintre aceste morminte are ca inventar 7 nasturi de bronz și 11 cuie de fier. În alte două morminte au fost descoperite depuse la picioare lespezi de piatră de diferite dimensiuni.

Bibliografie:

Repertoriul arheologic al văi Mureșului Inferior. Timișoara 1999.

P. Hügel, G. Hurezan, F. Mărginean, V. Sava, *Cercetarea arheologică în zona arădeană (scurt istoric).* Ziridava, XXV/1, 2011.

123. Sibiu, jud. Sibiu

Punct: Biserica parohială evanghelică „Sf. Maria” C.A. Sibiu

Tip de sit și încadrare cronologică: 322 (monument) din 4 (epoca medievală)

Cod RAN: 143069.220

Autorizație nr. 193/2018, 354/2018

Colectiv: dr. Daniela Marcu Istrate (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”) – responsabil; dr. Radu Lupescu, dr. Péter Levente Szöcs, dr. Ioan Marian Țiplic, dr. Maria Emilia Țiplic, drd. Sebastian Ovidiu Dobrotă, dr. Adrian Șovrea

Perioada de desfășurare a campaniei:

15.05.2018-15.12.2018

Lucrările de cercetare arheologică preventivă au fost desfășurate Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, în contextul deschiderii unui șantier de restaurare a interiorului bisericii. Campania 2018, derulată în paralel cu asistența arheologică pentru demontarea pardoselii existente și evacuarea umpluturii, s-a concentrat pe cercetarea navelor bisericii, urmând ca sanctuarul și capela vestică să fie cercetate în anul 2019. În paralel cu supravegherea operațiunilor de demontare a pardoselii existente și de evacuare a umpluturii de sub aceasta, au fost deschise 16 unități de cercetare, poziționate în urma unui comun acord stabilit între arhitecți și arheologi, astfel încât rezultatele acestora să fie în aceeași măsură folositoare proiectului de restaurare și documentației istorice. Aceste săpături au evidențiat o serie de caracteristici ale bisericii care nu puteau fi estimate în faza pregătitoare a restaurării: un nivel de călcare foarte ridicat, cripte de cărămidă, numeroase structuri zidite din diferitele etape de existență a bisericii. Din motivele enumerate mai sus, impuse de constatarea unor situații neașteptate, săpăturile s-au extins progresiv.

S.05A, orientată est-vest, în zona de intersecție dintre colaterala de nord și transeptul de

nord (3 x 2,5 m). Ulterior a fost extinsă spre est cu S.05B (2 x 2,5 m) și spre nord cu S.05C (4 x 1,5 m)

S.06A, orientată nord-sud, în colaterala de nord, în dreptul stâlpului NE3 (4 x 2 m). Ulterior a fost extinsă spre sud cu S.06B (2 x 2 m) și spre est cu S.06C (1,5 x 1,5 m)

S.07, orientată nord-sud, în colaterala de sud, în dreptul stâlpului SE2 (4 x 2 m). Ulterior a fost extinsă spre vest cu S.07V (1 x 1,3 m)

S.08, concepută ca o magistrală est-vest lată de 2 m, caroiată din 2 în 2 m, prin partea de sud a navei principale, prelungită până la arcul de triumf. Din considerente tehnice, au putut efectuate lucrări numai în carourile 4-13, până la o adâncime medie de 1,5 m. Pentru a putea fi investigate situațiile identificate, săpătura la magistrală a fost în mod repetat extinsă către sud: 3 extinderi în carourile 4-6 (3,5 x 1,2 m, 3 x 1,5 m, 5 x 2 m), 3 în carourile 8-9 (3 x 1,5 m, 3,5 x 1,5 m, 2,5 x 1 m), 2 în carourile 9-10 (2 x 1,5 m, 2,5 x 1 m), 3 în carourile 10-12 (4,5 x 1,5 m, 3 x 1 m, 5 x 1 m) și o extindere în carourile 12-13 (3,5 x 1 m).

S.09, orientată nord-sud, în colaterala de nord, în dreptul stâlpului NE2 (5,5 x 3 m). Ulterior a fost extinsă spre vest cu S.09V (3,5 x 1,3 m) și spre sud cu S.09S (4,5 x 1,2 m), ce a fost la rândul ei ulterior extinsă spre sud (2,5 x 2 m)

S.10, orientată est-vest, în extremitatea de nord a transeptului. Partea de vest, denumită S.10A (3 x 1,5 m) a fost ulterior extinsă de două ori (1 x 1,5 m, respectiv 2,2 x 2,8 m). Partea de est, denumită S.10B (2,5 x 1,5 m), a fost și ea extinsă (1,2 x 1,5 m)

S.11, orientată nord-sud, în colaterala de sud, în dreptul stâlpului SE4 (5 x 3 m). Ulterior a fost extinsă spre nord cu S.11N (1,5 x 3 m) și spre vest cu S.11V (3 x 2,5 m)

S.12, orientată est-vest, în transeptul de nord (2,5 x 2 m). Ulterior a fost extinsă spre nord cu S.12N (2,5 x 1,3 m) și spre sud cu S.12S (1 x 0,6 m) și s-a efectuat un sondaj la fundația Lettner-ului (2 x 1,2 m)

S.13, orientată est-vest, în nave și transept, în dreptul stâlpului NE1 (6,5 x 6 m). Ulterior a fost extinsă spre vest cu S.13V (3,5 x 2,2 m) și spre est cu S.13E (3 x 2,5 m)

S.14, orientată sud-nord, la vest de stâlpul NE4. A fost împărțită între zona din nava principală - S.14S (3,5 x 1,5 m) - și cea din colaterala de nord - S.14N (5 x 1,5 m) ce a fost ulterior și extinsă spre vest (3,3 x 1,2 m)

S.15, orientată est-vest, în nava principală, la est de stâlpul NE4 (2 x 1,5 m). A fost ulterior extinsă

spre est cu S.15E (2 x 1,5 m)

S.16, orientată nord-sud, în colțul de nord-vest al colateralei de nord (2 x 2 m)

S.17, orientată nord-sud, în colaterala de nord, la vest de stâlpul NE5 (2 x 1 m)

S.18, orientată est-vest, în nava principală, între stâlpii 2 și 3 ai tribunei de vest (2 x 1,8 m)

S.20, orientată est-vest, în partea de sud a transeptului sudic. La est de Lettner a primit denotația S.20E (2 x 1,5 m) și a fost extinsă către sud cu S.20S (1 x 1 m), către nord cu S.20N (1 x 2 m) precum și către est (1 x 1,5 m). La vest de Lettner a primit denotația S.20V (3,2 x 1,5 m) și a fost extinsă către vest până în zidul transeptului (1,7 x 1,5 m)

S.23, orientată est-vest, în partea de nord a transeptului sudic, a fost împărțită în S.23N (3 x 1 m) și S.23S (3 x 1,5 m), cu un mortar de 1 m între ele, ce a fost ulterior și el demontat (3 x 1 m). Ulterior, S.23S a fost în mod repetat extinsă, pentru verificarea conformației Lettner-ului (2,2 x 0,7 m, 1,2 x 0,6 m, respectiv 0,5 x 1,7 m).

Stratigrafia din interiorul bisericii a fost aproape complet distrusă de cripte, înmormântări și intervenții târzii. Numai în apropierea zidurilor s-au păstrat mici porțiuni unde stratigrafia se mai poate urmări. Dispariția stratigrafiei se datorează în principal numeroaselor gropi de morminte (ce au transformat stratigrafia într-o umplutură foarte afânată, uniformă), criptelor (44 au fost identificate numai în săpătura din 2018) și frecvențele sistematizări ale nivelului de călcare. Criptele au fost la rândul lor grav afectate de renovările repetate ale bisericii. Toate erau jefuite și umplute cu moloz, cu două excepții: K40, situată imediat în fața intrării de nord, și K35, ce s-a conturat la -0,46 m. Acoperită cu boltă de cărămidă, ce pornește de la o décroșare situată la -1,25 m, cripta K35 a fost identificată cu mormântul baronului von Bruckenthal, decedat la începutul sec. XIX și înmormântat, în mod cu totul excepțional, în interiorul bisericii. Talpa criptei baronului von Bruckenthal a fost identificată la -1,70 m iar latura ei de sud a spart cripta K34. Această criptă, cu interiorul tencuit, era inițial acoperită de placa funerară a lui Mathias Armbruster, de cinci ori primar al Sibiului la începutul secolului XVI (singura piatră de mormânt rămasă în nava bisericii fără a fi fost refolosită în cadrul pavajului) dar cercetarea ei nu a relevat decât oseminte în dezordine și inventar funerar risipit.

Sucesiunea stratigrafică s-a păstrat cel mai bine în aripile transeptului. În zonele adiacente zidurilor transeptului de nord au putut fi observate

multiple lentile și straturi de mortar, distribuite între -0,20 și -1,00 m. De la -1,00 m pornește un nivel de înmormântări în pământ negru compact, lutos, cu pigment de calcar și ceramic. Sterilul, un galben lutos, compact, apare în partea de nord a transeptului la -1,70 m iar în partea de est la -1,90 m. Stratigrafia transeptului de sud a fost cel mai puțin deranjată de intervenții. Între -0,10/-0,20 și -0,35 m suprafața era în cea mai mare parte acoperită de un strat de moloz alb, ce conținea tencuială cu fragmente de frescă și pietre profilate, probabil provenit din demantelarea Lettner-ului și reamenajarea nivelului de călcare cu această ocazie. Sub acest nivel, s-a observat o succesiune de lentile de mortar, intercalate cu straturi de pământ, identificabile cu diferitele faze din evoluția bisericii. Ca și în transeptul de nord, stratul de înmormântări în pământ negru, pigmentat cu mortar, se conturează în jur de -1,00 m. Pământul galben a fost observat numai în partea de nord-est, la cca. -2,00 m.

Sub actual nivel de călcare, s-au păstrat fragmente de pavaj corespunzând la cel puțin două etape din evoluția monumentului. În zona stâlpului NE2, atât la nord cât și la vest de el, în jur de -0,45-0,50 m, au fost identificate resturile unui pavaj de cărămidă (cca. 18 x 18 x 3 cm). Cărămizile se așezau pe un subțire de mortar și suprapuneau zidul ce separă nava de colaterală. Pe baza stratigrafiei, acest pavaj a fost atribuit perioadei romanice. La vest de stâlp, pavajul romanic era suprapus de un alt pavaj de cărămidă (cca. 38 x 18 x 4 cm), cu un nivel de călcare la -0,25 m. Pavajul a fost atribuit perioadei de funcționare a amvonului. La aceeași cotă, pe o suprafață de 1,2 x 0,6 m, în colțul dintre scara Lettner-ului și latura de sud a transeptului, s-au păstrat alte fragmente de pavaj de cărămidă. Câteva dale de piatră, corespunzând aceluiași nivel de călcare, au apărut în transeptul de nord și în apropierea stâlpilor ce separă nava principală de colaterale. O porțiune mai semnificativă de pavaj (cca. 5,00 x 1,10 m), amenajată cu un amestec de dale și cărămizi, s-a păstrat de-a lungul laturii de sud a bisericii, imediat la est de intrare.

Ruinele a mai multe altare dezafectate au fost identificate în navă și transept. Patru se distribuiau pe linia stâlpilor ce separă colaterala de sud de nava principală, adosați pe partea de vest a stâlpilor SE1, SE2, SE3 și SE5. Cea mai bine păstrată fundație, de formă aproape pătrată (1,70 x 1,60 m), este cea a altarului situat la vest de stâlpul SE3. Asiza de cărămidă cea mai de sus (păstrată la -0,27 m), are cărămizile din partea de vest așezate diagonal,

sugerând o formă octogonală. În transeptul de nord au fost identificate alte trei fundații de altar: una pe latura de nord a stâlpului NE1, una în colțul de nord-est a transeptului și una (cu două faze de construcție) în partea de sud-est, către amvonul actual. Ultimele două altare ar fi fost situate sub Lettner. În transeptul de sud a fost identificată o singură bază de altar, imediat la sud de ușa prin care se făcea accesul din transept în loja episcopală, sub forma unei șape de mortar (cca. 2 x 2 m), ce păstra pe alocuri și câte un rând de pietre.

Structurile zidite investigate se împart în trei categorii:

1) Substructura bisericii actuale. Fundația transeptului este clădită din piatră legată cu mortar, cărămida apărând consistent numai în elevație, ce a suferit multiple modificări. Talpa de fundare se așează pe steril la cca. -2,0 m. În transeptul de sud fost identificat și șanțul de fundare, ce s-a conturat la -0,8 m, cu o lățime de 30 cm. Latura de nord a transeptului a fost demantelată până în jur de -0,3-0,45 m. Fundația colateralelor este și ea clădită din piatră legată cu mortar, dar prezintă ocazional și fragmente de cărămidă. Șanțul de fundare al colateralei de sud, umplut cu moloz, s-a conturat la -0,54 m.

2) Ruinele Lettner-ului. În transeptul de nord au fost identificate patru baze pentru stâlpii Lettner-ului, alte patru baze au fost identificate în transeptul de sud. În partea superioară se mai păstrau încă, în proporții variabile, amprente de stâlpi, de formă octogonală, cu o grosime de cca. 75 cm. Fundația are însă o lățime variabilă, ce atinge și 1,10 m. Urmele stâlpilor se păstrau la cote ce variau între -0,28 m și -0,45 m. Sub aceste baze de stâlpi, urmează câteva asize de cărămidă legată cu mortar, cu câteva pietre. Mai jos, fundația stâlpilor Lettner-ului este clădită din piatră legată cu mortar. Talpa a fost observată la cca. -1,8 m. Perechile de stâlpi din capătul de nord și din capătul de sud prezintă fundație continuă, adosată la laturile corespunzătoare ale transeptului. Stâlpii trei și patru dinspre sud au fundație individuală. Au fost identificate și fragmente ale fundațiilor scărilor de sud și de nord ale Lettner-ului, de asemenea adosate zidurilor transeptului.

3) Ruinele tribunei de vest. Acestea s-au conturat la -0,10-0,19 m sub forma unor platforme de cărămidă și țiglă refolosită, la est de linia stâlpilor SE5 și NE5. În fundație, prezintă o zidărie mixtă, legată cu mortar, în care asize de piatră sunt intercalate în zidăria de cărămidă. Stâlpii centrali au talpa de fundare la -1,25-1,30 m. Stâlpul dinspre

nord se așează pe zidul ce separă nava centrală de colaterala de nord, la -0,60 m.

4) Ruinele bazilicii. Au fost identificate numeroase fragmente ale acestui monument impunător, dintre care cele mai bine păstrate sunt zidurile ce separă nava principală de colaterale, ce continuă să slujească drept sprijin pentru stâlpi și în structura edificiului actual. Au mai fost identificate fragmente ale laturilor de sud și de nord ale corului, jumătatea de nord a absidiei nordice și o platformă de zidărie ce separa nava principală de cor. Toate aceste ruine prezintă o zidărie din piatră legată cu mortar, frecvent neglijent pusă în operă, cu o talpă de fundare ce coboară de la -1,8 m către -2,25 m, de la vest spre est. Starea de conservare este foarte variabilă, unele conturându-se la -0,55 m, în timp ce altele se păstrează numai ca șanț de demantelare. Aceasta este îndeosebi situația laturilor de sud și de nord ale bazilicii. În porțiunea identificată, șanțul laturii de nord (umplut cu un amestec de negru, mortar gălbui și piatră) merge relativ paralel cu zidul actual al bisericii, la 1,45 m sud de acesta, și are o lățime de cca. 1,4 m, ceea ce sugerează că, în perioada bazilicii romanice, colaterala de nord era cu cca. 2,85 m mai îngustă. Șanțul laturii de sud a bazilicii romanice, lat de 1,6 m, a fost observată numai pe o porțiune de 0,8 m, cu marginea sa de sud la 1,5 m distanță de zidul de sud al bisericii actuale.

Cercetarea arheologică și lucrările de restaurare a scos la iveală o cantitate incredibilă de informație, numeroase structuri zidite (inclusiv un tunel de încălzire clădit din cărămidă), peste 1500 de artefacte, peste 200 de fragmente de pietre profilate, precum și fragmente de frescă. Este demn de subliniat faptul că au fost recuperate peste 500 de monede medievale și moderne.

124. Tazlău, com. Tazlău, jud. Neamț

Punct: Mănăstirea Tazlău

tip sit: 13 – structură de cult / religioasă; 134 – mănăstire

4 – epoca medievală; 5 – epoca modernă

Cod RAN: 124625.01

Autorizație nr. 337 / 24.07.2018

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Județean Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Silviu-Constantin Ceaușu (Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și

Arheologie Piatra-Neamț), Alexandru-Marian Gafincu (Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț), Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț).

Perioada de desfășurare a campaniei: 30.07.2018 - 14.12.2018.

Situată în apropierea confluenței Pârâului Peștiosu cu Râul Tazlău, actuala Mănăstire Tazlău este o ctitorie a lui Ștefan cel Mare, biserica fiind ridicată, așa cum amintește pisania, în anii 1496-1497²⁹. Aceasta continuă viața unui lăcaș mai vechi, aflat în imediata vecinătate a ctitoriei ștefaniene, peste Pârâul Peștiosu, în punctul cunoscut sub numele de „Chetronia” sau „La Ceriul Mănăstirii”, unde cercetările arheologice de dată relativ recentă atestă existența unei mici biserici de lemn încă din prima jumătate a secolului al XV-lea³⁰.

Cercetarea arheologică preventivă desfășurată la Mănăstirea Tazlău (cod LMI: NT-II-m-A-10706) survine ca urmare a implementării proiectului „Restaurarea și valorificarea turistică și culturală a Ansamblului Mănăstirii Tazlău, județul Neamț”, elementele ansamblului monastic aflându-se într-o stare avansată de degradare. De-a lungul timpului acesta a beneficiat de mai multe intervenții, începând cu perioada interbelică, când va fi schimbat acoperișul bisericii³¹ și până în anii '80-'90 ai secolului XX, când se va interveni masiv la pridvorul bisericii, în palatul egumenesc și în incintă, unde se va realiza sistematizarea pe verticală și coborârea nivelului de călcare până la cota din epoca medievală.

Conform noului proiect de restaurare sunt vizate mai multe obiective, după cum urmează:

- a) biserica „Nașterii Maicii Domnului” – construcție datată în 1497, cu pridvor adăugat în anul 1596;
- b) ruine palat, ruine beci, ruine trapeză (casa domnească / palatul egumenesc) – ansamblu datat în secolul al XV-lea, cu intervenții ulterioare;
- c) turnul-clopotniță – construcție datată în secolul al XVI-lea;

²⁹ N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Direcția Patrimoniului Cultural Național, București, 1974, p. 844, 845.

³⁰ L. Bătrîna, A. Bătrîna, *Cercetările arheologice de la Tazlău (jud. Neamț)*, în *Memoria Antiquitatis*, XXIV, 2007, p. 467 și urm.

³¹ Arhiva Institutului Național al Patrimoniului – fond Comisia Monumentelor Istorice, nr. 3324, f. 16 (Mulțumim pe această cale domnului Iuliu Șerban pentru ajutorul acordat la parcurgerea fondurilor arhivistice aflate la Institutul Național al Patrimoniului).

- d) turnul de pază – construcție datată în secolul al XV-lea cu adăugiri din secolul al XVIII-lea;
- e) zidul de incintă – construcție datată în secolul al XV-lea.

Pe parcursul anului 2018, în funcție de specificațiile proiectului de investiție și în acord cu executantul și beneficiarul lucrării, au fost întreprinse cercetări arheologice preventive prin intermediul mai multor secțiuni și casete, în incinta bisericii, a casei domnești / palatului egumenesc și în incinta fortificată a mănăstirii.

Biserica

Biserica se află în mijlocul incintei fortificate a ansamblului monastic. În interiorul lăcașului de cult au fost realizate deocamdată șase casete (Cas. B I-VI) dintre care două corespund altarului și patru naosului, în timp ce în exterior au fost practicate cinci secțiuni (S. I, IV, VIII, IX, X)³². Datele obținute până în prezent confirmă observațiile anterioare referitoare la tehnica de construcție a fundațiilor, și anume existența a două registre: un prim registru realizat prin turnare, iar un al doilea prin zidire, cu precizarea că cel din urmă este decroșat atât în raport cu cel turnat, cât și cu elevația³³. Cele două registre sunt marcate clar atât în interiorul, cât și la exteriorul construcției. O altă observație privește pardoseala din naos și din altar (păstrată doar în diaconicon)³⁴, realizată din hexagoane de alabastru, așa cum îl definește arhitectul Gheorghe Balș. Aceasta se dovedește a fi așezată într-o epocă mai târzie, după extragerea hexagoanelor observându-se pe alocuri resturi din vechiul strat de mortar folosit ca suport și care mai păstra amprente de plăci rectangulare de gresie. Înlocuirea pardoselii avea să se producă în secolul al XVI-lea³⁵, același tip de material fiind folosit cel puțin la soclul pridvorului. În ceea ce privește acest din urmă spațiu, cercetările arheologice realizate până în prezent conturează și o a doua etapă, mai târzie, de

³² Doar două dintre secțiuni au vizat biserica din epoca lui Ștefan cel Mare, și anume: S. IV – amplasată pe latura de nord, la îmbinarea zidăriei pronaosului cu cea a pridvorului, și S. VIII – amplasată în dreptul absidei altarului, în continuarea axului longitudinal. Restul secțiunilor au avut ca reper pridvorul, S. IX și S. X fiind amplasate pe latura de nord, iar S. I pe latura de vest, în continuarea axului longitudinal, până în zidul de incintă.

³³ L. Bătrîna, A. Bătrîna, *op. cit.*, p. 467.

³⁴ Restul pardoselii a fost scoasă în anii '90 ai secolului XX, în locul acesteia turnându-se o placă de beton.

³⁵ Deocamdată ne rezervăm dreptul de a oferi datări mai largi pentru că la data întocmirii prezentului raport materialul numismatic recoltat se află în curs de restaurare și conservare.

epocă modernă, când elevația a fost refăcută în mare parte.

Casa domnească / Palatul egumenesc

Amplasat pe latura de sud, construcția este compusă din două corpuri. Nucleul este reprezentat de edificiul ridicat în vremea lui Ștefan cel Mare (Corpul A), așa cum o arată cercetările arheologice mai recente³⁶, în timp ce al doilea corp a fost adosat spre est în secolul al XVIII-lea (Corpul B). Ambele construcții au fost prevăzute cu pivnițe. În anul 2018 cercetarea arheologică a urmărit, pe de o parte degajarea molozului și a straturilor de umplutură de pe bolțile ambelor pivnițe, iar pe de altă parte cercetarea interiorului beciului considerat a fi de epocă modernă, prin intermediul unei casete (Cas. PE I). Precizăm că bolțile au fost golite parțial de umplutură în timpul lucrărilor de conservare desfășurate în anii '90 ai secolului XX. Se pare că tot atunci a fost realizat în interiorul pivniței un dren perimetral, longitudinal și transversal, conectat la o tubulatură dispusă în ax longitudinal, fapt ce a condus la amputări și distrugerii masive ale depunerilor arheologice. Aici s-a păstrat parțial un nivel mai vechi marcat printr-un pavaj realizat din pietre de râu ce a funcționat cel puțin în secolul al XVII-lea. În elevație refacerea acestui corp este sesizabilă la nivelul nașterii bolților. În condițiile amintite, rămâne ca investigațiile arheologice ce se vor desfășura în exteriorul palatului egumenesc să aducă informații cronologice mai clare.

Incinta fortificată

Importante s-au dovedit a fi rezultatele obținute în S. I, ce a urmărit succesiunea complexelor arheologice și stratigrafia dintre pridvorul bisericii și zidul de incintă de pe latura de vest. Aici a fost reperat un traseu de zidărie, paralel cu zidul de incintă. Aflată la 4,85 m de acesta, zidăria reprezintă urmele unei construcții ridicate în secolul al XVI-lea și care a fost adosată zidului de incintă. Ulterior, în perioada modernă, clădirea a trecut printr-o refacere. Anterior clădirii de zid a mai fost reperat un nivel de locuire reprezentat de urmele unei construcții de lemn, de suprafață. Aceasta a sfârșit prin a fi dezafectată în momentul ridicării construcției de zid, materialul lemnos fiind recuperat parțial.

O importanță deosebită prezintă descoperirea a două sisteme de aducțiune a apei. Primul dintre ele, surprins în S. I și S. X, a fost realizat din tuburi

ceramice, traseul având să fie anulat de fundația pridvorului. Al doilea, surprins în S. IX, este de o vechime cu pridvorul, conducta traversând de la nord spre sud fundația acestuia prin practicarea unei ferestre de trecere. Acest sistem, de la care s-au păstrat doar piesele metalice folosite la îmbinarea tuburilor, a fost realizat din lemn, segmentul descoperit desfășurându-se pe o lungime de 3,10 m.

Pe lângă acestea, pe parcursul anului 2018 s-a asigurat cercetarea arheologică în vederea montării parțiale a sistemului de drenaj pentru asanarea terenului de fundare din amplasament ca urmare a nivelului ridicat al apelor subterane. Acesta a urmat traseul drenului de colectare a apelor pluviale montat în anii '90 ai secolului XX. Cercetarea s-a concretizat prin deschiderea altor două secțiuni (S. II, III).

În urma cercetărilor arheologice derulate până în prezent, în incinta fortificată a mănăstirii au fost descoperite 50 de morminte, al căror inventar le situează din punct de vedere cronologic în secolele XVI-XIX.

Abstract

These rescue excavations represent a preliminary stage of an important project with EU funds to Tazlău Monastery. The monastery has been founded by the voivode of Moldavia, Ștefan the Great, in the late XVth century. The archaeological investigations conducted at Tazlău in 2018 offer the possibility to rediscover the history of this monument, since it was neglected in the recent times.

125. Tulcea, jud. Tulcea [Aegyssus]

Punct: str. Prislav, nr. 29 (Cetatea romană Aegyssus de la Tulcea – „Colnicul Hora”).

Tip sit, încadrare cronologică: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 21 (necropolă) din 32 (Epocă romană), 4 (Epocă medievală), 41 (Epocă bizantină), 5 (Epocă modernă).

Cod RAN: 159623.01

Autorizații nr. 297/20.09.2017, 252/29.06.2018.

Colectiv: Stănică Aurel-Daniel (ICEM Tulcea, responsabil științific), Mureșan Lucian-Mircea (ICEM Tulcea), Mureșan Ioana (ICEM Tulcea).

Finanțare: 2000 lei (finanțare susținută total de către beneficiar).

³⁶ L. Bătrîna, A. Bătrîna, *op. cit.*, p. 463.

Perioadă de desfășurare a campaniei: octombrie-noiembrie 2017, iulie-august 2018.

Cercetarea arheologică preventivă din Municipiul Tulcea, str. Prislav, nr. 29, a fost realizată ca urmare a intenției beneficiarului Velea Elena de a realiza investiția „Reparație capitală locuință și extindere P+1E”, în zonă cu patrimoniu arheologic reperat și în zona de protecție a sitului arheologic cunoscut sub numele de *Colnicul Hora*. Cercetarea a avut ca obiectiv verificarea situației arheologice din locația respectivă și de a evidenția patrimoniul arheologic prezent pe suprafața investiției.

Proprietatea supusă cercetării arheologice se află pe Dealul Monumentului Independenței și, în consecință, în imediata vecinătate a anticului Aegyssus. Per total, cercetările desfășurate cu mici întreruperi în perioada 1971-1998 pe Colnicul Hora au avut ca rezultat dezvelirea unor obiective din interiorul ariei fortificate. Au fost cercetate o serie de complexe (locuințe, cuptoare, gropi menajere) cu niveluri de locuire din epocile romană, romano-bizantină și bizantină. Reapar urmele de locuire pe colnic în secolul al XIV-lea, acest nivel fiind parțial distrus de intervenții antropice din secolele XVIII-XIX. În ultimele decenii lucrările edilitare și intervențiile private din zona extramurală, au afectat zonele învecinate și străzile din apropierea parcului Monumentul Independenței, prilejuind astfel descoperirea unor complexe arheologice, precum morminte datate în epocă romană sau medievală, fundațiile unor edificii, dar și obiecte diverse din ceramică, os, fier, bronz, sticlă, etc.

Cercetarea arheologică preventivă de pe strada Prislav, nr. 29 a fost limitată, cu precădere în campania din 2017, de existența unui corp de anexă la locuința principală. Acest lucru a determinat deschiderea în 2017 a unei secțiuni de mici dimensiuni, 4 x 1 m (S1), cu orientarea N-NE/S-SV, împărțită în patru carouri a câte 1 x 1m (□A-□D) și a unei casete C1, la est de S1, cu dimensiunile 1,5 x 2,5 m, corespunzând carourilor S1 □A-□C, însumând o suprafață cercetată de 7,75 m².

Au fost identificate în colțul nordic al secțiunii S1 urmele unei structuri moderne (o baie lipovenească dezafectată) dar și o groapă cu nivele succesive de depunere a deșeurilor menajere moderne (G1), de o adâncime considerabilă, -2,65 m. Alături de material ceramic de secol XVIII-XIX, în nivelurile inferioare ale secțiunii S1 au fost identificate fragmente în cea mai mare parte puternic rulate de ceramică de epocă romană. Totodată au mai fost identificate încă două

gropi de depunere de gunoi menajer modern, în profilul estic al casetei C1 (G2 și G3). Între complexele G3 și G4, până la o adâncime maximă de 1,10 m, au fost prelevate numeroase fragmente provenind de la cel puțin trei amfore distincte de epocă romană (încadrându-se cronologic în secolele I-IV p. Chr.).

În timpul campaniei din toamna anului 2017 au fost totodată identificate primele morminte ce urmau a semnaliza prezența unei necropole cu faze succesive de funcționare, o necropolă de epocă romană (sec. II-IV p. Chr.) suprapusă de înmormântări de epocă modernă (sec. XVIII-XIX).

Așadar, au fost cercetate următoarele complexe funerare:

M1: mormânt de inhumație cu un impresionant inventar funerar, în ciuda deranjării acestuia de multiple galerii de rozătoare, ce au afectat poziția inițială a unei părți a inventarului și anatomiei individului înmormântat (lipsește labele ambelor picioare, ambii genunchi, în zona bazinului, din ambele mâini rămânând doar câteva oase carpiene și metacarpiene ce indică poziția inițială a acestora. De asemenea, lipsește antebrațul drept, în timp ce antebrațul stâng este puternic friabil, iar partea dreaptă a cutiei toracice este la rândul ei deranjată din poziția inițială). Defunctul este poziționat în decubit dorsal, cu mâinile împreunate în zona bazinului, orientare E-SE/V-NV, cu craniul aplecat spre dreapta, deformat de greutatea pământului. Inventarul funerar cuprindea: un cerceț de aur, două monede de bronz, o cataramă de bronz cu ac, o posibilă teacă de pumnal de fier, între picioare s-au descoperit resturile de la o cutie de lemn ce conținea 9 jetoane de sticlă de culori diferite, o mărgea de sticlă, 5 inele de bronz, un disc de os decorat, o aplică (posibil oglindă) de bronz, un tub de bronz decorat cu cercuri concentrice. Inventarul funerar al mormântului este completat de o altă monedă de bronz, o brățară foarte fină de bronz, o mărgică de dimensiuni mici și alte podoabe minore de bronz, provenite din mormânt, antrenate însă în galeriile de rozătoare. O analiză antropologică preliminară a scheletului și a dinților indică apartenența acestuia la categoria subadultilor – Infans II (cu o vârstă de 11-12 ani), iar încadrarea cronologică a inventarului funerar (indicat de un opaiț de tip Loschke 8, un urcior (ambele poziționate la picioarele defunctului) și cercețul de aur) indică o datare a mormântului în sec. II-III p. Chr.

M2: inhumație, adult depus în decubit dorsal, așezat în sicriu, orientat V-E, cu craniul aplecat spre dreapta (deranjat de galerie crocovie), cu mâna

stângă pe abdomen și mâna dreaptă pe piept date, sec. XVIII-XIX.

M3: înhumăție, deranjat în momentul realizării gropii pentru M2. Schelet depus în decubit dorsal, orientat V-E, cu o mică deviație. Se păstrează radius stâng, vertebre zona lombară, coxali, oase picior stâng și tibie picior drept, date, sec. IV-VI (?).

Campania din 2017 a fost întreruptă pentru a fi reluată după demolarea unui corp anexă în primăvara anului 2018. Astfel, campania din iulie-august 2018 a debutat prin prelungirea secțiunii S1 spre sud cu un nou carou (□E), de dimensiunile 1 x 1,5 m, și prin deschiderea unei noi suprafețe de cercetare, caseta C2, împărțită în 20 de carouri, în modelul tablă de șah (□A-E, 1-4), numerotarea pornind de la N-V spre S-E, cu dimensiunile 4 x 5 m, o nouă casetă C3 deschisă la vest de S1 □ E, cu dimensiunile 1 x 1 m, și o altă casetă C4, în dreptul C3, □C-D, 1, cu dimensiunile 0,50 x 2 m. Se ajunge astfel la o suprafață totală cercetată arheologic în timpul celor două campanii (2017-2018) de 31,25 mp.

Așadar, următoarele complexe funerare au fost identificate:

M4: (inhumație). Defunctul a fost așezat în poziție dorsală, cu mâinile pe lângă corp, cu orientarea V-NV/E-SE, pe aceeași axă cu mormântul M1 având însă poziționarea capului în direcția exact opusă. În fapt, capul individului adult din M4 se află în poziție secundară, fiind deranjat de galeriile de rozătoare, întors cu 180° față de poziția inițială. Inventarul mormântului cuprinde un singur obiect de fier greu de identificat, așezat în partea dreaptă a cutiei toracice.

În profilul sudic al casetei C2, □E, 1-3, la o adâncime de -1 m, se pot remarca două morminte, **M5** (□E, 3) și **M6** (□E, 1-2). Acestea au fost practicate în pământul galben, fiind umplute cu sol de culoare brun-cenușie, în ambele cazuri fiind vizibile urmele coșciugelor de lemn, plasându-le astfel din punct de vedere cronologic în perioada secolelor XVIII-XIX. Cele două complexe nu au putut fi cercetate în totalitate, din pricina proximității imediate a casei de pe proprietatea vecină.

Un nou mormânt a fost identificat în C2, □E, 3, la o adâncime de -1 m, **M7** (inhumație) pe aceeași axă cu M2, poziționat însă în direcția opusă, decubit dorsal, cu picioarele spre est. Mormântul a fost practicat în pământul galben, fără coșciug sau inventar funerar, fiind afectat, cel mai probabil, de lucrările de amenajare moderne, lipsindu-i craniul, toracele și aproape toată coloana vertebrală, mâinile și bazinul.

La picioarele mormântului M7, la o distanță de aproximativ 40 cm spre est, s-a identificat un nou complex, **M8** (inhumație), o depunere de oase umane, adunate la un loc, fără a fi în conexiune anatomică. Individul defunct, cel mai probabil copil sau adolescent, nu are scheletul complet.

Un nou mormânt (**M9** – inhumație) a fost identificat la -1,60 m, în C2, □C-D, 1, în coșciug, cu orientarea V-E. Individul defunct, adult, a fost poziționat cu capul spre vest, înclinat spre stânga, în decubit dorsal și cu mâinile împreunate pe bazin. Inventarul funerar cuprinde o monedă de bronz, ilizibilă și patru mărgelile de bronz, de formă globulară, două pe stern și două sub vertebrele gâtului, cu urmele aței pe care erau ținute. Totodată, se pot adăuga și 8 piroane de fier, bătute, cel mai probabil, în coșciug date – sec. XVIII-XIX).

Două noi morminte au fost identificate în profilul estic al C3, **M10**, la o adâncime de -1,45 m, fiind semnalată groapa de inserție, în colțul de SE al C3, și **M11**, la o adâncime de -1,55 m, cu coșciug și groapă de inserție în colțul de NE al C3. Apropierea de gardul ce marchează limita proprietății împiedică cercetarea totală a acestor două complexe arheologice.

La o adâncime de -1,65 m, în C3, □E, 1, a fost identificat un nou mormânt, **M12** (inhumație), cu aceeași orientare V-E, ca M7 și M9, cu o ușoară deviație, cu capul orientat spre vest. Din scheletul depus în decubit dorsal se păstrează doar jumătatea superioară. În zona capului au fost identificate trei cuie de fier, indicând o înmormântare în coșciug.

Imediat sub M12, (C2, □D-E, 2) se regăsește un nou mormânt, **M13** (inhumație), la o adâncime de -1,90 m, ce este suprapus de precedentul complex, Orientarea mormântului este S-N, cu capul spre nord. Scheletul femeii adulte a fost depus în decubit dorsal cu mâinile împreunate în zona bazinului, în coșciug, fapt sugerat de prezența a șase cuie de fier. Inventarul funerar cuprinde o brățară de jais, o aplică de bronz, o monedă de bronz, ilizibilă, un ac de păr fragmentar, o jumătate de gemă de culoare neagră și o cochilie (date – sec. II-IV p.Chr.).

În profilul sudic al C2, □E, 4, la o adâncime de -1 m, se pot observa urmele unui mormânt de inhumație (**M14**) de copil, cu fragmente din craniu, bazin, și tibie, cu o orientare V-E, imposibil de cercetat asemeni mormintelor M5 și M6.

În C2, □C, 1-2, la o adâncime de -1,23 m, s-a identificat un alt mormânt de copil (**M15**), inhumație, cu orientarea N/NE-S/SV, cu oasele deosebit de fragile, datorate vârstei fragede a defunctului, Scheletul se află în decubit lateral, depus pe partea

stângă, cu genunchii ușor flexați, lipsindu-i craniul, labele picioarelor, mâinile, tot brațul drept și o parte a antebrăului stâng. Inventarul funerar se rezumă la o cupă de ceramică de epocă romană (sec. II-IV), plasată la picioarele defunctului.

Mormântul M9 a deranjat la rândul lui un alt mormânt anterior (**M16**), inhumatie, cu orientarea V-E, aflat la o adâncime de numai 6 cm sub M9. Din scheletul de adult depus în decubit dorsal nu s-au mai păstrat decât tibia și peroneul drept, jumătate din femurul stâng, deplasat din poziția sa inițială și retezat, talpa dreaptă și o mână cu un inel de fier deosebit de fragmentar și corodat pe una dintre falange.

De asemenea sub M9, în C4, un nou complex arheologic se reliefează, la o adâncime de -1,93 m, **M17**, reprezentând o depunere secundară de oase umane, fără conexiune anatomică. Din schelet se mai păstrează fragmente de craniu, bazin, os coxal, femur retezat, braț și antepraț, coaste și vertebre.

În C2, □A, 2, la o adâncime de -1,44 m a fost descoperit un alt mormânt, **M18**, inhumatie, cu orientarea V-E, ușor deviată, depus în decubit dorsal cu mâinile împreunate pe bazin și capul spre vest. Jumătate din complex, de la mijlocul scheletului până la tălpi, intră în profilul nordic al C2, în imediata apropiere a anexei nou construite, împiedicând astfel posibilitatea de cercetare exhaustivă a mormântului. Inventarul cuprinde o mărgică globulară de bronz, în zona gâtului, asemănătoare celor descoperite în M9 (ar indica o apartenență la epoca modernă, secolele XVIII-XIX).

De asemeni imediat sub groapa de inserție a M9, în C2 □C1 și continuând în C4, se identifică un nou mormânt, **M19**, inhumatie, cu orientarea V-E, ușor deviată, cu capul spre vest, la o adâncime de -1,90 m. Mormântul a fost deranjat în jumătatea sa inferioară de o groapă (G7), cu diametrul de 60 cm, cu fragmente rulate de oase umane și animale. Corpul defunctului se află depus în decubit dorsal, cu mâinile pe lângă corp, cu craniul întors spre dreapta, lipsind partea inferioară a scheletului începând cu zona lombară. De asemenea, cutia toracică este fragmentară iar craniul este spart, cel mai probabil fiind tasate în momentul amenajării mormântului M9. Inventarul funerar este reprezentat de o monedă de bronz și de două anouri de bronz.

Pe profilul nordic al C2, □D-E, 3-4, se poate observa o groapă de gunoi menajer (G6), de epocă modernă, umplută în faze succesive cu pământ de culoare brun-închis, de consistență lutoasă, cu material arheologic modern și contemporan, ceramică smălțuită, porțelan, sticlă, obiecte și unelte

de metal, plastic, cărbune și cenușă. Groapa pornește de la nivelul actual de călcare și continuă până la o adâncime de -2,25 m. Acest complex este cel mai probabil beciul semnalat de proprietari ca aflându-se sub podeaua vechii bucătărie de vară demolate. Sub complexele mai sus menționate, pământul se deschise la culoare, fiind lipsit de material arheologic, la o adâncime de -2 m în colțul nordic al C2 și la -2,30 m în capătul sudic al aceleiași casete.

Proprietatea beneficiarului se află într-o zonă afectată de lucrările moderne de amenajare succesive, ce au deranjat stratigrafia din această locație, complexele arheologice precum G6 și elementele ce sugerează existența structurilor dezafectate în prezent (vechea bucătărie de vară și beciul de sub aceasta), prezentând material modern (resturi menajere, ceramică smălțuită, sticlă, fragmente de fier și de oase de animale) amestecat cu cel antic puternic rulat (fragmente de cărămizi și olane, ceramică de uz casnic, sticlă, fragmente de oase de animale și fragmente de obiecte confecționate din fier). Cele 19 morminte descoperite în suprafața cercetată în cei doi ani de campanie (2017-2018), o parte dintre ele prezentând și inventar funerar revelator, indică o zonă de necropolă aparținând locuirii de epocă romană de pe Colnicul Hora, cu faze succesive de înmormântare, deranjate de inhumări de sec. XVIII-XIX.

Abstract:

The preventive archaeological excavations that were completed in 2017-2018 in Tulcea, 29, Prislav Street, within the limits of the archaeological site known as „Colnicul Hora”, in the vicinity of the ancient Aegyssus, have unearthed multiple archaeological complexes. The 19 graves, some of them with impressive funerary inventories, and several refuse disposal pits spanning from Roman until modern times indicate an area of an ancient Roman necropolis with different phases of functionality, that were disturbed by 18th-19th centuries burials.

Bibliografie:

Baumann, V.H., „Noi mărturii istorice rezultate dintr-un sondaj arheologic”, *Peuce* 4, 1975, p. 213-232.

Charlier, Ph., Costea, G., Baralis, A., „Étude anthropologique et paléobotanique d'un sujet d'Aegyssus (Illeme – IVeme s. ap. J-C., Roumanie)”, *Peuce S.N.* 7, 2009, p. 337-346.

Dimian, I., „Câteva descoperiri monetare bizantine pe teritoriul RPR”, *SCN* 1, 1957, p. 189-216.

Gostar, N., „Caspios Aegisos, Ovidiu, Pontica I, 8, 13”, *Danubius* 4, 1950, p. 113-121.

Lungu, Vasilica, „Aegyssus – documentare arheologică preromană”, *Peuce* 12, 1996, p. 47-102.

Mănucu Adameșteanu, Gh., „Considerații finale asupra locuirii medievale (sec. XIV-XV) de la Aegyssus, jud. Tulcea”, *Materiale* 18/2, 1993, p. 439-454.

Mănucu-Adameșteanu, Gh., „Locuirea de epocă medie-bizantină pe teritoriul orașului Tulcea (sec. X-XIII)”, *SCIVA* 61/3-4, 2010, p. 219-250.

Nuțu, G., „Mars from Aegyssus”, în S. C. Ailincăi, C. Micu, F. Mihail (eds.), *Omăgiu lui Gavrilă Simion la a 80-a aniversare*, Constanța, 2008, p. 209-218.

Nuțu, G., Costea G., „Ceramică fină descoperită la Aegyssus”, *Peuce S.N.*, 8, 2010, p. 147-162.

Nuțu, G., Mihailescu Bîrliaba, L., Costea, Iuliana, „Roman Pottery from Aegyssus: The Tableware”, în *Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta* 43, Bonn, 2014, p. 207-212.

Opaiț, A., „Aegyssus 76 – Raport preliminar”, *Pontica* 10, 1977, p. 307-311.

Opaiț, A., „Un dépôt d'amphores découvert à Aegyssus”, *Dacia, N.S.* 31, 1987, p. 145-155

Opaiț, A., Sion, A., Vasiliu, I., „Aegyssus '79”, *Materiale* 16, 1980, p. 267-275.

Popescu, Anca, „Portul Tulcea în documente otomane din secolul al XV-lea”, *Istro-Pontica, N.S.* 2, 2014, p. 23-32.

Stănică, A.D., „Ceramică maiolică descoperită la Aegyssus – Tulcea”, *Peuce S.N.* 2, 2004, p. 191-198.

Stănică, A.D., Stănică Daniela, „Economy and commerce in Tulcea in the 14th-16th centuries”, în *Dobrogea. Coordonate istorice și arheologice* (ed. A.D. Stănică, G. Custurea, Daniela Stănică, E. Ploeanu), 2016, p. 113-134.

Vasiliu, I., „Două locuințe feudale timpurii de la Aegyssus”, *Peuce* 8, 1980, p. 437-558.

Vasiliu, I., Mănucu-Adameșteanu, Gh., „Considerații finale asupra locuirii feudal-timpurie (sec. X-XI) de la Aegyssus – Tulcea (Campaniile 1959-1980)”, *Peuce* 9, 1984, p. 143-155, p. 541-563.

Autorizație nr. 203 / 04.05.2018

Colectiv: dr. Florin Ciulavu - responsabil științific; drd. Mihaela Bleoancă - membru (ICEM Tulcea).

În lunile aprilie-mai 2018 am realizat o cercetare arheologică preventivă pe Str. Timișoarei, nr. 4, proprietar Guriță Adrian, fiind determinată de obiectivul „construire locuință P+1E și împrejmuire”. Zona cercetată se află la baza colnicului Hora, în zona despre care se știe că este afectată de orașul roman Aegyssus și de o locuire din epoca modernă.

Scurt istoric al cercetărilor

Cercetările arheologice întreprinse de-a lungul timpului pe teritoriul delimitat de colnicul Hora au surprins o parte din vestigiile antice, medievale și moderne. Unele rezultate obținute în urma investigațiilor au fost incluse în literatura de specialitate, făcând obiectul unor studii sau unor rapoarte, dedicate perioadei preromane³⁷, epocii romane³⁸ și evului mediu³⁹. Însă rezultatele cercetărilor în care s-au înregistrat descoperiri din epoca modernă au stat la periferia atenției istoricilor, motiv pentru care am decis semnalarea descoperirilor noastre.

Prezentarea cercetării și descoperirile

Cercetarea arheologică s-a realizat pe toată suprafața afectată de investiție (137 mp), care a fost împărțită în carouri cu dimensiunile de 2 x 2 m. Cele trei complexe arheologice descoperite s-au conturat la adâncimi cuprinse între 0,55 - 0,65 m, iar pe baza artefactelor identificate, pot fi încadrate în sec. XVIII-prima jumătate a sec. al XIX-lea. Două dintre acestea au suprafețe foarte mari, de aproximativ 20 mp fiecare, atingând adâncimi de 1,70 m (Cx 1), respectiv 1,10 m (Cx 2), iar cea de-a treia are un diametru de 2,80 m și o adâncime de 2,10 m⁴⁰. Groapa notată Cx 3 fost descoperită în interiorul Cx 1, fiind foarte clar vizibilă pe profil. În urma analizei materialelor descoperite, credem că cele trei gropi datate în perioada amintită mai sus erau gropi menajere, însă, în această fază a cercetării nu se

³⁷ Lungu 1996, p. 47-102.

³⁸ Barnea 1950, p. 175-184; Opaiț 1987, p. 145-155; Costea, Costea 2008, p. 297-304; Charlier *et alii* 2009, p. 337-346; Glad, Nuțu 2010, p. 131-146; Nuțu, Costea 2010, p. 147-162; Nuțu *et alii* 2014, p. 133-138; Părgen, Nuțu 2017, p. 275-286; Stănescu 2018, p. 205-226.

³⁹ Vasiliu 1980, p. 437-449; Vasiliu, Mănucu-Adameșteanu 1984, p. 143-155; Mănucu-Adameșteanu 1993, p. 439-454; Mănucu-Adameșteanu 1995, p. 363-371; Mănucu-Adameșteanu 2010, p. 219-250.

⁴⁰ Toate adâncimile au fost măsurate de la nivelul actual de călcare.

126. Tulcea, jud. Tulcea

Punct: Dealul Colnic, Sector: str. Timișoarei, nr. 4

Cod RAN: 159623.01

poate oferi o explicație pentru dimensiunile foarte mari a două dintre ele (Cx 1 și Cx 2).

Inventarul complexelor este format din cantități mari de fragmente ceramice, pipe întregi și fragmentare (una prezintă marca atelierului, cu grafie otomană)⁴¹, obiecte de metal, oase de animale aflate în curs de prelucrare (debitate), patină realizată din os, fragment de patină și fragment de mâner decorat.

Concluzii

Cercetarea întreprinsă de noi ajută la o mai bună cunoaștere a zonei arheologice de la baza colnicului Hora, completând panopia investigațiilor întreprinse în respectiva zonă. Cantitatea mare de obiecte de os aflate în curs de prelucrare ne determină să considerăm că în proximitatea suprafeței cercetate se afla un atelier de prelucrare a osului, care a funcționat în secolul al XIX-lea. Viitoarele cercetări care se vor realiza în zona respectivă pot aduce rezultate suplimentare cu privire la aspectele discutate aici.

Bibliografie:

Barnea 1950 – Ion Barnea, *O inscripție de la Aegyssus*, în SCIV, 1, 1950, 2, p. 175-184.

Charlier et alii 2009 – Philippe Charlier, Georgică Costea, Alexandre Baralis, *Étude anthropologique et paléobotanique d'un sujet d'Aegyssus (IIIeme-IVeme s.ap. J.-C., Roumanie)*, în Peuce, S.N. 7, 2009, p. 337-346.

Costea, Costea 2008 – Georgică Costea, Iuliana Costea, *A tomb from the 4th century AD discovered in Tulcea (Aegyssus)*, în Peuce, S.N. 6, 2008, p. 297-304.

Costea 2013 – Iuliana Costea, *Pipe de lut cu inscripții și mărci din colecția I.C.E.M. Tulcea*, în Peuce, S.N. 11, 2013, p. 255-290.

Glad, Nuțu 2010 – Damien Glad, George Nuțu, *L'armement du nord de la Dobrudja un examen préliminaire*, în SAA, 16, 2010, p. 131-146.

Lungu 1996 – Vasile Lungu, *Aegyssus-documentare arheologică preromană*, în Peuce, 12, 1996, p. 47-102.

Mănucu-Adameșteanu 1993 – Gheorghe Mănucu-Adameșteanu, *Considerații finale asupra locuirii medievale (sec. XIV-XV) de la Aegyssus, jud. Tulcea*, în *Materiale*, 16, 1993, 2, p. 439-454.

Mănucu-Adameșteanu 1995 – Gheorghe Mănucu-

Adameșteanu, *Raport final asupra locuirii medievale-timpurii de la Aegyssus-Tulcea (secolele X-XIII)*, în Peuce, 11, 1995, p. 363-371.

Mănucu-Adameșteanu 2010 – Gheorghe Mănucu-Adameșteanu, *Locuirea de epocă medie-bizantină pe teritoriul orașului Tulcea (sec. X-XIII)*, în SCIVA, 61, 2010, 2-4, p. 219-250.

Nuțu, Costea 2010 – George Nuțu, Georgică Costea, *Ceramică fină descoperită de Aegyssus*, în Peuce, S.N. 8, 2010, p. 147-162.

Nuțu et alii 2014 – George Nuțu, Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, Iuliana Costea, *Roman pottery from Aegyssus: the tableware*, în RCRFActa, 43, 2014, p. 133-138.

Opaiț 1987 – Andrei Opaiț, *Un dépôt d'amphores découvert à Aegyssus*, în Dacia, 32, 1987, 1-2, p. 145-155.

Päfgen, Nuțu 2017 – Bernd Päfgen, George Nuțu, *Neue prospektionsmethoden im antiken Aegyssus*, în George Nuțu, Sorin-Cristian Ailincăi, Cristian Micu (eds.), *Omul, fluviul și marea. Studii de Arheologie și Istorie în onoarea lui Florin Topoleanu la a 65-a aniversare*, Cluj-Napoca, 2017, p. 275-286.

Stănescu 2018 – Radu-Octavian Stănescu, *Amphorae ex Aegysso. Fragments from older excavations*, în Peuce, S.N. 16, 2018, p. 205-226.

Vasiliu 1980 – Ioan Vasiliu, *Două locuințe feudal-timpurii descoperite la Aegyssus*, în Peuce, 8, 1980, p. 437-449.

Vasiliu, Mănucu-Adameșteanu 1984 – Ioan Vasiliu, Gheorghe Mănucu-Adameșteanu, *Considerații finale asupra locuirii feudal-timpurie (sec. X-XI) de la Aegyssus-Tulcea (Campaniile 1959-1980)*, în Peuce, 9, 1984, p. 143-155.

Abrevieri

Materiale – *Materiale și Cercetări Arheologice*, București.

Peuce – *Peuce*. Studii și Cercetări de Istorie și Arheologie, Tulcea.

RCRFActa – *Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta*.

SAA – *Studia Antiqua et Archaeologica*, Iași.

SCIV(A) – *Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie)*, București.

127. Turda, jud. Cluj

Punct: Turda Veche – Biserica Reformată

tip de sit și încadrare cronologică : 133, încadrare

⁴¹ Pentru pipe descoperite la Tulcea vezi Costea 2013, p. 255-290.

cronologică 432

cod RAN; 55268.

Autorizație nr. 552/21.11. 2018

Colectiv: dr. Daniela Marcu Istrate (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, responsabil); drd. Sebastian Ovidiu Dobrotă; Horațiu Dorin Groza (Muzeul de Istorie Turda)

Perioada de desfășurare a campaniei: 03 – 20.12.2018

Istoriografia modernă identifică biserica reformată din Turda Veche cu mănăstirea augustiniană menționată în documente în anul 1331. Atât biserica mănăstirii augustinene medievale edificată la capătul sudic al pieței centrale, cât și fortificația din jurul ei, s-au păstrat doar parțial. Din biserică s-a păstrat nava cu pornirile arcului de triumf a corului, ultimul fiind demolat în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

Cercetări arheologice au mai avut loc în anii 2006 și 2010 (S1-3). Ultimele investigații au fost efectuate în contextul întocmirii unui proiect de restaurare a edificiului, obiectivul principal fiind acela de a furniza echipei tehnice informații despre structura și starea fundațiilor dar și despre evoluția nivelelor de călcare.

La sfârșitul anului 2018, în cadrul șantierului de restaurare, a fost realizat un sondaj arheologic în interiorul bisericii (S7 A), într-o zonă stabilită împreună cu proiectantul și executantul, pentru a delimita un eventual complex funerar (criptă) sau altă structură din zid ce ar fi putut exista.

Unitatea de săpătură executată pe latura de sud a navei bisericii la o distanță de 12,85 m de la portalul gotic de pe latura de vestică, are suprafața de 9,62 mp (3,70 x 2,60 m). Au fost identificate două structuri zidite (Z5 și Z6) și mai multe morminte comune și individuale (30) de înhumăție (M40 - M44).

Având în vedere dimensiunea mică a spațiului, fundația navei bisericii (Z5) nu a putut fi cercetată arheologic până la talpă. În structura fundației, nu a fost identificat alt material de construcție decât piatră brută de carieră de dimensiuni medii. Liantul folosit a fost mortarul de var de o bună calitate, de culoare alb-gălbui. În interiorul navei au fost identificate numeroase niveluri de călcare, cel medieval constând dintr-o pardoseală realizată din mortar și piatră mărunțită, deranjat însă de construcția criptei Z6. Acesta se află în strânsă legătură cu nivelurile de construcție și renovare ale bisericii.

Dintre obiectele arheologice descoperite în nivelul de demolare a bisericii gotice amintim prezența unor fragmente de vitralii și a unor fragmente de ancadrame din piatră de uși și ferestre.

Nava edificiului a fost pavată la mijlocul secolului al XVIII-lea cu lespezi mari de piatră (ce se mai păstrează pe alocuri), așezate pe un strat gros de cca. 20 cm de nisip și moloz mărunțit. Sub acest strat de susținere al pardoselii, se află un strat de pământ amestecat cu moloz și fragmente din piatră, provenit cel mai probabil de la umplutura criptelor ce au fost construite în interiorul bisericii între secolele al XVI-lea și al XVII-lea.

A doua structură de zid identificată (Z6), este o criptă medievală orientată E-V (complex funerar), adosată pe zidul sudic al navei bisericii. Cripta, a cărei lungime nu a putut fi determinată (continuă în profilul estic), are o lățime de 1,50 m la exterior și de 0,90 m în interior și a fost descoperită la adâncimea de -1 m față de nivelul actual de călcare.

Cripta, decopertată pe o lungime de 2 m, are formă rectangulară și este construită din piatră de dimensiuni medii, legată cu mortar de var de culoare alb-cenușie.

Pereții criptei sunt amenajați din zidărie mixtă, cu blocuri fasonate de calcar și piatră spartă de carieră ce alternează cu asize de cărămidă și tegule romane, care susțineau o boltă ce nu s-a mai păstrat.

Cripta descoperită în cercetare era deranjată. Aceasta a fost golită, operațiunea ducând la descoperirea unui număr de 21 de schelete umane. Înălțimea totală a criptei este de 2 m. Fundul criptei este pavat cu material roman refolosit, adus cel mai probabil din castrul Legiunii a V-a Macedonica. Pavajul a fost realizat din țigle (49 x 36 cm) și tegule romane (41 x 26 cm) așezate pe un pat de nisip de aproximativ 3 - 5 cm. Deși în umplutura criptei au fost descoperite fragmente ale unor pietre tombale (pe unul dintre acestea reușind să identificăm anul 1595), nu am reușit să stabilim cine a construit-o și cine a fost înmormântat aici.

La nord de criptă, au fost descoperite alte morminte de înhumăție orientate E-V (M41 - M44). Dintre acestea, M41 și M42 sunt morminte comune și conțin patru, respectiv trei indivizi înmormântați în același sicriu. M43 și M44 sunt morminte individuale. Deoarece M44 a fost acoperit cu un strat de var, nu a mai fost cercetat. Toate înhumările s-au făcut în sicrie din lemn și pot fi datate anterior construcției criptei. Cel mai nou dintre morminte este M43, mormânt păstrat parțial (tăiat de o groapă), groapa

acestuia tăind parțial mormântul M42.

Stratigrafia este răscolită de morminte, înhumările transformând-o într-o umplutură uniformă. Mormintele sunt întinse pe spate, cu brațele în general de-a lungul corpului. După umplutura gropilor se deosebește un singur orizont de înmormântări, cu o umplutură ce conține urme de mortar și resturi de materiale de construcție.

Inventarul mormintelor este aproape inexistent. Au fost descoperite doar două închizători de tip moș și babă din bronz ce pot fi încadrate cronologic în secolul al XVI-lea.

Materialul arheologic descoperit în secțiunea S7A constă din fragmente ceramice și de cahle de teracotă, fragmente și obiecte metalice, fragmente din inscripții, sticlărie, și numeroase monede moderne, ultimele fiind descoperite în straturile superioare.

Datorită caracterului cercetării arheologice și necesităților de a nu interveni asupra derulării activităților de restaurare aflate în curs, la acest moment nu pot fi date răspunsuri clare cu privire la cronologia absolută a fazelor de evoluție a monumentului. Din aceste motive susținem realizarea în continuare a unor sondaje în interiorul și exteriorul bisericii pentru a încerca elucidarea problemelor legate de cronologia etapelor de construcție a monumentului.

3

Rapoartele cercetărilor arheologice de diagnostic și de evaluare teren

128. Bistricioara, com. Ceahlău, jud. Neamț <i>Punct: Bistricioara - Lutărie III</i>	317
129. Broscăuți, com. Broscăuți, jud. Botoșani <i>Punct: Hârtop</i>	318
130. Coșeiu, com. Coșeiu, jud. Sălaj <i>Punct: Cetate/Vârhegy</i>	320
131. Fetindia, com. Meseșenii de Jos, jud. Sălaj <i>Punct: Între Hotare</i>	321
132. Ghindăoani, com. Ghindăoani, jud. Neamț <i>Punct: Dealul Ivașcu</i>	322
133. Ghioroc, jud. Arad <i>Punct: Situl 1</i>	323
134. Ghioroc, jud. Arad <i>Punct: Situl 3</i>	323
135. Hereclean, com. Hereclean, jud. Sălaj <i>Punct: „În spatele caselor / Răstignire”</i>	324
136. Lipia, com. Merei, jud. Buzău <i>Punct: „Movila Drumul Oilor”</i>	325
137. Merești, Cheile Vârghișului, jud. Harghita <i>Punct: Cheile Vârghișului</i>	328
138. Ștefănești, com. Ștefănești, jud. Botoșani <i>Punct: Hulboca</i>	329
139. Târgu Frumos, jud. Iași <i>Punct: Vest de oraș</i>	332
140. Traian, com. Zănești, jud. Neamț <i>Punct: Dealul Fântânilor</i>	334
141. Valea Seacă, com. Bălțătești, jud. Neamț <i>Punct: Dealul Ciritei</i>	335

128. Bistricioara, com. Ceahlău, jud. Neamț

Punct: Bistricioara-Lutărie III

Autorizație nr. 264/04.07.2018

Colectiv: Mircea Anghelinu, Loredana Niță, George Murătoareanu, Monica Mărgărit (UVT), Cristina Cordoș (Institutul de Arheologie, Iași), Daniel Veres (Institutul de Speologie al Academiei Române, Cluj-Napoca)

Obiectivul major al campaniei de diagnostic din 2018 l-a reprezentat evaluarea locurilor paleolitice de pe terasele joase și medii ale Bistriței, în zona satului Bistricioara, în relație directă cu delimitarea punctului deja cunoscut de la Bistricioara-Lutărie III. Gradul de erodare a profilului a impus realizarea unui nou sondaj (S3, 6 mp, 250 cm adâncime), în zona nordică a acestui sit, adiacent SI (2015), delimitarea suprafeței sale prin sondaje fiind amânată, în favoarea recuperării unui volum cât mai mare de informații arheologice din zona periclitată și din blocurile de sediment desprinse din profilul erodat. Cu toate acestea, materialul litic ce apare la suprafață, prin eroziune, în diverse puncte neîmpădurite, în special în zona de vest a sitului, indică deja o extensiune a locurilor paleolitice ce depășește 1000 mp.

Cercetarea S3 a confirmat în bună măsură observațiile realizate în anii anteriori, oferind însă noi indicii privind succesiunea culturală și complexitatea secvenței geologice de la Bistricioara - Lutărie III. Astfel, s-a reușit identificarea unui nou nivel epigravettian (dale de gresie, material litic, urme de combustie), în unitatea geologică 3 – nivel ce nu fusese izolat ca atare în sondajele anterioare. De asemenea, un nivel gravettian târziu, suprins, prin câteva piese litice diseminate, în SI (2015), a fost reidentificat, sub forma unei lentile de cenușă și cărbune și piese litice, la adâncimea de 130-140 cm. Observațiile asupra depozitelor le confirmă pe cele efectuate în campania anterioară (Anghelinu et al, 2016). Partea inferioară a depozitului (240 - 250 cm) a permis însă, pentru prima dată, identificarea unor forme periglaciare marcate, de tipul solurilor poligonale, a căror semnificație paleoclimatică și geocronologică urmează a fi analizată în viitor.

În cuprinsul secvenței stratigrafice au fost identificate trei niveluri majore de aglomerare a pieselor litice: primul, aparținând Epigravettianului *sensu lato*, este rezultatul a cel puțin două episoade de ocupare a sitului și este alcătuit din piese dispersate în orizonturile geologice 2 și 3 (loess

cenușiu-gălbui, sol prismatic roșcat); următoarea concentrare, aflată în partea superioară a orizontului geologic 4 (loess cenușiu nisipos) este, de asemenea, rezultatul a cel puțin două episoade de ocupare a sitului, unul (105 - 115 cm adâncime) aparținând Epigravettianului vechi și cunoscut încă din 2008, iar celălalt, mai puțin consistent, unui Gravettian târziu (130 - 140 cm); cea de-a treia concentrare de material aparține unui orizont Gravettian cu vârfuri à cran, identificat, ca și în 2015, în partea inferioară a orizontului geologic 4 (180 - 190 cm). Dacă ultima concentrare este clar segregată stratigrafic de cele ulterioare, primele două se prezintă, fiecare, sub forma unor aglomerări de material litic dispersat pe cca. 20-30 cm, ocupația de tip palimpsest (?), amestecul post-depozițional și panta depozitului făcând virtual imposibilă separarea lor în ansambluri discrete, în ciuda acurateții cu care s-a realizat înregistrarea (stație totală) și recuperarea, prin săpătură, a pieselor litice. Astfel că, deși concentrarea urmelor de combustie indică ocupații multiple în partea superioară, tratarea eşantioanelor litice nu se poate realiza, în această etapă, decât împreună, cu limitele de rezoluție aferente.

Primul eşantion litic, aparținând Epigravettianului din unitățile geologice 2 și 3, este format din 321 piese, reprezentate de 13 blocuri, galeți și fragmente naturale din cuarțit, gresie degradată și marnă și 308 piese rezultate din debitaj, desfășurat, în principal, pe blocuri din silex cretacic (43%), menilit (18%) și gresie (13%). Acestora li se adaugă, în proporție redusă, șistul negru, opalul și jaspul. Cele mai multe din suporturile neretușate sunt așchiile, urmate de produsele laminare. Partea microlitică a resturilor de debitaj secundare (fragmente indeterminate și *esquilles*) nu depășește 24% din eşantion, ceea ce, alături de prezența unui singur fragment de nucleu, indică posibilitatea ca doar o mică parte din procesul de debitaj să se fi desfășurat *in situ*. Cu excepția unei lame și a unei lamele complete din menilit, restul suporturilor laminare este alcătuit din fragmente, în special meziale și distale. Piese complete și proximale au taloane netede și punctiforme. Uneltele formale, de asemenea în număr redus (0,37%), sunt lame și lamele retușate marginal și *à dos*, *grattoirs* și o așchie retușată parțial.

În al doilea eşantion litic (Epigravettian vechi/Gravettian recent), alcătuit din 765 piese, materiile prime disponibile local (menilit, gresie, șist negru etc.) sunt folosite într-un procent de aproximativ 60%, dar și materiile prime alogene (silex, opal) sunt bine reprezentate. Principalele tipuri de produse de debitaj sunt suporturile

neretușate (349 așchii, lame și lamele), urmate de *esquilles*/fragmente indeterminate (318) și de nuclee/galeți (44). Dimensiunile pieselor sunt destul de reduse (media lungimii: ~22 mm; media lățimii: ~14 mm). Nuclele au fost exploatate până la epuizare, având la momentul abandonului dimensiuni foarte mici (20-30 mm lungime). În cazurile în care s-a putut stabili tipul talonului, cel plat este clar dominant (în proporție de peste 80 %), iar în ceea ce privește stigmatul suprafețelor dorsale, desprinderile unidirecționale par să fie majoritare. Uneltele formale includ 5 așchii retușate parțial, 26 lame și lamele retușate direct, izolat invers, 14 lamele *à dos*, 4 *burins* și 5 *grattoirs*, din care unul carenat și două pe lamă *à crête*, respectiv *demi-crête*.

Ultimul eșantion litic (598 piese) aparține Gravettianului cu vârfuri *à cran*; ca și în cazul nivelului analog, cercetat în campania anterioară, acesta este alcătuit în proporție mare (90%) din piese rezultate din exploatarea silexului cretacic. Cea mai bine reprezentată categorie de produse de debitaj este formată din piese microlitice (*esquilles* și fragmente indeterminate – 319 piese), urmată de aceea a suporturilor neretușate (așchii, lame, lamele și *chutes de burin* – 178 piese) și retușate (46 piese). Nuclele sunt reprezentate de doar două piese: un fragment din gresie, pe care sunt vizibile câteva negative de așchii și un altul, din silex, ale cărui suprafețe de debitaj nu păstrează negative de desprindere complete. Piese retușate includ un singur *grattoir* distal, numeroase *burins* pe spătură sau pe troncatură, lame și lamele retușate marginal, lame fragmentate cu amenajare tip *cran* și lamele *à dos*.

Dimensiunea, complexitatea și relevanța deosebită – pentru ansamblul locuirilor paleolitice din Bazinul Ceahlău –, a secvenței arheologice și geocronologice de la Bistricioara-Lutărie, confirmată de cercetările de diagnostic din 2018, impun inițierea unor săpături arheologice în regim sistematic începând cu anul 2019.

Bibliografie:

Anghelinu M., Niță L., Murătoreanu G., Hambach U., Schmidt C., Veres D., Dumitrașcu V., 2016. Raport de cercetare arheologică, com. Ceahlău, punct: Bistricioara, *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2015*, <http://patrimoniu.gov.ro>, 222-224.

129. Broscăuți, com. Broscăuți, jud. Botoșani

Punct: Hârtop

Tip sit : 11 – locuire civilă; 211 – necropolă plană

Încadrare cronologică: 143 – eneolitic târziu; 322 – epoca romană târzie

Autorizație nr.: 269/05.07.2018

Colectiv: Andreea Vornicu-Țerna – responsabil (MJ Botoșani), Eduard Gheorghe Setnic (MJ Botoșani), Daniel Ciucalău (MJ Botoșani), Stanislav Țerna (Universitatea „Școala Antropologică Superioară”, Chișinău)

Finanțator: Muzeul Județean Botoșani

Perioadă desfășurare cercetării: 06.08.2018 – 09.08.2018

Situl se află la sud-est de satul Broscăuți, lat. 70 461762.7, long. 5309455.7 (UTM 35N), pe un platou la altitudinea de 145 m. Pe latura sudică, înspre Valea Iepăriei, versantul este puternic afectat de eroziune, iar în nord și est coboară în pantă lină spre valea Jijiei. Locul este cunoscut de localnici sub denumirea de *Hârtop* (fig. 1).

Existența sitului de la *Hârtop* ne-a fost semnalată în primăvara anului 2018 de către localnicul Liahu Cătălin care a colectat fragmente ceramice și litice din prăbușirile versantului. După caracteristicile materialului arheologic, am presupus existența a două secvențe cronologice. Cea mai timpurie aparține culturii Horodiștea – Gordinești, iar cea mai târzie, primelor secole d. Hr. Întrucât situl nu era repertoriat, am realizat o periegeză pentru localizarea exactă a zonei cu patrimoniu arheologic. În urma cercetărilor de suprafață, am constatat existența unor complexe arheologice (două gropi cu material Horodiștea-Gordinești) vizibile în malul promontoriului și puternic afectate de procesele de eroziune. Totodată, descoperirea unor fragmente de calotă craniană umană indicau posibila prezență a unei necropole. Se impunea astfel, realizarea unor cercetări mai amănunțite pentru încadrarea cronologică, cunoașterea stratigrafiei, a tipului de sit (locuire civilă/necropolă) și salvarea patrimoniului aflat în pericol de distrugere. În perioada 6-9 august s-au desfășurat săpături de diagnostic arheologic în zona afectată de alunecări.

O primă secțiune, de 2 x 3 m, orientată N-S a fost trasată perpendicular pe mal, în zona în care era vizibil conturul unei gropi cu material Horodiștea-Gordinești (fig. 1/B1). Concomitent, a fost curățat și taluzat malul versantului în dreptul complexului arheologic. În plan, groapa s-a conturat slab la al

doilea nivel de săpare, la cca. 40 cm adâncime, având o deschidere de aproximativ 105 cm pe direcția est-vest. În partea nordică, complexul este prezervat pe o lărgime de maxim 20 cm. În profil, groapa avea formă de clopot, cu fundul cotlonit și a fost săpată în lutul galben până la adâncimea de 140 cm, raportat la suprafața actuală de călcare (fig. 2). A fost umplută forțat cu lut galben-marونی, materialul arheologic concentrându-se în partea inferioară a complexului, într-un strat de sol negricios de cca. 30 cm grosime, cu conținut mare de cenușă și cărbune (fig. 2). Inventarul gropii este alcătuit din material ceramic, în care predomină net categoria ceramicii negre (fig. 3), resturi osteologice provenite în special de la rumegătoare mici, 3 fusaiole de lut (fig. 3), piese de silex, un fragment de rășniță, un împungător de os¹.

La est de complexul investigat, în malul versantului, a fost identificată o altă groapă cu material Horodiștea (fig. 1/B2). Întrucât trasarea unei secțiuni peste acest complex ar fi afectat drumul de tractor și o parte a culturii agricole, am decis să nu cercetăm groapa exhaustiv. Ne-am limitat la curățarea și fotografierea profilului și colectarea, pe adâncimi, a materialului rezultat în urma taluzării.

În timpul cercetării versantului sudic pentru evaluarea gradului de degradare a patrimoniului, au fost observate în profil două fragmente diafizare de tibie umană, iar alături de acestea, au fost găsite, în solul alunecat, mărgelile de sticlă de dimensiuni foarte mici (cca. 5 mm diametru) de culoare galbenă și verde. Aceste elemente semnalau prezența unui mormânt aflat în pericol de distrugere, pe care am decis, în cele din urmă, să-l cercetăm. În acest sens, a fost deschisă o secțiune de 2 x 2 m, orientată aproximativ N-S (fig. 1/B3). Groapa mormântului s-a conturat la cca. 50 cm adâncime, iar fundul la 105 cm. Aceasta avea formă rectangulară cu marginile nordice rotunjite și cu treaptă pe pereții de est și de vest. Scheletul era depus pe direcția N-S, în poziție întins pe spate, cu mâinile pe lângă corp, și cu capul spre est (fig. 4). Oasele antebrăului drept se aflau în poziție secundară, ca urmare a perturbărilor produse de galeriile săpate de rozătoare. Partea sudică a mormântului a fost afectată de prăbușirea malului, membrele inferioare fiind rupte de la nivelul tibiei. Inventarul mormântului era alcătuit dintr-un vas cu toartă lucrat la roată, depus lângă piciorul stâng, o verigă de fier și două aplice de cupru găsite între

cutia toracică și brațul stâng (fig. 4) și cca. 100 de mărgelile de sticlă de mici dimensiuni, care probabil au fost cusute pe veșmânt, pe partea exterioară a picioarelor. După caracteristicile materialului arheologic, mormântul poate fi atribuit populațiilor sarmatice din sec. II - III e.n. Câmpia Jijiei superioare și a Bășeului a reprezentat o zonă apreciată de grupurile de populații sarmatice, a căror prezență în secolele II-III e.n. este atestată prin descoperirile și cercetările arheologice efectuate în ultimele decenii. Pe valea râului Jijia sunt cunoscute opt obiective arheologice în care au fost identificate morminte izolate sau necropole sarmatice: Broscăuți, Vorniceni, Dângeni, Iacobenii (com. Dângeni), Strahotin (com. Dângeni), Trusești, Albești, Pogorăști (com. Răuseni).

În ambele secțiuni s-a realizat cernerea sedimentului arheologic cu site de diferite dimensiuni pentru recuperarea cât mai riguroasă a materialului arheologic. Din umplutura gropii Horodiștea au fost prelevate probe de sol pentru analize XRF și pentru identificarea macro-resturilor vegetale și colectate oase de animale pentru datare C14. Pentru o documentare cât mai exactă a contextelor arheologice s-au folosit fișe de complexe, liste de înregistrare a descoperirilor, desenul tehnic al situațiilor arheologice și fotogrametria de tip SFM (*structure from motion*), cea din urmă servind la crearea modelului 3D al structurilor arheologice. A fost utilizată fotografia aeriană realizată cu ajutorul dronei pentru obținerea ortofotomozaicului și a modelului digital de elevație (DEM) a terenului.

Este necesară o nouă etapă de evaluare a sitului prin metoda prospectării geomagnetice, care ar permite delimitarea precisă a zonei cu complexe arheologice, estimarea gradului de degradare a patrimoniului și cunoașterea modului de organizare internă a locuirii Horodiștea dar și a distribuției mormintelor în cadrul necropolei sarmatice. De asemenea, sunt necesare intervenții arheologice de salvare în zonele afectate de eroziunea intensă a versantului.

Abstract:

The site of Broscăuți-Hârtop was discovered in the spring of 2018 and later investigated by trial excavation. The site is located in the Jijia River basin, on a promontory highly affected by erosion, especially on its southern slope. Two test-trenches were opened in order to investigate two partially de-

¹ A. Vornicu-Țerna, 2018, Tehnologia osului în preistorie. Artefacte din colecțiile Muzeului Județean Botoșani, Arvin Press, București, p. 65.

stroyed archaeological features. The first one was a pit dated in the Late Copper Age, Horodiștea – Gordinești culture. The lower part was covered by a 30 cm layer of black soil with high amount of charcoal and ash. Most of the archaeological material came from this context. Another pit of the same period was identified on the edge of the slope. In this case, the research was limited at cleaning and documenting the profile. In the second test trench, a Sarmatian grave was investigated. The grave was north-south oriented and the body was deposited in extended position on the back, with the head oriented towards east. The inventory consisted of one vessel, two small copper objects, an iron ring, and approximately 100 glass beads. The grave can be dated to the 2nd – 3rd century AD.

130. Coșeiu, com. Coșeiu, jud. Sălaj

Punct: Cetate/Várhegy

Autorizație nr. 441 din 01.11.2018

Colectiv: arheolog expert dr. Horea Pop (MJIA Zalău) - responsabil de șantier; arhg. dr. Luca Paul Pupeză (MNIT Cluj Napoca), arhg. Horațiu Cociș (MJIA Zalău), arhg. dr. Mihai Dunca

Data cercetării: 10.11.2018

Situl se află amplasat pe un deal la nord de sat înspre localitatea Archid. Dealul are o altitudine de 407 m față de nivelul mării dominând împrejurimile. Zona superioară a platoului este plată, întinsă, dar amenajarea acesteia este de natură antropică, pe un loc dominant cu diametrul de max. 50 m.

Situl a fost identificat în urma unor recente cercetări de teren (primăvara 2017). Cu acest prilej au fost descoperite puține fragmente ceramice aparent preistorice. La suprafață este vizibil valul de pământ cu șanț în față și în interior. Șanțul exterior este actualmente colmatat de eroziunea naturală a dealului dar și de posibilele amenajări genistice din primul sau al doilea război mondial. Prezența unei baterii de tun, care a distrus centrul fortificației, și elementele defensive din jurul acesteia ("șanțul interior") au adus modificări morfologice față de forma inițială a cetății.

Obiectivul principal al diagnosticului de la Coșeiu, l-a constituit recoltarea unui material arheologic mai consistent în vederea stabilirii cronologiei sitului.

Șondajul S1/2017, cu dimensiunile de 6x1m, orientat aprox. S-N a fost prelungit, în acest an cu 10m spre nord. Săpătura s-a realizat tot cu sprijinul membrilor *Clubului Alpin* și ai *Organizației Studenților Pentru Natură* din Cluj Napoca și a fost amplasată în zona internă mai înaltă a incintei fortificate în perspectiva prelungirii acestuia peste elementele defensive. De altfel cu această prelungire, s-a ajuns exact în spatele valului perimetral al fortificației.

Stratigrafia stațiunii arheologice de la Coșeiu-Cetate, în sectorul cercetat, este simplă. Imediat sub iarbă și frunze în solul negru au fost descoperite și fragmente ceramice și lipitură de perete arsă, iar la 0,20-0,30m stânca nativă (micașist).

Conform observațiilor din teren în sondajau apărut și în acest an urme de la construcții de suprafață din lemn cu pereți realizați din lipitură pe schelet din nuiele. Materialele arheologice ceramice (ceramică modelată cu mâna și la roată) încadrează construcția în cea de-a doua epocă a fierului, mai precis epoca dacică (sec. 2-1 a.Chr.). Prezența unor materiale ceramice consistente din epoca bronzului ne îndreptățesc credem că în acest punct a existat o posibilă fortificație și în acest orizont cronologic.

Cu acest prilej a fost secționat și așa-zisul „șanț interior”, vizibil pe teren. Între m 7-10 ai sondajului, se poate constata o coborâre antropică, până la -0,4-0,5m, pentru excavarea solului și a rocii în vederea ridicării valului de apărare. Aspectul general al acestei excavări este alveolat cu umplutură amestecată de materiale ceramice preistorice și dacice.

Campania anului 2018 a constatat în prelungirea unității de cercetare din anul precedent în vederea stabilirii situației arheologice din spatele valului de apărare. Sondajul urmează să fie prelungit spre sud și nord în vederea verificării situației arheologice, a sistemului constructiv defensiv și a elementelor de habitat intern.

Abstract:

The site is localized on a hill to the north of the village of Archid. The hill has a 407 m altitude above sea level, dominating the landscape. The higher ground of the plateau is flat and has a diameter of about 50 m, being made by human intervention.

The site was identified during field surveys in the spring of 2017, during which some pottery frag-

ments were recovered, initially presumed to be Pre-historic. On the ground, traces of the *vallum* with the adjacent ditch, both in the interior and exterior, are visible. The exterior ditch is clogged up and damaged by the interventions carried out during WWI or WWII. Moreover a gun-battery destroyed the center of the fortification and the interior ditch, changing the initial landscape of the site.

Trench S1/2018 (10x1m, oriented N-S approximately) was excavated with the help of the members of the *Alpine Club* and the *Student Organization for Nature* from Cluj-Napoca, and is placed in the highest area of the fortification and the back of this.

The stratigraphy of Coșeiu-Cetate, in the researched area is simple. After removing the topsoil, a layer with pottery and fragments of burnt walls of structures were identified at a depth of 0.2-0.3 m, followed by the natural rock. Between meters 0 and 4 of the trench traces of a surface-like structure were identified, with the walls made out of clay and wood. The wheel-made and hand-made pottery date the structure in the Second Iron Age, more precisely, in the Dacian period (2nd -1st c. BCE). Moreover a fragmentary fibula, discovered în 2017, was also identified contributing to this dating.

The archaeological campaign from 2018 had the purpose of identifying the chronology of the archaeological site. In the future endeavors, the trench will be expanded to the north and south, in order to obtain new data on the archaeological situation, of the defensive system and the internal human habitat.

131. Fetindia, com. Meseșenii de Jos, jud. Sălaj

Punct: Între Hotare

Autorizație nr. 111 din 30.03.2018

Colectiv: arheolog expert dr. Horea Pop (MJIA Zalău) - responsabil de șantier; arhg. dr. Emanoil Pripon (MJIA Zalău)

Data cercetării: 19.04.2018

Localitatea Fetindia este situată la o altitudine de 300 m. Se mărginește, la est, cu Treznea, la vest cu Meseșeni, la sud cu Bozna și la nord cu Aghireșul. Topografia este formată din dealuri argiloase, văi adânci și câmpii puține. Stratul superficial de sol este argilos.

În data de 17 februarie un pasionat de detecție a semnalat descoperirea unor monede premoderne din bronz și argint între satele Fetindia și Meseșenii de Jos (ambele în comuna Meseșenii de Jos). În ziua de 18 februarie a fost verificată locația (altitudine 380 m, la 500 m de marginea sud-vestică a localității) în vederea redactării cererii de diagnostic arheologic și pentru a ne asigura că nu există riscul epuizării posibilului tezaur identificat pe un drum de pământ intens circulat.

În baza autorizației de diagnostic arheologic, cercetarea s-a efectuat în data de 19 aprilie prin trasarea inițial a unei case de 1,0 x 1,0 m, extinsă ulterior la o suprafață de 2x2m. Piese monetare au apărut nu doar la 0,2 - 0,3 m adâncime ci și aproape de suprafață, locul fiind amenajat în mai multe rânduri chiar cu utilaje, fiind vorba de un drum cu utilitate publică.

Diagnostic arheologic la Fetindia, în punctul *Între hotare*, a dus la recuperarea unui număr de 67 monede și fragmente monetare. Total piese descoperite, întregi și fragmentare se datează în intervalul 1627-1762, finalul acumulării fiind datat cu piese din aramă de 1 Kreutzer de la Maria Theresa. Nu au fost identificate fragmente ceramice sau resturi de materiale organice (pânză sau piele), care să indice o eventuală depunere a tezaurului într-un vas ori într-un săculeț de pânză sau pungă din piele.

Monedele, ce compun tezaurul, au fost emise în Transilvania, Ungaria, Tirol, Episcopatul Salzburg, Boemia, Silezia, Monfort, Liegnitz-Brieg, Brandenburg-Bayreuth și Episcopatul de Breslau.

Din punct de vedere al numerarului, tezaurul este compus din groși cu valoarea de trei creițari, groși cu valoarea de trei pfennigi, polturi și monede de un creițar și doi creițari din argint, la care se adaugă și cinci piese de aramă de un creițar.

Monedele au fost emise între anii 1627 și 1762, însă tezaurul a fost pierdut sau îngropat cândva după jumătatea secolului al XVIII-lea, așa cum sugerează cele cinci piese din aramă de un creițar, emise la Baia-Mare în 1761 și 1762, aproape necirculate.

Acest nou tezaur monetar descoperit în județul Sălaj, oferă date interesante despre moneda mărunță din argint, aflată în circulație la jumătatea secolului al XVIII-lea în Transilvania.

Descoperirea tezaurului împrăștiat la Fetindia-*Între Hotare*, pe un drum de pământ care despărțea pământurile a două comunități, este pe deplin explicabilă, datorită frecvenței descoperirilor de piese legate de circulație, transport, atelaje,

harnașament sau de echipament de cavalerie, realizate în ultimii ani. Drumul de culme se pare că este unul extrem de vechi, datând din preistorie până în contemporaneitate.

132. Ghindăoani, com. Ghindăoani, jud. Neamț

Punct: Dealul Ivașcu

Cod RAN: 121260.01

tip sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 112 – așezare fortificată; **perioadă:** 14 – eneolitic

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Județean Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț), Doris Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Carsten Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Imren Tasimova („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Magdalena Schaffer („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Markus Trodler („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Jan-Christoph Lau („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania).

Finanțare: 1000 lei.

Perioada de desfășurare a cercetării: 19.02.2018 - 28.02.2018.

Situl arheologic pluristratificat este amplasat pe un promontoriu al Dealului Ivașcu, la limita dintre satele Ghindăoani (comuna Ghindăoani) și Crăcăoani (comuna Crăcăoani).

Acesta a fost descoperit și sondat de Constantin Matasă înainte de anul 1938, pentru ca ulterior Gheorghe Dumitroaia să efectueze cercetări

de suprafață în 1988 și sistematice în 1993². În anul 2017 a fost întreprinsă o nouă cercetare de suprafață de către colectivul Complexului Muzeal Județean Neamț (Constantin Preoteasa, Vasile Diaconu, Alexandru-Marian Gafincu, Silviu-Constantin Ceaușu).

De-a lungul timpului, în literatura de specialitate s-au vehiculat mai multe toponime asociate unor stațiuni arheologice cu vestigii cucuteniene de pe teritoriul satului Ghindăoani – *Dealul Ivașcu*, *Dealul Brașovanului*, *Dealul Mogoalei* –, precum și un toponim neprecizat³. Cercetările efectuate de noi în anul 2017 au evidențiat însă faptul că la Ghindăoani există un singur sit cu depuneri antropice eneolitice, cel de pe Dealul Ivașcu.

Vestigiiile descoperite aici aparțin culturii Cucuteni (fazele A și B).

În anul 2018 au fost efectuate noi investigații arheologice interdisciplinare neinvazive, ce au afectat situl și zona sa limitrofă, constând în cercetări de suprafață, fotografii aeriene cu drona, modelarea digitală a terenului și prospecțiuni geomagnetice, în vederea reevaluării potențialului stațiunii, stabilirii formei, dimensiunilor și limitelor depunerii antropice, precum și a gradului actual de conservare a vestigiilor.

Suprafața păstrată a sitului este în prezent de aproximativ 1,5 ha, acesta fiind afectat la partea superioară de lucrările agricole intensive, iar pe laturile de nord-est, est și sud-est a fost distrus ca urmare a eroziunii accentuate.

Anomaliile magnetice detectate prin intermediul cercetărilor noastre au evidențiat existența resturilor unor construcții cucuteniene incendiate, a mai multor gropi, precum și a două șanțuri de apărare de forma unor arcuri de cerc, dispuse pe latura de vest, corespunzătoare probabil fiecărui nivel de locuire în parte. În partea mediană a sitului a fost identificat un alt șanț modern, rezultat probabil în urma lucrărilor agricole și eroziunii.

Résumé:

En 2018, des recherches archéologiques interdisciplinaires non invasives (investigations de surface, photographies aériennes prises par le drone, modélisation digitale du terrain et prospec-

² Gh. Dumitroaia, *Săpături și cercetări arheologice de suprafață în județul Neamț*, în *Memoria Antiquitatis*, XIX, 1994, p. 517.

³ V. Diaconu, *Depresiunea Neamț. Contribuții arheologice*, *Bibliotheca Memoriae Antiquitatis*, XXVIII, Editura „Constantin Matasă”, Piatra-Neamț, 2012, p. 34, nr. 25-28.

tions géomagnétiques) ont été effectuées dans le site de Ghindăoani, avec des vestiges attribués à la culture Cucuteni (les phases A et B). Ainsi, ont été mises en relief la surface, la forme et les limites de la station archéologique et en même temps quelques complexes cucuténiens (des habitations, des fosses, des tranchées défensifs).

133. Ghioroc, jud. Arad

Punct: Situl 1

Tip sit: 111

Încadrare cronologică: 14

Colectiv: Victor Sava – responsabil (Complexul Muzeal Arad), Florin Mărginean, Norbert Kapcsos (Complexul Muzeal Arad), Adrian Ursuțiu, Malvinka Urák (Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca).

Autorizație nr. 154/02.05.2018

Perioada de desfășurare a cercetării:

02.07.2018-14.07.2018

Situl a fost identificat ca urmare a diagnosticului arheologic intruziv efectuat pe viitorul tronson de cale ferată Curtici-Simeria. În imediata apropiere a locului de unde noul tronson de cale ferată se desprinde de cel vechi, echipa de cercetare a Complexului Muzeal Arad a descoperit Situl 1. Acesta se desfășoară în zona kilometrului 609+500. Dimensiunile acestuia sunt următoarele: $75 \times 30 \text{ m} = 2250 \text{ m}^2$ (0,225 ha).

Situl se află la aproximativ 3,65 km vest de limita dintre localitățile Ghioroc și Cuvin și aproximativ 2,5 km nord-nord-est de marginea localității Sâmbăteni.

Situl 1 a fost identificat prin trasarea secțiunii S3, în care a fost descoperită o mică aglomerare de fragmente ceramice și mici bucăți de chirpici, denumite Cx. 1. În jurul acestei secțiuni au fost săpate alte cinci unități de cercetare, dar nu au fost descoperite complexe arheologice adâncite în sol, doar fragmente ceramice disperate și bucăți mici de chirpici.

Totodată pe latura sudică a acestui mic sit preistoric, între S4 și S5 apar la suprafață urmele unei clădiri moderne (sec. XIX-XX). Aceste urme constau din bucăți de piatră, cărămidă, beton și țigle, uneori fragmente ceramice moderne. Am constatat că această clădire se află la baza grindului, lipită de calea ferată, în dreptul S4. Se

pare că fundațiile clădirii se află în afara perimetrului de cale ferată. Prin săparea micului sit am constatat lipsa oricăror urme ale clădirii moderne în suprafața afectată de noul tronson de cale ferată.

Ca urmare a săpăturii arheologice preventive desfășurate ulterior diagnosticului arheologic intruziv a fost decapată întreaga suprafață de 0,225 ha. În această mică suprafață au fost descoperite nouă complexe arheologice (Cx. 1-Cx. 9). De menționat că Cx. 1 reprezintă aglomerarea ceramică descoperită în diagnosticul arheologic intruziv.

Din cele nouă complexe arheologice descoperite în perimetrul cercetat, majoritatea au reprezentat aglomerări de material arheologic, cu precădere ceramică, cu excepția Cx. 5 (un șanț îngust și puțin adânc). Aglomerările de materiale arheologice sunt în cele mai multe cazuri de mici dimensiuni și au fost identificate pe același nivel, la îmbinarea stratului de humus negru cu lutul de culoare galbenă, care reprezintă sterilul arheologic. Marea majoritate a artefactelor reprezintă mici fragmente ceramice atipice. Cu toate acestea, câteva fragmente ceramice tipice, decorate cu împunsături succesive, pot fi încadrate în epoca eneolitică mijlocie.

134. Ghioroc, jud. Arad

Punct: Situl 3

Tip sit: 111

Încadrare cronologică: 33; 1

Autorizație nr. 157/04.05.2018

Colectiv: Victor Sava – responsabil (Complexul Muzeal Arad), Florin Mărginean (Complexul Muzeal Arad), Adrian Ursuțiu, Malvinka Urák (Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca).

Perioada de desfășurare a cercetării:

16.07.2018-27.07.2018

Situl a fost identificat ca urmare a diagnosticului arheologic intruziv efectuat pe viitorul tronson de cale ferată Curtici-Simeria; acesta se desfășoară între km 606+475- km 606+275 al tronsonului de cale ferată.

Situl 3 a fost identificat în apropierea intrării tronsonului nou de cale ferată pe vechea linie, în marginea sud-vestică a localității Cuvin. Pe marginea unei terase înalte au fost strânse de pe suprafață numeroase fragmente ceramice

preistorice, probabil din etapa bronzului târziu și fragmente ceramice care se datează în secolele II-IV d.Chr. Am constatat că situl se desfășoară longitudinal pe marginea terasei, în lungul căii ferate actuale.

Pe suprafața sitului, în cadrul diagnosticului arheologic intruziv, au fost săpate șapte secțiuni (S35-S41), dar nu au fost descoperite complexe arheologice adâncite în sol sau de altă natură. Cu toate acestea, în secțiunile amintite au fost descoperite fragmente ceramice, urme de arsură și mici bucăți de chirpici.

La fel ca situația întâlnită în cazul Ghioroc-Situl 1, nu au fost identificate gropi, ori alte complexe arheologice, ci doar un nivel de cultură al așezării. Cu toate acestea am considerat că se impune cercetarea integrală a unei suprafețe mai întinse pentru salvarea vestigiilor arheologice ale acestui sit arheologic.

Cercetarea suprafeței de 0,6 ha a dus la identificarea a doar șase complexe arheologice de diferite tipuri și cu încadrări cronologice diferite. Un prim orizont cronologic este format din groapa Cx. 6 și și mica aglomerare de fragmente ceramice Cx. 1. Factura ceramicii indică o încadrare cronologică a acestui orizont în preistorie, fără posibilitate de a restrânge datarea din lipsa unui material tipic. Celălalt orizont cronologic aparține secolelor II-IV d.Chr., caracterizat prin celelalte complexe arheologice adâncite în sterilul arheologic.

Identificarea a doar șase complexe arheologice pune problema caracterului sitului. În urma unor cercetări de suprafață am putut constata că restul sitului se desfășoară pe terasa situată la vest de zona cercetată. Ceea ce a fost surprins în săpătură reflectă marginea unui mic sit preistoric și din secolele II-IV d.Chr.

CADRUL GEOGRAFIC. ISTORICUL CERCETĂRILOR

Localitatea Hereclean (com. Hereclean, jud. Sălaj) este amplasată în Depresiunea Silvaniei, pe cursul văii Zalăului, în apropiere de orașul Zalău. Situl de la Hereclean "În spatele caselor/Răstignire" este dispus pe o terasă înaltă (terasa a II a) aflată în partea dreaptă a văii Zalăului, pe partea dreaptă a drumului ce traversează localitatea Hereclean de la E la V și care face legătura cu partea cea mai înaltă a zonei locuite.

În urma cercetărilor arheologice de suprafață efectuate în ultimii 20 de ani, în zona "În spatele caselor/La răstignire" au fost identificate 2 situri care au și fost cuprinse în Planul Urbanistic General al comunei Hereclean. Prin diagnosticul arheologic efectuat în anul 2018 s-a dorit delimitarea siturilor identificate în zonă, dat fiind faptul că, după distribuția materialelor recoltate în cercetările de suprafață doar o parte a parcelei cadastrale era marcată ca și sit. Scopul secundar al cercetării a fost acela al atribuirii cronologice a siturilor.

MODUL DE DERULARE A SĂPĂTURII ARHEOLOGICE

Terenul supus diagnosticului arheologic a avut o lățime de aproximativ 11-12 m fapt ce a impus realizarea unor sondaje pe toată lățimea terenului, distanța dintre ele fiind dată de morfologia terenului și de identificarea zonelor locuite. În final au fost trasate 17 unități de diagnostic arheologic dispuse în așa fel încât să poată fi investigată întreaga parcelă cadastrală.

REZULTATELE CERCETĂRILOR. CONCLUZII

În anul 2018 ca urmare a cererii beneficiarului a fost realizat un diagnostic arheologic care să determine amplasarea locuirii și stratigrafia zonei. Au fost trasate 17 unități de diagnostic arheologic, în câteva dintre acestea fiind identificate (sporadic) fragmente ceramice și chirpic, dar și un complex arheologic (C. 1/2018 identificat în S. 6/2018). Pe traseul unor unități de diagnostic am constatat zone cu puternice alunecări de teren, în special în S11/2018, S13/2018, S14/2018 și S15/2018.

Pe baza materialului arheologic (fragmente ceramice) au fost delimitate două zone de interes arheologic. Fragmentele ceramice descoperite (în ambele zone) aparțin perioadei târzii a epocii bronzului (Grupul Cehăluț).

135. Hereclean, com. Hereclean, jud. Sălaj

Punct: „În spatele caselor/Răstignire”

Tip de sit: 1

Perioada: 15, 153.

Autorizație nr. 92 din 26. 02. 2018.

Colectiv: dr. Sanda Băcuet-Crișan (responsabil științific de șantier), dr. Dan Augustin Deac (membru în colectivul de cercetare).

Perioada cercetării: 16. 04. 2018/17. 04. 2018.

Abstract:

The archaeological investigations made in 2018 in the site from Hereclean „În spatele caselor / Răstignire” led to the discovery of 1 archaeological feature (C. 1/2018) and some pottery fragments spread in a few archaeological trenches. The distribution of the pottery fragments in the investigated area indicate the existence of 2 zones with archaeological potential. The feature C. 1/2018 and the pottery fragments discovered belongs to the late bronze age (Cehăluț Group).

Bibliografie:

I. Bejinariu, *Contribuții arheologice la cunoașterea epocii bronzului în Depresiunea Șimleului (I). Descoperirile din bronzul timpuriu și cel mijlociu*, Cluj-Napoca, 2015.

136. Lipia, com. Merei, jud. Buzău

Punct: „Movila Drumul Oilor”

Tip sit: 117 (tell)

Epoca: 13 (neolitic); 14 (eneolitic)

Cod RAN: 47523.01

Autorizația nr. 206/18.06.2018

Colectiv: Daniel Garvăn - responsabil de șantier, Roxana Munteanu, Cătălin Dinu (Muzeul Județean Buzău), Alin Frînculeasa (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova), Valentin Dumitrașcu (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București)

Perioada de desfășurare a campaniei: 3 – 13 iulie

Situl se află la 0,6 km SE de sat, 0,37 km E de DJ 48 și 0,5 km NE de DN 1B (Ploiești-Buzău), în zona de formare a râului Călmățui. Astăzi, râul se alimentează din apele Buzăului, dar mai ales ale Nișcovului, care se preling pe sub conul de dejecție format de râul Buzău la ieșirea din zona subcarpatică⁴.

Deși nu se cunosc informații despre cercetări efectuate în zonă, apropierea de municipiul Buzău (cca. 6 km), cât și existența unui fragment de statueta în colecția Muzeului Județean Buzău, inventariată în anul 1991, ne fac să credem că periegheze în zona acestui sit au fost realizate la sfârșitul anilor 80 sau începutul anilor 90. Sporadic, așezarea de aici a fost menționată în unele

repertorii⁵ sau studii⁶ referitoare la eneoliticul din NE Munteniei.

Movila este amplasată pe marginea terasei, ceea ce face ca privită dinspre S (din lunca Călmățuiului) aceasta să aibă înălțimea de 3 m, iar dinspre N (de pe terasă) înălțimea sa să nu depășească 2 m. Are formă ovală, cu diametrul lung de cca. 60 m (orientat V-E) și cca. 50 m N-S, având pantele domoale pe laturile de V, N și E (spre terasă) și cu o înclinare ușor mai accentuată spre S. Jumătatea sudică a movilei este suprapusă de izlazul comunal, iar jumătatea nordică este introdusă în circuitul agricol, fiind afectată de arături. În perioada recentă, în urma unor vizite la fața locului, am constatat că buna conservare a depunerilor arheologice este pusă în pericol atât de adâncimea la care se efectuează arăturile (latura de N), cât și de prezența unor vizuini de vulpi (pe cea de S).

Obiectivele campaniei din anul 2018 au fost verificarea stării de conservare a sitului, construirea unei schițe stratigrafice preliminare, aflarea amplitudinii depunerii antropice și a limitelor locuirii în afara movilei, de-a lungul terasei. Din motive independente de noi, aceste obiective au fost atinse parțial. Deoarece partea de nord a movilei era cultivată, activitatea noastră s-a limitat în jumătatea sudică, cea suprapusă de izlaz.

Pentru sondarea movilei a fost trasat un șanț (S.I) orientat NV-SE, cu lungime 22 m și lățimea de 1,4 m, traversând cca. 1/3 din movilă, de la partea superioară a acesteia până la bază.

Depunerea arheologică a fost surprinsă pe o lungime de 14 m (c. 1-7), în ultimii 8 m ai secțiunii (c. 8-11) sub nivelul vegetal apărând sterilul arheologic. Între c.1 și c.3 terenul este plat, limita c. 3-4 corespunzând limitei superioare a pantei movilei.

Stratigrafie și complexe în S.I.

- până la adâncimea de 0,20 / 0,30 m sol afânat, de culoare brun-cenușiu cu pigmenti, mici bulgări de chirpici și rare fragmente ceramice. Pe întreaga lungime se observă numeroase intervenții recente, unele dintre acestea coborând sub această cotă.

- între -0,20 / -0,30 și -0,70 m, în c. 1-2, au fost surprinse resturile unei locuințe gumelnițene

⁵ I. T. Dragomir, *Repertoriul descoperirilor arheologice de aspect Stoicani-Aldeni*, Danubius, XI-XII (1984-1985), 1985, p. 29; A. Frînculeasa, *Epoca neolitică în nordul Munteniei*, Ploiești, 2010, p. 243.

⁶ A. Frînculeasa, *Nordul Munteniei și cronologia aspectului cultural Stoicani-Aldeni – stratigrafie, elemente de reper și date radiocarbon din situl de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova)*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman, 8, 2016, p. 59-107.

⁴ Gr. Posea, M. Ielenicz, *Județul Buzău*, Editura Academiei, București, 1971, p. 35.

(L.1). Distrugerea avea grosimea maximă de 0,30 m și se prezenta sub forma unei aglomerări de chirpici cu grade diferite de ardere. Podeaua locuinței, puțin arsă la partea superioară unde avea culoare negricioasă, era groasă de 0,05 m și era realizată din lut compact, de consistență dură, cu mai multe refaceri. Patul de amenajare al locuinței avea o grosime de 0,06 – 0,15 m și se prezenta sub forma unui strat de lut galben-cenușiu, compact, cu rari pigmenti de cărbune și chirpici, mai ales la partea inferioară. Această locuință a fost tăiată de un șanț (notat Cx. 3) lat de 0,3 m și adânc de 0,9 m, ce a fost surprins în c.2, făcea un unghi drept și se continua spre NV, până în capătul secțiunii. Pe fund au fost observate urmele unor gropi de par. Acesta a fost interpretat ca fiind un șanț de fundație al unei structuri posterioare L.1, a cărei elevație nu s-a păstrat. În dreptul c.3-4, pe profilul de E și pe aproape toată lățimea secțiunii a fost intersectată o groapă de mari dimensiuni, care a perturbat nivelurile eneolitice.

- la adâncimea de 0,70 în c. 3 și 0,45 în c. 4 a fost surprins colțul de NE al unei locuințe precucuteniene (L.2). Aceasta se prezenta sub forma unei mase compacte de chirpici ars, întreruptă din loc în loc de intervenții recente sau ganguri de animale. Distrugerea era oarecum uniformă, avea grosimea de 0,20-0,30 m. La demontare au fost descoperite fragmente de chirpici cu dimensiunile de 20-30 cm cu numeroase amprente de frunze. Podeaua avea aspect neregulat, structură compactă, cu puțină materie vegetală în amestec.

- sub -0,90 -1,00 m strat cenușiu verzui, compact, consistență fină, cu mulți pigmenti de cărbune și amestecat în special cu materiale osteologice, dar și cu fragmente ceramice precucuteniene.

Un alt rest de locuință (L.3) a fost surprins la limita c.1-2, la adâncimea de 0,80 m. Aceasta corespunde nivelului precucutenian.

În afara complexelor menționate, S. I a intersectat mai multe gropi:

Groapa 1 (Gumelnița) – avea formă tronconică, deschiderea la gură de 0,50 m, diametrul la bază 0,25 m și adâncimea de 0,60 m. A fost surprinsă la baza profilului de V și perfora L.2. În umplutură se găseau fragmente de chirpici și puține fragmente ceramice.

Groapa 2 (Gumelnița) – surprinsă în profilul de E, în c.7, la limita sudică a depunerii arheologice, se continua în secțiune cca. 0,30 m. Nivelul de săpare era la -0,45 m, lățimea 1 m și cobora până la -1,70 m, având fundul ușor albiat. Umplutura consta într-un sol

brun, afânat, amestecat cu bucăți de chirpici și fragmente ceramice.

Groapa 3a (Gumelnița) – surprinsă în c.2-3 și pe profilul de E, avea deschiderea la gură de 2,60 m și cobora până la 2,15 m. Pe latura de N a fost perforată de o groapă recentă. La rândul ei, suprapunea alte două gropi – 3b și 3c. S-au diferențiat două tipuri de umplutură. De la partea superioară și până la -1,00 m strat cu consistență prăfoasă, de culoare brun-cenușiu, cu rari pigmenti de chirpici; de la cota amintită și până la bază strat brun, neomogen, consistență prăfoasă și textură fină. Din loc în loc se observau straturi ușor arcuite, paralele, fine, delimitate cromatic și după dispunerea materialului arheologic. La bază umplutura era puternic pigmentată cu bulgări de chirpici și rare fragmente ceramice, provenind probabil din distrugerea L.2. La limita dintre gropile 3a și 3b au fost descoperite părți dintr-o calotă craniană: un fragment de frontal și unul de parietal provenind de la un individ adult, probabil de sex masculin⁷.

Groapa 3b (Precucuteni) – identificată sub Gr. 3a, la -2,15 m, cobora până la 3,15 m, avea deschiderea la gură de 0,80 m, diametrul maxim de 1,40 m, fiind clopoțită. În umplutură, alături de materiale precucuteniene, au fost identificate și câteva fragmente ceramice Starčevo-Criș.

Groapa 3c (Gumelnița) – suprapusă în întregime de Gr. 3a, tăia la rândul ei L.2.

Groapa 4 – surprinsă în profilul de E la adâncimea de 0,80 m și cobora până la -2,00 m. Avea formă de clopot, baza dreaptă, iar umplutura consta într-un sol brun cu bucăți de chirpici și fragmente ceramice. Groapa era suprapusă de o lentilă de lut galben.

În sondajul realizat în această campanie, cu excepția gropilor, depunerea arheologică nu depășește 1,20 m. Au fost surprinse două niveluri gumelnițene, unul precucutenian. Nu excludem și existența unui nivel de locuire Starčevo-Criș.

În continuarea cercetării ne propunem identificarea limitelor așezării de-a lungul terasei, pe laturile de E, V și N și completarea pachetului de informații stratigrafice.

Inventarul mobil rezultat în urma săpăturilor se află la Muzeul județean Buzău. Datele primare ale cercetării vor fi completate cu informațiile oferite de analiza arheozoologică, datări C14 și analize fizico-chimice ale unor eșantioane ceramice.

⁷ Determinare dr. Angela Simalcik (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov” Iași), căreia îi mulțumim.

Analiza arheozoologică preliminară a resturilor faunistice de la Lipia

Valentin Dumitrașcu

Resturile faunistice au fost determinate pe cât posibil la nivel de specie sau gen. Numărul de resturi identificate este metoda fundamentală de cuantificare a informației, reprezentând atribuirea cantitativă și calitativă a fragmentelor determinate unor grupe taxonomice.

Atât în nivelul Gumelnița cât și Precucuteni, resturile scheletice provin de la mamifere (cu excepția unei cochilii de scoică de apă dulce), majoritatea domestice, și au caracteristicile resturilor menajere (urme de spargere, de tranșare, de ardere, de dinți de carnivore - câini).

Studiul este încă în desfășurare, cantitatea de fragmente scheletice prelevate fiind mai mare decât eșantioanele prezentate în analiza preliminară. Date referitoare la numărul minim de indivizi, reprezentarea scheletică și structura populațiilor în funcție de vârstă și sex vor fi prezentate într-un studiu ulterior.

Nivelul Gumelnița

Au fost analizate 92 resturi osoase, din care 51 determinabile. Cu excepția unei falange de cerb, resturile osoase provin de la mamifere domestice. Predomină oasele de vită, urmate de ovicaprine și porc. Este prezentă și o tibie de câine.

Nivelul Gumelnița. Reprezentarea speciilor ca Număr de Resturi		
Taxon		NR
<i>Bos taurus</i>	Vacă	28
<i>Ovis/Capra</i>	Oaia/Capra	13
<i>Sus domesticus</i>	Porc	8
<i>Canis familiaris</i>	Câine	1
<i>Cervus elaphus</i>	Cerb	1
Indeterminate		41
Total		92

Nivelul Precucuteni

Din nivelul Precucuteni au fost analizate 183 resturi osoase. Cu excepția unei cochilii de scoică, toate fragmentele osoase provin de la mamifere. Predomină animalele domestice, în principal vaca, urmată de porc și ovicaprine în cantități asemănătoare. Este prezent și câinele, cu un fragment de maxilar. Vânătoarea este atestată prin puține resturi de mistreț, bour, cerb și urs. Multe oase au urme de ardere intensă. A fost identificat și un obiect prelucrat, un împungător făcut dintr-o tibie de porc.

Nivelul Precucuteni. Reprezentarea speciilor ca Număr de Resturi		
Taxon		NR
<i>Bos taurus</i>	Vacă	52
<i>Ovis/Capra</i>	Oaia/Capra	25
<i>Sus domesticus</i>	Porc	27
<i>Canis familiaris</i>	Câine	1
<i>Sus scrofa</i>	Mistreț	2
<i>Bos primigenius</i>	Bour	1
<i>Cervus elaphus</i>	Cerb	1
<i>Ursus arctos</i>	Urs	1
<i>Unio</i> sp.	Scoica de râu	1
Indeterminate		72
Total		183

Abstract:

The site is located between the village and the national road 1B: at 0.6 km SE from the village, 0.37 km E from the DJ 48 and 0.5 km NE from DN 1B (Ploiești-Buzău). It consists of an oval-shaped mound situated on the edge of a low terrace, noticeable on the flat landscape of the spring area of the Calmățui River. The surface of the site is estimated so far to correspond to the mound acreage (60 x 50 metres).

Following several surveys, a first invasive archaeological research was carried out during 2018. In order to ascertain the stratigraphic sequence and the chronology of the site, the first trench (22 x 1.4 m) crossed one third of the mound, on a NV-SE axis. Three occupation phases has been identified: from top to bottom, the 1.2 metres deposits consist in constructions remains erected during the Gumelnița culture (two layers) and Precucuteni (one layer). An earlier occupation of the site, during the Neolithic, is inferred on the basis on some Starcevo-Criș shards identified in the lower level. Several features were partially uncovered in Trench I: three burnt wattle and daub structures and six pits.

The abundant pottery, flint, stone and bone inventory is under research.

The trench exceeded the limit of the anthropic features by approx. 8 m into the surrounding lowland. The amplitude of the archaeological strata surpasses 1.2 metres only some of the pits identified in Trench I.

137. Mrerești, Cheile Vârghișului, jud. Harghita

Punct: Cheile Vârghișului

Autorizație nr. 230/20.06.2018

Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgoviște), George Murătoareanu (UV Târgoviște), Alexandru Radu (DC Dâmbovița), Daniel Vereș (ISER Cluj Napoca), Dan Lucian Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Roxana Cuculici (U București), Loredana Niță (UV Târgoviște), Gabriel Șerbănescu (UV Târgoviște), Emanuel Costache (UV Târgoviște), Ion David (UV Târgoviște)

Cheile Vârghișului reprezintă principalul areal carstic al Munților Perșani, situat în extremitatea nordică a acestora, la limita cu Munții Harghita. În cadrul arealului carstic, au fost identificate peste 130 de peșteri, amplasate pe patru nivele de carstificare.

În anul 2014 a fost inițiat un program de reevaluare a potențialului arheologic a carstului din Cheile Vârghișului și au fost efectuate cercetări arheologice în peșterile Calului, Ursului, Gabor și Abri 122, cu rezultate inedite în cea ce privește perioada paleoliticului mijlociu (Murătoareanu et al., 2015; Cosac et al., 2017; Vereș et al., 2017).

Diagnosticul arheologic din anul 2018 a avut ca obiectiv identificarea peșterilor cu potențial arheologic, alocarea de coordonate GIS, evaluarea intervențiilor neautorizate, îmbogățirea cu informații a bazei de date și crearea unui repertoriu al carstului din aria Cheilor Vârghișului.

Resursele financiare și umane reduse au condiționat și limitat în anul 2018 stabilirea obiectivelor evaluării de teren. Prioritatea stabilită de noi a fost identificarea și evaluarea Peșterii cu vase - 105. Aceasta este amplasată pe versantul drept al Cheilor Vârghișului, la aproximativ 72 de metri deasupra talvegului și aparține etajului carstic în care s-a format Peștera Gabor. Peștera cu vase - 105 este situată în proximitatea Peșterii Lublinit - nr. 9 și aparțin aceluiași sistem carstic (fig.1). După I. Dénes aceste două peșteri comunicau printr-un culoar, astăzi inaccesibil din cauza unei surpări a terenului (Dénes, Szabó, 2000).

I. Dénes a descoperit în Peștera Lublinit, în galeria principală, pe peretele de sud, la circa 12 m. de la intrare, sub o movilă de pietre așezate intenționat, un tezaur de obiecte din bronz, două topoare și două brățări plurispiralice, atribuite, pe baza asociației cu ceramica prezentă, culturii Wietemberg (Dénes, Szabó, 1998).

Peștera 105 are dimensiuni modeste, la intrare 3 m. înălțime și 1,5 m. înălțime (fig. 1, 2), iar galeria are o lungime de 5,5 m. și o lățime de 2 m. Prezintă un profil al patului puternic descendent. În 1979, anul descoperirii sale, intrarea era blocată cu o depunere de pietre. Descoperitorul, speologul I. Dénes, a deblocat accesul și a observat prezența a două străchini tronconice, depuse în partea de nord – vest a spațiului peșterii. Vasele conțineau un material alcătuit din pământ și oase. În partea centrală a peșterii au mai fost identificate fragmentele unui vas și o unealtă din os (Dénes, Szabó, 2000). Din păcate, descoperitorul a neglijat importanța recuperării integrale a conținutului vaselor. Este un exemplu nefericit de alterare profundă a informației arheologice. După Sándor József Sztáncsuj (2015), vasele aparțin tipologic grupului Ariușd. În spațiul peșterii nu mai sunt prezente alte materiale arheologice, fapt ce ar sugera că acesta a fost blocat după depunerea vaselor (Dénes, Szabó, 2000).

În iulie 2018 am reidentificat cu mare greutate Peștera 105; intrarea sa nu este vizibilă decât din proximitate, este greu accesibilă de la nivelul Vârghișului și este amplasată la baza unui perete aproape vertical. La intrare se observă numeroase blocuri de calcar cu dimensiuni variabile, aceștia fiind prezenți și în interiorul peșteri, iar la baza patului puternic descendent au fost descoperite o mandibulă de urs și o coastă. Nu știm dacă acestea pot fi asociate cu descoperirea inițială.

Materiale de factură Ariușd mai sunt prezente și în peșterile Mare, Calului și nr. 10, dar toate au fost identificate în perioada de pionierat a cercetărilor arheologice din aria carstului și au fost decontextualizate. Din punctul nostru de vedere, cel puțin în acest stadiu al cercetărilor arheologice, nu se poate discuta de o locuire, chiar și de o scurtă durată, a comunităților Ariușd în aria carstului Cheilor Vârghișului. Este vorba, considerăm noi, de un comportament necunoscut, probabil ritualic, cum ne indică cu certitudine datele arheologice din Peștera 105. Doar o reluare a cercetărilor arheologice poate confirma sau infirma ipoteza noastră (Murătoareanu et al., 2018).

Abstract:

Vârghiș Gorges represents the main karst area of the Perșani Mountains, located in their northern extremity, bordering the Harghita Mountains. Here, more than 130 caves within four karst levels were identified. The archaeological survey of 2017

aimed at locating caves with potential Paleolithic cultural deposits, establishing their GIS dates, and assessing unauthorized interventions concerning the sedimentary integrity.

In July 2018 we re-identified the Cave 105 with great difficulty; its entrance is only visible from the proximity, it is hardly accessible from the level of the valley and is located at the base of an almost vertical wall. At the entrance there are several limestone blocks with variable dimensions, which are also present inside the cave, and at the base of the strongly descending bed were found a mandible.

In 1979, the year of its discovery, the entrance was blocked with a stone deposit. The discoverer, the speleologist I. Dénes, unlocked the access and noticed the presence of two tronconic pots, deposited in the northwest of the cave space. The pots contained a material made up of earth and bones. In the central part of the cave were also found fragments of a bowl and a bone tool. The pots were assigned to the Ariusd cultural group. Ariusd's materials are also present in the caves Mare, Calului and no. 10, but all were identified during the pioneering period of archaeological research in the carst area and were decontextualized. From our point of view, at least at this stage of archaeological researches, we cannot discuss, even briefly, the inhabitants of Ariusd communities in the area of Vârghișului Gorges. It is, we believe, of an unknown behavior, probably ritualistic.

Bibliografie:

Cosac M., Muratoreanu G., Veres D., Niță L., Schmidt C., Hambach U., Radu Al., Cuculici R., Buzea D.L., Mărgărit M., Dumitrașcu V., Vasile Șt., Petculescu Al. Multi-proxy archaeological investigations of a Middle Palaeolithic occupation context in Eastern Transylvania, Romania. *Quaternary International*, XXX, 1-16, 2017.

Dénes, I., Szabó, G.V., Der frühbronzezeitliche Bronzedepotfund aus der Höhle 1200/9 in der Enge des Vargyas-Baches (Cheile Vârghișului) in Südost-Siebenbürgen, *The Early and Middle, Mronze Age în the Carpathian Bazin*, Bibliotheca Musei Apulensis, VIII, 1998, pag. 89-110.

Dénes, I., Szabó, G.V., Neolithic finds from cave 1200/105 in the Vargyas Pass (Hargita county, Romania), *Ősrégészeti Levelek/ Prehistoric Newsletter*, 2, Budapest, 2000, pag. 14-16.

Muratoreanu, G., Cuculici, R., Cosac, M., Radu, Al., Niță, L., Vereș, D., Buzea, D-L., Potențialul arheologic al carstului din Cheile Vârghișului – Munții

Perșani. Etape preliminare în realizarea unui Sistem Informațional Geografic, *Arheovest. Interdisciplinaritate în Arheologie*, vol. III2, Szeghet, 2015, 591-604.

Muratoreanu, G., Cosac, M., Vereș, D., Buzea, D.L., Radu, Al., Șerbănescu, G., Caracteristici morfologice ale peșterilor cu prezențe Ariusd în aria carstului din Cheile Vârghișului – Munții Perșani, *Arheovest. Interdisciplinaritate în Arheologie*, Nr. VI, vol. II, Szeghet, 2018, p. 591-604, ISBN 978-963-315-385-7

Sztáncsuj, S.J., Grupul cultural Ariusd pe teritoriul Transilvaniei, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015.

Veres D., Cosac M., Schmidt C., Muratoreanu G., Hambach U., Hubay K., Wulf S., Karátson D., New chronological constraints for Middle Paleolithic cave sequences in Eastern Transylvania, Romania. *Quaternary International*, XXX, 1-12, 2017.

138. Ștefănești, com. Ștefănești, jud. Botoșani

Punct: Hulboca

Tip sit : 11 – locuire civilă;

Încadrare cronologică: 143 – eneolitic târziu;

Autorizație nr. 274/05.07.2018

Colectiv: Andreea Vornicu-Țerna – responsabil (MJ Botoșani), Stanislav Țerna (Universitatea „Școala Antropologică Superioară”, Chișinău), Knut Rassmann (Römisch-Germanische Kommission (RGK), Frankfurt am Main), Johannes Kalmbach (RGK, Frankfurt am Main), Henry Skorna (RGK, Frankfurt am Main), Björn Briewig, (RGK, Frankfurt am Main), Andreas Grundmann (RGK, Frankfurt am Main).

Finanțator: Muzeul Județean Botoșani

Perioadă desfășurare cercetării: 24.09.2018 – 05.10.2018

Situl eneolitic se află la cca. 1,5 km vest de localitatea Ștefănești, pe un promontoriu trapezoidal din bazinul râului Corogea (afluent de gradul 1 al Prutului), la o altitudine de 148 m (long. 511413.5, lat. 5293197.1 – UTM 35N). Promontoriul este delimitat la nord și sud de două văi care converg înspre sud-vest în pâraul Hulboca (fig. 1). În prezent, terenul este utilizat pentru agricultură.

Prezența unei locuiri preistorice în acest punct a fost atestată prin periegează, în toamna

anului 2017, când au fost identificate fragmente ceramice pictate specifice etapei Cucuteni B și resturi de lut ars provenite de la platformele locuințelor eneolitice. Suprafața mare de răspândire a resturilor arheologice indica prezența unei așezări de peste 15 ha, dimensiune ce întrece cu mult media siturilor cucuteniene de la vest de Prut, justificându-se astfel necesitatea evaluării potențialului arheologic al zonei prin metode suplimentare. În acest sens, a fost inițiată o campanie de prospecțiuni geofizice, urmată de săpături arheologice de mică amploare.

Prospecțiunile au fost realizate în colaborare cu instituția germană Römisch-Germanische Kommission, din Frankfurt am Main. A fost utilizat un magnetometru Sensys cu 16 sonde (amplasate la interdistanța de 25 cm) cuplat la un sistem GPS Leica pentru raportarea spațială a măsurătorilor și tractat de un automobil de teren. În funcție de disponibilitatea parcelelor agricole, a fost prospectată o suprafață de cca. 11 ha, reprezentând cca. 35% din așezarea eneolitică, precum și o regiune din afara limitei estice, până la cca. 100 m depărtare de aceasta. Deși incomplet, planul geomagnetic obținut a dovedit existența unei așezări de cca. 16 ha, cu elemente de planimetrie specifice siturilor mari, radiale întâlnite în arealul estic al culturii Cucuteni-Tripolie. Astfel, structurile de locuire sunt dispuse în segmente de șiruri concentrice, în jurul unei zone centrale unde remarcăm prezența unei așa-numite megastructuri (locuință de cca. 240 m²). În cadrul aceluiași șir, se remarcă prezența locuințelor de dimensiuni diferite, ce variază între 50 m² și 150 m². Așezarea este delimitată de un șanț, dublat în unele zone de palisadă.

Campania de săpături a avut ca obiective obținerea unui profil stratigrafic și fixarea unor repere cronologice primare.

În vederea realizării obiectivelor, au fost deschise două secțiuni peste tipuri diferite de anomalii geomagnetice (fig. 2). Investigarea și documentarea complexelor s-a făcut după normele specifice cercetării arheologice. Pentru o documentare cât mai exactă a contextelor arheologice s-au folosit fișe de complexe și de secțiuni, desenul tehnic al situațiilor arheologice, fotogrametria clasică și cea de tip SFM (*structure from motion*). Materialele arheologice în masă (fragmente ceramice, oase de animale) au fost colectate pe carouri de 1x1 m iar pentru piesele individuale (unelte și produse de fabricație din diverse materii prime, miniaturi din lut, vase întregibile) au fost înregistrate coordonatele

topografice. S-a realizat cernerea selectivă a sedimentului arheologic, au fost prelevate probe de sol pentru analiza macro-resturilor botanice și oase de animale pentru datare C14.

Secțiunea 1 (4 x 3 m), a fost deschisă peste o anomalie de formă circulară cu intensitate magnetică maximă de 11 nT. Planimetric, anomalia se află la cca 6,5 m de o locuință de mari dimensiuni din șirul exterior, din partea de sud-est a așezării.

Partea superioară a stratului de cultură corespunzător locuirii eneolitice s-a conturat la cca. 75 cm de la suprafața actuală a solului (nivelul 4 de săpare), adâncime ce asigură o conservare bună a resturilor arheologice, în contextul agriculturii intensive practicate în zonă. Principalul complex investigat este reprezentat de resturile arse ale unei structuri de lut (complexul 1005). Fragmentele de lut constituie o masă compactă, sub formă de potcoavă, cu deschiderea în partea de est și dimensiuni de 120 x 180 cm (fig. 3). Resturi dispersate de lutuie apar în jurul structurii, la nord-est și sud-vest de aceasta. La partea superioară, fragmentele de lut au aspect neregulat, nefiind netezite. Grosimea medie este de cca. 7 cm. Regimul de ardere al masei de lut este diferit, cu regiuni bine arse de culoare cărămidie, în partea vestică și regiuni slab arse de culoare negricioasă și consistență sfărâmicioasă, în zona estică, mai exact pe cele două laturi ce mărginesc deschiderea. Pe linia vestică, lutuiele sunt mai puțin compacte și ușor adâncite (complex 1006). Aici au apărut câteva fragmente ceramice dispuse orizontal pe nivelul de călcare și o mică ghindă carbonizată.

În general, materialul arheologic înregistrează o prezență joasă și este dispus în afara structurii. Printre lutuiele, au fost identificate așchii mici de oase calcinate. Din fața structurii, au fost recuperate o strachină miniaturală și un fragment din partea superioară a unui vas de tip crater. Din păcate, conservarea la nivelul fragmentelor ceramice nu este satisfăcătoare, în mare parte, acestea fiind acoperite de un strat negricios de patină, ce a distrus decorul pictat specific ceramicii cucuteniene. Însă, după formă și factură, materialul este atribuit fazei B1 a culturii Cucuteni. În secțiunea 1 au mai fost găsite două conuri de lut, o figurină zoomorfă (fig. 5C), un pandantiv de os ce imită un canin rezidual de cerb și 26 piese de silex (în principal așchii).

Informații privind modul de construire a instalației de lut au fost obținute în etapa demontării, realizată metodologic prin înregistrarea amprentelor de pe partea inferioară a lutuieilor și secționarea structurii prin profile în cruce. Astfel,

construcția avea o substructură lemnoasă, ridicată deasupra solului și formată din șiruri de nuiele și bârne despicate, orientate est-vest, peste care s-a aplicat stratul de lut. Nu există indicii care să arate existența unei posibile gropi/alveolări sub complex.

Nu se cunosc analogii în aria culturii Cucuteni-Tripolie, pentru acest tip de construcție, iar datele obținute din săpătură, nu oferă indicii directe privind destinația sa. Ne aflăm, așadar, în fața unui nou tip de instalație *extra domum*, care aduce în discuție problematica organizării și utilizării spațiului dintre locuințe, în cadrul unei așezări complexe.

Tot în secțiunea 1, în colțul de sud-vest, în caroul 1A s-a observat o ușoară alveolare în solul antic (complexul 1007), fără material arheologic în conținut.

Cea de-a doua secțiune (2 x 4 m) a fost amplasată peste partea central-sudică a unei anomalii cu intensitate maximă de 5 nT, de formă neregulată, aflată în imediata apropiere a colțului de sud-est al aceleiași locuințe. A fost interpretată ca groapă aferentă structurii de locuire.

Complexul s-a individualizat la nivelul 4 de săpare (corespunzător nivelului antic de călcare) prin nuanța mai închisă a solului și prezența ridicată a materialului arheologic. Însă, conturul clar a fost vizibil la nivelul următor, în lutul galben steril. Groapa a fost surprinsă pe întreaga lățime a secțiunii și pe cca 2,50 m din lungimea sa (în partea nordică a acesteia). După delimitarea complexului, cercetarea s-a făcut prin golirea umpluturii, urmărindu-se configurația naturală a pereților gropii și succesiunea straturilor. În acest mod, s-a reușit surprinderea diferitelor iregularități ale fundului gropii (fig. 4C). Astfel, săpată de la nivelul antic de călcare (de la adâncimea de cca. 75 cm), groapa prezintă în zona sudică, la adâncimea de 120 cm, o treaptă de cca 1,5 m lungime. La nivelul treptei a fost surprinsă o alveolare de formă rotundă, cu diametrul de 80 cm (fig. 4C). Spre nord, peretele treptei este abrupt și ușor oblic. În această zonă, fundul gropii prezintă două adâncituri despărțite de un mal pe direcția N-S (fig. 4C). În colțul estic, adâncimea maximă este de 130 cm de la nivelul antic de călcare, iar în cel vestic, de cca. 120 cm. Au fost surprinse două momente principale de umplere a gropii. Într-o primă etapă, în groapă au fost aruncate fragmente de lut ars de mari dimensiuni, unele provenite de la pereții unei construcții, altele cu amprente de scânduri, de la platformă (fig. 4B). Unul dintre fragmentele de perete prezintă, la partea superioară, un strat

subțire de fățuială pe care sun vizibile urme de pictură cu alb. Resturile de lut ars erau concentrate în partea de vest a gropii. În colțul estic, acestea sunt răzlețe și au dimensiuni mici. În această zonă, a fost găsită o strachină cu profil întreg, căzută cu gura în jos, sub care se găseau așchii ceramice de mici dimensiuni și cenușă.

În cea de-a doua etapă de umplere, o cantitate mare de resturi osteologice și fragmente ceramice au fost aruncate în ambele zone ale gropii. Căderea materialului în groapă urmează configurația peretelui, având aspect de pânză (fig. 4A).

Secțiunea 2 a furnizat un bogat material arheologic reprezentând diferite categorii de materie primă. Pe lângă fragmente ceramice (fig. 5A, B) și osteologice, amintim miniaturile din lut (două conuri, o figurină zoomorfă și fragmente din altele două), piese din silex și din piatră șlefuită (dintre care menționăm un vârf de săgeată, un răzuitor și două percutoare) și un fragment de 5 mm dintr-un obiect de cupru, probabil mărgea. Procesarea statistică a materialului ceramic este în desfășurare, însă tipurile de ornamentație și formele vaselor deja documentate indică apartenența complexului la etapa B1 a culturii Cucuteni.

Având în vedere importanța sitului de la Ștefănești-*Hulboca* în contextul crono-cultural din care face parte, considerăm necesară continuarea investigațiilor arheologice, într-o primă etapă prin finalizarea prospecțiunilor geofizice care vor furniza planul geomagnetic complet al așezării, completate de sondaje arheologice pentru testarea diferitor tipuri de anomalii geomagnetice, ca mijloc de interpretare cât mai exactă a scanării, dar și de date a complexelor arheologice.

În cadrul campaniei de evaluare de teren au fost efectuate periegeze și testări geofizice în perimetrul din imediata vecinătate a așezării eneolitice. Cu această ocazie, la cca. 400 m nord-est de sit, pe Dealul Harâmului (fig. 1), a fost identificată pe planul geomagnetic, o structură rectangulară, cu laturi de cca. 17,5 m, orientată NE-SV, ce prezintă o deschidere de cca. 5 m pe latura sud-vestică. Structura prezintă aceleași caracteristici cu cele ale șanțurilor sarmatice descoperite în contexte funerare, în regiunea nord-pontică. La câțiva metri depărtare, la suprafața solului este vizibil un tumul aplatizat. Pentru confirmarea interpretării sunt necesare cercetări arheologice suplimentare.

Abstract:

The Chalcolithic site of Ștefănești – Hulboca was discovered by field walking in 2017 and later investigated by geomagnetic prospections and trial excavation. The site is located in the Corogea River basin, on a promontory bordered on three sides by small river valleys. The prospections covered partially the surface of the site and revealed a settlement of approximately 16 ha, the largest known in the Cucuteni-Tripolie culture, in the region west of the Prut River. The settlement displays a radial layout with a mega-structure in the center. Two test-trenches were opened over geomagnetic anomalies in the south-eastern periphery of the site, in order to collect material for C14 dating and relative chronology. In the first trench, a new type of extra domum burnt structure was investigated, whose function is yet to be determined. In trench no. 2 was excavated a part of a pit. Two main refilling events of the pit were identified. At first, large fragments of burnt daub coming from the walls and the platform of a house were discarded. The second event consist in the disposal of a high amount of pottery fragments and animal bones. The archaeological material from both trenches dates the features to the beginning of Cucuteni B1 phase.

139. Târgu Frumos, jud. Iași

Punct: Vest de oraș

Autorizație nr. 426/18.10.2018

Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea – responsabil adjunct (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos), Andrei Asăndulesci (UAIC Iași)

Cercetarea de evaluare arheologică a vizat studierea, prin mijloace specifice (cercetarea materialelor cartografice și a izvoarelor istorice, cercetări de teren, investigații interdisciplinare) a unei zone aflată în partea de vest a vetrei orașului Târgu Frumos (fig. 1.1 - 2; 2.1), locație în care, în toamna anului 2017, prin arături adânci și decapare (proprietatea cetățeanului Crețu Ion)⁸, a fost afectat

⁸ Intervenție energetică S.-C. Enea care a observat și sesizat Direcția de cultură Iași, Poliția de Patrimoniu și Poliția Târgu Frumos, cu ai cărei reprezentanți a fost la fața locului determinând sistarea împrumutului de pământ și evitarea distrugerii totale a monumentului funerar. Observațiile realizate la fața locului, de către D. Boghian și S.-C. Enea, au arătat că a fost distrusă jumătatea superioară a movilei,

un monument tumular (H = 2 m; D. max = 40 m), care părea a face parte dintr-o necropolă tumulară.

În aceste condiții, în vederea îndeplinirii obiectivelor evaluării de teren, în luna octombrie a anului 2018, pe lângă studierea materialelor documentare: Hotarnicele moșiei și orașului Târgu Frumos de la 1796⁹, Planul Târgului Frumos, desenat de inginerul Dumitrache Pastia (1828)¹⁰, Planul moșiei Târgu Frumos la 1845¹¹ (fig. 3.1-2), planurile directe de tragere din perioada interbelică (1:20000)¹², hărțile topografice militare cu caracter neseecret (1:25000)¹³, ortofotoplanurile¹⁴ și hărțile istorice Google Earth, au fost întreprinse cercetări perieghetice, au fost realizate fotografiile aeriene cu o dronă *DJI Phantom 4* (fig. 5.1 - 4) și o scanare magnetometrică (Andrei Asăndulesci, Platforma Arheoinvest, UAIC Iași) a tumului afectat, numerotat T1 (fig. 6.1-4), pentru precizarea prezenței complexelor și a materialelor arheologice, cartarea movilelor, stabilirea gradului de conservare, stabilirea încadrării crono-culturale a acestora și aprecierea valorii lor regionale. Din păcate, din cauza debutului timpuriu al iernii, nu au putut fi realizate investigațiile de rezistivitate electrică și sondajul arheologic.

Concret, zona supusă evaluării a constat dintr-un areal de 15 hectare, aflat la 300 m V de limita apuseană a vetrei orașului Târgu Frumos (fig. 1.2; 2.1), de o parte și de alta a DN 28A (Târgu Frumos-Pășcani), în zona releului Orange. Menționăm că în această zonă semnalăm colectivului Repertoriului Arheologic al Județului Iași, în anul 1983 (C. Mihai, D. Boghian), existența unui tumul cu înălțimea de 2 m și diametrul aproximativ de 20-25 m¹⁵, la ieșirea din Târgu Frumos către Ruginoasa (DN 28A). Extinzând

atingându-se nucleul/mantaua inițială a construcției funerare. S-a realizat fotografierea distrugerilor (S.-C. Enea), iar din discuțiile purtate cu proprietarul terenului a rezultat că se intenționa orizontalizarea terenului. S-a constatat că acest tumul avea bornă geodezică, cu plumbă metalică (DTM), care a fost dislocată din poziția inițială, iar cota de 170 m, înscrisă pe hărțile topografice, a fost coborâtă cu peste 1 m.

⁹ Arhivele Naționale Iași, Documente Spiridonie, V/21 și V/28.

¹⁰ Arhivele Naționale Iași, Documente Spiridonie, V/32.

¹¹ Arhivele Naționale Iași, Fond Planuri și hărți, 474/1845.

¹² <http://www.geo-spatial.org/download/planurile-directoare-de-tragere>, fila 4674, T-gul Frumos (*Sic!*).

¹³ RSR, Ministerul Apărării Naționale, Direcția Topografică Militară, Harta topografică, Ediția a II-a, 1985, filele L-35-30-B-d și L-35-31-A-c; vezi și Geomil

<https://portal.geomil.ro/arcgis/home/webmap/viewer.html?webmap=cce134f4a9694d9faa353983fbc15635>.

¹⁴ ANCP (http://geoportal.ancpi.ro/geoportal/viewer/index.html).

¹⁵ V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, Ed. Junimea, vol. II, Iași, 1985, harta p. 420, nr. 59 și p.421, pct. LXXIX.14.H.

zona, la NV de orașul Târgu Frumos, investigațiile prezentate mai sus ne-au permis să concluzionăm că avem de a face cu o necropolă tumulară, posibil și mai multe, alcătuită din numeroase movile înșiruite pe culmea interfluvială a Dealului Pietrișu (între Bahluiet și pâraul REDIU), care coboară spre oraș, pe o lungime de circa 10 km (între Târgu Frumos și REDIU, com. Ruginoasa)¹⁶, dintre care 3-4 movile, afectate de arături, sunt "grupate" pe marginea nord-estică a platoului și în jurul tumulului amintit, T1 (fig. 2.2). Facem precizarea că amplasamentul se prezintă ca o mică treaptă a dealului (fig. 4.1-2), având o foarte bună vizibilitate spre nord și nord-vest, pe o distanță de 10-15 km (spre văile Bahluietului, Cucuteni, Valea Oii, până la Cotnari-Dealul Cătălina) și spre sud (Coasta Iașilor/fațada nordică a Podișului Central Moldovenesc), nord-est și est (șirurile de tumuli de pe Dealul Popa Mort și culmea interfluvială dintre Valea Oii și Bahlui), (fig. 5.1 - 2).

De asemenea, alte movile, probabil trei, s-au aflat spre Târgu Frumos, la vest de Biserica Sf. Neculai, bordând, la nord, platoul care coboară spre ESE, cea mai importantă și vizibilă fiind, azi, **movila Măicuța**, aflată în curtea lăcașului de cult (fig. 2.2; 3.2)¹⁷.

Revenind la tumulul T1, arătăm că este aflat la 600 m vest de intravilanul orașului Târgu Frumos, 575 m de colțul NV al cimitirului evreiesc Târgu Frumos, 158 m S de Releul Orange Târgu Frumos și 125 m S de axul DN 28A Târgu Frumos-Pășcani. Așa cum am precizat, acesta avea, inițial, o înălțime de peste 2 m, constituind și punct trigonometric (cota 170 m, coordonate geografice: 47°12'16.16"N; 26°59'14.19"E) și a reprezentat movilă de hotar a moșiei Târgului Frumos în Evul Mediu (fig. 3.1-2), prezentând, probabil, o alcătuire complexă cu tumulul propriu-zis și un ring/șanț circular împrejmuit, cu diametrele de cca. 45 m, în interiorul ringului adâncit, și cca. 70 m maxim, în exteriorul acestuia (nu este exclus ca ceea ce considerăm ring să reprezinte, de fapt, șanțul de împrumut pământ pentru construirea monumentului funerar).

Din fotografiile oblice aeriene (fig. 5/1-4), se observă că această movilă este alungită puțin, pe axa N-S, iar la nord de acesta se mai găsesc cele 3-4 movile (una mai mică, dar vizibilă, notată T2, și altele probabile, marcate cu semnul întrebării). Din

păcate, deși sau executat două scanări magnetometrice succesive în arealul T1, hărțile obținute sunt puțin concludente, rezultatele fiind influențate, foarte probabil, de puternicele semnale electromagnetice emise/receptate de releul de telefonie mobilă Orange, precum și de faptul că monumentul (T1) nu conține componente arse semnificativ. Totuși, în partea nord-nord-vestică a acestuia se observă o anomalie de culoare mai închisă, însoțită de altele două spre SV de aceasta, care ar putea indica eventuale structuri interioare arse cu grade diferite de intensitate (fig. 6.4), precum și mai multe anomalii mici, dispuse circular. Nu excludem eventualitatea existenței, în T1, a unor înmormântări multiple, din mai multe perioade, după cum unele anomalii din jurul acestui monument vor trebui verificate, putând reprezenta morminte plane, realizate în spațiile dintre movile. Evident, doar săpătura arheologică va stabili caracterul acestor anomalii magnetometrice.

De asemenea, menționăm că, la aproximativ 40 m spre NV de Releul Orange, se găsește tumulul desemnat T2 (coordonele geografice: 47°12'22.56"N; 26°59'12.68"E), cu diametrele de cca. 25-30 m, care era evidențiat și în hărțile istorice, tot pe hotarul moșiei medievale a orașului Târgu Frumos (fig. 2.1-2).

În concluzie, arătăm că investigațiile de evaluare au arătat existența a două complexe cu monumente tumulare: primul alcătuit din movilele care se aliniază spre NV, pe culmea interfluvială alcătuită de Dealul Pietrișu, cel de-al doilea, care a constituit obiectul expres al studiului nostru, format din grupurile de movile, de diferite dimensiuni, aflate pe platoul și panta lobului de est-sud-est a aceluiași deal, pe cotele de 110-170 m, cu vizibilitate excelentă asupra împrejurimilor, în partea de vest a intravilanului orașului Târgu Frumos și imediat spre apus de acesta.

Abstract
The archaeological diagnosis researches (classic and interdisciplinary) carried out in the autumn of 2018, investigated a surface of 15 hectares in the western part of Târgu Frumos town. On this surface there are several tumuli/mounds, forming, probably, a necropolis. The most important mound, T1, partially affected by agricultural works and digging, was investigated by magnetometric scanning, which showed the existence of several internal structures. These will be researched by archaeological excavations.

¹⁶ E posibil ca unii dintre acești tumuli să fi fost afectați de construcția cazematelor din cel de-al doilea război mondial, aflate între Costești și Heleșteni, jud. Iași, parte a liniei fortificate *Dacia*.

¹⁷ Facem aceste precizări pentru a evidenția caracterul și importanța monumentului și a preîntâmpina eventuala sa distrugere.

140. Traian, com. Zănești, jud. Neamț

Punct: Dealul Fântânilor

Tip sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 111 – așezare deschisă; 112 – așezare fortificată
13 – neolitic; 14 – eneolitic

Cod RAN: 125089.02

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Județean Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Doris Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Carsten Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Imren Tasimova („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Magdalena Schaffer („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Markus Trodler („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Jan-Christoph Lau („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania).

Finanțare: 1000 lei.

Perioada de desfășurare a cercetării: 19.02.2018 - 28.02.2018.

Celebra stațiune pluristratificată de la Traian este situată pe un fragment de terasă de pe stânga Râului Bistrița, la poalele căreia se află o serie de izvoare bogate în apă potabilă numite „Izvoarele Doamnei”. Imediat sub depunerile antropice preistorice (neo-eneolitice) se află un important depozit de argilă, exploatat neîntrerupt până astăzi. De altfel, exploatarea a afectat în mare măsură situl arheologic, îndeosebi partea de sud-est a sa, partea de sud a fost parțial distrusă prin realizarea unui bazin de alimentare cu apă a localității, iar cea

de sud-vest de un drum sătesc, în timp ce la partea superioară depunerile antropice sunt afectate de lucrările agricole realizate intensiv.

Situl a fost descoperit în anul 1930 de către Constantin Matasă. O primă serie de campanii arheologice sistematice s-a derulat în anii 1936, 1938 și 1940, iar o a doua a fost efectuată în perioada 1951-1960, sub conducerea Hortensiei Dumitrescu și a lui Vladimir Dumitrescu. Însă, între 1952-1954 conducerea șantierului a fost asigurată de către Hortensia Dumitrescu, Vladimir Dumitrescu fiind arestat de către regimul politic comunist din acea perioadă. Suprafața totală săpată a fost de aproximativ 1 ha¹⁸.

Vestigiile descoperite aici aparțin culturii ceramicii liniare și complexului cultural Precucuteni-Cucuteni (fazele Precucuteni III și Cucuteni A-B).

În anul 2018 au fost efectuate noi investigații arheologice interdisciplinare neinvazive, ce au afectat parțial situl și zona sa limitrofă, constând în cercetări de suprafață, fotografii aeriene cu drona, modelarea digitală a terenului și prospecțiuni geomagnetice, în vederea reevaluării potențialului stațiunii, stabilirii forme, dimensiunilor și limitelor depunerii antropice, precum și a gradului actual de conservare a vestigiilor.

Suprafața păstrată a sitului este în prezent de aproximativ 2,5 ha, vestigiile din cuprinsul său fiind grav afectate de lucrările agricole.

În aceste condiții anomaliile magnetice detectate prin intermediul cercetărilor noastre au evidențiat existența câtorva structuri de locuire disparate, precum și a unor gropi. În urma săpăturilor efectuate anterior aici s-a menționat inclusiv faptul că stațiunea ar fi dispus de două șanțuri de apărare¹⁹. Prospecțiunile geofizice infirmă însă acest punct de vedere. Așezarea Cucuteni A-B de la Traian a beneficiat în fapt de un singur șanț de apărare. Cel de-al doilea șanț presupus de autorii săpăturilor mai vechi este în realitate o ravenă, așadar o formațiune naturală creată ca urmare a unui accentuat proces de eroziune ce a afectat pantele terasei.

Résumé:

En 2018, des recherches archéologiques interdisciplinaires non invasives (investigations de surface, photographies aériennes prises par le drone, modélisation digitale du terrain et prospections géomagnétiques) ont été effectuées dans le

¹⁸ C. Bem, *Traian Dealul Fântânilor. Fenomenul Cucuteni A-B, Monografii*, V, Editura „Cetatea de Scaun”, Târgoviște, 2007, p. 17-22.

¹⁹ *Ibidem*, p. 161-163, fig. 16.

site de Traian, avec des vestiges attribués à la céramique rubanée eu au complexe culturel Precucuteni-Cucuteni (les phases Precucuteni III et Cucuteni A-B). Ainsi, ont été mises en relief la surface, la forme et les limites du site et en même temps une partie des anciennes fouilles archéologiques.

Les recherches de date récente nous permettent de vérifier l'exactitude d'une information publiée auparavant dans la littérature de spécialité concernant l'existence supposée d'un système anthropique de fortifications, constitué de deux tranchées. En réalité, l'établissement Cucuteni A-B a été protégé d'une tranchée. La deuxième tranche supposée par les auteurs des fouilles anciennes est en fait un ravin naturel.

141. Valea Seacă, com. Bălățești, jud. Neamț

Punct: Dealul Cîrîtei

Tip sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 111 – așezare deschisă

Perioada: 14 – eneolitic

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Județean Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț), Doris Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Carsten Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Imren Tasimova („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Magdalena Schaffer („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Markus Trodler („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Jan-Christoph Lau („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte

Erlangen, Germania)

Finanțare: 1000 lei

Perioada de desfășurare a cercetării: 19.02.2018 - 28.02.2018

Situl se află în partea sud-vestică a satului, la aproximativ 100 m distanță spre sud-vest de biserica veche și cimitirul acesteia.

Așezarea datează din faza Cucuteni A, are o suprafață de aproximativ 1 ha și a fost descoperită în urma unei cercetări de suprafață efectuată de Constantin-Emil Ursu în anul 1998, cu acest prilej fiind recoltate câteva fragmente ceramice și chirpici arși²⁰.

În anul 2018 aici au fost întreprinse investigații arheologice interdisciplinare neinvazive, ce au afectat parțial situl, constând în cercetări de suprafață, fotografii aeriene cu drona, modelarea digitală a terenului și prospecțiuni geomagnetice, în vederea reevaluării potențialului stațiunii, stabilirii formei, dimensiunilor și limitelor depunerii antropice, precum și a gradului actual de conservare a vestigiilor.

Rezultatele cercetărilor noastre au evidențiat faptul că situl este în mare parte distrus de lucrările agricole cu caracter intensiv, neputându-se identifica cu precizie nici un complex cucutenian.

Résumé:

En 2018, des recherches archéologiques interdisciplinaires non invasives (investigations de surface, photographies aériennes prises par le drone, modélisation digitale du terrain et prospections géomagnétiques) ont été effectuées dans l'établissement Cucuteni A de Valea Seacă pour déterminer la surface, la forme et les limites du site.

Les résultats de nos recherches ont révélé que la station archéologique est en grande partie détruite par les travaux agricoles intensifs.

²⁰ V. Diaconu, *Depresiunea Neamț. Contribuții arheologice, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis*, XXVIII, Editura „Constantin Matasă”, Piatra-Neamț, 2012, p. 33, 34, nr. 24.

4

Rapoartele cercetărilor arheologice sistematice

CAMPANIA 2017

1. Adamclisi, jud. Constanța [<i>Tropaeum Traiani</i>] <i>Punct: Sector: Sector C – C1</i>	340
2. Albești, jud Constanța <i>Punct: Cetate</i>	342
3. Băneasa, jud. Giurgiu <i>Punct: Pietrele „Măgura Gorgana”</i>	344
4. Bologa, com. Poieni, jud. Cluj <i>Punct: castrul roman, praetorium</i>	345
5. Caraburun, Baia, jud. Tulcea <i>Punct: situl de la Acic Suat.</i>	347
6. Câmpulung, jud. Argeș <i>Punct: Str. Negru Vodă, nr. 76</i>	351
7. Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău <i>Punct: Cetățuia</i>	354
8. Isaiia, jud. Iași <i>Punct: Balta Popii</i>	355
9. Istria, jud. Constanța; Cetatea Histria, <i>Punct: Sector Sud, campania 2017</i>	358
10. Logrești, jud. Gorj <i>Punct: Capul Dealului Seaca</i>	359
11. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea <i>Punct: Trecere bac</i>	361
12. Ocnîța, jud. Vâlcea <i>Punct: situl dacic de la Ocnîța, dealul Cosota, antica Buridava</i>	363
13. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara <i>Punct: Grădiștea de Munte - Sarmizegetusa Regia</i>	365
14. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța <i>Punct: Păcuiul lui Soare - Sectorul: Poartă</i>	367
15. Pantelimonu de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [ULMETUM] <i>Punct: Cetate</i>	368

16. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava] <i>Punct: Grădiște, Erdenburg</i>	373
17. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani <i>Punct: Holm/Telescu</i>	374
18. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui <i>Punct: Dealul Miclea/Paic</i>	375
19. Temerești, oraș Făget, jud. Timiș <i>Punct: Dealul Vinii</i>	376
20. Tulcea, jud. Tulcea [AEGYSSUS] <i>Punct: Parcul „Monumentul Independenței” („Colnicul Hora”)</i>	377
21. Turda, jud. Cluj [Castrul legiunii a V-a Macedonica POTAISSA] <i>Punct: Dealul Cetății</i>	382
22. Vânători, jud. Galați <i>Punct: La Jolică</i>	384
23. Vasile Alecsandri, com. Stejaru, jud. Tulcea <i>Punct: Valea Cavaculei – „Cabana lui Stanciu” (Cuptorul 1)</i>	387

1. Adamclisi, jud. Constanța [*Tropaeum Traiani*]

Punct: Sector: Sector C – C1

Cod RAN: 60892

Colectiv: Alexandru Barnea - Responsabil șantier;
Gabriel Mircea Talmațchi - Responsabil sector;
Membri colectiv: Gabriel Mircea Talmațchi,
Constantin Șova, Marius Lascu (Muzeul de Istorie
Națională și Arheologie Constanța)

Finanțare: MINAC

Perioada de desfășurare a campaniei: 13
septembrie - 3 octombrie 2017

Cercetarea arheologică din sectorul C1 de la Tropaeum Traiani, din campania anului 2017 (desfășurată în perioada 13 septembrie - 3 octombrie), și-a propus continuarea cercetării ansamblului de locuire romano-bizantină târzie din zona de sud a cetății. În cursul acestei campanii au fost deschise spre nord (spre *basilica forensis*) două noi secțiuni Cs 20 și Cs 21 (ambele cu dimensiunile de 15 x 3 m). Ele au fost cercetate în scopul continuării activității noastre din acest sector desfășurată în interiorul unui mare edificiu de tip *Domus* descoperit în cursul campaniei din 2008. Astfel au fost puse în evidență noi interioare arhitecturale ale aceluiași edificiu către partea sa de nord. De asemenea, pentru înțelegerea planimetriei respectivei micro-zone din cartierul amintit, am curățat o parte din secțiunile cercetate tot de instituția constănțeană în cursul anilor 80 ai secolului trecut, aflate la est de *cardo*, *vis-a-vis* de edificiul de tip *Domus* amintit. În această veche arie cercetată (de la care nu s-au păstrat planuri de săpătură, descrieri ale profilelor și multe alte date), am deschis o casetă (cu dimensiunile de 5 x 3.50 m), desființând și părți din doi foști martori cu o lățime de 1 m (provenind de la cercetările anterioare precizate) afectării odată cu trecerea timpului.

Caseta (AP1) a fost deschisă pentru a surprinde și urmări pe mai departe latura de est a edificiului și poate zidul laturii de nord care să închidă colțul de nord-est al clădirii. Din păcate, în continuare acesta nu a fost descoperit. Totuși, în interiorul acesteia, au fost făcute noi observații relevante pentru ansamblul clădirii. Noua parte dezvelită din latura de est a edificiului are o lățime de 0,65 m. Zidul este compus din blochete de calcar, majoritar dreptunghiulare, legate cu pământ, păstrându-se doar două asize, observându-se și mici fragmente de cărămidă. Pe această latură a fost descoperită o nouă cale de acces spre *cardo* (a

treia pe latura de est din cele constatate până acum) sub forma unei trepte și a altor trei fragmente de bordură. Sub treaptă sunt rânduite foarte mici blochete de calcar (înălțimea treptei este de 0,25 m, iar dimensiunile ei sunt de 1,15 x 0,40 m). Pe latura de est apare dispus perpendicular un alt zid dinspre Cs 20, care a fost supus unei demantelări masive (lat de 0,70-0,75 m), rămânând doar o asiză. Acesta ar corespunde cu un capăt al său identificat în capătul de est al CS 19 unde apărea în profilul estic doar urma în pământ a acestui zid.

În **Cs 20**, în capătul de est, am descoperit un prim zid care pare să fie cel apărut și în caseta AP1 care este dispus perpendicular pe latura de est a edificiului. Acesta este lat 0,75 m și este surprins pe o lungime de 1,60 m, fiind în aceeași stare de puternică degradare datorată demantelării masive rezultată în urma unei intervenții umane. Totuși, aici s-au mai păstrat 2-3 asize, fiind realizate din blocuri de calcar de diferite dimensiuni (mari, mijlocii și mici). În capătul său vestic a apărut o posibilă intrare lungă de 0,65 m. Aceasta ar corespunde în spațiu pe o linie spre sud cu zidul/bordură care delimitează partea de est a vestibulului. În continuare, spre vest, a apărut un zid masiv, lung de 7,60 m și lat de 0,80 m, păstrat pe cinci asize, având 1 m înălțime. Zidul se închide în cele două capete de est (lung de 2,45 m și lat de 0,75 m) și vest (lung de 1,55 m și lat de 0,80 m) în profilul de sud, închizând o structură interioară a edificiului. Partea de est pare a fi o faza diferită cronologică de construcție față de restul zidului, păstrându-se doar o asiză și având fundația așezată direct pe pământ. Acesta este puternic tasat și umplut cu bucățele mici și foarte mici de tegule și cărămizi. Unica asiză conține bucăți de piatră mijlocii spre mari (0,40 x 0,30 m, h 0,25 m; 0,30 x 0,25 m, h 0,25 m). Poate că acest zid este unul de compartimentare pentru o fostă cameră sau spațiu interior mare în două mai mici, orientate spre est și vest. Cu atât mai mult cu cât un capăt al acestuia a fost descoperit în profilul nordic al Cs 19. Între latura lungă a zidului lung de 7,60 m (dispus de la est spre vest, aproape pe diagonala secțiunii) și marginea de nord a secțiunii apar la baza acestuia (la – 1,10 m) două plăci de calcar, probabil resturile unui pavaj. Este posibil ca acestea să constituie continuarea pavajului descoperit pe podeaua vestibulului. Sau ar putea să dateze din aceeași perioadă timpurie de construcție a clădirii, fiind folosite la construcția altei zone de pavaj din interiorul edificiului. Acel *vestibulum* descoperit spre sfârșitul deceniului trecut este întrerupt în secțiunea Cs 19, dar nu prin finalizarea sa astfel în stare originală, ci prin

demantelarea bruscă pe o lungă bucată. Capătul de nord al vestibulului ne-a apărut în săpăturile anilor trecuți ca tăiat abrupt, grosolan, fapt care nu poate fi pus decât pe seama distrugerii sale intenționate prin extragerea pietrei și probabila sa refolosire. Cele două plăci amintite au dimensiunile de 1,10 x 0,40 m. Pe cele două plăci păstrate, în profilul nordic, s-a identificat un strat puternic de arsură cu multă cenușă (de 0,10/0,05 m) care suprapune o nivelare cu pământ galben (0,15 m).

În capătul de vest al secțiunii au fost descoperite câteva elemente arhitectonice ale căror corespondență poate fi găsită în Cs 19. Mai exact este cazul a două camere de mai mici dimensiuni (numite convențional α și β). Astfel amintim un zid surprins pe întreaga lățime a secțiunii (de 3 metri), gros de 0,60/0,65 m, din care se mai păstrează două sau trei asize (h de 0,45 m). Este realizat din blocuri de calcar mijlocii și mari legate cu pământ. Un al doilea zid cu aceeași componență, care este dispus perpendicular pe primul (lung de 1,75 m și lat de 0,50 m), îl separă de acesta o intrare lată de 0,60 m care făcea posibil accesul într-o altă cameră. Aceasta prezintă plăci dispuse orizontal la un prag, de la care s-a mai păstrat una singură (cu dimensiunile de 0,50 x 0,44 m, h de 0,10/0,12 m). Această placă nu stă pe o eventuală fundație de piatră, ci direct pe un nivel compus din pământ galben foarte bine tasat. Acest pământ pare a corespunde și unui nivel constatat în profilul de nord (gros de 0,28 m) ceea ce ar sugera și o posibilă nivelare interioară, inclusiv în "cameră". Până nu vom reuși să eliminăm martorul dintre Cs 20 și Cs 21 încă nu ne putem exprima privind situația exactă a noii camere, ca și o numerotare a ei în continuarea celor cunoscute până în prezent. Respectiva cameră are și un perete de est demantelat în capătul de sud (descoperit pe o lungime de 1,10 m și lat de 0,50 m). În capătul de nord-vest săpătura a ajuns până la o adâncime de 1,10 m, în capătul de sud-vest la 0,96 m, în cel de nord-est de 1 m și în cel de sud-est la 0,80 m.

Cercetarea arheologică din jumătatea de est a **Cs 21** nu ne-a relevat vreo structură arhitectonică. Având în vedere că ne aflăm, probabil în continuare, în interiorului edificiului de tip *Domus*, ar fi doar două explicații posibile pentru această stare de fapt. Fie poziționarea noastră este întâmplătoare în marginea unui spațiu larg interior, fie faptul se datorează demantelării masive constatate pe parcursul lucrărilor desfășurate în acest sector al cartierului romano-bizantin de sud al cetății *Tropaeum Traiani*.

În jumătatea de vest a secțiunii, pe jumătatea

dinspre profilul de nord, au fost descoperite resturi ale unor ziduri care ar delimita alte spații locuibile. Două ziduri, dispus paralel și perpendiculare pe profilul de nord (unul lung de 1,40 m și lat de 0,60 m, din care se mai păstrează 5 asize, cu h de 1,10 m; al doilea lung de 1,20 m și lat de 0,75 m, mai prezintă 2 sau 3 asize) închide un spațiu locuibil (probabil partea dinspre nord a camerei bănuite în Cs 20). Acesta pare să aibă pe latura de vest și o intrare susținută prin existența unui prag sub forma unei pietre lungi de 1,50 m, urmată de una aproape circulară (0,80 x 0,75 m). De la aceasta din urmă pleacă un pavaj interior compus din bucăți de piatră fasonate. Acest pavaj a fost surprins pe o lungime de 2,05 m și o lățime de 0,95 m. Piatra aproape circulară de calcar era așezată direct pe un nivel de pământ galben foarte bine tasat.

Revenind la spațiul delimitat de cele două ziduri fragmentare, am descoperit în interior o bază dreptunghiulară de piatră (0,70 x 0,70 m, h de 0,30 m) a unui fus de coloană. Aceasta are în centrul său sculptat un orificiu pentru susținerea unui fus de coloană (cu un diametru al fusului de 0,35/0,40 m). De asemenea, în dreapta acestuia (spre est), apar trei plăci de pavaj (așezate pe un același nivel de pământ galben foarte bine tasat) și un fragment masiv (parțial distrus) cu o dublă bordură de piatră (element arhitectonic refolosit). Zidul păstrat pe 5 asize pare să îl continue pe cel din Cs 20, fiind zidul de est din interiorul clădirii de pe latura de vest. Cel de al doilea zid amintit prezintă spre est, în apropiere, un fragment de piatră (cu dimensiunile de 0,65 x 0,50 m, h de 0,10 m) care pare a proveni dintr-o structură anterioară arhitecturală și care este folosit ca *spolia*. Între zid și fragmentul de piatră am surprins, pe o mică zonă, un același nivel de pământ galben foarte bine tasat care pare a constitui o podea bine individualizată, dar păstrată fragmentar în secțiune. Oricum, ca și în situația constatată în Cs 20, deasupra acestuia a fost găsit un strat bogat de cenușă și arsură (vezi situația surprinsă tot în profilul de nord). În capătul de nord-vest săpătura a ajuns până la o adâncime de 1,10 m, în capătul de sud-vest la 1,05 m, în cel de nord-est de 1,05 m și în cel de sud-est la 1 m.

Din cele două secțiuni a rezultat un bogat material ceramic specific secolelor IV-VI p.Chr. (printre care și numeroase opaițe fragmentare), monede, piese metalice de echipament militar roman, fragmente de sticlă (fragmente de pahare și sticlă de geam), material osteologic etc. Din nivelul de dărâmatură amplu dezafectat au fost extrase un fragment bază de coloană (D maxim la bază 0,40 m;

D minim la fus 0,32 m; h păstrată 0,32 m), două fragmente de fus de coloană (0,36 x 0,32 m; 0,50 x 24 m), două pietre fragmentare circulare cu o gaură centrală (cu diametrul de 0,35 și 0,40 m) etc. De asemenea, au apărut mai multe fragmente de *dolia* din zona buzei, ca și bucăți de chirpici. Caseta AP1, în afara descoperirilor de tip urbanistico-arhitectural, nu ne-a relevat alte descoperiri arheologice, eventualele descoperiri (ceramice, monetare și alte obiecte arheologice) fiind probabil preluate în perioada efectuării cercetărilor arheologice desfășurate în penultimul deceniu al secolului trecut.

2. Albești, jud Constanța

Punct: Cetate

Cod RAN: 60954.01

Autorizație nr. 119/09.05.2017

Colectiv: Livia Buzoianu (responsabil), Irina Sodoleanu (Nastasi), Marius Lascu (MINAC), Nicolae Alexandru (cercetător independent, Mangalia)

Campania arheologică din 2017 și-a propus săpături în zona *extra muros*, în partea de SE a platoului, pe linia carourilor din SA c. 1 – 8 – 15 și SD c. 1 – 11 – 21 și deschiderea unor carouri noi pe linia SD c. 2 – 12 – 22 și c. 3 – 13 – 23.

În vederea **conservării primare** a fost curățată zona dintre incinta a III-a, latura de sud și zidul locuinței L1 ext (folosim notarea cu ext(indere) pentru a evita confuziile cu locuințele L1-L7 din interiorul spațiului fortificat din sectorul A). Zidul de est al locuinței depășește colțul incintei; el a fost reconstituit de la primele săpături în zonă. Direcția zidului spre sud este urmărită pe o lungime de 10,40 m; lățimea (reconstituită) este de 0,30 m. Zidul se oprește în dreptul caroului 2 din SD (cu posibilitatea continuării lui sub martor). Zidul de nord al locuinței, lung de 6,10 m urmează o linie ușor deviată NV/SE și se află la cca. 0,45 m de zidul incintei. Zidul de vest se oprește în incintă. Poate fi urmărit pe o lungime de 12,30 m; lățime 0,85 m; este construit din blochete mari de piatră și are direcția nord/sud. Locuința L1 ext are o suprafață interioară de 10,40 x 6,10 m. Elementele interioare, surprinse în campaniile inițiale, nu s-au păstrat: e vorba de un scurt fragment de zid pe direcția est/vest, perpendicular pe zidul de vest al locuinței (în SA c. 1) și două ziduri în unghi drept (în SD c. 1). Este posibil ca acestea să reprezinte o compartimentare interioară a locuinței; în apropierea lor se află o vatră

rectangulară.

Între locuința L1 ext(indere) și următoarea locuință spre vest (L2 ext) este un spațiu liber de 2,10 m. Locuința L2 ext are zidul de est lung de 5 m și lat de 0,80 m; după o întrerupere, zidul continuă spre sud încă 3,70 m. Zidul nu se sprijină pe incintă: între incintă și zid este un spațiu de 1,95 m. Zidul de vest al locuinței este surprins parțial în martorul dintre SA c. 15 și SA c. 22. Zidul de nord are dimensiunile de 4,70 m lungime și 0,55 m lățime. În spațiul dintre zidul de nord al locuinței și incintă se păstrează un pavaj din dale de piatră pe direcția est/vest, după care urmează stânca naturală; este un fragment din pavajul exterior incintei a III-a. Zidul locuinței suprapune pavajul. Zidul de sud al locuinței este surprins în martorul dintre SA c. 15 și SD c. 21. Locuința L2 ext are o formă aproape pătrată: distanța între zidurile de est și de vest este de 4,10 m. În interiorul locuinței și lipit zidului de vest este amenajat un pavaj cu dimensiunile 1,75 x 1,30 m. Se aduce o rectificare situației înregistrate anterior; ceea ce se aprecia a fi o locuință mare se dovedește că se compune din două compartimentări: L1 ext, la care ne-am referit; ceea ce urmează, la sud, în SA c. 21, este o altă compartimentare (L3 ext), careia îi aparține și o vatră.

O raportare a locuințelor exterioare la cele din spațiul *intra muros* evidențiază:

- aceeași aliniere pe direcția nord/sud: locuința L1 ext și locuința L5 int; ambele depășesc spre vest linia incintei; aceeași remarcă și pentru locuința L2 ext și locuința L1 din spațiul *intra muros*;
- spațiile interioare ale locuințelor suferă recompartimentări ulterioare.

Dacă între locuințele *intra muros* și latura de sud a incintei a II-a era un spațiu larg de circulație, între latura de sud a incintei a III-a și locuințele exterioare ei un astfel de spațiu nu mai există; locuințele sunt apropiate incintei, zidul de vest al locuinței L1 ext atinge incinta, iar zidul de nord al locuinței L1 ext suprapune pavajul care însoțea incinta la exterior. Probabil o cale de acces la aceste locuințe se afla mai la sud, pe linia carourilor 2 – 12 – 22 din SD.

Carouri nou deschise:

Întrucât martorul pe direcția nord/sud în SD între carourile 2 – 12 s-a distrus în timp, s-a păstrat un martor, spre SD c. 3 – 13 și s-a trecut la cercetarea în suprafață. De-a lungul acestui martor profilul prezintă la suprafață o linie continuă de dărâmtură. Spre capătul caroului 2 și aproape o jumătate din profilul de sud al caroului 12 s-a păstrat un pavaj de dale de piatră pe direcția est/vest.

Lungimea profilului este de 3,30 m; lățimea (de la profil spre nord) este de 0,75 m. Adâncimea la care a apărut pavajul este de – 0,30 m de la nivelul actual de călcare. Pavajul stă pe un strat de pământ gros de 0,35 m. În continuare, spre vest, pavajul este spart pe o lungime de 2,37 m. Pavajul este suprapus de un zid pe direcția nord/sud păstrat de-a lungul laturii de vest a caroului pe o lungime de 4 m; lățimea zidului este de 0,98 m. El pare să se închidă cu un zid pe direcția est/vest, surprins parțial de-a lungul laturii de nord a caroului. Adâncimile înregistrate în profil și în plan în SD c. 2 sunt: -0,30 – pavaj; -0,45 - pietre sub pavaj; 0,65 m – strat de pământ de amenajare; -1 -1,05 m – stânca naturală.

Caroul SD c. 22 are ca limite spre est zidul în direcția nord/sud din SD c. 12, iar spre nord, zidul de sud al locuinței L2 ext. Pavajul din SD c. 12 continuă de-a lungul laturii de sud a caroului SD c. 22. Spre vest, spre SD c. 32, se păstrează un șir de pietre pe o lungime de 0,92 m și lățime de 0,56 m. Caroul e traversat pe direcția nord/sud de un zid care își continuă traseul spre sud, în SD c. 23. Dimensiunile lui în SD c. 22 sunt: 4 m lungime și 0,50 – 0,60 m lățime.

Situată imediat la sud, linia carourilor SD c. 3 – 13 – 23 prezintă situații noi, dar mai puțin clare. Urmărind ordinea carourilor dinspre est spre vest constatăm:

- caroul SD c. 3 prezintă pe mijlocul laturii de vest, la – 0,30 m adâncime, un rest de zid pe direcția est/vest (dimensiuni: 0,90 m lungime și 0,50 m lățime). Un posibil rest de zid apare și în colțul de SE al caroului, la 0,40 m adâncime;

- caroul SD c. 13 prezintă de-a lungul laturii de nord o linie continuă de dărâmtură care corespunde pavajului din SD c. 12. Mijlocul caroului este traversat de un zid pe distanța est/vest, care pare să continue zidul din SD c. 3. Este construit din două rânduri de blochete de calcar, între care este fixată piatră mai mărunță; dimensiunile lui: 1,50 m lungime și 0,50 m lățime. Tot în SD c. 13, la sud de zid, apar trei plăci dintr-un pavaj pe direcția nord/sud.

- În SD c. 23 continuă zidul din SD c. 13 pe direcția est/vest; el este însă dublat în partea de nord de un alt rând de pietre, pe aceeași direcție, probabil într-o fază ulterioară; dimensiuni 1,30 lungime și 0,70 m lățime. Zidul masiv din SD c. 22 pe direcția nord/sud continuă și în SD c. 23. Latura dinspre vest este deviată SV/NE. La vest de el s-a aflat o amenajare rectangulară îngustă protejată de pietre așezate în picioare și în care a fost descoperit un vas. Lipsa unor urme de ardere ne conduce la presupunerea unui loc de cult amenajat într-un spațiu privat.

Concluziile deocamdată provizorii ne determină să recunoaștem în pavajul din carourile SD c. 2 – 12 – 22 calea de acces pentru locuințele L1 ext și L2 ext. Notăm, de asemenea, prezența unor locuințe mai mari și mai bine consolidate în apropierea incintei, în spațiul *extra muros*; acestea își află corespondențe în structuri asemănătoare din spațiul *intra muros*. Locuințele situate mai la sud sunt mai slab consolidate, au dimensiuni mai mici și suportă intervenții secundare în amenajarea lor.

Materialele recuperate, în special ceramice, susțin o datare în limitele sec. III a.Chr.

Abstract:

The 2017 archaeological campaign focused on the *extra muros* area situated in the immediate vicinity of the southern wall of the third fortification. Its results showed a similar orientation and appearance of the exterior structures, compared to those in the *intra muros* area of the third fortification (situated between the southern wall of the second fortification and the southern wall of the third one). L1 ext and L2 ext were excavated, proving to be large structures, with stone slabs platforms, traces of later partitioning of the interior space etc. The archaeological material dates mainly to the 3rd century BC.

Bibliografie:

L. Buzoianu, M. Bărbulescu, *Albești. Monografie Arheologică*, Constanța 2008.

L. Buzoianu, M. Bărbulescu, *The 4th Century BC at Albești (Constanța County) in the Light of Archaeological Discoveries*, în *Antiquitas Istro-Pontica. Mélanges d'archéologie et d'histoire ancienne offerts à Alexandru Suceveanu*, Cluj-Napoca, 2010, p. 343-353.

L. Buzoianu, M. Bărbulescu, *Possibilities to Date Archaeological Discoveries Based on Amphora Stamps*, Oltenia. Studii și Comunicări. Arheologie – Istorie 18-19 (2011-2012), p. 74-90.

Albești, com. Albești, jud. Constanța, CCA 2012, p. 18-19.

Albești, com. Albești, jud. Constanța, CCA 2013, p.18-20.

Albești, com. Albești, jud. Constanța, CCA 2015, p.22-23.

Albești, com. Albești, jud. Constanța, CCA 2017, campania 2016, p.17-18.

3. Băneasa, jud. Giurgiu

Punct: Pietrele „Măgura Gorgana”

Autorizație nr. 111/2017

Colectivul: Dr. Radu Băjenaru - responsabil științific; prof. dr. Svend Hansen, Katrin Beutler, Rodica Borroafka, Olivier Joumarin (DAI-Eurasien Abteilung, Berlin); Meda Toderas (IAB), analize arheozoologice - dr. Norbert Benecke, dr. M. Hochmuth (DAI-Eurasien Abteilung, Berlin), dr. Kenneth Ritchie (Centre for Baltic and Scandinavian Archaeology, Schleswig), analize palinologice - dr. Reinder Neef (DAI-Eurasien Abteilung, Berlin), analize XRF - dr. Daniel Steiniger (DAI-Eurasien Abteilung, Berlin), reconstituirea mediului înconjurător - dr. Jürgen Wunderlich, dr. Dirk Nowacki (Institut für Physische Geographie, Universität Frankfurt a.M.), restaurare - Anne Hering, Mariam Mtchedlishvili, Salome Akhaladze, prelucrarea ceramicii - Romyana Yordanova (Ruse Historical Museum); prelucrarea obiectelor de silex - dr. Ivan Gatsov, dr. Petranka Nedelcheva (Nov Bîlgarski Universitet, Sofia); documentare grafică - Paul Petric; documentare fotografică - dr. Tilmann Vachta (DAI-Eurasien Abteilung, Berlin), fotografii aeriene - Konstantin Scheele; Michael Müller, Sven Brummack, Mehmet Karauçak, Hannah Gilb, Leonard Sperlich (Institut für Prähistorische Archäologie, Freie Universität Berlin), Ivan Suvandzhev (Nov Bîlgarski Universitet, Sofia), Dimitri Zhvania, Joni Abuladze (Georgian National Museum, Tbilisi), Saba Jokhadze („I. Javakishvili” State University, Tbilisi).

Finanțare: Deutsches Forschungsgemeinschaft și Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București

Perioada de desfășurare a campaniei: 1 iulie 2017 - 17 august 2017

Cercetările arheologice din tell-ul de la Pietrele-*Măgura Gorgana* fac parte dintr-un proiect comun de cercetare româno-german (**Pietrele Archaeological Project**) inițiat de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București și Deutsches Archäologisches Institut, Eurasien Abteilung.

În campania 2017 au fost continuate cercetările sistematice în așezarea de tip tell și în așezarea plană din jurul tell-ului.

Pe tell activitatea de cercetare s-a desfășurat în cele două suprafețe (suprafața B și suprafața F). Pentru delimitarea locuirii neolitice în așezarea plană din jurul tell-ului au fost deschise două noi suprafețe (L - 2017 la nord de tell și H-2017 la est de tell), iar pentru a verifica o serie de anomalii vizibile în planul geomagnetic, la vest de tell au fost deschise alte două suprafețe noi, V și W.

În **suprafața B** o dată cu documentarea profilului magistral de est, cercetarea arheologică s-a încheiat definitiv, iar în **suprafața F** cercetările s-au desfășurat în suprafața F propriu-zisă (5 x 14 m) și în extinderea estică a acesteia, numită F - Est (4 x 10 m).

În **suprafața F** s-a finalizat cercetarea structurii arsă indentificate în campaniile anterioare. Reamintim că pe o arie de aproximativ 60mp au apărut bucăți masive de chirpic ars provenind de la dărâmătura unei structuri de locuire. Unele bucăți de chirpic prezentau urme de bărne și lemne lucrate. Concentrări de vase întregi și întregibile au fost documentate și recoltate (Fig. 1). Vasele din aceste zone sunt puternic arse și deformate uneori până la vitrificare. Sub structura arsă, pe întreaga arie de cercetare, dar preponderent în partea vestică au fost identificate mai multe bărne de lemn de mari dimensiuni dispuse paralel (Fig. 2-3). Cercetarea va continua și anul viitor. În extinderea estică a suprafeței F, denumită **suprafața F - Est**, săpătura a continuat în straturile de nivelare de sub locuința incendiată cercetată anterior, fiind documentate șiruri de gropi de pari ce aparțin sistemului de construcție al acesteia.

Suprafața H deschisă în anul 2017 (14 x 3 m) se situează la sud și vest de secțiunea H cercetată în anul 2011. Descoperirile datate în neolitic din campania 2011 au reprezentat motivul principal al extinderii acestei suprafețe. Pe parcursul cercetării au fost identificate și documentate două morminte de înhumare și oase umane singulare, la diferite adâncimi, precum și o structură de chirpic ars în partea vestică a suprafeței (Fig. 4).

Suprafața L (10 x 6 m) deschisă în anul 2017 este situată la vest de suprafața L cercetată în campania 2013, motivul principal al deschiderii acesteia fiind delimitarea locuirii neolitice identificate în zonă în campaniile precedente. Astfel, sub stratul de humus negru, s-a săpat într-un sol brun-deschis cu grosimea de 20 - 30 cm, sub care au fost identificate și cercetate 12 complexe arheologice, printre care se remarcă unele cu materiale neolitice (Fig. 5).

În **suprafața V** (10 x 7 m) deschisă de vest de tell, s-a cercetat un singur mormânt de înhumare, fără inventar. Nu au fost identificate alte complexe arheologice.

Tot la vest de tell, nu departe de suprafața V, s-a deschis o nouă suprafață, denumită **suprafața W** (6 x 6 m). Plasarea acestei suprafețe a fost dictată de prezența unei anomalii puternice în planul geomagnetic. Astfel, sub stratul de colluvium gros de aproximativ 1m, am surprins resturile unei

locuințe incendiate de mari dimensiuni. În aria cercetată s-a identificat parțial latura vestică și sudică a acesteia, complexul dezvoltându-se spre nord și est. Sub bucățile masive de chirpic provenind de la pereții căzuți, au fost documentate mai multe vase întregi și întregibile, precum și un cuptor de formă rectangulară (1.20 x 1.20 m), lângă care era lipită o instalație din lut (Fig. 6). Merită menționat un vas de provizii de mari dimensiuni, spart pe loc (Fig. 7). În această suprafață cercetarea va continua și în campania viitoare.

În campania 2017 din diverse contexte arheologice au fost spălate și analizate eșantioane de sol, pentru identificarea resturilor faunistice ihtologice. Au fost colectate probe de sol pentru analize sedimentologice și arheobotanice și bucăți de lemn și cărbune pentru datarea cu radiocarbon și analize dendrocronologice.

Bibliografie

S. Hansen, M. Toderas, A. Reingruber, D. Nowacki, H. Nørgaard, D. Spănu, J. Wunderlich, Die kupferzeitliche Siedlung Pietrele an der Unteren Donau. Bericht über die Ausgrabungen und geomorphologischen Untersuchungen im Sommer 2010. Eurasia Antiqua 17, 2011.

S. Hansen, M. Toderas, A. Reingruber, J. Wunderlich, N. Benecke, I. Gatsov, E. Marinova, M. Müller, Ch. Nachev, P. Nedelcheva, D. Nowacki, A. Röpke, J. Wahl, St. Zäuner, Pietrele an der Unteren Donau. Bericht über die Ausgrabungen und geomorphologischen Untersuchungen im Sommer 2011. Eurasia Antiqua 18, 2012.

4. Bologa, com. Poieni, jud. Cluj

Punct: castrul roman, praetorium

Colectiv: dr. Felix Marcu, responsabil științific; dr. George Cupcea Bajusz Mátyás, Ioniță Petiș, dr. Cosmin Onofrei, dr. Monica Gui

Lista contextelor arheologice

A1 - absida identificată de noi ca fiind cea mai timpurie din punct de vedere stratigrafic, situată la vest de A2. Este contemporană cu **Z1**, **Z14** se țese cu **Z1** și este dispusă spre S.

Probabil că făcea parte din încăperea denumită de noi **VIII**, definită de **Z15**, **Z1**, **Z14**, **Z16**.

A2 – absida ulterioară celei dintâi, surprinsă la est de A1, aparține cu certitudine de o fază mai târzie și ne dovedește faptul că **Z13** este adăugat la **Z1** (observație făcută deja în 2016), în același timp, pe **Z14** observându-se urme de consolidare.

La momentul construcției absidei **A2**, zidul **Z1** a fost întrerupt într-un porțiune pentru a se putea intra în **absidă**. Din nefericire nivelul acelei intrări era mai sus și nu am mai fi putut surprins. În interior avem păstrat un rând de 6 pile de *hypocaustum* din instalație de încălzire, precum și podeaua de *opus signinum*. Distanța dintre *pilae* ne permite să presupunem că suprafața era încălzită printr-un canal format din acestea.

Z14' – consolidare / reconstrucție parțială a **Z14** în vederea construcției **A2**.

Z15 – zid în tehnica *opus incertum*, orientat N-S, numit inițial pe toată lungimea, dar care se țese cu **Z16** după aproximativ 3 m, făcând colț spre **V**, caz în care sectorul la **N** de **Z16** al **Z15** a fost adăugat ulterior pentru o eventuală extindere. Prin urmare, sectorul săi de la **N** de **Z16** primește denumirea **Z15'**.

În cazul în care aceste ipoteze se confirmă în viitoarele campanii, va fi destul de evident că încăperea **IX** este ulterioară încăperii **VIII**, nivelul său de călcare fiind reprezentat de **C86**. **Z15'**, în gridul **19**, aproape de colțul nordic (aprox. 1m de la intersecția cu **Z16**) zidul conține fragmente de cărămidă (de tip *bipedalis*).

Z16 – *opus incertum*, orientare **E-V**, cu o lățime medie de 60 cm, surprins numai în **SG**. Relația cu **Z15** s-a discutat mai sus (descrierea **Z15** și **Z15'**). Cota sa de fundare este inferioară față de cea a lui **Z15'**, iar ca tehnică de construire pare mai compact, mai îngrijit față de **Z15**.

Prin urmare, putem trage câteva concluzii despre succesiunea fazelor de construcție în această parte a clădirii:

- Faza I, inițială - **Z16** – **Z1** – **Z14** – **Z15**;
- Faza II, ulterioară, reprezentată de absida **A2** - **Z13** – **Z14'** – **Z15'** – **Z17**.

Z17 – încă incert, pare a închide încăperea **IX** la **N**. Face parte din faza de extindere a **A1** sau de adăugare a unei noi încăperi. Probabil că se țese cu **Z15'**, dar deocamdată nu putem confirma cu exactitate. Nivelul de călcare care aparține de această structură se confirmă a fi **C86**. Fața și țesătura zidului încă nu sunt vizibile, fiindcă deocamdată acesta este acoperit cu o amenajare sub forma unei lutuieli masive.

În gridul **25** pe fundul **SG** s-au conturat urme aparținând fazei de lemn, care urmează a fi

investigate în campaniile viitoare.

Încăperea VIII

Definită de Z14, Z1, Z15, Z16, incluzând A1. Prezintă două niveluri de podea, **C87** și **C88**, precum și **C89** despre care nu putem spune dacă este contemporan cu **C88**, din cauza nivelului diferit. În cazul în care sunt contemporane atunci încăperea **VIII** a fost încălzită prin sistem de *hypocaustum*, dar **A1** numai într-o fază ulterioară.

Latura de N a clădirii

Lipsind structurile solide din această zonă cu câteva mici excepții, deocamdată nu putem vorbi despre compartimentări sau amenajări semnificative, însă putem face de câteva observații de organizare a spațiului analizând profilul **E** al secțiunii magistrale a lui N. Gudea.

G91 – se află în **G22** observată pe profilul **E** a **SG**, Ø aproximativ 1m. Este groapa unuia dintre stâlpii porticului curții.

Completări la G83/2016

– Este un șanț orientat **E-V**, cu extindere până în **S2/2012**, vizibil mai degrabă în profil și care poate să fi scos un perete sau un zid ce închidea eventualele încăperi de pe latura de nord și definea latura de N a porticului. Din cauza faptului că are traseul între **P6** și **P7** nu putem stabili relația cu aceste două structuri.

Curtea interioară (după profilul E a SG)

Se confirmă parțial nivelurile de pietriș surprinse în anii anteriori, precum și câteva structuri de gen canal sau „bazinet”. Substrucția curții pare să fie formată dintr-un strat masiv de pietriș cenușiu care la rândul său stă pe o amenajare de lut masiv – nivelare ulterioară fazei de lemn. Între cota 0 și -40cm se observă o amenajare pe toată suprafața, amenajarea este mixtă cu pietre de dimensiuni mijlocii, *tegulae* și pe alocuri lentile de lut. Umplutura masivă din lut se observă și în portic, iar un presupus nivel de călcare în acest portic poate să apară imediat sub humusul actual, pierdut de noi în urma lucrărilor agricole.

Spațiul dintre G83 și Z10

Prezintă o stratigrafie unitară în care se remarcă în acest moment trei niveluri de călcare, în ordine cronologică:

1. Probabil aparține fazei de lemn. Este dispus direct pe stratul masiv de pietriș, observat pe fundul **SG** și face parte din aceeași fază cu șanțul unui perete de lemn, numit **C92**.

2. Stă cu aproximativ 10-11 cm mai sus de primul, pe umplutura compactă de lut cenușiu și pe un strat de pietriș foarte nisipos de dimensiuni variabile. Acest strat este semnificativ mai gros deasupra

șanțului **C92**. Între nivelurile **2** și **3** se observă o umplutură de lut succesiv amenajat. În umplutură se observă lentilă de tencuială, ce poate să fie urma dărâmarea unui perete de lemn.

3. Este cu aprox. 20-30 cm mai sus de față **nr. 2**.

C92 – se află în gridul **22**, profilul **E** al **SG**, este umplut ulterior. Poate să fie urma unui perete din faza de lemn.

G93 – groapa de stâlp în gridul **23**. Apare în profilul **E** a **SG** și taie toate cele 3 niveluri de călcare.

Acest ultim nivel de călcare (**3**) submerge dinspre **E** spre **V**, fapt care se observă în profilul **Z10**.

Deasupra acestui nivel de călcare se observă pe ambele profile urmele unei nivelări compuse din cantități mari de mortar amestecat cu pământ, probabil provenind din dărâmarea fazei principale romane.

Numai pe profilul **V** al **SG**, peste acest strat este așezat un strat de lut, suprapus de chirpici, care este dărâmarea unui clădiri ulterioare fazei principale romane. Acesta este acoperit de strat alb de mortar/tencuială rudimentar, care se observă în toate zona de nord a clădirii.

Concluzii

Stratul masiv de mortar denumit de noi până acum **C3** este demolarea sistematică a clădirii praetoriului. Cu această cantitate de deșeuri, s-a executat o amenajare pentru o locuire ulterioară (mai rudimentară) al cărei nivel de călcare este reprezentat de către stratul de lut compact de deasupra lui **C3**. Demolarea acestei locuiri ulterioare este reprezentată de straturile de chirpici, care la rândul său s-a egalizat de un strat de tencuială dezafectată, numit **C85**.

Mențiune specială

Această fază de locuire se observă în toată latura de nord a praetoriului, cel puțin stadiul actual al săpăturii.

În latura **N** a **SG**, deasupra lui **Z10** și **Z17** se observă că toată amenajarea este în legătură cu aceste ziduri. Lutul este lipit peste latura zidurilor, deasupra nivelului de fundare.

Tot pe latura **N**, în exteriorul clădirii nu se observă o diferență semnificativă de stratigrafie, față de interior.

Latura de N a clădirii (gridurile 10, 11, 16, 17, 22, 23)

A fost îndepărtată platforma **C65** de pe partea nordică a suprafeței. Din punct de vedere al materialului arheologic, nu se prezintă nimic semnificativ (cu excepția unui fragment ceramic posibil medieval?)

C26 și C65 – ambele platforme sunt evident târzii din următoarele motive:

- Sunt construite din material roman refolosit, respectiv piatră de carieră, țiglă, cărămidă;
- Taie stratigrafia romană;
- **C26** este înconjurată la N și la V de un gard/incintă rudimentară (**Z12**);
- Sub **C65** a apărut un strat subțire ce seamăna cu un humus și fragmentul ceramic foarte târziu;
- Cele două platforme nu sunt neapărat contemporane.

Mențiuni

Fiindcă **Z10** s-a păstrat cu cel puțin două asize mai sus decât pe restul lungimii păstrate, acesta poate fi un indiciu al unei relații zonale între cele trei structuri (**Z10**, **Z12** și **C26**).

Completări la Z10

Pe traseul său a fost clar conturată groapa **G65**¹, în gridul **11**. La limita dintre gridurile **17** și **23** se observă o întrerupere masivă (**G67**) ce ne permite presupunerea unui canal ce făcea legătura între clădire și spațiul exterior sau drum.

Deasupra lui **C85** a fost identificat un nivel de arsură, **C74**, care a fost acoperit pe latura de NE și N, imediat lângă **Z10** de către o dărâmatură masivă de chirpici, **C77**. Aceasta din urmă pare a avea o legătură cu urmele de **C3** care s-au găsit imediat lângă el, pe latura N a clădirii, la S de **Z10**, în gridul **17**.

Sub **C77** (chirpici) a fost identificat un nivel cu material arheologic bogat, concentrat pe o zonă restrânsă, corespunzând probabil un raft prăbușit (direcția prăbușirii nu s-a putut determina).

În latura N a clădirii mai au fost identificate patru gropi de stâlp. **G66** în anul 2016, în legătură cu **P7** în capătul de E. În capătul de V al **P7** mai a fost identificată o groapă de stâlp, **G69** de aproximativ aceleași dimensiuni și formă.

La N de **G69** mai a fost identificată încă o urmă de stâlp, **G70** care poate avea legătură cu un alt perete, probabil orientat N-S, dar structura ei încă nu este clar vizibilă.

Pe latura de E a suprafeței s-au conturat două gropi de stâlp pe aliniamentul **P4**. Se poate astfel presupune continuarea peretelui **P4** spre N, până la **Z10**, însă distrugerea masivă ulterioară din această parte a clădirii încă nu ne permite stabilirea vreunei concluzii definitive.

5. Caraburun, Baia, jud. Tulcea

Punct: situl de la Acic Suat

Colectiv: Vasilica Lungu – responsabil de șantier (ISSEE București), Alexandre Baralis (Musée du Louvre - Paris, codirector de program), Tzvetana Popova (National Institute of Archeology and Museum, Academy of Sciences, Sofia), Pierre Dupont (UMR 5138, Maison de l'Orient Méditerranéen, Lyon), Pascal Lebouteiller (IFEA, Istanbul), Myriam Sternberg (CNRS, Centre Camille Jullian - UMR 7299, Aix-en-Provence), Alina Mușat-Streinu (Muzeul Municipal, București), Alina Ciubotaru (doctorand, Universitatea București), Liviu Iancu (doctorand, Universitatea București).

Cercetarea arheologică sistematică din anul 2017 a fost finanțată de Ministerul Culturii și Identității Naționale, pe baza *Contractului de finanțare*, nr. 27 din 25.08.2017, angajat cu Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române.

Tip de cercetare: cercetare arheologică sistematică, conform *Autorizației pentru Cercetare Arheologică Sistematică*, nr. 47 din 25.04.2017, eliberată de Direcția de Patrimoniu Cultural din cadrul Ministerul Culturii și Identității Naționale și a *Permisului pentru desfășurarea activității*, nr. 23 din 13.06.2017, eliberat de Administrația Rezervației Biosferei Delta Dunării din Tulcea.

Prezentare sumară a sitului

Situl de la Acic Suat (Cod RAN 159794.09) este amplasat la sud-est de dealul Caraburun (com. Baia, jud. Tulcea), pe un platou delimitat de apele lacului Golovița, pe laturile nord și vest, și de lacul Sinoe, la est. Săpăturile de diagnostic și fotografiile aeriene sau din satelit oferă posibilitatea identificării pe platoul Acic Suat a unei arii intens locuite, învecinată spre sud și vest cu o amplă zonă de necropole, parțial semnalate și verificate în anul 2016. Rezultatele obținute din cercetările anterioare demonstrează prezența a cel puțin două perioade importante de ocupare a zonei: prima perioadă se datează în epocă greacă (secolele VI-III î.Chr.) și a doua perioadă în epoca romană timpurie (secolele II-III p. Chr.). Pentru ambele perioade, cercetările de suprafață și de diagnostic efectuate anterior la Caraburun-Acic Suat au semnalat prezența mai multor edificii construite din piatră, a mai multor gropi reziduale și a unor amenajări pietonale (drumuri, alei, pavaje).

¹ Groapă de stâlp pe traseul **Z10** pe linia **P4**.

Scurtă prezentare a rezultatelor:

Pe suprafața vizată pentru examinare au fost deschise mai multe secțiuni în două sectoare stabilite anterior: sectorul IV și sectorul VI (fig. 1). În anul 2017, aici au fost înregistrate următoarele situații arheologice:

Sector IV (fig. 1, 2). Acest sector a fost fixat anterior în partea central nordică a platoului, într-o zonă verificată prin metode magnetometrice în anul 2015. În anul 2017, unele dintre secțiunile săpate până în 2016 au fost recurățate pentru a se degaja integral podeaua unei locuințe arhaice, precum și o locuință de epocă elenistică, cu încăperi mari, delimitate de ziduri de piatră. Au fost trasate două noi secțiuni, notate „Extensie sud”, de 17 x 5 m, și „Extensie vest”, de 10 x 5 m. În prima secțiune, s-au curățat primele straturi de dărâmtură pe laturile de sud și de vest. Pe latura de sud, a fost identificată continuarea zidului nord-sud de la locuința elenistică identificată încă din 2011, precum și un nou zid perpendicular pe acesta (lungimea = 2 m, lățimea = 0.42). Zidurile cercetate sunt păstrate pe 2-3 asize, formate din blochete de piatră cu dimensiuni variabile. Acestea sunt legate cu pământ galben. În a doua secțiune, notată „Extensie vest”, a fost cercetată partea de vest a unei construcții rectangulare, formată din două compartimente de dimensiuni inegale (de 4,75 x 4,36 m, respectiv 8.70x4.60m), cu pereți realizați din praf galben de stâncă în amestec cu bucăți mai mari de stâncă. În colțul de nord-vest al compartimentului mai mare au fost curățate resturi de la o amenajare din pământ ars, identificată provizoriu ca vatră.

Din primele straturi (0.0-0.20/0.40) au fost colectate mai multe fragmente de vase din epoca greacă, în special, cupe ionice cu benzi, cupe atice cu figuri negre, fragmente de amfore de Lesbos, Clazomene și Athena, toate datate în epoca arhaică, amfore de Thasos și Sinope din sec. IV-III î. Chr.), precum și fragmente de vase cu pereți fini din perioada elenistică. Ceramica din primele perioade – arhaică, clasică și elenistică, este dominant de factură greacă, fiind formată din importuri din spațiul egeean, micro-asiatic și pontic (amfore din Lesbos, Clazomene, Samos, Thasos, Sinope, etc., ceramică pictată de factură corintică, atică și greco-orientală; fig. 4), în timp ce vasele ceramice modelate cu mâna apar în cantități reduse. Dintre descoperirile metalice, menționăm trei vârfuri de săgeți cu valoare premonetară (sec. VI î. Chr; fig. 6), toate din bronz. O figurină arhaică aproape completă și trei figurine fragmentare din epoca elenistică se înscriu printre descoperirile excepționale de pe acest sit.

Astfel, cercetarea sistematică din anul 2017, planificată în Sectorul IV, a dus la acumularea unor noi și importante informații referitoare la arhitectura antică, la distribuția spațială și la funcționalitatea unor construcții din epoca greacă.

Sector VI (fig. 1, 3). În acest sector, s-au trasat 10 casete noi de 5 x 5 dintre care au fost săpate parțial doar șase. De asemenea, s-au curățat casetele anterioare și s-au eliminat martorii trasați anul trecut pentru a obține o imagine coerentă a zonei arheologice. Pe laturile de vest și nord ale sectorului, s-a săpat sub nivelul unei dărâmături masive de piatră identificată imediat sub stratul vegetal, începând de la 0.25/0.30, până la 0.60/0.70 m. Aici au fost identificate segmente din zidurile de piatră cu lățimea de 0.55 - 0.60 ale unor noi locuințe, precum și resturi de construcții (chirpic, țigle, olane) și oase de animale. Din pământul degajat, au rezultat fragmente ceramice din epoca arhaică, elenistică și romană.

Au mai fost descoperite o serie importantă de vase de epoca romană timpurie, o monedă romană din a doua jumătate a sec. II d. Chr., identificată de către dr. Viorel Petac de la Cabinetul Numismatic al Academiei Române ca fiind din vremea lui Lucius Aurelius Commodus (161-192 e.n.; fig. 7a-b) și un opaiț roman într-una dintre încăperile construcției din perioada corespunzătoare acestuia (fig. 5).

Alte activități în cadrul proiectului

Planul topografic a fost completat de Pascal Leboutellier. Fotografiiile din dronă au fost făcute de Pascal Leboutellier, Alexandre Baralis și Monea Cristian.

Materialul ceramic, din piatră sau metal a fost recoltat integral, spălat și triat parțial; el urmează să fie triat integral, studiat și adăugat în baza de date. Tabelele statistice, organizate pe categorii de materiale, sunt completate periodic de o echipă formată din Alina Mușat Streinu, Alina Ciubotaru și Liviu Iancu, coordonată de Vasilica Lungu.

Eșantioane pentru studiile de paleofaună și paleobotanică au fost recoltate și triate în timpul săpăturilor de către Miriam Steingerg și Tsvetana Popova.

Arhiva rezultată în urma cercetării arheologice se află la Institutul de Studii Sud-Est Europene; inventarul mobil este depozitat, prin amabilitate, la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București pentru o perioadă determinată de studiu, urmând să intre în patrimoniul Institutului de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea.

Concluzii

Prezența acestei așezări semiurbane la mijlocul distanței dintre Histria și Orgame/Argamum este esențială pentru înțelegerea fenomenului colonizării greco-romane în spațiul lagunar de la nord de Istros. Vasele ceramice de import și monedele identificate pe sit oferă indicii pentru fixarea cronologiei monumentelor cercetate. Ele pun în relație această așezare, intrată recent în atenția specialiștilor și a publicului larg, cu centrele urbane și așezările rurale, contemporane, din zonă.

În perspectivă, ne propunem continuarea programului de săpături sistematice, necesare pentru: 1. identificarea și definirea modelelor de ocupare a acestui sit în diferite epoci (archaică, elenistică și romană); 2. identificarea criteriilor de atribuire a unui sau altuia dintre teritoriile cetăților Orgame și/sau Istros; 3. conservarea, protejarea și punerea în valoare a patrimoniului mobil și imobil.

Conservare primară.

La sfârșitul lucrărilor au fost luate măsuri urgente de consolidare primară și protejare a monumentelor cu folie de plastic (fig. 8), fixată cu saci de pământ și pietre, întreaga suprafață fiind îngrădită cu sârmă ghimpată și benzi metalice.

Ținând cont de importanța deosebită a noului sit, identificat pe teritoriul comunei Baia (jud. Tulcea), recomandăm integrarea lui în lista monumentelor istorice, cu aplicarea prevederilor legale de protecție.

Menționez aici implicarea primăriei locale, personal a domnului primar, ing. Mugurel-Laurențiu Marsavela, căruia îi mulțumim pentru ajutorul acordat.

Activități de educație și promovare

În perioada 1-7 septembrie, un grup de copii de vârste diferite, membrii ai cercului *Boreal* din București, coordonați de doi îndrumători inimoși, îndrăgostiți de natură și de istorie, Aniela și Adrian Casetti, au participat cu entuziasm la activitățile rezervate lor în timpul cercetării arheologie. „...un grup de copii și chiar părinți, cu dorința de a scormoni țărâna și de a scoate la lumină noi vestigii istorice – gândul celor mari. Iar gândul celor mici: „voi descoperi o cetate într-o oră”, comori, „viața strămoșilor mei”, oase de dinozaur”....².

Résumé

La campagne de fouilles de 2017 à Acic Suat – Caraburun a livré des résultats intéressants parmi

lesquels nous retiendrons: 1. Le dégagement partiel d'une construction et des plusieurs matériels archéologiques d'époque archaïque (second quart du VIème s. av. J.-C. - début du Vème s. av. J.-C.). 2. L'extension de la recherche sur le soubassement en pierres sèches et de la couverture en tuiles, daté de la fin de la période classique et du début de l'époque hellénistique, identifié dans les années précédentes et accompagné d'un riche mobilier céramique. 3. Une image plus complète des édifices appartenant aux IIème-IIIème s. ap. J.-C. Les niveaux d'époque archaïque sont marqués par une couche épaisse de destruction par feu. Elle a été déjà observée les années précédentes. Le mobilier céramique apparaît, pour l'époque archaïque, similaire avec celui reconnu tant sur les sites majeurs d'Istros et Orgamè, que sur les établissements ruraux, comme ceux de Nuntași et Tariverde, ou sur les fortifications Gètes, la plus proche étant celle de Beidaud. La seconde phase d'occupation du site durant les IVème et IIIème s. av. J.-C. se caractérise par d'une architecture faisant usage des pierres sèches et d'une toiture en tuile. Aussi bien nombreux est le matériel céramique contemporain, majoritairement formé d'amphores de Thasos, Héraclée Pontique et Sinope, de vases fins des services de table de facture attique à vernis noir ou à décor de style west slope, de productions histriennes de la céramique commune (bols, cruches). Les vases modelés restent toujours minoritaires. Les édifices du Haut-Empire ont livré aussi des importations de vases de Çandarlı, des imitations pontiques et aussi d'amphores de transport. Celles-ci annoncent les mêmes types de conteneurs déjà reconnus dans les publications précédentes, comme ceux d'Héraclée (Selov A-B), de l'espace égéen (type Dressel 24 de Cos ; Berenice MR 5 / Zeest 80, Kapitan II) ou du nord du Pont (type Zeest 84–85).

Une participation exceptionnelle cette année a été assurée par un groupe d'enfants d'âges différents, membres du club « Boreal » de Bucarest, coordonné par Aniela et Adrian Casetti.

Bibliografie:

A. Avram, O. Bounegru, C. Chiriac, *Cercetări periegetice în teritoriul histrian*, Pontica, 18, 1985, p. 113-124.

F. Peters, *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaft in Wien, Mathematisch-Naturwissenschaftliche Klasse* 27 (1867).

² Din articolul intitulat *O altfel de vacanță*, publicat în numărul 2 (493) – 2018 al revistei „România Pitorească”. Text și fotografii: Aniela și Adrian Casetti.

B. Pick, *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien* 1, Berlin, 1898.

Publicații:

Baralis, A., Dupont, P., Gyuzelev, M., Iacob, M., Lungu, V., Mănușu-Adameșteanu, M., Nedev, D., Panayotova, K., *Le programme ANR Pont-Euxin : bilan des campagnes 2011 à Apollonia du Pont (Sozopol, dpt. de Bourgas, Bulgarie) et Orgamè / Argamum (Jurilovca, dpt. de Tulcea, Roumanie)*, Dialogues d'Histoire Ancienne 37 (2011), vol. 2, p. 220-234.

Lungu, V., Baralis, A., Iacob, M. et al., *Jurilovca*, Cronica cercetărilor arheologice din Romania, Campania 2011, București 2012, p. 226-232, no 125.

Baralis, A., Lungu, V., *Stratégies coloniales et réseaux d'occupation spatiale gètes sur le littoral de la Dobroudja du Nord : les acquis du Programme ANR Pont-Euxin*, in G. Tsetschladze, A. Avram, J. Hargrave (eds.), *The Danubian Lands between the Black, Aegean and Adriatic Seas (7th Century BC-10th Century AD)*, Oxford, 2015, p. 369-384.

Bony, G., Baralis, A., Lungu, V., Marriner, N., Morhange, C., *Mobilité des paysages et stratégies coloniales au sud du Delta du Danube : la colonie grecque d'Orgamè/Argamum (Jurilovca, département de Tulcea, Roumanie)*, in J.-P. Saint Martin (éd.), *Recherches croisées en Dobrogea*, Bucarest, 13, p.133-156.

Bony, G., *Contraintes et potentialités naturelles de quelques sites portuaires antiques de Méditerranée et de mer Noire (Fréjus, Ampurias, Kition, Istanbul, Orgamè)*, thèse de doctorat, Université Aix-Marseille I, 2013.

Dolea, A., *The Roof Tiles Found at Açıık Suhat - Caraburun (Baia, Tulcea County, Romania). Preliminary Results*, in : A. Panaite, R. Cîrjan, C. Capiță (eds.), *Moesica et Christiana. Studies in Honour of Professor Alexandru Barnea*, București, 2016, p. 259-264.

Dupont, P., Lungu, V., Baralis, A., *Caraburun apud Orgame. The pottery assemblage of the archaic period*, Colloque international in memory of Valentina Vladimirovna Krapivina "Forum of Olbia", 5-6 May 2016, Institute of Archaeology, Nikolaevsky National University - National Academy Of Sciences of Ukraine, Nikolaev (Ukraine), p. 65-76.

Lungu, V., Baralis, A., *Caraburun-Acic Suat*, Cronica Cercetărilor Arheologice din România, nr 125, 2016, p. 225-228.

Baralis, A., Lungu, V., Dupont P. et al., 2017, *L'établissement d'Acic Suat (comm. de Baia, dept. Tulcea), Méthodologie d'une enquête pluridisciplinaire*,

Pontica 50, p. 455-488.

Mușat-Streinu, A. 2017, *Early Roman Finds from Acic Suat (Caraburun, Baia, Tulcea County, Peuce S.N. XV, p. 279-294.*

Prezentări la colocvii naționale și internaționale

Baralis A., Lungu V., 2012, *Aperçu sur l'organisation du territoire des colonies ouest-pontiques : le programme ANR Pont-Euxin 2012 (Orgamè, Roumanie)*, Sesiunea internațională « Pontica », 10-12 octombrie 2012, Muzeul Național de Istorie și Arheologie.

Lungu V., Baralis A., Lebouteiller P., Dolea A., Mușat A., Streinu M., *Orgame, necropola și teritoriu. Proiectul ANR Pont-Euxin 2012*, Sesiunea internațională « Pontica », 10 octombrie 2012, Constanța (Roumanie), Muzeul Național de Istorie și Arheologie.

Baralis A., Lungu V., 2013, *Stratégies coloniales et réseaux d'occupation spatiale gètes sur le littoral de la Dobroudja du Nord: les acquis du Programme ANR Pont-Euxin*, Fifth international congress on Black Sea Antiquities « The Danubian Lands between the Black, Aegean and Adriatic Seas (7th Century BC-10th Century AD) », 17-21 September 2013, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Belgrade (Serbie).

Baralis A., Lungu V., Mănușu-Adameșteanu M., Dolea A., Mușat A., Streinu M., Micu S., Nicolae L., 2013, *Greci în Pontul de vest: Orgame - necropola și teritoriu. Rezultate parțiale ale proiectului franco-român ANR Pont-Euxin 2010-2012*, 26 februarie 2013, București, Institutul de Studii Sud-Est, Academia Română.

Baralis A., Lungu V., 2013, *Réseaux d'occupation spatiale gètes autour d'Orgamè: les acquis du Programme ANR Pont-Euxin*, International Symposium «Interconnectivity in the Mediterranean and Pontic World during the Hellenistic and Roman Periods », organized in the context of the research projects « External Relations of the Pontic Greek Cities in Hellenistic and Roman Times: a Multidisciplinary Approach (PN-II-ID-PCE-2011-3-0054) », « Amici Populi Romani (APR) » and « Dynasties of the Hellenistic World (DHW) », 8-12 juillet 2013, Trier (Allemagne) Constanța (Roumanie).

Nicolae, L. 2015, *Les timbre amphorique de Călugara et de Caraburun*, 2015, Athènes (Grèce), Université Cappodistria.

Lungu V., Baralis A., Dupont P., Mușat A., Streinu M., Nicolae L., Lebouteiller P., 2016, *Caraburun - Achik Suhat, o noua așezare greco-romană între Istros și Orgame*, Symposion ARA, 21 -23 april 2016, Institutul de arheologie "Vasile Pârvan", București.

Lungu V., Baralis A., Caraire G., Jubeau Th., Lebouteiller P., Popova T., Damelet L., Streinu A., Streinu M., Bastide M., Nicolae L., Sanglade T., Iancu L., 2016, *Studiul unui teritoriu antic: Caraburun-Arhicik Suhat. Cercetare pluridisciplinară și metodologie aplicate în cazul unor așezări grecești de pe țărmul lacurilor Razelm-Golovița*, Sesiunea anuală de comunicări științifice « Metodă, teorie și practică în arheologia contemporană », 30 martie-1 aprilie 2016, Institutul de arheologie "Vasile Pârvan", București.

Baralis A., Lungu V., 2016, *Greci în teritoriu get. Așezarea greacă de la Caraburun - Acic-Suat*, prezentată la A 50a sesiune națională de rapoarte arheologice, 26-28 mai 2016, Târgu Jiu.

Baralis, A., Lungu, V., Dupont, P., *Between Greeks and Getae: trade networks on the lower Danube during the archaic period*. SOMA 2016, The 20th Symposium on Mediterranean Archaeology, (St. Petersburg 12.-15. May 2016), à paraître.

Baralis, A., Lungu, V., *Colonising the Southern Sectors of Danubian Delta: The Settlement of Caraburun-Atchik-Suhat*, présenté au colloque *Bifocal Perspectives on The Black Sea: Macro-and Microcosms*, organisé par Aarhus Institute of Advanced Studies (AIAS), 8th April 2016 à l'Université d'Aarhus, à paraître.

Baralis A., Lungu V., 2017, *Les établissements septentrionaux de la chora d'Istros aux époques classique et hellénistique*, Sixth International Congress on Black Sea Antiquities, Constanța 18-22 September 2017.

Lungu, V. 2017, *Hellenistic Imports at Acic Suat (Caraburun)*, The IIIrd International Congress „The Black Sea Antiquity and Tekkekoy: An Ancient Settlement on the Southern Black Sea Coast”, Tekkekoy - Samsun 27-29 October 2017, in print.

6. Câmpulung, jud. Argeș

Punct: Str. Negru Vodă, nr. 76

Tip sit: așezare urbană (cod: 113)

Perioadă: epoca medievală (cod: 43)

Autorizație nr. 206/11.07.2017

Cod RAN:

Colectiv: Marius Păduraru (MJA) – responsabil științific; Venera Rădulescu (MNIR), Romeo Maschio, Ion Dumitrescu, Andi Pițigoi (MJA)

Finanțare: 12000 lei (MJA).

Perioada de desfășurare a campaniei: 1 08– 7 09

Orașul Câmpulung, una dintre cele mai vechi localități ale Țării Românești și a doua capitală a acestui stat, prezintă un interes deosebit pentru istoria medievală a spațiului carpato-danubiano-pontic.

Cu toate acestea, cercetările arheologice nu au avut la Câmpulung amploarea reclamată de interesul pe care îl prezintă. Între 1924 și 2005 acestea au vizat unele ansambluri și edificii de cult, o parte dintre rezultatele săpăturilor rămânând inedite. Obiectivele investigate arheologic în Câmpulung sunt: ansamblul fostei reședințe domnești, ansamblul Bărației, „Cloașterul”, bisericile Fundeni, Sf. Gheorghe-Olari, Schei, Sf. Ilie, Valea (Vovidenia), Bradul, Sf. Muceniță Marina, Schei. Deși cercetările arheologice efectuate în Câmpulung au adus informații de mare importanță, o serie de aspecte legate de evoluția urbană a localității rămân încă neelucidate. Din diferite cauze, niciunul dintre aceste monumente nu a fost cercetat integral.

Prin urmare, un real interes reprezintă cercetarea arheologică efectuată în diferite puncte ale orașului, care poate conduce la obținerea de informații privitoare la structura urbană, precum și caracteristicile locuințelor.

Exceptând sondajul de proporții reduse efectuat în anul 2001, în Str. Negru Vodă, nr. 76, când s-au descoperit materiale din secolele XV-XVIII, nu s-au efectuat alte cercetări arheologice care să vizeze edificiile laice.

Sondajul a fost determinat de descoperirea, cu prilejul unor lucrări de canalizare, a numeroase fragmente ceramice. S-au practicat o secțiune (SI) cu lungimea de 7 m, perpendicular pe zidul casei de la sud, proprietatea familiei Sitaru, spre Mănăstirea Negru Vodă, și o casetă, la capătul nord-estic al secțiunii. Între nivelul 0 al actualei suprafețe a terenului și adâncimea de 1,15 m, la care apare solul steril gălbui cu prundiș, lipsit de urme arheologice, s-au descoperit fragmente de ziduri de cărămidă și de piatră de râu, ceramică medievală din sec. XVI-XVII și fragmente de cahle decorate cu acvila bicefală, datate 1666.

Pornind de la cahla cu reprezentarea acvilei bicefale, am bănuț că aici s-a aflat casa părinților marelui ban Mareș Băjescu, unul dintre cei mai potenți dregători din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, membru marcant al clanului Cantacuzinilor. Ipoteza noastră este susținută și de depistarea unui document la Arhivele Naționale din București, de la 17 decembrie 1708, unde se precizează că schitul teleormănean Didești își comercializa grâul la Câmpulung, „lângă casele banului Mareș, ca să-l

vânză la târg”. Așadar, zona avută în vedere se situa în proximitatea centrului economic al așezării, celebrul târg de Sf. Ilie, ceea ce constituie o nouă justificare pentru investigarea arheologică a acestui areal.

Aceste descoperiri au motivat continuarea cercetărilor, în vara anului 2017, în același loc din oraș, dar de data aceasta în grădina situată la vest de locuința familiilor Rădulescu și Costache. Terenul are o suprafață de circa 500 m. p. și este învecinat spre nord cu proprietățile Bărbulescu și Renga, spre sud cu proprietatea Sitaru, iar spre est cu Str. Ion Luca Caragiale, stradă aproximativ paralelă cu Râul Târgului, aflat la circa 300 m spre est. Suprafața de teren nu a mai fost investigată arheologic în anii precedenți.

Locul pe care s-a desfășurat cercetarea arheologică întreprinsă în vara-toamna anului 2017 (1 august – 7 septembrie) se află în apropierea unora dintre cele mai importante monumente medievale ale orașului, și anume: la nord, la aproximativ 415 m este Biserica catolică „Sf. Iosif” (Bărăția, sec. XIII), iar la sud, la circa 220 m, Mănăstirea Negru Vodă (sec. XIV).

Au fost executate următoarele unități de săpătură, cu orientarea est-vest:

SI (16 m x 2 m) trasată în mijlocul grădinii, la 5 m de proprietatea Sitaru (de la sud) și tot la 5 m de proprietatea Bărbulescu (de la nord); față de locuința Mariei Venera Rădulescu de la vest, este situată la 3,85 m, iar față de garajul de la est, la 3 m.

Caseta A (3,5 m x 6,20 m) a fost trasată la sud de SI, până în zidul proprietății Sitaru.

În SI, solul steril a apărut la adâncimea de – 1,20/–1,25 m. Stratigrafia nu era atât de clară, și ca urmare a unor intervenții din perioada medievală târzie și modernă. Astfel, în carourile 6-8, de la – 0,60 m adâncime a apărut o groapă cu pietriș mărunț, vizibilă în profil pe o lungime de 4,75 m, care se adâncește până la solul steril, la –1,25 m. La est de această structură, la adâncimea de –1,15 m, au apărut câteva fragmente ceramice preistorice specifice culturii Tei (Epoca Bronzului). Nu s-a conturat însă un complex (groapă sau altă structură), ci materialele au apărut în stratul arheologic. Nivelul medieval a apărut la –0,50/–0,60 m.

În caseta A, imediat sub stratul vegetal, a apărut o concentrare de bolovani de râu cu o dispunere relativ haotică, astfel că funcționalitatea lor nu a putut fi clar precizată, putând proveni dintr-o dărâmătură a unei construcții aflate în vecinătate.

Precizăm că în această zonă au fost surprinse și o serie de intervenții moderne care au deranjat

nivelul arheologic (groapă de var, alee de beton). O altă aglomerare de pietre a fost surprinsă la adâncimea de – 0,97 m, fiind așezată direct pe solul viu, pe o lungime de 2 m și pe toată lățimea casetei. Această situație nu apare în profilul secțiunii SI. Este deci, de așteptat, ca limita respectivei aglomerări de bolovani să se intercepeze sub marotorul dintre SI și caseta A, pe care încă nu l-am demontat. În campania viitoare vom urmări să stabilim rostul prezenței acestei structuri.

După cum se vede din succinta prezentare a săpăturilor din anul 2017, situația arheologică nu a fost pe deplin clarificată, dar ea a relevat prezența unor structuri medievale.

Deoarece cercetarea din anul 2017 nu a surprins un complex închis, inventarul arheologic are o încadrare cronologică foarte largă (sec. XV-XX).

În continuare, vom prezenta succint piesele descoperite.

Obiectele de metal se pot împărți astfel:

- materiale folosite la construcții (cuie, piroane, balamale, scoabe etc.);
- piese de armament (vârf de săgeată, foliformă, cu tub de înmănușare, L: 6 cm; sec. XV³); un bolț de arbaletă; tub de cartuș din Primul Război Mondial;
- unelte;
- ac pentru undiță;
- piese de uz casnic (lame de cuțit, lame de foarfece, ace pentru cusut, străpungători);
- caiele (cuie pentru potcoavă)

În privința ceramicii, fragmentele descoperite provin de la o gamă variată de produse.

Ceramica:

- fragmente de la oală-borcan, lucrate din pastă de lut grosieră, în compoziție cu nisip cu bobul mare, ardere incompletă, pe care o identificăm ca aparținând Epocii Bronzului, Cultura Tei (1500-1200 î. Hr.).

Ceramică medievală de uz casnic, smălțuită și nesmălțuită:

- oale cu toartă, corp bitronconic, buza gen guler, nesmălțuite (sec. XV); piese similare au fost descoperite și la Mănăstirea Negru Vodă⁴;
- oale cu toartă cu buza dreaptă, marginea îngroșată și teșită orizontal, decorate în zona gâtului cu trei caneluri orizontale, paralele (ardere incompletă);
- oale cu toartă, corp bitronconic, cu marginea buzei

³ Vezi: Eug. Neamțu, V. Neamțu, Stela Cheptea, *Orașul medieval Baia în secolele XIV-XVII*, vol. II, Iași, 1984, fig. 16, p. 111.

⁴ Gh. I. Cantacuzino, *Începuturile orașului Câmpulung și Curtea Domnească*, București, 2011, pl. 73.

teșită spre interior, iar în exterior, sub buză, un registru de patru striuri paralele;

- oale cu toartă, corp bitronconic, cu decor în zona umărului, sau pe toartă, format din linii paralele, realizat cu humă albă (sec. XVI);

- păhăruțe cu picior și fund profilat, parțial smălțuite, verde-oliv (sec. XV-XVI);

- căni smălțuite, culoare verde, decorate în zona gâtului cu un registru de incizii paralele (sec. XVII);

- ulcioare de diferite dimensiuni (sec. XVI-XVII); pe unele fragmente se păstrează ca decor linii paralele, intersectate de linii oblice, realizate cu humă albă; pe un fragment de toartă se păstrează incizată o șampilă de olar, în forma unui cerc cu opt raze, iar pe un alt fragment de ulcior se păstrează gâtul de scurgere cu un buton prevăzut cu orificii pentru filtrarea apei;

- farfurii smălțuite, cu fund inelar și orificii pentru agățat; un decor frecvent folosit este *spirală*, verde închis, pe fond verde deschis (sec. XVI). Piese similare au fost descoperite cu ocazia altor cercetări arheologice la Câmpulung⁵ și Curtea de Argeș⁶;

- fragmente de la farfurii nesmălțuite, cu marginea buzei crestată, având ca decor o linie *în val* între două linii paralele, realizat cu humă albă (sec. XVI);

- fragmente de la ulcele;

- castroane de mici dimensiuni;

- fragment de capac, nesmălțuit, decorat pe margine cu un șir de impresiuni succesive (sec. XVI);

- fragment sfeșnic, smălțuit verde;

- mai multe fragmente de torți de la oale, de diferite dimensiuni;

- fragmente de la vase mari, de provizii.

O categorie specială o formează câteva fragmente de oală-borcan, lucrate din pastă de lut grosieră, în compoziție cu nisip cu bobul mare, ardere incompletă, pe care o identificăm ca aparținând Epocii Bronzului, Cultura Tei (1500-1200 î. Hr.).

Ceramica decorativă. În această categorie a ceramicii includem:

- fragmente de cahle-placă nesmălțuite, de execuție rudimentară, decor geometric, modelate în tipar, ardere incompletă (sec. XV-XVI);

- un fragment de cahle-placă (12 x 9 cm), ardere oxidantă-completă, smălțuit, culoare verde argintiu, cu decor inspirat din arhitectură; pe fragment se observă un chenar „dinți de fierăstrău” și conturul a două arcade (probabil ferestre înalte, cu arcul în plin cintru), despărțite de silueta unui brad (sec. XVI);

- fragmente de cahle-placă, cu rumpă, nesmălțuite,

unele angobate, modelate în tipar, cu decor floral, piese îngrijit executate (sec. XVII);

- cărămizi subțiri, folosite la sobe.

În categoria ceramicii includem și două fragmentele de pipe.

Obiecte de podoabă:

- inel, metal comun, cu trei pietricele albe, prinse cu gheare (o pietricică lipsă), d: 2 cm.

Alte obiecte:

- oțel din bronz, ornamentat, pentru chemat servitorii (buza polilobată, H: 6 cm, D. bazei: 5, 4 cm).

Atragem atenția asupra descoperirii în secțiunile cercetate a unui număr foarte mare de oase de animale (bovine, cabaline, porcine, ovicaprine). Faptul se poate explica fie prin existența în zonă a unor abatoare și ateliere de tăbăcări, de unde provine și numele „Tabaci” a cartierului din vecinătate, fie de la existența în zonă a unor prăvălii de comercializat produse din carne.

După prelucrarea în laboratoarele de restaurare a materialului arheologic descoperit, aceste observații primare vor putea fi completate cu noi și interesante date.

Résumé

Dans la campagne archéologique de 2017 à Câmpulung, rue Negru Voda, no. 76, près du monastère de Negru Vodă, deux surfaces orientées est-ouest ont été exécutées:

SI (16 m x 2 m) a été tracée au milieu du jardin, à 5 m de la propriété Sitaru (située au sud) et aussi à 5 m de la propriété Bărbulescu (située au nord); à 3,85 m vers l'est de la maison familiale Rădulescu et à 3 m vers l'ouest du garage.

La cassette A (3,5 x 6,20 m) a été tracée au sud de SI, à 0,50 m sud du mur de la propriété Sitaru.

En SI, le sol stérile est apparu à une profondeur de -1,20/-1,25 m La stratigraphie n'était pas si claire, aussi suite aux interventions de la période médiévale tardive et moderne. Ainsi, dans les carreaux 6-8, à partir de - 0,60 m de profondeur, une fosse de gravillons est apparue, visible dans le profil sur une longueur de 4,75 m, qui s'aprofondit jusqu'au sol stérile, à -1,25 m. Le niveau médiéval est apparu à -0,50/-0,60 m.

Dans la cassette A, juste en dessous de la couche végétale, il y avait une concentration de grosses pierres de rivière avec une disposition relativement chaotique, de sorte que leur fonctionnalité ne pouvait pas être clairement spécifiée, existant la possibilité qu'elles proviennent d'un bâtiment écroulé en voisinage.

Nous voudrions souligner qu'une série d'inter-

⁵ *Ibidem*, pl. 79.

⁶ L. Bătrâna, A. Bătrâna, *Cercetările arheologice de la Curtea de Argeș*, CAMNI, V, pl. IV/6.

ventions modernes ayant perturbé le niveau archéologique (fosse de chaux, allée de béton) ont également été rencontrées dans cette zone. Une autre agglomération de pierres a été signalée à une profondeur de - 0,97 m, étant placée directement sur le sol vivant, sur une longueur de 2 m et sur l'entière largeur de la cassette. Cette situation n'apparaît pas dans le profil de la section **SI**. On s'attend donc à ce que la limite de la respective agglomération de grosses pierres soit interceptée sous le témoin d'entre SI et la casette A, que nous n'avons pas encore démonté. Lors de la prochaine campagne, nous chercherons à déterminer la raison de la présence de cette structure.

Comme la présentation succincte des fouilles de 2017 le montre, la situation archéologique n'a pas été complètement clarifiée, mais elle a révélé la présence de certains structures médiévales.

Parce que la recherche de 2017 n'a pas surpris un complexe fermé, l'inventaire archéologique a un encadrement chronologique très large (XV–XX siècles).

7. Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău

Punct: Cetățuia

Cod sit: 50148.01

Autorizația nr. 19/2017

Colectiv: Sebastian Matei (MJB, responsabil), Despina Măgureanu (IAB), Mircea Babeș, Daniel Costache (MJB)

În 2017 a fost reluată cercetarea, după o pauză de 2 ani, și în partea sudică a platoului *Cetățuia*, în subarealul V1aN.

Desfășurarea campaniei a fost serios afectată de lipsa forței de muncă, ritmul de lucru determinând rezultate modeste.

Săpăturile s-au concentrat cu precădere în partea de nord a subarealului, unde au fost cercetate 10 complexe noi și 11 complexe identificate în campaniile precedente, din care 13 au fost epuizate. Toate cele 21 de complexe reprezintă gropi menajere (19) sau gropi de stâlp (2). Dintre acestea, 18 complexe aparțin epocii geto-dacice clasice, iar celelalte 3 epocii bronzului.

La finalul campaniei au fost înregistrate două profile magistrale, respectiv profilul de vest și cel de nord. Sintetizată, stratigrafia din profilul de vest se

prezintă astfel:

- 0 - 0,10/0,15 m – solul vegetal actual;
- 0,10/0,15 – 0,35 m – strat cenușiu-negricios, cu textură neuniformă, ce conține numeroase materiale arheologice (al doilea strat de cultură geto-dacic);
- 0,35 – 0,55/0,65 m – strat cu sol cenușiu-deschis, relativ compact, bogat în materiale arheologice (primul strat de cultură geto-dacic);
- 0,55/0,65 m – lut galben - cafeniu – steril din punct de vedere arheologic.

Profilul de nord are o stratigrafie similară cu cea descrisă, deosebindu-se doar prin grosimea mai mare a celor două straturi de cultură. Cel inferior atinge către capătul estic adâncimea de - 1,10 m, ceea ce pune în evidență situarea într-o ușoară pantă a nivel de călcare antic.

Cea mai importantă structură de locuire din V1aN este complexul Cpl. 35, care reprezintă resturile arse ale unei construcții de suprafață, care se întind pe 6 x 4 m. Cercetarea Cpl. 35 s-a făcut doar în câteva porțiuni reduse, astfel încât, nu s-au obținut informații suplimentare care să completeze raportul precedent.

Dintre cele 18 gropi care aparțin epocii geto-dacice, se remarcă în special complexe 120, 131 și 137.

Complexul cu indicativul Cpl. 120 este o groapă bitronconică, cu diametrul gurii de 1,00 m și cel maxim, de la bază, de 1,60 m. A fost săpată de la baza primului strat de cultură geto-dacic, cel mai vechi, de la circa 0,95 m față de nivelul actual de călcare. Umplutura neuniformă conținea numeroase bucăți de lipitură arsă și fragmente de vatră. Câteva fragmente de crustă sunt decorate. Materialul ceramic, deși nu foarte numeros, este destul de expresiv. Pe lângă fragmente de borcane, fructiere sau căni, a apărut și un fragment dintr-un bol cu decor în relief.

Cpl. 131 – groapă tronconică săpată tot de la baza primului strat de cultură geto-dacic, de la - 0,80 m, până la -1,90 m. Diametrul gurii este de 1,00 m, iar diametrul maxim, la baza gropii este de 1,80 m. Umplutura de sol cenușiu este pigmentată cu cărbune și amestecată cu bucăți / bulgări de pământ galben și cafeniu (steril), fragmente de lipitură arsă, bolovani de râu.

Materialul arheologic numeros constă din ceramică și oase de animale. S-au recoltat multe bucăți dintr-o vatră demontată din vechime și aruncată în groapă.

Cpl. 137 – groapă înregistrată pe profilul de vest. De formă tronconică, măsura la gură 0,65 m,

iar la bază 1,00 m diametru maxim. Groapa este săpată de la cota de 0,30 m, față nivelul actual de călcare, respectiv din al doilea strat de cultură geto-dacic și are baza la – 2,00 m. Trebuie consemnat faptul că aproximativ 2/3 din această groapă intră în profilul de vest, o porțiune mică fiind observată în 2012 și în suprafața vecină V1bN. Umplutura complexului, preponderent cenușoasă, era amestecată cu bucăți de pământ galben și conținea o cantitate impresionantă de oase de animale, aflate la baza gropii.

Materialul arheologic descoperit este bogat și variat, recoltat în cea mai mare parte din gropi. Vasele ceramice predomină. S-au descoperit fragmente de borcane, fructiere, căni, kratere, boluri cu decor în relief și capace. S-au recoltat jetoane, fusaiole și câteva creuzete întregi și fragmentare.

Piese din metal sunt puține. Se remarcă un inel de bronz cu capetele petrecute.

O piesă deosebită este un fluier confecționat din corn și decorat cu șiruri de cercuri incizate.

În partea jumătatea de nord a subarealului au apărut 26 de fragmente de crustă decorată, majoritatea din Cpl. 120. Acestea semnalează existența în această parte a așezării a cel puțin unei vetre, cu suprafața ornamentată, demontată în vechime.

În suprafața V1aN au fost cercetate și 3 complexe din epoca bronzului, care pe baza materialului ceramic (vase decorate în manieră Besenstrich) pot fi încadrate în etapa finală ale culturii Monteoru. Menționăm faptul că în această suprafață nu există un nivel de locuire continuă, aferentă acestei epoci.

Bibliografie:

M. Babeș, *Problemes de la chronologie de la culture geto-dace à la lumière des fouilles de Cârlomănești*, Dacia N.S., XIX, 1975, 125-139;

M. Babeș, vocea *Cârlomănești*, Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României, București, 1994, p. 313-314;

M. Babeș, *Stațiunea geto-dacă de la Cârlomănești: dava sau centru religios?*, Mousaios XV, 2010, p.123-146;

D. Gugiu, *Decorated Hearths Discovered in the Cârlomănești – Cetățuia Settlement (the county of Buzău)*, în *Daco-geții. 80 de ani de cercetări arheologice sistematice la cetățile dacice din Munții Orăștiei*, p. 249-257;

S. Matei, *Ceramica geto-dacică din nord-estul*

Munteniei, București, 2010 (teză doctorat);

S. Matei, *Dava de la Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău*, în *Dacii din Curbura Carpaților. Catalog de expoziție*, Sf. Gheorghe, 2009, p. 95-104;

I. Motzoi-Chicideanu, Monica Șandor-Chicideanu, *Cimitirul din epoca bronzului de la Cârlomănești – La Arman. Campaniile 2003-2007*, MCA, SN, 6, 2010, p. 21-70;

I. Motzoi-Chicideanu, Monica Șandor-Chicideanu, Mihai Constantinescu, *Observații preliminare privind cercetările efectuate în anii 2008-2009, 2001-2012 la cimitirul din epoca bronzului de la Cârlomănești*, Mousaios XVII, 2012, p. 47-63;

S. Matei, D. Măgureanu - *Public space – private space in the dava of Cârlomănești, Buzău County*, Mousaios XIX, p.219-240;

D. Măgureanu - *Considerations on certain types of public edifices investigated at Cârlomănești (Buzău County)*, Mousaios XIX, p.241-257;

S.Matei, D. Măgureanu, D.Costache, *Raport privind cercetările arheologice de la Cârlomănești – Cetățuia, jud. Buzău. Campania 2014*, Mousaios XX, 2015, p. 211-219;

I. Motzoi-Chicideanu, Monica Șandor-Chicideanu, D. Pârcălabu, M. Constantinescu, *Șantierul arheologic Cârlomănești – Arman. Campania 2014*, Mousaios XX, 2015, p. 173-189;

Rapoarte în Cronica Cercetărilor Arheologice: Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău în CCA. Campania 2001, CIMEC, 2002, p. 98-99; *Idem*, CCA. Campania 2002, CIMEC, 2003, p. 81-82, pl. 34; *Idem*, CCA. Campania 2003, CIMEC, 2004, p. 76-77, pl. 17; *Idem*, CCA. Campania 2004, CIMEC, 2005, p. 107-109; *Idem*, CCA. Campania 2005, CIMEC, 2006, p. 124-126, planșa 21; *Idem*, CCA. Campania 2006, CIMEC, 2007, p. 117-120, planșa 24; *Idem*, CCA. Campania 2007, CIMEC, 2008, p. 117-121, planșa 24; *Idem*, CCA. Campania 2009, CIMEC, 2010, p. 51-52; *Idem*, CCA. Campania 2010, Sibiu, 2011, p.34-35; *Idem*, CCA. Campania 2012, Craiova, 2013, p.44-45.

8. Isaiia, jud. Iași

Punct: Balta Popii

Cod RAN: 98710.01

Autorizație nr. 62/06.07.2015

Colectiv: cerc. dr. Felix-Adrian Tencariu⁷ (responsabil), cerc. dr. Diana-Măriuca Vornicu⁸, cerc. dr. Andrei Asăndulesei⁹, muz. dr. Loredana Solcan, cerc. dr. George Bodi, mrd. Casandra Brașoveanu¹⁰, dr. Radu Furnică.

Campania de cercetări arheologice din anul 2017, din situl Isaiia – *Balta Popii* s-a desfășurat pe parcursul a patru săptămâni, între 7 august – 2 septembrie. Săpăturile sistematice, desfășurate în partea de SE a așezării precucuteniene (fig. 1) au avut trei obiective principale: cercetarea exhaustivă a locuinței precucuteniene nr. 14 (în sectorul ce va fi numit în continuare sector L14), investigarea sistemului presupus de delimitare a așezării Precucuteni (grupare continuă de pietre) (în sectorul ce va fi numit în continuare periferic – responsabil sector dr. Diana-Măriuca Vornicu) și cercetarea completă a gropii 72 (aparținând primei epoci a fierului – cultura Corlăteni-Chișinău). Toate cele trei obiective au fost, de fapt, continuări ale cercetărilor începute în scurta campanie a anului 2015.

În campania menționată, urmare a scanărilor magnetometrice, a fost parțial identificată și documentată o locuință de dimensiuni medii, care se prezenta sub forma unei aglomerări de lutuială arsă cu destul de multă pleavă în compoziție - în cea mai mare măsură un nivel de distrugere a locuinței, respectiv pereții prăbușiți în urma incendierii. Pentru **cercetarea integrală a locuinței 14**, aparținând nivelului precucutenian inferior II B de la Isaiia (5660±40 BP - 4592–4438 cal B.C. – sfârșitul fazei Precucuteni II, începutul fazei Precucuteni III), am hotărât extinderea săpăturilor din anul 2015 prin înglobarea parțială a secțiunilor S XI și XII într-o casetă (casetă I), cu dimensiuni de 10 x 7 m corespunzând, pe direcția NV-SE, metrilor 104-114 de pe SXI (de fapt, metrii sunt corespunzători celor de pe secțiunea magistrală S VI – fig. 1-3).

Prin dezvelirea și curățarea integrală a locuinței 14 s-a observat că resturile acesteia ocupau o suprafață cvasi-rectangulară de circa 9 x 7 m (fig. 2-3). Desigur, spre marginile aglomerării materialele erau mai sporadice, ceea ce a indicat de la început că locuința propriu-zisă a avut dimensiuni mult mai mici. Deși, la prima vedere, complexul părea destul de bine conservat, cercetarea a relevat o serie de intervenții antropice ulterioare care i-au

afectat integritatea. Este vorba despre gropile nr. 75 și 77 (hallstattiane, una în centrul locuinței și cealaltă pe latura de NV), 76 și 78 (precucuteniene, afectând colțurile de V, respectiv de N ale locuinței) (fig. 4); de asemenea, deși nu a fost observată o groapă, zona vetrei a fost puternic afectată (practic răvășită, fiind identificate numai câteva grupuri mici de lipituri de vatră, unele întoarse). Cu toate acestea, s-au putut face o serie de observații foarte interesante, privind sistemul de construcție și arhitectura internă ale acestei locuințe. Identificarea unor gropi de pari, ulterior demontării (asupra cărora vom reveni mai târziu) a indicat dimensiunile reale ale locuinței, care era de formă dreptunghiulară (7 x 5 m), cu axul lung orientat VNV – ESE (fig. 4). Din câte se pare, locuința a avut o singură încăpere, fiind deservită de o singură instalație de încălzit – o vatră care a fost puternic afectată ulterior incendierii. Resturile sporadice ale vetrei (grupuri de lutuiei specifice, puternic arse, dintr-un lut nisipos, fără incluziuni vegetale) indică faptul că aceasta a fost construită direct pe pământ, lângă latura lungă de est a locuinței; avea probabil o formă alungită (ovală sau rectangulară), cu dimensiuni de maxim 2 x 1,5 m, cu axul lung orientat aproximativ E – V. Fragmentele identificate nu prezentau refaceri. În zona vetrei au fost descoperite două fragmente de statuete antropomorfe. Foarte probabil, răvășirea vetrei alături de groapa nr. 76 (vezi mai jos) au făcut parte dintr-un ritual de abandonare a locuinței, săvârșit ulterior arderii. Spațiul locuinței din fața vetrei (spre vest) și dinspre NV (aproximativ carourile 105-108 b-f) nu era amenajat, iar multitudinea de vase întregibile, fragmente de la mai multe cutii de lut, râșnițe și fragmente de râșniță ne determină să credem că aici se desfășurau diverse activități casnice (fig. 5). În schimb, imediat lângă vatră, spre SE, a fost amenajată o platformă masivă de lut, pe bârne probabil despicate în două. Platforma avea o grosime de 12-15 cm, iar amprente de bârne de dedesubtul platformei indică grosimi de 8-10 cm (fig. 6-7); bârnele erau orientate pe axul scurt al locuinței (aproximativ E-V). Imediat lângă vatră, la suprafața platformei, pe o suprafață de aproximativ 1,5 m x 0,8 m (de-a lungul marginii de est a locuinței), se observă amprente de scânduri aranjate paralel, pe axul lung al locuinței (fig. 8). Amplasarea acestei zone lângă vatră și de-a lungul peretelui locuinței ar putea indica un loc amenajat pentru dormit (laviță de lemn). În colțul de est al locuinței, pe o suprafață de circa 2 x 1 m, platforma de lut era întreruptă, făcând loc unui alt complex de vase mari de provizii și cutii de lut; unul dintre vase s-a păstrat aproape integral

⁷ Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași

⁸ Institutul de Arheologie al Academiei Române – Filiala Iași

⁹ Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași

¹⁰ Muzeul de Istorie al Complexului Muzeal Național Moldova Iași

in situ, la demontare observându-se că era ușor îngropat (circa 10 cm sub nivelul antic de călcare – fig. 9). În acest caz avem de a face probabil cu o zonă de depozitare. Nu în ultimul rând, în colțul sudic al locuinței, unde se putea observa încă de la curățare o înălțare evidentă a nivelului locuinței, a fost descoperit un alt element de arhitectură internă, cu destinație incertă. Este vorba de un fel de postament (care suprapunea direct platforma, și era suprapus de un perete căzut, foarte puternic ars), cu dimensiunile de 2,30 x 1,40 m, grosimea de aproximativ 10 cm, orientat pe axul scurt al locuinței (fig. 10). Lutuielile provenite de la acest element de arhitectură internă au ambele suprafețe plate, fără amprente de pari, crengi sau alte elemente de susținere, ceea ce ar indica faptul că a au fost modelate direct pe platforma locuinței. Menționăm că nici pe postament, nici între acesta și platformă nu au fost descoperite alte artefacte.

După cum menționam mai sus, dimensiunile exacte ale locuinței au fost stabilite datorită identificării prin radere, după demontare, a unor gropi de pari pentru susținerea pereților. Au fost observate 17 gropi de pari de-a lungul pereților casei, și una în interior, aproximativ pe centrul axului scurt; acest par era destinat, probabil, susținerii coamei acoperișului. Gropile aveau între 20 și 35 cm în diametru, cu adâncimi între 40 și 50 cm, fiind amplasate la minim 50 de cm una de cealaltă (fig. 4). Suprafața de sub locuință nu a fost integral investigată, astfel că restul gropilor de par, precum și gropile 77 și 78 (delimitate, dar săpate doar parțial) rămân a fi cercetate în următoarele campanii.

Pentru locuința nr. 14 s-au efectuat fotografii profesionale din dronă (octocopter DJI Spreading Wings S1000+) dotată cu aparat foto digital DSLR Canon 5D Mark III cu obiectiv fix de 24 mm. Cu același aparat s-au luat imagini folosite pentru realizarea fotogrametriei locuinței. Tot în campania 2017 au fost prelevate, de către cerc. dr. Mihaela Danu, 11 probe pentru analize sporo-polinice și fitolitice.

După cum menționam, locuința nr. 14 a fost afectată de o serie de intervenții antropice post-incendiere: distrugerea vetrei și gropile 75-78, dintre care au fost cercetate integral gropile nr. 75 și 76.

Groapa 75 a fost observată inițial în secțiunile XI și SXII/2015 (practic, era o zonă decupată în resturile locuinței – fig. 2-3). A fost săpată din nivelul arheologic de Ha/Br (fără a o putea încadra cultural cu certitudine) și a distrus o mare parte din platforma locuinței precucuteniene L14, lutuieli din aceasta

fiind găsite în umplutura gropii. Este un complex de mari dimensiuni (2,12 x 1,40 m la nivelul de săpare și 0,78 x 0,60 m la fund), de formă neregulată la gură dar destul de rotund la partea inferioară. Adâncimea reală a gropii este de 0,73 m. Materialul arheologic este foarte rar: câteva fragmente ceramice și osoase.

Groapa 76 s-a conturat la demontarea îngrămădirii de materiale arheologice din partea de vest a L14 (carourile 106-107/f-g – fig. 12). Această aglomerare era alcătuită din: lutuieli de perete (unele vitrificate și lipite de fragmente ceramice din cauza unui foc puternic), vase întregibile, fragmente de la o placă de lut cu gardină dar și o statueta antropomorfă, un fragment de tron miniatural de lut, un pandantiv *en violon* din lut, un astragal cu uzură. După îndepărtarea acestora, la adâncimea de -1,10 m (de la nivelul actual de călcare) s-a conturat groapa 76, de formă aproape rotundă cu diametrul de 0,90 x 0,90 m. Groapa se lărgea pe măsură ce se adâncește, având formă “de sac” în profil, cu diametrul fundului de 1,10 x 1,10 m (fig. 11). Pe fundul complexului am observat existența unui strat de humus verde, cleios, dens ce s-a format ca urmare a descompunerii materiilor organice. Peste acest strat, la 10 cm de fundul gropii se află depus, pe mijlocul complexului (pe 50 x 50 cm) un strat de cenușă, dens, de 10 cm grosime. Complexul a fost umplut treptat apoi, până la cca 50 cm (cu diverse materiale ceramice, oase, artefacte din piatră cioplită), când a început umplerea sa forțată cu vase sparte pe loc și oase de animale.

Sector periferic

În timpul diverselor investigații arheologice ce au avut loc în zonele sudice și estice de la periferia așezării Precucuteni de la *Balta Popii* am observat existența unor complexe arheologice alcătuite din pietre, orientate EV, complexe cu o lățime de cca 2 m. Pentru a cerceta existența unei continuități între aceste complexe am hotărât deschiderea a două secțiuni numerotate SXIII și SXIV, fiecare lată de 2 metri, și cu lungime de 4 metri (corespunzând m 120-124 de pe SVI). Orientarea secțiunilor este NV-SE, fiind paralele cu SVI. S XIII a fost trasată la 2 m NE de SXI și SXIV la 2 m SV de aceeași SXI.

În timpul cercetării secțiunii **SXIII** nu au fost intersectate complexe arheologice, doar diferite materiale răzlețe: ceramică preistorică și oase de animale.

În **SXIV** am investigat, în schimb, două complexe arheologice.

Denumit inițial **groapa 73** complexul respectiv s-a dovedit a fi o alveolare a nivelului Precucuteni

Inferior II. A fost surprinsă pe pereții de NE și SE ai secțiunii.

Groapa 74 a fost surprinsă în carourile 122-124/a-b, la adâncimea de -1,10 m. Are o formă destul de neregulată în plan și "de sac" în profil (fig. 12). Adâncimea reală a gropii este de 0,60 m. A meritat ca groapă menajeră în etapa mijlocie de locuire Precucuteni de la *Balta Popii*. A fost umplută cu oase de animale (majoritatea provenind de la specia *Bos*), scoici, ceramică (inclusiv ceramică decorată prin pictură cu roșu aplicată după ardere și vase cu profil specific culturii Stoicani-Aldeni), multe și variate unelte de piatră cioplită. Pe fundul gropii, în mijloc, a fost depusă o rășniță.

În timpul cercetării SXIV, în caroul 123b, la -0,80 m, a fost descoperit în stratul arheologic cu materiale de epoca bronzului și Hallstatt un ac de păr din bronz, tipic pentru Bronz Târziu – Hallstatt timpuriu.

Din păcate, în nici una dintre cele două secțiuni nu am intersectat nici un complex de pietre care să confirme teoria că așezarea era delimitată de un șir continuu de pietre.

Un alt obiectiv al campaniei de săpături arheologice din anul 2017 l-a constituit cercetarea exhaustivă a **Gropii 72**, surprinsă inițial în anul 2015 în SXI, carourile 116-118. Pentru investigarea integrală a acestui complex am hotărât alungirea SXI/2015 în dreptul m 115-118 cu încă doi metri spre SV. Această anexă a secțiunii XI a fost denumită convențional caseta J. Pentru început am cruțat un martor stratigrafic de 0,50 m lățime între caseta J și SXI. Groapa 72 a început să se contureze la adâncimea -0,90 m în stratul de pământ negru corespunzător epocii Bronzului și Hallstatt de la *Balta Popii*. Având în vedere datele pe care le-am obținut de-a lungul celor două campanii arheologice putem afirma despre Groapa 72 următoarele. Este o groapă ce a fost săpată din nivelul arheologic corespunzător perioadei Br/Ha. Are formă aproape rotundă la conturare și ovală la fund, cu profil trapezoidal cu colțurile rotunjite. Dimensiunile sale la nivelul de săpare au fost 2,60 x 2,50 m, ca la fund să se reducă la 1,20 x 1,40 m (fig. 13). Adâncimea reală a complexului este de -1,10 m. Groapa a fost umplută cu materiale ceramice (tipice culturii Corlăteni-Chișinău dar și fragmente ceramice Precucuteni ce au fost antrenate în timpul săpării gropii prin tăierea nivelului eneolitic) și osteologice, cărbune (cu precădere în partea de nord a gropii). În umplutura gropii am remarcat, apariția, la diverse adâncimi (de la -0,20 la -0,75 m de nivelul de săpare) a unor fragmente provenind de

la o placă din lut ars cu ambele fețe atent finisate, groasă de cca 7-10 cm.

Abstract

In 2017, the detailed investigation of the dwelling no. 14 (Precucuteni II phase) from the Isaiia site provided interesting and, in some instances, novel data concerning the building system and the internal architecture of the Early Chalcolithic housing. Also, the artefacts from inside the dwelling and from the surrounding features bear witness about Prehistoric crafts like pottery manufacture, stone knapping and polishing, hard animal tissue working, about the relations with neighbouring cultural areas, and, not least, about the ritual behaviour of the Precucuteni communities.

9. Istria, jud. Constanța [Cetatea Histria]

Punct: Sector Sud, campania 2017

Colectiv: Mircea Dabîca (IAB), Cătălin Pavel (Colegiul Noua Europă, București), Ciprian Crețu (doctorand Facultatea de Istorie Universitatea București), Diana Sonu (masterandă Facultatea de Istorie Universitatea București) Linca Kucinski (masterandă Facultatea de Istorie și Arheologie UBB Cluj-Napoca)

În campania din anul 2017, obiectivul central al cercetării arheologice din Sectorul Sud a fost continuarea identificării planului arhitectonic al *edificiului roman timpuriu de mari dimensiuni* cu un caracter public, comercial (Fig. 1, 2), mai exact a laturii vestice a acestui monument și a colțului său de sud-vest. Un al doilea obiectiv a fost continuarea cercetării în suprafață, prin deschiderea unei noi suprafețe între secțiunile din anii precedenți S3b, S4 și S5. (Fig. 1)

Pentru atingerea acestor obiective au fost continuate cercetările arheologice în suprafața S15 începută în campania 2016 (Fig. 3) și în noua suprafață deschisă S16. În acest an, în suprafața S15 au fost cercetate 7 morminte de înhumăție aparținând tipologic și stratigrafic necropolei de secol IV – sfârșitul secolului V p.Chr., care suprapune edificiul roman timpuriu databil în secolul III p.Chr. Complexele funerare cercetate au avut amenajare din țigle dispuse în formă de acoperiș peste groapă,

cu capac din piatră de șist verde sau cărămidă la unul sau la ambele capete. Mormintele sunt de sub-adult (5 dintre care un cenotaf) și de adult (2) în poziție decubit dorsal și se caracterizează prin lipsa inventarului funerar și utilizarea unui sicriu, nu în toate cazurile însă. (Fig. 4-7)

Concomitent cu analizarea acestor complexe funerare, în suprafața S15 cercetarea arheologică întreprinsă în nivelul de pământ galben adus la descoperirea mai multor situații arheologice interesante. Au fost identificate: nivelul de dărâmătură din olane al edificiului roman timpuriu (Fig. 8), un fragment de perete cu tencuială pictată (Fig. 9), căzut pe față și pe spate, cu urme de arsură și nu în ultimul rând, o zonă cu pământ galben compact cu puternice urme de arsură, un posibil nivel de călcare. (Fig. 10)

În partea centrală a suprafeței S15, au mai fost descoperite: un rest dintr-un pavaj de cărămidă (Fig. 11) și un număr de 10 blocuri din calcar (dimensiuni medii 0,50/0,80 x 0,50 x 0,20 m). Aceste blocuri (Fig. 12, 13) au fost inițial interpretate ca postamenți de coloane (fiind descoperite în interiorul monumentului), dar ulterior s-a ajuns la concluzia că ar putea fi mai degrabă resturi dintr-un pavaj de piatră, probabil din prima fază de funcționare a edificiului.

La vest de aceste blocuri de calcar, a fost identificată linia zidului vestic al edificiului roman timpuriu, mai bine zis fundația acestuia, care se află la adâncimea de -1,22 m. (Fig. 14) În nivelul de dărâmătură cu mortar de deasupra acestui zid (-0,92 m) au fost găsite trei fragmente de marmură prelucrate, probabil dintr-un capitel corintic de la acest edificiu, alături de foarte multe fragmente din plăci de marmură, posibil de la decorația acestui monument.

Spre sfârșitul cercetării arheologice în această suprafață a mai fost descoperit un nou zid, denumit convențional Z21, de fapt resturi de zid, cu o lățime de 0,50 m, perpendicular pe latura vestică a edificiului roman timpuriu (Fig. 15) și două noi morminte de înhumăție cu amenajare din țigle dispuse în formă de acoperiș peste groapă, din aceeași necropolă de secol IV - sf. sec. V p.Chr.

Așa după cum menționam mai sus, în această campanie arheologică a fost trasată și începută o nouă suprafață, respectiv S16. (Fig. 16) Cercetarea arheologică a început cu scoaterea nivelului vegetal, care se întinde până la adâncimea medie de -0,45 m, de aici fiind recuperate patru monede (dintre care una modernă, 5 bani din 1952) și o mare cantitate de fragmente ceramice. S-a continuat apoi cu

cercetarea nivelului de pământ gri-cenușiu, care ajunge până la adâncimea medie de -0,62 m, aici fiind descoperite 3 monede, alături de multe alte fragmente ceramice. Datorită faptului că această suprafață este în pantă de la E spre V, în partea estică a S16 a fost atins spre finalul campaniei și nivelul următor de pământ galben cu intruziuni de mortar, în care a fost descoperită o monedă la adâncimea de -0,45 m. În campania următoare se vor continua cercetările arheologice aici, pentru a se surprinde mai întâi posibilele complexe funerare din necropola de secol IV-sf. sec. V p.Chr. și apoi, pentru a se ajunge la obiectivul cercetării noastre, jumătatea sudică a edificiului roman timpuriu.

În privința inventarului mobil descoperit în campania arheologică 2017, menționăm fragmente ceramice romane, timpurii (secolele II-III p.Chr.) în cantitate apreciabilă, dar și romane târzii (secolul VI p.Chr.), oase, cărămizi, țigle, fragmente de blocuri din calcar, marmură, 18 monede, și nu în ultimul rând opaițe fragmentare, oase prelucrate, cuie, piese din bronz, plumb și fier, fragmente din recipiente de sticlă. (Fig. 17, 18)

10. Logrești, jud. Gorj

Punct: Capul Dealului Seaca

Cod RAN: 80837.01

Colectiv: Radu Băjenaru, Dumitru Hortopan, Tiberiu Vasilescu, Alexandru Ciornei, Cătălin Constantin, Vlad Cărăbiș, Ion Tuțulescu

În urma unei colaborări între Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” și Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, în perioada 1-25 august 2017 au fost reluate cercetările arheologice din situl de la Seaca, com. Logrești, jud. Gorj, pct. Capul Dealului. Situl a fost semnalat în literatura de specialitate în 2009 (Calotoiu 2009), în același an fiind executate și două sondaje de verificare a stratigrafiei, suprafața cercetată nedepășind 45 mp (Calotoiu 2012).

Punctul „Capul Dealului” se află între satele Seaca și Măru, aproape de confluența pârâurilor cu aceleași nume, mărginit la vest de șoseaua ce leagă cele două sate și de dealul Seaca, iar la est și sud de albia pârâului Seaca. Este situat pe o zonă ceva mai înălțată (1-2 m) a terasei joase din dreapta pârâului Seaca, fiind delimitat la nord de o viroagă naturală, mlăștinoasă în perioadele umede.

Suprafața pe care apar fragmente ceramice și urme de locuire, depistate în urma arăturilor, măsoară cca. 1 ha. Terenul are de asemenea o pantă ușoară de la vest (șosea și dealul care o mărginește către vest) la est (albia pârâului Seaca) (fig. 1-2).

Terenul este folosit de multă vreme pentru agricultură (în special porumb, floarea soarelui și păioase), ceea ce implică arături anuale adânci de cca. 15-25 cm, care însă nu afectează în mod deosebit depunerea antropică. Este posibil ca amenajarea șoselei Seaca-Măru să fi afectat într-o câțva limita vestică a sitului, dar deocamdată nu avem certitudinea că locuirea preistorică s-a întins până în zona respectivă. De asemenea trebuie avut în vedere ca factor de risc pentru integritatea sitului, prăbușirea periodică a terasei în albia pârâului Seaca, în condițiile în care diferența de nivel în zona sitului este de peste 4 m.

Din păcate regimul actual de proprietate a terenului nu este încurajator pentru planificarea unor cercetări arheologice de amploare. Proprietățile sunt formate din loturi înguste („curele”) orientate est-vest (între pârâu și șosea), fiecare cu o deschidere de cca. 10-20 m; pe zona sitului se află cca. 8-9 astfel de loturi cu proprietari diferiți. La momentul începerii cercetărilor, am identificat un astfel de lot rămas necultivat, situat aproximativ pe mijlocul sitului, imediat la nord de lotul pe care s-au efectuat săpături în 2009. Aici au fost trasate cinci secțiuni de la vest la est (S.1-5), una în prelungirea celeilalte, fiecare având 10x2 m cu 2 m distanță între ele. S.6, tot de 10x2 m, a fost trasată la limita sudică a sitului, lângă liziera de copaci de pe malul apei (fig. 1-2). Într-o primă fază a cercetărilor au fost deschise doar S.1, S.3 și S.5; ulterior au fost săpate și S.4 și S.6. A fost de asemenea deschisă și o casetă la 0,50 m sud de S.5, pentru degajarea unui complex, intitulată S.5a cu dimensiunile de 3.70x1.90 m. De la început trebuie spus că în S.1 (la limita vestică, aproape de șosea) și S.6 (la limita sudică) nu s-au descoperit niciun fel de urme arheologice, ceea ce înseamnă că locuirea nu s-a întins și în aceste zone, cel puțin pe porțiunile cercetate.

S.3. Stratigrafia observată este următoarea (fig. 3):

- 0-0.20 m – strat arabil;
- 0.10/0.20-0.45/0.55 m – lut galben curat, fără urme arheologice;
- 0.45/0.55-0.85/0.95 m – strat cenușiu pigmentat, cu materiale arheologice;
- de la -0.85/0.95 m urmează solul viu constituit dintr-un lut galben nisipos, feruginos.

În S.3 nu s-a descoperit niciun complex de

locuire. Au apărut doar fragmente ceramice foarte fragmentare, majoritatea atipice și rare bucăți de chirpici și miez de vatră, de asemenea de mici dimensiuni, împrăștiate și rulate.

S.4. Stratigrafia este similară cu cea din S.3, cu mențiunea că stratul cenușiu cu materiale arheologice, gros aici de cca. 0.30 m, se închide în caroul 7, indicând astfel că locuirea nu mai continuă către est. Au fost descoperite însă două complexe de locuire (Cpl. 2 și Cpl. 3). Ambele sunt adâncite (gropi sau bordeie) și au fost prinse doar parțial în săpătură.

Cpl. 3 a apărut pe o mică porțiune în colțul nord-vestic al S.4. Pe profilul nordic apare în carourile 1-2, pe o lungime de 1.60 m, iar pe cel vestic pe o lungime de doar 0.30 m. Din punct de vedere stratigrafic, complexul pleacă de la -0.45 m adâncime, de sub lutul galben ce suprapune stratul cenușiu; astfel, complexul taie stratul cenușiu, încă prezent în această zonă a secțiunii și care coboară ușor în zona complexului. El se adâncește până la -1.65 m, umplutura sa având o culoare cenușie intensă cu pigment roșu și negru, dar, către zona inferioară, se observă și alte nuanțe de lut (maroniu și gălbui, foarte asemănător cu pământul viu, fără pigmenti sau alte urme arheologice). Complexul a furnizat foarte puține fragmente ceramice, atipice și de mici dimensiuni.

Cpl. 2 a apărut în capătul estic al S.4, în carourile 9-10. A fost săpat până la adâncimea de 1.25 m fără a fi epuizat. Pe profilul nordic are o lungime de cca. 1.50 m la gură, îngustându-se către bază, la nivelul la care am oprit săpătura având o lungime de 1.10 m. Ocupă întreg profilul estic lung de 2 m, apărând și pe cel sudic pe o lungime de 0.90 m. A fost săpat de la același nivel cu cel al Cpl. 3, anume de sub lutul galben (-0.35 m), cu mențiunea că în această zonă stratul cenușiu nu mai este prezent. Umplutura complexului are o culoare cenușie închisă, intensă, pigmentată; către bază, în jumătatea nordică, umplutura este formată dintr-un lut galben vinețiu, iar către limita sud-vestică dintr-un lut maroniu castaniu curat, fără urme arheologice. Acest complex a furnizat cel mai numeros și expresiv material ceramic, precum și două fusaiole.

S.5-S.5a. În această secțiune a fost descoperit Cpl. 1, de asemenea de tip adâncit, săpat ca și precedentele de sub lutul galben fără urme arheologice (-0.35 m). În secțiune a fost prinsă doar jumătatea nordică a sa, pentru degajarea lui în întregime fiind deschisă S.5a. Nici acest complex nu a putut fi săpat până la bază în cursul campaniei din 2017, săpătura oprindu-se la -1.25 m în S.5 și -0.60

m în S.5a. Complexul are o deschidere la gură de 4.10 m; limitele sale coboară oblic, ajungând pe grundul actual la o deschidere de 3.20 m. Umplutura are în general o culoare cenușie, puternic pigmentată, însă către margini apar diverse nuanțe de lut galben, inclusiv cu incluziuni feruginoase, asemănător pământului viu. Pe profil se observă clar două straturi principale de umplură. Ambele sunt arcuite, coborând către zona centrală a complexului. Primul are o grosime de 0.35 m, este de culoare cenușie cu mult pigment negru (cărbune). La baza lui s-au găsit relativ multe fragmente ceramice, inclusiv de la resturi vase sparte pe loc. Urmează un strat gălbui cu imixtiuni cenușii, având de asemenea baza arcuită, delimitată de o dungă neagră de arsură. În jumătatea estică a complexului, la nivelul dungii de arsură, au apărut inițial trei scânduri puternic arse, carbonizate, paralele, așezate pe direcția nord-sud; cea mai bine păstrată avea lungimea de 39 cm și lățimea de 7 cm. Imediat sub acestea, după demontare, într-un sol mai gălbui, au mai apărut opt scânduri carbonizate, cele mai multe orientate tot nord-sud, dar sunt și unele dispuse oblic (fig. 4-5). Între scânduri au apărut și câteva zone cu chirpici. Pe lângă acestea, inventarul complexului constă exclusiv din fragmente ceramice, unele de la vase întregibile, însă lipsite de decor; multe sunt prevăzute cu proeminențe și apucători.

Ceea ce surprinde în primul rând este lipsa oaselor de animale, atât din strat cât și din complexe (au fost găsite doar două oase mici de pasăre, arse superficial), precum și a obiectelor de os; din lut s-au găsit doar cele două fusaiole menționate anterior în Cpl. 2, iar din piatră o singură lamă de silex în S.3. Ceramica din strat este, așa cum menționam, foarte fragmentară și atipică, de factură grosieră, friabilă, având în compoziție și pe ambele suprafețe mult nisip cu bobul mare. În Cpl. 2 au apărut însă și unele fragmente ceramice de factură fină, cu suprafețele lustruite de culoare neagră. Un fragment provine de la o strachină cu buza invazată, decorată cu caneluri pe margine; alte fragmente similare, decorate tot cu caneluri, provin de la cești; s-au găsit de asemenea o toartă cu buton și un buton de toartă. Pe baza acestora, Cpl. 2 poate fi datat în perioada hallstattiană târzie, ele apropiindu-se de repertoriul ceramic al grupului Ferigile. Ceramica din Cpl. 1, deși lipsită de decor, pare a fi tot de factură hallstattiană târzie. Astfel, ținând cont și de datele stratigrafice, cele trei complexe descoperite în cursul campaniei din 2017 pot fi atribuite Hallstatului târziu. Având în vedere raritatea complexelor de locuire ale grupului Ferigile, cunoscut aproape

exclusiv pe baza descoperirilor funerare, săpăturile din situl de la Seaca-Capul Dealului vor continua și în anii viitori.

Bibliografie:

Calotoiu 2009: Gh. Calotoiu, *Descoperiri arheologice din epoca bronzului în județul Gorj*, Litua 12, 2009, 69-89.

Calotoiu 2012: Gh. Calotoiu, *Cercetări arheologice recente specifice culturii Glina în bazinul mijlociu al Jiului*, Litua 14, 2012, 17-45.

11. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea

Punct: Trecere bac

Cod tip de sit: 112, 113, 122, 21

Cod epocă: 41, 43

Autorizație nr. 60/2017

Cod sit: 161062.10

Colectiv: Oana Damian (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, responsabil șantier), Mihai Vasile, Andra Samson (Muzeul Național de Istorie a României)

Finanțare: 25000 lei MC + fonduri MNIR, IAB

Perioada desfășurării campaniei: iunie – septembrie 2017

Investigațiile arheologice, desfășurate începând cu anul 1978, au pus în evidență pe linia Dunării, pe malul drept al brațului Sf. Gheorghe, la circa 12 km aval de Tulcea, în intravilan-ul satului Nufăru, un important centru de tip urban din secolele X–XIV, elemente ale fortificației bizantine, viețuirea și necropolele din sec. XI–XIII, precum și vestigii aparținând epocilor getică, romano-bizantină și modernă.

Cercetările arheologice derulate în campania 2017 s-au concentrat în zona nordică a promontoriului pe care se desfășoară așezarea, în punctul *Trecere bac*, în apropierea zonei de traversare a Dunării cu bacul spre și dinspre Delta Dunării, pe o proprietate încă privată (Enache Șinghi), situată pe actuala stradă a Arheologiei, la nr. 7.

Cercetările, desfășurate pe o suprafață de circa 750 mp, au dus la identificarea unui sistem de fortificare a zonei, datând din ultima parte a secolului al X-lea, îmbinând stânca naturală cu elementul construit – un tronson din cortina de nord a cetății, conținând și un turn-poartă, cortină asociată cu un

sistem complex de platforme, amenajate în stâncă, completat cu un pavaj în pantă, care avansează spre Dunăre pe o lungime identificată de 6 m, definind o instalație portuară/de acostament. A putut fi cercetată, de asemenea, o locuire din prima jumătate a secolului al XI-lea, care se adosează zidului de incintă, atât la nord, cât și la sud. După ieșirea din uz a debarcaderului, zona a fost transformată, pentru circa un secol și jumătate, în spațiu funerar, suprapus de o locuire care, în acest punct, se prelungește dincolo de limitele generale ale așezării (mijlocul veacului al XIII-lea), putându-se constitui într-un punct de control din perioada influenței tătare asupra nordului Dobrogei.

Cercetarea arheologică din anul 2017 în punctul *Trecere bac* a vizat atât studiul fortificației bizantine (zona paramentului interior și a turnului-poartă), cât și, mai ales, al celor două niveluri de locuire (din secolele al XI-lea și al XIII-lea) care încadrează spațial și cronologic nivelul necropolei, niveluri situate deopotrivă la nord și la sud de zidul de incintă bizantin (curtina nordică). Un bogat material arheologic, constând din ceramică, obiecte mărunte, piese numismatice și sfragistice, dovedește atât o producție locală, cât și pronunțate legături cu Imperiul bizantin și cu zonele sale de influență comercială.

Dezvoltarea în suprafață și în adâncime a cercetării arheologice, în perioada 1999-2002, 2004-2014, 2016, a dezvăluit o situație complexă, care a presupus, în anul 2017, abordarea palierului fortificației, precum și al viețuirii, fie la nord de curtina bizantină, fie la sud de aceasta, afectând deopotrivă elemente amplasate *intra* și *extra muros*, aflate într-o cronologie relativă de tipul succesiune fortificare – locuire – necropolă – locuire și într-o cronologie absolută acoperind perioada cuprinsă între sfârșitul secolului al X-lea – sfârșitul secolului al XIII-lea.

Cercetarea zonei a permis remarcarea unei mari adaptabilități a locuitorilor din vechime, atât în privința utilizării stâncii pentru realizarea fortificației și amenajarea necropolei, precum și în ceea ce privește schimbarea rapidă a statutului zonei, de la rolul de spațiu fortificat și de acostament la acela de zonă funerară și apoi de locuire.

Din punct de vedere stratigrafic, punctul *Trecere bac* se încadrează în datele cunoscute referitoare la situl arheologic din intravilanul localității Nufăru, înregistrându-se cele două mari depuneri de pământ cenușiu prăfos și cenușiu gălbui, definind nivelul medieval încadrat între sfârșitul secolului al X-lea și mijlocul secolului al XIII-lea, la care se adaugă o consistentă depunere modernă în partea

de nord a suprafeței cercetate, precum și dispunerea sitului pe panta și pe terasele unui promontoriu stâncos.

Viețuirea este evidențiată prin două niveluri, unul constând în complexe de locuire de suprafață, care poate fi încadrate în linii mari în secolul al XI-lea, nivel suprapus de un altul, constând în gropi menajere, aparținând secolului al XIII-lea, care afectează parțial atât primul nivel de locuire, cât și pe cel al necropolei,

Complexele de locuire (opt cercetate în campania 2017, șase *extra muros* și două *intra muros*) sunt dispuse simetric la nord și la sud de zidul de incintă bizantin, aliniate la vest și la est față de zidurile turnului-poartă. Unele dintre complexe sunt adosate stâncii, zidului de incintă nordic și zidurilor turnului-poartă. Sunt reprezentate de amenajări uni- sau bicamerale, de suprafață, de formă rectangulară, cu dimensiuni variind în jurul valorii de 2,50/3/4/5 m, cu baze, late de 0,70–0,80 m și înalte de 0,30 m, din blocuri de piatră legate cu pământ, podele de lut, resturi de pereți, gropi de par, structuri lemnoase incluse, instalații de încălzit-gătīt de tipul vetrelor cu pat ceramic înconjurate de pietre. Numărul mic de instalații de foc raportat la spațiile în cauză, precum și conținutul mare de fragmente ceramice aparținând vaselor de transport (amfore sferoidale) și de provizii, conduc spre ipoteza identificării unor amenajări mai degradă de depozitare decât de locuire propriu-zisă.

Acest nivel de complexe de locuire este suprapus de un nivel ocupațional, reprezentat prin gropi menajere (17 cercetate în campania 2016 și nouă cercetate în campania 2017), cu formă circulară, cu diametre de 0,90 / 1,10 / 1,20 / 1,40 / 1,60 / 1,90 / 2 m și adâncimi cuprinse între 1 și 1,80 m.

Strategia de cercetare din campania 2017 și-a atins obiectivul primordial – cercetarea viețuirii din punctul *Trecere bac* și a relației acesteia cu curtina bizantină, atât în ceea ce privește dispunerea spațială, cât și raporturile de cronologie relativă –, permițând totodată crearea premiselor pentru continuarea cercetărilor în punctul *Trecere bac* în privința viețuirii *intra* și *extra muros* din secolul al XI-lea și a paramentului interior al zidului de incintă bizantin, cu turnul-poartă, urmate de conservarea și punerea în valoare a acestui monument de importanță specială pentru istoria așezărilor portuare de la Dunărea de Jos.

12. Ocnița, jud. Vâlcea

Punct: situl dacic de la Ocnița, dealul Cosota, antica Buridava

Colectiv: dr. Constantin Augustus Bărbulescu - responsabil științific Universitatea din Pitești - UPIT); Robert Andrei, Corneliu Beldiman, Sorin Ilie Cociș, Laurențiu Mecu, Alexandru Nălbitoru (UPIT); Carol Terteci, Claudiu Tulugea, Ion Tuțulescu (Muzeul Județean Vâlcea)

Cercetările din Campania 2017 au avut drept obiectiv extinderea zonei de săpătură pe Terasa VIII, acolo unde identificasem în 2016, 8 structuri de săpate în stâncă sau în formă de cistă, cu un inventar bogat și cu resturi cinerare umane așa cum reiese din analiza antropologică.

Noile cercetări au confirmat existența acestor tipuri de structuri, morminte, inventarul descoperit corespunde în linii mari celui din 2016. Resturi cinerare au fost în continuare identificate, iar analiza antropologică, realizată ne confirmă ca sunt umane.

Au fost trasate două suprafețe S III și S IV.

SIII este situată la Est de S I și S II, cu o suprafață de 4,5 x 8 m, perfect perpendicular pe S I și S II, păstrând un martor de 0,50 m.

Am fost nevoie să casetăm în interiorul lui S III, un arbore, caseta având 1 x 1 m, așa cum se va putea observa atât pe plan, cât și în imagini. Din nefericire această casetă a intersectat atât M13, cât și M12.

După înlăturarea stratului vegetal, extrem de subțire, datorită solului de pădure și a unui strat friabil format din radici și cernoziom, s-a evidențiat un strat mai dur, compact și care a permis observarea unor aglomerări de tuf și piatră de râu, fragmente ceramice, piatră sau obiecte. O parte din acestea au fost antrenate probabil de rădăcinile copacilor, de torenții formați sau de alunecările de teren. Din acest strat, de circa 12-15 cm, s-au recuperat un inel de bronz (-12 cm) (nr. 14), și fragmente din fier provenind de la obiecte diverse.

Începând cu -20 cm au apărut primele pietre sau bucăți de tuf, care ne-au permis identificare noilor structuri. Astfel în S III am identificat M9, M10, M11, M12, M13 și M16.

A doua suprafață deschisă a fost amplasată paralel cu S II, pe zona de prăbușire, latura de Sud. Are o lungime de 16 m și o lățime de 2 m, S IV, avea rolul de a surpinde limita a Terasei VIII cu zona de prăbușire.

S-a putut observa, însă, că S IV, chiar dacă prinde o zonă de alunecare în contemporaneitatea

noastră, în antichitate era parte a Terasei VIII, cu o ușoară înclinație. De altfel, aici am identificat alte patru morminte, din care doar M15 a fost complet cercetat, celelalte 3 au fost identificate, ca și structură, dar timpul nu ne-a permis o cercetare integrală (acestea urmând a fi definitivate în campania 2018).

Am remarcat, că Terasa VIII a fost cu mult mai extinsă în antichitate. M17 a cărei structură este patrulateră se pierde în profilul sudic și probabil că îl vom putea excava în întregime în următoarea campanie. În ceea ce privește M15, structura acestuia era deranjată, dar așa cum putem observa inventarul cistei s-a păstrat într-un mod excepțional.

Analiza antropologică primară ne-a confirmat, odată în plus, că avem de-a face cu resturi cinerare umane, cantitatea și calitatea acestora diferă de la un mormânt la altul. Analiza antropologică preliminară pentru oasele prelevate a fost realizată de dr. Claudia Radu de la Centrul de Biologie Moleculară, Institutul de Cercetări Interdisciplinare în Bio-Nano Științe, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca.

În plus inventarul descoperit ne certifică o datare corespunzătoare epocii clasice a culturii geto-dacice. În M13, M16 și M15 am regăsit și ceramică specifică perioadei secolelor I a. Chr. - I p. Chr., dar și obiecte de port și podoabă corespunzătoare acestei încadrări.

Campania 2017 a avut ca obiectiv și realizarea unui prim studiu geofizic. Din primele analize, devine clar că întreaga suprafață de circa 1ha ar putea să releve structuri diverse. Suprafața afectată de analiza georadar are 7500 m² și acoperă două treimi din TVIII.

Analiza primară a descoperirilor:

M9 – s-a conturat în marginea profilului de Nord al S III sub forma unei structuri din piatră de râu și tuf. Are formă circulară, cu o lățime de 96 cm, pornind din profilul respectiv, având în mijloc o cistă. Cista era realizată din piatră de râu și tuf, cu un diametru exterior de 38cm și interior de 19 cm, cu o adâncime de 20 cm. Aceasta este realizată pe un postament de tuf, așezat peste stânca antică. Structurile din piatră au apărut în spătură începând de la - 22 cm, față de nivelul actual. Ca și inventar menționăm: o fibulă de argint și un cuțit, la care se adaugă fragmente ceramice provenind de la o fructieră și resturi cinerare.

M10 – era foarte bine conturat, cu o structură semicirculară din piatră de râu și tuf, aflat în vecinătatea lui M9 și M13. Cu un diametru interior de 135 cm și

exterior de 177 cm. Construit direct pe stânca amenajată, nu s-a putut identifica o cistă, nu excludem ca acesta să se afle în profilul Nordic. Construit la o adâncime de 23 cm față de nivelul actual de călcare, ajunge până la 47 de cm adâncime. Din inventar menționăm o fibulă din bronz.

M11 – a fost, inițial, identificat sub forma unei pete de culoare neagră – arsură, la -37 cm față de nivelul actual. Pata avea formă circulară 103 x 95 cm și era delimitată cu bolovani de râu, bucăți de tuf pe laturile de Nord și Vest. Au fost identificate și prelevate fragmente mici de oase incinerate și două bucăți de argint topit (trimise spre analiză de laborator). Pelicula de culoare neagră avea o grosime de 5-8 cm. Din această strat de arsură am prelevat un inventar extrem de bogat, din care amintim: 3 mărgelă de tip ochi de păun, o fibulă din bronz și două pandantive din bronz.

M12 – a fost identificat la 1,50 m față de marmorul de Nord și 2,93 m față de marmorul de Est. Acesta se pierde sub rădăcinile unui copac. Menționăm că în S III a fost necesară casetarea unui arbore. Fragmente ceramice, oase incinerate. NU am putut identifica o structură clară, exceptând 5-6 bucăți de tuf și 3-4 pietre de râu răspândite sau prinse în profilul casetei, dar am recuperat fragmente cinerare, cermaică, un vârf de săgeată. Probabil că rădăcinile arborilor au distrus eventuala structură sau aceasta se menține în caseta de protecție a copacului.

M13 – este mormânt săpat în stâncă, de formă circulară, 110 cm (N-S) x 92 cm (E-V), la 18 cm de profilul de Nord al S III. Identificat de la o adâncime de 43 cm, față de nivelul actual, ajunge până la 120 cm adâncime. Se îngustează ușor în adâncime ajungând să aibă 87 x 93 cm în diametru pe nivelul antic. Păstrează atât pe laturi, cât și pe fund urme de daltă. Alături de vasul aflat chiar pe fundul gropii, în poziție orizontală (culcat), lângă se pot observa și în fotografie resturi cinerare (oase și arsură). Gropa a fost practic umplută cu resturile de pe rugul funerar, între care am regăsit o fibulă fragmentară din bronz, un vârf de săgeată, un mâner de la o sabie, alte fragmente din fier.

M14 – s-a conturat sub forma unei îngrămădiri de piatră (cistă), la 28 cm față de nivelul actual. Nu a fost complet cercetat, datorită timpului, urmând a fi completat excavat în campania 2018. Menționăm că am reușit să-l delimităm și să identificăm o za din fier, resturi cinerare răspândite în apropierea cistei, precum și fragmente ceramice.

M15 – este un mormânt de suprafață – identificat în S IV. Nu am putut delimita decât o cistă

realizată din piatră de râu și tuf (a cărei parte superioară fusese distrusă), direct pe stâncă, având formă circulară, cu un diametru de 33 cm. Menționăm că S IV a fost deschisă în marginea de Sud a Terasei VIII, pe o zonă ușor înclinată și cu alunecări ale terenului. Invenrarul lui M15 este cu totul deosebit, complexul fiind format dintr-un mâner de sabie, o cataramă din bronz, un cuțit, un fragment de sabie și o cute (păstrată în condiții excepționale, cu gaură de prindere, analogie în așezarea de la Brad). Toate acestea însoțite de numeroase fragmente cinerare și de o mărgică din sticlă translucidă, ușor deformată (probabil în urma arderii puternice).

M16 – a fost săpat în stâncă, având formă de clopot, S III. Are o deschidere de 56 cm, cu un diametru maxim de 134 cm, ajungând la 102 cm adâncime, față de nivelul stâncii și la un diametru de 130 cm pe fund. Atât pereții, cât și fundul păstrează urme de daltă. Inventar nu foarte bogat, dar extrem de interesant. Pe fundul gropii, un vas ceramic întregibil (inclusiv fragmente de la o fructieră), alături de oase incinerate și cărbune. Diametral opus față de resturile cinerare, am identificat un opaiț (căuie dacică). Au putut fi recuperate fragmentar 2 fibule de fier (fragmentare) și un mâner de cuțit.

M17 - s-a conturat sub forma unei împrejurări patrulatere, care se pierde în profilul de Sud al S IV. Împrejurarea este realizată din piatră de râu și tuf. Am putut identifica în pământul excavat, un inel de bronz provenind probabil de la un pandativ și un fragment de pandativ de bronz. Structura nu a fost cercetată în totalitate, urmând a fi re luate lucrările în campania 2018.

M18 – ultima structură identificată în această campanie de cercetare, se află în partea de nord a S IV și s-a conturat sub forma unei aglomerări din piatră de râu și tuf, probabil o cistă. Nu a fost cercetată, în apropiere au fost identificate fragmente cinerare (oase, cărbune), ceramică fragmentară, dar și un fragment din fier, provenind probabil de la un mâner de cuțit și o fibulă din fier.

Campania arheologică 2017, pe șantierul sistematic, din dealul Cosota, Ocnița-Buridava, a primit o finanțare din partea Ministerului Culturii și Identității Naționale de 24900,5 lei.

La această sumă s-a adăugat o cofinanțare din partea Universității din Pitești de 1250 lei și 2487.77 lei din partea Fundației Județene Pentru Tineret Vâlcea. Cazarea a fost asigurată de primăria și Consiliul Local al orașului Ocnele Mari, iar masa de către Direcția Județeană pentru Sport și tineret Vâlcea.

Cercetările au fost efectuate cu sprijinul studenților și masteranzilor Specializării Istorie de la Universitatea din Pitești, alături de care s-au aflat foști absolvenți ai facultății¹¹.

Bibliografie:

Bărbulescu, Constantin (coordonator), *Raport de cercetare preliminar, Ocnița, Buridava, jud. Vâlcea*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*, Campania 2016, p. 100-102, București, 2016;

BERCIU, Dumitru, *Buridava dacică*, București, 1981;

BABEȘ, Mircea, *Puncte vedere relative la o istorie a Daciei preromane*, SCIVA, 25, 1974, 2, p. 217-244;

Idem, *Recenzie. D. Berciu, Buridava dacică, București, 1981*, SCIVA, 32, 2, 1982, p. 250-257;

Idem, *Descoperirile funerare și semnificația lor în contextul culturii geto-dace clasice*, SCIVA 39, 1988, p. 3-32.

13. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara **Punct: Grădiștea de Munte - Sarmizegetusa Regia**

Cod tip sit 113; **cod epocă** 213

Cod RAN: 90397. 01

Autorizație nr. 97/25.04.2017

Colectivul: Gelu Florea – responsabil științific, Liliana Mateescu – Suciu, Alin Henț (UBB - Cluj-Napoca), Eugen Iaroslavschi, Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză, Răzvan Mateescu (MNIT - Cluj-Napoca), Cristina Bodó, Cătălin Cristescu (MCDR - Deva), Daniel Cioată (Muzeul Județean Mureș). Doctoranzi: Gabriel Andreica, Ștefan Vasilache, Marius Mîndruțau, Horia Furcovici, Nyulas Dorotya

Finanțare: 45 000 lei (Grădiștea de Munte și Costești-Cetățuie - Ministerul Culturii și Identității Naționale); 70000 lei (Consiliul Județean Hunedoara)

Cercetările din anul 2017 de la Grădiștea de Munte s-au desfășurat în două zone, pe terasa a IX-a și în cartierul civil de vest (pl. I / 1).

În primul loc au fost reluate săpăturile

desfășurate în anul 1990 de profesorul Ioan Glodariu care s-au soldat cu descoperirea capătului unei alei pavate cu dale de calcar, o ramificație a principalei căi de acces între fortificație și zona sacră. Cercetările au avut drept scop verificarea traseului aleii menționate, identificarea unor eventuale noi construcții, precum și documentarea lucrărilor antice de amenajare a terenului.

Totodată, în campania recentă au fost reluate săpăturile în cartierul civil de vest al capitalei dacice, în apropierea punctelor cunoscute în literatura de specialitate sub denumirile de „Tău” și „Platoul cu șase terase”. Obiectivul principal a constat în descoperirea unor structuri antice care să aducă un plus de informații cu privire la extinderea și caracteristicile locuirii de aici.

a. Terasa a IX-a

În campania din anul 2017 au fost deschise aici 8 suprafețe și 2 secțiuni, amplasate în jumătatea sudică a terasei care are în prezent o suprafață de aproximativ 2500 m² (pl. I / 2 - 4). O altă secțiune a fost trasată pe panta vestică, iar o a patra pe o terasă de dimensiuni reduse (cca. 75 m²) situată în imediata vecinătate a laturii sudice a terasei a IX-a (ea a fost denumită terasa a IX-a A).

Disponerea lor a fost condiționată atât de obiectivele arheologice propuse, cât și de săpăturile de la jumătatea veacului trecut și de prezența copacilor seculari.

Între rezultatele importante ale cercetării arheologice se numără descoperirea a trei construcții.

Prima a apărut în secțiunea notată convențional S I / 2017, la cca. 2,2 m adâncime față de nivelul actual de călcare. Ea este reprezentată de un tronson al aleii semnalate încă din anul 1990. Noul segment este orientat pe direcția N – S, cu o foarte mică deviere, și este compus din lespezi din diferite tipuri de roci: gresie, calcar și andezit (pl. II, III). Alea nu are o lățime constantă, ci scade treptat de la 1,68 m la 1,6 m, prin retragerea succesivă a dalelor de pe latura estică (în dreptul elementului de andezit, lățimea este mai mare). Măsurătorile au arătat că alea coboară în pantă ușoară spre drumul pavat principal.

S-a observat că pentru amenajarea ei stânca a fost tăiată cu multă grijă și că dalele erau aranjate pe un pat de lut amestecat cu sfărâmatură de micașist. La același nivel cu alea, în jumătatea estică a secțiunii, a apărut o platformă din bucăți de micașist dispuse compact.

Modul de îmbinare a dalelor de gresie și calcar, utilizarea lespezii de andezit care nu a fost

¹¹ Udrescu Ovidiu, Andrei Tudor, Gorobica Nicolai, Durnă Viorica, Hristescu Daniel, Sava Mădălina, Costescu Ionuț, Gherghe Dan, Oproiu Eduard, Lăzărică Adrian, Brojbă Elena, Buliche Ana-Maria, Tîrcu Răzvan, Liță George, Furnică Adrian, Pițigoi Ioan, Mocanu Valentin, Radu Adriana, Militaru Alexandru, Florea Codruț.

prelucrată special pentru a se integra riguros în ansamblu, depășind linia descrisă de celelalte elemente, sunt argumente care denotă o „reparare” a aleii pe unele porțiuni (lespedea poligonală de andezit, perfect tăiată și fasonată, provine cel mai probabil de la o altă construcție). În sprijinul unei asemenea ipoteze vine și observația că elementele pavajului găsit în 1990 prezintă urme de degradare (folosire îndelungată), fiind plauzibil că la un moment dat, pentru a fi practicabilă, s-a impus refacerea unor segmente din traseul aleii.

O noutate importantă a campaniei recente constă în identificarea unui edificiu al cărui plan este marcat prin prezența a șase elemente arhitectonice din calcar, cinci dintre ele fiind dispuse coliniar (distanțele dintre ele, măsurate din centru, oscilează în jurul valorii de 2,5 m). Al șaselea, reperat în colțul sudic al suprafeței SP IV, indică existența unui alt șir, perpendicular pe aliniamentul menționat (pl. IV).

S-a observat că bazele din calcar erau amplasate în gropi special săpate în stâncă și că pentru fixarea lor s-a folosit lut amestecat cu sfărâmătură de micașist.

În acest context sunt de amintit complexele notate Cx 1 – Cx 4, conturate în SP III, SP VI și în S V care s-au dovedit a fi gropi cu o formă aproape rotundă (diametru de aproximativ 1,1–1,2 m) (pl. V). Trei dintre ele (Cx 2, Cx 3 și Cx 4) au fost săpate în stâncă, iar Cx 1 într-un strat de lut amestecat cu sfărâmătură de micașist. În umplutura lor au fost evidențiate de fiecare dată, mai mult sau mai puțin compact, bucăți de lut maroniu, identic celui utilizat pentru fixarea elementelor de calcar. Relevant, în umplutura complexului Cx 1 au apărut fragmente de calcar. Cu alte cuvinte, este plauzibil că ele au fost amenajate în vederea montării unor piese arhitectonice de tipul celor nou descoperite, dar care, la un moment dat, au fost dislocate și mutate. Un argument suplimentar în acest sens a fost oferit de investigarea arheologică a zonei din jurul elementului de calcar din colțul nordic al suprafeței SP III (un tambur). A reieșit că o intervenție antică s-a soldat atât cu deplasarea tamburului din poziția inițială, cât și cu deranjarea umpluturii de lut folosite pentru fixarea sa (în umplutura gropii, au apărut, totuși, mici lentile de lut).

În toate suprafețele trasate în 2017 pe terasa a IX-a au fost aflate resturile unui pavaj din bucăți de micașist care aparțineau edificiului prezentat acum (pl. VI). În SP III, SP VI și SP VIII el s-a păstrat pe porțiuni compacte, în rest fiind destul de afectat de intervenții antice sau de rădăcinile fașilor seculari.

Pe terasa a IX-a A, în colțul nord-estic al

secțiunii S VII, s-a conturat o construcție din care au putut fi observate parțial două laturi, una cu o lungime de 1,86 m, alta de 0,7 m. Spațiul închis de ele se distingea prin prezența unui pământ cenușiu, cu pigmentație de cărbune și cu aspect nisipos.

Un alt aspect desprins din cercetarea arheologică de pe terasa a IX-a se referă la lucrările de amploare întreprinse în antichitate pentru amenajarea terenului (pl. VII). Edificatoare este situația documentată prin S VI / 2017, pe panta dintre terasele a IX-a și a VII-a, unde s-a observat că pentru obținerea stabilității terenului s-a tăiat inițial stânca, în unele zone practicându-se un fel de trepte.

Pe suprafața terasei propriu-zise, stânca a fost îndreptată cu mare atenție, măsurătorile arătând, de exemplu în SP IV și SP V, că diferența de nivel între diferite puncte este aproape insesizabilă, de 1 – 2 cm.

Nu în ultimul rând, este de subliniat că au fost documentate două faze majore de realizare a terasei, forma și dimensiunile sale rezultând prin tăierea stâncii, dar și prin aducerea unor mase considerabile de diferite tipuri de umpluturi (pământ cu bucăți de stâncă, lut, sfărâmătură de micașist).

Rafinarea cronologiei pentru diferitele faze principale și secundare constituie unul dintre obiectivele principale ale campaniilor viitoare. Datele disponibile în prezent, în condițiile în care cercetarea este la început, indică datarea construcțiilor nou descoperite în a doua jumătate a secolului I p. Chr. – începutul secolului al II-lea p. Chr..

b. Cartierul civil de vest

În zona aleasă pentru desfășurarea cercetărilor din campania anului 2017, a „Tăului” și a „Platoului cu șase terase”, săpăturile anterioare descriau o ocupare intensă a spațiului în antichitatea dacică prin locuințe, anexe, ateliere etc., datate cu precădere la sfârșitul secolului I p. Chr. – începutul secolului al II-lea p. Chr..

Aici au fost trasate pe platoul din vecinătatea vestică a „Tăului”, respectiv pe o terasă de pe versantul cu expunere nordică o suprafață și două secțiuni, denumite SP I / 2017 și S II – S III / 2017. În ambele puncte a fost evidențiat efortul, de proporții aproape nebănuite, depus în antichitate pentru modelarea terenului. De exemplu, din datele arheologice evidențiate în secțiunile S II și S III reiese că pentru a aduce terasa la cota actuală s-a astupat inițial o groapă de mari dimensiuni (lungimea de peste 6 m și lățimea de peste 5,5 m, adâncă de 0,6 m), prin aducerea unor mase considerabile de pământ, bucăți mari de stâncă și sfărâmătură de micașist). Ulterior, terenul a fost

supraînălțat cu ajutorul unor straturi diferite de lut galben bine tasat, lut amestecat cu sfărâmatură de micașist, pământ cu aspect nisipos (pl. VIII).

Tot aici, la o adâncime de 0,05 – 0,4 m, s-au conturat aglomerări de bucăți de micașist care, în partea vestică a suprafeței cercetate, erau mai compacte și aveau aspectul unor platforme. În acest context trebuie menționată observarea a două gropi de stâlpi și a unei fâșii cu o lungime de cca. 1 m de lut bine bătătorit, probabil o podină. Datele anterioare, alături de aflarea unor materiale de construcție din fier (cuie, piroane, o scoabă) indică existența unei / unor construcții, planul urmând a fi stabilit prin cercetările următoare.

Artefactele descoperite în campania precedentă au constatat în piese din fier (unelte, materiale de construcție, arme, zgură etc.), fragmente de recipiente din sticlă, vase ceramice, inclusiv pictate, atât de factură dacică, cât și romană. Toate artefactele au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane – Deva.

Abstract

The archaeological excavations at Sarmizegetusa Regia – Grădiștea de Munte (Orăștioara de Sus, Hunedoara County) in 2017, focused on two sectors of the Late Iron Age site: the 9th terrace located within the Sacred Area and, respectively, two terraces were tested in the western part of the civilian settlement.

On the 9th terrace, extensive excavations uncovered a new segment of a paved lane (which was first discovered by Professor Glodariu in 1990). This structure (1.6-1.68 m wide) was a ramification (oriented N – S) of the main ceremonial road which connected the fortress with the temples' area. This new segment has a different kind of surface than the previously found one, using mostly sand-stone along with a few limestone slabs and also a, probably re-used, andesite piece.

Limestone foundations were brought to light on this terrace: a range of 6 architectural elements (rectangular and circular blocks and also a column drum) which presumably were parts of a larger structure. In the same area, a few foundation pits, filled with clay, were probably part of the same building (one of them still preserved limestone fragments in its filling). Excavations will continue, in 2018, both in the paved lane area (aiming to uncover possible ancient structures towards which the road was heading) and on the 9th terrace, in order to identify the complete plan of the building. On a small terrace (9th A) in the nearby area, some features indicating pos-

sible limits of another structure also require further investigation.

In the western sector of the civilian settlement, excavations identified massive interventions carried out in ancient times for terrace building: earth and rock filling of a large pit, along with some post-holes and clay layers. All of these, together with some iron building materials and other artefacts, are indicating the presence of a wooden structure.

14. Ostrov, com. Ostrov jud. Constanța

Punct: Păcuiul lui Soare - Sectorul: Poartă

Tip de sit: 112, 113, 122

Cod epocă: 41, 43

Cod RAN: 62547.02

Autorizație nr. 61/2017

Colectiv: Oana Damian (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, responsabil de șantier); Mihai Vasile (Muzeul Național de Istorie a României)

Finanțare: 25 000 lei MCIN + fonduri IAB

Perioada desfășurării campaniei: octombrie 2017

Săpăturile arheologice sistematice inițiate în 1956 și continuate până în prezent au pus în evidență, în capătul nord-estic al insulei Păcuiul lui Soare, existența unei cetăți construite *a fundamentis* de către bizantini la sfârșitul secolului al X-lea, astăzi distruse în cea mai mare parte de apele Dunării. Începând cu primii ani ai veacului al XI-lea, cetatea de la Păcuiul lui Soare își pierde caracterul eminamente de bază navală, la adăpostul zidurilor urmând să se desfășoare o intensă viețuire, care va dura, cu o întrerupere în secolul al XII-lea, determinată de un incendiu provocat de invazia cumanilor, până în prima jumătate a secolului al XV-lea, momentul ocupării Dobrogei de către turci. Viețuirea din așezarea insulară, documentată prin șase niveluri, este atestată de descoperirile de locuințe adâncite și de suprafață, cu pereții sprijiniți pe temelii de piatră, de cuptoare și materiale arheologice, precum ceramică, unelte de metal, os sau piatră, arme și piese de harnașament, podoabe.

În campania 2017, cercetările au fost reluate în sectorul *Poartă*, în cadrul S I U (extinsă spre est, suprafața cercetată reprezentând aproximativ 90 mp), în vederea finalizării studiului locuirii din sectorul de nord-vest al cetății.

În ceea ce privește stratigrafia, după

Încheierea cercetării depunerilor aparținând nivelurilor medievale (secolele XIII–XIV), săpăturile s-au concentrat asupra celor datând din epoca bizantină (secolul al XI-lea).

Complexe de locuire identificate:

În partea nord-vestică a S I U, a fost finalizată cercetarea unei locuințe de suprafață, probabil bicamerală, cu dimensiunile de 6 (N-S) X 4,40 (E-V) m, identificate după resturile de lipitură arsă ale pereților (în extremitățile nordică și sudică), o grupare de pietre, cu aspect de amenajare interioară, resturile de podea de pământ galben bătătorit, aliniamentele gropilor de par, cu adâncimi înregistrate de 0,40 m, o instalație de încălzit-gătit, de tipul vatră simplă, circulară.

În partea nord-estică a S I U, a fost finalizată cercetarea unei locuințe cu bază de piatră, cu formă rectangulară, cu dimensiunile identificate de 3,40 m (latura vestică) X 2,40 m (latura nordică) X 1,40 m (latura sudică) m, cu o intrare, cu lățimea de 0,70 m, pe latura sa sud-vestică. Latura estică a complexului, precum și eventuala instalație de încălzit-gătit au fost identificate cel mai probabil în cadrul S I H/1966, secțiune amplasată la est de S I U. Datarea complexului în a doua jumătate a secolului al XI-lea este asigurată de poziția stratigrafică (aparține stratului castaniu roșiatic compact) și de descoperirea *in situ* a unui urcior acoperit cu smalt verde măsliniu.

Complexul de locuire suprapune alte locuințe, identificabile după prezența: unei amenajări cu piatră, vizibile pe lungimea de 1,80 – 2m; unui rest de podea de pământ galben, vizibil pe lungimea de 3,30 m; unei podele arse, cu urme de chirpici și cărbune, vizibile pe o lungime de 5,30 m și o lățime de 1,10 m, sugerând un nivel de distrugere prin incendiere, aparținând secolului al XI-lea.

Bazinul uman identificat pe malul estic al suprafeței aparține unui complex deranjat de locuirea ulterioară, nefiind descoperit un complex funerar *in situ* și neexistând indicii legate de extinderea spre est a necropolei.

Materialul arheologic descoperit, rezultat atât din cercetarea complexelor de locuire, cât și a nivelului secolului al XI-lea, constă dintr-o mare cantitate de ceramică fragmentară (remarcându-se prezența oalelor din pastă caolinoidă, cu decor incizat, a amforelor piriforme cu guler și a căldărilor) și de material osteologic animal, la care se adaugă: piese de metal din categoria uneltelor, ustensilelor și componentelor sistemului constructiv al caselor, greutăți pentru plasa de pescuit, fusaiole, mărgelile și brățări fragmentare de sticlă, monede de bronz.

Se impune continuarea cercetărilor în sectorul *Poartă* pentru epuizarea nivelurilor ocupaționale din această zonă și punerea în evidență a configurării locuirii în apropierea accesului în cetate în diversele etape de funcționare a acesteia.

15. Pantelimonu de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [Ulmetum]

Punct: Cetate

Cod RAN: 62618.01; **cod LMI:** CT-I-s-A-02726.01

Autorizație nr. 126 / 09.05.2017

Colectiv: Gabriel Mircea Talmațchi - responsabil științific; Constantin Băjenaru, Cristina Paraschiv-Talmațchi, Cătălin Mircea Nopcea, Tiberiu Potârniche, Liviu Lungu, Dan Vasilescu, Radu Petcu (MINAC).

Sectorul de Sud (bazilică)

Constantin Băjenaru, Dan Vasilescu,
Cătălin Mircea Nopcea, Radu Petcu

Săpăturile din sectorul de Sud au avut drept obiectiv finalizarea cercetării spațiului de la Vest de narthexul bazilicii paleocreștine și extinderea către Nord, pentru conexiunea cu celălalt edificiu important din interiorul cetății - praetorium. Suprafața totală săpată în acest an a fost de aproximativ 150 mp.

Pentru spațiul de la Vest de narthex metodologia de cercetare a constatat în deschiderea unei suprafețe de 4 x 20 m (suprafața M 46-55), care pe parcurs a fost unită cu vechea suprafață L 46-55, după eliminarea matorului de 1 m existent. Trebuie spus de la început că zona a fost afectată serios de unul dintre binecunoscutele tranșee efectuate de Vasile Pârvan în spațiul intramuran în anii 1912-1914. S-a constatat că acest tranșeu este unul dintre cele mai late (aproximativ 5 m lățime) și a fost folosit îndeosebi pentru poziționarea liniei de vagoneti folosită de Pârvan pentru evacuarea pământului. Săpătura Pârvan a tăiat aproape în totalitate straturile corespunzătoare locuirii din sec. V-VI (mai ales în zona M 52-55 și L 53-56), lăsând parțial neafectate depunerile din sec. IV (fie nivelul N5, anterior construirii cetății, fie nivelul N4, care corespunde cu prima fază de locuire în fortificație).

Imaginea de ansamblu obținută la finalizarea cercetării în acest perimetru permite avansarea

ipotezei existenței unui spațiu de circa 100 mp liber de construcții din piatră, aflat imediat la Vest de bazilică, în care s-au practicat numeroase gropi, cele mai multe cu rol de depozitare a proviziilor. Au fost identificate și cercetate un număr de 25 de gropi, înșirate cronologic începând cu sec. IV și până în sec. VI, unele dintre ele oferind un bogat material ceramic și numismatic. Aceste complexe închise constituie bune repere pentru datarea atât a fazelor de locuire intramurane, cât și a orizonturilor de locuire anterioare construcției fortificației.

Astfel, cel puțin patru gropi (G 58, G 63, G 64, G 70) se datează clar în perioada Constantius II - Valens și corespund unui nivel consistent de locuire situat la Sud de praetorium (o construcție pentru care deja s-a avansat ipoteza anteriorității față de fortificație). Din gropile amintite și din stratul de cultură au fost recuperate numeroase monede din perioada 330-375, cele mai multe de tip GLORIA EXERCITVS, FEL TEMP REPARATIO, GLORIA ROMANORVM și SECVRITAS REIPVBLICAE. În groapa G 63 s-a găsit un depozit de 6 monede tip GLORIA EXERCITVS din perioada 330-341, care ar putea constitui un indiciu pentru începuturile locuirii de secol IV (perioada constantiniană) pe platoul unde se va ridica mai târziu fortificația.

Un alt grup consistent de gropi (G 46, G 47, G 55, G 56, G 57, G 60, G 71) se datează în sec. V, mai exact în fazele corespunzătoare nivelelor N3 (prima jumătate a sec. V) și N2 (al treilea sfert la sec. V) din stratigrafia intramurană. Acestea sunt în legătură cel mai probabil cu edificiul cercetat parțial în anul 2016 în suprafața M 57-63 - o construcție cu cel puțin două camere, aflată în fața turnului T9 de pe latura de Sud a fortificației. Alte trei complexe (G 65, G 68, G 69) se datează în faza de început a locuirii intramurane - ultimul sfert al sec. IV și începutul sec. V (nivelul N4), având în umplutură materialul specific epocii (ceramica de masă și de uz comun din pastă caolinoasă, amfore egeene și pontice, ceramică cenușie lustruită de tradiție Cernjachov, monede SALVS REIPVBLICAE).

Cel de-al doilea front deschis în sectorul de Sud este spațiul dintre strada care lonjează bazilica și edificiul cercetat aproape integral de Vasile Pârvan în 1913-1914 (praetorium). Cercetarea s-a efectuat în suprafețele L 39-45, K 39-45, J 39-45, I 39-45, de la nivelul lăsat în campaniile precedente (în general nivelul de locuire din sec. VI), cu adâncire prin răzuiri succesive. Principalele rezultate obținute constau în identificarea unei construcții din sec. VI (nivelul N1), cu ziduri din piatră legată cu pământ, care a suferit o

demantelare profundă către sfârșitul sec. VI sau la începutul sec. VII. S-au delimitat clar două faze de locuire în interior (prin podele de lut sau fragmente de pavaje din cărămizi), locuirea din faza finală oferind un bogat material ceramic. S-a delimitat totodată un spațiu restrâns între edificiul de secol VI și praetorium în care au fost practicate numeroase gropi (lăsate deocamdată la stadiul de conturare și care vor fi cercetate în campania viitoare).

Pentru obținerea de informații mai clare asupra cronologiei depunerilor din zona străzii de la Nord de bazilică s-au efectuat mai multe sondaje în suprafețele L 46-48, K 46-48 și J 46-48. Pe baza materialului numismatic abundent în substrucția străzii de pietriș se poate preciza cu mai multă acuratețe momentul amenajării acestei străzi (perioada 425-450, adică într-o fază târzie a nivelului N3), aceasta fiind folosită intens în perioada 450-470/480 și chiar mai târziu, în sec. VI. Pentru fazele timpurii de locuire în cetate, s-a observat sub strada de secol V prezența șapei de mortar de la nivelul de construcție (N4), dar și o amenajare mai complexă din perioada inițială N4 (structură parțial adâncită, cu podea de lut și gropi de par, având ca anexe trei cuptoare realizate din piatră și cărămizi legate cu pământ). Sub aceste depuneri s-au identificat de asemenea două complexe cu caracter deosebit - gropi masive (una dintre ele sigur folosită ca groapă de var) folosite probabil în perioada de construcție fie a praetorium-ului, fie chiar a incintei fortificației. Pe o porțiune limitată în caroul J 46 a apărut și un strat cu materiale ceramice romane timpurii, aflate în legătură probabil cu o groapă a cărei cercetare a fost amânată pentru anul viitor.

Sector Sud-Vest

Gabriel Mircea Talmațchi, Dan Vasilescu

Campania din acest an s-a desfășurat în luna octombrie și a avut drept obiectiv principal continuarea cercetării zonei *extra muros* din imediata apropiere a turnului T8. Strategia aplicată în campaniile anterioare a constat în practicarea unor secțiuni de control, șapte la număr, pentru verificarea stratigrafiei generale și corelarea informațiilor obținute cu investigațiile *intra muros* din celelalte sectoare. Având în vedere complexitatea vestigiilor identificate, continuarea cercetărilor a necesitat o nouă abordare, și anume deschiderea unor suprafețe (care să cuprindă și secțiunile), acțiune demarată în anul 2015. Astfel, săpăturile desfășurate la E de turn au primit denumirea de **suprafața A**, iar cele desfășurate la S și V de turn,

suprafața B.

Prima parte a campaniei 2017 a fost consacrată **suprafeței A**, din cuprinsul căreia s-au cercetat trei segmente inegale, delimitate prin doi martori de 1,00 m lățime (N-S și E-V), totalizând cca 88 m², cu o adâncime variabilă de 1,50/1,70 m. Obiectivul propus a constat în investigarea straturilor de sub dărâmătura masivă a turnului și incintei, îndepărtată aproape total în anul 2015, pentru completarea informațiilor despre nivelurile asociate celor două perioade majore de funcționare a fortificației (N4-N2, respectiv N1) și despre fazele de locuire anterioare (N6, N5).

În **segmentul nordic** (7,75 x 4,90 m), încadrat de turn, incintă și secțiunea S VII, s-au identificat două niveluri de călcare. Primul a fost surprins imediat sub dărâmătură (+0,70 m deasupra plintei incintei) și corespunde cu sec. VI (nivelul N1). De la acest nivel pornesc două gropi (G5, G6), ambele amplasate în colțul de SV al segmentului și cercetate doar parțial, care prezentau o umplutură similară în partea superioară (moloz). Gropile au dimensiunile de 1,70 x 1,15 m (adâncire până la -1,05 m sub dărâmătură), respectiv 1,80 x 0,80 m (adâncire până la -0,70 m sub dărâmătură), fiind surprinse și în profilul de V. Materialele arheologice recuperate, puține la număr (majoritar fragmente ceramice), permit totuși încadrarea lor cronologică în a doua jumătate a sec. VI. Al doilea nivel de călcare, surprins mai clar lângă incintă și turn, a apărut ceva mai jos, la -0,40 m față de celălalt și la +0,30 m deasupra plintei incintei, fiind probabil de asociat cu nivelurile N4-N2 (sec. IV-V). Având în vedere locația, la adăpostul turnului și incintei, zona se preta unor activități precum cele metalurgice, marcate prin existența unor porțiuni cu arsură puternică, lângă care s-au găsit mai multe bucăți de zgură de fier. Eventual, o datare mai restrânsă ar putea fi stabilită după prelucrarea întregului material descoperit (ceramică, monede etc.), deși acesta se prezintă slab din punct de vedere cantitativ. Cert este faptul că cel puțin trei complexe au putut fi conturate parțial de la al doilea nivel de călcare și urmează a fi cercetate în campaniile viitoare. Complementar rezultatelor prezentate, s-a mai reușit îndepărtarea depunerilor acumulate în șanțul practicat de Vasile Pârvan de-a lungul incintei, punându-se în evidență plinta, realizată aici în sistem de terase, din cauza configurației terenului¹².

Cercetările din **segmentul sud-vestic** (5,00 x 3,70 m) au produs cele mai interesante rezultate.

Aici s-au identificat două complexe, aparent contemporane, asociate nivelului N5 (sec. IV) și probabil aflate, la un moment dat, în legătură cu faza de construcție a cetății (N5/N4). Este vorba de un șanț orientat E-V, paralel cu incinta, realizat în pantă descendentă către E, posibil cu dublu scop: pe de o parte pentru a delimita la S un spațiu locuibil, indicat de prezența mai multor podele succesive în care s-au implantat câteva gropi de pari, iar, pe de altă parte, pentru scurgerea apei. Șanțul a fost surprins pe o lungime de 4,15 m și are o deschidere maximă de 0,70 m, iar la bază 0,20 m. Adâncimea maximă atinsă, de la nivelul conturării, este de -0,75 m. Dimensiunile corespund de fapt cu o rigolă din interiorul acestuia, mărginită la N de o treaptă, aflată aproape total sub martorul E-V, situație vizibilă în profilul de V al secțiunii S VII. Șanțul se continuă și în **segmentul sud-estic** (4 x 2,50 m), pe toată lungimea lui, unde o porțiune mică fusese cercetată parțial în campania din anul 2012, fără a se putea stabili o datare clară. Spre deosebire de segmentul alăturat, aici rigola nu a fost degajată total.

Amenajarea de la S de șanț prezintă nu mai puțin de cinci podele, identificate destul de clar în pereții unei gropi mai târzii (G4) care le-a secționat. Acestea nu par a fi prezente dincolo de martorul N-S (la E), dar se continuă către S și V. Numerotarea lor s-a realizat de sus în jos, fiind practicat și un sondaj de verificare între groapă și martorul amintit (3,00 x 1,00 m), până la podeaua nr. 2. Acesta s-a dovedit a fi relevant pentru stabilirea reperelor cronologice. Numărul redus de fragmente ceramice recuperate, majoritatea de mici dimensiuni și atipice, a fost compensat prin cele câteva descoperiri monetare, extrase din contexte bine definite. Astfel, succesiunea straturilor și a monedelor a relevat următoarea situație: pe podeaua nr. 2 a fost găsită o monedă mai rară, aproape necirculată, emisă în numele lui Licinius II Caesar la Siscia, în anul **320** (tip *VIRTVS EXERCIT*); din pământul folosit la nivelarea podelei nr. 2 s-au extras două monede, una bătută la Cyzicus pentru Constantin I, în anii **328-329** (tip *PROVIDENTIAE AVGG*), iar cealaltă are emitentul neprecizat și perioada de batere anii **353/354-358** (tip *FEL TEMP REPARATIO* – călăreț căzut); o monedă de la Iulian Caesar din anii **358-361** (tip *SPES REIPUBLICAE*) era prinsă chiar în podeaua nr. 1. Așadar, prima monedă constituie un *terminus post quem*, iar ultima un *terminus ante quem* pentru dezafectarea podelei nr. 2. Din situația prezentată, se poate deduce existența a două faze de locuire, despărțite printr-un hiatus de câțiva zeci de ani. Interesant este faptul că între celelalte

¹² Pentru o imagine sugestivă, a se vedea *Cetatea Ulmetum*, II/1, AARMSI, 36, 1913, p. 246, fig. 1.

podele nu pare a exista vreun strat de nivelare serios, ca în cazul celui realizat pentru podeaua nr. 1 (cca. 20 cm grosime de pământ gălbui ușor afânat sau cenușos întărit, amestecat în partea inferioară, din loc în loc, cu arsură). Acestea reprezintă într-adevăr niște refaceri succesive, iar grosimea stratului pe care îl formează (30 cm) semn al unei locuiri de durată, databilă preliminar în **primul sfert al sec. IV**. Legătura dintre șanțul E-V și amenajarea cu podele este sugerată în primul rând de faptul că în peretele de S al șanțului nu se observă succesiunea de podele, precum „mostra” surprinsă în pereții gropii târzii. Podeaua nr. 1 apare exact pe marginea lui, iar podeaua nr. 2 se oprește până în el. Cu toate acestea, șanțul pare a fi asociat doar cu podeaua nr. 1, de la al cărei nivel pornește, implicit cu a doua fază de locuire. În plus, el secționează cel puțin două complexe anterioare: în segmentul sud-vestic un posibil șanț, vizibil în peretele de N, iar în secțiunea S VII un cuptor databil în sec. IV. Având în vedere informațiile oferite de sondaj, putem aprecia datarea șanțului și a fazei de locuire **în a doua jumătate a sec. IV**. Caracterul locuirii rămâne deocamdată incert, însă remarcăm prezența gropilor de pari, toate practicate de la nivelul podelei nr. 1. Au fost surprinse șapte în total, cu diametre cuprinse între 5 și 18 cm, majoritatea concentrate către V, aparent în perechi de câte două și dispuse la marginea zonei unde podeaua coboară către SV. În afara acelei zone, între șanțul E-V și groapa târzie (G4), podeaua era arsă pe o suprafață de 1,10 x 0,50 m. Un mic șanț, cu dimensiunile de 1,15 x 0,50 m și funcționalitate incertă, a fost săpat lângă porțiunea arsă, până la -0,30 m sub nivelul podelei.

Dezafectarea șanțului E-V și a zonei cu podele s-a produs probabil concomitent printr-o nivelare generală a terenului, acțiune efectuată se pare pentru egalizarea acestuia, cu ocazia construirii fortificației (nivelul de călcare corespunzător sec. VI, pe care stă dărâmătura masivă a turnului și incintei, se află la +0,55/0,60 m față de nivelul podelei nr. 1, în punctul cel mai înalt – porțiunea arsă). Dacă șanțul a fost umplut cu pământ amestecat cu multe pietre și materiale de construcții în partea superioară (însă doar pe porțiunea corespunzătoare segmentului sud-vestic), zona cu podele a necesitat o abordare diferită. Astfel, înspre SV, unde podeaua era înclinată, probabil din cauza pantei abrupte, s-au depus trei straturi de nivelare neuniforme (descrise de jos în sus): stratul 1 (max. 30 cm grosime) = pământ gălbui, în general lipsit de materiale, care suprapunea pe alocuri lentile de cenușă aflate pe podea; stratul 2 (max. 1,00 m grosime) = pământ brun întărit amestecat cu multe

pietre de dimensiuni mari și medii, majoritatea aplatizate (probabil un indiciu asupra apartenenței acestora la faza de construcție a fortificației, unde astfel de pietre au fost folosite); stratul 3 (max. 50 cm grosime) = pământ gălbui pal întărit cu rare fragmente ceramice. Pe restul suprafeței acoperite, doar primul și al treilea strat se regăseau, acestea fiind mai mult sau mai puțin uniforme. Monedele descoperite se repartizează astfel: stratul 1 – o monedă emisă de Licinius I la Cyzicus în anii 317-320 (tip IOVI CONSERVATORI AVGG) și una emisă de Valens din anii 364-378 (tip SECVRITAS REIPUBLICAE, găsită aproape de podea); stratul 2 – două monede de tip FEL TEMP REPARATIO de la Constantius II, datate în anii 353/354-358 și o monedă de tip GLORIA ROMANORVM (8) emisă de Valens în perioada 367-375. De asemenea, la limita dintre stratul 3 și vegetalul antic de deasupra s-a găsit o monedă de la Valens, bătută la Thessalonica în anii 364-365 (tip RESTITVTOR REIP). În concluzie, dezafectarea zonei cu podele s-a produs **după anul 367**. Între stratul 1 și stratul 2 pare să fi existat un nivel de călcare firav, abia sesizabil în profilul de S. Acestui nivel i-ar putea corespunde groapa G4 (dm max. = 1,30 m; dm min. = 0,90 m), care s-a conturat clar abia la +0,10 m deasupra podelei nr. 1, fiind cercetată parțial, până la adâncimea de -1,00 m. Din umplutura ei s-au extras cinci monede: una datată în anii 358-361 și patru în anii 364-378. În ceea ce privește monedele recuperate din șanțul E-V, patru sunt de tip FEL TEMP REPARATIO – călăreț căzut, emise în anii 353/354-358, dintre care una provine din nivelarea cu pietre și materiale de construcții. În stadiul actual al cercetării, nu putem stabili o legătură directă între faza de construcție a fortificației (sfârșitul sec. IV – începutul sec. V) și cele două complexe. Însă, presupunerea noastră are în vedere posibilitatea refolosirii unui spațiu cu urme de locuire anterioare de către constructori, precum în cazul edificiului descoperit în Sectorul Sud (bazilică), funcțional în sec. IV și refolosit probabil după anul 376¹³. În ambele cazuri complexe au fost nivelate, iar ultimele monede din straturile de nivelare nu depășesc domnia lui Valens. De remarcat și faptul că gropile de pari identificate au fost practicate de la nivelul podelei nr. 1.

Având în vedere și informațiile obținute în campania din 2015, situația stratigrafică în colțul de SV al suprafeței A se prezintă acum astfel (profilele de S și V): stratul 1 (0,10/0,45 m grosime) = pământ rezultat din săpăturile anterioare efectuate în acest sector de cercetare; stratul 2 (0,15/0,20 m grosime)

¹³ CCA 2009 (2010), p. 137.

= vegetal post-medieval compus dintr-un pământ negricios cu rare materiale arheologice; straturile 3 și 4 (0,30/0,45 m grosime totală) = nivel medieval târziu (sec. XVI-XVII) format din două straturi de pământ afânat, cel de deasupra de nuanță gri deschis, iar cel de dedesubt de nuanță maronie, ambele bogate în materiale arheologice (fragmente ceramice, resturi osteologice de proveniență animală, monede antice și medievale târzii etc.); stratul 5 (media de 0,20 m grosime) = vegetal post-antic, sărac în materiale, caracterizat printr-un pământ negricios cu pigment de mortar alb și galben, amestecat cu bucățele de piatră, rezultat al acțiunilor de demantelare a turnului și incintei; stratul 6 (0,80/0,90 m grosime) = dărâmătura masivă a turnului și incintei compusă din pietre, țigle și cărămizi, printre care se distinge în special un mortar de culoare galbenă; stratul 7 (cca 0,20 m grosime) = vegetal antic alcătuit dintr-un pământ brun întărit cu pigment mortar, asociat cu perioada de funcționare a fortificației, baza lui reprezentând nivelul de egalizare a pantei care suprapunea amenajarea cu podele; stratul 8 (grosime max. 1,00 m, spre colțul de SV) = nivelarea amenajării cu podele descrisă în detaliu mai sus. Precizăm că primele 6 straturi urmează panta terenului către S, situație creată odată cu distrugerea cetății.

Cercetările din suprafața A au confirmat locuirea intensă în zonă pe parcursul sec. IV, până la ridicarea fortificației, situație relevantă și prin numeroasele periegeze efectuate în raza localității Pantelimonu de Sus. În planificarea obiectivelor viitoare, se va lua în calcul, printre altele, desfacerea totală a amenajării cu podele, finalizarea cercetării șanțului E-V și adâncirea sub nivelul de călcare surprins în segmentul nordic. Pentru protejare, s-a dispus acoperirea segmentelor de N și SV cu folie și pământ.

În a doua parte a campaniei 2017, ne-am concentrat eforturile pe extinderea către S a **suprafeței B**, în vederea obținerii unei imagini de ansamblu asupra zonei din fața turnului patrulater T8 și pentru alinierea profilului de S al celor două suprafețe. După curățarea întregului perimetru de vegetație, o mare parte din cercetare s-a consumat prin îndepărtarea stratului consistent de pământ și dărâmătură depus pe mal în campaniile 2007-2008 (până la 1,00 m grosime). Investigațiile au acoperit o zonă de aproximativ 25 m², ajungându-se până la o adâncime variabilă de -0,80/0,90 m (față de nivelul actual de călcare). Și aici am ales împărțirea pe segmente, estic (7,00 x 2,80 m) și vestic (4,00 x 2,80), despărțite printr-un martor (N-S) cu

dimensiunile de 2,70 x 1,00 m, având latura de V dispusă în linie cu marginea zidului de V al turnului. În ambele săpături s-a oprit după îndepărtarea parțială a dărâmăturii provenite de la turn și incintă. Cel mai important rezultat îl reprezintă stabilirea limitei de V a zonei cu caracter menajer din perioada medievală târzie (sec. XVI-XVII), care coincide cu capătul vestic al turnului. Cercetările din campaniile anterioare¹⁴ au relevat faptul că din acest punct, către E, inclusiv în suprafața A, nivelul otoman era prezent aproape peste tot, fiind desfășurat până în șanțurile efectuate de Vasile Pârvan pentru degajarea incintei pe exterior. În afară de nuanță, depunerile sunt în general unitare în consistență (afânat/prăfos) și se remarcă prin prezența unei cantități impresionante de resturi osteologice de proveniență animală (majoritatea de talie mijlocie și mare). Aruncarea acestora pare a se fi făcut dinspre incintă, de vreme ce grosimea lor atinge maximul în apropiere ei și descrește către S, urmând panta naturală a terenului. În câteva locuri, s-a putut sesiza chiar arderea pe loc a depunerilor. Ceramica specifică (smalt de culoare verzuie sau galbenă) și monedele recuperate asigură datarea nivelului în sec. XVI-XVII. Locuirea sau mai degrabă zona menajeră pare a se fi concentrat în partea de S a cetății, un nivel consistent fiind reperat și *intra muros*, în Sectorul Sud (bazilică)¹⁵. Am constatat și în suprafața B prezența materialelor romano-bizantine antrenate în depunerile medievale târzii, în special monede databile în sec. IV, semn al activităților antropice efectuate în interiorul cetății¹⁶. Caracterul locuirii medievale târzii s-ar putea afla în legătură și cu activitățile de demantelare, lucru sugerat și de descoperirea la limita dintre stratul corespunzător abandonului cetății (vegetal post sec. VII) și dărâmătură a două fragmente ceramice smălțuite și a unei monede fragmentare de argint (akçe ?), unde depunerile afânate lipseau (segmentul vestic). Desigur, având în vedere dimensiunile reduse, nu excludem posibilitatea ca acestea să fi fost antrenate în galeriile de animale. În campaniile viitoare vom continua adâncirea pe conturul extinderii până la nivelul din săpătura veche, în vederea corelării cu informațiile anterioare.

Din ambele suprafețe a fost recoltat un material numismatic bogat (71 monede), din care remarcăm piesele emise de Marcian (nummus, 450-457), Leon I (nummus, 457-474), Tiberius

¹⁴ Pentru detalii, a se vedea rapoartele publicate în CCA corespunzătoare anilor 2008 și 2015.

¹⁵ Cf. CCA 2016 (2017), p. 105.

¹⁶ Vezi nota anterioară.

Constantin (follis, 580/581) și Mauricius (1/2 follis, 583/584). În schimb, materialul ceramic este slab reprezentat și se află în curs de prelucrare.

16. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava]

Punct: Grădiște, Erdenburg

Tip sit: 121 – castru

Încadrare cronologică: 32 – epoca romană

Cod RAN: 40376.01

Autorizație nr. 91/2017

Colectiv: Liviu Petculescu – responsabil (MJL Brașov), Cristina Mitar (MCDR Deva), Stelian Coșuleț (MJL Brașov), Traian Dumbrăveanu (UBB Cluj Napoca).

Perioada de desfășurare a campaniei: 1 iulie – 9 septembrie

Castrul

Campanie din 2017, cea de a 12-a finanțată de Consiliul Județean Brașov, deși de mică amploare s-a desfășurat pe o perioadă de timp mai mare decât cea prezumată datorită lipsei forței de muncă, care devine o problemă din ce în ce mai dificil de rezolvat la Râșnov¹⁷.

În această campanie s-a continuat investigarea barăcii cu pereți de lemn și chirpic, cu contubernii din două camere, plasată lângă *via sagularis* aparținând primei faze constructive a castrului și a drumului dintre această baracă și cea aflată în fața sa.

Pentru stabilirea planului exact al barăcii s-a continuat săparea suprafeței S-46, s-a demontat martorul cu lățimea standard de 1 m dintre S-36 și S-46, s-a terminat săparea suprafeței S-37 și s-au deschis două noi suprafețe, S-38 și S-39 care au fost săpate împreună cu martorul dintre ele.

Continuare acerțării S-46 și a martorului dintre S-36 și S-46 a permis precizarea adâncimii camerei din spate a contuberniului acestei barăci care este de 3,30 m, deci standard la castrul Râșnov.

În celelalte suprafețe s-au identificat alte trei contubernii cu lățimi variabile – între 3,90 și 3,75 m – ceea ce indică neglijențe de proiectare a construcțiilor primei faze, care vor exista și în planul general al fazei a doua constructive a castrului, cea

cu edificii de piatră. Șanțurile de implantare ale pereților barăcii au lățimea standard de 0,30 m, însă umplutura lor este diferită, până la mijlocul lui S-38 din pământ negricios cu pietricele, apoi din lut compactat. Sfârșitul suprafeței S-39 a fost afectat de o groapă modernă dispusă ușor oblic față de lungimea barăcii, care se adâncește până la un șanț cu fărâməturi de *opus signinum* pe fund, provenind de la o conductă de aducțiune a apei din ultima fază a castrului. Groapa de demolare modernă a fost executată pentru recuperarea cărămizilor romane care placau conducta de aducțiune a apei din *opus signinum*. În S-38, în *contubernium*-ul lat de 3,85 m, camera din față, lângă peretele median al barăcii a fost descoperit un depozit de cel puțin 10 vase ceramice, întregi sau sparte dar întregibile, plus două opaițe, probabil dispuse pe o poliță ce a ars în incendiul care a distrus barăcile. Vasele sunt de diverse forme - cană, strecurătoare, oale, ulcioare, castroane, capace - ceea ce este firesc având în vedere utilizarea lor de către soldații din respectivul *contubernium*. Cele două vase de tradiție dacică care fac parte din acest depozit sunt lucrate la roată și au aceeași pasta și culoare ca și majoritatea vaselor tipic romane ceea ce dovedește că au fost produse în același atelier.

În S-27 s-a ajuns la adâncimea de -0,85 m. S-a descoperit rigola și o parte din alea dintre barăcile 2 și 3 (cea dinspre *via sagularis*) aparținând fazei 1 a castrului. Deși o parte din drum a fost distrusă de o groapă, coroborând rezultatele obținute în această campanie cu cele din anii anteriori s-a putut reconstitui lățimea aproximativă a acestui drum care este de c. 3,20 m plus rigolele.

Ca și în celelalte campanii inventarul arheologic descoperit este bogat și variat. Astfel în afară de numeroasele fragmente ceramice comune menționăm: 4 opaițe și 10 vase ceramice, 11 monede dintre care 5 denari de argint și unul din metal comun (base denarius), un inel din argint, 3 fibule și un ac de cusut din bronz, 2 ace de os dintre care unul semiprelucrat, un vârf de suliță din bronz, un prinzător de teacă din fier, o aplică de centiron și o limbă de curea din bronz, 3 vârfuri de bolțuri și o aplică de centiron din fier, o bilă de praștie din lut, o cheie de fier, o fusaiolă de gresie.

Castrul mic

La solicitarea colegilor Ovidiu Țentea și Alexandru Popa s-a executat un sondaj în exteriorul castrului pentru a clarifica funcționalitatea anomaliilor geomagnetice constatate în urma investigațiilor pe care le-au făcut în luna octombrie 2016. În această secțiune

¹⁷ CCA 2007, pag. 291 – 292; CCA 2008, pag. 256 – 257; CCA 2009, pag. 185 – 186; CCA 2011, pag. 109 – 111; CCA 2012, pag. 116 – 117; CCA 2014, pag. 113 – 114; CCA 2015, pag. 62 – 63; CCA 2016, pag. 68 – 69; CCA 2017, pag. 111 – 112.

de 15 x 1 m dispusă la c. 28 m. distanță de turnul de colț din *praetentura dextra* a fost descoperit șantul de apărare a unui castru mic și un al treilea șanț al castrului mare. În sondaj nu au fost recuperate materiale arheologice, ceea ce erea de așteptat având în vedere că secțiunea nu a depășit *agger*-ul nivelat aproape total, eventual *via sagularis*, a acestui castru. Totuși pe baza analogiei foarte apropiate cu castrul de la Rucăr credem că datarea sa traianee este asigurată. Deci castrul mic este una dintre micile fortificații care au asigurat securitatea traficului militar în timpul lui Traian pe drumul ce lega Novae prin pasul Rucăr - Bran cu castelele din SE Transilvaniei aparținând Moesiei Inferior.

Abstract

In 2017 the excavation of the the areas S-37 and S-46 and of the balk between S-36 and S-46 continued and the research of the area S-27 began. Besides were dug two new areas S -38 and S-39 of 6x4 m and of the 1 m wide balk separating them.

The excavations uncovered three *contubernia* and parts of two other already identified in 2016, all of them belonging to the barrack of the first building period of the fort located near the *via sagularis*. Also the secondary road between this barrack and the next one was researched.

In this season of excavations were discovered besides a lot of fragments of coarse pottery, 10 vessels and 4 clay lamps, 11 coins among which 5 silver denarii and a base denarius, three bronze brooches, one bronze needle, two bone pins, one of which unfinished, one bronze spear head, one iron scabbard slide, two belt plates – one of bronze and one of iron – one bronze strap terminal, three bolt heads, one clay sling shot, one iron key, one sandstone spindle whorl.

Outside the big auxiliary fort, a trial trench of 15 x 1 m was made at 28 m SE from the corner tower of the *praetentura dextra* which resulted in the discovery of two ditches. The first one belongs to a small fort which has a close parallel in the Trajanic small fort from Rucăr and we suppose to have the same dating with this one.

The other one, represents the third ditch of the later axiliary fort.

**17. Ripiceni, com. Ripiceni,
jud. Botoșani
Punct: Holm/Telescu**

Cod RAN: 38740.03

Autorizație nr. 117/2017

Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil, Ionuț-Alexandru Cristea (USM Suceava), Aurel Melniciuc, Andreea Țerna (MJBT)

Deși obiectivele campaniei din anul 2017 vizau continuarea cercetării interdisciplinare „megastructurii” evidențiate în anul 2016, lucrările din teren nu s-au putut desfășura din cauza lipsei fondurilor necesare. În aceste condiții, au continuat doar activitățile de curățare, restaurare, inventariere și studiere a materialelor ceramice recuperate anterior (fig. 2), precum și investigațiile de identificare a noi surse fotografice și cartografice pentru a reconstitui înfățișarea amplasamentului sitului, anterioară realizării Lacului de acumulare Stâncă-Costești. În acest din urmă caz, în baza de date a *US Geological Survey (USGS)*, *Earth Resources Observation and Science (EROS) Center*¹⁸ a fost identificată o fotografie satelitară Corona KH-4A, realizată la data de 25 septembrie 1965, care a surprins importante și clare detalii ale terenului inclusiv în dreptul sitului Ripiceni-Holm / Telescu., mult mai elocvente decât cele din materialele cartografice¹⁹. Astfel, se observă, cu multă precizie, că partea mai joasă a sitului, de la NNV, precum și latura de ENE, erau mult mai extinse și au fost, după 1978, fie inundate, fie afectate de eroziunea laterală a actualului lac de acumulare (fig. 1/1-2), ceea ce a avut ca urmare restrângerea semnificativă (cu circa 50%) a dimensiunilor suprafețelor ocupate de locuirile protoistorice, validând ipotezele noastre, emise anterior²⁰. Colectivul de cercetare speră că vor fi găsite înțelegerea și disponibilitatea factorilor de decizie și vor fi identificate resursele financiare necesare continuării investigațiilor sistematice din acest sit, chiar dacă noile realități factice determină reajustarea obiectivelor proiectului multianual de cercetare.

¹⁸ U.S. Geological Survey (USGS), Earth Resources Observation and Science (EROS) Center (<https://eros.usgs.gov/>, accesat 09.XII.2017).

¹⁹ Harta topografică 1:25000, Ministerul Forțelor Armate ale RPR, Marele Stat Major, foaia L-35-7-A-b, RIPCENI, ediția I, 1974.

²⁰ D. Boghian, S.-C. Enea, R.-G. Pîrnău, A. Melniciuc, A. Asăndulesei, F.-A. Tencariu, *Încercare de reconstituire a evoluției peisajului preistoric în Depresiunea Prutului Mijlociu, microzona sitului cucutenian de la Ripiceni-Holm, județul Botoșani (Partea II)*, în *ArheoVest*, Nr. IV, Vol. 2: *Metode Interdisciplinare și Istorie*, Universitatea de Vest din Timișoara, JATEPress Kiadó, Szeged, 2016, pp. 561–590, fig. 1-4.

Abstract

Due to the lack of necessary funds, the archaeological research on the Ripiceni-Holm / Telescu site could not be carried out in the 2017 campaign. Only the cleaning, restoration, inventory and study activities of previously recovered ceramic materials (2016) continued and the efforts to identify new photographic and cartographic sources prior to the Stânca-Costești Dam construction, for understanding the real geomorphological situation ante 1978.

18. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui

Punct: Dealul Miclea/Paic

Cod RAN: 166244.01

Autorizație nr. 116/2017

Colectiv: Dumitru Boghian—responsabil (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea — responsabil adjunct (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos), Ciprian-Cătălin Lazanu (MJSM Vaslui)

Cercetarea arheologică sistematică din anul 2017 s-a desfășurat în perioada 16 – 25 august, având ca obiective realizarea unor secțiuni de verificare în sectorul centru-VSV al sitului (III), unde magnetograma din anul 2015 a evidențiat locuințe de suprafață mai bine prezervate și posibile baterii de cuptoare (fig.1-2). De altfel, prelucrarea datelor magnetometrice ne arată existența, în acest sector de centru-vest/VSV al sitului, a unui ansamblu alcătuit din șapte locuințe cucuteniene (L 5-11, în asociere cu cinci anexe și alte amenajări (cuptoare ? și gropi, în special), păstrate bine și foarte bine, pe care le vom investiga, pentru clarificarea planimetriei acestui microareal.

În acest context, a fost trasat un șanț de control **SC1 / 2017** (5 x 1 m), adâncit în sterilul arheologic (argila nisipoasă) până la - 0,90 m, în extremitatea vest-centrală a sitului, acolo unde anomaliile magnetice păreau a indica prezența unei baterii liniare de cuptoare (fig. 4). Prin cercetare, am constatat că respectivele anomalii se găsesc în parcela cultivată cu lucernă de la nord-vest, în secțiune identificându-se doar o serie de gropi-șanțuri, săpate în diferite perioade istorice, pentru exploatarea argilei, nisipului și gresiei din pachetele de roci alunecate, aflate din structura matorului de alunecare (un fel de lutării /

nisipării / pietrării) și multe lipituri din pastă ceramică nisipoasă, asemănătoare, ca structură a materialului, cu cele din Antichitate și din perioadele ulterioare. Resturile unui asemenea pachet de gresii feruginoase se găseau aglomerate în □3. Din stratul de cultură, extrem de subțire, s-au recuperat câteva fragmente ceramice cucuteniene corodate și mici bucăți de pigment roșiatic (oxizi de fier). De aceea, cercetarea anomaliilor magnetometrice presupuse a fi baterii liniare de cuptoare rămâne în sarcina cercetărilor viitoare, când se vor identifica și posibilitățile de exploatare, prin disponibilizarea suprafeței respective.

Pentru cercetarea locuinței de suprafață **L. 5 / 2017**, a fost trasată și investigată **Cas. VIII / 2017** (fig. 2 și 3.1-2), în suprafață de 10 x 7 m (70 m²), în curs de cercetare și adâncită diferit, între - 0,90 și - 1,30 m, din cauza complexității situațiilor arheologice. Stratul arheologic eneolitic se găsește, în acest sector, la o adâncime mai mare (- 0,70 / - 0,80 m), fapt care a determinat ca vestigiile locuinței cucuteniene să nu fie deranjate major de locuirile și intervențiile post-abandon, generând un semnal magnetic puternic și coerent. Vestigiile locuinței de suprafață **L. 5 / 2017** au fost identificate aproximativ în centrul secțiunii, aceasta având dimensiunile de circa 32 / 36 m² (8 / 9 x 4 m) și axul lung pe direcția NE-SV. Se pare că **L. 5 / 2017** se prelungește spre vest, în porțiunea nesăpată, cu circa 1 m. Această locuință era pluri-compartimentată, deși nu am descoperit, deocamdată, pereți despărțitori *in situ* (se pare că urmele acestora se află în martorii stratigrafici intermediari), și prezenta lutuiele de pereți și planșeu, cu urmele structurilor lemnoase aferente (amprente de pari și împletituri de nuiel) destul de coerente și mari, căzute peste instalațiile catului întâi al casei.

Pe acest nivel, parțial "adâncit", probabil (ca urmare a înălțării antropice a terenului din exteriorul locuinței), se găseau, în funcție de încăperi, instalațiile casnice, complexe și recipientele ceramice, care constituiau inventarul gospodăresc. Astfel, în camera de SV (fig. 5.1) se găsea o casetă / cutie de lut rectangulară (dimensiuni 2,40 x 1,10 m), cu colțurile puțin rotunjite, care a avut, foarte probabil, o structură de lemn realizată din scânduri despicare cu icul, cu grosimea de cca. 8-10 cm, și prezenta trei lutuiele / refaceri, rezultând niște pereți mai groși la bază (6-8 cm) și mai subțiri în elevație (3-4 cm), fără a li se putea preciza înălțimea, finisați cu degetele, care a fost utilizată, poate, pentru păstrarea rezervelor de cereale sau ca spațiu de depozitare a unor vase de provizii (fig. 5.2-8).

Această amenajare era aliniată, probabil, între doi pereți și a fost distrusă odată cu prăbușirea pereților și tavanului. Pe latura de sud, camera de SV și caseta de lut au fost afectate de un deranjament (alveolare) aparținând locuirii Noua I, în care s-au găsit fragmente ceramice specifice. Funcționalitatea sa gospodărească este neîndoieabilă, deoarece era asociată cu un complex de măcinat și stocat, alcătuit dintr-o grupare de râșnițe, frecătoare și vase de uz gospodăresc, sparte *in situ*.

În sectorul pe care l-am desemnat drept camera de NV (fig. 6.2) se afla un complex de vase mari gospodărești, uzuale, sparte pe loc și întregibile (fig. 6.1,3), și un vas ornitomorf, semifin, de tip / influență Stoicani-Aldeni / Gumelnița A2 (?), în asociere cu mai multe râșnițe sparte, unele depuse într-un vas de provizii (deosebit de friabil), altele relativ împrăștiate, pe podeaua simplă a încăperii (fig. 6.4-6), ca urmare a prăbușirii elementelor de elevație (pereți și tavan).

În camera de SE (fig. 7.2) au fost descoperite lipiturile de pereți /plafon, căzute oblic la marginea podelei parțial adâncite, dar caracteristicile acestora vor fi precizate în campania viitoare. În camera de NE (fig. 7.1), aflată, de asemenea, în curs de cercetare, sub lipiturile de pereți / plafon, au fost identificate elementele constructive ale unei vetre interioare (spărturi mozaicale, □ 3 B-C). Spre NE, în □ 1-2 A-B a fost descoperită o groapă (**Gr. 11/2017**), care a fost cercetată doar parțial, deoarece, spre vest, intră sub vestigiile L. 5, iar spre est în porțiunea nesăpată. În interiorul său, au fost descoperite: vase ceramice, unele întregibile, piese litice, unelte și materiale osteologice, bucățele de pigment, sub formă de materie primă și preparată, pentru aplicarea pe vase, plastică antropomorfă și zoomorfă, idoli conici, din care unul peste 10 cm, cu aspect falic.

Dintre celelalte descoperiri, menționăm: lame-insertii cu urme de lustru de cereale, provenind de la seceri și fragmente săpăligi / topoare de piatră (□ 4-5 A-D) și un fragment de sârmă de aramă, probabil de la un cârlig de pescuit (□ 9 G). Cele mai multe recipiente întregibile sunt de factură uzuală / gospodărească, chiar dacă unele prezintă gâtul și umărul decorate prin pictare.

În concluzie, deși scurtă, campania de cercetări sistematice din anul 2017, din situl de la Tăcuta, jud. Vaslui, a adus noi și importante date arheologice care, racordate la cele anterioare, completează imaginea asupra habitatului cucutenian din acest sit, în principal asupra modului de

construire al locuințelor și al funcționalității unor complexe gospodărești.

Abstract

During the archaeological campaign of 2017 (16-25 August), carried out in the Tăcuta-Dealul Miclea / Paic site, two surfaces (trench SC1 and Cas. VIII; 75 m²) were investigated. A partial research was carried out on the surface dwelling L 5/D 5 (Cucuteni A3), rectangular (about 32/36 m², 8/9 x 4 m) with four rooms (probably). Also, a few households features: one clay cassette in the south-western chamber, storage vessels, grinding places (grinding stones and grinders), an indoors hearth and an outdoors pit (Gr.11) were researched.

19. Temerești, oraș Făget, jud. Timiș

Punct: Dealul Vinii

Tip sit: Așezare deschisă (111)

Încadrare cronologică: Paleolitic Superior (113)

Cod RAN: 156918.01

Autorizație nr. 138/09.05.2017

Colectiv: Responsabil științific: Alexandru Szentmiklosi – Muzeul Național al Banatului Timișoara; Membri ai colectivului: Wei Chu, Universitatea din Köln, Germania; Adrian Doboș – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; Alexandru Ciornei – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; Thomas Albert – Universitatea din Köln, Germania; Janina Böskén – RWTH Aachen, Germania

Finanțator: Universitatea din Köln, Germania; Muzeul Banatului, Timișoara; Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București

Durata de desfășurare a campaniei: 02.10.2017 – 25.10.2017

Situl se află în partea de ENE a satului, coordonate: N 45.87391, E 22.21271

Situl a fost semnalat în anul 2015 în cadrul unei periegeze și a făcut obiectul unei crecetări preventive în același an

<http://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=temeresti-oras-faget-timis-asezarea-paleolitica-de-la-temeresti---dealul-vinii-cod-sit-ran-156918.01>, în cadrul căreia au fost săpate trei sondaje (1 x 1 m) și o secțiune (5 x 3 m).

Au fost descoperite piese litice atribuite

Aurignacianului.

Campania din 2017

Obiectivul principal a fost identificarea stratigrafiei arheologice și geologice a sitului. A fost săpată o suprafață de 4 m² (Secțiunea 2/2017), constând în patru careuri adiacente peretelui de vest al Secțiunii 1/2015 (careurile au fost numite, de la nord la sud, M101, M100, M99; adiacent careului M99 a fost săpat, către vest, careul L99) (Fig. 1).

Metoda de săpătură

Proveniența materialului arheologic a fost înregistrată cu stația totală. Săpătura a fost făcută în rânduri de 2 cm grosime, iar fiecare careu a fost împărțit în patru cadrane, denumite A, B, C, D. Au fost înregistrate individual artefactele mai mari de 0.5 cm. Sedimentul a fost trecut, sub jet de apă, printr-o sită cu ochiuri de 0.5 cm. Pentru cadranul C al careului M99, sedimentul a fost trecut prin trei site (1 cm, 0.5 cm, 0.1 cm), respectivele categorii de sediment fiind păstrate, pentru a putea reconstitui profilul sedimentologic al sitului.

Stratigrafie (Fig. 2)

1. Nivel vegetal foarte subțire, de culoare bej, cu granulație între silt și nisip fin ($\approx 0 - 6$ cm). Nivelul conține piese paleolitice.

2. Depozit loessoid fin cu galeți rotunjiți și numeroase mici ganguri produse de deplasarea nevertebratelor ($\approx 6-56$ cm). Din punct de vedere al culorilor, se observă ușoare variații în funcție de adâncime: maroniu deschis ($\approx 6-24$ cm), gri-ocru ($\approx 24-39$ cm), maroniu-roșcat ($\approx 39-50$ cm). Între cca. 50-56 cm adâncime, sedimentul are granulație mai mare, silt-nisip.

3. Strat de pietriș angular și sub-rotunjit cuprins într-o matrice similară cu depozitul loessoid de deasupra (începe de la cca. 56 cm până la o adâncime ce nu a fost determinată); culoarea este maroniu-roșcat. Acest nivel a fost atins doar în careul M100, care a fost săpat până la adâncimea de 70 cm.

Descoperiri

Piese litice reprezintă singura categorie de descoperiri din acest sit. Majoritatea acestora au fost descoperite în nivelul 2. Materia primă este reprezentată preponderent de silexul de Banat.

Distribuția materialului este omogenă, fiind imposibil de identificat concentrații asociate unor niveluri distincte (Fig. 3).

Au fost înregistrate individual 438 piese litice, din care la analiza preliminară au fost identificate 28 de unelte (Fig. 4), între care: 10 gratoare (din care 2 abrupte), 3 lamele *Dufour*, 4 lame retușate, 2 burine pe spărtură, 4 piese *chute de burin*, 1 lamă

etrangleé, 2 lamele *à dos*, 1 *encoche*, 1 piesă cu retușă neregulată. De asemenea, au fost identificate 8 nuclee laminare.

Numeroase piese au fost arse, deși nu au fost observate vetre sau măcar urme de arsură. Au fost totuși prelevate câteva mici fragmente de cărbune descoperite la diferite adâncimi.

În urma tamisării au fost recuperate 1344 mici fragmente litice (spărturi, așchii, lamele), multe dintre ele prezentând, de asemenea, urme de ardere.

Datări absolute

Au fost prelevate probe pentru datări pe bază de luminiscentă, care momentan sunt în curs de analizare. De asemenea, este în curs de analiză o probă

Considerații preliminare

- Prezența lamelelor *Dufour* și a gratoarelor abrupte indică existența unei locuiri atribuite Aurignacianului. De asemenea, piesele *à dos* indică și o ocupare gravettiană a sitului.

- Situl a fost afectat de procese de bioturbație, după cum reiese din descoperirea de piese *à dos* la adâncimi mai mari decât a celor aurignaciene.

Abstract

The site of Temerești – Dealul Vinii was reported and firstly excavated in 2015. The goals of the 2017 excavation (Fig. 1) were: the assessment of the site preservation, and the identification of the Paleolithic cultural sequence.

The recovered material features only lithics, mainly concentrated in Geological Horizon 2, a reddish-brown loess-like sediment (Fig. 2). Although many pieces were affected by fire, there were no burning traces save for a few small charcoal chunks.

The lithic material was homogeneously distributed throughout the stratigraphic sequence (Fig. 3), hence no discrete archaeological levels could be discerned. From a techno-typological point of view, the lithic material features thick endcrapers and *Dufour* bladelets, which suggest an Aurignacian occupation of the site. However, the site was likely affected by taphonomic processes, since backed pieces, associated with the later Gravettian, were found deeper than the Aurignacian ones.

Bibliografie:

Cârciumaru, M., Nițu, E., Stăvilă, A., Dincă, R., Micle, D. – Așezarea paleolitică de la Temerești – Dealul Vinii, *Cronica Cercetărilor Arheologice, campania 2015*.

20. Tulcea, jud. Tulcea [AEGYSSUS]

Punct: Parcul „Monumentul Independenței” („Colnicul Hora”)

Cod RAN: 159623.01; **Cod LMI:** TL-I-m-A-05718

Autorizație nr. 99/25.04.2017

Colectiv: George Nuțu, Marian Mocanu, Florin Topoleanu, Vera Rusu (ICEM Tulcea);

Dan Aparaschivei, George Bilavski (IA Iași); Simina Rafailă (Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași), Radu Stănescu (Facultatea de Istorie, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca), Radu Pîrnău, Bogdan Roșca (Institutul de Geologie al Academiei Române, filiala Iași); Bernd Păffgen, Ursula Scharafin-Hölzl, Florian Rinser, Marion Scheiblecker, Michaela Schauer (Ludwig-Maximilians Universität München), Mario Hölzl (X-Cavate Archaeology München)

Finanțare: Consiliul Local al Municipiului Tulcea

Cercetările arheologice la Aegyssus au fost reluate în anul 2015 după o întrerupere de aproape două decenii, datorită sprijinului financiar al Consiliului Local Tulcea. S-a înlăturat vegetația abundentă crescută pe sit și au fost practicate două sondaje arheologice pentru verificarea situației stratigrafice și evaluarea stării de conservare a monumentelor cercetate parțial între anii 1971-1998. În anul 2016 a fost solicitată o nouă autorizație de cercetare arheologică sistematică și a fost propus un proiect multianual de cercetare arheologică.

Cercetat sporadic în secolul XX, situl începe să fie explorat sistematic la începutul deceniului opt al secolului XX. G. Simion, V.H. Bauman, I. Vasiliu, Gh. Mănucu-Adameșteanu, Mihaela Mănucu-Adameșteanu, Vasilica Lungu și, în particular, A. Opaît au efectuat de-a lungul timpului cercetări în aria *intra muros* a orașului. Au fost investigate o serie de complexe (locuințe, cuptoare, gropi menajere) datate în epocile romană, romano-bizantină și bizantină. De asemenea, au mai fost cercetate parțial, segmente din incintă, turnurile de apărare și nuclee de locuire din perioada medio-bizantină. În aceeași perioadă a fost dezvelit un edificiu de mari dimensiuni, dotat cu instalație termală, construit la sfârșitul secolului I p.Chr. și dezafectat la începutul secolului al V-lea, odată cu invaziile hunilor. Având în vedere că edificiul cu terme de la Aegyssus a avut o lungă perioadă de funcționare, în cursul cercetărilor arheologice au fost

documentate mai multe faze constructive²¹.

În anul 2017 cercetările arheologice s-au desfășurat în perioada iulie-septembrie, în trei puncte din interiorul fortificației romane târzii, suprapusă astăzi de Parcul Monumentul Independenței.

Sector Aria C

Marian Mocanu

Cercetarea arheologică din campania 2017 în sectorul Aria C s-a desfășurat în iulie-septembrie. Principalul obiectiv a fost continuarea cercetărilor din 2016 în S 1, cu scopul de a documenta locuirea romană timpurie. Un obiectiv secundar a fost reluarea cercetărilor în S 2, amplasată la est față de S1.

Suprafața 2 (S 2), amplasată în continuarea suprafeței 1 (S 1) la est, a fost inițial trasată în timpul vechilor săpături desfășurate în anii 90. De la nivelul actual de călcare s-a atins cota de -0.50 m. Primul pas în campania 2017 a fost refacerea pozelor vechii săpături. Ulterior am adâncit vechea săpătură până la cota de -0.90 m. Obiectivul reluării cercetărilor în această suprafață este aceea de a vedea cum se dezvoltă către est alinierea vaselor de provizii (chiupuri), implicit a încăperii care a funcționat în epoca romană târzie (sec. V – VI) și a cărei funcționalitate a fost de spațiu pentru depozitare. În campania 2017 am reușit să ajungem pe un nivel de dărâmătură databil în secolele V – VI, conturat în special în extremitatea de sud a secțiunii, reprezentat prin rămășițele unui perete a cărei elevație a fost realizată din pământ. Materialul arheologic colectat este redus din punct de vedere cantitativ și eterogen din punct de vedere cronologic.

Suprafața 1 (S 1). În S 1 cercetarea s-a desfășurat în trei etape. În prima fază, obiectivul a fost eliminarea trepte din caroul 1 (capătul nordic al secțiunii), rămasă din timpul vechilor săpături și investigată parțial în campania precedentă. Aici a fost identificat un nivel de dărâmătură (piatră de dimensiuni medii și mici amestecată cu urme de mortar și pământ galben) cu o grosime de aproximativ 0.40 – 0.50 m. Din această zonă materialul arheologic este destul de numeros, fragmentele ceramice cât și monedele fiind specifice secolului al IV-lea. Desființarea acestei trepte a evidențiat o amenajare din pietre (blochete de calcar de dimensiuni medii) legate cu mortar, orientată

²¹ Pentru o prezentare generală cercetărilor arheologice la Aegyssus vezi: Opaît 1977 și Lungu 1996.

aproximativ est – vest, surprinsă pe toată lățimea secțiunii. Lățimea amenajării descrise mai sus este de 0.40 m. Funcționalitatea acesteia, în actualul stadiu al săpăturii, este incertă. Ținând cont de aspectul amenajării putem înainta ipoteza că avem fundația a unui zid. Dacă luăm în considerare informațiile oferite de A. Opaiț, potrivit căruia, în zona respectivă ar fi fost descoperită o stradă (din păcate această situație nu a fost înregistrată), putem lua în calcul că respectiva amenajare poate fi un spațiu de evacuare a apelor menajere (canalizare sau mai degrabă rigolă de scurgere).

Al doilea obiectiv a fost documentarea locuirii romane timpurii la Aegyssus, în Aria C. Astfel a fost trasat un prim sondaj stratigrafic cu dimensiunile 2.5 x 4 m. (jumătatea de vest a caroului 3). Adâncimea maximă atinsă în acest sondaj este de -4.50 m. Săpătura s-a oprit pe un nivel roman timpuriu materializat printr-o podea realizată din cărămidă. Materialul arheologic descoperit în nivelul de dărâmtură al edificiului cuprins între 4.00 – 4.50 m, ne permite să datăm perioada de funcționare a edificiului timpuriu în secolul II p. Chr. Tot în acest sondaj am identificat materiale ceramice mai timpurii (amfore Dr. 2-5) care atestă și o locuire pre-romană în această zonă.

În caroul 1, în extremitatea nordică a S 1, pe jumătatea vestică a secțiunii a fost practicat un al doilea sondaj stratigrafic cu dimensiunile 2.50 x 4 m. Situația documentată este următoarea: am identificat limita nordică a secțiunii practicate în anii 1994-1995. Imediat la nord de această zonă am dat de un start de pământ galben, foarte compact. La răzuială, aici s-au conturat două gropi cu diametre de aproximativ 0.80 m. Am procedat la secționarea acestor complexe, iar materialul arheologic descoperit este reprezentat exclusiv din fragmente ceramice și oase de animale. Materialul ceramic extrem de fragmentar este specific populației getice locale (ceramică modelată cu mâna, vase decorate cu brâu) dar și fragmente de amfore elenistice. Cele două complexe atestă o perioadă de locuire pre-romană datată între secolul II a. Chr și I p. Chr.

În campania următoare ne propunem continuarea cercetării în Suprafața 1, prin prelungirea primului sondaj stratigrafic astfel încât să obținem o singură semi-secțiune pe latura de vest a S 1, cu obiectivul clar de a documenta cât mai complet locuirea romană timpurie și dacă este posibil identificarea unor noi complexe pre-romane. În suprafața 2 vom continua să adâncim săpătura cu scopul de a surprinde limita nordică a încăperii cu rol de depozit.

Sector *Aria B*

George Nuțu

Acest sector include zona de S și de V a edificiului termal cercetat cu intermitențe, începând cu anul 1971. Cercetările s-au concentrat în particular, în zona de V a termelor cu intenția de a realiza observații privind stratigrafia și fazele constructive ale edificiului și, nu în ultimul rând, de a pune în valoare acest monument în scop turistic.

În campania anului 2017 cercetările s-au concentrat în caseta C1 unde, în anii anteriori, a fost descoperit un zid care închide latura de V complexului termal. Aria investigată prin această casetă se află în proximitatea sectorului cercetat începând cu anul 1971. Din punct de vedere topografic, se află situată în nord-vestul edificiului numit convențional „Palestra”, mai exact, la NV de aripa vestică a acestui edificiu din care au fost cercetate anterior două ziduri orientate NV-SE, respectiv SV-NE. Cel puțin o intrare în această încăpere a fost delimitată pe latura de SE cu deschiderea în aleea interioară dintre „Palestra” și *thermae*.

Așadar, prin deschiderea suprafeței C 1 s-a urmărit identificarea laturii de NV din aripa vestică a palestreii. Anterior, un segment din zidul de NV al acestei încăperi a fost cercetat, dar rezultatele nu sunt cunoscute. Din planurile publicate până în prezent reiese că în această zonă a fost trasată a doua secțiune magistrală (din anii '70) orientată E-V. Astfel, un mic segment din zidul nr. II (Z II) pare să fi fost suprapus de un bordei medio-bizantin²².

O primă constatare a fost aceea că straturile superioare au fost grav afectate de intervențiile din perioada modernă și contemporană, odată cu trasarea aleilor parcului actual. Sub acest context (0,40-0,70 m grosime), a fost descoperit un nivel datat în secolul V p.Chr. care coincide cu momentul unei distrugerii a edificiului. Momentul constructiv al acestuia (sau, mai bine spus, lărgirea lui) a fost documentat în perioada cuprinsă între sfârșitul sec. III și începutul sec. IV p.Chr. Principalele structuri descoperite sunt un zid lucrat în *opus mixtum* care închide spre V latura termelor și un bazin realizat din cărămizi înguste, păstrat pe șapte-opt asize, la baza căruia au fost descoperite o serie de monede de sec. IV p.Chr. Din motive de economie, această zonă a fost abandonată în acest an, în favoarea lărgirii sectorului Aria C unde s-a urmărit cercetarea nivelurilor romane timpurii.

²² Mănucu-Adameșteanu 2010, 244, fig. 3/1.

Materialul arheologic constă preponderent în ceramică romană târzie – amfore (LR 1, LR 2, Dr. 24 și capace de amfore), ceramică de bucătărie, vasa *escaria* (în care predomină formele Hayes 3, Hayes 99, Hayes 76 și Pontic Red Slip), opaițe (majoritatea de tip „Ephesos”), material vitric (panouri de geam și stemmed goblets), monede eșalonate pe parcursul secolelor IV-VI p.Chr. și un bogat material faunistic.

Sector Vest

Dan Aparaschivei, George Bilavski

Cercetările arheologice în situl Aegyssus – Tulcea s-au derulat în sectorul de vest în perioada august-septembrie 2017. În prima fază am trasat o secțiune de control de 3 x 9 m și am recurs la decaparea manuală a straturilor de câte circa 25-30 cm grosime. Secțiunea, denumită convențional S 1, a fost caroiată din 3 în 3 m, având orientarea SV-NE.

Încă de la primii 50 de cm cercetați s-au constatat multiple intervenții antropice din secolele XIX-XX, când zona a fost amenajată pentru locuire prin nivelare cu pământ adus din diverse locații ale orașului. De asemenea, în perimetru s-au depistat și observat chiar urme ale unei locuiri efective sub forma unor bordeie construite din cărămidă de lut uscat la soare, care mai păstrau urme de vâruială policromă clădite, probabil, pe o structură lemnoasă. Din pământul afectat de intervențiile umane au fost recuperate materiale arheologice specifice veacurilor XIX-XX (ceramică de producție locală și factură străină – faianță/porțelan vest-european și oriental; numeroase obiecte casnice și meșteșugărești din bronz și fier; bucăți și recipiente de sticlă; fragmente osteologice; resturi textile și încălțăminte etc.), dar și artefacte din perioade mai vechi (epoca antică și medievală: ceramică și monede).

Cercetând dispunerea stratigrafică a straturilor geo-arheologice s-a putut constata o orientare a pantei pe direcția V-E, cu valori de înălțime ridicate spre vest și sud și coborâte spre răsărit și miazănoapte. Cu certitudine, încercările de amenajare teritorială s-au desfășurat pe direcțiile V-E și N-S, dinspre zonele înalte spre baza pantelor, unde s-a constatat acumularea de material arheologic din abundență.

Analizând profilul sudic, am putut constata două faze de incendiere (lentile de cărbune ars) și un strat consistent de dărâmatură de pereți din chirpici arși de culoare roșiatică, cu urme de humă și var. Dispunerea acestora ne-a determinat să credem că aceste rămășițe au aparținut unor

complexe de locuire, care au fost distruse, iar zona nivelată prin dispersia molozului. Aceste case (bordeie, anexe) au funcționat probabil în secolul al XX-lea.

În colțul de NE al șanțului a fost cercetată o groapă (-0,80-1,70 m) din care a fost prelevată o cantitate apreciabilă de materiale arheologice arhaice dar și moderne contemporane, printre care numeroase obiecte din fier (cuie, piroane, lame de cuțit, resturi de la un recipient din bronz etc.). Tot din acest complex au fost recuperate câteva monede antice (romano-bizantine), medievale și moderne.

În zona de vest a parcului s-au realizat și operațiuni de alimentare cu apă a caselor din vecinătatea sitului, drept urmare, prin mijlocul secțiunii a fost identificată o țeavă care transporta apă. Probabil, perimetrul a fost îngrădit cu un gard din plasă de sârmă pentru că în secțiune au fost depistați și doi stâlpi de lemn, alături de o cantitate apreciabilă de sârmă.

De asemenea, alte gropi au fost cercetate în întreaga suprafață a carourilor 1-2, din care au fost recuperate fragmente ceramice din secolele V-VI (amfore, amforete, ulcioare), din secolele XI-XIII (ceramică smălțuită și oale cu toartă) și XIX-XX (ceramică comună de factură locală, smălțuită și nesmălțuită; porțelan și faianță occidentală dar și turcească și chinezească). Tot din interiorul acestora au mai fost descoperite câteva monede antice și moderne, precum și alte artefacte specifice ultimelor două secole.

Cel mai interesant complex (denumit convențional C1) îl constituie o amenajare din piatră de dimensiuni medii, forme neregulate, care suprapune un consistent strat de lut și chirpici arși de culoare roșiatică. Lungimea conservată a acestei amenajări este de circa 3,50 m, iar lățimea de 1,80 m. Acest complex distrus a fost surprins în caroul 2, în apropierea profilului vestic, la circa -1,30-1,55 m față de nivelul actual de călcare. Dintre pietrele C1 au fost recuperate mai multe fragmente de la un vas de dimensiuni apreciabile (ar putea fi resturile unei căldări din lut de factură pecenego-cumană), lucrat la roată înceată, având pastă zgrunțuroasă. În zona C1 au mai fost descoperite numeroase bucăți de ceramică romană târzie, dar și medievală (secolele XI-XIII) și contemporană (cioburi cu smalt de culoare verde deschis și faianță locală).

În acest stadiu al cercetărilor nu putem emite decât unele ipoteze asupra destinației sau provenienței lui C1. Astfel, prezența unui volum mare de chirpici arși ne-a indus ideea existenței unui cuptor în acea zonă. Însă, lipsa urmelor de ardere

de pe pietrele prăbușite pe fundamentul din lut, dar și forma în „V” a amenajării ne-a determinat să credem că ar putea reprezenta totuși resturile unei construcții din piatră și lut, distruse prin incendiere. De asemenea, identificarea unor materiale provenind din epoci diferite, ne-a convins că C1 „a fost contaminat” de intervenții antropice recente și că ar putea aparține astfel unei amenajări distruse (într-o perioadă de timp dificil de precizat în prezent), iar zona a fost nivelată pentru amenajarea unui spațiu de locuire.

În funcție de topografia locului, în S1 s-au cercetat straturile și complexe arheologice până la circa -1,85 m (spre sud) și -1,20 m (spre nord). Datele obținute ne confirmă opinia că perimetrul a fost amenajat în perioada contemporană cu pământ adus din zone învecinate ale orașului dunărean. Totodată, locuirile și activitățile umane din epocile modernă și contemporană au deranjat nivelurile de locuire anterioare (romano-bizantine și medievale).

În urma cercetărilor arheologice întreprinse în anul 2017 s-au urmărit investigarea laturii de vest a fortificației de la Aegyssus, reperarea complexelor de locuire și recuperarea materialului arheologic antic și medieval, stabilirea cronologiei pentru această zonă a cetății, precum și corelarea datelor stratigrafice și planimetrice cu informațiile similare obținute în diferite arii de locuire ale fortificației.

În campaniile viitoare vom încerca să îndeplinim obiectivele asumate acționând în funcție de rezultatele obținute pe parcurs.

Fotografie aeriană, măsurători topografice și magnetometrice

Bernd Paffgen, Ursula Scharafin-Hölzl, Florian Rinser, Marion Scheiblecker, Michaela Schauer, Mario Hölzl

A fost continuată, de către echipa germană condusă de Prof. Bernd Paffgen ridicarea topografică a sitului, alături de fotografierea aeriană ²³. Pentru realizarea prospecțiilor aerofotografice a fost folosit un multicopter de tip „Mikrokopter OctocopterXL2” și o cameră digitală D-LSR de rezoluție mare și obiectiv cu unghi larg, pentru efectuarea fotografiilor de la distanță într-o calitate și de o rezoluție superioară. Obiectivul prospecției a fost fotografierea promontoriului pentru delimitarea structurilor arheologice vizibile la suprafața solului și observații asupra monumentelor cercetate până în prezent. Ca o completare a

prospecției aeriene, tot în cadrul acestei campanii au fost efectuate măsurători topometrice a arealului cu accent pe sondajele deschise în anii trecuți. Scopul acestei măsurători este oferirea unui model al terenului pentru georeferențierea fotografiilor, care la urmă ar permite efectuarea unui model de bază 3D al sitului, a vestigiilor deja descoperite, precum și o topografie a sitului prin așa-numita tehnologie „Structure-for-Motion” (SfM). Ca o completare a prospecțiilor fotografice, și a măsurătorilor topometrice au fost efectuate în continuare și fotografii de la sol ale sondajelor. După corectarea fotografiilor, acestea pot fi în continuare prelucrate cu ajutorul programelor precum Visual-SfM (open source) sau Agisoft Photoscan (comercial) folosite pentru modelare 3D. Aceste programe recunosc motivele fotografiate și suprapun diferitele imagini.

Zona estică a sitului, spre extremitatea parcului arheologic, a fost supusă unei cercetări geofizice; a fost investigată o suprafață de 30x40 m pentru a evalua situația contextelor arheologice. La dispoziția echipei a stat un „Försten – Magnetometer FEREX 4.032”. Dispozitivul constă dintr-un cadru din carbon care are în partea frontală patru sonde dispuse la o distanță de 50 cm între ele și preferabil ridicate la 30 cm deasupra solului. Datorită vegetației, precum și elementelor din infrastructura parcului (cabluri electrice, țevi metalice, diverse intervenții antropice) nu a fost posibilă o prospectare a întregului areal propus. În perimetrul cercetat există două conducte metalice moderne din cauza cărora măsurătorile au fost efectuate cu dificultate. Deoarece conductele sunt metalice, acestea provoacă o perturbare a impulsurilor aparatului. Paralel cu conductele au putut fi observate structuri cu caracter arheologic. Aceste complexe prezintă anomalii magnetice pozitive, care pot fi puse în legătură cu incendii din trecutul istoric. Din păcate, măsurătorile nu pot fi luate în considerare pentru o eventuală analiză contextuală a vestigiilor.

Dezavantajul prospecțiilor de natură magnetometrică în zonele cu locuire modernă/contemporană se explică prin intervențiile antropice în sol care, din păcate, schimbă proprietățile magnetice ale acestuia. Un al doilea perimetru din sit nu a putut fi prospectat datorită vegetației abundente, a suprafețelor deschise reduse ca întindere și a intervențiilor antropice din sol care au perturbat structura terenului.

Bibliografie

Lungu 1996 – V. Lungu, *Aegyssus – documentare arheologică preromană*, Peuce 12, 47-102.

²³ Paffgen, Nuțu 2017.

Mănușu-Adameșteanu 2010 – Gh. Mănușu-Adameșteanu, *Locuirea de epocă medie-bizantină pe teritoriul orașului Tulcea (sec. X-XIII)*, SCIVA 61, 2-4, 219-250.

Opaiț, A. 1977, *Aegyssus '76 – Raport preliminar*, Pontica 10, 307-311.

Päffgen, Nuțu 2017 – B. Päffgen, G. Nuțu in Zusammenarbeit mit D. Anton, M. Hölzl, Fl. Rinser, U. Scharafin-Hölzl, M. Scheiblecker, M. Schauer, *Neue Prospektionsmethoden im Antiken Aegyssus*, [în:] *Omul, Fluviul și Marea. Studii de arheologie și istorie în onoarea lui Florin Topoleanu la a 65-a aniversare / The Man, The river and The Sea. Studies in Archaeology and History in Honour of Florin Topoleanu on his 65th Anniversary* (ed. G. Nuțu, S.-C. Ailincăi, C. Micu), Cluj-Napoca, 281–292.

21. Turda, jud. Cluj [Castrul legiunii a V-a Macedonica POTAISSA]

Punct: Dealul Cetății

Epoca romană.

Cod RAN: 52268.01

Autorizația nr. 5/25.04.2017

Colectiv: conf. dr. Sorin Nemeti - responsabil, prof. dr. Mihai Bărbulescu, conf. dr. Florin Fodorean, drd. Timea Varga (Universitatea „Babes – Bolyai” Cluj-Napoca), dr. Dan Matei, dr. Mariana Andone Rotaru, drd. Ioana Mărincean (Muzeul de Istorie Turda), lect. dr. Fabian Istvan (Universitatea “Petru Maior” Targu Mures), dr. Irina Nemeti (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca), dr. Pavel Huszarik (Liceul Nădlac).

Finanțare: Ministerul Culturii și Identității Naționale, ca și Universitatea Babes-Bolyai Cluj-Napoca, ca beneficiar, total finanțare 40000 lei.

Perioada de desfășurare a campaniei: 1 septembrie – 29 octombrie 2017.

Proiectul multianual de cercetare 2017-2021 prevedea pentru campania 2017 sondarea și dezvelirea parțială a edificiilor identificate în *canabae* prin supravegherea din anul 2006, când o conductă pentru alimentarea cu apă a satului Săndulești a traversat zona civilă.

Secțiunile-sondaj S01-S04 au identificat zona locuită, o intersecție de drumuri romane și o clădire din lemn aparținând fazei I de locuire în *canabae*. S-a identificat stratigrafia sitului și succesiunea fazelor de locuire romană, de demolare post-antică și de

intervenții ulterioare din Evul Mediu până în epoca contemporană.

A fost aleasă pentru cercetarea din acest an o zonă din *canabae*, la nord-vest de castrul legionar²⁴. Ca reper general au fost luate descoperirile din anul 2006, când o conductă pentru alimentarea cu apă a satului Săndulești, cu regim de supraveghere arheologică, a traversat zona. În dreptul metrilor 130-160 de la marginea gardului vestic al bazinelor noi ale Companiei de Apă Arieș, în șanțul conductei din anul 2006 s-a observat prezența ruinelor unor construcții din piatră asociate cu un bogat material arheologic. Sondajele din anul acesta au avut drept obiectiv identificarea acestor edificii și stabilirea fazelor de evoluție a locuirii în această parte a așezării civile.

S01/2016, orientată N-S, cu dimensiunile de 10 x 2 m; adâncime maximă: 0,70 m.

În această secțiune – sondaj nu au fost identificate structuri de piatră. Între metrii 8 și 9.60, în partea nordică a secțiunii, a fost intersectată o lentilă de prundiș cu lățimea de cca. 1.60 m, aparținând unei stradele orientate în direcția E-V. Grosimea maximă a lentilei este de cca. 15 cm. Lentila este bombată în centru și se îngustează spre margini. În profil nu se observă urma vreunei rigole. Datorită poziției stratigrafice (partea superioară apare la – 20 cm, de la nivelul actual de călcare) este posibil ca aceasta să aparțină epocii moderne. Este poziționată stratigrafic mai sus decât nivelul de dărâmătură romană cu piatră și material tegular din S02/2017.

Din toate carourile a fost recoltat un bogat material arheologic, din stratul de cultură roman. Se remarcă prezența unei mari cantități de ceramică (în principal veselă pentru servit masa) și a materialului arheologic mărunț din bronz, fier și os (piese de echipament militar, monede, un zar din os, ace de păr din os, un cuțit din fier etc.).

Nu s-au observat nici amprente de la pereți de lemn, doar un strat de lut galben în profilul vestic, care poate proveni de la un perete din lemn și lut dărâmat în imediata vecinătate a zonei sondate. Secțiunea a intersectat un spațiu liber de construcții, fie între niște clădiri ușoare din lemn și lut, fie într-o curte.

S02/2016, orientată NV-SE, cu dimensiunile de 15 x 2 m; adâncime maximă: 0,75 m.

Poziția suprafeței este paralel cu drumul actual de pe Dealul Cetății (str. I. I. Russu), perpendicular pe secțiunea S01/2017.

²⁴ Cercetările arheologice din campania 2017 au fost finanțate din fondurile Ministerului Culturii și Identității Naționale prin contractul de cercetare arheologică sistematică nr. 26/09.08.2017.

Între metrii 5.40 – 6.70 (pe profilul sudic) a fost identificată o aglomerare de piatră de carieră și material tegular roman (*tegulae, imbrices*), la adâncimea de 0.30 m (partea superioară). Aceasta reprezintă nivelul de dărâmtură roman, materialul provenind de la un edificiu din piatră, cu acoperiș din țigle și olane situat în imediata vecinătate.

În capătul vestic al secțiunii, între metrii 13.70 – 15 (pe profilul nordic) a fost identificată o altă lentilă de prundiș compactă, cu partea superioară la adâncimea de 0.45 m (de la nivelul actual de călcare). Lentila are o grosime de cca. 20 cm, iar în profilele nordic și vestic se observă o adâncitură care poate fi identificată cu rigola drumului (țiglele căzute indică panta șanțului rigolei). Limita inferioară a rigolei este la – 0.75 m. Deși doar un colț al suprafeței S02 a intersectat acest drum, se poate observa că era orientat pe direcția E-V. Mare parte a materialului mărunț descoperit în S02/2017 provine din capătul vestic al secțiunii, din zona drumului și mai ales a rigolei.

S03/2017, 15 x 2 m, orientată NV-SE, adâncime maximă: 1 m.

În carourile 1-7 continuă drumul găsit și în S02/2017, care a fost dezvelit în suprafață. Partea superioară a stratului de pietriș apare la 0.45 m, de la nivelul actual de călcare. Porțiunea dezvelită din drum arată că acesta era orientat în direcția E-V. În restul secțiunii, în carourile 8-15, au fost identificate mai multe intervenții moderne și contemporane, care distrug parțial nivelele de locuire antic și medieval. Secțiunea este traversată pe direcția E-V de șanțul conductei de aducțiune a apei în satul Săndulești din anul 2006. Șanțul săpat din stratul de humus modern se obstruie bine în profilul vestic și urma lui (lățime de cca. 50-60 cm) traversează oblic secțiunea ieșind prin profilul nordic între metrii 6-7.

Între 10-14 m nivelele de locuire sunt bulversate de o mare groapă modernă, săpată de sub humus, al cărei fund ajunge până la adâncimea de 0.80 m. În umplutura gropii au mai rămas pietre de mari dimensiuni, nefasonate. Din aceste carouri provine o mare cantitate de piatră de carieră nefasonată. S-a păstrat o porțiune din această dărâmtură de piatră, între metrii 9-12, unde aparent erau două asize de piatră și avea aspectul unei amenajări târzii (zid sec, fără mortar). Probabil această groapă modernă este rezultatul excavării lespezilor și bordurilor drumului identificat în S04/2017.

În caroul 15, în colțul S-V al secțiunii, în singura zonă nederanjată de intervențiile moderne și contemporane, se mai păstrează stratigrafia originală

a sitului.

La adâncimea de 0.55 m apare partea superioară a unui nivel compact de lutuială, care corespunde cu nivelul stradei din carourile 1-7 ale S03/2017 și caroul 15 al S02/2017 și reprezintă, probabil nivelul de călcare într-un edificiu din vecinătatea drumului. În imediata vecinătate, lângă profilul sudic, s-a observat urma unei gropi circulare, cu diametrul de 0.70 m (la adâncimea de 0.90 m, unde a fost conturată în plan). Groapa se observa de la adâncimea de 0.60 m (măsurată de la nivelul actual de călcare). După secționare și golirea parțială s-a constatat că are o formă cilindrică, cu fundul rotunjit, și continuă, de la nivelul de unde a fost conturată, doar 25 cm. În total, de unde a fost observată, de la adâncimea nivelului de călcare cu lutuială, groapa avea doar 0.55 m adâncime, ceea ce exclude ipoteza unei gropi de stâlp. Groapa era umplută cu lut galben, bine tasat, în care se regăsesc sporadic fragmente ceramice și oase de animale. Lutul galben are aceeași consistență cu cel din podeaua din colțul sud-vestic al secțiunii (cu o grosime de cca. 20 cm). În lumina acestor observații presupunem că acest colț al secțiunii S03/2014 aparține interiorului unui edificiu cu pereți de lemn și lut din faza I de locuire în *canabae*. Groapa G1, cu diametrul de 0.65-0.70 m este probabil o groapă de provizii în care a fost introdus un vas de tip *dolium*, ulterior dezafectată și umplută cu lutul galben folosit la nivelarea podelei din edificiu.

S04/2017, 7 x 4 m, orientată NV-SE, adâncime maximă: 0.95 m.

În partea estică a suprafeței continuă drumul cu prundiș identificat în S02 și S03, partea superioară a acestuia fiind identificată la adâncimea de 0.50 m, de la nivelul actual de călcare. În partea sudică dărâmtură cu piatră de carieră are aspectul unei platforme, păstrată în suprafață pe 2.40 x 0.50 m și intersectată de profilul sudic între 0.45 - 2.80 M.

În jumătatea vestică a suprafeței a fost identificat un alt drum cu o lentilă compactă de pietriș, flancat de borduri masive realizate din blocuri și lespezi de calcar. Acest drum se intersectează cu drumul de pietriș din S02 și S03, care ajunge în partea estică a S04, și este orientat diferit, în direcția NE-SV. O parte dintre blocurile și lespezile bordurilor sunt scoase într-o epocă ulterioară, urmele de scoatere fiind vizibile și în profilul sudic sub forma unor adâncituri rectangulare. Drumul continua probabil și în S03, unde în profilul nordic se observă urmele de scoatere a lespezilor. Restul contextelor din S03 sunt bulversate de groapa modernă din carourile 10-14 și de șanțul conductei din anul 2006.

Lespezile din borduri au dimensiuni de 0.85 x 0.40 x 0.20 m și 0.75 x 0.30 x 0.20 m. O lespede mișcată de la loc este căzută în zona dintre cele două drumuri și are dimensiunile de 0.65 x 0.30 x 0.20 m. Bordura vestică a drumului este mai bine păstrată și lespezile sunt aliniate pe o lungime de 2.40 m. Bordurile sunt realizate din câte două rânduri de lespezi și au lățimea de 0.75 m (bordura estică) și 0.65 m (bordura vestică). Lățimea drumului între cele două borduri este de cca. 2 m.

Dincolo de drum, în partea vestică a suprafeței, se observă amprenta unui zid (perete din lemn?) scos, orientat pe direcția E-V. Amprenta are o lățime de 0.40 m și a putut fi conturată în plan pe o lungime de 2.15 m. Amprenta peretelui scos intră în profilul vestic (groapa urmei de scoatere se observă bine în profil) și sub drumul cu bordură. Se observă că drumul cu bordură orientat NE-SV este construit după demolarea acestui edificiu orientat E-V, pe care îl suprapune (din partea vizibilă a peretelui scos, o lungime de 1.10 m a putut fi identificată chiar sub drumul cu borduri, în locul unde bordura este scoasă într-o epocă ulterioară). Amprenta peretelui scos nu continuă dincolo de drumul cu borduri. Probabil colțul clădirii din lemn și lut se afla în zona gropii circulare umplute cu lut din S03.

Prezența acestei amprente de perete scos indică faptul că în colțul NV al S04 și cel SE al S03 ne aflăm în interiorul unei construcții cu pereți de lemn și lut din faza I de locuire din *canabae*. Spre sud de construcție, dincolo de amprenta de perete scos, se află o podea de mortar. Construcția a fost demolată la construirea drumului cu borduri din lespezi de piatră.

Sondajele S02 – S04 arată succesiunea amenajărilor locuirii în *canabae*, în zona intersecției / suprapunerii dintre cele două drumuri. În faza I existau construcții din lemn și lut orientate E-V, de-a lungul drumului cu pietriș din S02 și S03. Ulterior, în faza II, construcția identificată a fost desființată și s-a construit peste acest drum cu borduri masive din lespezi de piatră. Clădirea masivă din piatră din apropiere, de la care provine cantitatea mare de piatră de carieră din S03 și materialul tegular, se află probabil la S, SV de această intersecție de drumuri.

Noile informații obținute prin cercetarea din anul 2017 au permis clarificarea fazelor de locuire din așezarea civilă de lângă castrul *legiunii V Macedonica*. Pornind de la aceste secțiuni- sondaj, cercetarea viitoare va dezveli în suprafață zona de la sud de acestea pentru a identifica clădirea din piatră, acoperită cu țiglă și bolți cu cofraj pierdut de la care provine materialul tegular recuperat. Artefactele descoperite completează cunoștințele

moderne despre viața civilă în apropierea unui castru legionar roman la sfârșitul secolului II și în secolul al III-lea p. Chr.

22. Vânători, jud. Galați

Punct: La Jolică

Cod RAN:, 75169.01, **Cod LMI:** GL-I-s-B-02997

Autorizație nr. 6/25.04/2017

Colectiv: Sorin Cristian Ailincăi - responsabil științific, Adrian-Ionuț Adamescu, Florian Mihail, Mihai Dan Constantinescu, Tudor Mandache. Instituția organizatoare a cercetării arheologice: Muzeul de Istorie „Paul Păltănea”, Galați

Perioada de desfășurare a campaniei: septembrie – noiembrie 2017

Introducere

Așezarea de la Vânători, jud. Galați, a fost identificată încă din 1966, primele cercetări arheologice fiind efectuate aici între anii 1972–1974 de către M. Florescu și M. Nicu, iar în 1979 de către M. Brudiu. Departe de a se bucura de o publicare adecvată a cercetărilor arheologice, situl de la Vânători a fost deseori invocat în legătură cu începutul epocii fierului la Dunărea de Jos (orizontul cu ceramică incizată), fiind atribuit atât fazei I a culturii Babadag, cât și fazei Vânători a grupului Tămăoani²⁵. Noile cercetări de suprafață efectuate în zona sitului, precum și prelucrarea unor materiale arheologice provenite din săpăturile mai vechi, au scos la iveală și fragmente ceramice decorate prin imprimare, ceea ce contrazice ideea atribuirii acestui sit orizontului cu ceramică incizată de la Dunărea de Jos²⁶.

Descrierea cercetărilor din campania 2017

În campania 2017 principalele obiective au fost: realizarea de prospecțiuni geomagnetice; cercetări de suprafață și începerea cercetării în zona de NV a sitului (zonă grav afectată).

În urma analizei cercetărilor geofizice s-a hotărât deschiderea unei unități de săpătură, denumită Suprafața I, cu o suprafață de 40 × 20 m. După decaparea stratului vegetal actual, în Suprafața I au fost trasate două sondaje pentru a surprinde situația stratigrafică a unității de cercetare. Primul dintre acestea avea dimensiunile de 40 × 2 m

²⁵ Brudiu 1970; Brudiu 1980; Brudiu 1981; Brudiu 1991; László 1986; László 1997; Levitki 1994; Nicic 2008.

²⁶ Ailincăi et alii 2014.

(carourile A: 1-20) iar cel de al doilea 18 × 12 m (carourile B-J: 1). Din punct de vedere stratigrafic, situația se prezintă astfel: U.S. 1001, strat vegetal, gros de 20-30 cm, urmat de U.S. 1002, strat granulos, cu urme materiale de sec. X p.Chr., și de secol IV. p.Chr, gros de 50-60 cm, urmat de U.S. 1003, strat cenușiu compact ce conține urme materiale aparținând culturii Babadag. Ultimul strat este U.S 1004 steril din punct de vedere arheologic.

Pe lângă suprafețele menționate anterior, în campania 2017 au fost cercetate exhaustiv carourile B-J: 1-6, totalizând o suprafață de 148 mp, în care au fost identificate și documentate un număr de 26 de amenajări de locuire, după cum urmează:

Gr. 1101 – cercetată parțial în profilele de nord și de vest, groapa a fost identificată în caroul 1A, la adâncimea de 1,10 m. În plan putem presupune că groapa era de formă circulară cu diametrul de cca. 1,10 m. Pământul de umplură este negru și uneori amestecat cu pământ galben. Pe profilul de nord s-a observat că baza gropii este dreaptă, colțul ascuțit și cu pereții oblici. Groapa își păstrează forma și pe profilul de vest. În pământul de umplură au fost descoperite fragmente ceramice atipice, oase de animale, pietre, fragmente de chirpic și cărbune. Baza gropii a fost atinsă la adâncimea de 2,30 m și a fost arsă, dovadă sunt cărbunii găsiți la baza complexului. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1102 – surprinsă parțial în profilul de vest, în caroul 1 D. În secțiune se poate observa că baza gropii este ușor rotunjită, cu un perete drept și celălalt rotunjit. Adâncimea maximă a gropii s-a observat la 0,90 m. Groapa aparține culturii Sântana de Mureș-Cerneahov.

Gr. 1103 – identificată în profilul de vest, în caroul 1 H-I, groapa nu s-a putut observa în plan. În profil, baza gropii este convexă cu colțurile rotunjite și cu pereții oblici. Adâncimea maximă a gropii este de -1,00 m. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1104 – identificată în carourile 1-2 F, la adâncimea de 1,00 m, groapa se prezintă sub formă circulară în plan cu un pământ de umplură negru. A fost surprinsă la adâncimea de 1,00 m. Aceasta suprapune un alt complex, denumit 1105. Complexul a fost secționat împreună cu complexul 1105, pe direcția NNV–SSE. În profil, groapa are baza dreaptă, cu colțurile rotunjite și cu pereții oblici. Baza a fost atinsă la adâncimea de 1,30 m. Conținutul a fost sărac din punct de vedere arheologic. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1105 – identificată în carourile 1-2 E-F, la adâncimea de 1,00 m, groapa se prezintă sub formă circulară în plan cu un pământ de umplură negru.

A fost surprinsă la adâncimea de 1,00 m. Groapa suprapune un alt complex, denumit 1104. Complexul a fost secționat împreună cu complexul 1104, pe direcția NNV–SSE. În profil, groapa avea baza dreaptă, cu colțurile rotunjite și cu pereții oblici. Baza a fost atinsă la adâncimea de 1,30 m. Conținutul a fost sărac din punct de vedere arheologic, cu puține resturi ceramice și osteologice. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1106 – identificată în caroul 4 E, la adâncimea de 1,10 m, groapa este de formă circulară în plan, cu un diametru de 0,85 m. Pământul de umplură este negru. Aceasta suprapunea un alt complex, denumit 1107. Complexul a fost secționat împreună cu complexul 1107, pe direcția E-V. După secționare s-a observat că groapa este ușor adâncită și cu baza neregulată. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1107 – identificată în caroul 4-5 E, la adâncimea de 1,10 m, groapa este de formă circulară în plan și cu un diametru de 1,40 m. Pământul de umplură este negru. Groapa suprapune un alt complex, denumit 1106. Complexul a fost secționat împreună cu complexul 1106, pe direcția E-V. După secționare s-a observat că groapa este ușor adâncită și cu baza neregulată. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1108 – identificată în caroul 2-3A, la adâncimea de 1,10 m, groapa este de formă circulară în plan și cu un diametru de 1,50 m. Pământul de umplură este negru. Groapa a fost secționată pe direcția V-E. După secționare s-a observat că baza gropii este ușor convexă, cu colțurile rotunjite și cu pereții oblici. Din pământul de umplură al gropii s-au recoltat fragmente ceramice și oase. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1109 – de formă circulară în plan, cu un diametru de cc. 20 cm, complexul a fost identificat în caroul 9A la adâncimea de -1,88 m. A fost secționat pe direcția N-S având pereții dreapți și baza dreaptă. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1110 – de formă ovală în plan, complexul a fost identificat în carourile 2-3 F-G, la adâncimea de 1,06 m. Dimensiunile complexului sunt de L-1,00 m și l- 0,70 m. Groapa a fost secționată de direcția N-S. Pe profil s-a observat că baza gropii este dreaptă, colțurile rotunjite și cu pereții oblici. În pământul de umplură al gropii au fost descoperite fragmente ceramic, oase, chirpic și piatră. Baza a fost atinsă la adâncimea de 2,20 m. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1111 – de formă circulară în plan, complexul a fost identificat în carourile 2-G-H, la

adâncimea de 1,10 m. Diametrul gropii este de 1.60 m. Groapa a fost secționată de direcția N-S. Pe profil s-a observat că baza gropii este convexă și cu pereții oblici. În pământul de umplură al gropii au fost descoperite puține fragmente ceramice. Baza a fost atinsă la adâncimea de 1,10 m. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1112 – de formă circulară în plan, complexul a fost identificat în carourile 2-I, la adâncimea de 0,90 m. Diametrul gropii este de 1,30 m. Groapa a fost secționată de direcția N-S. Pe profil s-a observat că baza gropii este convexă, colțurile rotunjite și cu pereții oblici. În pământul de umplură al gropii au fost descoperite fragmente ceramic, oase, fragmente din pereții gropii. Baza a fost atinsă la adâncimea de 1,27 m. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1113 – de formă circulară în plan, complexul a fost identificat în carourile 3-4-I-J, la adâncimea de -1,00 m. Diametrul gropii este de 1,20 m. Groapa a fost secționată de direcția N-S. Pe profil s-a observat că baza gropii este convexă, colțurile rotunjite. În pământul de umplură al gropii au fost descoperite puține fragmente ceramice. Baza a fost atinsă la adâncimea de 1,23 m. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1114 – de formă circulară în plan, complexul a fost identificat în carourile 1-2-I-J, la adâncimea de 0,80 m. Diametrul gropii este de 1,70 m. Groapa a fost secționată de direcția N-S. Complexul apare și în profilul de sud. În profil s-a observat că baza gropii era convexă și colțurile rotunjite. În pământul de umplură au fost descoperite fragmente ceramic, oase, chirpic, piatră. Baza a fost atinsă la adâncimea de 1,30 m. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1115 – de formă neregulată în plan, groapa a fost identificată în caroul 6F, la adâncimea de 1,50 m. A fost secționată pe direcția N-S. În profil, baza gropii este ușor convexă, cu colțurile rotunjite și cu pereții oblici. În pământul de umplură au fost descoperite fragmente ceramice, oase, piatră. Baza a fost atinsă la adâncimea de 2,55 m. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1116 – de formă circulară în plan, complexul a fost identificat în carourile 5-6-G, la adâncimea de 1,42 m. Diametrul gropii este de 1,70 m. Groapa a fost secționată de direcția N-S. Pe profil s-a observat că baza gropii este ușor convexă, un colț rotunjit, celălalt ascuțit și cu pereții oblici. În pământul de umplură al gropii au fost descoperite fragmente ceramic, oase, chirpic, piatră. Baza a fost atinsă la adâncimea de 1,80 m. Groapa aparține cul-

turii Babadag.

Gr. 1117 – de formă neregulată în plan, groapa a fost identificată în caroul 6B, la adâncimea de 1,30 m. Groapa intră în profilul intermediar. În profil, baza gropii este dreaptă, cu colțurile rotunjite și cu pereții oblici. În pământul de umplură al gropii au fost descoperite fragmente ceramic și fragmente de chirpic. Baza a fost atinsă la adâncimea de 1,45 m. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1118 – de formă circulară în plan, complexul a fost identificat în carourile 1-2 E-F, la adâncimea de 1,20 m. Complexul a fost surprins imediat sub groapa 1105 și se prezenta sub forma unui pământ compact amestecat cu galben.

Gr. 1119 – circulară în plan, groapa a fost surprinsă pe latura de nord a secțiunii, în carourile 8-9 A, la adâncimea de 2,30 m. Nu s-a surprins nici un profil al gropii și nu conținea nimic.

Gr. 1120 – circulară în plan, groapa a fost surprinsă pe latura de nord a secțiunii, în carourile 9-10 A, la adâncimea de -2,30 m. Nu s-a surprins nici un profil al gropii și nu conținea nimic.

Gr. 1121 – circulară în plan, groapa a fost surprinsă pe latura de nord a secțiunii, în carourile 4-5 A, la adâncimea de 1,32 m. Baza gropii este dreaptă cu colțurile rotunjite și cu pereții oblici. Baza a fost atinsă la adâncimea de 1,70 m. În pământul de umplură au fost descoperite fragmente ceramic, chirpic, resturi osteologice, piatră. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1122 – circulară în plan, groapa a fost surprinsă pe latura de nord a secțiunii, în carourile 12 A, la adâncimea de 2,10 m. În profil, baza gropii este ușor convexă, colțurile rotunjite și cu pereții oblici. Baza gropii a fost atinsă la adâncimea de 2,80 m. În pământul de umplură al gropii au fost descoperite fragmente ceramice și resturi osteologice. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1123 – circulară în plan, groapa a fost surprinsă pe latura de nord a secțiunii, în carourile 13 A, la adâncimea de 2,10 m. Nu s-a surprins nici un profil al gropii și nu conținea nimic.

Gr. 1124 – circulară în plan, groapa a fost surprinsă pe latura de nord a secțiunii, în carourile 17-18 A, la adâncimea de -2,80 m. Nu s-a surprins nici un profil al gropii și nu conținea nimic.

Gr. 1125 – de formă ovală în plan, complexul a fost bine delimitat în carourile 19-20 A, la adâncimea de -3,20 m. Pământul de umplură al gropii era un cafeniu închis cu un strat compact de cenușă în zona centrală și cărbune. În pământul de umplură au fost descoperite fragmente ceramice, resturi osteologice, o lamă de silex, piatră și

fragmente de lutuială arse. Pe latura de S-E a apărut un schelet întreg al unui câine. Baza gropii este dreaptă, un colț rotunjit și celălalt ascuțit și cu pereții oblici. Complexul este tăiată de către groapa nr.1126. Groapa aparține culturii Babadag.

Gr. 1126 – surprinsă parțial în profilul de E și cel de S, amenajarea a fost cercetată împreună cu complexul 1125. Nivelul de săpare a fost înregistrat la adâncimea de 3,20 m, iar baza gropii este convexă cu colțurile rotunjite și cu pereții oblici. Pământul de umplură al gropii conținea fragmente ceramice și resturi osteologice. Groapa aparține culturii Babadag.

Considerații finale

Strategia noastră de cercetare urmărește investigarea unor zone largi, tocmai pentru a întrevedea modul de organizare al sitului. Descoperirile din acest an au confirmat parțial studiul geofizic. Probabil a fost cercetată o parte dintr-o zonă menajeră a așezării. Descoperirile de până acum au înregistrat numai ceramica hallstattiană timpurie cu decor incizat, ceea ce pune problema unei stratigrafii mai complexe a sitului, care poate fi verificată numai prin săparea unor arii mai extinse.

Bibliografie:

Ailincăi, S.C., Adamescu, A., Mihail, F. 2014, *Noi date despre începuturile epocii fierului la Dunărea de Jos. Așezarea de la Vânători-La Jolică, jud. Galați*, SCIVA 65, 1-2, 5-48.

Brudiu, M. 1970, *Cercetări perieghetice în sudul Moldovei*, Materiale 9, 511-528.

Brudiu, M. 1980, *Rezultatele cercetărilor de la Vânători (jud. Galați)*, Materiale, 398-446.

Brudiu, M. 1981, *Contribuții la cunoașterea genezei Hallstattului din sud-estul Moldovei*, SCIVA, 32, 4, 529-536.

Brudiu, M. 1991, *Cercetări privind Hallstattul din sud-estul Moldovei*, SCIVA, 42, 3-4, 221-239.

László, A. 1986, *Grupul Tămăoani. Asupra „orizontului” hallstattian cu ceramică incizată din sudul Moldovei*, MemAntiq 12-14, 65-91.

László, A. 1997, *Despre originea, evoluția și cronologia primei epoci a fierului la Dunărea de Jos*, în Simion, G. (coord.), *Premier Age du Fer aux Bouches du Danube et dans les régions autour de la Mer Noire*, Tulcea, 77-84.

Levițki, O. 1994, *Grupul Holercani – Hansca, aspectul pruto – nistrean al complexului hallstattian timpu-*

riu cu ceramică incizată, în Roman, P., Alexianu, M. (eds.), *Relations Thraco – Illyro – Helléniques*, București, 219-256.

Nicic, A. 2008, *Interferențe cultural-cronologice în nord-vestul Pontului Euxin la finele mil. II – începutul mil. I a.Chr.*, Biblioteca Tyrageia 15, Chișinău.

23. Vasile Alecsandri, com. Stejaru, jud. Tulcea

Punct: Valea Cavaculei – „Cabana lui Stanciu” (Cuptorul 1)

Colectiv: George Nuțu, Dorel Paraschiv (ICEM Tulcea), Mihaela Iacob (MCIN), Alexandru Calenciuc (Vasile Alecsandri), Karolina Trusz, Marta Bajtler, Paweł Stencel, Bartek Kowal (Universitatea din Varșovia, ArchCom), Sorin Costea (masterand, UDJ Galați)

În cadrul cercetărilor de teren efectuate în anii 2015-2016 în cadrul proiectului ARHEOMAP pe Valea Casimcei, în zona satului Vasile Alecsandri (com. Stejaru, jud. Tulcea), a fost identificată o așezare rurală de epocă romană, situată pe ambii versanți ai văii pârâului Cavacula. În urma unor lucrări de terasare a terenului au apărut segmente din platforma și pereții superiori ai unui cuptor²⁷.

Cuptorul a fost descoperit la ▼0,60 m adâncime, în proximitatea unui drum forestier situat la V. Forma este aproape circulară, diametrul interior fiind de 4,20 m. Zona sudică este mai bine păstrată. Aici bolta se păstrează pe 25 cm înălțime, iar lățimea medie în punctele mai bine păstrate este de 30 cm. Găurile de tiraj din platformă nu sunt dispuse simetric, deși poate fi observată o orientare radială, pornind din centrul instalației spre margini.

Platforma este afectată în zona de E de terasări. Grosimea platformei variază între 3 cm, în zona vestică, și 12-25 cm la E. Această grosime este dictată de sistemul de cheie de boltă folosit. Sistemul a fost construit relativ orizontal, diferențele de grosime între diferitele segmente fiind date tocmai de necesitatea de a avea un plan orizontal.

La S se observă două straturi de lipitură, urmele unor reparații succesive. Platforma este sprijinită pe bolți masive din chirpic vitrifiat.

Lângă segmentul de SE, pe platformă, se

²⁷ D. Paraschiv et alii, *Valea Casimcei, Jud. Tulcea*, CCA. Campania 2015 (2016), p. 232.

observă câteva fragmente de *dolia*. De asemenea, în zona de V se păstrează circa o jumătate dintr-un *dolium* spart longitudinal. Sub acesta se află câteva găuri de tiraj. Dimensiunile acestui chiup fragmentar sunt de 1,30 m x 0,90 m și reprezintă o reparație, dacă nu avem de-a face cu o piesă abandonată, deoarece s-a spart în timpul arderii. La V se găsesc alte fragmente încastrate în lutuiala platformei, aceste fiind folosite, cu certitudine, la o reparație.

Pe platformă sunt vizibile în unele locuri circa trei straturi de lipituri/reparații succesive, inclusiv în zona unde a fost descoperit fragmentul de chiup.

Structura internă pe care a fost realizată platforma poate fi doar bănuită, întrucât nu am secționat instalația. Din observațiile primare, realizate în zona unde sola a fost afectată de intervențiile contemporane, putem afirma că exista un sistem de bolți dispuse radial, pornind din pereții interni, cruțați în pământul excavat și un pilon central de susținere a acestora. Bolțile sunt realizate din chirpic cu lungimea de 0,40 m. Unele au formă trapezoidală (*cunei*).

Bolta. Spre sud se păstrează în punctul cel mai înalt pe o înălțime de 0,27-0,30 m iar grosimea medie este de 0,20-0,25 m. Pe laturi, în unele locuri, la baza bolții se păstrează unele pietre de dimensiuni medii, sumar fasonate, care sugerează că baza acesteia a fost realizată din pietre și chirpici, vitrificați în timpul procesului de ardere.

Praefurnium-ul a fost descoperit pe latura de ENE. Deschiderea maximă este de 0,85 m, iar înălțimea, atât cât a fost săpat, de 0,60 m. Latura de N se păstrează mai bine și este realizată din blochete medii, nefasonate, legate cu pământ. Lățimea maximă a acestui zid este de 0,65 m și a fost realizat din chirpic ars la roșu. Câteva pietre din zidul de N sunt căzute.

Latura de S a *praefurnium*-ului este păstrată precar. În această zonă am identificat un perete simplu din chirpic.

La S de acesta, în exterior, au fost descoperite două nivele. Primul nivel, o podea arsă la roșu, este la ▼1,20 m față de nivelul actual de călcare (punctul cel mai înalt). A doua podea, descoperită la ▼1,50-1,70, este similară. Pe aceste nivele au fost descoperite monede și ceramică fragmentară.

Intrarea de pe segmentul de V. Pe segmentul de V apar două nuclee de zidărie. Cele două nuclee sunt lucrate în general rudimentar și par să indice o intrare pentru alimentarea cu vase/produse a cuptorului în direcția opusă *praefurnium*-ului. Ambele ziduri sunt realizate din

pietre legate cu pământ.

Zidul I are lungimea de 0,60 m și înălțimea păstrată de 0,30 m. Se păstrează pe patru asize. Lățimea în punctul cel mai vizibil este de 0,50 m. La N este delimitat de un chirpic masiv care reprezintă limita inferioară a bolții. Este îngrijit lucrat în comparație cu al doilea.

Zidul II este orientat ușor oblic pe direcția bolții cuptorului, pe care se pare că o taie. Este păstrat pe patru asize, înălțimea este de 0,50 m iar lungimea (vizibilă) de 0,50 m. Pe interior zidul a fost lipit cu un strat consistent de chirpic.

Cele două segmente de ziduri marcau o intrare în cuptor și aveau pereți adiacenți din chirpic. Probabil, rolul lor era de a asigura încărcarea și descărcarea produselor. Pereții din chirpic susțineau și dublau zidurile din piatră, dar în același timp făceau și legătura cu bolta. Chirpicii nu au dimensiuni standard, însă sunt de aproximativ 0,23 x 0,26 m.

Lățimea intrării marcată de cele două ziduri este de 0,70 m și sugerează alimentări succesive; probabil această instalație avea o boltă semi-permanentă care era refăcută la câteva șarje.

Orificiile de tiraj sunt în unele zone distruse. Pot fi observate trei tipuri distincte ca formă și dimensiuni. Cele mai mici, vizibile mai des în sudul platformei, au dimensiuni de max. 5 cm. Cele medii, majoritatea au cca. 8 cm. Pe marginea platformei sunt dispuse cele mai mari orificii de tiraj, de formă ovală, cu dimensiunile de 12-14 x 16-17 cm.

Materialele arheologice descoperite constau în monede, un fragment dintr-o brățară de sticlă și numeroase vase de bucătărie fragmentare datate în sec. IV p.Chr. La acestea se adaugă o fibulă „puternic profilată”, datată în sec. II, două fragmente de amfore *Dressel 24* și un fragment dintr-un vas borcan de perioadă medio-bizantină.

5

Rapoartele cercetărilor arheologice de diagnostic și de evaluare teren

CAMPANIA 2017

24. Buznea, com. Ion Neculce, jud. Iași <i>Punct: Siliște / După Grădini</i>	391
25. Costești, com. Costești, jud. Iași <i>Punct: Pietrișul de Sus - Vatra satului</i>	392
26. Costești, com. Costești, jud. Iași <i>Punct: Cier / Lângă Școală</i>	393
27. Cucuteni, jud. Iași <i>Punct: Dealul Laiu</i>	396
28. Mitoc, jud. Botoșani <i>Punct: Mitoc - La Pisc</i>	397
29. Războieni, jud. Iași <i>Punct: Dealul Mare</i>	399
30. Ripiceni, jud. Botoșani <i>Punct: Ripiceni – Popoaia</i>	401
31. Țibana, jud. Iași <i>Punct: Între Șanțuri – Poiana Mănăstirii</i>	403

24. Buznea, com. Ion Neculce, jud. Iași

Punct: Siliște / După Grădini

Autorizație nr. 184/2017

Colectiv: Dumitru Boghian (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea (LTIN Târgu Frumos)

Cercetările de diagnostic arheologic s-au desfășurat în toamna anului 2017, vizând realizarea unei cercetări de teren nedistructive și a unui sondaj, în vederea precizării existenței și modului de păstrare a patrimoniului arheologic, precum și a întinderii sitului Buznea – *Siliște / După Grădini*, com. Ion Neculce, jud. Iași, (fără cod RAN, deocamdată), într-o zonă afectată de construcțiile de locuințe, acolo unde, în anii 70-80 ai secolului trecut, a fost semnalată o stațiune cucuteniană faza B, din care s-au recuperat un complex de cult, cunoscut în literatura de specialitate, și materiale medievale¹.

Precizăm că localitatea Buznea (com. Ion Neculce) se află la sud de orașul Târgu Frumos, în extremitatea sud-vestică a Câmpiei Moldovei, la contactul cu Șeaua Ruginoasa-Strunga, iar zona supusă evaluării este situată în partea sudică a

vetrei satului, pe prelungirea sudică a Dealului Buznei (numit și *În lungul vântului*), într-un meandru al pâraului Bahna, la confluența cu pâraul Velniței (Gănești) (fig. 1).

De la început, menționăm că aceste cercetări de diagnostic arheologic au fost facilitate de sprijinul acordat de conducerea Liceului Teoretic *Ion Neculce* Târgu Frumos (Director Prof. Ion Alexa-Angheluș)² precum și cu suportul financiar oferit de D-na Alina Elena Pop (Iași) și Asociația *Societas Pro Patrimonium* Târgu Frumos³.

Cercetările de diagnostic arheologic au constatat în studierea materialelor cartografice istorice (planul director de tragere) și a celor DEM, o primă evaluare geomorfologică a sitului și împrejurimilor, cercetarea perieghetică și realizarea sondajului arheologic, precum și în studierea materialelor recuperate în anii 70-80 ai secolului al XX-lea, păstrate în colecția arheologică a Liceului Teoretic *Ion Neculce* din orașul Târgu Frumos.

Datele geomorfologice ne indică faptul că situl Buznea – *Siliște / După Grădini* se găsește pe un lob sudic al reversului de cuestă al Dealului Buznea (alt max. 171 m, în partea nordică), de formă triunghiulară, care are, în zona așezării, o altitudine absolută care coboară de la cca. 150 m, la NNV, către 100 m, în extremitate SSE, nivelul șesului pâraului Bahna, de pe latura estică, găsindu-se la 91-92 m altitudine. Lățimile acestui lob variază între 100 m, în partea de SSE, și 285 m, către capătul nord-nord vestic al sitului. Pe axul de NNV-SSE, situl are o lungime de aproximativ 350 m, prezentând, pe laturile de SV și SE, pante de 8-15°, totalizând o suprafață de aproximativ 6 ha (fig. 1-2).

Repetatele cercetări de teren, au arătat că, în perioada de după 1989, zona sitului a fost ocupată de numeroase construcții (locuințe, anexe, drum comunal, grădini etc.) ale cartierului de SE al satului, care au afectat, în mod serios, depunerea arheologică din această așezare, fapt care impune, împreună cu materialele descoperite anterior, încadrarea sitului în categoria celor cu risc sporit de

¹ Așa cum arătam și altădată, acest sit este cunoscut prin locuința-santuar, complexul de cult și probele de pigmenți minerali, descoperite, între anii 1970-1973, de către profesorul Mihai Constantin (Liceul Târgu Frumos) și cercetătorul Anton Nițu (Institutul de Istorie și Arheologie din Iași), împreună cu o importantă cantitate de ceramică pictată Cucuteni B și uzuală (fig. 5.1-10), evidențiindu-se strachina și amfora cu motive ornitomorfe, alături de ceramică grosieră și de tip Cucuteni C, unelte și arme litice (fig. 3.II.6; 4.1-8), statuete antropomorfe și zoomorfe, precum și materiale medievale târzii (sec. XVII-XVIII, curtea boierească din fostul sat Ruscani, arsă la sfârșitul secolului al XVII-lea), (fig. 4.9-10). Din păcate, nu s-a realizat / păstrat nici o documentație arheologică, multe informații despre aceste investigații fiind furnizate de prof. C. Mihai, înainte de 1996. A se vedea: C. Mihai, *Așezările cucuteniene de la Giurgești și Buznea, în zona Târgului Frumos, Danubius*, VI-VII, 1972-1973, pp. 11-13; C. Mihai, D. Boghian, *Un nou complex cucutenian de cult descoperit la Buznea (oraș Târgu Frumos, județul Iași)*, în *MemAntiq*, IX-XI, 1977-1979 (1985), pp. 429-452; D. Boghian, C. Mihai, *Le complexe de culte et les vases à décor ornithomorphe peint découverts à Buznea*, în vol. *La civilisation de Cucuteni en contexte européen* (Editori M. Petrescu-Dîmbovița, Dan Monah, N. Ursulescu), BAI, I, Iași, 1987, pp. 313-324; D. Boghian, *Unele considerații referitoare la vasele cucuteniene cu decor ornitomorf pictat, descoperite la Buznea (oraș Târgu Frumos)*, în *Codrul Cosminului*, SN, 1 (11), 1995, pp. 195-203; D. Boghian, I. Sandu, V. Vasilache, S.-C. Enea, *Studiul unor probe de pigmenți minerali din situl cucutenian de la Buznea (com. Ion Neculce, jud. Iași)*, în vol. *Orbis Praehistoriae. Mircea Petrescu-Dîmbovița – in memoriam* (Editori V. Spinei, N. Ursulescu, V. Cotiugă), Ed. Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 2015, pp. 435-450.

² Colectivul științific mulțumește, și pe această cale, pentru prețiosul ajutor oferit, atât conducerii acestei unități de învățământ, precum și inimioșilor elevi pentru eforturile depuse: Gafon Alexandru, Mitocariu Sergiu, Ipate Robert, Iurașcu Albert, Mihai Șerban, Damian Sergiu și Botizatu Andrei.

³ Aceleași alese mulțumiri le adresăm și acestor sponsori. De asemenea, mulțumim Domnului Dumitru Doleanu, din satul Buznea, pentru amabilitatea de a permite efectuarea sondajului pe un lot de pământ aflat în proprietatea Domniei Sale, Domnului Mihai Botez pentru informațiile și sprijinul acordat, precum și Domnului Vasile Sită pentru ajutorul dat la astuparea săpăturii.

distrugere antropică și inițierea unor cercetări intense de salvare. Prin cercetările periegetice, efectuate prin grădinile locuitorilor, au fost recuperate numeroase fragmente ceramice pictate, uzuale și Cucuteni "C", cele mai multe purtate și corodate, precum și puține unelte de piatră și silex, unele calcinate.

Pentru cunoașterea stratigrafiei sitului, a fost trasată, în partea de NNV a acestuia, secțiunea S I/2017 (15 x 2 m), orientată NNV-SSE, într-o zonă cu numeroase materiale arheologice (proprietatea Dumitru Doleanu), la 17,5 m nord de gardul grădinii cetățeanului Mihai Botez și 15 m est de drumul comunal de pe culmea dealului (fig. 2.4; 3.1). La adâncire, am constatat că grosimea straturilor vegetal și post-eneolitic este de cca. 0,50 m, cu mici variațiuni, sub care se găsește depunerea arheologică Cucuteni B, cu grosimi mai mari (0,20-0,40 m), în dreptul complexelor (Gr. 1 și L 1/2017). În afara complexelor, stratul de cultură este, în această secțiune, destul de sărac în materiale arheologice. Chiar dacă profilul stratigrafic al S. 1/2017 a fost puternic afectat de bioperturbații (crotovine, în special), se observă că locuirea Cucuteni B a fost întemeiată pe un sol brun-gălbui, în formare, aflat deasupra argilei, sterilă din punct de vedere arheologic (fig. 3. I).

În ceea ce privește complexele, arătăm că, între m. 0-5, șirul de carouri a, este vorba de latura unei locuințe de suprafață, fără platformă (L 1/2017), caracterizată prin prezența lipiturilor arse diferit (nuanțe brun-gălbui și cărămizii), provenite de la pereți și tavan, unele destul de mari și coerente, mai ales acolo unde presupunem că erau pereții, sub și printre care se găseau câteva recipiente ceramice sparte (pahare, străchini, vase de provizii), cu decorul pictat corodat (fig. 3.II.1-2), fragmente de rășnițe și nicovale, câteva unelte și spărturi de silex, cele mai multe calcinate (fig. 3.II.3-5), puține materiale osteologice. Din observațiile făcute, restul acestei locuințe se continuă spre vest și sud, în porțiunile nesăpate. În cadrul acestei construcții, în □ 1 a-b, către m. 0, se conturează Gr. 1/2017, cu o adâncime de cca. 0,20 m, surprinsă doar parțial, sub forma unui arc de cerc, în care se găseau fragmente ceramice și lipituri mărunte.

O aglomerare circulară de materiale arheologice a mai fost descoperită în □ 12-13 a-b, pe mijlocul lățimii secțiunii (0,95 x 1,15 m), care a fost, probabil, o alveolă la baza stratului de cultură, pe care am desemnat-o drept complexul 1, fiind alcătuită din fragmentele ceramice provenite de la un vas de provizii și resturi osteologice.

Rezultatele sondajului arheologic realizat ne permit să concluzionăm, preliminar și cu relativitatea de rigoare, că zona investigată se găsește, probabil, în extremitatea de NNV a sitului, unde stratul de cultură este mai puțin consistent, iar patrimoniul se păstrează satisfăcător, neidentificându-se alte materiale decât cele Cucuteni B, așa cum fusese făcut prin cercetările anterioare. Având în vedere gradul de afectare antropică a sitului, sugerăm includerea acestuia în Registrul Arheologic Național și în PUZ-ul/PUG-ul unității administrative, astfel încât orice construcție să se realizeze doar în urma cercetărilor de descărcare de sarcină arheologică.

Abstract

The archaeological diagnostical research (survey) carried out in the Buznea-Siliște / *După Grădini* site proved, in the investigated trench (SC 1/2017), the existence of archaeological features (surface dwelling L1/2017, pit Gr. 1/2017, a household feature), as well as the presence of a mobile heritage (pottery, lithic and osteological artefacts, Cucuteni B1), relatively well preserved, in the spaces that are not covered by contemporary dwellings.

25. Costești, com. Costești, jud. Iași

Punct: Pietrișul de Sus-Vatra satului

Autorizație nr. 185/2017

Colectiv: Dumitru Boghian—responsabil (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos)

Cercetarea de diagnostic arheologic s-a desfășurat pe parcursul lunilor iulie și august 2017 vizând realizarea unei cercetări de teren nedistructive și a unui sondaj în vederea precizării existenței patrimoniului arheologic în partea de centru-vest a vetrei satului Pietrișul de Sus, com. Costești, jud. Iași, (fără cod RAN), (fig. 1.1-3) acolo unde lucrările de construcție a drumului comunal au evidențiat prezența probabilă a unor complexe arheologice protoistorice și medievale.

Zona supusă evaluării a constat dintr-un areal de aproximativ 6 ha, aflat în partea central-vestică a vetrei satului Pietrișul de Sus, com. Costești, în jurul clădirilor Consiliului local și a școlii noi, la sud-est, sud-vest și vest de acestea (fig. 2.1-2; 4.1), pe margini de eroziune desprinși din Dealul Pietrișul

(lobul sud-sud-vestic al masivului Dealul Mare Hârlău), la ENE de fosta carieră de piatră (gresie sarmațiană), pe imașului satului (proprietatea Consiliului Local Costești), județul Iași).

Așa cum arată o serie de investigații paleo-geomorfologice, această microzonă a fost puternic afectată de alunecările de teren succesive, pleistocene și holocene⁴ (fig. 3/1-2), petrecute ca urmare a unui complex de factori, care au erodat versantul nord-estic al Dealului Pietrișul și au generat o serie de martori de alunecare mai plați, spre valea pârâului Bahluiet, cu anumite favorabilități pentru întemeierea habitatului uman în diferite perioade istorice.

După cum s-a semnalat anterior și prin investigarea surselor istorice⁵, în vatra satului Pietrișul de sus, azi înglobat în satul Costești, date confirmate prin rezultatele obținute în timpul cercetărilor efectuate în situl Costești-Cier⁶, în zonă

sunt menționate descoperiri din secolele VIII-X/XI și XV-XVII.

În vara anului 2016, atunci când s-au realizat rigolele de scurgere ale drumului comunal, în fața clădirilor școlii noi și a Primăriei Costești și a DC 120, în taluzul vestic, mai înalt cu cca. 1 m (față de cel estic) au apărut profilele a două bordeie, adâncite diferit, până la -1/-1,20 m (denumite B1 și B2) și a trei gropi (Gr. 1-3), înșirate pe o lungime de 18 m (fig. 4.2; 5.1-3), iar la circa 20 de m, spre sud, o posibilă urmă de fundație/zid, asociată cu alveolări/gropi (fig. 5.4). Cea mai interesantă amenajare era B1, care avea, în partea nordică, un strat alveolat de arsură, destul de consistent, de cca. 1 m lungime și 20/25 cm grosime, care indică existența unei posibile vatre sau a unui rug (?), (fig. 5.2-3).

Pe baza materialelor recoltate din numeroasele periegeze realizate înainte de 2017, precum și în acest an, chiar dacă cele mai multe sunt mărunte și mai puțin semnificative, considerăm că aceste amenajări făceau parte din vatra medievală a satului Pietrișul (Chetrișul) de Sus, putând fi datată între secolele XV și XVII, fiind contemporană cu necropola din situl Costești-Cier.

Abstract

The archaeological diagnostical research was carried out in the summer of 2017 and led to the investigation of an area of 6 hectares, in the hearth of Pietrișul de Sus village (Costești commune, Iași County). The features discovered in the slopes of the communal road (two pit-houses, three pits and a possible foundation/wall ?) and the medieval ceramic artifacts (15th-17th centuries) can be attributed to the medieval hearth of Pietrișul de Sus village, contemporary with the necropolis from the Costești-Cier site.

⁴ M.C. Mărgărint, M. Niculiță, *Landslide type and pattern in Moldavian Plateau, NE Romania*, în vol. *Landform Dynamics and Evolution in Romania*, M. Rădoane, A. Vespremeanu-Stroe (eds.), Springer, 2017, pp. 271–304. doi:10.1007/978-3-319-32589-7_12; M. Niculiță, M. C. Mărgărint, M. Santangelo, *Archaeological evidences for Holocene landslide activity in the Eastern Carpathian lowland*, în *Quaternary International*, Volume 415, 10 September 2016, pp. 175-189, fig. 3b, 6e; M. Niculiță, M. C. Mărgărint, I. Cristea, *Relict landslides, fluvial landforms and threatened geoheritage – Costești village*, în vol. *Proceedings of the Romanian Geomorphology Symposium 33rd edition, Iași, 11-14 May 2017* (M. Niculiță, M. C. Mărgărint eds.), Editura Universității „Al. I. Cuza” Iași, 2017, pp. 130-132.

⁵ DRH, A. Moldova, vol. XXV (1639-1640), doc. 256; DIR, A, sec. XVII, IV, 247; Al. I. Gonta, *Documente privind Istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri*, Editura Academiei Române, București, 1990, pp. 69, 191; N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, DPCN, Biblioteca Monumentelor Istorice din România, București, 1974, p. 178 (Chetriș=Pietriș), p. 211 (Costești); V. Chirică, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. II, 1985, pct LXXIX.6.F, p. 418 (Grădina locuitorului Vasile Grigore, materiale arheologice din sec. VII-VIII și trei tipare de os cu imagini creștine (D. Gh. Teodor, *Elemente și influențe bizantine în Moldova, în secolele VI-XI*, în SCIV, 21, 1, 1970, pp. 101-106; Idem, *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V-XI*, București, 1997, p. 73.

⁶ D. Boghian, S.-C. Enea, S. Ignătescu, Luminița Bejenaru, Simina Margareta Stanc, *Comunitățile cucuteniene din zona Târgului Frumos. Cercetări interdisciplinare în siturile Costești și Giurgești*, Editura Universității „Al. I. Cuza” din Iași, Iași, 2014; D. Boghian, S. Ignătescu, S.-C. Enea, R. Pîrnău, D.-M. Vornicu, Cr. Secu, R.-G. Furnică, A. Vornicu, 116. *Costești, com. Costești, jud. Iași, Punct: Cier/ Lângă Școală*, în CCAR. *Campania 2014*, Institutul Național al Patrimoniului, București, 2015, p. 195–198, 260, 507–515, fig. 1–11; D. Boghian, S. Ignătescu, S.-C. Enea, D.-I. Stigleț, A. Kovács, 121. *Costești, com. Costești, jud. Iași, Punct: Cier/Lângă Școală*, în CCAR.

26. Costești, com. Costești, jud. Iași

Punct: Cier/Lângă Școală

Cod RAN: 95541.01

Autorizație nr. 186/2017

Colectiv: Dumitru Boghian—responsabil, Sorin Ignătescu (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea — responsabil adjunct (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos)

Campania 2015, Institutul Național al Patrimoniului, București, 2016, p. 224–225, 598- 601.

Ultima campanie de diagnostic arheologic din situl de la Costești-Cier s-a desfășurat între 10 și 22 iulie 2017, vizând încheierea sondajului arheologic, finalizarea profilului stratigrafic longitudinal (nivelul -1,80-2,20/2,50 m) și transversal (în treimea de sit păstrată), 0 – 32 m, cercetarea complexelor arheologice Cucuteni A2-A3 și realizarea planimetriei complexelor din sit și a zonele conexe, realizarea de aerofotografii⁷ (fig. 1.1-2) și prelucrarea interdisciplinară a vestigiilor arheologice rezultate, în vederea fundamentării proiectului de cercetare sistematică, interdisciplinară.

De la început, facem precizarea că aceste obiective au fost îndeplinite doar parțial, iar unele vor fi atinse în campaniile viitoare, prin transformarea investigației într-una sistematică, colectivul de cercetare reușind să realizeze ridicarea topografică oficială (2017), ca o condiție pentru trecerea la noua etapă de studiu.

Facem mențiunea expresă că, și în acest an, lucrările s-au desfășurat în cadrul practicii arheologice a studenților de la specializarea Istorie, de la Facultatea de Istorie și Geografie a Universității Ștefan cel Mare din Suceava (șantier arheologic școală), cu sprijin logistic primit din partea Primăriei Târgu Frumos, Primăriei și Școlii Gimnaziale din comuna Costești, jud. Iași (cazarea studenților și membrilor colectivului științific), a firmei SC ATMIS SERVICE SRL și a organizației *Societas Pro Patrimonium* Târgu Frumos⁸, precum și cu contribuții financiare personale.

Trecând la descrierea situațiilor arheologice, arătăm că am încheiat cercetarea metrilor 0 – 11,50, unde au fost studiate toate complexele și s-a ajuns la sterilul arheologic, care se găsește la – 2,45 / – 2,55 m de la suprafața actuală de călcare. În această zonă, a fost finalizată cercetarea ultimului nivel arheologic (primul nivel ocupațional din sit, Cucuteni A2), aflat sub 2 m adâncime, dedesubtul gropilor Gr. 7-12, cuptoarelor C. 2-6 și vetrei evaluate V. 4/2016. Din punct de vedere stratigrafic, între m. 6-15, de la -1,35 m în jos, se observă, un strat puternic cenușos, asociat parțial vestigiilor L 8/2013, în care se găseau, aparent în neorânduială, multe fragmente ceramice și piese deosebite

abandonate/rebuturi, resturi de vase pentru măcinare/mărunțire și obținerea șamotei. Ca piese deosebite, remarcăm o mică cupă (fig. 7.1), piesă componentă a unui vas de tip *kernos/pseudo-kernos*? (□ 10 c), fragmente de la un vase uzuale cu jgheab și cioc de scurgere (fig. 7.6-7), de influență Stoicani-Aldeni/Gumelnița A1-A2 (□ 11 b-c), iar, de la -1,75 m adâncime, multe fragmente ceramice brun-cenușii și negre, de tip Hăbășești, decorate asociat cu caneluri, benzi incizate și punctate, pictate bicrom, cu alb și roșu crud, împreună cu râșnițe/nicovale sparte, resturi osteologice, unele unelte litice, definind, în ansamblu, un spațiu gospodăresc de abandonare a artefactelor uzate și ecofactelor.

Prin adâncire pe nivelul – 2 m către – 2,55 m, între m. 5,50-11,75, înclinată în pantă ușoară spre SSV, pe toată lățimea șanțului, se conturează o alveolă mare, probabil naturală, care continuă și în porțiunea în care nu s-a ajuns la steril, în care umplutura este formată dintr-un sol preistoric, brun-cenușiu, cu humus, care pare să se fi acumulat în timp, în spatele valului de alunecare, reprezentând solul preistoric îngropat (adâncimea de izolare -2,10-2,45 m). În componența acestuia, mai ales la partea superioară, se găsesc destul de numeroase materiale ceramice pictate bicrom, tricrom și cu caneluri, incizii, benzi bordate prin șiruri de puncte alveolate și umplute cu roșu-crud, încadrate în așa-zisul aspect/tip Hăbășești, câteva unelte de piatră șlefuită, silex, os, provenite din primul nivel ocupațional din sit.

De asemenea, remarcăm că între m. 11,5-15, la -1,20 m adâncime, pe toată lățimea șanțului, se conturează o aglomerare compactă de lutuiei mărunte, cu impresiuni de nuiete, dispuse perpendicular pe cele din zona m. 15, care provin de la un perete de locuință și, probabil, un cuptor mare, care apare spre nord (□ 15 a-b) și care sunt în curs de cercetare. Acestea au fost deranjate/secționate de săpăturile din 1942 și, de aceea, este greu să le stabilim funcționalitatea (deocamdată).

În același timp, am procedat la investigarea complexelor dintre m. 15-32, de sub L3 și L5/2013, pe nivelurile cuprinse între -1,10 și -1,50/160 m. Facem precizarea că activitățile de curățare a complexelor au fost foarte dificile, din cauza compactării componentelor în depunerile de argilă, cenușă și carbonați, care au căpătat aspectul unui „beton cenușos”. Este vorba de mai multe straturi de lipituri compacte, unele cu urmele substrucției lemnoase (nuiete, lodbe subțiri/lătunoaie), de 8-12 cm grosime, care acopereau straturile de cenușă

⁷ Mulțumim mult colegilor Felix-Adrian Tencariu și Andrei Asăndulesei (Platforma Arheoinvest, UAIC Iași) pentru realizarea aerofotografiilor.

⁸ La activitățile de cercetare au participat, ca voluntari: D-na Alina Elena Pop (profesoară Iași) și masteranzii Alexandru Pascariu și Vasiliu Guțu (USM Suceava), cărora le aducem mulțumirile noastre, pentru eforturile și contribuțiile aduse. Ca întotdeauna, colectivul științific aduce mulțumiri respectuoase studenților practicanți pentru interesul și eforturile depuse și sponsorilor, pentru necesarul și utilul sprijin acordat desfășurării lucrărilor.

compactată cu materiale arheologice (5-10 cm grosime), fiind vorba, probabil, de suprafețe lutuite arse și nearse, care au fost amenajate între case și cuptoare și care au avut rolul de a stabiliza cenușa rezultată în urma proceselor pirotehnologice, utilizate, poate, și ca areale de lucru (modelarea/uscarea ceramicii, fie în aer liber, fie în anexe ușoare, pregătirea șarjelor). Vom vedea și dacă nu cumva este vorba de alte etape și componente constructive ale celor două locuințe (L3 și L5/2017), cu atât mai mult cu cât, între m. 24-28, sub nivelul unei lutuiei gălbui (-1,20-1,30 m), a apărut o vatră simplă, care se continuă în profilul sudic (□ 29-30 c), asemănătoare cu prima etapă a V2/C1. Dar aceste situații complexe le vom lămurii în campaniile viitoare.

Dintre toate descoperirile, și nu puține, făcute pe acest nivel, menționăm fragmentele de plăci semiperforate de cuptor, găsite în □ 19-21 a, la adâncimea de - 1,38/1,40-1,57 m, care indică existența unor asemenea instalații, în apropiere (în porțiunile nesăpate de la N și S).

Pentru a înțelege modul de realizare a vetrei, podiumului și cuptorului 1 din L 3/2013 (□ 29-30 a-b), în ansamblul său, colectivul de cercetare a decis demontarea acestuia pe axul lung, E-V, pentru a surprinde toate componentele constitutive, la început jumătatea sudică, apoi cele două sferturi ale jumătății nordice, obținându-se detalii constructive foarte importante. De la început, facem precizarea că L 3/2013 și această vatră au fost construite deasupra unor gropi (Gr. 13 - 14/2017), săpate /utilizate în primul nivel ocupațional, care au determinat tasarea și afectarea, în timp, a unor părți ale acestor complexe.

La demontarea ultimelor "blocuri/plăci" de lipituri de perete plafon aflate la nord de V2/C1 (□ 30 a, -1,40 m), au mai fost găsite câteva bucăți/plăcuțe decorate cu caneluri (fig. 6.2), provenite de la laterala fațadei cuptorului, care întregesc imaginea acestei amenajări.

În ceea ce privește biografia complexului V2/C1 (fig. 2-6.1), arătăm că a avut cinci etape de construcție/dezvoltare și utilizare. Inițial, în L 3, pe nivelul - 1,50 m, deasupra gropii 13, nivelată cu un strat de argilă, a fost realizată o vatră simplă (desemnată **V2a"**), cu un strat de ungere de 3-4 cm, realizat peste câteva fragmente ceramice, oase și o bucată de placă semi-perforată de cuptor, instalație care prezenta o fățuială rău păstrată, suprinsă doar pe o porțiune de 30 cm², fiind utilizată, probabil, o perioadă scurtă (etapa I). Ulterior, peste această vatră distrusă/denivelată a fost realizată o alta (vatra **V2a'**), mult mai mare decât cea anterioară, dar căreia nu i s-au putut preciza dimensiunile și forma,

deoarece era deteriorată pe margini. Aceasta era alcătuită din nucleul inițial (V2a") care a fost completat cu un strat de plăci de gresie sarmațiană și fragmente ceramice (fig. 7.3 - 5), peste care s-a aplicat un strat de argilă ușor nisipoasă (3-6 cm grosime), finisat cu o fățuială de 5-8 mm grosime. În timpul funcționării și această vatră s-a deteriorat ca urmare a tasării umpluturii Gr. 13, suprafața acesteia denivelându-se (etapa a II-a).

De aceea, în etapele a III-a și a IV-a, desemnate drept vatra **V2a**, a fost reamenajată și mărită instalația anterioară, prin orizontalizare și completare cu plăci de gresie și fragmente ceramice, până la o formă rectangulară, realizarea unui prim podium cvasi-rectangular și ridicarea cupolei cuptorului, pe carcasă de împletituri de nuiiele, cu argilă și pleavă/paie tocate în compoziție, și, poate a unei prime și simple rame-fațadă, cu proeminențe cornulare, a gurii acestuia (vatra **V2a/C1a**). Cele două etape de construcție și funcționare ale acesteia prezentau o lutuială propriu-zisă de 6-7 cm grosime și două fățuiele de 8-10 mm fiecare. Arderea suprafețelor fățuite era deosebit de puternică, ajungând la nuanțe alb-gălbui, ușor vitrificate.

Ultima etapă a vetrei (a V-a) și cuptorului din L 3 (a II-a), vatra **V2b/C1b** era cu 8-10 cm mai mare, pe fiecare latură, decât precedenta, fiind o refacere și dezvoltare a acesteia. Tot din cauza deformării suprafeței, prin tasare neuniformă, s-a procedat la orizontalizare prin adaos de argilă nisipoasă, depusă într-un strat cvasi-uniform (8-10 cm grosime), și extinderea podiumului, ambele atent fățuite cu un strat de argilă fin nisipoasă, de 6-12 mm, pe suprafață, și 8-10 mm, pe lateralele podiumului. Probabil că tot în această fază s-a realizat o reparare/relutuire a cupolei cuptorului și a ramei-fațadei gurii acestuia, în care au fost trasate, motivele liniare canelate.

A rezultat o instalație rectangulară robustă, care avea la bază dimensiunile exterioare (inclusiv grosimea pereților cuptorului) de 1,30 x 1,20 m (vatra - 0,90 x 0,90 m; podiumul - 0,30 x 1,30 m, h = 10 cm) și, probabil, o înălțime de 0,80 - 0,90 m, la partea superioară a cupolei (juducând după masivitatea lutuieiilor și dimensiunile componentelor ramei/fațadei gurii). În lateralele și spatele podiumului, la îmbinarea cu pereții cuptorului și rama/fațadă, se aflau doi pari arși ($\varphi = 8$ cm), prinși în lut, utilizați ca elemente de rezistență care susțineau cuptorul să nu se încline. În total, în cele cinci etape de construcție, refacere și dezvoltare a vetrei (V2/C1), cumulează o grosime de 23-25 cm (între -1,25/1,27 - 1,50 m).

După demontarea V1/C2 și adâncirea pe nivelul -1,50 - 1,70 m, sub un strat de nivelare/căpăcure din argilă purtată, au fost intersectate cele două gropi, dintre care una mare, circulară (Gr. 13/2017, m. 28,40-31,50, pe profilul nordic, și amplitudinea de 1,25/1,50 m spre sud, în S.I., aflată în curs de cercetare), care era bordată cu cenușă și urme de cărbuni. De la partea superioară a acesteia s-au recuperat, deocamdată, multe fragmente ceramice pictate bi- și tricrom, materiale osteologice și câteva piese deosebite. Spre est de aceasta, în □ 28 a-b, la -1,78-1,80 m a fost cercetată o altă groapă circulară, de dimensiuni mai mici (Gr. 14/2017, m. 27,20-28,20; diametre = 0,90 - 1 m; adâncime – 0,60 m, fundul la – 2,30 m), umplută cu un pământ cenușos în care se găseau cochili de melci *Helix*, valve de scoici *Unio*, oase de animale tinere, fragmente ceramice cu decor adâncit și roșu crud.

În profilul nordic al S. I/2012, între m. 24 și 31, pe nivelul -1,40 - 1,50 m, se observă lipiturile masive și coerente ale unor camere ale L 3 (probabil) sau anexe, aflate imediat la nord, în porțiunea nesăpată: o grupare între 24,50 - 27,50 m și o a doua între m. 27,75-31, încadrate tot în cea de-a doua fază de evoluție a locuirii Cucuteni A din sit.

Abstract

During the archaeological campaign of 2017 (10-22 July) was completed the research in the features between meters 0 - 11.50, up to - 2.45 / - 2.55 m deep, and between meters 15-32, under L3 and L5/2013, on the layers between -1,10 and - 1,50/170 m (levels with burned clay, ash deposits, many archaeological remains). Also, the research of the hearth 2/oven 1 (V2/C1) in dwelling L 3, with five stages of reconstruction (the hearth) and two (oven), built above the pits 13-14/2017, was finished.

27. Cucuteni, jud. Iași

Punct: Dealul Laiu

Autorizație nr. 261/06.09.2017

Colectiv: cerc. dr. Felix-Adrian Tencariu¹ (responsabil), cerc. dr. Andrei Asăndulescu¹, conf. univ. dr. Vasile Cotiugă¹, cerc. drd. Radu Balaur⁹, cerc. dr. Diana-Măriuca Vornicu¹⁰.

⁹ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași – Departamentul de Cercetare Interdisciplinară – Domeniul Științe

¹⁰ Institutul de Arheologie al Academiei Române – Filiala Iași

Platoul Laiu, pe care se găsește celebra așezare Cucuteni - Cetățuie este poziționat la circa 2-2,5 km nord-nord-vest de satul Cucuteni și la numai câteva sute de metri vest de satul Băiceni (com.Cucuteni) (fig. 1). Din punct de vedere al încadrării în unitățile fizico-geografie ale regiunii, zona se găsește la limita dintre Câmpia Moldovei și Podișul Sucevei, din cadrul unității Podișului Moldovei, într-o zonă în care spre est și sud se găsesc dealuri domoale cu altitudini absolute reduse, sub 150 m, iar spre vest și nord dealuri cu altitudini de peste 300-350 m. Din punct de vedere hidrografic, zona aparține de bazinul Văii Oii, ultimul afluent de stânga al râului Bahluiet înainte ca acesta să se verse în râul Bahlui.

Așezarea de pe Dealul Cetățuie de la Cucuteni a fost semnalată încă din 1884, devenind astfel eponimă pentru cunoscuta civilizație eneolitică cu ceramică pictată. Cercetările, atât cele inițiale, cât și cele care au urmat în secolul XX, s-au concentrat doar asupra părții proeminente a terenului („Cetățuia” propriu-zisă), apărută natural, pe trei laturi, prin pante abrupte, iar pe cea de a patra (spre vest) – printr-un sistem de șanțuri și valuri. Secțiunile de cercetare, care au intersectat sistemul artificial de apărare, au constatat că locuirea s-a extins și dincolo de acest sistem, pe platoul din vest, spre păduricea existentă acolo. În săpăturile din 1961-1966, conduse de profesorul Mircea Petrescu-Dîmbovița, una din cele patru suprafețe cercetate (complexul IV: 240 m²) a fost plasată imediat după șanțurile de apărare, în zona *extra muros*, dar aici nu s-au găsit resturi de locuințe, ci doar fragmente ceramice izolate.

Scopul principal al evaluării de teren a fost de a deschide o altă perspectivă, mult mai amplă, asupra locuirii din apropierea celei mai cunoscute așezări a civilizației cucuteniene, prin prisma posibilităților moderne de investigare din dotarea Platformei Arheoinvest (topografie arheologică, magnetometrie, fotografie aeriană etc.). Cercetările de suprafață și prospecțiunile magnetometrice s-au concentrat pe o suprafață de două hectare situată la SV de Cetățuie.

După intensitatea semnalului afișat, ce depășește în multe dintre cazuri 100 nT, majoritatea anomaliilor identificate, cu precădere cele de mari dimensiuni, pot fi asociate cu prezența unor structuri puternic arse (locuințe) specifice stațiunilor eneolitice din zona noastră (fig. 2). Aranjamentul acestora pare unul regulat, în șiruri, delimitate la vest de două șanțuri desfășurate sub forma unui arc de cerc, pe alocuri întrerupte, fapt ce poate sugera prezența unor căi de acces către zona apărută

natural dinspre vârful promontoriului. Remarcăm existența unor anomalii magnetice pozitive, structuri arse și nearse, dar și gropi, în afara incintei dinspre vest (fig. 2). Continuarea măsurărilor și diversificarea metodelor de prospectare (rezistența electrică a solului, realizarea și studiul imaginilor termale) pot furniza noi indicii necesare unui demers analitic asupra planimetriei și a hinterland-ului stațiunii eponime.

Prin sondajul de la Cucuteni – *Platoul Laiu* s-a intenționat încadrarea cronologică a prelungirii așezării eponime din punctul *Cetățuie*. În acest scop am cercetat parțial o secțiune (S 1 - 2 x 2 m), amplasată pe centrul unei anomalii magnetice de formă rectangulară care sugera o locuință cucuteniană incendiată tipică. La aproximativ 25 de cm de suprafața actuală am ajuns deja pe nivelul de distrugere al unei locuințe, cu multe lipituri de perete (fig. 4). Sub acest nivel de distrugere am întâlnit o vatră de dimensiuni destul de mari, de forma încă greu de stabilit (probabil rectangulară, înălțată față de nivelul de călcare, ca un postament - fig. 4) lângă care se afla o zonă cu fragmente de la un vas mare de provizii sau o cutie de lut, alte vase mai mici, puternic arse secundar, precum și o aglomerare de peste 20 de greutateți probabil de la un război de țesut (fig. 5). Am demontat doar parțial complexul (am recoltat ceramica, câteva greutateți și niște fragmente osoase pentru o eventuală datare), după care am conservat situația pentru o viitoare săpătură mai de amploare. Ceramica pictată (fig. 6), destul de puțină, indică faza Cucuteni B1.

În perspectivă, ne propunem continuarea cercetărilor arheologice în această așezare de interes major, principalele obiective fiind investigarea noilor elemente de fortificație identificate prin scanarea magnetometrică și sondarea mai multor complexe pentru întregirea tabloului cronologic al locuirii din zona Cetățuiei.

Abstract

The non-invasive research based on archaeological topography, cartography, aerial photography and geophysical prospecting and the stratigraphic surveys conducted by a team of the Arheoinvest Platform on the Laiu Plateau, in the immediate vicinity of the Cucuteni Cetățuie settlement revealed an extension of this settlement to the southwest. Several dwellings and new fortification elements have been identified. A small stratigraphic survey indicates the Cucuteni B1 phase for one of the dwellings.

Bibliografie:

M. Petrescu-Dîmbovița, M.C. Văleanu, *Cucuteni – Cetățuie. Săpăturile din anii 1961-1966. Monografie arheologică*, Editura Constantin Matasă, Piatra-Neamț, 2004.

28. Mitoc, jud. Botoșani

Punct: Mitoc - La Pisc

11 – locuire civilă; 143 – Eneolitic târziu;

Autorizație nr. 366/02.11.2017;

Cod RAN: 38385.08

Colectiv: Andreea Vornicu-Țerna – responsabil (MJ Botoșani), Stanislav Țerna (Universitatea „Școala Antropologică Superioară”, Chișinău), Andrei Asăndulesei (UAIC, Iași), Felix-Adrian Tencariu (UAIC, Iași), Diana-Măriuca Vornicu (Institutul de Arheologie, Iași), Marcel Sebastian Ciupu (Muzeul Județean Botoșani);

Perioada desfășurării campaniei arheologice: 8.11.2017 – 10.11.2017

Așezarea din punctul *La Pisc* (*La Chisc*) a fost semnalată pentru prima dată în anul 1970 de către N. Zaharia care menționează prezența a numeroase fragmente ceramice din faza Cucuteni A pe promontoriul îngust de la confluența pârâului Ghireni cu râul Prut¹¹. Aceeași informație este preluată mai târziu în Repertoriul arheologic al județului Botoșani¹². În colecțiile Muzeului Județean Botoșani se păstrează câteva punji cu material ceramic, osteologic, litic și fragmente de lut ars provenite dintr-un sondaj care ar fi avut loc în anul 1978 în punctul *Mitoc-Pisc*, sub coordonarea Silviei Antonescu. Din păcate, documentația de șantier nu se păstrează. Materialul a fost ilustrat de către F. Burtănescu în diverse studii, fiind încadrat în etapa intermediară dintre Cucuteni B și Horodiștea-Gordinești¹³.

¹¹ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, Așezări din Moldova (de la paleolitic până în secolul al VIII-lea), 1970, București, p. 276.

¹² A. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, Repertoriul arheologic al județului Botoșani, 1976, București, p. 192.

¹³ F. Burtănescu, P. Șadurschi, Locuirea eneolitică târzie de la Sadoveni, punctul „Valea Hotarului” (com. Manoleasa, jud. Botoșani). Noi perspective asupra perioadei anterioare Horodiștei în partea de nord a Moldovei, în Forum Cultural, 2 (49), 2013, Botoșani, p. 1-26; F. Burtănescu, Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut (cu unele contribuții la problemele premergătoare epocii bronzului în Moldova), Biblioteca Thracologica XXXVII, 2002, București.

În anul 2017 au fost reluate cercetările în acest punct, cu scopul de a reevalua descoperirile din perioada finală a eneoliticului din bazinul Prutului Mijlociu.

Într-o primă etapă, au fost efectuate periegeze pe platoul indicat de către localnici și în RAJB ca fiind punctul *La Pisc*. De pe pantele abrupte ale formațiunii au fost recuperate resturi ceramice puternic fragmentate, nedatabile. Pe suprafața îngustă a platoului, ocupată în prezent de pășune, nu a fost identificat material arheologic.

Pentru a verifica prezența așezării preistorice semnalată în acest punct au fost întreprinse prospecțiuni geofizice pe o suprafață de cca 1 ha. Prospecțiunile au fost realizate de către A. Asăndulescu și F.- A. Tencariu, din cadrul Departamentului de cercetare interdisciplinară – Domeniul științe, Platforma Arheoinvest, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. A fost utilizat un magnetometru Sensys cu cinci sonde, cuplat la un GPS pentru raportarea măsurătorilor la sistemul național de proiecție. Planul obținut indică prezența a cel puțin patru anomalii de formă rectangulară, interpretate ca locuințe arse, și alte câteva posibile locuințe, distruse fie de eroziunea accentuată a pantelor, fie de tranșee militare. Așezarea este delimitată în partea de sud de un șanț (fig. 1/A).

Pentru cunoașterea stratigrafiei sitului și recoltarea materialului arheologic pretabil pentru datare, a fost realizat un sondaj arheologic peste una dintre anomaliile din partea de nord-vest a așezării, interpretată ca locuință arsă. Secțiunea a fost plasată peste extremitatea nordică a structurii (fig. 1/B).

Stratigrafia pe profilul estic al secțiunii se prezintă astfel (fig. 2):

- 0 – 17 cm strat de sol negru compact, în care sunt prezente pietricele de dimensiuni medii;

- 17 – 28 cm: strat de sol brun cu materiale arheologice răzlețe, ce acoperă structurile de locuire preistorice;

- 28 – 42 cm: strat de sol cenușiu închis cu aspect măzăros, în care se găsesc structurile de locuire preistorice; nivelul antic de călcare se găsește la cca. - 37 cm;

- 42/53 cm: strat de sol cenușiu afânat ce reprezintă sterilul arheologic.

Secțiunea a avut dimensiunile de 2x2 m și a fost împărțită în carouri cu latura de 1 m, numerotate pe axa sud nord cu cifre arabe, iar pe axa est-vest cu litere.

Încă de la primul strat îndepărtat (complex 1001), ce reprezintă stratul de sol negru și partea superioară a celui brun, s-a remarcat prezența

materialului ceramic pictat, cu fragmentare medie (între 3 și 7 cm) și joasă (peste 7 cm).

Al doilea nivel de săpare (complex 1002) corespunde părții superioare a nivelului de distrugere a locuinței și prezintă o frecvență redusă a materialului arheologic.

Resturile de lut ars ale locuinței erau concentrate în două zone, delimitate de spații goale (fig. 3).

Complexul 1004 reprezintă aglomerarea de lut ars din partea de sud-est a secțiunii (în principal caroul B1) compusă din lutuile cu regim diferit de ardere: arse la galben, la roșu și fragmente cu ardere inegală (galbene la partea superioară și roșii la partea inferioară) (fig. 3). La demontarea acestora s-a remarcat că multe dintre fragmente provin de la pereți (grosimi de cca 60 mm). Pe fragmentele mai subțiri (cca 45 mm) se păstrează urme de nuiiele sau de scânduri. Ampretele sunt orientate în principal pe direcția nord-vest – sud-est, iar spre marginea sudică, perpendiculare pe acestea. Pe lutuile cu ardere inegală s-au observat mai multe niveluri de refacere, cel mai nou purtând urme de pictură roșie. În compoziția lutului utilizat pentru construcția locuinței sunt vizibile pietricele, amprente de frunze și alte materii vegetale. Cantitatea de lut din complexul 1004 a fost cuantificată la 15630 g și 164 fragmente.

În aglomerarea din partea de nord-vest a secțiunii (carourile A-B/2) – *complex 1005* (fig. 3) – lutuile sunt în mare parte arse la roșu și au grosimi mai mici (25 – 35 mm). Acestea păstrează, în special, amprente de scânduri și au una dintre fețe netezite. Greutatea totală a celor 121 de fragmente este de 7623 g. Orientarea amprentelor respectă același model ca în cazul complexului 1004. Interspațiile dintre cele două aglomerări de lut ars (complexe 1003 și 1006) sunt caracterizate prin frecvența redusă a materialului arheologic.

După demontarea lutuilelor, s-a observat că locuința nu are platformă, podeaua identificându-se cu solul natural. Prezența fragmentelor de lut ars netezite, cu amprente de scânduri la partea inferioară poate indica existența unui planșeu de lut ușor, amenajat pe structură lemnoasă. Ipoteza urmează a fi verificată prin investigarea unei suprafețe mai mari din locuință.

Inventarul din suprafața cercetată este sărăcăcios și concentrat sub lutuile ce formează complexul 1005. De aici provin un percutor de silex (fig. 4/3) și un vas de tip pahar, spart pe loc (fig. 3). De pe întreaga suprafață a secțiunii au fost colectate 25 de fragmente ceramice, toate din categoria fină. Dintre

acestea, 11 sunt nedecorate iar 14 prezintă urme de pictură monocromă, realizată cu roșu sau negru.

Paharul descoperit pe podeaua locuinței este aproape întreg și este decorat pe ambele fețe (fig. 4/1a-d). La interior, decorul acoperă zona buzei unde, pe fond alb, sunt redată semi-ove de culoare neagră (fig. 4/1c). Pe partea exterioară, decorul este organizat în metope. Câmpul metopelor este decorat cu elemente foliacee, dispuse cruciform. În spațiul dintre metope este redat un element foliaceu orizontal, încadrat de o serie de linii subțiri, verticale, paralele, de culoare roșie (fig. 1/4b, d). Ca urmare a arderii secundare, suprafața exterioară a vasului a fost deteriorată și nu păstrează urme de angobă. Decorul de pe acest pahar prezintă bune analogii cu cel din colecția de la Miorcani (județul Botoșani) încadrat în faza Cucuteni B1¹⁴.

Două fragmente de buză pictate cu linii orizontale subțiri paralele organizate în metope și un alt fragment ce nu păstrează urme de decor provin de asemenea de la pahare. În ansamblu, ornamentația ceramicii este specifică fazei Cucuteni B, cu analogii în așezarea de la Costești-Cier¹⁵.

Apartenența inventarului locuinței la etapa de început a fazei Cucuteni B1 ridică unele probleme în contextul datelor deja cunoscute despre așezarea Mitoc – *La Pisc*. Astfel, se impune extinderea cercetărilor arheologice în întreaga zonă ocupată de formațiunile calcaroase din jurul promontoriului pentru identificarea locuirii Cucuteni A, semnalată de N. Zaharia și a celei de la finalul eneoliticului, atestată prin sondajul din 1978. Întrucât teritoriul formațiunilor este ocupat în prezent de pășuni, cercetarea periegetică nu reprezintă în acest caz soluția optimă, fiind preferabilă completarea cu un program vast de prospecțiuni geofizice.

De asemenea, este necesară continuarea cercetărilor arheologice în așezarea deja prospectată pentru a confirma prezența unui singur nivel de locuire (din etapa Cucuteni B1), indicată deocamdată doar prin datele geofizice. Prin amplasarea pe formațiunea stâncoasă și abruptă de la *La Pisc*, dar și prin suprafața redusă, situl reprezintă un caz aparte în cadrul fazei Cucuteni B1, cunoscută fiind preferința comunităților din această etapă pentru ocuparea zonele de pantă lină.

¹⁴ A. Nițu, 1969, *Ceramica Cucuteni B de la Miorcani (Botoșani)*, în *Memoria Antiquitatis*, I, 1969, Piatra Neamț.

¹⁵ D. Boghian, S. C. Enea, S. Ignătescu, L. Bejenaru, S. M. Stanc, *Comunitățile cucuteniene din zona Târgului Frumos. Cercetări interdisciplinare în siturile de la Costești și Giurgești*, 2014, Iași.

Abstract:

The geophysical prospections and archaeological trial excavations on the site of Mitoc – *La Pisc* were focused on the identification and primary evaluation of the Copper Age habitation located on a high promontory near the modern day village of Mitoc. According to the geomagnetic plot, the small settlement, partially destroyed by erosion and military trenches, comprises at least 4 burnt houses and was enclosed by a ditch in the southern part. A test trench was opened on one of the burnt structures and allowed us to make several observation concerning the construction of such dwellings and to collect archaeological material for relative and absolute dating. The house was built by the wattle and daub technique and had an earthen floor. The painted pottery found inside the house show elements specific for the Cucuteni B1 phase.

29. Războieni, jud. Iași

Punct: Dealul Mare

Autorizație nr. 98/26.04.2017

Colectiv: cerc. dr. Felix-Adrian Tencariu (responsabil), cerc. dr. Andrei Asăndulesei, conf. univ. dr. Vasile Cotiugă, cerc. drd. Radu Balaur, cerc. dr. Cristi Ionuț Nicu, cerc. dr. Alin Mihu-Pintilie - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași - Departamentul de Cercetare Interdisciplinară - Domeniul Științe; cerc. dr. Diana-Măriuca Vornicu, cerc. dr. George Bodi - Institutul de Arheologie al Academiei Române - Filiala Iași; drd. Stanislav Țerna - Universitatea „Școala Antropologică Superioară” Chișinău; dr. Andreea Țerna - Muzeul Județean Botoșani.

Cunoscută în lucrările de specialitate mai noi sub denumirea de Filiași – *Dealul Mare* sau *Dealul Boghiului*, așezarea figurează, în lucrările mai vechi, ca aparținând de satul Făcuți (actualul Podișu), de satul Făgeți (nume nou: Filiași), actualmente ambele în componența comunei Bălțați, sau de satul Războieni (astăzi, în componența comunei Ion Neculce). Prin organizarea administrativă actuală, situl se află pe teritoriul satului Războieni, chiar la hotarul cu satul Filiași.

Așezarea Cucuteni A (fig. 1) este amplasată pe un promontoriu (fig. 2), orientat NV – SE, puternic afectat de alunecări de teren, situat la aproximativ 500 m sud de satul Filiași, pe partea dreaptă a

pârâului Valea Oilor / Recea (afluent de stânga al râului Bahluiet), din bazinul hidrografic al Prutului. Pârâul face aici o buclă, înconjurând promontoriul pe trei laturi. Coordonate geografice: 47°15'07" lat. N, 27°02'27" long. E; altitudine absolută: 185 m. Altitudinea relativă este de aproximativ 85 m. Așezarea este relativ cunoscută, Orest Tafrali (1935-1936) localiza așezarea *la vreo opt kilometri nord de Târgu Frumos*, pe locul denumit de locuitori Dealul Boghiu, iar Natalia Berlescu (1955) o încadra pe teritoriul satului Războieni, la 4 km NV de acesta și la 6 km NE de Târgu Frumos.

Începând cu anul 2009, un grup de cercetători din cadrul Platformei Arheoinvest, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, a demarat aici o serie de cercetări non-invazive, bazate pe aplicații de topografie arheologică, cartografie, fotografie aeriană și prospectare geofizică. Acestea au fost finalizate în campania anului 2017, fiind și completate de o serie de sondaje stratigrafice.

Astfel, suprafața totală a așezării, determinată în urma măsurărilor geofizice, este de aproximativ 2,6 hectare. Pe baza anomaliilor identificate, se pare că stațiunea a avut un sistem tipic de fortificare, reprezentat de două șanțuri de apărare, ce închid latura deschisă, precum și o zonă cu locuire exterioară, spre SE, delimitată, de asemenea, de șanțuri, însă de formă diferită și mult mai înguste decât cele menționate anterior (fig. 3). În interior, locuințele erau dispuse în șiruri, iar în partea de NV se pare că exista un aranjament semicircular (fig. 3). Sondajele de la **Războieni – Dealul Mare** au avut ca obiective: încadrarea cronologică a așezării cucuteniene și stabilirea stratigrafiei sitului; prelevarea de probe pentru datare cu radiocarbon; verificarea unor anomalii magnetice din afara așezării, bănuite a indica existența unor cuptoare (probabil de ardere a ceramicii). Au fost deschise trei secțiuni (fig. 4): I și III (2 x 2 m) pentru verificarea anomaliilor menționate, II (1 x 15 m) – transversal pe centrul unei anomalii de mari dimensiuni care indica o locuință (aproape de limita SSE a așezării, în vecinătatea ultimelor șanțuri de apărare). În primele două am intersectat numai complexe din al II-lea război mondial (fig. 5), al căror semnal magnetic relativ slab ne-a indus în eroare. Stratigrafia acestor secțiuni este simplă: sub stratul vegetal care include și urmele războiului se păstrează circa 10 cm dintr-un sol de tranziție fără urme arheologice, urmat de steril. Nici în secțiunea II nu am fost scutiți de descoperiri contemporane, primul complex conturat fiind un capăt de tranșeu din același război (fig. 6). În schimb, însă, anomalia de mari dimensiuni a fost

confirmată, secțiunea intersectând, pe axul scurt o locuință cucuteniană de dimensiuni medii (fig. 7). Ne-am rezumat în a documenta, prin desen și fotografiere, nivelul de distrugere al locuinței (pereții căzuți în urma incendierii), fără a demonta decât câteva fragmente ceramice pentru analize și fragmente osoase pentru datare. Nici în această parte a sitului, stratigrafia nu este una complicată: vegetalul (~ 20 cm) suprapune nivelul corespunzător locuirii cucuteniene (~ 25 cm), urmat direct de steril (fig. 8). Materialele pictate indică faza Cucuteni A3; în măsura posibilităților, intenționăm continuarea cercetărilor arheologice, în primul rând pentru sondarea sistemelor defensive ale așezării și pentru stabilirea relației cronologice dintre locuințele situate între grupurile de șanțuri și cele considerate a fi nucleul inițial al așezării (în spatele primului grup de șanțuri).

Abstract

The non-invasive research based on archaeological topography, cartography, aerial photography and geophysical prospecting and the stratigraphic surveys conducted by a team of the Arheoinvest Platform at Războieni, on the *Dealul Mare/Dealul Boghiu* near Filiași village revealed the size, internal organization and defensive system of a Cucuteni A3 settlements, insufficiently known to date.

Bibliografie:

- Asăndulesei, A., 2017, Inside a Cucuteni Settlement: Remote Sensing Techniques for Documenting an Unexplored Eneolithic Site from Northeastern Romania, in *Remote Sensing*, 9 (1), doi:10.3390/rs9010041.
- Berlescu N., 1955, Așezările cucuteniene de la Războieni și Prigoreni Mici, in *SCȘ-Iași*, VI, 3-4, 151-155.
- Boghian D., 2004, Comunitățile cucuteniene din bazinul Bahluiului, Ed. Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava.
- Tafrali O., 1935-1936, Stațiunea preistorică din punctul Boghiu, in *AA*, 11-12, 51-54.

30. Ripiceni, jud. Botoșani

Punct: Ripiceni – Popoaia

11 – locuire civilă; 143 – Eneolitic târziu;

Cod RAN: 38740.25

Autorizație nr. 371/02.11.2017

Colectiv: Andreea Vornicu-Țerna – responsabil (MJ Botoșani), Stanislav Țerna (Universitatea „Școala Antropologică Superioară”, Chișinău), Andrei Asăndulesei (UAIC, Iași), Felix-Adrian Tencariu (UAIC, Iași), Diana-Măriuca Vornicu (Institutul de Arheologie, Iași).

Perioadă desfășurare a campaniei: 06.11.2017 – 07.11.2017

Situl de la Ripiceni – *Popoaia* a fost descoperit în toamna anului 2016 prin analiza imaginilor satelitare de pe platforma Google Earth. Prezența unei așezări preistorice împrejmuată cu șanț era sugerată de o anomalie de formă sub-circulară ce încheia un grup de structuri mai mici cu dispunere aproximativ radială. Verificarea în teren a anomaliei a confirmat prezența unei așezări preistorice datând din epoca eneolitică, mai precis din faza B1 a culturii Cucuteni¹⁶.

Așezarea este situată pe o pantă lină, la izvoarele râului Popoaia, afluent de stânga al Băseului, la o altitudine absolută de 170 m (47°53'30" N și 27°08'50" E) (fig. 1/A). Din punct de vedere administrativ, teritoriul ocupat de sit se află în comuna Ripiceni, în partea de vest a acesteia, la limita cu comuna Mihălășeni, într-o zonă extravilană în care agricultura este practică în mod intensiv.

Cercetările arheologice întreprinse în anul 2017 au avut ca obiectiv determinarea limitelor așezării și a distribuției spațiale a complexelor arheologice, determinarea stării de conservare a patrimoniului arheologic și datarea locuirii preistorice prin metodele cronologiei relative și ale celei absolute. În acest sens, au fost realizate prospecțiuni geofizice pe aproape întreaga suprafață a sitului și investigat parțial, prin sondaj arheologic, un complex adâncit.

Prospecțiunile geofizice au fost efectuate de către A. Asăndulesei și F.-A. Tencariu, din cadrul Departamentului de cercetare interdisciplinară – Domeniul științe, Platforma Arheoinvest, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, cu un magnetometru Sensys, cu cinci sonde, cuplat la un

GPS pentru raportarea măsurătorilor la sistemul național de proiecție. Planul geomagnetic obținut, în care se evidențiază numeroase anomalii caracterizate de un contrast ridicat de susceptibilitate magnetică, indică existența unei așezări cu cel puțin două etape de dezvoltare în care spațiul locuit este organizat în mod diferit, dar prezintă aceleași tipuri de structuri: locuințe de suprafață (cele mai multe arse), gropi, șanț de delimitare și/sau fortificare. În ceea ce pare a fi prima etapă de locuire a sitului se întrevede un model de dispunere a locuințelor în formare, aparent în cercuri concentrice. Acest nucleu este înconjurat de un șanț întrerupt, dincolo de care locuirea continuă, având un model planimetric radial. Șanțul exterior, de formă aproximativ ovală împrejmuiește așezarea din trei părți, partea de vest a așezării rămânând deschisă spre panta lină a văii Popoaia. Așezarea ocupă o suprafață de cca. 6,1 ha.

Arătura adâncă, procesele de eroziune a pantei din partea de vest a sitului și prezența unui canal de irigații modern, în prezent dezafectat, ce taie întreaga așezare preistorică pe axa NV-SE constituie principalii factori ce influențează în mod negativ starea de conservare a patrimoniului arheologic. Conform planului geomagnetic, o suprafață de aproximativ 0,6 ha din sit a fost distrusă odată cu construirea canalului de irigație și a rezervorului de apă aferent.

Cercetările intruzive au avut ca obiectiv colectarea de material arheologic pentru încadrarea crono-culturală a sitului eneolitic și obținerea unui prim profil stratigrafic. În acest sens, a fost trasată o secțiune (secțiunea 1) orientată nord-sud, cu dimensiunile de 1x4 m peste una dintre anomaliile din zona periferică, în nord-estul așezării (fig. 1/B). Prin poziționarea sondajului în această zonă s-a urmărit datarea structurilor din, probabil, ultima etapă de locuire. Anomalia sondată arheologic relevă o intensitate a câmpului magnetic ce nu depășește 6 nT, fiind generată de prezența unui complex adâncit de formă neregulată. Aflată la extremitatea estică a unei locuințe arse, probabil în relație cu aceasta, groapa nu pare a fi umplută cu prea mult material ars, ci mai degrabă fragmentele ceramice și depunerile organice sunt cele care determină contrastul magnetic.

În ceea ce privește *metodologia de săpătură*, îndepărtarea succesivă a straturilor s-a realizat pe niveluri artificiale, numerotate de sus în jos cu cifre arabe. După excavarea fiecărui nivel s-a efectuat taluzarea suprafeței, delimitarea și documentarea fiecărui context arheologic. Secțiunea a fost

¹⁶ A. Vornicu-Țerna, S. Țerna, Ripiceni – Popoaia: a new Cucuteni B settlement from North-Eastern Romania, în *Memoria Antiquitatis*, XXXI-XXXII, 2015-2016, Piatra Neamț, p. 97-112.

împărțită în carouri de 1x1 m numerotate cu cifre de la 1 la 4 pe axul convențional y. Materialul arheologic a fost colectat pe complexe și carouri și înregistrat în lista de descoperiri, ținându-se cont de categoria din care face parte: material în masă (fragmente ceramice și faunistice), piese individuale (plastică, utilaj din silex, piatră și MDA) și probe.

Secvența stratigrafică observată în secțiunea 1 cuprinde următoarele straturi, de sus în jos (fig. 2/a):

1. 0 – 10/15 cm: strat de sol negru arat, cu resturi vegetale;
2. 10/15 – 35 cm: strat de sol negru nearat, compact;
3. 35 – 60/65 cm: strat de sol cenușiu-închis cu materiale arheologice sporadice aflate în poziție secundară;
4. 60/65 – 80/85 cm: strat de sol brun-deschis în care se găsesc complexe preistorice;
5. 80/85 – 100/110 cm: strat de sol gălbui-cenușiu, reprezentând sterilul arheologic.

Complexele arheologice investigate în secțiunea 1 au furnizat material ceramic aparținând exclusiv fazei B a culturii Cucuteni.

Complexele denumite convențional 1001 și 1002 reprezintă primele două niveluri artificiale excavate, de cca. 20 cm fiecare și corespund depunerilor post-eneolitice. Sunt caracterizate prin prezența sporadică și gradul înalt de fragmentare a materialului arheologic.

La excavarea celui de-al treilea nivel artificial, la adâncimea de cca. 60 cm a fost atinsă partea superioară a stratului corespunzător locuirii eneolitice (complex 1003, nivel 3). Densitatea maximă a materialului arheologic se găsește la adâncimea de cca. -0,70 m (complex 1003, nivel 3A), prezentând o distribuție relativ uniformă pe suprafața secțiunii (fig. 2/b). În ceea ce privește componența acestuia, predomină resturile ceramice cu fragmentare joasă (peste 7 cm) și medie (3-7 cm), urmate de resturile faunistice și materialul litic. Partea inferioară a stratului de cultură (complexul 1004) se găsește la cca. 75 cm adâncime. În partea nordică a secțiunii, pe suprafața caroului 4 s-a evidențiat o aglomerare de fragmente ceramice și resturi faunistice (complex 1005) care corespunde unei gropi de dimensiuni mici/alveolări, observată în profilul estic al secțiunii (fig. 2/a). La partea superioară, are lărgimea de cca. 45 cm, iar la cea inferioară, de 15 cm. Fundul, ușor rotunjit, coboară la 20 cm sub stratul de cultură (100 cm de la nivelul actual de călcare).

La adâncimea de cca. 90 cm, la taluzarea

suprafeței, în partea sudică a secțiunii (carourile 1-2) a fost surprins conturul parțial al unei gropi (complexul 1006) (fig. 2/c). Delimitat la partea superioară a stratului steril arheologic, complexul se individualiza prin nuanța ușor mai închisă a solului, frecvența mare a concrețiunilor carbonatice și concentrarea de material arheologic. În plan, groapa are formă aproximativ circulară, cu deschiderea maximă de 120 cm pe axul nord-sud. Pe latura vestică a fost surprinsă pe o lungime de 45 cm, groapa continuând în profilul estic al secțiunii. Fundul gropii se află la 110 cm de la suprafața actuală de călcare. Inventarul este alcătuit din fragmente ceramice de fragmentare joasă, resturi osteologice, deșeuri litice, un fragment de mari dimensiuni dintr-o rocă fără intervenții antropice vizibile, toate concentrate înspre fundul gropii.

Materialul arheologic recuperat de pe întreaga suprafață a secțiunii însumează 294 fragmente ceramice (6215 g), 77 de resturi osteologice (1106 g) și 20 piese de silex. Complexul 1003 a furnizat cea mai mare parte a descoperirilor (33% din fragmentele ceramice și 25% din cele osteologice).

În ceea ce privește ceramica, categoria fină este reprezentată prin 280 de fragmente, în timp ce doar 14 aparțin ceramicii de tip Cucuteni C. În cadrul primei categorii, 11% dintre fragmente sunt pictate, monocrom. Complexul 1006 a furnizat peste jumătate din totalul de ceramică pictată (61%). Formele ceramice au fost identificate pe baza a două profile întregi și a 14 fragmente ceramice diagnostice. Cele două profile aparțin unor strachini, una de tip sfero-conic (fig. 3/a) iar cealaltă tronconică (fig. 3/c). Strachina sfero-conică, din care s-a păstrat aproximativ o pătrime, provine din complexul 1003, este realizată dintr-o pastă cărămizie-gălbuie cu aspect făinos ce conține incluziuni de origine minerală și nu păstrează decor. Al doilea tip de strachină, descoperit în complexul 1005, este decorat la exterior și interior cu motivul „cozii de cometă”, pe corp și cu bandă simplă pe circumferința buzei. Celelalte fragmente ceramice diagnostice provin de la vase de tip crater (2 fragmente), pahare (9 fragmente), vase binoclu (2 fragmente) și strachină tronconică (1 fragment). Două dintre fragmentele de pahare sunt pictate în zona gâtului cu linii subțiri orizontale mărginite în partea de jos de o linie groasă. Două buze provenind de la cratere sunt pictate atât la exterior, cât și la interior cu motive formate din linii văluroase sau în formă de „S” orizontal. Într-un caz, liniile încadrează semi-ove negative ce conțin elemente foliacee dispuse vertical (fig. 3/b).

Tipurile de decor și modul de corelare a acestuia cu anumite forme ceramice reprezintă un bun element de cronologie relativă, care plasează, cel puțin cea de-a doua etapă de locuire din aşezarea de la Ripiceni-Popoaia, la acelaşi nivel cronologic cu aşezări de tip Brânzeni VIII ¹⁷, Mereşeuca ¹⁸, Miorcani ¹⁹. Datarea absolută a complexului arheologic investigat este în derulare la laboratorul din Poznań.

Din cercetările de suprafaţă realizate în partea de vest a sitului, unde se află cel dintâi nucleu de locuire, provine un fragment dintr-un vas, probabil de tip amforă, cu decor incizat (fig. 3/d). Nu excludem o situaţie similară celei din aşezarea de pe Nistru de la Racovăţ²⁰, unde ceramica incizată se găseşte într-un procent mic, alături de cea pictată de tip Cucuteni AB2. În acest caz, cercetarea extinsă a sitului de la Ripiceni – Popoaia ar putea aduce informaţii valoroase privind cronologia internă a culturii Cucuteni-Tripolie din bazinul vestic al Prutului, mai exact trecerea de la etapa Cucuteni AB la Cucuteni B.

Abstract:

The prehistoric settlement of Ripiceni – Popoaia was discovered in 2016 thanks to satellite imagery which revealed a half-oval linear anomaly enclosing an area with radial structures oriented to the center. In order to understand the settlement's layout and to collect materials for dating, geophysical prospections and trial excavations were conducted. The prospections revealed a settlement of 6 ha with two phases of habitation, the last one displaying a radial layout. A test trench was opened over part of a pit, which is related to a house from the north-eastern periphery of the site. The collected pottery dates the settlement to the Cucuteni B1 phase.

¹⁷ V. Marchevici, 1981, Otcioť o polevĩh issledovaniach, provedennyh Arheologo-etnograficeskoi ekspedicii sektora narodnoi kul'tury c MAE. Arhiva Arheologică a MNIM, nr. 158.

¹⁸ V. Sorochin, 1990, K probleme hronologhii pameatnikov srednego Tripolia Moldavii, în Rannezemledelceskie poselenia-gigantĩ tripolskoi kul'tury na Ukraine, 1990, p. 94-102.

¹⁹ A. Niţu, 1969, Ceramica Cucuteni B de la Miorcani (Botoşani), în Memoria Antiquitatis, I, 1969, Piatra Neamţ, p. 279-298.

²⁰ ²⁰ V. Sorochin, 1990, K probleme hronologhii pameatnikov srednego Tripolia Moldavii, în Rannezemledelceskie poselenia-gigantĩ tripolskoi kul'tury na Ukraine, 1990, p. 94-102.

31. Țibana, jud. Iași

Punct: Între Șanțuri – Poiana Mănăstirii

Cod RAN: 99753.01; Cod LMI: IS-I-s-B-03637.

Autorizație nr. 126/2017

Colectiv: Sergiu Constantin Enea – responsabil (Liceul Teoretic „Ion Neculce”, Târgu Frumos), Alexandru Berzovan – coordonator sector (Institutul de Arheologie din Iași), Dumitru Boghian – coordonator sector (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava), Carsten Mischka, Imren Tasimova (Friedrich – Alexander Universität, Erlangen).

Problema cetății getice de la Poiana Mănăstirii – *Între Șanțuri*, situată în hotarul comunei Țibana, s-a aflat de mai multă vreme în atenția noastră²¹. Cercetările perieghetice repetate au adus informații prețioase care ne-au convins că avem de-a face cu un obiectiv de primă importanță, care necesită a fi cercetat prin săpătură. De aceea, în anul 2017 am demarat o primă campanie de cercetare arheologică de evaluare, ale cărei rezultate le vom prezenta în cele ce urmează.

Din punct de vedere geografic, cetatea se află la 2,5 km NE, în linie dreaptă, de satul Țibana, respectiv la 1,9 km NNE de satul Poiana Mănăstirii (fig. 1), aparținându-i cadastral acestuia din urmă. Prezintă o formă oval alungită (800 x 400 m diametrele maxime, suprafață de cca. 15 ha), valul și șanțul exterior aferent urmărind, în special, cota de 420 m. Din păcate, ca urmare a repetatelor alunecări de teren, valul și șanțul de pe laturile de vest și est și sud-est, au fost puternic distruse, porțiuni însemnate fiind dislocate dincolo de cornișele de desprindere fiind purtate în corpurile alunecărilor (fig. 2-3). Astfel, încheierea formei propriu-zise a cetății, în aceste sectoare, este, deocamdată, ipotetică.

În cadrul primei etape de investigare s-au efectuat o serie de prospecțiuni magnetometrice. Timpul scurt, dar și prezența culturilor agricole au făcut ca doar cca. 1/6 din suprafața cetății să poată fi scanată. Pe fâșia din zona central-vestică a incintei s-au identificat urmele a două mari anomalii,

²¹ A. Berzovan, S. Honcu, *Putere și control în secolele V - II î.Hr. Un studiu de caz: fortificația getică de la Poiana Mănăstirii - „Între Șanțuri” (jud. Iași) la Third Arheoinvest Congress. Interdisciplinary Research in Archaeology*, Iași, 06.06.2013-08.06.2013; S. Honcu, A. Berzovan, *Putere și control în secolele V - II î.Hr. Un studiu de caz: fortificația getică de la Poiana Mănăstirii - „Între Șanțuri” (jud. Iași) la Simpozionul „Institutul de Arheologie din Iași între prezent și viitor. Rezultate ale cercetării arheologice ieșene*, Institutul de Arheologie din Iași, 28.06.2013; Berzovan 2016, pp. 216-221.

interpretate drept resturile unor structuri de locuire incendiate, în vreme ce în partea de est au fost identificate alte sporadice anomalii (fig. 4). Se pare că densitatea complexelor nu este mare, existând zone aproape complet lipsite de urme arheologice, situație ce se regăsește de altfel și în alte mari cetăți getice din secolele V-III î.Hr. (Stânțești, Cotnari, etc). Cele mai interesante rezultate au fost obținute în zona valului de apărare.

Obiectivele propuse în anul 2017 au vizat verificarea prin sondaj a unor anomalii vizibile pe prospecțiune, dar și obținerea unui profil preliminar al valului de apărare prin efectuarea unei taluzări într-una din zonele în care acesta este traversat (și parțial distrus) de drumurile de exploatare moderne. Din păcate, lipsa unei finanțări adecvate, dar și numărul mic de voluntari ne-au determinat spre o restrângere a obiectivelor. În aceste condiții, ne-am limitat doar la efectuarea a două secțiuni de control: **SC 1**, respectiv **SC 2**.

SC 1 (10 x 2 m, orientare NV – SE) a fost trasată în vederea sondării uneia anomalii – posibila locuință incendiată (fig. 4-5)²². Ceea ce apărea ca o masivă structură incendiată s-a dovedit a fi reprezentată de numeroase resturi de lutuie arse, unele cu amprente de bârne, dar care nu formează nicăieri o aglomerare compactă. Resturile dispersate au fost surprinse între metrii 0 și 5 ai secțiunii. Nu s-au sesizat complexe propriu-zise în afara unor mici gropi. De aceea, considerăm că avem de-a face cu resturile unei locuințe getice de suprafață bulversată de arăturile adânci, denumită provizoriu, **L1/2017**. Materialul arheologic consta în câteva fragmente de vase încadrabile larg între secolele IV-III î.Hr. Stratigrafia se prezintă după cum urmează: până la -0,15 m, strat vegetal de culoare brun-cenușie cu nuanțe negricioase; de la -0,15 m la -0,30 m, strat de cultură din a doua epocă a fierului, brun – cenușos, sfărâmbicios, cu resturi de lutuială, urmat, de la -0,30 m adâncime, de stratul steril compus dintr-un pământ gălbui, cu irizații cenușii, lutos și deosebit de compact.

SC 2 (22 x 1,5 m, orientare N-S) a fost trasată în zona de NV a cetății, unde valul este destul de bine păstrat, deoarece are o grosime mai mare (probabil în zona unei intrări nordice), fiind străpuns de un drum de țară. Acest fapt a determinat o

ruinare parțială a valului în plan înclinat către firul căii de acces. Din păcate lipsa resurselor nu ne-a permis să cuprindem și șanțul de apărare adiacent.

În profilul obținut (fig. 6), primele două straturi aparțin fundamentului geologic al platoului. Următorul este un strat de sol brun - cenușiu, cu pigmentație de cărbuni. Aici se observă, de la metrii 4 la 11, o dungă de arsură care corespunde nivelului de călcare antic. Însemnătatea ei este greu de precizat: constructorii puteau să fi incendiat zona pentru a o goli de vegetația mărunță în vederea ridicării valului sau, de ce nu, o incendiere cu rol ritual.

Stratul brun-cenușiu continuă și deasupra nivelului de călcare, formând primul nucleu al valului (cu o înălțime maximă de cca. 1,5 m de la nivelul antic de călcare), realizat cu pământ scos de la suprafață, „vegetalul antic”.

Cel de-al doilea nucleu, atingând o înălțime maximă de cca. 2 m de la nivelul antic de călcare, prezintă caracteristici diferite. Este vorba de un pământ gălbui nisipos, argilos, similar primelor două straturi din structura geologică a platoului. Între metrii 2,5 – 9,5 observăm mai multe lentile de depunere / tasare, intercalate de straturi subțiri brun-cenușii. Stratul superior este reprezentat dintr-un sol cenușiu, cu numeroase lipituri arse care prezintă amprente de bârne. Se pot observa de asemenea șase gropi de stâlp în zona superioară, adâncindu-se cca. 60-80 de cm față de coama (actuală) a valului. Ele nu penetrează mai jos de cel de-al doilea nucleu intern. De asemenea, se observă o alveolare între stâlpii centrali ai structurii lemnoase.

Sucesiunea depunerilor stratigrafice ne face să presupunem că valul a fost edificat cu pământ extras din șanț. Este interesant de observat absența urmelor de bârne și gropi în primele două nuclee, care ar fi necesitat, poate, a fi la rândul lor stabilizate. Această situație ar putea fi explicată, cu prudența de rigoare, prin existența a două faze distincte de construcție și utilizare a valului. Totodată, credem că trebuie ținut cont și de faptul că, în cazul unei posibile porți de intrare cu turnuri, construcția valului poate avea anumite specificități (lățimi și înălțimi mai mari, structuri lemnoase complementare, etc). Bineînțeles, avem în vedere ca aceste considerații preliminare să fie completate și verificate în viitor.

De pe toată suprafața cetății s-au recuperat numeroase fragmente ceramice, majoritatea aflate într-o stare deosebită de fragmentare. Au continuat să apară, pe lângă ceramica locală și cea grecească

²² A. Berzovan, S.-C. Enea, D. Boghian, C. Mischka, I. Tasimova, R.-G. Pîrnău, *Cetatea getică de la Poiana Mănăstirii-Între Șanțuri, comuna Țibana, jud. Iași, în Arheovest. În onoare Doina Benea - Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, nr. V, (ed. Sorin Fortiu), JATEPress Kiadó, Szeged, 2017, p. 305- 323.

și fragmente specifice culturii Poienești – Lukașevka, atribuită bastarnilor istorici.

Data fiind importanța obiectivului, dar și existența a numeroși factori de risc - alunecări de teren²³, arături adânci, activitatea căutătorilor de comori - considerăm absolut necesară continuarea investigațiilor. Pentru campaniile viitoare ne-am propus continuarea prospecțiunilor magnetometrice și deschiderea unor noi suprafețe pentru a lămurii problema sistemului defensiv, a cronologiei și a structurilor de habitat din interiorul incintei.

Folosim și acest prilej, pentru a mulțumi în mod deosebit Primăriei comunei Țibana pentru tot sprijinul acordat, Asociației Culturale de Reconstituire Istorică „Geto-Dacii din Moldova” și tuturor voluntarilor care s-au implicat în acest proiect.

Abstract:

The fortress of Poiana Mănăstirii – Între Șanțuri, located in the Țibana commune, had been in our attention in the last years. In 2017, the first geomagnetic survey was made on site together with a team from Germany. The results were promising, showing a number of anomalies, rests of possible structures. Like in the case of other contemporary forts, it seems that here also are areas inside the precinct with little if any archaeological traces. Considering these results, we started a test campaign with the aim to verify what appeared to be a burned structure as well as to establish a preliminary stratigraphic profile of the defensive rampart. The anomaly was generated by the remains of a Late Iron Age Getic dwelling. Interesting observations had been made also in the case of the rampart: it seems that the upper part had a system of wooden cassettes, covered with clay on the outer sides. We cannot exclude two phases of functioning. It remains for further investigations to bring shed more light on the chronology and general stratigraphy of the site.

Bibliografie:

A. Berzovan, *Considerații privind două cetăți getice din Podișul Moldovei: Poiana Mănăstirii – Între*

Șanțuri și Dobrovăț – Cetățuia, jud. Iași (sec. V – III î.Hr.), în: S. Fortiu, D. Micle (eds), *Arheovest IV. Interdisciplinaritate în arheologie. In Honorem Adrian Bejan*, I, Ed. JATEPress Kiadó, Szeged, 2016, p. 215-245.

A. Berzovan, S.-C. Enea, D. Boghian, C. Mischka, I. Tasimova, *Cetatea getică de la Poiana Mănăstirii - Între Șanțuri, comuna Țibana, jud. Iași*, în S. Fortiu, D. Micle (eds), *Arheovest V. Interdisciplinaritate în arheologie. In Honorem Doina Benea*, I, Ed. JATEPress Kiadó, Szeged, 2017, p. 305-323.

²³ M. Niculiță, M. C. Mărgărint, M. Santangelo, *Archaeological evidences for Holocene landslide activity in the Eastern Carpathian lowland*, în *Quaternary International*, Volume 415, 10 September 2016, pp. 175-189, fig. 3d); M. Niculiță, M. C. Mărgărint, *Landslides and Fortified Settlements as Valuable Cultural Geomorphosites and Geoheritage Sites in the Moldavian Plateau, North-Eastern Romania*, în *Geoheritage*, 2017, fig. 10 (<https://doi.org/10.1007/s12371-017-0261-0>).

6

Necrolog

DRAGOMIR-NICOLAE (MIREL) POPOVICI
(10 noiembrie 1952 – 8 martie 2019)

La ora 5 dimineața, în ziua de vineri 8 Martie 2019, în ajunul zilei dedicate celor „40 de sfinți mucenici din Sevastia”, inima lui **Dragomir-Nicolae Popovici, Mirel** cum îi spuneau cei apropiați, a încetat a mai bate ... Era pe Popina Bordușani, în mijlocul Băltii lalomița dintre cele două brațe ale Dunării ce se despart la Răsărit de Călărași și se reunesc la Miazăzi de Hârșova, pe tell-ul eneolitic atât de drag lui și transformat, de El, din reședința unui ocol silvic într-un șantier școală cu toate cele necesare: dormitoare, bucătărie, depozit de materiale arheologice, bibliotecă, apă curentă și lumină electrică.

A repetat ceea ce făcuse, cu 16 ani în urmă, pe celălalt șantier de suflet, pe tell-ul de la Hârșova, Marea Doamnă sfătuitoare, colegă și prietenă Alexandra (Sanda) Bolomey.

Cu un an și patru luni înainte îl serbasem la Slobozia și Călărași pentru cei 65 de ani împliniți și începutul vieții de „tânăr pensionar”.

S-a născut pe 10 noiembrie 1952 la Ianca, jud. Brăila, unde tatăl său era aviator. Apoi s-a mutat, cu părinții, la Bacău. Facultatea (1971-1975) a făcut-o la Iași, beneficiind de învățăturile unor renumiți specialiști : Mircea Petrescu-Dâmbovița, Adrian Florescu, Nicolae Ursulescu, Anton Nițu ș.a. A lucrat la Muzeul Național al Bucovinei din Suceava (1975-1979) – efectuând săpături în „cetățile” de la Preutești, Merești, Suceava

De 40 de ani eram în același birou – ca muzeografi, cercetători, directori adjuncți, pensionari, colaboratori, prieteni – la Muzeul Național de Istorie a României. Am făcut parte din aceeași Comisie Națională de Arheologie. În deplasări, de multe ori, date condițiile vremurilor, am dormit în același pat, ne-au mâncat aceeași purici, am băut bere din pungă, am gătit pe același aragaz, ne știam unele secrete ...

Cercetător al neoliticului – culturile Cucuteni (așezările de la Poduri, jud. Bacău, și Ariușd, jud. Covasna) și Gumelnița – a fost apreciat la nivel internațional ca un foarte bun specialist. Și-a dedicat întreaga pricepere și energie arheologiei, știința căreia i s-a dăruit fără rezerve o viață întreagă, până în ultima clipă. A fost un excelent profesor, oferind cu generozitate din timpul și competența sa, pentru a forma, atât de la catedra Facultății de Istorie și Arheologie a Universității Valahia din Târgoviște, cât și de pe șantierele de la Hârșova și Bordușani, generații succesive de arheologi.

În calitate de director adjunct al Muzeului Național de Istorie a României și-a demonstrat calitățile de bun organizator și spiritul de inițiativă, contribuind decisiv la constituirea Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare „Alexandra Bolomey” și la realizarea unor proiecte expoziționale notabile, printre care: „*A l'aube de l'Europe: Les grandes cultures néolithiques de Roumanie*” (Olten, Elveția) și „*The Lost World of Old Europe*” (New York, SUA; Oxford, Marea Britanie; Atena, Grecia).

Prieten al Franței, colaborând cu reprezentanți ai Guvernului francez, cu care a întemeiat o apropiată prietenie, iar ei devenind prieteni ai României – Bernard Randoin și Yannick Rialland. Era mândru că i-a fost conferit titlul de „chevalier des Arts et Lettres”.

Era, în același timp, copil, tată și bunic ...

Acum, la despărțire, nu pot decât să-i spun un temporar Adio, căci „mourir c'est partir un peu”. Iar anticul „sit tibi terra levis” este specific arheologului căruia îi place țărâna ușoară când mânuiește truela (șpaclul) și pensula (măturica).

Georgel Trohani

Activitatea științifică:

1971 – 1975 Facultatea de Istorie-Filosofie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași
Stagii de formare profesională în cadrul Institutului de Istorie și Arheologie „Ă.D. Xenopol” din Iași :

- 1972 - iulie: șantierul arheologic Foltești (jud. Galați)
- august: șantierul arheologic Cotnari (jud. Iași)
- septembrie: șantierul arheologic Ștefan cel Mare (jud. Bacău)
- 1973 - iulie: șantierul arheologic Foltești (jud. Galați)
- august: șantierul arheologic Cotnari (jud. Iași)
- septembrie: șantierul arheologic Risești (jud. Vaslui)
- octombrie: șantierul arheologic : Ștefănești (jud. Botoșani)
- 1974 - iulie: șantierul arheologic Mitoc – „Pârâul lui Istrati” (jud. Botoșani)
- august: șantierul arheologic Fântânele și Mărgineni (jud. Bacău)
- septembrie: șantierul arheologic Ștefănești (jud. Botoșani)
- octombrie: șantierul arheologic Mitoc – „Pârâul lui Istrati”(jud. Botoșani)

1975 – 1979 – muzeograf la Muzeul Național al Bucovinei, Suceava

Membru în colectivul de cercetare :

- 1975 - șantierul arheologic Ștefănești (jud. Botolani)
- șantierul arheologic Merești (jud. Suceava)
- șantierul arheologic Rădăuți (jud. Suceava)
- 1976 - șantierul arheologic Ițcani (jud. Suceava)
- șantierul arheologic Mitoc (jud. Botoșani)

1976-1978 - șantierul arheologic Preutești – Cetate

1979 – 1993 – muzeograf la Muzeul Național de Istorie a României, București

Membru în colectivul de cercetare, Șef de șantier :

- 1979-1984 - șantierul arheologic Preutești – Cetate
- 1980-1985, 2000 - șantierul arheologic Poduri – Dealu Ghindaru (jud. Bacău)
- 1981-1982 - șantierul arheologic Mitoc „Pârâul lui Istrati” (jud. Botoșani)
- 1981 - șantierul arheologic Cărnăeni (jud. Iași)
- 1983 - șantierul arheologic Valea Șosii (jud. Bacău)
- 1984 - șantierul arheologic Prohozești – Siliște (jud. Bacău)
- 1986-1989 - șantierul arheologic Valea Buzăului : Mlăjeț, Valea Lupului, Pârscov
- 1987-1999 - șantierul arheologic Bordușani (jud. Ialomița)
- 1986-2000 - șantierul arheologic Hârșova (jud. Constanța)
- șantierul arheologic Bordușani, (jud. Ialomița)
- 1986-1987 - șantierul arheologic Albești, (jud. Botoșani)

- 1989 - șantierul arheologic Roma (jud. Botosani)
- 1991 - șantierul arheologic Brănești - Vadul Anei (S.A.I.)
- 1993 – 2003** – director științific la Muzeul Național de Istorie a României, București
- 2003 – 2017** – șef secție arheologie la Muzeul Național de Istorie a României, București
- Șef de șantier:
- 2001 – 2019** - șantierul arheologic Hârșova – Tell (jud. Constanța)
- șantierul arheologic Bordușani – Popină (jud. Ialomița)

Activitatea Universitară: Facultatea de Științe Umaniste – Universitatea „Valahia”,
Târgoviște

- 1995 – 2002 - titular al cursurilor de Istorie Universală Antică; Bazele arheologiei,
- 1997 – 2002 - titular al cursului special Probleme actuale ale arheologiei contemporane,
- 1998 - titular al cursului special Evoluția epocii neo-eneolitice pe teritoriul
României în context sud-est european
- titular al cursului special Indoeuropenizarea sud-estului Europei-aspecte
arheologice
- 2002 – 2004 - titular al cursului Istoria veche a României
- 2005 - titular al cursului de Istorie Universală Antică
- 2008 - titular al cursurilor de Istorie Universală Antică; Bazele arheologiei;
Muzeologie generală

doctor în istorie cu teza: *Cultura Cucuteni pe teritoriul României. Faza A.*

Premiul național Adrian Rădulescu – 2001 pentru patrimoniul cultural național

Premiul Național ICOM România 2002 pentru tematica expoziției „Cultura Gumelnița o civilizație necunoscută”

Diplomă de merit din partea Ministerului Culturii și Cultelor pentru merite deosebite în domeniul cercetării arheologice, 2003

Premiul național Emil Condurachi - 2004 pentru patrimoniul cultural național

Diplomă de recunoștință din partea Muzeului de Istorie și Arheologie – Piatra Neamț, 2004

Ordinul Meritul cultural în grad de Cavaler clasa E , 2004

Diplomă de merit din partea Ministerului Culturii și Cultelor pentru merite deosebite în domeniul cercetării arheologice, 2007

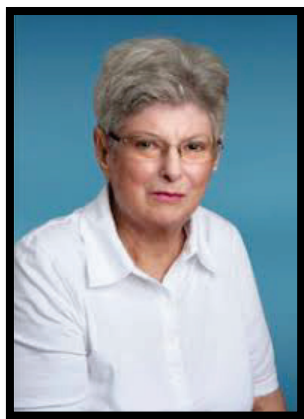
Lucrări publicate:

- 1) „Noi descoperiri de topoare de silex din județele Suceava și Neamț”, în Suceava, Anuarul Muzeului județean, IV, 1977
- 2) „Figurine de lut din vechile colecții ale muzeelor din județul Suceava” (I) - coautor cu C. Simiciuc, în Suceava, Anuarul Muzeului județean, V, 1978.
- 3) „Figurine de lut din vechile colecții ale muzeelor din județul Suceava”, (II) - coautor cu C. Simiciuc, în Suceava, Anuarul Muzeului județean VI – VII, 1979 - 1980.
- 4) „Un mormânt în cistă descoperit la Șerbanești (com. Zvorâștea)”, coautor cu M. Ignat, în Suceava, Anuarul Muzeului județean, VI – VII, 1979 - 1980.
- 5) „Șantierul arheologic Preutești - "Cetate", jud. Suceava 1979 - Raport preliminar, coautor N. Ursulescu, în Cercetări Arheologice, IV, 1981, MNIR, București

- 6) „Cercetările arheologice din "Cetățuia" de la Merești, jud. Suceava, coautor M. Ignat, în Suceava, Anuarul Muzeului județean VIII, 1982.
- 7) „Șantierul arheologic Preutești – „Cetate” jud. Suceava”, coautor N. Ursulescu, în Cercetări Arheologice, V, 1982, MNIR, București.
- 8) „Săpăturile arheologice din tell-ul cucutenian "Dealul Ghindaru", com. Poduri, jud. Bacău”, coautor D. Monah, St. Cucos, S. Antonescu, în Cercetări Arheologice, V, 1982, MNIR, București.
- 9) „Cercetările arheologice de la Poduri - "Dealul Ghindaru”, coautor D. Monah, St. Cucos, S. Antonescu, Gh. Dumitroaia, în Cercetări Arheologice, VI, 1983, MNIR, București.
- 10) „Observații cu privire la metalurgia cuprului pe teritoriul României”, în Muzeul Național, VII, 1983, MNIR,
- 11) „Cercetările arheologice de la Popricani (jud. Iași)”, coautor V. Chirica, în Cercetări Istorice, S.N. XVI, 1984, Iași.
- 12) „Începutul primei epoci a fierului în nordul Moldovei în lumina cercetărilor de la Preutești, (jud. Suceava)”, coautor N. Ursulescu, în Documente recent descoperite și informații arheologice. AȘSP, 1984, București.
- 13) „Șantierul arheologic Valea Șosii (jud. Bacău)” în Cercetări Arheologice, VII, 1984, MNIR, București.
- 14) „Șantierul arheologic Siliștea - Prohozești”, coautor G. Trohani, în Cercetări Arheologice, VII, 1984, MNIR, București.
- 15) „Șantierul arheologic Preutești - "Cetate” (jud. Suceava), coautor N. Ursulescu, în Cercetări Arheologice, VII, 1984, MNIR, București.
- 16) „Noi date privitoare la datarea prin C14 a nivelurilor aparținând culturii Precucuteni de la Poduri - Dealul Ghindaru”, coautor D. Monah, Șt. Cucos în Cercetări Arheologice, VII, 1984, MNIR, București.
- 17) „Cultura Cucuteni pe teritoriul României” - Iași - 1985, Cap. V, Corpus-ul descoperirilor (în colaborare), p.52-177.
- 18) *Monostandard activation analysis of prehistoric copper objects*, coautor C. Beșliu; C. Ivașcu, în *Proceedings of First Balkan Conference on Activation Analysis*, Plovdiv, 1985
- 19) „Cercetările arheologice de pe Dealul Botoșanca, com. Roma, jud. Botoșani”, coautor C. Buzdugan, I. Alexoaie, în *Hierasus*, VI, 1986, Botoșani.
- 20) „Contribuții la cunoașterea ritului funerar din bronzul mijlociu în nordul Moldovei”, coautor N. Ursulescu, în *S.C.I.V.A.*, 38, 1987, 1, p. 72-75.
- 21) „Notes Concerning the Chronology of Cernavoda Culture in light of Hârșova excavation”, coautor P. Hașotti, în *Pontica*, XXI – XXII, 1987.
- 22) „O inscripție inedită de la Carsium”, coautor C. Petolescu, în *S.C.I.V.A.* 40, 1989, 3, p. 241-247.
- 23) „Cercetări arheologice din tell-ul de la Hârșova, jud. Constanța, 1988”, coautor P. Hașotti, D. Galbeniu, C. Nicolae, în Cercetări Arheologice, IX, 1992, MNIR, București.
- 24) „Așezarea cucuteniană de la "Balta lui Ciobanu" (com. Roma, jud. Botoșani) ”- D. Popovici, C. Buzdugan, I. Alexoaie, în Cercetări Arheologice, IX, 1992, MNIR, București.
- 25) „Cultura Cernavoda I în contextul descoperirilor de la Hârșova”, coautor Puiu Hașotti, în *Pontica*, XXV, 1992, Constanța.
- 26) „Considérations historiques concernant les fortifications Hallstattiennes anciennes a l'est des Carpates”, coautor Nicolae Ursulescu, în „Prima epocă a fierului la gurile Dunării și în zonele circumpontice”, (Lucrările Colocviului Internațional, septembrie 1993), Tulcea.
- 27) *Les pecheurs du Bas-Danube du Ve au IIIe millenaire avant J.-C.*, în *Archeologia*, no. 294, 1993
- 28) „Archaeological researches at Bordușani-Popină (Ialomița county). Preliminary Report 1993-1994”, coautor S. Marinescu-Bîlcu et alii în Cercetări Arheologice, X, 1997, p.35-144
- 29) *Alexandra Maria Bolomey. Necrolog*, în Cercetări Arheologice, X, 1997, p. 455-457
- 30) „Observations about the Cucutenian Phase A Communities behaviour regarding the Human Body”, I, în *Annales de l'Université „Valahia” Târgoviște. I, S. Archéologie et Histoire, Târgoviște.*

- 31) „*Note pentru o viitoare și necesară istoriografie a arheologiei românești*”, (I), în Buletinul Muzeului Teohari Antonescu, V, 1997, Giurgiu.
- 32) „*Bordușani-Popină, jud. Ialomița*”, în colaborare, S. Marinescu-Bîlcu, G. Trohani, D. Popovici, Fl. Vlad, în C.C.A., 1999.
- 33) „*Les recherches archéologiques de Hârșova-tell (dep. Constanța), 1997-1998*”, în colaborare în Cercetări Arheologice, XI, 1998-2000, p.13-124, București.
- 34) „*Metoda de săpătură și înregistrarea datelor stratigrafice într-un sit pluristratificat tell-ul neolitic de la Hârșova*”, în colaborare, B. Randoiu, D. Popovici, Y. Rialland, în Cercetări Arheologice, XI, 1998-2000, p.199-234, București.
- 35) *Cultura Cucuteni. Faza A. Repertoriul așezărilor*. Piatra Neamț, 2000.
- 36) „*Exchanges during the Eneolithic Period. Case study of the Cucuteni Culture*”, in Annales de l'Universite “Valahia” Târgoviște, Section d'Archeologie et d'Histoire, T.II-III, Târgoviște, 2000-2001
- 37) „*Șantierul arheologic Poduri, com. Poduri, jud. Bacău, punct Dealul Ghindaru*”, coautor Dan Monah, Gheorghe Dumitroaia (Felicia Monah Gheorghe Lupașcu, Vasile Cotigă), Cătălin Bem, Adrian Bălășescu, Dragoș Moise, Valentin Radu, Constantin Haită, Nicoleta Sorloaica, în Cronica săpăturilor arheologice, București, 2000.
- 38) „*Raport-Șantierul arheologic Hârșova-tell, campania 2000*”, în colaborare, CCA, 2001.
- 39) „*Spectrographic analysis of neo-eneolithic obsidian samples and several considerations about the obsidian supply sources*”, coautor Marin Carciumaru, Marian Cosac, Rodica Dinca, în Annales de l'Universite “Valahia” Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire, T.II-III, Târgoviște, 2000-2001
- 40) *Le tell néolithique et chalcolithique de Hârșova (Roumanie)*, Dragomir Popovici, Bernard Randoiu, Yannick Rialland, în vol. Communautés villageoises du Proche-Orient à l'Atlantique, (8000-2000 avant notre ère), Séminaire du College de France, sous la direction de Jean Guilaine, éd. Errance, Paris, 2001
- 41) *Poduri-Dealul Ghindaru un tell chalcolithique dans l' Est de la Roumanie*, în Actes du XIVème Congrès UISPP, BAR, IS, 1303, 2001, p. 349-357; în colaborare cu D. Monah, Gh. Dumitroaia.
- 42) „*Raport-Șantierul arheologic Hârșova-tell, campania 2001*”, în colaborare, CCA, 2002.
- 43) „*Raport-Șantierul arheologic Bordușani-Popină, campania 2001*”, în colaborare, CCA, 2002.
- 44) *Cercetarea arheologică pluridisciplinară. Concepte, metode și tehnici*, coautor A. Bălășescu, C. Haită, V. Radu, A.M.F. Tomescu, I. Tomescu, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2002
- 45) *Archaeological Pluridisciplinary Researches at Bordușani-Popină*, coautor C. Haită, A. Bălășescu, V. Radu, Fl. Vlad, I. Tomescu, Ed. Cetatea de Scaun-Târgoviște, 2003.
- 46) *Archéozoologie en Roumanie. Corpus de données*, coautor A. Bălășescu, M. Udrescu, V. Radu, Ed. Cetatea de Scaun-Târgoviște, 2003.
- 47) „*Raport-Șantierul arheologic Hârșova-tell, campania 2002*”, în colaborare, CCA, 2003.
- 48) „*Raport-Șantierul arheologic Bordușani-Popină, campania 2002*”, în colaborare, CCA, 2003.
- 49) „*Gumelnița pottery from Bordușani-Popină. Case study*”, coautor Fl. Vlad, I. Torcică, D. Bănoiu, Cap. I, în vol. Archaeological Pluridisciplinary Researches at Bordușani-Popină, D. Popovici, C. Haită, A. Bălășescu, V. Radu, Fl. Vlad, I. Tomescu, Ed. Cetatea de Scaun-Târgoviște, 2003, p.9-34
- 50) „*Area organisation, arrangement and use in the Cucuteni phase A Culture*”, (I), în Cercetări Arheologice, XII, 2003, București, p. 305-324
- 51) „*Raport-Șantierul arheologic Hârșova-tell, campania 2003*”, în colaborare, CCA, 2004.
- 52) „*Raport-Șantierul arheologic Bordușani-Popină, campania 2003*”, în colaborare, CCA, 2004.
- 53) *Cucuteni – en unik civilisation, în Guldskatter Rumanien under 7000 ar*, Stockholm, 2004, p. 22-25.
- 54) „*Raport-Șantierul arheologic Hârșova-tell, campania 2004*”, în colaborare, CCA, 2005, Cluj, în colaborare.
- 55) „*Raport-Șantierul arheologic Bordușani-Popină, campania 2004*”, în colaborare, CCA, 2005, Cluj.
- 54) *Study on Pigments for Ceramics and Glass Using X-ray Methods*, coautor B. Constantinescu, R. Bugoi, Gh. Nicolescu, Proceedings of 1st InterNațional Symposium on X-Ray Archaeometry, Tokyo, June 2002, în M. Uda, G. Demortier, I. Nakay, (eds.), X-rays for Archaeology, Springer, 2005.

- 56) *Cercetarea arheologică pluridisciplinară în România. Trecut, prezent, perspective*, Ed. Cetatea de Scaun-Târgoviște, 2006
- 57) *Nouvelle approche taphonomique des coprolithes du Tell d'Hârșova (Roumanie) Contribution de la cathodoluminescence*, coautor M. Le Bailly, A. Bălășescu, Barbin, J-C Paicheler, în *Paleo*, Science Edition, Franța, 2006.
- 58) *"Raport-Șantierul arheologic Hârșova-tell, campania 2005"*, în colaborare, CCA, 2006, în colaborare.
- 59) *"Raport-Șantierul arheologic Bordușani-Popină, campania 2005"*, în colaborare, CCA, 2006.
- 60) *Observations about the pintaderas from the Cucuteni culture area in Romania*, în *Cercetări Arheologice*, MNIR, XIII, 2006
- 61) *"Raport-Șantierul arheologic Hârșova-tell, campania 2006"*, în colaborare, CCA, 2007, în colaborare.
- 62) *"Raport-Șantierul arheologic Bordușani-Popină, campania 2006"*, în colaborare, CCA, 2007.
- 63) *"Raport-Șantierul arheologic Hârșova-tell, campania 2007"*, în colaborare, CCA, 2008, în colaborare.
- 64) *"Raport-Șantierul arheologic Bordușani-Popină, campania 2007"*, în colaborare, CCA, 2008.
- 65) *The dawning of Europe*, coautor Fl. Drașovean, în *Neolithic art in Romania*, Elveția, 2008.
- 66) *Investigation of Neolithic ceramic pigments using synchrotron radiation X-ray diffraction*, în colaborare, Roxana Bugoi, Bogdan Constantinescu, Emmanuel Pantos, în *Powder Diffraction*, Internațional Journal of Materials Characterisation, September, S.U.A., 2008.
- 67) *New data concerning the Gumelnița culture to the north of the Danube in the light of recent research*, în *Ten years after the Neolithic of the Balkans, as uncovered by the last decade of research*, Timișoara, 2009.
- 68) *L'utilisation du harpon dans la culture Gumelnița. Etude de cas: l'habitat de Bordușani - Popină (département de Ialomița)*, în colaborare cu Monica Mărgărit și Florin Vlad, în *Cercetări Arheologice*, MNIR, XVII, 2010.
- 69) *From block to finished object, the function of personal ornaments in the Eneolithic settlement of Hârșova-Tell (județul Constanța, Romania)*, în colaborare cu M. Mărgărit, în *Acta Archaeologica Carpathica*, XLVII, 2012, Cracovia
- 70) *Necrolog: Dan Monah (1943-2013)*, în *Cercetări Arheologice*, MNIR, XX, 2013
- 71) *Necrolog: Mircea Petrescu-Dâmbovița (1915-2013)*, în *Cercetări Arheologice*, MNIR, XX, 2013.
- 72) *Programme de collaboration franco-roumaine de Hârșova-tell*, în colaborare cu B. Randoin, I. Cernău, C. Cernea, A. Ilie, C. Haită, A. Bălășescu, V. Radu, M. Mărgărit, L. Nițu, R. Hovsepyan în *Cercetări Arheologice*, MNIR, XXI, 2014.
- 73) *Le chantier archéologique de Bordușani-Popină, dép.. Ialomița (2012-2014)*, în colaborare cu C. Cernea, I. Cernău, V. Parnic, M. Dimache, R. Hovsepyan, A. Bălășescu, V. Radu, C. Haită, M. Mărgărit, L. Niță, în *Cercetări Arheologice*, MNIR, XXI, 2014.
- 74) *Programul de colaborare româno-francez de la Hârșova-tell, jud. Constanța. Campania 2016*, în colaborare cu B. Randoin, A. Ilie, C. Haită, A. Bălășescu, V. Radu, M. Mărgărit, în *Cercetări Arheologice*, MNIR, XXII, 2016.

Prof.univ. emerit dr. DOINA BENEĂ
(8 iunie 1944 – 16 martie 2019)

La nici o zi după „Ideile lui Marte” ale acestui an Prof.univ.emerit dr. Doina Benea, cercetător-arheolog harnic și conștient al Banatului Roman și nu numai, ne-a părăsit după o grea suferință.

S-a născut în jud. Caraș-Severin la Moldova Veche, la data de 8 iunie 1944 unde și-a definitivat studiile elementare în anul 1962 iar, ulterior se va muta la Orșova împreună cu familia datorită postului important dobândit de tatăl domniei sale (căpitan de port). Copilăria petrecută la malurile Dunării o va determina pe viitoarea cercetătoare a antichităților romane să studieze siturile și descoperirile arheologice din Clisura Dunării la începutul carierei sale.

În anul 1968 a absolvit facultatea la Cluj, Secția Istorie Universală, fiind profund marcată în pregătirea profesională de personalitatea academicianului Constantin Daicoviciu, căruia îi va purta mereu o pioasă aducere aminte. Inclusiv *Centrul de Studii de Istorie și Arheologie*, înființat la Timișoara, de Doina Benea, în anul 2001, ca o bază de cercetare pentru tinerii absolvenți și doctoranzi, va purta numele renumitului savant clujean.

A debutat în muzeografie și arheologie la Drobeta Turnu Severin sub îndrumarea lui Mișu Davidescu realizând, alături de colegii din Mehedinți, prima expoziție de bază a viitorului Muzeu al Regiunii Porțile de Fier ale Dunării din localitate. Peste câțiva ani, la Muzeul Banatului din Timișoara se va afla din nou în situația de a construi aproape de la zero o expoziție de bază, de data aceasta alături de specialiștii bănățeni activi la vremea aceea (dr. Florin Medeleț, dr. Adriana Buzilă, dr. Vasile Dudaș, Alexandru Rădulescu și alții). Transferul la Muzeul Banatului a însemnat și preluarea responsabilității științifice a sitului arheologic de la Tibiscum-Jupa, cel mai important sit de epocă romană din Banat, organizat și administrat sub forma unei rezervații, unică de acest gen din vestul țării.

Profesorul Doina Benea a activat la Tibiscum neîncetat mai bine de 40 de ani fiind conștientă de importanța descoperirilor de aici. Deși nu s-a bucurat întotdeauna de înțelegere și sprijin din partea colegilor mai tineri din echipă sau parteneri ai altor instituții, a dat mereu dovadă de abnegație și perseverență, dorindu-și cu ardoare să nu lase lucrurile neterminate și a revenit mereu la Tibiscum ca la un loc sacru pentru arheologia bănățeană. Cu responsabilitate și probitate profesională a publicat peste 12 cărți de istorie veche și arheologie în care descoperirile din fortificația și așezarea civilă de la Tibiscum sunt din plin valorificate, 4 din ele fiind veritabile monografii de sit. Alte peste 150 de articole și studii publicate în colaborare sau singură întregesc imaginea importanței pe care l-a jucat Tibiscum în antichitate.

Cercetătorul Doina Benea a știut mereu să țină cont de toate sursele pe care se putea baza în studiul epocii romane provinciale din Banat, precum cele arheologice, istorice, epigrafice și numismatice. Dar cel mai drag i-a fost domeniul sticlăriei, a tehnicii emailului și

mărgelilor de sticlă antică, de care și-a legat numele și a publicat lucrări de referință internațională.

Din anul 1992, când datorită unei conjuncturi fericite ajunge *Șef de catedră* a proaspăt reînființatei Facultăți de Istorie de la Timișoara, va milita de la bun început pentru completarea studiilor studenților din anul I, cu realizarea obligatorie a practicii de specialitate pe șantierele școală din Banat. Rezervația de la Tibiscum – Jupa, datorită muzeului local proiectat și realizat tot de Doina Benea împreună colaboratorii ei a fost mereu locul ideal pentru acest gen de activitate pedagogică. De-a lungul timpului generații întregi de arheologi tineri entuziaști au deprins mănuierea șpaclului și a ruletei pe acest important șantier arheologic, a cărui suprafață foarte mare, peste 27 ha, a permis implementarea și primelor cercetări interdisciplinare internaționale pentru Banatul Roman.

Profesorul Doina Benea nu s-a oprit doar la cercetarea sitului arheologic de la Tibiscum. O dată cu extinderea echipei de arheologi de la Timișoara au mai fost deschise și alte șantiere școală, cu dorința de a-i lansa în domeniul și de a cunoaște și alte zone din Banatul Roman. Astfel, sub atenta supraveghere a Profesorului universitar Doina Benea, au fost inițiate la începutul anilor 2000, campanii de cercetare arheologică la Mehadia, la Dalboșeț, Freidorf și Zăgujeni. Domnia Sa a fost adepta colaborărilor internaționale și a participării la conferințe de specialitate unde permanentul dialog cu alți colegi de breaslă i-a permis la un moment dat să organizeze la Timișoara o serie de manifestări științifice consistente care apoi au văzut lumina tiparului în cadrul seriei (fondată tot din străduințele Doinei Benea): *Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Temesiensis*.

Ca și cadru universitar, dr. Doina Benea, datorită ambiției și muncii depuse a urcat vertiginos treptele carierei ajungând în 6 ani (între 1991 și 1996), de la gradul de Lector la cel de Profesor universitar, coordonator de doctorate. Studenții și doctoranzii dumneaei au beneficiat din plin de sprijinul și sfaturile sale, atât în timpul studiilor cât și după absolvire. A fost întotdeauna un om deschis și generos, un prieten prețios al celor tineri, de a căror simpatie se bucura indiferent de specializarea pe care o alegeau la finalul facultății.

Eforturile sistematice depuse și ambiția de a dezvolta învățământul umanist la Timișoara au atras simpatia unei bune părți a corpului profesoral universitar, astfel că între anii 1996 – 2004 este cooptată ca secretar științific în Decanatul Facultății de Litere, Filosofie și Istorie (devenită mai târziu Facultatea de Litere, Teologie și Istorie), de unde va încerca neîncetat să dezvolte și să diversifice oferta educațională a specializării *Istorie*. În timpul mandatului dumneaei, secția de Istorie de la Timișoara va cunoaște maxima ei dezvoltare, având la un moment dat 3 linii de predare: Istorie, Istorie – lb.străină și Teologie – Istorie, apropiindu-se de cifra de 80 de absolvenți pe an. Tot atunci au luat ființă studiile aprofundate la Istorie, devenite mai târziu masteratul de *Romanitate Orientală*, unul din cele mai longevive și mai constante programe de studiu de profil, care va fi completat din anul 2002 cu un program de studii doctorale la Timișoara, tot în domeniul istoriei vechi și arheologiei provinciale romane.

Notorietatea îi va aduce o serie întreagă de distincții naționale și internaționale, bucurii și împliniri pe care întotdeauna le-a împărțit cu colaboratorii săi cei mai devotați, studenții și doctoranzii. A știut cu inteligență și fermitate să coaguleze în jurul său un colectiv de cercetare, format din tineri arheologi la **Centrul de Studii de Istorie și Arheologie „Constantin Daicoviciu”**, de pe lângă Universitatea de Vest din Timișoara, *centru de excelență* care a fost acreditat și care mai funcționează și azi, după dispariției distinsei „Doamne a arheologiei bănățene”.

Popularitatea în rândul colegilor de breaslă îi va fi recunoscută în momentul în care în anul 2000 a început să se reorganizeze arheologia românească, Doina Benea fiind membra primul CNA (Comisia Națională de Arheologie), imediat după adoptarea noii legi al patrimoniului din anul 1999 și a lui directivei: Ordonanța 43 / 2001. A muncit foarte mult în diverse comisii de specialitate atât pe lângă Ministerul Culturii, cât și la Ministerul Educației Naționale, de multe ori fără să fie retribuită pe măsura efortului.

A avut o putere de muncă formidabilă și și-a dedicat întreaga viață științei și învățământului superior, fiind un om foarte sever mai ales cu sine însuși. Doina Benea și-a dorit enorm să creeze o școală de arheologie la Timișoara (după modelul Clujului) care să

valorifice și să gestioneze patrimoniul străvechi al regiunii, să lase în urmă o serie de publicații și cercetări care mai tinerii ei colegi, pe care i-a ajutat să se formeze să știe să le ducă mai departe și dacă se poate să le dezvolte.

Atitudinea ei foarte dâră în a realiza idealurile propuse ne-a făcut pe mulți să o admirăm și să o respectăm pentru tot restul vieții noastre. Doina Benea rămîne în sufletul nostru modelul dascălului care și-a dat toată silința să își facă cât mai bine treaba la catedră, cu responsabilitate și cu dorința de a incita și de a atrage spre arheologie pe tinerii de pe bancile facultății, dar și a cercetătorului pasionat de munca sa, de teren și de birou, mereu plin de ardoarea afirmării.

Cuvintele sunt prea sărace pentru a putea descrie în toate aspectele ei contribuția uriașă adusă arheologiei de Prof.univ. emerit dr. Doina Benea după o viață întreagă dedicată exclusiv științei. Rămân în urmă cărțile și articolele scrise cu atâta trudă precum și „temele de casă” lăsate urmașilor ei, doctoranzii școlii de arheologie de la Timișoara, care trebuie să dovedească că pot duce mai departe cercetarea Banatului Roman și nu numai.

Sit tibi terra levis!

Călin TIMOC

Dr. ALEXANDRU SZENTMIKLOSI
(27 IX 1971 – 12 I 2019)

„Toți oamenii își pot depăși condiția și pot dobândi
succesul, dacă sunt pasionați și dedicați cauzei lor.”
Nelson Mandela

Noul an, 2019, abia începuse când am primit vestea cumplită a trecerii în eternitate a prietenului și colegului nostru dr. ALEXANDRU SZENTMIKLOSI, arheolog, șef de secție la Muzeul Național de Istorie a Banatului din Timișoara. Cunoșteam prea bine cu ce afecțiune cumplită se lupta și cât de puțini sunt cei care ies învingători din această încercare. Dar noi, cei care-l cunoșteam, îi știam puterea și determinarea care-l caracterizau, nutream o reală speranță că viața și nu moartea îl va alege pe Sany. Am început evocarea cu acest citat pentru că Sany a fost, fără îndoială, un om pasionat și dedicat cauzei arheologiei până în ultimele clipe, iar implicarea sa în cercetarea și salvarea (atunci când a fost nevoie !) trecutului Banatului a fost una deplină.

Alexandru ori Sany, cum îi spuneam prietenii s-a născut în Timișoara la 27 septembrie 1971. Din anii de liceu datează primele lui contacte cu arheologia pe șantierele de la Remetea Mare și Peciu Nou (jud. Timiș), respectiv Cugir (jud. AB) sub îndrumarea lui Florin Medeleț, un alt arheolog bănățean trecut prea devreme la cele veșnice. La finalizarea studiilor liceale decide în mod hotărât să-și urmeze pasiunea pentru arheologie și se înscrie la cursurile nou înființatei Facultăți de litere, filosofie și istorie, secția istorie-engleză din cadrul Universității de Vest din orașul natal. Ca și student a înțeles foarte bine că arheologia înseamnă în primul rând practică, multă muncă pe șantier arheologic, întrucât fiecare săpătură este o nouă provocare pentru un specialist precum și o sumă de învățături noi. An de an a participat perioade îndelungate la cercetările derulate la obiective și situri arheologice din zona Banatului, dar și din străinătate (Ungaria și Italia). Din vremea studenției s-a aplecat cu hotărâre spre cercetarea preistoriei zonei dintre Mureș și Dunăre, în particular a fenomenelor specifice perioadei târzii a epocii bronzului din această regiune. La încheierea studiilor universitare și-a început (1996) cariera de arheolog la muzeul din Timișoara, dar, în paralel a ales să transmită și celor mai tineri din experiența acumulată. În cea de-a doua postură îl regăsim ca și cadru universitar asociat la Universitatea de Vest din Timișoara unde între 1997 și 1999 ține seminariile disciplinelor *Preistorie* și *Bazele Arheologiei*, iar ulterior între 2009 și 2014 la Masteratul de Arheologie Interdisciplinară unde predă cursurile de *Metode și tehnici de săpătură arheologică*, respectiv cele de *Arheometalurgie* și *Muzeologie*. La doar 35 de ani, în 2007 devine șeful secției de Arheologie a Muzeului Banatului. Studiile universitare au fost continuate cu un doctorat

realizat sub îndrumarea prof. univ. dr. Iuliu Paul la Universitatea "1 Decembrie 1918" din Alba Iulia cu o temă despre "Așezările culturii Cruceni – Belegiș din Banat" obținând titlul de doctor în anul 2009. În perioada de pregătire a tezei de doctorat a beneficiat de burse DAAD la Julius Maximilians Universität, Würzburg (2003) și Freie Universität, Berlin (2007). Atmosfera academică germană a fost una potrivită spiritului riguros și muncitor ce l-a caracterizat întotdeauna pe Sany, dar în egală măsură a reprezentat o oportunitate pentru a-și promova proiecte de o mare anvergură, pe care puțini și le-ar fi asumat. În acest context pune bazele unui parteneriat cu instituții din Germania (Johann Wolfgang Goethe Universität - Frankfurt am Main) și Marea Britanie (University of Exeter) pentru a demara un ambițios demers de cercetare la situl arheologic din Câmpia Banatului, de la Cornești, în punctul *Iarcuri* la ceea ce reprezintă cea mai mare incintă preistorică fortificată cunoscută de arheologii europeni. Acestui proiect de cercetare a unui obiectiv cu o suprafață de peste 1700 de hectare și cu o complexitate pe măsură, Alexandru i s-a dedicat chiar și în momentele de grea încercare prin care destinul l-a purtat în ultimii doi ani ai scurtei sale existențe pământene. Incinta fortificată de la Cornești *Iarcuri*, cunoscută de multă vreme arheologilor români, a rămas însă doar o provocare prin dimensiunile și complexitatea sa. Puțini arheologi s-ar fi încumetat să abordeze cercetarea unui asemenea sit, care cel puțin din prisma suprafeței poate fi un Everest arheologic. An de an începând din 2007, Alexandru a petrecut luni întregi pe șantierul de la Cornești mai ales sub arșița verii din pusta Banatului încercând să priceapă rațiunile pentru care comunitățile Bronzului târziu au edificat aceste grandioase structuri menite să-i impresioneze atât pe contemporanii lor cât și pe noi, cei de astăzi. Nu a părăsit șantierul de la Cornești nici măcar atunci când verdictul dur și implacabil al medicilor ar fi trebuit să-l determine să agațe șpaclul în cui! Mai mult în acești ultimi doi ani a gândit și proiectul unui muzeu al sitului, cu o expoziție care să spună trecătorilor povestea acelor oameni, ce la sfârșitul mileniului II î. Hrs. au atins nemurirea printr-o realizare care și astăzi, la mai bine de 3000 de ani încă ne impresionează.

Evident realizările lui Sany sunt mult mai numeroase, iar în scurta sa existență pământească a făcut probabil mult mai mult decât alții într-o viață întreagă. A contribuit la cunoașterea trecutului Banatului prin participarea la cercetarea unor obiective din paleolitic până în plină epocă imperială a Timișoarei, pentru că atunci când îți faci munca cu pasiune niciodată nu te simți obosit. A și scris mult, dar au rămas și regretele unor cercetări nepublicate. Din păcate așa cum adesea se întâmplă în viața reală, atunci când ai impresia că ajungi la un liman și începi să te bucuri de roadele muncii culese cu greu, destinul te supune altor încercări. Nouă, celor care l-am îndrăgit pe Sany și ne-am bucurat de prietenia sa, de verva, optimismul și determinarea ce-l caracterizau nu ne mai rămâne decât să-i păstrăm vie memoria. Cu siguranță pe lumea de dincolo Florin Medeleț, Marian Gumă și alți arheologi bănățeni, trecuți prea devreme în neființă te vor aștepta la discuții despre arheologia și trecutul Banatului "*colț de Ra*" !

Rămas bun drag PRIETEN ! Odihnește-te în pace !

Ioan Bejinariu
Zalău, 3 aprilie 2019

